

H

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI

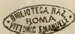
B

INTER LATINOS ARISTOTELIS INTERPRETES ET AETATE PRIMI, ET DOCTRINA PRAECIPVI

DIALECTICA,

In qua quidem emendanda tantam adhibuit Martianvs Rota diligentiam, ut nunc post omnes aliorum editiones ex manu scriptis libris multa, quæ plerisque locis desiderabantur, addiderit; multa, quæ deprauata erant, emendarit; totum denique opus in meliorem formam redegerit, ac planè illustrarit. quod, qui hos libros cum ceteris, qui hactenus in lucem prodierunt, contulerit, factum esse perspiciet.

INEST ETIAM INDEX RERVM OMNIVM COPIOSISSIMVS.

VENETIIS,

Ioan. Gryphius excudendum curabat.

M D L X.

84

IVL. MARTIANVS ROTA
GEORGIO CORNELIO PONTIFICI TARVISINO DESIGNATO S.

RIMVM rebus in omnibus semper fuit, noui aliquid promere: Secundum, ubi consequi illud nequeas, ab aliis deprompta meliora reddere. Vtrunq; tibi praestare pontifex Corneli cum uellem, diuersas bibliothecas excutere coepi, sperans me, & hoc, & illud effecturum. Sed alterum quidem assequi minime potui: libros enim quos in physicas auscultationes Seuerinus emisit, quamuis eos extare non pauci sciant, deprendere tamen adhuc non ualui. Alterum autem abunde, puto consecutus sum: nam meliora, quam fuerant hactenus impressa, multo reddidimus eius commentaria, quae partim uaria trãscriptione labefactata stabiliri, partim longa uetustate collapsa reparari, multis in locis desiderabant. Neq; uero quisquam à nobis hanc prouinciam frustra susceptam opinetur. Fuit enim Boethus, non solum magna facundia uir, & eruditione singulari; uerum etiam iuuandi plurimos incredibili studio tenebatur: atque ideo, cum barbaros, armis ab Italia prohibere consul non posset, barbariem ab Europa disciplinis eiicere doctus non dubitauit. Aristotelem enim Dialecticae, & utriusque Philosophiae, hoc est, humanae felicitatis magistrum, primus, & latinitate donauit, & exposuit: id quod Lucii Syllae dignitatem non aequauit modo, sed plurimum etiam excelluit. Opibus enim & potentia fretus Cornelius Sylla, inuentos Athenis Aristotelis libros, Romam portauit. Eloquentiae & eruditioni fidens Manlius Seuerinus, eosdem e Graeco sermone in Romanam linguam transtulit; & ex obscuris adeo, ut uix a paucis intelligerentur, cuius mediocriter erudito peruios, luculentis expositionibus effecit. Quae utilitas, non tantum illius aetatis homines plurimum iuuit, sed ad posteros quoque redundans, in nos usque peruenit. Hanc eius egregiam animi uoluntatem, cum inter legẽdum animaduertissem, libuit mihi quaedam ad ipsius cognitionem pertinentia, in unum colligere: ut & illi, quamuis mortuo, gratiam, si possem, aliquam referrem: & tibi, sapientiae callem acrius insistenti, multis e floribus coronam darem. Neque enim arbitror ingratum tibi fore eum tanquam de facie noscere, per quem in dies magis ac magis proficis, & eius opera legendo, mirum in modum delectaris. Quod tamen dũ facio, me uelim nullus existimet complures nostri temporis homines imitaturum qui partim omnia in maius tollunt, partim quaedam, ac si redargui nequeant, comminiscuntur. Horum neutrum in pręsentia facturum me recipio, quamuis probe intelligam, non esse facile, suae quoque tempestatis facta describere, nedum ullius qui mille ab hinc annis uita decesserit, in tanto praesertim scriptorum illius & succedentis aeui silentio, qui ne publica quidem litteris commiserunt. Quamobrem a nobis plura nullus expectet, quam ex eius aliorumue libris cognosci, potuerunt: aut euidenti coniectura saltem comprehendi. Ea tu Georgi nobilissime, qualiacũque in unum opus redacta, libenti, sicut omnia mea soles, animo percurre. & quã pridem nondum satis expolitam asportaras, nunc denique perfectam Boethi historiam accipe.

NITIVS Seuerinus Boethius, Romanus, & nobilitate maiorum, & animi dotibus clarus, in ea tempora incidit, quibus Italia a barbaris oppressa tenebatur. Natus est enim, non ita multis post annis, quam ab Alarico Roma caperetur: floruitq; Theodorici regis tempestate. Theodoricus hic, a Zenone, cum ingentibus copijs missus, ereptam Odouacri Italiam sibi uendicauerat, Rauennæq; regni sede locata, cuncta pro libidine administrabat. Quod uidens Boetius, honestis disciplinis animum applicuit, id sibi tantum superesse intelligens, quod homine libero dignum foret. Eruditus itaq; Græcis & Latinis litteris ab adolescentia cum esset, quædam primum ex Euclide transtulit, atque ita transtulit, ut & dimetiendi rationes, & alia quædam de suo adiungeret. Ac quod nondum Aristotelis ætate repertum fuerat, æquale circulo quadratum astruere docuerit. Arithmeticam postea, Nicomachum, non ut interpres, secutus, sed suo usus iudicio, latinis uerbis reddidit. Et inde musicam perplexam, & inuolutam disciplinam, ex optimis quibusque collegit. Qua in re, & Aristoxenis copiam, & Pythagoræ iudicium expreßit. Extat Theodorici regis ad Boethum epistola, quæ & Ptolemæi Syntaxin, & Archimedis Mechanicen, ab eo latinitate donatam affirmet. Verum præludia hæc fuisse crediderim eorum, quæ uir tantus, mēte agitabat. Philosophiam enim latinis litteris illustrare constituerat, non ut Varro Stoicam, nec ut Tullius Academicam, sed eam quæ ceteras obscurauit, ab Aristotele inuectam, & a tot præstantibus ingenio uiris, ætate tam longa celebratam: id ipse his uerbis significat. Ego omne Aristotelis opus quodcunque in manus uenerit, in Romanum stylum uertens, eorum omnium commenta, latina oratione perscribam, ut siquid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele perscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id, quodam lumine commentationis illustrem. Igitur Porphyrium, quem Victorinus Apher, compendio transtulerat, explanauit, & eundem a se mox interpretatum, nouis rursum expositionibus illustrauit. Prædicamentis manum admouerat, cum ecce Consul Romæ creatur. hoc ipse suis uerbis significat. Etsi nos curæ officii consularis impediunt, quo minus in his studijs, omne ocium, plenamq; operam consumimus: pertinere tamen uidetur ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues instruere. nec male de ciuibus meis merear, si cum prisca hominum uirtus, urbium ceterarū ad hanc unam rempublicam, imperium transtulerit, ego ad id saltem, quod reliquum est, Græcæ sapientiæ artibus, mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare, ne hoc quidem ipsum Consulis uacat officio, cum Romani moris semper fuerit, quod ubicunque gentium pulcherrimum esset atque laudabile, id magis ac magis imitatione honestare. Hæc ille. Ex quibus illud etiam falsum esse conuincitur, quod aliqui memoriæ prodiderunt, Boethum omnia, non pleraq; relegatum scripsisse. Ad Consulatum autem iuuenis peruenit, fauore principum ciuitatis. puerum enim a patre relictum, curandum susceperant, quòd & antiqua Manlii Torquati familia prognatum scirent, & nouam Antij proaui indolem perspectam in ipso haberent. Primo eius Consulatu, Rex Hunnorum, & Italiæ, Odouacer Phœba, Rugorum duce uicto, captoque potitus est, sicuti Caßiodorus tradit, qui his solum, cum Symmacho semel, ipsum in consulibus nominat. Non solum autem dignitatem hanc ipse adeptus est, sed duos etiam filios suos, quod nunquam antea contigerat, Consules eodem tempore uidit, Patricium & Hypatium. Anno illo Boethus in curia Theodoricum, tum primum Romam accersitum. S. P. Q. R. nomine, magna facundia laudauit: & in Circo duorum Consulum medius, triumphale conuiuium multitudini exhibuit. Collegam in ultimo Consulatu Symmachum socerum habuit, cum quo magistratum ita geßit, ut commune bonum, priuatis amicitijs præferret. Accidit, ut Paulini consularis opes, regij satellites appeterent. Hominem ingenue tutatus est. Albinum falso Cyprianus accusauit: innocentem consularem uirum ostendit. Acerba fames Campaniam urgebat, & acerbiorem coemptionem tyranni procuratores indixerant, eam exigi Consul non sustinuit. Triguillam quoque regiæ domus præpositum, multoties ab iniuria deiecit, & Conigastum fortunas optimi cuiusq; insectantem compescuit. Hisce rebus factum est, ut Regis indignationem incurreret, perditorumq; delationibus in exilium pelleretur. Accusationis summa hæc fuit. Quòd Senatum læsæ maiestatis accusaturum prohibuerit. Quòd ad Anastasium Imperatorem litteras miserit de recuperanda libertate. Delatores perditis moribus homines, tres extiterunt, Gaudentius & Opilio, tunc ob innumeras fraudes exilio damnati, Basiliusq; pridem a procuratione domus regiæ deiectus, oberatusq; plurimum. Purgasset facile Seuerinus obiecta crimina, si coram delatoribus arguendi facultas sibi a Theodorico data fuisset. Sed uel iratus, oblatum sibi ultionis occasionem amittere: uel improbus, a se excitatam calumniam dissoluere noluit. Absens itaque uir & innocens & grandis natu Boethus, malorum conspiratione relegatus est, nec a bonis in patria retentus. Ticinum seceßit, urbem in Insubribus positam, & sibi a Tyranno præscriptam. in quam simul atque uenit, quo posteris etiam innocentiam suam cognitam faceret, pulcherrimum illud de consolatione uolumen, Ciceronem imitatus conscripsit. Nam sicut, ille quo filiæ desiderium leuaret, de animorum immortalitate disceptans, Tulliam superuiuere monstrat: ita Seuerinus de falso & uero bono, deque prouidentia disputat, & omnia uoluntate diuina mortalibus euenire, declarat. Verum in eo opere Cicero carmen non attigit, Boethus utranque orationem admiscet, atque ita admiscet, ut facile unicuique ostendat, ingenium sibi, quicquid tentasset, nunquam defuisse. Sed quid naturali philosophia difficilius? quid dialectica spinosius? At utranque disciplinam sic oratione sua peruagatus est, ut abditißima quæque, eius prompta reddiderit. Neque uero selectum unum aliquod argumentum oratione consectatus est, sed philosophiæ penetralia ingressus, ea latinis hominibus primus reserauit, quæ princeps Aristoteles de industria, pluribus occultauerat. Qua in re, optimos quosq; consuluit, Theophrastum dico, Eudemum, Andronicum, Aspasium, Herminum, Alexandrum, Syrianum, Porphyrium, Themistium. de quorum sententijs, tanquam honorarius arbiter diudicat. Attestatur hoc expositio in librum Aristotelis de enunciatione, tam prima duobus, quam secunda sex libris absoluta. In quorum tertio cum de tribus cōtingentium modis se melius scripsisse dicat in libris physicis, suspicandum reliquit, se naturalem quoque philosophiam enucleasse. Verum hactenus tam hi desiderantur commentarii, licet fuerint Taruisium hinc nuper asportati, quàm illi quos in Analyticen & Topicen emisit. Siquidem & hos ipse citat, & in Topicam Ciceronis septem libros a se confectos profitetur, opus uarium, difficile, eruditum, nec a quoquam antea quàm a Victorino frustra tentatum. Platonis dialogos ipse latinos facturum se recepit, factos Caßiodorus asseuerat. Mirarer quomodo tanta præstare potuerit, nisi diuina illa in librum Aristotelis de interpretatione commentaria biennio scirem ab eo confecta. Quod

tempus, uix euoluendis tot expositoribus satis fecisse uidetur, nedum eorum sententijs plerunque controuersis, & diiudicandis, & eligendis, & accommodandis. Inter Peripateticos enim celebris est ferme nullus, qui in hunc librum non scripserit, quòd & magnopere quidem necessarius sit, & multa doctrina refertus, sed acumine sententiarum, & uerborum breuitate perobscurus. Commentabatur autem hæc quo tempore Theodoricus superatis alpibus Clodoueum socerum Francorum regem, ingenti prœlio profligauit. Ceterum Seuerinus non tantum in interpretando & exponendo Aristotele uersatus est, sed pleraque etiam ipse ueluti procreauit. Horum in numero sunt pulcherrimi illi quatuor de differentijs topicis libri, quibus dialecticos locos a rhetoricis dirimit. & totidem alij de utroque syllogismo. item de diuisione & definitione singuli. Nam qui ad syllogismos categoricos introductorius inscribitur, titulum subornatum habet, cum libri Aristotelis de enunciatione, uel breuiarium sit, ut ipse appellat: uel certe idem quod primus de categoricis syllogismis. Opus quoque de scholastica disciplina, non titulum modo, sed & elocutionem & inuentionem mentitur. Aliter enim Boethus scripsisset, si ea de re scribere uoluisset. Sed ipsum mittamus, ac de Hebdomadibus aliquid potius in medium afferamus. Sunt autem Hebdomades opera septem partibus distributa, sicuti decem libris Decades, & nouem Enneades. Hebdomades Varro primus inscripsit, deinde hic ipse, ex quibus libellus de substantiæ bono, & alius de unitate & uno sumptus est: reliqua, aut edita non sunt, quòd ea sibi, ut significare uidetur, commentatus esset: aut ad nos usque non peruenerunt. Hebdomades iuuenis composuit, uelut & de duabus naturis, & una persona Christi, hoc ut ita existimem, eius uerba faciunt. Episcopus inquit scriptor epistolæ tanquam ualde necessarium cum præterire noluisset, e duabus naturis Christum cõsistere, & in duabus æqualiter catholicos credere, nouitate dicti perculsus, meditabar omnes animo quæstiones. Decretum hoc fuerat concilio Chalcedone celebrato, illucque Leo Romanus episcopus uenerat, cuius epistola Romam missa, cum postea uitentibus Acephalis condemnatum iam dogma reuocare, pluribus conuocatis Romæ legeretur, nec satis iam quid decerneret intelligeretur: ansam Boetho dedit eum librum componendi contra Nestorium, qui duabus naturis personas totidem adiungebat, & Eutychem, qui unicam naturam & personam tuebatur. Ergo si quis ab imperatore Leone, qui restectam sub Martiano Nestorii & Eutychis opinionem fouebat, ad Iustinum usque supputet annos, paulominus quinquaginta deprehendet: quibus de Boethi uita detractis, prima iuuentutis tempora relinquentur: uerum hæc ut libuerit quisque accipiat. Illud certe non admittendum contenderim, Boethum morte præuentum, musicam non absoluisse. Nam quod obijciunt aliqui titulos eorum quæ desunt adhuc superesse, id nos in contrariam sententiam potius trahit, absurdum esse existimantes, nondum conscriptis rebus uelle uomen imponere. Quod si quid imperfectum Seuerinus reliquit: id ipse Theologiam fuisse censuerim. Satis enim superque philosophiam illustrauerat, itaque diuina restabant, & iam multum processerat, Augustinum secutus, ut ipse de trinitate ad Symmachum scribens affirmat. Vobis inquit inspiciendum est, an ex beati Augustini scriptis, semina rationum in nos uenientia, fructus aliquos intulerint. Ex quibus illud etiam conijcere possumus, cur nono demum anno, Theodoricus, Seuerinum, & Symmachum necarit: an quia senex in opinionem Arij defecit, & inimicus adeo catholicis euasit, ut eorum templa diruere in Italia uoluerit, si Iustinus Arianos in Asia non restitueret? Propugnatores autem sani dogmatis, cum alias semper, tum præcipue eo tempore Boethus & Symmachus extiterunt. Quam ob rem tyrannus coniectos in carcerem obtruncari iussit. Ticini incolæ sibi a maioribus traditũ constanter asseuerant, Seuerinum, cum regius speculator letale uulnus intulisset, utraque manu diuulsum caput sustinuisse, interrogatumque a quonam se percussum existimaret, ab impijs respondisse: atque ita, cum in uicinum templum uenisset, & flexis genibus ante altare sacra percepisset, post paulum expirasse. Extinctus, diuinos honores a nostris consecutus est, quòd pro catholicis contra perfidiam Arij mortem sustinuerit. Sunt qui scribant ipsum antea Rauennam accersitum, prætorioque regis præpositum, mox cum aliquot senatoribus occisum, quod Symmacho potius conuenire uidetur. Turris enim lateritio lapide fabrefacta, etiamnum Ticini monstratur, Boethi carcer, sepulchrumque eius in æde beati Augustini uisitur, qua parte in adytum templi ascensus incipit, hoc epitaphio incisum

Mæonia & Latia lingua clarissimus, & qui
Consul eram, hic perij missus in exilium.
Et quia mors rapuit, probitas me uexit ad auras.
En nunc fama uiget maxima, uiuit opus.

Circumfertur & aliud elogium, quo sepulchrum eius exornabatur, anteaquam illic a Luithprando Longobardorum rege collocaretur. Ipsum, quia paucis multa continet ad eius uitam facientia, subiunximus.

Ecce Boethus adest in cælo magnus, & omni
Perspectus mundo, mirus habendus homo.
Qui Theodorico regi delatus iniquo
Ticini senium duxit in exilio.
In qua se mæstum solans dedit urbe libellum,
Post ictus gladio, exiit e medio.

Hic finis uiri clarissimi fuit, qui facundia, probitate, doctrina, plurimum excelluit. Vltimus omnium, qui ex antiquis Romanis aliquid litterarũ monumentis consecrarint: primus omnium qui Aristotelicam disciplinam latinis litteris illustrare cœperint: tantæ apud posteros auctoritatis, ut ab eius sententijs nulla ferme sit prouocatio. Huius morte, magnam rem amisimus, & frustra a multis postea tentatam, Platonis & Aristotelis concordiam, quam utriusque philosophiæ peritissimus, & pollicitus fuerat, & nisi uitam eripuissent improbi, præstare solus potuisset. Vltio tamen paulopost insecuta est diuinitus. Nam cœnanti Theodorico, cum piscis caput illatum esset, uisus est sibi rex in eo uidere Symmachi, Boethique faciem, inferius labrum mordicus apprehendentem, toruisque oculis subinde minitantem. Eo spectaculo consternatus tyrannus, in morbum incidit, & simul atque quod uiderat, id se uidisse confessus est, expirauit. Ictu sanguinis mortuum sui diuulgarunt. Verum Amalasiunta rei conscia, cum in regno successisset, patris acta, contra ius & fas decreta, rescidit: & Seuerini ac Symmachi bona in fiscum redacta, eorum liberis restituit, paucis annis antea quam Belisarius a Iustiniano missus, Italia Gothos omnes expulit. Porro Boethi multi fue-

runt, Primus Stoicus, de quo mentionem facit Diogenes in Zenonis uita. Secundus Epicureus, quem Plutarchus in conuiuiis introducit. Tertius, Cretensis, Aristotelis studiosus, & uir consularis, a Galeno celebratus. Præter hos alii duo fuerunt & philosophi ambo, & Peripatetici: Vnus hic ipse, de quo satis iam dictum est, Patricius Romanus: Alter Sidonius & antiquior, quem & hic ipse in Porphyrio, & Ammonius atque Simplicius, ut Aristotelis interpretem agnoscunt. Fuerunt itidem & duo Symmachi, magnæ in litteris existimationis uterque, Primus Gratiani & Valentiniani temporibus. Secundus, Zenonis & Anastasii. Illius epistolæ circunferuntur, crebraque de eo in Macrobii saturnalibus mentio habetur. Huius nihil quidem extat, sed ut Boethi testimonium præteream, Priscianus Cæsariensis de ponderibus scribens, sic eum laudat, ut omnes omnium disciplinarum apices consecutus uideretur.

Iul. Martianus Rota, Georgio Nano. S. D.

ON erit arbitror in hoc opere quicquam amplius, quod lectorem moretur: cum ita suum locum obtineant singula, ut nunc denique supremam affuisse manum nullus dubitet. Prima quippe censura, textum Aristotelis mutilum, confusum, atque luxatum, auxilio Græcorum codicum suppleuit, interpunxit, ac reduxit, Commentaria longa negligentia multis in locis manca repleuit, ac tanquam a septentrione exesa, nouum tectorium obduxit: partim iudicio, ubi non alia spes aderat: partim manuscriptis exemplaribus, ubi suffragabantur. Commentariorum libros, qui diutino situ coaluerant, distinxit, ac suis titulis & nominibus, ne denuo coirent, insigniuit. Figuras suis locis apposuit, & postremo, huiusce scriptoris uitam, longa conquisitione proposuit. Secunda censura, quicquid primam euaserat, annotauit, Numeros textibus ascripsit, Porphyrianam arborem geminauit, & eam accurata declaratione perfecit. Quæ commentaria non erant, in capita discreuit, ut & tædium longæ lectionis amoueretur, & quid in quaque parte latebat, appareret. Quædam postremo, ceu flores collegit, quæ in Indicem redacta, totius operis gratiam indicarent. Mouit me primo communis utilitas, quæ tam eruditum & elegans opus, non squalere diutius suadebat: mouit me secundo istud idem: ne quid incepto labori deesse uideretur. Hunc librum Georgi ita restitutum, si familiarem habueris, non modo latinam & perspicuam orationem facies, uerum distinctam & plenam. Nam præter artis rhetoricæ & dialecticæ præcepta, quæ tibi peruia propediem intelligo, multa sunt hic & inuenta subtiliter, & eleganter explicata, ad quorum exemplum si te direxeris, non dubito, quin imitatione, facundus disceptator: præceptis, disertus orator, euasurus sis breui. Vale.

Index librorum, qui in hoc uolumine continentur.

INDEX EORVM, QVAE IN HISCE BOETHI operibus notatu digna uisa sunt, ordine alphabetico.

E

FINIS.

ANITII MANLII SEVERINI
BOETHI PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI IN PORPHYRIVM
A VICTORINO TRANSLATVM
DIALOGI DENVO CASTIGATI.

HYEMANTIS anni tēpore in Aureliæ montibus cōcesseramus: atque ibi tunc cum niolentior auster eiecisset noctis placidā atq; exturbasset quietem: recensere libitum est ea quæ doctissimi uiri ad illuminandas quodammodo acies intellectus, densitate caligantissimas, quibusdam quasi introductorijs commentarijs edidere. eius uero rei Fabius initium fecit. qui cum me lectulo recumbentem, & quædam super eisdem rebus cogitantem, meditantemque uidisset, hortatus est, ut, quod sæpe eram pollicitus, aliquam illi eius rei traderem disciplinā. Complacitum est igitur. quoniam tunc & familiarium salutationes, & domesticæ negocia cessabant. Interrogatus à me ergo super quibus uellet rebus me enodare atq; expedire: tunc Fabius, Quoniam inquit tempus ad studia uacat, & hoc ocium in honestum negocium conuerti licet: rogo ut mihi explices id quod Victorinus orator sui tēporis ferme doctissimus a Porphyrio per εἰσαγωγὴν, idest per introductionem, in Aristotelis categorias dicitur transtulisse, Et primum disciplinis didascalicis quibusdam me imbue: quibus expositores, ut discipulorum animos docilitate quadā assuescant, utuntur. Tunc ego, Sex omnino inquam magistri in omni expositione prælibant. Prædocens enim quæ sit cuiuscunq; operis intentio: quod apud illos σκοπὸς uocatur. Quæ utilitas, quod a græcis χρήσιμον appellatur. Qui ordo, quod græci uocant τάξιν. Si eius cuius esse opus dicitur germanus propriusque liber est: quod γνήσιον interpretari solet. Quæ sit eius operis inscriptio: quod ἐπιγραφὴν græci nominant. In hoc etiam quod intentionem cuiusque libri insolerter interpretarentur, de inscriptione quoque operis apud quosdam minus callentes hæsitatum est. Sextum est id dicere, ad quam partem philosophiæ cuiuscunq; libri ducatur intentio: quod græca oratione dicitur εἰς ποῖον μέρος φιλοσοφίας ἀνάγεται. Hæc ergo omnia in quolibet philosophiæ libro quæri conuenit, atque expediri. Tum Fabius, quæ esset introductionis intentio interrogauit. Et ego inquam, Aristoteles, cui factus est introductionis pons, nō aliter intelligi potest: nisi ipsas, res de quibus disputaturus est, ad intelligentiam præparemus. Videns enim Porphyrius quod in rebus omnibus essent quædam prima natura, ex quibus omnia uelut ex aliquo fonte manarent, & illa quæ prima essent & subsistentia esse, & generis uocabulo nuncupari: porro autē nunquā esse genus posse, nisi ei quędam alia subderentur, & quæ essent subdita species appellari: porro autem nunquam genus uni speciei genus esse posse, sed pluribus. Plures autem species nō posse esse multiplices, nisi eas aliqua discretio separet. Si enim nihil sibi dissimiles forent: una species, non multiplices uiderentur. Illa igitur diuisio & dissimilitudo specierum, differentiæ nomine uocitatur. Omnia uero quæ aliqua re differunt: fieri aliter nō possunt nisi quibusdā proprijs solitarijsq; naturis insignita sint. Atq; hæc hactenus: uidens ergo quod omnis omnium disparilitas in gemina rerum principia secaretur: in substantiā atq; accidens: ita ut neque accidens sine substantia, neque sine accidenti substātia esse possit. Accidens quippe sine aliquo substantiæ fundamento esse non potest. Substantia uero ipsa sine superiecto accidente uideri nullo modo potest. Vt enim color sit, quod est accidens: in corpore erit, quod est substantia. Porro autem cum corpus, id est substantiam uideris: insignitam eam accidenti, id est aliquo colore respicies. itaq; fit, ut neque substantia præter accidens sit: neq; accidens a substantia relinquatur. Vbi enim substantia fuit: mox accidens consecutum est Speculatus igitur Porphyrius in his duabus rebus, id est accidenti & substantia: genera, species, propria, differentiasq; uersari, quod ipsa per se sint genera subiectis & subiacentibus speciebus quæ differentijs & proprijs insignitæ sunt: statuit principaliter de genere, specie, differentia, proprijsq; tractare. Et quonia tractatus hic in definitionibus, ut post docebimus proderit: Si quis enim in definitione generali ponat accidens, eum non recte definire manifestum est, quod suo loco tractabitur: statuit pauca de accidentibus prælibare. Ita enim nos prudentissimus doctor Aristoteles instituit: ut tunc in definitionibus quibuslibet plenam scientiam queamus accipere: cum quod prosit, dictum sit: & quod nō sit utile, segregetur. Hæc igitur huius operis intentio est, de genere, specie, differentijs proprijs, accidentibusq; tractare. Hic Fabius expedisti inquit de intentione: nunc utilitatem explica. Varia inquam & multiplex in hoc opere cōmoditas utilitasq; uersatur. Primum enim in Aristotelis categorias perquam uberrime prodest Quid autem prosit dicemus, cū de eius libri inscriptione tractabimus: sed in quibus alijs prosit, paucis philosophiæ ipsius diuisione facta perstringam. Et prius quid sit ipsa philosophia considerandum est. Est enim philosophia amor & studium & amicitia quodammodo sapientiæ. Sapientię uero non huius quæ in artibus quibusdā & in aliqua fabrili scientia notitiaque uersatur, sed illius sapientiæ, quæ nullius indigens, uiuax mens, & sola rerum primæua ratio est. Est autem hic amor sapientiæ intelligentia animi ab illa pura sapientia illuminatio, & quodammodo ad seipsam retractio atque aduocatio, ut uideatur sapientiæ studium diuinitatis & puræ mentis illius amicitia Hæc igitur sapientia cuncto quidem animarū generi, meritum suæ diuinatis imponit, & ad propriam naturæ uim puritatemq; reducit. Hinc nascitur speculationum cogitationumque ueritas: & sancta puraq; actuum castimonia. Quæ res in ipsius philosophiæ diuisionem sectionemq; conuertitur. Est enim philosophia genus, species uero eius duæ, una quæ θεωρητικὴ dicitur: altera quæ πρακτική, id est speculatiua, & actiue. Erunt autem tot speculatiuæ philosophiæ species: quot sunt res in quibus iustæ speculatio considerationis habetur: quotq; actuum diuersitates, tot species uarietatesq; uirtutum. Est igitur θεωρητικῆς, id est contemplatiuæ uel speculatiuæ triplex diuersitas, atque ipsa pars philosophiæ in tres species diuiditur. Est enim θεωρητικῆς pars una de intellectibilibus, alia de intelligibilibus, alia de naturalibus. Tunc interpellauit Fabius, miratusq; est quid hoc noui sermonis esset: quòd unā speculatiuæ partem intellectibilem nominassem. Nota inquā, quoniam latino sermone nunquā dictum reperi, intellectibilia, egomet mea uerbi compositione uocaui. Est enim intellectibile. quod unum atq; idem per se in propria semper diuinitate consistens, nullis unquā sensibus, sed sola tantum mente intellectuq; capitur. Quæ res ad speculationem Dei atque ad animi incorporalitatē considerationemq; ueræ philosophiæ indagatione componitur. Quam partem Græci θεολογίαν nominant. Secunda uero pars est intelligibilis: quæ primam intellectibilem cogitatione atque intelligentia suscipiens, ea comprehendit, quæ sunt omnium cælestium supernæ diuinitatis operū causæ: & quicquid sub lunari globo beatiore animo atque pu-

riore substantia ualet:postremo humanarum animarũ conditionem atq; statum:quæ omnia cum prioris illius intellectibilis substantię fuisseot,corporum tactu,ab intellectibilibus ad intelligibilia degenerarunt,ut nõ magis ipsa intelligaotur quàm intelligãt,& intelligentię puritate tunc beatiora sunt,quoties sese intellectibilibus applicarint. Tertia θεωρητικὴ species est,quæ circa corpora atq; eorum scientiam cognitionemq; uersatur:id est physiologia: quæ naturas corporum passiooesq; declarat.Secunda uero intelligibilium substantia,merito in mediu collocata est : quòd habeat,& corporum animationem, & quodammodo uiuificationem,& intellectibilium consideratioñe cognitionemq; ut dictum est Practicæ uero philosophiæ quam actiuam superius dici demonstratum est,huius quoque triplex est diuisio.Est enim prima quæ sui curã gerens præ cunctis sese erigit.ex rnat,augetq; uirtutibus,nihil in oita admittens, quo non gaod at,nihil faciens pœnitendum. Secunda oero est quæ reipublicæ curam suscipiens,cunctorum saluti,suæ prouidentiæ solertia,& iustitiæ libra,& fortitudinis stabilitate:& temperantiæ patientia,medetur. Tertia uero quæ rei familiaris officium mediocri componens dispensatione distribuit.Sunt harum etiam aliæ subdiuisiones,quas nunc persequi supersedendum est. Ad hæc igitur ut fieri possint: & superiora intelligi queant, necessarius maxime uberrimusq; fructus est artis eius,quam Græci λογικὴν, oos rationalem possumus dicere:quod recta orationis ratione, quid uerum,quidq; decens sit,nullo erroris flexu diuerticulóue fallatur.Quam artem quidam partem philosophiæ quidam non partem,sed ferramentum,& quodammodo supellectilem iudicarunt.Qua autem id utriq; impulsi ratione crediderint:alio erit opere cõmemorandum. Hæc autem generis,speciei,differentiæ,proprii,atque accidentis disputatio, in omni nobis philosophiæ cognitione quasi quandam uiã parat.Nam cum quid genus sit docemur , quid species , intelligimus genus esse philosophiam : species uero indubitanter θεωρητικὴν & πρακτικὴν,id est speculatiuam & actiuam. de logica uero utrum sit species:eadem hac possumus ratione perpendere.Prodest nobis differentiæ cognitio ad ipsarum philosophiæ specierum differentias cognoscendas . Prodest proprij scientia ad cognoscendum quid unicuique philosophiæ speciei solitaria natura uideatur ac substantiæ innatum.Prodest accidentis cognitio : per hoc enim quid principaliter in rebus sit cernere, & quid secundo. contingentiq; loco conueniat,discernere ualemus. Ita nobis harum quinq; rerum scientia,ramosã quadam & multifida ui, in omnes sese philosophiæ partes infundit. Ad grammaticã uero,non minor huius rei usus est:quando orationem per genus:octo uero partes orationis,per species,differentias, propriaq; metitur.Est uero huius rei perquam Rhetoricæ amica coniunctaq; cognitio. Ita enim rhetoricam io tribus causarum demonstratiuom,deliberatiuum, & iudiciale possumus separare generibus : & eas in sobiectis constitutionibus dissecare. Definitionum quoque quæ ad logicam pertinent magna atq; utilis uberrimaq; cognitio est. quas definitiones,nisi per genera,species,differentias , proprietatesq; tractaueris, nullus unquã definitionibus terminus imponetur. Nam si quid definis,ex quo sit genere primum tibi dicendum est,atq; in hoc genus speciesq; consummata sunt. Nam cuiuscumq; rei genus dixeris, ad quam rem illud dixeris speciem facis. Vt si quid sit homo definias,dicas hominem esse animal. Igitur quoniã ad hominem aptasti animal:genus esse animal,& hominẽ speciem a te declaratum est:sed non sufficit sola generis in definitione monstratio. Si enim solum animal hominem esse dixeris:nõ potius hominem quã bouem asinumq;,aut equum defioitione depinxeris. Prodest igitur etiam differentias adhibere:per quas id quod definias a speciebus aliis seiungatur:ut dicas,hominem esse animal rationale. Et quoniam sub eadẽ differentia plures frequenter species inueniuntur, ut sub rationali Deus atque homo est: utilissimus proprietatis usus est,ut id dicas quòd sola quam definis, species suum propriumq; retineat.Fit ergo huiusmodi homiois definitio. Homo est animal,id est, genus : homo uero species rationale , quod differentia est,risus capax, quod proprium est. Accidentiũ uero in definitionibus nullus est usus.Prodest ergo in definitionibus harũ quinq; rerum cognitio:ut nec ea quæ sunt utilia prætermittas:nec ea quæ nihil præstant cõmoditatis, adiungas. In diuisione uero tantum prodest. ut nisi per horum sciẽtiam,nulla res recte distribui,secariq; possit Nam quæ generum uel specierũ recta distributio diuisione erit: ubi ipsarum per quas diuiduntur,rerum,nulla scientiæ cognitione dirigimur?Probatiooum uero ueritas in his maxime constituta est:quod per ea quæ diuidis:id quod dioidis, uel quid aliud probas. Nam Marcus Tullius in Rhetoricorum primo:quooiam diuisionem generum , causarum , ritè atque ordinatè faciebat : eius rei probationem ita esse debere per species generaq; disposuit:cũ ait, easdem res aliis superponi,aliis supponi posse , easdem & subiectas & superpositas esse non posse.Hæc ferè de utilitate ad tempus dicenda credidimus. Tunc Fabius.demiror inqoit,cur inchoanti mihi tam subtilius inoentas exercitatasq; res ediderit.Sed dic quæso , quodnam hoc tuum fuit consilium ? Et ego:dicam tibi quod assuescendus animus auditoris,& mediocri subtilitate imbuendus est , ut cum sese hic primum exercuerit,palæstra ingenij , quasi quodammodo prius luctatus ea quæ sequentur,sine ullo labore cõficiat. Sed quid restat,dicas licebit.Et Fabius,ordinem inquit restare arbitror,si bene commemini.Atqui inquam, hic ordo ualde cũ inscriptione coniunctus est. Si enim alterum noris, ambo noueris. Ordo tamen est,quod omnes post Porphyrium ingredientes ad logicam , huius primum libelli tractatores fuerunt,quod primus hic ad simplicitatem tenuitatis usq; progressus,quo procedentibus uiandum sit,præparat. Aristoteles enim quoniam dialecticæ,atq; apodicticæ disciplinæ uolebat posteris ordinem scientiamque contradere, uidit apodicticam dialecticamq; uim uno syllogismi ordine contineri.Scribit itaque pr mos resolutorios, quos Græci ἀναλυτικοὺς uocant,qui legendi essent antequam aliquid dialecticæ uel apodicticæ artis attingerent . In primis enim resolutoriis de syllogismorum ordine complexioneque & figuris tractatur. Et quoniam syllogismus geous est apodictici & dialectici syllogismi,dialecticã in topicis suis exercuit, apodicticam in secundis resolutoriis ordinauit:horum disciplina,quam ille in monstrandis syllogismis ante collegerat,prius etiam in studiis lectitatur. Itaq; prius primi resolutorij,quam secundi qui de apodictico syllogismo,uel topica quæ de dialectico syllogismo sunt , accipiuntur. Contraxit igitur Aristoteles dialecticam atq; apodicticã scientiam,adunauitq; in syllogismorum resolutoria disputatione.Sed quoniam syllogismum ex propositionibus constare necesse est,librum περὶ ἑρμηνείας qui inscribitur, de propositionibus annotauit.Omnes uero propositiones ex sermonibus aliquid significantibus componuntur. Itaqoe liber quẽ de decẽ prædicamentis scripsit,quæ apud Græcos κατηγορίαι dicuntur.de primis rerum sermonibus significantibus est. Vidit enim Aristoteles infinitam miscellam esse rerum omnium,uerborumq; disparilitatem,& ut eorum ordinem reperiret,in decem primis sermonibus, prima rerum genera sigoificantibus,omne qoicquid illud oel rerum , uel sermonum poterat esse , collegit. Sed Aristoteles hactenus. Speculatus autem Porphyrius si categoriæ genera sunt rerum:rerum uero sermonumq; diuersitas speciebus, differẽtiis,propriisque insigniretur:uidens etiam quòd accidentiũ in categoriis magna uis esset.Omnes enim res Aristoteles in duas primum partes diuidit. in accidens atque substantiam,& accidens in nouem membra dispersit , dicens , aut substantiam esse quamcunq; illam rem.aut si accidens esset quoniam aut qualitas,aut quantitas,aut ad aliqoid, aut ubi, aut quando,aut iacere,aut habere,aut facere esset, aut pati:prælibat nos Porphyrius ad horum uerissimam cognitionem,hoc de generibus,speciebus,differentijs,proprijs,accidentibusque tractatu. Sic igitur cum ante apodicticam dialecticamque rem , syllogistica prælegantur : ante syllogisticam,in propositionibus primus labor sit : ante propositiones in categoriis pauca desudent : ante categorias in isagogis plurimum laborent,quæ de generibus, speciebus, differentiis,propriis,accidentibusque, censentur , ordo est de his ipsis rebus pauca prælibare. Recte igitur & hic quodam hic Porphyrii liber primus legentibus studiorum prægustator , & quodammodo initiator occurrit. Quòd si in hac re,quod dictum est , sat est , rem etiam de inscriptione confecimus.Quo enim alio melius quã introductionis no-

mine nuncupetur hic liber? Est nanq; ad cathegorias Aristotelis introitus, & quadam quasi ianua uenientes admittit. Tum Fabius. Perge, quæso te, & si eius hoc proprium germanumque, opus est collige. Hoc inquam indubitatum est, omnibus enim Porphyrij libris stilus hic conuenit. Et mos hic Porphyrio est: ut in his rebus quæ sunt obscurissimæ, introducenda quædam & prægustanda præcurrat, ut alio quodam libro de categoricis syllogismis fecit, & de multis item alijs quæ in philosophia grauia illustriaque uersantur. Et hoc apud superiores, indubitatum est, quibus nolle credere inscitia est. Tum Fabius, Restat inquit, ut ad quam partem philosophiæ ducatur, edisseras. Et ego, dicam tibi. Quoniam categoriæ ad propositiones aptantur, syllogismi de propositionibus componuntur, apodicticus uero & dialecticus syllogismi in logicæ artis disciplina uersantur. Constat quoq; categorias quæ ad propositiones syllogismosque pertinent, logicæ scientiæ esse connexas. Quare introductio quoque in categorias, ad logicam scientiam conuenienter aptabitur. Quoniam ea quæ prædicenda sunt, explicui, nunc textus ipsius ratio atque ordo uideatur. Tum Fabius. Priusquam explanatio sensus procedat, id scire desidero, cur cum posset dicere, cum necessarium sit: præpostera to ordine, cum sit necessarium dixit. Et ego, Quoniam inquam nullum accidens est, quod non substantiæ fundamento nitatur. Porrò autem quicquid ad cuiuslibet superiecti firmitatem est, id ante quam ipsum esset, fuisse necesse est, ut enim in domibus, nisi prius fundamenta subiecias, nulla unquam fabrica: sic nisi prius substantiæ fundamenta sint, nulla unquam accidentia superponetur. oportet enim prius esse aliquid, ut formam qualitatis arripiat, nam necessarium qualitas est. non absurde igitur prius esse posuit, post etiam necessarium, id est post substantiam qualitatis nomen aptauit. Hic Fabius, Subtilissime inquit & lucide, sed nunc ordo ipse operis, textusque uideatur.

„ Cum sit necessarium Menanti, siue ad Aristotelis categorias, siue ad definitionis disciplinam, nosse quid genus
„ sit, quidue species, quid differétia, quid proprium, & quid
„ accidens: Omninoque ad ea quæ sunt diuisionis, & quæ
„ approbationis, quorum cognitio utilitatis est magnæ,
„ quinque hæc tibi breuiter explicare tentabo. Quæ apud
„ antiquos quidem alte & magnifice quæstionum genera
„ proposita sunt: ego simplici sermone cum quadam conie
„ ctura in res alias, explicabo mediocriter. Tunc ego.

Prædiximus quidem pauca superius, sed uel his quædam addere, uel hæc eadem rursus commemorare absurdum esse non arbitror. Totus autem sensus talis est. Scribens ad Menantium de utilitate libri, summatim pauca prædicit, quo elucubratior animus auditoris exercitatiorque ad hæc capienda perueniat. Prodesse autem ad Aristotelis categorias dicit, quod cum omnium sermonum significantium uarietaté diuersa rerum summa diuideret, & in substantiam atq; accidens omnes res secaret atque dispergeret, accidens in nouem secuit partes, quod superius demonstraui, & hæc genera generalissima nominauit, id est [illegible], quod super ista alia genera inueniri non possint. Igitur si sunt genera, sine speciebus esse non possunt. Si sub his species supponuntur, differentijs nó uacabunt. Quod si differentias retinent, propriis indigebunt. Accidentis uero nouë prædicamenta sunt. Quo circa non absurdum fuit hinc introductionem in prædicamenta componi, ut de generibus, speciebus, differentiis, propriisque tractaret, quæ in ipsis prædicamétis inseparabiliter uidentur inserta. Amplius. Quod Aristotelica subtilitas priusquam ad prædicamentorum ordinem ueniretur de æquiuocis uniuocisque tractauit, definit uerò æquiuoca

„ sic. Aequiuoca sunt quorum nomen solum cómune est, se
„ cundú uerò nomé substantiæ alia ratio est, ut si qua sunt,
„ quæ nomine tantum communicent. substantia uerò dissi-
„ mulent. Vniuoca uero, quæ sub eodem nomine & sub
„ eadem substantia cótinentur.

Omne igitur genus ad species quæ sunt sub ipso positæ, uniuoce prædicari potest. Porrò autem quicquid ad qualisbet res uniuoce prædicatur, in his sola definitio una est, genus uero speciesque non cóuertitur. Animal enim & homo uniuocum est. Animal enim animalis nomine dicitur. Portò autem homini nomen etiam conuenit animalis ut dicatur animal: uno ergo nomine animalis, homo & animal appellatur. Animalis uerò definitio est substantia animata sensibilis, quam si ad hominem uertas nihil absurdum feceris, potest enim homo esse substantia animata sensibilis. Sed animal genus, homo uero species, uniuoce igitur genus & species prædicantur, æquiuoca uero quæ fuerint, quoniam definitionibus differunt. & eorum quorum definitiones aliæ sunt alia est etiá substantia: quorum alia substantia est, alia sunt etiam omnino genera, in his eisdem æquiuocis constat, quòd neque genus, neq; species possit aptari. etenim siquis hominem marmoreum & hominem uiuum hominis nomine appellet, idem nomé utriq; fecerit substantiæ: differentia uero definitioque est dissimilis. Porrò autem hominis & statuæ nó unum genus est, sed statuæ inanimatú, hominis animatum. Quare constat quoniam nunquam sub eisdem generibus continentur quæcúq; æquiuoce prædicantur. Quam uim nisi prius de generibus, speciebus, propriis, & differentiis, notitiam scientiamque percæperis, nullo unquam tempore discernis. Idem Aristoteles ait quid sint primæ substantiæ, quid secundæ: & primas substantias dicit esse indiuiduorú corporum & singulorum, ut est Cicero, aut Plato, aut Socrates. Secundas uerò substantias species appellauit, ut est homo. & genera in quibus ipsæ species continentur, ut est animal. Hæc igitur nisi prælibata generis speciei que cognitione sciri non possunt. Idé ait substantiam ab alia substantia, in eo quod substantia sit, nulla differentia disgregari. Idem substantiæ proprietates requirit, ut quasi impresso aliquo signo, sic proprietate nota facilius quid substantia sit, inuenire atque expedire possimus. Atque hoc idem in accidentibus fecit. Nam & quantitatis, & qualitatis, & ad aliquid relationis, propria collegit, & idem magna apud Aristotelem cura diligentiaque cóspicitur. Vides ne ut sese quinq; harum rerum uis in categorias interserat, & prædicamentorum uirtutibus inseparabiliter colligetur? Non mendax igitur Porphyrius de hac cognitione harum quinq; rerum nobis in categorias utilitate promisit. Definitionis uerò disciplinam superius diximus præter genera, species, differentias, & propria, non posse tractari. Sed quoniam sunt quædam genera quæ genus habere non possunt, ut est substantia, & alia quæ Aristoteles in prędicamentis constituit: dicat quis hæc ad harum cognitioné nihil omnino prodesse, quòd non sit in his a genere trahenda definitio, in quibus genus inueniri nó possit: quòd si qua res genus non haberet, species non esset. Hoc ita posito ad generalissimorum generum definitioné nihil genera & species utilitatis habere. Ridicula mehercule atq; absurda propositione. Præter scientiam enim generú specierumque magis genera, illa generalissima cognoscere quí poteris est? Cú hæc sola generum specierumque cognitio sit amissa sit, nihil de generibus speciebusque noscatur. In illis igitur, in quibus genus aliud superius inueniri non potest, nullius unquá terminus definitionis aptabitur, & in ipsius definitione genera speciesque cessabunt. nam solæ differentiæ propriaque illius terminú definitionis informant. Cum enim id quod dicis ab aliis rebus omnibus adiunctis, differentiis segregaueris, & propriis impressis formam eius figuramque móstraueris, genus quod inuenire non poteris perquirere non labores. Sed in his species & genera nó requiruntur, in quibus, quòd ipsa generalissima sint genera. genus inueniri nó queat. Porrò auté in his quorum genus est aliquod, nisi a genere definitio ducatur, finis eius definitionis uitiosa cóclusione colligitur. Accidens uerò ad definitiones nihil prodesse non dubiú est. Definitio enim substantiam informare desiderat. Accidens uerò substantiá non designat. Accidens igitur in definitione nihil prodest. Est itaq; necessaria generis speciei que cognitio, ut si generalissima non sint quæ quisq; definiturus est, a genere definitionem trahat. Si uero generalissima sint, eius genus quærere, quod inueniri non potest, non labores æque enim uitiosum est, & in generalissimis genera quærere, & in subalternis generibus a generibus definitionem ducere supersedere. Differentiæ uero & propria uel si magis genera sunt, uel si subalterna, maximá retinent utilitaté, & quoniam ad definitiones quæ pertinent quædá dicta sunt, pauca etiá de his ipsis rationabilius subtiliusque colligemus. Sit genus animal, sit species homo sit differentia rationale & mortale, sit proprium risibile. Accidens uerò, quoniam ad definitiones incommodum est prætermittamus. Quisquis ergo speciem definit, ita genere ab aliis

eam generibus separat, ut si quis dicat quid est homo? animal dicat eum. Dicens.n.animal, separauit hominem ab omnibus generibus quæcunq; animalia non sunt. Si quis uero differentiam dicat, & eam ad speciem accommodet, res sub eisdem generibus per differentias segregauit. Nam cum dicis hominem esse animal rationale, cum etiam bos & equus species animalis sint, additũ tamẽ rationale homini, ab alijs sub eodẽ gene e speciebus, hominis speciẽ segregauit atq; distinxit. Propria uero cum dederis, res quæ sunt sub eisdẽ differentibus segregabis. Nam cum dixeris hinnibile uel risibile: Illud est equi proprium, illud hominis. Et cum equus cum boue atq; cane sub eadẽ differentia sit, quòd irrationabilia sunt omnia, adiectũ hinnibile à cæteris equum sub eadem differentia speciebus diuidit. Homo uero & Deus sub eadem differentia sunt, id est rationali, quod utrique rationales sunt, quamuis homo & Deus adiuncta mortali differentia separẽtur, proprio tamen, id est risibili, quod solus habet homo, naturalius substantialiusq́ue disiungitur, quod in alijs rebus in quibus nulla species tali differentia separatur, melius cognosci potest. Nam cum sub eadem differẽtia sint irrationalia, equus, bos, canis, nec sit ulla alia quæ eos separet differentia substantialis (non possunt enim accidẽtis esse differentiæ, ea quæ eos separent, quales sunt formarũ) additum equo proprium hinnibile, equum ab alijs sub eadẽ differentia speciebus proprietatis ipsius separatione disiunxit. Repetendum est igitur à primordio, quod genera in definitionibus ab alijs generibus separant, differentiæ ab ipsis speciebus, quæ sub eisdem generibus positæ sunt. Propria à speciebus, quæ sub eisdem differentijs supponũtur. Sed quoniam plene de diffinitione tractatum est, probationis & diuisionis uim subtilitatemq́; tractemus. Sed omnis diuisio, duplex est, aut eius totum corpus in diuersa disiungis, aut cum genera per species distribuis. Si quis igitur harũ quinque rerum minus solers, diuisiones rerum facere uoluerit, non est dubium, quin eas per ioscitiam sæpe à speciebus in genera soluat, quod est factu fœdissimum, quod Hermagoræ in prima rhetoricorum disputatione usu uenit. In tales enim erroris nebulas incidit, ut duo genera sub æqualis generis parte poneret. Quod si diuisionis uim ueritatemq́ue uidisset, & disciplinam generum, specierum, propriorum, & differentiarum recepisset, nunquam tam insulsæ diuisionis errore uiuacissime à Marco Tullio culparetur. In probationibus uero tantus est huius operis fructus, ut præter hæc nullius unquam rei possit prouenire probatio. Quid enim monstrare digne queas, eũ cuius si differentias nescias, idipsum quale sit scire nõ possis, quid autẽ digne exequeris, cuius si genus nescias, ex quo idipsum fonte manet ignores? Vel quid in probationibus ratione possis ostendere, eum si speciem nescias idipsum de quo aliquid probare uis, quid sit non possis agnoscere? Quod si propria prætermittas, nullas unquam res ualebis propriæ termino probationis includere. At uero si non uim accidentium naturamq́ue perspicias, cum de cuiusque substantia tractes, inane accidentis nomen æque in definitionibus probationibusq́ue miscebis. Ita his rebus cognitis integra stabilisq́ue diuisio & definitio permanebit: incognitis, debilis lababit & trunca probatio. Hęc se igitur Porphyrius (non Victorinus) breuiter mediocriterque promittit exponere. Non enim introductionis uice fungeretur, si ea nobis a primordio fundaret, ad quæ nobis hæc tam clara introductio præparatur. Seruat igitur introductionis modum doctissima parcitas disputandi, ut ingredientiũ uiam ad obscurissimas rerum caligines aliquo quasi doctrinæ suæ lumine tẽperaret. Dicit enim apud antiquos alta, & magnifica quæstione disserta, quę ipse nũc parce breuiterq́ue composuit. Quid autem de his a priscis philosophiæ tractatoribus dissertum sit, breuiter ipse tangit & præterit. Tum Fabius. Quid illud inquit est. Et ego. Hoc inquã quod ait se omnino prætermittere genera ipsa & species, utrum uere subsistant, an intellectu solo, & mente teneãtur, an corporalia ista sint, an incorporalia. Et utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta. De his sese, quoniam alta esset disputatio, tacere promisit. Nos autem adhibito moderationis fræno, mediocriter unumquodq́ue tangamus. Eorum ergo quæ se transire & prætermittere pollicetur, prima est quæstio, utrum genera ipsa & species ueræ sint, an in solis intellectibus nuda inaniaq́ue fingantur. Quæ quæstio huiusmodi est. Quoniam hominum multiformis est animus, per sensuum qualitatem, res sensibus subiectas intelligit, & ex his quadam speculatione concepta, uiam sibi ad incorporalia intelligenda præmunit. Vt cum singulos homines uideã, eos quoque me uidisse cognoscam, & quia homines sunt, me intellexisse profitear. Hinc igitur ducta intelligentia, uelut iam sensibilium cognitione roborata, sublimiori sese intellectu considerationis extollit, & iam speciem ipsam hominis quæ sub animali est posita, & singulos continet, suspicatur, & illud incorporeum intelligit, cuius ante particulas corporales in singulis hominibus sentiendis, & intelligẽdis assumpserat. Nam hominem quidem illum specialem, qui nos omnes intra sui nominis ambitum coercet, non est dicere corporalem, quippe quem sola mente intelligẽtiaq́ue concepimus. Sic igitur mens rerum nixa primordiis, altiori atque incorporabili intelligentia sublimatur. Hinc ergo animus non solum per sensibilia, res incorporales intelligẽdi est artifex, sed etiam fingendi sibi atque etiam mentiendi: inde enim ex forma equi & hominis falsam centaurorũ speciem sibi ipsa intelligentia comparauit. Has igitur mentis cõsiderationes quæ a rerum sensu ad intelligentiam profectæ, uel intelliguntur, uel certe finguntur, φαντασίας Græci dicunt, a nobis uisa poterunt nominari. Ita ergo nunc de generibus, speciebus, & cæteris quærunt, utrum hæc uere subsistentia, & quodammodo essentia constantiaq́ue intelligantur, ut a corporibus singulis uere atque integre, ductam hominis speciem intelligamus, an certe quadam animi imaginatione fingantur, ut ille Horatii uersus est Humano capiti ceruicem pictor equinam Iungere si uelit, quod neque est, neque esse poterit, sed sola falsa mentis consideratione fingitur. Nimis acuta & subtilis inquisitio, atq; ad rem maxime profutura. Scienda enim sunt utrum ueræ sint nec esset de his disputatio consideratioque si nõ sint. Sed si rerum ueritatem atq; integritatem perpendas, non est dubiũ quin ueræ sint. Nam cum res omnes quæ ueræ sunt, sine his quinque esse non possint, has ipsas quinq; res uere intellectas esse non dubites. Sunt autem in rebus omnibus conglutinatæ, & quodammodo coniunctæ atque compactæ. Cur enim Aristoteles de primis decem sermonibus genera rerũ significantibus disputaret? uel eorum differentiis, propriaq; colligeret, & principaliter de accidentibus differeret, nisi hæc in rebus intimata & quodammodo adunata uidisset? Quod si ita est, non est dubium quin ueræ sint, & certa animi consideratione teneantur, quod ipsius quoq; Porphyrij probatur assensu. Nam quasi iam probato, & scito quòd ita uere subsistant, aliam quęstionem inferre non dubitat, cum dicit, an corporalia ista sint, an incorporalia. Quæ nimis esset friuola atq; absurda quæstio utrũ essent corporalia, nisi prius esse constaret. Hæc quoque non mediocriter utilis inquisitio ita resoluitur. Incorporalia esse nullus dubitat, quæ licet ipsa nullis sensibus capiantur, animi tamen qualia sint consideratione clarescunt. Nam quia incorporeorum prima natura est, potest res incorporea parens esse quodammodo corporeæ. Corporea uero incorporeis præesse non potuerunt. Quod quoniam substantia genus est, corporale uero & incorporale species sunt substantiæ, corporale non esse genus hæc res declarat, quòd substantiæ, id est generi, incorporale supponitur. Quod si corporale esset genus, nunquam sub eo species incorporea poneretur. Animaduerte igitur uehementissime, quam unquam quicquam à te animaduersum fuit, genus ipsum quoniam species habet, species uero differentiis disiunguntur, & proprietatibus informantur. quoniam quædam species reperiuntur, quæ in contraria sub generis diuisione contrarias obtinẽt uices, ut sub animali rationale atque irrationale cõtraria sunt, sub rationali mortale atque immortale, & hæc quoque contraria: quæritur si animal solitario intellectu neq; rationale neq; irrationale sit, unde hæ differentiæ in speciebus natæ sint, quæ in genere ante nõ fuerant. Quod si genus, id est animal utrasq; res in se habet, ut & rationale & irrationale sit, in uno eodemq; duo contraria eueniunt, quod est impossibile. Attingam igitur breuiter quæstionem, & dicam quod genus utrumque non sit, id est rationale uel irrationale, uel quicquid aliud inter se species per contrarietates diuidunt, sed ui sua & potestate genus hoc continet, ipsum uero nihil horum est. Ita ergo genus tale est, ut ipsum neque incor-

porale

porale, neq; corporale sit, utrumq; tamen ex se possit efficere, quod secundo libro melius liquebit. Species vero aliàs corporalis, aliàs incorporalis est. Nam si hominem substantia ponas, corporalem speciem posuisti: Sin Deum, incorporalem. Eodem modo etiam differentiæ. Nam si corporales uel incorporales species diuidunt, erunt alias incorporales, alio tempore corporales. Vt si dicas quadrupes ad bipedem, corporalis differentia est. Sed rationalis ad irrationalem, incorporalis est differentia. Et propria nihilhominus eodem modo. Nam æqnale species cum proprium fuerit: si incorporalis erit species, incorporale erit proprium: sin corporalis, corporale uendicabitur. Et accidens eodem modo. Nam si incorporalibus quidem accidit, incorporale esse manifestum est, ut in animu accidens est, scientia, incorporalis scilicet. Corporalibus uero quæ accidunt, corporalia esse manifestum est, ut si quis dicat accidens me habere capillum crispum. Sic igitur genus neutrú per se ipsum est, sed utrasq; res ex se ipso efficere potest, species, differentiæ propria, & accidentia, ut accepta in contrarias species fuerint, proinde oel corporalia uel incorporalia uocabuntur. Sed sunt quibus hoc ipsum integrum uideri non possit, & hæc, solum incorporalia esse diffiniunt. qui sic dicant, non considerari genus in eo quod suapte natura constat, sed in eo quod genus sit. Itaque si substantia genus est, non consideratur in eo quod substantia est, sed in eo quod sub se species habet. Item si species corporeum, & in corporeum est, non in eo quod Deus uel homo dicitur, considerantur, sed in eo quod est sub genere. Eodem modo etiam differentiæ non considerantur, in eo quod bipes uel quadrupes sit, sed in eo quod est differentia. Nam quadrupes hoc ipsum nulla differentia est, nisi sit bipes a quo differat. Itaq; non quadrupes uel bipes respicitur, sed id quod medium est in bipede & quadrupede, id est differentia. Et de proprio idem, Nam quod cuiuscunq; est proprium, in eo proprium consideratur, quod eius cuius dicitur esse proprium, speciei solius est. Nam risibile non in eo est proprium hominis quod risus est, sed in eo quod solus homo potest ridere. Quæ manifeste incorporalia esse indubitatum est. Deinde accidentia proinde sunt, qualia fuerunt e a quibus accidunt, ot superius dictum est. & hr probate uidentur hoc ipsius Porphyrij sententia, qui. ueluti iam probato quod incorporea sint, ita ait. Et utrum separata, an ipsis sensibilibus iuncta, quod si esse hæc aliquando corporalia constitisset, absurdum esset quærere utrum corporalia seiuncta essent a sensibilis, an iuncta, cum sensibilia ipsa sint corporea. Talis autem est quæstio, ut quoniam quædã incorporales sint res, quæ omnino corpora non patiuntur, ot animus & Deus: quædam uero quæ sine corporibus esse non possunt, ut prima post terminos incorporalitas, quædam autẽ quæ in corporibus sunt, & præter corpora sese esse patiuntor, ut anima. Quæritur ergo hę quinq; res quo incorporalitatis sint genere, utrum eorum quæ omnino separantur a corpore, an eorum quæ corporibus separari non possunt, an quæ iungantur aliquoties, & aliquoties segregantur. Videtur autem quod & segregari & iungi possint. Nam quando corporalium diuisio per genera in species fit, & eorum propria & differentiæ nominantur, hæc sensibilia, id est corporalia esse nõ dubium est. Cum uero de incorporalibus rebus tractatus habetur, & per ea ipsa diuiduntur, quæ corpore careat, circa incorporalia uersantur. Quod si hoc est, non est dubium qu d quinq; hæc ex eodem sint genere: quod & præter corpora separatum esse possit, & corporibus iongi patiatur, sed ita, ut si corporibus iuncta fuerint: iosepárabilia a corporibus sint. Si uero incorporibus, nunquam ab incorporalibus separantur, & utrasq; in se contineant potestates. Nam si corporibus iungontur, talia sunt, qualis illa prima post terminos incorporalitas, quæ nunquam discedit a corpore. Si uero incorporalibus, talia sunt, qualis est animus, qoi nunquam corpori copulatur. Hæc sese igitur tacere Porphyrius pollicitus, breuiter mediocriterq; super his rebus tractare promittit habita in res alia consideratione aut coniectura, quod simile est ac si diceret, Quoniam hæc ad prædicamenta, & ad definitiones, & ad diuisionea & ad probationes pertinent, ideo hæc tractaturus assumo, & eatenus de his differam, quatenus supradictis rebus proficiunt: non quatenus de his ipsis generibus speciebusq;, & cæteris quæ uix tractari possint. Sunt enim illa (ut ipse ait) grauioris tractatus, quam doctrinam a Peripateticis acceptam, id est ab Aristotelicis se sequi confessus est. Nam Stoici qui de his quoq; rebus tractare uoluerunt, non omnino a Purphyrio suscipiuntur, atque ideo ait se a Peripateticis rationem disputationis accipere. Tunc me Fabios ita percunctatus, quid est inquit, quod dudum dixeras cum a te de incorporalibus tractaretur, esse quasdam incorporalitates quæ circa corpus semper consisterent, ut sunt primæ incorporalitates post terminos: quæ est hæc incorporalitas, aut quos terminos dicis? Non enim intelligo. Et ego longus inquam tractatus est, nihil nobis ad hanc rem quam quærimus profuturus. Sed dicam breuiter, terminos me dixisse extremitates earum quæ in geometria sunt figurarum. De incorporalitate uero quæ circa terminos constat, si Macrobij Theodosij doctissimi uiri primum librum quem de somnio Scipionis composuit, in manibus sumpseris, plenius uberiusq; cognosces. Sed nunc ad sequentia transeamus. Tunc Fabius, ut placet inquit, simulq; sic incipit.

„ Videtur enim neque genus, neque species, simpliciter ap-
„ pellari, id est uno modo. Genus nanque dicitur quorun-
„ dam ad se inuicem, & ad aliquem quodammodo se haben-
„ tium collectio, per qoam Dardanidum dicitur genus.
„ Dicitur rursus genus uniuscuiusq; generationis princi-
„ pium, aut a generãte, aut ab eo loco in quo quis genitus
„ est. Secundo modo dicitur genus, ot est genus causæ ho-
„ nestum.

Cætera inqnit fere nota sunt. Tunc ego. Si tum prius æquiuocationis aspicias, diuisionem generis diligenter agnosces. Placet enim generis nomen cum sibi subiectis æquiuoce nominari. Aequiuoca uetu sunt, quę cum nomine una sint, longe diuersa substantiæ ratione & definitionis discreta sunt, ut si quis hanc, uerbi gratia, statuam Vnus appellet. Congruunt igitur Venus ipsa, & statua Veneris, unius nuncupatione uocabuli, quod utriq; Veneris nomen est. Si quis oero quod sit utrunq; definiat, longe aliam uerę Veneris, aliam lapidia, rationem definitionemq; constituet. Speculantibus igitur illa esse æquiuoca, qoæ uno uocabulo appellantur, definitionibus oero diuersis continentur, clarescet (ut opinior) participatio generis, quã Porphyrius fecit præuisa. Omne enim quicquid a genere in species ducitur, uniuocũ, non æquiuocũ est. Vniuocum est, quod & eodem nomine uocari, & eadẽ definitione constitui potest, ut est animal genus, homo uero species, sed idem homo animal est. Genus igitur & species, id est animal atque homo, possunt unius animalis nomine nuncupari. ut utrunq; animal uocetur, sed eadẽ definitionibus non discrepant. Nam si definitionẽ reddas animalis, dicas id esse animal, quod est substantia animata sensibilia. Quam definitionem si ad hominem uertas, non erit absurdum dicere, hominem substantiam esse animatam atque sensibilem, sicut animal, sed hoc superius dictum est. Si enim uniuoca sunt, quæ uno nomine atque eadem definitione constituuntur, æquiuoca uero quæ vno nomine sunt, & non sunt sub vna definitione substantiæ, qoicquid vniuocum est, ut animal, genus ad suas species est, in his genera speciesq; uersantur: quicquid ęquiuocum est, ut aries (namqo: plura significans æquiuocum est, sed non censetur participatione generis & speciei) non est in eis talia participatio, ot speciebus, & generibus censeantur. Quæ enim erit in his generis speciesq; cognitio, in quibus substantiæ definitio atq; integerrima ratio disgregatur? Ita ergo Porphyrius nomen generis in tres diuidit formas, sed ut æquiuoca dicantur, non ut uniuoca, id est ut hæ formæ uno quidem generis nomine cotineantur: sut autem proprietate disgregata dissentiant, & hoc modo illud in tres diuidit partes, ut dicat uocari semel genus eorum inter se plurimorumq collectio, qui ab uno quocunq; nomen generis trahunt, ut Romani a Romulo trahentes genus, ex eodem genere esse dicuntur. Secundo oero locu dici genus affirmat, uniuscuiusq; generationis principium, aut a generante, aut a loco in quo quis genitus est, ot Aeneam ab Anchise, & genere dicimus esse Troianum. Tertium uero genus dicitur illud cui species supponitur. Victorinus uero duo superiora genera in unum redigit. Nam & multitudinis congruentiam inter se, per eandem generis nuncupationem, & quorumcunque a generante lineam, & locum in quo quis natus est, uno generis uocabulo & designatio-

ne declarat. Addit autem ipse quod soli latinæ linguæ con-
,, gruere possit, dicit enim, secundo modo genus dici, ut
,, est genus causæ honestum. Quæ genera causarum Græci in rhetorica arte genera esse non putant, sed σχήματα uocant, id est figuras. Genera autem sola principalis accipiũt demonstratiuum, deliberatiuum, & iudiciale. Quæ ipsi εἴδη rhetorices uocant, id est spẽs rhetoricæ, genera uero causarũ nos dicimus. Tertium uero genus, est id quod Porphyrius ponit, id est sub quo differentiis distributæ species supponuntur. Sed quoniam de tertio genere tractaturus est; Victorini culpam, uel si ita contingit, emendationem æqui bonique faciamus. Nunc ergo ad priorem apud Victorinũ generis significationem reuertamur, & eius ut sunt
,, uerba enodanda atq; explananda sumamus. Genus nãq;
,, inquit, dicitur quorundam ad se inuicem, & ad aliquem
,, quodammodo se habentium collectio. Hic ergo utrũq; monstrauit, & cognationem inter se multitudinis, & lineæ ductum. Nam cum dicit genus esse quorundam collectionem ad se inuicem quodammodo habẽtium, id est aliquo inter se cognatione iunctorũ, cognationes monstrat: & quod addidit, & ad aliquem, generis lineam significat, quam singuli contingentes, & ad unum sese ipsius generationis applicatione iungentes, plures ex eadem linea iuncti atq; cognati sunt, ut sic hic ordo. Genus dicitur quorũdã collectio ad se inuicem quodammodo, & ad aliquem habentium, id est ad alicuius lineam per genus contingentium, ut per collectionem, cognationem demonstret, & per habitudinem quodammodo ad aliquem colligatam, lineam generis ductumque designet. Sequitur ergo, & id planius lucidiusq; significat, cum dicit,
,, Dicitur rursus genus cuiuscunque generationis princi-
,, pium, aut a generante, aut ab eo loco in quo quis geni-
,, tus est.

Idipsum latius expedit quod superius stricto & sententioso breuitatis uinculo colligauerat. Dicit enim rursus genus dici, aut a generante, id est a quo quis genitus est, aut ab eo loco in quo quis natus est. Sed, rursus, particula, si ad hoc cõnectatur, quod ait aut ab eo in quo quis genitus est, intellectus nõ titubat, ut sic ordo. Dicitur genus uniuscuiusque natiuitatis principium, aut a generante, aut rursus ab eo loco in quo quis genitus est. uel certe erit simplicior expositio, si priorem generis significationem, id est quorundam ad aliquem quodammodo se habentium collationem, ad solius cognationem multitudinis accipiamus. Lineæ uero ductum, & loci generationem in inferiori significatione distribus. Ita tamen ut una quodammodo generis significatione, & multitudinis cognationem, & a generante lineam, & loci natiuitatem significet. Hæc enim omnia de sola cuiuslibet nominatione tractantur. Quare non absurdum est omnia quæ ad ortum genitalẽ cuiuslibet pertineant una significatione generis contineri. Propriæ tamen, & simplicissimæ expositionis est quatuor significationes generis cõstituisse Victorinum, ut ad tres Porphyrij unam ipse addiderit, honestum genus causæ, ut sint generis hæ quatuor significationes, multitudinis cognatio, lineæ ductus, genus causæ, genus specierum. Sequitur secunda generis diuisio apud Victorinum, ut est genus causæ: quæ Græci (ut dictum est) non genera sed σχήματα uocant. Tertiæ uero significationis generis hic modus est, genus dici cui supponitur species, id est genus illud a quo species deriuantur, quod ait ad superiorum fortasse similitudinẽ æquitatemque dispositum. Sic enim genus speciebus suis principium est, ut Romulus his qui ab eo cognati sunt cunctiq; Romani. Item eodem modo nomen Romuli Romanos omnes continet, quemadmodum nomine generis species continentur. Nam sicut a Dardano Dardanidæ prioris nomen Dardani in sese ipsos posteriores accipiunt: Ita & animal, cum uerbi gratia species habeat hominem atque equum. Equus scilicet atque homo animalis in se uocabulum capere, ut dicantur ipsa animalia, non recusant. Eodem igitur modo species sub generibus cõtinentur, quemadmodum cognati homines sub illo a quo illam cognationem forte traxerunt. Nam & genus speciebus principium est, & plurimarum in se specierum collectiuum est. Rursus primum cognationis nomen & ipsius generationis est principium, & in illius solius uocabulo diuersitas hominum, uocabuli & generis participatione colligitur, atque hoc est quod ait his uerbis.
,, Aliter dicitur genus cui supponuntur species, iuxta simi-
,, litudinem forte superiorum appellatum, etenim princi-
,, pium quoddã est genus his quæ sub ipso sunt, & uidetur
,, multitudinem continere omnium quæ sub se sunt.

Sed cautissime est additum, uidetur. Si enim nihil hæc omnia distarent, una significatio generis esset, & ea qua in species funditur, & ea quæ in cognatione diuiditur. Sed est inter hæc genera talis diuersitas, quòd genera earũ specierũ quæ sub se habent alias specie, æque suis speciebus æqualiter sunt genera. Hominem enim & equum, qui sub animali sunt, neutrum neutro possumus dicere prius, quantum pertinet ad tempus, inchoationemq; nascendi. Nam si qua res una sit prior, altera posterior, & eas sub uniuscuiusque generis nomine quis uelit aptare, non poterit. Genus.n. speciebus suis æqualiter genus est. Quod si genus speciebus suis æqualiter genus est, species ipsæ eius ordinis inter se æquali tempore ortuque censentur. At uero in generibus quæ cognationes efficiunt non ita est. Quisquis enim fuit Capis pater, qui Capuam condidit, si solum filium Capim progenuit, & ab uno Capuanorum cognatio iunctioque manauit, distat a genere cui species supponuntur, quòd genus uni speciei genus esse nunquam potest nisi pluribus, quod quoniam est idoneum, genus illud, id est principium cognationum, etiam ab uno filio colligere, & congregare cognationem, quod genus per species ductum facere non potest, nisi plures species supponantur, constat in hoc distare genus quod cognationem colligit, & a quo species diuiduntur. Potest autem distare in hoc etiam, quod genus, id est principium cognationis, potest habere sub se duos, ex se non æquali temporis conditione progenitos, sed alium posterioris ortus alium uero senioris, quod in generibus speciebusque non conuenit. Nam (ut superius dictum est) species nisi sibi æquales fuerint non merito, sed natura sub genere poni non possunt. His igitur expeditis sequitur.
,, Toties igitur de genere dicto de postrema significatio-
,, ne inter philosophos disputatio est, quod definientes ita
,, declarant. Genus esse quod ad plures differentias specie
,, distantes in eo quod quid sit, prædicatur.

Quod dicit toties, tertio demonstrare uult, atque hoc propter lucidam operis seriem admissum est, ut quoniam genus plurimorum nomen est, omnis eius primum significatio diceretur, ut de qua disputandum esset aliis reiectis eligeretur. Quod ait hoc modo, cum toties, id est tertio genus dicatur, apud philosophos, unde ipse tractaturus est de postrema generis significatione, quam dixit, id est de illo genere quod sub se species habet, disputatio consideratioq; uertitur. At uero de superioribus generibus, id est de cognatione, & loco in quo quis genitus est, aut historicorum, aut poetarum expectatio est, secundi uero generis rhetorũ, tertij philosophorum consideratio est. Etiam hic in disputationibus ordo est, quòd cũ inciderint res quæ multis possint nominibus nuncupari, & de unoquoque eorum uocabulo tractari dissérique necesse sit, ducuntur prius in ordinem omnia, ut id quod eligitur & reijcitur distinguatur. Sed illa quæ reijcienda atque explodenda sunt, prius dicuntur, Illud uero quod disserendum tractãdumq; capitur posterius nominatur. ut hic illa posterior generis significatio posita est, quam disserendam accepturus, prius definiendam, & termino quodam circumscribendam demonstrandamque suscepit, Omnis enim res, nisi quid prius sit, constiterit, eius tractatus, uario modo speculationis habebitur. Definit igitur genus sic, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit, prædicatur, uelut animal. quæ definitio talis est. Omnia quæ distant, habent inter se quandam differentiam, qua distare & differre uidentur. Porro autem si quod sit genus, & sub eo species supponatur, duas uel plures necesse est species poni sub genere, quoniã unius speciei genus esse non potest. Sed si plures species erunt, aliqua necesse est differentia diuidatur, aliter enim plures esse non possunt. Nam si nihil distent, non erunt plures species, & nomen generis perit. Constat igitur eas sub genere poni species, quæ differentijs distributæ, plures numero ipsarum differentiarũ diuisionibus cõponantur. Ergo quoniam superius dictum est, in omnibus definitionibus a genere definitionis trahendum esse principium, si quam cuiusli-

bet

bet speciem definire nolueris, genus primo necessario nominabis, & ad illam speciem quam definis, generis nomen prius aptabis. Et hoc illam, principaliter dicis esse, quod est illud genus, sub quo ipsa species quam definis, est posita. Post autem differentiis propriisque eam ab aliis circumscriptione quadam definitionis excludis. Nam si dicis animal esse hominem, animal genus est, species uero homo. Nomen igitur animalis, id est generis de homine, id est specie prædicasti, cum dixeris hominem esse animal. Quod si nomen generis in definitionibus ad unam speciem dicere posses, de ea nomen generis prædicares, species autem æquali modo generibus suis species sunt. Nihil uetat, immo etiam necesse est, semper quæcunq; sunt genera de sibi subiectis speciebus in definitionibus, uel in quibuslibet interrogationibus prædicari. Sed quoniam prædicetur genus de speciebus, quomodo prædicetur agnoscendum est. Nam si dixeris, quid est homo? & aliquis responderit, animal: bene & integre respondisse uidetur, & certe, Nam cũ tu quid sit homo interrogaueris, ille respondit animal, genus scilicet de specie in eo quod quid sit species prædicauit. Nam tu quid esset species interrogasti: Ille uero in eo quod quid sit species, de qua interrogasti, animalis nomen, id est genus accommodauit. Plena igitur, & propria definitio facta est generis, hoc esse genus, quod ad plurimas differentias specie distantes in eo quod quid sit appellatur, ut animal: animal enim ad hominem, equum, bouem, coruũ, anguem, & alia plura quæ differentiis speciebusq; differunt, in eo quod quid sit appellatur. Sed utrum sic dixit, genus esse, quod ad plures species differentia distantes in eo quod quid sit prædicetur, an sic dixit, genus esse, quod ad plures differentias specie distantes in eo quod quid sit prædicetur nihil interest. Nam siue differentiæ specie distent, siue species, differentiis distent, utrumq; idem est. Nam siue rationale & irrationale quæ sunt differẽtiæ, specie hominis, uerbi gratia, atq; equi distent, siue species homo atque equus differentia rationali atq; irrationali diuidantur, & distent, nihil interest. Quare plena perfectaq; facta est generis definitio. Sed definitiones duplicibus modis fiunt: una enim definitio est quæ (sicut dictum est) a genere trahitur. Sed quoniã sunt quædã genera magis, quæ super se genus aliud habere non possunt, ut sunt prędicamenta decem, quæ Aristoteles constituit, eorũ igitur definitio quæ haberi potest? quorum genus inueniri non potest, quod omnium quæcunque sunt, ipsa sunt genera. Horum ergo quos Grec. [illegible] dicũt, Latini subscriptiuas rationes dicere possunt reddemus. Subscriptiuæ autem rationes sunt demonstratiuæ, & quodammodo insignitiuæ proprietatis illius rei, que cum ipsa generalissima sit, & genus eius nullũ reperiri possit, eam tamen definire necesse est. & Aristoteles, quoniam substãtiam genus generalissimum definire uolebat, & eius nullum genus poterat inuenire, proprietatem quãdam & demonstrationem, subscriptionemq; ipsius rei dicit esse subiectum. Substantia enim omnibus subiecta est. Accidens enim quod in nouem diuidit partes, præter substãtiam esse non potest atq; ideo omnia quæcunque definienda sunt, si genus non habeant, eorum subscriptiuam quandam & demonstratiuam rationem reddi necesse est. Sic igitur nunc genus: quoniam rem ipsam definiendam putabat, non duxit a genere definitionem, sed dedit quandam generis demonstrationem proprietatemq;. Dico autem quòd Porphyrius & subalternorum generum, & illorum quæ generalissima sunt, hanc dederit definitionem, & quodammodo subscriptionem demonstrationemq;. Nam si quod genus habeat aliud genus, & item hoc ipsum aliud, & item aliud, si nullum erit supra genus, quod genus non habeat, in infinitum procedit ratio. Sin uero habuerit, necesse est quoq; istam definitionem aperte ordinateq; congruere. Dico autem genus non animal animali, neque quod homo species sit homini, atq; equus equo: sed illud quo ipsum animal homini atque equo genus est. animal enim ipsum per sese nulli genus est, neque homo ipsum per sese ulli species est, neque equus ipsum per sese ulli species est, sed sunt genera & species ad alterius participationẽ. Nam quoniã sub animali est equus, atque homo, non ad se ipsum animal genus est, sed ad equum atq; hominem. Et item species quæ uocatur, homo scilicet, atque equus, nõ ad equum atque hominẽ, sed ad animal species sunt. Dico igitur genus & species non ipsas substantias in quibus genus & species sunt. sed ipsam participationem priorum ad subteriores, & subteriorum ad priores. Hæc igitur participatio quoniam & in magis generibus, & in magis speciebus, & in subalternis generibus, & in subalternis speciebus una atq; eadem est, & huius participationis inueniri genus non poterat, hæc definitio generis quæ facta est, non a genere tracta est. sed subscriptiua ratio & demõstratiua & designatiua quodammodo generis est reddita. Hic Fabius. Subtiliter mehercle. & quod nunquam fere ante hac audiuimus. sed perge queso te. Iam.n. certant sidera quodammodo. & nox luce superatur. Tunc ego. Sequitur rerum omnium prima breuisque diuisio. Ita enim ait.

» Eorum quæ dicuntur, alia ad unitatem dicuntur, sicut
» sunt omnia indiuidua, ut est Socrates, & hoc, & illud:
» Alia ad multitudinem, ut sunt genera, & species, & diffe-
» rentię, & propria, accidẽtia. Hæc enim communiter
» non unius proprię appellationis sunt. Est.n. genus ut ani
» mal, species ut homo, differentia ut rationale, proprium
» ut risibile, accidens ut album, nigrum, sedere. Ab his igi
» tur quæ ad unitatem dicuntur, differt genus, quòd genus
» est hoc quod de pluribus prædicatur.

Breuis (ut supra dictum est) & distincta diuisio. Omnis enim res, aut unius rei nomen est. aut plurimarum: & hoc est quod ait, Eorum quæ dicuntur alia ad unitatem dicuntur, sicut sunt omnia indiuidua, alia ad multitudinem.

Quid autem sit, breuiter explicandum est. Omne genus, quoniã sub se species habet, species uero differentiis distinguntur. & proprietatibus explicantur. Accidunt autem in speciebus accidẽtia secundo loco, principaliter uero in indiuiduis quæ sunt sub speciebus. Quid autem hoc sit posterius dicendum est. Genera igitur & de speciebus dicuntur, & de differentiis quæ ipsas species distribuunt, & de propriis quę species componunt, & de his accidentibus quę cum principaliter in indiuiduis fuerint, in speciebus esse dicuntur. Hoc autem monstremus exemplis, & sit nobis genus animal, sit species homo, sit differentia rationale, sit proprium risibile, sit accidens stans uel ambulãs, uel aliquid in mensura corporis, ut tripedalis. Animal ergo quod genus est, dicitur de specie, id est de homine. Dicis enim homine esse animal. Porrò autẽ de speciei differentia nihilominus dicis genus. Dicis enim rationale esse animal. Nihil autẽ prohibet eodem modo & de proprio genus dicere. Nam si dicas quid est risibile, non absurdum est animal nominare. Accidẽtia uero hoc modo principaliter in indiuiduis: secundo uero loco sunt in speciebus. Nam si quis dicat singulos homines, utputa Ciceronem sedere uel stare, uel quod aliud libet, in specie hominis eadem quoque conuenire necesse est. Nam si Cicero sedet, sedet etiam homo: Si Cicero ambulat, ambulat etiam homo. Ergo si qua accidentia uenerint ab indiuiduis. & ea tracta in speciebus consederint, ad ipsa quoq; accidẽtia dicit poterit genus. Quid est enim ambulans si quis interroget, merito animal dicitur. Nihil enim ambulare, nisi animal potest. Porrò autem sub speciebus indiuidua sunt, ut Cicero & Virgilius sub homine, atque de indiuiduo genus speciei prædicari potest. Nam si interrogaueris quid est Cicero? merito animal dicas. Genus igitur & ad speciem, & ad differentias, & ad accidentia, & ad propria, & ad indiuidua nominatur. Porrò autem species, non iam de genere, neque de differentiis, sed de solis proprijs & subiectis indiuiduis appellatur. In illis, id est indiuiduis, quia superest: in proprijs, quia equalis est. Quid autem sit, hoc modo uideamus. Omnia genera speciebus suis supersunt & abundant. Abundare autem genera dicimus speciebus, plus habere genera uirtutis quam species. Homo enim quod est species solum homo est. Animal uero quod est genus, non solum homo est, sed & equus & bos, & quodlibet aliud animali suppositum. Ita maior uis generis recte de minori & sibi subiecta specie prædicatur. Alia uero sunt, quæ sibi sunt paria, ut sunt propria & species. Species est homo, proprium risibile. Quicquid ergo fuerit risibile, hoc est homo. Quicquid homo, hoc risibile est. Itaque neque risibile hominis neque homo risibilis potentiam superuadit, sed æqualia sibi ad se inuicem prædicari possunt, ut si dicas quid est homo?

Risibile. Quid est risibile? Homo. Ita igitur quæcunque superiora fuerint, ad illa quæ subteriora sunt, prædicantur. Et quæcunque æqualia fuerint, pariter sibi adinuicem prædicantur. Illa uero quæ subteriora sunt & minora, de superioribus & abundantibus, ut sunt genera & species prædicari non possunt. Nunquam enim recte speciem de genere prædicabis. Ita ergo species de proprio prædicatur ut pari. Sed quoniam sub speciebus sigillatim indiuidua sunt: indiuidua autem uocamus quæ in nullas species, neque in aliquas iam alias partes diuidi possunt, ut est Cato, uel Plato, uel Cicero, & quicquid hominum singulorum est: hos enim in nullis partibus diuidis, ut animal in species, hominem scilicet, atque equum, hominem quoque ipsum specialem, & singulos circumplectentem, in Catonem, Platonem, Virgiliũ, & omnes sigillatim homines distributos, hominem uero ipsum singularem id est Ciceronem, in nullos alios distribuere possumus, atque idem ἄτομον id est indiuiduum uocitatum est. Species ergo quæ ad propria æqualiter prædicatur: ad indiuidua quoniam maior est species hominis, quam quodlibet indiuiduum, ita prædicatur ut superius, ad id quod est subterius. Cicero enim solus Cicero est, homo autem non solus est Cicero. Quod si ad indiuidua prædicatur, & ad indiuiduorum accidentia prædicabitur. Ita igitur species ad genus quod superius est, non prædicatur, neque ad differentiam, quia differentia (ut nunc monstraturi sumus) super speciem est: ad proprium uero, cui par species est uel ad indiuiduum cui superest, prædicatur. Differentia uero & ad species, & ad propria, & ad accidentia, & ad indiuidua prædicatur. Nanque rationale quod est differentia, ad hominem prædicatur, quod est species. Ita rationale quod est differentia, prædicatur ad risibile, id est proprium. Dicitur enim id esse risibile, quod rationale. Nam si homo rationale, & homo risibile, constat id quod est risibile, etiam rationale posse nominari. Quod si ad species differentia dicitur, species autem ad indiuidua prædicatur, necesse est ut differentia quoque ad indiuidua prædicetur. Dicis enim qualis est Cicero? rationalis. Quod si differentia ad indiuidua prædicatur, accidentia uero indiuiduis accidunt, necesse est differentias ad accidentia prædicari. Proprium uero quoniam semper unius speciei proprium est, & ad unam speciem prædicatur solam, cui est proprium. Risibile nanque quod proprium est, ad solam hominis speciem prædicatur.

Quod si ad hominis speciem prædicatur, species uero ad indiuidua dicitur: non est dubium quin proprium quoque de indiuiduis prædicetur. Nam si homo risibile animal est: Cicero quoque & Virgilius risibilia animalia recte dicuntur. Quod si proprium ad indiuidua recte dicitur: recte etiã & de accidẽtibus prædicatur, quæ ipsis accidunt indiuiduis. Accidentia uero ipsa & de speciebus & de aliis omnibus prædicantur, & de ipsis maxime indiuiduis. Nanque & albus equus, & albus homo dicitur, & iterum niger equus, & niger æthiops dicitur. Quod si ita est animal quoque nigrum dicitur. Dicitur etiam rationale nigrum, & irrationale nigrum, quippe si equus & homo æthiops nigri sunt. Dicitur etiam risibile nigrum, cum homo quis niger fuerit. Dicitur etiam indiuiduum nigrum, cum sic quis unus homo ex Aethiopia nominatur. Quod cum ita sit, constat & genus ad plurima prædicari, id est species, differentias, accidentia, propria, atque indiuidua: nihilominus & differẽtiam ad plurima prædicari, id est ad species, propria, indiuidua, & accidentia & proprium ad plurima, id est speciem, indiuidua, & accidentia. Et speciem ad plurima, id est indiuidua, & accidentia. Accidens uero, & ad genus & ad speciem, & ad proprium, & ad differentiam, & ad indiuidua. Quod si ita est, has quinque res constat ad plurima prædicari. At uero indiuiduum, quoniam sub se nihil habet, ad singularitatẽ quandam & unitatem prædicatur. Cicero enim unus est, & ad unum nomen aptatur. Ita indiuidua quæ ad unitatem dicuntur, cunctis superioribus supposita sunt, ut genus, species, differentia, proprium, & accidentia, quamuis ad se inuicem dici possint, ad indiuidua tamen æqualiter prædicantur, ut superius demonstratum est. Indiuidua uero, quoniam sub se nihil habent, ubi secari distribuique possint, ad nihil aliud prædicentur, nisi ad seipsa, quæ singula atque una sunt. Atque hoc est quod ait.

,, Eorum quæ dicuntur, alia ad unitatem dicũtur, sicut om-
,, nia indiuidua, ut est Socrates, & hoc & illud. Alia ad mul-
,, titudinem, ut sunt genera, & species, & differentiæ, & pro
,, pria, & accidentia. Hæc enim communiter non unius pro
,, priæ appellationis sunt.

Simile est ac si diceret. Hæc enim communiter ad plurima prædicantur non ad unitatem, sicut indiuidua. Et quid sint genera & species, & differentiæ & propria & accidentia exemplum supponit dicens. Est enim genus ut animal, species, ut homo, quam dudum hominis speciem cum aliis animantibus sub animali posuimus. Differentia, ut rationale: qua species, scilicet hominis ab irrationali distat animali. Proprium ut risibile, quod nullum aliud animal, neque rationale neque irrationale habet. Nullum enim animal ridet, nisi solus homo. Quare cum quædam cælestium potestatum animalia rationabilia sint, eorum tamen proprium risibile non est, quoniam non rident. Recte igitur risibile, solius hominis proprium prædicatur. Accidens, ut album, nigrum, sedere, quoniam in substantia hominum non sunt, merito accidentia nominantur. Nam si substantiæ cuiuscunque speciei inesset id quod accidens dicimus, interempto accidenti periret etiam eius speciei substantia cui accidit. Nam quoniam rationale in hominis substantia est, si rationabilitas interimatur, hominis quoque substantia, necessario peritura est. Iccirco, quoniam in ipsius speciei substantia naturaque uersatur. At uero album & nigrum, & quæcunque sunt accidentia si interimas, species ipsa in qua illa accidebant, manet. Nam neque omnis homo candidus, neq; omnis homo niger est, & cui alterutra defuerint, eius species non peribit. Atque iccirco hæc accidentia, ueluti non innata in substantia, sed a foris uenientia, recte nominata sunt. Nunc ergo, quoniam quid sit genus ostenditur, & ea quæ ad unitatem dicuntur, ab iis quæ de plurimis prædicantur, distinxit, atque distribuit, ipsius generis differentias, & ab his quæ ad unitatem dicuntur, & ab eis quæ ad pluralitatem congruunt, id est differentia, specie, proprio, accidentique declarat & dicit genus ab illis quæ ad sola indiuidua prædicantur, id est quæ ad unitatem, hoc differre, quod genus ad plurima prædicetur, indiuidua uero ad singula. Sed quoniam hæc differentia generis ad indiuidua communis erat differentiis, speciebus, propriis, & accidentibus, ab illis ipsis, aliis differentiis genus diuidit atque disiungit. Quod ita demonstrat.

,, Ab his uero reliquis, quæ de pluribus appellantur, genus
,, differt. Primo a specie, quoniam species, & si de plu-
,, ribus prædicantur, non tamen specie differentibus, sed
,, numero.

Ac primum generis speciei que distantiam monstrat, quæ prior est a genere. Nam quamuis differentia supra speciem sit, non super subalternam tamen, sed super speciem specialissimam differentia ponitur: nam quamuis rationalis differentia super hominẽ ponatur, quæ species specialissima est, tamen ante speciem specialissimam ipsa differentia species est eius generis, cui species specialissima supponitur, nam sub animali ante hominem rationale ponitur. Igitur, cum genus & species utraque ad plurima prædicentur, genus uero ad plurimas species in eo quod quid sit prædicatur; species non iam ad plurimas species, sed ad plurima indiuidua prædicatur. Sunt autem quædam genera generalissima (ut dictum est) supra quæ aliud genus inueniri non possit. Sunt & species, sub quibus aliæ species inueniri nõ possint, & integre species illa nominatur, quæ nunquam genus est, id est sub qua species nullæ sunt. Nam si sub ea species essent, ipsa etiam genus esse posset. Species ergo quæ uere species est, alias sub se species non habebit, ut est homo. Nanque homo quoniã species est, singuli homines qui sub ipso sunt, non eius species, sed indiuidua nominantur. Nam si homo genus esset hominum singulorum, genus autem, sicut dictũ est, ad plurimas res specie differentes in eo quod quid sit, appellatur: Homo, id est species, si sicut genus prædicaretur ad singulos homines, singuli homines specie ipsa differrent. Sed singuli homines specie non differunt, quod autem specie non differt, si quid ad hoc prædicatum fuerit, nõ prædicatur ut genus ad species, id est homo non prædicatur ad singulos homines ut genus ad res plurimas specie differentes, sed ad res plurimas numero differẽtes: singuli enim homines numero a se tantum, non specie distant. Atq; ideo quo-

niam

niam genus sic ad subiecta prædicatur, ut ad plurimas res specie differentes prædicetur, species autem ad subiecta ita prædicatur, ut ad plurimas res numero differentes prædicetur: genus in hoc ab specie distat, quoniā genus ad plurimas res specie differentes prædicatur, species autē ad plurimas res numero differentes dicitur. Cōgruunt igitur sibi genus & species, quod genus & species ad plurima prædicantur, & utraq; in eo quod quid sit. Nam si interroges quid est homo, animal dicitur, id est genus. Et si interroges quid est Cicero, homo dicitur, id est species. Distant autem, quòd quāuis utraq; ad plurima prædicentur, & in eo quod quid sit, genus tamen prædicatur ad res specie differentes, species uero dicitur ad res tantum numero differentes. Quod Porphyrius sic demonstrat.

„ Ab his uero reliquis quæ de pluribus appellantur, genus
„ differt, primo a specie. Quoniam species, & si de pluri-
„ bus prædicentur, non tamen specie differentibus, sed nu-
„ mero. homo enim species cum sit, de Socrate, Platone,
„ & Cicerone prædicatur, qui non specie, sed numero dif-
„ ferunt. Animal uero quod genus est, & bouis & equi
„ prædicatio est, quæ differunt specie a se inuicem, non
„ numero solo.

Quod simile est ac si diceret, genus a specie unam differentiam plus habere. Congruunt nanque genera speciebus, quod utraq; in eo quod quid sit prædicantur, ut dictum est. Congruunt item genus & species, quòd utraq; ad res plurimas prædicantur. Congruit item genus, & species, quòd utraque ad res numero differentes prædicantur. Nam & singuli homines ita a se diuisi sunt, quantum ad numerum, ut homo ab equo uel boue, uel a ceruo, uel a quibuslibet aliis animantibus. At uero distat a specie genus, quod genus de pluribus rebus specie differētibus prædicatur, quod species non habent. Nihil autem differre quis arbitretur, utrum ita dicatur aliam rem ad aliam prædicari, an aliam rem de alia prædicari. Vterque enim idem intellectus est. Nam si animal prædicatur ad hominem, idem etiam animal de homine prædicatur. Nam cum interrogaueris quid est homo? respondes de hominis interrogatione, hominem esse animal. Sed nunc oportet nos ea quæ sequuntur aspicere. Quid ergo sequitur?

„ A proprio autem genus differt, quod proprium, iuxta
„ unamquamq; speciem proprium appellatur cui propriū
„ est, & iuxta ea quæ sub specie sunt, scilicet indiuiduum.
„ Namq; risibile hominis solum est, & singulorum utique
„ hominum. Genus autem non ad unam speciem, sed ad
„ plures res specie differentes semper aptatur.

Ergo hoc uidetur hic dicere, quod omne proprium si fuerit speciei unius, tunc uere est proprium. Nam si unius speciei non fuerit, sed duarum uel plurium, tunc duobus uel pluribus non proprium, sed erit in substantiæ rationem commune. Constat ergo proprium ei cuius est proprium, soli speciei singulariter adhærere. Vnde quoniam hominis species sola est quæ rideat, risibili hominis proprie, & singulariter aptatur. Ad unam semper igitur speciem proprietas adhibetur. Distat igitur proprium a genere, quòd genus semper ad plurimas species appellatur. proprium uero de una tantum specie cuius est proprium: nam si risibile dicas, ad unā tantum speciem hominis appellatur. Cōgruit autem genus cum proprio in hoc, quod genus & proprium de pluribus appellatur. Nanq; genus ad plures species appellatur. Appellatur etiā genus de his q; sub speciebus sunt indiuiduis. Nam si homo & equus animal est, erit etiā Cicero animal, & quilibet equus singulariter, animal nominatur. Similiter & propriū ad plurima dicitur. Dicitur enim ad unamquaq; speciem, & ad ea indiuidua quæ sunt sub specie, prędicatur. Nam si homo risibilis est, risibilis erit etiam Cicero & Virgilius, & quicunq; singulariter nominantur, risibiles sunt. Congruunt etiam, quoniam utraq; in eo quod quid sit, prædicantur Nam genus de specie in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis quid est homo? animal appellabis. Item proprium in eo quod quid sit prædicatur. Nam si dicis quid est homo, merito risibile prædicabis. Congruunt autem quòd genus & proprium ad plurimas res numero differētes prædicantur. Nam ita a se differunt singula animalia, id est homo, equus, coruus, & cætera, ut singuli homines, quantum ad numerum. Distat autem a genere, quod genus ad plurimas species prædicatur. Proprium uero ad unam solā cuius est proprium nominatur. Sed non est inter genus & proprium eadem differētia quæ est inter speciem & genus. Nam species de nulla omnino specie prædicatur. Proprium uero licet non ad plures, ad unam tamen solam speciē cuius est proprium, semper aptatur. Post hæc igitur de differentię accidentisque a genere distantiam differit dicens.

„ A differentia uero & ab accidentibus differt genus, quo-
„ niam, & si etiam ista de pluribus specie differentibus præ
„ dicantur, differentiæ scilicet, & accidentia quæ commu-
„ niter accidunt: non tamē in eo quod quid sit appellantur,
„ cum interrogantibus nobis fit secundum ea responsio, ma
„ gis enim quale quid sit ostenditur.

Differētiam uero & accidens iccirco posterius reseruauit, quòd eorum unam differentiam erat distantiamq; dicturus Differentia enim, & accidens qualitatem cuiuscunque speciei demonstrant. Illa substantiæ qualitatē, id est differētia. Illud, id est accidens, accidentalē qualitatem, nō substantiæ. Ergo qm genus super speciē est, & species supposita generi, genus speciē, species indiuiduū quid sit ostēditur. Porrò autē solæ possunt species differētiæ segregare, quæ qualitatibus substantialibus, id est substantias declarantibus, seiungunt atque dispertiunt Nam cum animal genus sit, homo uero & equus species: quales utræq; species sint, monstrat differentiæ segregatio, ut dicamus speciem esse hominis rationalē, speciem uero equi irrationalem. Si quis enim interroget quid est homo? animal dicitur. Sin autem quis dicat qualis est homo? rationalis respondetur. Ita semper differentia non in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit appellatur. De accidenti uero non dubium est. cum ipsa qualitas in accidentis partibus componatur. Namque in prædicamentis inter alias nouem partes accidentis, etiam qualitas nominatur. Nam etiam si quis interroget qualis corui species sit? nigra continuo respondetur. Congruunt ergo genera differentijs & accidētibus, quod de speciebus pluribus prædicantur. Nam sicut genus species sub se plures habet, ita differentia. Nam rationalem dicimus Deum, & hominem. Rursus etiam accidens de pluribus speciebus prædicatur. Nam nigrum dicimus, hominem, & equum, & coruum, & ebenum, & plurimas alias species. Rursus congruit genus differentiæ, quòd sicut genus, sic differentia æqualiter ad indiuiduum prædicatur. Nam si Cicero animal est, quod est genus: & rationale animal est, quod est differentia. Congruunt etiam quòd de numero differentibus prædicantur, quod superius de aliis monstratum est. Distat autem quod (sicut dictum est) genus in eo quod quid sit appellatur: differentia uero, & accidentia in eo quod quale sit, prædicantur Nam si dicas quid est homo? appellabis genus, & dicis animal esse hominem. Si uero qualis sit, & differentiam interrogaueris, rationale respondeam: uel accidens, nigrum uel album, uel qualis quisque sit de quo interrogatur. His igitur distributis, distantias ipsas a primordio rursus orditur dicens.

„ Vnde hoc quod de pluribus prædicant genus, distat ab
„ iis quæ de singulis prædicātur, hoc est ab indiuiduis. Illo
„ quod de specie differentibus prædicatur, distat a specie-
„ bus & a proprijs. Illo etiam in quo quid sit appellatur,
„ secernitur a differentiis, & a communiter accidentibus,
„ quod hæc duo quale quid sit declarant.

Hoc dicit distare genus ab indiuiduis, quod genus de pluribus (ut dictum est) prædicatur. Colligit autem & in unum redigit proprij speciei q; differentias. Nam quoniam species de pluribus, non specie, sed numero differentibus prædicatur: proprium uero de una tantum specie, & de iis quæ sub eadē specie sunt indiuiduis prædicatur. Quamuis enim de una specie prædicetur tamen æqua est illi cum specie a genere differentia, de pluribus specie differentibus nō prędicari. Nam neque species prædicare omnino de speciebus aliquid poterit, neq; proprium, quoniam proprium non de pluribus speciebus, sed de una tantum cuius est, specie prædicatur. Quod si ita est, una differentia a genere, species & propria seiunguntur. Accidens uero & differentia eadem quoque una a genere differentia separantur, quòd genus in eo quod quid sit dicitur. Differentia uero & accidentia, in eo quod quale sit, appellantur Has Porphyrius ad construendam generis rationem differentias, quam parcissime

porest, colligit, & ipsas differentias, multis modis posterius probaturus, nunc uero quantum sat est, dicit se abundantem generis constituisse rationem, hoc dicens.

„ Hoc si ita est, nullo modo minus aut plus effecta est ge-
„ neris definitio.

Perfectam plenamque se generis, definitionem fecisse dicit, quoniam neque plus neque minus facta sit definitio, sed æqualiter ad genus pariterque composita. Quod quale sit hoc modo monstrandum est. Nonimus quòd quædam res quæ ad alia prædicantur, his de quibus prædicantur, abundant, ut genera & species. Nanque animal quod genus est, de homine quod est species hoc abundat, quod nomen generis etiam in equum atque bouem, atq; in alia ualet aptari. Ergo si quis ad quamlibet rem abundantem fecerit, maioremque definitionem, quam ipsa res fuerit, quam definit, non erit integra propriaque definitio, quoniam non solam illam rem amplectitor quam definit, si maior fuerit definitio, sed etiam alias quascunque res, qoibus ipsius definitionis terminus abundabit. Maiorum igitur prædicamentorũ maior erit definitio. Mioorum uero, minor erit etiam definitio. Animal ergo quod maius est, ita definiunt. Aoimal est substantia animata sensibilis. Hominem uer , quod ab animali minus est, ita definiunt. Homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Quod si maius est animal ab homine, maior erit etiã animalis defioitio ab hominis definitione. plus enim erit dicere substantia animata sensibilis, quam animal rationale mortale. Nam substantia animata seosibilis, sicut ipsum animal, non solum hominem complectitur, sed etiã equum & bouem, atq; alias huiusmodi species. Si quis ergo ad hominem maiorem definitionẽ aptauerit, quæ est animalis, ut ita definiat hominem, homo est sobstantia animata sensibilis, nõ est plena definitionis ratio, cum equus atque bos, substantia animata atq; sensibilis esse possint, quæ species hominis nõ sunt. Si quis uero maiori rei minorem definitionem aptauerit, cortam & diminutam quodammodo faciet rationem Nam si qois animal definire uolens dicat, Animal est res rationalis, risus & disciplinæ perceptibilis, non erit integra definitio, quoniam sunt quædam animalia, quæ istios definitionis rationem subterfugere atq; euadere possunt. est enim animal bos, quod neq; rationale sit, neq; risus perceptibile, Sola igitur relinquantur bene definiri, quæcunq; æqualibus definitionibus cõstituuntur. Vbi autem æqualis definitio sit, hoc modo possumus reperire: Prædicamẽta quæcunq; fuerint, si maius prædicamentum de minore aliquo prædicatur, conuerti nõ poteit, ut minus de maiore prædicetur. Semper enim maiora de minoribus, nunquam minora de maioribus prædicantur. Nam si quis dicat hominem esse animal, non poterit conuertere animal esse hominem. Nam homo nihil aliud quantum ad genus, nisi animal est. Animal quantum ad species potest esse etiam non homo. Paria uero prædicamenta semper sibi ipsa iooicem conuertuntur. Nam quoniam risibile solius est hominis: risibile ad hominem prædicatum etiam conuerti potest, ut homo ad risibile prædicetur. Dicitur enim quicquid est homo, risibile: Quicquid est risibile, homo. Ergo quascunq; definitiones conuertere potes, illæ ueræ atq; pares sunt: quascunq; conuertere non potes, aut maiores, aut minores sunt, pares inueniri ooo possunt. Nam si dicas hominem esse substantiam animatam atque sensibilem, uerum est. Item si conuertas & dicas, substantiam animatam atque sensibilem esse hominẽ, non omnino uerum dixeris. Potest enim substantia animata esse atque sensibilis, & homo non esse Item si dixeris rem rationalem mortalem, risus disciplinæ capacem animal esse, uerum dixeris Sin autem dicas atque conuertas animal esse rem rationalem mortalem risus & disciplinæ perceptibilem, non omnino uerum dixeris. Potest enim esse animal, & nõ esse rationale, & risus capax. Ergo quoties maior est definitio, quàm id quod definitur, si prius dicitur id quod definitur, & maior definitio adhibetur uera esse poterit definitio. Si enim prius dixeris hominem rem minorem, & ad ipsum postea adiubueris definitionem maiorem, ut prius dicas homo est, & postea subiungas substantia animata sensibilis, uerum est. Homo enim necessario est substantia animata sensibilis. Si uero prius dixeris definitionem, & postea dixeris id quod definies, uera esse non potest omnino. Nam si definitionem maiorem prius dixeris, dicens substantia animata sensibilis, & postea rem minorem intuleris, ot dicas homo est, ut sit substãtia animata sensibilis homo est, non omnino uerum est. Potest enim esse & substantia animata sensibilis, non tamen homo. At uero si minor fuerit definitio, quàm illa ipsa res quæ definitur, si prius dicta sit definitio, uera est posterius, falsa Nam si dixeris definitionem quæ est minor, res rationalis mortalis, risus & disciplinæ capax, & post intuleris animal est, ut sit res rationalis, risus & disciplinæ capax animal est, uera est. Omnis enim res quæ rationalis & mortalis est risus & disciplinæ capax, necessario animal est. At uero si conuerteris, & rem maiorem prius dixeris: post uero minorem. definitionem adhibueris, uera omnino esse non potest. Nam si dicas prius animal est, postea autem iunxeris res rationalis mortalis, risus & disciplinæ perceptibilis: non omnino uerũ est. Potest enim esse animal & rationale oel mortale non esse. Itaque si maior est definitio, quàm res fuerit: si prios rem dixeris, postea definitionem intuleris, uera est. Si uero prius definitionem dixeris, post rem intuleris, falsa est. In minoribus uero definitionibus & maioribus rebus cõtra est. Nam si definitionẽ prius dixeris, postea rem subieceris, uera est, Si uero rem prius dixeris, postea definitionem subieceris, ueta omninoesse oon potest. At uero in æqualibus definitionibus conuerti æqualiter potest. Nam quoniam solius hominis hæc est definitio, animal rationale mortale. æqualis est hæc ad hominem definitio, quoniam non est aliud, cui possit aptari Itaque si prius definitionem dixeris, postea rẽ subieceris, uera erit: ut est, homo est animal rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile. Sin uero conuerteris, & prius definitionem postea rem dixeris, ut si dicas, animal quod fuerit rationale mortale, risus & disciplinæ perceptibile homo est, hæc quoqoe uerã est. Ita semper ut definitiones oeræ sint: neqoe plus, neque minus in definitionibus oportet aptari: sed æqualiter definitiones conuenienterque disponi. Quod Porphyrius scilicet noo ignorans ait, se neq; plus, neque minus effecisse generis definitionem. Et Fabius Sequitur inquit de specie disputare. Die inquam qoid sequitur: Et Fabius, hic (ut opinor) ordo est.

„ Species quoq; multis dicitur modis. Nã & uniuscuiusque
„ hominis forma species appellatur. Rursus dicitur & pul-
„ chritudo uultus, unde pulcherrimos quosque speciosos
„ dicimus. Dicitur species, & ea quæ supposita est generi,
„ unde hominem, animalis speciem appellamus: cum ani-
„ mal ipsum genus sit: & album, coloris speciem. Tunc ego:

speciei quoque nomen sicut generis æquiuocum puta. Nam & hoc quoq; multifariam appellari designat. Dicitur enim inquit species & figura corporis, & fortasse alia plura. De quibus quoniam nullus tractatus habebatur: iure prætermissa sunt. Hic tamen a Victorino uidetur erratum, quod cũ idem sit cuiuscunque hominis species, & uultus, quasi in aliã appellatione speciei oultus, iterum pulchritudinem dixit, quasi uero nou perinde pulchritudo uultus sit, ac tota species fuerit. Nam si quispiam pulcher fuerit toto corpore, etiam uultu, sed prætermissis his, ad illam speciem quæ sub genere ponitur, atque genus efficit oeniamus Nanque, ut dictum est, substantiæ ipsæ nullo speciei nomine generis'ue censentur, nisi quadam ad se inuicem collatione sint comparationeque compositæ. Nam quod homo animal est, non iccirco ei genus est, quoniam animal est: sed iccirco, quod sub se hominis atque equi, & cæterorum animantium species habet. Atque icciteo ait, Vnde hominem animalis speciem appellamus, cum animal ipsum genus sit, neq; enim homo species diceretur, nisi super ipsum animalis appellatio prædicaretur. Sed ut monstraret non in unis solis substantiis genera, speciesque uersari: sed etiam in omniũ prædicamentorum nuncupationibus esse connexa, non solius substantiæ dedit exemplum, sed etiam eius quod reliquum remanserat accidẽtis. Quod enim ait: Et album coloris, speciem io accidentis diuisione ponitur qualitatis. Sed qooniam inter se quædam connexio est, & talis comparatio atque relatio, ut præter ad se inuicem habitudinem, genera & species esse non possint (nihil enim in eorum definitionibus concludi potest, nisi ad alterutrum nominata sine Nam substantia generis specie supposita: speciei uero substantia, genere superposito, & ad ipsam prædicato perficitur) non est dubium quin cum genus definire necesse sit,

iure

iure speciem. & cùm speciem, iure nobis genus prædicare necesse sit. Hæc igitur etiam in generis subscriptione seruabatur distinctio, cum generis definitio habita est. Hoc enim dictum est: tunc esse genus quod ad distantes species diceretur. Nunc uero dicẽdum est id esse speciem quæ sub genere ponitur. Sed multiplex eius definitio haberi potest. Potest enim rursus dici id esse speciem, ad quam genus in eo quod quid sit, prædicatur. Quę res utræque id significãt, speciem poni sub genere. Nam prima quidem definitio, id aperte designat: Secunda uerò talis est: quoniam semper minora maioribus supponuntur, genus ab eo id quod in eo q̃d quid sit prædicatur: maius esse non dubium est. Quod si ita est: nullus est obscuritatis error: quin species quę minor est maiori sibi generi supponatur. Nihil igitur hæc secunda definitionis significatio a priore differt: non enim species sub genere poneretur, nisi genus ad speciem in eo quod quid sit, prædicaretur. Tertia uerò definitio speciei integra ratione collecta est, & ipsius speciei uim naturamq́ue demõstrat. Dicit enim speciem esse, quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Quæ definitio etiam ex superiore genere debuit esse planissima, sed nunc quantum castigata permittit breuitas, explicabo. sed prius de ipsis generibus speciebusq́ue pauca dicenda sunt: cum sint quædam genera quæ species habeant: atque ipsa alijs generibus species esse possint, non est dubium ea gemina comparationis habitudine fungi: ut ad alia species, ad alia genera nominẽtur. Sed si in uno filo atque ordine speculemur: & quodcunque genus alicuius rei repertũ est, eius rursus genus aliud requiramus, & rursus aliud atque aliud: iterum si nihil sit quo intellectus ratioq́ue consistat: inexplicabilis ratio interminabilisq́ue tractabitur. sed quoniam multa sunt in his scientiæ fundamenta, quæ nulla consideratione animi in infinitum procedentia concluduntur: dicendum necessario est posse nos ascendentes usq; ad tale aliquid peruenire: cuius cum ipsum cæteris genus sit: aliud genus inuenire non possumus: quod genus primum, & magis genus, & generalissimum nuncupetur. Sed si hoc in genere contingit, ut ascendentes alicubi consistamus, non est dubium quin descendentes iterum per species ad aliquem quodammodo calcem ossenso termino consistamus. Igitur cum descenderimus per speciem, & usque ad illam speciem uenerimus, quæ sub se species nullas habet: illam speciem ultimam speciẽ, & magis speciem, & specialissimam nuncupemus. Sed quoniam species aliquorum est continens, si aliquorum species differentium continens esset: non magis species, sed genus meritò uocaretur. Sed quoniam continet, & non specie differentes res continet, similes necesse est sibi contineat pluralitates: sed si continet pluralitatem: & maius semper est id quod continet, quam id quod continetur, de pluralitate illa species prædicabitur. Appellabitur igitur species de pluribus rebus numero differentibus in eo quod quid sit. Species enim cum appellatur de subterioribus, superiorem speciem substantiamq́ue declarat. Nam cum dicimus quid est Cicero? homo continuo respondetur. Cum ergo tribus modis speciei facta sit definitio, superiores duæ non tantũ sunt speciei: sed etiam subalternæ speciei. Est enim species quæ & ipsa genus est. sit enim ipsa generalissimum genus substãtia, & sub ea corpus, sub corpore animatum corpus, sub animato corpore animal, & sub animali homo, sub homine indiuidua. Sed hanc diuisionem plenius posterius exequemur. Nunc autem hoc nobis tantum sufficit. Substantia igitur magis genus est: homo magis species. Ita ut neque substantia species aliquando esse possit, nec homo genus; corpus uero animatum, & animal ad superiora species, ad subteriora genera nominantur. Si quis ergo corpus animatum, & animal, & hominem uelit exprimere, & dicat species est quod ponitur sub genere, & ad quam genus in eo quod quid sit prædicatur: hæc definitio & magis speciem, id est hominem: & subalternam speciem continet, id est corpus animatum, & animal. Nam corpus animatum, & animal, & homo sub genere sunt posita, & ad eas omnes in eo quod quid sit appellatur, ut dictum est. Si quis uerò illam speciem definitione monstrare uelit, quæ uere species est, id est, specialissimam speciem, quæ tantùm species, & nunquã genus sit, hoc modo definiet, speciem esse, quæ ad plurimas res numero differentes in eo quod quid sit prædicetur, Sed hæc definitio subalternis speciebus nunquam conueniet. Illæ enim quæ subalternæ sunt species, possunt etiam pro generibus accipi, si ad subiecta prædicentur, Quod possunt pro generibus accipi, cum pro generibus acceptæ fuerint, non tantum ad plurimas res numero, sed etiam specie differentes prædicabuntur: quippe cum sint genera. Sed quia hoc in magis speciebus non euenit, ut aliquando de specie differentibus prædicentur, hæc definitio posterior solius magis speciei definitio est, & eam cæteræ subalternæ species excludunt atque reijciunt. Quod Porphyrius ita demonstrat.

„Sed hæc definitio eius speciei est, quæ magis species dicitur. Aliæ uero definitiones erunt etiam illarum quæ non sunt magis species: horum ergo ipsam subscriptionẽ demonstrationemq́ue clarius seipsum dicere promittit cum dicit. Manifestius autem hoc fiet quod dicimus hoc modo, in omnibus prædicamentis sunt quædam magis genera & magis species, sunt alia mixta. Magis genera sunt supra quæ nullum aliud genus poterit inueniri. Magis species rursus, sub qua nulla species reperitur, horũ interualla quæ possident, & genera, & species sunt, singula superioribus, & inferioribus collata, ut alteri genus, alteri species appellentur. Huiusmodi sunt, inquit,

quædam, quorum genera inueniri non possunt, hęcq́ue ipsa, merito magis genera nominantur, quoniam maius ipsis aliquid inueniri non potest. Nam si ista sunt genera, genus autem omnibus sub se positis maius est, quorum genus nullum est, nihil eorum maius poterit reperiri. At quorum nihil maius poterit inueniri, merito ipsa magis genera uocitantur. Sunt autem quædam alia, quæ magis species appellentur, sub quibus aliæ species locatæ non sunt, Nam plus uidetur esse species ea, & integrior, ac uere species est, quæ genus nunquam est, quam ea quæ aliquando genus esse potest. Quod si uerior species est, quæ sola species, nunquam genus est, merito magis species appellata est. Igitur inter magis speciem & magis genus interuallum quod est, subalterna genera, & subalternæ species impleuerunt. Nam subalterna uocamus quæcunq; ad superiora species, ad inferiora pro generibus accipiuntur. Iccirco quia si omnes res ad inferiora componas, genera sunt. Sed superiora, species: & si ad superiora & inferiora eadem ducas, genera & species inuenientur. Atque ideo subalterna genera & species nominata sunt: quod filo quodam atque ordine ad inferiora composita genera, & ad superiora species agnoscantur. Sed hęc ita genera speciesq́ue esse possunt, ut non cui genus est, eidem iterum uelut species supponatur. Nam si (ut prius ostensum est) specie sua maius est genus, nõ est dubium quin maior res sub minori poni non possit. Atque ideo ait, ut alteri genus, alteri species appellentur, quod nequaquam ad eandem rem & genus esse & species conueniret. Dat igitur huius rei exemplum: ut quod dicit, facilius possit agnosci. Facit igitur hanc diuisionem: ponit substantiam magis genus, supponitur substantiæ corpus & incorporeum: Corpori, animatum corpus & inanimatum: Animato corpori animal sensibile, & animal insensibile, ut sunt ostrea & conchilia, & echini, & arbores, & alia huiuscemodi, quę uiuẽdi animam habent, non etiam sentiendi. Sub animali, animal rationale, & irrationale. Sub rationali, mortale, & immortale. Sub mortali hominem. Sub homine singulos homines, hoc est corpora indiuidua Ciceronem & Virgilium scilicet, & eos qui iam in partes sunt singuli. Substãtia ergo quæ prior est, magis generis loco accipitur. Genus enim solum non etiam species est, quod nunquam ei genus superius inuenitur. Homo uero solum species est. Nullas enim alias sub se species coercet. Singuli enim homines nõ specie, ut dictum est, sed numero differunt. Corpus uerò quod pridem sub genere posuimus, id est substantia: ad substantiam quidem species: ad animatum corpus genus accipitur. Animatum autẽ corpus ad corpus species est, ad animal genus, animal autẽ ad animatum corpus species uidetur, ad rationale animal genus. Rationale item animal mortalis genus est, species animalis. Mortale autem genus hominis est: species rationalis animalis, homo autem qui super indiuidua est, nihil de generis natura sortitus est, sed tantùm sola species appellatur. Sed hanc diuisionem sicubi in alijs rebus transferri & aptari placet, ita considerandum est: ut quicquid fuerit, cuius genus inueniri non potest: magis id genus appelletur:

quicquid cuius nulla species fuerit, id est ut super indiuidua collocetur, illa magis species. Oportet enim si quod genus sit: super differentes specie res poni. Quod autem magis species, non super differentes specie res poni, aliter nunquam digne species poterit appellari. Ergo quemadmodum superius genus, quoniã super se nullum genus habet, magis genus dicitur: ita species, quoniam sub se species nõ habet, sed tantùm indiuidua, merito magis species appellatur. Illa autem quæ in medio posita sunt, non eiusdem sunt habitudinis. Nam quoniam species esse possunt, non sunt magis genera: & quoniam genera esse possunt: idcirco nunquam magis species prædicantur. Nam illis quæ supersunt, species sunt: illis uero quæ subsunt loco generis præponuntur. Cũ igitur duæ formæ sint omnium rerum, ut aut genera præponantur, aut species supponantur: summitates, id est, generalissimum genus, & specialissima species: singulas tantum cõtinent habitudines. Illud ut tantum genus, nũquam species uideatur: illud ut sola species nunquam etiam genus appelletur. Subalterna uerò quæ media sunt duas formas habent, id est utrasque. Nanque (ut frequentius inculcatum est) & generis quodammodo parentelam: & speciei deriuationem sortita sunt. Nec hoc fortasse nos turbet, quod species specialissima habet aliquid sub se. Nanque homo, cum sit magis species, habet sub se singulos homines. Hæc enim quamuis indiuiduis supersit, nunquam formam specialitatis immutat. Cũ enim sub se indiuidua habeat quod ea contineat, quæ sub una specie sint, & nulla substantiæ proprietate discrepent, species eorum uocatur quæ continet. Ita homo & animalis species dicitur, quia continetur, & hominum singulorum species est, quia eos continet, qui nulla unquam specie discrepabunt. Definitio igitur magis generũ magisque specierum talis est. Magis genus esse dicitur, quod genus semper sit, nunquam species, & quo superius nullum genus sit. Rursus magis species est, quæ species semper sit, nunquã genus: & iterum quæ nunquam diuiditur in species. & quæ ad plurima numero differentia in eo quod quid sit prædicatur. Illa uerò alia (ut sæpe dictum est) & genera & species esse possunt, superioribus scilicet inferioribusque collata. Hoc autem attentissimè respiciendum est, quod in diuersis longe nationibus in eo genere, ubi ex sanguine aliqua cognatio deducitur diuersarum cognationum gens ad unum caput generis duci potest. Nam quoniam Romani a Romulo sunt, Romulus autem a Marte, Mars a Ioue, poterit gens Romanorum ad Iouem duci. Item quoniam Athenienses a Minerua, Minerua a Ioue, potest Atheniensiũ gens ad eundem Iouem uelut ad originem duci. Item quoniam Persæ a Sole, Sol autem a Ioue possunt Persæ quoq; ad eundem Iouem uelut ad originem propriam deduci. Ita diuersissimæ gentes ad unius cognationem erigi possunt. Quod idem in speciebus generibusque non fit. Nunquam enim decem diuersa genera sub uno genere poterunt accommodari. Aristoteles enim primorum generum prædicamenta decem cõstituit, quæ uelut aliquis fons, ita subterioribus omnibus ortum quodam modo nationemque profuderunt. Hæc igitur genera, quoniam generalissima sunt, & superius eis nullum aliud inueniri genus potest, ad unum genus reduci non poterunt. Quòd si decem genera prima ad unum genus reduci non poterunt, nec illa quæ sunt sub eisdem generibus, id est species subalternaque genera, ad unum genus aliquando poterunt applicari. Nam si prima eorum genera ad unum superius duci non possunt, non est dubium, quin ea ipsa quæ sub ipsis sunt, ab uno genere coerceri contineriq; non patiantur. Nam si substantia, qualitas, & quantitas, & cætera sub alio communi genere poni non possunt, quod ipsa magis sunt genera, nec quicquid substantia fuerit, idest sub eodem genere, ut animal & homo, uel item sub qualitate uel quantitate, ad aliquod genus commune se poterunt applicare. Nunquam enim inueniri genus poterit, quòd hæc decem genera solitario & proprio intellectu intra se possit ueluti species continere. At dicat quis Hęc omnia decem genera, si uere sunt subsistentia, quodammodo substantia uel entia dici posse. Flexus enim hic sermo est ab eo quod est esse, & in participij abusione tractum est propter angustationem Latinæ linguæ compressionemque. Hæc igitur (ue dictum est) entia possunt appellari. Et enã hoc ipsum, id est esse genus eorum fortasse dici uidebitur, sed falsò. Nanque omnia quæ inter se æquiuoce nominantur, nunquam eiusdẽ continentiam generis sortiuntur. Quippe quorum substantia discrepat, non est dubium, quin generis quoque ipsius definitio discrepabit: hæc autem ut entia nominentur, non uniuoce sed æquiuoce prædicantur. Nam quoniam substantia ens est, & item qualitas ens, si quis rationem definitionemque substantiæ & qualitatis dixerit, quoniam eadem natura utrisque non poterit conuenire, non est dubium quin substantia & qualitas non uniuoce sed æquiuoce prædicentur. Quod si æquiuoce prædicantur, sub eiusdẽ generis fonte poni non poterunt. Non est igitur in generibus speciebusque aliquod genus solum, quod possit diuersa rerum genera coercere. Tunc Fabius, Abundanter hęc inquit omnia, & de his ipsis rebus frequentius inculcatum est. Sed perge ad sequentia. Faciam inquam. Hec enim ut arbitror sequuntur.
,, Ergo decem genera constituit Aristoteles in prædi-
,, camentis, quæ magis genera sunt. At uero illæ quæ ma-
,, gis species sunt, semper in plurimo quidẽ numero sunt,
,, non tamen in infinito. At uero indiuidua quæ sub magis
,, speciebus sunt, infinita sunt semper.

Hoc enim dicere uult, quòd multo plures species sunt, quàm genera: habet enim genus sub se plurimas species, & quoniam decem genera rerum omnium prima sunt, species specialissimæ nõ solum decem sunt, sed plures: non tamen infinitæ. Indiuidua uero quæ sub magis speciebus sunt, infinita sunt, & eorũ intelligentia nulla unquam capi scientia potest. Quæ enim infinita sunt, nullo scientiæ termino concluduntur. Igitur omnis diuisio, omnisque scientia a magis generibus per subalterna genera usque ad magis species deducatur. Ibi enim consistentes, integrã superiorum scientiam accipere possumus ac retinere. Si quis autem indiuidua uelit scientia disciplinaq; comprehendere, frustra laborat, sed ita iubemur a magis generibus usq; ad magis species per media interualla decurrere, ut specificis differentijs diuidentes subalterna genera, a magis generibus usq; ad magis species descendamus. Specificæ differentiæ sunt quæ speciem quamcunq; declarant. Declaratur autem species differentijs hoc modo. Si quis enim dicat substantiam, ut ponat sub substantia, corpus sub corpore, animatum corpus: sub animato corpore, animal: sub animali, rationale animal: sub animali rationali, mortale, omnes has species quæ sunt substãtiæ cum pro differentijs posuerit, hominis species informabitur. Nam corpus animatum ab inanimato corpore differentia est. Porrò autem animal ab insensibilibus, & rationale ab irrationali, & mortale ab immortalibus differẽtiæ sunt: hæc igitur omnia cum iunxeris, unam speciem declarabis, id est hominẽ. Nam cum dicis corpus animatum animal rationale & mortale, quæ differẽtiæ in subalterno ordine sibi sunt positę sunt, hominem demonstrasti. Sunt autem quædam aliæ differentiæ, quę tales sunt, ac si dicas animal rhetoricum, quòd solus homo rhetor esse possit. Sed hæc differentia non specifica differentia est, & substantiam hominis naturamque non perficit, sed tantum artem quandam scientiamque cõmendat. Illæ igitur in diuisionibus differentiæ speciei prosunt, ex quibus illa quæ dicitur magis species informatur, & hæc uocatur specifica differentia, quæ magis speciem possit efficere. Ergo cum per hæc descensum fuerit ad magis species, relinquenda sunt sub magis speciebus indiuidua, nec eorum est aliqua scientia requirenda. Nam illa nõ solum infinita sunt, sed etiam quæcunq; in sese continuerint infinita sunt: rhetorica enim species est, sed cum uenerit in singulos homines, tunc per singulos & infinitos diuisa, singula etiam fiet & infinita. Si enim omnes quicunq; sunt uel fuere numerentur rhetores, nullus unquam huiusce numerationis finis erit, cum præsertim etiam per infinita tempora in futurum singuli homines rhetores esse possint. Hic Fabius, Hoc igitur, inquit erat quod ait:
,, Porrò autem uel artium uel disciplinarum cum indiui-
,, dua per singulos homines esse cœperint, rationẽ ad per-
,, cipiendum capere uel habere omnino non possunt.

Et ego Hoc inquam est quod cum artes uel disciplinæ, quæ in sua specie una ante collecta fuerint, in indiuidua uenerint, id est per singulos homines, in infinitam multitudinem innumerabilemque sese dispertiunt, hoc autem idcirco euenit, quod hæc eadem ratio est, quam Porphyrius ipse dicere nõ neglexit. Genus enim cũ unum sit plurimarũ specierum

progeni-

progenitiuum est. Nanq; sub uno genere plures species inueniuntur. Iccirco quoniā species genus illud unde profluunt, in plurima segregant atq; dispertiūt. Genus aūt plurimas colligit res, sicut ipsum a plurimis iterū speciebus diuiditur. Nanque homo, coruus, & equus quæ sunt species, quantum ad animal, æqualiter animalia sunt. Ita.n. nomen animalis oēs suas species intra se continet. Quod si & in homine animalis nomen est, & in coruo, & in equo, non est dubium, quin illud genus, quod sub seipsum ea continet, species diuisæ inter se diuidant multiplicentq;. Colligit igitur genus species in se, species uero suapte natura genus ipsum dispertiūt. Est igitur genus collectiuū specierum suarum & quodammodo adunatiuū. Species uero diuisiuæ generis quodammodo & multiplicatiuæ. Igitur quicunque ad magis genera ascendit, omnem specierum multitudinē per genera colligit adunatq;. Cum uero a magis generibus usque ad magis species decurritur, omnia unitas generum superiorum in multifidas ramosasq; species segregabitur. Quod autem ait multitudo capiēda: perinde est ac si diceret, multitudo facienda est: nam cū diuidis genus in species, easdem species multas esse accipis, quas tu idē fecisti. Species quoq; ab hac generis adunatione ac quodammodo collectione non discrepant. Nanq; & ipsæ infinitatem indiuiduorum ad unam reuocant formam. Singulorum enim hominum species, quæ est homo, collectiua est, hoc modo. Ad hominis.n. speciem cuncti singuli homines, unus homo sunt.i. prima species, quæ nos cōtinet coercetq;. Porro autē ipsa species in nos multos scissa diuiditur. Omne enim quod singulū est atq; indiuiduum, illud unde nascitur diuidit. Omne quod non est singulū atq; non indiuiduū, sed diuidi potest, non per seipsum magis diuidit subteriora, quam colligit. His igitur expeditis, constat & genus plurimarū specierū esse genus, & speciem plurima sub se indiuidua coercere. Nā si quæ sunt subteriora, illa quæ sunt superiora dispertiūt, & in multitudinem dissipant diuiduntq;, non est dubiū quin superiora semper inferioribus pauciora sint. Prædicamēta uero quæ aliud de alio prædicāt, uel ad se inuicē retorquentur, hoc modo sunt: omnis.n. res alia aut maior erit, aut minor, aut æqua, omne quod est maius, de minore poterit prædicari: nam cū animal sit maius ab homine, poterit animal de homine prędicari. Minus uero de maiore nō dicitur. Nā qm̄ animal est & homo & equus ad animal hominē si prædicare uolueris, tantū hæc conuenit prædicatio quantū conuenit animal partem esse super hominē. Age.n. conuerte & dic hoc esse animal quod hominē. Quātū igitur pars est animalis, quæ hominis speciē contineat, tantū animal homo est. In illis aūt aliis partibus animalis quæ aliud continent, quā est species hominis, hominis appellatio non conuenit. Nā si dicas animal, hoc est, quod homo, in illa parte in qua equus est, non erit homo. Atq; ideo uniuersaliter non conuertuntur. Nā si dicis, oīs homo animal, uerū est. Si dixeris omne animal homo est, falsum est. Quod si maiora de minoribus iccirco prædicantur, quia omne maius minus in se continet, & minora de maioribus iccirco non prædicātur, quia maiora minoris definitionē superuadunt, & quodāmodo exuperant, non est dubiū quin illa quæ sunt æqualia, sibi possint ipsa conuerti. Aequalia autē illa sunt, quæ neq; minora neque maiora sunt.i. ut si in quamlibet speciē apponantur, & omni illi speciei adsunt, & nulli alii, nā omnis homo risibilis est, & nulla alia species risibili pōt proprio nuncupari. Atq; ideo qm̄ æqualia sunt, conuertuntur. Dicis.n. quid est homo? Risibile. quid est risibile? homo. & itē quid est hinnibile? equus, quid est equus? hinnibile. Quod si semper maiora de minoribus prædicantur, superiora necesse est genera esse, & omnia subalterna minora. Quod si subalterna omnia minora sunt, non est dubium, quin si quis per subdiuisionē descendat ad ultimā speciē, quodcunq; genus de uicinis sibi prædicabitur, & de subalternis prædicetur: nanq; substantia habet sibi uicinū ad subteriora genus, ad se uero speciē, quod est corpus. De hoc igitur substantia prædicatur. Si quis.n. interroget, quid est corpus? dicitur substantia: sub corpore uero est animatum corpus, & sub eo animal. Ergo quoniā substantia idcirco prædicatur de corpore, quia illi est superior, necesse est, quibus corpus superius fuerit, eisdem etiam sit substantia superior. Nā si corpus prædicatur de animato corpore, & de animali, prædicabitur etiam substantia de animato corpore, & de animali. Sic igitur quæcunque superiora fuerint de subterioribus non solum sibi uicinis, sed etiam longe subterioribus prædicantur. Nam si maiora sunt ijs quæ sibi uicinæ sunt speciebus, multo maiora erunt etiam illis quibus illæ uicinæ species fuerint ampliores: ergo de quibuscunque species prædicatur, de ipsis prædicabitur, & illius speciei genus. Nam si species aliqua alicui maior est, multo genus speciei ipsius illa re qua species maior est, maius erit. Atq; ita ad id prædicabitur quemadmodum ipsa species antea prædicata est. Quod si ita est, non est dubiū q genus quoq; generis illius, quod ad illud ad quod species prædicabatur, poterat prædicari, etiam id quoque de eo de quo species & genus speciei prædicabatur, prædicari posse. Nam si quis dicat Ciceronem esse hominem, cum animal hominis genus sit, non erit absurdum. Ciceronem animal prædicari, & cum animalis ipsius substantia genus sit, non erit inconueniēs Ciceronē substantiā prædicari: qm̄ quæ superiora sunt de subterioribus prædicantur, & quæ subteriora sunt, si qua alia sibi subteriora habeant, illud primum genus habebunt etiam ista subteriora, & de his non inconuenienter prædicabitur. Igitur species de indiuiduo prædicatur ut maius, magis genus uero de oībus subalternis, & de magis specie prędicatur. Aequo.n. modo dr̄ & corpus, substantia, & animatū corpus, substantia: & sensibile corpus, substantia, & rōnale animal, substantia: & mortale, substantia, & homo, substantia, & de ipsis & magis genus indiuiduis prædicatur, ut dictū est: pōt enim Cicero dici substātia. Species uero sola de nullis aliis, nisi de indiuiduis prædicatur, ut prædictū est. Indiuidua autē ipsa de nullo alio prædicātur nisi de ipsis.i. singulis. Natura aūt indiuiduorū hæc est, qđ proprietates indiuiduorū in solis singulis indiuiduis constant & in nullis aliis transferūtur, atq; ideo de nullis aliis prædicātur. Ciceronis.n. proprietas cuiuslibet modi fuerit, neque in Catonē, neq; in Brutū, neq; in Catulū aliquando cōueniet. At uero proprietates hominis quæ sunt idē quod rationale, mortale, risibile, pluribus, & omnibus indiuiduis possunt & singulis conuenire. Omnis.n. homo & sigillatim indiuiduus, & rationalis est. & mortalis, & sensibilis, & risibilis. Atq; ideo illa quorū proprietates possunt alijs conuenire, possunt de aliis prædicari. Hæc autē quorū proprietas in aliis non conuenit, nisi in se ipsis tantum singulariter, de aliquibus aliis præter se singulariter prædicari non possunt. Repetendū est igitur, q omne indiuiduum specie continetur. Species uero ipsa coercetur a genere, & unum quasi omnium totū corpus, magis genus est, & nūquam est pars, indiuiduum uero pars semper est, nunquā est totum. Species autem & pars, & totum merito nuncupatur, nā ad genus pars est, ad indiuidua totum diuidit n. genus (ut dictum est) & indiuidua colligit. Sed species pars est alterius.i. generis. Totū uero non est partis, sed partium Nanque genus, & unum est, & plures species: unius rei, idest unius generis species pars est. Et qm̄ indiuidua plura sunt & infinita sub una specie quæ illa indiuidua colligit, species illa non est unius totum, id est non est partis totum, sed plurimorum, id est partium plures enim partes sub ea indiuiduorum sunt, quarum totum species, id est homo appellatur. Sed de genere & specie sufficienter dictum est. Et quoniam matutinæ salutationes uocant, in futuras noctis uigilias quod est reliquum transferamus.

ANITII MANILII SEVERINI
Boethi Patritij ordinarii & consularis uiri in Porphyrium a Victorino translatum dialogus secundus.

VLTA nobis a parente natura excelsius, quā cæteris animantibus grauia illustriaq; cōcessa sunt: quæ nos ita quasi quædā benigna artifex humanitatis excoluit, ut primū nobis reputandi considerandiq; animos rationēq; cōcederet, post uero ratione reperta proloquēdi conferret usus, perinde ac si uoluisset, iussissetq nos nō corporis sensibus a belluis, sed mētis diuinitate distare: quæ cū se sibi adiunxerit, & a suæ uiuacitate naturæ nō discesserit, tūc sicut ipsa est æterni generis, ita quoq; famā in posteros, uitamq; gloriæ infinitissimis temporibus coæquat. Sin uero prauis se libidinibus corporis obnoxiā mens perdendam corrumpēdamq; permiscerit, naturam corporis sequitur. Nam nihil eius uiuacitatis post corpora remanet, cui omnis labor & studium de rebus corporis atque in corpus impensum est. Quare aduertendum est, ut nos me-

liores accuratioresq; reddamus, uō ea re qua pecudibus nihil distare possumus, sed quo cælestium uirtutū similitudine æternitatis gloriam factus ægregius dictisq; mereamur. Sed de his alias, nunc ad propositū reuertar. Cū igitur alterius noctis cōsueta lucubratio uigiliæq; uenissent, credo hesternæ rationis subtilitate captus, uel qua ipse est cupiditate discendi audiendiq; studio, uigilantius quam unquā surrexerat, Fabius ad me perrexit. Qui postquā consalutatus, sequētis a me operis promissam continuationem reposceret. Faciam inquam non inuitus, quippe cum nec mihi sit in uita quicquā melius agere, & tu hanc mihi iucunditatem studio tuo augeas, quod mihi perquā gratissimum est. Placuit igitur ut quoniam hesterna dissertio speciē explicuerat, alterius expositionis principium de sequenti differentia sumeretur. Hic Fabius, Vberrime inquit a te hesternis uigilijs de generibus & speciebus expositū est, Sed (ut dici audio) subtilior de differentijs tenuiorq; tractatus est non iniquam immerito. Nam uariæ acceptæ differentiæ uarias habebunt etiam potestates. Erunt nanq; alias genera, alias species, alias uero differentiæ, sed hoc postea demonstrabitur. Nunc uero ita (ut arbitror) textus est.

„ Omnis differentia & communiter & proprie & magis pro„ prie dicitur.

Differentiam quoq; multis appellari modis designat. Dicit aūt tribus his modis fieri differentiam, cum aut cōes sunt, aut propriæ. aut magis propriæ. Communes sunt quibus omnes aut ab alijs differimus, aut a nobisipsis. nam sedere, uel ambulare, uel stare dīa est. nā si tu ambules, ego uero sedeam, in situ ipso atq; ambulatione differimus. Et itē ego cū nunc sedeo postea uero si ambulem, communi a meipso differentia discrepabo. Propriæ uero sunt quæ uniuscuiusq; indiuidui formam aliqua naturali proprietate dipingunt, ut si quis sit cæsijs oculis, uel crispo capillo. Etenim propria uniuscuiusq; singuli hominis sunt, quo cum ista nascuntur. Magis propriæ sunt quæ in substantia ipsa permanent, & totā speciem dīa descriptioneq; permutant, ut est rationalis & mortalis hominis dīa. Harum autem cōes & propriæ differentiæ sub eadem specie singulos a se faciunt discrepare, illa proprijs differentiis, illa cōmunibus. Magis propriæ uero totā naturā cuiuslibet speciei substantiamq; permutant, & ab alijs speciebus segregant atq; disiungunt. Harū ergo cōes & propriæ differentiæ, qm̄ speciē non permutant, sed formam quodāmodo & habitudinē solum faciunt discrepare, alteratū facere dicuntur. i. non integrum alterum facere. i. non integre permutare, sed quodammodo discrepantiam distantiamq; faciunt, atq; ideo non uocantur alterum facientes. i. permutantes, sed magis alteratū. i. non integre alterum facientes Illa uero tertia, id est magis propria, quoniā substantialis est, & ipsius speciei inserta naturæ, alterum facit. Nam qm̄ homo atq; equus quantum ad hoc ꝙ animalia erant, una illis erat substantia, ueniens rationale disgregauit omnino speciē, & funditus alteram fecit. Ergo cōmunes & propriæ dīæ, alteratū facientes uocantur. Magis propria autem alterum facientes. Constat igitur differentiarum alias facere alterum, alias alteratum, illæ quæ faciunt alterum, quę substantiales sunt, oēs & naturam speciemq; permutant, & specificæ prædicantur: ualent. n. quamlibet speciem constituere, & ab aliis omnibus segregare, & eius formam naturamq; cōponere. Nam si dicas mortale & rationale differentias, & eas animali supponas, non est dubium, quin cum hominis speciem facias, speciei huius sint perfectrices. atq; ideo specificæ nominantur, ꝙ & permutant naturam, & ipsam substantiā cuiuslibet illius speciei constituunt. Illæ uero aliæ nihil aliud efficiunt, nisi alteratū quippe cū aut proprietate quadam formæ alius distet ab alio, aut aliqua habitudine & dispositione aliquid faciendi. Illa igitur magis propria dīa, quam specificā nominamus, sola poterit in generis diuisione congruere. Etenim ceteræ nihil ad substantiam, sed ad quandā quodammodo eiusdē similitudinis discrepantiam distantiamq; ponuntur. Nihil. n. in illis præter altericatē solam reperire queas, quippe quæ nō constituunt species, sed constitutas iam, & effectas magis proprijs suis qualitatibus ipsæ discriminant. Quod au„ tem dicit. Repetenti nunc a superioribus dicendū est. Dif„ ferentiarum alias esse separabiles, alias inseparabiles Hoc est, quod hic nūc diuisio alia rursus assumitur. Nam cum prius dīam in tribus partibus separaret, & postea tres illas in duarum tantum numerum quantitatemq; colligeret, ut alias alterum faciētes esse diceret, alias alterantes, ipsarum r. sus triū tertia sumitur facienda diuisio. Dicit. n. alias esse separabiles, alias inseparabiles: & sicut in priore diuisione alteratum faciētes duæ fuerunt cōes, & propriæ. Sola uero magis propria remanserat quæ alterum faciebat, eodē nunc etiam modo in separabilibus & in inseparabilibus. cōis tantum separabilis differentia est, utræq; aliæ, ut cæsitas oculorum, uel flaua cæsaries, uel corporis proceritas: quæ sunt propriæ differētiæ. uel certe rationabilitas, uel mortalitas, quæ sunt magis propriæ dīæ, non possunt unquam ab hominis specie segregari. Sedere uero uel currere, quæ communes sunt, separantur a singulis & item rursus adduntur Earum uero quæ sunt inseparabiles, aliæ per se ueniunt, aliæ uero per accidens. Et illæ quæ per se ueniunt, a magis proprijs manant. Illę quæ per accidens, a solis proprijs effunduntur. Et inseparabile accidens est, quicquid per inseparabilem propriam differentiam unicuiq; speciei contigerit. Sed quanquā propria & magis propria inseparabiles dīæ sint, nunquā tamen illam superiorem formam naturamq; cōmutant. Nā magis propria semper alterum, propria solum semper efficit alteratū. Huc accedit, quod inseparabiles propriæ, possunt alicui plus minusue contingere. Inseparabiles magis propriæ, nec cumulis intentionis augētur, nec imminutione decrescunt. Potest. n. alius procerior alius fuscior, deductioribus alius capillis, alius flauioribus nasci: quæ sunt inseparabiles propriæ differētiæ. At uero magis propriæ. i. rationale neque plus, neq; minus admittit. Omnes. n. homines in eo quod homines sunt, æqualiter sunt rationales atq; mortales. Nam si genus alicui plus minusue esse possit genus, possunt ēt differentiæ uel intentione crescere, uel remissione decrescere, Nam qm̄ animal non est plus homini quā equo, neq; equo plus quā ceteris, & æqualiter subiectis omnibus genus est. Sic specierum differentiæ quas specificas appellamus, magis minusue non capiunt. Nam si animal rationale mortale hominis est definitio, & hominum nihilominus singulorum, non est dubium quin hæc definitio ad omnes homines singulos æqualiter semper aptetur, & nulli neq; plus, neq; minus conueniat. Quod si ita est, partes quoque totius definitionis, quæ sunt differentiæ tales erunt, ut nulli neque plus neq; minus, sed æqualiter semper, & conuenienter aptētur. Partes autem huius definitionis sunt, rationale & mortale. Rationale igitur, & mortale, quæ sunt magis propriæ differentiæ, plus minusue non capiunt. Ab hac igitur. i. separabilium inseparabiliumq; dīarum diuisione, tribus modis differentias speculamur Nam aut separabiles sunt, aut inseparabiles. Inseparabiliū uero aut per se ueniunt, aut per accidens. Quæ per se ueniunt, aliæ sunt quæ genus diuidunt, aliæ quæ speciem informant atq; constituūt. Sed de superioribus prius dictum est. Nunc autē de iis quæ genus diuidunt, & speciem constituunt disseramus. Omnis quæcunq; fit generum diuisio in species, si earum specierū alia subdiuisio fiat, & a magis generibus per subalterna genera usque ad magis species decurratur, gemina in his erit duplexq; diuisio. Nanq; si contrarias differentias respicies, generū est diuisio. Si subalterna genera, fit specierū constitutio. Si enim genus diuidamus, id est substantiam ut iam in speciei disputatione diuisa est, & sicut substantia sit summa, post substantiam animatū corpus, & inanimatum. Sub animato corpore sensibile & insensibile. Sub sensibili. i. animali, rationale, & irrationale. Sub rationali, mortale, & immortale. Hæ igitur differentiæ eædem species sunt, si contra seipsas in diuisione respiciantur, & diuidunt genus hoc modo. Nam quoniam sub substantia animatum corpus, & inanimatum posuimus, si animatum corpus contra inanimatum respicias substantiam diuisisti Si uero subalterna genera in ipsis differentiis aspicias, speciem constitues. Nam si animatum corpus & quod sub ipso est sensibile corpus aspexeris, animal respexisti. Item si rationalem differentiam contra irrationalem differentiam acceperis, genus quod est utrorumque, id est animal diuisisti. Si uero sub eodem ordine rationalem differentiam, & mortalem accipias, hominis sine dubio speciem demonstrasti, ita hæ differentiæ alio modo acceptæ sunt generis diuisibiles, id est genera diuidentes: Alio uero modo sunt constitutiuæ specierum, id est quæ species declarent, atque constituant. Nam si contrarias differentias respexeris, diuides genus. Si uero subalternas, speciem constitues. Differentiarum igitur uis, & separabilium, & inseparabilium ceteras tres res: id est genus, speciem, accidensque sic retinet, ut permutata comparatione per hæc eadem ipsa etiam permuten-

nutentur. Nam rationale, & mortale differentias si contra irrationale, & immortale respexeris, diuisibiles sunt generis differentiæ. Si uero idem ipsum rationale, & mortale ad superiora cōparaueris, species erūt eius quod est, continet animalis. Si uero rationale atq; mortale ad subiectū hoīem considerātes, genera eius cōstitutiuasq; drias contēplabere. At uero de illis alijs inseparabilibus .i. proprijs cadunt driæ inseparabilis accidentis. Inseparabile nanque est accidens, cæsitas oculorū, & nasi curuitas & alia huiusmodi. Et idem de separabilibus accidentibus, id est de communibus. Separabile nanque accidens est, uigilare, dormire, currere, & sedere. Quod autem dicit. „ Sic igitur cum posita sit super omnia substantia, „ & sint eius differentiæ diuisibiles animatum, & inanimatū. Contrarias differentias in species monstrat. Quod autem „ dicit. Hæc differentia animata atque sensibilis sociata sub„ stantiæ perficiet animal. Constitutiuas specierū drias monstrat. Sic igitur uariis modis acceptæ, uarias uirtutes formasque sortitæ sunt. Sed & diuisibiles & constitutiuæ, utræq; specificæ nominantur, & in diuisionibus generum definitionibusque solæ sunt utiles. Cæteræ uero inseparabiles per accidens inutiles, & multo magis illæ sunt inutiles, quæ separabili dria discretioneq; formatæ sunt. Has autem specificas differentias qui de differentiarū diuisione tractauere, tales esse declarant, „ quibus species a genere abundant Quid autem sit, breuiter explanandum est. Controuersia est utrum genus drias specierum suarum in se habeat, ao minime, ut puta Animal sub se habet species rationale, & irrationale, id est hominē, & uerbi gratia equum. Rationabilitatē igitur, & irrationabilitatem, id est hominis, & equi drias, quibus a se species sub animali positæ differunt, utrū habeat utrasq; animal, an non habeat, in controuersia est Nā si animal quod genus est, neq; rationale est, neq; irrationale, species quæ sub ipso sunt positæ istas differētias non habebunt. Nā si genus istas differentias nō habebit, unde erunt speciebus driæ, quibus a seipsis differunt? Sed si quis dicat esse in genere istas differentias (non enim haberēt differentias species, nisi prius genus habuisset) aliud maius continget incōmodum. Nam quoniam æque sunt species quæ sub aliquo genere supponuntur, & æqualiter homo atq; equus sub animali genere ponūtur, neq; homo prius est neq; equus, sed uterq; æqualiter animalis species nominantur. Igitur si rationale atq; irrationale æqualiter sub eodem genere sunt, erunt ēt uno tēpore. Quod si uno tēpore, & genus istas differentias habet: ut genus suapte natura .i. animal, rationale sit & irrationale, non est dubium quod eadē res uno tempore duas contrarietates in sese substantialiter retineat, quod fieri nequit. Quid igitur? Dicendū est quoniā genus actu quidem ipso: quod Græci ἐνεργείᾳ uocant, istas drias non habet: At uero potestate ab his ipsis drijs, quas in suas species fundit, non uacat. Quid autē sit actus & potestas castigatius explicandum est. Tantū interest actus a potestate, quantū homo ridens ab eo qui ridere possit non tamē rideat. Ille .n. agit ipsam rem, illa tantū potest, non ēt agit. Sic igitur & animal. Nanq; homo actu ipso rationalis est. Semper enim homo rationalis, & nihil aliud est: & equus semper irrationalis, & eius irrationabilitas in actu posita est. At uero ipsum animal rationale, uel irrationale non ipsum agit, neq; est in eorū actu positum, sed in potestate. potest .n. ex se rationale atq; irrationale profundere. Quare, qm̄ species actu differentias cōtinent, genus uero potestate, species a genere merito differentiis abundare dicuntur. Quoniā quod genus potest .i. differentias facere, species non solū possunt, sed ēt agunt In ipsis .n. speciebus positæ informateq; sunt. Est aūt alia driæ definitio talis, quæ dicat differētiā esse quæ plurimas ad species in eo quod quale sit, prædicatur. Differentia ad res plurimas dici potest, ut rationale dr̄ ad hominē, homo .n. est rationalis, dicitur ad Deum. Deus .n. rationalis dicitur, sed nō in eo quod quid sit, sed in eo quod quale sit. Nā si qualis homo sit interrogetur, rationalia continuo respondetur. Qualis Deus sit si interroges, rationale non absurde dixeris. Eodē modo etiā irrationabilitas, dicitur & ad equum, & ad bouem, & ad piscem, & ad auem, quę omnia si qualia sint interrogaueris, irrationabilia prædicantur. Bona igitur & recta hæc est definitio .i. differentia est quæ ad plurimas res specie distantes in eo quod quale prædicatur. Et de mortali uero, & de alijs differentijs, eadē est ratio. Sequitur locus perdifficilis, sed transferentis obscuritate Victorini magis, quam Porphyrii proponentis, qui huiusmodi est. Dicit .n.

omnem rem quęcunq; est corporea. ex materia & forma constare. Namq; si statuā dicas, constat statua ex ære, uerbi gratia & figura illa quā ei suus fictor imposuit & est materia, ex qua facta est, æs: forma uero figura, qua æs ipsum formatum est. Nam si hominem formabis ex ære, & figura hominis, erit hominis figura, forma, æs uero materia. Eodem modo etiam genus. Nāq; genus in modū materiæ accipitur, differentia uero in modū formæ. Etenim quēadmodū quæcunq; illa res ex materia & forma constat, sic ēt omnis species ex genere & dria. Nanq; genus res est hominis, ut est statuæ æs, differentia uero sic est hominis, ut est figura illa qua æs effictū est. Nā sicut ex aliqua figura & ex ęris materie, effecta est cuiuscunq; illius species statuæ sic, sic etiā in genus .i. in animal cū uenerit dria id est rationale, hominis species effingitur. Ista igitur sibi proportionalia sunt. Proportio autē est cuiuscunq; rei similis ad aliquā rem cognatam cōparatio, ut puta si duo compares ad quatuor, dupla proportio est. Si uero xx. ad xl. eadē dupla. Sub eadē ergo proportione sunt quatuor ad duo, sub quali xl. ad xx. quod utraque duplex est numerorum comparatio. Sic igitur qualis proportio est, idest cōparatio, materiæ & figuræ, talis est proportio generis & differētię, & ista quatuor sibi proportionaliter sunt. Eodē enim modo ea materia & figura species uniuscuiusq; illius fictionis formata est, quęmadmodū ex genere & differentia species cuiuscunq; illius animantis manimantis ue formatur, quod Victorinus .s. intellexisse minus uidetur. Nā quod Porphyrius ἀναλόγως dixit .i. proportionabiliter, ille sic accepit quasi ἀλόγως diceret .i. irrationale. Atq; ideo in loco ubi habetur, scriptum: hoc modo „ Omnes nanq; res „ ex forma & materia consistunt ipsa aūt forma irrationalis est, tollendum est irrationalis, & dicendum proportionabilis est. Et subterius paululum ubi habetur, iam omne genus simile materiæ est, & consistit irrationale, tollendū est irrationale, & ponendum est proportionabile, ut sit, & consistit proportionaliter. Nam quæ proportio est figuræ ad materiam in efficienda cuiuslibet corporis fictione: eadem est proportio differentiæ ad genus in efficienda cuilibet speciei animati atq; inanimati. Sequitur item alia definitio quæ est huiusmodi. Dicunt .n. esse differentiam quæ possit separare quicquid sub eodem genere est, & recte dicunt. Nam cum sub eodem genere sit homo atque equus, quia utrumq; est animal, cum uenerit rationale uel irrationale, equum atq; hominem, quæ sub eodem genere sunt, diuidunt atq; discernunt. Sunt igitur illæ differentiæ quæ possunt res sub eodem genere separare. Est etiam alia definitio. Differentiæ sunt quibus quodque ab alio distat. Nam homo atque equus rationali atque irrationali differentia discrepant: unum sint quantum ad genus, & hoc est quod dicit.

„ Differentia est qua differunt singula, quia per seipsum ge„ nus est, & illa quæ rationalia sunt, nos scilicet: & illa quæ ir„ rationalia sunt Namq; & homo, & equus, & auis, hæc om„ nia, genus unum sunt, id est animal. Nanque animal horum „ omnium genus est.

Sed si de hoc loco in quo positum est, quia per seipsum genus est, mutes & facias, quæ per seipsa animalia sunt, planior sensus erit. Generis enim hic nomine pro animalis abusus est, & erit huiusmodi ordo. Differentia est qua differunt singula, quæ per seipsa animalia sunt, & illa quæ rationalia sunt animalia. nos scilicet, & illa quæ irrationalia sunt. Quod si sic esset, nullus esset error omnino. Nunc uero genus quod ait pro animalis nomine intelligendum est. Item dii atque homines cum utrique rationales sint, mortalitatis tamen nomine adiecto differunt discrepantq; Sic igitur differentia est qua singula differunt, sed hoc non simpliciter, sed illas tantum differentias huiusmodi esse putandum est, quæ ad substantiam prosint, & quæ ad id quod est, & quæcunque speciei possunt esse aliquæ partes: quod huiusmodi est. Si equus atque homo, quorum utrorumque unum genus est animal, a se differunt rationali atque irrationali qualitate, attamen ista rationabilitas & irrationabilitas in substantia ipsarum specierum est hoc modo. Nam neque equus potest esse sine irrationabilitate, neque homo sine rationabilitate. Atque ideo istæ differentię prosunt ad aliquid esse speciei, illi cui fuerint accommodatæ, & substantiæ ipsius partes sunt. Nam cum homo ex his differentiis constet, id est ex rationali & mortali, rationale & mortale solum positum pars est substantiæ hominis. Nam si utraque simul unum hominem

faciunt, non est dubium quin ad substantiam hominis efficiendam unaquæq; earũ res, pars esse uideatur. Quare illæ differẽtiæ quæcunq; non prosunt ad esse, neque partes substantiæ cuiuslibet speciei sunt, specificæ differentiæ dici non habent, quãuis sola hoc una species habeat. Nam si homo nauigat, põt dici animal nauigabile Sed nauigare in substantiam hominis non conuertitur. Neque. n. homo inde subsistit, quia nauigat, quãuis hoc nullum aliud animal habere possit, id est nullum possit animal nauigare. Eodẽ modo & esse rhetorem uel grãmaticum. Has igitur differentias quæ ad esse non prosunt, sed tantum artem aliquã scientiamq; cõmemorant, non ponimus specificas esse, quamuis una quælibet animalis id species habeat. Ergo considerandum est, ut, quoties dicimus definitionẽ differentiæ, illam, differentiam esse qua differant singula, illã significari differentiam intelligamus, quæ ad aliquid esse prodest, & quæ est alicuius pars substantiæ speciei. Illas uero quę ad esse non prosunt, in hoc genere differentiarum, quamuis singulæ cuiusq; sint, non ponamus. Sed quoniã de differentia dictum est, de proprio explicemus. Tunc Fabius, ut arbitror consequens est. Proprium quatuor dicitur modis. Dicitur nanq; propriũ quod uni speciei accidit, etiam si non omnibus. Et ego. Quatuor ergo modis propria diuiduntur, est .n. proprium quod uni accidit, & si non omnibus ut est Rhetor, uel Geometer, uel Grammaticus. Hæc uero omnia uni soli speciei. i. homini accidunt, non tamen omnibus. Neq; enim omnes homines uel Grammatici, uel Rhetores, uel Geometræ sunt, atq; ideo uocabitur hoc proprium quod uni adsit, etsi non omnibus. Est item alia proprietas, quæ est, omnibus etiam si non soli. Nam bipes omni homini accidit. Omnis .n. homo bipes est, sed non soli hominum speciei accidit, sed et auibus. Est item tertium proprium, quod omni, & soli, & aliquo tempore accidit, ut est in pubertate pubescere, & in senectute canescere. Nanq; & omnibus hominibus euenit, & nulli alii speciei nisi soli hominum: sed aliquo tẽpore. constitutum enim tẽpus est & adolescentibus pubescendi, & senescentibus canescendi. Neq; enim a sexto anno uel septimo aliquis pubescit, aut a uicesimo canescit, nisi forte aliquid accidat noui. Quartum proprium est, quod uni speciei accidit, & omnibus sub eadem speciei indiuiduis, & omni tẽpore. Nam risibilẽ esse hominem, & uni speciei solum id est homini contingit omnibus sub eadem specie indiuiduis: omnes enim singuli homines rident, & omni tempore. Nunquã enim tempus fuit, ut quicunq; ridere nõ possit. Sed risibile dico potestate nõ actu. Nanq; & si non rideat homo, tamen quia ridere potest, risibilis appellatur. Et sunt integre & uere propria ista, quæ & uni, & omnibus, & omni tempore insunt. Nanq; hæc speciebus suis conuerti possunt. Si enim dicas quid est homo? Risibile. Si quid est risibile interroges, homo prædicabis. Illa uero alia bipes, uel grammaticus propria quidem sunt, sed conuerti non possunt. Nam grammaticus semper homo, homo uero nõ semper grammaticus. Et econtrario, homo semper bipes est, nõ econtrario bipes semper homo est Et hinnibile similiter magis proprium equi est. Nam eodem modo hæc proprietas ad suam speciem conuerti potest: nam si dicas quid est equus? hinnibile respondebis. Si quid est hinnibile? equus prædicabitur. Sed quoniam de proprijs dictum est, de accidentibus sequens tractatus habeatur: Tũ Fabius definit Porphyrius accidens sic. Accidens est quod infertur, & aufertur sine eius in quo est interitu. Hoc autem dicere uidetur, illud esse accidens, sine quo potest constare illud cui accidit, ut puta si forte casu aliquo cuiquam facies irrubuerit, abscedente rubore, illæsa facies permanebit, sicut eueniente non læsa est Diuiditur ergo accidens in separabile, & in inseparabile. Nanq; separabile accidens est, ut puta si quis sedeat uel ambulet: inseparabile est, ut si dicas coruũ nigrum, cygnum albũ, a quibus hæc accidentia separari non possunt Nascitur autem huiusmodi dubietas, utrũ superior definitio uera sit, & omnium accidẽtium nomen includat. Nam qm̃ sunt quædam (ut ipse ait) accidentia inseparabilia, in his talis definitio uidetur conuenire non posse. Nã si separari non possunt, non est in illis uera definitio, quæ dicit accidens esse, quod inferri & auferri potest sine eius in quo est interitu. Nam cũ inseparabilia sint, auferri non possunt. Sed hęc tam uehemẽs quęstio soluitur sic, q hęc ipsa definitio de accidentibus facta est potestate, nõ actu, & intelligentia, non ueritate, Non quia æthiops & coruus colorẽ amittãt, sed sine isto colore ad intelligentiã nostram possunt subsistere. Nã uerum est q æthiopem, aut coruũ, color niger nunquã deserit: sed si quis intelligat colorẽ istum, æthiopem uel coruũ posse amittere, plumarũ tantum color in coruo mutabitur, & erit auis alba specie & forma corui, si quis hoc intelligat. At uero hominis. i. æthiopis, amisso nigro colore, erit eius species candida, sicut etiam aliorũ hominũ Ergo hoc non ideo, quia fiat dicitur, sed ideo quia si posset fieri, huius accidentis susceptrix substantia non periret. Quod ipse hoc modo demonstrat. Potest autem subintelligi & coruus albus, & æthiops, ut coruus amisso colore in propriæ substãtię natura permaneat colorẽ suum perditurus sine interitu suo, in quo color fuit nihil. n. ad speciẽ impedit si æthiops, uel coruus, amisso colore in proprię substãtiæ natura permaneat. Est et alia definitio, quæ est huiusmodi. Accidens est quod contingit alicui, & inesse & non inesse. Nã quod in substantiã non uertitur, id accidens esse dicimus i. non in substãtia insitũ, sed extrinsecus ueniens. Ergo ea quę contingunt & esse & non esse, ideo accidentia uocata sunt, qm̃ in substantiæ ratione non accipiuntur. Si. n. substantiæ ratione ponerentur, nunquã non essent, & si non essent, nunquã esse possent. Nam qm̃ uerbi gratia rationalis in substantia hominis est, nunquã homo esse poterit irrationabilis, qm̃ irrationabilitas in substantia hominis non est. Ex hoc ergo uenit et alia definitio. Accidens esse illud, quod neq; genus sit, neq; species neque dr̃a, neq; proprium Nam qm̃ genus, species, dr̃a, & proprium, in substantia sunt, & cuiuscunq; illius rei substantiã monstrant, idcirco quicquid horũ aliquid non fuerit, id accidens merito prædicabitur. Explicitis igitur atq; expeditis his quæ proposuit, id est genere, specie, proprijs, differentijs, accidentibusq; tractare, nunc exequitur illa, quæ inter hæc omnia communia sunt, & quæ differentia. Et primo omnium simul inter se communiones explicat. Post etiam singulorum proprietates Et dicit omnium esse commune de pluribus prædicari. Nanque genus prędicatur de speciebus, & de indiuiduis. Eodem modo prædicatur & differentia de speciebus, & de indiuiduis. Etiam proprium de specie & de indiuiduis prædicatur. At uero species de solis tantum indiuiduis appellatur. Genus .n. ut animal prædicatur de equis, hominibus, bobus, & canibus, id est speciebus: prædicatur itẽ & de his quæ sub ipsis speciebus indiuidua continentur. Nã sicut species ipsi canis & equi & hominis animalis sunt, sic & unusquisq; equus & homo animalia prædicantur. Dr̃æ uero prædicantur de speciebus & de indiuiduis hoc modo Nanq; homo & equus species sunt Sed rationalis dicitur, & ad speciẽ hominis dr̃a prædicatur, eodẽ modo & ad Ciceronẽ. Nam cum sub hominis specie indiuiduũ sit, & ipse rationalis appellatur. Propriũ aũt de specie prædicatur, cum dicitur species. quod est homo, risibilis. & cum dicitur Cicero risibilis, quod est indiuiduum, monstratur propriũ de indiuiduis prædicari. Species uero de suis tantũ solis indiuiduis prædicatur. Interrogatur. n. quid est Cicero? Et homo respõdetur. Accidens uero ante prædicatur de indiuiduis & postea de speciebus. Nã si quis dicat homo sedet, quod est accidẽs separabile, quicũq; singulũ hominem. i. indiuiduũ sedere uiderit, tũc idẽ & de specie prædicat, ut dicat, qm̃ Cicero sedet. Cicero aũt homo est, homo sedet Eodẽ modo inseparabile accidẽs de speciebus & de indiuiduis prędicatur. Expeditis ergo oĩum cõionibus, generis & dr̃æ primum cõiones differentiasq; declarat. Et primũ dicit generi cum dr̃a esse cõe, q ab utrisq; species continentur. Nã genus quod est animal, continet speciẽ hominis atq; equi. Porro aũt rationale quod est dr̃a, continet hominẽ & Deũ. Et irrationale, quod est dr̃a, cõtinet equũ, & bouẽ, atq; auẽ. Sed ita continet: ut genus semper plures species contineat, q̃ continet dr̃a. Nanq; genus & ipsas differentias continet. Genus. n. id est animal, rationale atq; irrationale continet, id est illas species quæ sunt sub rationali, & illas quæ sunt sub irrationali continet genus, id est Animal. At uero differentia, id est rationale, irrationale non continet, sed tantũ hominẽ atq; Deũ. Plus igitur genus continet quam differentia. Est aũt alia cõio, si quid tum ad quodlibet genus ita prædicatur, ut eius genus sit: & de illis speciebus quæ sunt sub illo genere ad quod prædicatur, illud genus appellatur, & de illis indiuiduis quæ sub illis speciebus sunt. Nanq; animal genus est hominis, & de animali prædicatur ut genus substantia. Genus enim substantia animalis est. Ergo illa substantia quæ ad hominis genus, id est animal ita prædicatur ut genus, prædicatur etiam & ad ipsum hominẽ

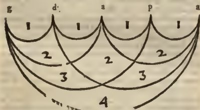
Dicitur

Di itur.n.homo substantia.Prædicatur item illud generis genus,etiam de his quæ sunt sub specie indiuiduis. Dicitur.n.Cicero,quod est sub hominis specie indiuiduũ. substantia. Dña eodem modo.Nam si qua differentia dicta fuerit de alia differentia,ut differentia intelligatur,prædicabitur & ad speciem quæ sub illa differentia est ad quã prędicatur,& de illis indiuiduis quæ sub eadẽ specie sunt.Nam ratione uti,dña, ad rationalem dñam,ueluti cognata differentia prædicatur.Rationabile autẽ prædicatur ad hominẽ ergo & ratione uti prædicabitur ad hominẽ.Idem etiam ratione uti prædicatur ad Ciceronẽ,quod est indiuiduũ sub illa specie ad quam speciem illa differentia i.rationalis,prædicatur,de qua prædicabitur ut cognata illa dña,id est ratione uti.Igitur est ista generis differẽtiæq; communitas,ꝙ ea quæ de genere speciei prædicantur ut genus,& de sub eodẽ genere specie prędicantur,& de indiuiduis,& illa quæ de dña prædicantur ut differentia,& de sub eadem differentia specie prædicatur,& de indiuiduis.Est autẽ & alia communio,ꝙ quemadmodum interempto genere species interimuntur,sic interempta dña species sub eadem differẽtia interimuntur. Nã si interierit animal,homo atq; equus continuo periturus est:sin uero differentia interierit,i.rationale,dij atq; homines interibunt,& nihil eorum erit quod uti ratione possit.Post demõstrationem igitur cõmunionum,proprietates eorum differentiasq; designat,& dicit primã dñam eã,qua genus non solum a differentijs,sed ẽt a speciebus, proprijs,& accidentibus differt.Nãq; dicit genus multo de pluribus prædicari, q̃ prædicetur differentia,uel species , uel proprium, uel accidens.Nanq; genus dicitur,i.animal de quadrupede,de bipede,de reptili , id est de serpente,de natatili, i.de pisce. Quadrupes aũt quod est a bipede differentia,de solis illis dicitur,quæ quatuor pedes habent,ut equus uel bos . De cæteris autem alijs,id est bipede,uel reptili,uel natabili.unde genus æqualiter prędicatur.appellari non potest.Plus autem genus o speciebus prædicatur,ꝙ cum homo species sit , & de solis indiuiduis prędicetur,idẽ tamen homo de equo uel boue uel cane non prædicatur.At uero animal quod est genus , de pluribus speciebus prædicatur.i.de homine,& equo, & cane, & boue,& de omnibus quæ sub ipsis posita sunt indiuiduis.Genus autem a proprio prædicationibus abundat , ꝙ proprium unius speciei semper est.& de sub eadẽ indiuiduis.Genus uero de multis speciebus,& proprijs prædicatur,& de sub eisdẽ indiuiduis.Ab accidẽtibus uero genus magis de plurimis prędicatur,quod cum unius cygni inseparabile fortasse accidens sit album,animal non solum de cygno prædicatur, sed etiã de albis omnibus, & non albis animalibus.At uero accidẽs de solis tantũ illis quibus inseparabiliter continetur,uel quibus separabiliter.nã principaliter de indiuiduis dicitur.Quare constat multo de pluribus prædicari genus,q̃ accidentia prædicãtur,quod accidentia principaliter de indiuiduis , genera uero de indiuiduis, & de speciebus, & de differentijs prædicantur.

„ Sed nunc illas differentias accipiamus quibus genus diui-
„ ditur.non quibus species informantur . Hoc autẽ tale est.
„ Quoniã duas diximus differẽtiarũ esse formas,ut aliæ sint diuisibiles,aliæ constitutiuæ.Constitutiuas illas diximus.quæ sub eodẽ filo positæ,& a subalternis generibus descendentes speciẽ quandam informant atq; perficiunt.ut est rationale,& mortale,quæ hominis speciem constituunt.Alias uero diuisibiles,quæ genus diuidunt non speciem informant,i.rationale & irrationale mortale,& immortale Nunc de differentijs illis iste tractatus habetur,quę genus diuidunt,non quæ speciẽ constituunt.Nã illæ quæ genus diuidunt in differentiarum integro loco accipiuntur:illæ uero quæ speciem constituunt.in specierũ generumq; substantiam recipiũtur.Nanq; rationale mortalis genus est.Porro mortale hominis genus est , & istæ constituunt speciẽ.At uero rationale irrationalis species non est,neq; genus. Nec mortale immortalis,neq; genus , neque species est.Atq; ideo quoniã propriam enim differentiarũ illa retinent,quæ neq; genera,neq; species sibi inuicem esse possunt,Ipsas non differentias accipiamus in quibus nulla quantũ ad genus speciemq; cõmunitas est. Est etiam generis dña quod ablato genere pereunt differentiæ.Nanq; genus a proprijs differentijs prius est.Nanq; si abstuleris genus,omnes simul dñas abstulisti.Nam si abstuleris animal,rationale atq; irrationale non remanent.Porro aũt si rationale abstuleris,remanet animal.Sed si utrasq; intereremeris dñas , id est rationale,& irrationale,potest tamen quoddã intelligi , quod sit substantia animata sensibilis,id est animal.Ita genus sublatũ,omnes secũ aufert differentias.Sublatæ differentiæ,genus secum non interimunt.Quod intelligentia genus remanet,i. quoniã potest animal intelligi præter differentias,ut eius tantũ definitionem animo capias,& esse dicas substantiam animatã atq; sensibilẽ.Quæ autẽ talia sunt, ut ipsa interẽpta interimant,sed simul alijs interemptis ipsa interimantur,priora sunt illis quę non possunt interimere.Est etiã alia differentia, quod genus semper in eo quod quid sit prædicatur.ut dictũ est : dña uero in eo quod quale sit. Sed hoc frequentius inculcatũ est , atq; id a nobis prætermittendum est . Est etiam alia differentia , quod ad omnem speciẽ unum semper genus aptatur.Homo.n. unum tantũ genus habet,ut animal appelletur.In unam autẽ speciem plurimæ differentiæ poterunt commodari.Nanq; homo & rationale est,quæ differentia est,& mortale , quæ eadẽ dña est,& sensibile,quibus scilicet omnibus ab alijs differt. Differt enim his omnibus,quod sensibilis est , ab insensibilibus:quod rationalis, ab irrationabilibus , quod mortalis , ab immortalibus. Est etiam alia dña quæ superius dicta est . Nã genus speciei ita est,ut materies: dña uero, ut figura. Nam sicut in æris materiem ueniens figura statuam efficit : ita animali,id est generi ueniens differentia,i.rationale, uel irrationale facit hominis uel pecudis speciẽ Quæ autem communi-
„ tates uel proprietates generis & differentiæ fuerunt , ha-
„ ctenus dixit,& fortasse erunt etiã aliæ,quæ propter breuitatẽ supersedendæ atq; dimittendæ sunt.Nunc autẽ de generis & speciei communitatibus proprietatibusq; tractatur , & dicit genus,& speciem,commune habere de pluribus prædicari,sicut dictum est.Nam genus & de speciebus pluribus prędicatur,& de earum indiuiduis . Et item species de sub se plurimis indiuiduis appellatur , & hic quoque illæ species accipiuntur,quæ magis species sunt.Nam si subalternæ accipiuntur, non magis species quam genera uidebuntur . Nam quæ subalternæ species sunt,etiam genera sunt,& erit absurdum, & huic propositioni inconueniens de generum inter se differentijs communionibusq; tractare. Accipiantur igitur illæ tantum species,quæ ueræ species, & magis species appellantur . Est etiam alia eorum communio,quod sicut genus a specie primum est, sic species ab indiuiduis primæ sunt. Nã si genus auferas species abstulisti.si species abstuleris,genera non peribunt. Porro si species abstuleris , indiuidua morientur. si indiuidua interierint, species manent . Est etiam his alia communio,quod quemadmodũ genus quid sit totum declarat,sic etiã species.Nam totum quod est rationale.atq; irrationale a genere declaratum est . Dicitur enim quicquid fuerit rationale uel irrationale , id esse animal . sic igitur totũ quid sit a genere declaratum est. Porro autem quid sit tota hominum diuersitas , id est indiuiduorum,a sola specie declaratur,cũ dicitur homo. Nã & Scytha & Indus & totum quicquid indiuiduum est,uno solo hominis , id est speciei nomine continetur. Differtis igitur generis speciei'q; communionibus ad proprietates eorum uel differentias transitum fecit,di-
„ cens . Differre inter se genus & species. quod genera spe-
„ cies continent,nunquam rursus genera ab proprijs specie-
„ bus continẽtur . Oportet autem(ut dictũ est)in hoc tractatu nõ subalternas,sed magis species considerari. Genus.n.plurimarũ specierum est continens,& unum omniũ,& totũ omnibus & singulis.Quod si ita est, & genus a suis speciebus singulis maius est,atq; ideo eas dicitur continere,non est dubium , quin ea ipsa genera quæ continet species,ab his ipsis contine-
„ ri non possint Insuper omnia genera præiacent. Hoc uidetur dicere, quod omnia genera prius sint ab his speciebus quæ sub ipsis positæ continentur Nã sicuti materies prior est ab illa re,quã ueniens in materiam forma constituerit atq; figurauerit,sic etiam prius est genus ab illa specie quã ueniens differentia formauit atq; cõstituit. Nisi.n. in generibus differẽtia uenerit,species nunquam constituentur. Quare præiacẽt, id est præsunt , & antiquiora sunt genera speciebus suis . Atque ideo si genera interimantur , species quoq; peribunt . Nam si animal sustuleris , hominem pecudemque sustulisti. Si uero species interimantur , non continuo genus interibit . Nam si homo perierit , animal continuo non interemptum est . alia enim remanebit species,de qua ipsum animal , id est genus prædicetur . Atque ideo genera ab speciebus suis priora sunt.Et quod omnia genera uniuoce de speciebus prædicentur,species ipsæ de generibus nunquam. Hoc ut arbitror

hesterna lucubratione iam dictum est. Nam genera semper de speciebus uniuoce prædicantur. Homo enim, & homo est, & animal. Porro auté animal genus est hominis, & prædicatur animal de homine Quoniam ergo animal de homine prædicatur, & dicitur homo animal, animal, & homo, uno animalis nomine nuncupantur. Sed his ipsis definitio una conueniet. Est enim animal substantia animata sensibilis, quod non absurdum est in homine dici. Nam homo ipse si animal dicatur, non erit absurdum dici de homine substantia animata sensibilis. Igitur genus de speciebus suis uniuoce prædicatur, quod & eodem nomine, & eadem definitione conueniat. At uero species non modo uniuoce non prædicantur de generibus suis, sed nec omnino prædicantur. Nulla enim res minor de maiore poterit prædicari. Atque ideo quoniam species minores sunt suis generibus, de generibus suis, neque uniuoce, neque aliquo modo poterunt appellari. Amplius omnia genera abundant complexione sub se positarum specierum, ipsæ species abundant generum suorum proprijs differentijs. Quod dicit perinde est, ac si diceret. Omne quod genus est, plures sub se species continet. omne uero quod species, sub se plures habet differentias. Genus enim id est animal in hoc homine idem specie superabundat & superest, quod homo solum homo est. Animal uero non solum homo, sed etiam bos, & auis, & alia huiusmodi. Species uero in eo superant genera sua, quod eas differentias quas species in actu habent, eas genera non habent. Nam sicut superius dictum est, genera differentias illas quas habent sub se species positæ, potestate continent; non etiam re. Atque ideo species quæ est homo, uel alia species sicut est equus, a genere suo animali in hoc abundant & supersunt, quòd animal ipsum per se neque rationale, neque irrationale est. At uero homo uel equus, illud rationale, hoc est rationis expers. illud etiam, quod species nunquam magis genus fiet, rursus & genus nunquam magis species fit, & ut sciremus hic non de subalternis speciebus, sed de illis magis speciebus specialissimisque tractari ait: Quod ea quæ sunt genera, magis species fieri nunquam possunt: neque magis species aliquando fieri magis genus. Nam species nunquam genus est. Quicquid enim fuerit species, genus non erit, neque quicquid fuerit genus, species erit. Quare constat in his eum tractatibus de speciebus solis, non etiam de subalternis differere. Subalternæ enim possunt esse etiam genera. Magis species uero (ut ipse ait) nunquam genera esse possunt. sed postquam de generum specierumque communitatibus differentiisque tractatus habitus est, ad genera propriaque transgressus est sermo. Generis, & proprij commune hoc est adhærere speciebus & eas amplexari. Dicit genera & propria in hoc sibi esse consimilia. quòd omne genus a suis speciebus nunquam recedit. Eodem modo & propria. Nam si dixeris homo: cum ipso homine continuo animal nominasti, quod ipsius hominis, id est speciei genus est. At uero etiam si hominem dixeris, eius etiam proprium continuo cum homine nominasti. Omnis enim homo risibilis est. Ita semper genus & propria suis speciebus inserta, & quodammodo conglutinata sunt. Similiter & genus prædicatur de speciebus, & proprium de ijs quæ sui participantia sunt, æqualiter inquit omnes species eidem generi supponuntur, & ad eas genus illud appellatur, sicut propria ad ea prædicantur, quæ sui participari possunt. Namque æqualiter genus de homine dicitur, & de equo, & de boue, & de cæteris animantibus, quemadmodum & risibile, id est proprium, de Hortensio dicitur & Cicerone, & de singulis indiuiduis quæ sub eadem specie continentur, ad quam speciem, proprium, id est risibile poterit prædicari. Adhuc commune est ipsis uniuoce prædicari. Namque sicut genus de suis speciebus (ut dictum est) uniuoce prædicatur: Ita & proprium de ea specie cuius est proprium uniuoce prædicatur. Nam qui homo est & risibile est. Porro autem si quis dicat hominem esse animal rationale & mortale, non errabit. Aequaliter igitur & genus de speciebus suis, & propria de ea specie cuius sunt propria, uniuoce prædicantur. Differt autem utrunque: quòd genus primum est, secundum proprium. Genus enim si ab specie primum est, proprium autem uni tantum speciei adhæret, & eidem æquale est, non est dubium quin genus quod specie maius est, proprio etiam speciei maius sit. Nam ut sit risibile, animal prius est. Namque ut aliqua species informetur proprijs & differentijs primo erit genus, ubi illa conueniant, sicut frequentius inculcatum est. Accedit etiam quòd genus de pluribus speciebus prædicatur. Namque genus id est animal, de pluribus, at uero proprium. id est risibile, de sola tantum hominis specie prædicatur. Vnde sit, ut semper propria de speciebus suis conuersim prædicari possint, species autem de genere nunquam. Neque enim quod animal est, homo est: neque omne quod animal est, risibile est. Potest enim esse & equus & hinnibile id quod animal nominatur. Porro autem omne quod est homo, id risibile est. & omne quod est risibile, id homo, est. Possunt enim propria & species sibiipsa conuerti, & conuersim ad se inuicem prædicari. Præterea omni speciei quicquid fuerit proprium, & omni, & soli inest. Nanque risibile & omnibus hominibus adest, & soli hominis speciei euenit. At uero animal quod genus est, & si uni speciei inest, non tamen soli. Namque animal omni homini inest, non soli tamen homini, quia inest etiam pecudi, & cæteris animantibus. Oportet autem hic illa propria intelligere, quæ magis propria sunt. i. quę integre propria nominantur, quæ sunt huiusmodi, ut & uni speciei & omnibus insint. Differunt ergo in hoc quoque genera & propria, quòd propria & uni speciei adsunt & omnibus indiuiduis, quæ in eadem specie sunt & sub eodem genere, non tantum uni soli speciei, quoniam genus semper de pluribus prædicatur. Vnde fit, ut sublata propria non auferant genus. Sublatis uero generibus, ipsa quoque propria auferantur. Nam si sustuleris proprium, id est risibile, remanet sensibile. remanet animal rationale. Si uero genus sustuleris, simul quoque species sustulisti. Si species sustuleris, propria etiam quę insunt speciebus, simul interibunt. Itaque sublatis generibus propria sustuleris: sublatis uero proprijs, simul genera non auferentur. Peractis igitur generum propriorumque differentiis, ad generum accidentiumque communitates & proprietates transitum fecit, & unam eorum prædicat communitatē quæ est, quod de pluribus prædicantur. Namque sicut genus de pluribus speciebus prædicatur, ita etiam separabile accidens, & inseparabile de pluribus speciebus appellatur. Dicitur enim & de coruo. & de æthiope nigrum, & de equo & homine moueri, quòd illud est inseparabile accidens, illud uero separabile. & quoniam longius se distant, idcirco unam eorum solam communionem dixit, & alias, siquæ forte essent, quærere supersedit. Differt autem ab accidenti, quòd genus ante species est. Accidentia uero speciebus posteriora sunt. Semper genera superare species, & his præiacere, & esse maiora superius demonstratum est. Namque prius est animal ab homine, atque ideo consumptum animal, species quoque consumit. Consumptæ uero species, non interimunt genera. At uero accidens postea necesse est ut sit, quam sint ipsæ species. Erit enim prius aliquid cui possit accidere. Omne enim accidens præter illud cui accidit esse non potest. Atq; ideo prius erit aliqua res cui accidat, quam sit ipsum accidens. Necesse est igitur ut omne accidens post species inueniatur, & magis post indiuidua, quibus principaliter possit accedere. Huc accedit, quòd generis participantia æqualiter participant, sicut omne genus speciebus suis æqualiter genus est, ut sæpius dictum est, & species omnes equaliter suo generi participant. Nanque equus & homo æqualiter animalia sunt, neq; equus homine plus, neque homo plus equo. At uero accidentia nō æqualiter participant. Nam cum separabile accidens sit moueri, possunt aliæ inter se species eodem accidenti participantes tardius & citius moueri, & de inseparabili accidenti eodē modo. Est enim ut aliquis nigrioribus oculis sit, & alius quamuis nigris, tamen purpureis. atque ideo & intentionem & remissionem recipit accidens. Nam & candidus quod dicitur, & magis & minus dicitur, & alia huiusmodi. Quare distant hæc duo, quòd genere quæ participant, æqualiter participant: accidenti fortasse non æqualiter. Huc accedit, quòd genera non modo ante indiuidua, sed ante species sunt. Accidentia uero non modo post species, sed etiam post indiuidua sunt. Ipsis enim principaliter accidunt, ut dictum est. Est etiam differentia, quæ iam superius dicta est: nam genus in eo quod quid sit prædicatur, Accidens uero in eo quod quale sit, aut quomodo se habeat. nā si quid sit Socrates interroges, homo atque animal respondetur: si uero qualis sit, fortasse caluus, aut simus, quæ accidentia sunt inseparabilia. Sin uero quomodo se habeat, ut iacet re-

cet respondetur, aut sedet, aut quid aliud facere contigerit. Ergo quoniam generis a specie, & differentis, & proprio, & accidenti, diuisa substantia est: Nunc posteriora persequitur. Sunt autem omnes differentiæ 20. Nam cum 5. res sint, & unaquæque ipsarum ab aliis 4 distet, & item 4. differentias habeat, quinquies quaterni, 20. differentiæ efficiuntur. nam si genus differt a specie, proprio, differentia, & accidenti, 4. differentiæ fiunt. Sin uero species differt a genere, proprio, differentia & accidenti, item aliæ 4. quæ iunctæ cum superioribus 8. fiunt. Et si differentia distat ab specie, proprio, genere, & accidenti, aliæ 4. super. crescunt Quæ iunctæ cum 8. prioribus 12. faciunt. At uero si proprium differt a genere, specie, differentis, & accidenti, aliis 4. differentijs super 12 positis, omnes 16. differentiæ fiunt. Quod si accidentis quoque differentias ad 4. reliqua duaetis, 4. super 16. crescentibus, 20. omnes differentiæ perficiuntur Quæ ita 20. sunt, ut ad sufficientem doctrinæ cumulum 10. tantum differentiæ numerentur. Nam quod dictum est genus differre a differentia, specie, proprio & accidenti quatuor fuere differentiæ. Si autem differentiam dicamus differre a specie, proprio. & accidenti, superuacuum est differentiæ cum genere differentiam commemorare, cum iam prius commemorauerimus quando generis ad differentiam, differentias diximus, ijsdem enim (ut opinor) differt differentia a genere, quibus differebat genus a differentia. Itaque relinquenda est hæc differentia, qua distat differentia a genere, quoniam superius iam dicta est, cũ diceretur quo genus distaret a differentia. Remanent igitur tres differentiæ, quibus ipsa differentia a specie, proprio, & accidenti distat, & cum superioris generia ad alia, 4. differentiæ fuerint, nunc uero differentiæ ad alia, tres distantiæ uideantur, 7. hæ distantiæ fiunt. At uero species quid a genere distet. iã tunc dictum est, cũ dicebatur quo genus distet a specie. Quid autem a differentis discreparet, tunc demonstratũ est, cum diceremus in quo differentia a specie discerneretur. Remanẽt igitur duæ differentiæ speciei cũ proprio & accidenti, quæ iunctæ cũ superioribus 7. 9. differentias efficiunt. Restat igitur una proprij, & accidentis differentia quæ dicatur. nã quid a genere distet, dictũ est, cũ quid genus distaret a proprio diceretur. Porro quid a specie distaret dudum dicebatur, cum quid species a proprio differret enumerabatur. Porro autem quid a differentia, etiam id dictum est, cum a proprio differentia separaretur. Sed nunc quemadmodum differen-

tia a specie, proprio accidentique discernitur, uideamus. Est communio differentiæ, & speciei quòd æqualiter species sub se indiuiduis se permittit, & æqualiter indiuidua specie ipsa participant nanq; omnes homines æqualiter homines sunt, & hominis participatione æque participant, eodem modo etiam differentia. nanque omnea homines æqualiter rationales sunt, & rationabilitate, quæ est differentia, omnes qui ratione participant æque participant. Est etiam alia communitas, quod quemadmodum species nunquam deserit ea quorum species est, & quibus super est. sic & differentia nunquam ea deserit quæ distare ab aliis facit. nanque Socrates quoniam sub specie hominis est, nunquam ab hominis specie deseritur. Semper enim Socrates homo est. At uero differentia Socratem, quoniam Socrates rationalis est, nunquam deserit. Semper enim Socrates rationale animal est. Differunt autem inter se species & differentia, quod differentis semper in eo quod quale sit prędicatur. Nam dicitur Socrates quale animal sit, ut rationale respondeatur, species uero in eo quod quid sit prædicatur. Nam dicitur quid sit Socrates, ut homo respondeatur. Nanque hominis qualitas rationale est, sed non simpliciter. Illa enim qualitas pro differentia accipitur, quæ ueniens in genere speciem constituit, & de qualitate substantiali facta est substantialis & specifica differentia. Ista igitur talis qualitas differentia nominatur, & ea in eo quod quale sit, ad hominem prædicatur. Hoc etiam in eorum est differentiis Nanq; differentia frequenter in pluribus speciebus consideratur. Differentia enim quadrupes in bouis, & equi, & canis speciebus est, & differentia rationalis hominis, & Dei, species uero nunquam alia nisi solis sub se positis indiuiduis præest. Nunquam enim alia res homo est, nisi quod est indiuiduum, ut est Socrates, & Plato, & Cicero. Vnde fit, ut sublata differentia, species, quoque tollatur. Nam si sustuleris rationale, hominẽ sustuleris. Sin uero sustuleris speciem differentia manet. Nã si sustuleris hominem rationalis Dei differentia manebit. Est uero etiam hæc differentia, quod differentia cum alia differentia iungi potest, ut aliqua ex his species informetur. Nanque rationalis differentia, & mortalis differẽtia iunctæ unius hominis speciem reddiderunt. Iunctæ uero species nunquam aliquam ex se speciem constituent. Si enim iungas hominem boui, nulla ex his species informabitur. Sed fortasse dicat aliquis, asini atque equi coniunctione mulus nascitur, sed non ita est. Nanque indiuidui coniunctione natum est aliquod indiuiduum. Si autem sic simpliciter speciem ipsam asini atque equi coniugas, nulla ex his unquam species constituitur. Neque enim si se possunt indiuidua commiscere, ideo etiam species indiuiduorum in alterutram substantiã transeunt, atque ideo constat iunctas species unam speciem non posse componere, quòd differentiæ iunctæ unius speciei constitutiuæ sint. His itaque transactis ad differentiæ, & proprii communia ueniamus. Differentia & proprium commune habent q quibus differentia est, & a quibus ipsa differentia participatur, æqualiter participatur. nam rationalis differentia, quoniam inest hominibus, & omnes homines rationabili differentia participant, non est dubium quin omnes homines æqualiter sint rationales, atque æqualiter rationabilitate participent. At uero proprium quod risibile est, æqualiter omnibus hominibus inest: omnes enim homines æqualiter risibiles sunt. Est etiã hæc eorum communitas, quòd sicut potestate risibile dicitur etiam si non rideat: ita etiam potestate bipes dicitur, etiam si quis uno pede minuatur. non enim quod est, dicitur, sed quod esse possit. nam quoniam ille ridere potest, risibilis nominatur, & quoniam ille duos pedes habere possit, bipes. Atque ideo nunquam ab illis in quibus fuerint, proprium differentiaque discedunt. Semper enim homo risibilis est, etiam si non rideat. Semper bipes, etiam si uno pede minuatur. In his enim differentiis & propriis (ut dictum est) quod potestate esse possit, non quod uere sit, consideratur. Differunt autem inter se differentia & proprium, quòd differentia de pluribus speciebus prædicatur, proprium uero de una. Nanque differentia quæ est mortalis prædicatur de homine, de boue, de equo, & cæteris animantibus. & rationale prædicatur, & de Deo, & de homine. At risibile de sola tantũ specie hominis prædicatur. Vnde euenit, ut omnis differentia, quoniam plurimarum continens est specierum a suis speciebus maior sit. Atque ideo ipsa de speciebus prædicari potest. Porro autem de ipsa species prædicari non potest: neque enim conuersim dici potest Nam quoniam homo dicitur rationalis, non cõtra dicitur, quod rationale est, id homo est. Potest enim rationale esse & non homo, sed Deus At uero proprium, quoniam æqualiter, & ad unam speciem semper aptatur, æqua uice atque appellatione conuertitur: dicitur. n. quid est homo? risibile. Quid est risibile? homo. Quibus pertractatis ad differentiam & accidens transgressa disputatio est. Differentia & accidens commune habent de pluribus prædicari. Nãque differentia dicitur & de homine, & de Deo, quoniam uterique rationales sunt. Et accidens dicitur & de homine & de equo, ut homo æthiops, niger, & equus, niger. Est etiam alia communio q inseparabile accidens cuicunque speciei fuerit, inseparabiliter & omnibus inest, ut differentia. Nanq; inseparabiliter accidens, quod est nigrum, coruo inseparabiliter accidit, & omnibus coruis. Eodem modo etiam differentia. Nam quoniam accidit homini ut bipes sit, semper & omnibus hominibus est esse bipedibus. Differunt autem inter se, quòd omnis differentia species continet Non contra ipsa a speciebus continetur. Nam si differentia plures sub se species habet ut di-

ctum est, maior erit sub se positis speciebus. Si maior erit, nunquam eam quælibet species continet. Maior enim a minori nunquam poterit contineri Nam quod est rationale, cótinet hominem & Deum Homo uero rationale non continet. Accidentia uero aliquoties continent, aliquoties continétur. Nanque continent, quoniam frequenter unû accidens duas sub se species habet, ut nigrum habet æthiopem & coruum. Continentur uero, quoniam sæpe una substantia habet duo, uel tria, uel quamlibet plurima accidentia Siquis enim sit claudus, & crispus, & candidus & procerus hęc oia accidétia ille unus cui accesserût, côplectitur & côtinet. Atq; ideo spês illa quæ illud indiuiduû continet, qđ indiuiduû plura in se accidétia suscepit, accidétis illius côplexiua est. Dehinc dña nûquã intéditur neq; relaxatur. Qđ dicit, hoc est, rônale in unaquaq; spê, neq; plus neq; minus est, Nullus.n.homo alio hoîe ad substãtiã plus rônalis est neq; minus. At uero accidens & intéditur & remittitur. Dicitur.n.quicûq; procerior, dicitur quicunq uelocior, dicitur quicunq; crispior, quę omnia accidétia esse non dubium est. Pręterea immistæ semper sunt côtrarie differentię. Immistæ ait i. immiscibiles, quę misceri nô possunt Neq; n.rônale cum irrationali misceri potest, neq; in una spê conuenire. At uero contraria accidentia manifestû est in una specie posse congruere. Nanq; nigrû & album pôt in una non mô specie, sed indiuiduo congruere, Potest.n.quicunq; homo, cum ipse sit cãdidus, nigros tamé capillos habere. Ergo quéadmodum spés differat a genere & dña dictum est, eû de generis ad spém, & dñæ ad specié distantiã diceremus. Nunc dicemus id quod reliquû est, de speciei proprijs côibus. Et est una eorû côio, qđ de seipsã inuicé prædicantur. Nã qm æqua sibi sunt, neq; species hominis alij proprio conuenit nisi risibili, neq; risibile alij côuenit speciei, nisi homini, atq; ideo dr quid est homo? risibile. Quid est risibile? homo. Côe est & illud, quod omne propriû æqualiter ad sub se posita prædicatur Nanq; oés homines æqualiter risibiles & species æqualiter ad sub se posita prædicatur. Nanq; oés homines indiuidui, equaliter uno nomine homines nûcupantur. Differunt a se, qm species potest & genus alteri esse. propriû esse nô potest. Sed hic illã spém intelligamus quæ subalterna est, non illã quæ magis species est, & genus esse nûquam pôt. Atq; ideo nos illã modo solã, quę subalterna spês est intelligamus, quæ.s. poterit esse & genus. Nãq; mortale cû rônalis generis sit spês hominis genus est. At uero risibile de nulla unquã alia specie poterit prædicari. neq; alij esse proprium, sicut est hominis Illa.n semper (ut dictû est) propria sunt quæ nulli alij nisi ad unam spém semper aptant Deinde species precedit, & sic propriû sequitur. Quod dicit, tale est, omnis spês ut habeat propriû primo eã esse & constare necesse est. Oportet.n.prius esse hoîem ut sit risibilis, non prius esse risibile ut sit homo. Nã qm propriom dr, per se propriû non constat nisi alicuius speciei sit. Atq; ideo prius esse necesse est illud cuius est propriû, quã sit propriû. Huc accedit, q species semper in opere intelligit cuiuscunq; subiecti. Species n.semper in actu est, non solû propria potestate. Homo.n.& reuera & opere & actu homo est, i.nunq̃ poterit esse non homo. At uero risibile quod est propriû, potestate tm dicitur, etiam si actu nô sit. Potest.n.quilibet ille non ridere, tñ quia ridere pôt, risibile nominatur. Distant igr in hoc, quod semper spês in actu, est & in opere, proprium uero aliquoties potestate. deinde quorû definitiones diuersæ sunt, necessario & ipsa quoq; diuersa sunt. Omnis definitio substantiã definit. Ergo si qua eiusdé substantiæ fuerint eadem & definitione monstrãtur. Siqua eiusdé definitionis fuerint: eadé substantia prædicant. At uero si qua definitionis differant, differunt & substantiis. quæ substantiis differunt, longe a seipsis alia sunt. Nûc igitur qm definitiones proprij & speciei differût: spés ipsa quoq; & propriû a se differût. Est aût speciei definitio sub genere esse, & ad plurima numero dña in eo quod quid sit prædicari. At uero proprij, uni tñ inesse speciei, & sub ipsa de omnibus indiuiduis prędicari. Sed qm definitionibus differût, ipsa quoq; spés a proprio distabit. Post hęc ad côitates speciei & accidés disputationé transtulit, & dicit, eorû raras alias esse côitates, nisi has solas q de pluribus prædicãtur. Longe.n.a se distare uidétur, in substantia sui, & potestate patiédi atq; faciendi id qđ alicui accidit, & id cui accidit. Nanq; illud cui accidit, quasi quoddã fundamentû est accidentis. Illud uero quod accidit præter id cui accidit, esse in sui substantia non pôt. Propria uero singulorû sunt hæc, q species in eo qđ quid sit prædicatur, accidés uero in eo quid quale sit & quodã modo se habés. Nã si quis dicat, quid Socrates est? homo dr. Siquis dicat qualis sit: caluus uel simus appellatur. Si quis uero quô se habens: sedés aut iacés appellabitur. Ité in hoc differût, q una quæq; substantia una spém habet. Nanq; hominis substantia unam solam hominis speciê habet. Substãtia uero equi unã solus eq speciê habet. At uero una substãtia plura frequenter accidentia continebit. Nã & in eodé equo quædam pars frequêter nigra, quædã alba est. Et est in eo proceritas, est altitudo, est aquilinû caput, & alia huiusmodi. Habet & non solum inseparabile accidens eadem substantia, sed & separabile. Nam fortasse quis uelox, & idé etiã corpore ualidus est, idé & sagittarius, & cętera. Huc accedit q spés prænoscuntur, i. præ intelligûtur, hoc est ante esse cognoscuntur q̃ accidétia. Et prius erit aliqua res ubi accidat, q̃ illa q̃ accidit: & qm species est subiectû accidétis ubi accidés accidat, ideo ante spés intelligitur esse q̃ accidens Accidentia uero postea nata sunt, i a foris uenientia & extranea a qualibet illa substantia. & si inseparabilia sunt. Hæc quoq; est eorû separatio, q semp oia quæ participant spé, æqualiter participant. Aequaliter.n.& Socrates, & Cicero, & Plato sunt hoies At uero illa quæ participant accidenti, & si inseparabile accidés sit, tñ non æqualiter participant Nã quãuis inseparabile sit accidens æthiopibus nigris esse, tñ est aliquis inter ipsos nigrior, nec oés illa nigredine æqualiter participant. Relinquitur igr de côibus proprij accidentisq; tractatus. Nã propriû quid distaret uel a specie, uel a genere, uel dña, superius demôstratû est. Proprium auté & inseparabile accidens côe habent, q sine his nunquam consistunt ea quę eorû participant, & in quibus ipsa considerãtur. Nã neq; homo amittit risibile esse, nec æthiops, aut coruus nigrû Atq; ideo sine his ipsis .i. proprijs & accidentibus, quæ eorum participãt, constare non possunt. Ne forte contra superioré definitionem accidentis uenire uideatur ista côio. Est.n.ita definitû Accidens est quod infertur & aufertur sine eius in quo est interitu. Quod nûc dici uidetur sine his constare non posse, cum superius sine eorum interitu posse diceretur auferri. Sed hoc modo dr, nô quod si auferatur hoc accidens inseparabile, intereat illud cui accidit, sed qm separari non potest, iccirco sine his constare nô posse. Est & inseparabilis accidentis, & proprij alia côio, q sicut & omni, & semper inest propriû, cui inest, idest homini, semper.n.& oîs homo risibilis est. Sic & quodlibet accidens inseparabile, & omni & semper est accidens inseparabile Nanq; & omnis coruus & semp niger est. Sola aût cû separabilibus accidentibus illa cômunio est, q quemadmodum de multis indiuiduis proprium prædicatur, ita etiã accidens de multis indiuiduis potest prædicari. Plures enim currût, plures & ambulãt, quæ.s. accidentia separabilia sunt, quemadmodum plures possunt esse risibiles. Differunt auté ista q proprium semper uni speciei inest, accidens uero pluribus. Nã accidens pluribus speciebus & animatis & inanimatis euenit, ut est ebeno nigrû coruo nigrû, homini æthiopi nigrû Risibile uero nulli, nisi soli homini Atq; ideo côuersim propriû prædicatur, quia unius speciei côueniens est, & illi speciei soli æqualis est. At uero accidens conuersim prædicari non potest, quia plures sub se species habet. Non.n potest dicere id esse nigrum, quod ebenum cû dicas hoc esse ebenum quod nigrû. Potest.n. esse nigrum & non esse ebenum. Deinde omne propriû ęqualiter se his rebus quę sub se fuerint dat, & ab his ęqualiter participatur. Socrates.n.& Cicero, & Vergilius ęqualiter & risibili participant, & ęqualiter risibiles sunt. At uero accidens non semper ęqualiter est accidens. Potest.n. quicunq; esse procerior, & alius esse uelocior. Quod scilicet illud separabile est accidés, illud inseparabile Et fortasse aliæ eorû quædam proprietates & communiones esse uideantur, sed nunc quantû introductioni sat est, ista sufficiant. Sed iam tibi mi Fabi omnia quęcunq; ad introductionem Porphyrij pertinent, plenius uberiusque tractata sunt. Post uero si quidem unquam me egueris, studijs præsertim tuis, quæ nulla unquam honestate caruerunt, libés animo hortatorque ad easdem cupiditates parebo. Hic Fabius Tu inquit paterno hęc mihi animo polliceris, uerum ego nunquam deficiam ab ijs studijs, te pręsertim doctore, a quo totam fortasse logicæ Aristotelis, si uita suppetit, capiam disciplinam. Et ego faciam inquam libétissime. Sed quoniam iam maturius ut ait patronus sol tectis arrisit, surgamus. & siquid est illud, diligentiore postea consideratione tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI
BOETHII PATRICII ORDINARII
ET CONSVLARIS VIRI

COMMENTARIORVM IN PORPHYRIVM
A SE TRANSLATVM LIBER PRIMVS.

ECVNDVS hic arreptæ expositionis labor nostræ seriem translationis expediet: in qua quidem uereor ne subierim fidi interpretis culpam, cum uerbũ uerbo expressum comparatũq; reddiderim. Cuius incepti ratio est, quòd in his scriptis in quibus rerum cognitio quæritur, non luculentæ orationis lepos, sed incorrupta ueritas exprimẽda est. Quocirca multum profecisse uidebor, si philosophiæ libris latina oratione compositis, per integerrimæ translationis sinceritatem, nihil in grecorum literis amplius desideretur. Et quoniam humanis animis excellentissimum bonum philosophiæ comparatum est, ut uix ex filo quodam procedat ratio, ex animæ ipsius efficientijs ordiendum est. Triplex omnino animæ uis in uegetandis corporibus deprehenditur. Quarum una quidem uitam corpori subministrat, ut nascendo crescat, alendoq; subsistat. Alia uero sentiendi iudicium præbet. Tertia ui mentis & ratione subnixa est. Quarum quidem primæ id officium est, ut creandis, nutriendis, alendisq; corporibus præsto sit. Nullum uero rationis præstet sensusue iudicium. Hæc autem est herbarum atque arborum, & quicquid terræ radicitus affixum tenetur. Secunda uero composita atq; coniuncta est, & primam sibi sumens & in partem constituens, uarium ac multiforme iudicium capit, de quibus capere potest. Omne enim animal quod sensu uiget, idem & nascitur, & nutritur, & alitur. Sensus uero diuersi sunt, & usque ad quinarium numerum tendunt. Itaque quicquid tantum alitur, non etiam sentit, quicquid uero sentire potest, ei prima quoq; uis animæ, nascendi scilicet atq; nutriendi, probatur esse subiecta. Quibus uero sensus adest, non tantum eas rerũ capiunt formas, quibus sensibili corpore feriuntur præsente, sed absente quoq;, sensibilibusq; sepositis ante cognitarũ sensu formarum imagines tenent, memoriamq; conficiunt, & prout quodq; animal ualet, longius breuiusq; custodit. Sed eas imaginationes confusas atque ineuidentes sic sumunt, ut nihil ex earum cõiunctione ac compositione efficere possint. Atque idcirco meminisse quidem possunt, nec æque omnia. Amissa uero obliuione, memoria recolligere ac reuocare nõ possunt. Futuri uero his nulla cognitio est. Sed animæ uis tertia quæ secum priores alendi ac sentiendi uires trahit, hisque uelut famulis atque obedientibus utitur, eadem tota in ratione constituta est, eaque uel in rerum præsentium firmissima contemplatione, uel in absentium intelligentia, uel in ignotarum inquisitione uersatur: hec tantum humano generi præsto est, quæ non solum sensus imagines perfectas, & non incõditas capit, sed etiam pleno actu intelligentiæ, quod imaginatio suggessit, explicat atque confirmat. Itaq; ut dictum est huic diuinæ naturæ non ea tantum in cognitione sufficiunt, quæ subiecta sensibus comprehendit, uerum etiam & in sensibilibus imaginatione conceptis, & absentibus rebus, nomina indere potest, & quod intelligentiæ ratione comprehendit, uocabulorum quoque positionibus aperit. illud quoque ei naturæ proprium est, ut per ea quæ sibi nota sunt, ignota uestiget, & non solum unumquodque an sit, sed quid sit etiã, & quale sit, necnon cur sit, optet agnoscere. Quã triplicis animæ uim sola hominũ (ut dictum est) natura sortita est. Cuius animæ uis intelligentiæ motibus non caret, quia in his quatuor propriæ uim rationis exercet. Aut enim aliquid an sit inquirit, aut si esse constiterit quid sit id dubitat. Quod si etiã utriusque scientiam ratione possidet, quale sit unumquodque uestigat, atque in eo cætera accidentium momenta perquirit quibus cognitis cur ita sit quæritur, & ratione nihilominus uestigatur. Cum igitur actio sit humani animi ut semper aut in præsentium rerum comprehensione, aut in absentium intelligentia, aut in ignotarum inquisitione atque inuentione uersetur: duo sunt in quibus omnem operam uis animæ ratiocinantis impendit. Unum quidem, ut rerum naturas inquisitionis certa ratione cognoscat: Alterum uero, ut ad scientiã prius ueniat eius quod post grauitas moralis exerceat. quibus inquirendis permulta esse necesse est, quæ uestigantem animum a recti itineris non minimum progressione deducãt ut in multis euenit Epicuro, qui atomis mundum constare putat, & honestum corporis uoluptate metitur. Hæc autem idcirco huic atque alijs accidisse manifestum est, quoniã per imperitiam disputandi quicquid ratiocinatione comprehenderant, in res quoque ipsas euenire arbitrabantur. Hic uero magnus est error, neque enim sese res ut in numeris, ita etiã in ratiocinationibus habet. In numeris enim quicquid in digitis recte computantis euenit, id sine dubio in res quoque ipsas necesse est euenire, ut si ex calculo centum esse contigerit, centum quoque res illi numero subiectas esse necesse est. Hoc uero non æque in disputatione seruatur. neque enim quicquid sermonum decursus inuenerit, id in natura quoque fixum tenetur. Quare necesse erat eos falli, qui abiecta scientia disputandi, de rerum natura perquirerent. Nisi quis enim prius ad scientiam uenerit quæ ratiocinatio ueram teneat disputandi semitam, quæ uerisimilem: & nisi agnouerit quæ fida possit esse, quæue suspecta, rerũ incorrupta ueritas ex ratiocinatione non põt inueniri. Cũ igitur ueteres sæpe multis lapsi erroribus, falsa quædam & sibi contraria in disputatione colligerent, atque id fieri impossibile uideretur, ut de eadem re contraria conclusione facta, utraque essent uera quæ sibi dissentiens ratiocinatio conclusisset, cuiue ratiocinationi credi oporteret, esset ambiguum, uisum est prius disputationis ipsius ueram atque integram considerare naturam: qua cognita, tum illud quoque quod per disputationem inueniretur, an uerum comprehensum esset, posset intelligi. Hinc profecta est igitur logicæ peritia disciplinæ, quæ disputandi modos, atque ipsas ratiocinationes, & internoscẽdi uias parat, ut quæ ratiocinatio nunc quidem falsa, nunc autem uera sit, quæ uero semper falsa, quæ nunquam falsa possit agnosci. Huius autem uis duplex esse perpẽditur, una quidem in inueniendo, altera in iudicando, quod Marcus etiam Tullius in eo libro cui Topica titulus est, euidenter expressit, dicens, Cum omnis ratio diligens disserendi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi, utriusque princeps (ut mihi quidem uidetur) Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim uiam diligenter persecuti sunt, eam scientiam, quam dialecticen appellant. Inueniendi uero artem quæ topice dicitur, quæ ad usum potior erat, & ordine naturę certe prior, totam reliquerunt. Nos autem quoniã in utraque summa utilitas est, & utramque si erit ocium, persequi cogitamus, ab ea quę prior est ordiemur. Cum igitur tantus huius considerationis fructus sit, danda est huic tam solertissimæ disciplinæ tota mentis intentio, ut primis firmatis in disputandi ueritate uestigijs, facile ad rerum ipsarum certam comprehensionem uenire possimus. Et quoniam qui sit ortus logicæ disciplinæ prædiximus, esse reliquum uidetur adiungere, an omnino quædam sit pars philosophiæ: an (ut quibusdam placet) supellex atque instrumentum, per quod philosophia cognitionem rerum naturamq; deprehendat. Cuius quidem rei has e contrario uideo esse sententias. Hi enim qui partem philosophiæ putant logicam considerationem, his fere argumentis utuntur, dicentes, philosophiam indubitanter habere partes, spe-

culatiuam atq; actiuam. De hac tertia rationali, id est logica, quæritur an sit in parte ponenda, sed eam quoq; partem esse philosophiæ non potest dubitari. Nam sicut de naturalibus cæterisque sub speculatiua positis solius philosophiæ uestigatio est, itemque de moralibus ac de reliquis quæ sub actiuâ partem cadunt sola philosophia perpendit: ita quoque de hac parte tractat, id est de his quæ logicæ subiecta sunt, sola philosophia iudicat. Quod si speculatiua atque actiua, idcirco philosophiæ partes sunt, quia de his philosophia sola pertractat, propter eandem causam erit logica philosophiæ pars, quoniã philosophiæ soli hęc disputandi materia subiecta est. Ita uero inquiunt cum in his tribus philosophia uersetur: cumq; actiuã & si speculatiuam consideratìonem subiecta discernant, quod illa de rerum naturis, hęc de moribus quærit, dubium non est, quin logica disciplina a naturali atque morali suę materię proprietate distincta sit. Etenim logicæ tractatus est de propositionibus atque syllogismis & cæteris huiusmodi: quod, neque ea quę, non de oratione, sed de rebus speculatur, neq; actiua pars. quę de moribus inuigilat, ęque prętare potest. Quod si in his tribus, id est speculatiua, actiua, atque rationali, philosophia consistit, quę proprio triplicique a se fine disiũcta sunt: quoniam speculatiua & actiua philosophię partes esse uidentur, non dubium est quin rationalis quoque, philosophię pars esse conuincatur. Qui uero non partem, sed philosophię instrumentum putant, hęc fere afferunt argumenta. Non esse inquiunt similem logicæ finem, speculatiuę atque actiuę partis extremo, utraque enim illarum ad suum propriũ terminum spectat: ita ut speculatiua quidem rerum cognitionem. actiua uero mores atque instituta perficiat, neque altera refertur ad alteram: logicę uero finis esse non potest absolutus, sed quodammodo cum reliquis duabus partibus colligatus atque constrictus est. Quid enim est in logica disciplina, quod suo merito debeat optari, nisi quod propter inuestigationem rerum huius effectio artis inuenta est? Scire enim quemadmodum argumentatio concludatur, uel quæ uera sit, quę uerisimilis, ad hoc scilicet tendit, ut uel ad cognitionem rerum referatur hęc rationum scientia, uel ad inuenienda ea quę in exercitium moralitatis adducta, beatitudinem pariũt. Atque idem quoniam speculatiuę atque actiuę suus certusque finis est, logicę autem ad duas reliquas partes refertur extremum: manifestum est non eam esse philosophię partem, sed potius instrumentum. Sunt uero plura quę ex alterutra parte dicantur, quorum nos ea quę dicta sunt, strictim notasse sufficiat. Hanc litẽ uero tali ratione discernimus. Nihil quippe dicemus impedire, ut eadem logica partis uice simul instrumentique fungatur officio. Quoniam enim ipsa suum retinet finem, isque finis a sola philosophia consideratur, pars quidem philosophię esse ponenda est: Quoniam uero finis ille logicę quem sola speculatur philosophia, ad alias eius partes suam operam pollicetur, instrumentum esse philosophię non negamus: est autem finis logicæ inuentio iudiciumque rationum: quod quidem non esse mirum uidebitur, quod eadẽ, pars: eadem, quoddam ponitur instrumentum: si ad partes corporis animum reducamus, quibus & fit aliquid ut his quasi quibusdam instrumentis utamur & in toto tamen corpore partium obtinent locum. Manus enim ad tractandum, oculi ad uidendum, cæteræq; corporis partes proprium quoddam uidentur officium habere, quod tamen si ad totius utilitatem corporis referatur, instrumenta quædam corporis esse deprehenduntur, quæ etiam partes esse nullus ambiuerit. Ita quoq; logica disciplina, pars quædam philosophiæ est, quoniam eius philosophia sola magistra est: suppellex uero est, quòd per eã inquisita ueritas philosophię uestigatur. Sed quoniam quantũ mihi quidem breuitas succincta largita est, utrum logicæ & quid ipsa logica esset explicaui. Nunc de eo nobis libro pauca dicenda sunt. quem in præsens sumpsimus exponendum. Titulo enim proponit Porphyrius introductionem se in Aristotelis prædicamenta conscribere. Quid uero ualeat hæc introductio, uel ad quid lecturis animum paret, breuiter explicabo. Aristoteles enim qui de decem prædicamentis inscribitur librum hac intentione composuit, ut infinitas rerum diuersitates, quæ sub scientiam cadere non possent, paucitate generum comprehenderet, atque ita id quod per incomprehensibilem multitudinem sub disciplinam uenire nõ poterat, per generum (ut dictum est) paucitatem, animo fieret scientiæq; subiectum. Decem igitur genera rerum esse omnium considerauit Aristoteles, id est unam substantiam, & accidentia nouẽ quę sunt, qualitas, quantitas, relatio, ubi, quando, situs, habere, facere, & pati: quæ quoniam genera essent suprema, & quibus nullum aliud superponi genus posset. omnem necesse est multitudinem rerum per horum decem generum species inueniri. Quæ quidem genera omnibus a se differentiis distributa sunt Nec quicquam uidentur habere commune nisi tantum nomen, quoniam omnia esse prædicantur. Quippe substantia est, qualitas est, quantitas est, & de alijs omnibus est uerbum communiter prædicatur, sed non est eorum communis una substantia uel natura, sed tantum nomen, itaq; decem genera ab Arist. reperta omnibus a se differentijs distributa sunt. Sed quæ aliquibus differentijs disiunguntur, necesse est ut habeant proprium quiddam, quòd ea in singularem solitariamque uendicet formam. Non est autem idem proprium quod accidens. Accidentia enim & uenire & abesse possunt, propria uero ita sunt insita, ut absq; his quorum propria sunt, esse non possint, quæ cum ita sint, cumque Aristoteles decem rerum genera reperisset, quæ uel intelligendo mens caperet, uel loquendo disputator efferret (quicquid enim intellectu capimus, id ad alterum sermone uulgamus) euenit, ut ad horũ decem prædicamentorum intelligentiam, quinque harum rerum tractatus incurreret, scilicet generis, speciei, differentiæ, proprij, & accidentis. Generis quidem, quoniam oportet ante prædiscere quid sit genus, ut decem illa quæ Aristoteles cæteris ante posuit rebus genera esse possimus agnoscere, Speciei uero cognitio plurimum ualet, ut quæ cuiusque generis sit spẽs possit agnosci. Si enim quid sit species ignoramus. nihil impedit errore turbari: fieri enim potest ut per speciei inscientiam sæpe quantitatis species in relatione ponamus, & cuiuslibet primi generis species, alteri cuilibet generi subdamus, atque ita fiat permista rerum atque indiscreta confusio, quod ne accidat quæ sit natura speciei ante noscendum est. Nec uero in hoc tantum prodest speciei cognoscenda natura, ne priorum generum species inuicem permutemus, uerumetiam ut in eodem quolibet genere proximas species cuilibet generi nouerimus eligere: ut ne substantiæ mox animal dicamus esse speciem potius quam corpus, aut corporis hominem potius quam animatum corpus. At uero differentiarum scientia in his maximum retinet locum Qui enim omnino qualitatem a substantia, uel cætera a se genera distare cognoscimus, nisi eorum differentias nouerimus? Quomodo autem discernere eorum differentias possumus, si quid ipsa sit differentia, nesciamus? Nec hunc solum nobis inscientia differentiæ infundit errorem, uerum etiam specierum quoque tollit omne iudicium. Nam omnes species informant differentiæ. Ignorata differentia; species quoque necesse est ignorari. Quomodo ergo fieri potest, ut quamlibet differentiam possimus agnoscere, si omnino quæ sit nominis huius significatio nesciamus? Iam uero proprij tantus usus est, ut Aristoteles quoque singulorum prædicamentorum propria perquisierit, quæ propria esse quis deprehenderit, antequam quid omnino sit proprium discat. Nec in his tantum proprij hæc cognitio ualet, quæ singulis nominibus efferuntur, ut hominis risibile, uerum etiam in his quæ in locum definitionis adhibẽtur. Omnia enim propria, rem subiectam quodam termino descriptionis includunt, quod suo loco quoque opportunius commemorabo. Accidentis quoque cognitio quantum afferat quis dubitare queat? cum uideat inter decem prędicamenta nouem tenere accidentis naturas? Quæ quomodo accidentia esse putabimus, si omnino quid sit accidẽs ignoremus? Cum præsertim nec differentiarum, nec proprij scientia cognita sit, nisi accidentis naturam firmissima consideratione teneamus: fieri enim potest, ut differentiæ loco uel proprij, per inscientiam accidens apponatur, quod esse uitiosum etiam definitiones probant, quæ cum ipsæ ex differentiis cõstent, & fiant uniuscuiusque definitiones propriæ, accidens tamen non uidentur admittere. cum igitur Aristoteles. x. rerum genera collegisset, quæ numerum diuersarum sub se specierum continerent, quæ species nunquam diuersæ forent, nisi differentiis segregarentur, cumque omnia in substantiam atque accidens, accidens uero in alia prædicamenta soluisset, cumque aliquorum prædicamentorum sit propria persecutus, de his ipsis quidem prædicamentis docuit. quid uero esset genus, quid species. quid differentia, quid illud accidens, de quo nunc dicendum est, & quid proprium, uelut nota pręterit.

teriit. Ne igitur ad prædicamenta Aristotelis uenientes, quid significaret unumquodque eorum, quæ superius dicta sunt, ignorarent: hunc librum Porphyrius de earum quinque rerum cognitione perscripsit, quo perspecto & considerato, quid unumquodque eorum quæ supra posuit, designaret, facilius intellectus ea quæ ab Aristotele præponerentur addisceret. Hæc quidem intentio est huius libri, quem Porphyrius ad introductionem prædicamentorum se conscripsisse, ipsa (ut dictum est) tituli inscriptione significauit. Sed liceat ad hoc unum huius libri referatur intentio, non tamen simplex est eius utilitas, sed multiplex, & in maxima quæque diffusa, quam idem Porphyrius in principio huius libri commemorat dicens.

Cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam, nosse quid sit genus, quid differentia, quid species, quid proprium, & quid accidens: & ad definitionum assignationem: & omnino ad ea quæ in diuisione, & in demonstratione sunt. utili istarum rerum speculatione, compendiosam tibi traditionem faciens tentabo breuiter, uelut introductionis modo, ea quæ ab antiquis dicta sunt, aggredi. Ab altioribus quidem quæstionibus abstinens, simpliciores uero mediocriter coniectans.

1 Vtilitas huius libri quadrifariam spargitur. nanque, & ad illud ad quod eius dirigitur intentio, magno usui legentibus est, & ad cætera quæ cum extra intentionem sint, non tamen minor ex his legentibus utilitas comparatur. Est enim per hoc opusculum, & prædicamentorum facilis cognitio, & definitionum integra assignatio, & diuisionum recta perspectio, & demonstrationum ueracissima conclusio. Quæ res quanto difficiles atque arduæ sunt, tanto perspicaciorem studiosioremque animum lectoris expectant. Dicendum uero est quod in omnibus libris euenit. Nam primum si quæ sit intentio cognoscatur, quanta quoque utilitas inde prouenire possit, perpenditur, & licet extra multa (ut fit) huiusmodi librum sequantur tamen illam proxime utilitatem uidetur habere ad quod eius refertur intentio, ipso libro, quem sumpsimus, exponente, cum eius intentio sit ad prædicamenta intellectum facilem comparandi, non dubium est quin hæc eius principalis probetur utilitas, licet non minores sint comites definitio, diuisio, ac demonstratio Quorum nobis quædam hic principia suggeruntur: sensus uero totus huiusmodi est: Cum sit inquit utilis generis, speciei, differentiæ, proprij, accidentisque cognitio ad prædicamenta Aristotelis, eiusque doctrinam, ad definitionum etiam assignationem, ad diuisionem, & ad demonstrationem, quia sit harum rerum utilis uberrimaque cognitio, compendiosam inquit traditionem faciens, ea quæ ab antiquis large ac diffuse dicta sunt tentabo breuiter aperire. Neque enim esset compendiosa, nisi totum opus breuitate constringeret. Et quoniam introductionem scribebat, altiores inquit quæstiones sponte refugiam, simpliciores uero mediocriter coniectabo, id est simpliciorum quæstionum obscuritatem, habita in eis quadam coniecturæ ratiocinatione tractabo. Tota quidem sententia huiuscemodi procemii talis est, quæ & utilitate uberrima, & facilitate incipientis animo blandiatur. Sed dicendum est quidnam cælet amplius altitudo sermonum, Necessarium in Latino sermone sicut in Græco [illegible] plura significat. Diuersa enim significatione Marcus Tullius dicit necessarium suum esse aliquem atque nostrum. Item necessarium dicimus, ut cum necessarium esse nobis dicimus ad forum descendere, qua in uoce quædam utilitas significatur. Alia quoque significatio est qua dicimus Solem necessarium esse moueri, id est necesse esse. Et illa quidem prima significatio prætermittenda est. Omnino enim ab eo necessario, quod hic Porphyrius ponit, aliena est. Hæ uero duæ huiusmodi sunt, ut inter se certare uideantur, quæ huius loci obtineat significationem, in quo dicit Porphyrius, Cum sit necessarium Chrysaori, nanque (ut dictum est) necessarium, & utilitatem significat, & necessitatem. Videntur autem huic loco utraque congruere. Nam & summe utile est ad ea quæ superius dicta sunt, de genere, & specie, & cæteris disputare: & summa est necessitas, quia nisi sint hæc ante præcognita, illa ad quæ ista præparantur, non possunt cognosci quę dicuntur prædicamenta. Nam neque præter cognitionem generis, & speciei prædicamenta discuntur, nec definitio genus relinquit & differentiam, & in cæteris quam sit utilis iste tractatus, cum de diuisione & demonstratione disputabitur apparebit. Sed quanquam necesse erit hæc quinque de quibus hic disputandum est, prius ad cognitionem uenire, quam ea quibus illa præparantur, non tamen ea significatione hic a Porphyrio positum est, qua necessitatem significare uellet, ac non potius utilitatem: ipsa enim oratio contextusque sermonum id clarissima intelligentiæ ratione significat. Nec enim quisquam ita utitur oratione, ut aliquam necessitatem referri dicat ad aliud. Necessitas enim per se quidem est: utilitas uero semper ad id quod utile est, refertur, ut hic quoque. Ait enim, cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam. Si hic igitur necessarium intelligamus utile, & id nomine ipso uertamus dicentes, cum sit utile Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prędicamentorum doctrinam nosse quid sit genus, & cætera, rectæ intelligentiæ sermonum ordo conuenit: sin uero id ad necesse permutetur, ut dicamus cum sit necessarium Chrysaori, & ad eam quæ est apud Aristotelem prædicamentorum doctrinam nosse quid genus sit, & cætera, rectæ intelligentiæ sermonum ordo non conuenit. Quocirca hic diutius immorandum non est. Quanquam enim sit summa necessitas his ignoratis non posse ad ea, ad quæ hic tractatus intendit peruenire, non tamen hic de necessitate dictum est, necessarium, sed potius de utilitate. Nunc uero licet idem superius dictum sit, tamen breuiter quid ad prædicamenta generis, speciei, differentiæ, proprii atque accidentis prosit cognitio disputemus. Aristoteles enim in prædicamentis decem genera constituit rerum, quæ de cunctis alijs prædicarentur, ut quicquid ad significationem uenire posset, id si integram significationem teneret, cuilibet eorum subijceretur generi, de quibus Aristoteles tractat in eo libro, qui de decem Prædicamentis inscribitur. Hoc ipsum referri ad aliquid uelut ad genus, tale est, quale si quis speciem supponat generi. Hoc uero neque pręter cognitionem speciei ullo modo fieri potest, nec uero ipsæ species quid sint, uel cuius magis sint, possumus agnoscere, nisi eorum differentiæ cognoscantur. Sed differentiarum natura incognita, quæ uniuscuiusque speciei sint differentiæ, modis omnibus ignorabitur. Quare sciendum est, quoniam si de generibus Aristoteles tractat in prædicamentis, generum natura cognoscenda est, cuius cognitionem speciei quoque comitatur agnitio. Sed hoc cognito, quid sit differentia, non potest ignorari: quanquam in eodem libro plura sunt, ad quæ nisi maximam peritiam & generis, & speciei, & differentiæ lector attulerit, nullus omnino intellectus pateat, ut cum ipse Aristoteles dicat. „Diuersorum generum, & non subalternatim positorum diuersæ secundum se „species & differentię sunt. quod his ignoratis intelligi impossibile est. sed idem Aristoteles proprium uniuscuiusque prædicamenti diligentissima inquisitione uestigat, ut cum substantiæ proprium post multa dicit esse, quòd eadem numero, contrariorum susceptibilis sit. Et rursus quantitatis, quòd in ea sola æquale atque inæquale dicatur, qualitatis etiam, quòd per eam simile aliud alij aut dissimile proponimus, & in cæteris eodem modo, ut quæ sit contrarii proprietas, quæ secundum relationem oppositionis quæ priuationis & habitus: quę affirmationis & negationis: in quibus ita tractat tanquam iam peritis scientibusque quæ sit proprietatis natura, qui si quis ignorat, frustra ea quæ de his disputantur aggreditur. Iam uero illud manifestum est, quòd accidens maximum prędicamentorum obtineat locum, quod proprio nomine nouem prædicamenta circundat, & ad prædicamenta quidem quanta sit huius libri utilitas, ex his manifestum est. Quod uero ait, & ad assignationem definitionum, facile cognosci potest, si prius substantiæ rationum diuisio fiat, substantiæ ratio, alia quidem in descriptione ponitur, alia uero in definitione, sed ea quæ est in descriptione, proprietatem quandam colligit eius rei, cuius substantiæ rationem prodit, ac non modo proprietate id quod monstrat, informat: uerum etiam ipsa fit proprium, quod in definitionem quoque uenire necesse est. Si quis enim quantitatis rationem reddere uelit, ut dicat licebit, quantitas est secundum quam æquale, atque inæquale dicitur. Sicut igitur proprietatem quantitatis in ratione posuit quantitatis & ipsa tota ratio ipsius quantitatis propria est: ita descriptio, proprietatem colligit, & propria fit ipsa descriptio. Definitio

uero ipsa quidem propria non colligit, sed ipsa quoque fit propria. Nam qui substantiam monstrat, genus differentijs iungit & ea quæ per se sunt communia atque multorum, redigens in unum, uni speciei quam definit reddit æqualia. ita igitur ad descriptionem utilis est proprij cognitio, quoniam sola proprietas in descriptione colligitur, & ipsa fit propria, sicut definitio quoque: ad definitionem uero, quod genus primum ponitur, & species ad quam genus illud aptatur, & differentiæ, quibus iunctis cum genere, species definitur. Sed si cui hæc pressiora quam expositionis modus expostulat, uidebuntur, hoc eum scire conuenit, nos (ut in prima editione dictum est) hanc expositionem nostro reseruasse iudicio, ut ad intelligentiam simplicem huius libri, æditio prima sufficiat. ad interiorem uero speculationem, confirmatis iam pene scientia, nec in singulis uocabulis rerum hærentibus, hæc posterior æditio collocatur. Ad diuisionem uero faciendam tam hic liber est utilis, ut præter earum scientiam rerum, de quibus in hac libri serie disputatur, casu fiat potius quam ratione partitio. Hoc autem manifestum erit si diuisionem ipsam diuidamus, id est si nomen ipsum diuisionis in ea quæ significat partiamur. Est nāque diuisio generis in species, ut cum dicimus coloris aliud est album, aliud nigrum, aliud uero medium. Rursus diuisio est quoties uox plura significans aperitur, & quam multa sine quæ ab ea uoce significantur, ostenditur. ut si quis dicat nomen canis plura significat, & hunc latrabilem quadrupedemque, & cœleste sidus, & marinam bestiam, quę omnia a se definitione disiuncta sunt. Diuisio dicitur & quoties totum in partes proprias separatur, ut cum dicimus, domus aliud sunt fundamenta, aliud parietes, aliud tectum. Et hæc quidem triplex diuisio secundum se partium, nuncupatur. Est autem alia, quæ secundum accidens dicitur, ea quoque fit tripliciter, aut cum accidens in subiecta diuidimus, ut cum dico, bonorū alia sunt in anima, alia in corpore, alia extrinsecus: aut cum subiectum in accidentia distinguimus, ut corporum, alia sunt alba, alia nigra, alia medij coloris: aut cum accidens in accidentia separamus, ut cum dicimus, liquentium alia alba, alia nigra, alia medij coloris. Et rursus alborum alia sunt dura, alia liquentia, quædam mollia, cum igitur ita omnis fiat diuisio aut secundū se, aut per accidens, & utraque partitio tripliciter, cumque in superiore secundum se triplici partitione sit una diuisionis forma, genus in species separare, id neq; præter generis scientiam fieri ullo modo potest, neque præter scientiam differentiarum quas necesse est in specierum diuisione sumi. Manifestum est igitur quanta utilitas huius libri ad hanc diuisionem sit, quæ primo aditu genus ac species & differentias tractat. Secunda uero diuisio quæ est secundum uocis significantias, ne ipsa quidem ab huius libri utilitate discreta est. Non enim modo cognosci poterit, utrum uox cuius diuisionem facere quærimus, æquiuoca sit, an genus: si ea quę significat definiantur. Et si ea quæ sub communione sunt, una definitione claudantur, species esse necesse est, & illud commune genus earum. Quod si illa quæ proposita uox designat, non possunt una definitione concludi, nemo dubitat quin illa uox sit æquiuoca, nec communis his de quibus prędicatur, ut genus, quando quidem ea quę sub se posita significat, secundum commune nomen non possunt una definitione comprehendi. Si igitur ex definitione manifestum est quid genus sit, quidque nomen æquiuocum, definitio uero per genera differentiasq; discurrit, quisquam ne dubitare potest, & in hac diuisionis forma plurimum huius libri auctoritatem ualere? Illa uero secūdum se diuisio quæ est totius in partes quemadmodum discernitur? an non potius generis in species, diuisio esse putabitur nisi sint genus, & species, & differentiæ earum quauis ante ratione disciplinæ tractata. Cur enim non quisquam dicat, domus species potius esse, quam partes, fundamenta, parietes, & tectum. Sed cum occurrerit generis nomen in unaquaq; specie totum posse congruere, totius uero in unaquaque parte sua nomen conuenire non posse, manifestum fiet aliam diuisionem esse generis in species, aliam totius in partes. Conuenire autem nomen generis singulis speciebus ostenditur per id, q̄ & homo, & equus, singula animalia nuncupantur. Neque tectum uero, neque parietes, aut fundamenta sigillatim domus nomine appellari solent. Sed cum fuerint iunctæ partes, tunc recte totius nomen excipiunt. De ea uero diuisione quę secundum accidens fit, nullus ignorat, quin incognito accidente, incognitaque ui generis ac differentiarum facile euenire possit, ut accidens ita in subiecta soluatur, quasi genus in species, & postremo omnem hunc ordinem partitionis fœdissime permiscebit in sciencia. Et quoniam quid ad diuisionem hic liber prosit ostendimus, nunc de demonstratione dicemus, ne per ardua atque difficilia hæreat, qui in tanta hac disciplina uigilātissimo ingenio, & solertissimo labore sudauerit. Est enim demonstratio, id est alicuius quæsitæ rei certa rationis collectio, ex ante cognitis naturaliter, ex conuenientibus, ex primis, ex causa, ex necessarijs, ex per se inhærentibus. Sed genera speciebus, species proprijs, priora sunt naturaliter. Ex generibus enim species fluunt. Item species sub se positis indiuiduis priores naturaliter esse manifestū est. Quæ uero priora sunt, ea & prænoscuntur, & notiora sunt subsequentibus naturaliter. Duobus enim modis primum aliquid & notum dicitur, secundum nos scilicet, & secundum naturam, nobis enim illa magis cognita sunt quę sunt proxima, ut indiuidua, dehinc species, postremo genera. At uero naturæ conuerso modo ea sunt magis cognita, quæ nobis minime proxima sunt. Atque ideo quantumlibet se longius a nobis genera protulerunt, tāto magis erant lucida & naturaliter nota. Differentię uero substantiales illæ sunt, quas per se his rebus inesse quæ demōstrantur agnoscimus. Pręcedere autem debet generum ac differentiarum cognitio, ut in unaquaque disciplina quæ sint eius rei quæ demonstratur conuenientia principia possit intelligi. Necessaria uero esse ea ipsa, quæ genera & differentias dicimus nullus dubitat, qui speciem sine genere & differentia intelligi esse non posse. Genera uero & differentiæ sunt causæ specierum. Idcirco enim species sunt, quia genera earum & differentię sunt: quæ in syllogismis posita demōstrantibus, non rei solum, uerum etiam conclusionis causæ sunt, quod postremi resolutorij locupletius dicent. Cum igitur perutile sit, & definitione quodlibet illud circunscribere, & diuisione dissoluere, & demonstrantibus comprobare, hæc autem præter earum rerum scientiam de quibus in hoc libro disputabitur, neque intelligi, neque exerceri ualeant, quis unquam poterit dubitare, quin hic liber maximum totius logicæ adiumentum sit, præter quem cætera quæ in ea magnam uim tenent, nullum doctrinæ aditum præbent. Sed meminit Porphyrius introductionem sese conscribere, neq; ultra quā institutionis modus est, formam tractatus egredi. Ait enim se altiorum quæstionum nodis abstinere, simpliciores uero mediocri coniectura perstringere. Quæ uero sint altiores quæstiones, quas se differre promittit, ita proponit.

Mox de generibus, & speciebus illud quidem, siue subsistant, siue in solis nudis intellectibus posita sint: siue subsistentia corporalia sint, an incorporalia: & utrum separata à sensibilibus, an insensibilibus posita, & circa hæc consistentia dicere recusabo. Altissimum enim negocium est huiusmodi, & maioris egens inquisitionis.

a Altiores inquit quæstiones prætereo, ne eis intempestiue lectoris animo ingestis, initia eius primitiasque perturbē. Sed ne omnino faceret negligentem, ut nihil præterquam quod ipse dixisset, lector amplius putaret occultum, idipsum cuius executionem sese differre promisit, addidit. ne de his minime obscure penitusque tractando lectori quicquā obscuritatis effunderet, & tamen scientia roboratus quid quæri iure possit, agnosceret. Sunt autem quæstiones quas sese reticere promittit & perutiles, & secretæ, & tantæ quidem a doctis uiris, nec a pluribus dissolutæ. Quarum prima est huiusmodi. Omne quod intelligit animus, aut id quod est in rerum natura constitutum, intellectu concipit & sibimet ratione describit, aut id quod non est, uacua sibi imaginatione depingit. Ergo intellectus generis & cæterorum, cuiusmodi sit quæritur, utrum ne ita intelligamus species, & genera, ut ea que sunt, & ex quibus uerum capimus intellectum: an nosmetipsos eludimus, cum ea quæ non sunt, nobis cassa imaginatione formamus. Quod si esse quidem constiterit, & ab his quæ sunt, intellectum concipi dixerimus, tunc alia maior ac difficilior quæstio dubitationem parat, cum discernendi atque intelligendi generis ipsius naturam summa difficultas ostenditur. Nam quoniam omne quod est, aut corporeum, aut incorporeum esse necesse est, genus, & species in aliquo horum esse oportebit. Quale erit igitur id quod genus dicitur, utrūne corporeum, an incorporeum? neque enim quid sit diligen-

ter

ter intenditur, nisi in quo horũ poni debeat agnoscatur. Sed neque cum hæc soluta fuerit quæstio, omne excluditur ambiguum: subest enim aliquid quod, si incorporalia esse genus ac species dicantur, obsideat intelligentiam atque detineat, exsolui postulans: utrum circa corpora ipsa subsistant, an etiam præter corpora subsistentia, incorporales esse uideantur. Duæ quippe incorporeorum formæ sunt, ut alia præter corpora esse possint, & separata a corporibus in sua incorporalitate perdurent, ut Deus, mens, anima: alia uero cum sint incorporea, tamen præter corpora esse non possunt, ut linea, superficies, numerus, & singulæ qualitates, quas tametsi incorporeas esse pronunciamus, quod tribus spaciis minime distendantur, ita tamen in corporibus sunt, ut ab his diuelli nequeant, aut separari, aut si a corporibus separata sint, nullo modo permaneant. Quas licet quæstiones arduum sit, ipso interim Porphyrio renuẽte dissoluere, tamen aggrediar ita, ut nec anxiũ lectoris animum relinquam, nec ipse in his quæ præter muneris suscepti seriem sunt, tempus operamque consumam. Primum quidem pauca sub quæstionis ambiguitate proponam. Post uero eundem dubitationis nodum exsoluere atque explicare tentabo. Genera & species aut sunt, & subsistunt, aut intellectu, & sola cogitatione formantur, sed genera & species esse non possunt. Hoc autem ex his intelligitur. Omne enim quod commune est uno tempore pluribus, id in se unum esse non poterit. Multorum enim est quod commune est, præsertim cum una atque eadem res in multis uno tempore tota sit.

Quantæcuoque enim sunt species, in omnibus genus unum est, non quod de eo singulæ species quasi partes aliquas carpant, sed singulæ uno tempore totum genus habeant, quo fit, ut totum genus in pluribus singulis uno tempore positum, unum esse non possit. Neque enim fieri potest, ut cum in pluribus totum uno sit tempore, in semetipso sit unum numero. Quod si ita est, unum quiddam genus esse non poterit, quo fit ut omnino nihil sit. Omne enim quod est, idcirco est, quia unum est: & de specie idem conuenit dici. Quod si est quidẽ genus ac species, sed multiplex, neq; unum numero, non erit ultimum genus, sed habebit aliud super se positum genus, quod illam multiplicitatem unius sui nominis uocabulo concludat. Vt enim plura animalia, quoniam habent quiddam simile, eadem tamen non sunt, & idcirco eorum genera perquirunt: ita quoque quoniam genus quod in pluribus est, atque ideo multiplex, habet sui similitudinem quod genus est, non est uero unum, quoniam in pluribus est. Eius generis quoque genus aliud quærendum est, cumque fuerit inuentum eadem ratione quæ superius dicta est, rursus genus tertium uestigatur, itaque in infinitum ratio procedat necesse est, cum nullus disciplinæ terminus occurrat. Quod si unum quoddam numero genus est, commune multorum esse non poterit: una enim res si communis est, aut partibus communis est, & non iam tota communis, sed partes eius proprie singulorum sunt: aut in usus habentium etiam per tempora transit ut sit commune, ut puteus & fons, ut seruus communis uel equus: aut uno tempore omnibus commune fit, non tamẽ, ut eorum quibus commune est, substantiam constituat, ut est theatrum, uel spectaculum aliquod, quod spectantibus omnibus commune est. Genus uero secundum nullum horum modum commune esse speciebus potest: nam ita commune esse debet, ut & totum sit in singulis, & uno tempore, & eorum quorum commune est constituere ualeat, & conformare substantiam. Quocirca si neque unum est, quoniam commune est, neque multiplex, quoniam eius quoque multitudinis genus aliud inquirendum est, uidebitur genus omnino non esse, idemque de cæteris intelligendum est. Quod si tantum intellectibus genera, & species cæteraq; capiuntur, cum omnis intellectus aut ex re subiecta fiat, ut sese res habet: aut ut res sese non habet, uanus est qui de nullo subiecto capitur, nam ex nullo subiecto fieri intellectus non potest. Si generis, & speciei cæterorumque intellectus ex re subiecta ueniat, ita ut sese res ipsa habet quæ intelligitur, iam non tantum in intellectu posita sunt, sed in rerum etiam ueritate consistunt. Et rursus quærendum est quæ sit eorum natura: quod superior quæstio uestigabat. Quod si ex re quidem generis, cęterorumque sumitur intellectus, neque ita ut sese res habet quæ intellectui subiecta est, uanum necesse est esse intellectum, qui ex re quidem sumitur, non tamen ita ut sese res habet, id est enim falsum quod aliter atque res est, intelligitur. Si igitur quoniam genus, & species nec sunt, nec cum intelliguntur uerus est eorum intellectus, non est ambiguum, quin omnis sit deponenda de his quinque propositis disputandi cura. Quandoquidem neque de ea re, quæ sit, neque de ea de qua uerum aliquid intelligi proferriue possit inquiritur: Hæc quidem est ad præsens de propositis quæstio, quam nos Alexandro consentiente hac ratiocinatione soluemus. Non enim necesse esse dicimus omnem intellectum qui ex subiecto quidem fit, non tamen ut sese ipsum subiectum habet, falsum & uacuum uideri. In his enim solis falsa opinio ac non potius intelligentia est, quæ per coniunctionem fiunt. Si enim quis componat atq; coniungat intellectu id quod natura iungi nõ patiatur, illud falsum esse nullus ignorat, ut siquis equũ atq; hominem iungat imaginatione. atq; effigiet centaurum. Quod si hoc per diuisionem, & abstractionem fiat, non ita quidem res sese habet, ut intellectus est. Intellectus tamen ille minime falsus est: sunt enim plura quæ in aliis suum esse habent, ex quibus aut omnino separari non possunt, aut si separata fuerint, nulla ratione subsistunt. Atque ut hoc nobis in peruagato exemplo manifestum sit, linea in corpore est aliquid, & id quod est, corpori debet, hoc est esse suum per corpus retinet quod docetur ita: Si enim separata sit a corpore, non subsistit, quis enim unquam sensu ullo separatam a corpore lineã cepit? Sed animus cum confusas res permistasque corporibus in se a sensibus cepit, eas propria ui & cogitatione distinguit. Omnes enim huiusmodi res incorporeæ in corpore suũ esse habentes, sensus cum ipsis corporibus nobis tradit: At uero animus, cui potestas est & disiuncta componere, & composita dissoluere, quæ a sensibus confusa, & corporibus coniuncta traduntur, ita distinguit, ut incorpoream naturam per se ac sine corporibus in quibus est concreta, & speculetur, & uideat. Diuersæ enim proprietates sunt incorporeorum corporibus permistorum, etiam si separentur a corpore. Genera ergo & species cæteraque uel in incorporeis rebus, uel in his quæ sunt corporea, reperiuntur: & si ea in rebus incorporeis inuenit animus, habet illico incorporeum generis intellectum. Si uero corporalium rerum genera speciesque prospexerit, aufert (ut solet) a corporibus incorporeorum naturam, & solam puramque ut in seipsa forma est, contuetur. Ita hæc cum accipit animus permista corporibus, incorporalia diuidens speculatur atque considerat. Nemo ergo dicat falsam nos lineam cogitare, quoniam ita eam mente capimus quasi præter corpora sit, cum præter corpora esse non possit. Non enim omnis qui ex subiectis rebus capitur intellectus aliter quam sese ipsæ res habent, falsus esse putandus est: sed (ut superius dictum est) ille quidem, qui hoc in compositione facit, falsus est, ut cum hominem atque equum iungens putat esse centaurum. Qui uero id in diuisionibus, & abstractionibus, atque assumptionibus ab his rebus in quibus sunt, efficit, non modo falsus non est, uerum etiam solus intellectus, id quod in proprietate uerum est, inuenire potest. Sunt igitur huiusmodi res in corporalibus atque in sensibilibus rebus. Intelliguntur autem præter sensibilia, ut eorũ natura perspici, & proprietas ualeat comprehendi. Quocirca cum & genera & species cogitantur, tunc ex singulis in quibus sunt, eorum similitudo colligitur, ut ex singulis hominibus inter se dissimilibus, humanitatis similitudo: quæ similitudo cogitata animo, ueraciterque perspecta fit species, quarum specierum rursus diuersarũ considerata similitudo, quæ nisi in ipsis speciebus, aut in earum indiuiduis esse non potest, efficit genus. Itaq; hæc sunt quidem in singularibus, cogitantur uero uniuersalia, nihilq; aliud species esse putanda est, nisi cogitatio collecta ex indiuiduorum dissimilium numero substantiali similitudine: genus uero, cogitatio collecta ex specierũ similitudine. Sed hæc similitudo cũ in singularibus est, fit sensibilis: cũ in uniuersalibus, fit intelligibilis: eodemq; modo cũ sensibilis est, in singularibus permanet: cũ intelligitur, fit uniuersalis. Subsistunt ergo circa sensibilia, intelliguntur autem præter corpora, neque.n. interclusum est, ut duæ res eodem in subiecto non sint, ratione diuersæ, ut linea curua atq; caua, quæ res cum diuersis definitionibus terminentur, diuersusq; earum intellectus, sit, semper tamen in eodem subiecto reperiuntur, eadem enim caua linea, eademque curua est. Ita quoq; generibus & speciebus, id est singularitati & uniuersalitati unum quidem subiectum est, sed alio modo uniuersale est, cum cogitatur, & alio singulare, cum sentitur in rebus his in quibus habet esse

sorum. His igitur terminatis, omnis (ut arbitror) quæstio dissoluta est. ipsa enim genera & species subsistunt quidem alio modo, intelliguntur uero alio modo, & sunt incorporalia, sed sensibilibus iuncta subsistunt in sensibilibus. Intelliguntur uero præter corpora ut per semetipsa subsistentia, ac nõ in aliis esse suũ habentia. Sed Plato genera & species cæteraq; non modo intelligi uniuersalia, uerum etiã esse atq; præter corpora subsistere putat. Aristoteles uero intelligi quidem incorporalia atq; uniuersalia, sed subsistere in sensibilibus putat, quorum diiudicare sententias aptum esse non duxi. Altioris.n. est philosophię. Idcirco uero studiosius Aristotelis sententiã executi sumus non q eã maxime probaremus, sed quod hic liber ad prædicaméta conscriptus est, quorũ Aristoteles auctor est.

Hoc uero, quemadmodum de his, ac de propositis, probabiliter antiqui tractauerunt, & horum maxime Peripatetici, tibi nunc tentabo monstrare.

3. Prætermissis his quæstionibus, quas altiores esse prædixit, exoptat mediocrem introductorij operis tractatum. Sed ne ipsa harum quæstionum omissio uitio daretur, apposuit, quemadmodum de propositis tractaturus est, ea quorumq; hoc opus auctoritate subnixus aggreditur, ante denunciat. Cum mediocritatem quidem tractatuius promittit detracta obscuritatis difficultate, animum lectoris inuitat: ut uero acquiescat ac sileat ad id quod dicturus est, Peripateticorum auctoritate confirmat. Atq; ideo ait de his, id est de generibus & speciebus de quibus superiores intulerat quæstiones, ac de propositis, id est de differentiis, proprijs atq; accidentibus, se probabiliter disputaturum. Probabiliter autem ait, id est uerisimiliter, quod Græci λογικῶς & ἐνδόξως dicunt. Sæpe enim & apud Aristo. λογικῶς uerisimiliter ac probabiliter dictum inuenienus, & apud Boethium & apud Alexan. Porphyrius quoque ipse in multis hac significatione hoc uerbo usus est, quod nos scilicet in translatione quod ait λογικώτερον ita interpretari, ut rationabiliter diceremus, omisimus Longe.n. melior ac uerior significatio ea uisa est, ut probabiliter sese dicere promitteret, id est non præter opinionem ingredientiũ atque lectorem. q od introductionis est proprium. Nam cum ab imperitorum hominum mentibus doctrinæ secretum altioris abhorreat, talis esse introductio debet, ut præter opinionem ingredientium non sit. Ergo melius probabiliter, quã rationabiliter, ut nobis uidetur, interpretati sumus Antiquos autem ait de eisdem disputauisse rebus, sed eorũ illum se maxime tractatum insequi, qué Peripatetici Aristotele duce reliquerunt, ut tota disputatio ad prædicamenta conueniat.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi Patritii ordinarii & consularis uiri
commentariorum in Porphyrium
à se translatum.

LIBER SECVNDVS.

VARE solet in expositionum principiis, cur unumquodque cæteris in dispositionis ordine prępenatur, uelut nunc in genere dubitari potest, cur genus. speciei, differentię, proprio, accidentiq; prętulerit, de eo.n. primitus tractat. Respondebimus itaq; iure factũ uideri, omne enim quod uniuersale est, intra semetipsum cætera concludit, ipsum uero nõ clauditur. Maioris itaq; meriti est ac principalis naturæ, quod ita cætera coercet, ut ipsum naturæ suæ magnitudiné nequeat ab alia contineri. Genus igitur & species intra se positas habet, & earum differentias, propriaq;, nihilominus etiam accidentia, atq; ita de genere inchoandum fuit, q cætera naturæ suæ magnitudine coercet & continet. Præterea illa semper priora putanda sunt, quæ si auferas, quæ cætera perimuntur: illa posteriora quibus positis, ea quæ cæterorum substantiam perficiunt, cõsequuntur ut in genere & cæteris Nam si animal auferas quod est hominis genus: homo quoq; qui est species, & rationale, quod differentia, & risibile, quod proprium & grãmaticum quod accidens est, non manebit, & interemptum genus cuncta consumit. Si uero hominem esse constituas, uel grammaticum, uel rationale, uel risibile, animal quoq; esse necesse est, Siue enim est homo animal est, siue rationale, siue risibile, siue grammaticum, ab animalis substantia non recedit Sublato ergo genere & cætera consumuntur. positis uero cæteris, sequitur genus. prior est igitur natura generis. posterior cęterorum. Iure igitur in disputatione præpositum est genus sed quoniam generis nomen multa significat, (hoc est enim quod ait.

Videtur autem neq; genus, neq; species simpliciter dici.

4. Vbi enim non est simplex dictio, illic multiplex significatio est, prius huius nominis significationes discernit, ac separat, ut de qua significatione generis tractaturus est, sub oculis ponat. Sed cum neq; genus, neq; species, neque differentia, nec proprium, nec accidens significatione simplicia sint: cur de his tantum duobus, genere inquam ac specie, dixit non simpliciter dici, cum proprium. differentia, atq; acidens ipsa quoq; sint significatione multiplicia? Dicendum est quoniam longitudiné uitans tantum speciem nominauit, eamq; idcirco, ne solum genus esse significationis multiplicis putaretur. Enumerat autem primam generis significationem hoc modo.

Genus enim dicitur & aliquorum quodammodo se habentium ad unum aliquod collectio, & ad se inuicem: secundum quam significationem Romanorum dicitur genus, ab unius scilicet habitudine. Dico autem Romuli & multitudinis, habentium aliquo modo ad se inuicem, eam quæ ab illo est, cognationem, secundum diuisionem ab alijs generibus dictum.

5. Vna inquit generis significatio est, quæ in multitudinem uenit a quolibet uno principium trahens, ad quod scilicet ita illa multitudo coniecta est, ut ad se inuicé per eiusdem unius principium copulata sit: cum romanorum genus dicitur, multitudo romanorum ab uno Romulo uocabulum trahens, & ipsi Romulo, & ad se inuicem quasi quadam nominis hæreditate coniuncta est Eadem enim quæ a Romulo societas descendit romanos inter se omnes uno generis nomine deuincit & colligit. Videtur autem secuisse hanc generis significationem in duas partes, cum copulatiuam coniunctionem admiscuit dicens. Genus dicitur & aliquorum quodammodo se habentiũ ad unum aliquod & ad se inuicem collectio, tanquam & illud genus dicatur ad unum aliquo modo se habere, & hoc rursus genus dicatur. quòd ad se inuicem unius generis significatione coniuncti sint, hoc uero minime est. eadem enim a quolibet uno propagata societas, & ad illum, qui princeps est generis, totam multitudinem refert, & ipsam inter se multitudinem uno generis nomine constringit & continet Quocirca nõ est putandus diuisionem fecisse, sed omne quicquid in hac generis significatione intelligendum fuit, aperuisse. Ordo auté uerborum ita sese habet, qui est per hyperbaton intelligendus Genos enim dicitur, & aliquorum ad unum se aliquo modo habentium collectio. & ad se inuicem aliquo modo habentium, rursus collectio subaudienda est. est enim & Zeugma: cuius significationis adiecit exemplum, secundum quam significationem romanorum dicitur genus ab unius scilicet, habitudine. Dico autem Romuli, & multitudinis, rursus habitudine, habentium aliquo modo adinuicem cognationem, eam scilicet, quæ ab illo est. id est Romulo, secundum diuisionem ab alijs generibus dictum, scilicet multitudinis: hæc enim multitudo aliquo modo ad unum, & ad se inuicem habens cognationem genus dicta est, ut ab alijs discerneretur, ut Romanorum genus ab Atheniensium genere cæterorumq; separaretur, ut sit integer uerborum ordo, Genus enim dicitur & collectio aliquorum ad unum se quodammodo habentium, & collectio ad se inuicem, secundum quam significationem romanorum dicitur genus ab unius scilicet habitudine, dico autem Romuli & multitudinis secundum diuisionem ab alijs generibus dictum, scilicet hominum habentium aliquo modo adinuicem eam quæ est ab illo, id est Romulo cognationem, atque hæc hactenus, nunc de secunda generis significatione dicendum est.

Dicitur autem & aliter rursus genus, illud quod est uniuscuiusq; generationis principium, uel ab eo qui genuit, uel ab eo loco, in quo quis genitus est. Sic enim Orestem quidem dicimus à Tantalo genus habere, Hylum autem ab Hercule. Et rursus Pindarum quidem Thebanũ esse genere, Platoné

neq

uero Atheniensem: etenim patria principium est uniuscuiusque generationis, quemadmodum & pater. Hæc autem uidetur esse promptißima significatio generis. Romani *enim dicuntur qui ex genere descendunt* Romuli: *&* Cecropidæ, *qui ex genere descendunt* Cecropis, *& eorum proximi.*

6. Quatuor omnino sunt principia, quæ unumquodq; principaliter efficiunt. Est.n. una causa, quæ effectiua dicitur, uelut pater filij. Est alia quæ materialis, uelut lapides domus. Tertia est forma, uelut hominis rationabilitas. Quarta quã ub rẽ geritur, uelut pugnæ uictoria: duæ uero sunt quæ per accidẽs uniuscuiusq; dicuntur esse principia, locus scilicet, ac tempus. Quoniam enim omne quod nascitur & fit, in loco ac tempore est, & quicquid loco uel tempore natum factumue fuerit, eũ locum uel id tempus accidentaliter dicitur habere principiũ. Horum omnium in hac secunda generis significatione duo quædam ex alterutris assumit, quæ ad significationem generis uidebantur accommodata. Ex his quidem causis quæ principalia sunt, effectiuũ: Ex his uero quæ accidentia, locum: ait enim, Genus dicitur & a quo quis genitus est, quæ est effectiua principalium causa, & in quo quis loco est procreatus, quæ est accidens causa principii. Itaq; hæc secũda significatio duo continet, eum a quo quis procreatus est, & locum in quo quis æditus, ut exempla quoq; demonstrant. Orestem enim dicimus a Tantalo genus ducere. Tantalus quippe, Pelopem, Pelops Atreum, Atreus Agamemnonem, Agamemnon genuit Orestem. Itaque a procreatione genus hoc dictum est. at uero Pindarum dicimus esse thebanum scilicet, quoniam Thebis æditus tale generis nomẽ accepit, sed quoniam diuersum est illud a quo quisq; procreatus est, & locus in quo quis æditus est, diuersa uidetur esse generis significatio procreantis, & loci, quam in secunda parte enumerans unam fecit, sed ne uideretur duplex significatio generis, per similitudinem coniunxit dicens Etenim patria principium est uniuscuiusq; generationis, quemadmodum & pater. Sed quoniam in significationibus euenit sæpe, ut aliquid sit quod intellectui significatæ rei propinquius esse uideatur, quoniamq; duas generis apposuit significationes, multitudinis scilicet & procreantis, cui generis nomen conuenientius aptetur, iudicat atq; discernit, dicens, Hanc esse promptissimam generis significationẽ, quæ á procreante deducta sit: hi enim maxime Cecropidæ sunt, qui á Cecrope descendunt: hi Romani, qui á Romulo. Quæ cum ita sint, confundi rursus generis significationes uidẽtur. si enim sunt hi maxime Romani, qui a Romulo originem trahunt, & hæc significatio est illa quæ á procreante deducitur, ubi est reliqua, quam primam quoq; enumerauit, quæ est multitudinis ad unum & ad se inuicem quodammodo se habentium collectio? Sed acutius intuentibus plurimę admodum differentiæ sunt. Aliud enim est a quolibet primo procreante genus deducere, aliud unum genus esse plurimorum. Illud enim per rectam sanguinis lineam fieri potest & non in multa diffundi, ut si per unicos familia descendat: huic enim aptatur secunda illa generis significatio, quæ á procreante deducitur, prima uero illa non nisi in multitudine consistit. Illud quoque est, q prima procreationis principium non quærit, sed (ut ipse ait) sufficit aliquo modo se habere ad id, unde huiusmodi generis principium sumitur. Secunda uero significatio nullã uim nisi a procreante sortitur. Item in illa prima significationis multitudine, huius secundæ particularitas continetur, ut in Rumanorum genere Scipiadarum genus, natura cum sint romani, Scipiadæ sunt Quoniam enim & ad Romulum & ad cæteros romanos secundum Romuli habitudinem iuncti sunt romani sunt. Scipiadæ uero dicuntur ad secundam generis significationem, quòd eorum familiæ Scipio, & sanguinis principium fuit.

Ac prius quidem appellatum est genus uniuscuiusque generationis principium, dehinc etiam & multitudo eorum qui sunt ab uno principio, ut á Romulo: *quam diuidentes & ab aliis separantes dicebamus omnem illam collectionem, esse* Romanorum *genus.*

7. Sensus facilis & expeditus est, si tamen ambiguitas una soluatur Cum enim prius multitudinis significationem retulerit ad generis nomen, post autem ad procreationis initium, nunc autem contrario modo illam prius á se dinumeratam significationem dicere uidetur, quæ est procreationis, illam uero posteriorem, quæ est multitudinis, quod contrarium uideri potest, si quis ad ordinem superius digestæ disputationis aspexerit: sed hic non de se loquitur, sed de humani consuetudine sermonis, in quo prius eam significationem generis fuisse dicit, quæ á procreante sit ducta accedente uero ætate, usu loquendi nomen generis etiam ad multitudinem habentem se quodammodo ad aliquem, fuisse translatum. Hoc uero idcirco dixit, quoniam superius dixerat, hæc enim uidetur esse promptissima significatio, ut ab hac id est secunda, quam promptissimam esse significationem dixit, illa quoq; nuncupata uideretur, quæ multitudinis. Prius.n. genus inter homines appellatum est, quod quis a generante duceret, post autem factum est, ut per loquendi usum etiam multitudinis ad aliquẽ quodammodo se habentis genus diceretur, propter diuisionẽ scilicet gentium, ut esset inter eas nominis societatisq; discretio. His igitur expletis uenit ad tertium genus quod inter philosophos tractatur cuius ad Dialecticam facultatem multus usus est, horum quippe generum historia magis & poesis tractat exordium. Tertium uero genus apud philosophos consideratur, de quo modo loquitur.

Aliter autem rursus dicitur genus, cui supponitur species ad horum fortasse similitudinem dictum. Etenim principium quoddam est huiusmodi genus earum quæ sub ipso sunt specierum: uideturq;, & omnem eam multitudinem continere quæ sub ipso sunt specierum.

8. Duplicem significationem generis supra proposuit, nunc tertiam monstrare contendit. Hanc autem ad superiorum similitudinem dictam esse arbitratur Superius autem dictę significationes duæ sunt: una quidem cum generis nomen quadam principij antiquitate ad se iunctam multitudinem contineret: Alia uero, cum genus ab unoquoque procreante duceretur, quod eorum quæ procreantur principium est. Cum igitur sint superius duæ generis significationes propositę: tertiũ nunc addit de quo inter philosophos sermo est, illud scilicet cui supponitur species. quod idcirco genus uocatum esse sub opinionis suæ credit ambiguo, quoniam habet aliquam similitudinem superiorum. Nam sicut illud genus quod ad multitudinem dicitur, uno solo nomine multitudinem claudit: ita quoq; genus plurimas species coercet & continet. Item ut genus illud, quod secundum procreationem dicitur, principium quoddam est eorum quæ ab ipso procreantur: ita genus cõstat suis speciebus esse principium ergo quoniam utrisq; est simile, idcirco nomen quoq; generis etiam in hac significatione á superioribus mutuatum esse, uerisimile est.

Tripliciter igitur cum genus dicatur, de tertio apud philosophos est sermo: quod etiam describentes, aßignauerunt, dicentes, Genus esse quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur, ut animal.

9. Iure tertium genus philosophi ad disputationem sumsit. Hoc enim solum est quod substantiam monstrat. Cætera uero aut unde quid existat, aut quemadmodum á cæteris hominibus in unam quasi formam populi diuidatur, ostendunt. Nam illud quod multitudinem continet genus, illius multitudinis quam continet, substantiam non demonstrat, sed tantum uno nomine collectionem populi facit, ut ab alterius generis populo segregetur. Item illud quod secundum procreationẽ dictum est, non rei procreatæ substantiam monstrat, sed tantũ quod eius fuerit procreationis initium. At uero genus id cui supponitur species ad differentiam accommodatum, speciei substantiam informat, & quia inter philosophos hæc maxima quæstio est, quid unumquodq; sit: tunc.n. unumquodq; scire uidemur, quando quid sit, agnoscimus Idcirco reiectis cæteris, de hoc genere quam maxime apud philosophos sermo est, quod etiam describentes assignauerunt ea descriptione, quam subter annexuit. Diligenter uero ait describentes, non definientes, definitio enim fit ex genere, genus autem aliud genus habere non poterit, idque obscurius est, quam ut primo aditu dictum pateat. fieri autem potest, ut res quæ alii genus sit, alij generi supponatur, sed cum supponitur non quasi genus, sed tanquam species sub alio collocatur. unde non in eo quod genus est, supponi alicui potest, sed cum

supponitur, illico species fit. Quæ cum ita sint, ostenditur genus ipsum in eo quod genus est, genus habere non posse, si igitur uoluisset genus definitione cõcludere, nullo modo potuisset. Genus enim aliud quod ei posset præponere non haberet, atque idcirco descriptionem ait esse factam non definitionẽ. Descriptio uero est (ut in priori uolumine dictum est) ex proprietatibus informatio quædam rei, & tanquam coloribus quibusdam depictio. Cum enim in unum plura conuenerint, ita ut omnia simul rei cui applicantur æquentur, nisi ex genere, & differentiis hæc collectio fiat, descriptio nuncupatur. Est igitur descriptio generis hæc, Genus est quod de pluribus, & differentibus specie in eo quod quid sit prædicatur. Tria hæc requiruntur in genere, ut de pluribus prædicetur, ut de specie differentibus, ut in eo quod quid sit. de qua re, quoniam ipse posterius latius disputat, nos breuiter huius rei intelligentiam significemus exemplo, hoc modo. Sit enim nobis in forma generis animal, id de aliquibus sine dubio prædicatur, homine scilicet, equo, boue, & cæteris: sed hæc plura sunt, animal igitur de pluribus prædicatur: homo uero, equus atque bos talia sunt, ut a se discrepent, nec qualibet mediocri re, sed tota specie, id est tota forma suæ substantiæ, de quibus dicitur animal: homo enim, & equus, & bos animalia nuncupantur. Prædicatur ergo animal de pluribus specie differentibus. sed quonam modo fit hæc prædicatio? non enim quicquid interrogaueris, mox animal respondetur: non enim si quantus sit homo interrogaueris, animal respondebitur ut opinor: hoc enim ad quantitatem pertinet, non ad substantiã. Item si qualis sit homo interroges, ne huic quidem responsio conuenit animalis, cæterisque omnibus interrogationibus hanc animalis responsionem ineptam atque inutilem semper esse reperies, nisi ei tantum apta est, quæ quid sit interroget. Interrogantibus enim nobis quid sit homo, quidq; sit equus, quid bos animal respondebitur, ita nomen animalis ad interrogationem quid sit de homine equo, atque boue, ac de cæteris prædicatur. unde fit ut animal prædicetur de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit. Et quoniam generis hæc definitio est, animal hominis, equi, bouis, genus esse necesse est. Omne autem genus aliud est, quod in semetipso atque in re intelligitur, aliud quod ad alterius prædicationem refertur: sua enim proprietas ipsum esse constituit, ad alterũ relatio genus facit, ut ipsum animal, si eius substantiam quæras, dicam substantiam esse animatam atque sensibilem. Hæc igitur definitio rem monstrat per se sicuti est, non tanquam referatur ad aliud. At uero cum dicimus animal genus esse, non (ut arbitror) tunc de re ipsa nomen hic dicimus, sed de ea ratione qua potest animal ad cæterorum quæ sibi subiecta sunt, prædicationem referri. Itaque character quidam ac forma generis est in eo quod referri prædicatione ad eas res potest, quæ cum sint plures & specie differentes, in earum tãtum substantia prædicatur. Huius autem definitionis rationem per exempla subiecit dicens

Eorum enim quæ prædicantur, alia quidem de uno dicuntur solo, sicut indiuidua, ut Socrates, & hic, & hoc. Alia uero de pluribus, quemadmodum genera & species, & differentia, & propria, & accidentia communiter, sed non propriè alicui. Est autem genus quidem, ut animal: species uero, ut homo: differentia, ut rationale: proprium, ut risibile: accidens, ut album, nigrum, sedere.

10. Omnium quæ prædicantur quolibet modo, facit Porphyrius diuisionem idcirco, ut a reliquis omnibus prædicationẽ generis seiungat ac separet, & id facit hoc modo. Omnium inquit quæ prædicantur, alia de singularitate dicuntur, alia de pluralitate. De singularitate uero inquit prædicantur, quæcũque unum quodlibet habent subiectum, de quo dici possint, ut, ea quibus singula subiecta sunt indiuidua, ut Socrates, & Plato, ut hoc album quod in hac niue proposita est: ut hoc scamnum in quo nunc sedemus, non omne scamnum, hoc est enim uniuersale, sed hoc quod nunc suppositum est: nec album quod in niue est (uniuersale. n. est album & nix,) sed hoc album quod in hac niue nunc esse conspicitur. Hoc enim non potest de quolibet alio albo prædicari quod in hac niue est, quia ad singularitatem deductum est, atque ad indiuiduam formam cõstrictum est indiuidui participatione. Alia uero sunt quæ de pluribus prædicantur, ut genera, & species, & differentiæ, & propria, & accidentia cõmuniter, sed non proprie alicui. Genera quidẽ de pluribus prædicantur, speciebus suis. Species uero de pluribus prædicantur, indiuiduis. Homo enim quod est animalis species, plures sub se homines habet de quibus appellari possit. Item equus qui subest animali loco speciei, plurimos habet indiuiduos equos de quibus prædicatur. Differentia uero ipsa quoq; de pluribus speciebus dici potest, ut rationale de homine ac de Deo, corporibusq; cœlestibus, quę (sicut Platoni placet) animata sunt & ratione uigẽtia. Propriũ item & si de una specie prædicatur, de multis tamen indiuiduis dicitur, quæ sub conuenienti specie collocantur, ut risibile de Platone, Socrate, & cæteris indiuiduis dicitur, quæ homini supponuntur. Accidens etiam de multis dicitur, album enim & nigrum de multis omnino dici potest, quæ a se genere specieque seiuncta sunt: sedere etiam de multis dicitur, homo enim sedet, simia sedet, aues quoque quarum species longe diuersæ sunt. Accidens autẽ quoniam cõmuniter accidens esse potest, & proprie alicui, idcirco determinauit dicens, & accidentia cõmuniter, sed non proprie, quæ proprie enim alicui accidunt indiuidua sunt, & de uno tantum ualentia prędicari. & ea quæ cõmuniter accipiuntur, de pluribus dici queũt, ut enim de niue dictum est illud album quod in hac subiecta niue est, non est communiter accidens, sed proprie huic niui quæ oculis ostensionique subiecta est: ita quoq; ex eo, quod communiter prædicari poterat (de multis enim album dici potest, ut albus homo, albus equus, alba nix) factum est, ut de una tantum niue prædicari illud album possit, cuius participatione ipsum quoq; factum est singulare. Omnino autem omnia genera, uel species, uel differentias, uel propria, uel accidentia, si per semetipsa speculemur, in eo quod genera, uel species, uel differentiæ, uel propria, uel accidentia sunt: manifestum est, quoniam de pluribus prædicantur. At si ea in his speculemur in quibus sunt, ut secundum subiecta eorum formam & substantiam metiamur, euenit ut ex pluralitate prædicationis ad singularitatem uideantur adduci: animal enim quod genus est, de pluribus prædicatur, sed cum hoc animal in Socrate consideramus, ex pluralitate prædicationis adducitur ad singularitatem. Socrates enim animal est, ipsum animal fit indiuiduum, quoniam Socrates est indiuiduus ac singularis. Item homo de pluribus quidẽ hominibus prędicatur, sed si illam humanitatem quæ in Socrate est indiuiduo, consideremus, fit indiuidua, quoniam Socrates ipse indiuiduus est atque singularis. Item differentia, ut rationale de pluribus dici potest, sed in Socrate indiuidua est: risibile etiam cum de pluribus hominibus prædicetur, fit unicum. Communiter quoque accidens ut album, cum de pluribus dici possit, in uno quoque singulari corpore perspectum indiuiduum est. Fieri autem potuit commodior diuisio hoc modo, Eorum quæ dicuntur, alia quidem ad sigularitatem prædicantur, alia ad pluralitatem. Eorum quæ de pluribus prædicantur, alia secundum substantiam prædicantur, alia secundum accidens. Eorum quæ secundum substantiam prædicantur, alia in eo quod quid sit dicuntur, alia in eo quod quale sit. In eo quod quid sit quidem genus, & species, in eo quod quale sit differentia. Item eorum quæ in eo quod quid sit prædicantur, alia de speciebus prædicantur pluribus, alia minime. De speciebus quidem pluribus prædicantur, ut genera: de nullis uero, species. Eorum autem quæ secundum accidens prædicantur, alia quidem sunt quæ de pluribus prædicantur, ut accidentia, alia quæ de una tantum, ut propria. Posset autem fieri etiam huiusmodi diuisio, Eorum quæ prædicantur, alia de singulis prædicantur, alia de pluribus. Eorum quæ de pluribus, alia in eo quod quid sit, alia in eo quod quale sit prædicantur. Eorum quæ in eo quod quid sit, alia de differentibus speciebus dicuntur, ut genera: alia minime, ut species. Eorum autem quæ in eo quod quale sit de pluribus prædicantur, alia quidem de differentibus specie prædicantur, ut differentiæ, & accidentia communiter: alia de una tantum specie, ut propria. Eorum uero quæ de pluribus differentibus specie in eo quod quale sit prædicantur, alia quidem in substantia prædicantur, ut differentiæ, alia in communiter euenientibus, ut accidentia. Et per hanc diuisionem quinque harum rerum definitiones colligi possunt hoc modo. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Species est quod de pluribus minime specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Diffe-

rentia

rentia est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit in substantia prædicatur. Propriũ est, quod de una tãtum specie in eo quod quale sit non in substantia prædicatur. Accidens est quod de pluribus specie differẽtibus in eo quod quale sit non in substantia prædicatur. Et nos quidem has diuisiones fecimus, ut omnia a semetipsis separaremus. Porphyrio uero alia mentio fuit. Non enim omnia nunc a semetipsis disiungere festinabat, sed tantum, ut cætera a generis forma, & proprietate separaret. At idcirco diuisit omnia quæ prædicantur, aut in ea quæ de singulis prædicarentur, aut in ea quæ de pluribus. Ea uero quæ de pluribus prædicantur, aut genera esse dixit, aut species, aut cætera, horum quoq; exempla subiiciens adiungit.

Ab his ergo quæ de uno solo prædicantur, differunt genera, eò quod hæc de pluribus dicuntur. Ab his autem rursus quæ de pluribus, à speciebus quidem, quoniam species, & si de pluribus prædicentur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Homo enim cum sit species, de Socrate, et de Platone prædicatur, qui non specie à se inuicem differunt, sed numero. Animal uero cum sit genus, de homine, equo, & boue prædicatur, qui differunt à se inuicem specie, non numero solum. À proprio quoque differt genus, quoniam proprium de una sola specie, cuius est proprium, prædicatur, & de iis quæ sub una specie sunt indiuiduis, quemadmodum risibile de homine solo, & de particularibus hominibus: genus autem non de una solum specie prædicatur, sed de pluribus & differentibus. À differentia uero & ab iis quæ communiter sunt accidentia, & differt genus, quoniam & si de pluribus & differentibus specie prædicentur differentiæ, & communiter accidentia: non tamen in eo quod quid sit prædicantur, sed potius in eo quod quale est, & quomodo se habet. Interrogãtibus enim aliquibus quid est illud de quo prædicantur hæc, genus respondebimus, differentias autem, & communiter accidentia non respondebimus. Non enim in eo quod quid est prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Interrogantibus enim qualis est homo, dicimus rationalis, & qualis est coruus, dicimus, niger. Est autem rationale, differentiá: nigrum uero, accidens. Quando autem quid est homo interrogamur, animal respondemus: est autem genus hominis animal.

31. Nunc genus a cæteris omnibus, quæ quolibet modo prędicantur, separare contendit hoc modo, Quoniam enim genus de pluribus prædicatur, statim differt, ab his quidem quæ de uno tantum prædicantur, quæq; unum quodlibet habẽt indiuiduum, ac singulare subiectum, sed hæc differentia generis ab his quæ de uno solo prædicantur communis est et cum cæteris, id est specie, differẽntia, proprio, atq; accidenti. Idcirco quoniam ipsa quoque de pluribus prædicantur, horum igitur singulorum differentias, a genere colligit, ut solum intelligendum genus quale sit sub animi deducat aspectum dicens. Ab his autem quæ de pluribus prædicantur differt genus. a speciebus quidem primum, quoniam species, & si de pluribus prædicantur, non tamen de differentibus specie, sed numero. Species enim sub se species habere non poterit, alioqui genus non species appellarentur. Si enim genus ẽst quod de pluribus specie differentibus, in eo quod quid sit prædicatur, cũ species de pluribus prædicatur, & in eo quod quid sit, huic si addatur, ut de specie differentibus prædicetur, speciei forma transit in genus, id quod exẽplo quoq; intelligi fas est. Homo. n. cum sit species, prædicatur de Socrate, Platone, & cæteris quæ a se non specie disiuncta sunt, sicut homo atque equus & bos, sed numero: quod quidem habet dubitationem quid sit, hoc quod numero dicitur differe. Numero enim differre aliquid uidebitur quoties numerus a numero differt, ut grex boum, qui fortasse continet triginta boues, differt numero ab alio boum grege, si centum continet in se boues, in eo enim quod grex est, nõ differt, neq; in eo quod boues, nec nisi numero quidẽ differũt, quod alii plures, illi uero sunt pauciores. Quomodo igitur Socrates, & Plato specie non differunt, sed numero, cũ & Socrates unus sit, & Plato unus, & unitas numero ab unitate non differat. sed ita intelligendum est quod dictum est, numero differentibus, id est in numerãdo differentibus, hoc est dum numerantur differentibus. Cum. n. dicimus hic Plato est, hic Socrates, duas fecimus unitates, ac si digito tangamus dicentes, hic unus est de Socrate, rursus de Platone hic unus est, non eadem unitas in Socrate numerata ẽst quæ in Platone, alioqui posset fieri, ut secundo tacto Socrate, Plato etiam demonstraretur, quod non fit. Nisi. n. tetigeris Socratem, uel mente, uel digito. Itemq; nisi tetigeris Platonẽ non facies duos, dum numerantur ergo differunt quæ sunt numero differentia. Cum igitur species de numero differentibus, non de speciẽ prædicetur, genus de pluribus & differentibus spẽcie dicitur, ut de boue, de equo, & de cæteris quæ a se specie inuicẽ differunt, non numero solo. Tribus enim modis unumquodq; uel differre ab aliquo dicitur, uel alicui idem esse, id est genere, specie, numero. Quæcunq; igitur genere eadẽ sunt, non necesse est esse eadẽ specie, ut si eadẽ sint genere differant specie. Si uero eadem sint specie, genere quoq; eadem esse necesse est, ut cum homo atq; equus idẽ sint genere (uterq;. n. animal nuncupantur) differunt specie, quoniam alia est hominis species, alia equi. Socrates uero atq; Plato cum idẽ sint specie, idẽ quoq; sunt genere: uterq; enim sub animali prædicatione ponitur. Si quid uero uel genere uel specie idẽ sit, non necesse est idem esse numero, ut Socrates & Plato cum & genere animalis, & specie hominis idem sint, numero tamen reperiũtur esse disiuncti. Quod si idem sit numero, idẽ & genere & specie esse necesse est: gladius enim atquẽ ensis idem sunt numero: nihil. n. omnino aliud est ensis quã gladius. Sed nec specie diuersi sunt: utrunq; enim gladius est. Nec genere: utrunq; enim instrumentum est, quod est gladii genus. Quoniam igitur homo, bos, atq; equus, de quibus animal prędicatur, specie differunt, numero etiam eos differre necesse est. Idcirco hoc plus habet genus a specie, quòd de differentibus specie prædicatur: nam si integram generis definitionem demus, dabimus hoc modo: Genus est quod de pluribus differentibus specie, non solum numero, & in eo quod quid sit prędicatur. At uero sic species: Species est quod solum de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. A proprio uero differt genus, quonia proprium de una sola specie, cuius est proprium prædicatur, & de his quæ sub una specie sunt indiuiduis. Proprium enim semper speciei uni adesse potest, neq; eam relinquit, nec transit ad aliam, atq; idcirco proprium nuncupatum est, ut risibile hominis est: itaq; & de ea specie cuius est proprium prædicatur, & de his indiuiduis quæ sub illa sunt specie, ut risibile de homine dicitur, & de Socrate, & de Platone, & cæteris quæ sub hominis nomine continentur Genus uero non de una tantum specie, ut dictum est sed de pluribus: differt igitur genus à proprio, eo quod de pluribus speciebus prædicetur, cum proprium de una tantũ specie, de qua dicitur, appelletur, & de iis quæ sub illa sunt indiuiduis. Differentiæ atq; accidentis discrepatia a genere una separatione cõcluditur. Omnino n. quia hæc in eo quod quid sit minime prædicantur, eo ipso segregantur a genere. nam in cæteris propinqua sunt generi: nam & de pluribus prædicantur, & de specie differentibus, sed non in eo quod quid sit. Si quis enim interroget qualis est homo, respondetur rationalis quod est differentia Si quis interroget qualis est coruus, dicitur niger, quod est accidens. Si autem interroges quid est homo, animal respondebitur, quod est genus. Quod uero ait. Nõ enim in eo quod quid sit prædicantur de subiecto, sed magis in eo quod quale sit. Hoc magis quæstioni occurrit huiusmodi. Aristoteles enim differentias in substantia putat oportere prædicari, quod autem in substantia prædicatur, hoc rẽ de qua prædicatur, non quale sit, sed quid sit ostendit: unde non uidetur differentia in eo quod quale sit prædicari, sed potius in eo quod quid sit, sed soluitur hoc modo. Differentia enim ita substantiam demonstrare solet, ut circa substantiam qualitatem determinet. id est substantialem qualitatem proferat, quod ergo dictũ est magis, tale est, tanquã si diceret uidetur quidem substantia significare, atq; in eo quod quid sit prædicari. Sed magis illud est uerius quia tametsi substantiam monstret, tamen in eo quod quale sit, prædicatur.

Quare, genus de pluribus prædicari, diuidit ipsum ab iis quæ de uno solo dicuntur, sicut indiuidua. De differentia

bus uerò specie, separat idem ab ijs quæ sicut species prædicantur, uel sicut propria. In eo autem quod quid sit prædicari, diuidit ipsum à differentijs & communiter accidentibus, quæ singula non in eo quod quid prædicatur, sed in eo quod quale est, uel quomodo se habet.

12 Tria hæc esse diximos, quæ significationem hanc tertiam generis informarent: i. de pluribus prædicari, de specie differẽtibus, & in eo quod qoid sit, quæ singulæ partes genus a cæteris quæ quomodolibet prædicantur, distribuunt ac secernunt, quod ipse breuiter colligens dicit. Id enim quod de pluribus prædicatur, genus ab his diuidit, quæ de uno tantum prædicantur indiuiduo. Indiuiduum autem pluribus dicitur modis, dicitur indiuiduum quod omnino secari non potest, ut unitas & mens. Dicitur indiuiduum, quod ob soliditatem diuidi nequit, ut adamas. Dicitur indiuiduum cuius prædicatio in reliqua similia non conuenit, ot Socrates: nam cum illi sint cæteri homines similes, non conuenit proprietas & prædicatio Socratis in cæteris, ergo ab ijs quæ de uno taotum prædicantur genus differt, eo quod de pluribus prædicetur. Restant igitur quatuor, species, & proprium, & differeotia, & accidẽs, quorum a genere differentias colligamus. Singulis igitur differentiis ab his rebus segregabitur genus, ea quidem differẽtia qua de specie differentibus prædicari genus dicitur, separatur ab his quæ sicut species prædicantur, uel sicut propria: species enim omnino de nulla alia specie dicetur, proprium uero de una tantum specie prædicatur, atque ideo non de specie differentibus. Item genus a differẽtia & accidente differt quod in eo quod quid sit prædicatur: illa uero in eo quod quale sit appellantur, ut dictum est. Itaque genus quidem ab ijs quæ de uno prædicantur, differt in quantitate prædicationis, qood de pluribus prædicetur; a speciebus uero & proprio in subiectorum natura, quoniam genus de specie differentibus dicitur: proprium uero & speciet minime. Item genus in qualitate prædicationis a differentia, accidenteq; diuiditur. Qualitas enim prædicationis quædam est, uel in eo quod quid sit, uel in eo quod quale sit prædicari.

Nihil igitur neque superfluum, neque minus continet generis dicta descripto.

13. Omnis enim descriptio uel definitio debet ei quod definitur æquari Si enim definitio definitæ rei non sit æqualis, & siquidem maior sit etiam quædam alia continebit, & non necesse est ot semper definiti substantiam monstret. si minor sit, ad omnem definiti substantiam non peruenit: omnia enim quę maiora sunt de minoribus prædicantur, ut animal de homine minora uero de maioribus minime, nemo enim uere dicere potest, omne animal homo est. Atque idcireo si sibi prædicatio conuertenda est, æqualis oportet ut sit: id autem fieri potest, si neque superfluum quicquam habet neque diminutum, ut in ea ipsa generis descriptione. Dictum est enim genus esse quod de pluribus differentibus specie in eo quod quid sit prędicatur, quæ descriptio cum genere conuerti potest, ut si dicamus. Quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicetur, id genus esse, quod si conuerti potest (ut ait) nec plus nec minus continet, generis facta descriptio.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethii Patritii ordinarii & consularis uiri commentariorum in Porphyrium à se translatum.

LIBER TERTIVS.

VPERIOR disputatio de genere uidetur forsitan omnem etiam speciei consumpsisse tractatum. Nam cum genus ad aliquid prædicetur, id est ad speciem, cognosci natura generis non potest, si speciei quę sit intelligentia nesciatur. Sed quoniam diuersa est in suis naturis eorum consideratio, atq; discretio diuersa in permistis, ideirco sicut singola in procemio proposuit, ita diuidere cuncta prosequitur, ac primum post generis disputationem de specie tractat, de qua quidem dubitari potest. Si enim hæc fuit ratio proponendi genus reliquis omnibus, quòd naturæ suæ magnitudine cætera contineret, non æquum erat differentiæ speciem in ordine tractatus anteponere, quòd differentia speciem contineret, cum præsertim differentiæ ipsas species informent: prius autem est quod informat, quam id quod eius informatione perficitur. Posterior igitur species est differentia: prima igitur de differentia tractandum fuit. Etenim procemio etiam consentiret, in quo eum ordinem collocauit, quẽ naturalis ordo suggessit, dicens utile esse nosse quid genus sit, & quid differentia. Huic respõdendum est quæstioni, qooniam omnia quæcunque ad aliquid prædicantur, sobstantiam semper ex oppositis sumunt. Vt igitur non potest esse pater nisi filius sit, nec filius nisi præcedat pater, alteriusque nomen pendet ex altero: ita etiam in genere ac specie uidere licet, species quippe nisi generis noo est, rursusque genus esse nõ potest, nisi referatur ad speciem, nec uero substantiæ quædam aut res absolutæ esse putandæ sunt genos ac species, ut superius quoque dictum est. sed quicquid illud est quod in naturæ proprietate consistat, id tunc genus fit ac species, cum uel ad inferiora, uel ad superiora refertur. Quorum igitor relatio alterutrem constituit, eorum continens factus est iure tractatus: de specie igitur inchoans ait hoc modo.

Species autem dicitur quidem, & de uniuscuiusque forma secundum quam dictum est. Primum quidem species digna est imperio. Dicitur autem species, & ea quæ est sub aßignato genere, secundum quam solemus dicere, hominem quidem speciem animalis, cum sit genus animal: album autem coloris speciem, triangulum uero figuræ speciem.

14. Sicut generis supra significationes distinxit æquiuocas, ita idem in specie facit dicens, non esse speciei simplicem significationem, & ponit quidem duas. Longe autem plures esse manifestum est, quas idcirco præterit, ne lectoris animũ prolixitate confunderet. Dicit autem primum quidem speciẽ figuram uniuscuiusque uocari, quæ ex accidentium congregatione perficitur. Cautissime autem dictum est, uniuscuiusque: hæc enim secundum accidens dicitur, quæ cuique indiuiduo forma est Ea enim non ex substantiali qoadã forma species, sed ex accidentibus euenit. Alia est enim substantialis formæ species, quæ humanitas nuncupatur: eaqoe nõ est quasi supposita animali, sed est tanquam ipsa qualitas substantiã monstrans. Hæc enim & ab hac diuersa est, quæ uniuscuiusq; corpori accidentaliter infixa est, & ab ea quæ genus deducit in partes. Postremum plura sint, quæ cum eadem sint, diuersis tamen modis ad aliud atque ad aliud relata intelliguotur, ut hanc ipsam humanitatem in eo quod ipsa est, si perspexeris species est, eaq; substantialem determinat qualitatem. Si sub animali eam intelligendo locaueris, deducit animalis in se participationem, separaturque a cæteris animalibus, ac fit species generis. Quod si uniuscuiusq; proprietatem consideres, id est quam uirilis uultus, quam firmus incessus, cæteraque quibus indiuidua conformantur, & quodammodo depinguntur, hæc est accidentis species, secundum quam dicimus quẽlibet illum imperio esse aptum propter formę eximiam dignitatem. Huic aliam adiungit speciei significationem, id est eã quam supponimus generi. Nos uero triplicem speciei significationem esse subiecimus, unam quidem substantialem qualitatem, aliam cuiuslibet propriam formam indiuidui, tertiã de qua ounc loquitur, quæ sub genere collocatur. Credendũ uero est propter obscuritatem eius quã nos adiecimus, quia nimirum altiorem atque eruditiorem quæreret intellectum, ea tacita prætermissaque cæteras ipsum ædidisse. Et alterius quidem speciei hæc exempla subiecit, ut hominem quidem animalis speciem, album autem coloris, triangulum uero figuræ. Hæc enim omnia species nuncupantur eorum quæ sunt genera, animal quidem hominis, color autem albi, figura uero trianguli.

Quod si etiam genus aßignantes speciei meminimus, dicentes quod de pluribus & differentibus specie in eo quod quid prædicatur: & speciem dicimus id quod sub aßignato genere ponitur.

21. Dudum cum generis descriptionem assignaret, in generis definitione speciei nomẽ inserit dicẽs, id esse genus quod de pluribus specie differentibus, in eo quod quid sit prædicaretur,

retur, ut scilicet per speciei nomen definiret genus. Nunc uero cum speciem definire contendat generis utitur nuncupatione dicens, speciem esse, quæ sub genere ponatur, cui quidem dicto illa quæstio iure uidetur opponi. Omnis enim definitio rem debet declarare quam concludit, eamque apertiorẽ reddere, quam suo nomine monstrabat. Ex notioribus igitur fieri oportet definitionem, quam res illa sit quæ definitur. Cũ igitur per speciei nomen describeret, uel definiret genus, abusus est uocabulo speciei, uelut notiore quam generis, atq; ita ex notioribus descripsit genus. Nunc uero cum speciem uelle termino descriptionis includere generis utitur nomine, rerumque conuertit notionem, ut in generis quidem descriptione, sit notius speciei uocabulum: in speciei autem descriptione, sit notius generis, quod fieri nequit. Si enim generis uocabulũ notius est quam speciei, in definitione generis speciei nomine uti non debuit. Quod si speciei nomen facilius intelligitur quam generis, in definitione speciei nomen generis non fuit apponendum, cui quæstioni occurrit dicens.

Nosse oportet quòd quoniam genus alicuius est genus, et species alicuius est species, idcirco necesse est & in utrorumque rationibus, utrisque uti.

16. Omnia quæcunque ad aliquid prædicantur, ex his de quibus prædicantur, substantiam sortiuntur. Quod si definitio uniuscuiusque substantiæ proprietatem debet ostendere, iure ex alterutro fit descriptio in his quæ ad se inuicem referuntur. Ergo quoniam genus speciei genus est, & substantiam suam & uocabulum genus a specie sumit, in definitione generis speciei nomen fuit aduocandum. Quoniam uero species id quod est sumit ex genere, nomen generis in descriptione speciei non fuit relinquendum. Quoniam uero diuersæ sunt specierum qualitates: aliæ enim sunt species, quæ & genera esse possunt, aliæ quæ in sola speciei proprietate permanent, neq; in naturam generis transeunt: idcirco multiplicem speciei definitionem dedit dicens.

Aßignant ergo & sic speciem. Species est quæ sub aßignato genere ponitur, & de qua genus in eo quod quid sit prædicatur. Amplius autem sic quoque. Species est quæ de pluribus & differentibus numero, in eo quod quid sit prædicatur. Sed hæc quidem aßignatio specialißimæ est, & eius quæ solùm species est, non etiam genus: aliæ uerò & non specialißimarum esse possunt.

17. Tribus speciem definitionibus informauit, quarum duæ quidem omni speciei conueniunt, omnesque quæ quolibet modo species appellantur, sua conclusione determinant: tertia uero non ita. Cum enim duæ sint specierum formæ, una quidem cum species alicuius aliquando etiam alterius genus esse potest: altera cum tantum species est, neque in formam generis transit. Priores duæ, illa scilicet in qua dictum est, id esse speciem quod sub genere ponitur, & rursus in qua dictum est, id esse speciem de qua genus in eo quod quid sit prædicetur, omni speciei conueniunt. Id enim tantum hę definitiones monstrant, quod sub genere ponitur. Nam & ea quæ dicit id esse speciem, quod sub genere ponitur, eam uim significat speciei, qua refertur ad genus: & ea quæ dicit id esse speciem, de qua genus in eo quod quid sit prædicatur, eam rursus significat speciei formam, quam retinet ex generis prædicatione. Idem est autem & poni sub genere, & de eo prædicari genus: sicut idem est supponi generi, & ei genus præponi. Quod si omnes species collocantur sub genere, manifestum est omnem speciem hoc ambitu descriptionis includi. Sed tertia definitio de ea tantum specie loquitur, quæ nunquam genus est, & quæ solum species restat. Hæc autem species est ea, quæ de differentibus specie minime prædicatur: nam si id habet genus plus à specie, quòd de differentibus specie prædicatur, si qua species quidem prædicetur de subiectis, sed non de specie differentibus, ea solum erit species superioris generis, subiectorum uero non erit genus. Igitur prædicatio ea quam species habet ad subiecta, si talis sit ut de differentibus specie non prædicetur, distinguit eam ab his speciebus quæ genera esse possunt, & monstrat eam solum speciem esse, nec generis prædicationem tenere. Illa igitur tertia descriptio speciei quæ magis species, ac specialissima dicitur, definitur hoc modo: Species est quod de pluribus numero differẽtibus in eo quod quid sit prædicatur: ut homo: prædicatur. n. de Cicerone ac Demosthene & cæteris, qui a se (ut dictum est) non specie, sed numero discrepant. Ex tribus igitur definitionibus duabus quidem & specialissimas & non specialissimas species claudit, hæc uero tertia solum ultimam speciẽ tangit. Vt autem apertius id liqueat, rem paulo altius orditur eamque congruis illustrat exemplis.

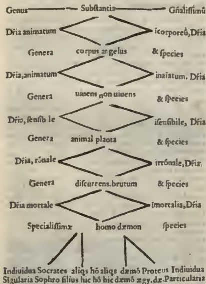
Planum autem erit quod dicitur hoc modo. In unoquoq; prædicamento sunt quædam generalißima, & rursus alia specialißima, & inter generalißima & specialißima sunt alia, quæ & genera & species eadem dicuntur. Est autem generalißimum quidem super quod non est aliud aliquod superueniens genus. Specialißimum autem post quod non est alia aliqua inferior species. Inter generalißimum autem & specialißimum, alia sunt quæ & genera & species sunt eadẽ, ad aliud tamen & ad aliud sumpta. Sit autem manifestum in uno prædicamento quod dicitur, Substantia, est quidem & ipsa genus, sub hac autem est corpus: & sub corpore, animatum corpus: sub quo, animal: sub animali uero, rationale animal: sub quo, homo: sub homine uero, Socrates & Plato, & qui sunt particulares homines. Sed horum substantia quidem generalißimum est, & genus solùm: homo uero specialißimum, & solùm species: corpus uero, species quidem est substantiæ, genus uero corporis animati: sed & animatum corpus, species quidem est corporis, genus uero animalis. Rursus animal species quidem est corporis animati, genus uero animalis rationalis: sed rationale animal, species quidem est animalis, genus autem hominis: homo uero species est rationalis animalis, non autem etiam genus particularium hominum, sed solùm species. Ac omne quod est ante indiuidua, proximè quæ de ipsis prædicatur, species erit solùm, non etiam genus.

18. Prædiximus ab Aristotele decem prædicamenta esse disposita, quæ idcirco prædicamenta uocauit, quoniam de cæteris omnibus prædicantur. Quicquid uero de alio prædicatur, si nõ poterit prædicatio conuerti, maior est res illa quæ prædicatur, ab ea de qua prædicatur. Itáq; hęc prædicamenta maxima rerum omnium, quoniã de omnibus prædicantur, ostẽsa sunt. In unoquoque igitur horum prædicamentorum, quædam generalissima sunt genera, & est longa series specierum, atque à maximo decursus ad minima. Et illa quidem quæ de cæteris prædicantur ut genera, neque ullis alijs supponuntur ut species, generalissima genera nuncupantur idcirco, quia his nullum aliud superponitur genus. Infima uero quæ de nullis speciebus dicuntur, specialissimæ species appellantur idcirco, quoniam integrum cuiuslibet rei uocabulum illa suscipiunt, quæ pura immistaque in ea de qua quæritur proprietate sunt constituta. At quoniam species, id quod species est, ex eo habet nomen, quia supponitur generi ipsa erit simplex species, si ita generi supponatur ut nullis alijs speciebus præponatur ut genus. Species enim quæ sic generi supponitur alii, ut alij præponatur, non est simplex species, sed habet quandam generis admixtionem. Illa uero species quæ ita supponitur generi, ut minime speciebus aliis præponatur, illa solum simplexque species est: atque idcirco & maxime species est, & specialissima nuncupatur. Inter genera igitur quæ sunt generalissima, & species quæ sunt specialissimę, in medio sunt quædam quæ superioribus quidem collatæ sunt species, inferioribus uero genera. hæc subalterna genera nuncupantur, quod ita sunt genera, ut alterum sub altero collocetur. Quod igitur solum genus est, id dicitur generalissimum genus: quæ uero ita sunt genera, ut esse species possint, uel ita species, ut sint genera nonnunquam, subalterna genera uel species appellantur. Quod uero ita est species ut alii genus esse non possit, specialissima species dicitur. His ergo cogniris sumamus unius prædicamenti exemplum, ut ab eo in cæteris quoq; prædicamentis, atq; in cæteris generibus & speciebus filo atq; ordine quid eueniat possit agnosci. Substantia igitur generalissimum genus est: hoc enim de cunctis aliis præ-

dicatur, ac primum huius species duæ sunt, corporeum, & incorporeum. Nam & quod corporeum est, substantia dicitur: & item quod incorporeum est, substantia prædicatur: sub corporeo uero animatum atque inanimatum corpus ponitur. Sub animato corpore, animal ponitur. nam si sensibile adiicias animato corpori, animal facis: reliqua uero pars, id est species, continet animatum & insensibile corpus. Sub animali autem rationale atque irrationale. Sub rationali Deus & homo: nam si rationali mortale subieceris, hominem constitues, si immortale, Deum: Deum uero dico corporeum. hunc enim mundum ueteres Deum uocabant, & Iouis eum appellatione dignati sunt, Deumq́; , Solem, cæteraq́; cœlestia corpora, quæ animata esse cum Plato, cum plurimus doctorum chorus arbitratus est. Sub homine uero indiuidui singularesque homines sunt, ut Plato, Cato, Cicero, quorum infinita pluralitas numerum non recipit, cuius rei subiecta descriptio sub oculis ponat exemplum.

MARTIANVS.

EXemplum hoc bene perceptum magnas utilitates affert: nam & prædicamenta disponere, & secundas intentiones rebus applicare docet. Substantia uero hic potius diuisa est, quam e nouem aliis unum, quia eius prædicamentum & notius nobis est, & cæteris magis distinctum. Ex materialibus & immaterialibus indifferens esse potest apud logicum, qui rerum non exactam notitiam, sed mediocrem profitetur. Substantia per corporeum & incorporeum diuisa, corpus & angelum procreat. Angelum uoco naturam ex ente & essentia compositam, quæ quia uix tandem ab hominibus mente percipitur, ideo Porphy. ea dimissa corpus animato & inanimatu distinguit. Est autem corpus non trina dimensio. nam id quantitate collocatum est, sed quod tribus dimensionibus sufferri ualet. Corpus inanimato copolatum speciem gignit, quæ saxa, metalla, & quæ in sublimi sunt, grandinem, niuem, & id genus alia, ipsaq́; elementa complectitur Hanc si mixtum nominem, minus & plus quam

conueniat dixi. Appelletur ergo donec aptius aliquid occurrat, uel negatiuo nomine, non uiuum, quando nomen infinitum id totum comprehendat quod finitum non continet: uel priuatiuo, aut certe positiuo, mortuum. non quòd uitæ coniunctum aliquando fuerit, uerum quia uita careat. Ex corpore & animato nascitur uiuum, species antedictæ species, quamuis simul natura, ex æquo tamen omnia sub corpore cōtenta cum ea partiens. Est autem uiuum quod alitur & crescit. Id Porphy. cum uocabulum non haberet, definitione expressit, corpus animatum appellans, sed si uocem aliquam arrogare possumus, lōge dilucidior est prædicamentorum enarratio. Viuens igitur sensibili insensibilique separatur, atque cum illo animal, cum hoc plantam gignit. Planta longis diuisionibus in singulas herbas & arbores abit, quod uidens Porphyrius omissa planta, secuit animal rationabili & irrationabili differentiis, quibus adiunctum, hinc discurrens, inde brutum effecit. Nominatur autem brutum a Latinis quod discursu caret. Discurrens quod e notis ignota colligit, solius opus rationis Hic quoque Porphy. cum appellationes non haberet, brutum tacuit, discurrens per animal rationale explicuit, nomini definitionem substituens: brutum in species ultimas diducere uix magnus liber pullet. Quod ille uidens, mortali & immortali discurrens seiunxit, atque ita Deum & homioem produxit Per Deum non supremum illum rerum omnium auctorem & finem intelligit, qui non est in prædicamento nisi sicut materia & forma, per reductionem, sed uel globos cœlestes quibus immortalitatem & rationem Aristoteles attribuit, Plato sensum etiam & alimoniam concedit, uel certe dæmonem: qui animal genere cum sit, est animo passiuus, mente rationalis, corpore aëreus, tempore æternus. Sed nunquid dæmon in species, an in indiuidua statim soluatur, quia non satis constat, ideo Porphy. ad hominem redit, quem asserit certis quibusdam accidentibus iunctum, quorum collectio in alio reperiri nequit. Socratem & Platonem componete. Differentijs igitur accidentalibus non substantialibus cum homo in singulos homines soluatur: Species etiam respectu illorum, merito nuncupatur non genus. Oportet enim ut siquid appellari genus uelit, differentiis substantialibus scindatur. Quòd siquis etiam modis intrinsecis hominem ad indiuidua contrahat, quia sunt aliquid rei, non autem res, homo species adhuc remanet, non genus euadit. & Socrates atque Plato, indiuidua, non species. Singuli uero homines cum ulterius diuidi nequeant in partes, subiectiuas dico non quantas, indiuiduas, sicut & nomen significat, iure cognominantur: nec aliquis homo, quamuis uagum nomen sit, indiuiduum non est, cum uni tantum conueniat, sicut hic homo, sicut Socrates, sicut Sophronisci filius Vt autem e supremo uenimus ad infima diuidendo, sic ab infimis ad supremum colligendo redibimus Nam sicut homo uariis accidentium differentiis adiunctis ex uno plures euadit: ita detractis, è multis unus efficitur. Neque enim is homo quem communem, quem speciem dicimus, figmentum est, aut separata forma, sed res quædam in omnibus & singulis hominibus tota reperta, postquam eorum à se inuicem distinctiones mente semoueris. Quemadmodum autem homo à particularibus hominibus colligitur, ita discurrens ex homine & dæmone, seclusis immortali & mortali differentiis. Et animal in discurrenti & bruto, semotis rationali & irrationali. Et uiuens ex animali, & planta, separatis sensibili & insensibili. Et corpus e uiuenti & non uiuenti, sequestratis animo & inanimato. Et postremo substantia e corpore & angelo, reiectis corporeo, & incorporeo. Simplex ergo res est substantia, & omnes differentiæ, composita sunt reliqua in prædicamentis disposita. Atque has res non per se dialectici considerant, sed quatenus secundis intentionibus sublernuntur Sunt autem secundæ intentiones hoc quod dico, genus, differentia, species, indiuiduum, superius, inferius, diuidens, constituens, diuisum, constitutum, uniuersale, singulare, commune, particulare, & id genus alia, quibus omnia in prædicamentis distributa nominantur, prout ipsis tamen conueuit Vnde substantia solum genus dicitur, quia supra se genus non habet. Homo solum species, quia infra se speciem non continet. Corpus autem, uiuens, animal, discurrens, utroque modo, quoniam supra se genus habent & infra se species: nam quæ lateribus circumposita sunt ex aduerso sibi positiue repugnantia, differentiæ nuncupantur, quoniam differre species a se inuicem faciant. Ac si præcedentibus comparentur, diuisiuæ. quia genera diuidant. Sin sequentibus conferantur, constitutiuæ quia species constituant, dicuntur. Quicquid autem sub ultimis speciebus est indiuiduum, quod ulterius in partes subiectiuas diuidi nequeat: & singularia atque particularia eo quod neq;

commu-

communia, neque uniuersalia sint. Inuentæ sunt autem secundæ intentiones a Dialecticis, ut plura possemus unica uoce significare, nam artis est multitudinem in compendium redigere, quod & hic euenit. Si quis enim dicat indiuiduum non habet definitionem, uix explicari potest quam multa complexus sim. Item si dixero, sola species definitur: pauciora quidem significaui, sed adhuc tam multa ut ne longo quidem libro describi queant. Recte itaque modos intelligendi secundas intentiones ferunt, & logicam esse de secundis intentionibus applicatis primis. Traduntur enim artis præcepta in secundis intentionibus. quæ in primis, hoc est in rebus ipsis, exequuntur, ut cum dico, genus prædicatur de specie, nó hoc dico species est genus. falsum est enim disperata cum sint, sed hoc dico, corpus & angelus, est substantia, uiuens & mortuũ, est corpus, & substantia. animal & planta, est uiuens, corpus, & substantia. discurrens & brutum, est animal, uiuens, corpus, & substantia. Homo & dæmon, est discurrens, animal, uiuens, corpus & substantia. Rursus si dixero, superius de suo inferiori prædicatur, totum quod ante proposui quidem significaui, & præterea differentias in speciebus suis, & indiuiduis esse, nec solum in prædicamento substantiæ, hoc uerum esse, sed in cæteris etiam nouem, quãtitate, qualitate, relatione, actione, passione, ubi, quando, situ, & habitu. Verum de his hactenus & fortasse nimium.

Superius posita descriptio ordinem a generalissimo usque ad indiuidua prædicationis ostendit, in qua quidem substantia generalissimum dicitur genus, quoniam præposita est omnibus, nulli uero ipsa supponitur, & solum genus propter eãdem dicitur causam. Homo autem species solum, quoniã Plato, Cato, Cicero, quibus est ipsa præposita non differunt specie, sed numero tantum. Corporeum uero quod secundum a substantia collocatur, & species esse probatur, & genus, substantiæ species, genus animati. At uero animatum, genus est animalis, corporei species: est autem animatum genus sensibilis, animatum uero sensibile animal est. igitur ipsum animatum propter propriam differentiam quæ est sensibile, recte genus dicitur esse animalis. Animal uero rationalis genus est, & rationale genus est mortalis, cumque rationale & mortale nihil aliud sit quam homo, rationale sit animalis species: hominis uero genus. homo uero ipse, Catonis, Platonis, Ciceronis non erit (ut dictum est) genus, sed solum species, nec solum differentiæ rationalis species est homo, uerum etiam Catonis, & Platonis, cæterorumq; species appellatur, propter diuersam scilicet causam. Nam rationalis idcirco est species, quoniam rationale per mortale atque immortale diuiditur, cum sit homo mortale. Idem uero homo species est Platonis atque cæterorum, in forma enim eorum omnium homo erit substantialis atque ultima similitudo. Est autem communis & omnium regula, esse eas species specialissimas, quæ supra sola indiuidua collocantur, ut homo, equus, coruus, sed nõ auis, auium nanque multæ sunt species, sed hæ tantum species dicuntur esse, quorum subiecta ita sibi sunt consimilia, ut substantialem differentiam habere non possint. In omni autem hac dispositione priora genera cum inferioribus coniunguntur, ut posteriores efficiant species. Nam ut sit corpus, substantia cum corporalitate coniungitur, & est substantia corporea. corpus. Item ut sit animatum, corporeum atque substantia, animato copulatur, & est animatum substantia corporea habens animam. Item ut sit sensibile, eidem tria illa superiora iunguntur Nam quod est sensibile, tantum est, quantum substantia corporea animata retinens sensum, quod totum animal est. Item superiora omnia rationali iuncta, rationale animal efficiunt, postremumq; hominem superiora omnia nihilominus terminant, id est substantiam hominis, addito tantum rationali mortali: est enim homo substantia corporea, animata, sensibilis, rationalis, mortalis. Nos uero definitionem hominis reddimus dicentes, animal rationale mortale, in animali scilicet includentes, & substantiam, & corporeum, & animatum atque sensibile, & in cæteris quidem speciebus atque generibus ad hunc modum, & diuiduntur genera, & species describuntur.

Quemadmodum igitur substantia, cum suprema sit, eò quòd nihil supra eam sit, genus est generalissimum: sic & homo, cum sit species, post quam non est alia species, neque aliud eorum quæ possunt diuidi in species, sed solùm indiuidua, (indiuiduum enim est Socrates & Plato, & hoc album) species erit solùm, & ultima species, & ut (dictum est) specialissima. Quæ uero in medio sunt, eorum quidem quæ supra se sunt, species erunt: eorum uero quæ post, genera sunt. Quare hæc quidem duas habent habitudines, illam quæ est ad superiora, secundum quam species dicuntur esse ipsorum: & eam quæ est ad posteriora, secundum quam genera ipsorum esse dicuntur. Extrema uero habent unam habitudinem, nam & generalissimum ad ea quæ posteriora sunt, habet habitudinem, cum genus sit omnium supremum: eam uero quæ est ad superiora, non habet, cum sit supremum, & primum principium, & (ut diximus) supra quod non est aliud superueniens genus: & specialissimum etiam unam habet habitudinem, eam quæ est ad superiora, quorum est species, eam uero quæ est ad posteriora, non diuersam habet, sed eandem: nam & indiuiduorum species dicitur. Sed species quidem dicitur indiuiduorum uelut ea continens, species uero superiorum, ut quæ ab illis continetur.

59. Ex proportione speciei nomen etiam generis ostenditur. nam ut genus, quoniam non habet genus supra se, generalissimum genus dicitur, ut substantia: ita species quoniam non habet sub se speciem sed indiuidua, specialissima species dicitur, ut homo. Quid autem est species non habere sub se? id est his præesse, quæ neque in dissimilia diuidi possint, ut genera diuiduntur, neque in similia, ut secantur species. Illa uero quę inter genera generalissima, speciesq; specialissimas constituta sunt, species & genera nuncupantur, quæ & ipsa aliis supponuntur, & his alia subiciuntur, quorum in dissimilia, uel in similia possunt esse partitiones. Cumq; duæ sint habitudines, & quasi comparationes oppositæ, quæ in omnibus generibus speciebusq; uersantur, una quidem quæ ad superiora respiciat, ut specierum quæ suis generibus supponuntur: alia uero quæ ad inferiora, ut generum cum speciebus propriis præponuntur: generalissima quidem genera unam tantum retinent habitudinem, eam scilicet quæ inferiora amplectitur, illam uero quæ ad præposita comparantur non habẽt. Generalissimum enim genus nulli supponitur. Item species specialissima unam possidet habitudinem, per quam scilicet ad sola genera comparatur. Illam uero quæ ad inferiora committitur, non habet: nullis enim speciebus ipsa prę ponitur. At uero quæ subalterna sunt genera, utraque habitudine funguntur: nam & illam possident, quæ ad superiora respicit, quoniã quæ subalterna sunt, habẽt superpositum genus, & illam quæ de inferioribus prædicatur. Habent enim subalterna genera suppositas species, ut corporeum ad substantiam quidem eam retinet habitudinem, qua potest poni sub genere, ad animatum uero eam qua potest de specie prædicari. Specialissimæ uero species licet ipsæ indiuiduis præponantur, tamen præpositi habitudinem non habent, idcirco quoniam illa quæ speciei ultimæ supponuntur, talia sunt, ut quantum ad substantiã unum quiddam sunt, non habentia substantialem differentiã, sed accidentalem: efficitur ergo, ut numero saltem distare uideantur, ut penè dici possint, & pluribus præesse species, & quodammodo nullis omnino esse præpositæ. Nam cum species substantiam monstret, unaq; sit omnium indiuiduorum sub specie positorum substantia, quodammodo nulli præposita est, si ad substantiam quis uelit aspicere. At si accidentia quis consideret, plures de quibus prædicatur species, fiunt non substantiæ diuersitate, sed accidentium multitudine. Itaque fit ut genus quidem semper plurimas sub se species habeat: de differentibus enim specie prædicatur. Differentia uero nisi pluralitati non conuenit, at uero species etiam uni aliquando indiuiduo præesse potest. Si enim unus (ut perhibetur) est phœnix, phœnicis species de uno tantum indiuiduo prædicatur. Solis etiam species unum Solem intelligitur habere subiectum, ita nullam multitudinem species per se continet, cum etiam si unum sit tantum indiuiduum, species tamẽ non pereat intellectus: quibusdam enim suis quasi similibus partibus preest, ut si æris uirgulam diuidas, secũdum id quod æs dicitur, idem & partes esse intelligitur, & totum. Idcirco

dictum est speciem licet sit indiuiduis præposita, unam tamũ habitudinem possidere, illam unam scilicet qua species est. Quando enim præpositis subditur: species nuncupatur, & est superiorum species tanquam subiecta, inferiorumq; species, idcirco quoniam eorum substantia monstratur. Nec ita est species indiuiduorum, quemadmodum speciei genus. illud enim pars est substantiæ, ut animal hominis. Reliquæ enim partes rationale atque mortale adduntur animali ad definiendam substantiam hominis: homo uero Socratis atque Ciceronis tota substantia est: nulla enim additur differentia substantialis ad hominem, ut Socrates fiat aut Cicero, sicut additur animali rationale atque mortale, ut homo integra definitione claudatur. Idcirco igitur species specialissima tantum est species, atque hanc solam possidet habitudinem: ad superiora quidem, quoniam ab his continetur: ad inferiora uero, quoniam substantiam eorum format & continet.

Determinant ergo generalissimum ita, quod cum genus sit, non est species: & rursus, supra quod non est aliud superueniens genus. Specialissimum uero, quod cum sit species, non est genus: & quod cum sit species, non amplius in species diuidere possumus: & hoc modo, quod de pluribus differentibus numero, in eo quod quid sit, prædicatur. Ea uero quæ sunt in medio extremorum, subalterna uocantur genera & species, & unumquodq; eorum species esse potest & genus: ad aliud quidem, & ad aliud sumpta. Ea uero quæ sunt supra specialissima usque ad generalissimum ascendentia, uicissim genera dicuntur & species, ut Agamemnon, Atrides, Pelopides, Tantalides, & ultimo Iouis. Sed in familijs quidem plerunque reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

20 Postquam naturam generum ac specierum diuersitatemq; monstrauit, eorum ordinem definitionis descriptionisq; commemorat, ac primum quidem generalissimi generis terminum inducit dicens, generalissimum genus esse quod cum ipsum sit genus, non habet superpositum genus, hoc est speciẽ non esse, & rursus supra quod non erit aliud genus superueniens. Si enim haberet aliud genus superueniens, minime ipsum generalissimum uocaretur. Specialissima uero species hoc modo describitur: quod cum sit species non est genus, scilicet ex opposito, quoniam opposita ex oppositis describũtur interdum, nam quoniam præpositio opposita est suppositioni. Genus autem præponitur, species uero supponitur, si idcirco erit primum genus, quia ita superponitur ut minime supponatur: idcirco erit ultima species, quia ita supponitur, ut præponi non possit: igitur recte oppositorum ex oppositis facta est definitio. Est alia rursus descriptio speciei, quod cum sit species, nunquam diuiditur in species, id est genus esse non potest. Si enim omne genus specierum genus est, si quid non diuiditur in species, genus esse non potest. Est rursus alia definitio, quod de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicatur, de qua definitione sæpe est superius demonstratum. Nunc illud attendendum est (sicut paulo supra dictum est) speciei unum indiuiduum potest subiectũ esse, ut phœnici atomus sua, ut Soli corpus hoc lucidum, ut mundo uel Lunæ, quorum species singulis suis indiuiduis superponuntur. Quod si ut ita species de uno quolibet indiuiduo prædicetur, ut de phœnice, quomodo conuenit dicere speciem esse quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Sunt enim quædam quæ de numero differentibus minime dicuntur, ut phœnix, Sol, Luna: sed de his illa ratio est, de qua etiã superius pauca reddidimus, quæ paululum explicata commodissime nodum quæstionis absoluet. Omnia enim quæ sub specialissimis speciebus sunt, siue infinita sint, siue finito numero constituta, siue ad singularitatem deducantur, dum est aliquod indiuiduum, semper species manebit, neque indiuiduorum diminutione si quodlibet unũ maneat, species consumitur. Quoniam, ut dictum est, tamet si plura sint indiuidua, substantiales differentias non habebunt, id ergo in genere dici non conuenit, quod his præest, quæ substantiali à se differentia disgregata sunt: præest enim speciebus quæ diuersis differentijs informantur. Si igitur una earum perierit, & ad unitatem speciei redacta fuerit ratio generis, genus esse non poterit quia de differentibus specie prædicatur, non ita in speciebus. Nam si omnium indiuiduorum natura consumpta sit, & ad unius singularitatem indiuidui suppositæ speciei prædicatio uenerit, est tamen species, ac permanet. Talia enim sunt illa quæ pereunt ac desinũt, quale est id quod permansit & subiacet. Quod uero dicimus de pluribus numero differentibus speciem prædicari, duobus id recte excusatur modis. Vno quidem quia multo plures sunt species, quæ de numerosis indiuiduis prædicantur, quam hæ quibus unum tantum indiuiduum uidetur esse suppositum. Deinde hoc modo, quia multa secundum potestatem dicuntur, cum actu non semper ita sint, ut risibilis homo dicitur, etiam si minime rideat, quoniam ridere potest. Ita igitur species de numero differentibus prædicatur: nihil enim minus phœnix de pluribus phœnicibus prædicaretur, si plures essent quam nunc, quando unus esse perhibetur. Item Solis species de hoc uno Sole quem nouimus, nunc dicitur: at si in animo plures Soles & in cogitatione fingantur, nihilominus de pluribus Solibus indiuiduis, nomen Solis quam de hoc uno prædicabitur. Idcirco igitur species de pluribus numero differentibus dicitur prædicari cum sint aliquæ, quæ de singulis indiuiduis appellentur: illa uero quo subalterna uocantur, ita definiri queunt. Subalternum genus est quod esse genus & species poterit ad eum modum qui est in familijs, quæ procreant & procreantur, ut etiam subiectum monstrat exemplum: ut Agamemnon. Atrides, & Pelopides, & Tantalides, & ultimum Iouis. Atreus enim Pelopis filius tanquam eiusdem species quasi Agamemnonis genus est. Item Agamemnon Pelopides & Tantalides, cum Pelops ad Tantalum comparatur, Tantalusq; ad Iouem quasi species, itemq; Tantalus ad Pelopem, Pelops ad Atreum quasi genera esse uideantur, cum Iupiter sit horum uelut generalissimum genus. Sed in familijs quidem plerunque reducuntur ad unum principium, uerbi gratia ad Iouem.

In generibus autem & speciebus non sic se habet, neque enim unum commune genus omnium est ens, nec omnia eiusdem generis sunt secundum unum supremum genus, quemadmodum dicit Aristoteles, sed sint posita, quemadmodum dictum est in prædicamentis, prima decem genera, quasi decem prima principia. Et si omnia quis entia uocet, æquiuoce inquit nuncupabit, non uniuoce. Si enim ens unum esset commune omnium genus; uniuoce omnia, entia dicerentur: cum uero sint decem prima, commune est ens secundum nomen solum, non etiam secundum rationem, quæ secundum entis nomen est.

21. Quoniam cum de subalternis generibus diceret, familiæ cuiusdam posuit exemplum, quæ ab Agamemnone peruenit ad Iouem, quem pro numinis quidem reuerentia, ultimũ posuit. Quantum enim ad ueteres theologos, refertur Iuppiter ad Saturnum, Saturnus ad Cœlum. Cœlum uero ad antiquissimum Ophionem ducitur, cuius Ophionis nullum principium est. Ne igitur quod in familijs est, id in rebus quoq; esse credatur, ut res omnes possint ad unum sui nominis redire principium. Idcirco determinat hoc in generibus ac speciebus esse non posse, neque enim sicut familiæ cuiuslibet, ita etiam omnium rerum unum esse principium potest. Fuerunt enim qui hac opinione tenerentur, ut rerum omnium quæ sunt, unum putarent esse genus: quod ens nuncupatur, tractũ ab eo quod dicimus est. omnia enim sunt & de omnibus esse prædicatur, itaque substantia est, & qualitas est, item quantitas est, cæteraq; esse dicuntur, nec de his aliquid tractaretur, nisi hæc quæ prædicamenta dicuntur, esse constaret. Quæ cũ ita sint, ultimum omnium genus ens posuerunt scilicet quod de omnibus prædicaretur: ab eo enim, quod dicimus est, participium inflectentes: græco quidem sermone & latine ens appellauerunt. Sed Aristoteles sapientissimus principiorum cognitor, reclamat huic sententiæ, nec ad unum res omnes putat duci posse primordium, sed decem esse genera in rebus. Quæ cum à semetipsis diuersa sunt, tum ad nullum commune principium reducuntur. Hæc autem decem genera statuit, substantiam, quantitatem, qualitatem, ad aliquid, ubi, quãdo, situm, habere, facere, pati. Quod uero occurrebat, quoniam de his omnibus esse prædicaretur: Omnia enim quæ superius

perius commemorata sunt genera esse dicuntur) ita discussit ac repulit dicens, non omne commune nomen communem etiam informare substantiam, nec ex eo debere genus esse commune arbitrari, quòd de aliquibus commune nomen prædicaretur. Quibus enim definitio communis nominis conuenit, illa communis nominis iure species iudicabuntur, & communi illo uocabulo uniuoce prædicantur. Quibus uero non conuenit, uox his communis tantum est, nulla uero substantia. Id autem manifestius declaratur exemplis, hoc modo. Animal hominis atque equi genus esse prædicamus. demus igitur animalis definitionem quæ est, substantia animata sensibilis: hanc si ad hominem reducamus, erit homo substantia animata sensibilis, nec ulla falsitate definitio maculatur: Rursus si ad equum, erit equus substantia animata sensibilis. id quoque uerum est. conuenit igitur hæc definitio & animali, quod cōmune est homini atque equo, & eadem equo, atque homini, quæ species ponuntur animalis. ex quo fit, ut homo atque equus utraque animalia uniuoce prædicentur. At si quis hominem pictum hominemque uerum communi animalis nomine nuncupauerit, definiat (si libet) animal hoc modo, substantiam animatam esse atque sensibilem. Sed hæc definitio ei quidem homini qui uiuus est, conuenit, ei uero qui pictus est, minime, neque enim est animata substantia. Igitur homini uiuo atque picto, quibus communis nominis definitio id est animalis, non potest conuenire, non est animal commune genus, sed tamen commune uocabulū dicitur, quòd hoc nomen animal in uiuo homine atque picto nō inest ut genus, sed ut uox plura significans. uox enim plura significans æquiuoca nuncupatur. sicut ea uox quæ genus ostendit, uniuoca dicitur. Itaq; id quod dicitur ens, & si de omnibus dicatur prædicamentis, quoniam tamē nulla eius definitio inueniri potest, quæ omnibus prædicamentis possit aptari, idcirco non dicitur uniuoce de prædicamentis, id est ut genus, sed æquiuoce, id est ut uox plura significans. Conuincitur hac quoque ratione id quod dicimus, ens prædicamentorum genus esse non posse, unius enim rei duo genera esse non possunt, nisi alterum alteri subiiciatur, ut hominis genus est animal atque animatum: cum animal animato uelut species supponatur. At si duo sibimet ita æqualia sint, ut nunquā alteri alterū supponatur, hæc utraque eidem speciei genera esse nō possunt. Ens igitur atq; unū neutrum alteri supponitur: neq; enim unius dicere possumus genus ens, nec eius quod dicimus ens unū. Nā quod dicimus ens, unū est, & quod unū dicimus, ens est, genus autem & species sibi inuicem minime conuertuntur. Si igitur prædicatur ens de omnibus prædicamentis, prædicatur etiam unū. Nam substantia unum est, qualitas unum est, quantitas unum est, cæteraque ad hunc modum. Si igitur quoniam esse de omnibus his prædicatur, omnium genus erit ens: & unum, quoniā de omnibus prædicatur, erit omnium genus, sed unum atque ens (ut demonstratum est) minime alterum alteri preponitur. duo igitur æqualia singulorum prædicamentorum genera sunt, quod fieri nequit. Cum hoc igitur ita sit, id Porphyrius determinauit dicens: non ita in rebus, ut in familiis omnia ad unum principium posse deduci, nec omnium rerum cōmune esse genus posse, ut Aristoteli placet, sed sunt præposita inquit quemadmodum in prædicamentis dictum est, prima decem genera, quasi decem prima principiā, scilicet ut nulla interim ratio perquiratur, sed Aristotelis aūctoritati concedentes hæc decem genera nulli alii generi credamus esse subiecta: quæ siquis entia uocet, æquiuoce nuncupabit, non uniuoce: neque enim una eorum omnium secundum cōmune nomen definitio poterit adhiberi, quæ res facit, ut non uniuoce de his aliquid prædicetur. Si enim uniuoce prædicaretur, genus esset eorum commune nomen quod de omnibus prædicaretur: at si genus esset, definitio generis conueniret in species, quod quia non fit, commune lus id quod dicimus ens uocabulum est, uocis significatione, nō ratione substātiæ.

Decem quidem igitur generalißima sunt, specialißima uero in numero quidem quodam sunt, non tamen infinito. Indiuidua autem quæ sunt post specialißima, infinita sunt. Qua propter usque ad specialißima à generalißimis descendentes iubebat Plato quiescere. Descendere autem per media, diuidendo specificis differentiis, infinita uero relinquenda suadet: neque enim eorum posse fieri disciplinam.

22 Quoniam specierum nosse naturam ad sectionem generis pertinet. quoniamq; scientia infinita esse non potest: (nullus enim intellectus infinita circundat) idcirco de multitudine generum, specierum, atque indiuiduorum rectissima ratione persequitur, dicens: Supremorum generum numerum notum esse: decem enim prædicamenta ab Aristotele esse repeta, quæ rebus omnibus generis loco præferenda sunt. Species uero multo plures esse, quam genera: nam cum decem suprema sint rerum genera, cumq; uni generi non una, sed multæ species supponantur. proximæq; species supremis generibus subalterna sint genera usque dum ad ultimas species descendant, nimirum unius generis multas species necesse est esse ubiobique diffusas. Specialissimas uero multo plures esse quam subalterna, quoniam per multitudinem generum subalternorum ad specialissimas descenditur species, quas multo plures esse, quam genera subalterna, hoc maxime ostenditur, quòd inferiores sunt, & semper subalterna genera in plura subiecta diuiduntur. Decem uero generum species multo plures, quam unius existere, manifestum est: uerumtamen & si plures sunt, certo tamen numero continentur, quem facile siquis discutiat, omniumq; generum species prosequatur, possit agnoscere. Indiuidua uero quæ sub unaquaq; specie sunt, infinita sunt: uel eo quod tam multa sunt diuersisq; locis posita, ut scientia numeroq; in unum concludi comprehendiq; nō possint: uel quod in generatione & corruptione posita nunc quidem incipiunt esse, nunc desinunt, atque idcirco suprema quidem genera, & subalterna, & species eas, quæ specialissimæ nuncupantur, quoniam finitæ sunt numero: potest terminus scientiæ includere, indiuidua uero, nullo modo. Idcirco igitur Plato magis a generibus, quam à speciebus, id est specialissimis præcipiebat facere sectionem: per ea enim quæ finita essent numero, iubebat descendere diuidentem, ubi autem ad indiuidua ueniretur, standum esse suadebat, ne quid natura non ferret, infinita colligeret: ita uero genera in species diuidi comprobat, ut in specificis differentiis soluerentur. De specificis uero differentiis melius in eo titulo ubi de differentia disputatur ac largius differemus. Hic enim hoc tantum dixisse sufficiat, eas esse specificas differentias, quibus species informantur, ut rationale, mortale, hominis. Cum igitur diuidimus animal, rationale atque irrationale, mortale immortaleq; separamus, cæteraq; genera talibus differentiis quæ subiectas species informent, Plato censuit esse diuidendum usque dum ad specialissima ueniretur, dehinc consistere, nec infinita sequi, quoniam indiuiduorum nunquam esset nec disciplina, nec numerus.

Descendentibus igitur ad specialißima necesse est, diuidendo per multitudinem ire. Ascendentibus uero ad generalißima necesse est colligere multitudinem in unum. Collectiuum enim multorum in unam naturam species est, & magis etiam genus. Particularia uero & singularia è contrario, in multitudinem semper diuidunt id quod unum est. participatione enim speciei, plures homines, sunt unus homo. In particularibus, autem & singularibus, unus & communis, plures: diuisiuum enim est semper quod singulare est, collectiuum autem & adunatiuum quod commune est.

23. Diuidere enim est in multitudinem quod unum ante fuerat dissoluere. Omnisq; collectio e contrario compositionem coniunctionemq; meditatur. Quod enim cum sit unum, dispartiendo diuiditur, idipsum ex pluribus rursus partibus adunando componitur. Vt igitur superius dictum est, indiuiduorum quidem similitudinem species colligit, specierum uero genus. Similitudo autem nihil est aliud nisi quædam unitas qualitatis. ergo substantialem similitudinem indiuiduorū species colligere manifestum est. Substantialem uero similitudinem specierum, genera contrahunt, & ad seipsa reducunt. Rursus genera adunationem differentiæ distribuunt in species, speciesq; adunationem in singulares indiuiduasq; personas accidentia partiuntur. Cum igitur hoc ita sit, necesse est semper cum à genere descendis ad species diuidendo, semper facere multitudinem: Cum uero à speciebus ascendis ad genera componendo, colligere, & plures in specierum differentiis quæ diuersæ fuerant similitudinum qualitates aduna-

re. In speciebus etiam idem considerari potest. ut enim ipsa indiuidua, quæ sunt infinita, unam similitudinem substantialẽ colligunt, ita indiuidua speciem propriam infinite distribuũt. Omnia enim indiuidua disgregatiua sunt & diuisiua. species uero & genera collectiua. Species quidem indiuiduorum collectiua atque adunatiua, specierum uero genera: ut ita dicendum sit, genus quidem species distribuunt, & species ab indiuiduis in multitudinem deducuntur. Rursus autem, genus quidem multas species colligit, species autem singularem particularemq; multitudinem ad singularitatis deducit unitatem. igitur plus genus adunatiuum est, quam species. Species namque sola indiuidua colligit. Genus uero tam species, quam ipsarum quoque specierum indiuiduas contrahit singularesque personas. Sed in hoc conuenienti utitur exemplo dicens, participatione speciei id est hominis, Cato, Plato, Cicero, pluresque reliqui homines, unus: id est millia hominum in eo qđ sunt homines, unus homo est, ut uero unus homo, qui specialis est, si ad hominum multitudinem qui sub ipso sunt consideretur, plures fiunt: ita & plures homines in speciali homine, unus est. Et specialis unus, est in pluribus infinitus. Sic igitur quod singulare quidem est diuisiuum est, quod commune uero, quoniam multorum unum est, ut genus ac species, collectiuum atque adunatiuum.

Aßignato autem genere & specie quid sit utrunque, & genere quidem uno existente, speciebus uero pluribus. Semper enim diuisio generis in species plures est. genus quidem semper de speciebus prædicatur, & omnia superiora de inferioribus: species autem neque de proximo sibi genere, neque de superioribus: neque enim conuertitur. Oportet enim aut æqua de æquis prædicari, ut hinnibile de equo: aut maiora de minoribus, ut animal de homine: minora uero de maioribus, minime. Nec enim animal dicis esse hominem, quẽ admodum dicis hominem animal. De quibus autem species prædicatur, de his necessario & speciei genus prædicatur, & generis genus, usque ad generalißimum. Si enim uerum est dicere, Socratem hominem, hominem autem animal, animal uero substantiam: uerum est Socratem animal dicere atque substantiam. Semper igitur cum superiora de inferioribus prædicentur, species quidem de indiuiduo prædicabitur, genus autem & de specie & de indiuiduo. Generalißimum autem & de genere, & de generibus, si plura sunt media & subalterna, & de specie, & de indiuiduo. Dicitur enim generalißimum quidem de omnibus sub se positis generibus, & speciebus, & indiuiduis. Genus autem quod ante specialißimum est, de omnibus specialißimis, & de indiuiduis, solum autem species de omnibus indiuiduis. Indiuiduum autem prædicatur de uno solo particulari. Indiuiduum autem dicitur Socrates, & hoc album, & hic ueniens Sophronisci filius, si solus sit ei Socrates filius.

24. Breuiter quæcunque superius dicta sunt commemorat hoc modo. Cum inquit assignauerimus quid sit genus, & quid species, cumque suis etiam ea definitionibus comprehenderimus, docuerimusq; unum genus semper in plurimas species solui illud inquit adiungimus quoniam omnia superiora de inferioribus prædicantur, inferiora uero de superioribus minime. Et ea quæ sunt utilia de prædicationis modo rite pertractat. Ostendit autem unum genus in plurimas species solui semper assignata generis definitione. Quod enim de pluribus rebus specie differentibus in eo quod quid sit prædicaretur, esse definiuit genus. Nihil autem sunt plurimæ res specie differentes, nisi plurimæ, species, de quibus autem prædicatur genus, in ea ipsa dissoluitur. Ostensum est igitur ex definitionis assignatione, unius generis semper esse species plures, quæ cum ita sint, genus quidem de specie prædicatur, species uero de indiuiduis, omniaque superiora de inferioribus, inferiora de superioribus nullo modo. Id quare eueniat paucis absoluam. Quæ superiora sunt substantialiter, ea genera esse prædiximus: quæ uero genera sunt, ampliora sunt, quam unaquæque species. Neque .n. in plurima diuideretur genus, nisi ab unaquaque specie maius existeret. Id cum ita sit, nomen generis toti conuenit speciei. Non enim coæquatur solum speciei generis magnitudo, uerum etiam speciem ipsam superuadit. Idcirco igitur omnis homo animal est, quoniam intra animalis uocabulum, & homo, & cætera animalia continentur. At uero nullus dixerit omne animal homo est. non enim peruenit ad totum animal hominis nomen, quia cum sit minus, nullo modo generis uocabulo coæquatur. Itaque quæ maiora sunt de minoribus prædicantur, quæ uero minora sunt, non conuertuntur ut de maioribus prædicentur. At uero si quæ sint æqualia, ea secundum naturæ parilitatem conuerti necesse est, ut hinnibile atque equus, quoniam ita sibimet coæquantur, ut neque equus sit nisi hinnibile, neque quid sit hinnibile nisi equus. Fit ergo ut omne hinnibile equus sit, & omnis equus hinnibile. quæ cum ita sint, ea quæ superiora sunt, non modo de sibi proximis inferioribus prædicantur, uerum etiã de inferiorum inferioribus. Nam si illud recipitur, ut ea quæ superiora sunt de inferioribus prædicentur, inferiorum inferiora superioribus multo magis inferiora sunt, uelut substantia prædicatur de animali quod est inferius sed animali inferius est homo, prædicatur igitur etiam substantia de homine. Rursus Socrates inferius est homine, prædicabitur igitur substantia & de Socrate. Itaq; species quidem de indiuiduis prædicantur, genera uero & de speciebus & de indiuiduis, quod conuerti non potest. Nam neque indiuidua de speciebus, & generibus prædicantur, nec species de generibus. Itaque fit, ut genus quidem generalissimum de omnibus subalternis generibus prædicari, & de speciebus, & de indiuiduis possit, de ipso uero nihil. Vltimum uero genus (id autem est quod ante specialissimas species collocatur) sine medio & de solis speciebus specialissimis dici potest, & de earum indiuiduis: species uero de indiuiduis, ut dictum est. Indiuidua enim de singulis prædicantur, ut Socrates & Plato: eaque maxime sunt indiuidua, quæ sub ostensione indicationeq; e digiti cadunt, ut hoc scamnum, & hic ueniens, eaque quæ ex aliqua proprietate accidentium designantur nota, ut si quis Socratem significatione uelit ostendere, non dicat Socrates. ne sit alius qui forte hoc nomine nuncupetur, sed dicat Sophronisci filius, si unicus Sophronisci fuerit. Indiuidua .n. maxime ostendi queunt, si, uel tacito nomine sensui ipsi oculorum digito, tactu ue, monstrentur. uel ex aliquo proprio nomine, si solus illud adeptus est nomen, uel ex parentibus, si illorum est unicus filius uel si ex quolibet alio accidenti singularitas demonstratur, eo quod accidentia ad unam se prædicationem habeant, eiusque uel prædicatio uel dictio non transeat ad alterum, sicut generis, quod ad species, specierum uero ad indiuidua.

Indiuidua autem dicuntur huiusmodi, quoniam ex proprietatibus constitit unumquodque eorum, quarum collectio nunquam in alio quolibet, eadem erit. Socratis enim proprietates nunquam in aliquo quolibet erunt particularium eædem. Hæ uero quæ sunt hominis proprietates, dico autem eius qui est communis, erunt eædem pluribus, magis autem in omnibus particularibus hominibus, in eo quod homines sunt.

25. Quoniam superius indiuiduum appellauit, huius nominis rationem conatur ostendere: ea namque sola diuiduntur, quæ pluribus communia sunt. In his enim unumquodque diuiditur, quorum est cõmune, quorumq; naturam ac similationẽ continet. Illa uero in quibus commune diuiditur, communi natura participant, proprietasq; communis rei his quibus cõmunis est, conuenit. At uero proprietas indiuiduorum nulli communis est. Socratis enim proprietas, si fuit caluus, simus, propensa aluo, cæterisque corporis lineamentis, aut morum institutione, aut forma uocis, non conueniebat in alterum. Hæ enim proprietates, quæ ex accidentibus ei obuenerant, & eius formam figuramq; coniunxerant, in nullum alium conueniebant. Cuius uero proprietates in nullum alium conueniunt, proprietates eius nulli poterant esse communes. cuius autem proprietas nulli communis est, nihil est quod eius proprietatem participet. Quod uero tale est, ut proprietatem eius nullus participet, diuidi in ea quæ non participat, non potest. recte igitur hæc quorum proprietates in alium non conueniunt

ueniunt

ueniunt, indiuidua nuncupantur. At uero hominis proprietas, id est specialis, conuenit in Socratem, & Platonem, & in cæteros, quorum proprietates ea accidentibus uenientes in quemlibet alium singularem nulla ratione conueniunt.

Continetur igitur indiuiduum quidem sua specie, species autem sub genere, totum enim quoddam est genus. Indiuiduum autem pars, species uero totum & pars. sed pars quidem alterius, totum uero non alterius, sed in aliis. In partibus enim totum est. De genere quidem & specie, & quid sit generalissimum, & quid specialissimum, & quæ genera, & species eadem sunt, & quæ indiuidua, & quot modis genus et species dicatur, sufficienter dictum est.

26. Retractat omnia breuiter quæ supra latius absoluit dicens. Indiuiduum a specie contineri, species uero ipsas a genere, huiusque causam reddens ait. Omne genus totum est, indiuiduum uero pars. Genus enim in eo quod totum est, continet tantum, & si species esse potest. Totum enim non ut genus est species, sed ut ea quæ supponitur generi. Genus igitur in eo quod genus est, totum est speciebus, semper enim continet eas. At uero indiuiduum semper est pars. nunquam enim ipsum aliquid sua proprietate concludit. Species uero, & pars, & totum est: pars quidem generis, totum uero indiuiduis. Et cum pars est, ad singularitatem refertur. cum totum ad pluralitatem. Quoniam enim unum genus pluribus speciebus superest, una quælibet species pars est generis, id est unius. Quoniam autem species pluribus indiuiduis præest, non est uni indiuiduo totum, sed plurimis. Idcirco enim totum dicitur, quia plura cõtinet & coercet. Nam ut pars sit aliquid, unum ipsum unius pars esse poterit, ut uero totum sit, unum ipsum unius totum esse non poterit. Idcirco alterius quidem pars est species, aliis uero totum. Sed de genere quidem & specie dictum est, & quid sit generalissimum genus, quoniam id cui nullum aliud superponitur genus: & quid specialissima species, quoniã ea cui species nulla supponitur: & quæ genera eadem sunt & species, scilicet subalterna, quibus aliquid supraponitur, aliquid supponitur: quæ etiam indiuidua, ea scilicet quorum proprietates alteri nequeunt conuenire: & quot modis genus & species dicitur. Genus quidem aut in multitudine, aut in procreatione, aut in participatione substantiæ consistit, species autem ea figura, aut ex generis suppositione. De his itaq; sufficienter dictum est. Quibus absolutis modum uoluminis terminabo, ut quarti area libri differentiæ reseruetur.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethii Patritii ordinarii & consularis uiri commentariorum in Porphyrium à se translatum.

LIBER QVARTVS.

TE differentia disputanti non æque illud debet occurrere, quod in generis speciei'que tractatu de collocationis ordine quærebatur. Illic enim meminimus inquisitum, cur esset omnibus præpositum genus, ut id primum ad disputationem ueniret, cur post genus species esset iniecta. Nunc uero superuacuum est dicere, cur post speciem differentia sumpta sit: cũ illud iam fuerit inquisitum, cur non ante speciem collocata sit. Quod si mirum uidebatur speciem differentiæ in disputationis loco fuisse præpositam, eo quod differentia continentior ac magis amplior esset specie, quid est quod possit quisq; mirari, si eandem differentiam ante proprium atque accidens collocauerit? Cum proprium unius semper sit speciei: ut posterius demonstrabitur, accidens uero exteriorem quandam ostendat naturam, nec omnino in substantia prædicetur. Differentia uero utrunque contineat, & de pluribus speciebus, & in substantia prædicetur: sed hæc hactenus. Nunc ad ipsa Porphirij uerba redeamus.

Differentia uero communiter, proprie, & magis proprie dicitur. Communiter quidem differre alterum ab altero dicitur; quoniam alteritate quadam differt quocunque modo, uel à seipso, uel ab alio. Differt enim Socrates à Platone alteritate quadam, & ipse à se puero, iam uir factus, & à se faciente aliquid, cum quiescit; & semper in aliquo modo habendi se alteritatibus spectatur. Proprie autem differre alterum ab altero dicitur, quando inseparabili accidente alterum ab altero differt. Inseparabile uero accidẽs est, ut nasi curuitas, cæsitas oculorum, & cicatrix cum ex uulnere occalluerit. Magis autem proprie alterum differre ab altero dicitur, quando specifica differentia differt: quemadmodum homo ab equo, specifica differentia differt, rationali qualitate.

27. Tribus modis aliud ab alio distare prædiximus, genere, specie, numero. in quibus omnibus aut secundum substantiales quasdam differentias alia res distat ab alia, aut secundum accidens. Nam quæ genere, uel specie distant, substantialibus quibusdam differentiis disgregata sunt. Idcirco quoniam genera, & species quibusdam differentiis substantialibus informantur. Nam cum homo ab arbore genere distet, animalis sensibilis qualitas in eo differentiam facit. Addita enim sensibilis qualitas inanimato, animal facit: eidem detracta facit inanimatum atque insensibile, quæ uirgulta sunt. igitur homo atque arbor genere differunt. utraque enim sub animalis genere poni non possunt. Nam differentia sensibili secundũ genus discrepant, quæ unius ex propositis tantum genus, id est hominis informat, ut dictum est. Illa uero quæ specie distant, manifestum est, quod ipsa quoque differentiis substantialibus discrepant, ut homo atque equus differentiis substantialibus rationalitate atque irrationalitate distant. Ea uero quæ indiuidua sunt, & solo numero discrepant, solis accidentibus distant. hæc autem sunt uel separabilia, uel inseparabilia: Separabilia quidem, ut moueri, dormire. distat enim alius ab alio, ꝙ ille somno prematur, hic uigilet. Distat item inseparabilibus accidentibus, ꝙ hic staturæ sit longioris, hic minime. Quæ cum ita sint, in ternarium numerum has differentiarum diuersitates Porphyrius colligit, hisque ipse nomina quibus post utatur, apponit, dicens: Omnis differentia uel communis, uel propria, uel magis propria nuncupatur. Communiter quidem eã differentiam sumens, quæ quodlibet accidens mõstraret, quæ in quadam alteritate consistit, ut si Plato a Socrate differat ꝙ ille sedeat, hic ambulet: uel quod ille senex, hic uero sit iuuenis: a seipso etiam sæpe aliquis differre potest, ut si nunc quidem faciat aliquid, cum ante quieuerit, uel si nunc adolescens iam factus sit, cum prius tenera uixisset infantia. Communes autem differentiæ nuncupatæ sunt, quoniam nullius propriæ esse possunt differentiæ, & quas separabilia accidentia sola significant. Nam & stare, & sedere, & facere aliquid, ac non facere, multorum, atque adeo omnium sunt, & separabilia esse accidentia manifestum est: quibus si qua differunt, communibus differentiis distare dicuntur. Præterea puerum esse atque adolescentem uel senem, ea quoq; ueraciter separabilia sunt accidentia. Nam ex pueritia ad adolescentiam, atque hinc ad senectutem, ab hac denique ad decrepitam usque ætatem, naturæ ipsius necessitate progredimur. Illud forsitan sit dubitabile de uniuscuiusque forma corporis, an ullo modo separari queat. Sed ea quoque est separabilis forma: nullius enim diuturna ac stabilis forma perdurat. Idcirco nec peregrinus pater relictum domi puerum, si adolescentem redux uiderit, posset agnoscere: forma enim semper quæ ante fuerat, permutatur, atque ipsa alteritas qua distamus, ab altera semper diuersa est. Constat igitur hanc communem differentiam separabilibus maxime accidentibus applicari. Propria uero est quæ inseparabilia significat accidentia: ea huiusmodi sunt, ut si quis cæsiis nascatur oculis, si quis incuruo naso: dum enim adest nasus atque oculi, ille cæsius, ille semper erit incuruus, atque hoc per naturam. Sunt uero alia quæ per accidens corporibus fiunt, ut si cui uulnus inflictum cicatrice fuerit obductũ, hoc si occalluerit propriam differentiam facit: distabit enim alter ab altero, quod hic cicatricem habeat, ille uero minime: postremoque in his omnibus, uel separabilibus accidentibus, uel inseparabilibus, alia sunt naturaliter accidẽtia, alia extrinsecus. Naturaliter quidem, ut pueritia uel iuuentus, & totius conformatio corporis. Sicq; cæsij oculi, & curuitas nasi t

& superiora quidem exempla separabilis accidentis per naturam sunt, posteriora uero inseparabilis accidentis. Item extrinsecus uel ambulare, uel currere. id enim non natura, sed sola affert uoluntas. Natura uero tantum posse dedit, non etiā facere. atque hæc sunt separabilis accidentis extrinsecus uenientis exempla. Illa uero inseparabilis accidentis extrinsecus, ut si qua cicatrix obducta uulneri occalluerit. Magis propriæ autem differentiæ prædicantur, quæ non accidens, sed substantiam formant, ut hominis rationabilitas. differt enim homo a cæteris, ꝙ rationalis est, uel ꝙ mortalis. Hæ sunt igitur magis propriæ, quæ monstrant uniuscuiusq; substantiam. Nam si illæ quidem idcirco communes dicuntur, quia separabiles atq; omnium sunt, aliæ autē propriæ, quoniam separari non possunt, quāuis sint in accidentium numero: illæ iure magis propriæ prædicantur, quæ non modo a subiecto separari non possunt, uerū etiam subiectis ipsis speciem substantiamq; perficiunt. Ex his igitur tribus differentiarum diuersitatibus id est communibus, propriis, & magis propriis, fiunt secundū genus, uel speciem, uel numerum discrepantiæ. Nam ex communibus, & proprijs secundum numerum distantiæ nascuntur ex magis proprius uero, secundum genus ac speciem.

Vniuersaliter ergo, omnis differentia alteratum facit cuilibet adueniens, sed ea quæ est communiter, & proprie, alteratum facit, illa autem quæ est magis proprie, aliud. Differentiarum enim, aliæ quidem alteratum faciunt, aliæ uero aliud. illæ igitur quæ faciunt aliud, specificæ uocantur: illæ uero quæ alteratum, simpliciter differentiæ: animali enim rationalis differentia adueniens, aliud facit, & speciem animalis facit: illa uero quæ est mouendi, alteratum facit solum à quiescente. Quare hæc quidem aliud, illa uero alteratum solum facit.

28. Omnis differentia alterius ab altero distātiam facit. Sed hæc quæ facit alteratum, uel est communis & continens, uel cum quodam proprio, & magis proprio differentiarum modo. quare quicquid quilibet ratione ab alio diuersum est alteratum esse dicitur. Si uero accesserit illi diuersitati, ut etiam specifica quadam differentia sit diuersum, non alteratum solum, uerumetiam aliud esse prædicatur. Alteratio igitur continēs est, aliud uero intra alterationis spatiū continetur. igitur omne quod aliud est, alteratum est: sed non omne quod alteratū est, aliud dici potest. Itaque si accidentibus aliquibus fuerit facta diuersitas, alteratum quidem effectum est, quoniam quolibet modo, uel ex quibuslibet differentiis considerata diuersitas, alterationem facit intelligi: aliud uero non fit, nisi substantiali differentia alterum ab altero fuerit dissociatum. Itaq; communes & propriæ differentiæ, quoniam accidentium (ut dictum est) sunt solum, efficiūt alteratum, aliud uero minime: magis autem propriæ, quoniam substantiam tenent, & in subiecti forma prædicantur, non modo alteratum, quod est commune & substantiali, & accidentali differentiæ, sed etiam aliud faciunt. Quod ea sola retinet differentia, quæ substātiā continet formamque subiecti. Atque hæ quidem differentiæ, quæ faciunt aliud, specificæ nuncupantur idcirco, quòd efficiunt speciem, quam cū substantialibus differentiis informauerint, faciunt ab aliis ita esse diuersam, ut non alterum solum sit, uerum etiam tota aliud esse prædicetur. Itaque fit huiusmodi diuisio. Differentiarum aliæ alteratum faciunt, aliæ uero aliud: & illæ quidem quæ faciunt alteratum, simpliciter puroque nomine differentiæ nuncupantur: illæ uero quæ aliud, specificæ differentiæ prædicantur. Atque ut planius liqueat quid sit alteratum. & quid aliud, tali describuntur termino uel declarantur exemplo. Aliud est quod tota speciei ratione diuersum est ut equus ab homine, quoniam rationalis differentia animali adueniens hominem fecit, aliudque eum quam equum esse cōstituit. Item si unus homo sedeat, alter assistat, non efficietur homo diuersus ab homine, sed eos alteratio sola disiungit, ut eum qui assistit ab eo qui sedet, alteratum faciat. Itemque si ille sit nigris oculis, iste cæsiis, nihil quantum ad formam humanitatis attinet, permutatum est: ita secundum has differentias alteratio sola consistit. at si equus quidem iaceat, homo uero ambulet, & aliud est equus ab homine & alteratum, dupliciter quidem alteratum, semel uero aliud. Alteratum enim est, quod omnino specie diuersum est. & est aliud. Omne enim aliud, ut dictum est, etiam alteratum est & ꝙ accidentibus distat, ꝙ ille iaceat, hic ambulet. Semel uero est aliud, ꝙ rationabili atque irrationabili differentiis segregatur, quæ specificæ sunt, & substantiales dicuntur. Est igitur alteratum, quod ab aliquo qualibet ratione diuersum est.

Secundum igitur aliud facientes differentias, & diuisiones fiunt à generibus in species, & definitiones assignantur, quæ sunt ex genere, & huiusmodi differentiis: secundum autem eas quæ solum alteratum faciunt, alterationes solum consistunt, & aliquo modo se habentis permutationes.

29. Quoniam in principio huius operis, generis, speciei, differentiæ, proprij, & accidentis notitiam ad diuisionem atque definitionem utilem esse prædixit: idcirco nunc differentiarū ipsarum facta diuisione, easdem partitur & segregat, quænam differentiæ diuisionibus ac definitionibus accommodentur, quæ uero minime. Quoniam igitur diuisio generis ita in species facienda est, ut illæ a se species omni ratione substantiæ diuersæ sint: idcirco non probat esse assumendas eas ad diuisionem differentias, quæ uel separabilis uel inseparabilis accidētis significationem tenent, uel eas differentias quæ solum faciunt alteratum, aliud uero perficere & informare non possunt. Inutiles enim sunt ad diuisionem hæ differentiæ quæ faciunt alteratum. Segregandæ igitur sunt communes, & propriæ a generis diuisione, illæ assumendæ tantum quæ sunt magis propriæ. Nam illæ faciunt aliud, quod generis diuisio uidetur exposcere. Ad definitionem quoque eædem magis propriæ plurimum ualerent. Communes, & propriæ uelut inutiles segregantur: communes enim & propriæ, quoniam accidens diuersi generis ferunt, nihil substantiæ ratione conformant. Definitio uero omnis substantiam conatur ostendere. Specificæ uero differentiæ illæ sunt, quę ut superius dictū est, speciem informant substantiamque perficiunt, hæ sunt magis propriæ. Eædem igitur sicut in diuisionem generis, ita etiam in definitionem specierum assumūtur, nunc diuisiuæ, ad partitionem generis accommodantur. Ita igitur cum diuisiuæ sint generis, aliud constituunt quam erat. In substantiæ uero definitione, speciei informationem faciunt: cumque magis propriæ & aliud faciant, & specificæ sint, eo quod aliud faciunt. diuisionibus aptæ sunt, eo uero ꝙ speciem informant, definitionibus accommodatæ sunt. Communes autem & propriæ, quoniam neque aliud faciunt, sed alteratum, neque omnino substantiam monstrant, atque a diuisione, ut a definitione disiunctæ sunt.

A superioribus rursus inchoanti dicendum est, differentiarum alias quidem esse separabiles, alias uero inseparabiles. Moueri enim & quiescere, & sanum esse, & ægrum, & quæcunque his proxima sunt, separabilia sunt. At uero aquilum esse, uel simum, uel rationale, uel irrationale, inseparabilia sunt. inseparabilium autem, aliæ quidem sunt per se, aliæ uero per accidens. nam rationale per se inest homini, & mortale, & disciplinæ esse susceptibile. At uero aquilum esse uel simum, per accidens & non per se.

30. Superius differentias triplici diuisione partitus est dicēs aut communes esse, aut proprias, aut magis proprias. deinde easdē alia diuisione in duas secuit partes dicens, has quidem aliud facere, illas uero alteratum. Nunc tertiam earundem facit diuisionē dicens, alias esse separabiles, alias inseparabiles. posse autē de uno quoq; cuius multæ sunt differentiæ, plurimas fieri diuisiones, ut ex ipsa differentiarum natura, manifestū est. Nā si omnis diuisio differentiis distribuitur, quorū multæ sunt differentiæ, multas etiam diuisiones esse necesse est. Fit autē ut animal diuidatur hoc modo. Animalium alia quidem sunt rationalia, alia irrationalia. Item alia mortalia, alia immortalia. Itē alia pedes habentia, alia minime. Rursus, alia herbis uescentia, alia carnibus, alia seminibus. Ita nihil mirū uideri debet, si multiplex differentiæ est facta partitio, ac primū quidem cū in ternarium differentiæ numerum membra secuisset, cōmunes, proprias, & magis proprias nuncupauit. Secunda uero diuisio cōmunes & proprias intra nomen alteratū facientis inclusit: Magis proprias uero intra aliud facientis,

Hæc

Hæc uero tertia diuisio, qua ait differentiarum alias esse separabiles, alias inseparabiles, unam quidem ex facientibus alteratum separabilibus differentiis adiungit: cæteras uero intra inseparabilis differentiæ uocabulum claudit: unam enim ex alteratum facientibus, id est propria differentia, & reliqua quæ aliud facere demonstrata est, id est magis propria, inseparabiles differentiæ esse dicuntur. Quarum ita subdiuisio fit, inseparabilium differentiarum aliæ sunt per se, aliæ per accidēs: per se quidem, magis propriæ, secundum accidens uero, propriæ: per se autē aliquid inesse dicitur, quod alicuius substantiā informat. Si enim idcirco quælibet species est, quoniam substātiali differentia constituitur: Illa differentia per se subiecto adest, non quæ per accidens, aut per quodlibet aliud medium sicut per ardorem Solis adhæret nigredo faciei hominis. sed sui præsentia speciem quam tuetur informat, ut hominem rationalitas: homini n. huiusmodi differentia per se inest. Idcirco.n. homo est, quia rationabilitas adest quæ si discesserit, species hominis non manebit: & has quidem quæ substantiales sunt, inseparabiles esse nullus ignorat. Separari.n. a subiecto non poterunt, nisi interempta sit natura subiecti. Secundum accidens uero inseparabiles differentiæ sunt, hæ quæ propriæ nuncupantur, ut aquilum esse, uel simum, quæ idcirco per accidens nuncupantur, quoniam iam constitutæ speciei extrinsecus accidunt, nihil subiecto substantiæ accommodantes.

Illæ igitur quæ per se sunt, in ratione substantiæ accipiūtur, & faciunt aliud, illæ uero quæ secundum accidens, nec in substantiæ ratione accipiuntur, nec faciunt aliud; sed altēratum. Et illæ quidem quæ per se sunt, non suscipiunt magis & minus: illæ uero quæ per accidens, & si inseparabiles sint, intensionem accipiunt, & remissionem: nam neque genus magis & minus prædicatur de eo cuius est genus, neque generis differentiæ, secundum quas diuiditur. ipsæ enim sunt, quæ uniuscuiusque rationem complent: esse autem unicuique unum & idem, nec intensionem, nec remissionem suscipiens est, aquilum autem uel simum esse, uel coloratum aliquo modo, & intenditur & remittitur.

31. Differentiis tripartitis earum inter se distantiam monstrat Porphyrius. Atq; unam quidem repetit quam superius dixit. Cum enim tres esse dixisset differentias communes, proprias, & magis proprias: alteratum facere dixit proprias, sicut & communes, aliud uero minime, sed hoc solis magis propriis reseruauit. nunc igitur idem repetit dicens: Quoniam inseparabiles differentiæ quæ substantiam monstrant, id est quæ per se subiectis speciebus insunt, easque perficiunt: aliud faciunt. Illæ uero quæ sunt propriæ idest secundum accidens inseparabiles differentiæ, neque in substantia sunt, neq; aliud faciunt, sed tantum (ut superius dictum est) alteratum. Item alia distantia est earum differentiarum quæ secundum substantiam sunt, ab his quæ secundum accidens. Quoniam quæ substantiam monstrant, intendi aut remitti non possunt: quę uero secundum accidens & intensione crescunt, & remissione decrescunt. id autem probatur hoc modo, unicuique rei esse suū neque crescere, neque diminui potest, nam qui homo est, humanitatis suæ nec cremēta potest, nec detrementa suscipere. Nam neque ipse plus a se aut minus hodie, uel quolibet alio tēpore homo esse potest: nec homo rursus ab alio homine plus homo potest esse uel animal. Vtrique enim æqualiter animalia, æqualiter homines esse dicuntur. Quod si unicuique esse suum nec crementa ampliari potest, nec imminutione decrescere, quod per id facile monstrari potest: quoniam quæ genera sunt uel species, nulla intensione uel remissione uariantur, non est dubium quin differentiæ quoque, quæ uniuscuiusque speciei substantiam informant, nec remissionis detrimenta suscipiant, nec intensionis augmenta. Itaque substantiales differentiæ neque intensionem, neque remissionem suscipiunt. huius causa hæc est. Quoniam esse unicuique unum & idem est, & intensionem remissionemque non suscipit, huius exemplū fit. Genus enim dici non potest plus minus ue cuilibet esse genus. Omnibus enim genus æqualiter superponitur. Differentiæ quoque quæ diuidunt genus, & informant speciē, quoniā speciei essentiam complent, nec intensionem recipiunt, nec remissionem. Quæ uero secundum accidens differentiæ sunt inseparabiles, ut simum esse, uel aquilinum, uel coloratum aliquo modo, & intensionem suscipiunt, & remissionem. Fieri enim potest ut hic paulo sit nigrior, hic uero amplius simus sit, ille minus aquilus. At uero quod non omnes homines æqualiter rationales mortalesque sint, nec specierum, nec differentiarum natura uidetur admittere.

Cum igitur tres species differentiæ considerentur, & cum hæ quidem sint separabiles, illæ uero inseparabiles: & rursus inseparabilium hæ quidem sint per se, illæ uero per accidens: & rursus earum quæ per se sint differentiarum, aliæ quidem sunt, secundum quas diuidimus genera in species: aliæ uero secundum quas ea quæ diuisa sunt specificantur: ut cum per se differentiæ omnes huiusmodi animalis sint, animati & sensibilis, rationalis & irrationalis, mortalis, & immortalis, ea quidem quæ est animati & sensibilis differentia, constitutiua est animalis substantiæ. est enim animal substantia animata sensibilis; ea uero quæ est mortalis & immortalis differentia, itemque rationalis & irrationalis, diuisiuæ sunt animalis differentiæ, per eas enim genera in species diuidimus.

32. Fit nunc differentiarum plena & suprema diuisio, quæ est huiusmodi: differentiarum aliæ sunt separabiles, aliæ inseparabiles. inseparabilium, aliæ sunt secundum accidens, aliæ substantiales. Substātialium aliæ sunt diuisiuæ generis, aliæ cōstitutiuæ specierum. Quod uero ait, Cum igitur tres species differentiæ considerentur, ad hoc retulit, quod in prima differentiarum diuisione, partim eas communes dicit esse, partim proprias, partim magis proprias dixit. quas rursus tres differentias, alias separabiles esse monstrauit, alias inseparabiles. Separabiles quidem communes inseparabiles uero proprias, ac magis proprias. Inseparabilium uero facit diuisionem dicens, alias esse secundum accidens, alias secundum substantiā considerari, & illas esse secundū accidens, quę propriæ nuncupantur. Magis proprias, uero secundum substantiam considerari. Earum uero quæ secundum substantiam sunt, subdiuisionem facit, quod aliæ earum genus diuidant, aliæ speciem informent. Ad cuius rei facilem cognitionem, illa tertii libri specierum generumque dispositio transcribatur. Sitque primum substantia, sub hac corporeum atque incorporeum: sub corpore, animatum atque inanimatum: sub animato, sensibile atque insensibile: sub quo animal. sub animali, rationale atque irrationale: sub rationali, mortale atque immortale: & sub mortali species hominis. quæ solis deinceps indiuiduis præponatur. In hac igitur diuisione, omnes hæ differentiæ specificæ nuncupantur. Generum enim specierumque differentiæ sunt, sed generum quidem diuisiuæ, specierum autem constitutiuæ: id autem probatur hoc modo. Substantiā quippe corporei atque incorporei differentiæ partiuntur: Corporeum uero animati atque inanimati. Animatum sensibilis atque insensibilis partiuntur. Ita igitur genera substantiales differentiæ partiuntur, & dicuntur generum diuisiuæ. At uero si eædem differentiæ quæ a genere descendentes genus diuidūt colligantur, & ad unum ad quod possunt iungi copulentur, species informantur: nam cum animal substantiæ sit species (Omnia enim superiora de inferioribus prædicantur, & quicquid inferius fuerit, species erit etiam superioris:) Animatum tamen atque sensibile, quæ sunt eiusdem differentiæ, si referantur ad genera diuisiuæ sunt, si ad speciem, constitutiuæ sunt animalis, eiusq; substantiam formant atque constituunt, definitionemque conformant, ut sit animal substantia animata sensibilis. Substantia quidem est genus, animatum uero atque sensibile diuisiuæ eiusdem differentiæ, constitutiuæ animalis. Item animal rationabilitas atque irrationabilitas, mortalitas atq; immortalitas diuidit, sed iuncta rationalitas atque mortalitas, quæ animalis diuisiua fuerant, fiunt hominis constitutiuæ, eiusq; perficiunt speciem, atq; omnem eius rationem definitionis informant atq; perficiunt. At si irrationabilitas cum mortalitate iungatur, fiet equus, atque quodlibet animal quod ratione non utitur. Rationabilitas uero atq; immortalitas copulatæ substantiam Dei informant. Ita igitur eædē differentiæ cum referuntur ad genera, diuisiuæ generū sūt: Si uero ad inferiores species considerentur, informāt spe

cies, earumque substantiam conuenienti copulatione constituunt. In hoc quæsitum est, quemadmodum dicerentur esse hæ differentiæ specierum constitutiuæ, cum irrationabilis differentia atque immortalia nullam speciem uideantur efficere. Respondemus primum quidem placere Aristoteli cælestia corpora animata non esse, quod uero animatum non sit, animal esse non posse, quod uero non sit animal, nec rationale esse concedi, sed eadem corpora propter simplicitatem & perpetuitatem motus æterna esse confirmat. Est igitur aliquid quod ex duabus his differentiis conficiatur, irrationabili scilicet atque immortali. Quod si magis concedendum Platoni est, & cęlestia corpora animata esse credendum, nullum quidem his differentiis potest esse subiectum. Quicquid enim irrationabile est, corruptioni subiacens & generationi, immortale esse non poterit. Sed tamen hæ differentiæ, quoniam in substantialium differentiarum numero sunt, si iungi ullo modo potuissent, earum naturam & speciem quoque possent efficere, atque ut intelligatur quæ sit hæc potẽtia efficiendæ substantiæ, speciei que formandæ, respiciamus ad proprias atque communes, quæ tametsi iungantur, speciem substantiamque nulla ratione constituunt. Si quis enim loquatur ambulans, quæ sunt duæ communes differẽtiæ, uel si longus ac albus nõ idcirco eidem eius substantia constituitur? minime. Cur? qoia non eiusdem sunt generis, quæ alicuius possunt constituere & conformare substantiam. ita igitur hæ, id est irrationale atque mortale, etiam si subiectũ aliquod substantiæ habere non possunt: possent tamen substantiam efficere, si ullo modo iungi copularique potuissent. Præterea rationale iunctum cum mortali substantiam pecudis facit. Est igitur constitutiua irrationalis differentia. Item immortale atque rationale coniuncta, efficiunt Deum. Est igitur immortale quod speciem format. Quod si inter se iungi nequeunt, non idcirco quod in natura eorum est, abrogatur.

Sed hæ quidem quæ diuisiuæ sunt differentiæ generum, cõpletiuæ fiunt & constitutiuæ specierum. diuiditur enim animal rationali & irrationali differentia, & rursus mortali & immortali differentia: sed eæ quæ sunt rationalis differentiæ & mortalis, constitutiuæ sunt hominis, rationalis uero & immortalis, Dei: illæ uero quæ sunt irrationalis, & mortalis, irrationabilium animalium. Sic & suprema substantia, cum diuisa sit animati & inanimati differentia, sensibili & insensibili, animata & sensibilis congregatæ ad substantiam, animal perfecerunt, animata uero & insensibilis perfecerunt plantam.

33. Geminum differentiarum usum esse demonstrat: unum quidem quo genera diuiduntur, alium quo species informantur. neque enim hoc solum differentiæ faciunt, ut genera partiantur, uerum etiam dum genera diuidunt: species in quas genera deducuntur, efficiunt. Itaque quæ diuisiuæ sunt generum, fiunt constitutiuæ specierum. huiusque illud exemplum est, quod ipse subiecit. Animalis quippe differentię sunt diuisiuæ. rationale atque irrationale, mortale atque immortale. his enim prædicatio diuiditur animalis. Omne enim quod animal est, aut rationale aut irrationale, aut mortale aut immortale est. Sed istæ differentiæ quæ diuidunt genus, quod est animal, speciei substantiam formamque constituunt. Nam cum sit homo animal, efficitur rationali mortalique differentiis, quæ dudum animal partiebantur. Item cum sit equus animal, irrationali mortalique differentiis constituitur, quæ dudum animal diuidebant. Deus autem cum sit animal, ut de Sole dicamus, rationali immortalique efficitur differentiis, quas diuidere genus, habita partitio paulo ante monstrauit. Sed hic (ut diximus) Deum corporeum intelligi oportet, ut Solem, & Cęlum, cæteraque huiusmodi, quæ cum animata, & rationabilia Plato esse confirmat, tum in deorum uocabulum antiquitatis ueneratione probantur assumpta: de primo quoque genere, id est substantia demonstrantur uenire differentiæ. Nam cũ eius diuisiuæ sint differentiæ, animatum atque inanimatum, sensibile atque insensibile, iunctæ differentiæ sensibilis atque animati effic iunt substantiam animatam atque sensibilem, quod est animal. Iure igitur dictum est, quæ diuisiuæ sunt differentię generum, easdem constitutiuas esse specierum.

Quoniam ergo eædem aliquo modo acceptæ fiunt constitutiuæ, aliquo modo autem, diuisiuæ, omnes specificæ dicuntur, & his maxime opus est ad diuisiones generum, & definitiones specierum, sed non his, quæ secundum accidens inseparabiles, nec magis his, quæ sunt separabiles.

34. Omnes a genere procedentes differentias genus ipsum a quo procedunt, diuidere nullus ignorat. Ipsæ autem quæ diuidunt genus, si ad posteriores species applicentur, informant substantias earum, easque perficiunt. Eædem igitur sunt constitutiuæ specierum, eædem sunt diuisibiles generum, alio tamen modo atque alio consideratæ, ut si relatæ quidem ad genus in contrariam diuisionem spectentur, diuisibiles generis inueniuntur: si uero iunctæ aliquid efficere possunt, specierũ constitutiuæ sunt. Quæ cum ita sint, hæ differentię quę genus diuidunt, rectissime diuisiuæ nominantur, quæ constituunt speciem, specificæ nuncupantur: sed constituunt speciem hæ differentiæ quæ sunt generis diuisiuæ: igitur eædem quæ sunt specierum constitutiuæ, specificæ nuncupantur. quare quæ generum diuisiuæ, & quæ specierum constitutiuæ sunt, iure specificæ nuncupantur. Has igitur in diuisione generis & in definitione specierum accipi oportere, manifestum est: quoniam enim diuisiuæ sunt, per eas diuidi oportet genus, quoniam autem constitutiuę, per eas species definiri. Quibus enim unũquodque constituitur: hisdem etiam definitur. Constituuntur autem species per differentias generis diuisiuas, quæ sunt specificæ. Iure igitur hæ specificæ solæ, & in generis diuisione, & in specierum definitione ponuntur. & de specificis quidem hæc ratio est. De his autem quæ uel separabilia, uel inseparabilia continent accidentia, nihil in generum diuisione, uel in definitione specierum poterit assumi idcirco quoniam quæ diuisibiles sunt, substantiam generis diuidunt, & quæ constitutiuæ sunt, substantiam speciei constituunt. Quæ uero sunt inseparabilia accidentia, nullius speciei substantiam informant: unde fit ut multo minus separabilia accidentia ad diuisionem generum, uel specierum definitiones accommodentur. Omnino enim dissimiles sunt substantialibus differentiis. Nam inseparabilia accidentia hoc fortasse habent commune cum specificis, hoc est cum substantialibus differentiis, quòd æque subiectum non relinquunt, sicut nec specificæ differentiæ. Separabilia autem accidentia, ne hoc quidem: separari enim possunt, non tantum potestate, & mentis ratiocinatione: sed actus etiã præsentia, & omnino ueniendi & discedendi uarietatibus permutantur.

Quas etiam determinantes dicunt: Differentia est qua abundat species à genere. Homo enim ab animali plus habet rationale & mortale, animal enim ipsum nihil horum est. Nam unde haberent species differentias? nec enim omnes oppositas habet. namq; idem, simul habebit opposita. sed quemadmodum probant, potestate quidem habet omnes differentias sub se, actu uero nullam. Et sic nec ex his quæ non sunt, aliquid fit, nec in eodem simul opposita erunt.

35. Specificas differentias definitione concludit, dicens substantiales differentias a quibusdã tali descriptionis ratione definiri. Differentia specifica est qua abundat species a genere. sit .n. genus animal, species homo: habet igitur homo differentias in se, quæ ipsum constituunt, rationale atque mortale: omnis enim species constitutiuas formæ suæ differentias in se retinet, nec prẹter illas esse potest, quarum congregatione perfecta est. Si igitur animal quidẽ solum genus est, homo uero est animal rationale mortale, plus habet homo ab animali id quo rationale est atq; mortale. Quo igitur abundat species a genere. i. quo superat genus, & quo plus habet a genere, hoc est specifica differentia. Sed huic definitioni quædam quæstio uidetur occurrere, habẽs principium ex duabus propositionibus per se notis. una quidem, quoniam duo contraria in eodẽ esse non possunt: alia uero, quoniam ex nihilo nihil fit. Nã neque contraria pati sese possunt, ut in eodem simul sint, nec aliquid ex nihilo fieri potest. Omne enim quod fit, habet aliquid unde effici possit atque formari. Quæ propositiones talem faciunt quęstionem, dictum est differentiam esse qua plus habet species a genere. Quid igitur? dicendum ne est, genus eas differen-

differentias, quas habet ſpecies non habere, & unde habebit ſpecies differentias, quas genus non habet? niſi enim ſit unde ueniant differentiæ, in ſpeciem uenire non poſſunt. Quod ſi genus quidem has differentias non habet: ſpecies autem habet, uidentur ex nihilo differentiæ in ſpeciem conueniſſe, & factum eſſe aliquid ex nihilo, quod fieri non poſſe ſuperius dicta propoſitio monſtrauit. Quod ſi differentias omnes genus continet, differentiæ autem in contraria diſſoluuntur, fiet ut rationabilitatem atq; irrationabilitatem, mortalitatem atque immortalitatem ſimul habeat animal, quod eſt genus, & erunt in eodem bina contraria, quod fieri non poteſt. Neque enim ſicut in corpore ſolet eſſe alia pars alba, alia nigra, ita fieri in genere poteſt. genus enim per ſe conſideratum partes non habet, niſi ad ſpecies referatur: quicquid igitur habet, nõ partibus ſed tota ſui magnitudine retinebit. Nec illud dubium eſt, quin in partibus ſuis genus habeat contrarietates, ut animal in homine habet rationabilitatem, in boue uero, contrarium. Sed nunc non de ſpeciebus quærimus de quibus conſtat quod dictum eſt, ſed an ipſum per ſe genus eas differentias, quas habent ſpecies habere poſſit, atque intra ſuæ ſubſtantiæ ambitum continere: hanc igitur quæſtionem tali ratione diſſoluimus. Poteſt quidlibet id quod eſt, non eſſe, ſed alio modo eſſe, alio uero non eſſe, ut Socrates cum ſtat, & ſedet & non ſedet, ſedet quidem poteſtate, actu uero non ſedet. Cum.n. ſtat, manifeſtum eſt eum non agere ſeſſionem, ſed potius ſtandi immobilitatem. Sed rurſus cum ſtat, ſedet, non quia iam ſedet, ſed quia ſedere poteſt, ita actu quidem non ſedet, poteſtate uero ſedet. ſic ouum animal eſt, & non eſt animal, non eſt quidem animal actu, adhuc nanque ouum eſt, nec in animalis proceſſit uiuificationem, ſed idem eſt tantum animal poteſtatẽ, quia poteſt effici animal, cum formam ac ſpeciem uiuificationis acceperit. Ita igitur genus habet has differentias & non habet. non habet quidem actu, ſed habet poteſtate. Si.n. ipſum per ſe animal conſideretur, differentias nõ habet. Si autem ad ſpecies reducatur, habere poteſt, ſed diſtributum, atque ut eius ſpeciebus ſeparatum nihil poſſit euenire contrarium. Ita ipſum genus ſi per ſe conſideretur, differentiis caret, ſi ad ſpecies referatur per diſtributas ſpecies, uelut in partibus ſuis contraria retinebit: atq; ita nec ea nihilo uenerunt differentiæ, quas genus retinet poteſtate, nec utraque contraria ſimul in eodem ſunt, cum contrarias differentias in eo quod dicitur genus, actu non habeat: impoſſibilitas n. eius propoſitionis quæ dicit contraria in eodem eſſe non poſſe, in eo conſiſtit, quod contraria actu in eodem eſſe non poſſunt. Nam poteſtate & non actu, duo contraria in eodem eſſe nihil impedit. Quæ uero nos contraria diximus Porphyrius oppoſita nuncupauit. Eſt enim genus contrarij oppoſitum. omnia enim contraria ſi ſibimetipſis conſiderentur, oppoſita ſunt.

Definiunt autem & hoc modo. Differentia eſt quæ de pluribus & differentibus ſpecie in eo quod quale ſit prædicatur: rationale enim & mortale de homine prædicatum in eo quod quale eſt, homo dicitur: ſed non in eo quod quid eſt. quidnam enim eſt homo, interrogatis nobis conuenientẽs eſt dicere, animal: quale autem requiſiti, rationale & mortale, conuenienter aßignabimus.

36. Tres ſunt interrogationes ad quas genus, ſpecies, differentia, proprium, atq; accidens reſpondetur, hæ autem ſunt. Quid ſit, quale ſit, quomodo ſe habet. Nam ſi quis interroget quid eſt Socrates, reſpondere per genus ac ſpeciem conuenit aut animal, aut homo. Si quis quomodo ſe habeat Socrates interroget, iure accidens reſpondetur. i. aut ſedet, aut legit, & cætera. Si quis uero qualis ſit Socrates interroget, aut differentia, aut proprium, aut accidens, reſpondebitur, id eſt uel rationalis, uel riſibilis, uel caluus. Sed in proprio quidem illa eſt obſeruatio, quod illud proprium dici poteſt, quod de una ſpecie prædicatur: accidens uero tale eſt, quod qualitatem deſignat, quæ non ſubſtantiam ſignificat. Differentia uero talis eſt, quæ ſubſtantiam demonſtret. Interroganti igitur qualis unaquæque res ſit, ſi uolumus reddere ſubſtantiæ qualitatem differentias prædicamus. Quæ differentia nunquam de una tantum ſpecie prædicatur, ut mortale, uel rationale, ſed de pluribus. Quod igitur de pluribus ſpeciebus inter ſe differentibus prædicatur, ad eam interrogationem, quæ, quale ſit id de quo quæritur, interrogat, ea eſt differentia, cuius talem poſuit definitionem. Differentia eſt quod de pluribus ſpecie differentibus in eo quod quale quid ſit prædicatur. Cuius definitionis cauſam rationemque pertractans ait:

Rebus enim ex materia & forma conſtantibus, uel ad ſimilitudinem proportionemque materiæ & formæ conſtitutionem habentibus, quemadmodum ſtatua ex materia quidem eſt, ære, forma autem, figura: ſic & homo communis & ſpecialis, ex materia quidem proportionabiliter conſiſtit, genere: ex forma autem, differentia: totum autem hoc, animal rationale mortale, homo eſt: quemadmodum illic ſtatua.

37. Dixit ſuperius differentias eſſe quæ in qualitate ſpeciei prædicarentur: nunc autem, cauſas exequitur, cur ſpeciei qualitas differentia ſit. Omnis inquit res uel ex materia formaque conſiſtunt, uel ad ſimilitudinem materiæ, atque formæ ſubſtantiam ſortiuntur. Ex materia quidem formaque ſubſiſtunt omnia quæcunq; ſunt corporalia. Niſi n. ſit ſubiectũ corpus quod ſuſcipiat formam, nihil omnino eſſe poteſt. Si.n. lapides non fuiſſent tanti, muri parieteſq; non eſſent. Si lignũ non fuiſſet, omnino nec menſa quidem, quæ ex ligni materia eſt, eſſe potuiſſet. Igitur ſuppoſita materia ac præiacente, cum in ipſam figura ſuperuenerit, fit, quælibet illa res corporea ex materia formaque ſubſiſtens, ut Achillis ſtatua ex æris materia, & ex ipſius Achillis figura perficitur. Atq; ea quidem quę corporea ſunt manifeſtum eſt, ex materia formaq; ſubſiſtere: ea uero quæ ſunt incorporalia, ad ſimilitudinem materiæ atq; formæ habent ſuppoſitas priores antiquioreſq; naturas, ſuper quas differentiæ uenientes efficiunt aliquid, quod eodem modo ſicut corpus, tanquam ex materia ac figura, conſiſtere uideatur, ut in genere ac ſpecie, additis generi differentiis ſpecies effecta eſt. Vt igitur in Achillis ſtatua, æs quidem materia eſt, forma uero Achillis, qualitas, & quædam figura, ex quibus efficitur Achillis ſtatua, quæ ſubiecta ſenſibus capitur: ita etiam in ſpecie quæ eſt homo, materia quidem eius genus eſt quod eſt animal, cui ſuperueniens qualitas rationalis, animal rationale, id eſt ſpeciem fecit. Igitur ſpeciei materia quædam, eſt genus, forma uero, quaſi qualitas, differentia. Quod eſt igitur in ſtatua æs, hoc eſt in ſpecie genus: quod in ſtatua figura conformans, id in ſpecie differentia. Quod in ſtatua eſt ipſa ſtatua, quæ ex ære figuraque conformatur, id in ſpecie eſt ipſa ſpecies, quæ ex genere differentiaq; coniungitur. Quod ſi materia quædam ſpeciei genus eſt forma autem differentia, omnis uero forma qualitas eſt, iure omnia differẽtia qualitas appellatur. Quæ cum ita ſint, iure in eo quod quale ſit, interrogantibus reſpondetur.

Deſcribunt autem huiuſmodi differentias, & hoc modo. Differentia eſt quod eſt aptum natum diuidere ea quæ ſub eodem genere ſunt: rationale enim & irrationale, hominem & equum quæ ſub eodem genere ſunt, animali, diuidunt.

38. Hæc quidem definitio cum ſit uſitata, & ante oculos expoſita: eam tamen exempli inſuper luce reſerauit. Omnes.n. differentiæ idcirco differentiæ nuncupantur, quia ſpecies a ſe differre faciunt, quas unũ genus includit, ut homo atq; equus proprijs diſcrepant differentiis: nã ſicut homo animal eſt, ita etiã equus, ergo ſecundũ genus nullo modo diſtant. Quæ igitur ſecundum genus nullo modo diſcrepant, ea differentiis diſtribuuntur. Additum.n. rationale quidem homini, irrationale uero equo, equus atq; homo, quæ ſub eodem fuerant genere diſtribuuntur & diſcrepant, additis ſcilicet differentiis.

Aßignant etiam hoc modo, differentia eſt, qua differunt à ſe ſingula, nanque homo & equus ſecundum genus non differunt. Sumus enim animalia nos, & irrationabilia, ſed additum rationale diſiunxit nos ab illis: rationales quoq; ſumus & nos & dij, ſed mortale appoſitum diſiunxit nos ab illis.

39. Vitioſa ratione & non ſana quod uult explicat definitio quorundam. Ita enim dicit eſſe differentiam, qua unaquæque res ab alia diſtat. in qua definitione nihil intereſt quod ita dixit, an ita concludat: Differentia eſt id quod eſt ipſa differentia. etenim differentiæ nomine, in eiuſdem differentiæ

usus est definitione, dicens. Differentia est qua differunt a se singula. Quod si adhuc differentia nescitur, nisi definitione clarescat, differre quoque quid sit, quomodo possumus agnoscere? ita nihil amplius attulit ad agnitionem, qui differentiæ nomine in eiusdem usus est definitione. Est autem communis & uaga nec includens substantiales differentias, sed quaslibet etiam accidentales hoc modo. Differentia est qua a se differunt singula. Quæ enim genere sunt, eadem differentia discrepant. ut cum homo atque equus idem sint in animalis genere quoniam utraque sunt animalia, differunt tamen differentia rationali: & cum dii atque homines sub rationalitate sint positi differunt tamen mortalitate. Rationabile igitur hominis ad equum differentia est mortale hominis ad Deum, atque hoc quidem modo substantiales differentiæ colliguntur. Quod si Socrates sedeat, Plato uero ambulet: erit differentia sessio, uel ambulatio, quæ substantialia non est. Namque istam quoque differentiam definitio uidetur includere, cum dicit differentia est qua differunt a se singula. Quomodocunque enim Socrates a Platone distiterit, nullo autem alio modo distare ab illo nisi accidentibus potest: id erit differentia secundum superioris terminum definitionis. quam rem scilicet uiderunt etiam hi, qui definitionis huius uagum communemque finem reprehendentes, certæ conclusionis terminum subiecerunt.

Interius autem perscrutantes differentiam dicunt, non quodlibet diuidens ea quæ sub eodem genere sunt esse differentiam, sed quod ad esse conducit, & quod est pars eius, & quod est esse rei. Neque enim quod aptum natum est nauigare, erit hominis differentia, & si proprium sit hominis. Dicimus enim animalium hæc quidem apta esse ad nauigandum, illa uero minime: diuidentes hominem ab aliis. sed aptum esse ad nauigandum, non erat completiuum substantiæ, nec eius pars, sed aptitudo quædam solum Idcirco quia non est talis differentia, quales sunt differentiæ, quæ specificæ dicuntur. Erunt ergo specificæ differentiæ, quæcunque alteram faciunt speciem, & quæcunque in eo quod quid est esse rei accipiuntur. Ac de differentiis quidem ista sufficiant.

40. Sensus propositionis huiusmodi est. Quoniam superius dixit determinasse quosdam differentiam a se, qua a se singula discreparent: Ait alios diligentius de differentia perscrutantes non fuisse arbitratos recte esse superius propositam definitionem. Neque enim omnia quæcunque sub eodem posita genere differre faciunt, differentiæ de quibus nunc tractatur id est, specificæ, nominari queunt. Plurea enim sunt quæ ita diuidunt sub uno genere positas, ut tamen eorum substantiam minime conforment. Quia non uidentur esse differentiæ specificæ, nisi illæ tantum quæ ad id quod est esse proficiunt, id est hæ quæ in definitionibus alicuius partes ponuntur: hæ autem sunt, ut rationale hominis. Nam substantiam hominis conformat & ad esse hominis proficit, & definitionis eius pars est. ergo nisi ad id quod est esse conducit, & eius quod est esse rei pars sit, specifica differentia nullo modo poterit nuncupari. Quid est autem esse rei? nihil aliud nisi definitio. Vnicuiq; enim rei interrogatæ quid est: Si quis quod est esse monstrare uoluerit, definitionem dicit. Ergo si quid definitionis pars fuerit, eius erit pars quæ omniscuiusque rei quid esse sit designet. Definitio est quidem quæ quid unaquæque res sit, ostendit ac profert: demonstraturque quod unicuique rei sit, esse per definitionis assignationem: Illæ uero differentiæ quæ nō ad substantiam conducunt, sed quoddam extrinsecus accidens afferunt, specificæ non dicuntur, licet sub eodem genere positas species faciant discrepare: ut si quis hominis atque equi hanc differentiam dicat, aptum esse ad nauigandum: homo autem aptus est ad nauigandum equus uero minime, & cum sit equus atque homo, sub eodem genere animalis, addita differētia aptum esse ad nauigandum, equum distinxit ab homine. Sed aptum esse ad nauigandum non est huiusmodi, quod possit hominis formare substantiam, sicut rationale, quæ est substantialis qualitas, sed tantum quandam quodam modo aptitudinem monstrat, & ad faciendum aliquid, uel non faciendum oportunitatem. Idcirco igitur specifica differentia esse non dicitur, quo fit, ut non omnis differentia quæ sub eodem genere positas species distribuit, specifica esse possit, sed ea tantū quæ ad substantiam speciei proficit, & quæ in parte definitionis accipitur. Concludit igitur eas esse specificas differentias, quæ alteras a se species differre faciunt per distantias substantiales: nam si unicuique, id est esse quocunque substantialiter fuerit, quæcunque differentiæ substantialiter diuersæ sunt, illas species quibus adsunt, omni substantia faciunt alias ac discrepantes: atque hæ in definitionis parte sumuntur. nā si definitio substantiam monstrat, & substantiales differentiæ species efficiunt, substantiales differentiæ partes sunt definitionum.

DE PROPRIO.

PROPRIVM uero quadrifariam diuidunt. Nam & id quod soli alicui speciei accidit, etsi non omni, proprium est: ut homini esse medicum uel geometram. Et quod omni accidit, etsi non soli: quemadmodum homini esse bipedem. Et quod soli, & omni, & aliquando: ut homini in senectute canescere. Et quod soli, & omni, & semper: quemadmodum homini esse risibile: nam etsi non rideat semper, tamen risibilis dicitur: non quod semper rideat, sed quod semper aptus natus sit ad ridendum, hoc autem ei semper naturale est, ut & equo hinnibile. Hæc autem nominantur uere propria, quoniam conuertuntur. quicquid enim est equus, hinnibile est, & quicquid hinnibile, equus.

41. Superius dictum est omnia propria ex accidentium genere descendere. Quicquid enim de aliquo prædicatur, aut substantiam informat aut secundum accidens inest. Nihil uero est quod cuiuslibet rei substantiam monstret nisi genus, species & differentia. Genus quidem, & differentia, speciei: Species uero indiuiduorum. Quicquid ergo reliquum est, in accidentium numero ponitur. Sed quoniam ipsa accidentia habent inter se aliquam differentiam: idcirco alia quidem propria, alia priore atq; antiquiore nomine accidentia nuncupantur. Ac de accidentibus paulo post, nunc de propriis, quæ quadrifariam diuiduntur, non tanquam genus aliquod proprium in quatuor species diuidi secarique possit, sed hoc quod ait diuidunt, ita intelligendum est, tanquam si diceret nuncupant, id est proprium quadrifariam dicunt: cuius quadrifariæ appellationis significationes enumerat, ut quæ sit conueniens & congrua nuncupatio proprietatis ostendat. Dicit ergo quod proprium primo est accidens, quod ita uni speciei adest, ut tamen nullo modo coæquetur ei, sed infra subsistat ac maneat, ut hominis dicitur proprium medicum esse, idcirco quòd nulli alii animalium inesse potest. Nec illud attendendum, an hoc de omni homine prædicari possit, sed illud tantum, quòd de nullo alio nisi de homine dici potest, medicum esse. Et hæc quidem significatio proprii dicitur esse soli, etiam si non omni. Soli enim speciei, etiam si non omni coæquatur, ut homini medicum esse, soli quidem inest homini, sed non omnibus hominibus ad se, etiam adest. Aliud proprium est, quod huic e contrario dicitur omni etiam si non soli: quod huiusmodi est, ut omnem quidem speciem contineat eamque transcendat Et quoniam quidem nihil est ex subiectis speciei, quod illo proprio non utatur, dicimus omni, quoniam uero transcendit in alias, dicimus non soli, hoc huiusmodi est quale homini esse bipedem. Proprium enim, est hominis esse bipedem. Omnis enim homo bipes est, etiam si non solus, aues enim bipedes sunt. Geminæ igitur significationes proprii, quæ superius dictæ sunt, habent aliquid minus. prima quidem, quòd non omni, secunda uero quòd non soli: quas si iungimus facimus, omni, & soli. Sed dempsimus aliquid secundum tempus, si ei adiiciatur aliquando, ut sit hæc tertia proprii nuncupatio, omni, & soli, sed aliquando, ut est in senectute canescere, & in iuuentute pubescere. Omni enim homini adest in iuuentute pubescere, & in senectute canescere: & soli. Pubescere enim solius est hominis, sed aliquando: neque enim in omni tempore, sed in sola tantum iuuentute. Hæc igitur determinatio proprii in eo quidem quòd omni, & soli inest, absoluta est, sed ex eo minus aliquid contrahit, cum dicimus aliquando, quòd si auferamus, fit proprii integra & simplex significatio hoc modo.

Proprium est quod omni,& soli,& semper adest,ut homini risibile,equo hinnibile. Omnis enim homo & solus homo risibilis est & semper, similiter & equus hinnibile. neque illud nos ulla dubitatione perturbet, quòd semper homo non rideat. Non enim ridere proprium est homini,sed risibile,quod non in actu,sed in potestate consistit. ergo etiam si non rideat,quia ridere tamen possit, soli. & omni homini semper adesse dicitur,& conuenienter proprium nuncupatur. Nam si actu separaretur a specie,potestate nulla ratione disiungitur. Quatuor igitur significationes proprii dixit. Nam prima quidem est, quando accidens ita subiectę speciei adest,ut soli ei adsit,etiã si non omni,ut hominis medicina. Secunda uero, soli quidem non adest,omni uero semper adiungitur,ut homini esse bipedem. Tertia,cum omni,& soli,sed aliquando, ut homini in iuuentute pubescere. Quarta,cum omni,& soli & semper adest, ut risibile. Atque ideo cætera quidem conuerti non possunt. Neque enim coæquatur quod soli,sed non omni speciei adest. Species quidem de ipso dici potest, ipsum uero de specie minime. Qui enim medicus est, potest dici homo. Homo uero qui est medicus etiam non dicitur. Rursum quod ita est alii proprium,ut omni adsit, etiam si non soli, ipsum quidem de specie prædicari potest, Species uero de eo minime. Nam bipes prædicari de homine potest,homo uero de bipede nullo modo. Rursus quod ita adest,ut omni,& soli,sed aliquando adsit quoniam de tempore habet aliquid diminutiuum,nec simpliciter adest,reciprocari non poterit. Possumus enim dicere omnis qui pubescit homo est non tamen dicimus omnis qui est homo,pubescit. potest enim minime ad iuuentutem uenire,atque ideo nec pubescere nisi forte non sit pubescere hominis proprium,sed in iuuentute pubescere solummodo, aut etiam cum nondum est in iuuentute, aut etiam præterit, tamen sit ei proprium non tale,quale tũc fieri potest,cum præter iuuentutem est,sed quale cum in iuuentute consistit: atq; ideo hoc quod non in omne tempus tenditur,etiam si tale est quod omni speciei adsit,quod tamen in tempus aliquod differatur, integrum atque absolutum proprium esse non dicitur. Quartum est, quod ita adest,ut & solam teneat speciem,& ut omni adsit,& absolutum sit à temporis conditione,ut risibile quod a superiori plurimum distat nam quod risibile est,semper ridere potest. Rursus qui potest in iuuentute pubescere, cum ipsa iuuentus non sit semper non ei adest semper, ut in iuuentute pubescat Hæc autem quarta proprii significatio, quam nulla temporis definitio constringit,absoluta est. Atq; ideo etiam conuertitur,& de se inuicem proprium atque species prædicantur: homo enim omnis risibilis est, & omne risibile homo.

DE ACCIDENTE.

ACCIDENS est quod adest, & abest præter subiecti corruptionem. Diuiditur autem in duo, in separabile, & in inseparabile. Separabile enim accidens est dormire: nigrum uero esse, inseparabiliter coruo, & æthiopi accidit: potest autem intelligi, & coruus albus, & æthiops nitens candore præter subiecti corruptionem. Definitur autem sic quoque. Accidens est quod contingit eidem inesse uel non inesse. Et quod neque genus est, neque species, neque differentia, neque proprium, semper autem est in subiecto subsistens. Omnibus igitur determinatis quæ proposita sunt, dico autem genere, specie, differentia, proprio, & accidente, dicendum est quæ sint ipsis communia, & quæ propria.

42. Quoniam superius dictum est omnia,quæ de aliquo prædicantur,uel substantialiter,uel accidentaliter dicuntur: Cumque ea quæ substantialiter prædicantur,eius de quo dicuntur substantiam definitionemque contineant,& sint eo antiquiora atque maiora, quod ex substantialibus prædicatis efficitur cumque ea quæ substantialiter dicuntur,pereunt,necesse est ut simul etiam ea interimantur, quorum naturam substantiamque formabant quæ cum ita sint,necesse est, ut quæ accidentaliter dicuntur,quoniam substantiam minime informant & adesse,& abesse possint præter subiecti corruptionem. Ea enim tantum cum absunt subiectum corrumpere possunt,quæ efficiunt atque conformant quæ sunt substantialia. quæ uero non efficiunt substantiam ut accidentia,ea cum adsunt,uel absunt,nec informant substantiam, nec corrumpunt. Est igitur accidens quod adest,& abest præter subiecti corruptionem. Id autem diuiditur in duas partes. Accidens enim aliud est separabile, aliud inseparabile. Separabile quidem, ut dormire, sedere. Inseparabile uero, æthiopi atque coruo, color niger. In qua re talis oritur dubitatio, ita enim est definitum. Accidens est quod adest & abest præter subiecti corruptionem. Idem tamen accidens aliquando inseparabile dicitur: quod si inseparabile est,abesse non poterit. Frustra igitur positum est accidens esse quod adesse, & abesse possit, cũ sint quædam accidentia, quæ a subiecto non ualeant separari. Sed fit sæpe,ut quæ actu,disiungi non ualeant,mente & cogitatione separentur. Sed si animi ratione disiunctæ qualitates a subiectis,non ea perimunt,sed in sua substantia permanent,atque perdurant, accidentes esse intelliguntur. Age igitur,quoniam æthiopi color niger auferri non potest, animo eum & cogitatione separemos: erit igitur color albus æthiopi Num idcirco species consumptæ sunt,minime: item etiam coruus, si ab eo colorem nigrum imaginatione separemus, permanet tamen auis, nec interit species. ergo quod dictum est adesse & abesse,non re,sed animo intelligendum est, alioqui,& substantialia,quæ omnino separari r.õ possunt, sæpe animo,& cogitatione disiungimus,ut si ab homine rationabilitatem auferamus,quam sicut actu separare non possumus,tamẽ si animi imaginatione disiungimus,statim perit hominis species,quod idem in accidentibus non fit. Sublato enim accidẽti cogitatione,species manet. Est quoque alia accidentis definitio cæterorum omnium priuatione,ut id dicatur esse accidens,quod neque genus sit,neque species, neque differentia, neque proprium quæ definitio plurimum uaga est, ualdeque communis. Sic enim etiam genus definiri potest,quod neque species,neque differentia,neque proprium sit, nec accidens. Eodem quoque modo species,ac differentia,atque proprium. Cum autem eadem similitudine definitionis plurima definiri queunt: non est terminans & circunclusa descriptio, præsertim cum longe sit ab definitionis integritate seiunctum, quod cuiuslibet rei formam aliarum rerum negatione demonstrat. Quibus omnibus expeditis,idest genere, specie, differentia proprio,atque accidenti, descriptisque eorum terminis quantum postulabat institutionis breuitas ea ipsa cõmuniter pertractanda persequitur,ut quas inter se habeant differentias hæc quinque,de quibus superius disputatum est,quasue communiones,mediocri consideratione demonstret, ut non solum quæ ipsa sint,uerum etiam quemadmodum ipsa inter se comparentur,appareat.

ANITII MANLII SEVERINI Boethii Patritii ordinarii & consularis uiri commentariorum in Porphyrium à se translatum.

LIBER QVINTVS.

EXpeditis per se omnibus quæ proposuit & quantum in uniuscuiusque consideratione poterat,ad scientiæ terminum breuiter adductis,nunc iam non de singulorum natura, id est uel generis,uel differentie,uel speciei uel proprii,uel accidentis:sed de ad se inuicem relatione pertractat. Nam quia communiones ac differentias rerum colligit, non ut sunt per se res illæ considerat,sed ad alias qualiter comparentur. Id autẽ duplici modo fit,uel similitudine dum tractat communitates,uel dissimilitudine dum differentias. quæ cum ita sint, nos quoque(ut adhuc fecimus)propter planiorem intellectũ philosophi uestigia persequentes,ordiemur de his communitatibus quæ adsunt generi,speciei, differentiæ,proprio, atq; accidenti,

Commune igitur omnibus est de pluribus prædicari. Sed genus quidem de omnibus sub se speciebus & de indiuiduis, similiter & differentia, prædicatur, Species uero de his quæ sub ipsa sunt indiuiduis. At proprium, & de specie cu-

ius est proprium, & de his quæ sub ea specie sunt indiuiduis. Accidens autem, & de speciebus, & de indiuiduis. namque animal, & de equis, & de bobus prædicatur, quæ sunt species, & de hoc equo, & de hoc boue, quæ sunt indiuidua. Irrationale uero de equis, & bobus, & de his qui sunt particulares, prædicatur. Homo præterea de his qui sunt particulares, prædicatur. Risibile quoque & de homine, & de his qui sunt particulares, prædicatur. Nigrum postremo de coruo, & ebeno, & de his qui sunt particulares, quod est accidens inseparabile: item moueri de homine, & equo et de his qui sunt particulares, quod est accidens separabile, sed principaliter quidem de indiuiduis, secundario uero & de his quæ continent indiuidua, prædicatur.

43. Antequam singulorum ad unumquodque habitudinem tractet, illam prius respicit, quam omnes ad se inuicem habere uidentur. hæc autem est una communio, quæ propositarũ quinque rerum numerum pluralitate prædicationis includit. Omnia enim de pluribus prædicantur. in hoc ergo sibi cuncta communicant: nam, & genus de pluribus prædicatur, itemque species, ac differentia, & proprium, atque accidens. quæ cum ita sint, est eorum una atq; indiscreta, communio de pluribus prædicari. Designat autem Porphyrius ipsam de pluribus prædicationem, quemadmodum in singulis fiat, & unumquodque propositorum de quibus pluribus prædicetur, ostendit. Ait enim genus quidem de pluribus prædicari, id est speciebus, ac specierum indiuiduis, ut animal prædicatur de homine atque equo, ac de his indiuiduis quæ sub eis sunt. Item genus prædicatur de differentiis specierum, atq; id iure, quoniam enim species differentiæ informant, cum genus de speciebus prædicetur, consequens est ut etiam de his dicatur, quæ specierum substantiam formamque efficiunt. quo fit, ut genus etiam de differentiis prædicetur, ac non de una, sed de pluribus. dicitur enim quod rationale est, esse animal: & rursus quod irrationale est, esse animal. Ita genus de speciebus, ac differentiis prædicatur, ac de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis. differentia uero de pluribus dicuntur speciebus, ac de earum indiuiduis, ut irrationale de equo prædicatur ac boue, quæ sunt plures species, & de his quæ sub ipsis sunt indiuiduis eodem modo dicitur. nam quod de uniuersali prædicatur, prędicatur & de indiuiduo. Quod si differentia de speciebus dicitur, prædicabitur etiam de eiusdem speciei subiectis. Species uero de suis tantum indiuiduis prædicatur. neque enim fieri potest, ut quæ species est ultima, quæque uere species ac magis species nuncupatur, hæc alias deducatur in species: quod si ita est, sola post speciem indiuidua restant. iure igitur species de suis tantum indiuidua restant. iure igitur species de suis tantum indiuiduis prædicatur, ut homo de Socrate, Platone, Cicerone, & cæteris. Proprium item de specie prædicatur cuius est proprium. neque enim esset proprium alicuius, si de aliquo prædicaretur de quo enim quæque res, & soli, & omni, & semper dicitur, eiusdem proprium esse monstratur. quæ cũ ita sint, proprium de specie dicitur, ut risibile de homine. Omnis enim homo risibilis est. Dicitur etiam de indiuiduis speciei de qua prædicatur. Est enim, Socrates, Plato, & Cicero risibilis. Accidens uero & de speciebus pluribus dicitur, & de diuersarum specierum indiuiduis. Dicitur enim coruus atque æthiops niger, & hic æthiops atque hic coruus, qui sunt indiuidui: nigri autem secundum nigredinis qualitatem uocantur, atque hoc quidem est accidens inseparabile. Sed multo magis separabilia accidentia pluribus inhærescunt, ut moueri homini, & boui. uterque enim mouetur. Et rursus ea quæ sub homine sunt atque boue indiuidua, moueri sæpe prædicantur. Sed aduertendum est auctore Porphyrio, quod ea quæ accidentia sunt, principaliter quidem de his dicuntur, in quibus sunt indiuiduis, secundo uero loco, ad uniuersalia indiuiduorum referuntur, atque ita prædicatio subteriorum superioribus redditur, ut quoniam nigredo singulis coruis adesse dicitur, dicitur etiam adesse speciali coruo. Nam quia omnia particularia qualitas ista accidentis nigredinis inficit, idcirco eandem nigredinem de specie quoque prædicamus, dicentes coruum, ipsam speciem, nigrum esse. In quibus omnibus mirum uideri potest, cur genus de proprio prædicari non dixerit, nec uero speciem de eodem proprio, nec differentiã de proprio, sed tantum genus quidem de speciebus, atque indiuiduis. Differentiam uero de speciebus atque indiuiduis. Speciem de indiuiduis. Proprium de specie atque indiuiduis. Accidens de speciebus atque indiuiduis. Fieri enim potest, ut quæ maioris prædicationis sunt, ea de cunctis minoribus prædicentur, & quæ ęqualia sunt, sibimet conuertantur. Eoque fit, ut genus de differentiis, & speciebus, & propriis, atque accidentibus prædicetur, ut cum dicimus, Quod rationale est, animal est, genus de differentia. Quod homo est, animal est, genus de specie. Quod risibile est, animal est, genus de proprio. Quod nigrum est, si forte coruum uel æthiopem demonstremus, animal est, genus de accidenti prædicamus. Rursus Quod homo est, rationale est, differentiam de specie. Quod risibile est, rationale est, differentiam de proprio. Quod nigrũ est, rationale est, si æthiopem demonstremus, differentiam de accidente. Item quod risibile est, homo est, speciem de proprio. Quod nigrum est, homo est, si æthiopem designemus, speciem de accidenti. Qua in re quod nigrum est, etiam risibile est, in æthiopis demonstratione, proprium de accidenti prædicatur, conuerti autem ad totum accidens potest, ut quoniam indiuiduis singulorum esse proponitur, idcirco de superioribus etiam prædicatur, ut quoniam Socrates animal est, rationale est, risibile est, & homo est. Cumque in Socrate sit caluitium: quod est accidens: prædicatur idem de animali, de rationali, de risibili, de homine, ut accidens de quatuor reliquis prædicetur. Sed horũ profundior quæstio est, nec ad soluendum satis est temporis. hoc tantum ingredientium intelligentia expectet, quod alia quidem recto ordine prædicantur, alia uero obliquo. Quoniam moueri hominem rectum est, id quod mouetur hominẽ esse conuersa locutione proponitur. Quocirca rectam Porphyrius in omnibus propositionem sumpsit. Quod si quis uim prædicationis subiectionisque attenderit in singulis comparans prædicationibus, eas quidem prolationes quæ rectæ sunt, inueniet a Porphyrio esse numeratas: eas uero quæ conuerso ordine prædicantur, fuisse sepositas.

GENERIS ET DIFFERENTIAE
Comparatio.

COMMVNE *est autem generi, & differentiæ cõtinentia specierum. continet enim & differentia species, & si non tot, quot genera: rationale enim, & si non contineat irrationabilia quemadmodum animal, tamen continet hominem, & Deum quæ sunt species. Et quæcunque prædicantur de genere, ut genus, & de his quæ sub ipso sunt speciebus prædicantur. Item quæcunque de differentia prædicantur, ut differentia, & de his quæ ex ipsa sunt speciebus prædicabuntur: Nam cum genus sit animal, non solum de eo prædicatur substantia, & animatum, & sensibile, sed etiam de his quæ sub animali sunt speciebus omnibus, prædicantur hæc, usque ad indiuidua. Cumque sit differentia rationale, prædicatur de ea ut differentia id quod est ratione uti, non solum autem de eo quod est rationale, sed etiam de his quæ sub rationali sunt speciebus prædicabitur ratione uti. Commune uero est & hoc, perempto genere, uel differentia, simul perimi, & ea quæ sunt sub ipsis. quemadmodum enim si non sit animal, non est equus, neque homo: sic si non sit rationale, nullum erit animal, quod utatur ratione.*

44. Postea quam quæ cunctis adesse uisa est communitatem, singulorũ ad se similitudines ac dissimilitudines quærat. Et quoniam inter quinque proposita genus ac differentia uniuersaliores sunt prædicationis. Siquidem genus, & species continet & differentias: differentiæ uero species continent, neque ab his ullo modo continentur. Primum generis & differentiarum similitudines colligat, ac primam quidem ponit hanc. Dicit enim commune esse generi ac differentiæ, ut species claudant. nam sicut genus sub se habet species, ita etiam differentia, & si non tot quot habet genus. Etenim quoniam genus differentiam etiam claudit, & non unam tantum sub se

diffe-

differentiam coercet ac retinet, plures necesse est, ut habeat sub se species, quam quælibet una earum quas claudit differentiarum, ut animal prædicatut de rationabili, & irrationabili. Quod si ita est, pcædicabitur, & de his quæ sub rationali sunt positæ speciebus. & de his quæ sub irrationali. Est ergo commune animali, & rationali, id est generi, & differentiæ: quod sicut genus de Deo, & homine prædicatur, ita etiam rationale quod est differentia, de Deo & de homine dicitur. Sed non intantum hæc prædicatio funditur quantum animalis, id est generis. Animal enim non de Deo solum atque homine dicitur, sed de equo, & boue prædicatur, ad quæ rationalis differentia non peruenit. Sed quandocunque Deum supponimus animali, secundum eorum opinionem facimus, qui Solem, stellasque, atq; totum hunc mundum animatum esse confirmant, quæ etiam deorum nomine (ut sæpe dictum est) appellauerũt. Secunda item communio est generis, ac differentiæ. quoniã quæcunq; prædicantur de genere, ut generæ eadem & de his quæ sub ipso sunt speciebus prædicantur. Ad hanc similitudinem, & quæcunque prædicantuc de differentia, ut differentia, eadem quoq; & de his quæ sub ipsa differentia sunt, ut differẽtiæ prædicantur. Cuius sententiæ talis est espositio. Sunt plura quæ de generibus pcædicantuc, ut genera, ut de animali dicituc animatum, & substantia atq; hæc, ut genera. Hæc igitur prædicantuc, & de his quæ sub animali sunt rursusque, ut genera: nam hominis, & animatam, & substantia genus est, sicut ante fuerat animalis. Item in ipsis differentiis quædam differentiæ inueniuntur, quæ de ipsis differentiis prædicantuc, ut de rationali duæ differentię dicuntur. Quod enim rationale est, utitur ratione, uel habet rationem. Aliud est autem uti ratione, aliud est habere cationem. ut aliud est habere sensum, aliud uti sensu. Habet quippe sensum, & dormiens, sed non utitur. Ita quoque dormiens habet rationem, sed minime utitur ergo ipsius rationabilitatis quædam differentia est, ratione uti, sed sub rationabilitate positus est homo. Prædicatur igituc de homine ratione uti, ut quædam differentia. Differt.n.a cæteris animalibus homo, quia ratione utitur. Demonstratũ est igitur quòd sicut ea quæ de genere pcædicantur, dicuntuc de generi subiectis, ita etiam ea quæ de differentia prædicantur, dicuntur de his quæ differentiis supponũtur. Tertium cõmune est, quod sicut assumptis generibus, species interimuntur: ita consumptis differentiis, species de quibus differentiæ prædicantur, intereunt. Commune enim est hoc uniuersaliũ in substantia pereuntium perire subiecta. Sed prima communio demonstrauit genera de speciebus prædicari, sicut etiam differentias. Propter hanc igituc similitudinem si auferantur genera: species pereunt. Sic etiam species perire necesse est quę sub differentiis sunt, si uniuersales earum differentiæ consumantur. cuius exemplum est. Si enim auferas animal, hominem atque equum sustuleris, quæ sunt species positæ sub animali. Si auferas rationale, hominem Deũq; sustuleris, qui sunt sub rationali differentia collocati. Et de communitatibus quidem hactenus. nunc de generis, & differentię dissimilitudine perpendit.

Proprium autem generis est de pluribus prædicari quam differentia, & species, & proprium, & accidens. animal enim de homine, & equo, & aue, & serpente prædicatur. Quadrupes uero de solis quatuor pedes habentibus. homo uero de solis indiuiduis hominibus. item hinnibile de solo equo, & de his qui sunt particulares. similiter & accidens de paucioribus quam genus. Oportet autem differentias accipere, quibus diuiditur genus, non eas quæ complent substantiam generis. Amplius genus continet differentiam potestate. animalis enim hoc quidem rationale est, illud uero irrationale, differentiæ uero non continent genera. Amplius genera quidem priora sunt his quæ sub se sunt positæ differentiis, & propter hoc simul quidem eas auferunt, non autem simul auferuntur ab eis: sublato enim animali, aufertur rationale, & irrationale. differentiæ uero non auferunt genus, nam etiam si omnes interimantur, tamen substantia animata sensibilis, intelligi potest, quæ est animal. Amplius genus in eo quod quid est, differentia in eo quod quale quid est prædicatur, quemadmodum dictum est. Amplius genus unũ quidem est secundum unamquamque speciem. ut est hominis animal, differentiæ uero plures, ut rationale, mortale, mentis, & disciplinæ susceptibile, quibus ab alijs differt. Amplius genus quidem simile est materiæ, formæ uero differentia, cũ autem sint, & alia communia, & propria generis, & differentiæ, nunc ista sufficiant.

45. Proprium quidem quid sit conuenienti atque integro uocabulo definitum est Sed per abusionem illa etiam propria quorumlibet dicuntuc, quę in unaquaque re ab aliis continẽt differẽtiam, licet cum aliis sint ea ipsa communia. Per se quippe proprium est homini quod ei omni, & soli, & semper adest ut risibilitas, per usurpatam uero locutionem etiam propriũ hominis rationabilitas dicitur, non pec se proprium. Quippe quod ei cum deorum est natura commune, sed homini rationabilitas proprium dicitur, ad diseretionem pecudis, quod rationale non est. Id uero propter hãc causam, quoniam id proprium uniuscuiusq; dicitur quod habet suum. Quo igitur quis ab alio differt, proprium eius non absurda usurpatione prædicatur. Sed nunc quod dicit proprium genecis esse de pluribus prędicari, quam cætera quatuor, id ipsum generis tale proprium est, quale pec se proprium dici solet, id est quod semper, & soli, & omni adsit generi. Generi enim soli adest, ut differentia, specie, proprio, atque accidente uberius atq; affluentius prædicetur. Sed de his speciebus differentiis, propriis atque accidẽtibus, id dici potest, quæ sub quolibet genere sunt, id est de differentiis quidem quæ quodlibet diuidunt genus. Specie uero quæ diuisibili generis differentia informatur. Proprio autem illi speciei quæ sub illo genere est, quod differentiis est diuisum. Accidentibusque quæ his hærent indiuiduis, quæ sub ea specie sunt, quam designatum genus includit. Hoc facilius exempla declarant. Sit enim genus animal, quadrupes ac bipes differentiæ sub animalis positæ continentia. Homo atque equus species sub eodem genere constitutæ. Risibile atque hinnibile propria earundem specierum. Velox, & bellatoc, accidentia, quæ his indiuiduis accidunt, quæ sub speciebus hominis atque equi continentuc. Aniamal igitur quod est genus prędicatur de quadrupede, & bipede, quæ sunt differentiæ. Quadrupes uero non dicituc de bipede, sed tantũ de his animalibus quæ quatuor pedes habent. plus igitur prędicatur genus quam differentia. Rursus homo de Platone, & Socrate prædicatur, & de cæteris. Animal uero non modo de hominis indiuiduis, uero etiam de cæteris irrationabilibus indiuiduis dicitur. plus igitur genus quam species prædicatur. Sed cum sit proprium equi hinnibile, cumque genus quam species uberius prædicetur, prædicatio quoque generis proprii supergreditur prædicationem. Accidens quoque & si pluribus inesse potest, tamen sæpe genere contractius inuenituc ut bellatoc, non proprie nisi homo dicitur, & uelocitas in paucis animalibus inuenituc: quo fit, ut genus, & differentia, & specie, & proprio, & accidente amplius prædicetur. Atq; hæc est una proprietas generis, quæ genus ab aliis, omnibus disiugat ac separet. Oportet autem inquit nunc eas differentias intelligere, quibus diuiditur genus, non quibus informatur genus: ille enim a quibus informatuc genus, plus quam ipsum genus sine dubio pcædicantur, ut animatum & corporeum ultra animal tendunt, cum sint differentiæ animalis, non diuisiuæ, sed pocius constitutiuæ. Omnia .n. superiora de inferiorbus prædicantur. Quę uero de infecioribus prædicantur, neq; cõuerti possunt, hæc ab eis quæ inferiora sunt, amplius prædicãtur. Post hoc aliud propriũ generis ostendit, quo ab his differẽtiis quæ sub eodem sunt positę segregatur. Omne.n genus cõtinet differentias potestate. Differẽtia uero genus non potest continere. Animal enim rationale, atque irrationale continet potestate. Neq; enim cationabilitas, aut irrationabilitas animal poterit continere. Potestate autem ait, continere animal differentias, quia (ut superius dictum est) genus quidem omnes habet sub se differentias potestate, actu uero minime. Ex quo fit, ut alia proprietas oriatur. Sublato enim genere, perit differentia: ueluti sublato animali intermitur rationabilitas, quod est differentia. At si rationabile interimas, irrationabile animal manet. Sed obiici potest, quid si utrasque differentias simul abstulero, num poterit remanere genus? Dicimus potest. Vnumquodque enim non ex his, du quibus prædi

catur, sed ex his, ex quibus efficitur, substantiam sumit. Itaq; fit, ut genus sublatis differentiis diuisiuis permanere possit. Dum tamen maneant illæ, quæ ipsius generis formam substātiamque constituunt. Quoniam enim animal animata atque sensibilis differentiæ constituunt, hæ si maneant, atque iungātur, perire animal non potest, licet ea pereant de quibus animal prædicatur, rationale scilicet atque irrationale. Vnumquodque enim (ut dictum est) ex his substantiæ proprietatem sumit, ex quibus efficitur, non ab his de quibus prædicatur. Amplius si utrasque differentias genus potestate continet, ipsum per se neutrum earum intra se positam collocatamq; cōcludit. & si actu quidem eas non continet, sed potestate, actu etiam ab his poterit separari. hoc ipsum enim, quod est eas potestate continere, id erat actu non cōtinere. Genus uero, quia quaslibet differentias actu non continet, actu ab eisdem, etiā separatur. Rursus aliud est generis propriū, quod ex proprietate prædicationis agnoscitur. Omne enim genus ad interrogationem quid est unumquodque, responderi conuenit, ut animal in eo quod quid est, de homine prædicatur. differentia uero minime, sed in eo quod quale sit. Omnis enim differentia in qualitate consistit. Sed hoc proprium tale est, quale superius diximus, non per se, sed secundum alicuius differentiam dictum. Alioqui commune est hoc generi cum specie, ut in eo quod quid sit prædicetur. sed quia hac in re genus a differentia discrepat, quoniam differentia quidem in eo quod quale est, genus uero in eo quod quid est prædicatur: generis proprium dicitur non per se, sed ad differentiæ comparationem, & in omnibus reliquis eandem rationem conueniet speculari. Quodcunque enim ita proprium generi dicitur, ut nulli sit alii commune, sed tantum hoc genus habeat, & semper, id secundum se proprium nuncupatur. Quicquid uero cum alio cōmune est, id non per se, sed ad alterius differentiam proprium dicitur. Alia rursus generis & differentiæ separatio est, quod genus quidem speciei unum semper adest scilicet proximum plura enim possunt esse superiora, uelut hominis animal atq; substantia, sed proximum eiusdem hominis animal tantum. Differentiæ uero plures uni speciei adesse poterunt, ut rationale atque mortale homini. Itaque fit definitio ex uno quidē genere, sed pluribus differentiis, ut homini animal rationale atque mortale. Rursus alia discretio est, quod genus quidem uelut quendam subiecti locum tenet, differentia uero formæ, ita ut illud sit materia quædam, quæ figuram suscipiat: hæc uero sit forma: quæ superueniens speciei substantiam rationemque perficiat. Idcirco pluribus differentiis a genere differentiam segregauit, quia hæc maxime generis quandam similitudinem continet, quia est uniuersalis, & præter genus inter cætera maxima, sed cum alia plura communia, pluraque propria generis inter se ac differentiæ ualeant inueniri, sufficiant ōīa quæ inquit ista. Satis est enim ad discretionem quaslibet differentias assumere, etiā si quæ dici possunt non omnia colligantur.

GENERIS ET SPECIEI.
Comparatio.

GENVS autem & species commune quidem habent de pluribus prædicari, quemadmodum dictum est. Sumatur autem species, ut species solum, non autem, ut genus, si fuerit idem species & genus. Commune his est etiā hoc, priora his esse de quibus prædicantur, & totum quoddam esse utrunque.

46. Generis & speciei enumerat tria communia, unum quidē de pluribus prædicari. genus enim & species de pluribus prædicantur, sed genus de speciebus ut dictum est, species uero de indiuiduis. Sed nunc de illa specie loquitur, quæ tantum species est, ut homo, id est quæ non etiam genus est, sed ultima species. Quod si talem speciem ponamus quæ etiam genus esse potest, ac de ea dicamus quod commune habet cum genere de pluribus prædicari, nihil interest an ita dicamus, ipsum genus id secum habere commune, de pluribus prædicari. Talis est enim species quæ non solum est species, sed etiam genus est. Est autem commune his quoque quod utraq; priora sunt his de quibus prædicantur. Omne enim quod de pluribus prædicatur, si recto (ut superius dictum est) ordine dicatur prius est his de quibus prædicatur. Præterea est illis hoc etiam commune, quod genus ac species totum sunt eorū quæ intra suum ambitum continent, & coercent omnium. n. specierum totum genus est, & omnium indiuiduorum totum, est species. Atq; enim genus, & species adunatiua sunt plurimorum. quod uero multorum adunatiuum est: id eorum quæ ad unitatis formam reducit, recte dicitur totum.

Differunt autem, eo quod genus quidem species continet, species uero continentur, & non continent genera. De pluribus enim prædicatur genus quam species. Amplius genera quidem præiacere oportet, & informata differentiis specificis, perficere species. unde & priora sunt naturaliter genera, & secum species interimentia, nec tamen ab eis interimuntur. nam si species, sit est & genus. genus uero si sit, non omnino erit species. Et genera quidem uniuoce de speciebus prædicantur, species uero de generibus minime. Amplius genera quidem excedunt eas quæ sub ipsis sunt species, continentia. species autem excedunt genera propriis differentiis. Amplius nec species fiet unquam generalissimum, nec genus fiet unquam specialissimum.

47. Expeditis communibus generis, & speciei, nunc de eorū discretione pertractat. Differre enim dicit genus a specie, quoniam genus continet species, ut animal continet hominē, species uero non continet genera. neque enim homo de animali prædicatur. Itaque fit ut species quidem contineantur a generibus, nunquam uero contineant genera. Omne enim quod amplius prædicatur, illius est continens, quod minus dicitur. Quod si genus amplius prædicetur quam species, necesse est ut species quidem contineatur a genere, genus uero nullo modo speciei ambitu prædicationis includatur. huius autem ratio est, quoniam genus semper suscipiens differentiam, speciem facit. hoc est genus quod habet latissimam prædicationem: coarctatum in differentias, & contractum, facit speciem. omnino enim generi iuncta differentia speciem reddit, & ex uniuersalitate, & latissima prædicatione in angustum speciei terminum contrahit. Animal enim cuius prædicatio per se longe lateq; diffusa est, si corripiat rationalis differentiam, & mortalis, diminuit atque contrahit in unum hominis speciem: unde fit ut minor sit semper species, quam genus: atque ideo continetur: sed non contineat, sublatoque genere auferatur species. si enim totum auferas, pars non erit. quod si species auferatur, genus manet, ueluti cum animal sustuleris, interimitur etiam homo: si hominem auferas, animal restat. Hoc etiam causa est, ut genus de specie uniuoce prædicetur, id est ut species suscipiat definitionem generis & nomen, sed non e conuerso, definitionem quippe speciei genus suscipere non uidetur, substantiam enim priorum inferiora suscipiunt. Si enim definias animal, & dicas substantiam esse animatam atque sensibilem, aut si prædices de homine animal, uerum dixeris. si etiam animalis definitionem de homine prædicaueris, dicasque hominem esse substantiam animatam atq; sensibilem, nihil fuerit in propositione falsi: sed si hominis rationem reddas, animal rationale mortale, ea animali non conueniunt, neque enim id quod animal est, id dici poterit animal rationale mortale. Fit igitur, ut sicut species generis nomen suscipit, ita etiam capiat definitionem: & sicut genus nomen speciei non suscipit, ita nec eiusdem definitione monstretur: sed cuius nomen, & definitio de aliquo prædicatur, id uniuoce dicitur. Cum igitur generis, & nomen, & definitio de specie prædicetur, genus de specie uniuoce dicitur. Quoniam uero speciei de genere neque nomen neque definitio prædicatur, non conuertitur uniuoca prædicatio. Differunt genera a speciebus hoc quoque modo: q genera superuadūt species suas, aliarum continentia specierum. Species uero genera, differentiarum pluralitate: animal enim quod est genus, superuadit hominem quod est species, quia non hominem solū continet, uerum etiam bouem, equum, aliasque species, quas suæ prædicationis spatio includit. Species uero, ut homo, superuadit genus, ut animal multitudine differentiarum. Nam actu genus, non habet irrationale uel mortale, nullas quippe actu genus retinet differentias, easdem species suæ substantiæ inhærentes atque insitas tenet. Homo enim rationalis est atque

morta-

mortalis: quod genus minime est. Animal enim neque mortale est per se neque rationale. Quod si genus quidem plus q̃ unam continet speciem, at uero species multis differentiis informantur, superat quidem genus speciem continentia specierum: species uero uincit genus differentiarum pluralitate. Illa quoque est differentia, ꝙ genus quoniam omnium primũ est, nunquam in tantum descendere poterit ut fiat ultimum, species uero quæ cunctis est inferior, numquam in tantum ascendere poterit, ut suprema omnium fiat: nunquam igitur nec species generalissimum fiet, nec genus specialissimum. Sed ex his quæ dictæ sunt differentiis, aliæ sunt quæ genus a specie propriæ coniunctæq; disterminant: Aliæ uero quæ non solum genus a specie, uerumetiam a cæteris deducunt ac disterminant. neque enim in his tantum oportet differentiis, quæ sunt dictæ, uerumetiam in cæteris considerare, si propriæ normam discretionis quærimus agnoscere.

GENERIS ET PROPRII

comparatio.

GENERIS *autem & proprij commune quidem est sequi species: namque si homo est, animal est: si homo est, risibile est: Commune est quoque æqualiter prædicari genus de speciebus, & proprium de his quæ participant illo indiuiduis: æqualiter enim & homo, & bos animal est, & Cicero, & Cato sunt risibiles. Commune denum est his uniuoce prædicari, genus de proprijs speciebus, & proprium de his quorum est proprium.*

41. Tria interim generis ac proprij dicit esse cõia. quorum primum illud est, quoniã ita genus sequitur species ac proprium, posita enim specie necesse est intelligamus genus & proprium. neutrum enim species proprias derelinquit, nam si homo est animal est. si homo est, risibile est. ita quemadmodum genus, sic proprium ab ea specie cuius est proprium, non recedit. Illud quoque est commune, quod æqualis est generis participatio, sicut etiam proprij. Omne enim genus æqualiter a suis speciebus participatur. propriũ uero indiuiduis omnibus æqualiter adhærescit Manifestum est autem participatione esse generi æquale proprium. neque enim plus homo animal est, quam equus, atque bos, sed in eo quod sunt animalia, æqualiter animalis, idest generis uocabulum trahunt. Cato etiam & Cicero æqualiter risibiles sunt, etiam si æqualiter non rideant. in eo enim quod apti ad ridendum sunt, dici risibiles possunt, non ꝙ semper rideant. Aequaliter ergo ea quæ sub genere sunt, suscipiunt genus, sicut ea quæ sub proprijs, propria. Tertium illud, quod sicut genus de proprijs speciebus uniuoce prædicatur, ita etiam proprium de sua specie uniuoce dicitur. Genus enim quoniam substantiam speciei continet, non modo eius nomen de specie, uerum etiam definitio prædicatur. Proprium uero quia speciem non reliquit, eique semper æquatur. nec in aliam speciem transgreditur, nec infra subsistit. Definitionem quoque proprium speciebus tradit. cuius enim nomen uni tantum conuenit speciei cui coæquatur. dubitari non potest, quin eius quoq; definitio speciei conueniat. Quo fit ut sicut genus de speciebus, ita proprium de sua specie uniuoce prædicetur.

Differunt autem, quoniam genus prius est, posterius proprium: oportet enim esse prius animal, dehinc diuidi differẽtiis & proprijs. Amplius genus quidem de pluribus speciebus prædicatur, quarum est genus: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius proprium quidem conuersim de eo cuius est proprium, prædicatur: genus uero de nullo conuersim prædicatur. nam nec si animal est, homo est: nec si animal est, risibile est: si uero risibile est, homo est: & e conuerso. Amplius omni speciei inest proprium cuius est proprium, & soli & semper: genus uero, omni quidem speciei inest cuius fuerit genus, & semper, non tamen soli. Amplius propria quidem interempta non simul interimunt genera: genera uero interempta interimunt species quarum sunt propria. Quare his interemptis quorum sunt propria, & ipsa simul interimuntur.

49. Tale rursus proprium sumit, ꝙ ad alterius comparationẽ proprium nuncupetur. dicit enim propriũ esse generis prius esse quam propria. Oportet enim prius esse genus, quod uelu ti materia differentiis supponatur, uenientibusque differentiis fieri speciem, cũ quibus propria nascuntur Si igitur prius est genus, quam differentiæ, prius etiam differentiæ, quam species, & speciebus propria coæquantur: non est dubium quin propria generibus posteriora sint: atque hoc quod dictum est proprium esse generis, prius esse quam propria: commune est generi cum differentia: differentiæ enim species conformantes, priores considerantur esse, quam propria. Siquidem speciebus ipsis priores sunt, quas propria ratione determinant sed ut dictum est, hoc proprium ad differentiam proprij intelligẽdum est, nõ quale superius proprium per se constitutum est. Rursus differt genus a proprio, ꝙ quidem de pluribus prædicatur speciebus, proprium uero minime: nam neque genus est, nisi plures ex se species proferat, nec propriũ si alteri cuilibet speciei possit esse commune. Fit igitur ut genus quidem plurimas sub se species habeat, ut animal hominem atq; equũ proprium uero, unam tantum, sicut risibile hominem. Quo fit, ut illa quoque proprietas ex differentia nascatur. genus enim prædicatur quidem de speciebus, ipsum uero in nulla prædicatione supponitur. Propriũ uero & species alterna prædicatione mutantur. Fit enim prædicatio aut a maioribus ad minora, aut ab æqualibus ad æqualia. Genus igitur quod maius est, de speciebus omnibus prædicatur: species uero quoniam minores sunt, de generibus non dicuntur, ut animal de homine dicitur, homo uero de animali nullo modo prædicatur. At uero proprium, quoniam speciei æquale est, æque prædicatur atque præponitur, ut risibile de homine dicitur, omnis enim homo risibilis est, eodemque modo conuertitur. omne enim risibile homo est. Differt etiam proprium a genere, ꝙ proprium uni speciei, & omni, & semper adest. Genus uero ex his quidem duo retinet, in uno uero diuersum est. nam speciebus suis & semper adest, & omnibus, non uero solis: hoc enim erat tantum proprijs esse, quod singulas species tantum continent: hoc autem generibus, quod plures. igitur propria quidem singulas obtinent species, genera uero non singulas. adest igitur proprium uni soli speciei, & semper, & omni. Genus uero & omni quidem, & semper, sed non soli, ut risibile homini soli, animal uero eidem homini, sed non soli. præest .n. cunctis, quæ irrationabilia nũcupamus Præterea si auferamus genus, species interimuntur. nã si non sit animal, non erit homo. si auferamus species non interimitur genus. nam si nõ sit homo, animal non peribit Species uero & propria, quoniã sunt æqualia, alterna se uice consumunt nam si non sit risibile homo non erit. si homo non sit, risibile non manebit. Consumunt igitur genera sub se positas species, non uero ab his inuicem consumuntur. Species uero & proprium inuicem perimuntur & perimunt.

GENERIS ET ACCIDENTIS

comparatio.

GENERI *uero & accidenti commune est de pluribus (quemadmodum dictum est) prædicari, siue separabile sit accidens, siue inseparabile: etenim & moueri de pluribus, & nigrum de coruis & de æthiopibus, & aliquibus inanimatis prædicantur.*

50. Nihil est quod inter cætera, ita sit a generis ratione disiunctum, sicut est accidens. nam cum genus cuiuslibet substantiam monstret: accidens uero a substantia longe disiunctum sit, & extrinsecus ueniens, nihil uero notius commune potest habere cum genere, quam de pluribus prædicari. Genus enim de pluribus prædicatur speciebus, accidens uero non modo de pluribus speciebus, uerum etiam generibus, animatis, atque inanimatis, ut nigrum dicitur de rationali homine, & de irrationali coruo, & de inanimato ebeno: Album etiam de cygno, & marmore, moueri de homine, de equo, & de stellis, ac de agitatia, quæ sunt separabilis accidentis exempla.

Differt autem genus ab accidenti, quoniam genus ante species est, accidentia uero speciebus posteriora, sunt: nam etsi inseparabile accidens sumatur; tamen natura prius est illud cui accidit, quam accidens. Et genera quidē quæ participant, æqualiter participant: accidentia uero non æqualiter. intensionem enim & remißionem suscipit accidentium participatio, generum uero minime. Et accidentia quidem principaliter indiuiduis consistunt: genera uero, & species naturaliter priora sunt indiuiduis substantiis. Et genera quidem in eo quod quid sit prædicantur de his quæ sub ipsis sunt: accidentia uero in eo quod quale aliquid sit, uel quomodo se habet unumquodque. qualis est enim æthiops interrogatus, dicis, niger; & quomodo Socrates se habet, dicis, sedet, uel ambulat.

51. Differentiam generis & accidentis hanc primum proponit, Quod genus quidem ante species sit. quippe quod materiæ loco est, & differentiis informatum species gignit: at uero accidens esse post species inuenitur. Oportet enim prius esse cui aliquid accidat, post uero ipsum accidens superuenire. Nam si subiectum non sit quod suscipiat, accidens esse non poterit. Quod si genus quidem speciebus subiectum est, non possunt esse species, nisi eis genus uelut materia supponatur. Accidentia uero esse non possunt, nisi eis species supponatur. nam manifestum est genus quidem ante species esse, accidentia uero post species. Rursus est alia differentia, quoniam genus neque intensionem, neque remissionem suscipere potest. Quo fit, ut quæ participant genere, æqualiter eius nomen definitionemq; suscipiant. Omnes enim homines æqualiter animalia sunt, eodemque modo equi: nec non inter se homo atque equus, & cætera animalia comparata æque animalia prædicantur. Accidens uero participatio & intenditur & remittitur. Inuenies enim quemlibet paulo dintius ambulantem & paulo amplius nigrum. & si in ipsis æthiopibus considerabis, omnes non æque nigro colore esse obductos inuenies. Alia quoque differentia est, quoniam omne accidens in indiuiduis principaliter subsistit. Genera uero speciebus, & indiuiduis priora sunt. nisi enim singulariter corui nigredine infecti essent, corui species nigra esse nullo modo diceretur. Ita fit, ut accidentia post indiuidua ordeantur. Nam si prius est id cui aliquid accidit, quam illud quod accidit, non est dubium prius esse indiuidua, posterius uero accidens. Genera uero & species supra indiuidua considerantur; hoc idcirco fit, quoniam de his omnibus prædicantur, eorumque substantiam propria prædicatione constituunt. sed dici potest, genera quoq; & species posteriora indiuiduis inueniri. Nisi enim sint singuli homines singulique equi, hominis atque equi species esse non possunt: & nisi sint singulæ species, earum genus animal esse non poterit. Sed meminisse debemus superius dictum esse genus non ex his sumere substantiam de quibus prædicatur, sed de eo potius quo differentiis constitutiuis eius substantia formaque perficitur. Itaque si genus quidem diuisiuis differentiis interemptis non perimitur, sed manet in iis, quæ eius constitutiuæ sunt, quæ eius formam definitionemque perficiunt: cumq; differētiæ diuisiuæ generis, speciebus sint priores (ipsæ enim species conformant, atq; constituunt) non est dubium quin genus etiam pereuntibus speciebus possit in propria permanere substantia: idem de speciebus dictum sit. Species enim superioribus differentiis non posterioribus indiuiduis formantur. Quæ cum ita sint, species quoque ante indiuidua subsistunt. Accidentia uero nisi sint quibus accidant, esse non possunt: nullis uero prius accidunt, quam indiuiduis. Hæc enim generationi & corruptioni supposita: uariis semper accidentibus permutantur. Illam quoque annumerat differentiā quæ dicta est superius, quod genus quia rem demonstrat, & de substantia prædicatur, in eo ꝙ quid est dicitur: Accidens uero aut in eo quod quale est, aut in eo quod quomodo sese habet res. Nam si qualitatem interroges, accidens respondebitur, ut si qualis est coruus: niger. Si quomodo se habet: aliud rursus accidens, aut sedet, aut uolat, aut crocitat. Nam cum accidens in nouem prædicamenta diuidatur, qualitatem, quantitatem, ad aliquid, ubi, situm, habitum, quando, facere, pati; cætera quidem omnia in quomodo se habet interrogatione ponitur, qualitas uero in qualitatis sciscitatione responderi solet. Nam si interrogemus qualis est æthiops; respondebimus accidans, idest niger. Si quomodo se habeat Socrates: tunc dicimus. aut sedet, aut ambulat, aut superiorum aliquod accidentium.

COMPARATIONVM NVMERVS.

GENVS itaque quomodo ab alis quatuor differat dictum est. Contingit autem etiam unumquodque aliorū differre ab aliis quatuor, ut enim quinque quidem sint & unumquodque ab aliis quatuor differat, quater quinque uiginti fiant omnes differentiæ: sed non sic se res habet, sed semper posterioribus enumeratis, & secundis quidem una differentia superatis, propterea quia iam sumpta est: tertiis uero, duabus: quartis uero, tribus: quintis uero, quatuor: decem fiunt omnes differentiæ, quatuor, tres, duæ, una. Genus etenim quo differt à differētia & à specie, & à proprio, & ab accidente dictum est, quatuor ergo sunt generis differentiæ, differentia uero quo differt à genere dictum est, quando quo differt genus ab ea dicebatur: relinquatur ergo quo differat à specie, proprio, & accidenti dicere, & ita fiunt tres. Rursus species quo quidem differt à differentia, dictum est, quando quo differt à specie differentia dicebatur: & quo differat, à genere, dictum est, quando quo differat genus à specie dicebatur. reliquum est igitur quo differat species à proprio, et ab accidenti dicere, & sunt duæ hæ differentiæ. Quo autem differt proprium ab accidenti relinquitur: nam quo à genere, & specie, & differentia differat, prædictum est in illorum ad ipsum differentiis. quatuor igitur sumptis generis differentiis ad alia, tribus uero differentiæ, duabus speciei, una autem proprii ad accidens, decem erunt omnes, quarum quatuor quæ erant generis ad reliqua, superius demonstrauimus.

51. Quoniam differentias atque communicates generis ad differentiam, speciem, proprium, atque accidens persecutus est: idem quoque de cæteris facere contendens, prædicit quot omnes differentiæ possunt esse, quæ inter se comparatis commistisque rebus iis quæ supra positæ sunt, efficiantur. Sunt autem xx. nam cum quinque sint res, & unaquæque res earum a quatuor aliis differat, quinquies quater differentiæ fiunt, quod appositarum literarum manifestatur exemplo. Sint quinque res, uelut quinque literę a.b.c.d.e. differat igitur a. quidem ab aliis quatuor id est b.c.d.e. fient quatuor differentiæ. Rursus. b. differat ab aliis quatuor, idest a.c.d e. erunt rursus quatuor, quæ superioribus iunctæ octo coniungunt. C. uero tertia a reliquis differt quatuor, uidelicet. a.b.d.e quæ quatuor differentiæ superioribus octo copulatæ. xii. reddunt. Quarta. d. si reliquis quatuor comparetur, differt æque ab eisdem, id est. a.b.c.e. fient igitur rursus quatuor quæ superioribus. xii. appositæ xvi. copulant. Quod si ultima. e. ab aliis quatuor differat, uidelicet. a.b.c.d fient aliæ quatuor differentiæ; quæ compositæ prioribus. xx. perficiunt, & sit quidem huiusmodi descriptio.

Genus	Differentia	Species	Proprium	Accidens
a	b	c	d	e
bcde.	acde.	abde.	abce.	abcd.

Quæ cum ita sint, in generibus quoque & speciebus & cæteris idem considerabitur. Erunt ergo quatuor differentiæ quibus genus a differentia, specie, proprio, accidentique disiungitur. Aliæ rursus quatuor, quibus differentia a genere, specie, proprio, atque accidenti discrepat. Rursus quatuor speciei ad genus, differentiam, proprium, atq; e accidens. Quatuor etiam proprii ad genus, differentiam, speciē, atque accidens. Quatuor insuper accidentis ad genus, differentiam, speciem, atque

atque proprium. Quæ coniunctæ omnes uiginti explicant differentias. Sed hoc uiget si ad numeri referatur naturam, comparationisque alternationem. Nam si ad ipsas differentiarũ naturas uigilans lector aspicit easdem sæpe sumptas differentias inueniet. Quo enim genus differt a differentia, eodem differentia distat a genere: & quo differentia distat a specie, eodem species a differentia disgregatur, & in ceteris eodem modo. In hac igitur differentiarum dispositione, quam supra disposui, easdem sæpius annumeraui. At si differentiarum similitudines detrahamus, decem fient omnino differentiæ, quas ad præsentem tractatum uelut diuersas atque dissimiles oportet assumi. Age enim differat genus a differentia, specie, proprio, atque accidenti, quatuor differentiis, quas supra iam diximus. Item sumamus differentiam, distabit hæc a genere primum, dehinc a specie, proprio, atque accidenti, sed quo discrepet a genere iam superius explicatum est, cum diceremus quo genus a differentia discreparet. Detracta igitur hac comparatione, quoniam supra commemorata est, relinquuntur tres discrepantiæ, quibus differentia a specie, proprio, accidentique distinguitur, quæ iunctæ cum superioribus quatuor, septem reddunt differentias. Post hanc species si sumatur quatuor quidem eius erunt differentiæ secundum numeri diuersitatem, cum ad genus, differentia, proprium, atque accidens comparatur. sed priores duæ comparationes iam dictæ sunt. Nam quo species differat a genere, tunc dictum est, cum quid genus differret a specie dicebamus: quo uero species a differentia distet commemoratum est, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines redderemus. Quibus detractis duæ supersunt integræ atque intactæ speciei ad proprium & accidens discrepantię, quæ iunctæ cum septem, nouem differentias copulant. Proprii uero si ad numerum differẽtiæ considerentur, quatuor erunt ad genus, differentiam, speciem, atque accidens comparati: quarum quidem tres superiores differentiæ iam dictæ sunt. Nam quid a genere proprium distet, tunc dictum est, cum quid genus a proprio distaret ostendimus. Rursus quid proprium a differentia discrepet, in colligenda distantia differentiæ propriique superius demonstratum est: nam quid proprium differt a specie, tunc expositum est, quando quid species distaret a proprio dicebatur. Restat igitur differentia una proprii ad accidens, quæ superioribus iuncta, decem differentias claudit. Accidentis uero ad cætera possent quidem esse quatuor, nisi iam omnes probarentur esse consumptæ. Nam quid differat uel genus, uel differentia, uel species, uel proprium ab accidenti supra monstratum est, nec sunt plus diuersæ differentiæ accidentis ad cetera, quam cęterorum ad accidens. Itaque fit ut cum sit quinque rerum numerus, si prima assumatur: quatuor fiant differentiæ: si secũda res, uincanturque secundæ res ad ceteras differentiæ, a primis quatuor una tantum distantia. Nam cum prima habuerit quatuor, secunda retinet tres. Tertia uero si sumatur, duas habebit differentias, quæ uincuntur a primis quatuor, differentiis duabus. Quarta uero si sumatur, unam habebit differentiam, quæ uincitur a primis quatuor, differentiis tribus. Quinta uero, quoniam nullam habebit omnino differentiam nouam, totis quatuor a primis differentiis superatur: atque hoc numerorum gradu quidem usque ad denarium numerum tenditur, quatuor, tres, duæ, una ut generis quidem quatuor: differentiæ uero tres: speciei duæ: proprii una: accidentis nulla sit. primæ generis quidem comparationes quatuor nouas tenẽt differentias: secundæ uero differentiæ comparationes, tres nouas tenent: una enim superius enumerata est: uincitur autem a primis quatuor nouis differentiis, una tantum: speciei uero tertia comparatio duas tantum habet differentias nouas, duas quippe superius enumeratas cognoscimus, & uincitur a quatuor primis duabus tantum differentiis nouis: propriũ uero unam tantum retinet nouam, quoniam tres habet superius enumeratas, uinciturque a prima nouis tribus differentiis: quinti uero accidentis comparationes, quoniam nullam retinent nouam differentiam, totis quatuor a primis generis trascenduntur. Atque ad hunc modum ex uiginti differentiis secundum numerum decem secundum dissimilitudinẽ contrahunt: ut tamen has secundum dissimilitudinem differẽtias non in quinario tantum numero, uerum in ceteris quoq; notas habere possimus, dabitur regula talis, quæ plenam differentiarum dissimilitudinem in qualibet numeri pluralitate reperiat. Propositarum enim numero rerum si unum dempseris, atque id quod dempto uno relinquitur, in totam summam numeri multiplicaueris, dimidium eius, quod ex multiplicatione factum est, coæquabitur ei pluralitati, quam propositarum rerũ differentiæ continebant. Sint ergo res quatuor. a. b. c. d. his aufero unam. fiunt tres, has igitur per totam summã quater multiplico, fient duodecim. horum si dimidium teneo sex erunt. Tot erunt igitur differentiæ inter se rebus quatuor comparatis a. quippe ad b & c. & d. tres retinet differentias. Rursus b. ad c. & d. duas: uero ad d. unam. Quæ iunctæ senarium numerum complent. Atque hanc quidem regulã simpliciter ac sine demonstratione nunc dedisse sufficiat. In prædicamentorum uero expositione, ratio quoque cur ita sit, explicabitur.

DIFFERENTIAE ET SPECIEI
Comparatio.

COMMVNE *ergo est differẽtiæ & speciei æqualiter participari. homine enim æqualiter participant particulares homines, et rationali differẽtiæ. Commune quoq; est & semper adesse his quæ eorũ participant. semper enim Socrates rationalis est, & semper homo est.*

13. Dictum est sæpius ea quæ substantiam formant, nec remissione contrahi, nec intensione produci. unicuique enim id quod est, unum atque idem est. Quod si differentia specierũ substantiã monstrat, species uero indiuiduorum, æqualiter utraq; ab intẽsione & remissione seiũcta sunt, quo fit ut æqualiter participentur. Omnes enim indiuidui mortales sunt atque rationales sicut homines. Nam si idem est esse homini quod est esse rationle, cum omnes homines æque sint homines, necesse est ut sint æqualiter rationales. Aliud quoque cõmune habet differentia cum specie. quoniam ita differentiæ sui participantia non relinquunt, ut species. Semper enim Socrates rationalis est, Socrates enim qui rationabilitate participat, semper homo est, quia. s. humanitate participat, ut igitur differentiæ sui participantia non relinquunt, ita species his quæ eam participant, semper adiuncta est.

Proprium autem est differentiæ quidem in eo quod quale sit prædicari, speciei uero in eo quod quid est: nam & si homo uelut qualitas accipiatur, non erit tamen simpliciter qualitas, sed secundum id quod generi aduenientes differentiæ eũ constituerũt. Amplius differentia quidẽ sæpe in pluribus speciebus consideratur, quemadmodũ quadrupes in pluribus animalibus specie differentibus, species uero in solis his quæ sub una specie sunt indiuiduis. Amplius differentia quidẽ prior est ea specie quæ est sub ipsa simul enim ablatũ rationale, interimit hominẽ: homo uero interẽptus non aufert rationale, cũ supersit Deus. Amplius differẽtia quidẽ cõponitur cũ alia defferentia. rationale enim & mortale compositũ est in substantiã hominis, species uero speciei non componitur, ut gignat alteram speciem. quædam enim equa cuidam asino permiscetur ad muli generationem, equa enim simpliciter asino conueniens nunquam perficeret mulum.

14. Expositis communitatibus quantum ad institutionem pertinebat differentiæ & speciei, earundem nunc dissimilitudines colligit dicens: differunt quod species in eo quod quid sit prædicatur: differentia autem in eo quod quale sit. Huic differentiæ poterat quæstio occurrere, nam si humanitas ipsa quæ species est, qualitas quædam est, cur dicatur species in eo quod quid sit prædicari, cum propter quandam suæ naturæ proprietatem quædam qualitas esse uideatur. Huic respondemus, quia differentia solum qualitas est, humanitas uero non solum est qualitas, sed tantum qualitate perficitur. Differentia enim superueniens generi speciem facit: ergo genus quadam differentiæ qualitate formatum est, ut procedat in speciem, species uero ipsa qualis quidem est secundum differentiã illius quæ est plura ac simplex qualitas, qua s. perficitur & conformatur. Qualitas uero ipsa pura simplex que nullo modo est, sed ex qualitatibus effecta substãtia. itaq; inter differentia quæ pure ac simpliciter qualitas est, in eo

quod quale est sciscitantibus respondetur, species uero in eo quod quid sit: licet ipsa quoque quædam qualitas sit non simplex, sed ab aliis qualitatibus informata. Rursus illa quoque differentia est, quia plures differentia sub se species continet; species uero tantum indiuiduis præest. Rationalitas enim & hominem claudit & deum: Quadrupes, equum bouem, canem, & cætera: homo uero sola indiuidua, atque in aliis speciebus eadem ratio est. Idcirco enim definitione quoque secutæ sunt, ut differentia uocaretur, quod de pluribus specie differentibus in eo quòd quale sit prædicetur. Species uero, quòd de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicetur. Ideo etiam superioris naturæ sunt differentiæ quam species: quoniam continentes sunt specierum. nam si quis auferat differentiam, speciem quoq; sustulerit, ut siquis auferat rationabilitatem, hominem deumque consumpserit: si quis uero hominem tollat, rationabilitas manet in reliquis speciebus constituta: igitur differentiæ distant a specie, quòd una differentia plures species continere potest, species uero nullo modo. Alia rursus est differentia, quoniam ex pluribus differentiis una species iungitur, ex pluribus uero speciebus nulla speciei substantia copulatur: Iunctus enim differentiis mortali ac rationali factus est homo. Iunctis uero speciebus nulla unquam species informatur. Quod si quis occurrat dicens: quoniam permistus equæ asinus efficit mulum, non recte dixerit. Indiuidua enim indiuiduis iuncta, indiuidua rursus alia fortasse perficiunt. Ipse uero equus simpliciter, id est uniuersaliter, & asinus uniuersaliter neque permisceri possunt, neque aliquid si cogitatione misceantur, efficiunt. Constat igitur differentias quidem plurimas ad unius speciei substantiam conuenire. Species uero in alterius speciei naturam nullo modo posse congruere.

DIFFERENTIA ET PROPRII *Comparatio.*

DIFFERENTIA *uero & proprium commune quidem habent æqualiter participari ab iis quæ eorũ participant. æqualiter enim rationalia, rationalia sunt, & risibilia, risibilia: item semper & omni adesse commune utrique est. si enim curtetur qui bipes est, tamen id ad quod natum est, semper prædicatur, nã et risibile a l id quod natum est semper dicitur, sed non in eo quod semper rideat.*

55. Nunc differentiæ propriique communia continua ratione prosequitur. Commune enim dicit esse proprio ac differentiæ, quòd æqualiter participantur. æque enim omnes homines rationales sunt: æque risibiles. Illud quia substantiam monstrat. istud quia est æquum propriæ speciei, & subiectam speciem non relinquit. Aliud etiam in his cõmune subiungit: æqualiter enim differentia semper subiectis adest ut proprium. Semper enim homines rationales sunt, ut semper quoque risibiles. Sed obiici poterat non semper esse bipedem hominem, cum sit bipes differentia, si unius pedis perfectione curtetur, quam tali modo soluimus quæstionem. Propria & differentiæ non in eo quod semper habeantur, sed in eo quod semper naturaliter haberi possunt, semper dicuntur adesse subiectis. Si enim quis curtetur pede, nihil attinet ad naturam, sicut nihil ad detrahendum proprium ualet sit homo non rideat. Hæc enim non in eo quod adsint, sed eo quod per naturam adesse possint, semper adesse dicuntur. Ipsum enim semper non actu esse dicimus, sed natura. Nunquam enim fieri potest, ut per naturæ ipsius proprietatem non semper homo bipes sit, etiam si fieri potest, ut uno pede uel ambobus curtetur, uel etiam si diminuto pede natus sit. In his enim non speciei atque substantiæ, sed nascenti indiuiduo derogatur.

Proprium autem differentiæ est, quod hæc quidem de pluribus speciebus dicitur sæpe, ut rationale de homine, & de Deo: proprium uero de una sola specie, cuius est proprium. Amplius differentia illis est consequens, quorũ est differentia, sed nõ cõuertitur: propria uero conuersim prædicantur de his quorũ sunt propria, propter id quod conuertuntur.

56. Distat a proprio differentia, quia differentia plures species claudit, ac de his omnibus prædicatur: proprium uero uni tantum speciei coniungitur atque æquatur. Rationale enim de homine atque de Deo prædicatur: quadrupes uero de equo, & cæteris quadrupedibus. Risibile uero unam tantum speciem continet, id est hominem unde fit ut differentia semper speciem consequatur: species uero differentiam minime. Proprium uero ac species alternis sese uicibus, æqua prædicatione comitantur. Sequi uero dicitur aliquid, quando qualibet re prius nominata, posterius reliqua conuenit nuncupari, ut si dicam omnis homo rationabilis est, prius hominem, posterius differentiam posui. Sequitur ergo differentia speciem. At si conuertam nomina, dicamque omne rationabile homo est, propositio non tenet ueritatem. Igitur species nulla ratione differentiam comitatur: proprium uero & species, quia conuerti possunt, mutuo se sequuntur, ut omnis homo risibilis est & omne risibile homo

DIFFERENTIAE ET ACCIDENTIS *Comparatio.*

DIFFERENTIAE *autem & accidenti commune quidem est de pluribus dici, & commune uero ad ea quæ sunt inseparabilia accidentia semper & omnibus adesse, bipes enim semper adest omnibus hominibus, & omnibus coruis, & nigrum similiter.*

Duo quidem differentiæ & accidentis communia proponit, quorum unum inseparabilibus & separabilibus accidentibus cum differentia commune est. Ab altero uero separabile accidens segregatur. Tantum uero inseparabile secunda communione clauditur. Est.n. commune differentiæ cũ omnibus accidentibus de pluribus prædicari. Nam & separabilia & inseparabilia accidentia, sicut differentia de pluribus speciebus & indiuiduis prædicantur, ut bipes de coruo atque cygno nuncupatur, & de his indiuiduis quæ sub coruo & cygno sunt. Item de eodem coruo atque cygno, album & nigrum, quæ sunt inseparabilia accidentia, prædicantur. Ambulare enim, & stare, dormire, ac uigilare, de eisdem dicimus, quæ sunt accidentia separabiba Reliqua uero communitas ea tantum accidentia uidetur includere, quæ sunt inseparabilia. Nam sicut differentia semper subiectis speciebus adhærescit, ita etiam inseparabilia accidentia nunquam uidentur deserere subiectum: ut enim bipes quòd est differentia, nunquam coruorum speciem derelinquit: ita nec nigrum quod accidens inseparabile est. Differentia uero idcirco non relinquit subiectum, quoniam eius substantiam complet ac perficit. Accidens uero huiusmodi est, quia non potest separari, neq; enim posset esse accidens inseparabile, si subiectum aliquando relinqueret.

Differunt autem quod differentia quidem continet, & non continetur: continet enim rationalitas hominẽ, et Deum accidentia uero quodammodo continent, eo quod in pluribus sunt, & quodammodo continentur, eo quod nõ unius accidentis susceptibilia sunt subiecta, sed plurimorum. Et differentia quidem inintensibilis est & irremissibilis, accidentia uero minus & magis recipiunt. Amplius impermistæ sunt quidem contrariæ differentiæ: miscentur uero contraria accidentia. Huiusmodi quidem communiones & proprietates differentiæ, & cæterorum sunt. Species uero quo quidem differat a genere, & differentia, dictum est, quando dicebamus quo genus, & differentia differat a cæteris, reliquum est quo differat a proprio & accidenti dicere.

57. Post differentiæ & accidentis redditas communitates, nunc de eorũ differẽtiis tractat. Ac primũ quidẽ talem proponit, differẽtia omnis inquit speciẽ cõtinet. Rationabilitas.n. cõtinet hominẽ, quia plus rationabilitas, q̃ species idest homo prædicatur, supergressa.n. substantiã hominis in Deum usque diffundit. Accidentia uero aliqñ quidem cõtinent, aliqñ continentur. Continent quidẽ, quia quodlibet unum accidens speciebus adesse pluribus cõsueuit, ut albũ cygno et lapidi, ut nigrum coruo, & æthiopi, atque ebeno. Continentur uero, qñ plura accidentia uni accidunt speciei, ut uideatur illa species plura accidẽtia cõtinere. cum.n. æthiopi accidat ut sit niger, accidat ut sit simus, ut crispus, quæ cuncta accidẽtia sunt æthiopis:

pis species quæ est homo, intra se plurima accidentia uidetur includere. Huic occurri potest quoniam differentiæ quoque aliquo modo continentur, aliquo modo continent, ut rationabilitas contineat hominem: plus enim quam de homine prædicatur, continetur quoque ab homine, quoniam non solum hanc differentiam homo continet, uerum etiam mortale. Respondebimus contra hoc, omnia quæcunque substantia licet de pluribus prædicantur, ab his de quibus dicuntur, non poterunt contineri. quo fit, ut differentiæ quidem non contineantur a specie, & si sint plures differentiæ quæ speciẽ informent. Accidentia uero continentur, quoniam accidentia speciei substantiam nulla prædicatione constituunt: nam nec proprie uniuersalia dicuntur accidentia, cum de speciebus pluribus dicuntur. Differentiæ uero maxime dicuntur uniuersalia, & proprie. Quæ enim quorumlibet uniuersalia sunt, ea necesse est eorum quorum sunt uniuersalia, etiam substantiam continere. quo fit ut, quia substantia differentiæ monstrant, intensione ac remissione careant: una enim quæque substantia neque contrahi, neque remitti potest. At uero accidentia, quoniam nullam constitutionem substantiæ profitentur, intensione crescunt, & remissione decrescunt. Illa quoque eorum est differentia, quòd differentiæ contrariæ permisceri, ut ex eis fiat aliquid non queunt. Accidentia uero contraria, ut quædam medietas ex alterutra contrarietate nascatur coniunguntur. Ex rationabili enim & irrationabili nihil unum iungi potest: ex albo uero, & nigro coniunctis fit aliquis medius color. Expositis igitur distantiis differentiæ ad cætera, restat de speciem dicere, cuius quidem differẽtias ad genus ante collegimus, cũ generis ad speciem differentias dicebamus: eiusdem etiam speciei distantias ad differentiam diximus, cum differentiæ ad speciem dissimilitudines monstrabamus. Restat igitur speciem proprio. & accidenti communione coniungere, tum differentiis segregare.

SPECIEI ET PROPRII
Comparatio.

SPECIEI uero, & proprii commune est quidem de se inuicem prædicari. nam si homo est, risibile est, ac si risibile, homo: risibile uero secundum id quod natum est ridere accipi, sæpe iam dictum est. Commune est quoque æqualiter participari: æqualiter enim insunt species his quæ eorum participant, & propria quorum sunt propria

58. Commune inquit habent proprium atque species ad se ipsa prædicationes habere conuersas. Nam sicut species de proprio, ita de proprium de specie prædicatur. nam ut est homo risibilis, ita est risibile homo. Idque iam superius dictum esse cõmemorat, cuius cõmunitatis rationem subdit eam. s. quia æqualiter species indiuiduis participantur, sicut eadem propria his quorum sunt propria quæ ratio non uidetur ad conuersionem prædicationis accommodata, sed potius ad illam aliam similitudinem, quia sicut species æqualiter ab indiuiduis participantur, ita etiam propria æque enim. Socrates, & Plato homines sunt, sicut etiam risibiles. Itaq; tanquam aliã cõionem debemus accipere illud quod est additum; æqualiter enim sunt species his quæ eorum participant & propria quorum sunt propria. An magis intelligendum est hoc modo dictum, tanquam si diceret æqualia sunt species, & propria: nam quia species eorum sunt species quæ speciebus ipsis participant: & propria, eorum propria quæ propriis participant, proprium atque species æqualiter utriusque insunt. i. neque species superuadit ea quę speciem participant, neque propria superuadunt ea quæ propriis participant. Cumque hæc propria specierum sint propria, species ac propria æqualia esse necesse est, atque inuicem prædicari.

Differt autem species à proprio, quoniam species quidem potest, et aliis esse genus. proprium uero aliarum specierum esse impoßibile est. Et species quidẽ ante subsistit quàm proprium, proprium uero post fit in specie. oportet enim ante hominem esse, ut sit risibile. Amplius species quidem semper actu adest subiecto: proprium uero aliquando actu, potestate uero semper. homo enim semper actu est Socrates, non uero semper ridet, quamuis sit natura semper risibilis. Amplius quorum termini differentes sunt, & ipsa sunt differentia, est autem speciei quidem, eße sub genere, & de pluribus differentibus numero in eo quod quid sit prædicari, & cætera huiusmodi: proprii uero est, soli, & omni, & semper adesse.

59. Primam proprii, & speciei differentiam dicit, quoniam species potest aliquando in alias species deriuari, id est potest esse genus, ut animal cum sit species animati, potest esse genus hominis, sed nunc non de his speciebus loquitur, quę sunt specialissimæ, atque hunc confundere uidetur errorem, quod cum de his speciebus dicere proposuerit, quæ essent ultimæ, nunc de his quæ sunt subalternæ, & sæpe locum generis obtineant differit: propria uero nullo modo genera esse possunt, quoniam specialissimis adæquantur. Quæ quoniã genera esse nequeunt, nec propria, quæ sunt ipsis æqualia, esse permittuntur. Rursus species semper ante subsistit quam proprium, nisi enim sit homo, risibile esse non poterit, & cum ista simul sint. tamen substantiæ cogitatio præcedit proprii rationem. Omne enim proprium in accidentis genere collocatur. Eo enim differt ab accidenti, quia circa omnem solam quamlibet unam speciem uim propriæ prædicationis continet. accidens autem quando continet, ad multas species potest diffundi. Quod si priores sunt substantiæ, quã accidentia species uero substantia est, proprium uero accidens: non est dubium, quin prior sit species, propriũ uero posterius. Discernuntur etiã species a proprio actus potestatisq; natura. Species enim actu semper indiuiduis adest. Propria uero non semper, sed aliquoties actu, potestate autem semper Socrates enim & Plato actu sunt homines, non uero semper actu rident, sed risibiles esse dicuntur, quia tametsi non rideant, ridere tamen possunt. Natura itaque species, & proprium semper subiectis adest: sed actu species, proprium uero non semper actu, ut dictum est. At rursus quoniam definitio substantiam monstrat quorũ diuersæ sunt definitiones, diuersas necesse est esse substãtias: speciei uero, & proprii diuersæ sunt definitiones, diuersæ igitur sunt substantiæ. Est autem speciei definitio sub genere esse, & de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicari, quam superius frequenter expositam nunc iterate non opus est. Proprium uero ita definitur, Proprium est quod uni, & omni, & semper speciei adest. Quod si definitiones diuersæ sunt, non est dubium speciem & proprium secundum naturæ suæ terminos discrepare.

SPECIEI ET ACCIDENTIS
Comparatio.

SPECIEI uero, & accidentis cõmune quidẽ est de pluribus prædicari, raræ uero sunt aliæ cõmunitates, propterea quod plurimũ distãt a se accidẽs, & id cui accidit.

60. Speciei, & accidentis similitudinem cõmunem dicit de pluribus prædicari. de pluribus enim dicitur species, sicut & accidens. Raras uero dicit esse alias eorum communiones. idcirco quoniam longe diuersum est, id quod accidit, & cui accidit. Cui enim accidit subiectũ est atq; suppositum. Quod uero accidit superpositum est, atque aduenientis naturæ, Item quod supponitur substantia est, quod uero uelut accidens prædicatur, extrinsecus uenit. Quę omnia multam eius quod est subiectũ, & eius quod est accidens, differentiã faciunt: tamen inueniri etiã aliæ possunt speciei & accidentis inseparabilis cõmunitates, ut semp subiectis adesse æque enim homo singulis hominibus semp adest, & inseparabilia accidẽtia singulis indiuiduis præsto sunt, & quod sicut species de his quæ continet indiuidua, æque de pluribus & accidẽtia indiuiduis prædicatur. Nã homo de Socrate, & Platone: Nigrũ uero atq; albũ de pluribus coruis, & cygnis quibus accidit, nuncupatur.

Propria uero utriusq; sunt, speciei quidẽ in eo quod quid est prædicari de his quorũ est species, accidentis autẽ in eo quod quale est, uel quomodo se habens. Amplius unamquãq; substantiã, una quidẽ specie participare, pluribus autẽ accidẽtibus, & separabilibus, & inseparabilibus Et species quidẽ ante intelligi potest quàm accidẽtia, et si sint inseparabilia: oportet enim ante esse subiectũ, ut illi aliquid accidat, accidentia uero

posterioris generis sunt, & aduētitiæ naturæ. Et speciei quidem participatio æqualiter est, accidentis uero uel si inseparabile sit, non æqualiter: æthiops enim plus alio æthiope habebit colorem, uel intensum, uel remissum secundum nigredinem. Restat igitur de proprio, & accidenti dicere, quo enim proprium a specie, & differentia, & genere differt, dictum est.

61. Quod nunc proprium speciei, & accidentis se exequi pollicetur, tale proprium intelligendum est, quod ut superius dictum est, ad comparationem dicatur differentium rerum. Species uero in eo quod quid est prædicatur, accidens uero in eo quod quale est: qua differentia non ab accidentibus solum species discernitur, uerum etiam a differētiis, & propriis, nec solum species ab eisdem, uerum etiam genus. Præterea quod species in eo quod quid est prædicatur, accidens uero in eo quod quomodo se habeat, id quoque commune est speciei cum genere: genus quippe ab accidenti in eo quod quid est, & quomodo se habet prædicatione diuiditur. Item unamquamque substantiam una uidetur species continere, ut Socratem homo, atque ideo Socrati una tantum propinquitas speciei est, hominis. Rursus indiuiduo equo una species equi est proxima. Itemqe in cæteris, unicuique enim substantiæ una species præest. at uero unicuique substantiæ non unum accidens iungitur. unicuique enim substantiæ plura semper accidentia superueniunt, ut Socrati quòd caluus, quòd simus, quòd glaucus, quod propenso uentre, & in aliis quidem substantiis de numero accidentium idem conuenit dicere. Deinde semper ante accidentia species intelliguntur. nisi enim sit homo cui accidit, aliquod accidens esse non poterit: & nisi sit quælibet substantia cui accidens possit adiungi, accideus non erit. Omnis autem substantia propria spē continetur, recte igitur prius species, accidentia uero posterius intelliguntur. Posterioris enim sunt generis, ut ait, & aduentitiæ naturæ. Nam quæ substantiam non informant, recte aduentitiæ naturæ esse dicuntur, & posterioris generis. His enim substantiis adsunt quæ ante differentiis informatæ sunt. Rursus quoniam species substantiam monstrat, substantia, uero (ut dictum est) intensione ac remissione caret, speciei participatio intensionem remissionemque non suspicit. Accidens uero uel si inseparabile sit, potest intensionis remissionisque cremento & decremento uariari, ut ipsum inseparabile accideos quod æthiopibus inest, nigredo Potest enim quibusdam talis adesse ut sit fuscia proxima, aliis uero talis, ut sit nigerrima. Restat nunc proprii accidentisque communiones ac differentias persequi. Sed quo proprium differat a genere, specie, & differentia, superius demonstratum est, cum quid genus, species, & differentia a proprio distaret ostēdimus. Nunc reliqua de comitate, & differentia consideratio est quæ proprium accidentibus aut iungit, aut segregat.

PROPRII ET ACCIDENTIS Comparatio.

COMMVNE *autem proprii, & accidentis inseparabilis est, quod præter ipsa nunquam consistant ea in quibus considerantur, quemadmodum enim præter risibile non subsistit homo, ita nec præter nigredinem subsistit æthiops, & quemadmodum semper, & omni adest proprium, sic & inseparabile accidens.*

62. Quoniam proprium semper adest speciebus, nec eas ullo modo relinquit, quoniamque ioseparabile accidens a subiecto nō potest segregari, hoc illis inter se uidetur esse commune, quòd ea quibus insunt, præter propria, & inseparabilia accidentia esse non possunt. Inseparabilia uero accidentia comparat proprio. quoniam ut in specie dictum est, rarissimæ sunt speciei atque accideotis similitudines Quocirca multo magis proprii atque accidentis communitates difficile reperiuntur: accideos enim in contrarium diuidi solet, in iosepara bile accidens atque separabile, quæ uero sub genere in contrarium, diuiduntur. ea nullo alio nisi tantum generis prædicatione participant. Quod si proprium inseparabile quoddam accidens est, a separabili accidenti plurimum differt, atque ideo nullas proprii, & separabilis accidentis similitudines quærit. Sed quoniam ipsum proprium certis quibusdam rationibus ab inseparabilibus accidentibus differt, horum & communitates inueniri possunt, & inter se differentiæ. quarum una quidem ea est, quam superius exposuimus: secunda uero, quoniam sicut proprium semper & omni speciei adest, ita etiam inseparabile accidens. Nam sicut risibile omni homini & semper adest, ita etiam nigredo omni coruo, & semper adiuncta est.

Differt autem quoniam proprium uni soli speciei adest, quemadmodum risibile homini: inseparabile uero accidens, ut nigrum, non solum æthiopi, sed etiam coruo adest, & carboni, & ebeno, & quibusdam aliis. Amplius proprium conuersim de eo cuius est proprium, prædicatur: inseparabile uero accidens conuersim non prædicatur. Et propriorum quidem æqualis est participatio, accidentium uero hæc quidem magis, illa uero minus. Sunt quidem & aliæ communitates, & proprietates eorum quæ dicta sunt, sed sufficiunt hæc, & ad discretionem ipsorum, & ad communitatis traditionem.

63. Proprii atque accidentis prima quidem differentia est, quia proprium semper de una tantum specie dicitur, accidens uero minime, sed eius prædicatio in plurimas diuersi generis substaotias speciesque diffunditur. risibile enim de nullo alio nisi de homine prædicatur: Nigrum uero, quod est quibusdam inseparabile accidens, tam coruo, & æthiopi, quæ diuersa sunt specie. quam coruo atque ebeno quæ differunt generibus non tantum specie, præsto est. quo fit, ut propriis quidem conuersio æqua seruetur, in accidentibus uero minime. Quoniam enim propria in singulis esse suum habent, atque omnes continent species proprias, conuerso ordine prædicantur. Nam quod risibile est, homo est, & quod homo, risibile: nigrum uero non, ita. sed ipsum quidem de his prædicari potest quibus inest. Illa uero ad huius prædicationem conuerti retrahique non possunt: nigrum enim de carbone, ebeno, homine, atque coruo prædicatur, hæc uero de nigro minime. Nam quæ plura contioent de his quæ contioent, prædicari possunt, ea uero quæ continentur de sese continentibus nullo modo prædicantur. Rursus proprium quidem æqualiter participatur, accidens remissionibus atque intensionibus permutatur: omnis enim homo æque risibilis est, æthiops uero non æqualiter niger est, sed (ut dictum est) aliquis quidem paulominus niger, alius uero teterrimus inuenitur. Et de proprii quidem atque accidentis differentiis satis dictum est, restabat uero accidentis ad cæteras communiones proprietatesque explicare. sed iam superius annumeratæ sunt, cum generis, differentiæ, speciei, proprii, & accidentis similitudines ac differentias assignauimus. Fortasse autem his institutus animus, & solertior factus, alias præter eas, quas nunc diximus, communitates & differentias quinque rerum, quæ superius sunt positæ, reperiet. sed ad discretionem, atque ad eorū similitudines comparandas ea fere quæ sunt dicta sufficiant. Nos etiam quoniam promissi operis portum tenemus, atq; huius libri seriem primo quidem a rethore Victorino, post uero a nobis latina oratione conuersam gemina expositione patefecimus, hic terminum longo statuimus operi, continenti quinq; rerum disputationem, & ad prædicamenta seruienti.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI IN CATEGORIAS ARISTOTELIS.

LIBER PRIMVS.

XPEDITIS his quæ ad prędicamenta Aristotelis Porphyrii institutione digesta sunt, hos quoque commentarios, in prædicamenta perscribens, mediocris stili seriẽ persecutus, nihil de altiorum quæstionum tractatione permiscui, sed dilucidandi moderatione seruata, nec angere lectorẽ breuitate uolui, nec dilatatione confundere. Quare prius breuiter huius operis aperienda uidetur intentio, quæ est huiusmodi. Rebus præiacentibus, & in propria principaliter naturæ constitutione manẽtibus, humanũ solum genus extitit, quod rebus nomina posset imponere. Vnde factum est, ut sigillatim omnia prosecutus hominis animus, singulis uocabulis rebus aptaret. Et hoc quidem, uerbi gratia, corpus, hominem uocauit: illud uero, lapidem: aliud, lignum: aliud uero, colorem. Et rursus quicunque ex se alium genuisset, patris uocabulo nuncupauit. Mensuram quoque magnitudinis, proprii forma nominis terminauit, ut diceret bipedale esse, aut tripedale, & in aliis eodem modo. Omnibus ergo nominibus ordinatis, ad ipsorum rursus uocabulorum proprietates figurasque reuersus est, & huiusmodi uocabuli formam, quæ inflecti casibus possit, nomẽ uocauit, quæ uero temporibus distribui, uerbum. Prima igitur illa fuit nominum positio, per quam uel intellectui subiecta, uel sensibus, designaret. Secunda, consideratio, qua singulas nominum proprietates figurasque perspiceret, ita ut primum nomen, sit ipsum rei uocabulum: ut uerbi gratia, cũ quælibet res homo dicatur. Quod autem ipsum uocabulum, id est homo, nomen uocatur, non ad significationem nominis ipsius refertur, sed ad figuram, idcirco quod possit casibus inflecti. Ergo prima positio nominis secundum significationem uocabuli facta est. Secunda uero secundum figuram, & est prima positio, ut nomina rebus imponerentur: secunda uero, ut aliis nominibus ipsa nomina designarentur. Nam cum homo uocabulum sit subiectæ substantiæ, id quod dicitur homo, nomen est hominis. Id est ipsius nominis appellatio. Dicimus enim quale uocabulum est homo, & propriæ respondetur, nomen. In hoc igitur opere hæc intentio est, de primis rerum nominibus, & uocibus res significantibus disputare: non in eo q; secundum aliquam proprietatem figuramq; formantur, sed in eo quod significantes sunt. Nam quodcunq; de substantia, uel facere, uel pati dicitur, non ita tractatur, quasi unum eorum casibus inflecti possit, aliud uero temporibus permutari; sed quasi aut hominem aut equum, aut indiuiduũ aliquod, aut speciem, genusue, significet. Est igitur huius operis intentio de uocibus res significantibus, in eo quod significantes sunt pertractare. Hæc quidem est tempori introductionis, & simplicis expositionis apta sententia, quam nos nunc Porphyrium sequentes, quod uidebatur expeditior esse planiorq; digessimus. Est uero in mente de tribus olim quæstionibus disputare, uidelicet in alio commentario, quem componere proposui de eisdem categoriis ad doctiores, quarum una est quid prædicamentorum uelit intentio. Ibique numeratis diuersorum sententiis, ducebimus cui nostrum quoque accedat arbitrium. Quod nemo huic in præsentia sententiæ repugnare miretur, cum uideat quanto illa sit altior, cuius non nimium ingredientium mẽtes capaces esse potuissent, ad quos mediocriter imbuendos ilis conscripsimus. Afficiendi ergo, & quodammodo disponendi mediocri expositione sunt ipsis quasi disciplinæ huius foribus, quos ad hanc paramus sciẽtiam admittere. Hanc igitur causam mutatæ sententiæ utriusque operis lector agnoscat, quod illic ad scientiam Pythagoricã perfectamq; doctrinam: hic ad simplices introducendorũ motus, expositionis sit accõmodata sententia. sed nunc ad propositũ reuertamur, sitq; in præsens prædicamentorũ intentio, quæ superius est comprehensa, i. de primis uocibus significantibus prima rerum genera, in eo quod significantes sunt, disputare. & qm̃ res infinitæ sunt, infinitas quoque uoces, quæ significent eas esse necesse est, sed infinitorum nulla cognitio est, infinita namq; animo comprehendi nequeunt. Quod autẽ ratione mentis circundari non potest nullius scientiæ fine cõcluditur, quare infinitorũ scientia nulla est. sed hic Aristoteles non de infinitis rerũ significationibus tractat, sed decem prædicamenta constituens, ad quæ ipsa infinita, multitudo significantium uocum referri debeat, terminauit: ut uerbi gratia cũ dico homo, lignum, lapis, equus, animal, plumbum, stannum, argentũ, aurum & alia huiusmodi, quæ nimirum infinita sunt, hæc omnia ad unum substantiæ uocabulum reducantur. Hæc namq;, & si qua sunt alia, quæ certe sunt infinita uocabula, unum substantiæ nomen includit. Rursus cum dico bipedale, tripedale, sex, quatuor, decem, lineam, superficiem, soliditatem. & quæcunq; alia ex eodem genere quæ infinita sunt, uno quantitatis nomine continentur: ut hæc omnia sub quantitate ponantur. Rursus cum dico album, uel scientiam, uel bonũ uel malum, uel alia huiusmodi, quæ in hoc quoque genere infinita sunt, unum tamen nomen concludens omnis qualitatis occurrit, & de aliis quoq; similiter. Rerum ergo diuersarum indeterminatam infinitamq; multitudinem, decẽ prædicamentorum paucissima numerositate conclusit, ut ea quæ infinita sub scientiam cadere non poterant, decẽ propriis generibus definita, scientiæ cõprehensione claudantur. Ergo decem prædicamenta quæ dicimus, infinitarũ in uocibus significationũ genera sunt. sed quoniam omnis uocum significatio de rebus est, decem uoces significantes, in eo quod significantes sunt, genera rerũ necessario significabunt. Vt igitur concludenda sit intentio, dicendum est in hoc libro de primis uocibus prima rerũ genera significantibus, in eo quod significantes sunt, dispositum esse tractatum. Sed quoniã de intentione dictum est, breuiter huius operis utilitas explicanda est. Nã cum res infinitæ infinitis quoq; uocibus significarentur, & (ut dictum est) sub scientiam uenire non possent, hac definitione, qua decẽ prædicamentorũ diuisio facta est, cunctarum rerum & uocum significantium acquirimus disciplinã. Hinc est q; ad logicam tendentibus primis hic liber legendus occurrit. Idcirco quod cum omnis logica syllogismorum ratione sit constituta, syllogismi uero propositionibus iungantur, propositiones uero sermonibus constent. prima est utilitas quid quisq; sermo significet, propriæ scientiæ definitione cognoscere. Hæc quoque nobis de decem prædicamẽtis inspectio, & in physica Aristotelis doctrina, & in morali philosophię cognitione perutilis est, quod per singula currentibus magis liquebit. Quocirca de ordine quoq; libri huius eadem ratio est. Nã quoniã res simplices compositis natura priores sunt, quæ enim composita sunt, ex simplicibus componuntur. Hic quoniam de simplicibus uocibus res significantibus disputatur, secundum ipsius simplicitatis principalem naturam, primus hic Aristotelis liber inchoantibus addiscitur. Nec illud fere dubium est, ad quam partem philosophiæ huius libri ducatur intentio, Idcirco quoniã qui de significatiuis uocibus tractat, de rebus quoque est aliquatenus tractaturus. Res etenim & rerũ significatio iuncta est, sed principalior erit illa disputatio quæ de sermonibus est: secundo uero locõ illa quæ de rerũ ratione formatur. Quare, quoniam omnis ars logica de oratione est, & in hoc opere de uocibus principaliter tractatur. Quanquam .n. sit huius libri relatio ad cæteras quoq; philosophiæ partes, principaliter tamen refertur ad logicam, de cuius quodã modo simplicibus elementis, id est de sermonibus in eo principaliter disputatur. Aristotelis uero neq; ullius alterius liber est, idcirco q; in omni philosophia sibi ipse de huius operis disputatione consentit, & breuitas ipsa atq; subtilitas ab Aristotele non discrepat. Alioqui interruptum imperfectumque opus edidisse uideretur qui de syllogismis scriberet, si aut de propositionibus prætermisisset, aut de primis uocibus tractatum, quibus ipsæ propositiones continentur, omitteret. Quanquã extet alter Aristotelis liber de eisdẽ disputans, eadem fere continens, sed cũ sit oratione diuersus, hic proprietatis liber calculũ capit. Architas ẽt duos composuit libros quos καθόλου λόγους inscripsit, quorum in primo hæc decẽ prædicamenta disposuit. Vnde posteriores quidam non esse Aristotelem huius diuisionis inuentorem suspicati sunt, quòd Pythagoricus uir eadem conscripsisset, in qua sententia Iam-

blicus philosophus est non ignobilis, cui non consentit Themistius, neque concedit eum fuisse Architam qui Pythagoricus Tarentinusque esset, quique cum Platone aliquantulum uixisset, sed peripateticum aliquem Architam, qui nouo operi auctoritatem uetustate nominis conderet, sed de his alias. Restat inscriptio quæ uaria fuit. Inscripsere nanque alij de rebus, alij de generibus rerum, quos eadem similisque culpa cõfudit Nam (ut docuimus) non de rerum generibus, neque de rebus, sed de sermonibus rerum genera significantibus in hoc opere tractatus habetur, hoc uero Aristoteles ipse declarat cum dicit: Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiam significat, aut quantitatem. Quod si de rebus diuisionem faceret, non dixisset significat, res enim significatur, non ipsa significat. Illud quoque maximo argomento est. Aristotelem non de rebus, sed de sermonibus res significantibus speculari quod ait. Singulum igitur eorum quæ dicta sunt ipsum quidem secuodum se in nulla affirmatione dicitur. horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. Res. n. si iungãtur, affirmationẽ nullo modo perficiunt. affirmatio nanq; in oratione est. Quocirca si prædicamẽta iuncta faciũt affirmationẽ, affirmatio uero nõ nisi in oratione est, quæ autem iunguntur ut affirmatio fiat, hæ sunt rerum significantes uoces: prædicamentorum tractatus noo de rebus, sed de uocibus est, male igitur uel de rebus, uel de rerũ generibus inscripserunt. Annotant alij hunc librum legendũ ante topica, quod nimis absurdum est. Cur n. non magis ante physicam? quasi uero minor huius sit libri usus in phisicis. cũ primi resolutorij ante topica legantur. & ante primos resolutorios, Perihermenias liber ad cognitionem ueniat inchoantibus cur nõ magis hunc librum uel ante perihermenias, uel ante resolutorios inscripserunt? Quare repodianda est inscriptionis istius quoque ipsa sententia. Dicendumque est, quoniam rerum prima decem genera sunt, necesse fuit decẽ quoque esse simplices uoces, quæ de subiectis rebus dicerentur. Omne enim quod significat de illa re dicitur quam significat, inscribendus liber est de decem prædicamẽtis. Sed forte quis dicat, si de significantibus rerum uocibus ipsa disputatio est, cur de ipsis disputat rebus? dicendum est, quoniã res semper cum propria significatione coniunctæ sunt, & quicquid in res uenit, hoc idem in rerũ uocabulis inuenitur. quare recte de uocabulis disputans, proprietatem significantium uocum de his quæ significabãtur, id est de rebus, assumpsit. Erit alia quoque fortasse quæstio. cur cum hic orationem in decem prædicamenta sit partitus, in perihermenias libro in duas tantum partes diuisionem fecit, in uerbum uidelicet & nomen? Sed hoc interest, quod illic figuras uocabulorum diuidit, in hoc de significationibus tractat, quare non est sibi ipse contrarius. In perihermenias enim libro de nomine & uerbo considerat, quæ secundum figuram quandam uocabulis sunt, quod illud inflecti casibus potest, illud uariari per tempora, hic uero nõ secundum has figuras, sed in eo quod uoces significantes sunt, disputatur. Quare diuersam in diuersis rebus atque tractatibus faciendo diuisionem, nulla contrarietate notabitur: neq; nũc orationem diuidit, sed ad multitudinẽ generum ipsa nomina dispertit. nam quoniam decem rerum genera sunt, non secundum orationem, sed secundum rerum significationem in decem prædicamenta uoces diuidit, deq; his tractat. Atq; ideo necesse fuit quodam modo disputationem de rebus quoque misceri, ita ut dictum est: ut non aliter nisi ex rebus proprietates in sermonibus apparerent, atque ita non de rebus proprie, sed de prędicameotis, id est de ipsis rerum significatiuis uocibus, in eo quod significantes sunt seriem disputationis ordiatur Cum autem si de prædicamentis disputat, de æquiuocis & uniuocis & de denominatiuis primis illi tractatus est? Idcirco nimirum, quod quædam semper a disputantibus præmittuntur, quibus positis facilior de sequentibus possit esse doctrina, ut in geometria, prius termini præponuntur, post theorematum ordo contexitur. Ita quoque hic quicquid ad prædicamentorum disputationem possit esse utile, prius quã ad ipsa prædicamenta ueniret, exposuit. quare, quoniam quæ prædicenda erant explicaui, nunc ad ipsius disputationis seriẽ textumque ueniamus. Quid autem æquiuoca, & uniuoca, & denominatiua utilitatis habeant, secundum ipsas singulorum rationes definitionesq; tractabitur.

PRIMA DEFINITIO.

A EQVIVOCA *dicuntur quorum solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa, ut animal, homo, & quod pingitur.* Horum *enim solum nomen commune est, secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa. Si quis enim assignet quid sit utrumq; eorum quo sint animalia, propriam assignabit utriusque rationem.*

1. Omnis res aut nomine, aut definitione monstratur: nãq; subiectam rem aut proprio nomine uocamus, aut definitione quid sit ostendimus. Vt uerbi gratia, quandam substantiam uocamus hominis nomine, & eiusdem definitionem damus dicẽtes esse hominem, animal rationale mortale: ergo quoniam res omnis, aut definitione, aut nomine declaratur: ex his duobus nomine scilicet, & definitione diuersitates quatuor procreantur. Omnes nanque res, aut eodem nomine, & eadem definitione iunguntur, ut homo, & animal. utraque enim animalia dici possunt. & utraque una definitione iunguntur. Est nanque animal, substantia animata sensibilis, & homo rursus, substantia animata sensibilis, & hæc uocantur uniuoca. Alia uero quæ, neque nominibus neq; definitionibus coniunguntur, ut ignis, lapis, color, & quæ propriæ substantiæ natura discreta sunt: hæc autem uocantur diuersiuoca. Alia uero quæ diuersis nominibus nuncupantur, & uni definitioni designationiq; subduntur, ut gladius, ensis: hæc enim multa sunt nomina, sed id quod significant, una defioitione declaratur, & hoc uocatur multiuocum. Alia uero quæ nomine quidem congruunt, definitionibus discrepant, ut est homo uiuens, & homo pictus nam utrunque, uel animalia, uel homines nuncupantur. Si uero quis uelit picturam hominemq; definire, diuersas utrisq; definitiones aptabit, & hæc uocantur æquiuoca. Quare, quoniam quid sint æquiuoca dictum est, singulas Aristotelicæ definitionis sententias persequamur. Aequiuoca inquit dicuntur, Res scilicet, quæ per se ipsas æquiuocæ non sunt, nisi uno nomine prædicentur. Quare quoniam ut æquiuoca fiat, ex cõmuni uocabulo trahunt, recte ait, æquiuoca dicuntur. Non. n. sunt æquiuoca, sed dicuntur. Fit autem non solum in nominibus, sed etiam in uerbis æquiuocatio, ut cum dico cõplector te, & complector a te. In quibus significationibus cum unum nomen sit complector, alia tamen faciendi ratio est, alia patiẽdi: atque ideo hic quoque æquiuocatio est, unum enim nomen quod est complector, diuersis faciendi, & patiendi definitionibus terminatur. In præpositionibus quoque, & in coniũctionibus frequenter equiuocatio repetitur. Atq; ideo quod ait, quorum nomen solum commune est, nomen accipiendũ est omnis rerum per uocem significatio, id est omne uocabulum, non proprium solum, aut appellatiuum, quod ad illud cãtum nomen pertinet, quod casibus inflecti potest, sed ad omnem rerũ significationem, qua rebus imposita uocabula prædicamus. Solum autem duobus modis dicitur, semel cum aliquid unum esse dicimus, ut si dicamus solus est mundus, id est unus. Alio uero modo cum dicimus ad quandam ab altero diuisionem, ut siquis dicat solam me habere tunicam, id est non etiam togam, ad diuisionem uidelicet togæ Hic ergo Aristoteles posuit dicens solum nomen commune est, quasi hoc uoluisset intelligi, non etiam definitio: æquiuoca enim iunguntur nomine, sed definitione dissentiunt. Commune quoq; multis dicitur modis. Dicitur commune, quod in partes diuiditur & non iam totum commune est, sed partes eius propriæ singolorum, ut domus Dicitur commune quod in partes non diuiditur, sed uicissim in usus habentium transit, ut seruus communis, uel equus Dicitur etiam commune quod utendo cuiusque fit proprium, post usum uero in commune remittitur, ut est theatrum: nam cum eo utor, meum est, cum inde discedo, in commune remisi. Dicitur quoque commune, quod ipsum quidem nullis diuisum partibus, totum uno tempore in singulos uenit, ut uox uel sermo ad multorum aures uno eodemq; tempore totus, atque integer peruenit. Secundum hanc igitur ultimam communis significationem, Aristoteles putat æquiuocis rebus commune esse uocabulum. Nanque in homine picto, & in homine uiuo totum in utrisque uocabulum di-

citur animalis: secundum nomen uero substantiæ ratio diuersa. Hoc hac significatione permittit, ut si aliter reddantur definitiones & secundum nomen statim tota definitio labet ac titubet. Ac primum de definitionis proprietate dicendū est. Illæ enim certæ definitiones sunt quæ conuertuntur, ut si dicas, quid est homo, animal rationale mortale, uerum est. quid est animal rationale mortale, homo. hoc quoque uerum est. At uero si ita quis dicat, quid est homo? substantia animata sensibilis uerum est. quid substantia animata sensibilis? homo. hoc non modis omnibus uerum est, idcirco quod equus quoque est substantia animata sensibilis, sed homo non est. Ergo illas constat esse definitiones integras quæ conuerti possunt. Sed hoc sit in iis quæ non de communi, sed uno tantum, ut de hominis nomine, redduntur. uerbi gratia, Animal est commune nomen si dixerit quis, homo est substantia animata sensibilis, procedit si non cōuertatur, quia de communi nomine reddita est definitio: sin uero de uno nomine redditur, tunc de ipso nomine facienda est definitio, sic tamen est recte facienda, ut hominis definitio, sit animal rationale mortale, non substātia animata sensibilis: illa enim secundum hominis nomen, ista secundum animalis est reddita. Idem etiam in his nominibus, quæ de duabus rebus communiter prædicantur, si secundum nomen substantiæ ratio non reddatur, potest aliquoties fieri, ut ex uniuocis Aequiuocā sit, et ex æquiuocis uniuoca. nanq; homo, atq; equus cum secundū nomen animalis uniuoca sint, possunt esse æquiuoca, si secūdū nomen minime definita sint. Homo nanq; & equus communi nomine animalia nuncupātur si quis ergo hominis reddat definitionē dicēs, animal rationale mortale, & equi, animal irrationale hinnibile, diuersas reddidit definitiones, & erunt res uniuocæ in æquiuocas permutatæ. Hoc autē idcirco euenit quod definitiones non secundum animalis nomen redditæ sunt, quod eorum commune uocabulum est, sed secundum hominis, atque equi. Nam si secundum commune nomen quod est animal definitio redderetur, ita fieret, homo est substantia animata sensibilis secundum nomen, scilicet animalis: & rursus, equus est substantia animata sensibilis secundum nomen rursus animalis, secundū idem nanque animalis uocabulum equus atque homo uniuoce prædicantur. Rursus ex æquiuocis uniuoca fiunt hoc modo, si quis Pyrrhum Achillis filium, & Pyrrhum epirotem dicat esse uniuocos, idcirco quod uno nomine, & Pyrrhi dicantur, & sint animalia rationabilia, atque mortalia. Hic secundū nomē hominis reddita definitio, ex æquiuocis fecit uniuoca. Quod si secundū nomen Pyrrhi definitionis ratio iungeretur uel a pētibus, uel a patria, diuersis eos oporteret definitionibus terminari. Recte igitur additum est, secundū nomen, idcirco q̄ si aliter facta sit definitio, stabilis esse nō poterit, & frequēter diuersos secū ducit errores. Ratio quoq; multimode dicitur. Est enim ratio animæ, & est ratio computandi. est ratio naturæ, ipsa nimirum similitudo nascentium. est ratio quæ in definitionibus, & descriptionibus redditur. Et quoniam generalissima genera genere carent, indiuidua uero nulla substantiali differentia discrepant, definitio uero ex genere & differentia trahitur, neque generalissimorum generum, neq; indiuiduorum ulla potest definitio reperiri. Subalternorum uero generum, quoniam, & differentias habent, & genera, definitiones esse possunt. At uero quorum definitiones reddi nequeunt, illa tantum descriptionibus terminantur. Descriptio autem est quæ quamlibet rem propria quadam proprietate designat. Siue ergo definitio sit, siue descriptio, utraque rationem substantiæ designat. Quare cum substantiæ rationē, dixit, & definitionis & descriptionis nomen inclusit. Aequiuocorum alia sunt casu, alia consilio. Casu, ut Alexander Priami filius, & Alexander magnus. Casus enim id egit, ut idem utrique nomen poneretur. Consilio uero, ea quæcunque hominū uoluntate sunt posita. Horum autem alia sunt secundum similitudinem, ut homo pictus, & homo uerus, quo nūc utitur Aristoteles exemplo: Alia secundum proportionem, ut principiū nanque principium est in numero unitas, in linea punctus. Et hæc æquiuocatio secundum proportionem esse dicitur. Alia uero sunt quæ ab uno descendunt, ut medicinale ferramentū, medicinale pigmentum. ab una enim medicina æquiuocatio ista descendit. Alia quæ ad unum referuntur, ut si quis dicat salutaris uectatio est, salutaris esca est, hæc s. idcirco sunt æquiuoca, q̄ ad salutis unum uocabulum referuntur. Cur autem prius de ęquiuocis post de uniuocis tractat? Idcirco q̄ ipsa decem prædicamenta cum definitionibus diuersa sint, uno prædicationis uocabulo nuncupantur. cuncta enim prædicamenta dicimus: ipsa uero prædicamenta dicimus: quoniam rerum genera sunt, de subiectis rebus uniuoce prædicantur. Omne enim genus de speciebus propriis uniuoce dicitur, quare rectius primo de omnium prædicamentorum communi uocabulo tractat, quasi dehinc quemadmodum singula de speciebus propriis prædicarentur, expromeret. At si (ut dictum est) non de rebus, sed de nominibus libri huius intentio est: cur de æquiuocis & non de ęquiuocatione tractauit? æquiuocæ nanque res sunt, æquiuocatio uero uocabulum. Idcirco, quoniam ipsum nomen nihil in se retinet ęquiuocationis, nisi diuersæ sint res, de quibus illud uocabulum prædicetur. Quare unde substantiā ipsa æquiuocatio trahit, de ipsis dignius inchoatum est. Videtur autem alius esse modus æquiocationis quem Aristoteles omnino non recipit nam sicut dicitur pes hominis, ita quoque dicitur pes nauis, & pes montis, quæ huiusmodi omnia secundum translationē dicuntur. Translatio uero nullius proprietatis est. Quare secundum translationis æquiuoca nunquam sunt nisi propriis & immutabilibus subiectæ res uocabulis appellentur. Est autem talis eorum uniuersalis inspectio. Neq; enim omnis trāslatio ab æquiuocatione seiungitur, sed ea tantum, cum ad res habentes positum uocabulum, ab alia iam nominata re nomē ornatus causa transfertur, ut quia iam dicitur quidam auriga, dicitur etiam gubernator, si quis ornatus gratia eum qui gubernator est, dicat aurigam, non erit auriga nomen æquiuocū licet diuersa id est, moderatorem currus nauisque significet. Sed quoties res quidem uocabulo eget, ab alia uero re quæ habet, uocabulum sumit, tunc ista translatio æquiuocationis retinet proprietatem, ut ex homine uiuo ad picturam nomen hominis dictum est. Et de æquiuocis hactenus, nunc de uniuocis pertractemus.

SECVNDA DEFINITIO.

VNIVOCA *uero dicuntur quorum nomen commune est, & secundum nomen eadem ratio substantiæ, ut animal, homo atque bos. communi enim nomine utraque, animalia nuncupantur, & est substantiæ ratio eadem. Si quis enim assignet utriusque rationem, quid utrunq; sit, quo sint animalia, eandem assignabit rationem.*

2. Post æquiuocorum definitionem ad uniuocorum terminum transitum fecit: in quibus nihil aliud discrepat, nisi q̄ æquiuoca definitione disiuncta sunt, uniuoca ipso quoque termino coniunguntur, sed cætera omnia quæcunque in æquiuocorum definitione dicta sunt, in hac quoque uniuocorum designatione conueniunt. Nam quemadmodum in æquiuocis secundum nomen æquiuocarum rerum definitio fiebat, ita quoque in uniuocis secundum nomen substantiæ ratio assignabitur. Sunt autem uniuoca aut genera speciebus, aut species speciebus, & genera speciebus, ut animal atque homo. Nam cum hominis animal sit genus, dicitur homo animal, ergo & animal & homo, animalia nuncupantur. Secundum igitur commune nomen si utrosque definias, dicis animal esse substantiā animatam atque sensibilem: hominem quoque secundum id quod animal est, si substantiam animatam sensibilem dixeris, nihil in eo falsitatis inuenies. Species uero speciebus uniuocæ sunt, quæ uno atque eodem genere continentur, ut homo, equus, atque bos his commune genus est animal, & communi nomine animalia nominantur. Ergo secundum nomen unū, quod illis commune est, animalis, una illius ratio definitionis aptabitur: omnia enim sunt substantiæ animatæ atque sensibiles. Secundum igitur posteriorem uniuocationis designationem Aristoteles, qua speciebus species uniuocæ sunt, ut homo & bos, quæ sub eodem sunt genere, sumpsit exemplum.

TERTIA DEFINITIO.

DENOMINATIVA *uero dicuntur, quęcunq; ab aliquo solo differentia casus secundum nomen habent appellationem, ut à grammatica, grammaticus, & à fortitudine, fortis.*

3. Hæc quoq; definitio nihil habet obscurum. Casus enim antiqui nominabant aliquas nominum transfigurationes, ut a iustitia, iustus, a fortitudine, fortis. Hæc igitur nominis trãsfiguratio casus ab antiquioribus uocabatur. Atque ideo quotiescunque aliqua res alia participat, ipsa participatione sicut rem, ita quoq; nomen adipiscitur. ut quidam homo, quia iustitia participat, & rem quoque inde trahit, & nomen: dicitur. n. iustus. Ergo denominatiua uocantur quæcunque a principali nomine solo casu id est sola transfiguratione discrepant. Nã cum sit nomen principale iustitia, ab hoc transfiguratum nomen iustus efficitur. Ergo illa sunt denominatiua quæcunq; a principali nomine solo casu. i. sola transfiguratione nominis discrepantia, secundum principale nomen habent appellationem. Tria sunt autẽ necessaria ut denominatiua uocabula constituantur. Prius ut re participet, post ut nomine, postremo ut sit quædam nominis transfiguratio, ut cum aliquis dicitur a fortitudine fortis, est enim quędam fortitudo, qua fortis ille participet: habet quoq; nominis participationem, fortis enim dicitur. At uero est quædã transfiguratio, fortis. n. & fortitudo non eisdem syllabis terminantur. Siquid uero sit quod re nõ participet, neque nomine participare potest: quare quæcunque re non participant, denominatiua esse non possunt. Rursus quoque, quæ re quidem participant, nomine uero minime; ipsa quoque a denominatiuorum natura discreta sunt: ut siquis, cum sit uirtus, uirtute ipsa participet, nullo est alio nomine nisi sapientem uocamus. Sed uirtus & sapientia nomine ipso disiuncta sunt. hic ergo re quidem participat, nomine uero minime quare sapiens a uirtute denominatus esse non dicitur, sed a sapientia: qua scilicet & participat, & nomine iungitur, & transfiguratione diuersus est. Rursus si transfiguratio non sit, ut quædam mulier musica, participat quidem ipsa musicæ disciplina, & dicitur musica. hæc igitur appellatio non est denominatiua, sed æquiuoca. uno enim nomine & disciplina ipsa & mulier musica dicitur. Quoniam ergo similis terminus syllabarum est, & nomen simile, & nulla transfiguratio, denominatiua esse non poterunt. quare quicquid denominatiuum esse dicitur, illud & re participabit, & nomine, & aliqua transfiguratione uocabuli discrepabit. Hæc igitur quæ ad prædicamenta necessaria credidit præmisit. Multiuoca uero & diuersiuoca respuit. quòd ad præsentem tractatum utilia non putauit. Breuiter tamen utraque definienda sunt. Multiuoca sunt quorum plura nomina, una definitio est, ut est scutum, clypeus. His enim plura nomina, sed una definitio est, & Marcus Portius Cato, his enim tot nominibus res una subiecta est. Diuersiuoca sunt quorum neque nomen idem est, neq; eadẽ definitio, ut homo, color, & quicquid omnino a se & nominis nuncupatione, & definitionis ratione discretum est.

PRIMA DIVISIO.

EORVM quæ dicuntur alia quidem secundum complexionem dicuntur, alia uero sine complexione. & ea quæ secundum complexionem dicuntur, sunt, ut homo currit, homo uincit: ea uero quæ sine complexione dicuntur, sunt ut homo, bos, currit, uincit.

Postquam de coniunctione definitionum, atque nominum quantum ad præsens attinebat opus sufficiẽter exposuit, quoniam de primis sermonibus prima rerum genera significantibus diuisio facienda est, non nomine, sed genere discrepantibus nunc ostendit quid sit sine complexione cuiuslibet uocabuli facta prolatio. Sine complexione enim dicuntur quæcunque secundum simplicem sonum nominis proferuntur, ut homo, equus: his enim extra nihil adiunctum est. Secundum cõplexionem dicuntur quæcunque aut aliqua coniunctione copulantur, ut aut Socrates, aut Plato: uel quæcunque secundũ aliquod accidens coniunguntur. Nam quia uerbi gratia in Socratem uenit ambulatio, dicimus Socrates ambulat, & est prolatio ista secundum complexionem, idcirco, quia cum dico, Socrates ambulat, Socratem sum cum ambulatione complexus. Quod autem ait, Eorum quæ dicuntur, nihil aliud demonstrare uult, nisi sede primis rerum uocabulis huius libelli disposuisse tractatum. Rerum enim uocabula sunt quæ dicuntur, ipsa enim proprie nominamus.

SECVNDA DIVISIO.

EORVM quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt, ut homo de subiecto quidem dicitur aliquo homine, in subiecto autem nullo est. Alia in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo non sicut quædam pars sit, impossibile est sine eo esse in quo est, ut quædam grammatica in subiecto quidem est, in anima: de subiecto autem nullo dicitur. & quoddã album in subiecto est corpore, omnis enim color in corpore est, de subiecto autem nullo dicitur. Alia & de subiecto quodam dicuntur, & in subiecto sunt. ut scientia in subiecto quidem est, in anima, de subiecto autem dicitur, ut de hac grammatica. Alia neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur, ut aliquis homo, uel aliquis equus, nullum enim horum neque in subiecto est, neque de subiecto dicitur. simpliciter autem quæ sunt indiuidua, & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur; in subiecto autem nihil prohibet horum aliqua esse, quædam enim grammatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur.

Hic Aristoteles sermonum omnium multitudinem in paruissimam colligit diuisionem. Nam quod rerum uocabula in decem prædicamenta distribuit, maior hac diuisione non potest inueniri: nihil enim esse poterit, quod huic diuisioni undecimum adiici queat. Omnis enim res, aut substantia est, aut quantitas aut qualitas, aut ad aliquid, aut facere, aut pati, aut quando, aut ubi, aut habere, aut situs. Quo circa tot erunt & sermones, qui ista significent, & hæc est maxima diuisio. cui nihil ultra possit adiungi. paruissima uero est, quę fit in quatuor in substantiam, & accidens, & uniuersale, & particulare. Omnis enim res, aut substãtia est, aut accidẽs, aut uniuersalis, aut particularis Sicut ergo decem superioribus nihil addi poterat, ita ex his quatuor nihil demi. Nam neque minor ulla diuisio his quatuor fieri potest, nec maior quam si denario limite prædicamenta claudantur. Cur autem in his quatuor diuisio facta est, pauca exponam. Prima quidem rerum est omnium diuisio in substantiam atque accidens. Sed quoniam substantia proferri non potest, nisi aut uniuersaliter, aut particulariter intelligatur. Nam cum dico homo, rem dixi uniuersalem, ideirco quod nomen hoc de multis indiuiduis prædicatur: cum uero dico Socrates, uel Plato, rem dixi particularem, quoniam Socrates de nullo subiecto dicitur. Accidens quoque eodem modo. Nam cum dixero scientiam, rem protuli uniuersalem, ideirco quod scientia, & de grammatica, & de rhetorica, & de aliis omnibus sub se positis prædicatur. Si uero dixero Platonis scientiam; quoniam omne accidens quod in indiuiduæ uenit, indiuiduum fit, particularem scientiam dico: nanque Platonis scientia, sicut ipse Plato, particularis est. Igitur quoniam neque substantia, neque accidens ullo modo proferri potest, nisi in suo nomine aut uniuersalitatis unum, aut particularitatis includat, recte in quatuor diuisio facta est, ut si omnis res aut substantia, aut accidens: & horum aut uniuersalis, aut particularis. Ex his igitur quatuor, fiunt quatuor complexiones. Nam cum uenerit uniuersalitas in substantiam, fit uniuersalis substantia, ut est homo uel animal. Vniuersale autem est quod aptũ est de pluribus prædicari. Particulare uero quod de nullo subiecto prædicatur. Ergo est una complexio, uniuersalitatis, & substantiæ, ut sit substantia uniuersalis. Si uero particularitas substantiæ copuletur, fit substantia particularis; ut est Socrates, uel Plato, & quicquid in substantia indiuiduũ reperitur. At cum miscetur uniuersalitas accidenti, fit accidens uniuersale. ut scientia, quæ cum sit accidens, & præter animum cui accidit esse non possit, tamen uniuersalis est, quod de subiecta grammatica, & aliis speciebus prædicari potest. Cum uero particularitas accidenti coniungitur, fit accidens particulare; ut Platonis, uel Aristotelis scientia. Fiunt enim quatuor complexiones, substantia uniuersalis, substantia par-

tia particularis, accidens uniuersale, accidens particulare. Vt autem accidens in substantiæ naturam transeat, uel substantia in accidentis, fieri nullo modo potest, & accidens quidem uenit in substantiam, sed non ut substātia fiat: neq; enim, quoniam color, quod est accidens, uenit in substantiam, idcirco color iam substantia est: nec quoniam substantia suscipit colorem, idcirco color iam substantia fit. Quare neque substantia in accidentis, neque accidens in substantiæ naturam transit. At uero nec particularitas, nec uniuersalitas in se transeunt. Nanque uniuersalitas potest de particularitate prædicari, ut animal de Socrate, uel Platone, & particularitas suscipiet uniuersalitatis prædicationem, sed non, ut uniuersalitas fit particularitas, nec rursus ut quod particulare est uniuersalitas fiat. Ergo quatuor complexiones, uniuersalem substantiam, uniuersale accidens particularem substantiam, particulare accidens Aristoteles disponere cupiens, non eorum nomina, sed descriptiones apposuit. Et quoniam generalissimorum generum definitiones non poterat inuenire, discriptionibus usus est his, id substantiam esse dicens, quod in subiecto non esset. Accidens uero quod in subiecto esset. Omne nanq; accidēs in subiecto est, ut color in corpore scientia in anima, & subiectam habet substantiam omne accidens. Si quis enim substantiam tollat, accidens non erit. Quare substantia locus quidam est accidentis, ubi ualeat natura consistere. Ipsa uero substantia per se constat atque ideo dicitur substantia, nec ullo subiecto alio nititur, sed cunctis ipsa subiecta est. Alioqui si substantia in ullo subiecto esse posset, esset accidens. Omne enim accidens in subiecto est, & quicquid in subiecto est, illud est accidens. Quod si substantia esset in aliquo subiecto, continuo fieret accidens, sed substantia accidens esse non potest sicut supra docuimus. Quare, quoniam accidens in subiecto est, substantia uero accidens non est, substantia in subiecto non est. Vniuersalitatis uero descriptio est, de subiecto prædicari. Omnis nanque uniuersalitas de subiectis particularibus prædicatur, nam quoniam uniuersale est animal, & homo, de Socrate prædicatur, & Platone. Dicitur.n. Socrates animal atque homo. Et quoniam uniuersale est accidens scientia: dicitur de subiecta grammatica, grammatica enim scientia est. Particularitas uero quoniā ipsa est rerum ultima, & nihil est illi subiectum, de nullo subiecto prædicatur. nam quoniam uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas uero uniuersalitas non est, particularitas de subiecto non prædicabitur. Vbi enim res discrepant, & definitio discrepabit, ita quoque in his. nam quoniam discrepat substantia & accidens: definitiones quoque eorum discrepabunt. Vt quoniam est accidens in subiecto, erit substantia non in subiecto. Et quoniā uniuersalitas de subiecto prædicatur, particularitas autem ab uniuersalitate discrepat, de subiecto non prædicatur, Has igitur huiusmodi descriptiones Aristote. ita permiscuit dicens. Eorum quæ sunt, alia de subiecto quodam dicuntur, in subiecto uero nullo sunt, uolens s. uniuersalem substantiam demostrare. Nam quod dixit de subiecto dicuntur, uniuersale est, ꝙ uero ait in subiecto nullo sunt, substantia. ergo quod ait quædam de subiecto dici in subiecto uero nullo esse, uniuersalem substantiam demonstrare contendit: ut.n. sæpius dictum est, quod de subiecto dicitur, uniuersale est, quod in nullo subiecto est, substantia. Hæc iuncta id est de subiecto quodam dici, & in subiecto nullo esse, uniuersalem substantiam demōstrāt. Post uniuersalem substantiam particulare accidens posuit dicens. Alia autem in subiecto quidem sunt, de subiecto autem nullo dicuntur. Nam ꝙ ait in subiecto sunt, accidēs monstrat, ꝙ uero addidit, de subiecto autem nullo dicūtur, particulare. Accidens. n. in subiecto est, particularitas de nullo subiecto prædicatur. Ergo quęcunque res ipsa quidem in subiecto est, si de nullo subiecto prædicatur, accidens est particulare: ut ē quædam grammatica. i. Aristarchi, uel alicuius hominis indiuidua grammatica illa. n. quoniam indiuidui hominis, ipsa quoque facta est indiuidua & particularis. ergo quoniam quædam grammatica in anima est, accidens est, & quoniam de nullo subiecto prædicatur, particularis est, quemadmodum. n. ipse Aristarchus de nullo subiecto dicitur, ita quoq; eius grammatica de nullo subiecto predicatur. Non autem dicit ꝙ ipsa grāmatica particularis est, sed ꝙ quædam grammatica. i. alicuius hominis indiuidui grammatica, quam .s. homo particularis propria retinet cognitione. Et quoniam incorporale accidens posuit, quod animæ accideret. i. grammaticam, quæ esset in anima, ponit quoq; aliud exemplum corpore, ait.n. Et quoddam album in subiecto est corpore. omnis.n. color est in corpore. Hic quoq; non omne album dicit esse particulare, sed quod ad indiuiduum corpus album uenit. Probatur quoque particulare album in subiecto esse hoc modo. nam color quod genus est albi & cuiusdam albi, in corpore est, & est in subiecto. Quare cuius genus in subiecto est, ipsum quoq; in subiecto est. Omnes.n. species & indiuidua, proprio genere continentur, & eiusdem habent naturam. Quoniam uero esse in aliquo multis dicitur modis, quid uelit Aristoteles ostendere esse in subiecto, paucis absoluam. Dicitur enim esse aliquid in aliquo nouem modis. Dicimus enim esse aliquid in loco. ut in foro uel in theatro. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in aliquo uase, ut triticum in medio. Dicimus etiam esse in aliquo, uelut pars in toto, ut manus in corpore. Dicimus esse in aliquo, uelut totum in partibus, ut corpus in omnibus suis partibus. Rursus uelut in genere species, ut in animali homo, & genus in speciebus, ut in homine animal. Dicimus quoque esse in aliquo, uelut in fine, ut quoniam bonæ uitæ finis beatitudo est. si quis sit beatus, in fine est bonæ uitæ. Dicimus quoq; esse in aliquo, ut in quolibet potente, ut in Imperatore esse regimen ciuitatis. Dicimus quoque esse in aliquo uelut formam in materia, ut similitudinem Achillis in ære uel in marmore. Nouem igitur modis aliquid in aliquo esse dicitur, ut in loco, ut in uase ut pars in toto, ut totum in partibus, ut in genere species, ut in speciebus genus, ut in fine, ut in Imperatore, ut in materia forma. Horum igitur Aristoteles tria sola commemorat, sed duo in unum coniuncta, aliud separatum. Ait enim. In subiecto autem esse dico, quod cum in aliquo sit, non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Sensus autem talis est. Hoc inquit dico esse accidens, quod sit in subiecto, id est quod ita sit in altero, ut pars eius non sit, & sine aliquo subiecto esse non possit, ut uerbi gratia color, cum sit in corpore, nulla pars corporis est, & si color a corpore separatur, color nusquam est. Omnis enim color in solo corpore est. Ergo illud est accidens, quod semper ita in subiecto est altero, ut eius pars non sit: & cum ab eo in quo est, separatur, ad nihilum redigatur, & per se sine alterius subiecto esse non possit. Quod autē ait, ut nō sit sicut aliqua pars, ab ea. s. significatione in aliquo consistendi diuidere uoluit: secundum quam partes in toto esse dicimus: non enim tale est subiectum ut accidens eius pars sit. Quod uero dicit, impossibile est esse sine eo in quo est, ab ea. s. significatione diuisit, quæ est esse aliquid ut in uase, & in loco. quod enim in uase, uel in loco est, a uase & loco poterit separari: ut triticum, quod in medio est, potest a medio segregari, & homo a theatro discedere. Accidens uero ab eo in quo est, segregari non potest. Quare solas tres posuit significationes, id est secundum quam in uase, & in loco dicitur esse, & secundum quam pars in toto est. Sed ut in uase, & ut in loco, una sententia distribuit, dicens, impossibile est esse sine eo in quo est. Sed fortasse quis dicat non esse definitionem ueram illa esse in subiecto quæ sic sint in alio, non sint partes, & sine eo in quo sunt, esse non possint. Socrates enim & homo quilibet cum accidens non sit, tamen semper in loco est, & sine loco esse non potest. Quibus respondendum est: quod Socrates loca poterit permutare, & esse præter locum in quo fuit, & postremo si intelligentia capiamus, per se subsistit: accidentia uero per se ipsa non constāt. Sed si quis quoq; obiciat, posse locum accidentia permutare: malum nanque si in manu teneatur, manus mali odore completur, atque odor quod est accidens, in aliud subiectum transire potest. Sed non hoc ait Aristoteles, quoniam mutare accidens locum non potest, nec ita dixit impossibile esse sine eo in quo erat, sed sine eo in quo est. hoc autem significat mutare quidem posse locum, sed sine aliquo subiecto non posse subsistere. Quare recta est atque integra definitio eius quod in subiecto est, quod ita sit in altero non sicut quædam pars, & impossibile sit esse sine eo in quo est. secundum autem illam significationem dictum est, secundum quam formam in materia esse dicimus. Nanque forma si in materia non sit, per se ipsa nulla ratione consistit. Postquam igitur particulare accidens quid esset, ostendit dicens. quod in subiecto est, & de subiecto non prædicatur, & in subiecto consistentis rei definitionem reddit dicens, Quod cum in aliquo sit non sicut quædam pars, impossibile est esse sine eo in quo est: ad

uniuersale accidens continenti disputatione reuertitur, quod definit hoc modo. Nanque post eius rei quæ in subiecto est, definitionem, & post particularis accidentis exempla, ad uniuersale accidens transitum fecit, inquiens alia esse quæ in subiecto sint, & de subiecto prædicentur, quod scilicet accidens uniuersale significet. nam quoniam de subiecto dicitur, uniuersale est, quoniam in subiecto est, accidens; in subiecto ergo esse, & de subiecto prædicari, uniuersale accidens monstrat. Huius quoque complexionis conuenientia proponit exempla ait enim scientiam in subiecto esse, in anima; nam nisi anima sit, in qua sit, scientia nulla est. idcirco quod scientia actus est animæ. nam ea quæ sunt inanimata, nihil sciunt. Hinc sequitur substantiæ particularis propositio, quam scilicet ita declarat, quod neque in subiecto sit, neque de subiecto prædicetur. Nam quod in subiecto non est, substantia est: & quod de subiecto non prædicatur, particularitas. Vtræque igitur res, de subiecto non prædicari, & in subiecto non esse, particularis est substantia. Res igitur quatuor cum propria complexione, non secundum propria nomina, sed secundum proprias rationes definitionesque contexuit. Nam pro substantia uniuersali posuit, quod in subiectu non est & de subiecto prædicatur. pro accidenti particulari dixit, quod in subiectu est, & de subiecto non prædicatur. Accidens uero uniuersale per hoc designauit, quod, ait, & in subiecto est, & de subiecto dicitur. Pro particulari substantia interposuit, quod nec in subiecto est, nec de subiecto prædicatur. Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de subiecto nullo dicuntur, in subiecto autem nihil ea prohibet esse, quædam enim grammatica in subiecto est, Omnis particularitas aut substantia erit, aut accidens. Nam cum dico Socratem, indiuiduam & particularem significaui substantiam, cum dico quandam grammaticam, indiuiduum & particulare accidens dixi. Indiuidua autem sunt, quæ neque in alias species diuidi possunt, neque in alia indiuidua. Nam quemadmodum animal diuiditur in species, hominem atque equum, homo autem in singulos homines, id est in Socratem, & Platonem, & cæteros: hi Plato & Socrates non diuiduntur in alios: atque hoc idem de accidentibus dici conuenit. Nam quemadmodum scientia diuiditur in species grammaticam & rhetoricam, grammatica uero ipsa in particulares grammaticas, quas scilicet particulares homines norunt: Sic ipsa particularis grammatica in particulares grammaticas non secatur, Ergo indiuidua sunt quæcunque sunt numero singularia, & in nullas alias multitudines secundum species, uel secundum indiuidua diuiduntur. Omne indiuiduum; quoniam particulare est, de subiecto non prædicatur, omne autem quod de subiecto non prædicatur aut substantia erit, ut Plato, aut accidens, ut quædam grammatica. Ex his ergo particularibus, substantiis scilicet atque accidenti, quæ de subiecto non prædicantur, substantia quidem nec in subiecto est, accidens uero in subiecto est. Ita illa indiuidua quæ substantiæ sunt, in subiecto esse non poterunt: alia uero indiuidua quæ secundum accidentis naturam dicuntur, illa in subiecto esse nihil prohibet. Atque hoc est quod ait, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur, in subiecto autem nihil prohibet eorum aliqua esse. Quædam enim grammatica in subiecto est, de subiecto autem nullo dicitur. Hoc enim maluit demonstrare, & accidentibus & substantiis particularibus hoc esse cõmune, quod de subiecto non prædicantur. Hoc enim dixit, Simpliciter autem quæ sunt indiuidua & numero singularia, de nullo subiecto dicuntur. Subaudiendo scilicet siue substantiæ sint siue accidentia, sed non omnia indiuidua nõ sunt in subiecto. Indiuidua enim accidentia in subiecto esse nihil prohibet. Quædam enim grammatica cum sit indiuidua, & de subiecto non prædicetur, tamen in subiecto est, idest in anima. Sed ut congregatim dicatur, sensus huiusmodi est. omnia quidem quæcunque sunt indiuidua de subiecto quidem nullo dicuntur, sed non omnia non sunt in subiecto. Nam cum particularis substantis in subiecto non sit, ut Plato, particulare tamen accidens in subiecto est, ut quædam grammatica, in anima. Illud quoque magna attentione notandum est, quis sit huius ordo propositi. Nam cum sint quatuor complexiones, factæ ex quatuor rebus quarum duæ natura discrepant, ut substantia & accidens, duæ quantitate, ut particularitas & uniuersalitas, coniunctis compositisq; his quatuor omnibus dissentientem lateribus dispositionem fecit. Posuit enim prius substantiam uniuersalem dicens, quod in subiecto non est, & de subiecto dicitur: Post hanc primam positionem totis discrepantem rebus, rem subdidit, idest accidẽs particulare, quod in subiecto esset, & de subiecto non prædicaretur Nam cum accidens dixit, a substantis disgregauit, quod particulare addidit, ab uniuersali disiunxit. Rursus ex alio latere disposuit in diuisione accidens uniuersale, dicens quod in subiecto est, & de subiecto prædicatur: & ultimo substantiam particularem contrariam superiori accidenti dicens, quod neque in subiecto est, neque de subiecto prædicatur, substantiæ particularitatẽ, uniuersalitati accidentis opponens. Sed ut planius quod dicimus sit, figuram discreptionemque subiecimus, in qua superius latus substantia accidentique notauimus, reliquum particularitatis & uniuersalitatis titulo inscripsimus, Aristotelicam cõplexionem angulariter & per latera designantes.

PRIMA REGVLA.

QVANDO *alterum de altero prædicatur ut de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur dicuntur, omnia etiam de subiecto dicuntur, ut homo prædicatur de quodam homine, animal uero de homine, ergo & de quodam homine animal prædicabitur. quidam enim homo, & homo est & animal.*

Cum superius de his quæ in subiecto sunt. i. de accidentibus loqueretur, definitionem constitutæ in subiecto rei, & præter subiectum nullo modo permanentis in media tractatione disposuit, dicens, illud esse in subiecto quod neque pars esset alicuius, nec sine subiecto posset ullo modo permanere. Patefacto igitur quid sit esse in subiecto, nunc quid sit prædicari de subiecto declarat: duobus enim modis prædicationes fiunt: uno secundum accidens, alio de subiecto. de homine nanque prædicatur album: dicitur enim homo albus cursus de eodem homine prædicatur animal: dicitur enim homo animal Sed illa prior prædicatio quæ est, homo albus est, secundum accidens est, nanque accidens, quod est albus est, secundum accidens est, nanque accidens, quod est album, de subiecto homine prædicatur, sed non in eo quod quid sit: nam cum album sit accidens, homo substantia, accidens de substantia in eo quod quid sit prædicari non potest: ergo ista prædicatio secundum accidens dicitur: de subiecto uero prædicare est quoties altera res de altera in ipsa substantia prædicatur, ut animal de homine: nam, quoniam animal & substantia est. & genus hominis. idcirco in eo quod quid sit de homine prædicatur. Quare illa sola de subiecto prædicari dicuntur, quæcunque in cuiuslibet rei substantia & definitione ponuntur. ergo quotiescunq;

uescunque huiusmodi fuerit prædicatio, ut alterum de altero ut de subiecto prædicetur, id est ut de eius substantia dicatur, ut animal de homine, hanc proprietatem euenire necesse est, ut si de eo quod prædicatur, quippiam ut de subiecto, id est in eius substantia prædicetur, necessario idem hoc quod de prædicato dicitur, dicatur etiam de prædicati subiecto, ut homo prædicatur quidem de Socrate in eo quod quid sit. Interrogantibus enim quid sit Socrates, hominem respondemus. At uero de ipso homine in eo quod quid sit, animal dicitur, in substantia enim hominis animal prædicatur. atque ita fit ut animal quidem de homine, homo uero de Socrate in eo quod quid sit, ut de subiecto prædicentur. Ergo quoniam ista est consequentia, & animal de Socrate in eo quod quid sit prædicabitur. Potest enim dici interrogantibus quid est Socrates? animal. Ergo manifestum est, quod si qua res de alia ut de subiecto prædicetur, ut homo de Socrate: de eadem uero re quæ prædicatur, de homine scilicet, alia rursus superior, ut de subiecto prædicetur, ut animal, necesse erit & hanc eandem de subiecto eius de quo ipsum dicitur prędicari, ut animal de Socrate. Socrates nanque subiectus est homini, de quo animal prædicatur. Ergo constat huiusmodi definitio quæ dicit, Quoties alterum de altero prædicatur ut de subiecto, ut si quid sit quod de eo quod prædicatur, in eo quod quid sit dici possit, hoc idem ipsum de eo quod prius subiectum erat, possit prædicari. Sed fortasse quisquam dicat minime uerum esse quod dictum est: nam cum homo de Socrate prædicetur. Socrates enim homo est, de homine uero species, homo enim species est: Socrates species esse non dicitur. Et rursus cum animal de homine prædicetur, de animali uero genus: animal enim genus est, homo generis uocabulo caret non enim dicitur homo esse genus: homo enim genus non est, sed tantum species. His dicendum est, quod minus aduerterint illam esse definitionem de subiecto prædicationis, quæ in eo quod quid sit unumquodque, & in eius substantia prædicaretur. nūc autem species de homine non in eo quod quid sit prædicatur. Neque enim si quis hominis definitionem reddat, speciem nominauit, sed designatiuum nomen est tantum, utrum de pluribus specie differentibus prædicetur, hoc nomē quod est homo, an certe tantum de solis indiuiduis. Nam quoniam de indiuiduis solis homo prædicatur idcirco species dicitur, & quoniam de specie differentibus animal dicitur, idcirco animal genus uocamus. Et sunt quodammodo nominum nomina. Quare neque genus de animali, neque species de homine, in eo quod quid sit prædicatur, sed tantum designant, quomodo homo, & animal de subiectis (ut dictum est) propriis prædicentur. Ergo non est mirandum, si ad eorum subiectum, quæ de subiecto dicuntur, eius prædicati, quod de subiecto nōn dicitur, prædicatio peruenire nō potest.

SECVNDA REGVLA.

DIVERSORVM generum, & non subalternatim positorum, diuersæ secundum speciem sunt differentiæ, ut animalis & scientiæ. animalis si quidem differentiæ sunt, ut greßibile, uolatile, bipes, & aquatile: scientiæ uero nulla harum est, neque enim scientia a scientia differt in eo quod est bipes. Subalternorum uero generum nihil prohibet easdem esse differentias, superiora enim de inferioribus prædicantur. Quare quæcunque fuerint prædicati differentiæ, erunt eædem & subiecti.

7. Cum multis modis genus dicatur, solum quod nunc tractari conuenit assumamus. Dicitur enim genus, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid sit prædicatur. ut animal prædicatur de homine, & de equo, & de cane, & de boue, & de cæteris, quæ omnia specie ipsa a se discreta sunt. Species uero est, quod de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit, prædicatur. ut homo prædicatur de Catone, Socrate, Platone, Virgilio, Cicerone, & de singulis hominibus, qui specie ipsa non differunt, sed tantum a se numero distant. differentia uero est, quæ sub eodem genere positas species propria qualitate disterminat. nam cum equus & homo quantum ad genus unum sint: (uterque enim animal est) differentia rationalis, & irrationalis utrasque disiungit ac discernit. Qualitate enim quadam rationabilitatis, & irrationabilitatis uterque a propriæ substantiæ definitione dissentiunt. Ergo differentia est, quæ de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Nanque hæc ipsa differentia quæ est irrationabilitas de multis specie differentibus prædicatur, ut de cygno, & equo & pisce quæ omnia a se cum specie ipsa dissentiant, irrationabilitatis tamen qualitate coniuncta sunt. Sed non in omnibus differentiis de pluribus specie differentibus prædicatur. Sunt enim quædam quæ non nisi de una specie prædicantur, ut grauitas de sola terra, leuitas de solo igne proprie dicitur. At uero nec species semper de pluribus numero differentibus prædicatur: mundi enim species de uno solo mundo dicitur & phœnicis species de una tantum phœnice, sed idcirco ita definita est, quod frequētius differentia de pluribus specie differētibus prædicatur, quam de uno. Eodemque modo, & species frequentius inuenitur de pluribus numero differentibus prædicari, quam de una tantum re ac singulari. His ita positis sunt quædam genera, quæ generalissima nuncupantur, quibus genus inueniri non possit. sunt species quibus, has subiectas species nullus inueniet. Inter utraque autem sunt alia, quæ subalterna genera nominantur, quæ superiorum quidem species sunt, posteriorum uero genera. ut substantia genus quidem est generalissimum, ut eius genus inueniri non possit, homo uero species est, ut eius species alia reperiri non ualeat. Animal uero ad substantiam quidem species est, ad hominem uero genus. Decem igitur prædicamentorum significatio nihil aliud demonstrat, nisi decem genera rerum, quæ generalissima nominamus. Ergo quoties genera generalissima discrepant, eorum quoque species discrepabunt: & quoties species discrepant, quoniam differentiis disiunguntur, atque informantur, differentiæ quoque diuersarum specierum discrepabunt. Animal nanque & scientia, quoniam est animal substantia, scientia uero ad aliquid. quoniamq; genus animalis est substantia, & genus scientiæ est ad aliquid, omni substantiæ a se ratione discreta sunt, & differentiæ quoque scientiæ, atque animalis omnibus qualitatibus disiunguntur. Est nanque differentia animalis, bipes, & quadrupes: animal enim sic ab alio animali differt, quòd hoc quidem bipes sit, ut homo, & auis: illud uero quadrupes, ut equus, atque bos: illud uero multipes, ut formica, & apis. Sed scientia differentias huiusmodi non habet, neque enim scientia a scientia differt in eo quod bipes est. Quare constat quoties diuersa sunt genera, specierum quoque differentias esse discretas. Atque hoc est quod ait. Diuersorum generum & non subalternatim positorum diuersas secundum speciem differentias esse. Et hoc exempli adiectione firmauit dicens. Animalis & scientiæ diuersas esse differentias: nam cum sit bipes animalis differentia scientiæ non est. Et hoc quidem diuersis generibus dictum est, id est quæ subalterna non sunt. Quod si subalterna sunt genera, nihil prohibet alias easdē esse differētias, alias diuersas, ut auis. Est species animalis, & rursus est genus corui, & est subalternū genus, auis. Sed animalis differentiæ sunt rationalis, atque irrationalis: auis uero differentia rationalis non est. Nulla enim auis ab alia aui differt, quòd sit rationalis, ergo hoc loco non sunt eædem subalternorum generum differentiæ. Si quis uero has generis, id est animalis differentias dicat, ut animalium alia sunt, quæ pascantur herbis, alia quæ seminibus, alia quæ carnibus. Hæ differentiæ cōueniunt in subalterno genere, uidelicet in aui: nanque auium sunt aliæ, quæ seminibus uescuntur, aliæ quæ herbis, aliæ quæ carnibus, ut uultur, & miluus. ergo in subalternis generibus nihil prohibet easdem esse differentias, & iterum discrepare. Hoc autem idcirco euenit, quia quæ de prædicato dicuntur, possunt de subiecto prædicari. Quare quod dicitur de genere, potest etiam dici de specie. Atque hoc est quod ait, Subalternorum uero generum nihil prohibet easdē esse differentias. Superiora enim de inferioribus generibus prædicantur. sed cum diceret nihil prohibet easdem esse differentias, hoc quodammodo uoluit demonstrare, esse quasdam easdem differentias, alias uero posse esse diuersas. cuius rem contrariam intulisse uidetur cum dicit. Quare quæcunque prædicati differentiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti. nam cum illic dixisset, nihil prohibet esse easdem differentias generum subalternorū hic omnes easdem esse declarat. dicit enim, Quæcunque fuerint differentiæ prædicati, easdem etiam subiecti esse. atque hæc res plures maximas

ligauit erroribus, ut emendandum crederent locum, non ut esset ita, Quare quæcunque prædicati differentiæ fuerint, eædem erunt etiam subiecti: sed ut hoc modo, Qoare quæcun cunque subiecti differentiæ fuerint, eædem erunt etiam prædicati. Sed hoc abiiciendum est, neque enim fieri potest ut in rem superiorem prædicatio posterioris redundet. Nam cum dicitur, quæcunque subiecti fuerint differentiæ, eædem erunt prædicati, hoc scilicet significatur, ut prædicatio subiecti redeat in prædicatum, quod fieri non potest. Sed dicendum est, quod sunt aliæ differentiæ quæ dicuntur completiuæ prædicati, & cuiuslibet illius speciem informantes, quæ communi nomine specificæ nominantur. Nam cum dico animatum, & sensibile, si substantiæ coniungantur, definitionem, & speciem mox animalis efficiunt. Animal enim est substantia animata sensibilis, atque hæ differentiæ dicuntur specificæ, & completiuæ. Sunt autem aliæ quæ ipsæ quidem nihil complent, nec ullam speciem reddunt, sed genus tantum diuidunt, ut rationale, & irrationale hæc enim diuidunt genus, idest animal. Animal enim rationali differentia irrationalique diuiditur. Ergo illæ quæ sunt generis diuisiuæ differentiæ, possunt aliquoties eædem esse, possunt aliquoties non eædem. ut animalis quoniam diuisibilis est differentia quæ est rationale, potest eam non habere auis, quæ est subalternum genus. Et rursus easdē diuisibiles habere potest, ut easdem quas superios diximus. Nam cum diuidant animal differentiæ, quæ carnibus, herbis, & seminibus uescuntur, eædem possunt esse subalterni generis. idest auis, ergo hæ diuisibiles possunt etiam esse diuersæ. Illæ uero quæ completiuæ & specificæ sunt, aliquando non prædicari de subiecto non possunt. Vt quoniam animal habet differentias completiuas, & suæ speciei effectiuas, sensibile scilicet, & animatum. Hæ differentiæ de homine, quod est subiectum animalis, non predicari non possunt. Omnes enim specificæ differentiæ de his prædicantur, quorum speciem cō plent, ut de animali prædicatur sensibile & animatum, & hoc ut de subiecto. In substantia enim animalis utraque prædicantur, sed animal prædicatur de homine, ut de subiecto. necesse est ergo animatum, atque sensibile de homine prædicari, ut de subiecto. Hoc est enim quod superius præmisit: cum diceret. Quando alterum de altero prædicatur, ut de subiecto, quæcunque de eo quod prædicatur, dicuntor, omnia etiam de subiecto dicuntur.. Atque hoc in omnibus generibus recte constat intelligi: Ergo diuisibiles differentiæ possunt aliquando cum subiectis esse communes, aliquando diuersæ. Specificæ uero & completiuæ eum subiectis communes non esse non possunt. Quod ergo Aristoteles ait Subalternorum generum nihil prohibere easdem esse differentias, diuisibiles differentias easdem esse uihil prohibere disputatum est, quæ possunt esse eriam diuersæ. Quod uero ait. Quæcunque prædicati differentiæ fueriot, eædem erunt etiam sobiecti, de specificis intelligendum est. quæ cum speciem cuiuslibet informēt, & de eo quod informant, ut de subiecto prædicentur, ad quod cunque, ut de subiecto prædicatur illud quod ipsæ differentię informant, de eo, ut de subiecto prædicabuntur, & de eo oon prædicari non possunt. Quare nihil est in huiusmodi theoremate, quod ullo modo debeat emendari.

PREDICAMENTORUM ENUMERATIO.

E ORUM *quidem quæ secundū nullam complexionem dicuntur, singulum aut substantiam significat, aut quantitatem, aut qualitatem, aut ad aliquid, aut ubi, aut quādo, aut situm, aut habere, aut facere, aut pati. Est autem Substantia, ut figuraliter dicatur, ut homo, equus. Quantitas, ut bicubitum, tricubitum. Qualitas, ut album, grammaticum. Ad aliquid, ut duplum, dimidium, maius, minus. Vbi, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri, superiori anno. situm, ut sedet, iacet. Habere, ut calciatus, armatus. Facere, ut secare, urere. Pati, ut secari, uri. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur aut negatione. Horum autem ad se inuicem affirmatio, uel negatio fit complexione. Videtur autem omnis affirmatio uel negatio, uel uera uel falsa esse. eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur singula, neque uera, neque falsa sunt, ut homo, album, currit, uincit.*

8. Post paruissimam in quatuor enumerationem, id est in substantiam, accidens, uniuersalitatem, particularitatem, nunc est de partitione maxima tractaturus, quæ fit in decem. hac enim enumeratione maior non potest inueniri. Neque enim undecim predicamenta poterunt inueniri, nec ultra decem ullo modo aliquod genus recte excogitari potest. Quare facit huiusmodi enumerationem, sed non diuisionem. Diuisio nanque fere est generis in species. prædicamentorum uero, quoniam genus unom non habent, diuisio esse non potest, sed potius enumeratio est. Sunt uero quidam qui contendunt recte enumerationem non esse dispositam, alii nanque, ut super, uacua quædam demunt, alii ut curto operi addunt, alii uero permutant, quos nimirum non recte sentire alio oobis opere dicendum est, ait autem. Eorum quæ secundum nullam complexionem dicuntur. Adeo non de rebus, sed de uocibus tractaturus est, ut diceret, Dicuntur. Res enim proprie non dicuntur, sed uoces, & quod addidit, singulum aut substantiam significat, late patet cum de uocibus disputare, non enim res, sed uoces significant, significantur autem res. Sine complexione uero dicuntur, (ut dictum est) quæcunque singulari intellectu, & uoce proferuntur. Secundum complexionem uero, quæcunque aliqua cooiunctione, uel accidentis copulatione miscentur. sed quid ex iis quæ secundum nullam complexionem dicuntur efficitur, ipse demonstrat cum dicit. Singula igitur eorum quæ dicta sunt, ipsa quidem secundum se in nulla affirmatione dicuntur. Horum autem ad se inuicem complexione affirmatio fit. uidetur enim omnis affirmatio, oel falsa esse, uel uera. Eorum autem quæ secundum nullam complexionem dicuntur, neque uerum quicquam, neque falsum est, ut homo, album, currit, oincit. Significat ergo, & hic ea quæ sine ulla complexione dicuntur, affirmationis uim non obtinere. Siquis enim dicat homo, uel album, uel decem, uel quodlibet simplici modo, in eo neque oerum aliquid inueniet, oeque falsum, sed omnis affirmatio, uel uera, uel falsa est. Igitur, uniuersaliter pronunciat prædicamenta affirmationis rationē penitus oon tenere. Sed hæc eadem si cum quadam complexione coniuncta sint, fieri propositiones necesse est. quæ in se uerum falsumue contineant. Sed noo omnis complexio propositionem facit. Nec si dixero, Socrates in foro, idcirco iam propositio est. Sed si quis dicat, Socrates in foro ambulat, tunc fit propositio, quæ aut affirmatio est, aut negatio. Affirmationes autem, & negationes, oel ueræ uidentur esse, uel falsæ. atque ideo quodcunque neque uerum, neque falsum est: illud propositio non est. Ergo quadam complexione ex iis quæ secundum nullam complexionem dicuntur, ueritas falsitasque conficitur. Affirmationem autem solam nunc Aristoteles interposuit idcirco, quòd omnis affirmatio prior est. hoc enim negatio tollit, quod affirmatio ante constituit, prior quidem secundum significationem, sed non secundū genus, quod alio liquebit loco. Maxime autem monstrat Aristoteles se nō de rebus, sed de uocibus tractaturum, quod ait. Horum autem ad se iouicem complexione affirmatio fit, non enim rerum complexione fit affirmatio, uel negatio, sed sermonum. nec in rebus est ueritas, & falsitas, sed in intellectibus, atque opinionibus, & post hæc in uocibus atque sermonibus. Atque hæc hactenus. Secundum complexionem ergo fiuot quæcunque ex integris compositis fiunt, ut Socrates ambulat. nam & Socrates, & ambulat uterque integer sermo est, & coniunctus affirmationem facit. At uero siquis dicat flammiger, uel multisonus, uel fluctiuagus, secundum complexionem nō erit ista prolatio, idcirco quod ex neutris integris factum est. Horum autem decem prædicamentorum definitiones inueniri non possunt, idcirco quod ea quæ significant, generalissima sunt. Substantia enim, & quantitas, & qualitas nulli unquam generi uidentur esse subiecta. Quare quoniam definitio omnis genere dicitur, genus quod alii generi subiectum non est, definitione relinquitur. Sed nunc quidem omnium prædicamentorum conuenientia dixit exempla. Post uero latius de unoquoque tractabitur & quoniam definitio inueniri nulla potest, quibusdam proprietatibus informsotur. quare, quoniā de his dictum est plene, ad tractatum substantiæ transeamus.

Substan-

DE SVBSTANTIA.

SVBSTANTIA *autem quæ proprie & principaliter & maxime dicitur, est quæ neq; de subiecto dicitur, neq; in subiecto est, ut aliquis homo, uel aliquis equus. Secundæ autẽ substãtiæ dicuntur species, in quibus illæ quæ principaliter substãtiæ dicuntur, insunt. Et hæ quidem, & harum specierum genera, ut aliquis homo, in specie quidem est, in homine, genus uero speciei, animal est. Secundæ ergo substantiæ hæ dicuntur, ut est homo, atque animal.*

9. Quæritur cur prædicamentorum tractatum a substantiis inchoauerit. nam quoniam omnis res aut in subiecto est, aut in subiectu non est: quicquid in subiecto est, eget subiecto, quoniam in propria natura non potest consistere. & quoniam rebus omnibus substantia subiecta est, nihil eorum quæ sunt in subiecto præter substantiam poterit permanere. Sed prior illa natura est, sine qua alia esse non possunt. Quocirca prior naturaliter uidetur esse substantia, non absurde igitur in disputatione quod prius per naturam fuit, prius etiam sumpsit. Et definitionem quidem substantiæ proferre non potuit, sed post exemplum superius datum, descriptionem quandam profert, qua quid sit ipsa substantia queamus agnoscere, hoc est autem, non esse in subiecto. Substantia enim in subiecto non est. Facit autem quandam substantiarum diuisionem cum dicit, alias primas esse substantias, alias secundas: Primas uocans indiuiduas, secundas uero indiuiduarum species & genera Ergo cum primis secundisque substantiis commune sit non esse in subiecto, additum primis substantiis de subiecto non prædicari, primas substantias a secundis substantiis separat: substantia enim indiuidua, in eo quod est substantia, in subiecto non est, quod autem indiuidua est, de subiecto non prædicatur. Sunt ergo primæ substantiæ, quæ neque in subiecto sunt, neque de subiecto dicuntur, ut est Socrates & Plato. Hi enim, quoniam substantiæ sunt, in subiecto nullo sunt: quoniam uero particulares indiuiduique sunt, de nullo subiecto prædicantur. Secundæ uero substantiæ sunt, quibus commune est cum primis substantiis, quod in subiecto non sunt, proprium uero quod de subiecto prædicatur, quæ secũdæ substantiæ sunt uniuersales, ut est homo atq; animal. homo nãq; & animal in nullo sunt subiecto, sed de subiecto aliquo prædicantur. Sunt igitur primæ substantiæ particulares: secundæ, uniuersales. Proprie autem substantias, indiuiduas dicit. quod hominem quidem, idest ipsam speciem. & animal, quod est genus, non nisi ex indiuiduorum cognitione colligimus. Quare quoniam ex singulorum indiuiduorum sensibus generalitas intellecta est, merito propriæ substantiæ indiuidua & singula nominantur. Principaliter uero indiuiduæ substantiæ dictæ sunt, quòd omne accidens prius in indiuidua, post uero in secundas substantias uenit. Nam quoniam Aristarchus grammaticus est, homo uero est, Aristarchus est homo grammaticus, ita prius omne accidens in indiuiduum uenit. secundo uero loco etiam in species generaque substantiarum accidens illud uenire putabitur. Recte igitur quod prius subiectum est, hæc substantia principaliter appellatur. Maxime autem substantia prima dicitur, idcirco quia quæ maxime subiecta est rebus aliis, ea maxime substantia dici potest, maxime autem subiecta est prima substantia. Omnia enim de primis substantiis dicuntur, aut primis substantiis insunt, ut genera & species. nanque, & genera & species prædicantur de propriis indiuiduis. ut animal atque homo prædicantur de Socrate. idest secundæ substantiæ de primis. Sin uero sint accidentia, in primis substantiis principaliter sunt. Quare, quoniam & accidentia in primis substantiis principaliter sunt, & secundæ substantiæ de primis substantiis prædicantur, primæ substantiæ secundis substantiis accidentibusque subiectæ sunt. Quare, quoniam istæ maxime subiectæ sunt, & accidentium subsistentiæ, secundarum substantiarum prædicationi, idcirco maxime substantiæ nuncupantur. Dicit autem non omnes species neque omnia genera, secundas esse substantias, sed eas tantum quæ primas substãtias continerent, ut est homo atque animal. homo nanque continet Socratem, idest aliquam indiuiduam substãtiã. Animal uero continet indiuiduum speciemque, id est hominem & aliquem hominem. Quare genera & species quæ de primis substantiis prædicantur, ipsas secundas putat esse substantias, hoc autem hoc modo ait. Secundæ autem substantiæ dicuntur in quibus speciebus illæ quæ principaliter substantiæ dicuntur, insunt, & hæ & .. rum specierum genera, & inde conuenientia ponit exempla. Ac si diceret, non omnia genera, neque omnes species secundas substantias dico, sed eas tantum species, in quibus indiuidua illa, idest primæ substantiæ, sunt, & harum specierum, id est quæ continent primas substantias, genera. Hoc autem idcirco dictum uidetur, nequis colorem quod genus est, uel album quod est species, secundas putet esse substantias. Ista enim primas sub se non continent. Sed dicat aliquis, quẽadmodum primæ poterunt esse substantiæ indiuiduæ, cum omne quod prius est sublatum, auferat id quod est posterius, posterioribus uero sublatis priora non pereant. Homo nanque si pereat, Socrates quoq; sit continuo periturus. Si uero Socrates interierit, homo continuo non peribit. Si igitur sublatis generibus & speciebus indiuidua perimuntur, sublatis indiuiduis genera speciesque permanent, magis primas substantias, species & genera nominari, dignum fuit. Sed hoc modo indiuiduorum natura non recte accipitur. Neque enim cuncta indiuiduorum substantia in uno Socrate est uel quolibet uno homine, sed in omnibus singulis. Genera namque & species non ex uno singulo intellecta sunt, sed ex omnibus singulis indiuiduis, mentis ratione concepta. Semper etiam quæ sensibus propinquiora sunt, ea etiam proxime nuncupanda uocabulis arbitramur. Qui enim primus hominem dixit, nõ illum qui ex singulis hominibus conficitur concepit animo, sed quẽdam singularem atque indiuiduum, cui hominis nomen imponeret. Ergo sublatis singulis hominibus, hõ non remanet, & sublatis singulis animalibus, animal interibit. Quo circa, quoniã in hoc libro de uocabulorum significatione tractatus habetur, ea quibus uocabula prius posita sunt, merito primas substantias nuncupauit. prius autem illis uocabula sunt indita quæ prius sub sensibus cadere potuerunt. Sensibus uero obiiciuntur prima indiuidua. Merito igitur ex prima in diuisione posuit. Eodem quoque modo illa quæstio soluitur, quæ dicit: Cum naturaliter primæ intellectibiles sint substantiæ, ut Deus & animus, cur non has primas substantias nuncupauerit? Quoniam hic de nominibus tractatus habetur, nomina autem primo illis indita sunt, quæ principaliter sensibus fuere subiecta. Posteriora uero in nominibus ponendis putantur quæcunque ad intelligibilem pertinent incorporalitatem. Quare, quoniam in hoc opere principaliter de nominibus tractatus est, de indiuiduis uero substantiis, quæ primæ sensibus subiacent, prima sunt dicta uocabula, in opere quo de uocabulis tractabatur, merito indiuiduæ sensibilesque substantiæ primæ substantiæ sunt positæ. Cum autem tres substãtiæ sint, materia, species, & quæ ex utrisque conficitur, undique composita & compacta substantia: hic neque de sola specie, neque de sola materia, sed de utrisque mistis compositisque proposuit. Partes autem substãtiæ, incompositæ & simplices sunt ex quibus ipsa substantia conficitur, species & materia, quas post per transitum nominat. dicens substantiarum partes & & ipsas esse substantias, atque hæc hactenus. Nunc expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestũ est autẽ ex iis quæ dicta sunt, quoniã eorum quæ de subiecto dicuntur necesse est & nomen & rationem de subiecto prædicari, ut homo de subiecto, aliquo homine prædicatur, prædicatur quoq; nomẽ ipsius. Hominem enim de aliquo homine prædicabis. Ratio quoq; hominis de subiecto, aliquo homine prædicabitur. quidã enim homo & homo est & animal: quare & nomẽ, & ratio prædicabitur de subiecto. Eorũ uero quæ in subiecto sunt, in pluribus quidem neq; nomen de subiecto, neq; ratio prædicabitur. In aliquibus autẽ nomen quidẽ nihil prohibet interdum prædicari de subiecto, rationẽ uero impossibile est prædicari. ut albũ cum in subiecto sit, in corpore, prædicatur de subiecto, dicitur enim corpus albũ, ratio uero albi nũquã de corpore prædicabitur. Alia autẽ omnia aut de subiectis dicũtur, principalibus substãtiis, aut in subiectis eisdẽ sunt. Hoc autẽ manifestũ est ex his quæ p singula proponẽtur, ut animal de homine prædicatur, ergo de aliquo homine. nã si de nullo aliquorum

hominum neque omnino de homine. Rursus color in corpore est, ergo & in aliquo corpore, nam si in aliquo singulorum, nec omnino in corpore. Quare alia omnia aut de subiectis principalibus substantiis dicuntur, aut in subiectis eisdem sunt. Non existentibus ergo primis substantiis impossibile est esse aliquid aliorum

10. Omnia quæcunque, uel in subiecto sunt, uel de subiecto prædicantur, de subiectis propriis dicuntur. namque quod in subiecto aliquo est, de proprio subiecto prædicatur, ut album de corpore prædicatur. dicitur enim corpus album. Sed quoniam secundæ substantiæ primarum substantiarum uel species uel genera sunt. Socratis enim species homo est, & animal genus: genus autem de subiectis speciebus & species de indiuiduis uniuoce prædicatur. secundæ substantiæ de subiectis speciebus & indiuiduis uniuoca prædicatione dicuntur. Conuenit namque primarum & secundarum substantiarum, si sit una facta, definitio: namque animal & homo & Socrates una definitione iunguntur. quod substantiæ animatæ atque sensibiles sunt. Igitur secundæ substantiæ ita de subiectis prædicantur propriis, id est de primis substantiis, ut uniuoce prædicentur. Illorum uero quæ sunt in subiecto, aliquoties quidem neque nomen ipsum de subiecto dicitur. Nam uirtus in anima est, sed uirtus de anima minime predicatur, aliquoties autem denominatiue dicitur, ut grammatica quoniam est in homine, denominatiue grammaticus a grammatica dicitur. Sæpe autem ipsum nomen de subiecto prædicatur, ut quoniã album est in corpore, corpus album dicitur, sed siue nomen non prædicetur, siue denominatiue dicatur, siue proprio nomine prædicatio sit, definitio eius quod est in subiecto, de proprio subiecto nunquam prædicabitur, ut album quoniam est in subiecto corpore, prædicatur quidem albi nomen de corpore, definitio uero albi ad corpus nullo modo dicitur. album nanque & corpus una ratione utraque definiri non possunt. Amplius, si omne accidens in subiecto est, & substantia subiectum est, differt ab accidente substantia, differt etiam definitio substantiæ atque accidentis: quod eadem definitio subiecti & eius quod est in subiecto, esse non potest. Atque hoc est quod ait. Eorum uero quæ sunt in subiecto, in pluribus quidem neque nomen de subiecto neque ratio prædicatur, ut uirtus in anima. Addidit quoque in aliquibus autem nomen quidem nihil prohibet interdum prædicari, & in aliis quidem denominatiue, in aliis uero recto nomine fit prædicatio. De secundis uero substantiis semper ad primas substantias prædicatio peruenit Nam si quidam homo, & homo est & animal, & cætera, una definitio animalis & ad hominem, & ad quendam hominem conuenienter aptabitur. Magis tamen esse substantias indiuiduas, & particulares ipse significantius monstrat. Nam cum omnis res aut substantia sit aut accidens, & substantiarum aliæ sint primæ, aliæ secundæ, fit trina partitio, ita ut omnis res, aut accidens sit, aut secunda substantia, aut prima. Horum autem ut sub descriptione diuisio fiat, hoc modo dicimus. Omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est. eorum quæ in subiecto sunt, alia prædicantur de subiecto, alia minime. eorum quæ in subiecto non sunt, alia de nullo subiecto prædicantur, alia uero prædicantur. Ergo omnis res aut in subiecto est, aut in subiecto non est. Aut in subiecto est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto est, & de nullo subiecto prædicatur. aut in subiecto non est, & de subiecto prædicatur. aut in subiecto non est, & de nullo subiecto prædicatur. His igitur sumptis si primas substantias separemus, remanent secundæ substantiæ atque accidentia. Sed secundæ substantiæ sunt quæ in subiecto non sunt, & de subiecto prædicantur. Ergo esse suum, nisi in hoc quod de aliquo prædicantur, non retinent. Prædicantur autem secundæ substantiæ de primis, ergo ut secundæ substãtiæ sint, prædicatio de primis substantiis causa est. Non enim essent secundæ substantiæ, nisi de primis substantiis prædicarentur. illa uero quæ in subiecto sunt penitus consistere non ualerent, nisi fundamẽti quodam modo loco, primis substantiis niterentur. Ergo omnia quæcunque sunt præter primas substantias, aut secundæ substantiæ erunt aut accidentia. Sed secundæ substantiæ de primis substantiis prædicantur, accidentia in primis substantiis sunt. Quocirca omnia aut de primis substantiis prędicantur, ut secundæ substantiæ, aut in primis substantiis sunt, ut accidentia: quod Aristoteles proposuit hoc modo. Alia autem omnia aut de subiectis dicuntur principalibus substãtiis, aut in subiectis eisdem sunt. hic quoq; uerissima sumit exẽpla. Ait enim, Si accidens in nullo subiecto corpore esset, nec in corpore esset omnino. Nam si in nullo singulorum, in nullo generaliter esse diceretur. Et item animal nisi de singularibus atque indiuiduis hominibus prædicaretur, nec de homine prędicaretur omnino. Quare, quoniam idcirco prædicantur secundæ substantiæ, quoniam sunt primæ. & idcirco sunt aliquid accidentia, quoniam eisdem primæ substantiæ subiectæ sunt si primæ substantiæ non sint, nec quæ de his prædicantur, mansura sunt, nec quæ in his subiectis sunt, permanebunt.

Secundarum uero substantiarum magis substantia est species quam genus: propinquior enim est primæ substantiæ. Siquis enim assignet primam substantiam quid est, euidentius & conuenientius assignabit speciem proferens quam genus, ut quendam hominem assignans, manifestius assignabit hominem, quam animal assignando. Illud enim proprium est magis alicuius hominis. hoc autem communius. Et cum aliquam arborem reddideris, manifestius assignabis, cum arborem reddideris quam plantam.

11. Constat indiuiduas substantias primas & maxime & proprie esse substantias Secundæ uero substantiæ, idest genera & species, sicut nõ æqualiter a prima substantia distant, ita non æqualiter substantiæ sunt. nam qm̃ propinquior est species primæ substantiæ quam genus, idcirco magis est substantia species quã propriũ genus, ut homo propinquior est Socrati quã animal, atq; ideo magis est homo substãtia. Animal uero quãquã & ipsum substãtia sit, minus tamẽ homine. hoc autẽ idcirco euenit, quod in omni definitione cõuenientius species ad primam substantiã dicitur, quam genus. Nam si quid sit Socrates aliquis uelit ostẽdere, propinquius substãtiã Socratis, proprietatemq; monstrabit, si dixerit eũ esse hominẽ, quam si animal. Quod enim animal est Socrates, commune est cum ceteris qui homines non sunt, id est cum equo, atq; boue. Quod uero homo est, cũ nullo alio est commune, nisi cum his qui sub eadem specie hominis cõtinentur. Quocirca propinquior erit ad significationẽ designatio, cũ indiuiduo species redditur, quã si generis uocabulum prædicetur. Rursus si quãlibet indiuiduam arborem designare aliquis uolens, arborẽ dicat, propinquius designabit quid sit id quod definiuit, quam si plãtã nominet, planta autem genus est arboris. prædicatur enim plãta & de iis quę arbores non sunt, ut de caulibus atq; lactucis. Quare constat species magis esse substantias, eo quod sint primis, & maxime substantiis propinquiores : & quod in eo quod quid sit, assignata species conuenientius & euidentius assignet, genus uero longinquius atque communius:

Amplius principales substantiæ eo quod aliis omnibus subiectæ sunt, & alia omnia, aut de his prædicantur, aut in eis sunt, ideo maxime dicuntur substantiæ. Sicut autem principales substantiæ ad alia omnia se habent, sic, & species ad genus se habet. subiacet enim species generi, genera enim de speciebus prædicãtur, species autẽ de generibus nõ conuertuntur. Quare & ex his manifestum est speciem magis genere substantiam esse.

12. Magis esse substãtias species ualidiori rursus argumẽtatione cõfirmat, p similitudinẽ nanq; hoc ita esse declarat. Nã cũ omnes substantiæ aut primæ sint, aut secũdæ, secũdarũ autẽ aut genera aut species, specierũ atq; generũ quicquid similius primis substãtiis inuenitur, hoc magis substantia merito putabitur. Sed primæ substãtiæ idcirco maxime substãtiæ dicũtur, q oibus ita subiectæ sunt, ut aut in ipsis sint cetera, ut accidentia, aut de ipsis alia prædicentur, ut substantiæ secundæ. Quod ergo in primas substantias. hoc idem in species uenit. Nanq; species, & cunctis subiacent accidentibus, & de speciebus genera prædicantur, de generibus uero species non prædicantur. Quare non similiter genera subiacent, quemadmodum species. Non enim de generibus species prædicantur. Ergo si sicut primæ substantiæ subiectæ sunt secundis substantiis & accidentibus, ita species subiectæ sunt & accidentibus & generibus. Genera uero quanquam subiecta sint accidentibus

bus. speciebus tamen ipsa non subiacent. Quocirca maior est similitudo speciei ad primas substantias, quam generis, quòd si maior est similitudo specierum ad maximas substantias, ipsæ erunt magis substantiæ. Sed nequis nos arbitretur dicere, quòd ea quæ sunt genera species esse non possunt, sed in eo. quòd sunt genera species esse non possunt. Nam in eo quod species est, de superioribus non prædicatur, sed in eo quod genus, de eo prædicabitur cuius est genus. Quocirca genera ipsa, quorum sunt genera, his subiacere non possunt, species uero quorum sunt species, de his prædicari non possunt.

Ipsarum uero specierum quæcunque non sunt genera nihil magis alterum altero substantia est, nihil enim familiarius assignabis de aliquo homine, hominem assignando, quam de aliquo equo, equum. Similiter autem & principalium substantiarum nihil magis alterum altero substantia est, nihil enim magis aliquis homo substantia est, quam aliquis bos.

13. Prædictum est ut Porphyrius quoque in libro de generibus, speciebus, differentiis, propriis, atque accidentibus planissime docuit, alia esse solum genera, quorum genus inueniri non posset, alia solum species, quæ in alias species diuidi non ualerent. Hæ autem sunt quæ de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit, prædicantur. ut homo de singulis hominibus dicitur, & equus de singulis equis, & bos de singulis bobus, qui sub propria specie positi a seipsis propriæ naturæ figura non discrepant. Ergo huiusmodi species ut est homo, atque equus. quæ solis indiuiduis præsunt, quoniam genera esse non possunt, æqualiter semper substantiæ sunt. Nam tam proprie, & propinque redditur de quolibet indiuiduo equo, nomen equi. quam de quolibet indiuiduo homine, hominis nomen. Quocirca si æqualiter species hæ. quæ genera non sunt, ad primas substantias sunt, æqualiter esse substantiæ merito putabuntur, hoc autem dicit non quod omnes species æqualiter substantiæ sint, sed quæ æqualiter a primis substantiis distant. Potest enim fieri ut cuiuslibet superioris generis una quælibet species sit, quæ comparata ad propriam speciem minus illa superior uideatur esse substantia, ut animalis si quis dicat speciem esse auem. eiusdem quoque speciem hominem. auis & homo non æqualiter substantiæ sunt, idcirco quod auis homine superior est. Homo nanque in alias species non diuiditur est enim magis species. Auis autem potest in alias diuidi species, ut in accipitrem & uulturem, quæ quanquam aues sunt, specie tamen ipsæ dissentiunt. Propriæ autem species accipiter ac uultur est hi enim solis indiuiduis præsunt. Quare homo atque accipiter a primis substantiis distant, & sunt æqualiter substantiæ. Homo uero atque auis, quoniam superior est auis homine, non æqualiter substantiæ sunt magis enim substantia homo est. Ergo quæcunque species æqualiter a suis indiuiduis distant, æqualiter substantiæ sunt. Quod quoniam species hæ quæ genera non sunt, æqualiter a primis substantiis absunt, æqualiter substantiæ esse dicuntur. Planum autem est, ut expositione non egeat, primas quoque substantias æqualiter esse substantias. aliquis homo enim atq; aliquis equus: quoniam sunt indiuidua, principaliter substantiæ sunt, & proprie, & maxime Quocirca in maximis substantiis, neque minus, neque magis substantia poterit inueniri. Indiuidua igitur æqualiter substantiæ sunt

Merito igitur post principales substantias, solæ aliorum, species, & genera dicuntur esse secundæ substantiæ. Eorum enim quæ prædicantur, principalem substantiam solæ hæc indicant. Aliquem enim hominem siquis assignauerit quid sit, speciem quidem, uel genus assignans, familiarius assignabit, & manifestius faciet hominem quam animal assignans. Aliorum uero quicquid assignauerit quilibet, assignabit extranee, uelut album, aut currit, aut quæcunque talium reddens. ergo merito hæ solæ aliorum, secundæ substantiæ dicuntur.

14. Ordine & conuenienter post primas substantias, id est indiuidua, genera, & species, secundas esse substantias constitutas monstrat. Aristoteles, quæ est firma, atque expedita probatio, ait enim. Post primas substantias recte genera, & species secundas substantias esse nominatas. In definitionibus enim ubi substantia cuiuslibet ostenditur, nihil aliud primas substantias monstrat nisi genus & species. Socrates nanq; siquis quid sit interroget, dicetur homo, uel animal & in eo quod quid sit Socrates interrogatus, recte hominẽ uel animal esse respondet. Quare quid sint primæ substantiæ secundæ monstrant Quod siquis præter secundas substantias in interrogatione quid sit prima substantia dicet, id alienissime profert, ut siquid sit Socrates interroganti, aliquis respondeat album, uel currit, uel aliquid huiusmodi. quod secunda substantia nõ sit, nihil conuenienter unquam profert, si quid de prima substantia præter secundas substantias dicat Quare, quoniam nihil eorum quæ non sunt secundæ substantiæ quid sit prima substantia declarat. secundæ autem substantiæ genera & species sunt. recte post primas substantias & species & genera secundæ dicuntur esse substantiæ.

Amplius principales substantiæ eo quod aliis omnibus subiaceant, & alia omnia de ipsis prædicantur, aut in ipsis sunt, idcirco proprie substantiæ dicũtur. Sicut autem primæ substantiæ ad omnia alia sese habent, ita principalium substantiarum genera, & species ad omnia reliqua sese habent. De his enim omnia reliqua prædicantur. aliquem enim hominem dices grammaticum esse, ergo, & hominem, & animal, grammaticum dices similiter autem, & in aliis.

15. Hæc quoque est de eadem re probatio, qua recte post primas substantias genera & species esse positas uerissima ratione cõfirmat. Nanque indiuidua idcirco primæ dicuntur esse substantiæ, quòd aliis cunctis subiaceant. Nam quoniã & secundis substantiis, ad prædicationem suiq; positæ sunt, & de his secundæ substantiæ dicuntur. & quoniam accidentibus, ut possint esse accidentia subduntur, idcirco primæ substantiæ sunt. Et sicut primæ substantiæ cunctis subiacent accidentibus. sic etiam secundæ. Nam quoniã aliquis homo accidẽtibus subiacet. & homo. & animal accidenti supponitur. & quoniam est quidam homo grãmaticus, id est Aristarchus, est homo grammaticus, est etiam animal grammaticum. Quocirca accidentibus primæ substantiæ principaliter subduntur, secundæ uero secundo loco: & quemadmodum primæ substantiæ, & accidentibus, & secundis substantiis subiacent, sic secundæ substantiæ accidentibus supponuntur, sed secundæ substantiæ species & genera sunt. Recte igitur post primas substãtias, species, & genera secundas substantias esse proposuit.

DE PROPRIETATIBVS SVBSTANTIAE.

COMMVNE est autem omni substantiæ in subiecto non esse principalis enim substantia neque de subiecto aliquo dicitur, neque in subiecto est. Secundæ uero substantiæ sic etiam constant, quia nulla est in subiecto. Etenim homo de subiecto aliquo homine dicitur, in subiecto autem nullo est: neque enim in aliquo homine homo est. Similiter animal de subiecto quidem dicitur, aliquo homine: nõ est autem animal in aliquo homine. Amplius eorum quæ sunt in subiecto, nomen quidem de subiecto aliquando nihil prohibet prædicari, rationẽ uero impossibile est. Secũdarum uero substantiarum, & nomen de subiectis, & ratio prædicabitur. rationem enim hominis, & animalis de aliquo homine prædicabis. Quare non erit substantia eorum quæ sunt in subiecto.

16. Post enumerationem substantiarum, & diuisionem, in qua alias primas, alias secundas esse proposuit, quoniam substantiæ definitio nulla est reddita. idcirco quia generalissimum genus definitionibus non tenetur proprietatem quandam cupit exquirere quasi signum aliquod quo substantiam queamus agnoscere, priusque quid ipsis substantiis communiter possit euenire proponit: post uero quid illis proprium sit quærit: sed idcirco ista præmittit. ut ad illud uerum proprium sine ullo errore perueniat, & quod uere est substantiarum proprium ultimum dicat. Tribus autem modis proprium significatur. Est enim proprium quod alicui speciei omni euenit, & non soli, ut homini bipedem esse. Omnis enim homo bipes est, sed non solus, aues nanque & ipsæ

sunt bipedes. Aut soli & non omni, ut eidem homini euenit ut sit grammaticus, sed non omni homini, neque enim omnis homo grammaticus est. At uero tertia proprii significatio est quæ omni euenit, & soli, & semper, ut risibile. Omnis enim homo risibilis est, & solum est animal homo quod rideat. Ex his igitur illa duo superiora quæ diximus, ubi omni & non soli, aut soli, & non omni, esse quædam propria dicebamus, a propriorum ueritate esse uidêtur aliena, hoc uero tertium, quod omni inest, & soli, uere est proprium: illa enim superiora consequentia quidem dicuntur, non tamen uere propria, hoc autem ultimum, uere est proprium. Quæcunque ergo talia propria Aristoteles inuenerit, quæ aut solis & non omnibus substantiis, aut omnibus & non solis eueniant, uelut non uere in natura cuiuslibet constituta repudiat. Illud uero ultimum ponit, quod & omni substâtiæ, & soli ualeat euenire. Illa enim sunt propria, quæ conuertuntur, ut siquid fuerit homo, risibile est, siquid est risibile, homo est. Hæc autem solum conuerti possunt, quæ omni solique contingunt, nam neque ulli alii magis, neque ulli minus euenient. Quare his prædictis, ad loci ipsius orationem expositionemque ueniamus. Quod ergo dicit hoc est, omnibus substantiis commune est, ut in subiecto non sint. nanque primæ substantiæ, idest indiuidua, in subiecto non sunt, quod planissime his demonstratur. Nunquam enim particularis substantia alicui accidens esse potest: Secundæ uero substantiæ habent quandam imaginem, quòd sint in subiecto. uidentur enim secundæ substantiæ in subiectis, id est primis substantiis, esse: sed falso. nam secundæ substantiæ de primis substantiis solum prædicantur, non in ipsis sunt. Animal enim de quodam homine tantum dicitur, non etiam in aliquo homine consistit, ut in subiecto. Hoc autem illa res probat, quod omnia quæcunque in subiecto sunt, eorum quoque indiuidua in subiecto sunt: color quoniam in subiecto corpore est, & quidam color subiecto corpore nititur. in hoc uero, quoniam primæ substantiæ, idest indiuidua, in subiecto non sunt, nec eorum uniuersalia, idest secundæ substantiæ, quæ genera speciesque sunt, possunt aliquo niti subiecto. Quare secundæ substantiæ primas substantias, ad prædicationem tantum, subiectas habent, non etiam ut ipsæ primis substantiis accidant. Illud quoque maximum argumentum est secundas substantias non esse in subiecto. quoniam omne quod in subiecto est, potest mutari illa quæ subiecta sunt, non mutantur, ut color qui est in corpore, eodem corpore manente potest mutari, ut niger fiat ex albo. Manentibus autem substantiis primis, secundæ substantiæ non mutantur. Quam uero ipse Aristoteles posuit probationem, secundas substantias non esse in subiecto, huiusmodi est: prædocuit enim quotundam quæ sunt in subiecto nomen de subiectis posse prædicari, rationem uero nunquam. Album enim cum sit in corpore, dicitur corpus album, & prædicatur albedo de corpore; sed alia est definitio albedinis, alia corporis. Secundæ uero substantiæ de primis substantiis, & nomine prædicantur, & definitione iunguntur. Nam quidam homo animal est, & homo, sed quidam homo, & hominis & animalis ratione definitur. Et, ut ueracissime sententia concludatur, omne quod est in subiecto, æquiuoce de subiecto dicitur. Secundæ uero substantiæ de primis non æquiuoce, sed uniuoce nuncupantur, idcirco quod (ut dictum est) & nomine & definitione consentiunt. Quare quemadmodum primæ substantiæ in subiecto non sunt, sic secundæ subiecto carebunt. Commune est igitur omnibus substantiis & secundis & primis, in subiecto non esse. & quodcunque substantia fuerit consequens est, ut in nullo subiecto sit. Sed quæritur utrum hoc soli substantiæ insit, an etiam aliis. nam si soli substantiæ inest. quoniam omni substantiæ hoc inesse monstrauimus, quod in subiecto non sit; uerum proprium dicitur esse substantiæ, non esse in subiecto. Hoc enim dictum est esse maxime proprium, quod omnibus inesset & solis. Sed hoc non esse substantiæ proprium uerissima Aristoteles probatione confirmat dicens.

Non est autem hoc propriũ substantiæ, nanq; & differentia eorũ est, quæ in subiecto non sunt. bipes enim & gressibile de subiecto quidẽ homine dicitur, in subiecto autẽ nullo est. nõ enim in homine est bipes, neq; gressibile. Ratio quoque differentiæ de illo dicitur, de quo ipsa differentia prædicatur, ut si gressibile de homine dicitur, & ratio gressibilis de homine prædicabitur, est enim homo gressibilis.

17. Non esse proprium hoc substantiæ dicit, idcirco quod in differentiis idem sit, in nullo enim differentia subiecto est. Ad illud nanq; recurritur. Si differẽtia in subiecto esset, nomine tantum de subiecto prædicaretur, non etiam ratione. Differentia uero de eo, de quo dicitur, uniuoce prædicatur. ut si quis dicat gressibilem differentiam de homine, ipsius differẽtiæ definitio quoq; homini conuenienter aptabitur. Gressibile nanque est quod per terram pedibus ambulat, & homo est quod per terram pedibus ambulat, ita differentiæ, & eius de quo ipsa differentia dicitur, una poterit esse ratio substantiæ: idest unius possunt, & nominis nuncupatione, & definitionis determinatione coniungi. Quòd si in subiecto esset differentia, nequaquam de subiecto sibi uniuoce prædicaretur. Quare non proprium est substantiæ, quod retinet etiam differentia, differentia nanque substantia non est. Esset enim proprium substantiæ in subiecto non esse. Non est autem differẽtia accidens, esset enim in subiecto. Omnis autem res, aut accidens est, aut substantia, idest aut in subiecto est, aut in subiecto non est, & sunt accidentia quæcunq; in substantiam subiecti non ueniunt, quæque permutata naturam substantiæ non perimunt. Si quibus uero peremptis subiecta interimantur, illa proprie accidentia nõ uocamus. differentia uero est quæ de pluribus specie differentibus in eo quod quale sit, prædicatur. Sed differentia substantia non est, idcirco quòd si esset substantia, nõ in eo quod quale sit de subiecto, sed in eo quod quid sit, prædicaretur. Qualitas uero solum nõ est. esset enim accidens, & in subiecto. An magis ex substantia & qualitate differentia ipsa conficitur, ita ut illud de quo prædicatur, perempta differentia simul interimatur, ut calor cũ est in aqua, perempto calore potest aqua in sua substantia permanere, & est calor in subiecta aqua. quo interempto, aqua non perib.t Idem tamen calor est in igne, sed perempto calore, ignẽ interire necesse est. Quare hæc qualitas caloris substantialiter inest igni, & est propria differentia, idest substantialis. Concludendum est igitur differentiam, neque solum substantiam esse, neq; solum qualitatẽ, sed quod ex utrisque conficitur, substantialem qualitatem, quæ permanet in natura subiecti. Atq; ideo, quonia substâtia participat, accidens nõ est, quoniã qualitas est, a substantia relinquitur. sed quoddã mediũ est inter substantiã & qualitatẽ, quæ quoniã in subiecto non est, & substantia nõ est, propriũ substantiæ non est, non esse in subiecto,

Non conturbent autem nos substantiarum partes, ut quæ ita sint in toto, quasi in subiecto: ne forte cogamur confiteri eas non esse substantias. non enim sic dicebamus ea esse quæ sunt in subiecto ut quasi partes essent in toto.

18. Post hoc illud quoque dicit, non debere nos conturbari, ne forte substantiarum partes, quæ ita sunt in toto, quasi in aliquo subiecto. aliquando cogamur accidentia non substantias confiteri. Substantiarum partes in subiecto sunt, sed non ut accidentia. uidemus. n. quasdam partes substantiarum ita esse in toto, quasi sint in subiecto. ut caput in toto corpore est, & manus in toto corpore est: forma quoque & materia quæ sunt partes compositæ substantiæ, in ipsa composita substâtia sunt. Ne forte ergo cogamur aliquando partes substantiarum, quoniam sunt in subiecto suspicari non esse substantias, sed accidentia præmonet dicens. nõ. n. sic dicebamus ea esse quæ sunt in subiecto, ut quasi partes essent in aliquo. Hoc. n. rationis affert, cur ista accidentia esse aliquis suspicari non debeat. Illa, enim accidentia esse definita sunt. quæ essent in subiecto, non ut quædam partes. Hoc enim superius ait. In subiecto autem esse dico, quod cũ in aliquo sit, non sicut quędã pars, impossibile est esse sine eo in quo est. Quocirca quoniam accidentia ita sunt in subiecto, ut subiecti partes nõ sint, substâtiarũ uero partes in toto ita sunt, ut in subiecto non sint, partes substantiarum, partes accidentium esse nullus recte suspicari potest.

Inest autem substantiis & differentiis ex his omnia uniuoce prædicari. Omnia. n. quæ ab his prædicata sunt, aut de indiuiduis prædicantur, aut de speciebus: a prima nanq; substantia nulla est prædicatio, de nullo. n. subiecto dicitur. secundarum uero substantiarum species quidem de indiui-

duo

duo prædicatur, genus autem & de specie & de indiuiduo. Similiter autem et differentiæ de speciebus & de indiuiduis prædicantur. Rationem etiam suscipiunt primæ substantiæ specierum & generum, & species generis. Quecunq; enim de prædicato dicuntur, eadem & de subiecto dicuntur. Similiter autem & differentiarum rationem suscipiunt, & species, & indiuidua. uniuoca autem erant, quorum & nomen commune, & ratio eadem est. Quare omnia que a substantiis & differentiis sunt uniuoce dicuntur.

19. Quoniam in subiecto non esse differentiis & substantiis commune monstrauit, aliam rursus communitatem substantiarum differentiarumq; proposuit. Nam cum substantiarum aliæ sint primæ, aliæ secundæ, & primæ substantiæ sint indiuiduæ, quoniam nullam indiuidua possunt habere subiectum, ab indiuiduis nulla prædicatio est. Secundæ uero substantiæ de indiuiduis. i. de primis substantiis prædicantur. & de his uniuoce dicuntur. Secundarum enim substantiarum nomen de indiuiduis prædicatur & ratio. Ac de indiuiduo quidem & species prædicatur & genus, ut de Platone. i. de aliquo homine, & homo dicitur, & animal aliquis enim homo. & homo est, & animal, & utriusque de indiuiduo prædicatur ratio. Dicimus enim aliquem hominem, animal esse rationale mortale, quæ est speciei definitio. i. hominis. Et rursus aliquem hominem dicimus, esse substantiam animatam atque sensibilem. quæ generis est definitio. i. animalis. Species uero generis sui & definitionem suscipit & uocabulum: de homine enim animal prædicatur. dicitur enim homo animal est, & idem ipse rursus homo rationem suscipit animalis. Dicimus enim esse hominem, substantiam animatam atque sensibilem. Constat ergo quoniam & genera & species de indiuiduis, & genera de speciebus uniuoce prædicantur. i. in omni prædicatione secundæ substantiæ uniuoca appellatione de subiectis dicuntur, quod his cum differentia commune est. Differentia nanque de specie de qua dicitur & de eius indiuiduo ipsa quoque uniuoce prædicatur. Nam cum sit gressibilis differentia, de aliquo homine prædicatur. dicitur enim quidam homo gressibilis, ut Plato & Cicero. sed & definitionem differentiæ suscipiunt indiuidua, de quibus illa differentia prædicatur. Gressibile nanque est, quod per terram pedibus ambulare potest. Et quendam hominem possis ita secundum nomen differentiæ definire ut dicas Platonem esse, qui per terram pedibus ambulare possit. Et hoc idem euenit de specie cuiusdam hominis. i. de homine. homo nanque. i. ipsa species, cum sit gressibilis potest definiri, homo est quod per terram pedibus ambulare possit. Ergo & differentiæ de his de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur. Quocirca quoniam & secundæ substantiæ de his, de quibus prædicantur, uniuoce dicuntur, & differentiæ eodem modo quæcunque a substantiis uel differentiis prædicationes fuerint, hæ & de subiectis uniuoce prædicabuntur. Qua autem causa fit, ut secundæ substantiæ de omnia substantiis uniuoce prædicentur? illa est quam supra docuit Aristoteles nos admonens, dixit enim omnia quæcunque de prædicato dicuntur. eadem etiam dicentur de subiecto. Omnes enim differentiæ quæ sunt specificæ generis, prędicantur & de specie & de indiuiduo. ut quoniam animal efficiunt differentiæ animatum atque sensibile, eadem & de specie. i. homine, & de indiuiduo, i. aliquo homine prædicabuntur. quod quoniam superius dictum est, nunc quantum expositionis breuitas postulat, dixisse sufficiat.

Omnis autem substantia uidetur hoc aliquid significare, atque in primis quidem substantiis indubitabile et uerum est, quoniam hoc aliquid significant. Indiuiduum n. & unum numero est quod significatur. In secundis uero substantijs, uidetur quidem similiter appellat onis figura hoc aliquid significare, quando quis dixerit uel hominem uel animal, non tamen uerum est, sed magis quale aliquid significat, neq; enim est unum quod subiectum est, quēadmodū prima substantia, sed de pluribus homo dicitur & animal. Non autē simpliciter quale quid significat, quemadmodū album. nihil enim album aliud significat, quā qualitatem. genus autem & species circa substantiam qualitatem determināt. qualē enim quandam substantiā significāt. plus autē in genere quā in specie determinatio fit dicens enim animal plus cōplectitur quā hominē.

20. Postquam superius geminas dixi substantiæ consequentias. i. in subiecto non esse, & cuncta ab his uniuoce prædicari, & eas a maxime proprio substantiæ separauit: idcirco quod differentiis etiam uidētur esse communes, aliud adiicit, quod idcirco substantiæ proprium non sit, quod non sit in omni substantia. Nā quēadmodū quātitas quantū significat, & qualitas quale, sic etiam substantia uidetur hoc aliquid significare. Nā cum dico Socrates, uel Plato, uel aliquam indiuiduam substantiam nomino, hoc aliquid significo. sed omnibus hoc substantiis non inest. Indiuiduis nanque, quoniam particularia sunt & numero singularia, uerum est hoc aliquid a substantiis significari. In secundis uero substantiis non idem est. Nanque secundæ substantiæ nō sunt unæ, nec numero singulares, sed species intra se plurima indiuidua continent: & multas intra se species genus includit. Quocirca cum dico homo, nō hoc aliquid significaui. neque enim singulare est hominis nomen, idcirco quod de pluribus indiuiduis prædicatur, sed potius quale quiddam. Qualis enim substantia sit demonstratur, cum dicitur homo. Qualitas autem hæc circa substantiam terminatur. nam sicut indiuidua qualitas, species & genera qualitatis habet, & sicut singulas quantitates, quantitas speciebus & generibus claudit: ita quoque indiuiduarum substantiarum species & genera secundæ substantiæ sunt. Ergo cum dico homo talem substantiam significo, quę de pluribus numero differentibus in eo quod quid sit prædicatur. Qualem ergo quandam substantiam significo. cum hominem dixi, talem. s. quæ de indiuiduis nominetur. Idem quoque de genere est. Nam cum dico animal, talem substantiam significo, quæ de pluribus speciebus dicatur. Est igitur qualitas, ut album, quæ semper sit in substantia, sed non ut ipsam substantiam interimat, idcirco quod proprietatem substantiæ albedo non habet. Qualitas uero hæc quæ de substantiis dicitur, circa substantiam qualitatem determinat: qualis sit enim illa substantia demonstrat: Nam si homo est rationalis, & substantia erit rationalis, sed rationale qualitas est. Qualem ergo substantiam monstrant secunde substantiæ. Quocirca non est hoc proprium substantię, hoc aliquid significare. Secundæ enim substantiæ non hoc aliquid, sed quale aliquid (ut dictum est) monstrant: ita tamen aliquid quale monstrant, ut ipsam qualitatem circa substantias determinent: Qualitas enim secundarum substantiarum in indiuiduis est. de ipsis enim naturaliter prædicatur, quæ ipsa indiuidua substantiæ sunt. Qualitas igitur secundarum substantiarum circa indiuidua. i. quæ prima sunt, terminatur. Determinatio uero quoties ipse terminus multa concludit, maior est, & minor quoties pauciora quocirca genus plurima colligit, species uero non tam plurima. Nam cum dico animal, etiam hominem bouemque & alia cuncta animalia hoc uno nomine clausi. Cum uero dico homo, solos homines indiuiduos hac nominis significatione conclusi. quocirca maior fit determinatio per genus, quam per speciem, & fit determinatio circa substantiam qualitatis, uel quod substantialis qualitas in genere & specie est, uel quod secundum quandam communionem subiectiuorum dicitur. Sed per se qualitas, ut album, neque ullius substantiam significat, neque ullam communionem, sicut genus specierū suarum, & indiuiduorū species ostendit. Quocirca aliud substantię proprium requirendum est.

Inest autem substantiis etiam nihil ipsis esse contrarium, primæ enim substantiæ quid erit contrarium, ut alicui homini uel alicui animali? nihil enim est contrarium. At uero nec homini, nec animali aliquid est contrarium, non est autem hoc substantiæ proprium, sed etiam multorum aliorum, ut quantitatis. bicubito enim uel tricubito nihil est contrarium, at uero nec decem, nec alicui talium. Nisi quis forte multa paucis dicat esse contraria, uel magnum paruo. determinatarum uero quantitatum nullum ulli est contrarium.

21. Adiecit quoque aliud substantiæ proprium, dicens substantiæ nihil esse contrarium. hoc autem ex ea quæ sigillatim

sit inductione confirmat. Homo enim homini, uel equo, uel alicui alii animalium, non est contrarius. Sed siquis forsitan dicat, cum ignis atque aqua substantiæ sint, ignem aquæ esse contrarium, mentietur. Non enim ignis aquæ contrarius est, sed qualitates ignis qualitatibus aquæ opponuntur. Calor enim, & frigus contraria sunt, & humor, & siccitas, quæ qualitates cum aliæ sint in igne, aliæ in aqua, ipsas substantias contrarias facere uidentur, sed non sunt. Hoc autem ex omnibus aliis substantiis potest probari, in quibus nihil quisquam poterit inuenire contrarium. Sed hoc solius substantiæ propriũ non est: nanque, & quantitas definita contrariis caret. Nam neque duo tribus contraria sunt, nec duobus quatuor, nec aliquid huiusmodi. nam si dicamus tres duobus esse contrarios, cur non his duobus, etiam quatuor, uel quinque contrarios esse ponamus, nulla enim afferri ratio potest, cum tres duobus contrarii sint, cur quatuor. uel quinque duobus contrarii non sint. Quod si hoc est: & quatuor, & tres, & quinque, & quicunque a duobus distant numeri, contrarii fient duobus, & erunt uni rei multa contraria, quod fieri non potest Non est igitur contrarium aliquid quantitati. Sed si quis dicat magnum, paruo uel multa paucis esse contraria, hæc quidem etiam siquis quantitates esse confirmet, tamen definitæ quantitates non sunt. Quantum enim sit magnum, uel quantum paruum, non definit qui loquitur eodem modo, etiam de multis, atque paucis, Quare si quis hæc quantitates esse dicat, indeterminatas, indefinitasque esse confitebitur. Dicit autem Aristoteles terminatæ quantitati, nihil esse contrarium, ut duobus, uel tribus, uel lineæ, uel superficiei. Quod si etiam aliæ quantitates habent contraria, aliæ uero non habent, nihil omnino impedit ad hoc. quod dicitur, proprium non esse substantiæ idcirco, quòd constat quasdam quantitates non habere contraria. Quod si hoc, & in quantitatibus euenit: non esse contrarium, substantiarum proprium non est. Atque hæc quidem siquis magnum, & paruum in quantitatibus ponat. Sed manifestum est (ut ipse est posterius monstraturus) hæc non esse quantitates, sed ad aliquid. magnum enim ad paruum dicitur: sed cum ad ea loca uenerimus, propositi ordinem loci diligentius exequemur. Nunc quoniam declaratum est, & substantiæ nihil esse contrarium: & hoc ei proprium non esse, quoniam idem etiam in quantitatibus consideratur, ad sequens proprium expositionis semitam conuertamus.

Videtur autem substantia non suscipere magis, & minus. dico autem hoc, non quòd substantia a substantia non sit magis, & minus substantia; hoc enim dictum est, quia est: sed quoniam unaquæque substantia, hoc ipsum quod est, non dicitur magis, & minus; ut si est hæc substantia, homo, non est magis, aut minus homo, nec ipse seipso, nec alter altero. non est enim alter altero magis homo, sicut est album, alterum altero magis album, & bonum alterum altero magis bonum. Sed & ipsum se magis, & minus dicitur, ut corpus cum sit album, magis album esse dicitur nunc, quam prius, & cum calidum sit, magis & minus calidum dicitur. Substantia uero non dicitur magis, aut minus substantia. non enim homo, magis nunc homo, quam prius dicitur, nec aliorum quicquam, quæ substantiæ sunt: quapropter nec recipit substantia magis, & minus.

21. Hoc proprium non simpliciter dicitur, sed cum aliqua distinctione. ait enim substantiam. neque magis recipere, neque minus. non hoc dicens, quòd substantia non est magis ab alia substantia. Nam quidam homo, cum sit substantia, magis est substantia ab homine, idest ab specie, & homo ab animali, idest a genere. Ergo non hoc dicit, quòd non inueniuntur substantiæ quæ a substantiis magis substantiæ sint. hoc enim dictum est, quòd est, idest quòd inueniuntur. Ait enim superius primas substantias, idest indiuiduas, maxime esse substantias, in secundis uero substantiis, magis esse substantias species, quam genera. Ergo hic non dicit, quòd nulla substantia ab alia substantia magis substantia est, sed hoc ipsum quod est, quælibet illa substantia non dicitur magis, & minus substantia; ut si est hæc substantia homo, non dicit, quoniam homo non est magis, & minus substantia. indiuiduus enim homo magis est substantia species uero minus, si ad primam, idest indiuiduam substantiam referatur. Sed hoc dicit, hoc ipsum quod est, idest homo, non erit magis homo, uel minus homo. Quocirca non dicit, quòd homo non est magis substantia, uel minus; sed quòd homo, hoc ipsum quod est, non est magis, uel minus homo Non est enim aliquis homo magis, & minus homo. & hoc idem in eiusdem comparatione conuenit speculari. Nam ipse homo a seipso non est plus homo: at uero, nec si ad alterum conferatur. ad alterum uero ita, ut sub eadem coniunctione sint, ut quidam homo indiuiduus ad aliquem indiuiduum hominem comparatus, non erit magis, & minus homo. & ipsa species seipsa non erit magis, & minus homo. Sed hoc palam est in substantiis; in qualitatibus uero potest esse magis, & minus. Album enim potest fieri magis album seipso & suscipere magis, & minus, ut sit magis album, & minus album. potest, & alio albo plus esse album, ut lilium lana, & alio albo minus esse album, ut lana lilio, & cycnus niue, atque idem in aliis qualitatibus. ut bono, & calido. Nanque hæc possunt temporibus permutari, & in plus minusue transduci. fit enim aliquoties bono melius, & deterius. & calido feruentius, & tepidius. Homo uero, quod est substantia, neque nunc plus erit homo, quam fuit antea, neque post magis, aut minus erit homo, quam nunc est. Quocirca cum substantia non suscipiat magis, & minus, tamen hoc proprium eius non erit. Sed cur non sit proprium ipse Aristoteles uelut notum conticuit, nos autem addimus, quoniam non solum substantiæ non suscipiunt magis, & minus, sed & alia multa. circulus enim alio circulo non erit magis circulus, aut minus, nec duplum magis duplum, uel minus. æqualiter enim duplum est quaternarius ad binarium, & denarius ad quinarium comparatus. Quocirca, quoniam, etiam in aliis idem est, hoc substantiæ proprium non esse putandum est, Sed hæc quidem omnia quæcunque sunt in substantiis omnibus, propria tamen substantiæ non sunt. eo quod etiam in aliis sint, consequentia substantiæ appellantur. Hæc enim omnia substantias consequuntur, ut ubicunque fuerit substantia, ea quæ dicta sunt, inueniantur, idest in subiecto non esse. Et prædicationes ab his uniuoce fieri. Et quòd hoc aliquid significet. Et quòd nihil sit illis contrarium. Et quòd non suscipiant magis, & minus. illa uero quæ non omnibus substantiis insunt, accidentia sunt substantiis, quocirca propria non sunt. Quòd si propria non sunt, nondum qualis sit substantia demonstrant. Quare ut substantiæ qualitatem propriæ cognoscamus, talis est huic requirenda proprietas, quæ, & solis substantiis insit, & omnibus. hæc autem huiusmodi est, quam ipse proposuit.

Maxime uero substantiæ proprium esse uidetur, cum unum, & idem numero sit, contrariorũ susceptibilem esse: & in aliis quidem non habebit quisquam quid proferat quæcunque non sunt substantiæ, quod cum sit unum numero, susceptibile contrariorum sit: uelut color quod est unum, & idem numero, non erit album, & nigrum: neq; eadem actio, & una numero, erit praua, & studiosa. Similiter autem, & in aliis quæ substantiæ non sunt. Substantia enim cum unum, & idem numero sit, capax contrariorum est, ut aliquis homo cum unus, & idem numero sit, aliquando quidem niger, aliquando autem fit albus, & calidus, & frigidus, & prauus & studiosus. In nullis autem aliis aliquid tale uidetur, nisi quis forsitan instet, dicens orationem, & opinionem contrariorum esse susceptibilia. eadem enim oratio uera, & falsa esse uidetur; ueluti si uera sit oratio, sedere quendam, surgente eo, illa eadem oratio falsa erit: similiter autem, & de opinatione. siquis enim uere putat sedere aliquem, surgente eo, ille idem falso putabit, eandem habens de eodem opinionem. Sed, & siquis hoc suscipiat, tamen modo differt: nam eæ quæ in substantiis sunt, ipsa mutata susceptibilia sunt contrariorum: frigidum enim de calido factum mutatum est. alteratum enim est, & nigrum ex albo: & studiosum ex prauo. Similiter autem, & in aliis, unumquodque ipsorum mutationem suscipiens, est suceptibile contrariorum. Oratio autem,

& opinio

& opinio ipsa quidem immobilia omnino perseuerant. cum uero res mouetur, contrarium circa ea fit: oratio nanque permanet eadem, sedere aliquem. cum uero res mota sit, aliquando quidem uera, aliquando autem falsa fit. similiter autem et in opinione. Quapropter quo ad modum saltem substantiæ proprium est, eo quod secundum mutationem suam, captabilis est contrariorum, siquis recipiat placitum & orationem susceptibilia esse contrariorum.

Ait maxime proprium esse substantiæ, quod eadem & una numero contrariorum susceptiua sit, nihil contrarium superioribus dicens. Illic enim dixerat substantias substantiis nõ esse contrarias: hic uero dicit non substantias substantiis esse contrarias, sed res in se contrarias posse suscipere: ut unus atque idem homo, nunc quidem fit sanus, alio uero tempore fit æger. ægritudo autem & sanitas contraria sunt. Ergo quoniam declaratum est substantiam posse contraria suscipere: demonstrandum est, quemadmodum hoc solis substantiis insit, hoc enim in nullis aliis inuenitur. namque in qualitate qualitas non erit eadem atque una numero contrariorum susceptiua. idem enim & unum numero non erit album atque nigrum: cum album fuerit, & post in nigrum uertitur: tota qualitatis species permutatur, & non erit unum atque idem numero quod contrarium est, sed diuersum. At uero & actio eadem & una numero, non erit bona atque mala, sed fortasse una bona, alia mala, ita ut diuersæ sint, non eædem numero, hoc etiam in aliis reperitur. Ipsa uero substantia cum una sic & numero singularis contraria suscipit. ut idem atque unus homo cum fuerit candidus atque albus, a Sole tactus nigrescit, & album in nigrum conuertitur, & in contrarium permutatur, utraq; res in se contrarias suscipiens. Nulli igitur alii inesse hoc nisi solis substantiis, satis superiora demonstrant. Siquis autem opponat orationem & opinionem unam atque eandem contrariorum esse susceptibilem ideo, quod cum dico, Cicero sedet, uel eum sedere opinor. cum uere sedet, uera est & oratio de eodem & opinio, quod sedet. cum uero surrexit ille, eadem permanet opinio uel oratio, quæ dicit, uel arbitratur, Cicero sedet. falsa est, quod non sedet. uidetur opinio atque oratio eadem & una numero nunc quidem esse ueram, nunc autem falsa, & contraria ipsa suscipere. Sed hoc falsum est, quòd oratio & opinio contraria non recipiunt. nam siquis hoc recipiat, quod etiam oratio atque opinio contrariorum susceptiua sint, non tamen eodem modo quo substantia. nam substantia ipsa contraria suscipiens permutatur. Cic. namque ipse in se ægritudinem suscipiens ex sano factus est æger, & mutans ipse contraria suscipit. sermo uero & opinio ipsa quidem immutata permanent, sed cum rebus de quibus dicuntur permutatis, ipsæ inueniuntur falsæ esse uel ueræ. Et substantia quidem ipsa cum iis quæ suscipit contrariis permutatur, oratio uero & opinio, eo quod res de quibus dicuntur uel arbitrátur, permutentur, ipsæ uidentur falsæ esse uel ueræ. Nam cum dico, Cicero sedet, si ille surrexit, oratio quidem ipsa nihil passa est, sed res de qua fuit ipsa oratio, mota est. Qui enim sedebat surrexit, idcirco ex uera oratione facta est falsa. Quocirca substantia ipsa suscipiens (ut dictum est) contraria, permutatur: oratio uero uel opinio non mutatur, sed re circa eas mota, ipsæ ueræ uel falsæ sunt. Quare proprium substantiæ ita esse putabitur contrariorum susceptibile, ut ipsa permutata contraria suscipiat, non ut re mutata, ipsa impermutata immutabilisque permaneat. Atque hoc dictum est, siquis orationem atque opinionem contrariorum susceptibiles putet. non autem esse orationem atque opinionem contrariorum susceptibiles, ipse rursus adiecit.

Non est autem hoc uerum, oratio namque & opinio, non in eo quod ipsa aliquid recipiant, contrariorum susceptibilia esse dicuntur, sed in eo quod circa alterum aliqua paßio facta sit: nam quo res est uel non est, eo etiam oratio uera aut falsa esse dicitur, non eo quod ipsa sit susceptibilis contrariorum. simpliciter enim a nullo nec oratio mouetur, nec opinio. Quapropter non erunt susceptibilia contrariorum, cum nulla in eis contrariorum paßio facta sit. At substantia eo quod ipsa contraria recipiat, hoc susceptibilis dicitur contrariorum esse. Languorem enim & sanitatem suscipit, candorem & nigredinem, & unumquodque talium ipsa suscipiendo, contrariorum esse susceptibilis dicitur. Quare proprium erit substantiæ, c[illegible] idem & unum sit numero, contrariorum esse susceptibilem cum permutatione suipsius. Ac de substantia quidem hæc dicta sufficiant.

Ait enim orationem atque opinionem ipsa quidem contrarii nullius esse susceptibilia. neque enim falsitas ueritasque in oratione uel opinione insita est, sed idcirco uidentur contrariorum esse susceptibilia, quod (ut ipse ait) circa alteram quandam passionem sint, hoc est circa hoc esse opinionem uel orationem. Nam circa sedere & non sedere, quæ sunt contraria, est sedendi aliquem & non sedendi, opinio uel oratio. atque ideo quoniam circa alias res sunt, quæ sibi sunt contrariæ, illis permutatis, ista uidentur esse contraria, non quod ipsa suscipiant contraria, sed quod circa contrarias passiones rerum sint. Nam neque oratio neque opinio permutatur, sed sola tantum, de quibus est ipsa oratio atque opinio, id est sedere, & non sedere Quocirca, quoniam nullam ipsa oratio uel opinio suscipiunt passionem, nec quicquam in eis fit atq; euenit contrarium, contrariorum esse susceptibilia non uidentur. At substantia eo quod ipsa suscipiat contrarium, contrariorum dicitur esse susceptibilis. Cicero enim suscipiens sanitatem, sanus fit, & suscipiens ægritudinem fit æger. Oratio uero atque opinio (ut dictum est) contraria non suscipiunt. Quare erit hoc proprium substantiæ contrariorum esse susceptibilem. Sed siquis forsitan dicat, cur cum ignis calidus sit, nunquam frigus suscipiat: & cur cum aqua sit humida, nunquam suscipiat siccitatem. His enim oppositis uidetur non omnis substantia, contrariorum esse susceptibilis, & substantiæ hoc proprium infirmabitur, cum non sit in omnibus substantiis. Sed dicendum est, quod ea contraria suscipere uidentur substantiæ, quæ sunt in eius natura non insita, alioqui non suscipit quicquid illi substantialiter inest. Suscipere enim dicimus aliquid de rebus extrinsecus positis, & præter substantiam constitutis. quoniam igitur in substantia ignis inest calidum esse, ignis calorem non suscipit quocirca neque est ignis caloris susceptibilis, neque frigoris, Calorem quidem non suscipit, idcirco quod eius naturæ substantiæque immutabiliter adhæsit. Frigus etiam nõ suscipit, quoniam caloris natura ipsius ignis contrarium sponte repudiat. Quocirca si quid est quod suscipiat ignis. i. extrinsecus positum, accipiat necesse est eius quoque contrarium, ipse unus permanens ac singularis. Idem quoque de aqua dicendum est. illa enim sicut ignis calorem, sic non suscipit humiditatem, sed est quodammodo & ipsi humiditas naturaliter insita. atque ideo calor ignis, & humiditas aquæ non solum qualitates dicuntur, sed etiam substantiales igni & aquæ qualitates: Nam aqua quoniam in se neque frigus, neque calorem substantialiter habet, susceptibilis & frigoris & caloris esse dicitur. Quocirca nõ de his contrariis loquitur quæ substantialiter insunt, sed de his quæ potest suscipere unaquæque substantia. i. quod potest extrinsecus adhiberi, Hoc autem in omnibus esse substantiis manifestum est. Nam quoniam Cicero sanus & æger est, homo sanus & æger est: & si homo sanus & æger est, animal sanum atque ægrotum est Sed cum duobus modis animal atque homo spectentur: uno quod de pluribus prædicentur, altero quod substantiæ sint; in eo quod de pluribus prædicantur, contrariorum susceptiua non sunt, ut animal in eo quod de speciebus dicitur, neque sapiens est, neq; insipiens: & homo in eo quod de indiuiduis dicitur, neque sanus est, neque æger. In eo uero quod substantiæ sunt, & quod indiuiduis substantiis præsunt, contrariorum susceptibiles sunt. Quocirca erit hoc solius proprium substantiæ, contrariorum esse susceptibilem. Hæc de substantia dicta sufficiant. Secundi uero uoluminis series ab expositione inchoabitur quantitatis.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis.

LIBER SECVNDVS.

TSI nos curę officii consularis impediunt quo minus in his studiis omne ocium, plenamque operam consumimus: pertinere tamen uidetur hoc ad aliquam reipublicæ curam, elucubratæ rei doctrina ciues instruere. Nec male de ciuibus meis merear, si cum prisca hominum uirtus, urbium cæterarum ad hanc unam rempublicam dominationem imperium que transtulerit, ego id saltem quod reliquum est, grecæ sapientiæ artibus mores nostræ ciuitatis instruxero. Quare ne hoc quidem ipsum Consulis uacat officio: cum Romani semper fuerit moris, quòd ubicunque gentium pulchrum esset, atque laudabile, id magis ac magis imitatioue honestare. Aggrediar igitur & propositi sententiam operis, ordinemque contexam. Post substantiæ tractatum cum de quantitate potius ac non de qualitate proposuerit, hæc causa est, quod omnia quæcunque sunt, simul atque sunt, in numerum cadunt. Omnis enim res: aut est una, aut plures. unum uero uel plures quantitatis scientia colliguntur, Sed non omnis res simul atque est, aliquam accipit qualitatem. Ipsa enim materia sub quantitatis quidem principium cadit, quod una est, sub qualitatem uero minime: ipsa enim cunctis est interim qualitatibus absoluta, superaddita uero forma, quadam afficitur qualitate. per se autem numero quidem una est, qualitate uero nulla. Quocirca, si res omnis simul atque est, cadit in numerum, non autem omnis res mox ut est, statim suscipit qualitatem, recte prius de quantitate proposuit. Est quoque alia causa, cur prius de quantitatis ratione pertractet. Omne enim, corpus ut sit, tribus dimensionibus constat. longitudine, latitudine, altitudine. ut uero sit corpus cum qualitate: tunc erit aut album, aut nigrum, aut quodlibet aliud. & quoniam prius est esse corpus, post uero esse corpus album, prius erit corpori tribus constare dimensionibus, quam esse album. Sed tres dimensiones & numero & continuatione spatii, quantitates sunt. longitudo enim, & latitudo, & altitudo, in quantitatibus numerantur: album uero qualitatis est. Quocirca, si prius est ex tribus constare dimensionibus, quam esse album, prior erit quantitas qualitate. quocirca recte est tractatus de quantitate propositus Item alia causa, quòd quantitas plura habet substantiæ consimilia. Nam, quemadmodum substantiæ nihil est contrarium, & substantia non recipit magis & minus, sic etiam quantitas. quantitati enim nihil est contrarium, nec quantitas recipit magis & minus, ut paulo post docebimus: qualitas uero & contraria suscipit, ut album, & nigrum, & magis & minus, ut candidius, & nigrius, & candidissimum, & nigerrimum: id enim sumit intentionem quod potest sumere diminutionem. Quòd si substantiæ similior quantitas est, recte post substantiam de quantitate proposuit.

DE QVANTITATE

QVANTITATIS *autem, aliud quidem est discretum, aliud autem continuum, & aliud quidem ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constat, aliud autem ex non habentibus positionem. Est autem discreta quantitas, ut numerus, & oratio. Continua uero, ut linea, superficies, corpus. Amplius autem & præter hec, est tempus & locus. Partium etenim numeri nullus est communis terminus, ad quem copulentur particulæ eius, ut quinq;, si ad decem sunt particulæ, ad nullum communem terminum copulantur quinq; & quinq;, sed semper discreta sunt, & separata. Sic & tria & septem ad nullum communem terminum coniunguntur. Omnino autem non habeas in numero accipere communem terminum partium, sed semper discretæ & separatæ sunt. Quapropter numerus quidem discretorum est. Similiter autem & oratio discretorum est. Quod autem oratio quantitas sit, manifestum est, mensuratur n. syllaba breui & longa. Dico autem orationem cum uoce factam, ad nullum enim communem terminum particulæ eius copulantur. Non enim est communis terminus, ad quem syllabæ copulentur, sed unaqu.q; diuisa est, ipsa secundum seipsam.*

25. Quantitatis autem dicit esse differentias duas. quantitatis nanque alia discreta est & disgregata, alia uero continua. Post hanc rursus diuisionem, alio modo partitus est quantitatem: dicit enim quantitatis aliam esse, quæ constat ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus, aliam uero ex non habentibus positionem. Vnam uero rem diuerse posse diuidi manifestum est, hoc modo, ut siquis diuidat animal dicés, Animalium alia sunt rationabilia, alia irrationabilia. & rursus eandem ipsam rem alio modo partiamur. ut est, animalium alia sunt gressibilia, alia non gressibilia. Eorumque animalium rursus, alia sunt carnibus uescentia, alia herbis. alia seminibus. Hic ergo una eademque res diuerso ordine modoque diuisa est. Ita igitur Aristoteles unum idemque quantitatis nomen diuerse partitus est, in ea scilicet quæ discreta essent, & quæ continua. Et in ea quæ haberent positionem partium, & quæ non haberent. Sed de secunda diuisione posterius dicendum est, nunc prima tractetur. Ait enim de prima diuisione hoc modo. Quantitatis aliud est continuum aliud disgregatum. Disgregatum est cuius partes nullo communi termino coniunguntur. Continuum uero, cuius partes habent aliquem communem terminum, ad quem uideantur esse coniunctæ. Discretarum nanque quantitatum ipse exempla ponit & species. Oratio enim discreta est quantitas. Eodemque modo & numerus, & numerum esse quantitatem nemo dubitat. Discreta uero est, quoniam denarius numerus cum constet ex quinque & quinque, quæ res quinarium ad quinarium iungat, ut faciat denarii corpus, non potest inueniri, Nec si tres & septem quis dixerit, quo communi termino tres & septem coniungantur, ut denarii reddatur unum integrum corpus, ullus inueniet. Atque hoc quidem in omni numero speculari licet. Nullus enim numerus ita partes habet, ut eas aliquis communis terminus iungat, sed semper partes ipsæ disiunctæ atque discretæ sunt, & huiusmodi uocatur quantitas discreta. Numerus ergo discreta quantitas est, orationem uero quantitatem esse dicit idcirco, quòd omnis oratio ex nomine constet & uerbo, sed hæc syllabis constant, omnis autem syllaba uel longa uel breuis est: longum uero uel breue sine ulla dubitatione quantitas est. quocirca quod ex quantitatibus constat, id quantitatem esse quis dubitet? At uero oratio cum sit quantitas, ipsa quoque discreta est. Cum enim dico Cicero, quod orationis est pars, partes huius nominis ci. & ce. & ro. nullo communi termino coniunguntur. Non enim repetiemus, quo communi termino iungatur ci. syllaba ad. ce. syllabam. Vel rursus. ce. syllaba ad ro. syllabam. quocirca etiam oratio quantitas uidetur esse discreta. Sed si quis fortasse dicat hunc earum esse communem terminum, quo ita iunguntur, ut aliquid significent, ut in hoc ipso nomine Cicero communis syllabarum terminus ipsa significatio sit. Si enim ce. syllaba quæ media est prima ponatur, & ro. quæ ultima est, media, & ci. quæ prima est, ultima, nomen quod erat antea, id est Cicero, transuersis per loca syllabis nihil significabit. Illi dicendum est, quoniam quæcunque in quadam oratione proferuntur, siue significent, siue nihil significent: syllabarum communis terminus nullus est. Nam siquis dicat permutatis syllabis, quod est Cicero, ceroci significationem quidem amisit, sed æqualiter syllabæ ad nullum communem terminum coniunguntur. Quod siquis hunc quidem ipsum sermonem aliquid significare posuerit, ut hoc ipsum ceroci aliquid significet, significatio quidem addita est, nullus tamen syllabis terminus appositus. Quare siue significet, siue nihil significet nomen, partes eius discretæ atque disiunctæ sunt, & nullo communi termino coniunguntur. Quoniam uero græca oratione λόγος dicitur etiam animi cogitatio, & intra se ratiocinatio, λόγος quoque & oratio dicitur, ne quis Aristotelem cum diceret λόγον idest orationem quantitatem esse discretam, de eo putaret dicere quem quisque λόγον id est rationem in propria cogitatione disponeret, hoc addidi, dico autem illam, quæ fit cum uoce orationem. Apud romanam nanque linguam discreta sunt uocabu-

cabula orationis, atque rationis. Græca uero oratio utriusque uocabulum, & rationis, & orationis λόγον appellat. Quare nequid mendax translatio culpatetur, idcirco hoc quoque addidi, Dico uero illam quæ fit cum uoce orationem. apud latinos enim nulla alia oratio est præter hanc solam, quæ fit cum uoce, orationem. Apud græcos uero est alius λόγος qui fit in animi cogitatione. quocirca nequid deesset, etiam hoc quod ad latinam orationem minus esset conueniens transtuli. quod quare fecerim, hac expositione patefeci, atque hæc quidem de discreta quanitate sufficiant. Continua uero quantitas est (ut dictum est) cuius quantitatis partium communi terminus inuenitur, ut est linea, superficies, corpus, & præter hæc tempus, & locus, quod ipse Aristoteles designat his uerbis.

Linea uero continua est, est enim sumere communem terminum, ad quem particulæ eius copulantur, punctum: & superficiei, lineam. plani namq; ad quendam communem terminum particulæ copulantur. Similiter autem, & in corpore poteris sumere communem terminum lineam, uel superficiem, ad quem copulantur corporis particulæ.

26. Postquam de discretis explicuit, transit ad species continuæ quantitatis. Continuæ autem quãtitates sunt, (ut dictum est) in quarum partitus quidam communis est terminus, ut linea. Si quis enim diuidat lineam, quæ est longitudo sine latitudine, duas in utraque diuisione lineas facit, & utriusque ex diuisione lineæ singula in extremitatibus puncta redduntur. Lineæ enim termini puncta sunt. Quocirca cum illa linea diuisa non esset, utraque puncta, quæ in utrisq; linearum capitibus post diuisionem apparent, simul antea fuisse intelliguntur, quæ sunt in diuisione separata. Intelligitur ergo partium lineæ communis terminus, punctum, idest quoddam paruissimum, quod in partes diuidi secarique non possit. Superficies quoque, quæ est latitudo sine altitudine, communem terminum habet in partibus, lineam: corpus uero solidum, superficiem. Eodem enim modo diuisa superficies duas per singulas partes lineas efficiet, quemadmodum & in linea diuisa duo puncta altrinsecus reddebantur. Corpus quoq; solidum cum diuiseris, duas in utrisque diuisionis partibus superficies facies, quę cum cõiuncta sint, atque indiuisa. Punctum quidem partium lineæ intelligitur communis terminus: Linea uero superficiei: Superficies autem solidi corporis. Est autem signũ continui corporis, si una pars mota sit, totum corpus moueri, & si totum corpus mouetur, certe simul aliæ partes uicinæ mouebuntur. ut si iacet uirgula, uel ex ligno, uel ex ære, uel ex quolibet alio metallo, siquis unum eius caput, uel quamlibet eius partem moueat, tota mox uirgula commouetur. Hoc autem idcirco euenit, quòd eius partes quodam communi termino coniunguntur, & ille communis terminus una parte mota cæteras mouet. Hoc uero in discretis non est. In numero nanque cum sint decem, si unum mouero, cæteri non mouentur: immoti enim permanent nouem. & si plenus tritico sit modius, si unum tritici granum mouero, non omnia cõtinuo grana commouebuntur. Idcirco quod discreta est multitudo, nec granum grano ullo communi termino uidetur implicitum. At uero si ipsius grani pars una sit mota, totum corpus grani moueatur necesse est. Non autem nunc hoc dicitur, quod linea constet ex punctis. aut superficies ex lineis. aut solidum corpus ex superficiebus, sed quòd & lineæ termini, puncta sunt: & superficiei, lineæ: & solidi corporis, superficies, nullaque res suis terminis constat. Quocirca punctum lineæ nõ erit pars, sed communis terminus partium. Superficiei linea, & superficies solidi corporis nõ erunt partes, sed partium termini communes. Constat igitur, & lineam, & superficiem, & solidi corporis crassitudinem esse continuam quantitatem. His alia rursus apponit.

Talium est autem, & tempus, & locus. præsens enim, tempus, & præteritum, & futurum copulat. Rursus locus continuorum est, & locum enim quendam corporis particulæ obtinent, quæ ad quendam communem terminum copulantur. igitur, & loci particulæ, quæ obtinent singulas corporis partes, ad eundem terminum copulantur, ad quem corporis particulæ. Quapropter continuus erit locus. Ad unum enim terminum communẽ copulantur eius particulæ.

27. Tempus quoque, & locum continuæ quantitatis esse pronunciat. Tempus nanque esse quantitatem res illa demonstrat, quòd in spatio, idest in longitudine, & in breuitate consideratur. Continuum uero esse res, illa demonstrat, quod partes temporis habeant aliquem communem terminum ac medium, ad quem coniungantur extrema. Nam cum sint partes temporis præteritum, & futurum, horum presens tempus, communis est terminus. huius nanque finis est, illius initium. Locus quoque continuorum est. Locum uero dicimus quodcunque illud sit, quod partes corporis tenet, siue supra, siue a latere, seu subter sit. Quod si cunctæ partes corporis locum aliquem tenens, & qui circa corpus est locus, per omne corporis spatium partesque diffunditur, quæ omnes corporis partes a loci partibus occupantur. Quòd si ita est qui communis terminus coniungebat corporis partes, eius termini locus illa quoque loca, quæ sunt corporis partium, iungit, & est eodem modo locus de continua quantitate, quemadmodum, & corpus. Ita enim communis terminus inuenitur in loco partium, quemadmodum & corporis, idcirco quòd corporis locus per corpus omne diffunditur. Quod autem dixit, sunt autem talium & locus, & tempus, quoniam superius de continuis loquebatur, tempus quoque, & locum continuis addidit dicens, Sunt autem talium, & tempus, & locus, idest continuorum, sed post continuæ discretæque quantitatis diuisionem, aliam a principio rursus orditur.

Amplius autem aliæ quidem constant ex particulis, quæ in eis sunt, positionem ad se inuicem habentibus. aliæ autem ex non habentibus positionem. ut lineæ quidem particulæ positionem habent ad se inuicem. Singulum enim eorum situm est alicubi: & habes unde sumas, & assignes unumquodque ubi situm est in plano, & ad quam particulam reliquarum copulatur: similiter autem, & particulæ plani habent quandam positionem. similiter namq; unumquodq; ostenditur ubi iacet, & quæ ad se inuicem copulantur, solidi quoq;, & loci similiter.

28. Rursus digerit quantitatis differentias. Sunt enim quantitatis, aliæ quidem, quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constant· aliæ uero, quæ nullam partium habẽt positionem. Positionem uero partium retinere dicuntur, quarum triplex ista natura est, primum, ut eius partes alicubi sint. deinde, ne pereant. tertio, ut sese partes ipsæ coniungant, & propria se ordinatione contineant, ut est linea. Posita enim linea in sũpficie, possis agnoscere ubi partes ipsius sint, ut dicas caput quidem lineæ esse ad dexteram, medium, medio loco, extremitatem uero, ad sinistram, & hæc manentibus ipsis partibus dicuntur. Partes enim lineæ non pereunt, sed in loco in quo sunt, permanent Possis quoque monstrare, quæ pars lineæ cui parti contineatur, idest ad quam partem caput alterius partis extremitasque coniungitur, ut dicas hæc pars, uerbi gratia, medietas lineæ hic finitur: locum ubi desinat monstrans. alia rursus pars lineæ totius hic incipit. Ergo linea posita in superficie qualibet, & locum aliquem partes eius retinent, & partes ipsæ non pereunt, & posset quilibet agnoscere, ubi extremitas partium coniungatur, & quo ad se inuicem loco contineantur. Hoc quoque idem in superficie euenit, partes enim superficiei in aliquo loco sunt, & ipsę quoque non pereunt, & ubi pars parti coniungatur ostenditur. Idem quoque soliditas habet. Et loci quoque partes continuantur ad eas. s. partes, ad quas corporis partes sibimet continuantur, sicut iam supra dictum est. Quocirca eiusdem naturæ erit, & locus. cuius tota soliditas erit. Ergo, & locus ex eodem genere quãtitatis est, quo est & soliditas, idest ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constans. Locus igitur & ipse ex habentibus suis partibus positionem ad se inuicem constat. Ergo tria hæc (sicut supra dictum est) consideranda sunt, ut ad se inuicem positionem partes habere uideantur, idest locum in quo partes ipsæ sint positæ, ut partes illæ non pereant, ut sit partium, continentia atque continuatio. Quòd siquis dicat hanc rem loco deesse, eo quod in loco non sit, in loco enim cuncta sunt. locus autem in loco esse ipse nõ poterit. Dicendum est, quòd idcirco superficies, soliditas, & li

nea habere positionem partium dicuntur, quod in loco sint, & partes permaneant, & sint cōtinuæ. Quare multo magis ipse locus, cuius neque partes pereunt, & sibi perpetuo continuatimque coniunctæ sunt, habere positionem partium dicitur. Ac de his quidem quæ ex habentibus positionem ad se inuicem suis partibus constant, hæc dicta sint. Quæ uero non habent positionem, ipse rursus adiecit.

In numero autem non poterit quisquam ostendere quemadmodum particulæ eius positionem aliquam ad se inuicem habeant, aut ubi sitæ sint, aut quæ particulæ eius ad se inuicem nectantur. Sed neq; illæ quæ temporis sunt, non enim permanent particulæ temporis. quod autem non est permanens, quomodo positionem aliquam habebit? sed magis quendam ordinem particularum tempus habere dices, ut aliquid quidem prius sit temporis, aliud uero posterius. Sed & de numero similiter, eo quod prius numeratur unum quã duo, & duo quàm tria, & ita habebunt quidem quendam ordinem, positionem uero non multum accipies. Sed & oratio similiter, non enim permanent particulæ eius, sed & dictum est, & non amplius sumi hoc; qua propter non erit positio particularum eius, siquidem nihil permanent. Alia itaq; constant ex particulis quæ in eis sunt positionem ad se inuicem habentibus, alia autem ex non habentibus positionem.

29. Hæc.s. idcirco nullam positionem ad se inuicem partium retinent, quod his aliquid de supradictis rebus deesse manifestum est. Numerus enim ipse discretus est, nec partes eius ad se inuicem coniunguntur, sed omnino discretæ sunt. atque idcirco non est ex iis quæ habent ad se inuicem aliquam partium positionem, nec uero possis ostendere, qui numerus quo loco iacet. Habere autem positionem dicitur, quod (ut dictum est) & in loco aliquo positum est, & ipsa positio manentibus partibus constat, & ad se inuicem coniunctis continuatisque, ut ubi quæque iaceat, & quæ ad quam cōtinuetur, possit ostēdi. in numero uero nihil horum est. Nam neque in aliquo loco esse positus demonstratur, nec eius partes coniunctæ sunt. Quocirca numero ex tribus his quę diximus, duæ res desunt, loci positio, & partium continuatio: tempus etiam quanquam sint eius partes continuæ, tamen quoniam non permanent, sed semper mouentur, semperque prætereũt, habere positionem partium non dicitur. Semper enim ueloci agitatione torquetur, & currentis aquæ more, in nulla unquam statione consistit. quod quia partes eius non permanent, ex habentibus ad se inuicem positionem suis partibus constare non dicitur. Sed hæc quanquam positionem partium habere non possunt, tamen habent ordinem quendam, quem præter positionem partium tantum retinent. Dicimus enim priorem esse binarium quam ternarium, atque hunc quàm quaternarium, & in tempore nimirum idem ordo reuertitur. Posterius enim futurum præsente, præsensque præterito. Quocirca etsi hæc non habent aliquam partium positionem, retinent tamē ordinem. Quod uero dicit, positionem uero non multum accipies, tale est ac si diceret, penitus non accipias. Multum enim pro omnino uidetur adiunctum, ac si diceret positionem uero nō omnino accipies. Idcirco quod ipsa quidem continuatio dat aliquam imaginem, quod possit habere aliquam partium positionem, sed hoc minime est. Idcircò quòd quanuis sint continuæ quantitates, si tamen uno careant ex his quæ superius dicta sunt, positionem partium habere non possunt. Nam aqua quã fistula euomit, dum cadit quidem retinet positionem. cum uero iam effusæ undæ se miscuerit, positionem partium perdit: & fluuius quoque quãdo in pelagus fluit, & positionem uidetur habere partium, & esse continuus, cum nondum marinæ aquæ fluuii superficies ipsa permista est: cum uero extremitas amnis marina alluuione contingitur, totam sine dubio positionem uidetur amittere. Oratio quoque similiter sese habet: nam nec ipsa ullo loco posita est, nec eius partes ad aliquam cōiunguntur, sed a se inuicem illę discretę sunt, nec cum eius partes dictæ sunt, permanent, atque hoc est quod ait. Sed dictum est, & non est ultra hoc sumi. Mox enim dicitur sermo, mox præterit, nec ulla ratione poterit permanere. quare mox ut aliquid dictum sit, eius partes ostendi, & demonstratione sumi, non possunt. Constat igitur orationem quoque ex his esse quæ positionem partium non habent, de ordine uero dubium est. Nam siquis sermo aliquid significet, ut est Cicero, est in eo quidam ordo quod Ci. syllaba primum dicitur, secunda uero ce. tertia ro. & potius ex significatione ordinem sumit. si uero nihil significet, nec ordinem dicitur habere, ut scindapsus nihil quidem significat, sed siue secundam syllabam primam ponas, siue ultimam primam, siue quomodolibet syllabarum ordinem seriemque permisceas, idem erit: in significatiuis enim uocibus idcirco ordo esse dicitur, quòd illo ordine permutato uis significationis euertitur: hic uero ubi nulla est significatio nihil interest quomodolibet iaceant partes. Quare oratio in aliquibus quidem habet ordinem partium, in aliis uero nec ordo ipse poterit inueniri. An fortasse oratio dici non potest quæ nihil significat, & nulla est oratio quę ordinem non habeat. Ergo secundum priorem quantitatis diuisionē, ubi dicebatur quantitatis alia esse continua, alia uero discreta. Quinque sunt continua, duo uero discreta. Continua quidem linea, superficies, soliditas, locus tempus. Discreta uero numerus & oratio. In hac uero secunda diuisione, qua dicit, alias quantitates ex habentibus ad se inuicem positionem constare partibus. Quatuor quidem sunt quæ retinent positionem, idest linea, superficies, corpus, locus. Tria uero quæ positionem non habent, sed ex his duo semper ordinem retinent, tempus. s. & numerus. Oratio uero, siquid significet, habet ordinem: si uero significet, inordinata est, si tamen oratio nihil significans dici possit. His dictis ipse concludit dicens. Igitur alia ex habentibus ad se inuicem partibus positionem constant, alia uero ex non habentibus positionem. Hac igitur diuisione finita transit ad cætera. monstrans quæ proprie quantitates nuncupantur, quæ secundum accidens.

Proprie autem quantitates, hæ solæ dicuntur quas diximus, alia uero omnia secundum accidens: ad hæc enim aspicientes, & alia dicimus quantitates, ut multum dicitur album, eo quod superficies multa sit: & actio longa, eo quod tempus multum sit, & motus multus. neq; enim horum singulum per se quantum dicitur, ut siquis assignet quanta sit aliqua actio, tempore definiet, anni mensuram, uel sic aliquo modo assignans, Et album quantum sit assignans, superficie definiet. Quanta enim superficies fuerit, tantum esse album dicet. Quare solæ, proprie & secundum seipsas quantitates dicuntur, quæ dictæ sunt, aliorum uero nihil se: sed, per accidens

30. Principaliter aliquid esse dicitur, quod per se tale est, quale esse demonstratur. Secundum accidens uero illud quod non per se, sed per aliud, tale est, quale esse dicitur, ut albedini per se inest color, secundum naturam enim albi, color esse dicitur albedo, cum uero homo dicitur coloratus, non per se dicitur, idcirco quod homo in eo quod homo est, color non est; sed quoniam habet colorem, idcirco dicitur coloratus. Ergo quemadmodum album idcirco color est per se, quoniam color naturale quoddam est genus, homo uero idcirco coloratus dicitur, quoniam habet colorem: & dicitur album quidem per se & principaliter color, homo uero secundum accidens coloratus. Ita quoque & quantitates, hæc enim omnia quæ dicta sunt, idest linea, superficies, corpus, numerus, oratio, tempus, per se & secundum propriam naturam quantitatēs dicuntur. Siqua uero alia dicuntur secundum aliquam quãtitatem, non per se, sed secundum accidens nominantur, ut album dicitur multum, non idcirco quod albedo sit quantitas, sed quoniam multa sit superficies, in qua illud album sit. Si enim multum spatium fuerit in quo album sit, multum erit album. Quocirca non quoniam albedo per se aliquam quãtitatem habet, sed quoniam in aliqua quantitate est constituta, id est in superficie, Idcirco secundum superficiem quod est quantitas, quæ scilicet per se multa est, album multum dicitur non secundum se, atque ideo album non per se, nec principaliter: sed secundum accidens multum dicitur. Actio quoque ideo dicitur longa, quod multo tempore acta sit. multam uero ægritudinem idcirco dicimus, si eadem multo sit tempore: Et motum multum idcirco, quod multo tēpore factus sit ut siquis multo tēpore currat. Siquis uero multum cursum illum dicat esse, qui sit uelocissimus, ille conuenienter sermone non utitur. Velo-

citas enim non quantitas, sed potius qualitas est. quales enim secundum eam dicimur, idest ueloces, non quanti. Secundum quantitatem uero multum dicitur. Hoc autem monstrat ipsa rerum definitio: siquis enim album multum monstrare desideret, & proprio termino rationis includere, illi dicendum est multum esse albũ, quod in multa iaceat superficie. & motum atque actionem multam, quæ longo tempore perficiatur. Quare, quoniam ad proprias quantitates aspicientes, atque ad eas res ceteras referentes, quãtitates uocamus, ut album ad superficiem quæ uera est quantitas, & cursum, & aliquem motum, atque actionem, ad tempus, quod ipsum uere quantitas est, reducimus: hæc non per se quãtitates, sed per eas quæ proprie quantitates dictæ sunt, nominantur. Quocirca, quoniam quod per se non est, secundum accidens est, recte cetera omnia, præter ea quæ superius in quantitate numerata sunt, per accidens esse, non per se quantitates dicuntur. Solæ igitur proprie & secundum se ipsas, quantitatẽs dicuntur hæ, quæ superius comprehensæ sunt. aliæ uero per se quantitates non sunt, sed (ut ipse ait) forte per accidens. Post diuisionem igitur continui atque discreti, & habentis positionem partiũ & non habentis, & quæ sunt per se principaliter, & rursus per accidens quantitates, solito more uiam inueniendi quantitatum proprietates ingreditur.

DE PROPRIETATIBVS QVANTITATIS.

AMPLIVS quantitati nihil est contrarium. in definitis enim manifestum est quoniam nihil est contrarium, ut bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium, nihil enim ipsis est contrarium.

3t. Definita quantitas est quæ alicuius termino numeri coercetur, ut sunt duo, uel tres: & quæ ad hunc modum dicuntur, ac si dicas bicubitum: tricubitum, & cetera, & quæ aliqua propria significatione definita sunt, ut est superficies & soliditas, quid enim & quæ quantitates dicantur, agnoscitur. Quocirca harum, quoniam sunt definitæ, nulla ulli contraria est: neque enim bicubito tricubitum contrarium est sicut neque numerus ulli numero. at uero nec superficies soliditati, nec aliquid horum. Sed quoniam quædam indefinita, imaginem quandam quantitatis ostendunt, ut magnum & paruum, quæ uidentur esse contraria, hæc sibi Aristoteles opponit dicens, non esse quantitatis, sed magis ad aliquid, quod ipsius sermonibus astruamus. Sed non est hoc proprium quantitatis, non habere contraria non enim omnis quantitas contrariis caret. Sed nobis per singula quæque currentibus quæ quantitatis species contraria non habeant. quæue habeant considerandum est. Linea quidem contrario caret. linea enim lineæ contraria non est: sed siquis dicat rectam lineam curuæ lineæ esse contrariam, fallitur. Non enim in eo quod linea est, curua linea rectæ lineæ contraria est, sed in eo quod curua est. & in his non lineæ uidẽtur esse contrariæ, sed ipsa rectitudo & curuitas. Quare non in eo quod quantitas est, linea curua, rectæ lineæ contraria est, sed in eo quod qualis. Nam quoniam curuitas & rectitudo contraria sunt, secundum id quod curua & recta est linea, non secundum quod lineæ sunt suscipiunt contrarietatem, quocirca linea in eo quod linea est, contrario caret. at uero nec superficies superficiei contraria est. Sed forte dicat aliquis albam superficiem, nigræ superficiei esse contrariam: cui similiter occurrendum est, non in eo quòd superficies sunt, esse cõtraria, sed in eo quòd est in his albedo atque nigredo, quę contraria esse quis dubitat? Eodem quoque modo & lenem & asperam superficiem siquis contrarias dixerit, refellitur. quòd non secundum quantitatem superficiei, sed secundum qualitatem asperitatis leuitatisque ipsæ superficies contrarium tenent. At uero nec corpori quicquam ullo modo contrarietatis opponitur. cui siquis dicat incorporale esse contrarium, refutabitur: quòd omnis contrarietas propriis nominibus dicitur, ut bonum malum. album nigrum. corporale uero & incorporale, non secundum contrarietatem, sed secundum priuationem habitumque proferuntur. Incorporale enim corporis est priuatio. Nec tempori quoque quicquam contrarium est. sed si nox diei uidetur opposita: nõ in eo quod tempus est, sed in eo quòd dies, est aer lucidus. nox aer obscurus. Aer uero neque tempus, neque quantitas est. lumen quoque & obscuritas qualitates sunt, & non quantitates. Oratio etiam quanquam uideatur habere contrarium, tamen contrariam non habet oppositionem. uidetur enim uera oratio esse & falsa, quæ sunt contraria, sed oratio uera & falsa in significatione est: cum enim quod est, oratio significat, uera est cum uero quod non est, designat, tunc falsa est. Oratio uero non secundum id quod significat in quãtitate numeratur, sed secundum id quod profertur. Secundum enim id quod proferimus orationem, longa syllaba breuique componitur, quæ omnem orationem non secundum id quod ipsa significat, sed secũdum id quod ad prolationem est, metiuntur. Illud quoque manifestum est, in numero non esse contraria duo enim tribus, uel tres quaternario cõtrarii nõ sunt. nec ullus alter numerus cuilibet alii numero cõtrarius est. Locus uero habet aliquam cõtrarietatem, sursum enim & deorsum contrarium est, Sed quidam uolunt non esse quantitatis quod sursum dicitur & deorsum, sed potius habitudines, quas græci σχέσεις uocant: Quæ enim pars ad caput nostrum est, hanc sursum uocamus. quæ pars pedibus subiacet, illa deorsum dicitur. Quocirca secundum habitudinem quandam quodammodo ad nos ipsos relata, sursum deorsumque prædicamus. Herminus quoq; ait sursum & deorsum non esse loca, sed quandam quodammodo positionem loci. Est enim res sursum atque deorsum. non est autem idem esse aliquid loci, quod locum. loci enim est positio in loco, locus uero ipse, positio non est. Sed siquis omnem mundi respiciat figuram, quoniam rerum omnium naturam sphæræ ambitus amplectitur, & terra media est, in sphæra uero nihil est ultimum, nisi quod eiusdem terminum medietatis obtinuit. quicquid in extremo cœli conuexitatis est, illud sursum esse dicitur. quod uero est mediũ, illud deorsum. Quocirca sunt secundum locum sursum deorsumque contraria. sursum in cœlo, deorsum in terra, idcirco quod a se longe disiuncta sunt. unde post quoque contraria hoc modo sunt definita. Contraria sunt quæcunque a se longissime distant, hinc est uidelicet tracta definitio quòd cœlum terraque, longissime distare uidebantur; & illud, esse sursum, hæc uero deorsum: quoniam deorsum atque sursum non ob aliam causam contraria dicuntur, nisi quòd a se longe disiuncta sunt, quòd esse contrarium, longissime distare definiunt, quod Aristoteles hoc modo pronunciat. Sursum enim ad id quod est deorsum contrarium ponunt Locum qui est in medio deorsum dicentes, eo quod multa distantia medii sit ad terminos mundi. In omni enim sphæra media terra est, quod ipsa astrorum demonstrat ordinata uertigo. Adiecit quoque causam cur huiusmodi loca contraria dicantur, quod multa distantia est medietatis ad mundi terminos. Terminos uero mundi, cœli ultimam conuexitatem dicit. ex hac igitur loci contrarietate, & cetera definita esse contraria sic demonstrat. Videntur autem & aliorum contrariorum definitionem ab his proferre, quæ enim multum a se inuicem distant, in eodem genere contraria esse definiunt. Sed quoniam ne ordo de contrarietate quantitatis impediretur, idcirco superioribus, in quibus singulis quantitatibus nihil esse contrarium dicebamus, has loci contrarietates adiecimus, & quædam in medio prætermissa sunt rursus ad superiora redeamus, ut expositionis ordo sese ipse continuet. Ait enim superius cum quantitati nihil esse contrarium proponeret bicubito, uel tricubito, uel superficiei, uel alicui talium nihil posse esse contrarium. Definitis enim his quantitatibus, contrarium nihil esse uidetur, ut duobus uel tribus. sed quædam cum sint indefinita, nec quantitates, & contraria uideantur, hæc rursus adiecit.

Nisi forte quis multa paucis dicat esse contraria, uel magnum paruo. horum autem nihil est quantitas, sed magis ad aliquid: nihil enim per seipsum paruum, uel magnum dicitur, sed eo quod ad aliud refertur. nam mons quidem paruus dicitur, milium uero magnum: eo quòd hoc quidem sui generis maius sit, illud uero minus sui generis: ergo ad aliud est eorũ relatio: nam si per seipsum magnum uel paruum diceretur, nunquam mons quidem paruus, milium uero magnum diceretur. Rursus in uico plures homines esse dicimus, in ciuitate paucos, cum tamen sint eis multo plures: & in domo quidem multos, in theatro uero paucos, cum tamen sint plures:

Amplius bicubitum, uel tricubitum, & unumquodque talium quantitatem significat, magnum uero, uel paruum non significat quantitatem, sed magis ad aliquid, quoniam ad aliud spectat magnum uel paruum. quare manifestum est, quoniam hæc ad aliquid, sunt.

32. Quemadmodum definitæ quantitates contrariis non tenentur, ipse superius comprobauit, dicens, bicubito, uel superficiei nihil esse contrarium: indefinitæ uero, ut est magnum & paruum, multa & pauca dant imaginem contrarietatis. Sed illud occurrit has non esse quantitates. Omnis enim quãtitas per se dicitur. bicubitum enim & tricubitum, & duo, & tres, & superficies ad nihil aliud refertur, magnũ uero & paruum sine aliis dici non possunt. Cum enim dicis magnum, ad alicuius alterius comparationem, atque æquationem refertur. Eodem quoque modo & paruum, quod ipsa Aristotelica probat inductio. Si enim magnum & paruum per se dicerentur, & non ad alterius relationem, nunquam diceremus montem paruum, & milium magnum. Si enim magnum paruumque non ad relationem alterius diceretur, mons semper magnus, semperque paruum milium diceretur. Sed aliquem collem ad Atlantis altitudinem conferentes, dicimus paruum montem, & rursus milium ad minora alia grana milii conferentes, magnum milium nominamus. Et simpliciter quicquid magnũ uel paruum dicitur, ad eiusdem generis speciem referentes, magnum paruumque nominamus. ut monti montem comparamus, milium uero milio, & alia huiusmodi, Multa & pauca eodem modo dicuntur. dicimus enim si fuerint homines centum in uico, plures esse homines. Hi uero si in ciuitate sint, paucos dicimus, nunc ad paruitatem uicorum, nunc ad magnitudinem ciuitatum conferentes. Rursus si sint in domo quinquaginta: multi sunt, si in theatro pauci. ideo quòd tũc in theatro esse paucos dicimus, cum ad eos quanti in theatro esse debebant, comparamus. Amplius, quoniam consistit magnum paruumque referri semper ad alterum, singulas uero quãtitates nihil ad aliud comparantes, suas ac proprias nominamus, ut tres, duo, quatuor, lineam, superficiem: magnum paruumque, multa & pauca, a quãtitatis diuisione disiuncta sunt. Sunt enim ista non quantitates, sed potius relatiua.

Amplius, siue ponat aliquis hæc esse quantitates, siue non ponat, nihil ipsis contrarium est. Quod enim non potest sumi per seipsum, sed ad solam alterius relationem refertur, quomodo huic aliquid erit contrarium?

33. Hoc quoq; ualidissimo argumento probatur quantitatibus his que prædictæ sunt, nihil esse cõtrariũ, nisi soli forsitan loco. Nã siquis magnũ & paruũ, uel multa & pauca in quantitatibus ponat, etiã hoc si concedatur, tamen, quoniam semper referuntur ad aliud, contrariis non tenentur. Omne enim contrarium per se consistit, nec illud ad alterius comparationem relationemque profertur, ut bonum non dicitur mali bonum, nec rursus malum boni malũ, sed ipsum in propria natura & prolatione consistit. Quæcũq; sunt contraria eodem modo sunt. Magnũ uero & paruũ, quoniã nõ per se cõstant, sed ad alterius relationem referũtur, contraria esse non possunt.

Amplius, si erunt magnum & paruum contraria, continget ipsum idem simul contraria recipere, & ea ipsa sibimet esse contraria. Contingit enim idem ipsum simul, & paruum esse, & magnum. est enim aliquid ad hoc quidẽ paruũ, ad aliud uero hoc idem ipsum, magnum. Quare idem paruum & magnum in eodem tempore esse contingit. quare contraria simul suscipiet. Sed nihil est quod uideatur simul contraria posse suscipere. ut substantia susceptibilis contrariorum quidem esse uidetur, sed nullus simul & sanus est & æger: nec albus & niger simul est, nihilque aliud est, quod simul contraria suscipiat. Et eadem sibiipsi contingit esse contraria: nam si est magnum paruo contrarium, ipsum autem idem simul est, & paruũ, & magnũ, ipsum sibi erit contrariũ. Sed impossibile est idẽ sibi esse contrariũ. non est igitur magnum paruo contrariũ, nec multa paucis. Quare ẽt si non relatiuorũ hæc aliquis dicat, sed quãtitatis, nihil habebũt contrariũ.

34. Constat igitur hoc immutabile, & in propria ratione consistit unam eandéq; rẽ uno eodemq; tẽpore contraria non posse suscipere. ut substantia susceptibilis quidẽ contrariorũ est. Homo nanq; cũ substantia sit. & ægritudinẽ suscipiet & salutẽ, sed non eodẽ tempore: & albedinem & nigredinem capit sed alio, atq; alio tempore. ut uero eodẽq; tempore contraria utraq; suscipiat, fieri nequit. Quod si magnum paruo aliquis cõtrarium ponat, eueniet quoddam impossibile, ut una atque eadem res eodẽ tẽpore utrasque suscipiat contrarietates, & eadẽ ipsa sibi possint esse contraria. Ponamus enim paruũ magnũ esse cõtrariũ, sed una atq; eadẽ res, uno eodẽque tempore, potest magna esse & parua, ut si sit decem pedũ mensura collata ad duorum pedum magnitudinem, magna est: ad centũ uero cubitorum magnitudinẽ mensuraq; collata, eadem parua est. Potest ergo eadem res eodem tempore & magnitudinis esse susceptibilis & paruitatis. Eadem enim res uno eodẽque tẽpore ad maiorẽ minoremque collata. eadem magna, & parua est. Quod si magnũ paruo contrarium est, eadem uero res eodem tempore & magnitudinem suscipit & paruitatem: eodem tempore contingit. ut eadem res contraria utraque suscipiat, sed hoc impossibile est Quocirca, quoniam res eadẽ eodẽ tẽpore contrariorũ susceptibilis nõ est, potest uero una, atque eadem res magnitudinem paruitatemq; suscipere, magnitudo & paruitas contraria non sunt. At uero siquis magnum paruo contrarium ponat, eadem ratione unam eandemque rem sibiipsi dicit esse contrariam. Nam si paruum magno est contrariũ, eadẽ uero res (ut docui) parua & magna potest esse ad aliud & ad aliud. s. comparata. Res quæ parua & magna est, eadem sibi potest esse contraria paruum enim & magnum contrarium dictum est, sed est impossibile. Quocirca paruum & magnum contraria non sunt.

Maxime autem circa locum uidetur esse contrarietas quantitatis. sursum enim ad id quod est deorsum contrarium ponunt, locum qui est in medio deorsum dicentes, eo quod multa distantia medii ad terminos mundi sit. Videntur autem, & aliorum contrariorum definitionem ab his proferre: quæ enim a se inuicem multum distant, eorum quæ sub eodem genere sunt, contraria determinant.

35. Post huiusmodi uero rationem & argumentationis firmissimæ propositionem, de contrarietate differit loci, de qua superius iam diximus, quocirca prætereunda est ne repetitæ expositionis iteratio, fastidio sit potius, quam doctrinæ.

Non uidetur autem quantitas suscipere magis & minus, ut bicubitum: neque enim est aliud alio magis bicubitum: neque in numero, ut ternarius quinario: nihil enim magis tria dicentur, quàm quinque, nec tria potius, quam tria: neque tempus aliud alio magis, & minus dicitur: nec in his, quæ dicta sunt, magis & minus omnino dicitur. Quare & quantitas non suscipit magis, & minus.

36. Aliud proprium rursus apposuit, quod quamuis quantitatis proprium non sit, cur tamen non sit ipse reticuit, nobis tamen est demonstrandum. Quod autem dicit tale est. ipsa quantitas magis, & minus non suscipit. nullus. n. numerus alio numero nec magis, nec minus est numerus. Nam ternarius si quinario comparetur, nec magis, nec minus est numerus. & rursus ipsi tres sibiipsis comparati, nec magis, nec minus sunt tres. nec tempus quoque habet aliquid magis, & minus, ut magis aliud tempus sit alio tempore: longius quidem tempore tempus esse potest, ut uero dicatur magis tempus alio tempore, uel minus, fieri nequit. Hoc quoq; in substantia demonstratum est. homo nanque alio homine non est magis homo, nec minus, idem quoque euenit etiam in quantitate. Quod quia etiam in substantia est, proprium quantitatis hoc non est. habet hoc quoque relatio. ut in sequenti ordine ipse monstrabit. Quocirca, quoniam prius hoc de substantia dixerat, nunc uero idem de quantitate proposuit, idcirco non esse hoc proprium quantitatis, commemorare neglexit. Cuius enim esset alterius non suscipere magis & minus, tunc dixit cum de substantia disputaret. Ait enim quod substantiæ nunquam magis minusue suscipient. quocirca ad maxime propria, solita cõstituendi ratione regressus est.

Proprium autem maxime quantitatis est, quòd & æquale,

le, & inæquale dicitur. Singulum enim earum quæ dicta sunt quantitatum æquale dicitur, & inæquale, ut corpus, & æquale, & inæquale dicitur: tempus æquale, & inæquale dicitur: & numerus æqualis, & inæqualis dicitur: & oratio æqualis, & inæqualis. Similiter autẽ & in alijs, quæ dicta sunt, singulũ, & æquale, & inæquale dicitur. In ceteris uero quæ quantitates non sunt, non multum uidebitur æquale, & inæquale dici. nam affectio, & dispositio æqualis, & inæqualis non multum dicitur, sed magis similis, & dissimilis: & album æquale, & inæquale non multum dicitur, sed simile. Quare quantitatis maxime est proprium æquale, & inæquale dici.

37. Quantitatis proprium apertissime designat esse, quod secundum quantitatem æqualitas, & inæqualitas nuncupatur. Singulæ enim quantitates æquales atque inæquales dicuntur. ut æqualis linea lineæ & rursus inæqualis: & superficiei superficies æqualis atque inæqualis dicitur: & corpus æquale, & inæquale dicitur. Numerus quoque, & tempus, & locus, æqualis atque inæqualis dicitur. In alijs autem quæ quantitates non sunt, non est facile, ut æqualitas, uel inæqualitas nominetur. dispositiones ergo, quæ affectiones appellantur, nõ dicuntur æquales, uel inæquales sed magis similes, uel dissimiles. Dispositio autem, & affectio est ad aliquam rem accõmodatio & applicatio. ut siquis grammaticam legens, qui nõdum perdidicit, habet ad eam aliquam dispositionem, id est ea affectus est, & habet aliquid accommodatum, & quasi propinquum. Possunt autem similiter esse duo dispositi, & affecti, æqualiter uero minime, ut duo similiter esse albi, æqualiter uero non. Nam siquis de duobus similiter albis æqualiter esse albos dicat, recta nominis nuncupatione non utitur. Omne enim æquale, & inæquale, in mensura, & in quantitate perspicitur. Simile uero, & dissimile quemadmodum de quantitate non dicitur, ita nec de alia qualibet re nisi, de quantitate, recte æqualitas, & inæqualitas nuncupantur. Quare proprium est quantitatis æquale, & inæquale nominari. Sed quoniam de quantitate dictum est, ad relativorum ordinem transeamus. Post quantitatis tractatum tertium prædicamentum de relatiuis ingreditur, quare relatiua hoc modo definit.

DE RELATIVIS.

AD aliquid uero talia dicuntur, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur, uel quomodolibet aliter ad aliud. ut maius id quod est alterius dicitur aliquo enim maius dicitur, & duplum alterius dicitur hoc ipsum quod est: alicuius enim duplum dicitur. Similiter autem, & alia quæcunque sunt huiusmodi.

38. Cur autem de his, quæ sunt ad aliquid differat, omisso interim de qualitate tractatu, hæc causa est, quod posita quantitate maius minusue esse necesse est. Quare cum quantitatem continuo ad aliquid consequatur, recte post quantitatem relatiuorum series ordinata est. Illud quoq; est in causa, quod superius, cum de quantitate tractaret, relatiuorũ mentio facta est, cum de magno paruoque diceretur: ut ergo continẽs, & non esset operis interrupta distinctio, ideo quantitate finita de relatione proposuit. Quod autem ait Ad aliquid uero talia dicuntur hoc monstrat: quod non sicut quantitas per se, & singulariter intelligi potest, eodem quoq; modo substantia, & qualitas, & unumquodque aliorum prędicamentorum, sicut per se constat, ita etiam per se, & singulariter intelligitur: sic ad aliquid per se, & singulariter capi intellectu potest, ut dicamus esse ad aliquid singulariter. Quicquid enim in natura relatione agnoscitur, id cum alio necesse est consideretur. cum enim dico dominus, per seipsum nihil est, si seruus desit. Quocirca, cum unius relatiui nuncupatio, mox secum etiam aliud trahat, ad aliquid unum esse per se non potest, atque ideo non dixit Aristoteles, Ad aliquid uero tale dicitur, sed plurali numero, talia dicuntur inquit, demonstrans relatiuorum intelligentiam non in simplicitate, sed in pluralitate consistere. Non esse autẽ quandam per se relatiuorum naturam sine coniunctione aliqua alterius subsistente, ipse Aristoteles monstrat, qui dicit ea esse relatiua, quæcunque hoc ipsum quod sunt, aliorum dicuntur. Docet enim aliqua coniunctione alterius relatiua formari hoc ipsum enim quod sunt aliorum dicuntur. Quod enim est dominus, hoc alterius dicitur, idest serui Siue autem relatiua dicamus, siue ad aliquid, nihil interest. Ad aliquid enim dicitur quod ipsum quidem eum per se nihil sit, relatum tamen ad aliud constat. ut dominus, si desit id ad quod dicitur, id est seruus, non est: dicitur enim ad seruũ. manifestum ergo est si seruus desit, dominum dici non posse. Quare dominus ad aliquid dicitur, idest ad seruum. Relatiua quoque dicuntur idcirco, quod eorum nuncupatio semper ad aliquid referatur, ut domini ad seruum. quare nihil interest quodlibet modo dicatur. Huiusmodi autem definitio Platonis esse creditur, quæ ab Aristotele paulo posterius emẽdabitur. Relatiuorum autem alia eisdem casibus referuntur, alia diuersis, alia uero omni sunt casu carentia. Quod demonstrans addidit, uel quomodolibet aliter ad aliud. Quid autem est, ipsius pene textus sermone monstratur. Cum enim dico, dominus serui dominus, ad genitiuum casum reddidi nominatiuum, & rursus ad eundem si conuertero. Dico enim seruus, domini seruus, & hic quoque nominatiuus ad genitiuum relatus est. Eodem quoque modo sese habet, pater filij pater: & filius patris filius. & magister discipuli magister: & discipulus magistri discipulus. Hæc ergo id quod sunt, similiter aliorum dicuntur. Nam quod aliorum dicuntur, secundum genitiuũ redditur casum. alia uero non secundum eundem casum consequentiam reddunt. Sensus enim ad aliquid est. sensibilis enim rei sensus est. Quod enim sensibile est, sentiri potest, quod sentiri potest, sensibile est, & nunc quidem sensus sensibilis rei sensus genitiuo accommodatus est. Huius enim rei sensibilis dictum est. At si conuertas, fiet, Sensibilis res sensu sensibilis est. Sed cum sic, casui septimo redditur nominatiuus, in hac relatione quæ dicit, sensibile sensu sensibile est, non eodem casu quo superius dictum est conuertitur. Dicimus enim sensus sensibilis rei sensus est, & hic nominatiuus redditur ad genitiuum. Hęc enim relatio ad septimum casum se aptari non patitur. Scientia quoque scibilis rei scientia est, siquidem hoc scitur quod sciri potest, & quod sciri potest, scibile est, sed non eadem ratione, nec ad eundem casum relatio ista conuertitur. Dicimus enim scibilis res scientia scibilis est. Est enim prima relatio ad genitiuum, secunda conuersio ad septimum. Hæc quoque relatio secundum eosdem conuertitur casus, cum dicimus, maius minore esse maius, & minus maiore esse minus. Duplum quoque & medium relatiua sunt, sed non eisdem casibus conuertuntur. Duplum namque dimidij duplum est, dimidium uero duplo dimidium est. Sunt autem alia quoque relatiua quæ ipse sic addidit.

At uero sunt etiam & hæc ad aliquid, ut habitus, affectus, scientia, sensus, positio: hæc enim omnia quæ dicta sunt, hoc ipsum quod sunt, aliorum esse dicuntur: uel quomodolibet aliter ad aliud, & non aliud aliquid. habitus enim alicuius habitus dicitur, & disciplina alicuius disciplina, & positio alicuius positio. Similiter autem & alia.

39. De sensu quidem & scientia dictum est superius, nunc uero de habitu, dispositione, & positione dicendum est. Dispositio est ad aliquam rem mobilis applicatio, ut si quisquam flammæ propinquus caleat, ille dispositus dicitur ad calorem, id est habens aliquã applicationem coniunctionemque ad calorem. Idẽ uero est affectio, quod dispositione nouo nomine error oriatur. & ideo dispositio cum sit quædam ad aliam rem coniunctio, uel ab alia affectio, facile mobilis est, celerius etenim permutatur. Habitus autẽ est dispositionis uel affectionis firma, & nõ facile permutabilis accessio. ut si quisquã in Sole ambulans fuscior fiat, dispositus ad nigredinẽ dicitur, & nigredine affectus. Sin autem illa nigredo fortius & immutabiliter corpus infecerit, habitus nominatur. Quocirca habitus est inueterata affectio. Vnde omnis habitus dispositio uel affectio est, non autẽ omnis dispositio uel affectio habitus. Et ne multa dicenda sint, hoc quoque constat in habitu & dispositione, quod habitus immutabilis passio est, dispositio uero non similiter, sed affectio quædã est, & ad aliquam rem coniunctio. quæ potest facile permutari. Positio uero est alicuius rei collocatio, ut est statio, sessio, inclinatio, accubatio, & alia huiusmodi. Nam & qui stat, quodammodo positus esse dicitur &

non est igitur proprium relationis habere contraria.

Videntur autem magis, & minus relatiua suscipere: simile enim & dissimile, magis, & minus dicitur, & æquale, & inæquale magis, & minus dicitur, cum utrumque sit relatiuũ; simile enim alicui simile dicitur, & inæquale alicui inæquale. non autem omnia relatiua suscipiunt magis & minus, duplex enim non dicitur magis & minus duplex, nec talium ullum.

41. Quæritur nunc an relationis sit proprium suscipere magis & minus, sed in hoc illa ratio non seruatur quemadmodũ in contrariis dictum est. Quoniam quæcunque secundum ea dicuntur, quæ contraria non recipiunt, ipsa quoque contrariis carent. In hoc uero cum secundum quantitatem dicatur æquale, & inæquale. suscipit & magis & minus. Dicitur enim magis æquale, & minus æquale. Eodem modu & simile, magis simile, & minus simile dicitur. Sed si forte quis dicat, cur cum quantitatis sit dici æquale, & inæquale & quantitas magis, atque minus non suscipiat, æquale, & inæquale & intẽsione crescat, & remissione minuatur? Dicendum est, quòd quemadmodum substantia ipsa per se in eo quod substantia est, non est proprium, ipsi tamen proprium est contraria posse suscipere, ita & in quantitate consideratur. proprium enim est, non hoc ipsum cuius est proprium, sed quædam alia extrinsecus qualitas, passioq;. Passio.n. quantitatis est, & quædam qualitas æquale, & inæquale dici potest Quod quoniam non est idem proprium, quod est illud cuius est proprium, & æquale, uel inæquale dici, non est quantitas cuius est proprium, sed quædã qualitas, & passio quantitatis. Hæc autem dicitur ad aliquid. ipsum enim quod est, alterius dicitur, æquale enim æquali æquale dicimus & similiter simile simili simile. Sed non capiũt omnia relatiua magis, & minus. Nullus enim potest dicere magis, & minus duplum esse aliquid. nam siue denarius ad quinarium comparetur, siue quaternarius ad binarium, æque uterque duplus est, æque uterque medietas. Qualitas quoque recipit magis, & minus. dicimus enim magis album, & minus album. Quare, quoniam neque omni relationi, neque soli inest suscipere magis, & minus, & per qualitatem relatio suscipit & magis, & minus, relationis proprium non est suscipere magis, & minus.

DE PROPRIETATIBVS RELATIVORVM.

OMNIA autem relatiua ad conuertentia dicuntur. ut seruus, domini seruus: & dominus, serui dominus: & duplum, dimidij duplum: & dimidium, dupli dimidiũ: & maius, minore maius: & minus, maiore minus. similiter autẽ, & in alijs. Sed casu aliquoties differunt secundũ locutionẽ, ut scientia scibilis rei scientia dicitur, & scibile scientia scibile, et sensus sensibilis sensus, et sensibile sensu sensibile.

43. Clara hæc est proponentis, & non inuoluta sententia. Dicit enim omnia relatiua ad conuertentia dici, quod ipse propriis patefecit exemplis. Omne enim ad aliquid ita ad aliud prædicatur, ut illud ad quod prædicatur, uideatur posse conuerti, & hoc est quod ait. Omnia relatiua ad conuertentia dicuntur. Conuerti autem est, ut si prima res dicitur ad secundam, secunda rursus dicatur ad primam. Ponatur enim primus pater, secũdus filius, & dicatur hoc modo. pater filii pater est: id rursus conuerti potest, ut prius ponamus filium, & talis sit prædicatio, filius patris filius. Ergo pater ad talem dicitur, id est ad filiũ, qui conuertitur: & filius qui dicitur ad patrem, ad talem rẽ dicitur, quæ ipsa quoq; conuertitur, ut de filio prædicetur. Omniaq; relatiua hoc modo sunt. Omne enim relatiuum ad tale aliquid prædicatur, quod ipsum in prædicatione conuerti possit. Sed nec omnia dicuntur secundum eandem uocis prolationem Alia enim sunt quæ eisdem casibus cõuertuntur, ut dictũ est. pater. n. filii pater est, & filius patris filius est; alia uero quæ non eisdem, ut scientia scibilis rei scientia est. Hic genitiuus est medius, scibile autẽ scientia scibile est, hic septimus prædicationẽ tenet. Alia uero nullo (ut supra dictũ est) casu coniuncta sibimet conuertuntur, ut mons magnus ad paruum dicitur, & paruus ad magnũ. Ergo omnia relatiua ad conuertentia dicuntur, quãuis non eisdem casibus conuertantur, quod ipse ait dicens. Sed casu aliquoties differunt secundum locutionem. Quod uero addidit, nimis diligenter adiectum est.

At uero aliquoties non uidebitur conuerti, nisi conueniẽter ad quod dicitur aßignetur. Si peccet is qui aßignat, ut ala si aßignetur auis, non conuertitur auis alæ. neque enim prius conuenienter aßignatum est, ala auis, neque enim in eo quod auis est, in eo auis ala dicitur, sed in eo quod alata est. Multorum enim aliorum alæ sunt, quæ non sunt aues. Quare si aßignetur conuenienter, conuertitur, ut ala alati ala, & alatum ala alatum. Aliquoties autem forsitan & nomina fingere necesse erit, si non fuerit positum nomen, & ad quod conuenienter aßignetur, ut remis si nauis aßignetur, nõ erit conueniens aßignatio: neq. enim in eo quod est nauis, in eo eius remus dicitur. Sunt enim naues quarum remi non sunt, quare non conuertitur, nauis enim non dicitur remi nauis. sed forte conuenientior aßignatio erit, si sic quodammodo aßignetur, remus remitæ rei remus, aut aliquo modo aliter, nomen enim non est positum. conuertitur autem, si conuenienter aßignetur: remitum enim remo remitum est. Similiter autem, & in alijs, ut caput conuenientius aßignatur capitati, quam si animalis aßignetur. neque enim in eo quod animal est, caput habet, multa enim sunt animalia, quæ capita non habent.

44. Supra iam de relatiuorum conuersione proposuit, dixitq; quicquid est ad aliquid, uel eisdem casibus, uel dissimilibus, tamen ad cõuertentia dici; hoc uero id circo euenit quod omne ad aliquid, esse suũ ex alterius habitudine & cõparatione trahit, quod si utraq; secundũ ad aliquid sint opposita, ad aliquid nuncupantur, æquã uim uocabuli nuncupationemq; sortita: nã si pater & filius utriq; ad aliquid sunt, si pater ad filium prędicatur, quoniã ad aliquid est, filius quoq;, quia ad aliquid est, ad quoddam aliud prædicabitur. sed nullius est filius nisi patris. ergo hæc uocabula ex alterutra nuncupatione principiũ sumunt. Quocirca quę sibi inuicem substantiam donant, recte ad se inuicem prædicantur, & hoc quidẽ in omnibus relatiuis constat intelligi, sed huiusmodi conuersio non uno modo, nec quomodolibet fieri potest: nisi.n. conuenienter quælibet illa res ad id quod dicitur, prædicetur, huiusmodi conuersio nulla ratione conuertitur. Cum.n dicatur caput animalis caput dici non potest, animal capitis animal. Ergo ita redditum nulla ratione cõuertitur. Atq; hoc est quod ait, non uideri in omnibus relatiuis posse conuerti, nisi conuenienter ad quod dicitur assignetur. Si.n. peccet is qui assignat, ut non conuenientẽ prædicationem faciat, conuersio non procedit. Quæ tamẽ est ipsa conuenientia, qua possint semper relatiua conuerti, huiusmodi est. Cum enim dico alam auis esse alam, non conuertitur, ut auis alæ sit auis, idcirco quod non est conuenienter facta prædicatio· non enim in eo quod auis est, in eo habet alã, multa.n. sunt quæ habent alam, aues tamen nullo modo nominantur, ut apes sunt, & uespertiliones, & quicquid est aliud tale, habere quidem dicimus alas, eas tamen aues non dicimus. Quare non in eo quod auis est, in eo est eius ala, sed in eo quod alata est. idcirco.n. alam habet, quoniã alata est, & quicquid fuerit alatum, alas habebit. quare ita facta prædicatio illam conuersionẽ retinet atq; custodit, ala.n. alati ala est, & alatum ala alatũ est. Eodem quoq; modo de capite, si quis dicat caput animalis est caput, non conuenienter uim prædicationis aptabit, non enim in eo quod animal est, in eo habet caput multa.n sunt animalia, quæ capite carent, ut ostrea, & conchilia, & cetera huiusmodi. Igitur dicendum est, caput capitatæ rei esse caput, & capitatam rem capite esse capitatã. Vides ne quemadmodum conueniens prædicatio alternam in se uocabuli conuersionem reuersionemq; reddiderit? Ita quoque speculandum est & de alio exemplo, quod ipse proposuit. remus enim si nauis remus dicatur, nullo modo conuertitur, ut nauis remi nauis esse nominetur. Sunt.n. quædam naues qu[illegible] remis penitus non utuntur, ut lintres quas solo subigunt c[illegible]

to,& idcirco non conuertitur. Dicendum est igitur remum remitæ rei esse remum,& remitam rem remo esse remitam. Necesse quoque erit nomen fingere, si positum non sit nam quẽadmodum filius patris filius,& pater filii pater reciproca cõuersione prædicantur, & utrunque nomen in usu est: sic si defuerit nomẽ, ipse tibi aliquid debebis effingere. ut in eo quod est, ala alati ala, alatum enim nouiter factum est, & nunquam ante dictum. Quo autem modo possimus nomina ipsa confingere, quoniam necessarium esse posuimus, artem quoq; componendi sequenti ordine demonstremus. Sed hoc faciendum est, si prius illud purgauero, quod quidam contra Aristotelẽ culpandi studio ponunt. Aiunt enim non esse solius relationis ad conuertentia dici. Siquis enim sic dicat, cum Sol super terram est, recipiunt hæc quoque conuersionem, quæ manifeste tamen a relatiuorum definitione segregata sunt. non igitur in solis inquiunt relatiuis cadit ista conuersio. Sed Iamblicus duas huius rei protulit solutiones, unam peruacuam, aliam uero perfortem, ait enim nihil officere ad Aristotelis sententiã si & alia conuertantur. non enim inquit Aristoteles solis hoc relatiuis esse, sed omnibus, nanque hoc relatiuis inest, nec ulla ratione negari potest. quocirca quoniam non dixit Aristoteles solis hoc inesse relatiuis, illorum quæstio huius præclari philosophi sententiam non miratur. Sed hoc potius accidentis est, quam naturæ, & ad aliud quodam modo refugium concurrentis potius quam ex ipsa Aristotelis auctoritate dictorum eius, aliquod propugnaculum comparantis. Aliam uero attulit causam prorsus grauem. ait enim propriũ esse hoc relatiuorum, non secundum suam nuncupationem, sed secundum aliquam habitudinem eodem modo conuerti. Qui enim dicit, cum Sol est super terram, dies est: & cum dies est, Sol est super terram, nullam habitudinem monstrat, sed tantummodo consequentiam ostendit. Consequitur enim super terram Solem esse, cum dies est. & cum Sol super terram cursus agat, diem esse. cum uero aliquis dicit filius patris filius, & pater filii pater, habitudinem & comparationem, & quodammodo cõtinentiam utrorumque declarat. Atque hoc quoque in alia quauis relatione spectare licet. Quocirca, quoniam omnia ad aliquid secundum quandam ad se inuicem habitudinem continentiamq́ue dicuntur. secundum continentiam quoque & habitudinem eorum conuersio facienda est. qua in re nos quoque grauiter dicentis Iamblici auctoritati concedimus: Nũc uero quæ sit ars fingendi nomina sicubi desunt, dicendum uidetur, quam ipse Aristoteles his uerbis tradit.

Sic autem fortasse quis facile sumet in quibus nomen non est positum, si ab his quæ prima sunt, his ad quæ conuertuntur nomina ponat, ut in his quæ dicta sunt, ab ala alatum, à remo remitum. Omnia ergo quæ ad aliquid dicuntur, si conuenienter assignentur, ad conuertentia dicuntur.

45. Quoniam sunt quæ ita dicuntur ad aliquid, ut nisi conuenienter aptentur, conuersio nulla sit in omnibus autem ad aliquid conuersionem expectari necesse est. quæ sit hæc conuenientia, & quemadmodum assignari relationes oporteat, ipso demonstrat. Siquid enim dicitur ad aliquid quod conuerti non possit, ab ipso quod dicitur si denominatio fit, mox conuertitur, ut ala dicitur auis, & recta quidem est hæc prædicatio, sed ad naturam relationis incongrua. Nunc igitur quoniã dici non potest auis alæ, dicitur autem ala auis, ab ipsa prædicatione, quæ ad aliud prędicatur, si denominatio fit, mox redit consueta conuersio relatiuis. Nam cum dicitur ala auis, ut dicatur auis alæ, inconueniens est: si uero ex ala fiat denominatio, ut dicatur ala alati, sic conuersio manet. Alatum enim ala alatum esse dicimus, sicut alam alati esse alam. & hoc idem in remo euenit. Nam quoniam remus nauis dicitur, & remi nauis ut sit, nulla ratione conuertitur, si ex remo sit denominatio, statim redit ex more conuersio. Dicimus enim esse remũ, remitæ rei esse remum, & hoc illi conuertitur. Remita enim res remo remita est. Ergo ex eo quod prius dicitur, nomen fingendum est, sicut ex eo quod est ala, quoniam prius ad auem non dicitur, quia auis ad alam non conuertitur, denominatio facta est, ut diceretur alatum. Atq; hoc est quod ait, si ab his quæ prima sunt, his ad quæ conuertuntur, nomina ponantur. Prima nanque prædicatio est ab ala: Dicimus enim alam auis, & hoc quærimus ut ad alam prædicatio conuertatur. ergo ab eo quod prius dicitur, illi ad quod conuertitur, nomen fingendum est, ut ab ea quæ prius dicitur ala, rei ad quam conuertitur, fit ut conuenienter aptetur. fingendum est nomẽ alatum, quod ipsum ex ala denominatum est, atq; hoc idem & in ceteris relatiuis licet intelligi.

Nam si ad quodlibet aliud assignentur, & non ad illud ad quod dicitur, non conuertuntur. Dico autem quoniam nec eorum quæ indubitanter conuertibilia dicuntur, & quibus nomina posita sunt, ullum conuertitur, si ad aliquid eorum quæ sunt accidentia, assignentur, & non ad ea, ad quæ dicũtur, ut seruus, si domini non assignetur seruus, sed hominis, uel bipedis, aut alicuius talium, non conuertitur. Non enim est conueniens assignatio.

46. Aliud quoque argumentum dedit, si relationes conuenienter non reddantur, non posse conuerti. Fortasse enim quis dicat alam, & caput non esse ad aliquid. quod si quis hoc quoque concedat, illud tamen nullus negare poterit, quin seruus aut filius semper ad aliud prædicentur. Ergo in hac quoque re, quæ confesse relatiua est, perit relationis propria conuersio, si non conuenienter, & ad illud ad quod proprie dicitur, assignetur. Nam cum sit ad aliquid seruus, nisi domini reddatur. i. ad id ad quod conuenienter dicitur, nulla hac ratione cõuersio est. Dicatur ergo seruus hominis, uel seruus bipedis: non conuertitur, ut dicat quis bipedem esse serui, aut hominem esse serui. Eodem quoque modo de filio. ergo quæcunque sunt extrinsecus, si ad ea, id quod est ad aliquid, prædicetur, nulla conuersio est. Quòd autem ait accidentia, nõ quod homo sit accidens, aut bipes differentia homini accidenter insit, sed interdum consuetudinis Aristotelicæ est, quæ secundo loco & extrinsecus prædicantur, dicere secundum accidens prædicari. Seruus autem prius ad dominũ est, secundo uero loco ad hominem. Idcirco enim, quod dominus homo est, ideo seruus ad hominem dicitur. Et idcirco, quia dominus bipes est, ideo seruus bipedis dicitur. Ergo secundum accidẽs dixit, secundo loco, uolens ostendere extraneam & non conuenientem fieri prædicationem, si quis ad hominem uel bipedem seruum & non ad dominum referat. Manifestum igitur est quoniam in his quoque quæ confesse sunt ad aliquid, & in quibus nomina sunt (Nomen enim & serui & domini in usu est, non quemadmodum in remo aut in ala, ubi neque alatum neque remitum nomen fuit, nisi ipse fingeret Aristoteles) cum ergo hæc ita sint, manifestum est quoniam si non conuenienter aptarentur, conuersionem prædicatio non teneret.

Amplius si conuenienter assignetur id, ad quod dicitur, omnibus alijs circunscriptis quæcunque accidentia sunt, relicto solo illo ad quod assignatum est, semper ad ipsum conuenienter dicetur, ut si seruus dicatur ad dominum, circunscriptis alijs omnibus, quæ sunt accidentia domino, ut esse bipedẽ uel scientiæ susceptibilem, uel hominem, relicto solo domino, semper seruus dicetur ad ipsum. seruus enim domini seruus dicitur. Si autem non conuenienter reddatur id ad quod dicitur, circunscriptis omnibus alijs, relictoq; illo solo ad quod redditum est, non dicetur ad illud: assignetur enim seruus hominis, & ala auis, circunscribaturque ab homine esse dominum, non amplius seruus ad hominem, dicetur. cum enim dominus non sit, seruus non est. Similiter autem & de aue, adimatur ab ea alatam esse, non erit amplius ala ad aliquid. cum enim non sit alatum, nec ala erit alicuius. Quare oportet assignare id, ad quod conuenienter dicitur. Ac si sit nomen positum, facilis erit assignatio. sin autem non sit, fortasse erit necessarium fingere nomen. si sic autem reddantur, manifestum est, quoniam omnia relatiua conuersim dicentur.

47. Aliud quoque ualidum addidit argumentum, in omni secundum ad aliquid prædicatione solam esse assignationis conuenientiam requirendam. Quo enim permanente, cunctis aliis pereuntibus, relatiuorum prædicatio constat, & quo pereunte, cunctis aliis permanentibus, ad aliquid prædicatio non manet: illud est, ad quod conuenienter nominis relatio referatur. Qui enim dominus est, idem & homo est,

idemq́;

idemque bipes, idem quoq; scientiæ perceptibilis. ad quodlibet igitur horum seruus non prædicabitur, si dominus non sit. Quod si dominus sit, etiam si quodlibet horũ pereat, nihil impedit prædicationem. Prædicetur enim seruus ad dominum, & ab eo cetera perimantur. Pereant enim ab eo, quod est homo, ac bipes, quod scientiæ perceptibilis. hic omnibus pereũtibus, dominus solus permaneat, ceteris igitur pereuntibus, seruus tamen nihilominus dicitur ad dominum, ad hominem uero non dicitur pereunte enim domini nomine, serui ad hominem nulla prædicatio est. quod si ad dominum seruus non referatur, pereatque domini nomen, omnibus aliis manentibus, non erit prædicatio. Auferatur enim dominus, & maneat homo, & bipes, & scientiæ perceptibilis, non potest dici seruus hominis, uel seruus bipedis. Domino enim non manente seruus interit. quare manente domino ad quod seruus conuenienter aptatur, cunctis aliis pereuntibus, prædicatio manet, sublato uero domino, ad quem est conueniens prædicatio, cunctis aliis manentibus prædicatio non est. Eodem modo etiam de ala, nisi enim ad alatum referatur, cunctis aliis manentibus, integra prædicatio non est. Adeo non solum non cõuertitur, sed nec prædicatio ulla erit, nisi relatio ei ad quod conuenienter dicitur, assignetur. Simul etiam hæc quoq; ars est & uia noscendi, cum in natura multa sint, ad quod potissimum relatio prædicetur. Nam cum in domino sit, & homo, & animal, & disciplinæ perceptibile, & bipes: in seruo quoq; idẽ: ad quod horum, aut domini nomẽ, aut serui referre possimus sic ostenderit. Qua enim re manente, sublatis ceteris, prædicatio ualet, & qua re sublata, ceteris manentibus, intercipitur prædicatio, ad illud relatio sectissime prædicatur. His igitur positis, totius argumenti uim sententiã; concludit. ait enim. Omnia quæcunq; ad aliquid sunt æqua prædicatione cõuerti, hoc autem huiusmodi est. Quæcunq; etiam ad sese inuicem æqualiter prædicantur, & conuersione facta retorquentur, illa æquali natura & dimensione fundata sunt, ut sunt propria & species. Relatiua quoq; ut conuertãtur, æqualia esse oportet, Nam si una res amplior, alia fuerit minor, conuersionem non habent: nam in eo quod est ala auis, minus est auis ala, multæ enim sunt quæ alas habent, & aues non sunt, atque ideo, conuersio non fit. Et in eo quod est remus nauis, maior est nauis remo: multæ enim naues sunt, quarum remi non sunt. Quare in his nulla potest esse conuersio. Si uero sint æqualia, ut filius atque pater, conuersio non fugit. Nunquam enim est filius nisi patris, & rursus nunquam pater est nisi filii. Quocirca æqualia esse oportet, quæcunque ad aliquid prædicantur. Horum uero si nomen sit positum: positis nominibus uti oportet. Si uero nomen positum non sit. ex his quæ in prima prædicatione sunt (ut supernis dictum est) nomen oportet effingere. Quòd si ita reddantur, ut omne ad aliquid conuenienter ad quod dicitur, prædicetur, & æqualis erit prædicatio, & mox conuersionis reciproca natura subsequitur. Constat igitur omnia relatiua ad conuertentia dici. His aliud proprium iungit.

Videntur autem ad aliquid simul esse natura, & in pluribus quidem uerum est: in aliquibus autem uerum non est. simul enim duplum est, & dimidium: & cum sit dimidium, duplum est: & cum sit dominus, seruus est: & cum sit seruus dominus est. similiter autem his & alia. simul etiam auferunt hæc sese inuicem. si enim non sit duplum, non est dimidium: & si non est dimidium, non est duplum. similiter autem & in aliis quæcunque talia sunt.

48. Illa simul esse natura dicuntur, quæcunque talia sunt, ut uno posito quolibet aliud necessario subsequatur. & uno quolibet perempto aliud modis omnibus interimatur, ut pater & filius. Nam cum pater est, filium quoque esse necesse est. cum sit filius, pater est. rursus si pereat filius, patrem quoque perire manifestum est, non quod pereat ipsa substantia, ut pereunte Hectore, Priamus pereat, sed perit ipsa relatio. Ergo quoniam uel interempto patris nomine, filii nomen perit, sublato quoque filii nomine, nomen patris perit. Posito etiã patre in substantiaq; constituto, filii quoq; nomen infertur, & posito filii nomine sequitur patris, & a patris nomine nunquã separatur. idcirco pater & filius simul esse dicuntur. Ergo simul ea sunt, quę se inuicem & interimunt & inferunt, & de his quidem ipse posterius tractat. Nunc autem hoc quoque in relatiuis exposuit dicens, relatiuis quoq; esse ut simul sint. nam cum duplum sit, dimidium est: & cum dimidium, duplum. Huius autem argumentum est, quod interempto duplo dimidium perit. rursus quoque duplo constituto, dimidium constituitur. Igitur quoniam duplum atque dimidium relatiua sunt, & hæc simul sunt natura, id est ipsa essentia, & hoc manifestum est quoque relatiuis accidere, ut simul natura esse uideantur. Idem quoq; est in eo quod est seruus & dominus. Nã quoniam alterutris interemptis uterq; deperit, & alterutro constituto uterque subsistit, constat seruum atque dominum, cum sint ad aliquid, simul esse natura. Sed hæc ita sunt, ut sint quidem in relatiuis, sed omnibus his quæ sunt ad aliquid, non æquentur. Sunt enim quædam relatiua quorum unum prius natura sit, quod ipse rursus adiecit.

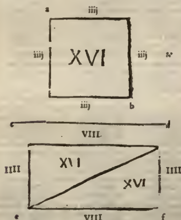
Non autem in omnibus relatiuis uerum uidetur esse, ut sint simul natura. Scibile enim scientia prius naturaliter esse uidetur. Nanque ut plurimũ, prius rebus subsistentibus scientias accipimus. In paucis autem uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiam esse factam.

49. Proposuit non in omnibus relatiuis esse hoc, ut uideantur simul esse natura. Hoc autem probat ex his, quod quoniam scientia ad aliquid est (Scibilis enim rei scientia dicitur) non poterit esse scientia, nisi sit aliqua res quæ sciri possit. Hanc autẽ primam esse necesse est, ut in matheseos disciplina. Scimus. n. triangulum, tres interiores angulos, duobus rectis angulis æquos habere. Vnde necesse est prius fuisse quod sciri posset, postea uero ad hanc rem, aptã fuisse notitia, atq; hoc est quod ait, Nãq; ut plurimum prius subsistentibus rebus scientias accipimus. Prius enim rebus constitutis quasi præpositis sciẽtiæ ratio sequitur. Quare non est in omnibus relatiuis simul esse natura. Nam cum scientia & scibile relatiua sint, antiquius est scibile quam scientia. Quod uero interposuit, In paucis autem uel nullis hoc quis reperiet, simul cum scibili scientiã factam, tale est: Quasdam nanque res animus sibi ipse confingit, ut chimæram, uel centaurum, uel alia huiusmodi, quæ tũc sciuntur, cũ ea sibi animus finxerit. Tunc autem esse incipiunt quando primum in opinione uersatur. Tunc igitur sciuntur, cum in opinione uersata sint, & hæc simul habent esse & sciri. Nam quoniam in opinione nascuntur, mox esse incipiunt, sed cum in ratione sunt, tunc eorum scientia capitur. Igitur mox ut fuerint, mox sciuntur, & est eorum scientia cum eorundem essentia coniuncta. Nanque antequã chimæra fingeretur, sicut ipsa in nulla opinione fuerat, ita quoq; eius scientia non erat. Postquã uero ipsa animarum imaginatione constituta est, eius quoque cũ ipsa imaginatione scientia consecuta est. atque ideo ait, in paucis hoc posse perspici, ut simul cum sciẽtia scibile sit, ut in hac eadem chimæra, quæ cum sit scibilis, cum scientia nata est. Sed quoniam nihil, quod in substantia non permanet, neque in ueritate consistit, sciri potest (scientia. n. est rerum quæ sunt comprehensio ueritatis) & quicquid sibi animus fingit, uel imaginatione reperit, cum in substantia atq; ueritate constitutũ non sit, illud posse sciri nõ dicitur. atq; ideo non est eorum scientia ulla, quæ sola imaginatione subsistunt. idcirco itaq; dubitans dixit, in paucis autẽ uel nullis. Hæc. n. ipsa pauca ita quisq; reperiet, ut si ad ueram rationem examinationẽq; contenderit, nulla esse perpendat. Quòd si quisquã chimæræ aliquam esse scientia dicat, quæ non est, quanquã hoc falsum sit, tamẽ hoc quoq; concesso, pauca erũt, in quibus scientia cum scibili simul natura sit. Multis enim rebus antepositis & constitutis scientia nascitur. Quocirca non in omnibus relatiuis uerum est, ut simul esse natura dicantur. & sicut falsum illud est in nullis hoc esse relatiuis, ita falsum est rursus in omnibus. Sed hunc tractatum longius texit.

Amplius scibile quidem sublatum simul aufert scientiam, scientia uero simul non aufert scibile. Nam si scibile non sit, non est scientia: scientia uero si non sit, nihil prohibet esse scibile: uelut circuli quadratura, si modo est scibilis: scientia siquidem eius nondum est, ipsa uero scibilis est.

50. Diximus illa esse simul, quæcunque alterutro constituto, uel alterutro interempto simul utraque constituerentur, uel etiam perimerentur. Constituto enim ut sit pater, constituetur esse filius, & pater simul infert substantiam filii. Eodem quoq; modo filius simul infert uocabulum patris. non est

enim filius nisi patris Eodem quoque modo altero interépto utrunq; perire necesse est. Alterum antem altero prius multis dicitur modis, sed quod nunc quærimus tale est. Nam priora illa esse dicũtur, quæ ipsa quidem perempta res alias tollunt. ipsa uero illata atq; constituta, simul res alias non inferunt, ut est unus atq; duo. interempto.n. uno, duo quoque pereunt. Vnde.n. est unius in duobus gemioatio, si unus intereat? Constituto uero atq; posito ut sit unus, nondum duo sunt. nondum est. o. facta unius geminatio. Ergo dicuntur illa priora esse, quæcunq; alia simul quidem illata non inferunt, sed perimunt interempta. Scibile ergo & scientiam non esse simul, illa res probat, quòd siquis rem scibilem tollat, scientiam quoq; sustulerit. Nulla enim potest scientia permanere, si res quæ possit intereat. At si scibile esse constituas, non omnino scientia consequitur. Infantibus enim ea nobis, quæ nunc oouimus erant, & in suæ naturæ substantia permanebant, sed eorum apud nos scientia non erat. Multæ quoque sunt artes, quas esse quidem in suæ naturæ ratione perspicimus, quarum neglectus scientiam sustulit. Multum que ego ipse iam metuo, ne hoc uerissime de omnibus studiis liberalibus dicatur. Quocirca, si & scientiam sublatum scibile perimit, & illatum scibile scientiam non infert, neq; constituit, prius est id quod sciri potest, quam illud quod comprehendere ualet atq; complecti notitia. Ipse autem ad hanc rem obscurissimum accommodauit exemplum, nos facillimum subiungamus. Solet enim in geometria huiusmodi esse proposito. Iubemur enim proposito quatuor laterum spatio, æqualem triangulum constituere, & facimus hoc modo, Sit quatuor laterum spatium.a.b. oportet ergo.a.b. spatio, æquale triangulum constituere: & ut id fiat, sit duplum a b. spatio. c. d. e. f. spatium Ducaturq; angularis. c. f. dico quod c.d.f. triangulum æquale est.a.b.spatio. Quoniam.c.d.e. f.spatium duplum est.a.b.spatio.a.b igitur.c.d. e. f. spatij medietas est, angularis enim. f.c.totum.c.d.e.f. spatium medium diuidit. Quæ autem eiusdem sunt media, sibi æqualia sunt.c. d.f.igitur triangulum.a.b. spatio æquale est. proposito igitur spatio. a. b. æquum triangulum constitutum est. c. d. f. quod oportebat facere.

Eodem quoq; modo quæsitum est, si sit proposito circulo æquum signare quadratum. Quadratum ergo est, quod æqualibus lateribus omnes quatuor angulos æquos habet .i. rectos. & Aristotelis quidem temporibus non fuisse inuentũ uidetur. Post uero repertum est, cuius, quoniam longa demonstratio est, prætermittenda est. Atq; hoc est, quod ait, uelut circuli quadratura. nam sicut manente quadrato, linea per obliquum ducta triangula figura producitur, ita circulo non mutato circumpositis angulis, qui & ipsius circuli lateribus æqualiter diriguntur quadrati forma consurgit, quod ut potuimus coniectari, depinximus.

Circumferentia xliiij. Diameter. xiiij.

æqualis circulo Quadrati latus R. cliiij.

Cum enim alicui circulo æquum quadratum constituitur: in quadratũ, circuli illius mensura redigitur. Nunc ergo hoc est quod dicit, ut circuli quadratura, idest æqui quadrati ad circulum constitutio si fieri potest, & si res est quæ sciri possit, scientia quidem eius nondum inuenta est. Nondum enim quisquam sub Aristotele æquum quadratum circulo constituerat. Quod si est aliqua eius scientia, quæ nondum reperta est, certe prius est quod sciri possit, post uero scientia. Nam cum posset Aristotele uiuo sciri circuli quadratura, nulla tamen adhuc eius scientia reperta est. atque ideo prius erat quod sciri posset, quam ipsius rei ulla notitia.

Amplius animali quidem sublato, non est scientia, scibilium uero plurima esse contingit.

51. Addit aliud ualidius argumentum prius esse scibile scientia. illud enim notum est, si per desidiam disciplina depereat, interire quidem scientiam, sed scibile permanere. Scibile autem dico quod sciri possit. Quòd si omnino animal non sit, cum qui scire possit omnino non fuerit, scientia quidem ipsa funditus interibit. nihil tamen prohibet esse ea, quæ permanente animali possit inquirentis animus scientiæ ratione complecti.

Similiter his sese habent & ea que de sensu sunt. sensile enim prius quam sensus uidetur esse. Sublato enim sensili simul aufertur sensus. sensus uero sensile non simul aufert: sensus enim circa corpus & in corpore sunt. sensibili autem perempto peremptum est et corpus: sensile enim est et corpus. cum uero corpus non sit, sublatus est & sensus. Quare simul aufert sensile sensum, sensus uero sensile non tollit. Animali enim perempto, sensus quidem peremptus est: sensibile autem non: est autem sensile, ut corpus calidum, dulce, amarum, & alia omnia quecunq; sensilia sunt.

52. Idem quoq; proponit in sensibus inueniri. dicit enim sensu prius esse sensibile, quod communi priorum definitione probabile esse constituit. Dictum est nanq; illa esse priora, quæ simul quidem interempta perimerent. non autem simul aliis interemptis ipsa deperirent, ut orbem Solis prius dicimus proprio lumine. sublato enim orbe, lumẽ illud quod ab eo est, penitus non manebit. sublato lumine, Solis orbis manebit. Ita quoque nunc in sensibilibus, atque in ipso sensu esse proposuit. sublata quod sentiri possit, sensus omnino sublatus est. Neque enim esse poterit sensus, cum quod possit sentire non inuenit. Quòd si sensus omnino depereat, sensibile permanebit: & hoc euidentibus firmat exemplis. nam cum ea quæ sunt in rebus, uel incorporea sint, uel certe corporea

porea, & quicquid ad corporis materiam referri potest, hunc sensum uarierati subiaceat, quicquid ad incorporalia, intellectus ratione, & speculatione teneatur: Cum sit sensus omnis in corpore, si corpus intereat, cum omnino corpus non sit, perit sensus: quoniam quæ sunt incorporea sentiri non possunt, & quæ sentiri poterant interempta sunt, omnino sensus euertitur. Sed si sensus auferatur, sensibilia permanebunt. Et quoniam sensus animalium effectius est, æqua est utrorumque perditio, siue enim sustuleris animal, sensus peribit, siue sensus euertantur, animalia quoque sublata sunt. Sed euersis atque interemptis animalibus cum propriis sensibus, permanent corpora quæ anima non utuntur. Quòd si sublatis animalibus, sensibusque deperditis, corpora inanimata subsistunt, cum corpora sint quæ sentiri possint: animalia quæ sentire ualeant si interempta sint: manente sensibili, sensus euersus est. Non igitur sicut sensibilis interemptio, sensus interimit: sic sensuum, perditionem extinctio sensibilium comitatur. Id uero etiam hoc probabitur argumento: ante enim quam actu ipso aliquid sentiamus, sensus non est. Nam prius quam dulce aliquid degustemus, gustatio ipsa dulcedinis non est, quod autem gustari possit. i. mel, uel quodlibet aliud, propriæ naturæ ratione cõsistit. Quocirca prius esse quod sentiri possit, post uero sensus Aristotele auctore firmatur.

Amplius, sensus quidem simul cum sensato fit, simul enim, & animal fit & sensus. Sensile autem ante est quam animal uel sensus esset. ignis enim, & aqua, & alia huiusmodi ex quibus ipsum animal constat, ante sunt quam animal fit omnino, uel sensus. Quare prius sensibile, quam sensus esse uidetur.

93. In compositis rebus atque ex aliis iunctis, priores sunt hæ res quæ componunt aliquid ipsa substantia quam componunt Nanque cum corpus animalis sit ex igni, aere, aqua, & terra. priora hæc esse necesse est, quam ipsum sit animal quod ipsa elementa coniungunt. Hoc quoque etiam in aliis patet nam cum sit liber ex uersibus, prior est uersuum natura, quam libri. Cumque uersus constet uerbis atque nominibus. & ceteris quas grammatici partes orationis uocant, hæc ex quibus, ipse uersus constat, uersu ipso priora esse necesse est. Quocirca sensus quoque ipsis iam compositis animalibus superuenit. Nam cum animal constet ex quatuor elementis, & cum sensus semper naturam animalium comitetur, cum ipsis animalibus sensus fieri & nasci necesse est. Quod si cum animalibus, idest compositis rebus, sensus nascitur, sicut animali priora sunt ea ex quibus ipsum animal constat, sic quoque sensu, qui cum animali nascitur, illa priora sunt. ex quibus animalis natura coniungitur. Coniungitur autem animal atq; componitur ex quatuor elementis Quatuor igitur elementa sensu priora sunt, sed quatuor elementa corpora sunt, corpus uero omne sensibile est, prius igitur sensibile quam sensus est. Sensus enim cum re composita nascitur: illa uero quæ componunt & sensibilia sunt, & priora ipso composito. Vniuersaliter. p. si quæ duæ res simul sint, cum quælibet res una earum prior sit, & altera prior erit, ut animal atque sensus, quoniam utraque simul sunt, simulque nascuntur, cum quatuor elementa, quæ sunt sensibilia, priora sint quam animal, sensu quoque esse priora necesse est, quocirca conclusit dicens, Quare prius quam sensus sensibile esse uidetur. Sed quidam, quorum Porphyrius quoque unus est, astruunt in omnibus uerum esse relatiuis, ut simul natura sint. uelut ipsum quoq; sensum & scientiam non præcedere scibile atque sensibile, sed simul esse. quã quoniam breuis est oratio, non grauabor apponere. ait enim, Si cuiuslibet scientia non sit, ipsum quod per se poterit permanere, scibile esse non poterit. ut si formarum scientia pereat, ipsæ fortasse formæ permaneant, atque in priore natura consistant, scibiles uero non sint. Cum enim scientia quæ aliud comprehendere possit, non sit ipsa quoque sciri non potest res. Nanque omnis res scientia scitur, quæ si non sit, sciri non possit. Porro autẽ res quæ sciri nõ potest, scibilis non est. Hoc idem de sensu. si gustus enim pereat, mel forsitan permanebit, gustabile autem non erit. Ita quoque omnino si sensus pereat res quidem quæ sentiri poterant, sint. sensibiles uero non sint, sensu pereunte. Et fortasse neque scientia, neque sensus secundum sentientes speculandus est, sed secundum ipsam naturam quæ sensu ualeat comprehendi. Nanque res quæcunque per naturam sensibilis est, eam quoque in natura sua proprium sensum quo sentiri possit, habere necesse est. Et quodcunque sciri potest per naturam, nunquam possit addisci, nisi quædam eius in natura scientia uersaretur. Hæc Porphyrius. Sed nos ad Aristotelis ordinem textumque ueniamus. Nanque ille adiecit quoque alias quæstiones.

Habet autem quæstionem, utrum nulla substantia ad aliquid dicatur, quemadmodum uidetur, si hoc contingat secundum quasdam secundas substantias, nam in primis substantiis uerum est: nam neque tota, neque partes ad aliquid dicuntur. nam aliquis homo non dicitur alicuius aliquis homo, neque aliquis bos, alicuius aliquis bos. similiter autem & partes, quædam enim manus non dicitur alicuius quædam manus, sed alicuius manus: & quoddam caput non dicitur alicuius quoddam caput, sed alicuius caput. Similiter autem & in secundis substantiis, atque hoc quidem in pluribus, ut homo non dicitur alicuius homo, nec bos alicuius bos, nec lignum alicuius lignum, sed alicuius possessio dicitur. In huiusmodi ergo manifestum est quoniam non est ad aliquid. In aliquibus uero secundis substantiis habet aliquam dubitationem, ut caput alicuius caput dicitur, & manus alicuius manus dicitur, & singula huiusmodi, quare hæc fortasse aliquid esse uidentur.

94. Contra ea quæ superius disputata sunt huiusmodi modum quæstionis opposuit quoniam enim prima definitio relatiuorum fuerat, illa esse relatiua quæcunque hoc ipsum quod essent aliorum dicerentur, secundum hanc definitionem possunt quædam substantiæ uideri esse relatiuæ, quod si fit, substantiæ in definitionem accidentium transeunt Nam cum sint accidentia relatiua, siquas substantias relatiuas esse concedimus, in accidentium numero ponendas esse censebimus. sed hoc contrarium est. Si enim substantia in subiecto non est, accidens autem in subiecto est, qui fieri potest ut idem & in subiecto sit, & in subiecto non sit? utrum autem possit quædam substantia accidentium suscipere rationem hoc modo quærendum est. Primæ nanque substantiæ ipsæ quidem ad aliquid non dicuntur, neque partes primarum substantiarum, quas ipsas quoque in primis substantiis numeramus. Socrates enim non dicitur alicuius aliquis Socrates, nec homo alicuius aliquis homo, nec bos alicuius aliquis bos. neque partes primarum substantiarum, quæ ipsæ quoque sunt primæ substantiæ. Caput enim non dicitur alicuius aliquod caput, sed tantum alicuius caput, Et manus non dicitur alicuius aliqua manus, sed tantum alicuius manus. Quare neque primæ substantiæ, neque primarum substantiarum partes ad relationem dici poterunt. Quòd si secundas quoque substantias speculemur, nec ipsæ quoque ad aliquid dicentur. Neque enim dicitur animal alicuius esse animal, aut homo alicuius esse homo. Quod siquis dicat posse esse animal alicuius, ut equũ meum, uel quodlibet aliud, non in eo quod animal est, sed in eo quod est possessio dicitur alicuius & sic non dicitur animal alicuius animal, sed animalis possessio, alicuius possessio. Ergo neque primæ substantię, neque partes primarum substantiarum, neque secundæ substantiæ ad aliquid dicuntur. Partes autem secundarum substantiarum ad aliquid hoc ipsum quod sunt dicuntur. Caput enim alicuius caput dicitur, siquidem capitati caput dicemus, & manus alicuius manus, siquidem ex manu nomen fingere uolumus ad quod manus referri possit, sicut caput ad capitatum. & in aliis quidem rebus eodem modo. Sed si partes secundarum substantiarum accidentes sint, & ipsæ secundæ substantiæ accidentes erunt. Aut si hoc non placet, constabunt secundæ substantiæ ex partibus accidentibus, quod fieri nequit. Quid igitur dicendum est? Aut enim definitio relatiuorum reprehendenda est, aut aliter soluenda dubietas. Sed posita atque constituta priori definitione, quæ dicit, illa esse relatiua quæ id quod sunt aliorum dicuntur, hic quæstionis nodus solui non poterit, quod ipse Aristoteles hac adiunctione testatur.

Si igitur sufficiẽter eorum quæ sunt aliquid definitio assignata est, aut nimis difficile, aut impossibile est ostendere quoniam nulla substãtia ad aliquid dicitur. Si autem non suf

ficienter, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: fortasse aliquid ad ista dicetur. Prior uero definitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamen quod ipsa sint ad aliquid, est hoc, quod ea ipsa quae sunt aliorum esse dicuntur.

55. Proposita ergo atque firmata priore relatiuorum definitione difficile defendi poterit, aut fortasse nunquam, quasdam substantias non esse relatiuas. Nam si ad aliquid illa sunt, quaecunque id quod sunt aliorum dicuntur, ut id quod est caput, capitati dicitur caput. Habebit igitur substantia quae est caput, ad aliquid relationem, & ita erit substantia relatiua atque accidens, quod est impossibile. Quare, quoniam proposita atque constituta priore definitione haec incommoditas in disputatione consequitur, ut constet ratio, non integrae definitionis assignatio permutetur. Ait enim non esse integram definitionem quae supra sit reddita. nec magis illa esse ad aliquid, quae id quod sunt aliorum dicuntur, quam ea quibus ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere. Sed fortasse uideatur quibusdam inconsulte legentibus & minime cõsiderantibus, id quod definiri oportuerat, hac in definitione esse sumptum, quod est uitiosissimum. Si enim idcirco definitio sumitur, ut res de qua quaeritur assignetur, qui magis est apertior definitio, si re ipsa quam definit, in assignatione definitionis utatur? Definitio nanque id circo reditur, ut res de cuius quidem esse dubitatur, definitione pateat. Quod si rem ipsam quam definit, in definitione protulerit, nihilo planior definitio fit, ut si quia hominem definire uolens dicat, hoc ipsum esse hominem quod hominem. Ita quoque non considerantibus Aristoteles relatiuorum definitionem reddidisse uidebitur. Ait enim esse ad aliquid quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: ac si diceret, ea sunt ad aliquid, quae se ad aliquid quodammodo habent. Sed minutius atque acutius considerantibus uis integrae definitionis prompte atque uetaciter apparebit. non enim in eo quod est dici, ad aliquid consideramus, sed in eo quod est esse. Ea nanque sunt relatiua, quae in quadam comparatione, & relationis habitudine consideramus, ut quaternarius numerus, & hoc ipsum quod est esse dicitur, idest quatuor, & aliud quoddam i. duplum, ut si ad binarium conferatur. Sed quod de quaternario numero dicimus quaternarium, hoc ad ipsius quaternarij numeri naturam refertur. Quòd uero duplum, non est hoc quaternarij, sed duorum ad quod duplum dicitur, & ad quod propria relatione duplum est. Binarius quoque numerus & binarius est, & medietas. binarius quidem secundum suam naturam, medietas uero secundum quaternarij relationem. Quocirca in comparatione quadam atque in habitudine, ea quae sunt ad aliquid speculamur: Quaternarius enim in eo quod quaternarius est, ad aliquid non dicitur. in eo uero quod est duplus, duorum relatiuus est. s. ad binarium cõparatus. Binarius quoq; in eo quod sunt duo, ad aliquid non refertur, sed in eo quod est medietas. s. ad quaternarium comparatus. Ergo ut sit duplus quaternarius, non duobus, sed medietate eget. & ut sit medietas binarius, non quaternario, sed duplo opus est. Vides ne ut habitudine quadam & comparatione res aliud in natura retinentes, aliud tamen ad se inuicem sint? & hoc non ex propria sed ex inuicem natura mutuẽtur. Nam quod est duplus numerus, ex medio trahit: quod est medietas, ex duplo: atque hoc ijs, quae sunt ad aliquid, extra euenit; & ideo nihil patientibus neque permutatis ipsis quae ad aliquid referuntur, ipsa ad aliquid sunt. nihil enim permutato de quaternario, duplus ipse est, si ad binarium referatur. & nihil de binario permutato, medietas est binarius, si ad quaternarium dicitur. Ergo relatiuorum hoc est esse, idest haec eorum natura atque substantia est, ut id quod sunt, ad aliquid referantur. idest non solum referri dicantur, sed etiam referantur. Atque hoc est quod ait, sed sunt ad aliquid, quibus hoc ipsum esse, est ad aliquid quodammodo se habere: ac si diceret, quorum substantia est ad aliquid aliud referri, & quae ita sunt, ut ipsa id quod sunt ad aliud referantur, & esse eorum sit ad aliquid aliud referri. sed non omnia quae dicuntur ad aliud, & esse de alio mutuantur. Illa nanque definitio prior, maior est. definitionem nanque relatiuorum supergressa est. includit enim ea quoque, quae relatiua non sunt. Et quemadmodum hominem cum dico, mortalẽ eum esse necesse est, cum dico mortalem, non necesse est esse hominẽ: ita quoque ea quae hoc ipsum quod sunt, ex altero trahunt, & esse habent ad alterius relationem, & esse suum ad alterius referunt nuncupationem. Quae uero ad aliud tantum dicuntur, & non sunt, non necesse est, ut esse suum ad aliquid habeant relatum, quo posteriorem definitionem suscipiant. Et ut ista sententia breuiter inducatur, ut quaecunque hanc definitionem susceperint, ut hoc ipsum esse sit ad aliquid quodammodo se habere, habent eam quoque definitionem, quae est relatiua esse quaecunque id quod sunt aliorũ dicuntur. Quae uero hanc primam habuerint definitionem, illam secundam non necessario habent, ut ea quae sunt ad aliquid, etiã ad aliquid dicantur. Sed ea quae dicuntur ad aliquid, non omnino ad aliquid sint. Quòd si ista definitio posterior recipiatur, quae dicit ea esse ad aliquid, quibus hoc ipsum esse est ad aliquid quodammodo se habere, poterit superior solui dubitatio, quo dicamus id quod ipse posteriore disputatione secutus est. quod autem ait: Prior uero definitio sequitur quidem omnia relatiua, non tamẽ hoc eis est esse, quod sint ad aliquid, quòd ea ipsa quae sunt aliorũ dicuntur, Hoc est quod non idcirco aliquid relatiuum esse dicitur, quoniam alterius esse dicitur: Sed tunc merito res aliqua relationis nomine continebitur, quoties non solum ad aliquid dicitur, sed hoc ipsum esse eius ad aliquid est quodammodo se habere Quare quid hanc definitionem proprium consequatur, ipse addit.

Ex his ergo manifestum est, quòd siquis aliquid eorum quae sunt ad aliquid definite sciet, & illud ad quod dicitur definite sciturus est. Si enim quis nouit aliquid quod est eorũ quae sunt ad aliquid (est autem esse eorum quae sunt ad aliquid, idem quod ad aliquid quodammodo se habere) & illud nouit, ad quod hoc quodammodo se habet.

56. Proprium relatiuis secundum eam quę superius dicta est definitionem hoc esse confirmat, quòd siquis id quod est, ad aliquid definite scit, quoniam relatiuum est: & illud ad quod referri potest, definite sciturus est, quid sit. nã relatiua ea sunt quibus hoc est esse, ad aliquid quodammodo se habere. Quoniã. ut sit quaternarius duplum, a binario trahit. Siquis nouit esse quaternarium numerum duplum, & binarium necessario sciturus est esse dimidium, ad quem quaternarius duplus est. fieri enim nullo modo potest, ut cum quis nouerit aliquam rẽ esse relatiuam definite, non illud quoque sciat ad quod illa res dicitur definite. huius autem rei una probatio est quae ex definitione uenit. Definita enim sunt illa esse ad aliquid, quorũ ea esset substantia, ut quodammodo se ad aliquid haberent. quòd si scio quaternarium numerum esse duplum, eo quod ad binarium quodammodo coniungatur, nullus quaternarium duplum esse poterit scire, nisi qui sciet medietatem esse binarium. & hoc quidem in omnibus consideretur. Nam si nesciat quis, ad quid aliquid referatur eorum quae relatiua sunt, illud quoque ignorabit, utrum omnino ad aliquid referatur, quod his uerbis Aristoteles dicit.

Si enim id non nouerit omnino, ad quod hoc quodammodo se habet, nec si ad aliquid quodammodo se habet sciturus est: sed in singulis palam hoc est, ut hoc, siquis nouit definite quod est duplum, & cuius duplum est, mox definite nouit. si uero nullius definite nouit ipsum duplum, neq; si est duplum omnino nouit. Similiter autem & hoc aliquid, si nouit aliquis quòd melius est definite, & quo melius est, necessarium est nosse. Indefinite autem non sciet, quòd hoc est peiore melius, opinio enim id quidem sit, non disciplina. non enim sciet exacte quod est peiore melius, si enim sic contingit, nihil est peius eo. Quapropter palam est, quòd si nouerit quis aliquid relatiuorum definite, necessarium est, & illud ad quod dicitur definite nosse.

57. Huius quoq; rei exempla persequitur dicens, si duplum ad aliquid esse nouimus, scimus quoque id cuius duplum est, quòd si nescimus id cuius est duplum (duplum autem esse cuiuslibet rei ex hoc est, quod ei sit medietas) ipsam quoq; rem quae dupla sit, utrum dupla sit, scire non possumus. Si igitur definite nouimus quamlibet illam rem esse duplam, etiam cuius dupla est definite nos scire necesse est. Vt si nouit quis Anchisem

sem patrem definite esse Æneæ, & Æneam definite filium esse agnoscet, uel si indefinite nouit, quòd pater est, indefinite etiã scituris est, quòd filij pater est. & rursus si Æneam quis indefinite nouit, quòd filius est, sciturus quoque est indefinite, quòd patris est filius. Manifestum est ergo, quòd ea quæ sunt ad aliquid. si definite ad aliquid esse sciantur, etiam illud definite sciendum est, ad quod illa referuntur. Quod in substantijs non eodem modo esse Aristotele probamus auctore, qui huius quæstionis seriem ita concludit.

Caput uero, & manus, & horum singula que substantiæ sunt, hoc ipsum quòd sunt est scire definite: Ad quod autem dicantur, non est necessarium scire. Cuius enim caput hoc, uel cuius manus sit, non est scire definite. quare non erunt hæc ad aliquid. Si uero non sunt hæc relatiua, uerum erit dicere, quòd nulla substantia relatiuorum est.

58. In capite inquit & in manu, & in aliis substantijs, non est uerum: quod siquis aliquid horum alicuius esse nouit, & ad aliquid aliud referri, idcirco & ad quam referatur definite sciturus est. Siquis enim operto capite: atque omnibus membris manum foras exerat, manifestum est, quod manus illa alicuius manus est, cuius autem manus sit, dici definite non potest. Similiter quoque opertis oculis facieq; uelata, si cuiuslibet caput aspicias, illud quidem caput alicuius esse non dubitas, cuius autem sit definite non proferes. Quare, quoniam hæc huiusmodi sunt, ut siquis ea definite sciat esse alicuius: cuius sint, definite non sciri potest, a relatiuorum definitione, quorum si una res quælibet definite sciatur esse ad aliquid illa quoque res ad qoam dicitur, definite scitur, substantiæ segregantur. Subiiciendum tamen est illud quoque, q omnino uerum est, in definitionibus, rem ipsam quæ definitur, sumi non oportere. Multa enim sunt quæ aliter proferuntur & definiuntur, & aliter accipiuntur. ut siquis dicat album esse colorem nigro contrarium, potest hoc, & in corpore accipi. nanque, & color album dicitur, & corpus quod albo participat, album nominatur. Qoocirca ne quis putet tale album esse definitum, quod ad participationem albi, & corporis referatur, ita dicendũ est, album est, quod cum in aliquibus est, tum est color nigro contrarius. Atque ita rem ipsam in sua definitione non sumimus, quod scilicet Aristoteles, idest rem ipsam quæ definitur, in definitione sumi non oportere, inter uerisimilia topicorum posuit argumenta. Nunc autem post relatiuorum disputationem ad maiorem nos de his rebus tractatum studiosus doctor hortatur dicens.

Fortasse difficile est de huiusmodi rebus confidenter declarare, nisi sæpe pertractata sint. dubitasse autem de his singulis non erit inutile.

59. Quod scilicet nunquam diceret, nisi nos ad maiorem acuminis exercitationem considerationemq; reuocaret. Quod, quoniam eius est adhortatio, nos quoq; in alijs de his rebus, dubitationes solutionesque ponere minime grauabimur.

ANITII MANLII SEVERINI Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis.

LIBER TERTIVS.

Onsueta in principio quæstio est, cur post relationis prædicamentum, disputationem qualitas aggressus est, quod nimis curiosum est, mirabile enim fuerat, cur post quantitatis ordinem non statim de qualitate cœpisset, sed quoniam quantitati quædam relationis admiscuit, & disputationem de relatione continuauit, idcirco non est mirabile, post expeditam relationis interpositionem, ad qualitatis ordinem eum reuertisse. Quanquã etiam ex hoc quoque, recta sit series. nam post magnum paruumque, statim proportio, & quædam ad aliud cõparatio cõsequitur, ut sit aut maius uel minus, aut æquale uel inæquale. quæ sunt ad aliquid. post hæc autem innasci quasq; necesse est passiones, quæ a qualitatis natura non discrepant, ut album, uel nigrum, uel calidum, uel frigidum. uel quæcunq; his sunt consimilia, quæ prædicatio qualitatis includit. Est uero titulus huius propositi de quali & de qualitate. Quæritur enim cur ei non aut de quali dixisse, aut de qualitate suffecerit. quod hoc modo soluitur. Dicimus enim quale nõ uno modo, qualitatem uero simpliciter. Quale enim dicimus & ipsam qualitatem, & illam rem quæ qualitate illa participat. ut, albedo quidem qualitas est, qui uero participat albedine, albus dicitur: sed & albedinem ipsam communiter quale dicimus, idest ipsam proprie qualitatem, & album dicimus quale: illud scilicet quod superius comprehẽsa qualitate participat. Ita ergo & ipsam qualitatem, & rem quę qualitate participat, qualia communiter appellamus. qualitas uero simpliciter dicitur. Res enim ipsa quæ participari potest, sola qualitas nominatur. Res uero quæ participat, qualitatis uocabulo non tenetur. ut albedo qualitas quidem est, albus uero qualitas non est. Differunt ergo hoc, quod dicimus quale & qualitas, quod illud dupliciter, illa simpliciter appellatur. Quocirca, quanquam quidam negent hunc titulum Aristotelis esse, idemque confirment posteriore adiectione signatum: nos tamen dicimus propter quandam nominum similitudinem demonstrandam, utrunque posuisse, ut nihil distare uideatur utrum quale an qualitas, id quod appositum est prædicamentum dicatur, quale enim ipsam aliquoties rem (ut diximus) qualitatemque significat. Sit ergo ex rebus sumpta definitio qualitatis. Quòd uero inquam definitionem, quodque superius in alijs quoque prædicamentis, eodem simus usi uocabulo, nullus arbitretur generalem me definitionem uoluisse signare, sed definitionis nomen, in rem descriptionis accipiat. In his enim quæ generalissima genera sunt, definitio quæri nõ debet, sed descriptio quædam naturæ: non enim potest inueniri definitio eius rei, quæ genus ipsa sit, & quæ genus nullum habeat. Quocirca his propositis, atque antea constitutis, incipiendum est de qualitate.

DE QVALITATE.

Q VALITATEM *autem dico, secundum quã quales quidam dicuntur.*

60. Hic quæritur cur omnium in disceptatione doctissimus tam culpabili qualitatem termino definitionis incluserit. Volentibus enim nobis quid sit qualitas scire, ita respondet. Qualitas est secundum quam quales quidam dicuntur. Nihil enim minus erit obscurius atque ignorabilius, quod ait, secundum quam quales dicuntur, quam si de ipsa sola qualitate dixisset. Nam si illi sunt quales, qui qualitatem habent, ut sciantur quales, prius qualitas cognoscenda est. Amplius quoque nihil differt dixisse eam qualitatem secundum quam quales quidam dicuntur, quam si diceret eam esse qualitatem quæ qualitas sit. Nam sic qualitatem definire uolens ait. Secundum quam quales quidam sunt. Rursus siquis quales aliquos definire uoluerit, eodem modo dicere poterit, qui in se retinent aliquam qualitatem. quod si qualitas quidem quid sit per quale. quid autem sit quale superiore qualitate monstratur: nihil intererit dicere qualitatem esse qualitatem, quam qualitatem esse, secundum quam quales dicuntur. Sed si ordinata definitio generalis, & in hoc generalissimo genere poni potuisset, recte culpabilis determinatio uideretur. Nunc autem frustra contenditur: cum iam (ut sæpe dictum est) descriptionis potius loco hunc terminum, quam alicuius definitionis addiderit, Quocirca si designatio tantum quædam, & quodammodo adumbratio rei eius de qua quæritur, & non definitio est, absurda calumnia est, rebus notioribus res ignotiores probantem, non ante perspecta descriptionis ratione, culpare Illud autem quis dubitet notiores esse eos qui quales sunt, illa ipsa ex qua quales dicuntur qualitate, ut quilibet albus notior est ipsa albedine. Nam si albedo qualitas est, albus uero ab albedine, idest a qualitate denominatus est, albus erit qualis nominatus ab albedine qualitate. Quòd si, ut dictum est: notior albus est albedine, qualis notior erit qualitate. sicut grammaticus quoq; notior est grammatica, grammaticus quoque qualis est denominatus. sa grammatica qualitate. Omnia enim quæ sensibus subiecta sunt, notiora sunt nobis, quam ea quæ sensibus non tenentur. Quare nihil impedit describentem, & quodammodo naturam rei eius de qua quæritur designantem, res ignotiores notioribus approbare.

Est autem qualitas eorum que multipliciter dicuntur: &

una quidem species qualitatis habitus & dispositio dicitur. Differt autem habitus à dispositione, quod permanentior, & diuturnior est. Tales autem sunt scientiæ, & uirtutes. sciẽtia enim uidetur esse permanentium & eorum quæ difficillime moueantur, siquis uel mediocriter sumat scientiam: nisi forte grandis permutatio facta sit, uel ab ægritudine, uel ab aliquo huiusmodi. Similiter autem & uirtus, ut iustitia, & tẽperantia, & singula talium non uidentur posse facile amoueri, neque facile permutari. Affectiones uero dicuntur quæ sunt facile mobiles, & cito permutabiles, ut calor & frigiditas, & sanitas & ægritudo, & alia huiusmodi. Afficitur enim circa eas homo quodammo:o, citoque permutatur, & ex calido frigidus fit, & ex sanitate in ægritudinem transit. Similiter autem in alijs, nisi forte in his quoque contingat propter temporis longitudinem in naturam cuiusque transferri, ut insanabilis, uel difficile mobilis existat affectus, quẽ iam quilibet habitudinem uocet.

61. Proponit qualitatem multipliciter dici, quę res traxit aliquus in erroreni, ut eis suspicio nasceretur Aristotelem credere qualitatem æqu:uoce nominari. Nam si omnis æquiuocatio multiplic:ter dicitur, qualitas autem secundum Aristotelem ipsa quoque multiplieiter appellatur, secundum Aristotelem uomen qualitatis æquiuocum est. Nos uero defendimus multipliciter dici, esse non una tantum significatione nominari. Dicitur enim aliquid multipliciter dici, cum & æqoiuoce dicitur, & diuerso modo de suis speciebus multiplicitet prædieatur. Et communis est multiplex appellatio etiam in his nominibus, quæ uel uti genera de specicbus dicuntur, uel ut æquiuoca de subiectis. Nanque & animal multipliciter dicitur. Nam si mul:æ sint species, quæ animali subiectæ sunt, ipsum quoque muitiplieiter quodammodo nominatur. Illam autem multiplicationem, nou ad æquiuocationem retulisse Aristotelem, sed potius, ut qualitaté genus esse proponeret, illa res monstrat, quod ait: & una quidem species qualitatis habitus affectioque dicitur. Nam qui speciem dicit esse qualitatis habitum & affectionem, quis eum dubitet ipsam qualitaté uim obtinere generis arbitrari? Cur uero dicit unam speciem esse qualitatis, cum geminas proposuerit habitudinem, scilicet & affectionem, quæritor. Nam si unum idemque sit habitus & affectio, superflua est eiusdem rei tepetita propositio: sio uero differant, quare differant inuestigandum est. Genere enim ne disteor, illa res præuenit, qood utraque sub qualitate constituit. Restat ergo ut aut specie discrepent, aut numero. sed si specie discreparent, non ab Aristotele pro ona specie ponerentur. Reliquum est igitur ea oeque genere, neque specie differre, sed uumero. Habitus nanque & dispositio idem est secundum speciem, sed numero tantum & propria quadam qualitate dissentiunt. dispositionem uero indiscrete idem quod affectionem uoco. Nam sicut Socrates a Platone nihil quidem secundum ipsam humanitatis speciem discrepat, sola tamen propriæ personæ qualitate d siuncti sunt: ita quoque dispositio atque habitus. oec potius hoc modo distant, sed quemadmodum ipse Soerates dum esset paruulus, post uero pubescẽs a seipso distabat. Eodem quoque modo habitus & dispositio: nanque habitus firma est dispositio, affectio infirmus est habitus, ut quemadmodum distat albus color ab albo colore; si in pictura hic quidem permaneat, ille uero statim periturus sit, nisi quod is qui permanentior est, in habitu est: ille uero qui facile periturus est, in affectione: ita nihil aliud interest inter habitum atque dispositionem. Nam quanuis permanentior sit habitus, facile uero mobilis dispositio, non nisi tantum diuturnitate differunt permanendi. Vnde fit ut genere & specie habitus a dispositione non discrepet. Quocirca recte quæ numero solo distabant, non specie; sub unius speciei nuncupati oe utraque sunt ab Aristotele proposita. sed est horum propria differentia ꝙ Habitus, diutissime permanentes dispositiones sunt. Dispositio autem facile mobilis habitus: sed si horum exempla quæramus, hæc poterunt inueniri. Habitudines sunt ut artes, disciplinæ, uirtutes. Nam ars non facile mobilis uidetur, & diutissime permanet. Hoc enim ars ipsa meditatur, ot usu atque exercitatione non pereat. Quis enim est, qui sciens recte grammaticam, nolla ui interueniente ualidioris passionis, amisit? Fertur enim quidam summus oraror ægritudine febribusque decoctus, omnem literarum amisisse doctrinam, in alijs, uero rebus sanus ac sibi constans, & in omni re uegetus permansisse. Disciplina quoque etiam ipsa est io permutatione difficilis. Quis enim sciens triangulum duobus directis angulis, tres interiores similes habere angulos, hanc sciẽtiã præter uim (ut dictum est) fortioris passionis, amisit? Virtutes quoque in eodem genere ponendæ sunt. Virtus enim nisi difficile mutabilis, non est: neque enim qui semel iuste iudicat, iustus est. neque qui semel adulterium facit, est adulter. sed cũ ista uoluntas cogitatioque permanserit. Aristoteles enim uirtutes non putat scientias, ut Socrates, sed habitus in ethicis suis esse declarat. Quocirca cõstat esse habitus stabiliter permanentes, difficillimeque mutabiles. hoc tantum excepto, ut non eas uis aliqua maior alicuius permutationis impellat & destruat. Affectionis uero species sunt, ut calefactio atque perfrictio, & ægritudo atque sanitas, cum ad eas quodammodo fit homo dispositus atque effectus, non tamen immutabiliter aut caloris qualitatem habeat aut frigoris, sicut nec perpetuo sanitatis, aut perpetuo ægritudinis. Qoin etiam siqua sunt, quæ per longi temporis ægritudinem corporibus immutabiliter indurantur, ut ea iam in naturam quodammodo corporis cuiusque transierint, ut siquis percussus eicatricem faciat insanabilem, illi ex dispositione & affectione quidam factus est habitus. Quocirca recte dictum est dispositiones inueteratas habitus facere. Nam cum quælibet disposit:o permanens & difficile mobilis facta sit, illa iam non dispositio aut affectio, sed habitus uocandus est.

Manifestum est autem quoniam hæc uolunt habitudines nominari, quæ sunt diuturniora, & difficile mobilia. Nanq; in disciplinis non multum retinentes, sed facile mobiles, non dicuntur habitum habere, quamuis sint ad disciplinas peius uel melius dispositi. Quare differt habitus à dispositione, quòd hoc quidem facile mobile est, illud uero diuturnius, & difficile mobile.

62. Habitus esse qualitates difficile mobiles, & diuturnissime permanentes hoc argumenro confirmat, ꝙ eos quibus quælibet scientia traditur. si ab eis non fortiter addiscatur, eius rei quam discunt, habitũ retinere non dicimus. Qui enim literas discens nondum soluto cursu sermonis, sed syllabatim quodammodo atq; intercise per imperitiam legerit, eum quidem dispositum esse atque affectum dicimus ad scientiam literarum, non tamen adhue ullum habitum retinere. Quare idẽ qooque est in alijs rebus, Omues enim quicunq; ad aliquam rem dispositi, eius rei qua sunt aliquo modo affecti, non diuturnam in se receptionem habent, eos ad illam rem dispositos quidem esse arbitramur, habitum uero habere non dicimus. Recte igitur habitus diuturnior & permanẽtior, dispositio uero facile mobilis, neq; perdurabilis ab Aristotele proponitur.

Sunt autem habitus etiam dispositiones, dispositiones uero non necesse est habitus esse, qui enim retinent habitus & quodammodo dispositi sunt per eos, qui autem dispositi sunt non omnino retinent habitum.

63. Sensus quidem talis est, ꝙ omnis quicunque habeat habitum, habet quoque in eodem habitu dispositionem. Siquis uero habeat dispositionem, non sit eum necesse etiam habitũ retinere. Habitus ab habendo dictus est idcirco, quod ab aliquo immutabiliter, uel difficile immutabiliter habeatur. ut glauci oculi, uel aduncæ nates, uel alicuius artis scientia atq; doctrina quæ si quis habeat, etiã dispositus ad ea esse dicitur. Siquis autem dispositus ad aliquam rem sit, non eum necesse est etiam habitum habere. ot siquis negligentius opertus algore quatiatur, dispositus quidem tunc ad frigus est, non tameu eius retinet habitum Videtur autem eandem similitudinem seruare quam genus. Nam genus amplius prædicatur, & obicunque species sit, mox quoq; nomen generis præsto est. Vbi autem sit genus, non necessario speciei uocabulum consequitur ut si quis est homo, eũ animal esse necesse est. siquis est animal, non statim homo dicitur. Quocirca cum quicquid est habitus, dispositio sit. quicquid dispositio, non omnino sit habitus: uidetur genus esse quoddam habitus dispositio. Sed illud uerius, ubi intensio est atque remissio, genus intẽsionis,

remissio-

remissionem esse non posse. Nam sicut in eo quod est album & magis album, magis albi genus albuni esse non potest idem utrique est album & magis album, nisi forte ꝙ sola discrepant intensione. ꝙ magis album quadam quasi intensione augmentoque crescit, atque porrigitur: sic etiam habitus atque dispositio cum idem sint, utraque sola differunt intensione, ꝙ auctior quodammodo, & incremento quodam permanentior firmiorq; est habitus dispositione. Quocirca dispositio, habitus genus nō est, eodem quoque modo nec dispositionis species, habitus. Sed nunc quidam ita est habitus, ut non per dispositionem creuerit, neque per aliquam nondum durabilem qualitatem ad perfectum uenerit statum. ut est nasi curuitas, uel caesitas oculorum, si subita facta sit. Hæc enim ab ipso habitu nulla præcedente dispositione cœperunt. forte enim nunquā ad ea dispositus fuit aliquis, qui adhuc habitum non haberet. Alij uero habitus intensione fiunt atque inueteratione dispositionis, ut ea quæ in artibus doctrinisque uersantur. Prius enim quis ad ea dispositus est, post uero habitum capit. Alia uero nō intensione, sed quadam permutatione ad habitum ueniunt, ut lac quod ex liquido defigitur, & constipatur in caseum. & uinum quod ex dulci atq; suaui in acidum gustum saporemque conuertitur. neq; enim plus tunc uinum est quam fuit ante cum esset suaue, sed cum quadam permutatione in aliam qualitatem habitudinemq; transgressum est. Ac de prima quidem qualitatis specie sufficienter est dictum.

Aliud uero genus qualitatis est, secundum quod pugillatores, uel cursores, uel salubres, uel insalubres dicimus: & simpliciter quæcunque secundum potentiam naturalem uel impotentiam dicuntur. Non enim quoniam sunt dispositi aliquo modo, unumquodque huiusmodi dicitur, sed quòd habent potentiam naturalem uel impotentiam, facere quiddam facile uel nihil pati, ut pugillatores uel cursores dicuntur, non quòd sint dispositi aliquo modo, sed quòd habeant potentiam naturalem hoc facile faciendi. Salubres autem dicuntur, eo quòd habeant potentiam naturalem, ut nihil à quibuslibet accidentibus facile patiantur: insalubres uero eo quòd habeant impotentiam naturalem non facile patiendi. Similiter autem his, & molle & durum se habent: durū enim dicitur, quia habeat potentiam non facile secari. molle uero quòd habeat eiusdem ipsius impotentiam.

64. Secundam uero speciem qualitatis esse cōmemorat, quæ ex quadam naturali potentia impotentiaque proueniat, hoc autem huiusmodi est. ut cum aliquos ualidi corporis intuemur nondum pugiles, neque huius peritia artis imbutos, sed sic eos pugillatores dicimus: non in eo ꝙ iam sint pugiles, sed eo quòd esse possint. Et si quorum leue corpus aspicimus, surasque non magnas, eos facile moueri, cursuque ueloces existimamus; quanquàm nondum ad cursus certamen aspirēt, nec sint cursores; eos tamen cursores secundum potentiam nominamus, non ꝙ iam currant, sed ꝙ possint currere, non absurde uocabimus. Eodem quoque modo uocamus salubres uel insalubres, quos ualenti corpore uel fragiliore, uel ad sanitatem aptos, uel ad ægritudinem credimus. Vnde fit, ut quosdā ægrotos possimus salubres uocare, quosdam uero sanos, insalubres dicere, non enim quòd iam actu uel sani, uel ægroti sint, salubres, uel insalubres dicuntur, sed ꝙ uel sani diutius esse possint uel ægroti. Sed quæstio est cur, cum de qualitatis speciebus propositum sit, secundum genus dixerit qualitatis, & non speciem. ita enim ait, Aliud uero genus qualitatis est secundū quod pugillatores, uel cursores, & salubres, uel insalobres dicimus. Sed qui hoc quærunt, ignorare uidentur illud esse solum genus, quod super se aliud genus non habeat. Illud uero solū speciem, quod sub se nullas species claudat. illa uero quæ inter genera generalissima speciesq; specialissimas sunt, communi posse generis, & speciei nomine nuncupari. Quocirca, quoniam de ea specie qualitatis Aristoteles tractat, quę nondum sit species specialissima, sed magis generis prima species, & huiusmodi species quæ possit esse & genus: nihil absurdum est eandem, & speciei, & generis loco ponere. Sed ut sunt quędam qualitates, a quibus denominatione quadam facta, quælibet illa res dicitur ut ab albedine album, & a luxuria luxuriosum, & quicquid huiusmodi est. in his quæ sunt secundum potentiam naturalem non ita est. Ars enim ipsa pugillatoria non est proposita, a qua pugillatores dicamus. Pugillatores enim non dicuntur ab eo quod usum pugillatoriæ artis exerceant, sed ab eo quod ad eam secundum potentiam naturalem affecti sunt. Quocirca quos dicimus pugillatores, a pugillatoria dicti non sunt, neque ab ea denominari possunt, sed magis a pugillatoria arte pugiles appellantur. Est enim pugilis qui pugillatoria arte utitur, atque hoc idem in ceteris licet uidere. In his ergo nulla certa qualitas est a qua cetera nominentur. sed si qua tamen inuenienda atque exprimenda sit, talis est, qualem ipse Aristoteles hoc modo enunciat, quæ fit secundum potentiam aliquid faciendi, uel impotentiam aliquid patiendi. Pugillatores enim, & cursores idcirco dicimus, quod habeant potentiam faciendi, idest currere, atque esse pugiles. Salubres uero denominamus, quòd & ipsi habeant aliquam quodammodo impotētiam aliquid patiendi. Qui enim minus ab extrinsecus accidētibus patitur, hic de sanitate securus est. & qui de sanitate securus est, illum salubrem esse re uera possumus prædicare. Alia uero est qualitas quæ secundum nihil patiendi impotētiam dicitur. ut eos quos insalubres uocamus non impotentiam habēt nihil patiendi, idcirco ꝙ habeant potentiam aliquid cito patiendi, quòd siquis est qui ab extrinsecus accidentibus aliquid facile patiatur, ille potens est facillime ægritudini subiacere, secundum quam potentiā insalubrea dicimus, etiam si sint sani. Eodem quoque modo durum dicitur & molle. Durum enim est, quod habet potentiam non citius secari. quod enim durum est, difficillime aliqua sectione diuiditur. Molle autem, quod habet impotentiam difficilius secari, quod quoniam molle secatur facile, secundum impotentiam difficilius secari molle dicimus. Et hæc est secunda species qualitatis, nunc transeamus ad tertiam.

Tertia uero species qualitatis est paßibiles qualitates, & paßiones, sunt autem huiusmodi, ut dulcedo, amaritudo, austeritas, & omnia his cognata. Amplius & calor, & frigus, & albedo, & nigredo. Et quoniam hæ qualitates sunt, manifestum est. quæcunque enim ista susceperint, qualia dicuntur secundum ea, ut mel, quoniam dulcedinem suscepit, dulce dicitur, & corpus album, eo quod albedinem suscepit. Similiter autem sese habent & in ceteris.

65. Tertium genus qualitatis proponit, quod nos in partem qualitatis speciemque conuertimus, passibiles qualitates & passiones. Hæc autem a se plurimum distant, tamen cum utraque qualitates sint, utraq; prius docet. post uero quæ eorum distantia esse uideatur edisserit, & prius eorum conuenientia proponit exempla. Nam quid sint passibiles qualitates docēs ait, ut dulcedo, & amaritudo: calor, & frigus: nigredo, & albedo, & alia his cognata: hæc quæ superius comprehensa sunt, qualitates esse illa ratione confirmat, quam in primordio de qualitatis disputatione, ipsius qualitatis esse reddiderat. Definitionem enim qualitatis esse prædixerat, secundum quam quales uocamur. Quod si secundum qualitates, quales uocamur, ab amaritudine uero, uel a dulcedine, amarum, uel dulce dicitur: a nigredine atque albedine nigrum atque album, quis dubitet has esse qualitates in quibus qualitatis conuenit definitio? Illa enim semper eiusdem naturæ esse creduntur, quæcunque eiusdem descriptionis finibus terminātur. ut si qua res definitionem hanc, quæ est animal rationale mortale susceperit, eam hominem esse manifestum est. Quocirca si hæ, quas passibiles qualitates uel passiones dixerat, suscipiunt qualitatis definitionem, eo ꝙ qualia dicuntur quæ illa susceperint, has etiam constat esse qualitates.

Paßibiles uero qualitates dicuntur non quod hæc quæ illas susceperint qualitates, aliquid patiantur: neque enim mel quod aliquid passum sit, idcirco dicitur dulce, nec aliquid aliud huiusmodi. Similiter autem his, & calor, & frigus paßibiles qualitates dicuntur, non quod ipsa quæ eas suscipiunt, aliquid passa sint, sed quoniam singula eorum quæ dicta sunt, secundum sensum qualitatem paßionis perfectiua sunt, paßibiles qualitates dicuntur: dulcedo enim quandam paßionem secundum gustum efficit, & calor secundum tactum, similiter autem & alia.

66. Passibilium qualitatum exempla constituerat dulcedinẽ, & amaritudinem, frigus atque calorem, albedinem atque nigredinem: quæ cum passibiles qualitates sint, non tamen uno eodemque modo passibiles qualitates dicuntur, sed longe distant rationes, quibus hæc omnia qualitates passibiles appellantur, ut prius dulcedo & amaritudoq; calor & frigus passibiles qualitates dicuntur, non ꝙ ea quæ sunt dulcia aliquid extrinsecus patiantur, nec quòd ea quæ sunt amara, ex aliqua passione saporem asperum amaritudinemque susceperint. Neque enim mel aliquid passum est, ut ei dulcedo esset in natura. nec uero absinthium ab ulla aliqua extinsecus passione amaritudinis horror infecit. Quocirca hæc atque his similia non idcirco dicũtur esse passibiles qualitates, ꝙ ipsę aliquid passæ sint, sed ꝙ ex his passiones quædam in sensibus dimittantur. Nãq; ex melle ꝙ dulce est, dulcedo quędam in gustu relinquitur, simulque etiam calor & frigus passionem quandam sensibus faciunt. Patimur dulcedinem, cum aliquid dulce gustamus, simulque secundum caloris & frigoris qualitatem talium sensuum passionem subimus. Quocirca calor & frigus, amaritudo atque dulcedo, idcirco passibiles qualitates dicuntur, ꝙ secundum sensuum qualitatem, aliquam in nobis efficiant passionem, non ꝙ ipsa extrinsecus aliquid patiantur.

Albedo autem & nigredo, & alij colores non similiter his quæ dicta sunt, passibiles qualitates dicũtur: sed hoc, quod hæ ipsæ qualitates ab aliquibus passionibus innascuntur.

67. Quoniam uero passibiles qualitates etiam colores esse dicuntur, idest albedo & nigredo. Non autem eodẽ modo passibiles qualitates dicuntur, quemadmodum amaritudo atque dulcedo, calor, & frigus. nunc quæ eorum distantiæ esse possint exponit. Amaritudo enim atq; dulcedo non ꝙ ipsæ aliquid extrinsecus paterentur, sed ꝙ ipsæ efficerent passiones, passibiles qualitates uocabantur: albedo uero & nigredo contrarie. Nõ enim ꝙ ipsæ aliquas sensibus passiones importent. sed quòd ex alijs quibusdam passionibus innascantur. Hoc autem uidetur Aristoteles ex eo quodammodo considerasse, ꝙ post ipse proposuit hoc modo.

Quoniam ergo fiunt per aliquam passionem multæ colorum mutationes, manifestum est, erubescens enim aliquis rubeus factus est. & timens, pallidus, & unumquodque talium.

68. Hoc autem ex non longi temporis passionibus ad passibiles qualitates & diutissime permanentes acutissima consideratione transfertur, fit enim rationis probabilitas hoc modo. Monstrantur enim colorum qualitates ex passionibus nasci. ꝙ cum uerecũdia passio quædam sit, ex ea rubor exoritur. Et cum timor loco passionis habeatur. ab eo pallor metuẽtis uultum atque ora defigit. Quare, quoniam hi colores ex quadam passione uidentur innasci: etiam in naturali colore eadẽ uerisimile est euenisse ratione. Nam ut cum uerecundia fit: in os omnis sanguis egreditur. & uelut delictum recturus effunditur, ita quoque fit rubor ex sanguinis progressione, atque in apertum effusione. Quocirca si hoc ex naturali passione contigerit, naturali facies rubore perfunditur. Pallor uero fit quoties a facie sanguis ad præcordiorum interiora ingreditur. Quod si hæc quoque naturalis passio det, uerisimile est eodem infectum colore procreari. Quocirca siue per ægritudinem pallor fit, quod naturale non est, siue per aliquem naturalem euentum passionis accidat, ceteraque ad eundem modum passibiles qualitates dicuntur, eo ꝙ ex aliquibus passionibus sint, quod ipse Aristoteles hac uoce testatur.

Quare & siquis naturaliter aliquid talium passus est, similem colorem oportet eum habere. Quæ enim affectio nunc ad uerecundiam circa corpus facta est, & secundum naturalem passionem eadem fiet affectio. ut naturalis color sit similis.

69. Nam siue aliquis, uel nondum natus, aliquid patiatur quo faciem sanguis relinquat, siue quolibet alio modo sanguis ex infantis uultu ad interiora migrauit, faciemque naturalis infecit pallor, & quæ nunc non naturales passiones dispositionesque sunt, ut cum hi colores faciem. uel totum corpus inficiunt: hæ si naturaliter contigerint eisdem, similibus signatus coloribus uultus aspicietur. Nunc enim cum æstus in superficie uultus sanguinem impositũ decoxerit, nigredinis perusti sanguinis rubor reddit colorem. Quod si idem aliqua passione in faciem nondum geniti infantis acciderit: eandem uerisimile est affectionem coloris corpus suscipientis inficere. Quare quæ in coloribus sunt, idcirco passibiles qualitates dicuntur, non quòd ipsę aliquid patiantur: sed quòd ex aliquibus passionibus in cuiuslibet corpus atque ora proueniunt.

Quæcunque ergo talium casuum ab aliquibus passionibus difficile mobilibus & permanentibus principium sumpserunt, passibiles qualitates dicuntur: siue enim secundum naturalem substantiam pallor aut nigredo facta est, qualitates dicuntur. Quales enim & secundum eas dicimur, siue propter ægritudinem longam, uel æstum aliquid tale contingit, nigredo uel pallor, & non facile præterit, uel in uita permanet, qualitates & istæ dicuntur. Similiter enim quales & secundum eas dicimur.

70. Dat quoddam signum, quo perspecto ualeamus agnoscere, quas horum omnium quæ supra dictę sunt, qualitates oporteat appellari. Si enim ita uel casu aliquo, uel natura hæc qualitates euenerint, ut eorum sit tardus exitus permutatioque difficilis, qualitates uocantur. Siquis enim uel per ægritudinem, uel per naturam pallidus fiat fitque in eius corpore permanens pallor, tunc qualitas appellatur. & hoc non in corporalibus solum uitijs, sed etiam in animi quoque affectionibus inuenitur. Siquis enim uel per naturam, uel quolibet alio postea casu assiduis comessationibus delectetur, & hoc illi quodammodo in ipsa mentis dissolutione permaneat, ab eoq; difficile moueatur passibilis qualitas effecta est idcirco, quod secundum eas quales dicuntur, quibus illa prouenerit. Niger enim dicitur in quo nigredo permanserit. Comessator, cui uoluptas perpetua comessandi est. Est ergo signum in passibilibus qualitatibus hoc, eas esse immobiles & permanẽtes. Quę autem huiusmodi sunt quæ facillime permutantur, & temporali statu sunt, de his talis Aristotelis uidetur esse sententia.

Quæcunque uero ex his fiunt quæ facile soluuntur, & cito transeunt, passiones dicuntur, qualitates uero minime, non enim dicimur secundum eas quales: neque enim qui propter uerecundiam rubeus factus est, rubeus dicitur: nec cui pallor propter timorem uenit, pallidus est, sed magis quia aliquid passus sit. Quare passiones huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime. Similiter his, & secundum animam passiones & passibiles qualitates dicuntur. Quæcunque enim mox innascendo ab aliquibus passionibus difficile mobilibus fiunt, qualitates dicuntur, ut & dementia, & iracundia, & alia huiusmodi, quales enim secundum eas dicimur. i. & iracundi, & dementes. Similiter autem & quæcunque aliæ alienationes non naturales, sed ab aliquibus casibus factæ sunt, difficile prætereuntes uel etiam omnino immobiles, & huiusmodi aliæ qualitates sunt: quales enim & secundum eas dicimur. Quæcunque uero ex his quæ facile & citius prætereunt fiunt, passiones dicuntur, ut si quis contristatus iratus fit, non enim iracundus dicitur, qui in huiusmodi passione iracundior est, sed magis aliquid passus. Quare passiones quidem huiusmodi dicuntur, qualitates uero minime.

71. Quid de his affectionibus iudicaret, quæ ad præsens tempus atque ad momentum animis uel corporibus inhærerent, ipse non obscura oratione uulgauit. Nam cum prius eas esse passibiles qualitates pronunciaret, quę ex aliquibus passionibus gignerentur, & tamen in subiectis immutabiliter permanerent: nunc illas affectiones quæ ita sunt in subiectis ut cito prætereant, non qualitates, sed passiones uocat. Si quis enim propter uerecundiam rubore infectus est. quoniam rubor ille non permanet, rubeus nõ uocatur. qui si rubeus diceretur, esset quoque ipse rubor passibilis qualitas, quoniam in subiecto corpore diutissime permaneret. Nunc autem, quoniam nullo modo rubeus dicitur, cui a uerecundia rubor uenit, qualitates autem sunt secundum quas quales uocamur, uerecundiæ rubor nõ qualitas, sed quædam passio est: nam si esset qualitas, ab eo rubore rubei dicerentur, idest quales, sed hoc non ita est.

ita est. Non igitur huiusmodi affectiones, quæ haud multo durant tempore, qualitates uocantur, sed potius passiones. Passus enim aliquid dicitur qui propter uerecundiam rubeus fit. Eadem ratio est etiam in animi passionibus. Nam si ad momentum quis iratus est, non idcirco eum iure aliquis iracundum uocet, sed si huiusmodi oitum in cuiuslibet animo constanter inhæserit. Nam siquis uel per naturam, uel per ægritudinem sit læsus corpore, ut uel perpetuam dementiam, uel immobilem incurrat iracundiam, ille uel demens, uel iracundus dicitur. Et quæcunque alienationes (ut ipse ait) uel secundum naturam, uel per casum permanentes fuerint, illæ in passibili qualitate numerantur, idcirco quod secundum eas quales dicimur. Quæ autem (ut dictum est) non permanent, sed facile transeunt, eas non qualitates, sed solum uocabimus passiones. Sed quoniam tres species qualitatis enumerauit unam, secundum quam habitus dispositionesque dicerentur. Alteram, secundum quam naturalis potentia, uel impotentia ad aliquid faciendum uel patiendum subiectarum rerum naturas pararet: Tertiam, secundum quam passibiles qualitates dicerentur, & hanc tali duplicitate partitus est, ut alias idcirco diceret passibiles esse qualitates, quòd ipsæ aliquas gignerent passiones, alias uero, quòd ab aliquibus ipsæ passionibus nascerentur. Quæri potest quomodo hæ quoque passibiles qualitates distent a prima illa specie qualitatum, quæ secundum habitum dispositionumque posita est. Nam siquis calorem frigusque persenserit, habet quidem qualitatem passibilem, sed tamen in eiusdem ipsius dispositione, atque affectione uersatur, dispositus nanque est ad eundem calorem atque frigus, quem sumpsit atque habuit, quod scilicet ipse Aristoteles uidens calorem frigusque in utraque specie numerauit, nanque, & dispositionem dixit calorem atque frigus, & passibilem qualitatem. Huius quæstionis talis solutio est. Nihil impedit secundum aliam, scilicet atque aliam causam, unam eandemque rem gemino generi specieiue supponere, ut Socrates in eo quod pater est, ad aliquid dicitur, in eo quod homo, substantia est. sic in calore atque frigore, in eo quod quis secundum ea uidetur esse dispositus, in dispositione numerata sunt: secundum uero quòd ex aliquibus passionibus innascuntur, passibiles qualitates dictæ sunt. Ipsæ uero ab habitu distant, idest passibiles qualitates, quòd in plurimis ad habitus rebus per artes atque scientias peruenitur, ita ut ipse habitus ordine & filo quodam perficiatur, passibiles uero qualitates eo modo minime. Quo uero distent hæ passibiles qualitates a secunda specie, quæ secundum naturalem potentiam uel impotentiam dicitur, quæritur. cuius perplana distantia est. Dicimus enim secundæ potentiæ naturalis speciem aliquid dici, non secundum præsentem actum, sed secundum id quod ad hoc esse potest, frigus uero calorque, & dulcedo uel amaritudo non secundum quod possit esse, sed secundum id quod iam fit, consideratur. Quocirca distat hæc tertia species a secunda, quod hic secundum possibilitatem dicitur, tertia uero secundum actum. Sed quod dudum promiscue passiones affectionum nomine uocabimus, hæc quoque non longa quæstio alta est. Sic enim inueniemus quid passio ab affectionibus discrepare uideatur. Siquæ enim corpora ita calefacta sint, ut ex se quoque ipsa aliquem calorem emittere ualeant, illa ad calorem affecta nuncupantur. Siqua uero tantum calorem momento susceperint, passiones dicimus, & ab affectionibus segregamus, ut hoc sit integrum passionum affectionumque ad habitus augmentum ut amplificata passio in affectionem transeat, augmentata affectio in habitum permutetur. & hæc quidem de tertia specie qualitatis pronunciasse sufficiat. Nunc quartæ speciei uim naturamq; ueracissima disputatione confirmat, usq; quo progressa qualitatis distributio conquiescit. Nobis quoq; disputationum prolixitas moderanda est. Prouidendũ quoq; est ut sufficiens breuitas ordini expositionis adhibeatur, ne aut breuitatẽ comitetur obscuritas, aut planitiẽ minus moderata oratio odioso fastidio & longinquitate deformet.

Quartum uero genus qualitatis est figura, & circa unumquodque constans forma. Amplius ad hæc rectitudo & curuitas, & siquid simile est his. secundum enim unumquodque eorum quale quid dicitur. triangulum enim uel quadrangulum esse quale quid dicitur, & rectum aut curuum. Et secundum formam unumquodque quale dicitur.

71. Quarta est species qualitatis quæ secundum unamquamque formam figuramq; perspicitur. Est autem figura, ut triangulum uel quadratum. forma autem ipsius figuræ quædam qualitas est, ut figura quidem est triangulum uel quadratum, forma autem ipsius trianguli uel quadrati quædam qualitas, unde etiam formosos homines dicimus. Figura enim quædam uel pulchrior, uel mediocris, uel alio quodammodo constituta, qualitas formaque nominantur. Has autem esse qualitates nullus dubitat. Siquidem & a figura dicitur figuratus, & a forma formosus. Amplius quoque triangulum etiam a triangulatione denominatum est, & quadratum a quadratura. Quod si illæ sunt qualitates, secundum quas quale aliquid appelletur, non est qui dubitet formam figuramque esse qualitates, quoniam omnia quæ his participant, ex ipsis qualia nominantur. Sed quoniam in continuæ quantitatis speciebus. & triangulum, & superficies enumerata est. ipsa quidem superficies, quantitas est. ipsius uero superficiei compositio, qualitas. Est enim figura (ut geometrici definiunt) quæ sub aliquo, uel aliquibus terminis continetur. Sub aliquo quidem, ut circulus: sub aliquibus uero, ut triangulus uel quadratus. Quare spatium quidem ipsum, quod a supradictis lineis continetur, superficies dicitur, quæ est quantitas. Superficies nanque, quoniam in dilatatione quadam & spatio cõstat, quantitas est, sed compositio ipsius superficiei qualitas. Nam quoniam tres lineæ conuenienter in se iunctis terminis, unum spatium conclusere, quod tribus angulis & tribus lineis continetur. hoc ipsum spatium quod concludũt ad quantitatem referri potest: quod uero tribus lineis, hoc est qualitas. figura enim est triangula. hoc idem quoque dici potest etiam in linea. Nam quod longitudo sine latitudine est, quantitas dicitur. quod recta siue curua est, redditur rursus ad qualitatem.

Rarum uero & spissum, asperum & lene putabuntur quidem qualitatem significare, sed aliena huiusmodi putantur esse à dispositione quæ circa qualitatem est. Quandam enim positionem magis uidetur utrarumque partium significare. spissum quidem est eò quòd partes sibi ipsæ propinquæ sint, rarum uero eò quòd distent à se inuicem: & lene quidem quòd in rectum sibi partes iaceant, asperum uero, quòd hæc quidem pars superet, illa uero sit inferior. Et fortasse alij quoque apparebunt qualitatis modi, sed qui maxime dicuntur, fere tot sunt. Qualitates itaque sunt, quæ prædictæ sunt, qualia uero sunt, quæ secundum hæc denominatiue dicuntur, uel quomodolibet aliter ab his.

72. Quædam sunt quæ uidentur esse qualitates, quoniam ex his aliqua denominatiue dicuntur ut lene, quoniam dicitur a lenitate. & asperum, quoniam dicitur ab asperitate. spissum quoque & rarum a raritate & spissitate nominantur. uidentur ergo hæc quoque in qualitatibus posse numerari. Sed recta ratione perspicientibus, nec solum auribus quæ dicuntur, sed etiam mente atque animo iudicantibus; in qualitatibus hæc poni non oportere manifestum est. Nam quod dicimus rarum, positio quædam partium est, non qualitas. Nam quia ita partes a se separatæ distant, ut inter eas alieni generis corpus possit admitti, ideo rarum uocatur, ut spongiæ pumicesque, quoniam in eorum cauernis surculus, uel aliud aliquid immitti potest, ita ut inter rimas partium sit, idcirco rarum dicitur. Porro autem spissum, quoniam ita sibi partes uicinæ sunt atque ad se inuicem strictæ, ut inter eas nullum corpus possit incidere atque ideo spissum uocatur, ut est ferrum, & adamas. Positio ergo quædam partium his inest, non qualitas. Nec uero illud quoque a positione distat, quod dicitur lene. Nam quoniam partes ita sunt positæ, ut neutra superet, neutra sit minor, sed æqualibus extremitatibus iunctæ sunt, idcirco quædam lenitas est, ut adducta manus illam quæ ex æqualitate iunctis partibus nata est, sentiat lenitatem, ut est argentum. Asperitas uero est partium non æqualis positio, sed aliarum eminentium, aliarum uero depressarum. ut lima cuius aliæ partes eminent. aliæ uero depressæ sunt. Ergo secundum unamquamque partium positionem, uel raritas uel spissitudo; uel asperitas uel lenitas, corporibus inest. Non igitur hæc secundum qualitatem dicuntur, sed potius secundum positionem. Positio autem in relationis genere nomi-

nata est. Non igitur hæ qualitates, sed potius relatiua sunt, & enumerationes quidem specierum qualitatis Aristoteles hic terminat. Non sunt tamen putandę solum esse qualitates quas supra posuit. Ipse enim testatur esse quoque alias qualitates, quas modo omnes enumerare neglexit, sed cur neglexerit multæ sunt causæ. Prima quod elementi uicem hic obtinet liber, nec perfectam scientiam tradit, sed tantummodo aditus atque pons quidam in altiora philosophiæ introitum pandit. Quocirca si hoc ita est, tantum dicere oportuit, quantum ingredientibus satis esset, ne eorum animus nondum ad scientiã firmos multiplici doctrinæ subtilitate confunderet. Quæ uero hic desunt in libris, qui μετὰ τὰ φυσικὰ inscribũtur, apposuit. Perfectis nanque opus illud, non ingredientibus præparabitur. Est quoq; alia causa, ut nos ad exquirendas alias qualitates, non solum propriorum doctor, sed etiam nostrorum aliquid inueniendi incitator, admitteret. Quocirca cõcludit eas quę maxime dicerentur, quas supra proposuit, esse qualitates. Illa uero dici qualia, quæ secundum prædictas qualitates dicerentur. sed quoniam addidit, uel quomodolibet ab his, quæ sit huiusce propositi omis sententia, prius appositis Aristotelis uerbis sequens expositionis ordo contexet.

DE QVALI.

IN pluribus quidem & penè in omnibus denominatiue dicuntur, ut ab albedine albus, & à grammatica grammaticus, & à iustitia iustus, similiter autem & in alijs. In aliquibus uero, eò quòd non sint posita qualitatibus nomina, non contingit ab eis denominatiue dici. ut cursor, aut pugillator, qui secundum aptitudinem naturalem dicuntur, à nulla qualitate denominatiue dicuntur. Non enim posita sunt nomina aptitudinibus secundum quas isti quales dicuntur. sicut in disciplinis, secundum quas uel pugiles, uel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim & palæstrica disciplina dicitur, quales uero ab his denominatiue hi qui ab eis afficiuntur, dicuntur. Aliquando autem & posito nomine denominatiue non dicitur id quod secundum ipsum quale dicitur, ut à uirtute studiosus dicitur. Virtutem enim habendo studiosus dicitur, sed non denominatiue dicitur à uirtute. Non autem in pluribus hoc tale est. Quæ autem dicuntur qualia, aut denominatiue à prædictis qualitatibus dicuntur, aut aliquo modo aliter ab his.

74. Multæ inquit sunt qualitates, quibus positis & proprio nomine nuncupatis ab his alia denominatiue dicuntur, ut ea quæ ipse planissime adiecit exempla. Nam cum albedo cuiusdam nomen sit qualitatis, ab eo dicitur albus. Eodem quoque modo & grammatica, cum rei sit nomen, ab ipso quales dicuntur: Grammatici enim a grammatica nominantur, atque hoc est in pluribus, ut posito nomine siquid secundum ipsas qualitates quale dicitur, ex his ipsis qualitatibus appellatio deriuetur. Aliæ uero qualitates sunt, in quibus cum nomen positum non sit, tamen quales dicuntur: quales quidem quia alia qualitate participant. sed non secundum eam qualitatem quales dicuntur, ex qua, si his esset qualitatibus nomen impositum, poterant appellari, ut in ea qualitate quæ secundum potentiam naturalem dicitur. Illi enim quanquam quales dicantur, hi qui secundum ipsam potentiam nominantur, ipsi tamen (ut dictum est) nullo proprio nomine nuncupantur. Nam qui pugiles appellantur ab arte pugillatoria, idcirco ab ea pugiles dicuntur, quod ad eandem ipsam artem pugillatoriam quodammodo affecti sunt. Hi enim pugiles ab arte pugillatoria prædicantur. Qui uero nondum pugiles sunt, sed esse possunt, non secundum ipsam artem, idest pugillatoriam, sed secundum potentiam pugillatoriæ artis, pugillatores uocantur. Ipsi autem potentiæ nomen proprium positum non est. Nam quemadmodum a cursu cursores, a palæstra palæstrici, a pugillatoria pugiles, distinctis qualitatum uocabulis appellantur, non eodem modo est etiam in uniuscuiusque rei potentia naturali. cursus enim potentia naturalis, secundum quam cursores uocamus & rursus potentia pugillandi, uel potentia palæstrizandi, suo nomine distincta non est. Cur enim dicitur cursor si interrogemur de eo qui nondum est cursor? dicimus secundum potentiam naturalem. Cur palæstricus? eodem quoque modo naturalem potentiam respondemus. Quare pugillator, qui nondum est pugil, ab eadem quoque potentia naturali nominatur? Si igitur haberet hæc naturalis potentia proprium nomen, ita distinctis uocabulis appellaretur, ut in his qualitatibus, in quibus proprie nomen est positum, ut in cursu, palæstra, & arte pugillatoria, & hoc est quod ait. In aliquibus uero, propterea quod qualitatibus nomina non sunt posita, impossibile est ab his aliquid denominatiue dici. Vt hoc scilicet demonstraret cursorem quidem qui iam curreret, a cursu esse dictum: cursorem uero qui secundum potentiam currendi diceretur, non uocari a cursu, sed tantum a potentia, cuius potentiæ nomen proprium non esset positum. Quare hæc omnia quæ secundum potentiam naturalem dicuntur, a nulla qualitate denominatiua sunt. Idcirco quòd hæ qualitates, a quibus denominari possunt, proprijs nominibus carent. quæ uero ita sunt, ut non ex potentia, sed ex affectione dicantur, ab his qualitatibus ad quas sese aliquo modo habent, denominatiue dicuntur, quod Aristoteles hoc protulit modo dicens, Non ita esse secundum potentiam naturalem, quemadmodum etiam in disciplinis secundum quas, uel pugiles, uel palæstrici secundum affectionem dicuntur. Pugillatoria enim disciplina dicitur & palæstrica, quales uero ab his denominatiue, qui ad eas sunt continentes dicuntur. Docuit igitur omnia quæ a quibusdam qualitatibus dici putarentur, uere quoque a qualitatibus non prædicari, ut in his qualitatibus quibus nomen proprium non est. Illud quoque monstrauit hoc in pluribus euenire, ut de propositis qualitatibus qualis denominatiue dicerentur. restat ergo quod reliquum est, ut dicat esse quasdam qualitates, quarum cum nomen sit positum, ab his ipsis tamen quæ illarum rerum participant denominatiue non dici, ut uirtus: nam cum uirtus qualitas sit, (est enim habitus quidam, omnis uero habitus qualitas) quicunque uirtute participat, nõ secundum eam denominatiue dicitur. In denominatione enim quærendum est, ut semper idem permaneat nomen. In eo autem qui uirtute participat, nulla uirtutis denominatio est. ut qui bonitate participat, bonus dicitur, qui iustitia, iustus, & alia huiusmodi. qui uero uirtute participat. aut probus nominatur, aut sapiens, sed neque probus, neque sapiens a uirtute denominatiua sunt, idcirco, quòd utrunque nomen a uirtute longe dissimile est: quod ipse sic ait: Aliquando autem posito nomine denominatiue non dicitur, quod secundum ipsum quale dicitur. Et eius rei proponere non omisit exemplum, sed hoc in multis non potest inueniri. pauca enim sunt, (ut ipse ait) in quibus posito qualitatis nomine, quæ his participant, a superiori qualitate qualia non dicantur. Dat autem his qualitatibus pluralitatis calculum, ex quibus qualia nominantur ea quæ his participant. Nam (ut ipse ait superius) in pluribus & pene in omnibus denominatiue dicuntur. Quocirca recta definitio est, & proprio ordine constituta. Nanque in principio hoc solum dictum est. esse qualitatem secundum quam qualia dicerentur. Sed, quoniam sunt quædam, quorum qualitates ipsæ proprijs nominibus carent, quæ uero his participant, suis uocabulis appellantur, ut in naturali potentia: Et rursus sunt quædam, quæ in qualitatibus quidem habeant propria nomina, in his uero quæ ad eas ipsas qualitates essent affecta, nulla ex propositis qualitatibus denominatio fieret: hoc addidit, Ab omnibus qualitatibus, aut denominatiue dici qualia, quæ illis qualitatibus participarent, aut quomodolibet aliter. idest siue posito nomine qualitatis de eo non dicerentur, quæ illa participarent ut in eo quod est uirtus, siue ipsi qualitati positum nomen non esset, ut in eo quod est potentia naturalis. Quare, quoniam in his duabus qualitatibus, in quibus uel posito nomine non secundum nomen quæ sunt qualia denominatiue dicuntur; uel cum ipsis qualitatibus nomen positum non sit, neutra ipsorum prædicatio denominatiue fit: ad concludendum omnem terminum qualitatis ait; Aut denominatiue qualia a qualitatibus appellari, aut quomodolibet aliter ab ipsis. ut non denominatiue, sed aliquoties quidem secundum potentiam, aliquoties uero secundum eandem qualitatem uirtutis, eadem enim qualitas est uirtutis & sapientiæ. Quocirca concludit, ita qualis dici quæcunque, ex his qualitatibus denominatiue dicerentur, uel quomo-

dolibet

dolibet alio ab ipsis modo. Digestis in ordine prius omnibus qualitatibus, & eorum conclusione reperta, consueto ordine unaquæque proprietas uestigatur.

DE PROPRIETATIBVS QVALITATIS.

INEST autem, & contrarietas secundum quale, ut iustitia iniustitiæ contraria est, & albedo nigredini, & alia. similiter autem, & ea quæ secundum eas qualia dicuntur, ut iustum iniusto, & album nigro. non autem in omnibus hoc est: rubro enim, uel pallido, aut medijs huiusmodi coloribus nihil contrarium est qualitatibus existentibus.

75. Dicit in qualitatibus quædam esse contraria, atque hoc probat exemplis. albedo nanque, & nigredo contraria sunt, & quæcunque albedine nigredineque participant. hoc est enim quod ait, & secundum eas qualia quæ dicuntur. nam sicut albedo nigredini contraria est, ita quoque albus nigro. Sed hoc qualitatis proprium non est. nam cũ rubeum, & pallidum qualitates sint, alijque etiam colores huiusmodi, in his contrariũ non est: nullus enim dicit aliquid rubro, uel pallido esse contrarium. nam quoniam album, & nigrum extremitates quædam colorum sunt, & longissime a se distant, cõtraria sunt. medietates uero contraria non habent. Nam si quis ponat rubrũ nigro esse contrarium, longissimeque distant, quæ sunt contraria. longissime igitur nigredo a rubore distabit. Et rursus albedo a nigredine plurimum distat, igitur nigredini rubor est, atque albedo contraria, unumque rei duo contraria inueniuntur. quod fieri non potest. Non est igitur nigredini contrarius rubor. Similiter autem monstrabimus & in alijs medijs coloribus contrarium non esse. Quocirca si huiusmodi coloribus contrarium nihil est, non in omni qualitate contrarietas reperitur. quod si ita est, suscipere contraria qualitatis proprium non est. At uero nec in ipsis quoq; formis quæ manifeste qualitates sunt, contrarietas inuenitur. nam neque circulus quadrato, neq; quadratus triangulo, nec ulla figura ulli figuræ potest esse contraria. Quocirca manifestum est suscipere contrarium, non esse proprium qualitatis. Sed quoniam sunt quædam in qualitate quæ sibimet uideantur esse contraria, ut iusticia & iniusticia, hinc quædam quæstio solet oriri. Dicunt enim quidam iustitię iniustitiam non esse contrariam, putant enim quod dicitur iniustitia priuationem esse iustitię, non tamen contrarietatem. Contraria enim proprijs nominibus, non contrarij priuatione nominari, ut album nigro; habere tamen iustitiam aliquam contrarietatem, cuius adhuc proprium nomen non sit inuentum, quod omnino falsum est. Multæ enim habitudines priuationis uocabulo proferuntur, ut illiberalitas, & imprudentia, quæ nunquam uirtutibus opponeretur, quæ sunt habitus, nisi ipsæ quoque habitus essent, & in animis habentium immutabiliter permanerent. At uero neque illud uerum est omnes priuationes negatione proferri. Surditas enim cum sit auditus priuatio, sine negatione profertur, eodem quoque modo cæcitas. Nullus enim dicit inauditio, neque inuisio, nec aliquid huiusmodi. sed tantum surditas cæcitasque nominantur proprijs nominibus, cum sint illa in habitu, uisus, auditus: illa in priuatione ponenda. Igitur iustitia iniustitiæ contraria est. Tradit ergo regulam ut ea quæ contraria sunt, sub eodem genere conuenienter aptentur, quam regulam his uerbis ipse præscribit.

Amplius si ex contrarijs unum fuerit quale, & reliquum erit quale. Hoc autem palam est proponenti ex singulis alia prædicamenta. ut si est iustitia iniustitiæ contrarium, quale autem est iustitia, quale igitur est iniustitia. nullum enim aliorum prædicamentorum aptabitur iniustitiæ, nec quantitas, nec ad aliquid, nec ubi, nec omnino talium aliud, nisi quale: sic autem & in alijs quæ sunt secundum quale, contraria sunt.

76. Si ex duobus in quid contrarijs manifestum fuerit unũ eorum contrariorum sub qualitate poni: simul manifestum erit, quod etiam eius contrarium conuenienter qualitati supponatur, simulque demonstrat iniustitiam esse qualitatem. Nam si iustitia apertissime qualitas est, idcirco quod neque quantitas, neque ad aliquid, neque ubi, nec quando, nec aliud ullum prædicamentum est, nec sub ullo alio genere poni potest, nisi sub sola qualitate, cum ei contraria sit iniustitia: non est dubium iniustitiam quoque qualitati subnecti, quod ipse quoniam planius dixit, & ipsa exemplorum luce uulgauit, ad aliud nobis est transeundum.

Suscipit autem qualitas magis & minus. album enim magis & minus alterum altero dicitur, & iustum alterum altero magis & minus dicitur: sed & ipsa crementum suscipiunt, cum candidum nanque sit, amplius contingit candidum fieri, non tamen omnia, sed plura. Iustitia nanque si dicatur magis & minus iustitia, potest aliquis ambigere, similiter & in alijs affectibus: quidam enim de talibus dubitant. iustitiam nanque iustitia non multum aiunt magis & minus dici, nec sanitatem sanitate. Minus autem alterum altero habere sanitatem aiunt, & iniustitiam minus alterum altero habere, sic autem & grammaticam, & alios affectus. Alia igitur quæ secundum eos affectus dicuntur qualia, indubitanter recipiunt magis & minus: grammaticior enim alter altero dicitur, & iustior, & sanior, similiter & in alijs.

77. Aliud quoque proprium protulit, quod tractata ratione ab integra proprietate qualitatis exclusit. Ait enim qualitates posse uel intendi uel minui. Posse enim dicit alterum altero plus album appellari, ut nix argento, & quæ candidiora sunt marmora: & iustum alterum altero magis & minus dicimus. Nanque iustius aliquid factum, nec non etiam iustissimum est. In quibus autem comparationes sunt, in his magis minusque dici manifestum est. hoc, quoq; modo ipsum, album uel alia qualitas non solum contra alteram eiusdem speciei cõparata intensione crescit. & relaxatione minuitur, sed etiam a seipsa recipit comparationem. Dicitur enim nunc quidem argentum candidius esse quam antea: cum fuerit detersum. Sed cum hæc ita sint, non est magis minusque suscipere proprium qualitatis, neque enim sola qualitas magis minusque suscipit: hæc enim intensio & relaxatio in his quoque quæ sunt ad aliquid inuenitur, ut in eo quod est ęquale & inæquale possimus dicere plus æquale uel minus, & in ceteris huiusmodi. nec uero omnes qualitates suscipiunt magis & minus. quod ipse sic ponit, Non tamen in omnibus hoc est, sed in pluribus. Dubitabit enim aliquis an iustitia magis esse iustitia dicatur, similiter autem & in alijs affectionibus. Quidam enim in hoc dubitant, dicunt enim iustitiam iustitia non magis uel minus dici, nec sanitatem sanitate, minus autem habere alterum altero sanitatem dicunt, & iustitiam minus alterum altero habere. In hoc tres fuere sententiæ. Quidam nanque dicebant in omnibus secundum materiæ habitudinem reperiri posse magis & minus. Proprium nanque esse materiæ corporumque, intensione crescere, & minui relaxatione. quæ quorundam Platonicorum sententia fuit. Alia uero quæ secundum certissimas uerissimasque artes atque uirtutes non diceret esse magis & minus, secundum autem medias dici posse, ut hæc ipsa grammatica atque iustitia non dicitur magis grammatica, neque magis iustitia. Esse autem quasdam alias mediocres artes, in quibus idipsum posset euenire. Tertia est de qua Aristoteles loquitur. quod ipsas quidem habitudines nulla intensione crescere, nec diminutione dehorescere putat, sed eorum participantes, posse sub examine comparationis uenire, ut de his magis minusue dicatur. Sanitatem nanque ipsam & iustitiam alteram altera magis minusue non esse. Neque enim quisquam dicit magis esse sanitatem alia sanitate. Sed hoc solum dicere possumus magis habere sanitatem aliquem, id est esse saniorem, & magis sanum, & minus sanum. Dicimus ergo quod ipsæ quidem qualitates non suscipiunt magis & minus; qui uero secundum eas quales dicuntur, ipsi sub comparatione cadunt, ut iustior, & sanior, & grammaticior. Namque ipsa grammatica, idest literatura non suscipit magis & minus. nullus enim dicit alteram altera magis esse grammaticam, sed eum qui grammatica ipsa participat dicimus literatum, quem a literatura scilicet denominamus, literatus autem suscipit magis & minus, ut Donatus grãmaticus plus erat ætate iam prouecta grammaticus. i. literatus, quam cum primum

ad huiusmodi studia deuenisset. Sed quanquam se hæc ita habeant, tamen inuenimus aliquas qualitates in quibus indubitate cõparatio inueniri non possit, ut sunt quas ipse supposuit.

Triangulus uero, & quadrangulus non uidetur magis & minus suscipere, nec aliqua aliarum figurarum.

78 Hæc enim, quæ ex quarta specie qualitatis dicta sunt, magis minusue nulla ratione suscipiunt: nullus enim dicit plus esse alium circulum quam alium, nec magis esse illud triangulum quam illud, dicitque fortasse maiorem, magis autem non dicit. Huius autem rei hæc ratio est, ut cum sit trianguli definitio, figura quæ sub tribus rectis lineis continetur, siqua sunt quę hanc definitionem in se suscipiant, ut & ipsa tribus rectis lineis contineantur, proprie triangulæ formæ sunt. Eodem quoque modo & circulus ita definitur. Circulus est figura plana, quæ sub una linea continetur, ad quam ex uno puncto qui intra ipsam est, omnes quæ exeunt lineæ æquæ sibi sunt. Rursus quadrati definitio talis est. Quadratum est quod quatuor æqualibus lineis, & quatuor rectis angulis continetur. Quæcunque igitur uel circuli definitionem suscipiunt, uel quadrati, æqualiter uel circuli uel quadratæ formæ sunt. siqua uero non suscipiunt, nullo modo sunt. Siqua uero sunt, quæ neque quadrati suscipiunt definitionem, neque circuli: neque quadrati sunt neq; circuli, ut est figura quæ parte altera longior dicitur. illa enim ita definitur, parte altera longior figura, est quæ sub quatuor lineis continetur, rectisq; angulis, quæ quatuor lineæ æquæ sibi quidem non sunt, contra se uero positæ binæ sibi æquæ sunt. ergo quia huiusmodi figura neque circuli definitionem capit, neque quadrati: æqualiter neque circulus neque quadratus est. Siqua enim cuiuslibet formæ definitionem suscipiunt, omnino eadem sunt. Vt qui circuli, circulus: qui quadrati, quadratus: qui trianguli, triangulus: qui parte altera longioris parte altera longior, & in ceteris eodem modo. Siqua uero non suscipiunt, ut triangulus, circuli definitionem non capit, neque omnino circulus est, nec potest dici inter quadratum, & triangulum, quoniam utraque circuli definitionem non capiunt, quadratum quidem plus esse circulũ, triangulum uero minus: omnino enim utraq; a circuli ratione disiuncta sunt, quod his uerbis ab Aristotele tractatur.

Quecunque enim definitionem trianguli suscipiunt & circuli, omnia similiter trianguli uel circuli sunt. Eorum uero quæ non suscipiunt, nihil magis alterum altero dicitur. nihil enim quadratum magis quàm parte altera longior forma, circulus est, nullum enim ipsorum recipit circuli rationem. Simpliciter autem si utraq; non recipiunt propositi rationem, non dicetur alterum altero magis. Non ergo omnia qualia recipiunt magis & minus. horum itaq; quæ prædicta sunt, nihil est proprium qualitatis.

79. Nam si hoc definitio facit, ut demonstret rationem cuiusque substantiæ, quæcunque definitione discrepant, illa etiã ipsa natura substantiæ discrepabunt Recte igitur siqua cuiuslibet rei propositæ siue trianguli, siue quadrati, definitionem non capiunt, ab eiusdem natura disiuncta sunt. Quocirca neque triangulum, neque quadratum, neque circulum, neque quicquid horum est, suscipiunt magis & minus. Sed cum hæ qualitates sint, non omnes qualitates æque magis minusue suscipiunt. Quòd si neque in omni qualitate intensio diminutioque prouenit, neque in sola, quod hæc eadem in relatione reperias: non est magis minusue suscipere proprium qualitatis. Quodnam igitur qualitatis proprium esse dicendum est, id ipse planissime subterposuit.

Similia uero & dissimilia secundum solas dicuntur qualitates. Simile enim alterum alteri non est secundum aliud quicquam, quam secundum illud quod quale est. Quare proprium erit qualitatis, secundum eam simile & dissimile dici.

80. Simile inquit & dissimile solæ retinent qualitates. Nam quanuis simile ad aliquid sit, tamen hoc ipsum quod dicimus simile, non dicimus nisi quod quale est. Nam si eadem qualitas sit in duobus, illa in quibus est. similia sunt, nec est aliud prædicamentum quod secundum simile & dissimile dici possit: & de alijs quidem omnibus notum est, quoniam de nullo dicitur. Quòd siquis de quantitate affirmet dici posse secundum eã simile atque dissimile, monstratum est secundum quãtitatem non simile & dissimile, sed æquale & inæquale prædicari. Quocirca, quoniam per singula quæque pergentibus, & in omnibus idem qualitatibus inuenitur, & in nullo alio prædicamẽto esse perspicitur: recte hoc proprium qualitatis esse firmauit. Sed quoniam cum de his quæ referuntur ad aliquid tractaretur, affectus atque habitus in his quæ sunt ad aliquid numerauit, nunc uero eosdem quoque qualitati supposuit, ipse sibi quandam obiecit quæstionem, cur si prius sub ijs quæ ad aliquid referuntur, ista subiecerit, nunc sub qualitatibus ea ipsa posuerit. Superius nanque monstrauit ea quæ essent a se diuersa, easdem species habere non posse, cum dicit, Diuersorum generum & nõ subalternatim positorum diuersæ species & differentiæ sunt. Quocirca cum relatio, atque qualitas diuersa sunt genera, easdem utrique supponi species non oportet, hoc est enim quod dicit.

At uero non decet conturbari, nequis nos dicat de qualitate propositionem facientes, multa de relatiuis interposuisse: habitus enim & dispositiones eorum quæ sunt ad aliquid esse dicebamus: penè enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ singula sunt. Nam cum disciplina genus sit, hoc ipsum quod est alterius dicitur, alicuius enim disciplina dicitur. Eorum uero quæ singula sunt, nihil ipsum quod est alterius dicitur: ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica alicuius musica, nisi fortè secundum genus, et hæc ad aliquid dicuntur, ut grammatica dicitur alicuius disciplina, non alicuius grãmatica, & musica alicuius disciplina, non alicuius musica. Quapropter quæ quidem singularia sunt, non sunt ad aliquid.

81. Quam quæstionem ualidissima argumẽtatione dissoluit, his scilicet uerbis. Pene enim ea quæ sunt in omnibus his generibus ad aliquid dicuntur. Eorum uero quæ sunt singulatim, id est species, nihil huiusmodi sunt. Hæc enim est argumẽtatio, quam græci [illegible] uocant. In huiusmodi affectionibus atque habitudinibus, quæ inter ea sunt genera, eas solas ad aliquid posse reduci, quæ uero species essent illorum generum non posse in relatiuis, sed in qualitatibus numerari, ut scientia cum sit habitudo, habet sub se alias habitudines grammaticam, & geometriam. In hoc igitur scientia ipsa, quod genus est, ad aliquid semper refertur, dicimus enim scientiam alicuius scientiam. Grammaticam uero, quæ eius species est, nullus dicit alicuius esse grammaticam: dicatur enim, si fieri potest grammaticam, Aristarchi esse grammaticam. Sed omnia quæcunque dicuntur ad aliquid, conuertuntur. Dicitur ergo, & Aristarchus, grammaticæ Aristarchus, quod fieri non potest. Non igitur grammatica Aristarchi, ut ad aliquid dicitur. Est etiam argumentum hoc non species, sed huiusmodi genera, ad aliquid appellari. ut cum ipsæ quidem species ad aliquid non dicantur, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, siquando tamen est, ut species ad aliquid referatur, id non secundum se, sed secundum genus, ut grammaticæ, quoniam genus est scientia, quæ relatiua est, siquia grammaticam ad aliquid referre contendat, non potest secundum ipsam grammaticam, eam ad aliquid prædicare, sed secundum scientiam, idest secundum genus suum. Non enim dicitur grammatica alicuius grammatica, sed fortasse grammatica alicuius scientia. Non ergo grammatica secundum grammaticam ad aliquid dicitur, sed secundum scientiam. Et hoc est quod ait, ut grammatica non dicitur alicuius grammatica, nec musica, sed fortasse secundum genus proprium istæ dicuntur alicuius, ut grammatica alicuius dicitur scientia, non alicuius grammatica. Ergo singularum specierum nihil est quod aliqua relatione prædicetur. Genera uero harum specierum relatiua sunt, quæ paulo superius dixi. Quod enim ait: pene enim in omnibus qualitatibus genera ad aliquid dicuntur, non autem aliquid eorum quæ sunt singula: hoc demonstrare uoluit, genera ipsa habitudinum dispositionumque esse relatiua, species uero generum, quas singularim esse dixit, ad aliquid nullo modo prædicari. Quas idcirco esse singularim uocauit, quia grammatica una est, & rursus musica una scientia uero non una. Recte igitur species scientiæ singularim esse nominauit. Constat igitur quod genera huiusmodi

modi habitudinum dicantur ad aliquid, species uero ad nihil aliud propria prædicatione referantur. Quocirca, quoniam huiusmodi species relatiuas non esse demõstrauit, nunc quod reliquum est, qualitates esse confirmat.

Dicimur autem secundum singula quales. Hæc enim & habemus. Sciẽtes enim dicimur, quod habemus singulas scientias aliquas. Quare hæc erunt etiam qualitates, quæ singularia sunt, secundum quas etiam quales dicimur. Hæc autem non sunt eorum quæ sunt ad aliquid.

82. Illas esse qualitates superius confirmatum est ex quibus aliqui quales uocarentur. nos autem idcirco grammatici dicimur, non quod uniuersalem scientiam, sed quod ipsam grammaticam habeamus. & hoc uere dicitur idcirco nos dici scientes, quia grammatici sumus, potius quam idcirco grammaticos, quod aliquam scientiam teneamus. Nullus enim a generali scientia grammaticus, aut sciens, nisi a singulatim scientia sciens grammaticusq; perhibetur. Igitur quoniam ex his habitudinum speciebus quales uocamur, ipsæ species in qualitate numerandæ sunt. Sed cum quis grammatica participat, de ea etiam genus dicitur, & secundum eam non solum ad grammaticam, sed ad scientiam quoque coniungitur. dicitur enim idcirco sciens. Ergo quoniam habens grammaticam, & sciens, & grammaticos dicitur, non potest ulla scientia participare, qui singulas nõ habuerit. Qui enim cunctis speciebus caret, illi quoque genere ipso carendum est. Quare, quoniam has species habemus, & secundum eas quales dicimur, a grammatica scientes & grammatici nuncupamur: has autem ipsas species monstratum est ad aliquid non referri. Recte igitur huiusmodi habitudines quæ in alterius relatiuis species sunt, in qualitate numeratæ sunt. Quòd si quis hoc quoque inuitus accipiat, aliud addit quo totum quæstionis uinculum soluetur, ait enim.

Amplius, si contingat hoc ipsum & quale, & relatiuum esse, nihl est inconueniens in utrisque hæc generibus enumerare.

83. Nam cum sit uerum, unam eandemq; rem duobus diuersis generibus suppositam esse non posse: illud tamen cõuenit, secundum aliud atque aliud unam eandemq; speciem duobus generibus posse subnecti. ut in eo quod supra iam dictum est, cum Socrates substantia sit, pater uero ad aliquid: eumq; substantia discrepet atque relatio; nihil tamen est inconueniens eundem ipsum Socratem in eo ꝙ homo est, substantiæ supponi: in eo quod habet filium, relationi. Quocirca si secundum aliam atque aliam rem, duobus generibus eadem res quælibet diuersissimis supponatur, nihil inconueniens cadit. Ita quoque & habitudines in eo quod alicuius rei habitudines sunt, in relatione ponuntur: in eo quod secundum eas quales aliqui dicuntur: in qualitate numerantur. Quare nihil est inconueniens unam atque eandem rem, secundum diuersas naturæ suæ potentias, geminis, & si contingat, pluribus adnumerare generibus. Quocirca, quoniam de qualitate tractatũ est, nos quoque orationis cursum ad reliqua prædicamenta uertamus.

DE RELIQVIS SEX PRAEDICAMENTIS.

SVSCIPIT *autem Facere & Pati contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim & frigefacere cõtraria sunt, & calefieri & frigefieri, & delectari ac contristari. Quare suscepit contrarietatem, & magis & minus: calefacere enim dicitur magis & minus. & calefieri magis & minus, & contristari magis & minus. suscipit igitur magis & minus facere & pati, de his itaque tanta dicantur.*

84. Decursis quatuor prædicamentis, quæ aliqua quæstione & consideratione egere uidebãtur, tenuiter cetera breuiterque perstringit. Et de facere quidẽ & pati nihil in hoc libro, nisi ꝙ contraria suscipiant, & intensionem imminutionemque patiantur, ab Aristotele est disputatum: in alijs uero eius operibus plene ab eo, perfecteque tractata sunt, ut hoc ipsum de facere & pati, in his libris, quos περὶ γενέσεως καὶ φθορᾶς inscripsit. de alijs quoq; prædicamentis non illi minor in alijs operibus disputatio fuit, ut de eo quod est ubi, & quando in physicis: & de omnibus quidem altius subtiliusque in libris quos μετὰ τὰ φυσικὰ uocauit, exequitur. Ac de facere quidem & pati ipse planissime posuit posse ea suscipere contrarietas. Dicimus enim ignem calefacere & frigefacere, quod scilicet ad faciendum refertur. Dicimus aquam calefieri & frigefieri, quod nihilominus ad patiendi ducitur prædicamentum. Magis quoque & minus suscipere apertissimis demonstrat exemplis. Sic enim magis calefacere & minus: & magis calefieri & minus dicitur. atque hæc hactenus. Ipse enim hæc apertissime exposuit. Est autẽ horum descriptio talis, quod in faciendo quidem, actus quidam a quolibet in aliam rem ueniens cõsideratur a quo ueniat. In patiendo autem in eo ille actus considetatur, in quem uenit. Actus enim & passio simul in physicis esse monstrata sunt: Ac de facere quidem ac pati, ad præsens tempus hæc dicta sufficiant.

Dictum est autem & de Situm esse, in his quæ ad aliquid sunt, quòd denominatiue à positionibus dicitur, de reliquis autem Quando, & Vbi, & Habere, eo quod manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quàm quod in principio dictum est. quia habere quidem significat calciatum esse, armatum esse: ubi autem, ut in Lyceo, in foro. Quando, ut heri. Et alia quæ de his dicta sunt. De propositis itaque generibus sufficiant quæ dicta sunt.

85. Positio quidem, quoniam ipsa est alicuius, in ijs quæ sunt ad aliquid, numerata est. sed quoniam omnis res quæ ab alio denominatur, aliud est quam idipsum a quo denominata est, ut aliud est, qui est grammaticus, atque grammatica, quamuis grammaticus a grammatica denominetur. Ita cum sit positio relatiua, quicquid denominatiue a positionibus dicitur, hoc relatiuorum genere non tenetur. Positio autem ipsa relatiua est, positum uero est a positione denominatum. Statio enim cuiusdam statio est. Stare uero quoniam a statione denominatum est. non ponitur in eo genere in quo statio fuit. Quare sub relatione hoc prædicamentum non inuenitur. Sed, quoniam nihil est ad quod hoc reducere genus atque aptare possimus, dicendum est suum esse genus. Vt accumbere ab accubitu, stare a statione, & cetera quidem quæ idcirco se Aristoteles exequi denegat, quoniam planissima sunt, ait enim. De reliquis uero, id est quando, & ubi, & habere. propterea quia manifesta sunt, nihil de his ultra dicitur, quàm quod in principio dictum est, & eorum prędicta ponit exempla. Dicendum autem est breuiter de prædicatione quæ est ubi & quando. Sicut ipsum ad aliquid per se esse non potest, nisi ex alio aliquo naturam trahat: ita & quando, & ubi, esse non potest, nisi locus ac tempus fuerit. Locum enim ubi, tempus uero quando, comitatur. Non est autem idem tempus, & quando: nec ubi & locus. sed proposito prius loco. siqua res in eo sit posita, ubi esse dicitur. Rursus si certa res in tempore est, quando esse perhibetur, ut Apollinares ludi cum sint in tẽpore, quando eos esse dicimus. Habent autem hæc quoque proprias diuersitates, ubi quidem, ꝙ aliquoties infinite dicitur. alicubi enim esse dicimus aliquem, ut Socratem: aliquoties autem definite, ut in Lyceo, uel in Academia. Habet quoq; ubi secundum ipsum locum in quo est, aliquas contrarietates. Sursum enim esse & deorsum ubi esse dicitur Temporum quoque uarietates, in eo prædicamento quod est quando, esse manifestum est. Futura enim, & præsentia, præteritaq; in quando prædicamento ueniunt. Dicimus enim fuisse aliquando Scipionẽ consulem Romanum, nunc esse orientis Imperatorem, qui Anastasius appellatur, Futurum autem esse aliquem quæ scilicet secundum quando prædicamentum dicuntur. Habere autem est quoddam extrinsecus ueniens, neq; innatum ei a quo habetur, aliudque, quàm est illud ipsum a quo habetur, in se retinere, ut armatum esse, uel uestitum esse. Habere enim est uestes atque arma tenere, quæ cum eo nata non sunt, neque aliqua cum eo qui habet communi natura proprietateq; iunguntur. Sed, quoniam de his Aristoteles tacuit, nobis quoque nunc eorum longior tractatus omittendus est.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethi commentariorum in prædicamenta Aristotelis.

LIBER QVARTVS.

Xpeditis omnibus prædicamentis cur præter propositum operis in hanc oppositorũ disputationem sit ingressus, a multis ante quæsitum est. Sed Andronicus hanc esse adiectionem Aristotelis non putat. simulq; illud arbitratur, idcirco ab eo fortasse hãc adiectionem de oppositis, & de his quæ simul sunt, & de priore, & de motu, & de æquiuocatione habendi non esse factam: quòd hunc libellum ante topica scripserit, quodque hęc ad illud opus non necessaria esse putauerit, sicut ipsæ categoriæ prosunt ad scientiam topicorum hoc ignorans scilicet. sufficienter in topicis quantum ad argumenta pertinebat, hic & de his omnibus quæ adiecta sunt, & de prædicamentis fuisse propositum. Sed hæc Andronicus. Porphyrius uero hanc adiectionem uacare & carere ratione non putat, Cuius hanc prodidit causam. Vt enim multa sunt, quæ quod communibus animi conceptionibus sese suggererent, in huius libri principijs ab Aristotele prædicta sunt, ut de æquiuocis, & uniuocis, & denominatiuis, & de his omnibus, quæcunque usque ad substantiæ disputationem ad ipsorum prædicamentorum utilitatem cognitionemq; prædicta sunt: ita quædam fuisse, quæ essent quidem in communibus sensibus, egerent tamen subtilioris diuisionis modo, hæc diligenter supposita sunt, ut quid essent, proprie teneretur, ne falsis opinionibus traductus non firmus animus luderetur. Docet autem hoc inquit etiam ipse ordo congruus rationique conueniens titulorum, hanc adiectionem fuisse perutilem atque necessariam. Prius enim de oppositis, post uero de his quę simul sunt, & de his quæ posteriora sunt. post autem de motu, ad postremum de habendi æquiuocatione sermonem faciens, libri seriem terminauit. Idcirco quod in omnibus quidem prædicamentis ante quæsiui, utrum possint habere contraria. In his uero quæ sunt ad aliquid dixit magnum paruo non posse esse contrarium, sed oppositum. Quid uero esset oppositum dicere prætermisit, ne ordo disputandi continuus rumperetur. Hic igitur recte, quod illic prætermiserat, aptius edocuit. In relatiuis quoque de his quæ sunt prius, quæque simul natura gignuntur, strictim tetigit, quod nunc diligenter explicat. Faciendi uero patiendiq; prædicamenta sunt, in quibus quidam quasi motus agitatioque consideratur. necesse igitur fuit de motu docere, qui naturam faciendi atque patiendi uellet ostẽdere. Quis autem dubitet cuiuslibet sermonis æquiuocationem monstrare, esse perutile? Quaré, quoniam habere quoque prædicamentum est, non fuit inconueniens neq; superfluum, de habendi æquiuocatione tractasse.

De oppositis autem quoties solent opponi dicendum est. dicitur autem alterum alteri opponi quadrupliciter, aut ut ad aliquid, aut ut contraria, aut ut habitus & priuatio, aut ut affirmatio & negatio. opponitur autem unumquodque istorum, ut figura dicam. relatiua quidem, ut duplum dimidio. contraria autem, ut malo bonum. secundum priuationem & habitum, ut cæcitas uisui. secundum affirmationem & negationem, ut sedet non sedet.

86. Illud quoque quæritur, utrum oppositionis nomen æquiuoce prædicetur. Dicimus enim quatuor modis opponi. aut ut contraria, aut ut ad aliquid, aut ut habitum & priuationem, aut ut affirmationem & negationem. Hic ergo contenditur, utrum æquiuocatio quædam circa has quatuor diuersitates sit, an ipsum quod dicimus oppositum, generis uice prædicetur, ut sit uniuocum. Sed in hoc Stoicorum Peripateticorumque diuersa sententia fuit, & ipsi inter se Peripatetici diuersa sectati sunt. Stoicorum quoniam longa sententia est, prætermittatur. alijs autem Peripateticis placet nomen hoc oppositi de subiectis æquiuoce prædicari, ita affirmantibus, quoniam Aristoteles ita dixit, De oppositis quoties solent opponi dicendum est, hoc, id est quoties, ad multiplicitatem pertinet æquiuocationis. Sed qui melius iudicauere, hi oppositionis nomen, generis loco dicunt debere prædicari idcirco, quod cum nomen oppositionis de subiectis quatuor oppositionibus prædicetur, ab his quoque definitio non oberret. Sunt enim opposita quæ in eodem, secundum idem, in eodem tempore, circa unam eandemque rem, simul esse non possunt. quod per singula quæque pergentibus in singulis oppositis inuenitur Nanque album & nigrum, quæ sunt contraria, uno eodemque tempore circa unum idemque corpus partemque corporis, simul esse non possunt. Nec seruus atque dominus, eiusdem, eodem, tempore, idem seruus idem dominus est. Nec habitus & priuatio quis enim dicat in eodem oculo, uno eodemque tempore, & uisum posse esse & cæcitatem? Iam uero affirmatio & negatio quam repugnante sint, quamque in eodem simul esse non possint, nulli dubium est. Quare si ea quæ sub oppositione ponuntur, oppositionis nomen definitionemque suscipiunt, quid est dubium, oppositionem non æquiuoce prædicari? His igitur positis ad eorum distantias differentiasque ueniamus.

Quæcunque igitur ut relatiua opponuntur, ea ipsa quæ sunt oppositorum dicuntur, aut quomodolibet aliter ad ea, ut duplum dimidij ipsum quod est, alterius dicitur duplum. alicuius enim duplum: sed & scientia scibili tanquam relatiua opposita est, & dicitur scientia hoc ipsum quod est scibilis, & scibile hoc ipsum quod est ad oppositum dicitur, idest ad scientiam, Scibile enim aliquo dicimus scibile, idest scientia. Quæcunq; ergo opposita sunt tanquam ad aliquid, ipsa quæ sunt, aliorum dicuntur, aut quomodocunque ad se inuicem.

87. Ea quidem huius oppositionis quæ secũdum relationem dicuntur. & per seipsa plana atque uulgata sunt, & superiori relationis disputatione iam cognita. Illa enim sunt ad aliquid quæcunque id quod sunt, aliorum dicuntur, uel quomodolibet aliter ad ea, ut seruus domini seruus, & dominus serui dominus. Et magnum ad paruum dicitur, & rursus paruum refertur ad magnum. Quod si hoc in relatiuis omnibus inuenitur, nulla est dubitatio, quin etiam in his hoc deprehendi possit, quæ secundum ad aliquid opponuntur, ut ea ipsa id quod sunt oppositorum dicantur, uel quomodolibet aliter ad opposita. ut si est seruus domino oppositus, dominus serui dicatur, idest oppositi sui: & rursus si dominus seruo oppositus est, domini seruus dicatur. Paruum uero ad magnum & magnum ad paruum, id est ad oppositum sibi. Atque hoc quidem in omnibus secundum ad aliquid oppositionibus inueniri necesse est Quocirca fit hæc proprietas eorum quæ secundum ad aliquid opponuntur, quod ea ipsa quæ sunt, ad opposita referuntur, & ipsorum esse dicuntur. His ergo ante constitutis docet differentiam, qua inter se ea quæ secundum contrarietatem dicuntur, & ea quæ secundum ad aliquid, discrepant atq; dissentiunt, ait enim.

Illa uero quæ ut contraria opponuntur, ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur: contraria uero sibi inuicem dicuntur. neque enim bonum mali dicitur bonum, sed contrarium: nec album nigri album, sed contrarium. Quare differunt à se inuicem hæ oppositiones.

88. Dictum est in his quæ secundum ad aliquid opponuntur, quod ea ipsa id quod sunt, ad id quod sibi est oppositum dicerentur. Contraria uero & ipsa quidem opponuntur sibi, sed id quod sunt, ad opposita non dicuntur, contraria autem dicuntur. Hoc autem huiusmodi est. Bonum malo contrarium dicimus esse, & rursus malum bono. Nigrum quoque albo contrarium putamus, nihilominus quoque album nigro. Sed cum hoc arbitramur, non tamen dicimus ea, id quod sunt, esse oppositorum. Si enim diceremus id quod est bonum esse oppositi sui, non diceretur bonum malo esse contrarium, sed bonum esse mali bonum. Nec ita prædicationem quis faceret nigrum albo esse cõtrarium, sed nigrum albi esse nigrum. Hoc est enim id quod est nigrum dici ad oppositum suum, si quis dicat nigrum albi esse nigrum: Quod quoniam non dicitur, ea ipsa quæ sunt, non dicuntur oppositorum, ea s. quæ sibi ut contraria uidentur opponi. Sed quoniam dicimus bonum malo contrarium, & nigrum albo contrariũ, quanquam id quod sunt oppositorum non dicantur, ta-

men ad opposita ut contraria nominantur. Atq; hoc est quod ait. Ipsa quidem quæ sunt nullo modo ad se inuicem dicuntur. Contraria uero sibi inuicem dicuntur. Non enim dicitur bonum mali bonum, hoc est enim id quod est oppositi prædicare sed dicimus bonum malo contrarium. Quocirca differunt ea quæ similiter ad aliquid opponuntur, ab his quæ secundum contrarietatem sibi sunt opposita. quod ea quidem quæ secundum relationem opposita sunt, id quod sunt oppositorum dicuntur. Illa uero quæ ut contraria, ipsa quidem quod sunt oppositorum nomine, minime, sed tantum contraria prædicatur ut bonum contrarium esse dicatur oppositi sui non boni. Dicimus enim bonum malo contrarium, cum non dicamus bonũ mali bonum. Sed quoniam differentiam secundum ad aliquid oppositionis contrariorumq; monstrauit, ipsorum inter se cõtrariorum differentiam discrepantiamq; persequitur.

Quæcunque uero contrariorum talia sunt, ut in quibus nata sunt fieri, uel de quibus prædicantur, necessarium sit alterum ipsorum inesse, nihil horum est medium. Quorum uero non necessarium est alterum inesse, horum aliquid est medium omnino, ut languor & sanitas in corpore animalis natura habent fieri, & necessarium est alterum esse animalis in corpore, uel languorem uel sanitatem. Par quoque & impar de numero prædicantur, & necessarium est alterum in numero esse, aut impar aut par. & nihil est in medio eorum, neq; inter languorem & sanitatem, neq; inter par & impar. Quorum uero non est necessarium alterum inesse, horum est aliquod medium, ut nigrum & album in corpore natura habẽt fieri, & non est necessarium alterum horum inesse corpori. non enim omne corpus aut album aut nigrum est. prauum quoque & studiosum prædicantur quidem de homine, & de aliis multis, sed non est necessarium alterum horum inesse illis, de quibus prædicantur. non enim omnia uel praua uel studiosa sunt, sed est horum medium aliquid, ut albi quidem & nigri, fuscum & pallidum, & quicunque alij colores: praui uero & studiosi, quod neque prauum neq; studiosum est. in aliquibus itaq; nomina posita sunt his, quæ media sunt, ut albi & nigri, fuscum & pallidum, & alii colores. In aliquibus autem nomina quidem medio assignare promptum non est. sed per utrorumque extremorum negationem quod medium est, & determinatur. ut, neque bonum neque malum, neq; iustum neque iniustum.

89. Breuis contrariorum partitio hoc modo facienda est. Contrariorum alia sunt habentia medietatem, alia uero non habentia. & eorum quorum est aliquid medium, in aliis plures medietates, in aliis uero una tantum medietas inuenitur. atq; horum aliquæ medietates propriis nominibus appellantur, in aliquibus uero ipsæ quidem medietates propriis appellationibus carent, contrariorum uero negatione signantur. Sed hæc quæ dicta sunt a primordio repetentes propriis probemus exemplis. Illa uero contraria quæ medio carent, talia sunt, ut necesse sit alterum eorum proprio inesse subiecto, ut est ægritudo & sanitas. Omne enim corpus in quo ægritudo sanitasq; uersatur, aut ægrum aut sanum est. Atq; ideo quoniam ægritudo & sanitas medietate carent, alterutrum eorũ inerit ei subiecto, in quo utraq; nata sunt fieri, & de quo prædicantur. Nam quoniam in corpore animalis sanitas, & ægritudo fieri nata est. i. ita fieri solet, & ita omne natum est animal, ut aut sanum esse possit aut ægrum; & quoniam de animalis corpore aut sanum, aut ægrũ prædicatur, necesse est, quoniam hæc medio carent, in omni corpore animalis aut ægritudinem, aut sanitatem esse. Quocirca eorum quæ medio carent, necesse est alterum interesse subiecto, & quæcunque talia sunt, ut alterum ipsorum subiecto inesse necesse sit, nulla inter ea medietas clauditur. Illa uero contraria in quibus aliqua medietas est, non sunt talia, ut eorum necesse sit alterum inesse subiecto. Nam in illis quæ medio carent, idcirco alterutrum subiecto inesse necesse est, q̃ eorũ medietas nulla est, quæ possit interea subiectæ inesse substantiæ. ut in numero, quoniam paritas & imparitas medium nihil habent. Omnis enim numerus aut par, aut impar est. nec est quod præterea numero inesse possit. ideo omnis numerus aut par, aut impar est. In his uero quę inter se medietatem aliquam complectuntur, non est necesse semper alterum contrariorum inesse. Potest nanque inesse medietas, ut in colore, quoniam album atque nigrum contrarietatis uice diuersa sunt. Habent autem medium, quod est rubrum uel pallidum, idcirco non omne corpus uel album uel nigrum est, quoniam potest aliquando in subiectis corporibus albi atque nigri medietas inueniri. Videmus nanque rubrum corpus, ut rosam, multosq; præterea flores, quos uerni temporis clementia, parturit. Recte igitur dictum est. eorum quorum non sunt aliquæ medietates, alterum semper inesse subiectis. & in quibus necesse est alterum inesse, fieri non posse quin illic medietas nulla sit. Eodem quoque modo & quæ medietates habent, non necessario alterutra subiectis inesse: & quæ non est necesse alterutra subiectis inesse, non est dubium, quin illic quædam possit esse medietas. Sed in aliquibus quidem plures, in aliquibus autem una est medietas, ut in colore, inter album atque nigrum plures medietates sunt. Est enim, ut dictum est, rubrum est quoque pallidum. eodem quoque modo Venetũ & multa præterea huiusmodi. In calido uero atque frigido una medietas est, quæ dicitur tepor. Horum autem quibus una medietas est in aliis nomen est positum, in aliis non. Et positum quidem nomen est, ut inter calidum frigidumq;, hanc enim medietatem tepidum esse prædicamus. Non est uero positum in eo quod Aristoteles ipse sic dixit. Improbi uero & probi medietas hæc est, quod neque probum est neque improbum. Nam quoniam bonum atque malum sibi sunt contraria, non autem necesse est omne quod boni mali ue susceptibile est, uel bonum esse uel malum, idcirco dixit bonum malumq;, cum sint contraria, habere quandam medietatem, cui nomen positum quidem non sit, sed nihilominus eam quis positam inter has contrariorum naturas inueniet. Nam quod dictum est a posterioribus, inter bonum malumq; esse ea quæ dicantur indifferentia. ut est inter uirtutem atque turpitudinem, quæ utraque sibi sunt contraria. diuitiæ & pulchritudo, quæ, ut Stoici putant, neque mala neque bona sunt, atque idcirco indifferentia nominauere. sed hoc ipsum quod dicimus indifferens apud priores nomen non erat, & a posterioribus inuentum est. Aristoteles autem, qui hoc nomine usus nunquam est, ait probum atque improbum habere quidem aliquam medietatem. ueruntamen eam nullo nomine nuncupari, sed eam utriusque contrarii negatione definiuit. Ait enim medietatem probi atque improbi esse, quod neque probum esset, neque improbum ut iusti atque iniusti medietas est, quod neque iustum neque iniustum est. Sed ne uideatur inconueniens aliquid negationibus definiri, ipse ait. In aliquibus uero non est nomine assignare medietatem, utriusque uero negatione definitur. Nanque ubi est una medietas, si utraque contraria sint remota, sola tantum medietas permanebit: ut in eo quod est bonum & malum quoniam his una medietas est, sublato bono atque malo, solum, quod neque bonum neque malum est, relinquitur. Quocirca tota rursus diuisio breuiter assumenda est. Eorum quæ sunt contraria, quorum necesse est semper alterum inesse in his, in quibus ea secundum propriam naturam inesse contingunt, ea nullam inter se retinent medietatem, ut in corpore sanitas & ægritudo. in numero paritas atque imparitas. Quæcunque uero in his in quibus esse possunt, non ita sunt, ut eorum necesse sit alterum inesse, hæc aliquam inter se qualitatem medietatis amplectuntur. ut albedo atque nigredo, rubrum. frigidum atque calidum, teporem. Horum autem alia sunt quæ unam solam continent medietatem, alia uero quæ multas. Et multas, ut inter album atque nigrum, rubrum, pallidum, uenetumq;, medietates sunt. Inter calidum atque frigidum una sola est medietas, tepor. Horum autem quæ unam retinent medietatem, in aliis nomina sunt posita, ut in eo ipso calore ac frigore. Est enim tepor medietas caloris atque frigoris. In aliquibus uero nomen positum non est, ut in eo quod est bonum atque malum, iustum atque iniustum: in his enim medietas nomen positum non habet, sed utrorumque contrariorum negationibus definitur, ut dicamus eam esse boni atque mali medietatem. quod neque bonum est neque malum, eamq; esse iusti & iniusti medietatem, quæ utraque con-

trarietate summota, utrorumq; negationem relinquit, ut est neque iustum neque iniustum.

Priuatio autem & habitus dicitur quidem quæ habent fieri circa idem aliquid, ut uisio & cæcitas circa oculum. Vniuersaliter autem dicendo, in quo natus est habitus fieri, circa hoc idem dicitur utrunq; horum.

90. Ordine tertiam speciem propositæ oppositionis exequitur, eam quæ secundum habitum priuationemq; dicitur. atque in ea unam similitudinem posuit, quæ illi est cum contrarietate coniuncta. Nam sicut ea quæ sunt contraria circa idē sunt, ut album, quoniam semper in corpore est, nigrum quoq; semper est in corpore: & iustitia, quoniam semper animo inserta est, iniustitia quoq; mentis est uitium: ita quoq; ea quæ secundum priuationem habitumq; dicuntur, circa idem semper necesse est inueniri, ut quoniam uisus habitus est. habemus enim uisum, & uisus est in oculo & circa oculū. Cæcitas quoque quæ priuatio uisus est, præter oculum non est. Auditus etiam qui habitus est, quoniam circa aures est, eius quoq; priuatio, quæ surditas dicitur, ab auribus non recedit. ita quoque & circa quod fuerit habitus, circa idem ipsum illius habitus priuatio consideratur. Atq; hinc regulam dat. Vniuersaliter enim dicit in quo sit habitus, in eo fieri priuationē. Quid uero sit priuari continuata dispositione subiunxit.

Priuari autem tunc dicimus unumquodque susceptibilium habitus, quando id quod natum est habere, & quando natum est habere, nullo modo habet.

91. Quid sit priuatio, hac Aristoteles definitione conclusit. Neque enim quæcunque non habent uisum, cæca dicuntur. nec uere surdum est omne quod non accepit auditum: nemo enim neque parietem cæcum dixerit, neq; surdum lapidem, nec quicquid huiusmodi est. Sed ea sola priuari dicimus habitu, quæcunque aut habuere habitum, eoque caruere: aut habere potuere, & non habent. Parietem autem idcirco non dicimus cæcum, quod in eo uisus naturaliter uenire non potuit. Paruos uero catulos, quibus uisus non est, non satis digne aliquis cæcus esse pronunciet. Eo enim tempore nondum naturaliter uisum habere possunt. Si uero exhaustis diebus, quibus his oculi patefieri, & lucē haurire naturaliter possunt, nō habeant uisum, eos cæcos esse manifestum est. At uero neque ostrea dicuntur edentula, quoniam naturaliter non habent dētes, sed nec infantulos, quibus adhuc nondum huiusmodi ætas est, ut habeant dentes, uocamus edentulos: sed si aut is qui ante habuit, dentes amiserit, aut quo iam tempore habere naturaliter debet, dentes non habet. ut si quis puerorum septimo anno omnino nullum creauerit, illos iure edentulos appellamus, atque hoc est, quod ait.

Edentulum enim dicimus non qui non habet dentes, nec cæcum qui non habet uisum, sed quando qui debuit habere, non habet. Quædam enim à generatione neque dentes, neque uisum habent, sed non dicuntur edentula, neque cæca.

92. Hoc est, non omne quod non uidet, cæcum: nec quod dētes non habet, edentulum appellamus. Plura enim sunt, quæ aut omnino, aut certo tempore naturaliter hæc habere non possunt. sed est illa priuatio quoties is habitum nō habet, qui habere naturaliter potest, & eo tempore, cum iam per naturā illius esse compos habitus possit. uel si habens quis retinensque habitum, illum cuiuslibet incursione casus amiserit. ut in pueris iam adultis si non habeant dentes. Nam quoniam homines sunt, possunt habere. quod si habentes amiserint, edentuli dicuntur. si uero omnino non creuerint dentes, quoniam iam pueris atque adultis, ut dentes haberent, naturaliter poterat euenire, id quod casu aliquo, uel ægritudine officiente factum est: eos edentulos, & habitu dentium priuatos esse nominamus.

Priuari uero, & habere habitum, non est habitus & priuatio. habitus enim est uisus, priuatio uero cæcitas. habere autem uisum, non est uisus, nec cæcum esse, cæcitas. priuatio enim quædam est cæcitas. cæcum uero esse, priuari, & non priuatio est.

93. Hic uerissima ratione monstratur, utrum ea quæ sub priuatione atque habitu cadant, priuationes sint atque habitus, an minime. nam quoniam habitus est uisus, priuatio uero cæcitas, sub habitu uero est habere uisum, & sub priuatione esse cæcum: utrum habere uisum idem sit quod ipse qui habetur uisus, & utrum idem sit cæcum esse, quod cæcitas, perspicaciter intuentibus aliud quoddam est habere aliquid, aliud quod habetur. Tres nanque res sunt, in eo in quo est habitus, is qui habet, ea res quæ habetur, & habere. ut est is qui uidet, & ipse uisus, & hoc ipsum quod ex utrisq; fit, ex eo scilicet qui uidet & uisu, quod est uidere. Distat autem & uidere ab eo qui uidet, & hoc ipsum uidere rursus a uisu. Aliud est n. id quod fit, quam is qui facit. Videre autem uidens operatur. aliud est igitur uidere quam uidens. Distat autem uidere etiam a uisu. aliud nanque est id quod fit, quam id per quod aliquid geritur, uidere autem per uisum fit. Distat ergo uidere ab eo ipso qui ipsum uidere efficit uisu. sed uidere, uisum habere est, uisum autem habere, habitum retinere est, & uisus habitus est. Non est igitur idem habitus & quod est sub habitu i. quemlibet habitum retinere. Eodem quoque modo etiam in priuatione. & illic quoque tres sunt res, is qui priuatur, hoc ipsum quod fit id est priuari, & ipsum quo quis priuatur idest ipsa priuatio. Quod si distat is qui habet eo ipso quod est habitum habere distat & is qui priuatur eo quod est priuari. Quod si etiam distat quod est habere habitum, illo ipso habitu qui habetur, distat necessario id quod est priuari, illa ipsa scilicet priuatione qua quisque priuatur. Quare neq; id quod sub habitu est, habitus appellari potest, neque id quod sub priuatione, priuatio. Recte igitur dictum est, habitum habere, non esse habitum priuarique non esse priuationem: cui rei alia quædam ualidior uis argumentationis adiungitur, quam Aristoteles ita pronunciat.

Amplius si idem esset cæcitas & cæcum esse, utrunque de eodem prædicaretur. Sed cæcus dicitur homo, cæcitas uero nullo modo homo dicitur.

94. Si idem inquit esset cæcitas quod est esse cæcū, de quocunque cæcum esse diceretur, de eo quoque cæcitas prædicaretur. sed cæcum dicimus esse hominem, cæcitatem uero ipsum hominem nullus dicit. quare, quoniam in utrisque diuersa est prædicatio, & de quo cæcitas dicitur, non de eo dicitur cæcum: rursumq; de quo cæcum esse prædicatur, is cæcitas dici non potest, non est, dubium, quin aliud sit cæcū esse, quā cæcitas idest priuationem esse aliud quam priuari. sed quamuis distent, æquali tamen oppositionis uice funguntur, quod ipse loquitur sic.

Opposita uero etiam hæc uidentur esse, priuari, & habitum habere: sicut priuatio & habitus: modus enim oppositionis idem est. nam sicut cæcitas uisui opposita est: sic cæcum esse ad uisum habere oppositum est.

95. Aequa nanque proportione sibi priuatio atque habitus opponuntur, & ea quæ sub priuatione habituque clauduntur. Cur enim si priuatio atque habitus, id est uisus & cæcitas, sibi sunt opposita, non etiam uidere atque esse cæcum eodem modo inuicē sibimet opponantur? Quare quanquam hæc distent tamen modus in his oppositionis æqualis est.

Non est autem neque id quod sub affirmatione & negatione iacet, affirmatio & negatio. affirmatio nanque oratio est affirmatiua: negatio autem oratio negatiua. horum uero quæ sub affirmatione & negatione sunt, nullum est oratio, sed res ipsæ. Dicuntur autem etiam hæc esse opposita alterutris, sicut affirmatio & negatio. nam in his, modus oppositionis est idem. Sicut enim affirmatio aduersus negationem opposita est, ut quæ, sedet; ei quæ: non sedet, sic & res quæ sub utroque positæ sunt, sedere quempiam, non & sedere.

96. Ad quartam oppositionis speciem transitum fecit, quæ secundum affirmationem negationemq; dicitur. Affirmatio autem est, quæ aliquam rem alicui quadam participatione cō iungit. Negatio uero, quæ aliquam rem ab aliqua re quadam separatione disiūgit, ut est omnis homo animal. Animal enim ad hominem hæc oratio iungit. Participat enim homo: pro-

prio

prio genere, scilicet animali: negatio uero, homo lapis non est. Disiungit enim naturam lapidis ab humanitate qui negat, sed multa de his in lib. de interpretatione dicenda sunt. Quare plenior horum disputatio in tempus aliud differatur. Aristoteles uero simplicissime & pene incuriose propter eos qui instituuntur, definitiones affirmationis negationisq; assignauit, dicens negationem affirmationemque affirmatiuas esse negatiuasque orationes. Quod si examinatius ac subtilius definisset, affirmationem per affirmatiuam orationem non definiret. Nam si dubium est quid sit affirmatio, nihilo magis clarum atque perspicuum est, quid sit affirmatiua oratio. Ideirco q si quis nescit quid sit affirmatio, idem sine dubio nesciturus est, quid oratio sit affirmatiua. Sed idcirco hic indulgentius terminauit, quòd in libro περὶ ἑρμηνείας utriusque ueram plenamque uim definitionis aptauit. Eadem quoque in his ratio est, quæ sunt sub affirmatione, & negatione, quę in his quę sub priuatione atque habitu ponebantur. nam sicut non est idem habitus atque priuatio, quod habere habitum atque priuari: ita non idem est affirmationem, & negationem esse id quod est sub affirmatione & negatione. Affirmatio est, uerbi gratia, sedet Socrates. negatio uero, non sedet Socrates. Sub affirmatione autem hoc ipsum, sedere Socratem, idest hoc qđ affirmatio dicit facere. Sub negatione uero, non sedere Socratem, idest non facere id quod negatio submouet. Hoc autem ita probatur, quod omnis affirmatio omnisque negatio, orationes sunt, sicut eorum supradicta definitio determinatioque monstrauit. Sedere autem, & non sedere, idest facere & non facere, orationes non sunt. Quòd si affirmatio atque negatio orationes sunt, dicitur id quod sub affirmatione & negatione est, ab ipsa affirmatione, & negatione distare. Sed in hoc seruant illam quoque similitudinem, quod ea ipsa sibi sunt opposita, quæ secundum affirmationem negationemque dicuntur. Sicut enim ipsa affirmatio quæ dicit, sedet Socrates, & quæ dicit, non sedet Socrates: ita quoque idipsum quod est sedere Socratem, & non sedere, certa ratione similitudinis opponuntur. Sed quoniam quattuor species oppositionis dictæ sunt hūc Aristotelis uestigia persequentes, earum differentias colligamus, quæ sunt numero sex. Nam si quæ res sint quatuor, easque differre a se ac distare uolumus: sex solas differentias inuenimus. Cum enim primam differre a secunda ac tertia atque quarta ponimus, tres sunt differentiæ. Item secundam rē a prima re differre, ostendere atque demonstrare superfluum est. Cum enim primæ rei ad secundam, distantiam colligeremus, quid secunda distaret a prima docuimus. Relicta igitur primæ ad secundam rem differentia, secundæ & tertiæ, item secundæ quartæque differentiæ monstrabūtur, quæ sunt duæ: quæ tribus superioribus iunctæ quinq; solas efficiunt. Restat tertiæ rei quartæque distantia. Nam tertiæ ad secundam atq; primam demonstrata est discrepantia, cum primam a tertia distare, atque eodem modo secundam a tertia monstrabamus. Id his probatur exemplis. Nam cum oppositio ea quę est secūdum ad aliquid, ab his oppositionibus, quæ sunt secundum cōtrarietatem, priuationem atque habitum, affirmationem, & negationem distare proponitur, tres sunt differentiæ. Cū uero ea quæ secundum priuationem atque habitum oppositiō est, a contrariis, & ab affirmatione negationeque discrepat, duæ sunt differentiæ, quæ iunctæ superioribus quinque perficiunt. Idcirco enim quid distaret habitus atque priuatio, ab oppositione quæ relatiua est, prætermisimus, quoniam prius monstrauimus quid relatiua oppositio ab habitu priuationeque differret. non est enim dubium, æquam esse in utrisque differentiam, cum una ab alia discrepauerit. Restat una sola differentia quæ est contrariorum ad affirmationem scilicet & negationem. prætermissa nanque est contrariorum differentia, ad relatiua scilicet & secundum habitum priuationemque oppositionem: quoniam quid hæc superius a contrarietate distarent, monstrata sunt. Quare, quoniam quot sunt horum differentiæ cognitum est, ad sequentis operis ordinem ueniamus.

Quod autem priuatio & habitus non sic opponuntur, ut ad aliquid, manifestum est, neque enim dicitur hoc ipsum, quod est oppositi. uisus enim non est cæcitatis uisus, nec alio ullo modo ad ipsum dicitur. Similiter autem neque cæcitas dicitur uisus cæcitas, sed priuatio quidem uisus cæcitas dicitur, cæcitas uero uisus non dicitur. Amplius ad aliquid omnia, reciproce dicuntur. quare, & cæcitas si esset eorum quæ ad aliquid sunt, utique conuerteretur ad illud ad quod dicitur: sed non conuertitur, neque enim uisus dicitur cæcitatis uisus,

97. Omnia quidem in hac differentia perspicua, & superius in contrariorum differentia relatiua oppositione, ante præmissa sunt. Vnam nanque differentiam contrariorum relatiuorumque dixit esse, quod contraria non ita, ut ea quæ sunt ad aliquid, conuerterentur. Neque enim quis pronunciat malitiam bonitatis esse malitiam, neque bonitatem malitiæ esse bonitatem uelut filium patris esse filium, rursusque patrem filii patrem. Eadem quoque & in his quæ secundum priuationem habitumque redduntur, dicitur differentia. Nam sicut ea quæ sunt ad aliquid opposita, aduersum semetipsa redduntur, & omnia ad opposita prædicantur, non eodem modo in habitu atque priuatione est. Nullus enim dicit cæcitatis esse uisum, nec rursus uisus esse cæcitatem. Quocirca, si ea quæ sunt relatiua ad opposita prædicantur, conuersumque dicuntur (cum enim sit oppositus filio pater, pater filii dicitur scilicet ad oppositum, rursusque conuertitur, ut patris filius appelletur.) quoniam hoc in his quæ sunt secundum priuationem & habitum non dicitur. (Neq; enim cum sit uisus oppositus cæcitati secundum priuationem atque habitum dicitur uisus cæcitatis. i. nunquam secūdum hanc oppositionem aliquid oppositi prædicatur neque conuertitur. neq; enim dicitur cæcitas uisus.) recte priuatio atque habitus non in eadem qua relatiua, sed in alia specie numerata sunt.

Quod autem neque ut contraria opponuntur ea, quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, ex his manifestum est. Quorum enim contrariorum nihil est medium, necesse est in quibus nata sunt fieri, aut de quibus prædicantur, alterum ipsorum inesse semper. horum enim nihil erat medium, quorum alterum necessarium erat inesse susceptibili, ut languorem & sanitatem, & impar & par. Quoniam uero aliquod, est medium, nunquam necessitas est omni susceptibili inesse alterum. neq; enim necesse est omne susceptibile candidum uel nigrum esse, neque frigidum neque calidum: horum enim medium aliquid nihil prohibet esse. horum etiam erat aliquid medium, quorum non erat necessarium alterum inesse susceptibili, præter illa quibus naturaliter unum inest, ut igni calidum esse, & niui candidum. In his enim determinate necessarium est alterum inesse, & non alterutrum. non enim possibile est ignem frigidum esse, neque niuem nigram. Quare omni quidem susceptibili non est necessarium alterum eorum inesse, sed solum quibus naturaliter unum inest, his determinate unum, non alterutrum inesse contingit.

98. Prolixitatem textus idcirco contraxi, quod & ea ipsa quæ dicuntur, supra iam dicta sunt, ne longior ordo possit aliquod creare fastidium, quod nos hac textus diuisione seiunximus, & prius quidem proponit ante oculos, omnes inter se

contrariorum differentias, quas ipse quantum potero breuissime commemorabo. sic enim Contrariorum quæ mediis carent, semper alterum inesse ei quod illas contrarietates suscipere potest, ut ægritudo & sanitas. quoniam semper in animalis corpore reperitur, & ea sine ullo est aduersus suum contrarium medio. idcirco omne corpus animalis semper aut ægrotat, aut sanum est, & semper alterum, aut sanitas, aut ægritudo inest ei, quod has suscipit contrarietates. Eorum uero contrariorum quæ habent aliquam medietatem, nō necesse est semper alterum inesse ei cui accidunt, ut album atque nigrum, cum sint utraque contraria. quoniam habent aliquam medietatem, ut rubrum, ueniunt autem semper in corpora, non necesse est omne corpus fieri aut album, aut nigrum. Quoniam potest aliquando contingere, ut illa eorum medietas corpori cuilibet eueniat. Atque hoc ita est in iis quæ medio non carent, quæ ipsa mediata uocamus exceptis his quibus ita contrarietas est insita per naturam, ut nix alba est, ignis calidus. In his enim unam semper necesse est euenire non aliam, nec utrumlibet, sed definite unam. id enim non uenit in ignem, ut aliquando fit calidum, aliquando frigidum, aliquando uero quod horum medietas est, tepidum, sed semper naturali calore succenditur. Nec nix aliquando fit nigra, nec rursus rubea, nec ullis aliis coloribus permutatur, sed solum semper alba est: Cum hæc ita sint, ea quæ secundum habitum priuationemque opponuntur, si & ab his contrariis distare monstrata sint, quæ mediis carent, & ab his quæ intra se quandam medietaté qualitatis includunt. & ab his quoque quæ cum mediata sint, tamen definite alicui insunt, perfecte monstratum est ea quæ secundum habitum & priuationem sunt, a contrariis discrepare. Quare quid distent Aristotele teneamus auctore.

In priuatione uero & habitu neutrum horum quæ dicta sunt, uerum est: neque enim semper susceptibili necessarium est alterum inesse eorum. Quod enim nondum naturam habet ad uidendum, neque cæcum, neque uisum habens dicitur. Ideoq; non erunt hæc talium contrariorum, quorum nihil est medium, sed neque quorum est medium. necessarium enim est omni susceptibili alterum istorum inesse. Quando enim iam natum fuerit ad habendum uisum, tunc aut cæcum, aut habens uisum dicetur: & horum non determinate alterum, sed alterutrum contingit. non enim necessarium est, uel cæcū uel habens uisum esse, sed quod contingit. In contrarijs autē quibus medium est, nunquam necessarium fuit omni susceptibili alterum inesse, sed quibusdam, & his determinate unum, sed non quod contingit. unde palam est, quòd secundum neutrum modum tanquam contraria, opposita sunt hæc, quæ secundum priuationem & habitum opponuntur.

99. Dat primo differentias, quibus ea quæ sunt secundum habitum & priuationem opposita, ab iis quæ sunt immediata contrariis distent. In his enim contrariis quæ medium non habēt, semper necesse est ipsorum alterum inesse ei, quod his ipsis subiectum est. In habitu uero & priuatione non ita est, Non enim semper quælibet res aut habitum habet, aut priuationem, sed est tempus quando utrunque non habeat. ut catuli, quibus nondum per naturam oculi patent. Illos enim nec habere habitum dicimus, quoniam non uident: nec priuatos uisu, quoniam paruuli adhuc uisum per naturam habere non possunt. Igitur horum quæ sibi secundum priuationem habitumque sunt opposita, non semper alterū subiecto inest eorum. Sed eorum quæ sunt contraria immediata idest medio carentia, semper alterum susceptibili inest. Distat igitur ea quæ secundum habitum & priuationem est oppositio, iis quæ secundum contraria putantur opponi. Sed quoniam sunt quædam contraria, quæ insunt alicui per naturam, ut niui album. Igni calidum. coruo nigrum. etiam ab his discrepat oppositio priuationis & habitus. Ea enim quæ per naturam insunt, definita sunt, & nullo modo permutantur, ut est album niui. non enim nix aut alba, aut nigra est, sed tantum alba & coruus non aut albus, aut niger, sed solum niger. In priuatione uero & habitu una res esse non potest definita, sed semper aut priuatio contingit, aut habitus, & hoc est quod ait. Et horum non definite alterum, sed alterutrum idest aut hoc, aut illud. Neque enim necesse est aut cæcum esse, aut habentem uisum definite subaudiendum est: catulus enim qui per naturam nō dum uidet, aut habitum habiturus est, id est uisum, aut eo priuandus est, ut sit cæcus, sed non definite unum, sed aut hoc aut illud indefinite contingit. distat igitur hæc oppositio ab his contrariis, quæ aliquibus per naturam immutabiliter accidunt. Restat igitur ut ab his contrariis. quæ mediata sunt, hanc oppositionem differre doceamus. In illis enim non semper necesse erit contraria inesse subiecto. Idcirco quòd eorū medietas possint subiectis euenire substantiis, ut album uel nigrum, quod non est alicui per naturam, sed tantum secundū accidens. Possunt enim utraque non esse in corporibus, quoniam his uel rubrum, uel pallidum, quæ sunt eorum medietates, eueniunt. In priuatione uero & habitu id non est. Quādo enim poterit per naturam habere habitum, utrisque quæ ea suscipiunt, carere non possunt. Catulus enim, cum per naturam uidere potuerit, aut habitum habere dicitur, & est uidens: aut priuationem, si fuerit cæcus. Ita semper ab eo tempore, quo illi per naturam utrumlibet habere concessum est, alterutrum retinebit, id est aut priuationem retinebit aut habitum. Quocirca, si in his contrariis quæ medio non carēt, potest fieri ut utraque contraria in subiecto non sint. in priuatione uero & habitu ab eo tempore quo per naturam potest utrunque retinere, fieri non potest nisi eorum habeat alterū. distant hæc quoque mediata ab his quæ secundum nim priuationis atque habitus opponuntur. Sed ante monstratum est & his contrariis quæ per naturā essent, & iis quæ medio carerent. hanc oppositionem esse dissimilem. Recte igitur positū est priuationis atq; habitus oppositionem ab his, quæ opponuntur ut contraria, discrepare.

Amplius in contrariis quidem existente susceptibili, possibile est in alterutrum fieri mutationem, nisi alterum alicui naturaliter insit, ut igni calidū esse: namq; possibile est quod sanum est, languere: & candidum, nigrum fieri: & ex studioso, prauum: & ex prauo, studiosum possibile est fieri. prauus enim ad meliores consuetudines deductus, & ad doctrinas, & si modicum aliquid, proficiet ut melior sit. Si uero semel uel modicum crementum sumpserit, palam est quod aut perfecte mutabitur, aut satis multum incrementum sumet. Semper enim bene mobilior ad uirtutem fiet, uel quodcunque crementum sumpserit à principio. Quare uerisimile est amplius eum sumere crementum, & hoc dum semper fit, perfecte in contrarium habitum restituetur, nisi forte tempore suspensum sit. Verum in priuatione & habitu impossibile est mutationem in alterutrum fieri, sed ex habitu quidem in priuationem fit mutatio, a priuatione uero in habitum impossibile est. neq; enim qui cæcus factus est, rursus uidit, neq; cum esset caluus rursus comatus est factus, nec cum esset sine dentibus, dentes iterum orti sunt.

100. Aliam rursus contrariorum & huius oppositionis quæ secundum habitum priuationemq; dicitur discrepantiam ponit. Ea enim quæ contraria sunt, possunt in alterna uariatis uicibus permutari. Quod enim calidum est, potest effici frigidum: rursusq; quod frigidum est, potest in caloris uerti qualitatem. His tamen (ut dictum est) solis exceptis, quibus una quælibet res contrariorum naturaliter insita est. in his enim solis fieri non potest alterna mutatio. In his uero quæ accidenter, & non per naturam subiectis eueniunt, fit semper in contraria permutatio, ut ex sano ægrum, ex ægro rursus sanum corpus efficitur animalis. Iam uero illud uerum est, ex bono procliuior semper semita uidetur ad malum, & facillima esse ex probitate ad malitiam permutatio. quod Terentiano docetur exemplo. A labore procliuem ad libidinem. Sed quanquam difficilis sit trāsitus ad uirtutes a turpitudine uitiorum, Aristoteles tamen fieri posse hunc transitum confirmat. Huius enim philosophi sententia est, uirtutes non esse scientias, ut Socrates ait, neque ut Stoici naturaliter eas esse, sed discibiles, & per quandam boni consuetudinem, hominū mentibus inseri. Atque ideo siquis sit quibuslibet prioribus uitiis obnoxius, si eum melior sermo susceperit, & sapientium con-

suetudi-

suetudine confabulationeq; comatur, aliquid ex ante actis uitiorum illecebris emendabitur, & sese aliquantulum exuet, & paululum liberior ad meliora procedet. Ita ut fit primo quidem minus malus, post uero non malus, deinde iamiamq; aliquantulum bonus. Cui si huiusmodi intensio frequentissime fiat, nec paruitate temporis præueniatur. aut ei terminus mortis officerit, non est dubium, illum ex pessimo per probas consuetudines confabulationesque sapientium in perfectum uirtutis habitudinem permutari. Est igitur ex bono in malũ, & ex malo in bonum rursus permutatio, atque hoc quidem fit in contrariis. In habitu uero & priuatione nõ fit: est namq; permutatio, sed hæc una tantum, nulla ratione sese conuertens. at enim ab habitu ad priuationem permutatio, a priuatione uero ad habitum impossibile est. Et hoc planissime docet exemplis. Quis enim unquã ex cæco factus est uidens? quis aliquando caluus, crinitus efficitur? cui amissis ætate dẽtibus rursus alii procreantur? Quare si in cõtrariis fit alterna mutatio, in priuatione uero atque habitu non fit, distat hæc oppositio ab ea scilicet oppositione, quæ fit secundum contrarias qualitates.

Quæcunque uero tanquam affirmatio, & negatio opposita sunt, palam est, quod nullo prædictorum modorum opposita sunt. In solis enim istis necessarium est semper alterũ quidem eorum uerum, aliud autem falsum esse. neq; enim in contrariis necessarium est semper, alterum uerum esse alterum falsum. neque enim in iis quæ sunt ad aliquid, neque in habitu & priuatione, ut sanitas, & languor, contraria sunt, & neutrum neque uerum, neque falsum est. Similiter duplum & dimidium tanquam relatiua opposita sunt, & non est eorum alterum neque uerum, neque falsum. sed neque ea quæ secundum priuationem, & habitum dicuntur, sicut uisus & cæcitas. Omnino autem eorum quæ secundum complexionem nullam dicuntur, nihil neque uerum, neque falsum est, porro autem omnia quæ dicta sunt, sine complexione dicuntur.

101. Expositis his differentiis, quibus uel contrariis relatiua, uel priuatio & habitus relatiuis, uel rursus priuatio & habitus contrariis discreparent; nunc sequitur quid his omnibus secundum affirmationem negationemq; opposita differt. & dat signum propriũ affirmationis, & negationis, ut eas semper queamus agnoscere. ut siqua sint quæ hoc signo minime teneantur, illa ab affirmationis negationisque oppositione differre dicamus. In affirmatione enim & negatione fieri non potest, ut si affirmatio uera sit, statim falsa negatio non fiet si negatio uera, affirmatio mendacii nota carere possit, ut siquis dicat Socrates ambulat. Socrates non ambulat. Si uerũ est Socratem ambulare, falsum est non ambulare. Et rursus si uerum est non ambulare, falsum est ambulare. Hanc autem ueri falsiq; diuisionem nullus unquam in aliis oppositionibus poterit inuenire. Nam in his quæ sunt ad aliquid, non solum non est necesse oppositionem ipsam sibi uerum falsumque diuidere, sed in his nulla omnino neque ueritas neque falsitas inuenitur. Siquis enim dicat hoc tantum, pater; uel rursus, filius; neque uerum aliquid neque falsum pronunciat. Et in contrariis quoque idem est: nam cum bono malum sit contrarium, siquis nominet bonum, & siquis rursus simpliciter pronunciet malum, nulla in hac prædicatione neque falsitas, neque ueritas est. Eodem quoq; se modo habet etiam in his quæ secundum habitum priuationemque dicuntur. Similiter enim nihil neque uerum, neque falsum est, siquis uisum nominet uel cæcitatem. Hoc autem idcirco euenit, quia omnia quæcunque sunt, in quibus aut falsitas, aut ueritas inuenitur, secundum aliquam complexionem dicuntur. Ea uero quæ simpliciter proferuntur, ueri atque falsi prolatione carent, ut ipse ait, cum in principio omnia prædicamenta numeraret, dicens: Singula eorum quæ essent dicta in nulla affirmatione dici, quadam uero complexione inter se horum prædicamentorum ueritatem falsitatemque gigni. Quibus Aristoteles edocuit præter complexionem aliquam in sermonibus, ueritatem falsitatemque inueniri non posse. Sed exemplo quoque hoc manifestum est. Si enim dixero Socrates homo est, aut uerum aut falsum est. Quod si hoc tantum dicam Socrates, aut rursus, homo, nihil in eo neque ueritatis neque falsitatis est. Quocirca, quoniam omnis affirmatio cum complexione profertur, potest in ea aut ueritas, aut falsitas inueniri. Ea uero quæ sunt ad aliquid, simpliciter & sine ulla complexione dicuntur. Similiter autẽ & contraria, & ea quæ sunt secundum habitum priuationemque sibimet opposita, ut est, pater filius: bonum malum: uisus cæcitas. quæ quoniam sine complexione dicuntur, ubi autem complexio non est, illic neque falsitas, neque ueritas est. In affirmationibus uero solis, & negationibus, quoniam secundum complexionem dicuntur, aut ueritas, aut falsitas reperitur: secundum affirmationem & negationem oppositio a cunctis aliis superioribus distat.

Sed maxime uidebitur hoc tale contingere in his quæ secundum complexionem contraria dicuntur. Sanum namque esse Socratem, ad languere Socratem contrarium est: sed neque in his necessarium est alterum semper uerum, alterum autem falsum esse: cum enim Socrates sit, erit illud quidem uerum, illud uero falsum. cum uero non sit, ambo falsa sunt. neque enim languere, neque sanum esse, uerum est, cum non sit ipse Socrates omnino. In priuatione uero & habitu cum non sit, neutrum uerum esse. cum uero sit, non semper erit alterum uerum, alterum autem falsum. Habere namque uisum Socratem, ad id quod est Socratem cæcum esse oppositum est, sicut priuatio & habitus. & cum sit, necessarium est alterum uerum uel falsum esse. cum enim nondum natus est habere, utraque falsa sunt: & cum non sit omnino Socrates, sic quoque falsa sunt utraque, & uisum eum habere, & cæcum esse.

101. Quoniam uidentur quædam contraria secundum complexionem dici in quibus aut falsitas reperitur, aut ueritas, sed neque ut affirmatio sit, neque ut negatio: de his quoque dicit quid distent, his complexionibus, quæ secundum affirmationem negationemque dicuntur. Nam sicut ægritudo est contraria sanitati, ita quoq; ægrotum esse Socratem, ei quod est sanum esse contrarium est. Oratio quoque quæ dicit, Socrates sanus est, contraria est ei quæ pronunciat, Socrates ægrotat. in his ergo & ueritas inuenitur & falsitas. Quid igitur hæc distant ab ea oppositione quæ secundum uim affirmationis, aut negationis opponitur? Hoc scilicet, quód subsistente re, de qua utraque dicuntur, utrumlibet eorum uerum est, si tamen ea contraria prædicantur, quæ mediis carent. nam uiuente & subsistente Socrate, quoniam ægritudo & sanitas immediata contraria sunt, siquis de Socrate dicat; Socrates sanus est: rursusque alius pronunciet, Socrates ægrotat, unam ueram, unam falsam esse necesse est. Socrates enim uiuens aut ægrotat, aut sanus est. & si uerum est eum ægrotare, sanum esse falsum est: & si falsum est ægrotare, sanum esse uerum est. Si uero Socrates ipse non subsistat, neq; omnino sit, utrunque de eo falsum est dicere, quoniam ægrotat, & sanus est. qui enim omnino non est, neque omnino poterit ægrotus esse nec sanus. Ergo in contrariis subsistente re de qua prædicantur, semper una prædicatio uera est, alia falsa, in his scilicet contrariis quæ secundum complexionẽ dicuntur, & carent medio. non subsistente autem re, contrarietates utræque sunt falsæ. Illa uero quæ secundum priuationem habitumque dicuntur, si cum complexione prædicentur, & subsistat res, non necesse est aliam ueram esse, aliam falsam. & cum res omnino non sit, utræque sunt falsæ. Socrates enim cum sit iam in suæ matris aluo, & nondum sit genitus, in lucem quidem æditus non est, ipse tamen est atque uiuit, sed tunc neque uidens est neque cæcus: & uidens quidẽ non est, quoniam nondum in lucem est æditus. Cæcus uero idcirco non dicitur, quoniam adhuc uidere non poterat. Ergo cum sit atque subsistat res, de qua habitus & priuatio prædicantur, potest fieri ut de ea falsa utraque prædicentur. si uero res de qua dicitur non sit omnino, utrasque falsas esse necesse est, ut cum Socrates omnino non est, falsum est eum dicere uel uidentem esse, uel cæcum. Ille enim uidet atque cæcus est, qui uiuit atque subsistit. cum uero de quo dicitur non sit omnino, utraque de eo falso dicuntur. In catulis quoq; idem est. nam cum iam sunt æditi, subsistunt quidem, sed neque

exci sunt, neque uidentes, quia nondum per naturam uisum habere potuerunt. Sin uero omnino non sint, rursus falsum est de his utrunque prædicari. In affirmatione uero & negatione non ita est, ut ipse pronunciat.

In affirmatione uero, & negatione semper siue sit, siue non sit, aliud quidem uerum erit, aliud uero falsum: languere nanque Socratem, & non languere Socratem, cum ipse sit, palam est, quia alterum eorum uerũ, alterum uero falsum est. & cum non sit, similiter languere enim cum non sit, falsum est: non languere autem, uerum. Quare in his solis propriũ erit, semper alterum eorum uerum, alterum falsum esse, quæcunque tanquam affirmatio & negatio opposita sunt.

102. In affirmatione inquit & negatione siue res subiecta subsistat, siue non sit omnino, semper in una ueritas, in alia falsitas inueniuntur. Non esse enim idem, dicere ægrotare aliquem, quod non esse sanum: nec idem cæcum esse, quod non uidere, perspicacissime docet. Nam qui ægrotat, nisi subsistat, non potest ægrotare. Non esse autem sanum, non ita est. nã etiam si non sit omnino aliquis, potest de eo qui non est, hæc negatio prædicari. Quod enim omnino non est, sanum esse non potest, quod sanum esse non potest, non est utique sanum. Eodem quoque modo est & de cæcitate, & de uisu, neq; enim idem est dicere cæcum esse aliquem, quod non uidere: qui.n. cæcus est, subsistit uiuitque, ut sit cæcus. non uidere uero etiam de omnino non subsistente dici potest. Quod enim non subsistit, omnino uidere non potest: & qui uidere non potest, non uidet. Quocirca in affirmatione & negatione, siue sit de quo dicitur, siue non sit, una semper uera est, altera falsa. Nã cum sit Socrates & uiuat, si de eo uerum est dicere, q uidet, falsum est dicere, quòd non uidet: & si de eo uerum est dicere, quod sanus est, falsum est dicere de eo, quod non est sanus. Si negationes ueræ sunt, falsæ sunt affirmationes. Si uero res subiecta non subsistat omnino, de eo quidem affirmatio falsa est, negatio semper uera. Nostro enim tempore, cum Socrates non est, neq; subsistit, si quis dicat Socrates uidet, & alius dicat Socrates non uidet, falsum quidem est de eo dicere, q uidet. uerum autem, quoniam non uidet. Qui enim omnino non est, uidere non potest. qui uidere nõ potest non uidet. Ita firmum immutabileque semper manet in affirmationibus & negationibus alteram semper ueram, alterã falsam in prædicatione constitui. Quocirca, quoniam in contrariis, & in iis quæ secundum priuationem habitumque sunt, si cum complexione utraque dicantur de re non subsistente, falsa sunt utraque quæ prædicantur. cum hoc idem in affirmationibus & negationibus non sit, omnes cæteræ oppositiones ab affirmatione & negatione dissentiunt. Monstratæ sunt igitur oppositiones quatuor & sex differentiæ: una quidem contrariorũ, & eius quæ est ad aliquid: Secunda contrariorum, & eorum quæ sunt secundum habitum & priuationem: Tertia cõtrariorum, & eius oppositionis quæ est secundum affirmationem & negationẽ: Quarta relatiuorum, & eius quæ est secundum habitum & priuationem: Quinta relatiuorum, & eius quæ est affirmationis & negationis: Sexta priuationis, & habitus ad negationem & affirmationem. Sed post has oppositionum differentias quædam de contrariis ad multas proficientia quæstiones ab Aristotele traduntur.

Contrarium autem est bono quidem ex necessitate malũ, hoc autem palam est per singulorum inductionem, ut sanitati languor, & iustitiæ iniustitia, & fortitudini timiditas. similiter autem & in aliis malo autẽ aliquando bonum quidem est contrarium, aliquando autem malum. egestati enim, cum sit malum, superabundantia contraria est, cum etiam ipsa sit malum. Similiter autem & mediocritas contraria utriq; cum sit, bonum est. sed in paucis hoc tale quispiam inspiciet, in pluribus uero semper malo bonum contrarium est.

104. Hoc loco monstratur quod omne bonum semper malo contrarium est: non autem omni malo semper bonum. nam quodcunque fuerit bonum, solum illi malum contrarium est, malo autem & bonum potest esse contrarium & malum. Sanitati enim quæ bona est, ægritudo quæ est mala, contraria est. Rursus felicitati quæ est bona, infelicitas, quæ ipsa quoq; est mala, contraria est. Est autem inuenire malum quod duas habet contrarietates, boni scilicet & alterius mali. Nam cum ea sint contraria, quæ a se plurimum distent, cum sit timiditas habitus animi pessimus, duas habet contrarietates, temeritatem, & fortitudinem. nam qui omnia timet, est timidus, & qui nihil timet omnino, in quo est temeritas, longe a sese distant & discrepant. quocirca sibi contraria sunt cum utraque sint mala. Rursus quoniam bonum malo contrarium, & fortitudo bona est, timiditas mala erit. & erit fortitudini contraria opposita q; timiditas. Duæ igitur contrarietates opponuntur timiditati, temeritas & fortitudo. sed temeritas contraria est secundum longissimam distantiam quantitatemq; discrepantis habitus atq; contrarii: Timiditas uero fortitudini uidetur opposita secundum qualitatem bonitatis atque malitiæ. Quare sufficienter est demonstratũ bona semper malis esse contraria, mala uero etiam malis. Inductio autem est singulorum exemplorum collectio, & ad uniuersalem per ea cognitionem collectionemq; reductio. ut si quis dicat qui musicam nouit, musicus est. & ab ea denominatur. & medicus, qui medicinam. & rursus qui grammaticam, grammaticus & ex his singulis rebus colligat uniuersaliter. ergo quicunq; aliquam artem nouit eisdem denominatione signatur. Quocirca hoc quod supra diximus de contrariis, Aristoteles exemplorum planissima inductione firmauit. Illud quoque addidit, mala posse malis esse contraria, in paucissimis inueniri. semper autẽ mala bonis esse cõtraria: nã & in his ipsis, in quibus mala malis contraria sunt, inest tamen ut etiam simul bonis contraria esse uideantur, ut timiditas, quoniam temeritati contraria est, simul est etiam fortitudini contraria. Sed non necesse est, ut quodcunque malum bono est contrarium, mox etiam malo esse contrarium, ut ægritudo sanitati quidẽ, quod est bonum, contraria est, alii uero malo contraria non est. Recte igitur dictum est, malum malo contrarium in paucioribus inueniri.

Amplius, contrarium non necessarium est, si alterum sit, & reliquum esse. Sanis nanque omnibus, sanitas quidem erit, languor uero non erit. similiter autem si omnes albi sint, albedo quidem erit, nigredo uero non erit. Amplius, si Socratem esse sanum, ad id quod est Socratem languere contrarium est, cum non sit possibile utrunque eisdem inesse simul, non erit possibile, cum alterum contrarium sit, & reliquũ esse. cum enim hoc sit, Socratem sanum esse, non erit illud, languere Socratem.

105. Dictum est in relatione, quædam relatiua simul esse naturaliter, ut cum sit filius, pater est. cum uero sit pater, sine filio esse non posse. quocirca simul semper sunt pater & filius, hoc uero in contrariis non est. Ait enim non necesse est simul semper esse contraria. Si enim nullus ægrotet, & sint omnes sani, cum sit sanitas, non erit ægritudo. & una contrarietatẽ manente, alia omnino non erit, ut si quis hoc idem dicat de cygnis. etenim omnes cygni sunt albi, in cygnis nigredo nõ erit. Atque hoc idem ad uniuersalia referendum est. Nam si omnia quæ sunt, alba sunt, omnino nigredo non erit. Tractum autẽ hoc uidetur esse sigillatim a partibus. Nam q duo contraria in eodem, uno eodemque tempore esse non possunt, ut Socrates cum sanus est, ægrotus non est. & cum sanus est, manẽte sanitate non esse poterit ægritudo: & non erit necessarium uno contrario posito, mox subsequi alterum. Nam si necesse esset uno contrario constituto, mox aliud sequi, posset idem Socrates uno eodemq; tempore, & sanus esse & æger. quod fieri non potest. Non igitur necesse est, cum sit una contrarietas, mox aliam sequi. Quocirca fieri potest, ut cum unum contrarium sit, aliud non sit. Idque in singularibus etiam necesse est, ut in eo quod est Socratem esse sanum, non est Socratem ægrotare, quod Socratis sanitati est contrariũ. Socrates enim quanquam contrariorum susceptibilis sit, quoniam substantia est, tamen uno eodemq; tempore contraria utraque non suscipit.

Palam uero est quod & circa idem aut specie, aut genere, natura habent fieri contraria, languor nanq; & sanitas in corpore animalis natura habent fieri. albedo autem &

nigre-

nigredo simpliciter in corpore.iustitia uero in anima hominis,& iniustitia.

106. Docet circa quæ semper possint esse contraria. Ait.n. circa eas res quæ aut genere cadē sint,aut spē, ut est corpus quidem animalis unum secundū genus , omnium.n.animaliū unum genus est,& circa hoc ægritudo uel sanitas inuenitur. Similiter & circa corpus omne indiscrete,uel animati,uel inanimati,albedo & nigredo est.quod.f.omne corpus,& ipsum secundum genus est unum.nanq; his genus est substantia. Iustitia quoq; & iniustitia in anima est. Omnis autem anima quæ iustitiam iniustitiamq; suscipit, rationalis est.i.hominis, sed omnes homines idem sunt secundum speciem.Omnes igitur animæ eædem secundum speciem sunt,iustitia ergo & iniustitia circa easdem res secundum speciem reperiuntur. Quocirca recte iam conclusum est, omnia contraria circa easdē res, uel secundum genus,uel secundum speciem inueniri.

Necessariū est aūt omnia contraria uel in eodem genere esse,uel in cōtrariis generibus esse,uel ipsa genera esse. Albū .n.nigrum in eodē genere sunt.color.n.genus eorum est.iustitia uero & iniustitia in contrariis generibus:illius.n.uirtus huius autem nequitia genus est. Bonum uero & malum non sunt in genere, sed ipsa sunt genera aliquorum existentia.

107. Monstrat id quod reliquum est.i.ubi possunt semper cōtraria uestigari.omnia.n.quæ sunt contraria , aut sub eodem genere sunt,aut sub contrariis generibus,aut ipsa sunt genera.Sub eodem genere sunt contraria,ut album & nigrum sub uno genere.i.colore,color.n albedinis & nigredinis est genus. Hæc igitur sub uno sunt genere. Alia uero contraria in contrariis generibus inueniuntur,ut iustitia & iniustitia. Iustitiæ.n.genus est bonum,iniustitiæ uero,malum : malum uero bono contrarium est.iustitia ergo,& iniustitia sub contrariis generibus sunt. Rursus,alia ipsa sunt genera,ut bonum & malum utraq; sunt genera sub se malorum bonorumq; nostrorum. Et non hoc nunc dicitur q bonitas , & malitia nulli alii generi subduntur,ponuntur.n.sub qualitate: Sed particulariū bonorum & malorum non esse alia genera,nisi ipsum bonum, & malum generaliter. Recte igitur,bonum,& malum aliorum particularium bonorum malorumq; genera sunt numerata. Quare rectissime dictum est omnia contraria,aut sub eodem esse genere, ut album,& nigrum sub colore:aut in contrariis generibus,ut iustitia atq; iniustitia sub bono & malo:aut ipsa esse genera,ut est ipsum bonum & malum,quæ genera iustitiæ atque iniustitiæ numerata sunt.

QVOT MODIS PRIVS DICATVR.

PRius autem alterum altero dicitur quadrupliciter. primo quidem,& maxime proprie secundum tēpus,secundū quod antiquius alterū altero,& senius dicitur.in eo enim quod tēpus amplius est,& antiquius,& senius dicitur.

108. Postquam uero de oppositis disputationem quantum ad præsens tempus attinebit explicauit,nunc quæ priora dici possint,quæ posteriora differit Et ait, primo quidem, & proprie , & quod in usu prius dicimus,hoc est , quando aliquam rem alia res tempore præcedit,& superat:& dum proprie loquimur secundum temporis præcessionem , aliud antiquius dicimus,aliud senius:Antiquius quidem in iis quæ inanimata sunt,ut Porphyrio placet:senius uero in iis quæ anima non carent.ut si quis dicat,antiquius fuisse bellum Thebanorum atque Græcorum Troiæ excidio,idcirco q tempore præcedat: filii nanq; ducum qui Thebano periere prælio, Troiæ præliis interfuerunt,ut Diomedes Tydei filius , & Sthenelus filius Capanei.Atque hoc quidem ita quoniam est & in rebus inanimatis quod antiquius dicitur,ut cum dicimus antiquiorem esse dominationem Regum in ciuitate Romana,quam consulum & magistratuum.In rebus uero animatis senius uocamus Seniorem nanque dicimus Pythagoram Socrate , Socratem Aristotele , idcirco quod iē temporibus antecedant. Ergo prius alterum altero dicitur proprie secundum tempus.prioris autem quatuor fuere distantiæ, ut ipse Aristoteles dicit , cum ait. Prius alterum altero dicitur quadrupliciter: Easq; sigillatim breuiter enumerat, ad quas ipse addidit quintam quæ priscis philosophis esset incognita. Et quoniam de primo prioris modo dictum est,de secundo dicamus.

Secundo autem quod non conuertitur secundum subsistendi consequentiam, ut unum duobus prius est . duobus enim existentibus,mox consequens est unū esse:uno autem existente,non est necessarium duo esse.Idcirco non conuertitur ab uno consequentia,ut sit reliquum,prius autem uidetur illud esse,a quo non conuertitur essendi consequentia.

109. Secunda inquit significatio prioris est,quæ non tempore intelligitur , sed natura,& hoc ait, a quo non conuertitur subsistendi consequentia Nam si duæ res ita sint oppositæ ut,si una sit,necesse sit esse aliam,& si alia sit, non necesse sit esse aliam : illa prior est qua posita ut sit , non est aliam esse necesse,& hoc quidem uniuersaliter dictum est. Planius uero his fiet exemplis.Binarius enim numerus & unitas eam retinet naturam,ut siquis duo esse proponat,unum quoque esse monstrauerit. unum enim in ipsis duobus concluditur , nec præter duas unitates poterit esse binarius. Quocirca siquis binarium numerum esse posuerit,unum quoq; esse consequitur,idcirco quod binarius ut sit, indiget unitate . At uero siquis ponat esse unitatem , nondum necesse est esse binarium. Ergo ab unitate subsistendi consequentia non conuertitur . Posita enim unitate necesse non fuit binarii numeri subsequi quantitatem,idcirco quod binario non indiget unitas , sicut indigens erat unitate binarius.Quare prior est , unitas binario: quod si ita est,& quicquid ita fuerit , ut ab eo subsistendi consequentia non conuertatur,prius Aristotele auctore probabitur,ut in eo quod est homo & animal. Cum dico hominem, mox dixi animal: cum animal dixero,nihil adhuc de homine dictum est . Omnis enim homo animal est , non omne animal homo .

Tertio uero secundum ordinem quendam prius dicitur. quemadmodum & in disciplinis,& in orationibus . nam & in demonstratiuis disciplinis est prius & posterius per ordinem. elementa.n.in geometria priora sunt iis quæ describuntur per ordinem.Principia.n.priora sunt theorematibus ordine,& in grāmatica elemēta priora sunt syllabis,& in orationibus similiter,procemium prius est narratione ordine.

110. Ponit tertiam prioris significationē , ut in geometria priora sunt inquit elementa descriptionibus . Elementa uero ait quos terminos appellamus id est ubi quid punctum sit, quid linea,quid figura prædicitur.His enim cognitis & fideliter animo comprehensis postea omnes geometriæ descriptiones sunt, quæ problemata & theoremata nuncupantur . Ergo quoniam prius discuntur elementa.post ad descriptiones est transitus , priora sunt elementa descriptionibus,ordine.s. quoniam ut descriptio possit intelligi,prius elementa tradūtur.Et in grammatica quoque prius singulæ traduntur litteræ, quam quæ ex his syllabæ coniungantur , quocirca ipsæ quoque ordine priores sunt syllabis.Rhetores uero non sæpe a narratione , sed ab exordio agere causas incipiunt , ideo quod exordia narrationibus priora sunt ordine. Quare tertius modus prioris iste est, qui secundum nexum cuiusdam ordinis in qualibet arte est constitutus.

Amplius præter ea quæ dicta sunt,quod melius est, et honorabilius,prius naturaliter esse uidetur. cōsueuerunt enim & plurimi honorabiliores & magis à se dilectos , priores dicere apud se:sed est pene alienißimus hic omnium modus. modi itaq; qui dicti sunt de priore,ferme isti sunt.

111. Dicit prius uideri,quod neq; secundū tempus aliquoties , neq; secundum subsistendi consequentiam , nec secundum ordinem fit,sed quodcunq; preciosius fuerit , prius esse uideatur . ut Sol Luna prior est,& anima corpore , & animus anima.Hoc uero tali argumento probat,q hi qui aliquos uenerantur,& honorabiliores existimant,dicant eos apud se esse priores,& hi qui in rebus publicis plurimū possunt,priores dicuntur ab his qui eos maxime uenerantur Sed ut ipse ait, alienissimus ē a significatione prioris,hic quartus qui nūc est

dictus modus Etenim de his melius dici potest, ut dicantur uenerabiliores, & honorabiles, ut uero priores dicantur, abusio potius quam ulla proprietas est. Quintus modus quem ipse addidit huiusmodi est.

Videtur autē præter eos qui dicti sunt, alter esse prioris modus. Eorum.n. quæ conuertuntur secundum essentiæ consequentiam id quod alterius quolibet modo causa est, digne prius natura dicitur. Quod uero sunt quedā huiusmodi palā est. esse nanq; hominem conuertitur secundum essentiæ consequentiam ad uerā orationem de se: nā si est homo, uera est oratio qua dicitur, homo est: & si uera est oratio qua dicitur homo est, consequitur esse hominem. Est autē quidem uera oratio nequaquā causa, ut sit res, ueruntamen uidetur quodammodo res causa ut sit oratio uera: Ex eo enim quod res est, uel non est, oratio uera, aut falsa dicatur necesse est. Ideo que secundum quinq; modos prius alterum altero dicitur.

112. Nouimus quasdam res in prædicatione posse cōuerti. Quod si una earum quæ conuertuntur alteri causa est, & uelu ti naturalē subsistentiā subministrat, illa naturaliter prius esse perhibetur. Ipse autē aptissimum quod proposuit affirmauit exemplo. Nā si est aliqua res, uerū est de ea dicere, quod est. Rursus si de ea uerū est dicere, quod est illam ipsam rem esse necesse est. ut quoniam est homo uerū, est dicere, quod est homo. Quod si uerū est dicere quod est homo, nulla est dubitatio quin homo sit Ergo quoniam duo hæc sibimet conuertuntur: respiciamus nunc quæ sit harū causa alteri, ut subsistere ualeat, atq; ut esse possit. Video autē rem, dicto uero subsistentiæ dare principium. nā quia homo est, idcirco uerū est dicere de eo quod est, sed non idcirco homo est, quoniam de eo uere dici potest, quod est. Res enim ut ueritas adsit dicto, principium est, sed non ut res subsistat, uero efficitur dicto. Quocirca prius est, esse, hominē, posterius, uerū de eo esse dictum. Idcirco, quoniam, quamuis conuertantur, tñ una harum rerū alteri subsistendi causa est. Ait n. id esse prius inter ea quæ conuertuntur secundum essentiæ consequentiā, quod alterius quolibet causa est. Vt in hoc ipso sermone de homine, conuertuntur utraq; quidē, sed homo, ut sit sermo uerus, causa est atq; principiū Quod Aristoteles ita ait. Est aūt uerus sermo nullo modo causa subsistendi rem. Res autem uidetur quodāmodo causa esse, ut sermo uerus sit. Neq; n. idcirco res est, quoniam sermo est, sed idcirco uerus est sermo, quoniam res ipsa subsistit. Quocirca quinque hi prioris modi sunt, quorum superius quatuor dixit, secundum tempus. secundum id quod non conuertitur ad subsistendi consequentiam. secundum ordinem. secundum reuerentiam. & secundum conuersionem, cum altera res alii subsistendi causa est. Sed quoniam de priori dictum est: nunc de his quæ simul sunt, incipit.

QVOT MODIS SIMVL DICAMVS.

Simul aūt dicuntur simpliciter et proprie quidē quorum generatio est in eodē tēpore, neutrum.n. neq; prius, neq; posterius est eorū. Simul itaq; hæc dicūtur secūdū tēpus.

113. Cum de prioribus disputaret, illa proprie priora esse contenderat, quæ secundū uim præcedentis temporis dicerentur, quare cū de his quæ simul sunt disputat, idē reuocat, & recte. Nam si maximum modū prioris solum efficiet tēpus, cur quoq; non simul editam naturam tempus efficiet? Ait ergo & simpliciter, & proprie dici simul esse ea quæ unius temporis ortu prolata sint, ut si illa sint antiquiora atq; priora quæcunque non æquali, sed præcedenti tēpore proferuntur, quæ se tēporibus non præcedunt, rectissime simul esse ponuntur. Quæ .n. uno tempore edita atq; prolata sunt, illa secundum tempus simul esse dicuntur, idest simul naturale principium substantiamq; sortita, atq; hæc quidem secundum tempus simul esse dicuntur. Secundum naturam uero simul esse perhibētur, quæcunq; inuicē ad se conuertuntur, cū altera res alteri subsistendi neq; causa sit, neq; principium. ut sunt huiusmodi, duplū & mediū. nam cum sit duplum, mediū est. cum rursus sit mediū, duplum est. Seruus quoq; & dominus eodē modo sunt, filius quoq; & pater. Hæc.n. quæcunq; illata quidem inferunt, alia sublata uero auferunt simul, sibimet semper inuicem conuertuntur. nam si dicam patrē, filiū quoq; intelligi necesse est. si dixero filiū, pater mox sub intelligentiā cadit. Quod si alterū sustulero, utraq; perimo nā si tolla filium, pater non est. si patrē abstulero, filiū quoq; perire necesse est. Atq; hæc ita sibimet ipsa conuertuntur, ut tamen altera res alteri causa penitus non sit nam quoniam pater filio in prædicatione conuertitur, manifestū est: sed neq; pater filio causa est, ut sit, nec filius patri. Hoc aūt huiusmodi est. Si Aeneas habuit Ascaniū filium, nō dicimus quod non fuit Aeneas causa ut esset Ascanius, sed nō fuit pater causa ut esset filius. Nā quod dico Ascanius, quædā propria substantia est, quod dico filius, esse non potest, nisi ad aliquid referatur, & cū Aeneā nomino, substantiā dixi · si patrē appello, nulla ratione cōstat, nisi ad filiū referatur. Igitur causa fuit Aeneas ut esset Ascanius, sed non est causa pater ut esset filius Pater nanq; tunc fit, cū filius fuerit. Quod si hæc tēpore ipso priora non sunt, causa autē cuiuslibet rei prior est quē illa cuius causa est, ut oriatur: nulla dubitatio est, quin pater atq; filius, quæ utræq; prædicationes æquales sunt tēpore neutra neutri causa sit, cū tñ substantiæ ipsæ sibi ut sint, causa sint prædicationis. Nec ullo modo simile debet uideri ei quod paulo ante dictum est de homine, esse uerū de eo sermonē, quod est. Illic enim cum res esset, tunc poterat esse uerus de ea sermo. Prius enim est ut sit aliquid, post uero ut de eo uerū aliquid esse dicatur. Nunc uero non ita est, ut prius aliquis sit pater, post uero filius. Mox enim ut pater est, filium esse necesse est. mox ut est filius, patris sine dubio prædicatio consequitur: quemadmodum ergo iste modus sit, quid scilicet simul secundum naturam est, Aristoteles ita pronunciat.

Naturaliter autē simul sunt, quæcunq; conuertuntur quidē secundū quod est esse consequentiam. Sed nequaquam causa est alterū alteri ut sit, ut in duplo & dimidio, conuertuntur etenim hæc. nam cum sit duplū, est dimidium: & cum sit dimidium, est duplum: sed neutrum alteri causa est ut sit.

114. In his quæ ita priora esse dicebantur, ut conuerterentur, quāuis secundum essentiam eorum consequentia esset, tamen quia in his alia res alii causa atq; principium est, hoc erat quod una prior esse uideretur, ea quidem cuius causa erat. Quod distat ab iis quæ conuertuntur, & se inuicem auferunt, quæ cum neutra neutri causa sit, & tamen conuertuntur, digne simul naturaliter esse perhibentur.

Dicuntur & simul naturaliter & quæ ex eodē genere e diuerso diuiduntur à se inuicem. E diuerso autē diuiditur, quæ secundum eandem diuisionem sunt; ut greßibile, uolatile, & aquatile: hæc.n.e diuerso diuiduntur, quæ sunt ex eodem genere secundum diuisionem, animal nanque diuiditur in hæc, in uolatile, greßibile, & aquatile, & nihil horum prius uel posterius est, sed simul per naturam hæc esse uidentur.

115. Tertiū modū eorū quæ simul sunt hūc addidit, illa quoque simul esse, quæ æquali diuisione sub genere ponūtur. ut si ponat quis animal genus hominis, & equi, hominē uero. & equū a genere. i. ab aiali diuidat. homo uero, & equus, quoniam sub eodē genere sunt, simul esse natura dicuntur, & cōueniens regula est in omnibus quibuscunq; generibus, cum. o. specierum diuisiones fiunt, illic spēs natura simul sunt & si sub his ipsis spēbus quædā alia ponantur, inter se ēt ipsa simul esse natura dicuntur. Diuidatur.n. genus i. animal in uolatile atq; gressibile, & quoniā sunt sub eodē genere, simul natura sunt. Et si quid horū in subiectas partes spēsq; soluatur, ut uolatile quidē in his auibus q seminibus uescuntur, & in iis quæ carnibus, & in his q herbis. Hæ tres spēs rursus, quæ sub uolatili sunt, simul esse naturaliter appellantur, quod Aristoteles ita dicit.

Diuiditur autem & singulum horum in species rursus, ut greßibile animal, & uolatile, & aquatile. erunt ergo & illa simul naturaliter quæcunque ex eodem genere secundum eandem diuisionem sunt. genera uero semper speciebus priora sunt, neque enim conuertuntur secundum essendi consequentiam, ut cum sit aliquid aquatile animal quidem est, cū uero sit animal, non est necesse ut sit aquatile. Simul ergo per naturam dicuntur, quæcunque conuertuntur quidem secundum essendi consequentiam, sed nequaquam quidem causa

sa est alterum alteri ut sit, & ea quae ex eodem genere e diuerso diuiduntur ab inuicem, & simpliciter simul sunt quorum generatio in eodem tempore est.

116. Atque idcirco fieri non potest, ut genus habeat unam speciem. Nam si quaecunque sub genere sunt, simul sunt. Simul autem uni plura esse non possunt. genus igitur sub se unã speciem habere non potest. Si enim una fuerit, fieri non potest ut simul esse dicatur, quia illud est, quod sub eodem genere, quaedam res solent, quae simul sint naturaliter, inueniri. Sed haec de speciebus. Genera autem semper priora sunt, non.n. conuertuntur secundum substantiae consequentiam. Prioris unus modus est, secundum quem illa priora esse dicerentur, quaecunque ad subsistendũ nullo modo conuerterentur, quod hoc idem in generibus cadit. Genera enim non conuertuntur ad subsistentiae consequentiam hoc modo. Sit enim animal genus, homo uero species. Cum uero dico hominem esse, animal quoque esse consequitur. Si animal dixero, ad hominem subsistentiae consequentia non cõuertitur. Potest enim esse animal, non tamen homo. Quocirca ab animali ad hominem non conuertitur subsistentiae consequentia. Quod si posito homine animal constat, animali uero nominato non est necesse hominem esse, animal est prius homine. Illa quoq; priorum descriptio est, quod ea quae sunt priora, sublata quidem auferunt. illata non inferunt. Animal enim sublatum secũ quoque hominem tollet, illatum uero, ut dicatur esse animal, nõ secum statim hominem infert. Posteriora uero e diuerso sunt. Illata enim simul inferunt, sublata non auferunt. Dictus quidem homo simul secum animal aufert. omnis nanque homo animal est. Quod si homo substantialiter auferatur, non est necesse animal quoque auferri: quod hoc nomen animalis in pluribus speciebus ualet aptari. Quod si ita contingit, sublato homine permanebit animal. Quocirca concluditur esse species eorum quae simul sunt secundum tempus, secundum naturam, cum utraque ita conuertuntur, ut neutra neutri causa sit. Tertium genus est, secundum eandem sub eodem genere diuisionem. Quoniam in faciendo atque patiendo inerat quidam motus, facere autem & pati praedicamentis adnumerarat: idcirco nunc de motibus tractat, & sex numero esse pronunciat.

DE MOTVVM GENERIBVS.

MOTVS autem species sunt sex, generatio, corruptio; augmentum, diminutio; alteratio, & secundum locum mutatio: alij itaque motus palam est quia alii ab inuicem sunt. non est enim generatio corruptio, neque augmentum diminutio, neque secundum locum mutatio similiter autem & in aliis.

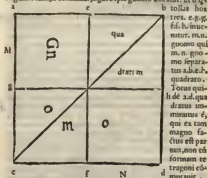
117. In physicis Aristoteles motus species alia ratione partitus est. Ait enim aliud esse permutationem, aliud motum, & permutationis quidem duas esse species ait, generationem & corruptionem. Motus uero tres, secundum quantitatem, secundum qualitatem, secundum locum. igitur quoniam hic liber ad introductionem quodãmodo factus est: noluit nimis diuisionis attenuare rationem, ut ingredientium animos subtiliori diuisione confunderet. facit igitur diuisionem motus hoc modo. Est enim una species motus secundum substantiã, alia secundum quantitatem, alia secundum qualitatem, alia secundum locum. Et secundum substantiam quidem, est generatio & corruptio. haec enim utraque in substantia fiunt. Nam & secundum substantiam generatur aliquid, & secundum substantiam corrumpitur. Secundum quantitatem uero, ut crementum & diminutio. etenim uel quantitate aucta creuisse, uel detracta, diminuta esse dicuntur. Secundum qualitaté uero quae dicitur commutatio, secundum aliquas scilicet passiones, quas qualitates esse manifestum est. Secundum locum uero, ut est itus in longitudinem, uel in curuaturam flexus. & itus quidem in longitudinem est, ut a sursum in deorsum. a prioribus retrorsum. a dextra in sinistram. & rursus si haec conuertas, & in directam pergas, iidem motus erũt. Illud quoque uerum est has esse omnes species motus: nullo nanq; sibi participant, nisi solo generis nomine. quod motus dicuntur. nã neq; generatio idem est quod corruptio. nanq; generatio est in substantia ingressus, corruptio uero ex substantia egressus. nec diminutio idẽ quod crementum: nec secundum locũ translatio alicui superiorum consimilis est. Commutatio autem habet forte aliquam dubitationem, quod non uideatur a superioribus discrepare, quam quaestionem ita proposuit.

In alteratione uero habet quandam quaestionem, ne forte necessarium sit id quod alteratur, per aliquam reliquarum motionum alterari. hoc autem non est uerum. Nam pene secundum omnes passiones aut plures, alterari accidit, nulla aliarũ motionum communicante. Neq; enim augeri necessarium est, quod per passionem mouetur, neque minui, similiter autem in aliis. ideoq; erit alia praeter illos motus, alteratio, Nam si eadem esset, oporteret id quod alteratur, mox uel augeri uel minui, uel aliquem aliorum motuum consequi. sed nõ est necesse. Similiter autem & quod augetur, aut alia aliqua motione mouetur, alterari oportebat.

118. In commutatione uero est aliqua dubitatio, ne forte necesse sit, quod commutatur secundum aliquem reliquorũ motuum commutari. Nam si omne quod commutatur, aut generatur, aut corrumpitur, aut minuitur, aut crescit, aut secundum locum transferri necesse est, dubium non est, nihil a superioribus ceteris hanc differre speciem, quae secundum cõmutationem dicitur: quod Aristoteles respuit dicens, Hoc autem non est uerum. Sed quoniam quod commutatur non omnino neque generatur, neque corrumpitur, ut qui in sole diutius steterit, si ex candido niger est factus, commutatus quidem secundum coloré dicitur, non tamen generatus est, aut corruptus, nec uero illi aliquod uel crementum factum est, uel diminutio, sed nec loci translatio ulla est. potest enim aliquis uno eodemque loco consistens aliquibus extrinsecus uenientibus passionibus permutari. potest quoque & crescere & decrescere praeter qualitatis commutationem, quod ipse Aristoteles ita pronunciat.

Sed sunt quaedam crescentia, quae non alterantur, ut quadratum circumposito gnomone creuit quidem, alteratum uero nihil factum est, sic & in aliis huiusmodi, quare alij sunt motus a se inuicem.

119. Quod dicit tale est. Si quadrato inquit addatur gnomo crescit quidẽ quadratus, non tñ commutatur. Ideoq; sublato gnomone quadratus diminuitur, sed nõ cõmutatur. Sit.n. quadratus. a.b.c.d. & ducatur ei angularis. b.c. & diuidantur quatuor latera. a.c: a.b: b.d: d.c. in aequalia. g.e.h.f. punctis, & ducantur. g.h.f.e. lineae. Diuisus igit quadratus. a.d. in quatuor quadratos, q sunt. e.g: f.g: e.h. h.f. quorũlibet tres qui circa eandẽ angularẽ sunt, si demantur, figura ipsa gnomo uocatur. ut si quis

tollas hos tres. e.g.g. f.f.h. inuenitur. m.n. gnomo qui m.n. gnomo separatus a.b.e.h. quadrato. Totus quidẽ a.d. quadratus imminutus é, qui ex tam magno factus est paruus, non tñ formam tetragoni cõmutauit.

Quod si. e.h. tetragonus solus sit, & ei circũponatur gnomo, qui est. m.n. creuit quidem tetragonus, & maior factus est. sed non commutatus est. Omnes enim tetragoni sibi sunt propria qualitate consimiles. Quod si commutatio huiusmodi motus esset, ut non omnino a superioribus separaretur, nulla esset dubitatio, quia semper oporteret qcquid cõmutatur secundũ aliquem priorũ motuum modũ commutari. Ita ut aut nasceretur, aut corrumperetur, aut minueretur, aut cresce-

res, aut secundum locum fieret aliqua permutatio Quod quoniam non est, ab omnibus superioribus motibus, hæc motus species distat Sed monstratum superius est quinque superiores motus species a se omni ratione substantiæ discrepare. Quocirca distant a se similiter hi sex motus, atque diuersi sunt.

Est autem simpliciter quidem motui quies contrarium. Singulis uero singuli, generationi quidem corruptio, augmentationi autem diminutio, secundum locum uero mutationi, secundum locum quies. maxime autem uidetur oppositum esse in contrarium locum mutatio, ut quæ est inferius, ei quæ est superius, & ea quæ est superius, ei quæ est inferius.

120 Nunc iam motuum contrarietates exequitur, & ipsi quidem generi idest motui dicit quietem esse contrariam. habet enim motus quietem contrariam. Singulis uero speciebus motuum, motus ipsi contrarii sunt, ut generationi corruptio. & cum generatio sit motus atque corruptio, utraque tamen sibimet contraria sunt: cremento quoque diminutio contraria est. Quare diuerso modo hæc species motus contrarietatem habent, quam genus dudum habere monstrauimus. motus .n. ipse habet quietem contrariam. Specierum uero motibus nō quies tantum, sed alii motus contrarii sunt. ut generationi, curruptio. & cremento diminutio secundum uero locum trāslationi, contrarietas simili est. Nam & ipsa habet contrariam secundum locum quietem. contrarium nanque est moueri de loco in locum, & non moueri. Et est non moueri quidem secūdum locum quies, moueri uero secundum locū translatio. Maxime autem inquit secundum locum mutationi contraria est in contrarium locum permutatio. Vt si qua res sursum sit, atque ibi maneat, & sit quieta, postea sit ei motus talis, ut deorsum moueatur, quanquam ipsi superiori motui quies contraria sit, multo magis quidem huiusmodi motus qui in contrarium sit locum, illi superiori motui contrarius est. Atque hoc quidem & in aliis motibus accidit, ut si quis sit ad dexteram, si ei in sinistram motus sit, in contrarium locum factus dicitur motus. atq; hoc idem in aliis motibus licet uidere. Sed Aristoteles dubitat, si reliquo motui, id est commutationi, aliquid possit esse contrarium, quam quæstionem ita proponit.

Reliquo uero assignatorum motuum non facile est assignare quid sit contrarium. uidetur autem nihil ei contrarium esse, nisi quis & in hoc secundum qualitatem quietem opponat, aut in contrarium qualitatis mutationem: sicut & in mutatione secundum locum, quietem secundum locum, aut in contrarium locum mutationem. Est enim alteratio secundum qualitatem mutatio.

121. Ex similitudine motuum contrarietates quoque colligimus. Nam quoniam superius, motui secundum locum contrariam repetit secundū locum quietem. & quoniam omnis cōmutatio, quæ secundum aliquam passionem fit, secundum qualitatē commutatur, motus eius contrarietatē posuit secūdum qualitatem quietem ut si lapis cum frigidus est, si ita permaneat, qualitas illa mansit, & quieuit quod si tepeat, qualitas illa commutata est, & est ipsa commutatio contraria. & factus est quidem motus, & in tempore lapidis secundum qualitatem facta est permutatio fuit autem in frigore quies secundum eandē qualitatē. Quocirca licet uideatur hic motus quidem omnino contrarium non habere tamen sicut superius dictum est, secundum locum translationi contrariam esse secundum locum quietem: cur non quoque secundum qualitatem commutationi, dicatur quies secundum qualitatem esse contraria? Definitio nanque commutationis est translatio secundum qualitatem. cum.n. qualitas cuiuslibet rei mouetur, fit translatio secundum qualitatem. Quod si maxime uideatur secundum locum translationi esse contraria non solum secundum locum quies, sed etiam in contrarium locum translatio: secundum qualitatem quoq; mutationi, non solum erit contraria secundum qualitatem quies, sed maxime in contrariam qualitatem commutatio. ut si quid cum est album, rubrū fiat, quieti quidem ei quæ in albo colore poterat permanere, contraria fuit qualitatis ipsa mutatio, ut ex albo in rubrum mutaretur. si quid autem ex albo uertatur in nigrum, illud maxime permutatur, & illud superiori mutationi contrarium est, quoniam permutatum est in contrariam qualitatem. Atque hoc est quod ait.

Quapropter opposita erit secundum qualitatem mutationi secundum qualitatem quies, aut in contrarium mutatio qualitatis, ut album fieri, ad id quod est nigrum fieri alteratur enim in contrarium qualitatis mutatione facta.

122. Id quoq; apertissimo uulgatur exemplo. Quare quoniam de motibus expeditum est, habendi æquiuocationem quæ sequitur, explicemus.

QVOT SIGNIFICATIONES HAbeat Verbum Habere.

HAbere autem multis modis dicitur, aut enim tanquam habitum & affectum, aut aliam quamlibet qualitatem dicimur enim disciplinam aliquam habere atque uirtutem. Aut tanquam quantitatem, ut contingit ei qui habet magnitudinem. dicitur enim tricubitam magnitudinem habere uel quadricubitam. Aut tanquam ea quæ circa corpus sunt ut uestimentum uel tunicam. Aut tanquam in parte, ut in manu annulum. Aut tanquam partem, ut manum uel pedem. Aut tanquam in uase, ut in modio grana tritici, uel in lagena uinum. uinum enim habere lagena dicitur, & modius grana tritici. hæc ergo omnia haberi dicuntur, ut in uase. Aut tanquam possessionem. habere enim domum aut agrum dicimur. Dicitur etiam uir uxorem habere, & uxor uirum. Sed uidetur alienissimus qui nunc dictus est modus esse in eo quod est habere. nihil enim aliud per uxorem habere significamus, nisi quia cohabitant. forte tamen & alii quidam apparebunt modi de eo quod est habere. Sed qui consueuerunt dici, pene omnes enumerati sunt.

123. Aequiuocum esse habendi modum manifestū est. habere enim ita multis dicitur modis ut tamen æquiuoce prædicetur. Dicimur enim habere aliquam qualitatem, ut habitū uel dispositionem. Dicimur quoque habere scientiam uel uirtutem. Quantitatem quoq; habere perhibemur. dicimur enim in mensura habere quinq; uel quatuor pedes. Necnon etiam in ipsis partibus corporis aliquid, & ipsas partes habere prædicamur dicimur enim & habere digitos, & in digito annulos. Circa corpus quoque aliquid habere dicimur, ut tunicam, uel quodlibet aliud uestimentum Necnon etiam in uase haberi aliquid dicitur, ut triticum in modio, & uinum in dolio. hæc scilicet ita haberi dicuntur, ut in uase. Dicitur etiam quis habere uxorem, quæ.s. significatio nulli supradictæ communis est, sed (ut ipsi Aristoteli uidetur) longe diuersa est hæc significatio ab habendi prædicamento nō enim proprie habemus uxores, sed quod habere quis dicitur uxorem, hoc significat, habitare cum eo uxorem. habere.n. habitare dicimus, ut est Socratem habent, idest cum Socrate habitant atq; eū colunt. Quare ipse quoq; Aristoteles inquit esse aliquos fortasse præter eos qui dicantur, habendi modos, hortaturq; nos ad ulteriorē aliquam inquisitionem, ut nos quoq; quæramus, per quos, præter priores dictos modos, alios possit habere prædicari Et de hac æquiuocatione quidem habenti sufficienter dictum est. Sed forte quis dubitet, cur cum habere superius in genere nominauerit, nunc idipsum æquiuocū ponat. sed hæc quæstio ita soluitur. Non absurdum est idē prædicamentum nunc uniuoce, nunc æquiuoce prædicari. uniuoce quidem ut superius cum eiusdem specierum exempla proposuit, ut est calciatum esse, uel armatum; horum enim talium genus est. Aequiuoce uero, ut in his modis quos superius exposuimus. Quod si habet aliquas proprias species habendi prædicatio, dicitur autē & ipsum nomen multipliciter: nihil est incongruum in genere numerari sufficit enim ad demonstrandum genus esse & habendi prædicationem, quod sub se aliquas partes speciesque contineat.

ANITII MANLII SEVERINI

BOETHI PATRITII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

Editionis primæ seu minorum commentatiorum, in librũ Aristotelis de interpretatione.

LIBER PRIMVS.

MAGNA quidem libri huius apud Peripateticam sectam probatur auctoritas. Hic nanque Aristoteles simplicium propositionum naturam diligenter examinat. sed eius series scrupulosa impeditur semita, & sublimibus pressa sententiis, aditum intelligentiæ facilem non relinquit. Quocirca nos libri huius enodationem duplici commentatione suppleuimus. & quantum simplices, quidem intellectus sententiarum oratio breuis obscuraque complectitur, tantum hac operis huius tractat one digessimus. Quod uero altius acumen considerationis exposcit, secundæ series editionis expediet. Nũc a me tantum lector expectet, quantum pedetentim minutatimq; secundum orationis ordinem, textumque sermonis, id quod angustia breuitatis latet, intelligat. Et prius quæ sit huius operis intentio breuiter demonstrandum est. Inscribitur etenim græce liber hic, περὶ ἑρμηνείας, quod latine, de interpretatione, significat. Quid ergo sit interpretatio paucis absoluam. Interpretatio est uox significatiua, per seipsam aliquid significans. Siue enim nomen sit quod per se significet, ut est homo. siue uerbum, ut est curro. siue quod grammatici participium uocant. siue pronomen. siue ex his iuncta oratio, ut est homo currit. siue quolibet alio modo, uel nomen, uel uerbum, uel ex his oratio iuncta per se aliquid significet, interpretatio nominatur. Quare cum sint quædam in orationis partibus, quæ per se nihil significant, alijs tamen iunctæ designant, ut sunt coniunctiones, & præpositiones, hæc interpretationes esse non dicimus. Interpretatio enim, siue simplex est ut nomen & uerbum; siue composita, ut ex his iuncta copulataque oratio, uel per seipsam significare debet, si simplex est, uel ex his quæ per se significant iuncta esse, si composita est. Quare interpretatio est uox aliquid per seipsam significans. Sed quoniam uerba nominaque interpretationes sunt, oratio quoque omnis quæ ex significantibus per se prædicamentis iungitur, interpretatio nuncupatur. & quoniam plurimæ sunt interpretationes, inter quas illa quoque est oratio, in qua uerum falsumue inueniri potest, id est enunciatiua, de qua hoc in libro tractandum est. idcirco Aristoteles de communi nomine & continenti, libro titulum inscripsit. Interpretatio nanque est nomen & uerbum, & interpretatio etiam est huiusmodi oratio. omnis homo animal est: sed in hac uerum falsumq; auditor intelligit. Hæc enim oratio quæ dicit, omnis homo animal est, uera uel falsa est. Interpretatio quoque est etiam huiusmodi oratio. Da mihi codicem, in qua uerum falsumque nullus inueniet. Etenim da mihi codicem, neque uerum esse poterit, neque falsum. Quocirca, quoniam de his solis orationibus, in quibus uerum falsumque reperitur, quas enunciationes & propositiones uocamus, quæ interpretationes sunt, disputaturus est; quoniamque de nominibus illis uerbisq; dicendum est, quid sint, quãue uim in significatione retineant, recte librum de interpretatione signauit. Nec nos hoc turbet, quod sunt quædam interpretationes, de quibus in hoc libro non tractet. tanquam enim siquis de homine disputans titulum operis de animali posuisset, quanquam non de omni animali, tamen quoniam de aliquo disputaturus esset, recte de animali, libro nomen imponeret. Ita nunc, licet non de omni interpretatione pertractet, tamen quoniam de una quæ est enunciatio, & de nominibus & uerbis, quæ interpretationes simplices sunt, dicendum erat: de communi & generali uocabulum libro de interpretatione imposuit. Est autem intentio libri huius de simplici enunciatiua oratione disserere. Simplex autem enũciatiua oratio est, in qua cum uerum falsumue sit, illud tamen est, ut sine coniunctione totus orationis ordo proponatur. ut est, homo est. homo animal est. homo currit. homo pauidus currit. Hæ enim propositiones sine coniunctione propositæ sunt. Et hæ dicuntur prædicatiuæ, quæ sunt cum nomine & uerbo. Illæ uero quæ sunt huiusmodi, si sol est super terram dies est, duplices atque hypotheticæ, necnon etiam conditionales uocantur. Ponitur enim si hoc sit, hoc esse, id est si sol est, esse diem. Quare hæ simplices non sunt. sol est enim, & dies est, duæ propositiones sunt, quas una cõiunctio si, copulat atque componit. Sed de his nullus hoc libro tractatus habebitur. Quare, quoniam de simplicibus enunciatiuis orationibus tractaturus est, id est de simplici affirmatione & simplici negatione, quoniamque affirmationes & negationes uerbis ac nominibus coniunguntur, ut in ea quæ est, homo currit, affirmatione. est homo nomen: currit, uerbum. Et rursum, homo non currit: negatio eodem nomine uerboque coniungitur: recte prius de simplici affirmatione, & de simplici negatione, omninoque de enunciatione simplici disputaturus est. Quoniam autem omnis enunciatio simplex uerbis nominibusque coniungitur, primam disputationem de nominibus & uerbis instituit. His enim prius ad scientiam uenientibus tota facillime natura orationis aperitur. De quibus autem ei in toto dicendum est libro, inchoans ipse sic proponit.

Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum, postea quid est negatio, & affirmatio, & enunciatio & oratio.

1. In principio inquit huius sermonis, qui de enunciatione instituitur, constituere, id est definire oportet, quid nomen sit, quid uerbum. Hæc enim (ut dictum est) omnem coniungere orationem ualent. Quæ oratio genus est aliarum orationum. Sunt enim principales quinque orationum differentiæ. Est autem prima oratio deprecatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Secunda imperatiua, ut Suggere tela mihi. Tertia interrogatiua, ut. Quo te Mœri pedes? Quarta uocatiua, ut, Huc ades o Melibœe. Quinta enunciatiua, in qua uerum inesse falsumque perspicitur. Huius autem duæ sunt species, una affirmatio, altera negatio. Affirmatio est, ut homo animal est. Negatio ut homo animal non est. Ergo orationem uerba nominaque constituunt. Enunciationis autem oratio genus est. Enunciatio uero, affirmationis & negationis. Quare elementa quædam sunt quæ cõiungunt orationem, nomina & uerba. & de his disputat primũ deinc propositionis duas ultimas species sumit, & dicit se de affirmatione & negatione dicturum. Post has harum genus proponit, id est enunciationem: Vltimum uero, quod horum maximum est, orationem. Est uero quodammodo cõuersus ordo ab speciebus usque ad earum genera prima perueniens. Proponendo enim ab affirmatione. & negatione ad enunciationem, quod est genus, ascensum est. Ab enunciatione ad enũciationis genus, quod est oratio, propositionem operis leuauit diuerso tamen modo de cunctis disputat. Prius enim de ratione, post de enunciatione, deinde de affirmatione, postremo de definitione negationis edisserit, conuerso scilicet ordine. Sed hoc posterius liquebit. Quod autem prius negationem, postea proposuit affirmationem nihil interest. cum omnes species æquæuæ sibimet sint, & uni generi æqualiter supponãtur. Quocirca si affirmatio & negatio enunciationis species sunt, rectum est quamlibet earum prius indiscrete proponere. Quemadmodum autem affirmatio & negatio species enunciationis sint, & hæc earum genus, secunda editione monstrandum est.

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum, notæ: & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quemadmodum nec litteræ eædem omnibus, sic nec eædem uoces. Quarum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res iam eædem. De his itaque dictum est in his, quæ dicta sunt de anima. Alterius est enim negocij.

2. Quoniam nomen & uerbum in definitionibus fuit significatiua paulo post propositurus est: primum explicat quorum sint significatiua quæcunque significant. id est quæ designent ipsum nomen & uerbum. Tota autem ratio sensus huiusmodi est. Tria sunt ex quibus omnis collocutio disputatioque perficitur, res, intellectus, uoces. Res sunt, quas

animi, ratione percipimus, intellectuque discernimus. Intellectus uero, quibus res ipsas addiscimus. Voces, quibus id quod intellectu capimus, significamus. Præter hæc auté tria est aliud quiddam, quod significat uoces, hæ sunt litteræ, harú enim scriptiu uocum significatio est. Cum igitur hæc sint quatuor, res, intellectus, uox, litteræ: rem concipit intellectus, intellectum uero uoces designant, ipsas uero uoces litteræ significant. Intellectus uero animæ quædam passio est. Nam si n. quandam similitudinem rei, quam quis intelligit in animæ ratione patiatur, nullus est intellectus. Cum n. uideo orbem uel quadratum, figuram eius mente concipio, & eius mihi similitudo in animæ ratione formatur, patiturque anima rei intellectæ similitudinem, unde fit ut intellectus, & similitudo sit rei, & animæ passio. Horum autem rursus quatuor, duæ sunt naturales, duæ secundum hominum positionem. Voces nanq; & litteræ, secundum hominum positionem sunt: Intellectus autem & res, naturaliter. Hoc illo approbatur, quod apud diuersas gentes, diuersis uocibus utitur & litteris. Idcirco quoniam ipsi sibi uoces quibus uterétur, & litteras quibus scriberent, composuerunt. intellectus autem & res nullus posuit, sed naturaliter sunt. Neque enim quod apud Romanos est equus, apud barbaros ceruus est, sed apud diuersas gentes eadem rerum natura est, præterea neque quod nos intelligimus esse equum, canem barbari putant. Sed eandem apud diuersissimas gentes substantiarum intellectuumque ratio est constituta. Quare duæ harum sunt secundum hominum positionem, id est uoces, & litteræ, duæ secundum naturam, res & intellectus. Nunc ergo hoc dicit, quoniam uoces quidem significant intellectum, ipsas etiam uoces litteræ significant: sunt autem intellectus animæ passiones, & uoces quidem & litteræ naturales non sunt. Quemadmodum enim uox non eadem apud omnes gentes, ita nec litteræ. Sed intellectus & res eaidem apud omnes quamlibet diuersissimas gentes inuenies. Atq; hoc est quod ait. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima, passionum notæ, id est ipsæ inquit uoces, intellectus, qui sunt animæ passiones, significant, eorumque sunt significatiuæ. ergo ea quæ sunt in uoce, significant illas, & earum sunt notæ, quæ sunt animæ passiones. Animæ autem passiones intellectus sunt. Igitur ea quæ sunt in uoce, intellectuum, qui sunt in anima passiones, notæ sunt, eosque significant Quoniam his, idest uocibus, omnis significatur intelligentia mentisque conceptio. At uero quod addidit, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce, tantundem ualet quantum si diceret, Notæ sunt litteræ quæ scribuntur, uerborum & nominum quæ sunt in uoce. monstrauit igitur uoces intellectum esse significatiuas, & litteras uocũ, nũc de eorum natura pertractat dicens. Et quemadmodum nec litteræ omnibus eædem, sic nec eædé uoces. Hoc admonstrãdum ualet uoces & litteras positione cõstitui non natura. Etenim diuersę apud diuersos sunt uoces & litterę: & quemadmodum litteræ eædem apud omnes homines nó inueniuntur, ita quoque nec uoces. Quare hæ secundum positioné sunt, quod ipse reticuit uelut planum. Manifestum enim est, quod per gentes singulas permutatur, hoc non natura constitutum esse sed positione. Quod uero addidit, Quorum autem hæ primum notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt; & quorum hæ similitudines, res etiam eædem: ad hoc pertinet, ut naturales esse res intellectusque declaret. Idem nanque (ut dictum est) intellectus passiones animæ sunt, rerum uero similitudines. Ergo nunc quidem hoc dicit, Quorum hæ, id est uoces, de quibus supra dixerat, notæ sunt, eædem sunt animæ passiones, & ut nec litteræ sunt eædem, sic nec eædem uoces. Quorum ergo hæ uoces significatiuæ sunt, id est passionum animæ, hæ sunt apud omnes eædem, significant autem uoces illa quæ sunt intellectus. Intellectus igitur animæ passio est, apud omnes homines non diuersa. Ergo naturalis apud omnes homines est animi conceptio, atque animæ passio, quorum sunt notæ ea quæ uersantur in uocibus. Docet autem & res, quarum sunt similitudines intellectus & animæ passiones, esse non positione, sed naturaliter constitutas. Idcirco quod hæ res, quarum similitudines sunt intellectus qui intellectus animæ passiones sunt, apud omnes eædem sunt hoc est enim quod ait. Et quorum hæ similitudines, scilicet animæ passiones, quæ sunt similitudines rerum, res etiam eædem. Ac si diceret, Quorum intellectus sunt similitudines, qui intellectus animæ passiones sunt, idest res apud omnis eædem sunt. Quod autem ita posuit, Quorum autem hæ primum notæ, hoc sentit. De uocibus enim dicit, quoniam quorum uoces primum notæ sunt, apud omnes eædem sunt animæ passiones. Vox enim etiam intellectum rei significat, & ipsam rem. ut cum dico, lapis, & intellectum lapidis, & ipsum lapidem, idest ipsam substantiam designat. Sed prius intellectum, secundo uero loco rem significat. Ergo non omnia quæ uox significat passiones animæ sunt, sed illa sola quę primo, primo enim significatur intellectus, secundo uero loco, res. sed intellectus passiones animæ sunt. quorum ergo primum notæ sunt uoces, eædem sunt apud omnes homines animæ passiones. Est alia quoque scriptura hoc modo se habens. Quorum autem hæ primum notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam hæ. Quod si ita scriptum est, hoc dicere uidetur, ostendit enim quorum sint notæ uoces, & quorum sint rursus animæ passiones, tanquam si diceret, Voces quod significant, & quorum notæ sunt, illæ sunt animæ passiones: & rursus quorum similitudines sunt hæ, quæ sunt animæ passiones, hæ sunt res, tanquam rursus si diceret, Quorum sunt similitudines ea quæ in intellectibus atque animæ passionibus sunt, illæ res sunt. Sed de his disputationes trahere longius non uult. Ait enim de his itaque dictum est, in his quæ sunt dicta de anima. alterius est enim negocii. Etenim aliud est principaliter de intellectibus animæ disputare, aliud tantum sibi ad disputationem sumere, quantum ad logice possit pertinere peritiam. Quare alterius negocii est, principaliter de animæ passionibus disputare.

Est autem quemadmodum in anima, aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso, aliquoties autem cui iam necesse est horum alterum inesse: sic etiam in uoce. circa compositionem enim & diuisionem est falsitas & ueritas.

5. De enunciatione dicturus, in qua ueritas & falsitas inuenitur, recte prius monstrare proponit, in qua prolatione uocum horum alterum, idest aut ueritas aut falsitas, inueniri queat: Sed omnis uox animi sensa significat, quare ex animi intellectibus quicquid euenerit uocibus indicatur, ergo nunc hoc dicit, Similitudo est inquit quædam inter se intellectuum atque uocum. quemadmodum enim sunt quædam simplicia, quæ ratione animi concipiuntur, & constituuntur intelligentia mentis, in quibus neque ueritas ulla, neque falsitas inuenitur: ita quoque in uocibus est. Simplex enim intellectus. ut uerbi gratia, hominis uel equi, neque falsitatem ullam retinet neque ueritatem. cum enim intelligo simpliciter hominem & substantiam ipsam, nihil ueri uel falsi in cogitatione retineo. Quod si cursum rursus animi cogitatione perspexero, cogitatio ipsa, quoniam simplicis rei tenet intuitum, a ueritate & falsitate seclusa est. Sed quando cursum & hominem iunxero, & ex his aliquid intelligentia mea fecero, id quoque si uoce protulero, huiusmodi erit, homo currit: Tunc ex hac substantiæ & accidentis compositione & coniunctione huiusmodi intellectus fit, in quo uel falsitas possit esse, uel ueritas. Ergo quemadmodum in intellectu sunt quædam aliquoties simplicia, uero falsoque carentia, aliquoties autem cum iam necesse est aut ueritatem inesse intellectui aut falsitatem: sic est etiam in uoce. Nam si simplicem intellectum uero falsoque carentem uox proferat, ipsa quoque uox a ueritate & falsitate relinquitur. Quod si huiusmodi proferat intellectum, qui in se uerum falsumue contineat, ipsa quoque ueri falsique retinet significationem. Docuit autem per hoc quod ait. Circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasque, in qua prolatione uocis enunciationes possumus inuenire. Quoties enim substantiam cum accidente coniungimus atq; componimus, uel intellectus copulamus, ut fieri propositio possit in cogitatione, tunc fit idem in uoce. Et est nunc affirmatio, ut homo currit. Hominem quippe cursumque composuit atque coniunxit, & inde affirmatio nata est, ueritatem continens uel mendacium. Nunc uero negatio, si huic aduerbium negatiuum, non iunxero, & substantiam ab accidente diuisero atque disiunxero. ut est, homo non currit, id non, quod est aduerbiũ negatiuum, hominem a cursu diuisit atque disiunxit, factaque est inde negatio rursus ueritatem falsitatem'ne significans. Recte igitur dictũ est circa compositionem, quod est affirma-

firma-

firmatio, uel diuisionem, quod est negatio, ueritatis falsitatisque constare oaturam.

Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui, ut homo uel album, quando non additur aliquid, neq; enim adhuc uerum aut falsum est.

4. Nunc quid sit intellectus sine uero uel falso conti-uata oratione prosequitur. Ea enim inquit quæ simplicia dicuntur, similia sunt simplicibus intellectibus, qui sine ulla compositione uel diuisione, animi puro capiuntur intuitu. cum enim homo uel album ipsa quidem simplicia sint, & significent aliquid, nihil tamen neque uerum neque falsum designant. Omne enim simplex nomen uel uerbum a ueritate & falsitate secluditur. Atque ideo, quoniam (ut dictum est) quæcunque sunt in uocibus significant animæ passiones: simplices uoces, & sine compositione uel diuisione, similes sunt his intellectibus, quos sine compositione & diuisione simplex intelligentia concipit. In his enim atque in huiusmodi nulla neque ueritas neque falsitas inuenitur. nisi enim aliquid addatur, ut id quod simplex intelligis, uel per se constituas esse, uel ei aliquid secundum esse coniungas, in his ueritas & falsitas non erit. Cum enim simpliciter dico, homo. si non aliquid addidero, ut uerbum, est & fiat huiusmodi compositio. homo est, uel huiusmodi aliquid, ut homo uiuit, quod idem ualet, tanquam si dicam, homo uiuens est Ergo nisi aliquid huiusmodi fuerit adiunctū, quod intellectam rem uel per se esse constituat, ut, homo est. cum dico, per se hominem esse designaui: uel iuncto accidente tale aliquid apponatur, quod idem ei quod est esse significet, ut est, homo uiuit uita enim homini iuncta est, & uiuit idē significat, quod uiuens est nulla ueritas nec falsitas ualet intelligi Hoc autem conuenientissimo monstrat exemplo.

Signum autem huius est, etenim hircoceruus significat quidem aliquid, sed quod nondum uerum uel falsum, si non uel esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

5. Magnam enim habet exempli huius subtilitas. Non enim sola illa nomina uel uerba a falsitate ac mendacio separata sunt, quæcunque simplicia sunt, sed etiam illa quæcunque sunt composita, si sint dicta simpliciter. Hircoceruus enim compositum nomen est, significans hircum & ceruum. Sed nisi ei aut esse non esse addatur. ut dicamus. hircoceruus est. uel, hircoceruus nō est: nullus inde ueri falsiue intellectus poterit prouenire. Ipsum enim quanquam si compositum, tamen simpliciter dictum, ueritati uel falsitati proximū nō est. Siquis enim dicat tantum, hircoceruus, nihil enunciat. Quod si nihil enunciat, præter ueritatem falsitatemque, quoddam compositum designans nomen auditor intelligit. Quod uero ait, uel simpliciter, uel secundum tempus: ad hoc ualet. ne putaremus tunc fieri solum de nomine enunciationem, cum ei præsens tempus adijcitur, ut cum dicimus. hircoceruus est. uel, hircoceruus non est: in his iam ueritas est aut falsitas. Sed non solum si præsens tempus designet propositio, sed etiam si præteritū, ut siquis dicat, hircoceruus fuit uel futurum. ut siquis dicat, hircocerruus erit. enunciationem facit. ergo hoc est quod ait, uel simpliciter uel secundum tempus. Huiusmodi enim simpliciter facta enunciatio secundum præsens est. Etenim quod præsens dicimus tempus non est, sed confinium temporum, tempus autem est futurum, aut præteritum. ergo non potest in eo quod est hircocerruus, ueritas aut falsitas inueniri, nisi ei aut esse, aut non esse addatur, uel præsens significans, quod est simpliciter: uel secundum tempus, quod est præteritum, aut futurum. Siquis enim sic dicat, hircocerruus est: simpliciter dixit, idest secundum præsens. Siquis autem hircocerruus erit, uel fuit: secundum tempus, futurum. l. & præteritum. Hæc igitur quæ erant utilia prælocutus, ad definitionem nominis, disputationis cursu accedit.

DE NOMINE.

NOMEN *igitur est uox significatiua secundum placitum sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata.*

6. Omnis definitio genere & differētijs perficitur. Sumpsit ergo ad definitionem, uocem esse nominis genus. Cetera uero quæ executus est, pro differentijs aggregauit. Est autem huius termini talis expositio. nomen est inquit uox. Sed uocum aliæ sunt quæ significant, aliæ quæ nihil significant. Nomen autem significat id cuius nomen est. Nomen igitur est uox significatiua. Vocum significatiuarum. aliæ sunt naturaliter, aliæ non naturaliter. Naturaliter est uox significatiua, ut ea quæ dolores naturaliter monstrat aut gaudia. Non naturaliter uero significatiuæ uoces sunt, quas secundum positionē esse dicimus. Secundum positionem uero sunt, quas sibi ipsi homines posuerunt. ut cum dixit aliquis primus, qui rebus nomina condidit, hæc substantia, dicatur aurum, hæc lapis, hæc aqua, & alia similia. Tales igitur uoces secundum positionem sunt. Et ita secundum positionem, quemadmodum ipsis hominibus placuit, a quibus nomina illa formata sunt. huiusmodi ergo uoces quæ secundum positionem sunt, secundūm ponentiū placitum sunt. Sed nomen non naturaliter significat. Apud diuersas enim gentes, diuersa sunt nomina. Quæ autem apud diuersos diuersa sunt, ea non sunt naturaliter, sed secundum placitum eorum qui posuerunt, positionemque ponentium. Alioqui si naturaliter essent, quemadmodum ea quæ dulcia sunt apud Romanos, non eadem sunt apud Scythas amara, nec acida, sed apud ipsos quoque dulcia, & apud omnes gentes sunt eodem modo: ita quoque omnia nomina si naturaliter essent, eisdem omnes homines uterentur. Quare, quoniam nomina naturaliter non sunt, nec naturaliter significant, secundum placitum sunt, scilicet ponentium atque auctorum, & a quibus nomina ipsa rebus impressa sunt. Est ergo nomen uox significatiua secundum placitum. Secundum placitum autem positionemque significantium uocum, aliæ tempus secum ad significationem trahunt, aliæ præter tempus prædicantur. Tempus secum trahunt, ut est curro, & lego. uel cucurri & legi, & quæcunque sunt uerba, Omne enim uerbum cum tempore est. Nomina uero sine tempore sunt. Cum enim dico Socrates uel Plato, uel albedo, uel aliquid huiusmodi, temporibus carent. Nomen ergo uox est significatiua secundum placitum, sine tempore. Vocum significatiuarum secundum placitum sine tempore, aliæ sunt, quarum partes aliquid extra significāt: aliæ, quarum partes extra nihil designant. Hæc nanque uox, quæ ex Socrates cum Platone alijsque discipulis, quæ est oratio. & significatiua est, & secundum placitum. Partes nanque ipsius quæ sunt nomina, secundum placitum sunt, & sine tempore. Nulla nanque in ea ne imaginatio quidem temporis inuenitur, sed habet hoc quod partes eius extra significant. Tota nanque oratio est, Socrates cum Platone alijsque discipulis. sed eius pars, Socrates, si a tota oratione disiuncta sit, significat aliquid. Nominis autem pars nihil extra significat. ipsius enim nominis, quod est Socrates, quod disiunctum a tota connexione significat, partes nihil extra designant Neque enim So neq; cra. neq; tes, aliquid præter totum nomen extra designant. Quare rectissime definitio constituta est. Nomen esse uocē, secundū placitum designatiuam, sine tēpore, cuius partes nihil extra significant. Hoc autem propositis docet exemplis.

In nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

7. Si enim sit oratio, quæ dicat equus ferus, duas res significat, equum & ferum. Vtrunque enim est, unum substantia, alterum quale. Qui uero dicit equiferus, unum nomen est. & ei unum quod significat, subiectum est quocirca unum quoque permistio ista significat. quod si unum significat tota permistio, pars inde separata nihil extra designat. In toto enim nomine quod est equiferus, consignificat quidem ferus, per se uero nihil significat Quod si per se id quod dicimus ferus aliquid significare arbitremur, non iam erit pars nominis, sed ipsum erit integrum nomen, & habebit partes, fe, & rus. Quocirca, quoniam nominibus unum subiectum est, & unum significat totum nomen; uel si sit æquiuocum, uel si non sit. canis enim cum sit æquiuocum, semel totum latrabilem, secundo totum cælestem, & rursus totum marinum significat. Quare, quoniam quodlibet nomē unum aliquid significat totum, pars eius separata, & uelut a tota compositione seiuncta, in qua unū aliquid consignificabat, nihil extra significat. Dat autem differentias simplicium nominum & compositorum.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, si

se habet etiam in compositis. in illis enim nullo modo pars significatiua est, in his autem uult quidem, sed nihil significat separata, ut in eo quod est, equiferus, ferus.

8. Simplicis inquit nominis partes, quoniam non constant ex alijs partibus, ne imaginatione quidem significationis aliquid produnt, ut in eo nomine quod est homo, neque ho neq; mo. quicquam significant, neque significare putantur idcirco, quoniam simplex nomen est. in his uero quæ composita sunt, quoniam ex duobus significatiuis in unam significantiam redigontur, uult quidem significare aliquid pars, sed nihil separata designat. In eo enim quod est equiferus, dat quidem imaginationem aliquam significationis, & putatur significare ferus. Hoc est enim quod dicit, uult quidem, sed nihil extra separatumque significat. Si enim hoc ipsum ferus, ut pars nominis dicatur, dimidium nomen dicitur eius quod est equiferus, dimidium autem nomen nihil designat. Ergo id quod dicimus ferus, cum alia parte nominis, quæ est equi, unum consignificat, idest, equiferus, separatum etiam nihil extra designat. Quod si rursus ipsum nomen extrinsecus, non in alterius nominis parte ponatur, per se sibi significat, uelut nomen. Ergo nõ est similis in simplicibus nominibus compositisq; partium consignificatio. Sed simplicium quidem nominum partes nec ipsæ significant, nec significare putantur. Compositorum uero uolunt quidem partes aliquid significare, & dant significationis imaginationem, & significare aliquid putantur, sed nullus separatum retinent significationem.

Secundum placitum uero. Quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota.

9. Tunc enim significat nomen secundum placitum, quando fit nota alicuius rei. idest quando significat aliquam rem, ut scindapsus. Quandiu enim huic uoci nihil subiectum est, scindapsus nomen nõ est. Nam nominis est significare subiectum, scindapsus autem subiectum non significat. Non igitur nomẽ est. Ac rursus est huius constituere subiectum, nominis autem significare subiectum est. Non enim nomen aliquid diceretur, nisi a subiecti significatione hoc traheret, præcipue cum nomen dicatur quasi notamen. Itaque cum scindapsus subiectum significat, nomen est. Constat igitur nomen esse secundum placitum, sed tunc quando fit nota, idest quando aliquod subiectum significat.

Nam designant & illiterati soni. ut ferarum, quorum nullus est nomen.

10. Dixerat superius in definitione, nomen esse secundum placitum, non natura. Hoc autem nunc diligentius monstrat dicens, nihil esse nominum naturaliter. Atque ideo non illi sufficit ad definitionem, quod est significatiua uox, nisi illud quoque adderet, quod secundum placitum uox significatiua est. Alioqui multi illiterati soni significant, ut sibilus aliquid interdum significat. Ferarum quoque, minorumq; animalium uoces interdum aliqua significatione præditas esse perspicimus. Quædam enim uox canum iram significat, hinnitus quoque equorum sæpe alterius equi consuetudinem quærit. sed hæc naturaliter significant, atq; ideo nomina non sunt. Quod igitur naturaliter significat, nomen non est. Atque hæc hactenus. Nunc quemadmodum facta sit definitio uideamus. Quod dixit nomen esse uocem: traxit a genere definitionem. Quod significatiuam esse consequenter apposuit: nomen ab non significantibus uocibus separauit. Quod secundum placitum: a naturaliter significantibus uocibus natura nominis diuisa est. Quod sine tempore: ad uerborum discrepantiam respicit. Quod eius nullam partem extra significare propositum est: idcirco dictum est, ut nomen ab orationibus distare uideretur. Hactenus quidem de tota nominis definitione tractatum est. & quibus differentijs ab alijs uocibus distare possit nomẽ explicitum est. Nunc autem quæ uidentur in definitionem nominis incurrere, an nomina sint, diligentius quæritur.

Non homo uero non est nomen. At uero nec positum est nomen quo illud oporteat appellare. Nam neque oratio, neq; negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

11. Nunc differit qualia esse arbitrari oportet, quæ cum sub definitione nominis quidem cadant, integra tamen nomina non esse uideantur. Vnde fit, ut his diligentissime distributis integerrima nominis definitio concludatur. Hoc enim quod dicimus non homo, quid sit ambigitur. Oratio enim nõ est. Omnis enim oratio uerbis nominibusque coniungitur. Hoc autem quod dicimus non homo, duabus quidem partibus constat; sed unum in se retinet nomen, uerbum uero non habet. Negatiua enim particula, quæ est non, neq; nomen est neque uerbum. Rursus negatio non est. Omnis enim negatio uerum falsumue significat. Non homo uero quod dicimus, neque uerum est, neque falsum. Nisi enim (ut supra ait) aliquid quod sit proximum ad id quod est esse, addatur, nulla ueritatis aut falsitatis ratio in qualibet orationis partium compositione perficitur. At uero non homo nomen non est. Omne enim nomen unam rem significat definitam, ut cum dicimus homo, substantiam significat, nec quamlibet, sed rationalem atque mortalem. Eodem modo & cetera nomina. Qui uero dicit nõ homo, hominem quidem tollit: quid autem illa significatione uelit ostendere, non definit. potest enim quod homo non est, & equus esse, & canis & lapis, & cetera quæcunque homo nõ fuerint. Quare, quoniam id quod definite significare potest, aufert in eo negatiua particula, quid uero significare debeat, definite non dicit, sed multa atque infinita unusquisque auditor intelligit: dicatur inquit nomẽ infinitum. Hoc enim quod dicimus nonhomo, tam multa significat, quam multa sunt, quæ a definitione hominis disiunguntur. Sed hoc Aristoteles uocabulum, cum infinitum nomẽ uocaret, primus inuenit. Apud antiquiores enim illa quidem erat dubitatio, sed huic differentiæ, qua differt nomen definitum ab huiusmodi nomine quod cum negatione proponitur, impressum uocabulum non erat, quod ipse testatur dicens. At uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellari. Nullus enim posuit uocabulum, quo oporteat appellari id quod dicimus, nõ homo, sed Aristoteles perspicaciter infinitum nomen huiusmodi prædicamentum censuit appellari.

Catonis autem uel Catoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis.

12. Omnis inquit casus alterius casus est. Itaque fit, ut quicunque casus fit alterius inflexio uideatur. Ergo quod dicimus huius Catonis, uel huic Catoni, uel alia huiusmodi, casus nominum sunt. Vnde fit, ut hi casus inflexiones quoque dicantur, sed omnis inflexio alicuius inflexio est. Quod autem inflectitur, ab eo quod ipsa inflexione fit, prius est. quare cum id quod dicimus Cato, nomen sit, & sit primum, distat ab inflexionibus suis. inflexio autem nominatiui genitiuus est, & ceteri. Nullus enim dixerit recte, nominatiuum casum esse. Si enim id quod dicimus Cato, alicuius casus sit, cuius casus esse possit, oportet ostendi. Sed ante id quod dicimus Cato, nullus prædicatur casus. igitur quoniam Cato nomen nullius inflexionis est, nec omnino casus est. Ceteri autem casus qui dicuntur, nominatiui inflexione formantur. Catonis, & Catoni, & Catonem. quare si distant ea quæ ab inflexione nascuntur ab his quæ inflectuntur: distant quoque hi omnes casus, qui sunt Catonis, Catoni, Catonem, ab eo quod est Cato, dest a nomine principali. sed hic Cato nomen est, casus igitur nomina nõ sunt. Aliud enim est ipse casus, aliud cuius est casus. Quocirca si nominis hæc omnia casus sunt, hæc nomina non sunt. Atque ideo prudentes oetecces omnes casus genitiuum datiuum, accusatiuum, uocatiuum, ablatiuum, suis diuersisque nominibus uocauerunt. Primum uero alias rectum, quasi a nullo inflexũ, alias nominis ipsius uocabulo, nominatiuum dixerunt. Quare nunc hoc Aristoteles exeqoitur, qui casus nominii uideantur, nõ esse nomina, sed tantum nominum inflexiones, idest casus.

Ratio autem eius in alijs quidem eadem est, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neque uerum neque falsum est, nomen uero semper. ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid uerum dicit, aut falsum.

13. Ratio inquit, idest definitio nominis, & casus nominis, eadem est. nam sicut nomen uox significatiua est, secundum placitum, sine tempore, ut eius pars nulla extra significet, sic etiam casus. Nam uox est, & secundum placitum designatiua, & cuius separatæ partes nihil extra designant. Ergò eadem definitio atq; nominis est & casus nominis. sed his una additur differentia, quod omne nomen cum eo quod dicitur, est, aut non est, coniunctum, aut affirmatiuam enunciationem facit,

cit,

est, aut negatiuam, ut Socrates est, uel Socrates non est. Hic enim quoniam ueritas aut falsitas incidit, enunciationem esse necesse est: in casibus uero quamuis addas est, aut non est, nulla inde affirmatio neque negatio fit. Neque enim in hos ulla ueritas aut falsitas cadit. Si quis enim dicat Socratis est, Socratis non est. uel Catonis est, Catonis non est. quid fit, uel non fit, non apponens, cum simplici casu, est, aut non est, iungens, imperfectam faciet orationem a falsitate ac ueritate disiunctam. Quare nulla enunciatio est. Ergo differt nomen a casu. quòd nomen quidem cum est, aut non est, iunctum, uel uerum uel falsum facit. casus uero neque uerum dicit, neque mentitur. Etenim nullo alio addito trunca est atque imperfecta sententia. sed quorsum illuc? ut definitio scilicet nominis integerrima compleretur. Etenim iam nunc definitio nominis hoc modo est. Nomen est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, definitum aliquid significans, cum est aut nõ est iuncta faciens enunciationem. Sed de nomine hactenus. Nunc uerbum diligentissima definitione determinat.

DE VERBO.

VERBUM autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota.

14. Verbum distat a nomine in hoc solo, quòd nomen sine tempore est, ut supra iam dictum est: uerbum uim temporis in significationibus trahit. & esset quidem plena definitio uerbi, si alia in eo omnia quæ in nomine posita sunt, ponerentur, hoc solo discrepante, quod uerbum consignificat tempus, essetque definitio ita: Verbum est uox significatiua secũdum placitum, cuius nulla pars extra significatiua est. sed quoniam sunt illa nomini uerboque communia, proprium autem uerbi est consignificare tempus, a proprietate definiti, scilicet uerbi, qua à definitione nominis segregatur, uerbum uoluit definire. Diligenter autem ait, consignificat. Nam significant nomina tempus: ut dies. ut annus, hæc enim temporum nomina sunt. Verbum autem proprie consignificat tempus, principaliter enim aut passionem designat, aut actum. ut cum dico, accuso, uel accusor: sed cum ipsa actus passionisque significatione, uim quoque secum temporis trahit, ut ille actus, aut passio, præter præsens, aut futurum, aut præteritum, aut quod inter hæc est, esse non possit. Et est semper eorum, quæ de altero prædicantur, nota. Sensus huiusmodi est. Omne inquit uerbum significat aliquod accidens. quod accidens semper de altero prædicatur. Nam si omne uerbum aut actionem, aut passionem designat; Actio uero & passio in accidentibus numerantur, omne uerbum uim significat accidentis, sed accidens semper de eo prædicatur, quod sibi subiectum est. ut album de corpore, & durum de ferro: quare omnia uerba eiusmodi aliqua designat, quæ semper de altero prædicantur. quod per hoc scilicet dixit, quod ait, uerbum notam esse, idest significationem eorum quæ de altero prædicantur. quod idem ualet tanquam si diceret, uerbum semper accidentia significat: quorum hæc natura est, ut semper de altero prædicentur. cuius enim quælibet res nota est, hanc ipsa quæ nota est, designat.

Dico uero quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem uerbum, consignificat enim nunc esse.

15. Supra in nominis definitione proposuit, nomen esse sine tempore, quod nunc quoque hoc monstrat exemplo, & diligentissimo quidem. Nam idem prædicamentum ad nomen relatum sine temporis consignificatione monstratur ad uerbum uero, uidetur esse cum tempore. Cursus enim simpliciter dictus, ut nomen, & ut res propria, sine tempore est: si uero in actionem, quæ uerbi semper est, inducatur, mox proprietatem uerbi ac temporis in se suscipit significationem. Currit enim uerbum est, & significat actionem, & cum eadem tempus ostendit. monstrat. n. nunc esse, i. præsens tẽpus. Consignificat autẽ idcirco dictum est. quoniã quod dicimus currit, actũ quidẽ quendam significat, cũ eo uero actu in ipsa significatione uerbi præsens tẽpus inducitur atq; ideo diligenter ait cõsignificat. Et est hęc uerborũ subtilitas in Aristotele mirabilis.

Et est semper eorum quæ de altero dicuntur, nota: ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.

16. Semper inquit uerbum ea significat, quæ de altero prædicentur. Quæ sint autem hæc quanquam breuissime, ipse tamen ostendit. Est autem consuetudo Aristotelis ea quæ accidentia sunt, in subiecto esse dicere. necnon etiam eadem ipsa accidentia de subiecto prædicari. idcirco quod omnia quæcunque accidentia sunt, uel denominatiue, uel quolibet alio modo & de subiecto prædicantur, & in subiecto sunt. Nunc ergo hoc dicit, tale quiddam significat uerbum, quod semper accidens sit, quod accidens uel in subiecto semper, uel de subiecto prædicatur. Est alia quoque expositio hoc modo, de subiecto dicitur genus semper ad species. Ergo eorum quæ sunt accidentia, alia sunt indiuidua, alia generalia: & illa quidem quæ sunt indiuidua, in subiecto tantum sunt, ut quodlibet particulari corpori accidens. alia uero sunt generalia accidentia, quæ de alijs accidentibus prædicantur, ut de subiectis, ut est color. nanque prædicatur de albedine, & nigredine, & ceteris. Ergo nunc omne, inquit, uerbum quiddam quod de altero prædicatur, significat. Sed hoc huiusmodi erat, quod aut particulare sit, & in subiecto tantum. ut est currit. cursus enim de nullo alio prædicatur subiecto, nisi tantum in subiecto est: aut generale erit illud accidens & uniuersale, ut de alio cursus accidente prædicetur ut de subiecto. ut si dicam mouetur. Hoc enim quod dicimus mouetur, de subiecto cursu prædicatur qui currit enim mouetur. Significat igitur uerbum aut particulare accidens, quod est tantum in subiecto: aut uniuersale, quod de alio accidente uelut de subiecto prædicetur. Hactenus definitionem uerbi distribuit. Nunc uero sicut fecit in nomine, ea quæ in uerbum incidere poterant, & uerba non esse, a uerbi ratione & proprietate disiungit.

Non currit uero, & non laborat, uerbum non dico. Consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Differentiæ autem huic, nomen non est positum, sed sit infinitum uerbum.

17. Sicut in nomine fecit, ita quoque in uerbo ad integram definitionem uerbi proprietatemq; contendit. Ait enim non currit, non esse uerbum idcirco, quòd uerbum omne finitum aliquid designat. Non currit autem quemadmodum infinitum fit, paulo post demonstrabitur. Neque oratio est. In hoc enim quod dicitur non currit, neque duo uerba sunt, neque duo nomina, neque nomen & uerbum quæ sola possunt iungere orationem. At uero negatio non est. etenim tota imperfecta sententia est, sed neque huic, inquit, antiquiores posuere uocabulum. Hæc enim differentia, quæ est non currit, & non laborat, quæ a uerbo puro & simplici distat, nullo apud antiquiores uocabulo nuncupata est. Differentiam autem uocauit id quod dicitur, non currit, & non laborat, ab eo quod est currit, & laborat. Sed quoniam his nullum est nomen ab antiquis impositum: Aristoteles nomen ipse cõstituit dicens, sit uerbum infinitum. Alioqui maximam dubitationem facit huius prædicamenti similitudo, quod ipsum quidem prædicamentum uox est designatiua secundum placitum, & de altero prædicatur, & consignificat tempus, idem scilicet quod uerbum, quod est currit. Sed hoc solo differre perspicitur, quod illud finitum uerbum est, hoc infinitum. Cur autem hoc infinitum est, continua ratione persequitur.

Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est.

18. Infinitum inquit uerbum est, quoniam cum de altero semper prædicetur (non currit enim de altero dicitur) tamen æque uel de subsistente re, uel de non subsistente prædicari potest. ut in eo quod est, homo non currit, homo res est subsistens. Ergo dicitur id quod est, non currit, de homine, idest de re subsistente. Rursus dicimus chimæra non currit, chimæra uero non est. nec omnino subsistit, & potest de ea uere dici, quòd omnino non currit. Ergo id quod est, non currit, & de ea re quæ subsistit atque est in rebus, dicitur: & de ea quæ neq; est, neque esse poterit, prædicatur. quare infinitum dicitur uerbum. Nec solum hoc, sed illud etiam, quòd qui dicit currit, rẽ quam quisque faciat, definite significat. Cum uero dicit, non currit, ipsum quidem cursum uidetur auferre, sed utrum sedeat, an iaceat, an ambulet, an aliquid aliud faciat, non relin-

quit Quare, quoniam & ea quæ sunt, & ea quæ non sunt, infinita sunt, & de his omnibus prædicatur, quoniamque id quod tollit, finitum est, quod uero ponit, infinitum; propter hoc, uerbum uocabitur infinitum.

Similiter autem curret & currebat uerbum non est, sed casus uerbi. Differt autem à uerbo quod hoc quidem consignificat præsens tempus, illa uero quæ circa sunt.

19. Vt in nomine fecit, cum casus a nominibus distinxit: ita quoque casus uerborum, nunc a uerborum ratione disiungit. Curret enim quod futurum est. uel currebat, quod præteriti retinet partem. uel cucurrit, quod est integrum perfectumq; præteritum, nõ sunt uerba, sed uerborum casus. præsens enim aut futurum expectat. aut præteritum relinquit. Atque ideo futurum tempus ad præsens tendit, præteritum a præsenti inchoat. unde fit ut principaliter contineat uerbum id quod est præsens, ut sit uerbum integrum quod præsens designat. Hæc autem quæ præter præsens in aliqua significatione sunt, non sunt uerba, sed uerborum casus. Hic quoque sicut in nomine fecit, uerborum & casuum differentiam prodit. Ait enim omne uerbum præsens significat tempus. Casus uerborum illud tempus significat, quod circa ipsum præsens est, idque complectitur. Complectuntur autem id quod est præsens, circa quod ipsum sunt futurum, & præteritum tempus. inter utraq; enim tempora præsens locatur. Quicquid ergo uel futurum tempus, uel præteritum significat, quæ tempora præsens complectuntur, & circa sunt, non uerba, sed uerborum casus dicuntur. Est ergo integra definitio uerbi, Verbum est uox significatiua secundum placitum cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est separata, definitum aliquid significans, præsentis significationem tenens. Quoniam uero pars uerbi nihil extra designet, ex eo manifestum est, quod ne nominis quidẽ pars quicquam extra significat.

Ipsa itaque secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significat aliquid. Constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit, quiescit.

20. Subtilissimum quidem ingreditur sensum, sed est huiusmodi. Omne inquit uerbum per se & sine alterius coniunctione prolatum, nominis quodammodo speciem tenet, & uere nomẽ est. Cum enim dico homo currit, tunc id quod dixi currit, ad hominem referens integrum feci uerbum, quoniam sine dubio semper de altero prædicatur. sin uero per se dixero currit, suum quiddam quodammodo facio ipsum currit, cum nullo alio iungens, & fit mihi nomen. Vnde græci quoque his per se dictis uerbis, aliquoties addunt articularia præpositiua, ut est τὸ τρέχειν, τοῦ τρέχειν. Siquis enim dicat uelocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. In illo nominatiuum iunxit articulum, dicens, id quod est currere: In illo uero ablatiuum dicens, eo quod est ambulare. uelut siquis in nomine dicat, id quod est scamnum leuius est eo, quod est ostium. Hoc quod diximus, id quod est scamnum ad ipsum scamnum articulare præpositiuum iunximus, tanquam si diceremus hoc scamnum, & quod rursus diximus eo quod est ostium, tanquam si diceremus hoc ostio. Ita quoque cum dicimus uelocius est id quod est currere, eo quod est ambulare. hoc quod dicimus id quod est currere, ita ponimus tanquam si dicamus, hoc currere. Et rursus eo quod est ambulare, tãquam si diceremus ablatiuo modo ambulare, quasi translatum ad nomen sit, dictumq; sit hac ambulatione. Quare per se dicta uerba nomina sunt. Et est huius rei probatio, quã ipse Aristoteles ponit. Cũ enim simplex dicimus nomen, auditoris inchoat intellectus cum nostra prolatione, & dum proferimus, dicentis sequitur uocem, & tunc quiescit, cum illud nomen fuerit expletum. cum enim dico Hippocentaurus, ingreditur a prima syllaba audientis intellectus, & usque ad finem totius nominis non quiescit. Vbi uero extremam audierit syllabam, mox quid dictum sit auditor intelligit, & ad eius intelligentiam conquiescit. Sic ergo & in uerbo, cum dicimus currere; intellectus quidem audientis per eius syllabas quæ sunt, cur. & re. & rursus re. uadit. sed ubi extremam audierit syllabam, mox totius uerbi capiens significationem intellectus quiescit Ergo uerbum per se dictũ nomini simile est, & quodammodo nomen. Sicut enim in nomine is qui dicit, intellectum audientis ultimæ syllabæ prolatione, & totius nominis perfectione constituit, & is qui audit quiescit, & ultra eius intelligentia non progreditur: ita quoque & uerbum, si per se dicatur, audientis constituit intellectum. quod si cum alio coniungatur, nondum tota intelligentia constituitur audientis. Vt cum dico, Socrates ambulat. in solo ambulat, quod est uerbum, nõ consistit perfecta sententia, nisi in toto, quod est, Socrates ambulat. Rursus cum dico ambulare moueri est, non in unoquoque horum uerbo sententia constituta est, sed in tota oratione conquiescit auditor. Idcirco quoniam si uerbũ de uerbo altero subiecto prædicetur, utriusque uerbi significationem iungit auditor, & non per se uerbũ ipsum considerat quod dicitur, sed ad alterum refert. ut ambulare moueri est, ambulationem ad motum. uel Socrates ambulat, ambulationem ad Socratem. Tunc ergo fit integrum uerbum, cũ refertur ad alterum. at si simpliciter prædicetur, uerbum nomen est. idcirco quòd sicut nomen dictum, ita quoque uerbum audientis constituit intellectum.

Sed si est, uel non est, nondum significat, neque enim signum est rei esse uel non esse.

21. Sed quanquam nomen sit inquit uerbum, & aliquid definite significet per se dictum, solum tamen non faciet enunciationem, neque uerum aliquid falsumue constituet. hoc est enim quod ait, Sed si est, uel non est, nondum significat. ad affirmationem referens quod dixit, sed si est. ad negationem, quod ait, uel non est. Nihil enim horum significat uerbi per se prædicta prolatio. Cum enim dico currit, hoc ipsum currit significat quidem aliquid, sed si est, aut non est, nondum significat. Neque enim esse signum est rei, aut non esse. Quod tantũ ualet, tanquam si dicam id quod dico currit, non significat esse ipsum cursum, aut non esse. si enim significaret, ita diceretur, Currere est, uel currere non est. Nunc autem currit non designat esse ipsam rem, uel non esse. dicitur enim solum, & est intellectus quidam, sed neque affirmationem significat, neq; negationem, idcirco quod neque ponit rem esse, nec eam interimit. Quod per hoc monstrauit quod ait, Neque enim esse signum est rei, uel non esse i. neque enim quodlibet uerbum ita prædicatur, ut signum sit rei, illius de qua prædicatur, quod est, uel quod non est.

Nec si hoc ipsum, est, purum dixeris: ipsum enim nihil est, consignificat autem quandam compositionem, quam sine cõpositis non est intelligere.

22. Est uerbum, iunctum cum alio uerbo uel nomine solet facere propositionem. ut homo est, uel currere est: ipsum autem, est. purum si dictum inquit fuerit, neque uerum est, neque falsum, a quo omnes pene enunciationes fiunt, quæ sunt simplices. ergo nec si hoc ipsum, est, purum dixeris, esse aliquid, aut non esse significat. idest aut affirmat, aut negat, idcirco quod ipsum est simpliciter dictum nihil est Non quod omnino nihil significet, sed quod nihil ueritatis habeat, neque falsitatis, idest non, nihil est ad significationem, sed ad ueritatis falsitatisque significationem, de qua nunc tractabitur. Cur autem nihil ueri falsique monstret, ostendit. Est enim duobus modis dicitur, ut uerum falsumque designet, aut cum unam rem quamlibet propria compositione cõstituit. ut cum dico, homo est, ipsum, est, cum homine iunctum, atque compositum, esse hominem constituit, & fit exinde enunciatio. Aut rursus cum duæ res per ipsius uerbi compositionem copulationemque iunguntur. ut est. homo animal est. Homo namque, & animal copulantur, atque iunguntur per id quod dicitur, homo animal est. Ergo si omnis ueri falsique in enunciatione significatio, eius quod dicitur, est, in compositione est, cum aut sua compositione aliquid esse constituit, aut duas res copulat atque componit: uis eius quæ in enunciationibus propositionibusque monstratur, in ueri falsique designatione, præter ipsas compositiones, in quibus hoc solet efficere, nulla est. atque hoc est quod ait, Consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere. Cum enim dico, est, nihil significaui quod sit, aut non sit. Quod si faciam enunciationem, componam necesse est. ut homo est, aut homo animal est. Quare si omnis eius uis in ueri falsique enunciatione ad compositionem refertur: cum præter compositionem dicitur, quod in compositione designare potest, id præter compositionem non designat. potest autem compositione facta uerum falsumque in enunciatione monstrare. Hæc igitur sine compositis in uerbo est, nullus ualet aduertere. Recte igitur dictum est consignificare

gnificare

gnificare quandam compositionem, quæ sine compositis intelligi non ualeret.

DE ORATIONE, ET EIUS SPECIEBUS.

ORATIO autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, ut dictio, non affirmatio, uel negatio.

23. Omne quod compositum est, eorum suscipit naturam, ex quibus totum compositi ipsius corpus efficitur. Quare, quoniam oratio uerbis constat atque nominibus, quæ significatiua sunt, recte quoque oratio significatiua esse definitur. Sed distat oratio ab his, ex quibus ipsa effecta est, idest nominibus atque uerbis, quòd eorum partes nihil extra designant, orationis uero pars aliquid separata significat. Nam si nomen & uerbum partes orationis sunt, hæc autem per se significant, non est dubium separatas orationis partes significare. Quid autem designent sequenti determinatione monstrabit. Significant igitur partes orationum, ut dictio semper, non ut affirmatio semper uel negatio. Nunc autem dictionem dicit, simplicem ueibi aut nominis nuncupationem. Sunt enim quædam orationes, quarum partes ita significant quasi affirmatio, ut in ea oratione quæ est: si dies est, lux est: id quod dicimus lux est, totius orationis pars est & ita est significatiua, ut quædam affirmatio. Sed non omnis oratio affirmationem habet in parte, hæc enim ipsa, quæ dicit lux est, habet in partibus id quod dicimus lux, & rursus id quod dicimus est, sed neutra ipsarum affirmatio est, sed tantum simplex dictio. Omnis ergo oratio dictionem quidem habet in parte, non uero omnis oratio affirmationem. Recte igitur dictum est, partes orationis significare, ut dictionem non ut affirmationem. Quid autem sit dictio, ipse paulo post clarius demonstrabit.

Dico autem, ut homo. significat enim aliquid, sed non quopiam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur. Sed non una hominis syllaba.

24. Quod supra posuit dicens, orationis partes, ut dictioné significare, non ut affirmationem, hoc conuenienti monstrauit exemplo. homo inquit dictio est, & est pars orationis, si in tota oratione ponatur ut est, homo, animal est. Ergo id quod dicimus homo, dictio quædam est, sed affirmatio non est. Cum ergo nomen hoc, idest homo pars orationis sit, & affirmatio non sit: docet uerum esse quod dicitur, orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem. Docet autem illa res nomen hoc, affirmationem non esse, quod in affirmatione semper ueritas, aut falsitas inuenitur, nomen uero simpliciter dictom, neque oerum, neque falsum est. Quare nomen hoc, id est homo, ut affirmatio non significat, sed designat aliquid simplex significat igitur aliquid ut dictio. Hæc autem dictio, si ei addatur aliquid, ut uerbum est, aut quodlibet uerbum aliud, quod enunciationem possit efficere, erit affirmatio. Si enim quis dicat, homo est, uel homo uiuit, sic affirmatio, atque hoc est quod ait. Sed erit affirmatio, uel negatio si quid addatur. Si enim aliquid ita apponatur, uel appositum ita negetur, ut enũciatio constitui possit, affirmatio negatione perficitur. Siquis enim dicat homo uiuit, affirmatio est: homo non uiuit, negatio docet autem dictionem esse uocem secundum positionem per se significantem per hoc quod ait, sed non una hominis syllaba. Una enim hominis syllaba dictio non est, idcirco ꝙ nihil per se separata significat, ut ho. & mo. & in ceteris, ut supra ostendimus. Omnis n. huiusmodi pars quæ per se nihil significat, non est dictio, sed tantum in toto nomine quiddam positũ designat, & consignificat, ut in eo quod ipse posuit exemplo

Neque enim in eo quod est forex, rex significat, sed uox nunc est sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

25. In eo inquit quod est forex, rex oidetur quidem aliquid significare, sed cum toto nomine consigoificat potius, quam quicquam per seipsum designet: quemadmodum supra iam dictum est. Docuit enim supra partes nominis nihil omnino significare separatas. Quod ergo dicit, sed non secundũ se, idest in eo quod est surex, rex per se nihil significat, sed tantũ quiddam consigoificat, quod cum tota nominis compositione designat. cum &. fo, syllaba, & rex iuncta in unum, id quod est forex, in tota syllabarum coniunctione designet.

Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, sed quemadmodum dictum est, secundum placitum.

26. Plato nomina naturalia esse constituit, & hoc hinc probare contendit, quòd quædam supellex, & quodammodo instrumentum sit inuicem sensa prodendi. Naturalium uero supellectiles sunt naturales. ut oculi instrumenta quidem sunt uidendi, quia uisus res oaturalis est. Quare oculos quoque naturales esse necesse est, ita etiam oratio rerum naturalium supellex est, atque instrumentum, idest senteotiarum. Quare ipsa quoque oratio est naturalis. Aristoteles autem dicit, non secundum naturam esse orationem, sed secundum placitum. quocirca nec orationem esse supellectilem naturalem. Quod enim dicit, non sicut instrumentum, non dicit non per hoc instrumentum sensa proferri. sed tantum rem esse orationem secundum positionem, per quam proprias sententias demonstremus. Cuius enim rei partes ad placitum sunt, ipsa quoque ad placitum est. Sed orationis partes nomen, & uerbum sunt, hæc autem sunt ad placitum, non natura. oratio igitur ipsa secundum placitum positionemque est, sed non est naturaliter constituta. Est autem integra definitio orationis hæc. Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant.

Enunciatiua uero non omnis, sed illa in qua uerum uel falsum est, non autem omnibus inest, ut deprecatio, oratio quidem est, sed neque uera, neque falsa.

27. Orationis (ut supra iam diximus) multæ sunt species. est enim oratio prima, optatiua, ut utinam tibi istani mentem dij immortales dent. Secunda, uocatiua, ut heus tu. Tertia imperatiua, ut cape, da hoc Portio. Quarta, deprecatiua, ut Iupiter omnipotens precibus si flecteris ullis. Quinta, enunciatiua, ut dies est, dies non est. sed in hac sola specie orationis ueritas & falsitas inest, in illis uero ceteris minime. Volens autem Aristoteles ostendere multas esse orationes, & non omnem orationem esse enunciatiuam, hoc addidit. Deprecatio, oratio quidem est, sed neque uera neque falsa. Etenim deprecatio in orationis speciebus ponitur, sed nulla in ea ueritatis natura, falsitatisque cognoscitur.

Ceteræ igitur relinquantur. Rhetoricæ enim uel Poeticæ conuenientior est consideratio. Enunciatiua uero, præsentis est speculationis.

28. Deprecatiuam inquit, & optatiuam, & uocatiuam, & imperatiuam, poetis atque oratoribus relinquamus. Illis enim uel ad immittendos, uel ad amouendos affectus ceteræ orationis species assumuntur. Nos uero philosophi, quibus ueritatis falsitatisque discretio est curæ, de illa sola oratione tractamus, in qua utrumlibet horum possit agnosci. In enunciatione uero aut ueritas inest, aut falsitas. quocirca nos quoque de enunciatione tractemus.

Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero omnes, coniunctione unæ.

29. Enunciatiuarum orationum, aliæ sunt per se unæ, ut est, homo animal est: aliæ coniunctione unæ, ut est, si homo est, animal est. Homo est, enim & animal est, duæ sunt, sed addita coniunctione quæ est, si, una redditur. Earum autem quæ unæ per se sunt, prima est affirmatio, secunda negatio. Hoc enim tollit negatio, quod affirmatio ante constituit. & hoc negatio diuidit, quod illa cõiunxit. Enunciatiuarum igitur orationum earum quæ sunt per se unæ, prima est affirmatio, deinde negatio. Aliæ uero sunt non per se unæ, sed cum plures sint naturaliter, unæ fiunt coniunctione.

Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi. Etenim hominis ratio, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur; nondum est oratio enunciatiua.

30. Aristotelis in græco textus non habet ita, ut nos supra posuimus, sed hoc modo. Etenim hominis si non aut est, aut erit, aut fuit, & cetera. Subintelligendum relinquente philo-

sopho, quod de ratione diceret, idest de definitione, quam græci λόγον dicunt. Sed cum supra de oratione tractasset, quæ apud illos similiter λόγος uocatur: dum de hominis ratione, idest definitione uellet dicere, quoniam non significat uerum uel falsum, nisi ei aut est, aut erit, aut fuit, addatur, communione uocabuli usus, ad λόγον, de quo superius tractabat, retulit, ut non orationem intelligeremus, sed potius rationem. De qua re nunc illis satis facimus, qui græcæ orationis periti nos forte culpabunt, cur quod illic non fuit, nostræ translationi adijceremus. Nos enim ad faciliorem intellectum latinæ orationi famulantes hoc apposuimus: quia de oratione loquentibus intellectus ad rationem, nisi id esset adiectum, transferri non poterat. Totum uero quod dicit tale est, enunciatiuæ orationes si sunt simplices, has uerba constituunt. Ex duobus enim nominibus solis enunciatio non fit. ex nomine autem & uerbo fit, ut est homo uiuit. Fit quoque ex solis uerbis. ut est, ambulare moueri est Fit etiam ex casu uerbi. ut Socrates fuit, uel etiam dies erit. Erit enim & fuit, uerbi casus sunt. Quocirca enunciatiuam orationem simplicem sola maxime uerba constituunt. Eorumque ponit exemplum, in quo cum plura sint nomina, nisi addito tamen uerbo in enunciationis proprietatem, & significantiam non uenit, ut est definitio hominis. Ratio enim hominis est speciei definitio. Cui si non aut est, aut non est, aut aliquid huiusmodi addatur, enunciatio esse non poterit Nam siquis dicat animal rationale mortale, nulla in eo adhuc falsitas, aut ueritas intelligitur. Si uero addatur est, ut sit animal rationale mortale est, enunciatio sine ulla dubitatione perficitur. Solum igitur uerbum enunciatiuam simplicem continet orationem.

Quare autem unum quiddam est, & non multa, animal gressibile bipes (neque enim eo quod propinque dicuntur, unum erit) est alterius hoc tractare negocij.

31. Cum de simplicibus atque unis orationibus loqueretur, definitionem hominis interposuit. de qua nunc hoc dicit. Ita quidem interposita est definitio hominis, tanquam si una esset oratio. Cur autem una sit oratio, nunc inquit dicere intermittemus. Neque enim idcirco una esse putanda est, quia continue dicitur, & sibimet propinque, animal gressibile bipes. Posset enim uideri horum continua, & sub una prolatione dicta unam facere enunciationem, sed hoc Aristoteles negat Nam non idcirco una oratio est, quia propinque & continue dicitur. Cur autem una sit, alterius est hoc tractare negocij, & de eo disputat in his libris, quos metaphysica inscripsit, quod est primi opus philosophi. Nobis autem hoc in secunda editione monstrandum est.

Est autem una oratio enunciatiua, uel quæ unum significat, uel coniunctione una: plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ.

32. Duplicem modum unarum multarumque orationum esse denunciat. Est nanque una oratio, uel cum unam rem significat, uel cum coniunctione una est. ut est ea quæ dicit, animal rationale mortale homo est. Hanc enim huius orationis sententiam nullus in multas significationes diducere poterit, sed unum quoddam significat, & est præter coniunctionem. Alia uero oratio est una, quæ per coniunctionem una est, ut si dies est, lux est Est ergo una oratio, quæ uel unam rem significat, uel coniunctione iungitur. Plures autem sunt, quæ plura significant, ut est, canis mouetur. Hanc enim potest & ad latrabilem, & ad marinum, & ad cœlestem, auditor aduertere. atque ideo quoniam multa significat, non est una oratio, sed plures. Sunt quoque orationes per se plures & numero & significatione, quæ nulla coniunctione copulantur. ut siquis dicat, sol est. pax erit, nox est. cœlum uoluitur. hæc enim cum plura significent, nulla tamen coniunctione iunguntur, atque ideo plures orationes uocantur. In summa igitur orationum unarum, aliæ sunt significatione unæ, aliæ coniunctione. non unarum uero orationum aliæ sunt significatione plures, aliæ eo quod nulla coniunctione copulantur.

Nomen ergo & uerbum dictio sit sola, quoniam non est dicere, sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente.

33. Per hanc sententiam simplex dictio quid sit exponit, Dicit enim uerbum nomenque dictiones uideri solum, non etiam affirmationes. atque huius sententiæ causam subnectit. Idcirco enim uerba & nomina dictiones solum sunt, quoniam cum dicta fuerint simplicia, siue aliquo proferente, idest sponte dicente, siue ad alterius interrogationem aliquo respondente: neque uerum ex his, neque falsum ualet intelligi. Siquis enim per se dicat, Socrates: uel rursus per se solum simplexque, ambulat: neque uerum efficit, neque falsum. Si uero alio interrogante, Socrates ne ambulat? ille respondeat, ambulat: si huic ipsi uerbo per se quisquam uelit aduertere, quod dixit ambulat, enunciatio nulla est. quod si eum superiori interrogatione coniungat, tunc ex interrogationis & responsionis coniunctione nascitur enunciatio. Solum autem nomen, uel uerbum neque dicente aliquo, & sponte proferente, nec respondente, potest quisquam dicere, quod enunciatio facta est. Et sensus quidem huiusmodi est. Ordo autem uerborum talis est Nomen ergo, & uerbum dictio sit sola, quoniam sic aliquid significantem uoce, idest nomen aut uerbum simpliciter proferentem, non est dicere enunciare. Non enim possumus dicere quod aliquid enunciet is, qui simplex nomen, aut simplex protulit uerbum, siue alio interrogante, siue non interrogante, sed ipso sponte proferente.

Harum autem, hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo: uel aliquid ab aliquo. Hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

34. Nunc quid oratio sit simplex compositaque declarat. Est enim simplex oratio, quæ duobus terminis constat. Termini autem sunt nomina & uerba, quæ in simplici propositione prædicamus, ut in eo quod est, Socrates disputat. Socrates & disputat termini sunt, & qui minor terminus in enunciatione proponitur, ut Socrates, subiectus dicitur, & ponitur prior: qui uero maior, prædicatur, & locatur posterior, ut disputat. Quæcunque propositio ex uno subiecto & uno prædicato facta est, illa simplex enunciatio nuncupatur: atque hoc est quod ait. Harum autem, idest enunciatiuarum simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, ut unum prædicatum quod est aliquid de uno subiecto quod est de aliquo prædicetur. Hoc autem pertinet ad affirmationem, ut aliquid de aliquo prædices. Ad negationem uero, ut unum aliquid ab uno aliquo prædicando disiungas, ut in eo quod est, Socrates non disputat. disputare unum terminum, a Socrate alio termino, prædicando disiunxi. Aliæ uero sunt orationes enunciatiuæ, quæ compositæ nominantur. quæ ex simplicibus orationibus componuntur, ut est. si dies est, lux est. Dies est & lux est, duæ sunt simplices enunciatiuæ orationes, idcirco quod binis terminis constant. Ex duabus autem simplicibus orationibus tota hæc oratio est, quæ dicit, si dies est, lux est. Hoc est enim quod ait. Hæc autem ex his coniuncta, id est ex simplicibus orationibus enunciatiuis, uelut oratio quædam iam composita, quippe cuius totum corpus ex his iungitur, quas simplices esse iam supra docui.

Est autem simplex enunciatio, uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt.

Postquam de compositis orationibus simplicibusque tractauit, definitionem enunciationis per affirmationem & negationem ingreditur. ait enim, Enunciatio est uox significans affirmationem uel negationem, uel in præteritum, uel in præsens, uel in futurum tempus. Quod enim dixit, de eo quod est, ad affirmationem retulit. quod addidit, uel non est, ad negationem. Quod uero secutus est, quemadmodum tempora diuisa sunt, ad singulorum temporum retulit rationem, siue enim aliquis dicat. Socrates uiuit, Socrates non uiuit: siue, Socrates uixit, Socrates non uixit. uel sic, Socrates uicturus est. Socrates uicturus non est. quoniam affirmatio est aut negatio, & quoniam quælibet ipsarum in aliquo temporum est, quæ diuiduntur in futurum, præsens, ac præteritum, plenam retinet simplicis enunciationis naturam.

Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, enunciatio alicuius ab aliquo.

Ad affir-

35. Ad affirmationis & negationis determinationem enunciationis nomen sumpsit, ut generis, est autem affirmatio quoties aliquid de aliquo cum eo quod est esse prædicamus. ut cum dicimus, homo animal est, animal de homine prædicamus. Quoties autem aliquid ab aliquo prædicando disiungimus, negatio est. ut homo lapis non est, lapidem enim ab homine disiungimus, quare recta affirmationis & negationis facta est definitio.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM.

QVONIAM autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse. & circa ea, quæ sunt extra præsens, tempora, similiter omne contingit quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniam omni affirmationi est negatio opposita, & omni negationi, affirmatio. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio oppositæ.

36. Nunc diuidit enunciationes, & quæ de his possunt fieri rebus, quæ sunt, & quæ de his quæ non sunt, siue in affirmatione, siue in negatione. Dicit enim, quoniam est enunciare quod est non esse, ut siquis dicat, nullus homo animal est. Hoc enim quod est, non esse proposuit. Hæc est falsa negatio. Et quod non est esse, ut si quis dicat, omnis lapis animal est. quod enim non est, esse constituit, & hæc est falsa affirmatio. Et quod est esse, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Quod enim est, esse confirmat, & hæc est affirmatio uera. Et quod non est, non esse, ut siquis dicat, nullus lapis animal est. Quod enim non est, non esse proposuit. & hæc est uera negatio. Et non solum hoc in præsenti tempore, sed circa ea quoque, quæ præter præsens sunt, tempora. Hoc autem tantum ualet, ac si diceret. hoc non modo in præsenti tempore ita enunciari potest, ut sit uera falsaq; negatio, & rursus uera falsaque affirmatio, sed etiam in præteritum & futurum, quæ extra præsens tempora sunt. Similiter etenim omne contingit quod affirmatur, negare, & quod negatur ab alio, alium rursus affirmare. Quod si omni ueritati falsitas opponitur, omni etiam falsitati ueritas, est autem & affirmationis & negationis falsa proferre: constat quod omni negationi affirmatio, & omni affirmationi negatio opponitur. Hinc ergo quid sit quod dicitur contradictio, declaratur. Est enim contradictio affirmationis & negationis oppositio. Cum enim quis affirmat, quod alius negat, ipse utranque propositionum pugna, contradictio nominatur. Atque hoc est quod ait. Et sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita. Cum enim affirmatio negationi opponitur, contradictio est. Sed quæ sit affirmatio opposita negationi, aut quæ sit harum propositionum oppositio, in sequentibus prodit. Neque enim quælibet negatio cuilibet affirmationi opposita est, sed tantum hę quas in sequentibus ipse determinat. Quocirca erit contradictio, affirmatio & negatio oppositæ. quæ sint autem oppositæ, sequens expositionis ordo contexit.

Dico autem opponi eiusdem de eodem. Non autem æquiuoce, & quæcunque cætera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

37. Fieri tunc oppositionem in affirmationibus negationibusque demonstrat, cum idem subiectum idemq; prædicatum in negatione sit, quod quilibet in affirmatione proposuit: oportet enim semper si opposita est affirmatio negationi, unam esse ueram, alteram falsam. quòd si utræq; falsæ sunt, aut utræque ueræ, non sunt oppositæ. Neque enim se perimunt. Si autem una sit falsa, alia uera, tunc uera perimit falsam. & si illa fuerit uera, alia mox a ueritate discedit. Quòd si in qualibet affirmatione aut subiectum, aut prædicatum fuerit æquiuocum, non sunt oppositæ. Siquis enim dicat, Alexander Helenam rapuit. & hoc aliquis neget dicens. Alexander Helenam non rapuit. quoniam Alexander æquiuocum nomen est, potest utrunque esse uerum, & negatio, si de Alexandro Magno loquatur. & affirmatio, si de Alexandro Troiano proponat. Quare non sunt hæ oppositæ. Illas autem esse dicit oppositas, quæcunque eiusdem prædicati habent oppositionem de eodem subiecto, ubi nulla æquiuocatio diuersitatis causa fit, hoc enim est quod ait. Dico autem opponi eiusdem de eodem. non autem æquiuoce: ut eiusdem prædicati sit oppositio in negatione, qui fuit in affirmatione. & de eo subiecto fiat negatio, de quo ante facta est affirmatio. Sed diligentius hæc in libro, quem περὶ σοφιστικῶν ἐλέγχων inscribit, edisserit. illic enim sophistarum, quos fallaces argumentatores latine possumus dicere, qui per huiusmodi propositiones, quæ uerum inter se falsumque non diuidunt, mendaces colligunt syllogismos, argumenta distinxit, quibus capere respondentem atque innectere consueuerunt. Ergo nunc hoc dicit, etiam illa esse obseruanda, quæ contra argumentatorum importunitatem determinata sunt. Quæ uero sint illa, dicenda a me, secundæ æditionis textus expectet.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale, quod de pluribus natum est prædicari: singulare uero, quod non. ut homo quidem uniuersale est: Plato uero eorum quæ singularia sunt.

38. Omnis propositio quemadmodum sit ostendit. Secundum enim res quæ significantur propositionis natura perficitur. Rerum autem alia sunt uniuersalia, alia particularia. Vniuersale est quod de pluribus prædicatur, ut homo de pluribus dicitur, & est uniuersalis. Singulare uero est, ut quælibet res indiuidua. cuius nulla prædicatio ad sibimet subiecta pertineat. ut Plato uel Socrates. horum autem naturam docet exemplis. ait enim. Vt homo quidem uniuersale. Plato uero eorum quæ sunt singularia. Nam si hoc est uniuersale, quod de pluribus prædicatur. homo uniuersale est. de pluribus enim indiuiduis dicitur. Quòd si hoc rursus est singulare, quod de nullo alio prædicatur, Plato singulare est. Indiuidua nanque de nullis alijs prædicantur. Quoniam ergo sunt quædam rerum uniuersalia, alia uero singularia, manifestum est, quòd omnis affirmatio, aut negatio per hæc constituitur.

Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid, aut non: Aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

39. Omnis nanque propositio, aut singulare habet, aut uniuersale subiectum, siue affirmatione annuat, siue abnuat negatione. Siquis enim dicat, homo animal est. homo animal non est. uniuersalem rem, idest hominem, animal aut esse, aut non esse proposuit. atque hoc est quod ait. Necesse est autem enunciare quod inest aliquid, aut non. aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt uniuersalia. Homo enim cum sit uniuersale, animal illi inesse affirmatio proposuit, quæ dixit, homo animal est. & non inesse negatio, quæ ait, homo animal non est. Si uero aliquis sic dicat. Socrates disputat. Socrates non disputat: alicui eorum quæ sunt singularia esse & non esse coniunxit. Et hoc est quod ait. Aliquoties autem eorum quæ sunt singularia. Nam cum Socrates singulare quiddam sit, disputatio ei ab affirmatione iuncta est, sed a negatione seiuncta.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quod est, aut non, erunt hæ contrariæ enunciationes. Dico autem de uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est. Quando autem de uniuersalibus, non uniuersaliter: non sunt hæ contrariæ, quæ autem significantur, est esse aliquando contraria.

40. Omnis affirmatio omnisque negatio aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita. uniuersalis est affirmatio, ut siquis dicat, omnis homo animal est. Cum sit enim uniuersale subiectum homo, de multis enim prædicari alijs potest, uniuersaliter prædicatum est. Diximus enim omnis homo animal est. Non solum hominem, quod est uniuersale, posuimus, sed etiam omne, & uniuersale, idest omne adiecimus uniuersali, idest homini. & hæc est affirmatio uniuersalis. Sin uero dicat aliquis, nullus homo animal est; Rursus homini, uniuersali rei, determinationem uniuersalem, id quod dicitur nullus, adiecit. Siue ergo in affirmatione, siue in ne-

gatione, si eas uniuersaliter aliquia proferat, uniuersale uniuersali proponit. Non proponit autem uniuersale uniuersali quoties ita dicit, Homo animal est. homo animal non est. Cum enim homo sit rea uniuersalis, nulla adiectio uniuersalitatis, quæ est nullus, aut omnia, affirmationem uel negationem fecit. Quocirca repetendum est: affirmatio uniuersalis est, in qua uniuersale, uniuersaliter prædicatur affirmatiue. & negatio uniuersalis, in qua rursus uniuersale, uniuersaliter prædicatur negatiue. Et hæ huiusmodi contrariæ sunt. Fieri enim non potest, ut ubi uera affirmatio uniuersalis, illic uniuersalis negatio uera sit. & econtrario. fieri tamen potest, ut utræque falsæ inueniri possint. ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. hic enim utræque sunt falsæ, sed una quidem uera, altera falsa reperitur, ut in eo quod est, omnia homo animal est, nullus homo animal est. Hic una uera est. altera falsa. ut uero utræque ueræ sint, fieri non potest. quo circa, quoniam utræque falsæ inueniuntur, oppositæ non sunt, sed sunt contrariæ. Cur autem contrariæ dicantur, alio loco nobis erit dicendum. Particulares uero propositiones sunt huiusmodi. quidam homo animal est, quidam homo animal non est. hæ dicuntur subalternæ. affirmatio enim particularis, sub affirmatione uniuersali, subalterna est. Rursus eodem modo particularis negatio, sub uniuersali negatione, subalterna est. Sed hæ, ut utræque ueræ sint, aut una uera, alia falsa, fieri potest; ut utræque falsæ sint, non potest inueniri. ut in eo quod est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est, utræque sunt ueræ. Cum uero dicimus, quidam homo animal est, quidam homo animal non est, una uera est, altera falsa. & dicuntur affirmatio, & negatio particularea, subcontrariæ. Quare nec istæ etiam uocantur oppositæ, idcirco quia utræque ueræ inueniuntur interdum, sit autem harum talis descriptio.

Affirmatio uniuersalis | Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis | Negatio particularis

Ergo neque superiores uniuersales, neque inferiores particulares oppositę sunt, idcirco quòd inferiores quidem utręque ueræ, superiores autem utræque falsæ esse possunt. Sunt autem oppositæ contradictorie (ut ipse ait) siquia aspiciat angulares, & affirmationem uniuersalem particulari comparet negationi, ut est. omnis homo iustus est. quidam homo iustus non est. Hæ enim neque ueræ possunt inueniri, neque falsæ. sed in omnibus una uera est, altera falsa. Et rursus si uniuersalis negatio particulari affirmationi comparetur, reperiuntur oppositæ: ut est nullus homo iustus est, quidam homo iustus est. Semper enim una uera est, altera falsa Et hoc in quibuslibet terminis si despexeris, oratio nostra non discrepabit. Sit autem plenissima hoc modo descriptio.

Affirmatio uniuersalis | Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis | Negatio particularis

Sunt ergo determinationes, uniuersalium quidem omnis & nullus, particularium uero quidam. Illæ autem propositiones, quæ neque uniuersale habent additum, neque particulare, indefinitæ uocantur, & particularibus similes sunt, ut est, homo iustus est, homo iustus non est. Possunt enim utræque esse ueræ, ut in hoc ipso exemplo quod diximus, & potest una esse uera, altera falsa, ut. homo animal est, homo animal non est. utræque uero ut falsæ sint, non potest inueniri. & hæ (ut dictum est) uocantur indefinitæ. Præter has autem omnes, singulares sunt, in quibus contradictio potest inueniri, ut in eo quod est. Socrates animal est. Socrates animal non est. Socrates iustus est. Socrates iustus non est. Nam si ulla eas æquiuocatio uel prædicati, uel subiecti, uel alterius temporis, uel aliquid eorum quæ singulas determinant, impediat, semper una uera est, altera falsa. Quare, quoniam de omnibus in commune speculati sumus, & quid quæque esset, quantum breuitas patiebatur, expressimus; ad textum nunc, quoniam tempus est, reuertamur. Si ergo inquit uniuersaliter enunciet in uniuersali, quod est aut non: erunt contrariæ enunciationes. uniuersaliter enim enunciat aliquis in uniuersali, quoties uniuersalem affirmationem, aut uniuersalem fecerit negationē. Cum enim dicit, omnia homo animal est, uniuersalem hominem uniuersaliter enunciauit, per id quod addidit, omnis: Quod si rursus dicat, nullus homo animal est, eodem modo uniuersalem hominem, uniuersaliter enūciat, per id quod ait, nullus. & sunt contrariæ. Quas autem dicat esse contrarias, subiecto declarat exemplo. Dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem, ut omnis homo albus est, nullus homo albus est: una siquidem est affirmatio uniuersalis, altera negatio uniuersalis, quas contrarias esse, supra in descriptione docuimus. Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter, non sunt contrariæ. Quoties autē inquit indefinitæ sunt propositiones, & uniuersaliter uniuersale nō proponitur contrariæ non sunt: ea enim affirmatio quæ dicit, homo iustus est, & quæ dicit, homo iustus non est, contraria nō est. Possunt enim utræq; simul esse ueræ, & in eodem, idest homine, quod in cōtrarijs fieri impossibile est. Quod uero addidit. quæ autem significantur, est esse contraria, tale est. Ipsæ quidem propositiones contrariæ non sunt: significant tamen aliquando contraria Siquis enim dicat, homo albus est, & alius neget, homo albus non est, ipsæ quidem contrariæ non sunt. Quod autem dicitur, homo albus non est, potest quadam significare contrarium. Nam designat hoc quod dicitur. homo albus non est, & rubri coloris esse & pallidi, & fusci designat etiam nigri, quod est albo contrarium. Potest igitur id quod non est album, esse nigrum. Ergo quanquam ipsæ contrariæ non sunt, tamen potest aliquando quod dixit contrarium significare. priori affirmationi, ut in eo quod diximus. Nam si id quod dicitur, non est homo albus. nigrum esse designet, quoniam is qui niger est, albus non est: contrariæ quidem propositiones non sunt, quoniam possunt esse utræque ueræ. quæ autem significantur, interdum contraria reperiuntur. Quæ autem sint huiusmodi propositiones, exemplorum subiectione monstrauit.

Dico

Dico autem non uniuersaliter enunciare de his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, non est albus homo.

41. Et quid dicat esse uniuersale, non uniuersaliter prædicare, planissime demonstrauit dicens.

Cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enunciatione. Omnis nanque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

42. Nam id quod dicitur omnis, illud ad quod prædicatur colligit, atque unum corpus adducit, ut cum dicitur, omnis homo iustus est, nullum excipit hominem. Sed totam colligit humanitatem, & fit de re uniuersali homine prædicatio uniuersalis, cum dicimus, omnis homo. Nam cum sit uniuersale homo, huic uniuersali uniuersalitatem consignificat, id quod additur, omnis, & res uniuersalis, uniuersaliter prædicatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, non est uerum.

43. Hac nos sententia, quem ad locum, uniuersalitatis determinationem recte ponamus, instituit. Docet enim semper istam uniuersalitatem, quam determinationem uniuersalem uocamus, ad subiectum poni debere terminum, nunquam ad prædicatum. Siquis enim sic dicat, omnis homo animal est, recte dixerit, omnis ad subiectum, idest ad hominem ponens. Quod si sic dicat, omnis homo omne animal est, falsum dixerit. Ergo hoc nunc dicit, in eo uero quod uniuersale prædicatur, ut animal de homine. animal enim uniuersale est, de omni enim homine prædicatur, non est uerum, hoc ipsum uniuersale, quod est animal, uniuersaliter prædicare, ut dicatur, omne animal esse hominem, nec solum in his, sed in nulla recte fieri affirmatione concedit, ait enim.

Nulla.n. affirmatio uera erit, in qua uniuersale prædicatũ uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

44. Hoc autem cur eueniat, paucis absoluam. Prædicatum semper maius est subiecto, uel æquum. maius, ut cum dico homo animal est. Animal prædicatur, homo subijcitur sed maius est animal homine: De pluribus enim, quam ipse homo prædicatur. Rursus æquale est, cum sic dicimus, homo risibilis est, homo subiectum est, risibile prædicatum. Sed homo atque risibile æqualia sunt. proprium nanque est hominis, quod est risibile. ut autem minus prædicatum inueniatur, quam subiectum, fieri non potest. Siue ergo maius sit prædicatum, falsum est uniuersale adijcere prædicato. ut in eo quod ipse posuit exemplo. Omnis homo omne animal est: Siue æquale sit, superfluum est, ut siquis sic dicat, omnis homo, omne risibile est. Quare uniuersale prædicatum prædicare uniuersaliter non oportet.

Opponi itaque dico affirmationem negationi contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est, nullus homo albus est, quidam homo albus est.

45. Quid sit proprie contradictio consequenter exponit, ait enim opponi contradictorie propositiones, quoties uniuersalem affirmationem particularis abnuit negatio, & quoties uniuersalem negationem particularis affirmatio destruxerit. Cum enim dicitur omnis homo albus est: illa negatio quæ dicit, non omnis homo albus est, de eodem homine uniuersaliter tollit, quod uniuersaliter affirmatio constituerat. Illa enim omnem hominem esse album ponit. Ista dicit non omnem, tanquam si concedat aliquem, sed ei tantum auferat uniuersalitatem. Hoc est enim quod ait: Quæ uniuersale significat ei quæ non uniuersaliter. Nam sicut uniuersale significat affirmatio dicens, hominem: ita quoque negatio uniuersale significat, habet enim & ipsa hominem. Sed idẽ ipsum uniuersale docet non esse uniuersaliter, idest non omne esse album, quod affirmatio uniuersaliter esse posuerat, omnem esse album proponens. Eodem modo etiam in negatione, quas nos supra angulares posuimus & contradictorias in descriptione. Hic nunc easdem oppositas contradictorie uocat. Quod autem uniuersali affirmationi, quæ est omnis homo albus est, particularem negationem opposuit, quæ est, non omnis homo albus est, tantundem est tanquam si diceret, quidam homo albus non est. Nam si non omnis homo albus est, & quidam homo albus non est.

Contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem. ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: Quocirca has quidem impossibile est simul esse ueras. His uero oppositas, contingit aliquando in eodem. ut non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

46. Planissime omnes exequitur, dicitque contrarias uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem. Has enim nos quoque supra descripsimus. Hic uero nunc easdem contrarie demonstrat opponi. Illud quoque addidit, quod eas impossibile sit in eodem ueras aliquando cognosci. Nam sicut contrariorum natura in eodem non potest inueniri, neque enim uno eodemque tempore aliquid nigrum est atq; album, sic quoque nec contrarie, ut utræque simul sint ueræ fieri potest. Quod autem adiecit, His uero oppositas, contingit aliquando in eodem, Particularem affirmationem, & particularem negationem designat. Particularis nanque affirmatio uniuersali negationi opposita est contradictorie: particularis uero negatio uniuersali affirmationi. Contrarium igitur oppositæ possunt in eodem ueræ aliquoties inueniri, idest particularis affirmatio, & particularis negatio ueræ ut sint aliquoties fieri potest, ut est, quidam homo albus est, quidam homo albus non est, utræque sunt ueræ.

Quæcunq; igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut Socrates albus est, non est Socrates albus.

47. De contradictorie oppositis loquitur, & de singularibus propositionibus, quod unam semper ueram, falsam semper alteram necesse est inueniri. Hoc enim dicit, contradictiones eorum quæ sunt uniuersalium uniuersaliter prædicatorum, una semper uera est, altera falsa. Vniuersalium autem uniuersaliter prædicatorum sunt contradictiones uniuersaliũ particulariter prædicatorum. Nam affirmatio uniuersalis uel negatio uniuersalis uniuersaliter prædicantur. harum contradictorię particulares affirmationes uel negationes sunt, si tibi angulariter comparentur. Harum igitur cõtradictionum, quæ sunt uniuersalium uniuersaliter prædicatorum, una semper uera est, semper altera falsa reperitur. In singularibus quoq; idem est. Nam si nulla, ut dictum est, uarietas æquiuocationis impediat, idemq; sit prædicatum, idemq; subiectum, ad unum idemq; tempus, ad unam eandemq; partem, ad unum idemque relatum, uno atq; eodem modo: una semper uera est, altera falsa, & ueritatis inter se naturam, & mendatij patiuntur.

Quæcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, non semper hæc quidem uera est, illa uero falsa.

48. Quæ uero sunt inquit indefinitę, ut neque uniuersalem habeant, neque particularem determinationem, quod tacuit, non semper una uera est, altera falsa, sed utræque interdum inueniuntur ueræ. In uniuersalibus autem non uniuersaliter prædicatur aliquid hoc modo, homo albus est, homo albus nõ est, in quo uno eodemque tempore utrasque ueras esse contingit. Hic enim cum uniuersale sit homo, non uniuersaliter prædicatum est nomen: at uero nec particulariter. Neque enim quidam, aut nullus, aut omnis adiectum est. Docet autẽ huiusmodi propositiones non inter se diuidere ueritatem atque mendacium, hoc modo.

Simul enim uerum est dicere quoniam est homo albus, & non est homo albus. Et quoniam est homo pulcher, & non est homo pulcher. Si enim est fœdus, non est pulcher, & si fit aliquid, nondum est.

49 Documentum autem est huiusmodi dictum, Indefinitam affirmationem negationemque ueras utrasque posse inueniri. uerum enim dicere est, est homo albus, & non est homo albus. huius autem rei probatio est, nam si uerum est dicere, est homo niger, & est homo albus, uno eodemque tempore, qui autem niger est, albus non est: uerum est dicere uno eodemque tempore, quod est homo albus, & non est homo albus. Rursus si uerum est dicere, quod est homo pulcher, & est homo fœdus uno eodemque tempore, qui autem fœdus est, pulcher non est: uerum est dicere hominem esse pulchrum & hominem esse fœdum, uno eodemque tempore. Cum enim Achilles esset pulcher, claudus Thersites

erat fœdus. Rursus si uerum est dicere, esse hominem album, & rursus uno eodemque tempore fieri hominem album; nec hoc ulla contrarietas uetat, ut sit homo albus, & rursus fiat homo albus, sed qui fit albus, nondum albus est: uerum est igitur dicere, quod est homo albus, & non est homo albus. Hoc est enim quod ait, & si fit aliquid, nondum est, cum enim fit, non est, sed potest dici quod est homo albus, & fit homo albus, ut utrunque uere dicatur. Potest igitur uere utrunque dici, Et est homo albus, & non est homo albus.

Videbitur autem subito inconueniens esse. Idcirco quoniam uidebitur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam nemo homo albus. Hoc autem, neque idem significat, neque simul necessario.

50. Tacitæ hominum dubitationi respondet. Quod enim dicimus, est albus homo, & non est albus homo, utrunque uerum esse uidetur, sed aliquoties inconueniens esse. Si enim uerum est dicere, est albus homo, quemadmodum fieri potest, ut uerum sit dicere, non est albus homo? Hoc autem uidetur quibusdam inconueniens idcirco, quoniam apparet quibusdam id, quod dicimus non est homo albus, hoc significare, tanquam si dicamus, nullus homo albus est. sed hoc uerum non est. Neque enim idem est dicere, non est albus homo, & nullus homo albus est. Et quanquam cum dicimus, nullus homo albus est, simul significamus, quod non est homo albus, non tamen ex necessitate idem utraque significat. Cum enim dicimus, non est homo albus, simul nos dicere, quod nullus homo albus est, non oportet intelligi. neque enim semper simul est, non est homo albus, & nullus homo albus est. Nam aliquoties simul esse, scilicet cum prius dicitur uniuersalis negatio. Cum uero indefinita dicitur prius, non est simul negatio uniuersalis coniuncta negationi indefinitæ. Nam si dicam, nullus homo albus est, simul dixi, quod homo albus non est. Quod si dicam, homo albus non est, non est simul dicta negatio uniuersalis, quæ est, nullus homo albus est. quoniam potest quidam esse non albus, de quo dicatur, homo albus non est, neque tamen omnes esse non albi. Non igitur simul necessario sunt, non est homo albus, & nullus homo albus est.

Manifestum est autem, quoniam una negatio unius affirmationis est. idem enim oportet negare negationem, quod affirmauit affirmatio, & de eodem, uel de aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter.

51. Hoc quoque argumentum, est negationem indefinitam & uniuersalem idem non significare, & eas a se esse diuersas. Nam si unius affirmationis una negatio est, contra eam quæ dicit, non est homo albus, illa est affirmatio, quæ dicit est homo albus. Et contra eam quæ dicit, nullus homo albus est: illa est affirmatio quæ dicit, quidam homo albus est. sed hæ affirmationes diuersæ sunt, id est, est homo albus, & quidam homo albus est: diuersæ igitur illæ quoque sunt, quæ his proportionaliter opponuntur. Diuersa igitur est negatio quę dicit, nullus homo albus est: & ea quæ dicit, non est homo albus. Docet autem nos unius affirmationis, unam esse negationem, idque hac ratione demonstrat. Oportet enim idem prædicatum negare negationem, quod prædicauerit affirmatio. & rursus de eodem subiecto auferre prædicatum negationem oportet id, quod affirmatio ante coniunxerat. Quod si fit, dubium non est unius esse affirmationis, unam negationem, siue autem in uniuersalibus hoc fiat uniuersaliter prædicatis, siue indefinite, & non uniuersaliter, siue in singularibus, una eademque propositionum natura est, ut unius affirmationis sit tantum naturaliter una negatio. Hoc autem inductione probat.

Dico autem, ut est Socrates albus, non est Socrates albus.

52. In hac enim propositione idem subiectum est, idem prædicatum, & in medio exemplorum subiecit.

Si autem aliud aliquid, de eodem, uel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa.

53. Sensus huiusmodi est, si autem aliud aliquid prædicauerit negatio, quam affirmatio prædicauit, uel si de alio subiecto idem negatio prædicauerit, quod in affirmatione fuerit prædicatum: non sunt sibi oppositæ, sed a se tantum diuersæ sunt. Siquis enim dicat. Socrates disputat, & alius respondeat, Socrates non ambulat, diuersum prædicatum est, & diuersæ sunt propositiones, & non oppositæ, & hoc est quod dixit, Si autem aliud aliquid. Aliud enim prædicauit negatio, quam affirmatio prædicauerat. Quod siquis sic dicat, Socrates disputat: aliusq; respondeat, Plato non disputat, de alio subiecto idem prædicauit, & sunt a se diuersæ propositiones & non oppositæ. Et erit id quod ait Aristoteles, uel de alio idem. Quòd si utraq; sint diuersa, multo magis propositiones diuersæ sunt. quibus positis ad proposita rursus exempla contendit, & uni affirmationi unam enunciationem negationis opponit. singularibus singulares, affirmatiuis negatiuas, particularibus uniuersales, indefinitis indefinitas opponens, & comparans.

Huic autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. Illi autem quæ est, aliquis homo albus est: illa quæ est, nullus homo albus est. Illi autem quæ est, homo albus est: illa quæ est, homo albus non est.

54. Et post hæc concludit sententiam dicens.

Quod igitur una affirmatio uni negationi opponitur cõtradictoriæ, & quæ sunt hæ, dictum est. Et quòd sunt aliæ contrariæ, & quæ sint hæ, dictum est, & quòd non omnis uera uel falsa contradictio. & quare, & quando uera, uel falsa.

55. Reuoluit quoque breuiter, quòd aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ, dicitque se, quæ sint hæ, diligentius in superiori disputatione monstrasse. Illud quoque patet non omnem esse ueram uel falsam affirmationis & negationis oppositionem, quam nunc communiter & improprie contradictionem uocat. Et quando non sint ueræ uel falsæ, & cur, se exposuisse commemorat.

Vna autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter.

56. Quid sit una affirmatio, & supra iam diximus, & nunc quoque idem docere non piget. Cum idem Aristoteles reuoluerit. una enim affirmatio est, quæ unam rem de uno significat, id est quæ huiusmodi habet prædicatum, & huiusmodi subiectum, ut utrunq; singula significet. Nam si unum aliquid significet prædicatum, simplex atque unum est. Quod si rursus unum aliquid significet subiectum, & non plura, simplex rursus est atque unum. Quocirca si unum prædicatum de uno erit subiecto, utraq; singula significabunt & non plura. Eoque fit, ut non sit multiplex propositionis significatio, & quæ unũ significet, una sit. Idem autem oportet esse etiam in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, & in particularibus, quas uniuersalibus opponi necesse est, quorum etiã subdit exempla.

Vt omnis homo albus est, non omnis homo albus est: est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est, quidam homo albus est, si album unum significat.

57. Dicit enim unam esse propositionem. Omnis homo albus est, & rursus ei oppositam unam esse, non est omnis homo albus. Si album inquit unum significat. quod si plura designat, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem & in subiecto conuenit custodire, scilicet ut subiecti quoque simplex significatio seruetur. Docet autem non esse unam propositionem, si prædicatum uel quodlibet in propositione uerbum multa significet, hoc modo.

Sin uero duobus unum nomen est positum, ex quibus non est unum: non est una affirmatio, neque negatio.

58. Sunt quædam res, quæ plura quidem significent, ex quibus omnibus iunctis unum quiddam ualeat effici, hominis quidẽ nomen significat animal, significat rationale, mortale quoq; designat, sed hęc iuncta unũ quiddam efficiunt, quod est animal rationale mortale. Hæc nanq; omnia unum hominem complent. Sunt quoq; alia, quæ duas uel plures huiusmodi res designant, ex quibus iunctis unũ aliquid esse non possit. ut liber. Dicitur nanq; & Dionysius liber, & ingenuus, sed ingenuus & Dionysius iuncti nihil efficiunt. Quare siquid tale sit inquit aut subiectum aut prædicatum, quod plura significet ex quibus unum aliquid esse nõ possit, non est illa una affirmatio, neq; una negatio. Et hoc ficticij exẽpli ratione confirmat

Vt siquis ponat hoc nomen tunica, homini & equo, & dicat tunica est alba, hæc non est, una affirmatio, nec una negatio. Nihil enim differt hoc quàm dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quam dicere, est homo albus, & est equus albus.

59. Dicatur enim, inquit, equus & homo tunica; & habeant, uerbi gratia, hoc nomen. siquis enim dicat, est tunica alba, quoniam tunica equum atque hominem designat, uidetur dicere quòd est equus & homo albus. sed hoc tale est, tanquam dicat, est equus albus, & est homo albus. sed hæ duæ propositiones sunt, & non una. duplex igitur illa quoque propositio est: est homo & equus albus. quare duplex est illa quoque quę dicit, est tunica alba. Etenim subiecti huius, idest tunicæ duplex significatio, propositiones fecit esse duplices. Quod si quis dicat unum quiddam significare, est tunica alba, quia significat, est homo & equus albus, impossibile est. Neq; enim ex homine & equo quiddam unum fit: ut hæc propositio unũ aliquid designet. quare aut hæc propositio multa significat, aut si non multa, nihil omnino designat. Nihil enim est homo equus, ut simul dicatur atq; intelligatur. hoc est n. quod ait:

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures, manifestum est, quoniam & prima, multa, uel nihil significat, neque enim est aliquis homo equus.

60. Si ergo hæ multa significant & sunt plures, manifestum est, quod & prima, idest ea quæ dicit, est tunica alba, multa, uel nihil significat. Nihil autem idcirco, quoniam si non multa designet propositio, cuius quilibet terminus æquiuocus est, cum illa quæ nomine æquiuoco significantur, iuncta fuerint, neque in unam substantiam conuenerint, talis iuncturæ, quæ res sibimet incontextas copulat, non erit ullus intellectus. ut in ea, quæ est, tunica alba est, aliter esse una non potest, si tunica equum hominemque significet, nisi equus atque homo iuncti unum aliquid efficiant. Sed hi termini tales sunt, ut necesse sit hanc propositionem uel multiplicem esse, uel nihil significare. nam si iungantur homo & equus, fit nihil. Nihil enim est homo equus, quod per hoc monstrauit, quod ait, Neque enim est aliquid homo equus. Hoc autem cur nunc ab ipso propositum sit, lucidissime demonstrauit: cum enim de his propositionibus loqueretur, quæ uerum inter se falsumq; diuiderent, hoc addidit. Quod etiam hæ quæ habent uel prædicatum æquiuocum, uel subiectum uerum falsumque non diuidunt, utræque enim esse ueræ possunt, ut hæ quæ dicunt, est liber homo si ad ingenuitatem referas: & non est liber homo, si ad Dionysium. Recte igitur dictum est.

Quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionẽ ueram esse, illam uero falsam.

61. Cum enim multa significat, multiplex significatio in negatione, atque affirmatione se inuicem non perimit. quòd si una sit affirmatio & una negatio, quoniam utræque in eodem esse non possunt, unam ueram semper, falsam alteram esse necesse est.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

IN his ergo quæ sunt, & facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem, ueram esse uel falsam. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter semper hanc ueram, illam uero falsam esse, & in his quæ sunt singularia, quemadmodũ dictum est. In his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse, dictum est autem & de his.

62. In præsentibus rebus & in præteritis factas contradictorias enunciationes dicit definite, unam semper ueram, alteram definite semper esse mendacem. ut siquis dicat, omnes Fabij perierunt, qui ad pugnam contra Veientes priuata conspiratione progressi sunt. Hoc si negetur sic, non omnes Fabij perierunt, qui ad pugnam contra Veientes priuata conspiratione progressi sunt: Necesse est quidem unam ueram alteram esse falsam: sed definite uera affirmatio est, definite falsa, negatio. Cum enim id quod factum est, dicitur factum, definite uerum est, quod si id factum esse denegetur, falsum est definite. Siue ergo in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis contradictio per oppositionem particularitatis fiat, siue in singularibus, ut in Socrate & in ceteris indiuiduis, in his quoque quæ sunt præterita semper una uera est, altera falsa, ut in eo quod est, Socrates ueneno peremptus est, Socrates ueneno peremptus non est, uera est affirmatio definite, & ita rursus falsa negatio est. In præsentibus quoque idem esse necesse est. si enim disputante Socrate, dicat aliquis, Socrates disputat, & hoc alius neget, sicut disputare Socratem præsentis temporis ratione definitum est: ita quoque definite affirmatio retinet ueritatem, negatio definite mendacium. Et in uniuersalibus quidem uel affirmatiuis, uel negatiuis, in quibus uel affirmatio particularis, uel negatio particularis opponitur, idem est. Hoc est enim quod ait, In his quæ sunt, & quæ facta sunt, idest in præsentibus atque in præteritis, una semper definite uera est, semper altera falsa definite, siue uniuersalis sit una, altera particularis. quod per hoc monstratur quod ait, In uniuersalibus quidem uniuersaliter, necesse est semper hanc esse ueram, illam uero falsam, siue in singularibus atque indiuiduis prædicamentis. quod per hoc designat quod addidit. Et in his quæ sunt singularia, una uera est, altera falsa. sed postquam dixit de contradictorijs, adiecit, in his autem quæ indefinitę sunt, non necesse est semper hanc quidem ueram, illam uero esse mendacem. Hoc scilicet designans quod ait. In his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur, non est necesse in his unam ueram, alteram falsam proponi. potest enim fieri, ut utræque sint ueræ, quæ fuerint indefinitæ.

In singularibus uero, & futuris non similiter.

63. Propositionum aliæ sunt tantum inesse significantes, ut siquis Socrate uiuo dixisset. Socrates caluus est: alius negaret, Socrates caluus non est. Illa enim inesse posuit Socrati caluitiem, illa caluitiem a Socrate disiunxit. Aliæ uero sunt necessariæ, ut siquis dicat, necesse est Solem annis omnibus in arietem rursus redire. rem nanque necessariam, & ex necessitate euenientem prædicans totam fecit necessariam propositionem. Aliæ autem sunt contingentes, quæ cum non sint, eas tamen in futurum euenire possibile est. ut siquis dicat hodie Alexander pransurus est, hodie Alexander pransurus non est. etenim cum ista dicantur, quoniam illi adhuc prandere non inest, inesse tamen contingit, & potest fieri, ut hodie prandeat, idcirco dicimus eas contingentes. contingit enim fieri, quoniam hoc nondum factum est. Sed hæ non insunt quidem, ut dictum est. sunt enim futuri temporis. Quæ autem non insunt, sed inesse possunt, necessariæ non sunt, quoniam huiusmodi retinent naturam, ut eas & esse, & non esse possibile sit: potest enim fieri, ut hodie Alexander prandeat, & rursus fieri, ut hodie non prandeat. Et hanc eueniendi uel non eueniendi possibilitatem, utrumlibet uocamus. In huiusmodi enim rebus utrumlibet contingit, ut affirmatio, aut negatio, & non est necesse aut affirmationem fieri, aut negationem. Nam cum non sit affirmatio necessaria, non interclusum est contingere negationem. Rursus cum negatio necessaria non sit, interdum accidit, ut affirmatio contingat. Quare hæc huiusmodi eueniendi, & non eueniendi potentia, utrumlibet uocatur. Quod in his utrumlibet, idest uel affirmationes, uel negationes euenire conceditur. Nunc ergo Aristoteles hoc ualidissima argumentatione contendit astruere. Quod quemadmodum in præteritis, & in his quæ sunt præsentia, non modo in affirmatione & negatione, unam ueram, alteram falsam esse necesse est, sed definite una uera est, definite altera suscipit falsitatem, non ita in his quæ contingentes uocantur. Necesse enim est, ut aut affirmatio uera sit, aut negatio, sed non ut definite quælibet earum uera sit, altera falsa definite. Nam quod dicimus Alexander lauandus est, id si alius neget, dicatque. Alexander lauandus non est: totum quidem hoc necesse est euenire, ut aut lauetur, aut non lauetur: & necesse est unam esse ueram, alteram falsam, aut affirmationem, si lotus fuerit, aut si lotus non fuerit, negationem. Sed non est necesse, ut definite affirmatio uera sit. idcirco quod in huiusmodi rebus poterit euenire negatio. Sed nec unquam definitum est, ut negatio uera sit, falsa affirmatio. idcirco quoniam potest non euenire negatio. Quare in tota contradictione, unam quidem ueram, falsam alteram esse necesse est. Vt autem definite una uera sit,

altera falsa definite, sicut in his quæ sunt præterita, quæque præsent a, nulla ratione rerum possibile est. Sed hoc prius Aristoteles in singularium prædicamentorum propositionibus probat. Post autem idem debere in uniuersalibus docet intelligi. Idcirco enim ait, in singularibus uero & futuris non similiter, idest in singularibus propositionibus, de quibus prius tractat, & in futuris, idest in contingentibus, non idem modus est ueratum falsarumque propositionum, qui est in præteritis atque præsentibus. Quoniam in præteritis atq; præsentibus, & totum contradictionis corpus in ueritatem falsitatemque diuiditur, & uera est una definite, ut possit ex his certus aliquis ac sciens dicere, quod affirmatio uera sit, uel rursus, quod, negatio. uel si id nullus dixerit. certa iam præteriti temporis uel præsentis secundum sui naturam ratio, certusque euentus est. In his uero in quibus contingens est, & futurum, idest uariabile & instabile, totum quidem corpus contradictionis ueritatem falsitatemque partitur, sed hæc ueritas atque falsitas indiscreta est, atq; uo ubilis. Nullus enim potest dicere, quod affirmatio uera est. Non est enim necesse ueram esse affirmationem idcirco, quoniam negationem fieri possibile est. Nec rursus negationem, quoniam non est impossibile affirmationem contingere. Et postremo quoniam utrumlib. t ipsorum contingit, idcirco una earum uera esse definite, & certa, naturaliter non potest. Quibus autem id argumentationibus exequatur manifestum erit hoc modo.

Nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse, uel non esse, quare si hic quidem dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quod necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. Vtraque enim non erunt simul in talibus.

64. Si quicquid in affirmationibus negationibusque proponitur, uerum uel falsum est definite; sequitur, ut quod illæ negationes affirmationesque significant, aut euenire, aut non euenire necesse sit. hoc est enim quod dicit, Nam si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est definite, idcirco enim addit omnis. In his enim quæ sunt futura & contingentia, non esse affirmationes & negationes ueras uel falsas definite probare contendit. Nam si unus dicat aliquid futurum, alius neget ut utraque eueniant, fieri non potest. Quis enim dixerit, dicente aliquo, Socrates cœnaturus est, alioq; negante, Socrates cœnaturus non est, utrasque ueras in uno eodemque contineri? Hoc igitur fieri non potest, unus ergo eorum uerum dicturus est, alius mentietur. ponatur enim una eorum definite uera esse, uel falsa, si ergo omnis affirmatio & negatio, uera uel falsa est definite, & uterque negans affirmansque ueri in contradictionibus esse non possunt: necesse est unum uerum dicere, alterum falsum, & unum definite uerum, alterū definite falsum. hoc si est in omnibus affirmationibus atq; negationibus, ut una definite falsa sit, altera uera definite, quicquid uera dicit euenturum, euenire necesse est: quicquid non euenturum, non euenire necesse est. hoc est enim quod ait, Manifestum est quoniam necesse est, uerum dicere alterum ipsorum. neque enim potest fieri, ut affirmatio negatioque consentiant in talibus, idest in contradictionis propositionibus. Necesse est autem euenire quæcunque uera definite affirmatio loquitur, & non euenire quod profert definite uera negatio, quod sic probat.

Nam si uerum est dicere, quod est album, uel non album, necesse est esse album, uel non album. Et si est album uel non album. uerum est affirmare uel negare. & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem aut negationem ueram esse uel falsam.

65. Quod de futuro possit esse iudicium, a præsentibus trahit exemplum. ait enim, hanc esse rerum consequentiam, ut rem subsistentem propositionis ueritas consequatur: ueritatem propositionis, rei, de qua loquitur propositio, essentia comitetur. Nam si hic lapis uel quodlibet aliud album est, uerum est de eo dicere quod album est, & hoc conuertitur. Nam si uerum est dicere de eo quod album est, sine dubio album est, & album esse necesse est. itaque fit, ut res ueritatem, & ueritas rem, de qua proponitur, subsequatur. Rursus si hic lapis albus non est, uerum est de eo dicere, quod non est albus. & si de eo uerum est dicere quod non est albus, ut sit albus fieri non potest, cum uere dicatur, quod non est albus. Ideo quoq; etiam in mendacijs ualet. Nam si quid non est, cum hoc aliquis esse proposuit, mentietur. Et si quis de alio mentiatur, illud de quo fit mendacium, non est, ut si quam rem, cum alba non sit, dicat aliquis esse albam, mentitus est: quocirca necesse est illud quoque non esse, de quo mentitus est. Ita igitur ueritas quidem rei quæ est, & res quæ est, ueritati; falsitas uero, rei quæ non est, & res quæ non est, falsitati conuertitur. Quod si hoc est in omnibus rebus, quicquid dicitur cum ueritate uel falsitate, ad rem quæ est, uel non est conuertitur, siue negatio sit, siue affirmatio, & unam ueram semper, alteram falsam esse necesse est, si una definite uera est: impossibile quiddam ex hac positione continget. euenient namque omnia, quæcunque sunt uel fiunt ex necessitate fieri, & nihil a casu, nihilque esse, possibile quod sit, & non esse possibile. Nihil etiam in liberi arbitrij moderamine relinquetur, sed totum erit ex necessitate, quicquid euenerit. Nam si uerum est definire de qualibet re dicere quod erit, illam rem sine dubio futuram esse necesse est, & ut non fiat non potest euenire. Verum enim est dicere de ea, quod futura est, nec uerum de ea quod futura est, poterat dici: nisi eam fore esset necesse. Quare si in omni affirmatione & negatione, aut affirmatio, aut negatio in futurum, definite uera uel falsa est, necesse est uel quod ab affirmatione uerum definite, uel quod a negatione dicitur falsum euenire. In falsitate quoque similis causa est. Nam quod non erit, falsum est dicere, quod erit. Et quod falsum est dicere, quod erit, & necessitate non erit. Item quod erit, falsum est dicere, quod non erit, & quod falsum est dicere, quod non erit, necessario erit. Vt igitur ueras propositiones necessarius sequitur euentus, ut fiat, quod dicitur: ita & falsas propositiones necessarius sequitur euentus, ut non fiat, quod dicitur a falsa propositione. Quod si in futurum omnis affirmatio uel negatio definite semper diuidunt ueritatem & falsitatem, erit rerum quæ prædicantur necessarius euentus, & omnia ex necessitate contingent, uel non contingent. Itaque & casus, & possibilitas, & liberum perit arbitrium. syllogismus autem huiusmodi est. Si omnis affirmatio uera est aut falsa definite, & eodem modo negatio: eueniet ut omnia ineuitabili necessitatis ratione contingant. quod si hoc est, liberum perit arbitrium, sed hoc impossibile est, non igitur uerum est omnem affirmationem uel negationem ueram esse definite uel falsam. Omnia autem ex necessitate contingere, si illæ definite ueræ uel falsæ sunt, talis syllogismus ostendit, omnis in futurum definita ueritas, uel falsitas, euentum rei uel futurum, uel non futurum ex necessitate constituit: sed omnes propositiones futuræ definite ueræ uel falsæ sunt, In omnibus igitur eueniendi, uel non eueniendi necessitas erit: pro qua conclusione illud Aristoteles intulit, quod ait.

Nihil igitur neque est, neque fit, nec à casu, nec utrumlibet. nec erit, nec non erit, sed ex necessitate omnia, & non utrumlibet. aut enim qui dicit, uerus est, aut qui negat.

66. Casus namque, & id quod est utrumlibet extinguitur, libera etiam uoluntas adimitur; si omnia quæcunque fiunt, ex necessitate futura sunt & probat superiorem conclusionem, quæ dicit omnia ex necessitate contingere, per hoc quod ait, Aut enim qui dicit uerus est, aut qui negat: si ergo ueritas rerum necessitati conuertitur, aut qui negat, uerus est. aut qui affirmat, omnia fieri ex necessitate necesse est. Nam si non erunt ex necessitate, non erunt ueræ definite, id quod ipse subiunxit.

Similiter enim, uel fieret, uel non fieret. utrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

67. Exponit enim quæ sit contingentis natura, cum quid sit utrumlibet exponit. utrumlibet est id cuius indiscretus euentus est, idest quod æqualiter esse. uel non esse contingit. Hoc est enim quod ait, Similiter enim fieret uel non fieret. Neque enim directam uiam, necessariamq; habet unam uel affirmationem uel negationem, sed nihil se magis sic habet, uel sic non habet. Et est utrumlibet, quod æqualem cursum & ad euenire retinet, & ad non euenire. Nihil. n. se magis uel sic habet, uel sic non habet, idest æqualiter se habet ad esse, & ad non esse Nihil enim magis sese habet, ut fiat, quam ut non fiat.

Amplius

Amplius si est album nunc, uerum erat dicere prius quod erit album, quare semper uerũ fuit dicere quodlibet eorum quæ facta sunt, quod est uel erit.

68. Validam sibiipsi uim argumentationis opponit, qua possit ostendere affirmationes negationesq; ueras uel falsas esse definite, & ait prouidendum esse ne forte necesse sit suspicari id quod iam factum est, uere dici potuisse antequam fieret, esse faciendum. ut si Socrates hesterna nocte cœnauit, uerum fuit hesterna matutina dicere, quod cœnaturus est. quocirca definite quoque uerum fuisse, si de eo prædiceretur, Omnia igitur ea quæ fiunt, definite poterant uere prædicari. Hoc est enim quod dicit, si est album nunc, uerum erat dicere, prius quod erit album. Nam siqua res nunc alba est, uerum erat ante dicere, quod erit alba Quare definite quoque fuit quodlibet eorum quæ facta sunt uere prædicere. hoc enim rei ipsius exitus comprobauit. Huic oppositioni per eadem rursus occurrit. Non enim qui hæc dicit, licet ei laqueum superioris argumentationis effugere, rursus enim eadem illum cuncta circunuenient, & eisdem iterum urgetur incommodis.

Quod si semper uerum fuit dicere quod est uel erit, non potest hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri: & quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrumlibet, neque casu erit: nam si casu, non ex necessitate.

69. Mira ratione superiorem argumentationem dicentis, ad idem reduxit incommodum dicens, si uerũ est omnia quæcunq; facta sunt, definite uere potuisse prædici. Quin ueritatẽ propositionis rei necessitas sequitur, quod uere definite prædicatũ erit, non euenire non poterat: sed si non euenire nõ poterat, ut nõ eueniret erat impossibile. Quod aũt non fieri impossibile est, fieri necesse est. Euentus igit[ur] eius ex necessitatẽ consequitur Nihil ergo utrumlibet, neque a casu erit. Nam si a casu esse poterit, non ex necessitate futurũ est. Quod si non est ex necessitate futurum, non est impossibile non fieri. si nõ est imposbile non fieri, potest non fieri: si potest non fieri, nõ potest definite uere prædici. quod enim uere definite prædicitur, ex necessitate futurum est. quod autem a casu est, ex necessitate non euenit.

At uero nec quod neutrum uerum est, contingit dicere, ut quod neque non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera, & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram.

70. Quatuor differentiis contingentium futurorum diuersitas constat. Aut enim id quod affirmatur & negatur in futurũ utrunque erit uerum, aut utrunque falsum. aut unum uerum, falsum alterum definite. aut unum uerum, falsum alterum indefinite. Non enim esse quidem & affirmationem & negationem uerum in his propositionibus, quæ de rebus contingentibus in futurum proponuntur. per hoc demõstrauit superius quod ait. Manifestum est, quod necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio uera, uel falsa est. Vtraque enim non erunt simul in talibus. Neque enim fieri potest, ut in contradictoria propositionum oppositione, utrasque ueras quisquam ualeat inuenire. Nunc autem monstratur, quod ne hoc quidem fieri potest, ut utræque sint falsæ. ait enim, At uero, ne hoc quidem nobis contingit dicere, quod neutrum uerum est, id est nec affirmatiu, nec negatio. contingeret autẽ utranque esse falsam, affirmationem, scilicet & negationem, si nec quod diceret affirmatio, futurum esset, nec quod non esse negatio diceret, nõ esset. Ita enim fieret, ut nec esset, quod affirmatio esse prædicauit. nec non esset, quod negatio non esse proposuit. Siquis ergo hoc ita dicat, primũ inquit illud incõueniẽs, atq; impossibile est, quod in contradictoria propositione, cũ affirmatio falsa sit, nõ est uera negatio: & rursus, cũ negatio falsa sit, falsa quoque affirmatio sit. Hoc enim in solis contrariis contingebat, non etiam in contradictoria oppositione. In hac enim unam semper ueram esse necesse est, semper alteram falsam.

Adhæc si uerum est dicere, quòd album est & magnum, oportet esse utrunque. Si uero erit cras, oportet esse cras. Si autem neque erit, neque non erit cras, non erit utrumlibet. ut nauale bellum. oportebit enim neque fieri nauale bellum, neque non fieri. Quæ ergo contingunt inconuenientia hæc sunt, & huiusmodi alia, si omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter. uel in his quæ sunt singularia, necesse est oppositarum hanc quidem ueram esse, illam uero falsam. Nihil autẽ utrumlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neque consulere, neque negociari, ut si hoc facimus, erit hoc: si uero non hoc, non erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum uero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod tunc uerum erat dicere. At uero neque hoc differt, si aliquis dixerit contradictionẽ uel non dixerit. Manifestum est enim, quòd sic se habent res etiam si non hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. Non enim propter negare, uel affirmare, erit, uel non erit: nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum diceretur uere: necesse erat hoc fieri. & unumquodq; eorum quæ fiunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret. Quando enim uere dicit quis, quòd erit, non potest non fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quod erit.

71. Addidit quoque aliud, quo magis, id quod dicitur, uideatur incongruum. Omne enim id quod prædicitur in futurum si uero prædicitur, erit. Siquis enim dicat in præsenti tempore, hoc animal quodlibet album est, uel magni corporis, & hoc uere pronunciet: album & magnum illud animal esse necesse est. Ita etiam in futuro si quis uere dicat, quod hoc animal cras album fiet, & corporis uastioris: necesse est cras utraque contingere, ut album fiat, & corporis uastioris. Sin uero falso aliquid prædicatur, necesse est non esse quod dicitur, si sit affirmatio. ut siquis affirmet falso futurum nauale bellum, necesse est non fieri, quod a falsa affirmatione prædicitur. At si sit falsa negatio, necesse est fieri, quod falsa negatio futurum non esse prædixit. sin uero utraque falsa sunt non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite affirmatio falsa est: nec non erit ex necessitate quod dicitur, quia definite est falsa negatio. Vnde fit ut utrumlibet quod est in rebus, omnino perimatur. utraque enim necessario sunt, & ex necessitate contingunt, & est necessitas illa impossibilis. Nam siquis dicat cras futurum nauale bellum, aliusque neget. & pronunciet non futurum, si utraque sint falsa, necesse quidem erit non esse cras nauale bellum quoniam affirmatio, quæ illud dicit futurum, falsa est. Rursus necesse est esse cras nauale bellum. quoniam negatio quæ dicit cras non futurum, ipsa quoque mentitur. Quare necesse erit & esse nauale bellũ & non esse, quod est impossibile, & præter communem cogitationis naturam Non est igitur uerum utrasque & simul, id est affirmationem negationemq; mentiri. Quæ ergo inquit contingunt inconuenientia, hæc sunt, & huiusmodi. siquis dicat uel in his quæ uniuersalia sunt, & uniuersaliter prædicantur, uel in his quæ singularia in propositionibus enunciantur, unam necessario definite esse ueram, definite esse alteram falsam, talia illum inquit inconuenientia consequentur, & alia similia. Hoc scilicet dicens, de superioribus argumentis, in quibus ostendebat omnia ex necessitate contingere, siquis unã ueram definite, alteram diceret definite mendacem. Quæ uero afferat alia inconuenientia impossibiliaq; concurrere, his qui unam definite ueram proponũt, hæc sunt: siquis enim proponat unam esse ueram, alteram esse falsam, tollit (ut supra dictum est) id quod est utrumlibet in rebus, & omnia esse uel fieri ex necessitate constituit, nihil a casu, nihilq; a propria uoluntate. unde fit ut neque negociari sit utile, nec inire actum, quæ omnia consilii ratione tractantur. ipsum enim consilium superuacuum est, cum omnia, quæcunque futura sint, necesse sit euenire. quid enim unusquisque dicat, si hoc

faciam, illud mihi eueniet, atque continget: si uero hæc, illa res eueniet: etenim nihil prohibet, quemuis, illum affirmare aliquid esse faciendum, alium uero negare, cum omnia ui necessitatis eueniant. Nam si omnia quæ fiunt nūc, ante aliquis uere prædiceret, quis dubitat quin illa quæ facta sunt, immutabili uiolentia necessitatis euenerint? Hoc est enim quod ait, Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod nunc uerū erat dicere. Sed ne illud uideatur incongruum, quod rerum euentum non ex ipsa rerum natura, sed ex propositionum ueritate & falsitate iudicamus scrupulum ipse dissoluit dicens. At uero nec hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit. Ad tollendum enim perimendumq; consilium, quod nihil omnino homines oporteat consiliari, parum ualet aliquid ante prædici. siue enim dicatur aliquid, siue non, quicquid uere prædici potest, illud etiam si non prædicatur, euenire necesse est. idcirco enim uere prædicitur, quia uere prædici potest. idcirco uere prædici potest, quia immutabiliter futurum est. quare futurum est, si prædicitur uere, nec tantum si prædicitur, sed etiam si prædici uere potest. siue enim prædicatur, siue non prædicatur, quicquid uere predici potest, hoc ex necessitate futurum est. Manifestum est enim, inquit, quod si sic se habeat res, siue unus eam affirmet, & alius neget. si euentura est, nihil illi negatio officit. si euentura non est; nihil affirmatio prodest. Non enim inquit propter negare & affirmare erit uel non erit, nec hanc, uim naturæ tempus mutabit. Eodem modo enim euenient ea, quæ post millesimum annum euentura creduntur, his quæ post quantumlibet tempus ex necessitate futura sunt. unde fit, ut si in omni tempore omnia sic se habeant, ut unum definite uerum dici possit, definite alterum falsum, omnia quæcunq; facta sunt, uel fient, immutabili rerum ratione contingant. Hoc est enim quod ait, necesse esse fieri unumquodque eorum quæ fiunt. id est, si sic se haberet, ut ex necessitate fierent omnia & hoc superiori argumentatione confirmat dicens. Quando enim uere dixit quis, quod erit, non potest non fieri, euentus enim necessitatem, necessitas sequitur ueritatem: & quod factum est uerum erat dicere semper, quod erit. ueritas nanque propositionis ex rerum necessariis uenit euentibus.

Quod si hæc non sunt possibilia. Videmus enim esse principium futurorum, & ab eo quod consultamus, atque agimus aliquid, & quoniam est omnino in his, quæ non semper actu sunt, possibile esse, & non esse similiter, in quibus utrumq; contingit & esse & non esse, quare fieri & non fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quoniam hanc uestem possibile est incidi, & non incidetur, sed prius exteretur. Similiter autem & non incidi possibile est. Non enim esset eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in alijs fiendis, quæcunque secundum potentiam huiusmodi dicuntur. Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, & nō magis uel affirmatio, uel negatio uera est: alia uero magis quidem, & in pluribus alterum, sed contingit fieri & alterum, alterum uero minime.

72. Longum hyperbaton est, quod nos prius exponimus, postea continuamus. Liquet enim aliquarum, rerum nos esse principium, ut actuum nostrorum. Siquis enim aliquid consilio faciat, quicquid cōsiliatione peregerit, eius rei ipse principium est. A consiliante enim incipit, quicquid consilii solertia ministratur. Sunt enim quædam quæ actu non sunt, sed potestate, quæ potestas non fit ex necessitate, idest ut possit quidem fieri, non tamen necesse sit. ut hanc quamlibet tunicam possibile est quidem ferro incidi, sed non est necesse. fortasse enim utendo uetustabitur, & ipso quotidiano soluetur attritu. Ergo potest quidem incidi, sed forte non incidetur, sed antequam incidi possit, exteritur. Rursus potest fieri ut non diuidatur, neq; enim exteri eam possibile esset, nisi prius esset possibile non incidi. quare possunt quidem quædam fieri, sed ita contingit fortasse ut non fiant. Sunt igitur quædam possibilia non necessaria, & in aliis quoque quæ fiunt eadem ratio est. Omne enim quod fit a quolibet consilio, ipse qui consiliatur illius rei principium est, non necessitas, & quæcunque sunt possibilia, mutabiliter euenient. Quæ enim secundum aliquam possibilitatem dicuntur, non eueniunt secundum necessitatem: unde fit, ut manifestum sit, quòd non omnia ex necessitate uel sunt, uel fiunt, sed quædā sunt, quæ æquali modo, uel fiunt, uel non fiunt, & hoc est utrumlibet fieri. Alia uero in pluribus quidem fiunt, in paucioribus uero non fiunt. Et æqualiter quidem fiunt, ut egredientem domo amicum uidere: fit enim hoc, & fit æqualiter. quædam uero frequentius fiunt, quam non fiunt, ut sexagenarium canescere frequentius fit, quam non fit. Et tamen ita hoc potest fieri, ut & non fieri impossibile non sit. Hoc enim est quod ait, Alia uero magis quidem & in pluribus alterum, ut canescere in pluribus sexagenariis, quam non canescere. Sed contingit fieri & alterum, scilicet ut non canescat. alterum uero minime, scilicet ut canescat. Est autem hyperbaton hoc modo. Quod si hæc impossibilia. uidemus enim, quod sumus aliquibus ipsi principium, & quæcunque possibilia sunt, fieri possunt, & non fieri. Si igitur possibile est & ut sint, & non sint: manifestum est, non omnia ex necessitate contingere, sed alia æqualiter, alia uero euenire quidem in pluribus, in paucioribus uero non euenire, sed ut non eueniant, necesse non est.

Igitur esse quod est, quando est, & non esse quod non est quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse, nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse, quando est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est. Et in contradictione eadem ratio est, esse quidem uel non esse omne, necesse est, & futurum esse, uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, uel nō futurum esse. Sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, uel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse, necesse est.

73. Nunc quid sit necessarium tēporale describit. Ait enim omnis res quando est, eam sine dubio esse necesse est. Non.n. fieri potest, ut cū est, non sit. Et rursus res quæ non est. quando non est, eam non esse necesse est neque enim fieri potest, ut quando non est, sit: sed si quando est, eam esse necesse est; id est, non simplex necessarium, sicut Solem oriri simpliciter sed temporaliter necessarium, ut sedeo. non idcirco simpliciter & sine temporis præsentis descriptione ex necessitate est. Quando enim sedeo, non potest fieri ut non sedeam. & necesse est mihi tunc sedere cum sedeo, sed ipsum sedere mihi, non ex necessitate inest. possum enim surgere. Rursus cum non sedeo, tunc mihi necesse est non sedere. sed ipsum non sedere mihi ex necessitate non inest. possum enim sedere. ergo quod est, quando est, ex necessitate est: & quod non est, tunc cum nō est, fieri, ut non sit, non potest. Non tamen omnia quæcunq; sunt, aut non sunt: aut ex necessitate sunt, præter temporis præsentis nuncupationem: aut ex necessitate non sunt, nulla mentione præsentis temporis facta. Quare non est inquit idem temporaliter necessarium esse, ut est mihi cum sedeo, & simpliciter ex necessitate esse, ut homini mortalitas. nec idē est, cum non est necessario non esse, ut mihi cum non sedeo non inest sedere, & quod simpliciter ex necessitate non habeo, ut tres oculos, uel immortalitatem. atque hoc est quod ait, Similiter autem & in eo quod non est. hoc autem cur dixerit sequitur, & in contradictione eadem ratio est, esse quidem uel non esse omne necesse est, & futurum esse uel non esse. Similis est inquit ratio in contradictionibus contingentibus, & in his quę cum sunt, secundum tempus necessaria sunt, simpliciter autem necessaria non sunt. Nam in futuris & in contingentibus contradictionibus totam quidem contradictionem necesse est unam ueram habere partem, alteram falsam. ut siquis affirmet cras bellum nauale futurum, id ergo non est necesse. & rursus siquis neget non futurum, est quidem aut esse, aut non esse necesse, sed non est necesse esse, nec rursus necesse est non esse, sed tantum aut esse aut non esse. Idcirco tota quidem contradictio, unam habebit partem ueram, alteram falsam, sed non erit ipsorum una definite uera, falsa altera definite. In præteritis enim sic dicimus. Romulus Romam condidit. Romulus Romam non condidit, una quidem uera est, altera falsa. sed in his definite uera est affirmatio, definite falsa negatio. Nam quia quod factum est, fieri

ut fa-

ut factum non sit, non potest, ideo definite in præterito contradictio uera uel falsa est. In futuris uero propositionibus nô idem est, in his scilicet, quæ contingentia significant, ut si dicam Philoxenus cœnaturus est. Philoxenus cœnaturus non est. In tota quidem contradictione, una uera est, altera falsa. sed nullus potest diuidere, ut dicat aut affirmationem constitute & definite ueram esse, aut negationem. Ante enim quam cœnet, indefinitum est & uariabile an cœnet. postquam uero cœnauerit præteritum definitur. igitur aut esse, aut non esse aliquid in futuris contradictionibus necesse est. Vt autem unum fiat, & unum non fiat, non est necesse in quo igitur similitudo est contingentis contradictionis & temporalis, neque simplicis necessitatis? in eo scilicet, quia sicut necesse est esse quod est, quando est, non tamen simpliciter necesse est esse quod est præter temporis adiectionem. ita in contradictione contingenti, affirmationem quidem uel negationem ueram esse necesse est, non tamen uel affirmationem simpliciter ac definite ueram, uel negationem, sed utramlibet, & quam certæ ueritatis constituerit euentus.

Quare, quoniam similiter orationes ueræ sunt, quemadmodum & res, manifestum est, quoniam quæcunq; sic se habent, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingant, necesse est similiter se habere & contradictionem, quod contingit in his quæ non semper sunt, & non semper non sunt. Horum enim necesse est alteram partem contradictionis ueram esse uel falsam. Non tamen hoc uel illud, sed utrumlibet, & magis quidem alteram ueram, non tamen iam ueram uel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum hanc quidem ueram, illam uero falsam esse. Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse: Sed quemadmodum dictum est.

74. Habent inquit quandam cognitionem res, & illa quæ res ipsas propria significatione designant. Quare & oratio quæ designat atque significat rem, sic se habebit, quemadmodum res ipsa est. Ergo si res non fuerit, falsa oratio est. si res fuerit, uera oratio est. & si uera uel falsa oratio est erit id quod dicitur uel non erit, ut sibi res & oratio conuertantur. Ergo si res constituta non est, nec definita necessitate proueniens, nec illa oratio, quæ rem ipsa designat, definitæ est ueritatis. Ergo in quibus rebus possibile est non modo esse sed etiam non esse contingere: in his affirmatio & negatio utrumlibet sese habet. & quemadmodum rem ipsam, & esse & non esse contingit: ita quoque contradictionem & ueram & falsam esse indefinite proueniet. Hoc autem in quibus fiat, ipse declarat, ait enim. In his quæ non semper sunt, & non semper non sunt: sola enim sunt quæ & esse & non esse contingit, quæ non semper sunt, & non semper non sunt: si enim semper essent, status eorum mutari non posset, atque ideo ex necessitate essent. si autem semper non essent, eas non esse, necesse esset. Etenim sicut ipsa natura rerum euenientium est uaria: ita quoque altera pars contradictionis habet uariabilem ueritatem, & semper quidem uera uel falsa est, non tamen una definite, ut hoc uerum sit determinate, aut illud, sed utrumlibet. Et sicut status ipse rerum mutabilis est: ita quoque ueritas aut falsitas propositionum dubitabilis fit. & eueniet quidē ut in aliquibus frequentius una sit uera, non tamen semper. & ut una rarius uera, non tamen eam falsam esse necesse sit semper: quod per hoc demonstrauit, quod dixit, & magis quidem ueram alteram, non tamen iam ueram uel falsam. Cōcludit igitur totam de futuris contingentibus propositionibus quæstionem, & ait. Manifestum est, non necesse esse omnes affirmationes & negationes definite ueras esse, sed deest definite, atque ideo subaudiendum est. Illarum enim quæ contingentes & futuræ sunt, nunquam definite una uera est, altera falsa. Neque enim inquit quemadmodum in his quæ sunt, sic se habet in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse, uel non esse: sed quemadmodum dictum est. illa etenim quæ sunt præsentis temporis, sicut ipsorum esse definitum est, ita quoque de his definita est propositionum ueritas falsitasque. Illa uero quæ non sunt quidem, possunt tamen esse, & non esse, & ita futura sunt, ut non ex necessitate proueniant, sed possunt ita esse, ut etiam possint & non esse, in his hoc modo se habebit contradictio quemadmodum dictum est. Dictum autē est, quod esse quidem, uel non esse, omne necesse est, & futurum esse, uel non esse necesse est. Non tamen iam diuise definite alterum eorum esse necesse est. erant autem quatuor diuersitates, ut aut utræque ueræ essent, quod sustulit per hoc quod ait, Vtræque enim non erunt simul in talibus: aut ut utræque falsæ essent. quod per hoc euertit quod ait, At uero nec quod neutrum uerum est, contingit dicere: aut ut una uera definite, altera falsa definite esset, quod illa argumentatione destruxit, per quam omnia ex necessitate docuit euenire, si hoc admitteretur. Quod si res illæ minimæ sunt, constat unā quidem ueram esse, aliam uero in contradictione mendacem sed sicut res ipsæ mutabiliter & indefinite futuræ sunt: ita quoque enunciationes uariabili nec definita ueritate, & falsitate proferuntur.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethii Editionis primæ, seu commentariorum minorum in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER SECVNDVS.

DE COPIA ENVNCIATIONVM, Et æquiualentia.

VONIAM autem est affirmatio de aliquo significans aliquid. Hoc autem est uel nomen, uel innominatum. Vnum autē oportet esse & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. Non homo enim nomen quidem non dico sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. præter uerbum autem nulla affirmatio, uel negatio est. Est enim uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt quæ sunt posita. Consignificant enim tempus.

75. Postquam de præteriti, ac præsentis, futuri etiam temporis ueritate & falsitate disseruit: nunc uim simplicis, & prædicatiuæ propositionis informat dicens, Quoniam simplex affirmatio unam rem de una significat, idest de uno subiecto unum prædicat. subiectum autē illud, aut nomen est, aut quod apud ueteres quidem fuit innominatum, ab Aristotele uero infinitum nomen uocatum est: prius enim dictum est, quòd homo nomen esset, non homo uero innominatum quidē apud antiquos, sed nunc infinitum nomen. Quoniam igitur manifestum est unum de uno prædicare simplicem propositionem, omnis erit propositio simplex, aut ex nomine & uerbo, aut ex infinito nomine & uerbo. Quod autem dixit, Non homo enim, nomen quidem non dico, sed infinitum nomen, huiusmodi est: Nomen inquit omnia definita significat, non homo uero, quamuis unum quodlibet eorum designare possit, quæ homines non sunt, tamen quid designet, infinitum est & dubium. Nam cum multa sint, quæ homines non sunt, & unum quodlibet eorum significare possit, quid significet ignoratur. sicut enim non currit non est uerbum simpliciter, sed infinitum uerbum: ita nomina cum negatione non sunt nomina, sed infinita nomina. Erunt igitur in propositionibus subiecta, aut nomina, aut infinita nomina, præter uerbum autem nulla est affirmatio uel negatio. planissime docuit quæ pars orationis in simplici propositione obtineat principatum. Nam si præter uerbum fieri simplex propositio non potest: constat omnem uim simplicis propositionis uerba complecti. Omnis autem propositio aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut huiusmodi aliquid habebit.

Nam qui dicit currit, currens est dicit & qui dicit cucurrit, currens fuit proponit & qui dicit curret, currens erit. Si ergo propositio, aut esse, aut fuisse, aut futurum esse, aut aliquid huiusmodi, ut sit enunciatio, retinebit; manifestum est, quod præter uerbum esse non possit. Hęc enim id est fuit, uel est aut futurum est, uerba sunt, ut ex his cognosci possit, quę sunt superius posita atq; confessa, cum diceremus, uerba esse quæ consignificarent tempus. Etenim est, & fuit, & cetera significationem temporis secum trahunt.

Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo: deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo. Et in extrinsecus temporibus eadem est ratio.

76. Simplicium exempla propositionum apposuit simplices autem supra diximus esse propositiones, quæ duobus terminis iungerentur. Quare, quoniam omne definitum prius est infinito nomine, & non homo non est nomen, sed infinitum nomen, homo uero finitum: recte priores eas propositiones, quæ ex definito sunt nomine, in eorum pronunciauit exemplis. ait enim, Quare prima est affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Deinde infiniti nominis affirmationes & negationes subiunxit dicens, est non homo, non est non homo. Et post hæc uniuersalitatem iungens eadem rursus iterat propositiones. Et prius illas proponit, quæ ex finito nomine sunt: secundo uero loco eas quæ ex infinito nomine proponuntur. unde fit, ut illud intelligere necesse sit, illas quantitates, quæ uniuersales, & particulares determinant in terminis non haberi. Nam cum duorum terminorum propositio sola simplex sit, inter simplices, huiusmodi numerat propositionem, quæ dicit, est omnis homo. cum tres sint partes orationis, quare determinationes non numerantur in terminis. Eodem modo dicit eademq; ratione in extrinsecus temporibus simplices, fieri propositiones, ut est, fuit homo, non fuit homo: fuit non homo, non fuit non homo. Et in aliis quoque temporibus idem modus est. Extrinsecus uero tempora uocat, quæ sunt præter præsens, idest præteritum & futurum. sed hic de his solis propositionibus locutus est, quæ unū subiectum habent, alterum prædicatum: nunc de his loquetur quæ unum habent subiectum, & duo prædicata. An uero hæ quoque simplices fiōt, in secundæ editionis expositione dicendum est. Nunc uero præter demonstrationem, esse simplices intelligamus.

Quando autem est, tertium adiacens prædicatur, dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo: est, tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ, quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem se habebunt secundum consequentiam, ut priuationes, duæ uero minime. Dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto, quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. Intelligimus uero quod dicitur ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo. Huius negatio Non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo. Est enim hoc loco & non est, iusto, & non iusto, adiacet. Hæc igitur, quemadmodum in resolutoriis dictum est, sic sunt disposita. Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus, Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus. Non omnis est homo non iustus. Sed non similiter angulares contingit ueras esse. Contingit autem aliquando.

77. Vnum subiectum, & duo prædicata, quemadmodum possint esse in propositione commemorat. Si enim hoc modo fit, ut dicamus, est iustus homo, est & iustus prædicatum, homo uero subiectum est. Nunc enim non illud aspiciamus, quid prius quid posterius dictum est. Sed quoniam uniuersalius est iustum esse quam hominem; potest enim iustus esse & qui homo non est, ut Deus; & rursus potest esse simpliciter & quod homo non est, idcirco est, atque iustus, quanquam primo dicantur in eo quod est, est iustus homo: tamen quoniam uniuersaliora sunt, non de his homo sed hæc de homine prædicatur & his homo subiectus est. Ex his igitur duplicem fieri oppositionem dicit, & quatuor propositiones, quarum subter exempla subiecit addens Dico autem, quoniā est aut iusto adiacebit, aut non iusto. Siquis enim dicat faciens duas affirmationes, est iustus homo, est non iustus homo: hæc cum duæ affirmationes sint, duas habebunt negationes. Nam si uerbum est in hac propositione quæ dicit, est iustus homo, ad iustum posuimus; & in hac rursus propositione quæ dicit, est non iustus homo: rursus ad non iustum idem est uerbum iunximus, quoniam negationis oppositionem efficit cum est uerbo iuncta negatio, id est non: manifestum est, quoniam id quod dicitur non est, ad iustum rursus, & ad non iustum, adiungendū est, ut negationes fiant huiusmodi, non est iustus homo, non est non iustus homo. Recte igitur dicit, Quare si est iusto & non iusto adiacebit, etiam negatio iusto & non iusto adiacebit. Sunt autem propositiones quas dicit, quatuor: hæ, est iustus homo, in hac affirmatione ad iustum, uerbum est adiunximus, huius est negatio, non est iustus homo In hac quoq; negatione quæ dicit non est, ad iustum rursus adiunximus. Iterum, est non iustus homo. In hac est ad non iustum iungitur, huius est negatio, non est non iustus homo. etiam in hac quoque negatione quæ dicit non est, ad non iustū ponitur. Quod uero ait, Dico autem, ut est iustus homo. est tertium adiacere his nomen uel uerbum in affirmatione huiusmod est. Tertium inquit dico, idest adiacere uerbum est Homo enim & iustus duo sunt, quibus adijcitur uerbum est. Idcirco autem dicit nomen uel uerbum, quia superius quoque docuit ipsa uerba nomina esse, eo scilicet loco ubi ait, ipsa quidem uerba secundum se dicta nomina sunt. Quod autem sequitur continet difficillimum sensum, quem ipse solita breuitate perstrinxit. In medio namque totius sensus addidit. Quare idcirco quatuor istæ erunt, quarum duæ ad affirmationem & negationem sese habebunt ad consequentiam, ut priuationes, duæ uero minime Huius sententiæ multiplex expositio ab Alexandro & Porphyrio, Aspasio quoque & Hermino proditur, in quibus quid excellentissimus expositorum Porphyrius dixerit, alias dicemus. Quoniam uero simpliciter explanatio Alexandri esse uidetur, eam nunc pro breuitate subiecimus. Priuatoriæ propositiones sunt, quæcunque prædicat priuationem. Priuatio autem est, ut siquis dicat iniustus, priuat enim hominem iustitia. Ergo affirmatio priuatoria est quæ dicit homo est iniustus Negatio rursus priuatoria est, non est homo iniustus. Sed neque illa in significatione plena affirmatio est (aliquid enim tollit) sed priuatoria affirmatio, quoniam formam quidem affirmationis tenet sed priuationem prædicat, & aliquid ab eo cui priuationem copulat, abiungit, ut in propositione, est iniustus homo, ab homine iustitiam. Nec his rursus pura negatio est. Fugans enim priuationem, ut in ea quæ est, non est homo iniustus, habitum retinet, id est iustitiam. Sed quoniam quod affirmatio prædicabat, hoc aufert negatio, licet habeat talis negatio, quasi reponendi habitus significationem: tamen quia ipsa priuationem subtrahit, priuatoria negatio nominatur. Ergo nunc hoc dicit Cum sint inquit quatuor propositiones, quarum duæ ex finitis nominibus sunt ut est iustus homo, non est iustus homo: duæ ex infinitis nominibus, ut est non iustus homo, non est non iustus homo. Duæ inquit hæ, quarum una affirmatio est, habens infinitum nomen, ut est non iustus homo, & una negatio habens rursus infinitum nomen, ut non est non iustus homo. sic se habent ad affirmationem & negationem, idest eandem formam retinent affirmationis & negationis, & similes sunt ad affirmandum aliquid uel negandum, his quæ sunt priuatoriæ. Nā quemadmodum priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, non solum affirmatio est, sed priuatoria affirmatio: ita quoque ea quæ dicit, est non iustus homo, non solum est affirmatio, sed cum infinito nomine, & cum aliqua priuatione affirmatio. Idem enim ualet ad intelligentiam quod dicitur iniustus, tanquam si dicatur non iustus. Et rursus quemadmodum non est iustus homo, non est solum negatio, sed priuatoria negatio, quoniam quanquam det habitum, tamen priuationem negat. ita quoque & ea quæ est ex infinito nomine, non est non iustus homo, non solum est negatio, sed ex infinito facta nomine infinitum negans. Quia igitur infinitum negat, & subiectum infinito negando priuat, priuatoriæ similis est. Nam si

idem

idem ualet iniustum esse, quod non iustum. idem ualebit non esse iniustum, quod non esse iustum. Igitur hæ duæ quæ infinitum nomen habent, quantum ad speciem formamq; affirmationis & negationis similiter se habent his, quæ sunt priuatoriæ affirmationes. Duæ uero illæ quæ simplex definitumque prædicant nomen, ab omni similitudine priuationum seclusæ sunt. Nihil enim similis est illa quæ dicit, est, iustus homo, ei quæ dicit, est iniustus homo, cum utræque sint affirmationes, sed illa est simplex, illa priuatoria At uero ea quæ dicit, non est iustus homo, ad eam quæ dicit, non est iniustus homo nulla rationis similitudine coniungitur, cum sint utræque negationes, sed illa est simplex, illa priuatoria. quare duæ quæ ex infinito nomine sunt, similiter sese habent, quemadmodum priuationes, similis nanque affirmatio est ea, quæ dicit, est nō iustus homo, ei quæ dicit, est iniustus homo. Et rursus ea quæ dicit; non est non iustus homo, ei quæ dicit, non est iniustus homo. priuationes uero simplicibus propositionibus, & his quæ ex finitis nominibus fiunt, non coniunguntur. Neq; enim quisquam dixerit eam quæ dicit, est iustus homo, esse comparem ei, quæ dicit, est iniustus homo. nec uero eam quę dicit, non est iustus homo, posse aliquid comparari cum ea, quæ dicit, nō est iniustus homo. Recte ergo dictum est, de his quatuor propositionibus, duas ad affirmationem & negationem ita se habere, ut sunt priuationes: Duas uero esse simplices, & præter aliquam priuationum similitudinem. Quod autem ait, ad consequentiam, tanquam si dixisset ad similitudinem, ita debet intelligi. Quæ enim sibi sunt similia, a se quodammodo non recedunt, & se inuicem consequuntur. Describantur ergo duæ prius simplices propositiones, post has duæ priuatoriæ, postremo quæ infinitis nominibus cōstant, ut affirmationes sub affirmationibus, negationes sub negationibus constituantur.

Affir.	Est iustus homo.	Non est iustus homo.	Negatio
Affir.	Est iniustus homo	Non est iniustus hō	Negatio
Affir.	Est non iustus hō.	Nō est non iustus hō	Negatio

Sed hæ, inquit, ita sunt disposita, eandemq; ad similitudinē gerunt, quemadmodum in analyticis, idest resolutorijs dictū est. Scripsit autem duos resolutorios libros, de syllogismo. In quorum primo de propositionum ex finito nomine, & infinito consequentia disseruit. Est uero similitudo, affirmatiuæ quidem simplicis ea finito nomine, & negatiuæ eius quæ habet infinitum nomen. Nanque ea quæ dicit, est iustus homo, affirmatio, ei quæ dicit, non est non iustus homo, negationi similis est. Negatio quoq; simplex finiti nominis, affirmationi infiniti nominis conuenit. Ea enim quæ dicit, non est iustus homo. Sed quemadmodum istæ sibi sint similes, & quomodo in consequentia proprium teneant ordinem, nunc quidē exequi distulimus: paulisper tamen describantur, ut earum quædam proprietas ostendatur. Sit enim affirmatio finiti nominis & sub ea negatio nominis infiniti. Sit item negatio finiti nominis, & sub ea affirmatio nominis infiniti.

Affir. Est iustus homo. Non est iustus homo. Neg.

angu lares
angu lares

Neg. Nō est non iustus hō. Est nō iustus hō. Affir.

In hac igitur descriptione negatio ex infinito nomine sub affirmatione finiti nominis ponitur, & rursus affirmatio infiniti nominis sub negatione finiti, quarum angulares, quoniam sunt indefinitæ, omnes simul in omnibus ueræ esse possunt, nisi in his tantum quæ naturaliter insunt, aut naturaliter inesse non possunt. ut si quis dicat, est homo animal, nunquam cum hac uera esse potest illa, quæ dicit, est homo non animal, quæ est angularis, idcirco quoniam animal naturaliter in substantia hominis perspicitur inhærere. Rursus siquis dicat. est homo lapis, est homo non lapis, ne hæ quidem simul ueræ esse possunt. Idcirco q lapidem inesse homini naturaliter impossibile est. Quod si huiusmodi sunt, quæ non insint naturaliter, sed inesse possint, ut in his quæ supra posuimus exemplis angulares ueræ sunt semper Potest enim uera esse & ea quæ dicit, est iustus homo: & ea quæ dicit, est non iustus homo. Rursus potest uera esse quæ dicit, non est iustus homo, si hoc de Sylla dicatur, & ea quæ dicit, non est non iustus homo si hoc de Catone prædicetur in his igitur quæ sunt indefinitæ, si ea quæ prædicantur naturaliter non insunt, sed ea inesse possibile est, semper angulares simul ueras esse contingit. Quod si huiusmodi propositiones cum definitione ponamus ita dicendum est: est omnis homo iustus huius negatio, non est omnis homo iustus. Rursus, est omnis homo non iustus huius negatio, non est omnis homo non iustus, quæ disponantur hoc modo, ut negatio sub affirmatione sit, & sub negatione affirmatio.

Affir. Est ois homo iustus: Non est ois homo iustus. Neg.

nō si. ueræ
simul uera

Neg. Nō est ois hō nō iustus: Est ois hō non iustus. Affir.

In his ergo quandam dissimilitudinem monstrat. Nam in indefinitis, si ea quæ prædicantur, naturaliter non inessent, esse tamen in subiectis possent: semper angulares simul ueras esse sine dubio contingebat. Nam & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus conueniebant. In his autem, quæ cum definitione quantitatis dicuntur, non idem modus est affirmationes enim affirmationibus nulla ratione iunguntur Nam si uera sit ea quæ dicit, est omnis homo iustus, nunquam uera esse potest ea quæ dicit, est omnis homo non iustus, quæ est angulari, & hoc discrepare in nullo reperietur exemplo. Negationes autem particulares, quæ sunt sibi angulares, simul ueras esse contingit. Potest enim uerum esse in his, quæ naturaliter non sunt. & possibilia sunt inesse, ut negatio particularis negationi particulari, ei quæ est angularis conueniat ut ea quæ est, non est omnis homo iustus, ei quæ est angularis conueniat, non est omnis homo non iustus, sed hoc dissimiliter quam in indefinitis. Nam in illis & ea quæ dicit, est iustus homo, ei quæ dicit, est non iustus homo, angulari scilicet conueniebat. Rursus ea quæ dicit, nō est non iustus homo ei, quæ est, non est iustus homo, angulariter positæ congruebat. In his autem idest secundum quantitatē definitis, affirmationes quidem duæ uniuersales, quæ sunt, est omnis homo iustus, & est omnis homo non iustus, nunquam simul ueræ esse possunt. angulares autem negationes quæ particulares sunt, idest non est omnis homo iustus, & non est omnis homo non iustus, in his quæ & esse, & non esse possibilia sunt, simul ueræ sunt. Non ergo similiter in his quæ sunt definitæ, angulares sibimet congruunt, ut in his quæ definitæ sunt. Quod per hoc demonstrat, quod ait, Sed non similiter angulares contingit ueras esse. In illis enim sibimet utræq; consentiunt angulares, in hit autem angulares quidem affirmatiuas nunquam simul ueras esse contingit. Alias uero angulares, quæ sunt particulares negationes, contingit aliquando. Hoc .n. ipsius declarant uerba dicentis, Sed non similiter angulares contingit ueras esse: cōtingit aūt aliqn. Non similiter quidem contingit ueras esse idcirco, q affirmationes uniuersales angulares ueræ nunquam sunt, quod in his quæ indefinitæ sunt, contingebat. Contingere autem aliquando dixit, cum angularium, quæ sunt particulares negationes, facimus comparationem, si ea quæ prædicantur non sint naturalia subiectis, sed tamen inesse possibilia.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est, non homo, quasi subiectum aliquod additum: ut, est iustus non homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. Magis autem plures his non sunt oppositiones, hæ autem extra illas, ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

78. Alias nobis rursus esse propositiones ostendit. quarum alias quidem non prædicatum, sed subiectum infinitũ sit. alias utrunq;. Siquis enim dicat, est iustus non homo, quoniam non homo subiectum est, & est infinitum nomen, uocatur propositio facta ex infinito subiecto: idem est & in negatione, quæ est, non est iustus non homo. At uero sunt aliæ propositiones, quæ & ex prædicato & ex subiecto infinitis esse uideantur, ut est cum dicimus, est non iustus non homo, non est non iustus non homo. In his enim non iustus prædicatum est, non homo, subiectum. Sed utraque sunt infinita unde fit, ut in his propositionibus in quibus est uerbum tertium prædicatum, magis plures propositiones, quàm hæ quæ dictæ sunt, inueniri non possint. Aut enim ex utrisque erit finitis, prædicato scilicet & subiecto, ut est homo iustus, non est homo iustus: aut solũ prædicatum habebit infinitum, ut est non iustus homo, non est non iustus homo: aut prædicatum quidem finitum erit, infinitum uero subiectum, ut est iustus non homo, non est iustus non homo: aut & prædicatum & subiectum infinita proponũtur, ut est non iustus non homo, non est non iustus non homo ultra autem propositiones, in quibus est uerbum tertiũ prædicatum sit, inueniri non possunt. Sed hæ, quæ subiectum infinitum habent, uel utrunque infinitum, præter illas superiores sunt, quæ aut prædicatum infinitum habent, aut utraq; finita: atq; ideo extra illas esse dicuntur, & nullam ad eas consequẽtiam seruant. & est ita positum in ea propositione quæ dicit, est iustus non homo, nomen infinitum, quod est non homo, tã quam si finitum nomen aliquod poneretur. Atq; hoc est quod ait, ut nomine utentes non homo. Ita.n. infinitum nomen positum est, tanquam si finitum nomen esset positũ, nominis enim locum tenet. quanquam etiam cum ita positum sit, nihilominus tamen nomen sit. infinitum enim nomen, licet simpliciter nomen non sit, tamen cum infinito iunctum nomen est.

In his uero, in quibus, est, non conuenit, ut in eo quod est currere, uel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, ut Currit omnis homo, non currit omnis homo. Currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo, addendum est. Omnis enim non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter. Manifestum est autem ex eo quod est, Currit homo, non currit homo. Currit non homo, non currit non homo. Hæc enim ab illis differunt, eo quòd uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus, nihil consignificat aliud, nisi quòd uniuersaliter de nomine uel affirmationem, uel negationem, ergo & cetera eadem oportet opponi.

79. Sunt inquit quædam propositiones, quæ cum est prædicantur. Aliæ uero, quas cum est uerbo prædicare non possumus, ut in eo quod dicimus, homo ambulat, homo currit. Sed in his nihil differt, an ita quis dicat, ut dicitur, idest homo currit, & homo ambulat, an cum est uerbo eas prædicet idem nanque est dicere, homo currit & homo ambulat, tanquam si dicatur, homo currens est, homo ambulans est. Quocirca nihil differt in huiusmodi propositionibus, utrum cum est uerbo, an præter est adiuncto uerbi actu proponatur. Idẽ quoque est etiam in uniuersalibus. Nam cum dicimus omnis homo currit, omnis homo non currit; & rursus, omnis nõ homo currit, omnis non homo non currit: Idem est tanquam si dicamus, omnis homo currens est, & omnis homo currens non est; & rursus, omnis non homo currens est, omnis non homo currens non est. Docet autem illud quoque multum differre, an ad positum terminum iungatur negatio, an certe ad determinationem. nam si ad subiectum terminum dicitur, fit nomen infinitum, ut est omnis non homo currit; si ad determinationem fit negatio, ut est non omnis homo currit. Vnde fit ut si non ad determinationem uniuersalem, sed ad rẽ ac terminum negatio ponatur, fit infinitum nomen, ut est non homo: quod si non ad rem uniuersalem, sed ad determinationem uniuersalem, negatio est. Cum n. dicimus non omnis, omnis quidem uniuersale non est, sed consignificat, quoniam illud de quo dicitur, uniuersaliter dicitur. ut cum dicimus omnis homo. homo quidem ipsum uniuersale est, omnis uero nõ est quidem uniuersale, sed consignificat. quoniam res uniuersalis, id est homo, uniuersaliter dicta est. Ergo quoties ad determinationem, quæ rem quamlibet uniuersalem uniuersaliter dictam demonstrat, negatio ponitur, non nomen infinitũ, sed negationem constituit, atq; hoc est quod ait. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo addendum est. omnis enim nõ uniuersale signat, sed quoniam uniuersaliter. Ipsum enim omnis non est uniuersalis terminus, nec omnino terminus, sed uniuersali prædicato additum, facit illud uniuersaliter enunciari. probat autẽ hos non esse uniuersales terminos, sed tantum determinationes uniuersaliter consignificantes hoc modo. Cum enim dicimus currit homo, non currit homo: currit non homo, non currit non homo, uniuersalia quidem subiecta sunt in his propositionibus, sed non uniuersaliter prædicantur. Distant autem hæ ab his propositionibus, in quibus sic dicimus, omnis homo currit, nullus homo currit, eo quòd istæ quidem uniuersale uniuersaliter prædicant, aliæ uero uniuersale non uniuersaliter. Manifestum est ergo, quoniam omnis & nullus non sunt uniuersalia, sed id quod uniuersale prædicatur, faciunt ut uniuersaliter enunciętur. Quare eadem omnia ponenda sunt, currit omnis homo, si infinitum nomen uoluimus facere, non dicemus, currit non omnis homo, sed negationem, id est, non, nomini addemus, eadem in propositione cunctis stantibus, si affirmationem uolumus ex infinito nomine facere. Quod si ad determinationem uniuersalis rei, negationem aptemus, fit non affirmatio nominis infiniti, sed propositionis ex nomine finito negatio.

Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, omne est animal iustũ, illa quæ significat, quoniã nullum est animal iustũ. hæ quidẽ manifestum est, q. nunquam erunt neq; ueræ simul neq; in eodem ipso. His uero oppositæ erunt aliquando, ut non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum.

80. Quoniam inquit hæ contrariæ sunt, simul ueræ esse nõ possunt, neque in eodem; & possunt quidem uicissim, & cum temporis diuersitate esse ueræ, simul autem esse non possunt: ut siquis dicat aureo quidem seculo, omnes homines fuisse iustos, ferreo uero, nullum hominem esse iustũ; utræq; ueræ esse possunt, sed non eodẽ tempore. Hoc est.n. quod ait, neq; ueræ simul. quod autẽ secutus est, neq; in eodem, in ipso. si subiecto, ut dicamus, est omne uiuens iustum: si referamus ad cœlestes potestates, uera est. Nullum uiuens iustũ est, si referamus ad equos, utræq; sunt ueræ, sed non in eodẽ ipso. illud.n. in diuinis, illud in equis retinet ueritatem. His autem quæ sunt oppositæ, id est particulares possunt simul esse ueræ tunc, cum superiores uniuersales sint simul falsæ. Quæ autem sunt hæ, ipse planissimo monstrauit exemplo dicens. Non omne animal iustum est, quod est particularis affirmatio.

Sequuntur uero hæ, eam quidem, quæ est, nullus est homo iustus, illa quæ est, omnis est homo non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo nõ iustus. Necesse est enim aliquem esse.

81. Ostendit superius affirmationem uniuersalẽ, & uniuersalem negationem, quia sibi essent contrariæ, simul ueras esse non posse: Nunc autẽ monstrat uniuersali negationi nominis finiti consentire uniuersalem affirmationẽ nominis infiniti; & particulari affirmationi, quæ est opposita uniuersali negationi nominis finiti; consentire eam quæ est opposita uniuersali affirmationi nominis infiniti scilicet particularem negationem prædicatum retinentem infinitum. & prius describantur hoc modo.

Oppositæ	Negatio	Consentaneæ.	Affir.	Oppositæ
	Nullus hõ iustus est.		Ois hõ nõ iustus est.	
	Affirmatio.		Negatio.	
	Quidã hõ iustus est.		Nõ ois hõ nõ iustus est.	
		Consentaneæ.		

Est autem uniuersalis negatio ea quæ dicit, Nullus homo iustus est, huic opposita est contradictorie particularis affirmatio, Quidam homo iustus est Rursus uniuersalis affirma-

tio

tio est infinitum habens prædicatum ea, quæ dicit, omnis homo non iustus est, huic contradictorie particularis opponitur infinitum habens prædicatum, ea quæ dicit, non omnis homo non iustus est. Hæ igitur sese perimunt, sed uniuersalis affirmatio nominis infiniti, id est, omnis homo non iustus est, sequitur negationem eam quæ dicit, nullus homo iustus est. Nam si uerum est, nullum esse hominem iustum; uerum est, omnem hominem esse non iustum Sed his oppositæ rursus sibi ipsæ consentiunt. Nam si uerum est dicere, quoniam quidã homo iustus est, uerum est dicere non omnis homo non iustus est Si enim non omnis homo non iustus est, aliquem iustum esse necesse est.

Manifestum est quoniam etiam in singularibus, si est uerum interrogatum negare, quod & affirmare uerum est, ut putas'ne Socrates sapiens est? Non: Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus uero non est uera, quæ similiter dicitur. Vera est autem negatio, ut putasne omnis homo sapiens est? Non, omnis igitur homo non sapiens est. Hoc.n. est falsum, sed non igitur omnis homo sapiens est, uera est. Hæc enim opposita est, illa uero contraria.

82. Quoties aliquis inquit in singularibus rebus interrogat, & is qui interrogatur, negat: tunc is qui interrogat recte negationem cum singulari iungens, ea infinito nomine faciet affirmationẽ, ut si aliquis dicat, putasne Socrates sapiens est? contra alius respondeat, non, erit recta conclusio dicentis Socrates igitur non sapiens est. ex negatione ergo respondẽtia & infinito nomine non sapiens, facta est affirmatio, Socrates non sapiens est, atque hoc quidem in singularibus. Quod si hoc in uniuersalibus fiat uniuersaliter prædicatis, negationem potius fieri contingit, quàm affirmationem, ut siquis interroget, putasne omnis homo sapiens est? ille respondeat, nõ: non necesse est ita concludere ut dicatur, omnis igitur homo non sapiens est Hoc enim falsum est. nec hoc euenit necessario ex interrogati responsione. Sed magis illud, non omnis homo sapiens est. Nam cum aliquis interrogat, putas ne omnis homo sapiens est? si ille neget, dicens non: tu concludas oportet, non omnis igitur homo sapiens est. Hoc enim ex illius responsione necesse est euenire. Sed hæc contraiacens est interrogationi, idest opposita. Interrogasti enim uniuersalem affirmationem dicens, putas ne omnis homo animal est? respondit, non: concludes tu particularem negationem, nõ omnis homo animal est. & hæc diuidit uerum uel falsum. Nam si contra eam interrogationem, per quam uniuersalem affirmationem interrogasti, ille neget, & tu concludas eam propositionem quæ dicit, omnis homo igitur non sapiens est, non potius contraiacentem, sed contrariam facies. hæc enim quæ dicit, omnis homo non sapiens est. consentit ei quæ dicit nullus homo sapiens est Quare nihil differt, utrum hanc aliquis ex infinito nomine affirmationem respondeat, an ex finito nomine uniuersalem negationem, quæ cum affirmatione uniuersali, quam interrogasti, uerum falsumque non diuidit. Sed illa sola concludenda sunt, in quibus unum uerum est, alterum falsum. Non igitur ita debet fieri in uniuersalibus, ut interrogata uniuersali affirmatione, si alius negationem resepondeat, uniuersalis affirmatio ex infinito nomine concludatur, sed potius particularis negatio ex nomine finito.

Illæ uero quæ sunt contraiacentes secundum infinita nomina uel uerba, ut in eo quod est. non homo, uel non iustus, quasi negationes sine nomine & uerbo esse uidebuntur, sed non sunt. semper enim uel ueram esse, uel falsam necesse est negationem. Qui uero dixit, non homo, non plus dicente, homo, sed etiam minus uerus uel falsus fuit, si non aliquid addatur.

83. Cum de propositionibus ex infinitis loqueretur nominibus, ipse infinita nomina sola sumpsit, & de his qualia uideantur esse pertractat. Sermonum inquit prolationes, quæ secundum contraiacentia nomina uel uerba sibi oppositæ sunt, ut in eo quod dicimus, homo, non homo: currit, non currit. Quoties finitum infinito comparatur, uidentur quasi quædam esse negationes. Sed ita non est: omnis nanque negatio uel uera, uel falsa est. Qui autem dicit non currit, & non laborat: & non homo, neque uerum aliquid enunciauit, neque falsum, & fortasse minus aliquid ueri, uel falsi significauit, quam is qui finitum nomen ponit. Nam qui finitum nomen constituit, nihil quidem adhuc uerum falsum'ue enunciauit, sed quoniam quiddam finitum posuit, propinquior est huiusmodi prolatio ad ueritatem, quæ aliquid finitum ponit, ea prolatione quæ aliquid infinitum Sicut illæ quæ aliquid significant, propinquiora sunt ad enunciationem faciendam, his quæ nihil significant. Quare in his quæ infinita sunt, minus uel la ueritas falsitas ue perspicitur, quam in his omnibus quæ sunt finita. Ac multo magis nihil adhuc uerum falsumue designat id quod dicitur non homo, uel non currit, nisi aliquid addatur, quod enunciationem possit efficere. Quod autem dixit, quasi negationes sine nomine, & uerbo esse uidebuntur. idcirco addit quoniam infinita nomina uel uerba neque nomina sunt simpliciter, neque uerba, & uidentur non homo & non currit, negationes esse. Quod si ita est, sine nomine & uerbo esse negationes uidentur, Addidit etiam illud, non plus dicente, homo, sed etiam minus uerus fuit uel falsus. Qui enim dicit homo, rem constituit, qui dicit non homo, ipsam quidem rem abstulit, sed nihil addidit. Quocirca longe minus quiddam enunciauit de homine, qui infinitum de homine dixit, quam qui finitum.

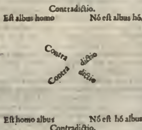
Significat autem, est omnis non homo iustus nulli illarũ idem, nec huic opposita ea quæ est, non est omnis non homo iustus. illa uero quæ est, omnis non iustus non homo est, illi quæ est, nullus est iustus non homo, idem significat.

84. Illæ propositiones in quibus infinita nomina subiecta sunt, longe aliud inquit significant, & non idem his propositionibus quæ uel secundum finita, uel secundum infinita prædicata dicuntur. ea enim quæ dicit, est omnis nõ homo iustus, nihil idem significat illi quæ dicit, est omnis homo iustus, uel nullus homo iustus est: uel iterum, est omnis homo non iustus uel nullus est homo non iustus. nulli enim similis est earum, ea quæ dicit, est omnis non homo iustus. nec huic opposita negatio particularis, ea quæ dicit, non est omnis non homo iustus, ulli earum idem significat quæ superius descriptæ sunt uel alicui earum quæ sunt in superius opposite descriptis. Illæ uero quæ ex duobus terminis infinitis constitutæ sunt, illis sunt similes quæ uniuersales negationes sunt habentes subiectum infinitum, ut ea quæ dicit, est omnis non iustus non homo, illi idem significat, eique consentit quæ dicit, est nullus iustus non homo, & prior quidem utrosque terminos retinet infinitos. Hæc uero secunda prædicatum quidem finitũ Subiectum uero infinitum, & illa quidem est affirmatio ex duobus infinitis, hæc uero ex finito prædicato & subiecto infinito negatio uniuersalis

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut est albus homo, est homo albus. Nam si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes. Sed ostensum est, quod una unius est. Eius enim quæ est: est albus homo, negatio est, non est albus homo. eius uero quæ est, est homo albus, si non eadem est ei quæ est, est albus homo, erit negatio uel ea quæ est, non est non homo albus, uel ea quæ est, non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius quæ est: est albus homo. Quare erunt duæ, unius. Quoniam igitur transposito nomine & uerbo eadem fit affirmatio & negatio, manifestum est.

85. Quoties inquit nomina permutantur & uerba exdem propositionum significationes permanent. Quoties autem negatio permutatur, non exdem. nam siquis dicat, est non homo albus, & non est homo albus, non idem significat permutata scilicet, & transposita negatione. Quoties autem dicitur, est albus homo, & rursus, est homo albus, idem transposita uerba nominaque significant, & erunt exdem affirmationes. nam siquis hoc negat, contingit, ut unius affirmationis duæ negationes sint. Hoc autem monstratum est superius fieri non posse, sed semper unius affirmationis unam esse negationem. Illius nanque affirmationis quæ dicit, est albus homo, illa negatio est, quæ dicit non est albus homo. Illius autẽ quæ proponit, est homo albus, si non est eadem illi affirmationi quæ enunciat est albus homo, sed est ab ea diuersa, sit negatio uel ea quæ dicit, non est non homo albus, uel

ee quæ dicit,non est homo albus,sed illa quæ proponit, non est non homo albus,habet suam affirmationem,ad quam referri debeat,eam scilicet quæ enunciat,est non homo e bus. Illa uero quæ dicit,non est homo albus,negatio est eius quæ proponit,est homo albus. Sed si affirmationes eorum diuersę sunt diuersæ erunt etiam negationes. Siquis ergo dicat affirmationem quæ proponit,est albus homo diuersam esse ab ee, quæ enunciat,est homo albus: illud quoq; concedat necesse est, ut negationes quoq, ipsarum diuersæ sint. est autem negatio illius quæ dicit, est albus homo, illa scilicet quæ proponit, non est elbus homo. Rursus illius quæ enunciat, est homo albus, est negatio, non est homo albus. Quare hæ duæ negationes, non est homo elbus, & non est albus homo, a se diuersæ sunt Rursus cum dicimus, est albus homo, & negatur, non est albus homo, si de eodem homine utræque dicantur, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. ut si de Socrate dicatur, est elbus homo, non est albus homo, quę cum ita sint,necesse est,ut eius quæ est,est elbus homo,negatio sit eaque dicit,non est albus homo. sed posita est quidem prius negatio quæ dicit,non est albus homo, eius affirmationie esse quæ dicit,est albus homo.Nunc uero monstramus illam quoque,quæ dicit,non est albus homo,eius affirmationis negationem esse,quæ dicit,est albus homo, utræq;.n.uerum inter se falsumq; diuidunt.Neq; n.fieri potest,ut si de uno eodemq. homine dicatur,est albus homo,& non est homo albus ut utræq; sint ueræ. quod si ita ut nunc sunt positæ,aliquando in ueritate concordant, hoc idcirco euenit, quia indefinitæ sunt,non quia uerbis fiunt nominibusque transpositis, quare euenit ut unius affirmationis duplex sit negatio. Quod autem diximus inferiori descriptione magis liquebit.

Est homo albus Nó est hó albus
Contradictio.

At uero unum de pluribus,uel plura de uno affirmare, uel negare,si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una,neque negatio.Dico autem unum,non si unum nomen positum sit.non fit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal,& bipes,& mansuetum. sed ex his etiam unum fit ex albo autem & homine,& ambulare non fit unum.Quare neç si unum aliquid de his affirmet aliquis, erit affirmatio una,sed uox quidem una,affirmationes uero multæ. Nec si de uno ista,sed similiter plures.

86. Multa Peripateticis de discernendis propositionibus quæ essent una,quæ multæ,consideratio fuit. Atque ideo nūc hoc dicit,Et si una res inquit de pluribus prædicetur in propositionibus,uel affirmatiuis,uel negatiuis,uel rursus res plures de una iterum prædicentur. & si pluribus illis rebus unū nomen sit positum, uel una res de uno nomine plures significanti prædicetur, si ex illis omnibus rebus unum aliquod non fit,non est une affirmatio, nec una negatio. siquis enim dicat animal rationale bipes, homo est, unum hominem pluribus prædicando subiecit. sed hæc sigillatim quidem dicta plura sunt,unam uero quandam substantiam informant. Coeuntibus nanque animali, rationali,& bipede fit una substantia animal retionale bipes, quod est homo. Et quanquam hæc sigillatim dicta multa sint,siquis enim dicet animal,& rursus rationale,& intermisso tempore bipes, discretim multa significantia tamen iuncta in unum unam faciunt naturam. & hoc est quod ait, Ut homo est fortasse & animal,& bipes. & mansuetum, sed ex his unum fit, tanquam si diceret,homo enim plura significat,sed ita, si ea quæ significantur,discerptim dicantur. Nam & animal, & bipes, & mansuetum designat. Dicimus enim hominem esse animal,& bipedem, & mansuetum, sed hæc iuncta in unum corpus efficiunt unum, animal mansuetum bipes,quod est homo. Quare quanquam de uno plure prædicata sint, tamen quoniam ex omnibus unum aliquid fit,ex hoc una est affirmatio atque negatio. Quod si duæ res tales subiectæ sint, de quibus una res prædicetur, ut de his unum fieri aliquid nequeat,non est una affirmatio,neque una negatio. Siquis enim candido aliquo homine ambulante dicat, album,& ambulans homo est, album, & ambulare in unam naturam non conueniunt, nec fit ex utrisque aliquid unum, ita ut alicuius hæc duo iuncta substantiam forment. Quare siue affirmentur, siue negentur, siue subiecta sint, siue prædicata, non erit una affirmatio, nec una negatio. sed uox quidem una est. Tot autem in ea sunt affirmationes, & negationes, quot termini sunt positi ex quibus unum non fit. siue autem de pluribus unum prædicatur, siue plura de uno prædicentur, idem modus est,ut siquis dicat,homo animal rationale bipes est, quoniam ex his unum quiddam fit, una est propositio. Sin uero quis dicat, homo albus ambulans est, quoniam ex his nihil unum fit, non est una propositio. Amplius quoque si de pluribus rebus unum nomen sit positum, ex quibus coniunctis nulla una natura fit, & de illo uno nomine unum quodlibet aliud prædicetur,non est una affirmatio,nec una negatio. Marinus nanque,& hic latrabilis,uno uocabulo canes uocantur Siquis igitur dicat, canis animal est quoniam ex his quæ significat canis, in unum iunctis nihil unum efficitur (ex cane enim & latrabili & marino iunctis, nulla una substantia est). illa propositio multiplex est, & multa significans, & non una. Quare quemadmodum, si quis huiusmodi propositiones interroget, debeat responderi, docet dicens,

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, uel propositionis,uel alterius partis contradictionis;propositio uero unius contradictionis pars est,non erit una responsio ad hæc. Neq;.n.est una interrogatio,nec si sit uera. Dictū est autem de his in topicis,simul autem manifestum est,quoniā nec hoc ipsum,quid est,dialectica interrogatio est. Oportet enim datum esse,ut ex interrogatione eligat,utram uelit contradictionis partem enunciare,sed oportet interrogantem determinare,utrum hoc sit homo,an non hoc.

87. Sensus huiusmodi est,quicunque interrogat, si ab arte dialectica non declinet,idcirco interrogat,ut ei respondeatur. Respondeatur autem aut tota propositio,aut contradictionis una particula. Siquis enim sic dicat interrogans,anima ne immortalis est, Tunc respondens,aut est respondebit, aut non. Hoc autem est,totius contradictionis una particula. Contradictio.n.est,anima immortalis est,anima immortalis non est, ergo est,& non,contradictionis sunt particulæ. Quod siquis interroget,anima ne immortalis est, an non? tunc ille ita respondeat si uelit, totam propositionem dicens, uidetur mihi immortalis esse,uel rursus,uidetur mihi non esse immortalis. Ergo quisquis ita responsionē petit,ut illa responsionis petitio,uel propositionis petitio sit,uel unius partis contradictionis.Propositio autē unius cōtradictionis pars est,idest omnis affirmatio une, unam habebit negationem:& in duabus propositionibus,una erit contradictio. Quare quisquis plura significantem propositionem dixerit, ille non facit propositionem,ad quam sit una negatio. Quocirca huiusmodi interrogationi quæ plura significat, nec si uera sit, debet esse una responsio. siquis interroget substantia ne sit canis, quanquam uerum sit dicere substantię est, quoniam & latrabilis & marinus substantiæ sunt.tamen non est ad hanc una faciendā respōsio. Sed dicendum est de quo. cane interroget Quod si ille dixerit de marino,uel rursus de latrabili: tunc,cum per illius determinationem definitionemq; interrogationis, facta fuerit una propositio, unumque significans, adhibenda est una responsio. De his autem in topicis dictum esse commemorat. Similiter autem manifestum est, quoniam nec hoc ipsum, quid est dialectica est interrogatio. Qualis debet esse modus dialecticæ interrogationis exequitur. Ait enim siquis interroget quid est animal: hæc non est dialectica interrogatio.

Opor-

Oportet enim per dialecticam interrogationem optionem respondenti dare utrum affirmare uelit, an negare quod dicitur ut siquis sic interroget, putasne bonum malo contrarium est? Tunc respondenti datur electio, utrum affirmare uelit an negare. Dicit enim ille, aut est, aut non est. qui autẽ ita interrogat, quid est animal? nullum illi locum aut affirmationis aut negationis relinquit. quid .n. dicturus est interrogante aliquo, quid est animal, dicturus est, non inconueniens erit respõsio Eodem modo quoq; si dicat est animal, ad causam. sola igitur illa est dialectica interrogatio, in qua datur respondenti ex interrogatione optio, utram uelit partem contradictionis eligere, eãq; enunciare, uel affirmando, uel negando. Oportet .n. interrogantem determinare, utrum uerbi gratia, animal homo sit, an non, ut ex illa interrogatione, quam uelit partem contradictionis, possit is, qui respondet, eligere.

DE DIVISIS PRAEDICATIS *Coniungendis.*

Quoniam uero hæc quidem prædicantur composita, ut unum sit omne prædicamentum eorum, quæ separatim prædicantur, alia uero non, quæ differentia est? De homine enim uerum est dicere, & separatim animal, & separatim bipes, & hæc ut unum. Et hominem, & album, & hæc ut unum. Sed non si citharœdus est, & bonus, est & citharœdus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine .n. uerum est. & hominem, & album dicere. quare et omne. Rursus si album, & omne, quare erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & hæc eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius, Socrates Socrates est, & homo, & Socrates socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes. Quoniam ergo siquis simpliciter dicat complexiones fieri, plurima inconuenientia contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit, nunc dicamus.

88. Postquam de unitate propositionis explicuit, & quid esset dialectica propositio terminauit: Nunc ad illa uenit, in quibus plura sæpe de uno sigillatim ueraciter prædicant, quæ simul prædicata, alias uera sunt, alias falsa. Siquis enim sic dicat Marius malus est, fortasse uerum est. Rursus, Marius dux est, & hoc uerum est. Quæ coniuncta in unum nulla ratione sunt uera. uelut siquis dicat, Marius malus dux est, est nanque optimus dux omnium. Rursus homo animal est, uerum est; & homo bipes est, uerum est; & hæc iuncta uera rursus sunt. Siquis enim dicat, homo animal bipes est. uerum est. Horum ergo qui modus sit, & quando ea quæ singula extra prædicantur, iuncta uera uel falsa sint, regulam daturus aggreditur, & sensus quidem huiusmodi est Ordo autem sermonum talis est. Quoniam uera inquit quædam sunt, quæ ita coniuncta de aliquo prædicantur, ut eorum prædicamentum unum sit, & in unum congruat forma eorum quæ extra uere poterant prędicari, ut in eo quod est animal bipes de homine iuncta compositaque dicuntur, & sit una quodammodo prædicatio. Cum animal & bipes extra sigillatim ualeant prædicari. Dicimus enim homo animal est, & rursus, homo bipes est. Alia uero quæ non sunt, eo modo, quæ sigillatim quidem prædicari uerum est, composita uero falsum, quæ horum differentia est, & quando illud, quando hoc eueniat, dicendum est, & hoc docet exemplis. De homine enim inquit uerum est dicere extra, animal, extra, bipes, & ut unum, ut de eo dicatur, animal bipes, rursum quemlibet hominem, ut Socratem possimus dicere, ille homo albus est, rursus ille homo, homo est, & hæc ut unum iuncta dicentes, ille homo homo albus est. Sed aliquoties euenit, ut aliquis homo citharœdus sit quidem, & imperitus. Bonus autem homo, & si de ipso dicatur, quoniam est citharœdus, uerum est, & quia bonus est, hoc quoque uerum est Sed non & si citharœdus est & bonus, idcirco iam bonus est, etiam citharœdus, fortasse enim est imperitissimus, homo autem bonus Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicetur, multa inconuenientia erunt. siquis enim si qui dicat omnia quæcunque sigillatim uere dicuntur ea iuncta etiam uere possunt dici, multa inconuenientia, & impossibilia contingunt. Hoc est enim quod ait, si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicitur. si enim aliquis dicat quoniam alterutrum extra uere dicitur, & utrunque simul uere semper posse dici, multa sunt impossibilia, quæ cõtingunt, quæ autẽ sint impossibilia quæ contingunt hæc sunt. De homine enim possumus dicere, quoniam homo est, & rursus possumus dicere, quoniam albus est, dicimus igitur & simul de homine, homo albus est. Rursus de homine albo possumus dicere, quoniam homo est, possumus dicere, quoniam albus est, igitur & hæc iuncta dicuntur, homo homo, albus albus est. Nam si uerum est dicere de homine, quoniam homo est, & de albo quoniam albus est, & omne hoc uere dici potest idest homo homo albus albus est. Et si de hoc uerum homine albo, uerum est dicere, quoniam albus est, & uerum est de eo album prædicare, & rursus de homine prædicare album uerum est, erit ergo homo albus albus. & rursus de hoc homine album prædicare uerum est, erit igitur tertio homo albus albus albus, & hoc in infinitũ progreditur. & rursus si uerum est dicere de homine, quoniam musicus est, & rursus quoniam albus est, & quoniam ambulans est, & hæc rursus in unũ dicuntur, quoniam homo musicus albus ambulans est. Rursus qui musicus albus ambulans est, & albus est & ambulans est, & musicus est. Dicuntur hæc igitur rursus simul homo albus albus musicus musicus, ambulans ambulans est, & hæc assidue complexa eadem faciunt superfluam locutionem. Necnon in singularibus quoque idem euenit. Si enim Socrates & Socrates est, & homo, erit Socrates Socrates homo; & si Socrates Socrates est, & homo & bipes, erit Socrates Socrates homo bipes; & rursus si hic idem bipes est & homo, erit Socrates Socrates homo homo bipes bipes. Quæ omnia quam sint inconuenientia nullus ignorat. Non igitur dicendum est, quoniam omnia quæcunque sigillatim prædicantur, eadem iuncta semper poterunt prædicari. ergo quæ iuncta uere dici possunt, & quæ falso, eorum quæ sigillatim atque extra ante uere dicuntur, exponit. Hoc enim solum hactenus demonstratum est, quoniam siquis simpliciter, & omni modo fieri cõplexiones dicat, multa inconuenientia euenire necesse est. Quemadmodum autem hæ complexiones, ponendum atq; tractandum est.

Eorum igitur quæ prædicantur, & de quibus prædicantur, quæcunque secundum accidens dicantur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est & musicus. Sed non est idem album & musicum. Accidentia enim utraque eidem, nec si album musicum uerum est dicere, tamen erit album musicum unum aliquid. secundum accidens enim album musicum, dicitur. Quare non erit album musicum unum aliquid. Quocirca nec citharœdus bonus simpliciter, sed animal bipes. Non enim sunt secundum accidens.

89. In his inquit quæ prædicantur, & de his de quibus illa ipsa prædicantur, duplex ratio est. Aut enim duo accidentia de uno subiecto dicuntur, ut Marius malus est, Marius dux est, aut unũ accidens de uno subiecto prædicatur, aliud uero accidens de illo prædicato accidenti prædicatur, ut siquis dicat, Cicero est caluus, caluus orator est. Hic .n. caluus de subiecto Cicerone, orator de caluo prędicatur. Hoc est enim quod ait, Quæcunq; secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterũ de altero. de eodem, ut siqua duo accidẽtia de uno prædicentur: alterum de altero, ut si unũ accidens de altero accidẽti dicatur, ut ipsum accidens de quo dicitur, de altero rursus subiecto prædicetur. Quod si ita fiat prædicatio, in unũ iungi accidentia copularięq; non possunt. etenim siquis sic dicat, homo albus est, homo musicus est, hæc iuncta simul, unum non faciunt, ut est musicus albus. uel si rursus musicum prædicetur de albo, ut albũ de homine prædicetur & dicatur, ut illud album musicũ est Non idẽ est albũ musicum, nec in unã substantiam coeunt, quæcunq; uero prędicari possunt sigillatim. idcirco .n. hæc de se inuicem uidentur posse prædicari, quia de uno eodemq; subiecto prædicantur. non quod ex his unũ aliquid fiat. Accidentia .n. sunt utraq;. Quare non erit album musicum, sed quoniam homo albus idem musicus est, per id quod utra-

que uni accidunt. per accidens album de musico prædicatur. Nec rursus si citharœdus est & bonus iccirco iam bonus dici poterit citharœdus. neq; enim bonus & citharœdus talia sunt ut ex his unū fieri possit. Sed quoniā utraq; eidem accidunt, idcirco de se secundum accidens prædicantur, sed magis fortasse possumus dicere, Homo animal est, homo bipes est, ut hæc iuncta dicamus, animal bipes, & his iunctis secundum substantiam, non secundum accidens est facta prædicatio.

Amplius nec quæcunque insunt in altero. Quare neq; album frequenter, neq; homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine bipes & animal.

90. Quæcunq; sigillatim secundū accidens prædicamus ea simul prædicari non posse monstrauit. Nunc aūt illud et docet, qm̄ illa quoq; quæ substantialiter prædicantur, non semper simul iuncta prædicētur. & hæc ratio & accidentibus cōuenit & substantialibus rebus. Quoties. n. inest prædicato aliquid, & nos illud extra uolumus prędicare, & in unū rursus duo prædicata coniungere, tunc fit incongrua prædicatio: & hæc aliquoties quidem in ipsa nominum prolatione perspicitur, aliquoties uero inuenitur in intellectu, atq; in termini continentia. Siquis. n fit homo albus, & de eo dicatur, uerbi gratia, Callias homo albus est, & rursus de eo dicatur Callias albus est; siquis id uelit adiungere, inconuenientissime prædicabitur. Dicit. n. Callias homo albus, albus est, ideirco qm̄ albus in homine albo continebatur, quod ante de Callia prædicatū est. Atq; hoc est quod ait, Quare neq; album frequenter. Alia uero sunt quæ hoc in prolatione non habent, sed in natura. siquis enim sic dicat, Socrates Socrates est, & rursus Socrates homo est, & hæc simul iungat, ut dicat Socrates Socrates homo est, non recte fecerit prædicationē Nam homo in Socrate inerat, & rursus homo de Socrate prædicatū est. Talis est ergo qui hæc iuncta, idest Socratē & hominē, uoluerit prædicare de Socrate, tanquam si dicat Socrates homo homo est. Nam in Socrate inest hominis natura. Vel rursus si de aliquo homine uelit aliquis hominem prædicare, & rursus animal, & dicat, homo homo est, & animal. Homo enim idem est quod animal. ergo qui hæc duo iuncta componit, nihil differt quam si dicat, homo animal animal est. Homo nanq; animal est. Eodem modo & si de aliquo homine hominem prædicet aliquis, & rursus bipedem, atque hæc iuncta uelit dicere, incongruam faciet prædicationem. Nihil enim aliud dicit, qui dixerit homo homo bipes est, quam si dicat homo bipes bipes est. etenim homo bipes est. Quare neq; ea quæ in ipsa prolatione in altero insunt cum extra prædicantur, recte iunguntur; nec ea quæ in prolatione quidem non sunt, sed tantum in natura atq; substātia. Quod si neq accidentia sint, nec alterum in altero, & ea sigillatim prædicentur, recte iuncta prædicantur. siquis enim dicat de homine quoniam animal est. uerum dixerit: & rursus quoniam bipes, uerum hoc quoq; dixerit Hæc si iungat, faciet: homo est animal bipes hic recte prædicatur. Nam neque accidentia dicuntur, nec alterum alteri inest. Non enim sumitur in definitione animalis bipes, ac per hoc non inest illi substantialiter. Illa autem sola aliquibus insunt substantialiter quæcunq; in eorum definitione sumuntur, ut in definitione hominis sumitur animal, & in definitione rursus hominis sumitur bipes, inest ergo & bipes in homine. Quare illa sola sigillatim prædicata recte iuncta prædicantur, quæ neque accidentia sunt, nec alterum in altero est, uel prolatione, uel natura, idque fiet manifestum, si eorum alterius definitio sumatur. uelut si quæratur, an de homine homo & bipes prædicari simul possint, definiendus est homo, & si in hominis definitiono bipes incurrerit, dicendum est bipes inesse homini, & utrasque iunctum de homine non posse prædicari. quia cum dixeris homo homo bipes tale est, quasi dicas, homo bipes bipes, quod est incongruum.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS DIVIDENDIS.

VERVM *est autem dicere de aliquo & simpliciter ut quendam hominem hominem, aut quendam album hominem, hominem album.*

91. Dudum quæsiuit, utrum omnia quæ sigillatim uere prædicantur, ea iuncta ueraciter dicerentur. Nunc autem considerat atque perpendit, utrum omnia quæcunq; simul uere dicuntur, & simpliciter uere prædicentur. Dicimus enim Socratem quendam hominem esse; & rursus simpliciter dicimus Socratem hominem esse. Rursus dicimus, uerbi gratia, Calliā album hominem esse, de eo album simpliciter prædicamus, dicimus enim Callias albus est. Quærit ergo utrum hoc in omnibus esse uideatur, ut quæcunque uerum est iuncta prædicare, eadem quoque uerum sit simpliciter dicere. sed hoc non in omnibus euenict. Nam siqua huiusmodi sit prædicatio, in qua aliquid oppositum addatur ipsi prædicationi, præter illud oppositum, simpliciter illa prædicatio non potest prædicari ut siquis dicat de Socrate iam mortuo, quoniam hoc quod iacet, homo mortuus est, uere dicit. simpliciter autem dicere non potest, hoc quod iacet homo est. Idcirco quoniam additum est prædicato, idest homini, id quod homini oppositum est, id est mortuus. Dictum est enim hoc quod iacet, homo mortuus est. Mortuus autem & homo, opposita quodammodo sunt. Nam si eorum definitiones sumamus. facile hoc perspici potest. Homo nanq; est animatus, mortuus uero præter animam, atq; ideo quoniam quædam est oppositio secundum priuationem atque habitum, hominis & mortui, & utraque simul uere prædicantur: unum ipsorum quod est homo, simpliciter & præter mortuum de cadauere non potest prædicari, atque hoc est quod ait.

Non autem semper, sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest, quod consequitur contradictio, non uerum, sed falsum est ut hominem mortuum, hominem dicere. Quando autem non inest, uerum est. Vel etiam, quando inest, semper non uerum est. quando uero non inest, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid, ut poeta, ergo etiam est, an non: secundum accidens enim prædicatur esse de Homero, quoniam est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quoniam est.

92. Quæ utraq;, idest & prædicatum, & quod additur prædicato, ex ipsa oppositione contradictio comitatur, ut quoniā homo & mortuus opposita sunt, ea quædam comitatur atque consequitur per oppositionem contradictio. Dicimus enim qui homo est, uiuit. qui mortuus est, non uiuit. uiuit autem & non uiuit, quædam contradictio est. Ergo in huiusmodi prædicationibus non est uerum unū simpliciter prædicari. Quando autem huiusmodi oppositio ei quod prædicatur, non iungitur, potest simpliciter uere prædicari: sed nec hoc semper, magisque illud uerius dicitur, quoniam cum ista oppositio est, nunquā uerum est eorum quæ iuncta uere prædicantur, simpliciter uere aliquid appellari Cum autem ista oppositio nō inest, non semper uere simpliciter prędicari eorū aliquid, quę de aliquo uere iuncta dicuntur. Siquis enim sic dicat. Homerus poeta est, uerum dixerit. quod si dicat Homerus est simpliciter præter poetam, falsum est. At qui esse & poeta, non sunt opposita. Ergo non semper quando oppositio non est in prædicatis, uerum est aliquid simpliciter prædicari. Cum autē oppositio inest, semper falsum est unum prædicamentorum quæ iuncta dicuntur, simpliciter & præter aliud dicere. Nam cum de Homero dicimus quoniam est aliquid, id est quoniam Homerus poeta est, uerum est. Nunquid etiam dicendum est per se quoniam est, an potius esse non simpliciter, sed secundum accidens de Homero prædicatum est. Nō enim quia est sed quia poeta est, & quoniam ei & poeta esse accidit: Iccirco esse quoque Homerum aliquid, idest poetam, non per se esse prædicamus. concludit igitur hoc modo.

Quare in quibuscunq; prædicatis contrarietas non inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicantur, & non secundum accidens, in his aliquid, & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

93. In quibusdam enim nominibus dictis non apparet oppositio. quod si definiantur, mox sese illa oppositio patefacit, ut in eo quod est homo & mortuus, nomina quidem ipsa opposita non sunt, sed definita inueniuntur opposita. In huiusmodi

iusmodi

iusmodi igitur oppositionibus uel quoties non secundum accidens prædicatur aliquid, ut esse de Homero secundum poetam, scilicet quod Homero accidens est, sed per se, & secundũ ipsum subiectum: manifestum est quoniam quicquid coniunctè uere dici potest, idem uere dicitur & simpliciter prædicatum. ut siquis dicat de aliquo homine quoniam hic homo albus est, uerum fortasse dixerit & rursus hic albus est, hoc quoque uerum est dicere idcirco, quoniam de eo non ideo album prædicauit, quia dixit illum esse hominem, (sicut de Homero, idcirco esse prædicatur, quia poeta esse dicitur) sed quod per se albus est, sed hoc non secundũ accidens prædicatur, sed per se Quare rectè dictum est, in quibus iunctis prædicationibus neque oppositio quædam inest, nec ipsa per accidens prædicatio est, illa simpliciter etiam posse prædicari. Quod autẽ non est, quoniam opinabile est; non est uerum dicere esse aliquid. Opinatio enim non est, quoniam est, sed quoniam non est. Quidam uolentes id quod non est, aliquo modo esse monstrare, tali utebantur syllogismo, Quod est opinabile, est. Quod autem non est, opinabile est. Concludebant quod non est, igitur est, docentes ea quæ essent, scibilia potius, non opinabilia esse, quod autem non est, opinioni tantum subiacere nulla etiam scientia claudi. Quod Aristoteles hoc modo discutit. Ait enim non idcirco est opinabile, quoniam est, sed idcirco opinabile est, quoniam non est, sed hoc quod non est, est quidem aliquid, sed est non per se, sed opinabile Et quemadmodum Homerus quidem est quiddam idest poeta, non tamẽ est per se: ita id quod non est, est quidem aliquid, idest opinabile, uel ignorabile, uel nescibile, non tamen est aliquid per se in natura.

DE COPIA MODALIVM, ET *æquiualentia*.

HIS uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes & negationes ad se inuicem. hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili & necessario. Habent enim *aliquas dubitationes.*

94. Propositionum aliæ sunt quæ simpliciter proferuntur, aliæ quibus aliquis modus in enunciatione miscetur. Siquis enim dicat, Socrates disputat, simplicem propositionem fecit si uero aliquis dicat, Socrates bene disputat, modum propositioni quam enunciabat, adiunxit. quomodo enim disputaret apposuit, cum dixit bene. Nunc ergo hoc speculatur quemadmodum se habent affirmationes & negationes earum propositionum, quæ cum modo aliquo proferuntur. ut siquis dicat possibile est hoc fieri, & rursus non possibile est hoc fieri, quemadmodum sese in his affirmationis habeat negationisq; natura. Similiter autem & in eo quod est impossibile esse, & in eo quod est necesse esse, & in eo quod dicitur contingere esse, & non contingere esse: quæq; horum sint affirmationes, quæue negationes, aut quam affirmationem cui negationi rectè aliquis opponat, de his omnibus perspiciendum inquit est quoniam ea quæ de coniunctis & simplicibus prædicationibus dicenda fuerant, terminata sunt. Nam de earum propositionum, quæ cum modo proferuntur, oppositionibus, multa cunctatio est. Quæ autem sint dubitationes, & quemadmodum in his oppositiones inueniendæ sunt, continua disputatione persequitur.

Nam si eorum, que complectuntur, illæ sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunq; secundum esse & non esse disponuntur, ut eius que est, esse hominẽ, negatio est, non esse hominem, non, esse non hominem. Et eius que est, esse album hominem, negatio est ea que est, non esse album hominem: sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere esse nõ album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunq; esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur: ut eius que est, ambulat homo, negatio est, non ea que est, ambulat non homo, sed ea que est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse: Quare si hoc modo in omnibus, & eius que est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse, sed non ea que est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse esse & non esse. omne enim quod est possibile diuidi uel ambulare, & non ambulare, & non diuidi possibile est.

95. Omnis propositio uerborum & nominum complexione formatur, ergo propositionum quæ complectuntur, & quarum natura in complexione est, illæ solæ sunt inquit contradictiones, quæcunq; secundum esse & non esse ponuntur, ut in ea propositione quæ dicit, est homo, non est illa negatio huius affirmationis quæ proponit, est non homo, sed illa potius quæ enunciat, non est homo, ut sit affirmatio & negatio, est homo, non est homo. Illa uero quæ dicit, est non homo, non est negatio eius quæ enũciat, est homo, sed est affirmatio eius negationis, quæ est, non est non homo. Rursus cum dicimus, est albus homo, non est negatio illa huius affirmationis, quæ dicit, est non albus homo, sed illa potius quæ dicit, non est albus homo. hoc autem probatur sic. Necesse est enim in contradictionibus unam ueram esse semper, alteram semper falsam: ergo si eius affirmationis quæ dicit, est albus homo negatio esset, est non albus homo, unam ueram, alteram falsam esse constaret. Nunc autem siquis de ligno dicat, est albus homo, falsum dixerit: siquis uero de ligno eodem neget dicens, est non albus homo, hoc quoque falsum est. hæc enim propositio quæ dicit, est non albus homo, consentit, hominem quidem esse non tamen album, quod de ligno falsum est prædicare. Ergo & ea quæ dicit, est albus homo, & illa quæ proponit. est non albus homo, utræque aliquando falsæ sunt, ut in ligno, quare nõ sunt sibimet oppositæ. igitur nec ea quæ dicit, est albus non homo, negatio est eius quæ dicit, est albus homo, quare illa huius negatio ponenda est, quæ dicit, non est albus homo. In his nanque una semper uera est, semper altera falsa Quod si ita est, secundum esse semper, & non esse natura contradictionis efficitur. Nam cum dico, est homo, secundum id quod est esse fit negatio, non est homo. Et rursus cum dico, est albus homo, secundum id quod est esse rursus negatio fit, non est albus homo. Et sensus quidem totus huiusmodi est. Ipsi autem in oratione sermones propter similitudinem uidentur quidem obscuri Erit autem planius pronunciantibus & subaudientibus sic. Nam si eorũ quæ complectuntur, idest propositionum quarum natura in complexione est, illæ sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse, & non esse disponuntur: ut hæ quas supra digessimus, quarumque ipse exempla proponit, ut eius quæ est esse hominem, negatio est, non esse hominem. Hæc enim ipsius affirmationis secundum esse & non esse negatio est. & hic subaudiendum est, non illa negatio est, per quam dicitur, esse non hominem, ut sit sensus, affirmationis quę est esse hominem, negatio est non esse hominem non illa quæ dicit, esse non hominem. Et hoc quidem de simplicibus. Rursus de his in quibus est tertium prædicatur; eius quæ est, esse album hominem, non, hic subaudiendum est; illa est negatio quæ dicit, esse non album hominem, Sed hic quoq; subaudiendum est, illa quæ dicit, non esse album hominem, ut sit hic sensus. Huius affirmationis quæ est, esse album hominem, non est illa negatio, quæ dicit, esse non album hominem: sed illa potius quæ proponit, non esse album hominem, & hoc approbat inductione. Si enim inquit de omnibus aut dictio est, idest affirmatio, aut negatio uera, cum lignum falsum sit dicere, esse album hominem. uerum debet esse de Deo dicere, esse nõ album hominem, si hæc negatio est superioris affirmationis, sed utræque falsæ sunt. Hæc igitur non est illius affirmationis negatio. Ergo secundum esse & non esse contradictiones sibimet opponuntur. Quod si hoc modo, & quantiscunq; esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur. Sunt quædam propositiones in quibus esse non additur, sed id quod in his enunciatur, idem ualet, tanquam si esse poneretur. ut in ea quæ est, homo ambulat, quod dico ambulat, tale est tanquam si dicatur homo ambulans est. Ergo in his quoque quæ non habent est uerbum iunctum, si negationem ad uerbum illud iunxero, quod pro esse positum est, talis mihi negatio redditur, qualis esset si negatio ad esse poneretur. ut in eo quod est, ambulat homo, ambulat pro esse positum est. Huius ergo affirmationis, ambulat ho-

mo non est negatio ea quæ dicit, ambulat non homo: sed illa potius quæ dicit, non ambulat homo. In hac enim ad id quod est ambulat negatio iuncta est, quod ambulat homini, pro eo quod est esse coniunctum est. Tale enim est dicere, homo ambulat, tanquam si quis dicat, est ambulans homo. Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est possibile est esse, negatio est. possibile est non esse, sed non ea quæ est, non possibile est esse. Si in omnibus inquit secundum esse contradictio fit, in his quoque quæ possibilia dicuntur, secundũ esse & non esse contradictio facienda est. in eo.n. quod dicimus, possibile est esse, illa erit negatio, quæ dicit possibile est non esse, non illa quæ est, non possibile est esse. Nam si ei quæ est, possibile est esse, illa opponatur, quæ est, non possibile est esse, non secundum esse & non esse oppositio facta est. Quocirca, quoniam supra docuit secundum esse, & non esse, fieri contradictionem, dicendum est eius quæ est, possibile est esse illam esse oppositionem quæ dicit possibile est non esse. Sed aliud rursus occurrit, quod nos ab hac opinione dimoueat. In omnibus enim aut affirmatio uera est, aut negatio. In his enim utræq; sunt ueræ, nam quod possibile est esse possibile est non esse. ut quia possibile est hominem ambulare, possibile est hominem non ambulare, & quod possibile est uideri, possibile est non uideri. Rursus quod possibile est secari & diuidi. & non secari, & non diuidi possibile est. Quare utræq; in eodem ueræ sunt, possibile est esse, & possibile est non esse. Nam quod dicimus possibile est non esse. ita intelligendum est, ut si diceremus, possibile est hodie pluuiam non esse, cum sit possibile, ut sit. Cur autem hoc ita eueniat, ipse demonstrat dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio. potest igitur & non ambulare quod est ambulabile, & non uideri quod est uisibile. At uero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. Contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum.

96. Hoc huiusmodi est, quæcunq; ita sunt possibilia, ut sint actu & opere, illa nulla ratione possunt non esse, ut cœlo semper actu inest moueri. semper enim mouetur, & dicimus possibile est cœlum moueri, idcirco quoniam cœli motus actu est, hoc est id illi semper agitur mouetur enim semper. in hac ergo possibilitate talis propositio non potest conuenire, ut dicamus possibile esse cęlum non moueri, hoc enim impossibile est. Ergo in his quæcunque actu sunt, hæ duæ propositiones possibile est esse, possibile esse non esse, nulla ratione conueniunt. In his autem quæ non semper actu sunt, & sunt possibilia esse, conuenire possunt propositiones, id est possibile est esse, & possibile est non esse. Non est enim semper actu pluuia, & possibile est esse aliquando, quare possibile est eam aliquando non esse. Hæc igitur ratio est, cur utræq; inueniuntur ueræ, quòd in his possibilitatibus. quæ non semper sunt actu, & esse aliquid. & non esse contingit Quare si eius quæ est possibile est esse, negatio est ea quæ dicit, possibile est non esse: in eodem simul & affirmatio, & negatio erunt ueræ. & cui rei inest affirmatio, ut sit esse possibile, eidem rursus inerit negatio, ut sit possibile non esse. quare & quod ambulabile est, id est quod ambulare potest, potest non ambulare, & quod uisibile est id est quod uideri potest, potest etiam non uideri. sed impossibile est, ut de eodem oppositæ & contraiacentes dictiones, simul ueræ sint. in omnibus enim, aut affirmatio uera est, aut negatio. Si ergo factis, negationibus secundum esse, & nõ esse, in his quæ secundum aliquem modum dicuntur, affirmatio, & negatio utræque sunt ueræ, quod fieri non potest: illud magis dicendum est, non faciendas secundum esse & non esse negationes, sed potius secundum modum quod si illud est impossibilius, ut affirmatio, & negatio simul ueræ sint, illud magis est eligendum, ut non secundum esse & non esse fiat contradictio, sed potius secundum modum. Quod autem dixit, Si ergo illud impossibilius est, hoc erit magis eligendum: Non sic dictum est, quòd utraq; impossibilia sint, & affirmationem & negationem ueram esse, & non secundum esse, & non esse fieri contradictionem. Illud enim, idest contradictionem, simul ueram esse impossibile est. Secundum esse autem & non esse, affirmationem non fieri, & negationem non impossibile est, sed ad hoc retulit impossibilius est, tanquam si diceret, minus possibile. Minus enim possibile est, ut oppositæ in eodem propositiones ueræ sint, quam ut non secundum esse & non esse negationes ponantur. Quocirca eligendum est hoc, quod est possibilius, ut secundum modum potius quam secundum esse, & non esse negationes fiant. Quod ipse planius exequitur dicens.

Est igitur negatio eius, quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse: & non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est in eo quod est, contingens esse: etenim negatio eius est, non contingens esse.

97. Hæ namq; simul ueræ inueniri non possunt, nam siquid est possibile esse, ut idem illud impossibile sit, fieri non potest. nec hoc in solis possibilibus speculandum est, sed in omnibus quoq; eadem ratio est. Nam in eo quod est contingere esse, non est illa negatio quæ dicit, contingere non esse, (hæc enim consentit ei, quæ est, contingere esse,) sed illa quæ proponit non contingere esse, Has enim duas simul ueras inueniri, impossibile est.

Et in aliis quoq; simili modo, ut in necessario, & impossibili. fiunt.n. quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiecta uero res. hoc quidem album, illud uero homo.

98. Et in aliis inquit omnibus idem faciendum est. secundũ modum enim negatio ponenda est, ut si contingens est, ad contingere; si possibilis, ad possibile; si impossibilis, ad impossibile; si necessarium, ad necessarium negatio cõiungatur. Quemadmodum enim inquit, in his quæ præter modum aliquem sunt, & aliquid esse proponunt, esse quidem, & non esse appositiones quædam id est prædicationes sunt, res uero subiectæ, ut in eo quod est, homo est, & homo nõ est, homo quod est res, subiectum est Appositio autem quædam & prædicatio est & non est, uel in eo quod dicitur album est, & album non est, album quidem res subiecta est, appositum autem & prædicatum, est & non est. Ita quoque in his quæ secundum aliquẽ modum dicuntur, esse quidem subiectum est, uelut quædam res: Modus autem de esse prædicatur. nam cum dicimus hodie pluuiam esse possibile est, esse subiecimus, possibile prædicauimus Et sicut totam uim in propositionibus prædicatio tenet, & in simplicibus & præter modum, quoties aliquid esse prædicamus, ut in eo quod dicimus, homo est, totam propositionis uim continet uerbum est: ita quoq; in his quæ secundũ modum dicuntur, quoniam totam propositionem cõtinet modus, aut possibilis, aut contingentis, aut impossibilis, aut necessarii, hæc prædicari, res uero aliæ subiectæ esse dicuntur. Hoc est enim quod ait.

Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiecta fiunt, posse uero & contingere, appositiones determinantes, quemadmodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est, esse possibile, & esse non possibile.

99. Nam quemadmodum in simplicibus si ad esse, & non esse negationes fiant, una semper uera est, altera semper falsa: ita quoq; in his quæ secundum modum dicuntur, si ad ipsum modum enunciatio negationis aptetur, uelut ad quasdam appositiones prædicationesq; ueritas in appositionibus & falsitas terminata diuiditur. Atq; hoc est quod ait, Similiter hæ et in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Similiter.n. secundum possibile, & non possibile facta oppositio, ueritatẽ falsitatemq; determinat, sicut in simplicibus & præter modũ positis secundum esse, & non esse negatio. Hinc in omnibus secundum modum affirmationibus, oppositiones digerit conuenientium negationem, dicit enim.

Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est, non ea quæ est, non possibile est esse, sed ea quæ est, non possibile est non esse. Et eius quæ est, possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est, non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur hæ, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & n

esse

esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse. Sed possibile est esse, & non possibile est esse, nunquam simul in eodem ueræ sunt, opponuntur enim. At uero, nec possibile est non esse, & non possibile est non esse nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem & eius quæ est, necessarium esse, non ea quæ est, necessarium non esse, negatio est, sed ea quæ est, non necessarium esse. Eius uero quæ est, Necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium est non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est, impossibile non esse, sed non impossibile esse. Eius uero quæ est, impossibile non esse, ea quæ est, non impossibile est non esse.

100. Vt demonstret eam quæ dicit possibile est non esse, non modo non esse negationem eius quæ est, possibile est esse, sed omnino negationem non esse, huius aliam inuenit negationem. Nam eius quæ est, possibile est non esse, quam affirmationis loco posuit, negatio reperitur illa quæ dicit, non possibile est non esse, secundum modum scilicet addita negatione. unde fit ut ea quæ dicit, possibile est esse, & illa quæ proponit, possibile est non esse, sese inuicem consequantur, idem nanque possibile est esse, quod est possibile non esse. Cur autem se consequi possunt, hæc causa est, quoniam non sunt oppositæ. Nam si essent oppositæ, perimerent se potius, quam consequerentur, & dissentirent magis, quam consentirent, ut est in his, possibile est esse, & non possibile est esse. Hæ enim ita a se disiunctæ sunt, ut simul esse non possint. Idcirco autem hoc euenit, quoniam sunt oppositæ. Semper igitur secundum modum ponenda negatio est, si integra oppositionis natura facienda est quod planissime exequitur, singulis propositionum modis negationes accommodans, atque integras naturaliter efficiens oppositiones. At uero inquit ea quæ est, possibile est non esse, cum ea quæ dicit, non possibile est non esse, simul esse non poterit. Nanque oppositas esse manifestum est, siquidem harum negatio ad modum est posita, qui est, possibile esse. eius autem quæ est, necessarium est esse, non oportet dici illam esse negationem, per quam dicitur, necessarium est non esse: huius enim alia negatio inueniri potest, quoniam est affirmatio quædam, est autem eius negatio ea quæ dicit, non necessarium est non esse. Sed potius ei quæ dicit necessarium est esse, ea opponenda est quæ dicit, non necessarium est esse. ad illam nanque quæ dicit, necessarium est non esse, opponitur (ut dictum est) non necessarium est non esse. Eius quoque quæ est, impossibile est esse, non dicenda est illa esse negatio, per quam dicimus, impossibile est non esse, sed ea potius quæ proponit, non impossibile est esse. Nanque affirmatio quædam est, impossibile est non esse. Huius enim inuenitur negatio quæ est, non impossibile est non esse.

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere tanquam subiecta, affirmationem uero & negationem hæc facientem, ad esse & non esse apponere. & has putare oportet esse oppositas dictiones: possibile, non possibile: contingens, non contingens, impossibile, non impossibile necessarium, non necessarium, uerum, non uerum.

101. Regulam dat uniuersalem dicens. hoc uniuersaliter in omnibus faciendum esse quod supra iam diximus, ut subiecta esse & non esse ponatur: Affirmationem autem & negationem ipsos modos faciamus. Hoc est enim quod ait, negationem uero & affirmationem hæc facientem. modos enim ipsos idest possibile, & contingens, & ceteros pro affirmationibus ordinantes, & ad hos negatiuo aduerbio iuncto pro negationibus disponentes, ut ad id quod dicimus est, & non est apponamus, ut quemadmodum ad unam rem, quod est homo, est uerbum, & non est negatio, prædicatum est in his quoddam propositionibus quæ præter modum sunt. ut in ea per quam dicimus homo est, sic in his propositionibus, quæ cum modo sunt, est quidem aut non est, subiecta ponamus, modos uero ipsos aut secundum affirmationem, si simpliciter dicantur, aut secundum negationem, si cum negatione ponantur, facientes ad subiectum, quod secundum esse, & non esse disposuimus, prædicemus. & has arbitremur esse oppositas dictiones & negationes, quæ secundum modos factæ sint. eorum autem omnium negationes & affirmationes in contrarium disponantur.

Possibile est esse	Oppositiones	Non possibile est esse
Contingit esse		Non contingit esse
Impossibile est esse		Non impossibile est esse
Necessarium est esse		Non necessarium est esse
Possibile est nõ esse	Oppõnes	Non possibile est nõ esse
Contingit non esse		Non contingit non esse
Impossibile est non esse		Nõ impossibile est nõ esse
Necessarium est non esse		Nõ necessariũ est nõ esse.

Quod autem addidit uerum, non uerum, ad demonstrationem omnium modorum ualet. Nam siquis dicat uerum est, non est ipsius negatio uerum non est, sed potius non uerum est. Alioqui eius quæ est, uerum non est, alia negatio est quæ dicit, non uerum non est.

DE MODALIVM AEQVIVALENTIA.

CONSEQVENTIAE *uero secundum ordinem fiunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse sequitur illa quæ est, contingens esse, & hæc illi conuertitur. Et non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi uero quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, & impossibile non esse.*

101. Expeditis omnibus quæ de modorum oppositionibus disputabantur, ad consequentias uenit. Hoc enim dicit, quæ propositiones supradictorum modorum, quas propositiones consequuntur, quibusque consentiunt. Nos autem ex his quatuor fecimus ordines, & cõsequentias propositionum sub una serie disposuimus: hæc autem prius nota sint, ut quid ab Aristotele dicatur: facilius lector intelligat.

Consideretur autem ex subscriptione, quod dicimus.

Primus ordo	*Tertius ordo*
Possibile est esse.	*Non possibile est esse*
Contingit esse	*Non contingit esse*
Non impossibile est esse	*Impossibile est esse.*
Non necesse est esse	*Necesse est non esse.*
Secundus ordo	*Quartus ordo*
Possibile est non esse.	*Non possibile est non esse.*
Contingit non esse.	*Non contingit non esse.*
Non impossibile est non esse	*Impossibile est non esse.*
Non necesse est non esse.	*Necesse est esse.*

103. Superius autem descriptas consequentias ipse disponit: nobis autem reddenda est breuiter ratio, cur hæ propositiones sese inuicem consequantur. Quod possibile est esse, contingit aliquando ut sit, & hoc est, contingit esse. quod autem contingit esse, non est impossibile esse, & quod non est impossibile esse, non idcirco iam necesse est esse. Non est enim impossibile hodie esse pluuiam, sed non idcirco iam esse necesse est. Quod ergo non est impossibile esse, non necesse est esse: Et hic est unus ordo consequentiæ. Rursus secundus ordo propositionum talem habet consequentiam. Quod possibile est non esse, potest fieri ut non sit, quare contingit aliquando ut non sit, & quod possibile est non esse, contingit non esse, quod autem contingit non esse potest fieri ut non sit, sed quod potest fieri ut non sit, non est impossibile ut non sit: ergo quod contingit non esse, non est impossibile ut non sit, sed quod nõ est impossibile non esse, non idcirco illud iam non esse necesse est. hodie enim pluuiam non esse non est impossibile potest enim esse, sed non idcirco ex necessitate hodie non pluet. quare quod non est impossibile non esse, non est necessarium nõ

esse,& secundus quidem ordo sese sic habet. Nunc autem ad tertium transeamus. Quod non possibile est esse, hoc fieri nó potest, quod autem fieri non potest, ut aliquando sit, non contingit, quod ergo non possibile est esse, idem non contingit esse, sed quod non contingit esse, necesse est ut non sit, quod nunquam cótingit, nunquam esse potest, quod nunquam esse potest, necesse est non esse. quod igitur non contingit esse: idem necesse est non esse. sed quod necesse est non esse, hoc fieri non potest. quod autem fieri non potest, impossibile est ut fiat, quod igitur necesse est, non esse impossibile est esse. Quartus etiam ordo hoc modo est. Quod non possibile est non esse, fieri non potest ut non sit. quod fieri non potest, ut non sit, non contingit non esse. Vt quoniam non possibile est non esse motum cęlo, non contingit cęlum non moueri, quare quod non possibile est non esse, idem non contingit non esse, sed quod non contingit non esse, necesse est esse, sicut de cęlo. Necesse est enim cęlum moueri, quoniam non contingit cęlum non moueri, sed quod necesse est esse, ut non sit fieri non potest quare quod necesse est esse impossibile est non esse. Et hæc quidem est ordinata ab Aristotele consequentia propositionum, de qua paulo latius disputabit.

Ergo impoßibile & non impoßibile, ad illud quod contingens & poßibile, & non contingens & non poßibile sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim. illud enim quod est poßibile esse negatio sequitur impoßibilis. Negationem uero affirmatio. Ad illud enim quod est, non poßibile esse, sequitur illud quod est, impoßibile esse. Affirmatio enim est, impoßibile esse, non impoßibile uero negatio.

104. Quædam de superiore consequentiam ratione pertractat. In superioribus enim descriptionibus sese sequentium, affirmationem possibilis sequebatur impossibilis negatio. Rursus negationem possibilis sequebatur impossibilis affirmatio, & de contingenti eodem modo, affirmationem nanque impossibilis dicentem, impossibile esse, sequebatur negatio possibilis dicens, non possibile est esse. Rursus cum impossibile negaretur per id quod dicebatur, non impossibile esse, hanc affirmatio possibilis subsequebatur, ea scilicet quæ dicit, possibile esse. Atque hoc idem de contingenti. affirmatio nanque impossibilis ea quæ est, impossibile esse, sequebatur contingentis negationem, eam quæ est, non contingit esse. Negatio uero impossibilis, ea quæ dicit, non impossibile est esse, affirmationem contingentis sequebatur, eam quæ dicit, contingit esse. quare hæ propositiones sese inuicem sequuntur, sed conuersæ. Nanque affirmatio impossibilis, contingentis negationem & possibilis sequitur. Negatio uero impossibilis, affirmationem possibilis & contingentis, ut subiecta descriptio docet.

Affir. ipossibile est esse.	cótradi.	nó impossibile est eé.	Neg.
Neg. nó possibile est esse.	contradi.	possibile est eé.	Affir.
Neg. non contingit esse.	contradi.	contingit esse.	Affir.

Idcirco nanque ait, sequuntur quidem contradictorie, sed conuersim, quod omnes in contrarium locatæ contradictiones sunt. Contradictio nanque est, impossibile esse, & non impossibile esse, contingere esse, & non contingere esse, possibile esse, & non possibile esse. Conuersæ autem se sequuntur, quoniam affirmatio non sequitur affirmationem, & negatio negationem, sed affirmationem negationes, negationem uero affirmationes, quod ad supradictam descriptionem reuertentibus planius liquet. sensus ergo hic est. Ordo autem seriesque sermonum sese sic habet. ergo inquit Aristoteles contradictionem. quæ est impossibile & non impossibile, illud quod est cótingens & possibile, quæ duæ affirmationes sunt, ac sese sequuntur, & non contingens & non possibile, quæ duæ sunt negationes. sequuntur quidem contradictorie, ut contradictiones sint in contrarium ductæ, sed conuersim ut affirmatio negationem, negatio sequatur affirmationem. Huius talis ratio redditur, illud enim quod est possibile esse, quod affirmatio est, negationem impossibilis sequitur. est autem negatio impossibilis, non impossibile esse. Quod est ergo possibile esse, sequitur non impossibile esse, negatio uero possibilis, affirmationem impossibilis sequitur. illud nanque quod est non possibile esse, sequitur affirmationem quæ est impossibile esse. etenim affirmatio est impossibile esse, non impossibile esse negatio. & in contingentibus eodem modo, atque hoc quidem de possibilium & impossibilis consequentia dictum est Nunc de necessarij & possibilis consequentia tractat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est autem, quoniam non eodem modo, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ autem sunt extra: Non enim est negatio eius quod est necesse non esse, non necesse est esse. contingit enim esse ueras utrasque in eodem. Quod enim est necessarium non esse, non est necessarium esse.

105. Quod dicit huiusmodi est, in his propositionibus quæ erant impossibilis & non impossibilis, conueniebat non possibile ei, quod est impossibile, & possibile cóueniebat ei quod est non impossibile, contradictionem s. impossibilis, contradictio non possibilis sequebatur ordine conuerso. in his auté, quæ necessarium prædicant, uel affirmatiue, uel negatiue, & sequuntur possibilem propositionem, eius quæ possibili consentit contradictio, non sequitur contradictionem possibilis, sed potius contraria: necessarias uero nunc propositiones dico, quæ tametsi non significent necessitatem, tamen siue affirmatiue, siue negatiue necessarium prædicant: sensus ergo hic est, si qua ex his quæ necessarium prædicant consentit possibili propositioni, eius quæ necessarium prædicat, cótradictio, non sequitur possibilis contradictionem, sed eius, quæ necessarium prædicat contradictionis contraria consentit possibilis propositionis contradictioni. prius autem disponamus, quę sunt contradictoriæ, quæue contrariæ, eius enim quæ dicit necesse est esse, contradictio est, non necesse est esse, contraria uero, necesse est non esse. rursus eius quæ est, necesse est non esse, contradictio est, non necesse est non esse, contraria uero, necesse est esse. Quare describantur & circa unam eandemque contraria, & contradictoria disponantur, ut quod a nobis dicendum est, clarius possit liquere.

Non necesse est eé. Neg.

Contradictio

Affir. Necesse est esse. Contraria Necesse est nó eé. Affir.

Nó necesse é ñ eé. Neg.

Contradictio

Affir. Necesse est ñ esse.

Cótraria. Necesse é eé. Affirmatio.

His igitur commode breuiterque descriptis, qui in eorum consequentia ad possibiles propositiones modus possit euenire monstrandum est. illam nanque quæ est possibile est esse, sequitur ea quæ est, non necesse est esse: nam quod possibile est esse, non necesse est esse. quod enim possibile est esse, possibile est & non esse, sed quod possibile est non esse, non necesse est esse. Quare ad quod est, possibile est esse, recte sequitur non necesse est esse, sed negationem eius quæ dicit possibile est esse. i. non possibile est esse, non sequitur affirmatio eius quę dicit, non necesse est esse, quæ est. s. necesse est esse, hæc enim est contradictio necessariæ affirmationis. neque enim dici potest consentire propositiones quæ dicunt, non possibile est esse, & necesse est esse. sed huius contraria sequitur: nanque eam quæ est, non possibile est esse, illa quæ dicit, necesse est non esse comitatur. sed necesse est non esse, non est contradictoria eius quæ est, non necesse est esse: possunt enim utræque in eodem simul ueræ inueniri. nam quoniam necesse est non esse ignem frigidum, nó necesse est esse ignem frigidum. Quocirca, hæ contradictoriæ non sunt, sed est contraria ea quæ dicit, necesse est non esse, ei quæ dicit, necesse est esse, quæ necesse est esse, cótradictio est eius quę ponit non necesse est esse. quare contradictionem eius quæ dicit, possibile est esse, eam. s. quæ proponit non possibile est esse, non sequitur contradictio eius quæ est non necesse est esse, sed ea quæ est necesse est non esse, quæ contraria. s. est

ei quæ est, necesse est esse, quæ hæc ipsa contradictio est eius quæ proponit, non necesse esse. Hoc autem descriptione melius parebit.

Affirmatio.		Negatio.
Possibile est esse,	cōtradictio	Non possibile est esse.

Affirmatio.		Negatio.
Non necesse est esse.	cōtradict.	Necesse est esse:
		Contraria, necesse est non esse.

Ergo cum sit contradictio possibile esse, & non possibile esse, sequatur autem possibile esse, non necesse esse, contradictio tamen eius quæ est, necesse esse, non sequetur contradictionem eius quę est possibile esse, sed contraria contradictoriæ eius quæ est, non necesse est. Nam si contradictio est, non necesse esse, eius quæ est, necesse esse. Contraria uero eiusdē necesse esse, est ea quæ dicit, necesse est non esse. sequitur necesse est non esse, eam quæ est non possibile esse, quæ est contradictio eius quæ est, possibile esse, quam sequitur non necesse esse. Recte ergo dicitur contradictiones quidem extra esse, contrarias uero contradictorijs consentire. nam possibile esse & non possibile esse, quæ sunt contradictoriæ, sequuntur non necesse esse, & necesse non esse, quæ non sunt contradictoriæ, quod in eodem utręque ueræ inueniri possunt. Quod si contradictio sequitur, sicut ea quæ est, non necesse esse, sequitur eam quæ est possibile esse, sic eam quæ est, non possibile esse, sequeretur necesse esse, sed hoc inconueniens est. Quare, quoniam hæc illam non sequitur, contraria ipsius sequitur. contraria namque est ei quæ proponit, necesse est esse, illa quæ dicit, necesse est nō esse. Eodē quoq; modo & in eo quod est possibile non esse, cuius est contradictio non possibile non esse, quod Aristoteles reticuit. Sequitur namque eam quæ est, possibile est non esse, illa quæ dicit non necesse est non esse, sed negationem eam, quæ est non possibile est non esse, eius affirmationis quæ est possibile est non esse. Non sequitur affirmatio eius quæ est, non necesse est nō esse negationis. ea quæ est, necesse est non esse. Negatio enim eius quæ dicit, necesse est non esse, illa est quæ dicit, non necesse est non esse. Sed huius contraria, idest affirmationis quæ est, necesse est non esse, illa scilicet quæ est, necesse est esse: sequitur negationem illam. quæ est, non possibile est non esse, huius quoque sit talis descriptio.

Affirmatio.		Negatio.
Possibile est nō esse.	cōtradictio.	Non possibile est nō esse.

Negatio.		Affirmatio.
Nō necesse est non esse.	cōtradictio.	Necesse est non esse.
		Contraria affirmatio, necesse esse.

Dissimili igitur modo euenit, quam dudum contingebat in his quæ erant possibilia, & quæ impossibilia. Illic enim contradictio contradictionem sequebatur, sed conuersim, ut negationem affirmatio, affirmationem negatio sequeretur. Hic non idem modus est. Nam cum superiores cōtradictoriæ sint, & inferior negatio affirmationem sequatur, negationem non sequitur contradictoria affirmatio, sed affirmationis illius cōtraria. quod siquis legit attentius, integre, descriptum esse ratione perspiciet, cur autem hoc eueniat, causam prodit.

Causa autem, cur non sequatur similiter ceteris est, quoniam contrarie impossibile necessario redditur idem ualens. Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc non quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est non esse, hoc necessarium est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile & non possibile, hæc econtrario. Quoniam non significant idem necessarium & impossibile, (sed quemadmodum dictum est) conuersim.

106. Ratio cur non simili modo consequentia secundum cōtradictionem propositionis eueniat, sicut in his quæ sunt impossibilia, & non impossibilia huiusmodi est, omne necessariū contrario modo impossibile est. Nam quod est impossibile esse, hoc est necessarium non esse. non enim est necessarium esse, quod est impossibile esse. nullus enim dixerit necesse est esse, quod impossibile est esse non ergo necesse est esse, sed potius necesse est non esse quod impossibile est esse. Ergo conuersa idem potest impossibile, quod necessarium. Quod enim impossibile iunctum cum esse efficit, hoc efficit necessarium iunctum ad id quod est non esse. igitur quod impossibile est esse, hoc necesse est non esse. Rursus quod impossibile est non esse, hoc necesse est esse. ut igni impossibile est non inesse calorem, necesse est igitur inesse. Quare hinc quoque idem conuertitur, ut quod impossibile secundum non esse efficit, idem ualeat necessarium secundum esse positum. quare contrario modo necessarium & impossibile idem potest. Quod si contrario modo impossibile & necessarium idem ualet, manifestum est, cur non similiter consequitur necessarium possibile & nō possibile propositiones, sicut easdem ipsas, i. possibile & non possibile propositiones, impossibile & non impossibile sequebatur. Nam si conuerso ordine necessarium atque impossibile idem ualet secundum contrarietatem, non similis consequentia est necessarij & impossibilis, et quæ fuit possibilis & impossibilis. Nam quoniam non impossibile esse, sequitur possibile esse. Et hoc rursus. idest possibile esse, non necesse esse comitatur. Rursus id quod est impossibile esse, quoniam sequitur non possibile esse. Necessarium autem impossibili conuerso ordine idem ualet, sequitur id quod est impossibile est esse, necesse est non esse. Ac per hoc etiam id quod est, non possibile esse, sequitur id quod est, necesse est non esse. Rursus quoniam ei quod est non impossibile non esse. consentit, id quod est, possibile est non esse, & huic conuenit, non necesse est non esse. Quoniam id quod dicitur impossibile est nō esse, socium est ei quod est, non possibile est nō esse, ei autem quod est, impossibile non esse, cōuerso modo redditum, necessario, idem ualet. Sequitur id quod est impossibile est non esse, id quod dicimus necesse est esse. & hanc quoq; sequitur id quod proponimus, non impossibile est non esse. non necesse est non esse. id uero descriptione monstratur.

Consentientes	Consentientes
Non impossibile est esse.	Impossibile est esse.
Possibile est esse.	Non possibile est esse.
Non necesse est esse.	Necesse est non esse.
Consentientes	Consentientes
Non impossibile est non esse.	Impossibile est non esse.
Possibile est non esse.	Non possibile est non esse.
Non necesse est non esse.	Necesse est esse.

Causa igitur diuersæ consequentiæ est, in contrarium propositionum impossibilis, necessarij facta conuersio, sed de his hoc modo speculatus, sese quodāmodo ipse reprehendit, & ad aliam proprietatis consequentiam disputationem flectit.

An certe impossibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium esse, possibile est esse, nam si non, negatio sequetur. Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non possibile est esse, impossibile est esse. igitur impossibile est esse, quod necesse est esse, quod sane est inconueniens.

107. Forte inquit errauimus ita consequentias collocantes. Tunc enim disposuimus, ut id quod esset possibile sequeretur illud quod est non necessarium, ut secundum processionem possibilis sequentem negationem necessarij poneremus. nunc autem dicit hoc permutari oportere, & non a possibili inchoatum, & huic subijciendum necessarij negationem, sed potius primo ponendum esse necessarium, secundo loco possibile namque illa propositio quæ necessarium continet, continere uidetur etiam possibilitatem. nam quod necessarium est idem possibile est. Quod enim necesse est esse, idem esse possibile est nam siquis hoc neget, & id quod est necessarium dicat, non sequi possibilitatem, negatio possibilitatis, id quod est necessarium comitabitur. Nam si id quod necessarium est esse: falsum est dicere possibile est esse, uerum est dicere quoniam non possibile est esse. In omnibus enim aut dictio est. i. affirmatio, aut negatio ut si illa uera est, illa sit falsa, si illa non est, illa mox esse necesse sit. sed non possibile esse sequi diximus id quod est impossibile esse igitur id quod dicitur necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc quidem inconueniens est, non igitur uerum est, quoniā ei quod est necessarium esse, id quod est non possibile esse conuenit. Quare sequitur id quod est necessarium, possibilitas.

At uero illud quod est possibile esse, non impossibile esse sequitur, hoc uero illud quod est non necessarium esse. Quare

contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse, quod sane est inconueniens.

108. Dicimus ei quod est necessarium esse, consentire illam propositionem, quæ dicit possibile esse. sed rursus hoc falsum uidetur cog·tantibus perspicientibusq; quoniam ei quod est possibile esse, consentit & conuenit illa propositio quæ dicit, non impossibile esse. hoc uero quod dicitur non impossibile esse sequitur id quod proponimus non necesse est esse, sed possibile esse consentire proposuimus ei quæ dicit, necesse est esse, eamque consequi. sequitur ergo ea quæ est non necesse esse, illam quæ dicit, necesse est esse, ei que consentit, qood est impossibile. Quid igitur in his dubitationibus est statuendum? an potest consentire quidem possibile esse, ei quod est, necesse esse. Alioqui propositionem necesse esse, id quod est impossibile esse consequetur. si uero conuenerit ei quæ est necessariũ esse, illa quæ est possibile esse: rursus fit, ut id quod est necessarium, non necessarium sit, sed hoc falsum est. Sed hoc quemadmodum sese habeat, paulo post explicabitur. Nũc uero priorem seqoentiam permutantes hoc dicimus quoniã id quod est possibile esse, non potest consequi id quod est necesse esse, nec hæ sibi propositiones cõsentiunt, possibile esse, & necesse esse. Quod Aristoteles hoc modo proponit.

At uero neque necessarium esse sequitur ad possibile esse, neque necessarum non esse. Illi enim utraque contingit accidere. horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera, simul enim possibile est esse, & non esse. Si uero necesse est esse, uel non esse, non erit possibile utrunque. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad possibile esse. hoc enim uerum est & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur ad non possibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impossibile esse, & necesse non esse, cuius negatio est, non necesse non esse. Sequuntur igitur, & hæ contradictiones secundum prædictum modum, & nihil impossibile contingit sic positis.

109. Docet id quod est possibile non consentire ei quod est necessarium esse, nec rursus ei quæ est necessarium est non esse. Nam qood necesse est esse, non potest non esse, quod autem necesse est non esse, non potest esse. Quod autem dicimus possibile esse: ita dicimus, tanquam si & non esse possibile sit. Vtranque igitur naturam habet id quod dicimus possibile esse, ut & sit esse possibile, & sit possibile non esse. Qui uero dicit necesse esse, aufert non esse, & quæ dicit necesse est non esse, aufert esse: ita si hæ ueræ sunt, idest necesse esse, & rursus necesse non esse, utræque illæ falsæ sunt. quæ dicunt & potest esse, & potest non esse. Illa enim quæ proponit necesse esse. posse non esse subruit, illa uero quæ dicit, necesse est non esse, posse esse subuertit. neutra igitur consequetur eam propositionem quæ dicit possibile est esse, nec ea quæ dicit ex necessitate esse, nec illa quæ dicit ex necessitate non esse. Et sensus quidem huiusmodi est. Sermonum autem ratio talis est, At uero inquit neque id quod est necessarium esse, sequitur propositionem illam quæ proponit, possibile esse, nec rursus il a quæ dicit necessarium est oun esse. Illi enim idest possibili utraque contingit accidere, id est posse esse, & posse non esse. Nam quod potest esse idem potest non esse. Harum autem, idest uel quæ dicit, necessarium est esse, uel quæ dicit necessarium est non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erunt illa uera, idest posse esse & posse nõ esse. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. quod si oeque necesse est esse, neque necesse non esse propositio, eam quæ est possibile esse consequetur: relinquitur, ut illa ei consentiat quæ dicit, non necessarium est non esse. Hæc enim sequitur eam quę proponit, possibile est esse: quicquid enim possibile est esse, non necesse est non esse, ut quoniam hominem possibile est ambulare, non est necesse non ambulare. hoc enim uerum est inquit & de eo quod est necesse est non esse, idest hæc enim propositio quæ dicit non necesse esse nõ esse, uerum est ut contra eam opponatur contradictorie quę dicit, necesse est non esse. unde etiam secutus est, Hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur non possibile esse, unde facienda est huiusmodi descriptio.

Affir. impossibile est esse contradi. nõ impossibile est esse.
Neg. nõ possibile est esse contradi. possibile est esse.
Affir. necesse est nõ esse contradi. nõ necesse est nõ esse.

Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio est eius quæ proponit, necesse est non esse. quæ est sequens, & consentiens ei, quæ est non possibile est esse, quæ coosentit ei quæ dicit impossibile est esse: quæ rursus sequitur eam quę est ultima, idest necesse est non esse, cuius contradictio est, non necesse est non esse, affirmatio enim est: necesse est non esse, negatio non necesse est non esse. Quocirca secundum contradictionem fit hæc quoque consequentia nam impossibile esse, & non impossibile esse contradictio est. sed affirmationem idest impossibile esse, sequitur negatio, non possibile esse. Negationem uero, idest non impossibile esse, sequitur affirmatio possibile est esse. sed non possibile est esse, & possibile est esse, contradictio est. sed negationem possibilis, idest non possibile esse, consequetur necesse est non esse affirmatio, sed affirmationem possibilis, idest possibile esse sequetur non necesse est non esse, negatio. Quare its positis nihil euenit impossibile, sed omnia conueniunt, & consentiunt, & secundum superiorem possibilis, & impossibilis modum affirmationes & negationes conuerso ordine contradictorie se sequuntur. Et sensus quidem totius huiusmodi est, ordo autem uerborum sic. Quoniam inquit ei quod est possibile esse, nec illud quod est necesse esse, nec illud quod est necesse non esse consentit: relinquitur ut id quod est non necessarium nõ esse sequatur possibile esse. Hoc enim quod dicitur non necessarium non esse uerum est dicere de necesse est non esse, & subaudimus, quoniam est eius contradictio. Hæc enim quæ dicit non necesse est non esse, contradictio fit ei quæ sequitur negationem possibilis, idest non possibile esse. Hæc est autem ea quæ dicit necesse est non esse. illud enim quod est non possibile esse, utrunque horum sequitur & quod est impossibile esse, & quod est, necesse est non esse. Cuius affirmationis, id est necesse est non esse, negatio est non necesse est non esse. Sed hæc sequitur non impossibile esse & possibile esse, igitur hæ contradictiones secundum prædictum modum se sequuntur, scilicet contradictorie, sed conuersim, & his positis atque ita ordinatis, nihil contingit impossibile.

Dubitabit autem aliquis, si ad illud quod necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequatur, contradictio sequetur, non possibile esse, & siquis dicat non hanc esse contradictionem, necesse esse est ipsum dicere, possibile non esse, sed utræque falsæ sunt de necesse esse. At uero rursus, idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi; & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, & contingens non esse, hoc hoc autem falsum est.

110. Ad superiorem possibilis & necessarij consequentiæ reuersus est quæstionem. Dicit enim dubitari posse, si id quod est possibile esse consentiat ei propositioni, quæ est necessarium esse. siue enim consentire dicatur, siue non consentire, aliquid impossibile & inconueniens utroq; modo contingit. nam siquis dicat id quod dicitur possibile esse non consentire ei quod est necessarium esse. consentiet ei negatio possibilis, ea quæ est non possibile esse: sed si ista consentiet, erit idem necessarium esse, quod est non possibile esse. quod si hoc rursus aliquis neget, & dicat non esse negationem eius propositionis quæ est possibile esse, eam quæ dicit non possibile esse, sed illam potius quæ proponit possibile est non esse, quanquã falsum sit, tamen ne hæc quidem ei quod est necessarium esse conuenire potest. sit enim negatio eius quæ est possibile esse, ea quæ dicit, possibile est non esse, si affirmatio possibile esse non sequitur affirmationem quæ dicit necesse est esse, sequitur negatio ea quæ est possibile est non esse, sed quod necesse est esse, falsum est dicere quoniam possibile est non esse. Quod enim necesse est esse dici non potest fieri posse ut non sit, sed potius non posse fieri ut non sit. quod siquis dicat rursus sequi id quod dicitur necesse esse, & consentire ei quæ dicit possibile esse. sic quoq; aliquid inconueniens repetitur. Quod enim possibile est esse, idem possibile est non esse. erit igitur quod necesse est esse, possibile non esse. & erit contingeos quod necessarium est. Possibile autem & contingens in utranque partem facile uertitur, & ad esse & ad non esse.

Quod

Quod autem necesse est esse interclusum habet euentum ad contrarium dictionem. Vt si necesse est esse, ut non sit, fieri non potest, & si necesse est non esse, ut sit, impossibile est. Quare qui dicit possibile esse consentire ei quod est necesse esse, quoniam id quod est possibile esse, potest etiam nõ esse, & hoc est contingens, dicit id quod esse necesse est, posse nõ esse, & esse contingens, quod est inconueniens. Hanc igitur dubitationem soluens, ita sequitur.

Manifestum est autem, quoniam non omne possibile, uel esse, uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus non sit uerum. Ac primum quidem in his, quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem. ergo secundum rationem potestates eædem plurimorum etiam contrariorum sunt, irrationabiles uero, non omnes, sed quemadmodum dictum est; ignem non est possibile calefacere, & non calefacere, neque quæcunque alia semper agunt. Alia uero possunt & secundum irrationabiles potestates, simul opposita suscipere. sed hoc iccirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicantur,

511. Multa inquit sunt, quæ unũ esse possunt id quod sunt, non etiam aliud aliquid quod non sunt. Plura enim sunt quæ ab eo quod sunt, non mutantur. Alia uero sunt quæ mutari possunt, ut cœlum unam rem solam potest idest moueri, huic uero oppositum, idest non moueri non potest. ergo non omne quod est possibile uel esse uel ambulare, non omne, de quo quælibet possibilitas prædicatur, etiã opposita ualet, ut utrumque possit fieri, & facere quod facit, & huic oppositum, i. non facere quod facit. sed sunt quædam in quibus ita potestates prædicentur, ut non sit uerum de his dicere, quoniam & opposita possunt, ut etiam in his quæ præter rationem aliquam possunt, ut ignis. Nanque ignis præter rationem aliquam calidus est. non est enim reddere rationem, cur ignis sit calidus. natura enim est calidus, & cum possit esse calidus, non tamen potest id quod est oppositum id est non potest non calere, quod est oppositum, ei scilicet quod est calere. ergo secundum rationem potestates ipsæ eædem plurimorum etiam contrariorum sunt. Potestates inquit quæ sunt secundum rationem. i. in quibus est aliqua ratio, non unius possibilitatis, sed plurimorum sunt atque oppositorum ut possibilitas medicinæ est curare, quæ quoniam secundum rationem fit, ut curet medicus, & est rationabilis potestas medico curandi, non solum potest curare, sed etiam non curare, & potest aliquid plusquam unũ, & ipsum quod potest oppositum est. i. non curare. Oppositum nanque est ei quod est curare, id quod dicitur non curare, quæ opposita contraria uocantur. Affirmatio nanque & negatio contrarietatibus discernuntur. Irrationabilis uero non omnis, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere, & non omnis inquit secundum rationem potestas opposita quoque ualet. Irrationabilium uero non omnis huiusmodi potestas est, ut opposita non ualeat. nam cum ferrum calere sine ratione potestas sit (non enim ex ratione calet, quoniam rationem non habet) potest etiam non calere. igni autem cum irrationabilis potestas sit calefacere non potest & non calefacere. Quare recte dictum est irrationabiles potestates non omnes non posse contraria, sed quasdam, ut ignem, qui cum sit calefactibilis, non calefactibilis non est. Quæ autem sint irrationabilia, quæ unam tantum habeant potestatẽ, non etiam oppositam, sic demonstrat dicens, nec quæcunque alia semper agunt. ignis enim opposita non potest: sed non solum ignis, sed illa quoque omnia unum possunt, & non multa nec opposita, quæcunque actu semper sunt, ut Sol semper actu est lucidus, iccirco non potest non lucere. & nix semper actu frigida est, & ideo nunquam potest esse non frigida. ergo quæcunque semper agunt, id est in eo quod sunt, semper in actu sunt. manifestum est quoniam sicut ignis non capit frigus, ita nec illa quoque opposita possunt. Iccirco enim ignis quoque opposita non potest, quia semper actu habet propriam potestatem semper enim est calidus. Sed non omnia irrationabilia (ut dictum est) unam tantum habent potestatem, ut opposita non possint, sed sunt quædam irrationabiles potestates, quæ utrunque possunt, ut in eo quod est secari pellem, uel non secari pellem. Potest nanque secari pellis, potest etiam non secari, sed hæc sunt opposita, secundum igitur irrationabiles quoque potestates possunt quædam opposita sed iccirco superiora sunt dicta inquit quibus monstrauimus, quoniam ignis, & quæcunque semper sunt actu, non possunt opposita, ut doceremus non omnem potestatem oppositorum esse potentiam, sed alias uetras esse huiusmodi potestates quæ actu essent, & unam rem solam possent ab opposita autem uero potestate discederent. Hoc autem non solum in his quæ secundum rationem potestates dicuntur, sed etiam secundum eam speciem quæ irrationabilis dicitur. Sunt enim quædam eorum quæ irrationabiles potestates esse dicuntur, quæ non solum id quod sunt, uerum etiam opposita possint, alia uero unum tantum possunt. Pellis enim potest secari, & non secari, & iccirco opposita potest, ignis uero cum sit calidus, frigidus esse non potest & iccirco nulla oppositorum est illi potestas.

Quædam uero potestates, æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est, ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam est iam actu, quod dicitur possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare, quoniam forsitan ambulabit, & hæc quidem in solis mobilibus est potestas: illa uero & in immobilibus. In utrisque uero uerum est dicere, non impossibile est ambulare uel esse, & quod ambulat iam & agit, & ambulabile est. Sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem uerum est. Quare, quoniam partem uniuersale sequitur, illud quod ex necessitate est, consequitur posse esse, sed non omnino,

512. Possibilitatis breuiter diuisio facienda est. possibile enim duobus dicitur modis. Est enim unum possibile, quod cum non sit, esse possit: ut homo cum sedet, non quidem ambulat, sed ambulare potest. Aliud possibile est, quod cum sit, esse possibile est, ut quoniam ignis calet, potest esse calidus, & quoniam homo sedet, potest sedere. huius autem possibilis duæ sunt species. una cum est quidem: potest tamen non esse ut si quis sedeat, ita quidem potest sedere, ut possit etiam non sedere: Alia uero, ut cum sit, non esse non possit, ut ignis calidus est, sed non potest esse non calidus. Atque hoc est quod ait, quædam uero potestates æquiuocæ sunt: Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem, quoniam uerum est, ut in actu. id est quod est & fit, quod dicitur esse possibile, ut in actu possibile est ambulare. quoniam iam ambulat, & est in actu & omnino possibile est esse, quicquid in actu est. Illud uero quod forsitan aget. ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit, id est quod non est quidem, sed esse potest, ut possibile est ambulare. non quoniam nunc quidem ambulat, sed quoniã ambulaturus est aliquis. hæc autem sunt quæcunque non secundum actum dicuntur, sed secundum potestatem tantum, quæ nondum quidem in actu sit, esse tamen possit: Hæc quidẽ in solis mobilibus esse possibilitas, illa uero & in immobilibus. Mobilia uocat quæcunque sunt naturalia & in generatione & in corruptione. Quæcunque enim generata sunt, & corrumpi possunt: ea semper in motu sunt, ipsa etenim generatio motus quidam est, atque ipsa corruptio. ergo in huiusmodi rebus quæcunque generata sunt, atque mortalia, in his uera est illa potestas, quæ non secundum actum dicitur, secundum id quod non est quidem, sed esse potest. Nusquam enim euenit huiusmodi potestas nisi in his quæ nascuntur & mortem oppetunt. illa uero quæ sunt immobilia, id est quæ in sua natura fixa sunt & constituta, ut mutari mouerique non possint, id est diuina, solam illam habent potentiam quæ secundum actum dicitur, ut Sol immobilis quidem ad substantiam quanquam sit mobilis secundum locum. Quoniam ergo est immobilis secundum substantiam, & ab ea non permutatur, neque mouetur, habet in se lumen, quod ita habere potest, ut non habere non possit. Sed in utrisque his uel mobilibus, uel immobilibus illud uerum est, quod de his dicitur non impossibile est esse Nam & quod actu quidem non est, esse tamen poterit, ut homo cum non ambulat, ambulandi tamen retinet potestatem. Non est enim homini impossibile ambulare: & Solem non est impossibile habere lucem, quam actu retinet

sempiterno In utrisque igitur & mobilibus & immobilibus, uerum illud est quod dicitur non impossibile esse. Nam & de eo quod agit,& de eo quod agere potest,de utrisque idem uere dicitur,quoniam non est impossibile esse.Nam & quod ambulat.non est impossibile ambulare,& quod est ambulabile.i. quod ambulare potest,non illi est impossibile ambulare. Sed quoniam diximus eam quæ secundum actum est, potestatem duas habere species:Vnam quidem,cum in actu quidem sit,& nunquam possit non esse , ut igni actu est calere , & nunquam esse nō potest calidus: Aliam uero, secundum id quod dicimus esse quidem actu, posse tamen non esse , ut aliquis cum sedet, potest quidem sedere,sed potest etiam non sedere. Huiusmodi quidem secundum actum possibile de necessario nullo modo prædicatur . quod enim in actu est, & necessarium est esse, est quidem,sed ita est, ut non esse non possit . Hoc est enim quod ait,Sic igitur possibile. id est quod cum actu sit, possit tamen non esse, non est uerum de necessario simpliciter dicere . Alterum autem uerum est,nam quod ita est actu,ut non esse non possit, & semper actu est . hoc iuste de necessario prædicatur. Quod enim necesse est esse,est quidem,sed nō esse non potest. Quare quoniam partem id quod est uniuersale sequitur,illud quod ex necessitate est, consequens est id quod est posse esse, sed non omnino . Quoniam semper inquit speciem sequitur genus, & partem suam sequitur uniuersalitas . Si enim homo est, animal est.i.si pars & species est,uniuersalitatem & genus esse necesse est . Quod si ita est,sequitur scilicet eam propositionem quæ dicit necesse esse, illa propositio quæ dicit possibile esse,eique consentit, sed non omnis significatio possibilitatis sequitur necessarium . Illa enim quæ ita possunt,ut non sint quidem , esse tamen possint , nulla ratione de necessario prædicantur.Necessarium uero non modo necesse est,sed etiā est.hoc est enim quod ait,sed non omnino.Etenim de necessario quod iam est,non potest illud possibile prædicari,quod nō est adhuc quidem,sed esse poterit.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est, & quod non necessarium est, omnium , uel esse, uel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet.

113. Principium inquit est fortasse harum propositionum consequentias inueniendi . Siquis primo in loco necessarium ponat,& non necessarium, secundo uero in loco possibile esse & cetera:Naturaliter enim id quod necessarium est,prius est. Nam si necessaria sunt ea quæ semper actu sunt : Quæ autem semper actu sunt,sempiterna sunt:Sempiterna uero rerum omnium principia sunt:Recte initium quoq; speculandi, quæ harum propositionum consequentia sit , ex his sumemus , quæ sunt necessariæ,& propter has ex necessarij negationibus, id est ex non necessario . Constat igitur a necessario & non necessario harum consequentias inueniendi sumenda esse principia. Illæ enim,idest possibile esse,& contingens esse. & esse necessarium , & non necessarium uelut in natura ipsa præcedentes subsequuntur.Atq; ideo ait,Et alia,idest possibile esse, & contingens esse, ut horum consequentia considerare oportet.Hoc est ita hæ considerari debent,tanquam si quod est necessarium,& non necessarium præcedant, consequantur uero possibile,& contingens, & cetera.

Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt , quoniam quod ex necessitate est,secundum actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia uero sunt actu cum possibilitate , quæ natura quidem priora sunt , tempore uero posteriora : alia uero nunquam sunt actu, sed potestate tantum .

112. Patet inquit,ac liquet omnia quæcunq; secundum necessitatem sunt,semper esse secundum actum Quoniam enim ignis ex necessitate calidus est , actu quoque semper calidus est . Quocirca si quæ sempiterna sunt, omnibus quæ non sunt sempiterna , priora sunt : etiam ea quæ semper actu sunt , his quæ sunt potestate,priora sunt . Horum autem omnium diuisionem facit,sunt enim inquit alia quidem præter potestatem, actu tantum, ut Sol non potestate mouetur, sed actu, & illam mouendi potestatem non habet,quæ non est quidem, sed esse potest , sed actum habet solum , a potestate uero quæ præter actum solet esse,relinquitur.Primæ etiam substantiæ actu quidem sunt,nunquam uero potestate . primas autem substantias dicit,diuinas scilicet & sempiternas.non eas,quas in prædicamentis primas esse monstrauit , id est indiuiduas . Tunc enim de his loquebatur primis,quæ nobis primæ sunt:Nunc de his quæ naturæ sunt primæ, quæ diuinæ sunt scilicet & sempiternæ.Alia uero ait sunt,quæ sunt actu cum potestate, id est quæ & actum habent, & aliquando habuerunt potestatem,ut fabricata iam domus,aliquando potuit fabricari,& prius habuit potestatem secundum tēpus,postea uero actum. sed natura actus prior est potestate. Ars uero ipsa actum cogitatione percipit, formamque domus prius sibi ipsa designat & efficit. quare natura actus prior est potestate potestas actu prior est tempore. Alia uero sunt inquit quæ actu quidem nunquam sunt,semper autem sunt potestate,ut numerus,infinitus quidem est,quod cum semper in infinitum possis augere , sed actu infinitus non est. Quemcunque enim numerum sumpseris,actu finitus est,quēlibet enim dicas numerum , finita illum numerositas necesse est complectatur,ut decem uel centum.Infinitus uero iccirco est potestate, quod cum possis facere in infinitum concrescere,non tamen ut quilibet actu sit numerus infinitus.

QVID MAGIS AFFIRMATIONI NEGATIO *an prædicans contrarium.*

Vtrum autem contraria est affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut, quæ dicit omnis homo iustus est , ei quæ est , nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est , omnis homo iniustus est,ut Callias iustus est,Callias iustus non est, Callias iniustus est , Quænam harum contraria est ? Nam si ea quæ sunt in uoce sequuntur ea quæ sunt in anima,illic autem contraria est opinio contrarij, ut omnis homo iustus est,ei quæ est,omnis homo iniustus est, etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere . Quod si neque illic contrarij opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit.sed eaque dicta est,negatio.Quare considerandum est,quæ opinio falsa,opinioni ueræ contraria sit,utrum negationis,an certe ea quæ contrarium esse opinatur.Dico autem hoc modo; est quædam opinatio uera boni, quoniam bonum est: Alia uero falsa,quoniam bonum non est: alia quoniam malum est , Quænam harum contraria est ueræ? & si est una, secundum quam contraria?

114. Propositio quidem quæstionis talis est . Quærit enim quoniam huic propositioni quæ dicit, omnis homo iustus est, ea quæ proponit, nullus homo iustus est. & rursus ea quæ dicit,omnis homo iniustus est,uidentur oppositæ quæ harū magis superiori affirmationi , quæ dicit. omnis homo iustus est, contraria est , utrum ea per quam proponimus , omnis homo iniustus est:an certe negatio uniuersalis,ea quæ est. nullus homo iustus est? Similiter etiam huic propositioni quæ est,Callias iustus est,propositio quæ proponit,Callias iniustus est,an ea quæ dicit,Callias iustus non est. contraria est . De qua re hanc uiam disputationis ingreditur,nam si ea inquit,quæ sunt in uoce illis quæ sunt in anima famulantur , hisque in significatione consentiunt ,·necesse est, ut quod in opinionibus animæ reperitur,hoc idem euenire uideatur in uoce. Quod si illic ei opinioni quæ arbitratur omnem hominem iustum esse, illa opinio opposita est, & illa est maxime contraria, quæ putat omnem hominem iniustum esse : & in uocibus quoque affirmatio ea quæ est,omnis homo iustus est,ei affirmationi magis contraria est quæ dixit,omnis homo iniustus est . Quod si in opinionibus non hęc magis opponitur quam illa quæ dicit, nullus homo iustus est , & in uocibus quoque affirmatio uniuersalis uideatur esse contraria utræque ergo & affirmatio quæ dicit,omnis homo iniustus est, & negatio quæ dicit, nullus homo iustus est : erunt contrariæ ei quæ dicit , omnis homo iustus est.Quod autem dicit,quod si neque illic contrarij opinatio contraria est. Tale est enim iustum esse,& iniustum esse, quanquam sit secundum habitum & priuationem , prædicatio

tamen

tamen hæc nunc, id est iniustum esse pro contrario sumitur. ergo, si in opinionibus contrarij, id est iniusti affirmatio, contraria non est, non erit & in uocibus contraria affirmatio, sed potius negatio quæ est, nullus homo iustus est. Quare inquit considerandum est cui opinioni falsæ opinio uera sit cōtraria, nam siqua res bona sit, uerum est de ea dicere, quoniam bonū est, contra quam propositionem falsum est dicere, quia malum est, falsum etiam quia non bonum est. Sed uidendum est quæ harum sit magis contraria ueræ affirmationi, quæ dicit bonum esse quod bonum est, utrum falsa illa contraria est, quę id quod bonum est dicit esse malum, an ea quę id quod bonum est dicit esse non bonum. Atque hoc est quod ait, Dico autem hoc modo, est quædam opinatio uera boni. quoniam bonum est, alia uero falsa quoniam nō bonum est, alia uero quoniam malum est. Quænam ergo harum contraria est ueræ, id est utrum ea quæ negat id quod est, an ea, quæ ponit id quod non est. Quæ magis harum ei quæ dicit esse, id quod est uideatur esse contraria, requirendum est. Sed quod his adiecit & si est una, secundum quam contraria, tale est. Contrariorum alia sunt habentia medium, alia uero sunt nō habentia. Et illorum quæ habent, siquis unum contrarium neget, non necesse est per illam negationem illud aliud contrarium intelligere. Nā quoniam inter album & nigrum est aliquid, siquis dicat non est album, non iccirco nigrum esse monstrauit. potest enim esse & rubrum, & quicquid aliud in talium contrariorum medietate locatum est. In illis uero contrarijs, quæ medio carēt, nihil differt negare rem propositam, an affirmare cōtrariam. Nihil enim differt dicere diem non esse, quam dicere noctem esse, hoc est enim diem non esse, quod esse noctem. nihil enim est inter noctem atque diem. Ergo in his affirmatio contrarij idem ualet, quod rei propositæ negatio. Ergo nunc hoc dicit, etiam si in aliquibus inquit tales propositiones inueniuntur, ut & negatio rei propositæ, & affirmatio contrarij idem ualeat, & sint unæ significatione: Quærendum est secundum quam enunciationem propositio magis est contraria, an secundum eam quæ dicit non esse diem, an secundum eam quæ proponit esse noctem. Inuestigandum igitur est, quæ harum, quamquam unum utraque significet, magis est contraria ei quæ dicit, esse diem. hoc est enim quod ait, Et si est una, secundum quam contraria, id est & si unum significabunt aliquando rei negatio & contrarij affirmatio, secundum quam harum magis est contraria propositio superiori propositæ enunciationi.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim, quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, eadem fortasse opinio est, & uera; siue plures, siue una sit. Sunt autem ista contraria, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

115. Contrariorum naturam prius recte determinat, qui de contrarijs propositionibus tractat. Quidam enim putauerunt contrarias esse opiniones, quæ sint contrariarum rerum, quod Aristoteles negat. dicit enim falsam esse definitionem, quæ determinat eas esse contrarias opiniones, quæ sunt contrariarum rerum. Nam cum sit contrarium bonum malo, possumus habere opinionem de bono, quoniam bonum est, & hęc uera est. possumus rursus id quod malum est, putare malum, & hæc rursus uera est, & opiniones quidem boni, quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, cōtrariarum rerum sunt, tamen utræque sunt ueræ. Sed contrariæ utræque ueræ esse non possunt. Falso igitur definitum est eas esse contrarias opiniones quæ contrariarum sint rerum. Quod autem ait, Boni enim quoniam bonum est, & mali, quoniam malum est, eadem fortasse opinio est & uera. Ius id quod dixit eadem, ad id retulit quod post secutus est, uera nanque ueræ in eo quod ueræ sunt eadem sunt, aut certe quod eiusdem esset opinionis, quod bonum esset, bonum putare, quod malum esset, malum. Siue autem eadem sint, siue plures. contraria esse non poterunt, iccirco quoniam simul ueræ sunt. Sunt autem ista contraria, sed non eo quòd contrariorum sint, contrariæ sunt, sed magis eo quod contrarie. sunt autem inquit ista. s. quæ sunt in opinionibus cōtraria, non tamen contraria, quando cōtrariorum sunt, sed potius, quando de uno eodemque diuerso modo & contrarie suspicantur. hoc est enim quod ait, Sunt autem ista contraria, ea scilicet quæ in animæ opinionibus posita sunt, quorum propositiones sunt contrariæ, non eo quòd sunt contrariorum, sed potius eo quòd de uno eodemque subiecto contrarie suspicantur: ut siquis de bono suspicetur, quoniam bonum est, & rursus alius de eodem bono quoniam malum est, hæc sunt contraria, quæ ueræ simul esse non possunt. Et de eodem subiecto, id est bono nunc bene, nunc uero male, id est contrarie suspicantur.

Si ergo boni, quoniam bonum est, opinatio est: alia uero, quoniam non est bonum. Est uero & alia, quoniam aliud aliquid est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinantur, neque quæcunque non esse quod est (Infinitæ enim utræque sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse quod est) sed in quibus fallacia est. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes. ex oppositis uero sunt generationes. Quare etiam fallacia.

116. Huius argumenti principium est, quo pro confesso utitur & probato, quòd unius rei plura atq; infinita non possint esse contraria, quare unius rei unum erit contrarium. Est ergo opinio boni, quoniam bonum est & hæc uera est: est rursus boni, quoniam nō est, & hæc falsa est. Potest etiam esse quæ putet esse bonum id, quod non est, ut siquis dicat id quod est bonum, quoniam malum est, uel quoniam quantitas est, uel quoniam aliquid quod non est. Sed hęc quæ de bono dici possunt, quę ipsum bonum non sint, infinita sunt. Rursus possumus de bono arbitrari multa non esse, quæ sunt. Bonum enim quod honestum est possumus dicere: quoniam honestum non est, possumus dicere: quoniam utile non est, possumus quoque dicere: quoniam expetendum non est, & alia plura. Infinita ergo sunt & ea quæ possumus arbitrari de bono, quoniam est id quod bonum ipsum non est. Et ea quæ opinamur non esse bonum quod est, ea quoque sunt infinita. Quare nec ea quæ putat opinio bonum esse quod non est nec ea quę putat non esse quod est, ei opinioni ponenda est esse contraria. quæ putat bonum esse quod bonum est. Hoc est enim quod ait, Aliarum quidem nulla ponenda est, neque quæcunq; esse quod non est opinatur, ut dicamus de bono, quoniam malum est, uel inutile uel turpe, neque quæcunq; non esse quod est, ut si de eodē bono dicamus, bonum expetendum non est, bonum honestum nō est. Infinitæ enim utræq; sunt, & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse quod est. Hæ igitur reijciendæ sunt, & ad nullam contrarij opinionem sumendæ, quoniam infinitæ sunt, cum semper contrariorum oppositio sit finita. Quæcunque autem contrariæ ponendæ sint opiniones, sequitur dicēs, Sed in quibus est fallacia. hæ autem sunt ex his ex quibus sunt, & generationes. ex oppositis uero generationes, quare etiam fallacia. Opinioni inquit de bono quoniam bonum est, contraria illa sola ponenda est, in qua primum fallacia reperitur. In qua autem fallacia primum reperiatur, ostendit per id quod dixit. Ex quibus sunt, & generationes fallacia facillime reperitur. Generatio enim semper ex oppositis est. quoties enim aliquid fit album, non fit ex dulci. nec ex duro. nec ex liquido, sed ex non albo. Et quod dulce fit, non fit ex calido, neque frigido, nec nigro. nec ex ulla alia qualitate, nisi ex sibi opposito, id est non dulci. Eodemque modo in alijs sese res habet. Omnis ergo generatio ex eo fit quod non fuit, ut dulce ex non dulci, album ex non albo, calidum ex non calido. Quare si generationes quidem ex oppositis sunt, in his autem est fallacia, in quibus sunt generationes, erit in oppositis prima fallacia. Prima nanq; fallacia est, non putare aliquid esse quod est. Secunda, putare esse quod non est, ut in eo quod est bonum, prima fallacia est putare illud non esse bonum. Secunda, malum esse arbitrari quod bonum est. Quocirca illic maxime ponenda est contrarietas, ubi est prima fallacia: in his autem est prima fallacia, ex quibus generationes oriuntur. Generationes uero dico esse quæ sunt ex his quæ id quod sunt, non fuerunt. Generationes autem sunt ex oppositis. in oppositis est igitur prima fallacia. sed in quibus est prima fallacia, maxime contraria illa ponenda sunt. opposita igitur maxime contraria sunt, sed bonum esse, & bonum non esse opposita sunt. Bonum igitur non esse ei quod est bonum esse contrarium est, non illud quod est malum esse, quod maiori argumentatione confirmat.

Si ergo quod bonum est, & bonum & non malum est, & hoc quidem secundum se, illud uero secundum accidens. Accidit enim ei malum non esse, magis autem in uno quoq; uera est: que secundum se est, & falsa, siquidem & uera ergo ea que est, quoniam non est bonum quod bonum est, secundum se falsa est. illa uero que est, quoniam malum, est enim que est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea que est negationis opinio, quam ea que est contrarij.

117. Persubtilis argumentatio tali ratione formata est, Bonum inquit & bonum est, & non malum, quorum unum secundum se, & proxime, & naturaliter est, hoc scilicet quod bonum est: alterum uero est accidentaliter, idest quod malum non est. Accidit enim ei quod bonum est, ut malum non sit, ergo quod bonum est naturalius habet bonum esse, quam non esse malum. illud enim secundum se inest, illud (ut dictum est) secundum accidens. Quod si hoc est, uerior est ea propositio quæ affirmat quod secundum se est, quam illa quæ affirmat quod secundum accidens est. Est autem secundum se bonum esse quod bonum est, secundum accidens uero malum non esse quod bonum est. uerius igitur & propinquius est dicere de bono quoniam bonum est, quem dicere de bono quoniam malum non est. quod si hoc est, etiam opinio quæ secundum se falsa est, mendacior iuste uidebitur ea quæ secundum accidens mentitur. Nam si illa uera est propinquius, quæ secundum se est, illa erit falsa propinquius quæ secundum se est Hoc est enim quod ait, magis autem in uno quoque est uera, quæ secundum se est etiam falsa, sicut & uera, si illa magis uera est quæ secundum se est, recte illa magis falsa dicitur, quæ secundum se falsa est, idest quę id negat quod secundum se uerum est. Ergo ea quæ est quoniam non est bonum, quod bonum est, secundum se consistens falsa est. Ad quid tendat tota superior argumentatio continua disputatione subnectit Superius enim dictum est opinionem eam quæ putat bonum esse, quod bonum est, secundum se esse: quare illa opinio quæ dicit non esse bonum, quod bonum est, falsa est, & de ea re falsa est, quæ secundum se uera est. Secundum se enim uera est opinio, quæ putat bonum esse quod bonum est: quæ uero arbitratur non esse bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se est, ueritatem opinionis intercipit. Nam bonum esse quod bonum est quisquis opinatur, secundum ipsius boni naturam habet opinionem, atque ideo secundum se opiniones huiusmodi nominantur. quare erit hæc quoque secundum se falsa, quoniam secundum se ueritatis uidetur auferre propositionem, idem autem bonum secundum accidens est, non malum. Et hoc de bono uerum est dicere, quoniam non est malum, sed accidentaliter. Bono enim accidit non esse malum. illa uero quæ putat malum esse quod bonum est, aufert non malum ab eo quod bonum est, & interimit rem secundum accidens ueram. uera namque est opinio, quæ dicit non esse malum quod bonum est, sed secundum accidens. quare secundum accidens falsa erit ea, quæ dicit malum esse, quod bonum est. Ille enim propositionem tollit, quæ secundum accidens uera est. Quare quoniam propior est ea, quæ secundum se est quam ea quæ secundum accidens, falsitas eius quæ secundum se est, fallacior erit ea falsitate, quæ secundum accidens est. Sed ea quæ putat non esse bonum, quod bonum est, secundum se ueritatis peremptoria est ea uero quæ dicit malum esse quod bonum est, eius quod est non esse malum quod bonum est, secundum accidens rei ueræ peremptoria est. Quare falsior est ea quæ dicit non esse bonum quod bonum est, quam ea quæ dicit esse malum id quod est bonum.

Falsus autem est maxime circa singula qui habet contrariam opinionem. Contraria enim sunt eorum que plurimum circa idem differunt. Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

118. Quærebatur utrum affirmatio contrarij, an negatio propositæ rei, eidem propositæ rei affirmationi magis possit esse contraria. Sed nunc hoc dicit, quod quæ falsa sunt magis, ea sunt magis contraria. Contraria enim sunt quæcunque circa eandem rem plurimum differunt, ut circa colorem album & nigrum. ergo quæ maxime falsa sunt, & maxime uera, ea plurimum a se distant. Maxime autem uera est secundum se consistentis rei enunciatio. Maxime autem falsa secundum se consistentis ueritatis peremptoria. Necesse est autem inter affirmationem contrarij, & negationem propositæ rei unam magis esse contrariam. Falsior autem & magis contraria est opinio illa, quæ contradictionem cogitat, ut ea quæ est non esse bonum quod bonum est, quam ea opinio quæ habet malum esse quod bonum est, quoniam ea quę sunt in uocibus opiniones sequuntur, simili modo negatio eius quæ est, omne bonum bonum est, ea s quæ dicit, nullum bonum bonum est, magis est contraria, quam ea quæ proponit omne bonum, malum est. Quocirca & in alijs quoque, ut in ea quæ est omnis homo iustus est, magis est contraria illa quæ dicit, nullus homo iustus est, quam ea quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Illa uero que est, quoniam malum est, quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

119. Addit ad demonstrationem superiorem argumentum quod demonstret magis esse contrariam eam quæ negat potius, quam eam quæ contrariam affirmat, implicita est inquit affirmatio contrarij. Quisquis enim putat id quod bonum est malum esse, fieri aliter non potest, nisi illud quoq; putet, non esse bonum. Quare duplex quodammodo propositio est ea quæ dicit malum esse quod bonum est. Nam etiam illud in se continet, quod bonum non est. Simplex autem est propositio, bonum esse quod bonum est, & simplici simplex potest magis esse contraria, simplexque est negatio quod bonum est, non esse bonum, hæc igitur magis contraria est.

Amplius si etiam in alijs similiter oportet se habere, & hic uidetur bene esse dictum. aut enim ubique ea que est contradictio, aut nusquam, quibus uero non est contrarium, de his quidem est falsa ea que est uere opposita, ut qui hominẽ non putat hominem, falsus est, ergo si he contrarie sunt, & alia que sunt contradictiones.

120. Aut in omnibus inquit uere dicitur contradictionem magis esse contrariam, quam contrarij affirmationem, aut nusquam. Aut enim & in alijs quoque idem euenire oportet, aut ne hic quidem uerum est, quod dicitur, contrariam esse eã quæ contradictionis est, idest negationis potius, quam contrarij affirmationem. Hoc autem speculemur inquit in his quæ contrarium non habent, ut in homine. Siquis enim putet hominem hominem esse, uera est: siquis uero hominem putet non esse hominem, falsa. Siquis autem putet hominem equum esse, nullus dixerit hanc magis esse contrariam quæ putat hominem equum esse, quam quæ hominem non esse hominem arbitratur. Quare si in his quæ contraria non habent, illa contraria est, quæ contradictione formatur, in his quoque quæ habent contraria, non contrarij affirmationis, sed negationis propositio magis contraria est.

Amplius similiter se habent boni, quoniam bonum est, & non boni, quoniam non bonum est. Et ad hæc, boni quoniam non bonum est, & non boni, quoniam bonum est. Illi ergo que est non boni, quoniam non bonum est, uere opinationi quenam est contraria? Non enim ea que dicit, quoniam malum est. Simul enim aliquando erunt uere. nunquam autem uera uere est contraria. Est enim quiddam non bonum, malum. Quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa que est, quoniam non malum: uera enim, & hec. simul enim & he erunt. Relinquitur ergo ei que est non bonum, quoniam non bonum est, contraria ea que est non bonum, quoniam bonum est. falsa enim hec, quare & ei que est boni, quoniam bonum est, ea que est boni, quoniam non bonum est.

121. Et similitudine, & proportione contrarietatis uim propositionum uestigare conatur. Sed has propositiones prius disponamus, post autem quantum possumus breuiter uim Aristotelicæ argumentationis exequamur.

Vera boni	quoniam bonum est.
Falsa boni	quoniam bonum non est.
Vera non boni	quoniam non bonum est.
Falsa non boni	quoniam bonum est

Harum quatuor opinionum duæ ueræ sunt: duæ falsæ. Illa quæ est boni, quoniam bonum est, uera est. illa quæ est boni, quoniam bonum non est falsa est. Rursus illa quæ est non boni, quoniam bonum non est, uera est. illa quæ est non boni, quoniam bonum est, falsa est. Ergo hæc est similitudo & proportio harum quatuor propositionum. Nam quemadmodum se habet opinio boni, quoniam bonum est ad eam opinionem quæ est boni, quoniam bonum non est, eodem modo sese habet, & opinio quæ est non boni, quoniam non bonum est, ad eam quæ est non boni, quoniam bonum est. Nam sicut illic, uera una est, altera falsa, ita quoque hic una uera est, altera falsa. Capit igitur exemplum prius ab ea quæ est, non boni, quoniam non bonum est. Hæc enim inquit cum uera sit, quam huic ponemus esse contrariam? eam ne quæ dicit malum est? sed non est contraria. Potest enim simul esse uera, & ea quæ dicit non esse bonum, quod bonum non est, & ea quæ dicit malum esse, quod bonum non est. Sunt enim quædam non bona quæ mala sunt. Quocirca contrariæ non sunt. in quibus ponitur quod non bonum est, bonum non esse. Et quod non est bonum, malum esse. Contraria enim ueræ simul nequeunt inueniri, & uera ueræ contraria nunquam est sed nec illa poterit esse contraria huic, quæ dicit malum esse quod bonum non est. Possunt enim quædam non quidem esse bona, non esse tamen mala, ut ex arbore nullius utilitatis causa ramum defringere, si arborem nihil lædat, neque malum, neque bonum est. Quare ueræ simul possunt esse, & hæ quoque quæ opinantur id, quod est non bonum, quoniam non bonum est, & id quod est non bonum, quoniam malum non est. Quare nec hæ contrariæ sunt. Restat igitur, ut eius opinionis, quæ est non boni, quoniam non bonum est, ea sit contraria quæ est non boni, quoniam bonum est. Quod si in his quatuor propositionibus, quas supra descripsimus similitudo seruatur, & sicut est opinio non boni, quoniam non bonum est, ad eam quę est non boni, quoniam bonum est, sic opinio boni, quoniam bonum est ad opinionem boni, quoniam bonum non est. contraria autem est opinio non boni, quoniam bonum non est, opinioni non boni, quoniam bonum est. contraria igitur erit opinioni boni, quoniam bonum est, opinio boni, quoniam bonum non est.

Manifestum est autem, quoniam nihil interest nec si uniuersaliter ponamus affirmationem. Huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni, quę opinatur, quoniam omne quod est bonum, bonum est, ea quę est, quoniam nihil horum quę bona sunt, bonum est. Nam eius quę est boni, quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quę opinatur id, quod bonum est, quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo, quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. Similiter autem, & in non bono. Quare si in opinione sic se habet: (Sunt autem hę quę sunt in uoce affirmationes, & negationes notę eorum quę sunt in anima.) manifestum est, quoniam affirmationi contraria quidem negatio est, circa idem uniuersalis, ut ei quę est, quoniam omne bonum, bonum est, uel quoniam omnis homo bonus est, ea quę est, quoniam nullum, uel nullus. contradictorię autem, quoniam non omne, aut non omnis.

121. Illud quoque recte commemorat, quod nihil differt in opinionibus hæc esse contraria non uniuersaliter constitutis, & in iis quæ sibi uniuersaliter opponuntur. Similiter enim in ea quoque opinione quæ arbitratur, omne bonum, bonum esse, illa contraria est quæ putat, nullum bonum, bonum esse. Nam quod dicimus bonum esse id, quod bonum est, id si in opinione uniuersaliter affirmetur, ita putandum est, quicquid bonum est, bonum esse. Hoc autem nihil differt, tanquam si dicamus omne bonum bonum est. Quæ opinio cum sit uera, illa ei contrarie opponitur, quæ dicit quicquid bonum est, bonum non est. Hoc autem nihil differt tanquam si opinemur nullum bonum bonum esse. & in non bono quoque eodem modo, ut si ita dicamus, omne quod non bonum est, non est bonum. & rursus, omne quod non bonum est, bonum est, eodem modo sibi sunt istæ contrariæ, ut una uera sit, altera falsa. Quod in contrariis maxime reperitur. Quare tota disputatio quæstioque ita concluditur. Nam si ea quæ sunt in anima principia quædam sunt eorum quæ significantur in uoce, uox autem nota quædam est animæ passionum, quicquid contingit in anima, idem quoque ad uocem redire necesse est. Quod si uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio sunt in opinione contrariæ, eædem quoque in uocibus erunt, idest non erit ea contraria quæ contrarium affirmat. sed ea quæ id, quod ante propositum est, per uniuersalitatis contrarietatem negat. ut est omne bonum bonum est, uel omnis homo bonus est, his contraria est, nullum bonum est, uel nullus homo bonus est. Hoc est enim quod ait, quoniam nullum, uel nullus. nullum ad illam referens propositionem, quæ dicit omne bonum, bonum est. Nullus illi scilicet opponit quæ dicit, omnis homo bonus est, ut sint hoc modo, omne bonum bonum esse, huic contraria est, nullum bonum bonum est. Rursus omnis homo bonus est, huic contraria, nullus homo bonus est. contradictorias autem dicit eas esse quas supra posuit, dum de uniuersalibus, ac particularibus loqueretur, eas scilicet quæ sunt angulares. Vniuersalis enim affirmatio particulari negationi: & particularis affirmatio uniuersali negationi per contradictionem opponi monstrata est.

Manifestum est autem, quoniam & ueram ueræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. contrarię enim sunt, quę circa opposita sunt, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. Simul autem non contingit eidem inesse contraria.

123. Ex his quæ supra sunt dicta, illud quoq; colligit, quod nec ea quæ sunt contraria uera simul esse possunt, nec ea quæ uera sunt sibi possint esse contraria. & hoc non solum in opinionibus esse, ut uera opinio ueræ opinioni contraria sit, sed in propositionibus quoque. neque enim fieri potest, ut duas contrarias simul ueras esse contingat. Et hoc per syllogismum colligit huiusmodi. Omnia contraria sunt opposita. Quæ autem opposita sunt, simul eidem inesse non possunt. contraria igitur in uno eodemque esse natura non patitur, quare si duo uera de eodem prædicari possunt, duo autem contraria eidem inesse non possunt. Quæ contraria sunt, uera esse nulla naturæ ratione permittitur. Hoc est enim quod ait. contraria enim sunt quæ circa opposita sunt, idest omne contrarium oppositum est, nec fieri potest, ut quæ sunt contraria in oppositis non contineantur. sicut enim in prædicamentis edocuit, contrariorum genus quoddam est oppositio, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem, id est duo uera possunt simul esse: & de eodem simul uere prædicari, ut cum dicimus aliquid bonum non esse, & malum esse, utræque simul ueræ dici possunt. Possunt enim quædam quæ cum bona non sint, tamen mala esse. ut turpitudo bona quidem non est, malum tamen est. Ergo ea quæ uera sunt, simul ut prædicentur uere fieri potest, & ut in eodem sint. simul autem eidem non contingit inesse contraria. Quocirca si uera quidem possunt eidem inesse, contraria autem eidem inesse non possunt, ea quæ contraria sunt. uera simul esse non possunt, quare conuertitur, nec quæ uera simul sunt, contraria esse non possunt. Non igitur fieri potest, ut uel in opinionibus, uel in propositionibus ea quæ uera sunt, possit aliquis recte contraria suspicari. Hæc autem quantum breuitas expositionis permittebat expressimus. Quid autem altior huius libri tractatus edoceat, secundæ editionis series explicabit.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI,

in librum Aristotelis de Interpretatione, editionis secundæ, idest maiorum commentariorum,

LIBER PRIMVS.

LEXANDER in commentarijs suis hac se impulsum causa pronunciat sumpsisse longissimum expositionis laborem, quod in multis ille e priorum sententijs scriptorum dissideret. Mihi uero maior persequendi operis causa est, quod non facile quisquam, uel transferendi, uel etiam commentandi, continuam sumpserit seriem, nisi quod Vetetius Prætextatus priores postremosq; analyticos non uertendo Aristotelem latino sermoni tradidit, sed transferendo Themistium, quod qui utrosque legit, facile intelligit. Albinus quoque de eisdem rebus scripsisse perhibetur, cuius ego geumetricos quidem libros editos scio, de dialectica uero diu multumq; quæsitos reperire non ualui. Siue igitur ille omnino tacuit, nos prætermissa dicemus: siue aliquid scripsit, nos quoque docti uiri imitati studium in eadem laude uersabimur. Sed quanquam multa sint Aristotelis, quæ subtilissima philosophiæ arte celata sunt, hic tamen ante omnia liber nimis & acumine sententiarum, & uerborum breuitate constrictus est. Quocirca plus hic, quam in decem prædicamentis expositione sudabitur. Prius ergo quid uox sit definiendum est: hoc enim perspicuo & manifesto omnis libri huius patefiet intentio. Vox est aeris per linguam percussio, quæ per quasdam gutturis partes, quæ arteriæ uocantur, ab animali profertur. Sunt enim quidam alij soni, qui eodem perficiuntur flatu, quos lingua non percutit, ut est tussis, hæc enim flatu fit quodam per arterias egrediente, sed nulla linguæ impressione formatur. atq; ideo nec ullis subiacet elementis, scribi enim nullo modo potest. Quocirca uox hæc non dicitur, sed tantum sonus. Illa quoque potest esse definitio uocis, ut eam dicamus sonum esse cum quadam imaginatione significandi. Vox nanque cum emittitur, significationis alicuius causa profertur. Tussis uero cum sonus sit, nullius significationis causa surrepit potius, quam profertur. Quare quoniam flatus noster ita sese habet, ut si ita percutiatur atque formetur, ut eum lingua percutiat, uox sit, si eum lingua ita percutiat, ut terminato quodam & circumscripto sono uox exeat, locutio fit, quæ græce dicitur λέξις. Locutio enim est articulata uox. neque enim hanc sermonem, idest λέξιν, dictionem dicemus, iccirco quòd φάσιν dictionem interpretamur, λέξιν, locutionem. Huius locutionis partes sunt litteræ, quæ cum coniunctæ fuerint, unam efficiunt uocem coniunctã compositamque, quæ locutio prædicatur. Siue autem aliquid quæcunque uox significet, ut est hic sermo, homo, siue omnino nihil siue positum alicui nomẽ significare possit, ut est blictiri: hæc enim uox cum per se nihil significet, posita tantum ut alicui nomen sit, significabit: siue per se quidẽ nihil significet, cũ alijs uero iuncta designet, ut sunt coniunctiones: hæc omnis locutiones uocantur, ut sit propria locutionis forma, uox composita quæ literis describatur. Vt igitur sit locutio, uoce opus est, i. eo sono quem percutit lingua. Et ut uox ipsa sit per linguam determinata in eum sonum, qui inscribi litteris possit, similiter opus est eo sono, quẽ percutit linguæ: sed ut hæc locutio significatiua sit, illud quoq; addi oportet, ut sit aliqua significandi imaginatio, per quã id quod in uoce, uel in locutione est, proferatur. Aut certe ita dicendũ est, si in hoc flatu, quem per arterias emittimus, fit linguæ sole percussio, uox est: si uero talis percussio fit, ut in litteras redigat sonum, locutio est. quod si uis quoq; quædam imaginationis addatur, illa significatiua uox redditur. concurrentibus igitur his tribus, linguæ percussione, articulato uocis sonitu, imaginatione aliqua proferendi, fit interpretatio. Interpretatio nanq; est uox articulata per seipsam significans. Quocirca nõ omnis uox interpretatio est. sunt.n. cæterorũ animalium uoces, quæ interpretationis uocabulo non tenentur. nec omnis locutio interpretatio est, iccirco quia (ut dictũ est) sunt locutiones quædam, quæ significatione careant, & cũ per se quædã non significent, iuncta tamen cum alijs significant, ut coniunctiones. Interpretatio autem in solis per se significatiuis & articulatis uocibus permanet. Quare conuertitur, ut quicquid sit interpretatio, illud significet: & quicquid significat, interpretationis uocabulo nuncupetur. unde etiã ipse quoq; Aristoteles in libris, quos de arte poetica scripsit, locutionis partes esse syllabas & cõiunctiones etiã tradidit, quarum syllabæ in eo quod sunt syllabæ, nihil omnino significant. Cõiunctiones uero consignificare quidem possunt, per se uero nihil designant. Interpretationis uero partes hoc libro constituit nomen & uerbum, quæ s. per seipsa significant, nihilominus quoq; orationẽ interpretationem esse cõst[i]tuit, quæ & ipsa cum uox sit & significatiuis partibus iuncta, significatione non caret. Quare, quoniam non de oratione sola, sed etiam de nomine & uerbo, nec uero de sola locutione, sed etiam de significatiua locutione, quæ est interpretatio, in hoc libro ab Aristotele tractatur iccirco, quoniam uerbis atque nominibus & significatiuis locutionibus nomen interpretationis aptatur, a communi nomine eorum de quibus in hoc libro tractatur, idest ab interpretatione, ipse quoq; de interpretatione liber inscriptus est. cuius expositionem nos scilicet quam maxime a Porphyrio, quanquã etiam a cæteris transferentes, latina oratione digessimus. Hic enim nobis expositor & intellectus acumine, & sententiarum dispositione uidetur excellere. Erunt ergo interpretationis duæ primæ partes nomen & uerbum. his enim quicquid est in animi intellectibus designatur. his nanque totus orationis ordo efficitur, & inquantum uox ipsa quidem intellectus significat, in has duas (ut dictum est) secatur partes, nomen & uerbum: inquantum uero uox per intellectuum medietatem, subiectas intellectui res demonstrat significatiuarum uocum Aristoteles numerum in decem prædicamenta partitus est: atque hoc distat libri huius intentio, a prædicamentorum intentione multitudinem numerositate collecta, ut hic quidem tantum de numero significatiuarum uocum quæratur, quantum ad ipsas attinet uoces, quibus significatiuis uocibus intellectus animi designentur, quæ sunt quidem simplicia nomina & uerba, ex his uero compositæ orationes. Prædicamentorum uero hæc intentio est, de significatiuis rerum uocibus tractare in tantum, quantum eas animi medius significans intellectus. uocis enim quædam qualitas est nomen & uerbum, quæ utrum illa ipsa decem prædicamenta significant. Decem nanque prædicamenta nunquam sine aliqua uerbi qualitate uel nominis proferuntur. Quare erit libri huius intentio de significatiuis rerum uocibus in tantum quantum conceptiones animi intellectusque significent. de decem autem prædicamentis libri intentio in eius commentario dicta est, quoniam sit de significatiuis rerum uocibus, quot partibus distribui possit earum significatio in tantum, quantum per sensuum, atque intellectuum medietatem, res subiectas intellectibus, uoces ipsæ ualeant designare. In opere uero de arte poetica non eodem modo diuidit locutionem, sed omnes omnino locutionis partes apposuit, confirmans esse locutionis partes elementa, syllabas, coniunctiones, articulos, nomina, casus, uerba, orationes. locutio nanque non in solis significatiuis uocibus constat, sed supergrediens significationes uocum, ad articulatos sonos usque consistit. Quælibet enim syllaba, & quælibet alia uox, quæ scribi litteris potest, locutionis nomine continetur, quæ græce dicitur λέξις. Sed non eodem modo interpretatio. huic nanq; non est satis, ut sit huiusmodi uox quæ litteris ualeat inscribi, sed ad hoc, ut aliquid quoq; significet. Prædicamentorũ uero in hoc ratio constituta est, in quo hæ duæ partes interpretationis, res intellectibus subiectas designent. Nam quoniam decem res omnino in omni natura reperiuntur, decem quoq; intellectus erunt: quos intellectus, quoniam nomina & uerba significant, decem omnino erunt prædicamenta, quæ uerbis atque nominibus designentur. duo uero quædam sunt, idest nomen & uerbum, quæ ipsos significent intellectus. sunt igitur elementa interpretationis uerba & nomina, propriæ uero partes quibus ipsa constat interpretatio, sunt orationes. Orationum uero aliæ sunt perfectæ, aliæ imperfectæ. perfectæ sunt, ex quibus plene id, quod dicitur ualet intelligi. imperfectæ uero in quibus aliquid adhuc plenius animus expectat audire, ut est Socrates cum Platone. Nullo enim addito orationis intellectus adhuc pendet, ac titubat, & auditor aliquid ultra expectat audire. Perfectarũ uero orationũ partes quinq; sunt, Deprecatiua, ut Iuppiter omnipotens precibus si flecteris ullis.

Da

Da deinde auxilium pater, atque hæc omnia firma. Imperatiua, ut, Vade age nate, uoca zephyros, & labere pennis. Interrogatiua, ut Dic mihi Damœta cuium pecus, an Melibœi? Vocatiua, ut O pater, ò hominum rerumque æterna potestas. Enunciatiua, in qua ueritas, uel falsitas inuenitur, ut Principio arboribus uaria est natura creandis. Huius autem duæ partes sunt: est nanque & simplex oratio enunciatiua, & composita. simplex, ut dies est, lux est. composita, ut, si dies est, lux est. In hoc igitur libro Aristoteles de enunciatiua simplici oratione disputat, & de eius elementis, nomine, atque uerbo. Quæ quoniam significatiua sunt, & significatiua uox, & articulata, interpretationis nomine continetur, de communi (ut dictum est) uocabulo, librum de interpretatione appellauit. Et Teophrastus quidem in eo libro, quem de affirmatione & negatione composuit, de enunciatiua oratione tractauit. Stoici quoque in his libris quos περὶ ἀξιωμάτων appellant, de eisdem nihilominus disputant, sed illi quidem & de simplici, & de non simplici oratione enunciatiua speculantur. Aristo. uero in hoc libro nihil nisi de sola simplici enunciatiua oratione considerat. Aspasius quoque & Alexander, sicut in alijs Aristo. libris, in hoc quoque commentarios ediderunt, sed uterque Aristotelem de oratione tractasse pronunciat. Nam si proferre aliquid oratione (ut aiunt ipsi) interpretari est de interpretatione nimirum liber ueluti de oratione perscriptus est, quasi uero sola oratio, ac non uerba quoque, & nomina interpretationis uocabulo concludantur. Æque nanque ac oratio, tam uerba, & nomina, quæ sunt interpretationis elementa, nomine interpretationis uocantur. Sed Alexander addidit imperfecte sese habere libri titulum, neque enim designare de qua oratione perscripserit. multæ nanque (ut dictum est) sunt orationes, sed adijciendum, uel subintelligendum putat de oratione illum scribere philosophica, uel dialectica, id est qua uerum falsumque ualeat expediri. Sed qui semel solam orationem interpretationis nomine uocari recipit, in intellectu quoque ipsius inscriptionis errauit. cur enim putaret imperfectum esse titulum, quoniam nihil de qua oratione disputaret, adiecerit? ut siquis interrogans quid est homo, alio respondente animal, culpet ac dicat, imperfecte illum dixisse quid sit, quoniam non sit omnes differentias persecutus. Quod si huic, idest homini, sunt quædam alia communia ad nomen animalis, nihil tamen impedit perfecte demonstrasse quid homo esset, eum qui animal dixerit. Si enim differentias addat quis siue non, hominem animal necesse est esse. Eodem quoque modo & de oratione, si quis hoc concedat primum, nihil aliud interpretatione dici nisi orationem, cur qui de interpretatione inscripserit, & de qua interpretatione dicat non addiderit, culpatur? satis est enim eum libri titulum etiam de aliqua continenti communione fecisse, ut nos eum & de nominibus, & uerbis, & de orationibus, cum hæc omnia uno interpretationis nomine continerentur, supra fecisse docuimus, cum hic liber ab eo de interpretatione nominatus est. Sed quod addidit illam interpretationem solam dici, qua in oratione possit ueritas, & falsitas inueniri, ut est enunciatiua oratio, fingentis est (ut ait Porphyrius) significationem nominis potius, quam docentis, atque ille quidem, & in intentione libri, & in titulo falsus est, sed non eodem modo de iudicio quoque libri huius errat. Andronicus enim librum hunc Aristotelis esse non putat, quem Alexander uere fortiterque redarguit. Quem cum exactum diligentemque Aristotelis librorum & iudicem, & repertorem iudicarit antiquitas, cur in huius libri iudicio sit falsus, prorsus est magna admiratione dignissimum. Non esse nanque proprium Aristotelis hinc conatur ostendere, quoniam quædam Aristoteles in principio libri huius de intellectibus animi tractat, quos intellectus animæ passiones uocauit, & de his se plenius in libris de anima disputasse commemorat. & quoniam passiones animæ uocabat uel tristitiam, uel gaudium, uel cupiditatem, uel alias huiusmodi affectiones, dicit Andronicus ex hoc probari hunc librum Aristotelis non esse. quod de huiusmodi affectionibus nihil in libris de anima tractauisset, non intelligens in hoc libro Aristotelem passiones animæ non pro affectionibus, sed pro intellectibus posuisse. His Alexander multa alia addit argumenta, cur hoc opus maxime Aristotelis esse uideatur. Ea nanque dicuntur hic, quæ sententijs Aristotelis, quæ sunt de enunciatiua oratione consentiant. Illud quoque quòd stylus ipse propter breuitatem pressior ab Aristotelis obscuritate non discrepat. Et quod Teophrastus, ut in alijs solet, cum de similibus rebus tractat, quæ scilicet ab Aristotele ante tractata sunt, in libro quoque de affirmatione & negatione isdem aliquibus uerbis utitur, quibus in hoc libro Aristoteles usus est. Idem quoque Teophrastus dat signum hunc Aristotelis librum esse, in omnibus enim de quibus ipse disputat post magistrum, leniter ea tangit quæ ab Aristotele dicta ante cognouit, alias uero diligentius res non ab Aristotele tractatas exequitur. Hic quoque idem fecit. nam quæ Aristoteles hoc libro de enunciatione tractauit, leuiter ab illo transcursa sunt, quæ uero magister eius tacuit, ipse subtiliori modo considerationis adiecit. Addit quoque hanc causam, quoniam Aristoteles quidem de syllogismis scribere animatus, nunquam id recte facere potuisset, nisi quædam de propositionibus annotaret. Mihi quoque uidetur hoc subtiliter perpendentibus liquere, hunc librum ad analyticos esse præparatum. Nam sicut hic de simplici propositione disputat: ita quoque in analyticis de simplicibus tantum considerat syllogismis, ut ipsa syllogismorum propositionumque simplicitas, non ad aliud nisi ad continens opus Aristotelis pertinere uideatur. Quare non est audiendus Andronicus, qui propter passionum nomen, hunc librum ab Aristotelis operibus separat. Aristoteles enim iccirco passiones animæ, intellectus uocauit, quòd intellectus, quos sermone dicere, & oratione proferre consueuimus, ex aliqua causa atque utilitate profecti sunt. ut enim dispersi homines colligerentur, & legibus uellent esse subiecti, ciuitatesque condere, utilitas quædam fuit & causa. Quocirca quæ ex aliqua utilitate ueniunt, ex passione quoque uenire necesse est. Nam ut diuina sine ulla sunt passione, ita nulla illis extrinsecus utilitas ualet adiungi. Quæ uero sunt passibilia, semper aliquam causam atque utilitatem quibus sustententur, inueniunt. Quocirca huiusmodi intellectus, qui ad alterum oratione proferendi sunt, quoniam ex aliqua causa atque utilitate uidentur esse collecti, recte passiones animi nominati sunt. Et de intentione quidem, & de libri inscriptione, & de eo quod hic maxime Aristotelis liber esse putandus est, hæc dicta sufficiant. Quid uero utilitatis habeat, non ignorabit, qui sciet qua in oratione ueritas constet & falsitas. In sola enim hæc enunciatiua oratione consistunt. Iam uero Quæ diuidant uerum falsumque. Quæue definita, uel quæ uariæ & mutabiliter ueritatem falsitatemque partiantur: Quæ iuncta dici possint, cum separata ualeant prædicari: Quæ separata dicantur, cum iuncta non sint prædicata: Quæ sint negationes cum modo propositionum: Quæ earum consequentiæ, aliaque plura in ipso opere considerator poterit diligenter agnoscere, quarum magnam experietur utilitatem. qui animum cura alicuius inuestigationis aduerterit. Sed nunc ad ipsius Aristotelis uerba ueniamus.

Primum oportet constituere, quid sit nomen & quid sit uerbum, postea quid negatio & affirmatio, & enunciatio, & oratio.

1. Librum inchoans de quibus in omni serie tractaturus sit, ante proposuit, ait enim oportere prius de quibus disputaturus est, definire, hic enim constituere, definire intelligendum est. determinandum nanque est quid hæc omnia sint, id est quid nomen sit, quid uerbum, & cetera, quæ elementa interpretationis esse prædiximus. Sed affirmatio atque negatio sub interpretatione sunt: Quare nomen & uerbum affirmationis & negationis elementa esse manifestum est. his enim compositis affirmatio & negatio coniunguntur. Existit hic quædam quæstio, cur duo tantum nomen & uerbum se determinare promittat, cum plures partes orationis esse uideantur. Quibus hoc dicendum est, tantum Aristotelem hoc libro definisse, quantum illi ad id quod instituerat tractare suffecit. Tractat nanque de simplici enunciatiua oratione, quæ scilicet huiusmodi est, ut iunctis tantum uerbis & nominibus componatur. Siquis enim nomen iungat & uerbum, ut dicat, Socrates ambulat, simplicem fecit enunciatiuam orationem. Enunciatiua nanque oratio est (ut supra memoraui) quæ habet in se ueri falsiue designationem. Sed in hoc quod dicimus, Socrates ambulat, aut ueritas necesse est contineatur, aut falsitas. hoc enim, si ambulante Socrate dicitur, uerum est si non ambulante falsum est. Perficitur ergo enunciatiua oratio simplex ex solis nominibus atque uerbis. Qua-

re superfluum est quærere. cur alias quoq; quæ uidentur orationis partes non proposuerit, qui non totius simpliciter orationis, sed tantum simplicis enunciationis instituit elementa partiri. quanquam hæ duæ . propriæ partes orationis dicendæ sunt, nomen scilicet atque uerbum · hæc enim per sese utraq; significat. Coniunctiones autem, uel præpositiones nihil omnino nisi cum alijs iunctæ designant. Participia uerbo cognata sunt, uel quod a gerundiuo modo ueniant, uel quod tempus propria significatione contineant. Interiectiones uero atque pronomina, nec non aduerbia in nominis loco ponenda sunt, idcirco quod aliquid definitum significant, ubi nulla est uel passionis significatio uel actionis. Quod si casibus horum quædam flecti non possunt, nihil impedit. sunt enim quædam nomina quæ monoptota uocantur. Quod siquis longius ista, & non proxime petita esse arbitretur, illud tamen concedat quod supra iam diximus non esse æquum calumniari ei, qui non de omni oratione, sed tantum de simplici enunciatione proponat, quod tantum sibi ad definitionē sumpserit quantum arbitratus sit operi instituto sufficere. quare dicendum est Aristotelem non omnis orationis partes hoc opere uelle definire, sed tantum solius simplicis orationis enunciatiuæ, quæ sunt scilicet nomen & uerbum Argumentum autem huius rei hoc est, postquam enim proposuit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen & quid uerbum: non statim inquit quid sit oratio, sed mox addidit quid negatio & quid affirmatio, & quid enunciatio, postremo uero quid oratio. Quod si de omni oratione loqueretur, post nomen & uerbum non de affirmatione & negatione, & post hanc de enunciatione, sed mox de oratione dixisset. Nunc uero, quoniam post nominis & uerbi propositionem, affirmationem, negationem, & enunciationem, & post, orationem proposuit, confitendum est id quod ante diximus, non orationis uniuersalis, sed simplicis enunciatiuæ orationis, quæ diuiditur in affirmationem atque negationem, diuisionem partium facere uoluisse, quæ sunt nomina & uerba: hæc enim per se ipsa intellectum simplicem seruant. quæ eædem dictiones uocantur, sed non solæ dicuntur. Sunt namque dictiones & aliæ quoque, ut orationes uel imperfectæ, uel perfectæ, cuius plures esse partes supra iam docui, inter quæ perfectæ orationis species est enunciatio. Et huius quoque alia simplex, alia composita est. De simplicis uero enunciationis speciebus inter philosophos commentatoresque certatur. Aiunt enim quidam affirmationem atque negationem enunciationi ut species supponi oportere, in quibus & Porphyrius est. Quidam uero nulla ratione consentiunt, sed contendunt affirmationem & negationem æquiuocam esse, & uno quidem enunciationis uocabulo nuncupari. Prædicari autem enunciationem ad utrasque ut nomen æquiuocum, non ut genus uniuocum, quorum princeps Alexander est, quorum contentiones apponere non uidetur inutile. Ac prius quibus modis affirmationem atque negationem non esse species enunciationis Alexander putet, dicendum est Post uero addam qua Porphyrius hæc argumentatione dissoluerit. Alexander nanque idcirco dicit, non esse species enunciationis affirmationem & negationem, quoniam affirmatio prior sit, priorem uero affirmationem idcirco conatur ostendere, quod omnis negatio affirmationem tollat ac destruat. quod si ita est, prior est affirmatio, quæ subruatur, quam negatio quæ subruat, in quibus autem prius aliquid & posterius est, illa sub eodem genere poni non possunt, ut in eo titulo prædicamentorum dictum est, qui de his quæ sunt simul inscribitur. Amplius negatio omnis inquit diuisio est, affirmatio, compositio atque coniunctio est. Cum enim dico Socrates uiuit, uitam cum Socrate coniunxi. cum dico Socrates non uiuit uitam a Socrate disiunxi, diuisio igitur quædam negatio est: coniunctio, affirmatio: compositi autem est coniunctique diuisio. Prior est igitur coniunctio, quod est affirmatio, posterior uero diuisio, quod est negatio. Illud quoque adiecit, quod omnis per affirmationem facta enunciatio, simplicior sit per negationem facta enunciatione. Ea negatione enim particula negatiua si sublata sit, affirmatio sola relinquitur. De eo enim quod est, Socrates non uiuit. si non particula quæ est ad uerbum auferatur, remanet. Socrates uiuit. Simplicior igitur est affirmatio, quam negatio Prius uero sit necesse est quod simplicius est, in quantitate etiam, quod ad quantitatem minus est, prius est eo quod ad quantitatem plus est. Omnis uero oratio quantitas est, sed cum dico, Socrates ambulat: minor oratio est, quam cum dico. Socrates non ambulat. Quare si secundum quantitatem affirmatio minor est, eam priorem quoque esse necesse est. Illud quoque adiungit affirmationem quendam esse habitum, negationem uero priuationem, sed prior est habitus priuatione. Affirmatio igitur negatione prior est. Et ne singula persequi laborem, cum his alijsque modis demonstret affirmationem negatione priorem esse, a communi eas genere separauit Nullas enim arbitretur species sub eodem genere esse posse, in quibus prius uel posterius aliquid consideretur. Sed Porphyrius ait sese docuisse species enunciationis esse affirmationem & negationem in his commentarijs quos in Theophrastum edidit. hic uero Alexandri argumentationem tali ratione dissoluit. Ait enim non oportere arbitrari quæcunque quolibet modo priora essent alijs, ea sub eodem genere poni non posse Sed quæcunque secundum esse suum atque substantiam priora uel posteriora sunt, ea sola sub eodem genere non ponuntur. Et recte dicitur. Si enim quicquid. quolibet modo prius est, cum eo quod posterius est, sub uno genere esse non potest, nec primis substantijs & secundis commune genus poterit esse substantia, quod qui dicit, a recto ordine rationis exorbitat. Sed quēadmodum quanquam sint primæ & secundæ substantiæ, tamen utræque æqualiter in subiecto non sunt, & idcirco esse ipsorum ex eo pendet, quod in subiecto non sint, atque ideo sub uno substantiæ genere collocantur: ita quoque quanquam affirmationes negationibus in orationis prolatione priores sint, tamen ad esse atque ad naturam propriam æqualiter enunciatione participant Enunciatio uero est in qua ueritas & falsitas inueniri potest. Qua in re & affirmatio & negatio æquales sunt. æqualiter enim affirmatio, & negatio ueritate & falsitate participant. Quocirca quoniam id quod sunt affirmatio & negatio, æqualiter ab enunciatione participant, a communi eas enunciationis genere diuidi non oportet. mihi quoque uidetur quòd Porphyrij sit sequenda sententia, ut affirmatio & negatio communi enunciationis genere supponantur. Longa nanq; illa & multiplicia Alexandri argumenta soluta sunt, cum demonstrauit Porphyrius non modis omnibus ea quæ priora sunt, sub communi genere poni non posse. Sed quæcunque ad esse proprium atque substantiam priora sunt, illa sola sub communi genere constitui atque poni non posse. Syrianus uero, cui Philoxenus cognomen est, hoc loco quærit, cur proponens prius de negatione, post de affirmatione pronunciauerit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid uerbum. postea quid negatio & affirmatio. Et primo quidem nihil proprium dixit, quoniam in quibus affirmatio potest & negatio prouenire, prius esse negatio, postea affirmatio potest ut de Socrate si sanus est, potest ei talis affirmatio aptari, ut de eo dicatur, Socrates sanus est, & huiusmodi potest aptari negatio, ut de eo dicatur, Socrates sanus non est. quoniam ergo in eum affirmatio & negatio potest prouenire, prius euenit, ut sit negatio quam affirmatio: ante enim quam natus esset. potuit de eo dici, Socrates sanus non est, qui enim natus non erat nec esse poterat sanus. Hinc illud adiecit, seruare Aristotelem conuersam propositionis & executionis distributionem, hic enim prius post nomen & uerbum, de negatione proposuit, post de affirmatione, & hinc de enunciatione, postremo de oratione: sed proposita definitione nominis & uerbi, prius orationem, postea enunciationem, tertio affirmationem, ultimo loco negationem determinauit, quam hic post propositionem uerbi & nominis primā locauerat. Vt igitur ordo seruaretur conuersus, idcirco negationem prius ait esse propositam qua in expositione ab Alexandri quoq; sententia non discedit. Illud quoq; est additum, quod non esset inutile, enunciationem genus affirmationis & negationis accipi oportere quod quanquam (ut dictum est) ad prolationem prior est affirmatio, tamen ad ipsam enunciationem. i. ueri falsique uim, utraq; æqualiter sub enunciatione Aristoteles cōstituit. Id etiam Aristotelem probare dicit præmisit enim primam negationem, secundam posuit affirmationem, quæ res nihil habet uitij, si ad ipsam enunciationem affirmatio & negatio ponantur æquales, quæ n. natura æquales sunt, nihil retinent cōtrarij indifferenter acceptæ. Est igitur ordo quo proposuit, primum totius orationis elementum, scilicet nomen & uerbū, post hæc, negationem & affirmationem quæ species enunciationis sunt. quorum genus, idest enunciationem. tertium nominauit, quartam uero orationem posuit, quæ ipsius enuncia

tionis

tionis genus est. & horum se definitiones omnium daturum esse promisit quas interim relinquens atque prætereens, & in posteriorem tractatum differens, illud nunc addit, quæ sint uerba & nomina, & quid ipsa significent, Quare antequam ad uerba Aristotelis ipsa ueniamus, pauca communiter de nominibus atque uerbis, & de his quæ significantur a uerbis ac nominibus disputemus. Siue enim qualibet interrogatio fit atque responsio, siue perpetua cuiuslibet orationis continuatio, atque alterius auditus & intelligentia, siue hic quidem doceat, ille uero discat, tribus his totus orandi ordo perficitur, rebus, intellectibus, atque uocibus. Res enim ab intellectu concipitur. Vox uero conceptiones animi intellectusq; significat, ipsi uero intellectus & concipiunt subiectas res, & significantur a uocibus. Cum igitur tria sint hæc, per quæ omnis oratio collocatioq; perficitur. Res quæ subiectæ sunt, Intellectus qui res concipiunt, & rursus a uocibus significantur, Voces quæ intellectus designant, quartum quoque quiddam est, quo uoces ipsæ ualeant designari, id autem sunt Litteræ; scriptæ nanque litteræ ipsas significāt uoces: Quare quatuor ista sunt, ut litteræ quidem significent uoces: uoces uero intellectus, intellectus autem res concipiunt, quæ scilicet habent quandam non confusam neque fortuitam consequentiam, sed terminato naturæ suæ ordine constant. res enim semper comitantur eum, qui ab ipsis concipitur intellectus, ipsum uero intellectum uox sequitur, sed uoces elementa, id est litteræ; Rebus enim ante propositis & in propria substantia constitutis intellectus oriuntur. Rerum enim semper intellectus sunt, quibus iterum constitutis mox significatio ubers exoritur. Præter intellectum nanque uox penitus nihil designat. Sed quoniam uoces sunt, idcirco litteræ, quas uocamus elementa, repertæ sunt, quibus uocum qualitas designetur. ad cognitionem uero conuersim sese res habet, namque apud quos eædem sunt litteræ, & qui eisdem elementis utuntur, eisdem quoque nominibus eos ac uerbis idest uocibus uti necesse est, & qui uocibus eisdem utuntur, iidem quoque apud eos intellectus in animi conceptione uersantur. sed apud quos iidem intellectus sunt easdem res eorum intellectibus subiectas esse manifestum est, sed hoc nulla ratione conuertitur. Nanque apud quos eædem res sunt, iidemque intellectus. non statim eædem uoces, eædemque sunt litteræ. nam cum Romanus, Græcus, ac Barbarus simul uideant equum, habent quoque de eo eundem intellectum, quod equus sit, & apud eos eadem res subiecta est, idemque a re ipsa concipitur intellectus, sed græcus aliter equum uocat, alia quoque uox in equi significatione Romana est, & Barbarus ab utroq; in equi designatione dissentit. quocirca diuersis quoque uoces proprias elementis inscribunt. Recte igitur dictum est, apud quos eædem res, iidemque intellectus sunt, non statim apud eos, uel easdem uoces, uel eadem elementa consistere. Præcedit autem res intellectum: intellectus uocem, uox literas, sed hoc conuerti non potest: neque, enim si litteræ sunt, mox aliqua ex his significatio uocis exsistit Hominibus nanq; qui litteras ignorant, nullum nomen qualibet elementa significant, quippe qui nesciunt. Neque si uoces sunt, mox intellectus esse necesse est. Plures enim uoces inuenies, quæ nihil omnino significent, nec intellectui quoque subiecta res semper est: sunt enim intellectus sine re ulla sibi subiecta, ut quos centauros uel chimæras poëtæ finxerunt. horum enim intellectus sunt, quibus subiecta est nulla substantia. Sed siquis ad naturam redeat eamque consideret diligenter, agnoscet cum res est, eius quoque intellectum esse. Quod si non apud homines, certe apud Deum, qui propriæ diuinitatis substantiæ in propria natura ipsius rei nihil ignorat. Et si est intellectus, & uox est, quòd si uox fuerit, eius quoque sunt litteræ, quæ si ignorantur, nihil ad ipsam uocis naturam pertinet. Neque enim quasi causa quædam uocum est intellectus, aut uox causa literarum, ut cū eædem sint apud aliquos litteræ, necesse sit eadem quoq; esse nomina. Ita quoq; cum eædem sint uel, res uel intellectus apud aliquos mox non necesse est intellectuū ipsorum uel rerum eadem esse uocabula. Nanque cum eadē sit & res & intellectus hominis, apud diuersos tamen homines huiusmodi substantia aliter & diuersos nomine nuncupatur. Quare uoces quoque cum eædem sint, possunt litteræ esse diuersæ, ut in hoc nomine quod est homo, cum unum sit nomen, diuersis litteris scribi potest. nanque latinis litteris scribi potest, potest etiam græcis, potest aliis nunc primum inuentis litterarum figuris. Quare quoniam apud quos eædem res sunt, eosdem intellectus esse necesse est. apud quos iidem intellectus sunt, uoces eædem non sunt, & apud quos eædem uoces sunt, non necesse est eadem elementa constitui dicendum est res & intellectus, quoniam apud omnes idē sunt esse naturaliter constitutos: uoces uero atque litteras, quoniam diuersis hominum positionibus permutantur, non esse naturaliter sed positione. Concludendum est igitur quoniā apud quos eadem sunt elementa, apud eos quoque eædem uoces sunt, & apud quos eædem uoces sunt, iidem sunt intellectus, apud quos autem iidem sunt intellectus, apud eos quoque res eædem subiectæ sunt. Rursus apud quos eædem res sunt, iidem quoque sunt intellectus, apud quos iidem intellectus, non eædem uoces sunt, nec apud quos eædem uoces sunt, eisdē semper litteris uerba ipsa uel nomina designantur. Sed nos in supradictis sententiis elemento atque littera promiscue usi sumus, quæ autem sit horum distantia paucis absoluam. Littera est inscriptio atque figura partis minimæ uocis articulatæ: Elementum uero sonus ipsius inscriptionis, ut cum scribo litteram quæ est. s. formula ipsa, quę atramento, uel graphio scribitur, littera nominatur, ipse uero sonus, quo ipsam litteram uoce proferimus dicitur elementum. Quocirca hoc cognito, illud dicendum est, quod is qui docet, uel qui continua oratione loquitur, uel qui interrogat, contrarie se habet his, qui uel discunt, uel audiunt, uel respondet in his tribus uoce scilicet, intellectu & re: prætermittuntur enim literæ propter eos, qui earum sunt expertes. Nam qui docet, & qui dicit, & qui interrogat, a rebus ad intellectum profectus per nomina, & uerba eum propriæ actionis exercet, atq; officium. Rebus enim subiectis ab his capiunt intellectus, & per nomina, & uerba pronunciant, qui uero discit, uel qui audit, uel etiam qui respondet, a nominibus ad intellectus progressus ad res usque peruenit. Accipiens enim is qui discit; uel qui audit, uel qui respondet, docentis, uel dicentis, uel interrogantis sermonem, quid unusquisque illorum dicat intelligit, & intelligens rerum quoque scientiam capit, & in ea consistit. Recte igitur dictum est in uoce, intellectu atque re contrarie sese habere eos qui docent, dicunt, & interrogant atque eos qui discunt audiunt, & respondent. Cum igitur hæc sint quatuor, litteræ, uoces, intellectus, & res: proxime quidem, & principaliter litteræ, uerba, & nomina significant, hæc uero principaliter quidem intellectus, secundo uero loco res quoque designant. Intellectus uero ipsi nihil aliud nisi rerum significatiui sunt. Antiquiores uero quorū est Plato, Aristoteles, Speusippus, & Xenocrates, hi inter res, & significationes intellectuum medios sensus ponunt in sensibilibus rebus, uel imaginationes quasdam, in quibus intellectus ipsius origo consistat. Et nunc quidem quid de hac re Stoici dicunt prætermittendum est, hoc autem ex his omnibus solū cognosci oportet: quod ea quæ sunt in litteris, eam significet orationem quæ in uoce consistit, & quod ea quæ est uocis oratio, animi atque intellectus orationem designet, quæ tacita cogitatione conficitur & quod hæc intellectus oratio, subiectas principaliter sibi res concipiat ac designet. Ex quibus quatuor duas quidem Aristoteles esse naturaliter dicit, res & animi conceptiones idest eam quæ fit in intellectibus orationem, idcirco quod apud omnes eædē atq; immutabiles sint, duas uero non naturaliter, sed positione constitui, quæ sunt nomina, & litteræ, quas idcirco naturaliter fixas esse non dicit; quod (ut supra demonstratum est) non eisdem uocibus omnes aut eisdem utantur elementis, a que hoc est quod ait

Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, earum quæ sunt in anima passionum, notæ, & ea quæ scribuntur, eorum quæ sunt in uoce. Ac quemadmodum nec litteræ eædem omnibus, sic nec eædem uoces. Quorum autem hæ primo notæ sunt, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines sunt, res iam eædem. De his itaq; dictum est in his quæ dicta sunt de anima, alterius enim est negocij.

2. Cum igitur prius præposuisset nomen, & uerbum, & quæcunque secutus est postea, se definire promisisset hæc interim prætermittens de passionibus animæ deque earum notis, quæ sunt scilicet uoces, pauca præmittit. Sed cur hoc ita interposuerit, plurimi commentatores causas reddere negle-

xerunt, sed a tribus tantum, quantum adhuc sciam, ratio huius interpositionis explicata est, quorum Hermini quidem a rerum ueritate longe disiuncta est. Ait enim idcirco Aristotelem de notis animæ passionum interposuisse sermonem, ut utilitatem propositi operis inculcaret. Disputaturus enim de uocibus quæ sunt notæ animæ passionum, recte de his quædam ante præmisit. Nam cum sine nullus animæ passiones ignoret, notas quoq; cum animæ passionibus non nescire utilissimum est, neq; enim illæ cognosci possunt nisi per uoces, quæ sunt earum scilicet notæ. Alexander uero aliam huiusmodi interpositionis reddit causam, quoniam inquit nomina, & uerba interpretatione simplici continentur. Oratio uero ea uerbis nominibusque coniuncta est, & in ea iam ueritas, aut falsitas inuenitur, siue autem quilibet sermo sit simplex, siue iam oratio coniuncta atque composita, ea his quæ significantur momentum sumunt. In illis enim prius est eorum ordo & continentia, post redundat in uoces. Quocirca, quoniam significatiuum momentum ex his quæ significantur oritur, idcirco prius nos de his quæ uoces ipsæ significant, docere proponit. Sed Herminus hoc loco repudiandus est. Nihil enim tale quod ad causas propositæ sententiæ pertineret explicuit. Alexander uero strictim proxima intelligentia præteruectus, tetigit quidem causam, non tamen principalē rationem Aristotelicæ propositionis euoluit. Sed Porphyrius hanc ipsam plenius causam originemque sermonis huius ante oculos collocauit, qui omnem apud priscos philosophos de significationis ui contentionem litemq; retexuit. Ait nanque dubie apud antiquorum philosophorum sententias constitisse, quid esset proprie quod uocibus significaretur. putabant nanque alii res uocibus designari, earumq; uocabula esse ea quæ sonuerint in uocibus arbitrantur. Alii uero incorporeas quasdam naturas meditabātur, quarum essent significationes quæcunq; uocibus designarentur, Platonis aliquo modo species incorporeas æmulati, dicentis, hoc ipsum homo, & hoc ipsum equus, non hanc cuiuslibet subiectam substantiam, sed ipsum illum hominem specialem, & illum ipsum equum uniuersaliter, & incorporaliter, cogitantes incorporeas quasdā naturas constituebant, quas ad significandum primas uenire putabant, & cum aliis item rebus in significationibus posse coniungi, ut ea his aliqua enunciatio, uel oratio cōficeretur. Alii uero sensus, alii imaginationes significari uocibus arbitrabantur. cum igitur ista esset contentio apud superiores, & hæc usque ad Aristotelis peruenisset ætatem, necesse fuit, ut qui nomen, & uerbum significatiua esse definiturus, prædiceret quorum ista designatiua sint. Aristoteles enim nominibus & uerbis res subiectas significari non putat, nec uero sensus, uel etiam imaginationes: sensum quidem non esse significatiuas uoces nomina, & uerba in opere de iustitia declarat dicens. φύσει γὰρ διωρίσθαι ταῦτ' ἐστι νοήματα, καὶ τὰ αἰσθήματα quæ interpretari latine potest hoc modo. Natura.n. sunt diuersa intellectus, & sensus. differre igitur aliquid arbitratur sensus atque intellectus, sed qui passiones animæ a uocibus significari dicit, is non de sensibus loquitur. Sensus enim passiones corporis sunt. Si igitur ita dixisset passiones corporis a uocibus significari, tunc merito sensus intelligeremus. Sed quoniam passiones animæ nomina, & uerba significare proposuit non sensus, sed intellectus eum dicere putandum est. Sed quoniam imaginatio quoque res animæ est, dubitauerit aliquis ne forte passiones animæ imaginationes, quas græci φαντασίας nominant, dicat. Sed hæc in libris de anima uerissime diligentissimeq; separauit dicens. περὶ δὲ φαντασίας ἕτερον καταφάσεως καὶ ἀποφάσεως, συμπλοκὴ γὰρ νοημάτων ἐστὶ τὸ ἀληθὲς ἢ ψεῦδος· τὰ δὲ πρῶτα νοήματα τί διοίσει τοῦ μὴ αὐτὰ φαντάσματα εἶναι; ἢ οὐδ' αὐτὰ φαντάσματα, ἀλλ' οὐκ ἄνευ φαντασμάτων. Quod sic interpretatur. Est autem imaginatio diuersa ab affirmatione & negatione, complexio nanque intellectuū est ueritas, uel falsitas, primi uero intellectus quid discrepabunt, ut non sint imaginationes? an certe neque hæc sunt imaginationes, sed sine imaginationibus non sunt. Quæ sententia demonstrat aliud quidem esse imaginationes, aliud intellectus, ex intellectuum quidē complexione, affirmationes fieri & negationes: quocirca illud quoque dubitauit, utrum primi intellectus imaginationes quædam essent, primos autem intellectus dicimus, qui simplicem rem concipiunt, ut siquis dicat Socrates solum, dubitatque utrum huiusmodi intellectus, qui in se nihil neque ueri continet neque falsi, intellectus sit, an ipsius Socratis imaginatio. Sed de hoc quoque aperte quidem uidetur ostendere. ait enim an certe, neque hæc sunt imaginationes, sed non sine imaginationibus sunt. Id enim quod hic sermo significat, qui est, Socrates, uel alius simplex, non est quidem imaginatio, sed intellectus, qui intellectus præter imaginationem fieri non potest. Sensus enim atque imaginatio quædam primæ figuræ sunt, supra quas uelut fundamento quodā superueniens intelligentia nititur. Nam sicut pictores solent designare lineatim corpus atq; substernere in corpore ubi coloribus cuiuslibet exprimant uultum, sic sensus atque imaginatio naturaliter in animæ perceptione substernitur. Nam cū res aliqua sub sensum, uel cogitationem cadit, prius eius necesse est, ut quædam imaginatio nascatur: post uero plenior superueniat intellectus, cunctas eius explicans partes, quæ cōfusæ fuerant imaginatione præsumptæ. Quocirca imperfectum quiddam est imaginatio. Nomina uero, & uerba non curta quædam, sed perfecta significant, quare recta Aristotelis sententia est, quæcunque in uerbis nominibusq; uersantur, ea neque sensus, neque imaginationis, sed solam significare intellectuum qualitatem. Vnde illud quoque ab Aristotele fluentes Peripatetici rectissime posuere, tres esse orationes unam quæ scribi possit elementis, alteram quæ uoce proferri, tertiam quæ cogitatione connectitur. unamque intellectibus, alteram uoce, tertiam litteris contineri. Quocirca quoniam id quod significaretur a uocibus intellectus esse Aristoteles putabat, nomina uero & uerba significatiua esse in eorū erat definitionibus positurus, recte quorum essent significatiua prædixit, erroremque lectoris ex multiplici ueterum lite uenientem, sententiæ suæ manifestatione compescuit, atque hoc modo nihil in eo deprehenditur esse superfluum, nihilque ab ordinis continuatione seiunctum. Quærit uero Porphyrius cur, ita dixerit; Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & non sic, sunt ergo uoces. & rursus cur ita, & ea quæ scribūtur, & non dixerit, & litteræ, quod resoluit hoc modo. Dictū est tres esse apud Peripateticos orationes, unam quæ litteris scribitur, aliam quæ profertur in uoce, tertiam quæ coniungeretur in animo. Quod si tres orationes sunt, partes quoq; orationis triplices esse nulla dubitatio est. Quare, quoniam uerbum & nomen principaliter orationis partes sunt: erunt alia uerba & nomina quæ scribantur, alia quæ dicantur, alia quæ tacita mente tractentur. ergo quoniam proposuit dicens, Primum oportet constituere quid sit nomen, & quid sit uerbum: triplex autem nominum natura est atque uerborum, de quibus potissimum proposuerit, & quæ definire uelit ostendit: & quoniam de his nominibus loquitur ac uerbis, quæ uoce proferuntur, idipsum planius explicans ait. Sunt ergo ea quæ sunt in uoce earum quæ sunt in anima passionum notæ, & ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in uoce, uelut si diceret. Ea uerba & ea nomina, quæ in uocali oratione proferuntur, animæ passiones denunciant. Illa autem rursus uerba & nomina quæ scribuntur, eorum uerborum nominumque significationi præsunt quæ uoce proferuntur. Nam sicut uocalis orationis uerba & nomina, conceptiones animi intellectusque significant, ita quoque uerba & nomina illa quæ in solis litterarum formulis iacent, illorum uerborum & nominum significatiua sunt quæ loquimur, idest quæ per uocem sonamus. nā quod ait, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce subaudiendum est nomina & uerba. Et rursus cum dicit. Et ea quæ scribuntur, idē subnectendum rursus est, uerba scilicet & nomina. Et quod rursus adiecit, eorum quæ sunt in uoce, addendum est eorum nominum atque uerborum quæ profert atque explicat uocalis oratio. Quod si nihil deesset omnino, ita foret totius plenitudo sententiæ. Sunt ergo ea nomina & uerba quæ in uoce sunt, earum quæ sunt in anima passionum notæ, & ea uerba & nomina quæ scribuntur eorum uerborū & nominum quæ sunt in uoce, quod communiter subintelligendum est, licet ea quæ subiunximus deesse uideantur, quare non est disiūcta sententia, sed primæ propositioni continua. Nam cū quid sit uerbum, & quid nomen definire constituit, cum nominis, & uerbi natura sit multiplex, de quo nomine & uerbo tractare uellet, clara significatione distinxit. Incipiens igitur ab his nominibus & uerbis quæ in uoce sunt, quorum essent significatiua disseruit. Ait enim hæc passiones animæ designare. Illud quoque adiecit quibus ipsa nomina & uerba, quæ in uoce sunt, designentur, his scilicet quæ litterarum formulis exprimuntur. Sed quoniam non omnis uox significatiua est. uerba autem

ba autem & nomina nunquam significationibus carent, quoniamque non omnis uox quae significant quadam positione designat, sed quaedam naturaliter ut lacrymae, gemitus, atq; moerot. animalium quoque caeterorum quaedam uoces naturaliter aliquid ostendunt, ut ex canum latratibus iracundia, eorumq; alia quadam uoce blandimenta monstrantur. Verba autem & nomina positione significant, nec solum sunt uerba & nomina uoces, sed uoces significatiuae, nec solum uoces significatiuae, sed etiam quae positione designent aliquid, non natura, non dixit. Sunt igitur uoces earum quae sunt in anima passionum notae. Namque neque omnis uox significatiua est, & sunt quaedam significatiuae, quae naturaliter non positione significent. quod si ita dixisset, nihil ad proprietatem uerborum & nominum pertineret. Quocirca non uoluit communiter dicere uoces, sed dixit tantum ea quae sunt in uoce. uox enim uniuersale quiddam est, nomina uero & uerba partes, pars autem omnis in toto est, uerba ergo & nomina quoniam sunt intra uocem, recte dictum est, ea quae sunt in uoce, uelut si diceret. Quoniam intra uocem continentur, intellectuum designatiua sunt, sed hoc simile est. ac si ita dixisset; uox certo modo se habens significat intellectus. Non enim (ut dictum est) nomen & uerbum uoces tantum sunt. Sicut nummus quoque non solum aes impressum quadam figura est, ut nummus uocetur, sed etiam ut alterius sit rei precium: eodem quoq; modo uerba & nomina non solum uoces sunt, sed positae ad quandam intellectuum significationem. uox enim quae nihil designat, ut est gargulus, licet eam grammatici figuram uocis intuentes, nomen esse contendant, tamen eam nomen philosophia non putauit, nisi sit posita ut designaret aliquam animi conceptionem, eoque modo significare aliquid rerum possit, etenim nomen alicuius nomen esse necesse erit, sed si uox aliqua nihil designat nullius nomen est, quare si nullius nomen est, nec nomen quidem esse dicetur. Atque ideo huiusmodi uox idest significatiua, non uox tantum, sed uerbum uocatur aut nomen, quemadmodum nummus non aes, sed proprio nomine nummus, quo ab alio aere discrepet, nuncupatur. Ergo Aristotelis haec sententia qua ait, ea quae sunt in uoce nihil aliud designant nisi eam uocem quae non solum uox sit, sed quae cum uox sit, habeat tamen aliquam proprietatem, & aliquam quodammodo figuram positae significationis impressam. Horum uero idest uerborum & nominum quae sunt in uoce, aliquo modo sese habente, ea sunt, scilicet significatiua quae scribuntur, ut hoc quod dictum est. Quae scribuntur, de uerbis ac nominibus dictum, quae sunt in litteris, intelligatur. Potest uero haec quoque esse ratio cur dixerit, & ea quae scribuntur, quoniam litteras & scriptas figuras & uoces, quae easdem significantur formulas nuncupamus, ut. a. & ipse sonus litterae nomen capit, & illa quae in subiecto cerae uocem significans forma describitur. Designare ergo uolens quibus uerbis atque nominibus ea quae in uoce sunt, appareret, non dixit litteras, quod ad sonos etiam referri poterat litterarum, sed ait quae scribuntur, ut ostenderet de his litteris dicere, quae inscriptione constiterunt, idest quarum figura & in cera, stylo, & in membrana, calamo posset effingi. Alioqui illa etiam quae in sonis sunt ad ea nomina referuntur, quae in uoce sunt, quoniam sonis illis nomina & uerba iunguntur. Sed Porphyrius de utraque expositione iudicauit dicens. Id quod ait, & quae scribuntur, non potius ad litteras, sed ad uerba & nomina quae posita sunt in litterarum inscriptione, referendum. Restat igitur ut illud quoque addamus cur non ita dixerit. Sunt ergo ea quae sunt in uoce intellectuum notae. Sed ita, earum quae sunt in anima passionum notae. Nam cum ea quae sunt in uoce res intellectusque significent, principaliter quidem intellectus, res uero quas ipsa intelligentia comprehendit, secundaria significatione per intellectuum medietatem, intellectus ipsi non sine quibusdam passionibus sunt, quae in animam ex subiectis ueniunt rebus. Passus enim quilibet eius rei proprietatem, quam intellectu complectitur, ad eius enunciationem designationemque contendit, cum enim quis aliquam rem intelligit, prius imaginatione formam necesse est intellectae rei proprietatemque suscipiat, & fiat uel passio uel cum passione quaedam intellectus perceptio. hac uero posita ac in mentis sedibus collocata, fit indicandae ad alterum passionis, uoluntas, cui actus quidem continuandae intelligentiae protenus ex intimae rationis potestate superuenit, quem explicat scilicet & effundit oratio, nitens ea quae primitus in mente fundata est passione, siue quod est uerius, progressa oratio, progrediente simul & significatione & significantis se orationis motibus, adaequante, fit uero haec passio uelut figurae alicuius impressio, sed ita ut in animo fieri consueuit. Aliter namque naturaliter est in re qualibet propria figura, aliter uero eius ad animum forma transfertur, uelut non eodem modo cerae, uel marmori, uel chartis, litterae. idest uocum signa mandantur, & imaginationem Stoici a rebus in animam translatam loquuntur, sed cum adiectione semper, dicentes ut in anima fieri consueuit. Quocirca cum omnis animae passio rei quaedam uideatur esse proprietas, porro autem cum designatiuae uoces intellectuum principaliter, rerum dehinc a quibus intellectus profecti sunt significatione nitantur: quicquid est in uocibus significatiuum, id animae passiones designat, sed hae passiones animorum ex rerum simul imbue procreantur, uidens namque aliquid sphaeram uel quadratum, uel quamlibet rerum aliam figuram, eam in animi intelligentia, quandam ui ac similitudine capit. Nam qui sphaeram uiderit, eius similitudinem in animo perpendit & cogitat, atque eius in animo quandam passus imaginem, id cuius imaginem patitur agnoscit. Omnis uero imago rei, cuius imago est, similitudinem tenet, mens igitur cum intelligit, rerum similitudinem comprehendit. Vnde fit, ut cum duorum corporum maius unum minus alterum contuemur, a sensu postea remotis corporibus illa ipsa corpora cogitantes, illud quoque memoria seruante, nouerimus sciemusque quod minus, quod uero maius corpus fuisse conspeximus, quod nullatenus eueniret, nisi quas mens semel passa est, rerum similitudines obtineret. Quare quoniam passiones animae quas intellectus uocant, rerum quaedam similitudines sunt, idcirco Aristoteles cum paulo post de passionibus animae loqueretur continenti ordine ad similitudines transitum fecit, quoniam nihil differt, utrum passiones diceret an similitudines. Eadem namque res, animae quidem passio est, res uero similitudo. Et Alexander hunc locum, Sunt ergo ea quae sunt in uoce earum quae sunt in anima passionum notae & ea quae scribuntur, eorum quae sunt in uoce, & quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec eaedem uoces, hoc modo conatur exponere, proposuit inquit ea quae sunt in uoce intellectus animi designare, & hoc probat exemplo. Eodem enim modo ea quae sunt in uoce passiones animae significent, quemadmodum ea quae scribuntur uoces designant, ut id quod ait, & ea quae scribuntur ita intelligamus, tanquam si diceret, quemadmodum etiam ea quae scribuntur eorum quae sunt in uoce, ea uero quae scribuntur inquit Alexander, notas esse uocum, id est nominum ac uerborum, ex hoc monstrauit, quod dixit & quemadmodum nec litterae omnibus eaedem, sic nec eaedem uoces. Signum namque est uocum ipsarum significationem litteris contineri, quod ubi uariae sunt litterae, id non eaedem quae scribuntur, uarias quoque uoces esse necesse est, haec Alexander. Porphyrius uero quoniam tres proposuit orationes, unam quae litteris contineretur, secundam quae uerbis ac nominibus personaret, tertiam quam mentis euolueret intellectus, id Aristotelem significare pronunciat cum dicit. Sunt ergo ea, quae sunt in uoce earum, quae sunt in anima passionum notae, quod ostendet, ac si ita dixisset. sunt ergo ea quae sunt in uoce & uerba & nomina, animae passionum notae. & quoniam monstrauit quorum uoces essent significatiuae illud quoque docuisse pronunciat, quibus signis uerba & nomina panderentur, ideo addidisse, & ea quae scribuntur, eorum quae sunt in uoce, tanquam si diceret, ea quae scribuntur nomina & uerba, eorum quae sunt in uoce nominum & uerborum notae sunt, nec disiunctam esse sententiam, uae (ut Alexander putat) id quod ait, & ea quae scribuntur. ita intelligendum, tanquam si diceret, sicut ea quae scribuntur, id est litterae, illa quae sunt in uoce significant, ita ea quae sunt in uoce notas esse animae passionum. Primo quidem quod ad simplicem sensum nihil addi oportet: deinde quod tam breuis ordo, tanquam necessaria orationis non est intercidenda partitio: tertio quoniam si similis est significatio litterarum uocumque, quae est uocum & animae passionum, oporteret, sicut uoces diuersis litteris permutantur, ita quoq; passiones animae diuersis uocibus permutari, quod non fit, idem namque intellectus uariis potest uocibus significari. Sed Alexander id quod eum sensisse superius memoraui, hoc probare nititur argumento, ait enim, etiam in hoc quoque similem esse significationem litterarum ac uocum, quo

niam sicut litteræ non naturaliter uoces, sed positione significant, ita quoque uoces non naturaliter animi intellectus sed aliqua positione designant. Sed qui prius recepit, ut id quod Aristoteles ait Et ea quæ scribuntur, ita dictum esse tanquam si diceret, sicut ea quæ scribuntur, quicquid ad hanc sententiam uidetur adiungere, æqualiter non dubitatur errare. Quocirca nostro iudicio qui rectius tenere uolent, Porphyrii sententiis applicabunt. Aspasius quoque secundæ sententię Alexandri, quam supra posuimus, ualde consentit, qui a nobis in eodem quo Alexander errore culpabitur. Aristoteles uero duobus modis has notas esse putat, litterarum, uocum, passionumque animæ constitutas, uno quidem positione, alio uero naturaliter. Atque hoc est quod ait, & quemadmodum nec litteræ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Nam si litteræ uoces, ipsæ uero uoces intellectus animi naturaliter designarent, omnes homines eisdem litteris, eisdem etiam uocibus uterentur. Quod, quoniam apud omnes nec eædem litteræ, neque eædem uoces sunt, constat eas non esse naturales. Sed hic duplex lectio est. Alexander enim hoc modo legi putat oportere Quorum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum eædem similitudines, res etiam eædem. Volens enim Aristoteles ea quæ positione significant ab iis quæ aliquid designant naturaliter segregare, hoc interposuit, ea quæ positione significant uaria esse, ea uero quæ naturaliter, apud omnes eadem: & inchoans quidem a uocibus ad litteras uenit, easque primo non esse naturaliter significatiuas demonstrat dicens, & quemadmodum nec litteræ omnibus eædem, sic nec eædem uoces: nam si idcirco probantur litteræ non esse naturaliter significantes, quod apud alios aliæ sint ac diuersæ: eodem quoque modo probabile erit uoces quoque non naturaliter significare, quoniam singulæ hominum gentes non eisdem inter se uocibus colloquuntur. uolens uero similitudinem intellectuum rerumque subiectarum docere naturaliter constitutam, ait. Quorum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt. quorum inquit uoces quæ apud diuersas gentes ipsæ quoque diuersæ sunt, significationem retinent, quæ s. sunt animæ passiones, illæ apud omnes eædem sunt. Neque enim fieri potest ut quod apud Romanos homo intelligitur, lapis apud Barbaros intelligatur. Eodem quoq; modo de ceteris rebus. Ergo huiusmodi sententia est quæ dicit, ea quæ uoces significent, apud omnes hominum gentes mutari, ut ipsæ quidem uoces. sicut supra mostrauit cum dixit, quemadmodum nec litteræ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. cum apud plures diuersæ sint. Illud uero quod uoces ipse significant, apud omnes homines idem est, nec ulla ratione ualet permutari, qui sunt, scilicet intellectus rerum, qui quoniam naturaliter sunt, permutari non possunt, atque hoc est quod ait. Quorum autem hæ primo notæ, idest uoces eædem omnibus passiones animę sunt, ut demonstraret uoces quidem esse diuersas, quorum autem ipsæ uoces significatiuæ essent, quæ sunt scilicet animæ passiones, easdem apud omnes esse, nec ulla ratione, quoniam sunt constitutæ naturaliter, permutari. Nec uero in hoc constituit ut de solis uocibus atque intellectibus loqueretur. Sed quoniam uoces atque litteras non esse naturaliter constitutas per id significauit, quod eas non apud omnes easdem esse proposuit, Rursus intellectus quos animæ passiones uocat, per hoc esse naturales ostendit, quod apud omnes iidem sint, a quibus idest intellectibus ad res transitum fecit. Ait enim quorum hæ similitudines. res etiam eædem. Hoc scilicet sentiens quòd res quoque naturaliter apud omnes essent eædem sicut enim ipsæ animæ passiones, quæ ex rebus sumuntur apud omnes homines eædem sunt, ita quoque etiam ipsæ res, quarum similitudines sunt animæ passiones, eædem apud omnes sunt. Quocirca res quoque naturales sunt, sicut sunt etiã similitudines rerum, quæ sunt passiones animæ. Herminus uero huic est expositioni contrarius. Dicit enim non esse uerum, eosdem apud omnes homines esse intellectus, quorum uoces significatiuæ sunt. quid enim inquit in æquiuocatione dicetur? ubi unus idemque uocis modus plura significat, sed magis hanc lectionem ueram putat, ut ita sit. Quorum autẽ hæ primo notæ, hæ omnibus passiones animæ sunt, & quorũ hæ similitudines, res etiam eædem, ut demonstrasse uidetur, quorum uoces significatiuæ sint, uel quorum passiones animæ similitudines. Et hoc simpliciter accipiendum est secundum Herminum, ut ita dicamus. Quorum uoces significatiuæ sunt, illæ sunt animæ passiones, tanquam diceret animæ passiones sunt, quas significant uoces, & rursus, Quorum similitudines sunt, ea quæ intellectibus continentur: illæ sunt res. Tanquam si dixisset, res sunt, quas intellectus significant. Sed Porphyrius de utrisque acute subtiliterq; iudicat, & Alexandri sententiam magis probat. quo dicat non debere dissimulari de multiplici æquiuocationis significatione. Nam & qui dicit, ad unam quamlibet rem accommodat animum, scilicet quam intelligens uoce declarat, & unum rursus intellectum quemlibet is qui audit expectat. Quod si cum uterq; ex uno nomine res diuersas intelligit, ille qui nomen æquiuocum dixit, designet clarius, quid illo nomine significare uoluerit, accipit mox qui audit, & ad unum intellectum utriq; conueniunt qui rursus fit unus apud eosdem illos, apud quos primo diuersæ fuerant animæ passiones propter æquiuocationem nominis. Neque enim fieri potest, ut qui uoces positione significantes a natura eo distinxit quod easdem apud omnes esse non diceret, eas res quas naturaliter esse proponebat, non eo tales esse monstraret quod apud omnes easdem esse contenderet. Quocirca Alex. uel propria sententia, uel Porphyrii auctoritate probandus est. Sed quoniam ita dixit Aristoteles, Quorum autem hæ primo notæ, eædem omnibus passiones animæ sunt: Quærit Alexander si rerum nomina sunt, quid causæ est, ut primo intellectuum notas, esse uoces dixerit Aristoteles. rei enim ponitur nomen ut cum dicimus homo, significamus quidem intellectum, rei tamen nomen est idest animalis rationalis mortalis. Cur ergo non primarum rerum magis notæ sunt uoces quibus ponuntur, potius quam intellectuum? Sed fortasse quidem ob hoc dictum est inquit, quod licet uoces rerum nomina sint, tamen non idcirco utimur uocibus ut res significemus, sed ut eas quæ nobis ex rebus insunt animæ passiones. Quocirca propter quorum significantiam, uoces ipsæ proferuntur, recte eorum primo esse dixit notas. In hoc uero Aspasius permolestus est. Ait enim qui fieri potest, ut eædem apud omnes animæ passiones sint, cum tam diuersa sententia de iusto ac bono sit? Arbitratur enim Aspasius passiones animæ non de rebus incorporalibus sed de his tantum quæ sensibus capi possint, Aristotelem passiones animæ dixisse, quod per falsum est. Neque enim unquam intellexisse dicetur, qui fallitur. Et fortasse quidem passionem animi habuisse dicetur, quicunque id quod bonum est, non eodem modo quo est, sed aliter arbitratur, intellexisse uero non dicitur. Aristoteles autem cum de similitudine loquitur, de intellectu pronunciat. Neque enim fieri potest, ut qui quod bonum est, malum esse arbitretur, similitudinem boni mente conceperit. Neque enim intellexit rem subiectam, sed quoniam quæ sunt iusta ac bona, ad positionem omnis naturamue referuntur, & si de iusto ac bono ita loquitur, ut de eo quod ciuile ius, aut ciuilis iniuria dicitur, recte non eædem sunt passiones animæ, quoniam ciuile ius, atque ciuile bonum positione est, non natura. Naturale uero bonum atque iustum apud omnes gentes idem est. Et de Deo quoque idem est, cuius quamuis cultura diuersa sit, idem tamen cuiusdam eminentissimæ naturæ est intellectus. Quare repetendum breuiter a principio est. partibus enim ad orationem usque peruenit. nam quod se prius quid esset nomen, quid uerbum constituere dixit, hæ minime partes orationis sunt. Quod uero affirmationem & negationem, iam de composita ex uerbis & nominibus oratione loquitur, quæ eædem rursus partes sunt enunciationis: Et post enunciationis propositionem, de oratione loqui proposuit, cuius ipsa quoque enunciatio pars est: Et quoniam (ut dictum est) triplex est oratio, quæ in litteris, quæ in uoce, quæ in intellectibus est, qui uerbum & nomen definiturus esset, eaque significatiua positurus, dicit prius quorum significatiua sint ipsa uerba & nomina. & inchoat quidem ab his nominibus & uerbis quæ sunt in uoce dicens, Sunt ergo ea quæ sunt in uoce, & demonstrat quorum sint significatiua, adiiciens, eorum quæ sunt in anima passionum notæ. Rursus nominum ipsorum uerborumq; quæ in uoce sunt, ea uerba & nomina quæ essent in litteris cõstituta, significatiua esse declarat, dicens, & ea quæ scribuntur eorum quæ sunt in uoce & quoniam quatuor ista quædã sint litteræ, uoces, intellectus, res: quorum litteræ & uoces positione sunt, natura uero res, atque intellectus, demonstrauit uoces non esse naturaliter. sed positione, per hoc quod ait non easdem esse apud omnes, sed uarias, ut est, & quemadmodum

dum nec litteræ omnibus eædem, sic nec eædem uoces. Vt uero demonstraret intellectus, & res esse naturaliter, ait apud omnes eosdem esse intellectus, quorum essent uoces significatiuæ: & rursus apud omnes easdem esse res, quarum similitudines essent animæ passiones, ut est quorum autem hæ primo notæ scilicet quæ sunt in uoce, eædem omnibus passiones animæ sunt, & quorum hæ similitudines, res etiam eædem. Passiones autem animæ dixit, quoniam alias diligenter ostensum est, omnem uocem animalis aut ex passione animæ, aut propter passionem proferri. Similitudinem uero passionem animæ uocauit, quod secundum Aristotelem nihil est aliud intelligere, nisi cuiuslibet subiectæ rei proprietatem atque imaginationem in animæ ipsius reputatione suscipere. de quibus animæ passionibus in libris se de anima commemorat diligentius disputasse. Sed quoniam demonstratum est quomodo uerba & nomina & oratio intellectuum principaliter significatiua sunt, quicquid est in uoce significationis, ab intellectibus uenit. Quare prius paululum de intellectibus perspiciendum erat ei, qui aliquid recte de uocibus disputaret. Ergo quod supra passiones animæ & similitudines uocauit, idem nunc apertius intellectum uocat dicens.

Est autem quemadmodum in anima aliquoties quidem intellectus sine uero uel falso. Aliquoties autem cui iam necesse horum alterum inesse, sic etiam in uoce. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas & falsitas. Nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione & diuisione intellectui, ut homo uel album, quando non additur aliquid. Neque enim adhuc uerum uel falsum est, signum autem huius est. Hircoceruus enim significat aliquid, sed nondum uerum uel falsum, si non, esse, uel non esse, addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus.

3. Quoniam nomen & uerbum, atque omnis oratio significatiua sunt animæ passionum, ex ipsis sine dubio quæ designant in eisdem uocibus proprietas significationis innascitur. Hic uero est totus atque continuus Aristotelicæ ordo sententiæ. Quoniam inquit ea primum uocibus significantur, quæ in animo & cogitatione uersantur, intellectuum uero alios quidem simplices &, sine ueri uel falsi enunciatione perpendimus, ut cum nobis hominis proprietas sacra imaginatione suggeritur. Nulla namque ex hac intelligentia simplicitate uel ueritatis nascitur uel falsitatis agnitio. Sunt uero intellectus quidam compositi atque coniuncti in quibus inest iam quædam uel ueritatis uel falsitatis inspectio, ut cum ad quamlibet simplicem perceptionem mentis adiungitur aliud, quod uel esse aliquid, uel non esse constituat, ut si ad hominis intellectum, esse uel non esse, uel album esse uel album non esse, copuletur. fient enim cogitabiles orationes ueritatis uel falsitatis participes, hoc modo. homo est. homo non est. homo albus est. homo albus non est. Quarum quidem homo est, uel homo albus est, compositio dicitur. Nam prius esse atque hominem, posterior hominem albo composita intellectus prædicatione connectit. Sin uero ad hominis intellectum adiiciam quiddam, ut ita sit, homo est uel non est, uel albus est, aut aliquid tale, tunc in ipsa cogitatione ueritas aut falsitas innascitur. Ergo inquit quemadmodum aliquoties quidam simplices intellectus sunt, qui uero falsoque careant, quidam uero in quibus alterum horum reperiatur, sic etiam in uoce. Nam quæ uoces denunciant simplices intellectus, ipsæ quoque a falsitate & ueritate seiunctæ sunt. Quæ uero huiusmodi significant intellectus, in quibus iam uel ueritas uel falsitas constituta est, in ipsis quoque horum alterum inueniri necesse est. Nam siquis hoc solum dicit, homo, uel album, uel etiam hircoceruus. quanquam illa quidem significent, quoniam, tamen significant simplices intellectus, manifestum est omni ueritatis uel falsitatis proprietate carere. Et tota quidem sententia hoc modo se habet. Diligentius tamen est attendendum quid est quod ait. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasque, quid etiam quod dictum est nomina igitur ipsa & uerba consimilia sunt sine compositione uel diuisione intellectui. Illud quoque cur composito nomine, uel cur etiam usus est rei non subsistentis exemplo, ut diceret. hircocerus enim significat aliquid. Nec illud prætereundum est, quid sit quod dictum est, uel simpliciter uel secundum tempus. Et primum quidem de eo dicendum est, quod ait. circa compositionem enim & diuisionem est ueritas falsitasque. Quæritur namque utrum ne omnis ueritas circa compositionem & diuisionem sit, an quædam est, quædam uero minime. Illud quoque an in omni compositione uel diuisione ueritas falsitasque constituta sit, an hoc non generaliter, sed in quadam compositionis uel diuisionis parte, ueritas falsitasque uersetur, in opinionibus namque ueritas est, quoties ex subiecta re capitur imaginatio, uel etiam quoties, ita ut sese res habet, imaginationem accipit intellectus. Falsitas uero est quoties aut non ex subiecto, aut ita ut sese res non habet, imaginatio subiicitur intellectui, sed adhuc in ueritate atque falsitate nihil equidem aliud reperitur, nisi quædam opinionis habitudo ad subiectam rem. Qua enim habitudine, & quomodo sese habet imaginatio ad rem subiectam, hoc solum in hac ueritate uel falsitate perspicitur, quam quidem habitudinem nullus dixerit compositionem. In hoc uero diuisionis nullus ne fictus quidem modus intelligi potest. Illud quoque considerandum est, num ne aliqua sit in his compositio uel diuisio, quæ secundum substantiam suam uera dicuntur aut falsa ut est uera uoluptas bene uiuendi, ut est falsa uoluptas bellandi. Etiam illud quoque respiciendum est, quod in omnium maximo Deo quicquid intelligitur, non in eo accidentaliter, sed substantialiter intelligitur. etenim quæ bona sunt, substantialiter de eo non accidentaliter credimus. Quod si substantialiter credimus Deum, Deum uere nullus dixerit falsum, nihilque in eo accidentaliter poterit euenire, ipsa ueritas Deus dicendus est, ubi est igitur compositio uel diuisio in iis, quæ simplicia naturaliter sunt, nec ulla cuiuslibet rei collocatione iunguntur. Quare non omnis ueritas neque falsitas circa compositionem diuisionemque constat, sed sola tantum quæ intellectuum multitudine fit, & in prolatione dicendi. Nam in ipsa quidem habitudine imaginationis & rei nulla compositio est, in coniunctione uero intellectuum cõpositio fit. Nam cum dico Socrates ambulat, hoc ipsum quidem, quod eum ambulare concepi, nulla compositio est, quod uero intellectus progressione, ambulationem cum Socrate coniungo, quædam iam facta est compositio. Quod si hoc oratione protulero. rursus eadem compositio est, & circa eam uis ueritatis & falsitatis apparet. Quocirca in his solis compositionibus inuenitur ueritas atque mendacium, de quibus tota nunc quæstio est in nomine scilicet & in uerbo, in negatione & affirmatione, in enunciatione, & oratione. Quam scilicet compositionem ueritatis & falsitatis naturam ab intellectibus accipientes in uocis prolatione constituunt. De diuisione autem quæ ad negationem pertinet, deque compositione, quæ ad affirmationem, paulopost enucleatius dicam. Nunc illud uidendum est, utrum uerum sit circa omnem compositionem, circaque omnem diuisionem, ueritatem uel mendacium prouenire. Quod omnino falsum est. quis enim dixerit huiusmodi nominum coniunctionem, & Socrates & Plato, uel si a se hæc nomina diuidantur, nec Socrates nec Plato, ueri aliquam falsiue sententiæ significantiam? Quare confitendum est, neque circa omnem diuisionem, neque circa omnem compositionem, eam scilicet quæ in oratione uersatur, mendacium ueritatemque subsistere. Sed illud ueraissimum est, quod omnis quæ est in oratione ueritas falsitasque, in compositione & diuisione nascitur, non tamen omnis orationis compositio, uel diuisio uerum retinet aut falsum. Ergo si sic dixisset, circa omnem compositionem uel diuisionem ueritas falsitasque est, mentiretur. Sed quoniam dixit simpliciter, ueritas falsitasque circa compositionem diuisionemque est, uerissime subtilissimeque dixisse putandum est, alia enim nomina quæ ita dicuntur simplicia, ut ueritatem aut falsitatem quodammodo ualeant designare, huiusmodi sunt ut intra se, atque intra significationem suam, quandam retineant compositionem, ut siquis dicat lego, hoc est enim dicere lego, tanquam si dicat, ego lego. Hoc autem compositio est. uel quoties interrogante alio, respondet alius, uno tantum sermone, uidetur quoque tunc simplex sermo ueritatem mendaciumque perficere, quod per falsum est. Audientis namque responsio ad totum ordinem superioris enunciationis adiungitur. ut siquis interroganti mundus ne animal sit? est, respondeat, uidetur hæc una particula ueritatem uel mendacium continere, sed falso. Non enim una est, sed ad uim ipsius responsionis intuenti, tale est ac si diceretur, mundus animal est. Quod uero ait nomina

ipsa & uerba consimilia esse sine compositione uel diuisione intellectui, illud designat, quod supra iam dixit, ea quæ sunt in uoce, notas esse animæ passionum. Quod si notæ sunt, sicut litteræ uocum in se similitudinem gerũt ita uoces intellectuũ. Et quoniam dictum est cur de similitudine uerborum & nominum atque animæ passionum dixerit, cur etiam circa compositionem & diuisionem falsum uerumq; esse proposuerit, dicendum est, quid sit ipsa compositio uel diuisio, in qua aut ueritas, aut falsitas inuenitur. Nam quoniam de simplici enunciatiua oratione perpendit, ut posterius ipse in diuisione declarat dicens. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, illam nunc compositioné designare uult, quæ alicuius uel substantiam constituit, uel aliquid secundũ esse coniungit. Nam cum dico Socrates est, hoc ipsum esse Socrati applico, & substantiam eius esse constituo. Sin uero dixero, Socrates philosophus est, philosophiam & Socratem secundum esse composui, uel si dicam, Socrates ambulat, huiusmodi est, tanquam si dicam Socrates ambulans est. igitur quoties huiusmodi fuerit compositio, quæ secundum esse uerbum uel substantiam constituat, uel res coniungat, affirmatio dicitur, & in ea ueri falsique natura perspicitur, & quoniã omnis negatio ad prædicationem constituitur, huius enim affirmationis quæ est, Socrates est. negatio est, non ea quæ dicit, nõ Socrates est. sed ea quæ pronunciat, Socrates non est. & ad id quod esse Socrates dictus est, non, negatio apponitur, ut cum hic dicamus non esse, quod ante dictum est esse. ergo quoniam id quod in affirmatione secundum esse uel constitutum, uel coniunctum fuerit. ad id addita negatio separat uel ipsam substantiæ cõstitutionem, uel etiam factam per id quod dictum est, esse aliquid, coniunctionem, diuisio uocatur. Quando enim dico. Socrates non est. esse a Socrate seiunxi, & cum dico. Socrates philosophus non est Socratem ab eo quod est philosophum esse, separaui, quam separationem, quæ ad negationem pertinet, diuisionem uocauit. Ergo manifestum est quòd si simplex in animæ passionibus, intellectus fuerit, cum ipse intellectus nullam adhuc ueri falsiq; retineat naturam, eorum quoque prolationem ab utrisque esse separatam. Sed cum compositio secundum esse facta, uel etiam diuisio, intellectibus, in quibus principaliter ueritas & falsitas procreatur, euenerit, quoniam ex intellectibus uoces capiunt significationem, eas quoq; secundum intellectuum qualitatem ueras, & falsas esse necesse est. Maximam uero uim habet exempli nouitas, & exquisita subtilitas. Ad demonstrandum enim quod unum solum nomen neque uerum sit, neque falsum, posuit huiusmodi nomen, quod compositum quidem esset, nulla tamen eius substantia reperiretur. Si quod ergo unum nomen ueritatem posset falsitatemue retinere, posuit huiusmodi nomen, quod est hircoceruus, quod quoniam omnino in rebus nulla illi substantia est, falsum aliquid designare uidetur, sed non designat aliquã falsitatem. Nisi enim dicatur hircoceruus uel esse uel non esse, quanquã ipsum per se non sit solum tamen dictum, nihil falsi in eo sermone uerive perpenditur. Ergò ad demonstrandam uim simplicis nominis, quod omni ueritate atq; mendacio careat, tale in exemplo posuit nomen, cui res nulla subiecta sit. Quod siquid uerum uel falsum unũ nomen significare posset, nomé quod eam ré esse designat, quæ in rebus non sit, omnino falsum esset, sed non est, non igitur ulla ueritas falsitasq; in simplici unquam nomine reperietur. Nec illud paruæ curæ fuit, nomen non ponere, quod omnino nihil significaret, sed quod cũ significaret quiddam, tamen uerum aut falsum esse non posset, ut non uideretur ueritatis falsitatisq; causa esse eo quoniam nihil significaret. Sed quoniam esset simpliciter dictum quanquã in eodem illud quoq; conficit, ut ostenderet non solum simplex nomen a ueritate atq; mendacio esse alienissimum, sed etiam composita quoq; nomina, si non habeant aliquam secundum esse uel non esse (sicut superius dictum est) compositionem, uerum uel falsum significare non posse, tanquam si diceret, nõ solum simplex nomen præter aliquam compositionem, nihil uerum falsumue significat, sed etiam composita utroque carent (sicut iam ipse dixit) nisi illi aut esse aut non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Hoc uero idcirco addidit quòd in quibusdam ita enunciationes fiunt, ut quod de ipsis dicitur, secundum substantiam proponatur, in quibusdam uero hoc ipsum esse, quod additur non substantiam, sed præsentiam quandam significet. Cum enim dicimus Deus est, non eum dicimus nunc esse, sed tantum in substantia esse, ut hoc ad immutabilitatem potius substantiæ, quam ad tempus aliquod referatur. Si autem dicimus dies est, ad nullam diei substantiam pertinet, nisi tantum ad temporis constitutionem hoc enim quod significat tale est, tanquam si dicamus nunc est, quare cum dicimus esse, ut substantiam designemus, simpliciter est addimus. Cum uero ita, ut aliquid præsens significetur, secundum tempus. Hæc est una quam diximus expositio. Alia uero huiusmodi est: Esse aliquid duobus modis dicitur, aut simpliciter, aut secundum tempus: simpliciter quidem secundum præsens tempus, ut siquis dicat hircoceruus est. præsens autem quod dicitur, tempus non est, sed confinium temporum. finis nanque præteriti est, futurique principium. Quocirca quisquis secundum præsens, hoc sermone quod est, esse, utitur, simpliciter utitur. qui uero, aut præteritum iungit, aut futurum, ille non simpliciter, sed iam in ipsum tempus incurrit. Tempora nanque (ut dictum est) duo ponuntur, præteritum atque futurum. Quod siquis cum præsens nominat, simpliciter dicit, cum utrumlibet præteritum, uel futurum dixerit, secundum tempus utitur enunciatione. Est quoque tertia huiusmodi expositio, quòd aliquoties ita tempore utimur, ut indefinite dicamus, ut siquis dicat, est hircoceruus, fuit hircoceruus, erit hircoceruus, hoc indefinite, & simpliciter dictum est. Sin uero aliquis addat, nunc est, uel heri fuit, uel cras erit, ad hoc ipsum esse quod simpliciter dicitur, addit tempus. Quare secundum unam trium harum expositionum intelligendum est, quod ait. Si non, esse, uel non esse addatur, uel simpliciter, uel secundum tempus. Sed ei quod ante proposuit, quemadmodum esset aliquoties quidem in anima intellectus sine uero, uel falso, post quasi consequens reddidit nomina ipsa per se uerbaque esse simplicibus intellectibus consimilia, ut homo, uel album. eo uero, quod ait, cui iam necesse sit alterum horum inesse, nihil interim reddidit, sed hoc eo suppleuisse putabitur, quod ait, sed nondum uerum uel falsum est, si non, esse, uel non esse, addatur: hæc est enim intellectuum quædam compositio, cui iam necesse est alterum horum inesse, quæ in oratione, uel esse, uel non esse, additur. Quocirca, quoniam de nomine uerboque proposuit, & quam potuit breuiter, uocum, litterarum, intellectuum, rerumque consequentias, altissima ratione monstrauit ad id quod primum proposuit dicens, Primum oportet constituere, quid sit nomen, & quid uerbum, ad hæc in quam quæ promiserat definite, reuertitur. nomen uero definiens, ita subiecit.

DE NOMINE.

NOMEN igitur est uox significatiua, ad placitum, sine tempore, cuius nulla pars est significatiua, separata. in nomine enim quod est equiferus, ferus per se nihil significat, quemadmodum in oratione quæ est, equus ferus.

4. Omnis definitio generis constitutione formatur, differentiarum uero cõpositione perficitur. Nam si ad propositum genus, differentias colligamus, easq; ad unam quã definire uolumus speciem aptemus, usq; dum uni tantũ speciei collectio illa conueniat, nihil est, quod ultra ad faciendam definitionem desideretur: ipsum hominé siquis definiat, generi eius, quod est animal, duas necesse est differẽtias iungat, rationale. atq; mortale, faciatq; huiusmodi ordiné, animal rationale mortale quæ definitio si ad hominem referatur plena est rationis substantiæq; descriptio. Volens ergo Aristoteles definire quid esset nomen, prius eius genus sumpsit, dicens nomen uocem esse, ideirco scilicet, ut hoc quod dicimus nomen, ab aliis quæ non uoces sed tantum soni sunt, separaret. Distat enim sonus a uoce, sonus enim est percussio aeris sensibilis, uox uero flatus, per quasdam gutturis partes egrediens, quæ arteriæ uocantur, qui aliqua linguæ impressione formatur. Et uox quidem nisi animantium non est, sonus uero aliquoties inanimatorum quoque corporum conflictatione perficitur. Quare, quia nomen uocem esse monstrauit, ab aliis quæ uoces non sunt, sed tantum soni, hanc orationis partem separauit atq; distribuit & uocé quidem nominis uelut genus sumpsit. Habet nanq; aliud quiddam species loco differẽs a nomine. quod est

uerbum

uerbum. habet quoque quasdam locutiones, quæ nihil ulla ratione significent ut sunt articulatæ uoces, quarum ipsa significatio non potest inueniri, ut scindapsus. huic ergo generi alias differentias rursus apponit, quæ nomen sicut uox a sonis aliis segregauit ita quoq; hæ differentiæ nomen ab aliis speciebus sub uoce positis diuidant atq; discernant. Quod enim addidit, nomen uocem esse significatiuam, ab his inquam uocibus nomē disgregauit, quæ nihil omnino significāt, ut sunt syllabæ. Syllabæ n. cum ex his totum nomen constet, adhuc ipsæ omnino nihil significant. Sunt quoque quædam uoces litteris syllabisq; compositæ, quæ nullam habent significationem, ut est blitiri. Ergo, quoniam uidebantur quædam uoces esse quę significatione carerēt, Nomē quod uox est, & alicuius designationis semper causa profertur, non aliter definiendum erat, nisi illud ante a non significantibus uocibus segregaret. itaque ait, nomen esse uocem significatiuam, ut uocem quidē ab aliis sonis, significatione uero addita, ab iis quę sub uoce sunt nihil designantia, segregaret. Sed hoc nondum ad totam definitionem ualet, neq; solum nomen uox significatiua est, sed sunt quædam uoces, quæ significant quidem, sed nomina non sunt, ut ea quæ a nobis in aliquibus affectibus proferuntur, ut cum quis gemitum edit, uel cum dolore concitus emittit clamorem. Illud enim doloris animi, illud corporis signum est, & cū sint uoces, & significent quandam uel animi, uel corporis passionem, nullus tamen gemitum, clamoremque dixerit nomē. Mutorum quoque animalium sunt quædam uoces, quæ significent, ut canum latratus, iras significat canum: alia uox autē mollior, quædam blandimenta designat: quare adiecta differentia separandum erat nomen ab his omnibus quæ uoces quidem essent, & significarent, sed nominis uocabulo non tenerentur. Igitur adiecit nomen uocem esse significatiuam, non simpliciter, sed secundum placitum. Secundum placitum uero est, quod secundum quandam positionem, placitumque ponentis aptatur. nullum enim nomen naturaliter constitutum est, neque unquam sicut subiecta res a natura est, ita quoque a natura ueniente uocabulo nuncupatur. Sed hominum genus, quod & ratione, & oratione uigeret, nomina posuit, eaque quibus libuit litteris syllabisque coniungens, singulis subiectarum rerum substantiis dedit. hoc autem illo probatur, quod si natura essent nomina, eadem apud omnes gentes essent, ut sensus quoniam naturaliter sunt, iidem apud omnes sunt. Omnes enim gentes non aliis nisi solis oculis intuentur, audiunt auribus, naribus odorantur, ore accipiunt gustatus, tactu calidum, uel frigidum, lene uel asprum iudicant, atque hæc huiusmodi sunt, ut apud omnes (ut dictum est) gentes eadem uideantur. ipsa quoque quæ sentiuntur, quoniam constituta naturaliter sunt, non mutantur. Dulcedo enim & amaritudo, album & nigrum, & quæque alia sensibus quinque sentiuntur, eadem apud omnes sunt. Neque enim quod Italis dulce est in sensu, idem Persis uidetur amarum, nec quod album apud nos oculis apparet, apud Indos nigrum est, nisi forte aliqua sensus ægritudine permutetur, sed hoc nihil attinet ad naturam. Igitur quoniam ista sunt naturaliter, apud omnes gentes eadem manent. Sic ergo & nomina si naturalia esse uiderentur, eadem essent apud omnes gentes, nec ullam susciperent, mutationem. Nunc autem ipsum hominem alio uocabulo latini, alio græci diuersis quoque uocabulis barbaræ gentes appellant. quæ in ponendis nominibus dissensio, signum est non naturaliter, sed ad ponentium placitum uoluntatemque rebus nomina fuisse composita. idem quoque monstrat, quod sæpe singulorum hominum sunt permutata uocabula. Quem enim nunc uocamus Platonem, Aristoteles antea uocabatur, & qui Theophrastus nunc dicitur, ante Aristotelem a suis parentibus Tirtamus appellabatur in eadem quoq; lingua quando plura uocabula uni adduntur rei, monstratur rem illam non naturalibus sed appositis nominibus nuncupari, si n. naturalibus nominibus res quoque uocarentur, unam rem uno tantum nomine signaremus. Quid. n. attinet; si naturalia sunt uocabula, unius rei plures esse nominum uoces quæ ad unam designationem demonstrationemq; concurrerent? Dicimus enim gladius, ensis, mucro, & hæc tria ad unam subiecta substantiam concurrunt. Ergo monstratum est nomina esse secundum placitum, idest secundum ponentium placitum, ac si diceret, nomen esse uocem quidem & significatiuam, sed non naturaliter significatiuam, sed secundum placitum uoluntatemque ponentis, hoc scilicet diuidens ab his uocibus quæ naturaliter designarent, ut sunt hæ, uel quas non in passionibus affectibusq; proloquimur, uel quas edere animalia muta conantur. Sed nondum supra dicta differentia plenam nominis formam, definitionemq. constituit. Est nanq; uerbo commune cum nomine, quod uox designatiua & secundum placitum est, sed addita differentia, quæ est, sine tēpore, nomen a uerbo distinxit. neq; enim nomen ullum consignificat tempus uerbi nanq; est, cum aut passio significatur aut actio, aliquam quoq; secum trahere uim temporis, qua illud, cum uel facere uel pati dicitur, profertur. Cum enim dico Socrates, nullius est temporis, cum lego, uel legi, uel legam, tempore non carent. Addito ergo nomini quod sine tempore esse dicatur, nomen a uerbo disiungitur. Sane nos nemo arbitretur opinari, quod nullum nomen significet tempus. Sunt enim nomina quæ tempus significatione demonstrent, uelut cum dico, hodie, uel cras, temporis nomina sunt, sed illud dicimus, quod cum eodem nomine tempus quoque non consignificatur. Aliud est enim significare tēpus, aliud consignificare. Verbum enim cum aliquo proprio modo tempus quoque significat, ut cum agentis uel patientis modum demonstrat. Nam sine tempore ipsa passio, uel actio non profertur. unde non dicimus quod nomen non significet tempus, sed quod nomen significatio temporis non sequatur. Restat autem una sola differentia, quæ si superioribus adiungatur, plenissima fere nomen definitione formabitur, hæc autem est qua nomē ab oratione separatur. Inuenitur enim quędam sine dubio orationes, quæ cum uoces sint, & significatiuę & secundum placitum, quippe quæ sunt nominibus colligatæ, tamen sunt sine tempore, ut cum dico Socrates & Plato: hæc nanque oratio, cum ex nominibus iuncta sit, nomen quidem non est, uox uero est significatiua secundum placitum, & tempore uacat, ut igitur nomen ab huiusmodi oratione diuideret, addidit hanc differentiam, quæ est, cuius nulla pars est significatiua separata. Oratio enim quoniam uerbisq; nominibusq; cōiungitur, uerba uero uel nomina significatiua esse palam est: partes quoque orationis significare aliquid dubium non est. Nominis uero pars, quoniam simplex est, nihil omnino significat. sed cum omnis oratio, omneq; nomē, & uerbum ex subiectis intellectibus uim significandi sumat, est aliquoties ut unum nomē multos significet intellectus. Quocirca eūit quoque ut non simplex nomen sit quod non unam tantum animi passionem intellectumq; designet. Nam cum dico suburbanum, urbanum imaginationem significandi tenet. sed ita ut a toto nomine separatum. cum ad ipsum refertur nomen, significet nihil, & ut in eo quod dicimus equiferus, ferus, uult quidem aliquid significare, sed si a tota compositione separatur nihil omnino designat in eo nomine scilicet in quo cum equi particula iunctum, equiferum consignificabat. Omnis nanq; hæc compositio unius intellectus designatiua est. quæ in oratione quidem ferus significat. etenim equus ferus oratio duos retinet intellectus, in nomine uero nihil, quoniam hoc quod dicimus equiferus unius intellectus designatiuum est. Sed fortasse ferus cum ea parte qua iunctum est, simul quidem consignificat, separatum uero nihil, hoc est ergo quod ait.

At uero non quemadmodum in simplicibus nominibus, sic se habet etiam in compositis. In illis enim nullo modo pars significatiua est. in his autem uult quidem, sed nihil significat separata, ut, in eo quod est equiferus ferus, Secundum placitum uero. quoniam naturaliter nomen nullum est, sed quando fit nota: nam designant & illiterati soni, ut ferarum quorum nullus est nomen.

5. Simplex enim nomen nec imaginationem aliquam partium significationis habet. Compositum uero tales habet partes, ut quasi conentur quidem aliquid significare, sed consignificent potius, quam quicquam extra significent. Addito igitur nomini quod eius partes nihil separatæ significent nomen ab oratione disiunctum est. Postquam adiectionem quæ est. cuius nulla pars est significatiua separata, quid in nominis definitione ualeret, explicuit, hoc scilicet quo nomen ab oratione seiungeret: illud quoque disserit, cur sit additum, quod dictum est, secundum placitum. Nam quoniam nulla nominum significatio naturaliter est, sed omne nomen positione designat: idcirco dictum est, secundum placitum.

quod enim placuit ei qui primus nomina indidit rebus, hoc illius uocabulis designatur age enim quis naturaliter nomina esse confirmet, quorum apud omnes gentes est tam diuersa uarietas. Nec uero dicitur quod nulla uox naturaliter aliquid designet, sed quod nomina non naturaliter, sed positione significent. Alioqui habent hoc ferarum, mutorumq; animalium, soni quorum uox quidem significat aliquid, ut hinnitus equi, consueti equi inquisitionem. latratus canū, latrantium iracundiā monstrat, & alia huiusmodi. Sed cum uoces mutorū animalium propria natura significent, nullis tamen elementorū formulis conscribuntur. Nomen uero, quanquam subiacet elementis, prius tamen quam ad aliquam subiectæ rei significationē ponatur, per se nihil designat, ut cum dicimus scindapsus, uel hereceddyn. hæc per se nihil quidem significant, sed si ad subiectæ rei alicuius significationem ponantur, ut dicatur uel homo scindapsus, uel lapis hereceddyn, tunc hæc quę per se nihil significabant positione & secundū ponentis quoddam placitum designant. Ergo tum nomen significatiuum est, quando (ut ipse ait) fit nota, tunc autem fit nota, cum secundū ponentis placitum, uocabulum quod naturaliter nihil designabat, ad subiectæ rei significationem datur. hoc est enim quod ait, fit nota: si enim naturaliter nomina significarent, nunquam de his Aristoteles diceret, fit nota: tunc enim non fieret nota, sed esset. Ergo quoniam nomina secundum placitū significatiua sunt. Ferarum uero illiterati soni secundum naturam, idcirco horum uoces esse nomina non dicuntur. Vniuersaliter autem dicimus, omnium uocum aliæ sunt quæ in scribi litteris possunt, aliæ quæ non possunt. Et rursus earum quæ inscribuntur uel minime, aliæ quidem significant, aliæ uero nihil. Amplius quoq; omnium uocum, aliæ secundum placitum designant, aliæ uero naturaliter. Nomen ergo secundum placitum est: positione enim factum est subiectæ rei Nota. Nihil enim nominum est, quod naturaliter significet. nō enim nomen informat significatio secundum naturam, sed secundū placitum significatio. Nā & illiterati soni significant, ut sunt ferarum, quos ideo sonos uocauit, quoniam sunt muta quædā animalia, quæ uocem omnino non habent, sed tantum sonitu quodam concrepant Quidam enim pisces non uoce, sed branchiis sonant, & (ut Porphyrius autumat) cicada per pectus sonitum mittit, quorum omnium nihil est nomen. hoc autem dictum est non quod nullum nomen sit harum uocum, quas animalia proferunt, sed quod his non uelut nominibus utantur. Nam quamuis illiterata sit uox & natura significet, ut latratus canum, dicitur tamen latratus, & leonis fremitus, & tauri mugitus, hæc sunt nomina ipsarum uocum, quæ a mutis animalibus proferuntur, sed non hoc dicimus quoniam eorum nihil est nomen, sed quoniam horum sonorum nihil tale est, ut nomen esse possit, idest ut secundum ea uelut nominibus utentes feræ sibi inuicem colloquantur, habent enim significationem, sed (ut dictum est) naturalem. Nomen autem secundum placitum est.

Non homo uero non est nomen, at uero nec positum est nomen, quo illud oporteat appellare. Nam neque oratio, neque negatio est, sed sit nomen infinitum, quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Catonis autem uel Catoni & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Ratio autem eius est in aliis quidem eadem, sed differt. Quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neque uerum, neque falsum est: nomen uero semper, ut Catonis est, uel non est. nondum enim aliquid dicit uerum aut falsum.

6, Superius omnia quæcunque extra nomen essent prædictis adiectionibus a nomine separauit, nunc uero, quoniam sunt quædam quæ sub definitione quidem nominis cadunt, uidentur tamen a nomine discrepare, de his differit, ut quid esse nomen integre uideatur, expediat Quod enim dicimus non homo, uel non equus, oratio quidem non est. Omnis enim oratio, aut nominibus constat & uerbis, aut solis duobus, uel pluribus uerbis, uel solis nominibus. In eo autem quod est non homo: unum tantum nomen est, quod dicitur homo, id autem quod est non, neque nomen est, neque uerbum. Quare neque ex duobus uerbis constat, aut ex uerbo & nomine. Verbum enim in eo nullum est, quare id quod dicimus non homo, oratio non est. Iam uero nec uerbum esse monstrare, superfluum est, cum in uerbis tempora semper reperiantur in hoc uero nullum omnino quicquam tempus inueniat, Sed nec negatio est. Omnis enim negatio, oratio est, non homo uero cum oratio non sit, nec negatio esse potest. Illud quoq; q̄ omnis negatio, aut uera, aut falsa est, non homo uero neq; uerum, neque falsum est, sensus enim plenus non est quare negatio esse propter hoc quoque non dicitur. Nomen uero esse quis dicat, cum omne nomen, siue proprium, siue appellatiuū sit, definite significet. Cum enim dico Cicero, unam persona, unamque substantiam nominaui, & cum dico homo, quod est nomen appellatiuum definitam substantiam significaui. Cum uero dico non homo, significo quidem quiddam, id quod homo non est, sed hoc infinitum est Potest enim & canis significari, & equus, & lapis, & quodcunque homo non fuerit. Et æqualiter dicitur, & in eo quod est, & in eo quod non est. Siquis enim de Sylla qui non est, dico non homo, significat quiddam quod in substantia atq; in rerum natura nō permanet, Siquis autem, uel de lapide, uel de ligno, uel de aliis quæ sunt rebus dicat non homo, idem tamen aliquid significabit, & semper præter id quod nominat huiusmodi uocabuli significatio est. Sublato enim homine, quicquid præter hominem est, hoc significat non homo, quod a nomine plurimum differt, omne n. nomen (ut dictum est) definite id significat, q̄ nominatur, & non similiter, et de eo quod est, & de eo quod non est dicitur sed hæc huiusmodi uox & designatiua est, & ad placitum, & sine tempore, & (ut dictum est) partes eius nihil extra designāt. Quare dubia apud antiquos sententia fuit, utrum nomen hoc non dicerent, an hoc aliqua adiectione nominis definitioni subiicerent. Et qui hoc a nomine separabant, ita nomen definitione claudebant dicentes, nomen esse uocem designatiuam secundum placitum sine tempore circumscriptæ significationis. cuius partes nihil extra designarent, ut quoniam non homo rem conscriptam non designaret, a nomine separetur. Alii uero non eodem modo, sed dicebant quidem id esse nomen, sed non simpliciter. Quadam namq; adiectione sub nomine poni posse illud putabant hoc modo, ut sicut homo mortuus non dicitur simpliciter homo, sed homo mortuus. Ita quoq; & nomen hoc quod nihil definite significaret, non diceretur nomen simpliciter, sed nomen infinitum, cuius sententiæ Aristoteles auctor est, qui se hoc rei uocabulum autumat inuenisse. Ait n. at uero nec nomen est positum, quo illud oporteat appellare, dicens id quod dicimus non homo, quo uocabulo debeat appellare non nouit antiquitas, & usq; ad Aristotelē nullus nouerat quid esset id quod non homo diceretur, sed hic huic sermoni uocabulum posuit dicens, sed sit nomen infinitū non simpliciter nomen, quoniam nulla circumscriptione significat, sed infinitum nomen, quoniam plura, & ea infinite significat. Sed hoc non solum huiusmodi uocibus contingit, ut simpliciter sub nomine poni non possint, sed sunt quædam aliæ, quæ omnia quidem accidentia nominis habent, & definite significant, sed quadam alia discrepantia, nomina simpliciter dici non possunt sunt obliqui casus, ut cum dicimus Catonis, Catoni, Catonē, & ceteros: horum enim discrepantia est a nomine q̄ nomen rectum iunctum cum, est uel non est, enunciationem facit, ut siquis dicat Socrates est: hoc uerum uel falsum est. Si namque uiuente Socrate diceretur, uerum esset, si uero mortuo, falsum esset, quare affirmatio est. Siquis autem dicat Socrates non est, rursus facit negationem, & in ea quoque ueritas, uel falsitas inuenitur. Ergo omne nomen rectū iunctum cum est, uel non est, enunciationem conficit. Hi uero obliqui casus iuncti cum est, uel cum nō est, enūciationem nulla ratione perficiunt. Enunciatio namque est perfectus orationis intellectus, in quem ueritas, aut falsitas cadit. Siquis ergo dicat Catonis est, nōdum est plena sententia. quid. n. sit Catonis nō dicitur, atque eodem modo Catoni est, uel Catonē est. In his ergo, quoniā cum est uel non est iuncti enunciationem non perficiunt, est quædam a nomine discrepantia, quanquam sint nominis omni definitione connexi. Magna est .n. discrepantia, quod rectum nomen cum est iunctum, perfectam orationem facit: obliqui casus, imperfectam. Quod autem dictum est obliquos casus cum est uerbo iunctos orationem perfectam non facere, nō dicimus, quoniam cum nullo uerbo obliqui casus iunguntur ita, ut nihil indigentem perficiant opinionē. Cum enim dico Socratem penitet, enunciatio est, sed non cum omni uerbo, sed tantum cum est, uel non est, hi casus iun

cti

cti perfectam orationem nulla ratione constituunt. Atque hoc est quod ait. Catonis autem uel Catoni, & quæcunque talia sunt, non sunt nomina, sed casus nominis. Vnde etiam discrepare uidentur: hæc enim nomina non uocantur. Illa enim rectius dicuntur nomina, quæ prima posita sunt, idest quæ aliquid monstrant Genitiuus n. casus non aliquid, sed alicuius, & datiuus alicui, & ceteri eodem modo. Rectus uero qui est primus rem monstrat ut si quis dicat Socrates, atque ideo hic nominatiuus dicitur, quòd nominis quodammodo solus teneat uim, nomenq; sit, & uerisimile est eum qui primus nomina rebus imposuit, ita dixisse, uocetur: hic homo, & rursus uocetur hic lapis. Posterioriore uero usu factum est, ut in alios casus primitus positum nomen deriuaretur. Illud quoque maius est, quòd omnis casus nominis alicuius casus est. Ergo nisi sit nomen, cuius casus sit: casus nominis dici recte non potest. Casus autem omnis inflexio est. Sed genitiuus, & datiuus, & ceteri, nominatiui inflexiones sunt, quare nominatiui casus erunt, sed omnis casus qui secundum nomen est: nominis casus est. Nomen igitur nominatiuus est. Aliud uero est casus alicuius quam est idipsum cuius casus est, casus igitur nominis, nomen non est. Quod uero adiecit, ratio uero eius est in alíis quidem eadem hoc inquit. Ratio & definitio obliqui casus, & nominis eadem in omnibus aliis est. nam & uoces sunt & significatiuæ, & secundum placitum, & sine tempore, & circumscriptæ designant. Sed (ut ipse ait) differt, quoniam cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, neq; uerum neque falsum est. Quod a recto nomine sine ulla dubitatione perficitur, ut cum est, uel fuit, uel erit adiunctum uerum falsumue conficiat, quod designauit per hoc quod ait Nomen uero semper subaudiendum est, scilicet facit uerum falsumue, cum est, uel fuit, uel erit, adiunctum, eorumq; ponit exempla. Catonis est, uel non est, in his enim (ut ipse ait) neque uerum aliquid dicitur, neq; falsum, quare integra nominis definitio est huiusmodi. Nomen est uox designatiua, secundum placitum, sine tempore, circumscriptæ significationis, cuius partes extra nihil designant, & cum est, uel erit, uel fuit adiunctum, nullius indigentis orationis perficiens intellectum enunciationem constituens. Quoniam igitur de nomine expeditum est, ad definitionem uerbi ueniamus.

DE VERBO.

VERBVM *autem est, quod consignificat tempus, cuius pars nihil extra significat, & est semper eorũ quæ de altero prædicantur, nota. Dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem nomen est, currit autem uerbum: consignificat enim nunc esse. Et est semper eorum quæ de altero dicuntur, nota, ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt.*

7. Verbi quidem integra definitio est huiusmodi. Verbum est uox significatiua secundum placitum, quæ consignificat tempus, cuius nulla pars extra designatiua est. Sed quoniam commune est illi cum nomine esse uocem & significatiuam, & secundum placitum, idcirco illa reticuit, Ab his autem quæ propria sunt uerbi inchoauit. Verbi autem proprium est, quo a definitione nominis segregatur, quod consignificat tempus. Omne enim uerbum consignificationem temporis retinet non significationem. Nomen enim significat tempus: Verbum autem cum principaliter actus passionesque significet, cum ipsis actibus & passionibus, temporis quoq; uim trahit, ut in eo quod dico lego, actionem quidẽ quandam principaliter monstrat hoc uerbum, sed cum ea ipsa agendi significatione præsens quoque tempus adducit, atq; ideo non ait uerbũ significare tẽpus, sed consignificare. Neq; enim principaliter uerbum significat tempus (hoc.n.nominis est) sed cum aliis quæ principaliter significat, uim quoq; temporis inducit, & inferit. Ergo cum nomen & uerbum uoces significatiuæ sint, & secundum placitum: additum uerbo quod consignificat tempus a nomine segregatur, ut enim sæpe dictum est, nomen significare tempus poterit, uerbum uero consignificare. & sicut in definitione nominis addidit, nihil omnino partes separatas a tota compositione nominis designare, propter orationes quæ nominibus, essent compositæ, ut est Plato & Socrates: ita quoque in uerbo addidit, nihil extra uerbi partes significare, propter eas orationes, quas uerba componunt, ut est ambulare & currere, & hæc enim oratio ex uerbis est composita, & singula uerba & in ipsa oratione & præter eam per seipsa significant. In uerbo uero nullo modo: & sicut in nomine pars nominis nihil designat separata: ita in uerbo pars uerbi nihil separata designat. Dicit autem esse uerbum semper eorum, quæ de altero prædicantur notam: quod huiusmodi est ac si diceret, nihil aliud nisi accidentia, uerba significare. Omne enim uerbum aliquod accidens designat, cũ enim dico cursus, ipsum quidem est accidens, sed non ita dicitur, ut id alicui inesse uel non inesse dicatur. Si autem dixero currit, tunc ipsum accidens in alicuius actione proponens alicui inesse significo, & quoniam quod dicimus currit, præter aliquod subiectum esse non potest (neque enim dici potest præter eũ qui currit) idcirco dictum est omne uerbum eorum esse, quæ de altero prædicantur significatiuum, ut uerbum quod est currit, tale significat quiddam, quod de altero prædicetur, idest de currente. his igitur expeditis quod ait uerbum consignificare tempus exemplis aperuit. Ait enim, dico autem quoniam consignificat tempus, ut cursus quidem est nomen, currit uero uerbum, consignificat enim nunc esse Expeditissime quid uerbum distaret a nomine, uerbi & nominis interpositione monstrauit, etenim quoniam cursus accidens est, & nominatum est, ita ut sit nomen, non consignificat tempus. Currit uero idest accidens in uerbo positum præsens tempus designat, & hoc uerbum distare uidetur a nomine, quod illud consignificat tempus, illud uero præter omnem consignificationem temporis prædicatur. Sed postquam uerbum consignificare tempus ostendit: id, quod supra iam dixerat, uerbum semper de altero prædicari, nunc memoriter quemadmodum prædicetur, ostendit. Ait enim, Et semper est eorum quæ de altero dicuntur nota: ut eorum quæ de subiecto uel in subiecto sunt. Hoc scilicet dicens, ita uerbum significat aliquid, ut id quod significat de altero prædicetur, sed ita ut accidens. omne nanque accidens, & in subiecto est, & de subiecta substantia sibi prædicatur. Nam cum dico currit, id de homine, si ita contingit, prædico. s. de subiecto, & ipse cursus in homine est. Vnde uerbum currit inflexum est: ergo quod dicit semper eorum esse notam uerbum quæ de altero prædicentur, hoc monstrat: uerbũ accidentia semper significare, quoniã ait, eas res uerbi significatione monstrari, quæ uel in subiecto essent, uel de subiecto dicerentur, uel certe ut sit alius intellectus, quoniam solet indifferẽter uti de subiecto aliquid prædicari, tanquã si dicat in subiecto esse, & sępe cũ dicit de subiecto aliquid prædicari: in subiecto esse significat, cum uellet ostendere accidentium significationem contineri uerbis: ait, ea semper designari uerbis quæ de subiecto essent. Sed quoniam hoc uidebatur obscurius, patefecit addito uel in subiecto, ut quid esset de quo supra dixerat de subiecto, exponeret cum addidit uel in subiecto: tanquã enim si ita dixisset, Verbum quidẽ semper eorum nota est, quæ de altero prædicantur ut de subiecto, sed ne hoc forsitan cuipiã uideatur obscurius: hoc dico esse de subiecto, quod est esse in subiecto. Vel melior hæc expositio est, si similiter dixisse eum arbitremur, tanquam si diceret: omne uerbũ significat quidem accidens, sed ita ut id quod significat aut particulare sit, aut uniuersale, ut id quod ait de subiecto, ad uniuersalitatem referamus, quod in subiecto, ad solã particularitatem. Cum.n.dico mouetur: uerbum quidem est & accidens, sed uniuersale. Motus.n.plures species habet, ut cursus sub motu ponitur. Ergo cursus si definiendus est: motum de cursu prædicamus. Quocirca motus genus quoddam est cursus, atque ideo motus de cursu ut de subiecto prædicabitur, cursus uero ipse, quoniam species alias non habet, in subiecto tantum est, idest in currente. Motus autem quanquam & ipse sit in subiecto, tamen de subiecto prædicatur. Ideo dicit, eorum esse notam, uerbum quæ de altero prædicentur, atque addit: ut eorum quæ de subiecto, uel in subiecto sunt. Hoc dicit accidentium quidem uim uerba significant, sed talium quæ aut uniuersalia sint, aut particularia: ut cum dico moueo, uniuersale quiddam est, & de subiecto dicitur, ut de cursu. Cum uero dico curro, particulare est. & quoniam de subiecto non dicitur, in subiecto solum est.

Non currit autem, & non laborat, uerbum non dico: consignificat etenim tempus, & semper de aliquo est. Dif-

ferentiæ autem huic non est positum nomen, sed sit infinitum uerbum. Quoniam similiter in quolibet est, & quod est, & quod non est. Similiter autem curret, & currebat non est uerbum, sed casus uerbi, differunt autem à uerbo. Quoniam hoc quidem præsens tempus consignificat, illa uero quæ circa sunt.

8. Quemadmodum dixit in nomine, non homo nomen non est. idcirco quod multis aliis conueniret, quæ homines non essent, quoniamque de homine id quod diceret auferret, nihilque definitum in eadem prædicatione relinqueret, quod enim non homo est, potest esse & centaurus, potest esse & equus, & alia quæ uel sunt uel non sunt, atque ideo infinitum nomen uocatum est, ita quoque etiam in uerbo, quod est non currit, uel non laborat, infinitum quoque ipsum est. quoniam non solum de eo quod est, uerum est, sed etiam de eo quod non est prædicari potest. Possum nanq; dicere homo non currit, & id quod non currit, uel non laborat, de ea re quæ est prædico, idest de homine. Possum rursus dicere Scylla nō currit, sed Scylla non est, ergo hoc quod dico non currit, & de ea re quæ est ualet & de ea quæ nihil est, prædicari. Sed forte aliquis hoc quoq; in uerbis esse finitis contendat. Possum nanque dicere equus currit, hippocentaurus currit, & de ea re scilicet quæ est, & de ea quæ non est. Et quod complectitur de futuro ac præterito dixit, quod futurum quidem ante præsens tempus est. præteritum uero retro relinquitur, & nouo admirabilique sermone usus est, quod ait complectitur, sed nos id quantum latinitas passa est, transferre diu multumq; laborantes, hoc solo potuimus, græca uera oratione luculentius dictum est. Ita enim se habet [illegible]. Quod qui græce linguæ peritus est, quantum melius græca oratione sonet, agnoscit.

ipsa itaque secundum se dicta uerba, nomina sunt, & significant aliquid. Constituit enim qui dicit, intellectum, & qui audit, quiescit: sed si est, uel non est, nondum significat. neque enim signum est rei esse uel non esse, nec si ipsum est purum dixeris, ipsum enim nihil est, consignificat autem quandam compositionem, quam sine compositis non est intelligere.

9. Hoc in loco Porphyrius de Stoicorum dialectica, aliarumque scholarum multa permiscet, & in aliis quoque huius libri partibus, idest in expositionibus idem facit, quod interdum nobis est negligendum. Sæpe enim superflua explanatione magis obscuritas comparatur. Nunc autem Aristotelis huiusmodi sententia est: uerba inquit ipsa secundum se dicta nomina sunt, non secundum id quod omnis pars orationis communiter nomen uocatur: ut dicimus nomina rerum, sed quod omne uerbum per se dictum neque addito de quo prædicetur tale est, ut nomini sit affine. Nam si dicam, Socrates ambulat id quod dixi ambulat, totum pertinet ad Socratem, nulla ipsius intelligentia propria est. At uero cum dico solum, ambulat, ita quidem dixi, tanquam si alicui insit, idest tanquam si quilibet ambulet, sed tamen per se est, propriamque retinens sententiam huius uerbi significatio, unde fit, ut apud græcos quoque cum articularibus præpositiuis sola uerba dicta proferantur, ut est, τὸ περιπατεῖν, τοῦ περιπατεῖν, τῷ περιπατεῖν. Quod si uerba cum nominibus coniungantur in oratione græca, articularia præpositiua addi non possunt, nisi sola dicta sint. Quoniam significant rem, & ita ut quamuis ea significent quæ alicui insint, tamen quod secundum se, & per suam essentiam dicantur: idcirco sunt nomina, quod Aristoteles ait, Ipsa quidem secundum se dicta uerba nomina sunt, tale est, ac si diceret, ipsa quidem sola neque cum aliis iuncta uerba, nomina sunt. Cuius rei hoc argumentum reddit. Constituit enim, inquit, qui dicit intellectum & qui audit quiescit, hoc autem tale est. Omne nomen auditum quoniam per syllabas progrediens aliquantulum temporis spatium decerpit, in ipsa progressione temporis, qua dicitur nomen, audientis quoque animus progreditur, ut cum dico impetretritus sicut per syllabas im, & per, & tet, & ceteras progreditur nomen. ita quoque animus audientis per easdem syllabas uadit. Sed ubi quis expleuerit nomen: & dixerit impetretritus, sicut nomen syllabarum progressione finitum consistit, ita quoque audientis animus conquiescit: Nam cum totum nomen audit, totam significationem capit, & animus audientis, qui dicentis syllabas sequebatur, uolens quid ille diceret intelligere, cum significationem ceperit, consistit, & eius animus perfecto demum nomine constituitur. hoc est enim quod ait: constituit enim qui dicit intellectum & qui audit quiescit. Etenim is qui loquitur postquam totum sermonem dixerit, audientis animum constituit, (Non est enim quo progrediatur intelligentia) ipsoque nomine terminato, animus auditoris qui progrediebatur, explicatione nominis constituitur, & quiescit, & ultra ad intelligentiam, quippe expedita significatione nominis, non procedit, sed hoc uerbo nominique commune est, sed si uerbum solum dicatur. Namque si cum nomine coniungatur, nondum audientis constituitur intellectus. Est enim quo ultra progredi animus audientis possit. Quod cum dico Socrates ambulat, hic ambulat, non per se intelligitur, sed ad Socratem refertur, & in tota oratione consistit intellectus, non in solo sermone: at uero si solum dictum sit, ita in significatione consistit, quemadmodum in nomine. Recte igitur dictum est, ipsa secundum se dicta uerba, nomina esse quoniam constituit is qui dicit intellectum, & qui audit quiescit. Vel certe erit melior expositio, si ita dicamus, uerba ipsa secundum se dicta nomina esse, idcirco quoniam cuiusdam rei habeant significationem: neque enim si talis rei significationem retinet uerbum, quæ semper aut in altero sit, aut de altero prædicetur, idcirco iam nihil omnino significat, nec si significat aliquid, quod præter subiectum esse non possit: idcirco iam etiam illud significat, quod subiectum est, ut cum dico sapit, non idcirco nihil significat, quoniam hoc ipsum sapit sine eo qui sapere potest, esse non possit. nec rursus cum dico sapit, illum ipsum qui sapiens est significo, sed illud quod dico sapit: nomen est cuiusdam rei, quæ semper sit in altero & de altero prædicetur, unde fit, ut intellectum quoque fit. Nam qui audit sapit, licet per se constantem rem non audiat (in altero nanque semper est) & in quo sit dictum non est, tamen intelligit quiddam & ipsius uerbi significatione nititur, & in ea constituit intellectum & quiescit: ut ad intelligentiam nihil ultra quæras omnino sicut fit in nomine. Quemadmodum enim nomen cuiusdam rei significatio propria est per se constantis, ita quoque uerbum significatio rei est non per se subsistentis, sed alterius subiecto, & quodammodo fundamento nitentis. Est hic quæstio, non enim uerum uideri potest, quod ait, constituit enim qui dicit intellectum, & qui audit quiescit, nam neque qui dicit, constituit intellectum, neque qui audit, quiescit, deest enim quiddam sermoni uel nomini, ut si quis dicat, Socrates, mox audientis animus requirit quid Socrates, facit ne aliquid, an patitur? & nondum audientis intellectus est quietus, cum horum aliquid requirit & in uerbo idem est, cum dico legit, quis legat, animus audientis requirit. Nondum ergo qui dicit constituit intellectū, nec qui audit quiescit. Sed ad hoc Aristotelem retulisse putandum est. Quoniam quilibet audiens cum significatiuam uocem ceperit animo, eius intelligentia nititur, ut cum quis audit, homo quid sit hoc ipsum quod accipit mente comprehendit, constituitque animo audisse se animal rationale mortale, Siquis uero huiuscemodi uocem ceperit, quæ nihil omnino designet, animus eius nulla significatione, neque intelligentia roboratus errat, ac uertitur, nec ullis designationis finibus conquiescit, quare Aristotelis recte sententia est, & uerba secundum se dicta esse nomina, & dicentem constituere intellectum, audientemque quiescere, sed huiusmodi quæstio ab Aspasio proposita est & ab eodem resoluta. Postquam igitur Aristoteles secundum se dicta uerba nomina esse constituit, inquit, sed si est uel non est nondum significant, quod huiusmodi est ac si diceret. Significatur quidem quiddam a uerbis, uelut a nominibus, sed nulla tamen inde negatio affirmatione perficitur. Cum n. dico sapit, est quidem quædā significatio, sed nihil aut esse, aut non esse demonstrat, idest neque affirmatiuum aliquid, neque negatiuum est, nam si affirmatio & negatio in intellectuum compositionibus inuenitur ut supra iam docuit, neque sola nomina dicta neque uerba aut affirmationem, aut ullam faciunt negationem. Pluribus enim modis docuit Aristoteles alias non in rebus, sed in intellectibus ueritatem falsitatemque esse constitutam. quoniam si in rebus ueritas falsitasue esset, una res sola aut affirmatio esset, aut quæ ei contraria est negatio. Nunc uero quoniam intel-

intellectibus iunctis. ueritas & falsitas ponitur, oratio quoque opinionis atque intellectus passionumque animæ interpres est. Quare sine compositione intellectuum uerborúmque ueritas & falsitas non uidetur existere, quocirca præter aliquam compositionem nulla affirmatio uel negatio est. Verba igitur per se dicta significant quidem quiddā & sunt rei nomina, sed nondum ita significant, ut uel esse uel non esse aliquid constituant, idest ut affirmationem faciant aut negationem. Nam sicut in nominis partibus aut uerbi, partes ipsæ nihil significant, omnes uero designant simul, ita quoque in affirmationibus aut negationibus, partes quidem significant, totæ uero coniunctæ uerum falsumue designant, ut cum dico, Socrates philosophus est, Socrates philosophus non est, sigillatim positæ partes propria significatione nituntur, sed nihil uerum falsumue significant, omnes uero simul iunctæ, ut est Socrates philosophus est, ueritatem faciunt, uel quod est huic contrarium, falsitatem. Quare cum uerba secundum se dicta nomina sint, & significent aliquid, & partes quædam eius compositionis sint, quæ uerum falsumue faciant, non tamen ipsa in propria significatione uel esse, quod est affirmationis, uel non esse, quod est negationis, designant: nisi enim cui insit uerbum illud fuerit additum, non fit enunciatio, ut cum dico sapit, nisi qui sapiat, dicam, propositio non est. Quod autem addidit, neque enim signum est rei esse uel non esse, tale quiddam est, esse, quod uerbum esse, uel non esse, quod infinitum uerbum est, non est signum rei, id est nihil per se significat. Esse enim nisi in aliqua compositione non ponitur. Vel certe omne uerbum dictum per se significat quidem aliquid, sed si est uel non est, nondum significat. Non enim cum aliquid dictum fuerit, idcirco aut esse aut non esse significat. Atque hoc est quod ait: neque enim signum est rei esse uel non esse etenim quam rem uerbum designat, esse eius uel non esse non est signum ipsum uerbum, quod de illa re dicitur. ac si sic diceret: neque enim signum est uerbum quod dicitur, rei esse uel non esse, hoc est de qua dicitur re, ut id quod dico, rei esse uel non esse: tale sit, tanquam si dicam, rem ipsam significare esse uel non esse, atque hic est melior intellectus, ut non sit signum uerbum eius rei de qua dicitur esse uel non esse, subsistendi scilicet uel non subsistendi, quod illud quidē affirmationis est, illud uero negationis, ut sit talis sensus. neque enim quod dicitur uerbum signum est subsistendi rem uel non subsistendi. Sed quod addidit, nec si hoc ipsum est, purum dixeris, uel si ita dicamus. Nec si hoc ipsum ens, purum dixeris. Alexander quidem dicit est, uel ens æquiuocum esse. Omnia enim prædicamenta, quæ nulli communi generi subduntur, æquiuoca sunt, & de omnibus esse prædicatur. Substantia enim est, & qualitas est, & cetera. Ergo nunc hic dicere uidetur ipsum ens uel est, unde esse traductum est, per se nihil designat. omne enim æquiuocum per se positum nihil designat, nisi enim ad res quasq; pro uoluntate significantis aptetur, ipsum per se ideo nullorum designatiuum est, quod multa significat. Porphyrius uero aliam protulit expositionem, quæ huiusmodi est. Sermo hic, quem dicimus est, nullam per se substantiam monstrat, sed semper aliquam coniunctionem, uel earum rerum quæ sunt, si simpliciter apponatur, uel alterius secundum participationem. nam cum dico Socrates est, hoc quod dico Socrates aliquid eorum est quæ sunt, & in rebus iis quæ sunt Socratem iungo, sin uero dicam Socrates philosophus est, hic inquam Socrates philosophia participat. Rursus hic quoque Socratem philosophiamque coniungo, ergo hoc, quod dico est, uim coniunctionis cuiusdam obtinet, non rei. Quod si propositionem aliquam copulationem promittit, solum dictū nihil omnino significat, atque hoc est quod ait, nec si hoc ipsum est purum dixeris idest solum, non modo neque ueritatem, neque falsitatem designat, sed omnino nihil est, & quod secutum est planum fecit, consignificat inquit quandam oppositionem quam sine compositis non est intelligere. Nam si est uerbum compositionis coniunctionisque cuiusdam uim, & proprium obtinet locum, purum & sine coniūctione prædicatum nihil significat, sed eam ipsam compositionem, quam designat cum fuerit coniunctum eis quæ componuntur, significare potest, sine compositis uero quid significet non est intelligere. Vel certe ita intelligendum est quod ait, ipsum quidem nihil est, non quoniam nihil significet, sed quoniam nihil uerum falsumue demonstret, si purum dictum sit. cum enim coniungitur, tunc fit enunciatio. Simpliciter enim dicto uerbo, nulla ueri uel falsi significatio fit, & sensus quidē totus huiusmodi est: ipsa uerba quidem per se dicta nomina sunt, nam & qui dicit, intellectum constituit, & qui audit quiescit, sed quanquam significent aliquid uerba nondum tamen affirmationem negationemue significant Nam quamuis rem designent, nondum tamen subsistendi eius rei signum est, nec si hoc ipsum est uel ens diximus, aliquid ea eo uerum uel falsum poterit inuenire. Ipsum enim quanquam significet aliquid, nondum tamen uerum uel falsum est, sed in compositione fit enunciatio, & in ea ueritas uel falsitas nascitur, quam ueritatem falsitatemque sine his quæ componuntur, coniunguntúrque intelligere impossibile est, & de uerbo quidem, & nomine sufficienter dictum est. Secundo uero uolumine de oratione est considerandum.

ANITII MANLII SEVERINI
Boethii Editionis Secundæ.

LIBER SECVNDVS.

Nquantum labor humanum genus excolit, & beatissimis ingenii fructibus complet, si intantum cura exercendæ mentis insisteret non tam raris homines uirtutibus uterentur, sed ubi desidia demittit animos, continuo feralibus seminariis, animi uber horrescit. Nec hoc cognitione laboris euenire concesserim, sed potius ignorantiæ: quis enim laborandi peritos unquam a labore discessit? Quare intendenda uis mentis est, uerumque est amittit animum, si remittitur. Mihi autem si potentior diuinitatis annuerit fauor, hæc fixa sententia est, ut quanquam fuerit præclara ingenia, quorum labor ac studium multa de his quæ nunc quoque tractamus, latinæ linguæ contulerit: non tamen quendam quodammodo ordinem filiumq; disponendo disciplinarum gradus ediderunt: Ergo omne Aristotelis opus quodcunque in manus uenerit, in Romanum stylum uertens, eorum omnium commenta latina oratione perscribam, ut siquid ex logicæ artis subtilitate, & ex moralis grauitate peritiæ, & ex naturalis acumine ueritatis ab Aristotele conscriptum est, id omne ordinatum transferam, atque id quodam lumine commentationis illustrem, omnesq; Platonis dialogos uertendo, uel etiam commentando in latinam redigam formam. His perfectis non equidem contempserim Aristotelis Platonisque sententias, in unam quodammodo reuocari concordiam, & in his eos non ut plerique dissentire in omnibus, sed in plerisque quæ sunt in philosophia, maxime cō sentire demonstrem Hæc si uita ociumq; superetit, cum multa operis huius utilitate, necnon etiam laude contenderim, qua in re faueant oportet, quos nulla coquit inuidia. Sed nunc ad proposita reuertamur. Aristoteles nanque inchoans librum, prius nomen definiendum esse proposuit, post uerbum, hinc negationem, post hanc affirmationem consequenter enunciationem, orationem uero postremam. Sed nunc cum de nomine & uerbo dixerit, conuerso ordine, quod ultimum proposuit, nunc exequitur primum, de oratione nanque disputat, quam postremam in operis dispositione proposuit, ait enim.

DE ORATIONE ET EIVS SPECIEBVS.

ORatio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum, ut dictio, non ut affirmatio uel negatio. Dico autem, ut homo: significat enim aliquid, sed non quoniam est, aut non est: sed erit affirmatio uel negatio, si aliquid addatur, sed non una hominis syllaba, nec enim in hoc quidem est sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem aliquid, sed non secundum se, quemadmodum dictum est.

To. Videtur Aristoteles illas quoque uoces orationes putare, quæcunque uel ex nominibus uel ex uerbis constent, non tantum quæ integrum colligant intellectum ut sunt Socra-

tes & Plato,& ambulare & dicere,hæc enim quanquam pleni intellectus non sint,uerbis tamen & nominibus componuntur. ait enim orationem esse uocem significatiuam, cuius partes significarent, aliquid separatum, significarent inquit non consignificarent, ut in nomine & uerbo. Docet autem illa quoque res,cum etiam imperfectas.compositas tamen ex nominibus ac uerbis uoces,orationes dicere, quod ait cum de nomine loqueretur,in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus,nanque equus ferus uox composita ex nominibus est,sed sententiam non habet plenam, & ille ait,quemadmodum in oratione quæ est equus ferus. Nam si secundum Aristotelem equus ferus est oratio, cur non aliæ quoque quæ nominibus uerbisque constent, quanquam sint imperfectæ sententiæ, tamẽ orationes esse uideantur. cum præsertim orationem ipse ita definiat. Oratio est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum.In his ergo uocibus,quæ uerbis & nominibus componuntur, partes extra significant, & non consignificant.Nam si nomen,& uerbum significatiuum est separatum,in his uero uocibus quæ uerbis,& nominibus componuntur, partes extra significant, non consignificant,etiam uoces imperfectæ nominibus,& uerbis compositæ orationes sunt. Nam si nomen omne & uerbum significatiuum est hæ autem uoces, idest orationes nominibus componuntur & uerbis, dubium non est in his uocibus quæ ex nominibus & uerbis coniunctæ sunt,partes per se significare. Quod si hoc est, & uox cuius partium aliquid separatum etiam per se significat, licet sit imperfectæ sententiæ, tamen orationem esse manifestum est. Sed quod addidit orationis partes significare, ut dictionem,non ut affirmationem uel negationem, Alexander ita dictum esse arbitratur. Sunt enim inquit aliæ quidem, simplices orationes, quæ solis uerbis & nominibus coniunguntur, aliæ uero compositæ, quarum partes in unum corpus iunctæ iam faciunt orationes, & simplices quidem orationes, partes habent eas, ex quibus componuntur, uerba & nomina, ut est Socrates ambulat. Compositæ autem aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties uero etiam affirmationes, ut cum dico Socrates ambulat, & Plato loquitur, utræque sunt affirmationes,uel cum dico Aio te Aeacida Romanos uincere posse,ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est, posterior uero compositio.In quibus est autem prius uel posterius aliquid; illud sine dubio definiendum est priori loco, quod natura quoque procedit.Ita ergo qm̃ prior simplex oratio est,posterior uero composita, prius simplicem orationem definitione constituit dicens, cuius partes significant ut dictio,non ut affirmatio, dictionem simplicis nominis aut uerbi nuncupationem ponens. In simplicibus enim orationibus huiusmodi partes sunt.In compositis uero aliquoties quidem orationes tantum,aliquoties uero affirmationes, ut supra mõstrauimus. addit quoque illud.Omnem inquit definitionem, uel contractiorem esse definita specie,uel excedere non oportet,ꝙ si Aristoteles ita constituisset definitionem,ut significare partes orationis diceret ut orationes. ac non ut dictiones, simplices orationes ab hac definitione secluderet, Orationũ nanq; simplicium partes, nõ ut orationes,sed ut simplicia uerba nominaque significant.Nam si omnis oratio,orationes habebit in partibus,rursus ipsæ partes quæ sunt orationes,aliis orationibus coniungerentur,& rursus partim partes, quæ eędem quoque orationes sunt,alias orationes habebunt in partibus.Ac siquis hoc intelligentia sumpserit,ad infinitum procedit,nec ulla erit prima oratio,quæ simplices habeat partes. Neque enim fieri potest,ut prima dicatur oratio, quæ alias orationes habeat in partibus, partes enim priores sunt propria compositione. quod si in infinitum ducatur intelligentia, nulla prima oratio reperitur,& cum nulla sit oratio prima,nec ulla postrema est. Quocirca interempta prima atq; postrema, omnis quoque interimitur, & nulla omnino erit oratio, quare non recta fuisset definitio,si ita dixisset. Oratio uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, ut orationes. At uero inquit Alexander, Nec si quædam orationes in partibus continent, idcirco iam necesse est ipsarum orationum partes affirmationes esse, ut cum dico. Define meq; tuis incendere teque querelis. Est ergo huius orationis, pars una, Desine meq; tuis incendere teq; querelis,alia: neutra harum affirmatio est,quanquã uideatur esse oratio. Quocirca nec illa fuisset recta definitio, si ita dixisset. Oratio est uox significatiua, cuius partes extra aliquid significant,ut affirmatio huiusmodi enim orationes cum sint eius partes ex orationibus iunctæ, non tamen affirmationibus totum ipsius corpus orationis efficitur Sed quoniam in omni oratione uerba sunt & nomina, quæ simplices sunt dictiones, non autem in omnibus orationibus aut affirmationes aut orationes partes sunt. quod commune erat, id in definitione constituit,tanquam si ita diceret, Oratio est uox significatiua secundum placitum,cuius partes aliquid extra significant, ex necessitate quidẽ ut dictio:non tamen semper, ut affirmatio, aut oratio.Neque enim potest fieri,ut inueniatur oratio, cuius partes non ita aliquid extra significent ex necessitate ut nomen aut uerbum,cum inueniri possit,ut ita extra significent orationis partes, ut tamen orationes aut affirmationis non sint. Quare si ita dixisset, Oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant,ut affirmatio, illas orationes hac definitione non circunscripsisset, quarum partes quidem orationes sunt,sed non affirmationes, ut ille uersus est, quem supra iam posui.Sin uero sic dixisset.Oratio est uox significatiua,cuius partes extra significant aliquid ut oratio, illas orationes in definitione reliquisset, quarum partes simplices sunt, ut est Socrates ambulat. Sed cum dicit orationis partes ita significare ut dictiones,non omnino ut affirmationes, & simplices & compositas hac definitione conclusit. Simplices quidem idcirco,ꝙ quælibet simplex paruissimaque oratio nomine & uerbo coniungitur, quæ sunt simplices dictiones,cõpositas uero,quæ cum habent orationes in partibus,partes ipsæ habent simplices dictiones, quæ ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt, ut cum dico si dies est, lux est, dies est, & lux est, partes sunt totius orationis. Sed rursus harum partium partes sunt dies,& est,& rursus lux, & est, quæ rursus totius orationis, per quam dico,si dies est,lux est, partes sunt, sed dies,& est,& rursus lux, & est, sunt simplices dictiones. Quocirca etiam compositarum orationum partes indubitanter, ita semper significant ut dictiones non ut affirmationes,aut quædam orationes. Quare hanc definitionem Aristoteles recte constituit. Ad hanc ergo sententiam locum hunc Alexander expedit. Illud quoque addens scire Aristotelem de affirmationibus dicere dictiones, quod distinguere uolens,cum diceret ita significare, partes orationis tanquam dictionem,ne forte dictionem hanc aliquis in affirmationem susciperet, addidit,ut dictio non ut affirmatio, tanquam si diceret,duplex quidem est dictio,una simplex, alia uero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid extra significant, ut ea dictio,quæ est simplex,non ut ea quæ est affirmatio,& huiusce modi quodammodo intellectum ista Alexandri sententia tenet.Porphyrius quoque in eadem sententia est,sed in uno discrepat,cuius expositio talis est. Dictio inquit est simplex nomen,& simplex etiã uerbum, & ex duobus compositum,ut cũ dico Socrates, uel rursus ambulat, uel equiferus. procedit etiam nomen dictionis ad orationes quidem, sed simplicibus uerbis & nominibus coniunctas,ut cũ dico Socrates & Plato, & si sit ex composito nomine,ut est equiferus & homo. Hæ orationes quanquam coniunctæ sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine nuncupantur, necnon etiam transit nomen hoc dictionis usque ad perfectas orationes, quas enunciationes nuncupari posterius est dicendum Est autem enunciatio simplex, ut siquis dicat,Socrates ambulat. Et hæc dicitur affirmatio, huius negatio est,Socrates non ambulat.Simplices ergo enunciationes sunt affirmationes uel negationes quæ singulis uerbis ac nominibus componuntur. Itaque cum dico, si dies est, lux est,tota quidem huiusmodi oratio dictio esse non dicitur. Composita namque coniunctaque est ex orationibus, quæ sunt dies est,& lux est.Hæ autem sunt affirmationes, & dicuntur dictiones. Ipsæ uero affirmationes, quæ dictiones sunt, habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies & est, & rursus lux, & est: ergo cum dico Socrates ambulat, hæc oratio partes habet dictiones nomen scilicet & uerbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamen affirmationes. Sin uero dicam Socrates in Lyceo cum Platone, & ceteris discipulis disputauit. Hæc pars orationis quæ est, Socrates in Lyceo, ipsa quoq; est dictio,sed non ut simplex nomen uel uerbum,quæ dictiones quidem sunt,non nomen affirmationes,neque ut affirmatio,sed tantum ut imperfecte oratio,quæ uerbis tamen nominibusque composita est, Quod si

sic dicam, si homo est, animal est. Hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neque ut simplices dictiones, neque ut imperfectas orationes, sed ut perfectas, simplicesque affirmationes, & una est affirmatio animal est, alia uero, homo est. Tota uero ipsa oratio dictio non est. Quod si dicam, si animal nõ est, homo non est, rursus hæc oratio ex duabus simplicibus dictionibus negatiuis uidetur esse composita, quæ nihilominus tota dictio non est. Ita ergo dictio inchoans a simplicibus nominibus, atque uerbis usque ad orationes quamuis ad imperfectas prouehitur: nec in his tantummodo consistit, sed ultra etiam ad simplices affirmationes negationesque transit, & in eo progressionis terminum facit. Ergo quoniam non omnis oratio partes habet affirmationes & negationes, quæ sunt simplicium dictionum perfectæ enunciationes, quoniamque non omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus, omnis tamen oratio simplices dictiones retinet, quippe cum omnis oratio ex uerbis nominibusque iungatur hoc ait. Orationis partes significare semper quidem ut dictiones, nõ tamen semper ut affirmationes consentiente Alexandro, cuius expositionem supra iam docui, atque ita diligentior lector differentias eorum recte perspiciat, & consentientes quidem communicet intellectus. Hoc loco Aspasius inconuenienter intellexit. ait enim Aristotelem non in omnes orationes definitioné constituere uoluisse, sed tantum in simplices, quæ ex duobus constant uerbo scilicet & nomine, sed ille perfalsus est. Neq; enim si simplex oratio, simplicibus uerbis nominibusque consistit, idcirco non composita quoque oratio uerba & nomina similiter in partibus habet. Quod si hoc commune est simplicibus orationibus atque compositis, ut habeant in partibus quidem dictiones simplices, nõ etiam affirmationes, cum etiã orationes quæ affirmationes habent, habeant in partibus simplices dictiones, cur hanc quæstionem in Aristotelem iactat, ratione relinquitur. Syrianus uero, qui Philoxenus cognominatur, non putat orationes esse, quarum intellectus sit imperfectus, atque ideo nec eas aliquas habere partes. Nam cum dicit Plato in Academia disputans. Hæc quoniam perfecta non est, partes inquit non habet, arbitrans omne quod imperfectum est, nullis partibus contineri, atque ideo cum dicit Aristoteles, oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, illam orationem consistere putat, quæ perfectũ retinet sensum, ipsius enim partes esse uerba & nomina. Sed hoc ridiculum est. Neque enim aliquid compositum fieri potest, nisi proprijs partibus. Quod si qualibet res ut componatur habeat decem partes, eas tamen sigillatim apponi necesse sit, antequam ad decimã ueniamus partem, nihilo tamen minus erunt partes, quas sibimet ad componendam totius corporis summam sigillatim superponimus, etiamsi ad illud quod componendum fuit, minime peruẽtum est. Quocirca si antequam perueniatur ad decimam partem prioris effecti compositique partes sunt, nulla ratio est imperfectæ rei partes dici non posse. Neque enim dicitur totius compositi partes esse, quæ sint imperfecti, ut si sit integrum nomen, habeat partes quatuor, idest syllabas, ut Mezentius, si unam syllabam demam, dicamque mezenti, uel si unam rursus duasque ponam, ut sint mezen. huius tamen utraque syllaba me, scilicet & zen, partes sunt, & cum sit compositio ipsa sensu uacua, ac sit imperfecta, tamen partibus continetur. Syrianus igitur minime audiendus est, sed Porphyrius potius, qui ita Aristotelis mentem sententiamque persequitur, ut eius definitionem quæ uera est, labare, & in aliquibus alijs discrepare non faciat. De his quidem hactenus. Porphyrius autem ita dicit Volens inquit Aristoteles ostendere non omnem orationem, aut simplices tantum habere partes, aut compositas, a simplicibus sumpsit exemplum, ut diceret significare partes orationis ut dictionem, nõ ut affirmationem, ut cum est oratio, Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed non ut affirmationes. Si uero sic esset oratio, si Plato disputat uerum dicit. Plato disputat, & uerum dicit, cum sint dictiones, non sunt tantum ut simplices, sed etiam ut affirmationes. Neque enim simplex dictio affirmatio est aut negatio, sed tunc fit cum additur aliquid, quod aut affirmationis uim teneat, aut negationis, atq; hoc est quod ait. Dico autem ut homo significat enim aliquid. sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, siquid addatur. Huiusmodi hoc est, tanquam si diceret, nomen quidem simplex affirmationem, aut negationem non facit, nisi aut est uerbum addatur, quæ est affirmatio, aut non est, quæ est negatio. Quod autem additur, sed non una hominis syllaba, nec in eo quod est Sorex, rex significat, sed uox est nunc sola In duplicibus uero significat quidem, sed nihil secundum se, quemadmodum dictum est. Huius loci duplex est expositio. Quod enim dixerat prius, sed erit affirmatio uel negatio si quid addatur ei dictioni, quam supra simplicem esse proposuit, cum de significatiua orationis parte loqueretur, nunc id adimplet & explicat dicens, non si quidlibet addatur simplici dictioni, statim fieri affirmationem uel negationem, nec uero orationem neq; enim siquid non per se significatiuum dictioni simplici copuletur, idcirco iam uel oratio, uel affirmatio, uel etiam negatio procreabitur, neque enim si una syllaba hominis quæ significatiua per se non est, copuletur eidem ipsi dictioni, iam ulla inde procreatur oratio. Quod si oratio non fit, nec propositio est, hæ enim orationes quædam sunt, ut siquis ex eo quod est homo tollat unam syllabam, eamque toti dictioni simplici aptet, dicatque ho homo, uel alio quolibet modo decidens partem toti corpori dictionis adijciens non faciet orationem. Quod si hoc est, nec affirmationem nec negationem, quædam sunt orationes. Ita ergo accipiendum est, tanquam si hoc modo dixisset, dico autem ut homo significat aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio, uel negatio siquid addatur, sed non ut una hominis syllaba addatur, nec cuilibet alterius dictionis, siquid non per se significat, ut in eo quod est Sorex rex non significat, sed uox est nunc sola. Atque ideo siquis uelut partem tollat, id quod est rex, apponatque ei quod est Sorex, dicatque Sorex rex, ut rex tanquam pars sit eius quod est Sorex, oratio nulla est, atque ideo neque affirmatio neque negatio Hæ enim ex uocibus per se significatiuis constant, Rex uero in eo quod est Sorex, quoniã pars est nominis, nihil ipsa significat. Vel certe erit melior intellectus, si hoc quod ait, sed non una hominis syllaba, non aptemus ad orationis perfectionem sed potius ad dictionis significationem, ut quoniam dixit superius, orationis partes significare ita, ut dictionem non ut affirmationem, quę esset dictio manifeste monstret. Dictionem namque constituit uocem per se significantem, ergo cum dicit, Sed non una hominis syllaba, tale est ac si diceret, significat quidem pars orationis, ut dictio. Sed hæ ipsæ dictiones perfectæ nomina sunt & uerba, non partes nominum uerborumq;. In eo enim quod est equiferus currit, equiferus quidem dictio est totius orationis, significat enim ut pars orationis, sed ferus consignificat ut pars nominis, atque ideo ferus dictio non est. Quocirca siquæ aliæ syllabæ in parte orationis sunt, idest in nomine uel uerbo, nihil per se significant, quanquam sint in parte nominis, quod nomen pars orationis est, nihil tamen ipsum significat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendum ergo est ita, tanquam si sic diceret. Oratio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum ut dictio, non ut affirmatio, dico autem ut homo significat aliquid, & est quædam dictio simplex Nam neque oratio est, quoniam simplex est nec affirmatio neq; negatio. quoniam non significat, aut esse aut non esse Sed erit tunc affirmatio, quando aliquid additur, quod affirmationem negationem ue constituat. Sed quod ad dictionem esse id quod dicimus homo: idcirco dictio est, quoniam per se significat, Syllaba uero eius nominis quod est homo, quoniam nihil designat, non est dictio. Hoc est enim, sed non una hominis syllaba, uel si uideatur quidem significare, pars tamen sit nominis, & consignificet in nomine, in tota uero oratione nihil significat Neque enim est pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo quod est Sorex rex significat sed uox est nunc sola nihil significans. unde probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. Vox enim sola non est dictio, sed uox per se significans. Siquæ sunt inquit nomina, quæ sint composita ex alijs, ut est equiferus, emittunt quidem quandam imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignificant autem. In simplicibus uero nominibus nec imaginatio ulla significandi est, ut in eo quod est Cicero, partes eius cum simplices sono, tum etiam intellectu, præter cuiuslibet imaginationis similitudinem significationem ue sunt. In duplicibus uero uult quod est pars significare, sed nullius separatim significatio est, idcirco, quoniam solum cõsignificat id quod totum compositi nominis corpus designat ipsum uero separatum (ut sæpius dictum est) nihil extra significat.

Est autem oratio omnis quidem significatiua non sicut

tes & Plato, & ambulare & dicere, hæc enim quanquam pleni intellectus non sint, uerbis tamen & nominibus componuntur. ait enim orationem esse uocem significatiuam, cuius partes significarent, aliquid separatum, significarent inquit non consignificarent, ut in nomine & uerbo. Docet autem illa quoque res, cum etiam imperfectas, compositas tamen ex nominibus ac uerbis uoces, orationes dicere, quod ait cum de nomine loqueretur, in eo quod est equiferus nihil significare ferus, quemadmodum in oratione, quæ est equus ferus, nanque equus ferus uox composita ex nominibus est, sed sententiam non habet plenam, & ille ait, quemadmodum in oratione quæ est equus ferus. Nam si secundum Aristotelem equus ferus est oratio, cur non aliæ quoque quæ nominibus uerbisque constent, quanquam sint imperfectæ sententiæ, tamē orationes esse uideantur: cum præsertim orationem ipse ita definiat. Oratio est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum. In his ergo uocibus, quæ uerbis & nominibus componuntur, partes extra significant, & non consignificant. Nam si nomen, & uerbum significatiuum est separatum, in his uero uocibus quæ uerbis, & nominibus componuntur, partes extra significant, non consignificant, etiam uoces imperfectæ nominibus, & uerbis compositæ orationes sunt. Nam si nomen omne & uerbum significatiuum est hæ autem uoces, idest orationes nominibus componuntur & uerbis, dubium non est in his uocibus quæ ex nominibus & uerbis coniunctæ sunt, partes per se significare. Quod si hoc est, & uox cuius partium aliquid separatum etiam per se significat, licet sit imperfectæ sententiæ, tamen orationem esse manifestum est. Sed quod addidit orationis partes significare, ut dictionem, non ut affirmationem uel negationem, Alexander ita dictum esse arbitratur. Sunt enim inquit aliæ quidem simplices orationes, quæ solis uerbis & nominibus coniunguntur, aliæ uero compositæ, quarum partes in unum corpus iunctæ iam faciunt orationes, & simplices quidem orationes, partes habent eas, ex quibus componuntur, uerba & nomina, ut est Socrates ambulat. Compositæ autem aliquoties quidem tantum orationes, aliquoties uero etiam affirmationes, ut cum dico Socrates ambulat, & Plato loquitur, utræque sunt affirmationes, uel cum dico Aio te Aeacida Romanos uincere posse, ex orationibus non ex affirmationibus componitur talis oratio. Prior autem simplicitas est, posterior uero compositio. In quibus est autem prius uel posterius aliquid: illud sine dubio definiendum est priori loco, quod natura quoque procedit. Ita ergo qm̄ prior simplex oratio est, posterior uero composita, prius simplicem orationem definitione constituit dicens, cuius partes significant ut dictio, non ut affirmatio, dictionem simplicis nominis aut uerbi nuncupationem ponens. In simplicibus enim orationibus huiusmodi partes sunt. In compositis uero aliquoties quidem orationes tantum, aliquoties uero affirmationes, ut supra mōstrauimus. addit quoque illud. Omnem inquit definitionem, uel contractiorem esse definita specie, uel excedere non oportet, q̄ si Aristoteles ita constituisset definitionem, ut significare partes orationis diceret ut orationes, ac non ut dictiones, simplices orationes ab hac definitione secluderet, Orationū nanq; simplicium partes, nō ut orationes, sed ut simplicia uerba nominaque significant. Nam si omnis oratio, orationes habebit in partibus, rursus ipsæ partes quæ sunt orationes, aliis orationibus coniungerentur, & rursus partium partes, quæ eędem quoque orationes sunt, alias orationes habebunt in partibus. Ac siquis hoc intelligentia sumpserit, ad infinitum procedit, nec ulla eeis prima oratio, quæ simplices habeat partes. Neque enim fieri potest, ut prima dicatur oratio, quæ alias orationes habet in partibus, partes enim priores sunt propria compositione. quod si in infinitum ducatur intelligentia, nulla prima oratio reperitur, & cum nulla sit oratio prima, nec ulla postrema est. Quocirca interempta prima atq; postrema, omnis quoque interimitur, & nulla omnino erit oratio, quare non recta fuisset definitio, si ita dixisset. Oratio uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, ut orationes. At uero inquit Alexander, Nec si quædam orationes in partibus continent, idcirco iam necesse est ipsarum orationum partes affirmationes esse, ut cum dico. Define meq; tuis incendere teque querelis. Est ergo huius orationis pars una, Define meq; tuis incendere teq; querelis, alia: neutra harum affirmatio est, quanqua uideatur esse oratio. Quocirca nec illa fuisset recta definitio, si ita dixisset. Oratio est uox significatiua, cuius partes extra aliquid significant, ut affirmatio huiusmodi enim orationes cum sint eius partes ex orationibus iunctæ, non tamen affirmationibus totum ipsius corpus orationis efficitur Sed quoniam in omni oratione uerba sunt & nomina, quæ simplices sunt dictiones, non autem in omnibus orationibus aut affirmationes aut orationes partes sunt, quod commune erat, id in definitione constituit, tanquam si ita diceret, Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant, ex necessitate quidē ut dictio: non tamen semper, ut affirmatio, aut oratio. Neque enim potest fieri, ut inueniatur oratio, cuius partes non ita aliquid extra significent ex necessitate ut nomen aut uerbum, cum inueniri possit, ut ita extra significent orationis partes, ut tamen orationes aut affirmationes non sint. Quare si ita dixisset, Oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, ut affirmatio, illas orationes hac definitione non circumscripsisset, quarum partes quidem orationes sunt, sed non affirmationes, ut ille uersus est, quem supra iam posui. Sin uero sic dixisset. Oratio est uox significatiua, cuius partes extra significant aliquid ut oratio, illas orationes in definitione reliquisset, quarum partes simplices sunt, ut est Socrates ambulat. Sed cum dicit orationis partes ita significare ut dictiones, non omnino ut affirmationes, & simplices & compositas hac definitione conclusit. Simplices quidem idcirco, q̄ quælibet simplex paruissimaque oratio, nomine & uerbo coniungitur, quæ sunt simplices dictiones, cōpositas uero, quæ cum habent orationes in partibus, partes ipsæ habent simplices dictiones, quæ ipsæ simplices dictiones totius corporis partes sunt, ut cum dico si dies est, lux est: si dies est, & lux est, partes sunt totius orationis. Sed rursus harum partium partes sunt dies, & est, & rursus lux, & est, quæ rursus totius orationis, per quam dico, si dies est, lux est, partes sunt, sed dies, & est, & rursus lux, & est, sunt simplices dictiones. Quocirca etiam compositarum orationum partes indubitanter, ita semper significant ut dictiones non ut affirmationes, aut quædam orationes. Quare hanc definitionem Aristoteles recte constituit. Ad hanc ergo sententiam locum hunc Alexander expedit. Illud quoque addens sene Aristotelem de affirmationibus dicere dictiones, quod distinguere uolens, cum diceret ita significare, partes orationis tanquam dictionem, ne forte dictionem hanc aliquis in affirmationem susciperet, addidit, ut dictio non ut affirmatio, tanquam si diceret, duplex quidem est dictio, una simplex, alia uero affirmatio. Sed ita partes orationis aliquid extra significant, ut ea dictio, quæ est simplex, non ut ea quæ est affirmatio, & huiusce modi quodammodo intellectum tota Alexandri sententia tenet. Porphyrius quoque in eadem sententia est, sed in uno discrepat, cuius expositio talis est. Dictio inquit est simplex nomen, & simplex etiam uerbum, & ex duobus compositum, ut cū dico Socrates, uel rursus ambulat, uel equiferus, procedit etiam nomen dictionis ad orationes quidem, sed simplicibus uerbis & nominibus coniunctas, ut cū dico Socrates & Plato, & si sit ex composito nomine, ut est equiferus & homo. Hæ orationes quanquam coniunctæ sint atque imperfectæ, tamen dictionis nomine nuncupantur, necnon etiam transit nomen hoc dictionis usque ad perfectas orationes, quas enunciationes nuncupari posterius est dicendum Est autem enunciatio simplex, ut siquis dicat, Socrates ambulat. Et hæc dicitur affirmatio, huius negatio est, Socrates non ambulat. Simplices ergo enunciationes sunt affirmationes uel negationes quæ singulis uerbis ac nominibus componuntur. Itaque cum dico, si dies est, lux est, tota quidem huiusmodi oratio dictio esse non dicitur. Composita nanque coniunctaque est ex orationibus, quæ sunt dies est, & lux est. Hæ autem sunt affirmationes, & dicuntur dictiones. Ipsæ uero affirmationes, quæ dictiones sunt, habent rursus alias dictiones simplices, ut est dies & est, & rursus lux, & est: ergo cum dico Socrates ambulat, hæc oratio partes habet dictiones nomen scilicet & uerbum, quæ dictiones quidem sunt, non tamen affirmationes. Sin uero dicam Socrates in Lyceo cum Platone, & ceteris discipulis disputauit. Hæc pars orationis quæ est, Socrates in Lyceo, ipsa quoq; est dictio, sed non ut simplex nomen uel uerbum, quæ dictiones quidem sunt, non nomen affirmationes, neque ut affirmatio, sed tantum ut imperfecta oratio, quæ uerbis tamen nominibusque composita est. Quod si

sic

sic dicam, si homo est, animal est. Hæc rursus oratio habet dictiones in partibus, sed neque ut simplices dictiones, neque ut imperfectas orationes, sed ut perfectas, simplicesque affirmationes, & una est affirmatio animal est, alia uero, homo est. Tota uero ipsa oratio dictio non est. Quod si dicam, si animal nõ est, homo non est, rursus hæc oratio ex duabus simplicibus dictionibus negatiuis uidetur esse composita, quæ nihilominus tota dictio non est. Ita ergo dictio inchoans a simplicibus nominibus atque uerbis usque ad orationes quamuis ad imperfectas prouehitur: nec in his tantummodo consistit, sed ultra etiam ad simplices affirmationes negationesque transit, & in eo progressionis terminum facit. Ergo quoniam non omnis oratio partes habet affirmationes & negationes, quæ sunt simplicium dictionum perfectæ enunciationes, quoniamque non omnis oratio imperfectas orationes habet in partibus, omnis tamen oratio simplices dictiones retinet, quippe cum omnis oratio ex uerbis nominibusque iungatur hoc ait. Orationis partes significare semper quidem ut dictiones, nõ tamen semper ut affirmationes consentiente Alexandro, cuius expositionem supra iam docui, atque ita diligentior lector differentias eorum recte perspiciat, & consentientes quidem communicet intellectus. Hoc loco Aspasios inconuenienter interstrepit. ait enim Aristotelem non in omnes orationes definitionẽ constituere uoluisse, sed tantum in simplices, quæ ex duobus constant uerbo scilicet & nomine, sed ille perfalsus est. Neque enim si simplex oratio, simplicibus uerbis nominibusque consistit, idcirco non composita quoque oratio uerba & nomina similiter in partibus habet. Quod si hoc commune est simplicibus orationibus atque compositis, ut habeant in partibus quidem dictiones simplices, nõ etiam affirmationes, cum etiã orationes quæ affirmationes habent, habeant in partibus simplices dictiones, cur hanc quæstionem in Aristotelem iaciat, ratione relinquitur. Syrianus uero, qui Philoxenus cognominatur, non putat orationes esse quarum intellectus sit imperfectus, atque ideo nec eas aliquas habere partes. Nam cum dicit, Plato in Academia disputans. Hæc quoniam perfecta non est, partes inquit non habet, arbitrans omne quod imperfectum est, nullis partibus contineri, atque ideo cum dicit Aristoteles, oratio est uox significatiua, cuius partes aliquid extra significant, illam orationem constitui putat, quæ perfectũ retinet sensum, ipsius enim partes esse uerba & nomina. Sed hoc ridiculum est. Neque enim aliquid compositum fieri potest, nisi proprijs partibus. Quod si quælibet res ut componatur habeat decem partes, eas tamen sigillatim apponi necesse sit, antequam ad decimã ueniamus partem, nihilo tamẽ minus erunt partes, quas sibimet ad componendam totius corporis summam sigillatim superponimus, etiamsi ad illud quod componendum fuit, minime peruẽtum est. Quocirca si antequam perueniatur ad decimam partem prioris effecti compositique partes sunt, nulla ratio est imperfectæ rei partes dici non posse. Neque enim dicitur totius compositi partes esse, quæ sint imperfecti, ut si sit integrum nomen, habeat partes quatuor, idest syllabas, ut Mezentius, si unam syllabam demam, dicamque mezenti, uel si unam rursus duasque ponam, ut sunt mezen. huius tamen utraque syllaba me, scilicet & zen. partes sunt, & cum sit compositio ipsa sensu uacua, ut sit imperfecta, tamen partibus continetur. Syrianus igitur minime audiendus est, sed Porphyrius potius, qui ita Aristotelis mentem sententiamque persequitur, ut eius definitionem quæ uera est, labare, & in aliquibus alijs discrepare non faciat. De his quidem hactenus. Porphyrius autem ita dicit Volens inquit Aristoteles ostendere non omnem orationem, aut simplices tantum habere partes, aut compositas, a simplicibus sumpsit exẽplum, ut diceret significare partes orationis ut dictionem, nõ ut affirmationem, ut cum est oratio, Plato disputat, dictiones quidem sunt, sed non ut affirmationes. Si uero sic esset oratio, si Plato disputat uerum dicit. Plato disputat, & uerum dicit, cum sint dictiones, non sunt tantum ut simplices, sed etiam ut affirmationes. Neque enim simplex dictio affirmatio est aut negatio, sed tunc fit cum additur aliquid, quod aut affirmationis uim teneat, aut negationis, atque hoc est quod ait. Dico autem ut homo significat etiam aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio uel negatio, si quid addatur. Huiusmodi hoc est, tanquam si diceret, nomen quidem simplex affirmationem, aut negationem non facit, nisi aut est uerbum addatur, quæ est affirmatio, aut non est, quæ est negatio. Quod autem additur, sed non una hominis syllaba, nec in eo quod est Sorex, rex significat, sed uox est nunc sola. In duplicibus uero significat quidem, sed nihil secundum se, quemadmodum dictum est. Huius loci duplex est expositio. Quod enim dixerat prius, sed erit affirmatio uel negatio si quid addatur ei dictioni, quam supra simplicem esse proposuit, cum de significatiua orationis parte loqueretur, nunc id adimplet & explicat dicens, non si quidlibet addatur simplici dictioni, statim fieri affirmationem uel negationem, nec uero orationem neq; enim si quid non per se significatiuum dictioni simplici copuletur, idcirco iam uel oratio, uel affirmatio, uel etiam negatio procreabitur, neque enim si una syllaba hominis quæ significatiua per se non est, copuletur eidem ipsi dictioni, iam ulla inde procreatur oratio. Quod si oratio non fit, nec propositio est, hæ enim orationes quædam sunt, ut si quis ex eo quod est homo tollat unam syllabam, eamque toti dictioni simplici aptet, dicatque ho homo, uel alio quolibet modo decidens partem toti corpori dictionis adijciens non faciet orationem. Quod si hoc est, nec affirmationem nec negationem, quædam sunt orationes. Ita ergo accipiendum est, tanquam si hoc modo dixisset, dico autem ut homo significat aliquid, sed non quoniam est, aut non est, sed erit affirmatio, uel negatio si quid addatur, sed non ut una hominis syllaba addatur, nec cuilibet alterius dictionis, si quid non per se significat, ut in eo quod est Sorex rex non significat, sed uox est nunc sola. Atque ideo si quis uelut partem tollat, id quod est rex, apponatque ei quod est Sorex, dicatque Sorex rex, ut rex tanquam pars sit eius quod est Sorex, oratio nulla est, atque ideo neque affirmatio neque negatio. Hæ enim ex uocibus per se significatiuis constant. Rex uero in eo quod est Sorex, quoniã pars est nominis, nihil ipsa significat. Vel certe erit melior intellectus, si hoc quod ait, sed non una hominis syllaba, non aptemus ad orationis perfectionem sed potius ad dictionis significationem, ut quoniam dixit superius, orationis partes significare ita, ut dictionem non ut affirmationem, quæ esset dictio manifeste monstret. Dictiones namque constituit uocem per se significantem, ergo cum dicit, Sed non una hominis syllaba, tale est ac si diceret, significat quidem pars orationis ut dictio. Sed hæ ipsæ dictiones perfectæ nomina sunt & uerba, non partes nominum uerborumque. In eo enim quod est equiferus curtis, equiferus quidem dictio est totius orationis, significat enim ut pars orationis, sed ferus consignificat ut pars nominis, atque ideo ferus dictio non est. Quocirca si quæ aliæ syllabæ in parte orationis sunt, idest in nomine uel uerbo, nihil per se significant, quanquam sint in parte nominis, quod nomen pars orationis est, nihil tamen ipsum significat in tota oratione, quare nec dictio erit. Audiendum ergo est ita, tanquam si sic diceret. Oratio autem est uox significatiua, cuius partium aliquid significatiuum est separatum ut dictio, non ut affirmatio, dico autem ut homo significat aliquid, & est quædam dictio simplex. Nam neque oratio est, quoniam simplex est nec affirmatio neq; negatio. quoniam non significat, aut esse aut non esse. Sed erit tunc affirmatio, quando aliquid additur, quod affirmationem negationemue constituat. Sed quod ad dictionem esse id quod dicimus homo: idcirco dictio est, quoniam per se significat. Syllaba uero eius nominis quod est homo, quoniam nihil designat, non est dictio. Hoc est enim, sed non una hominis syllaba, uel si uideatur quidem significare, pars tamen sit nominis, & consignificet in nomine, in tota oratione nihil significat. Neque enim est pars orationis. Quod per hoc dixit quod ait, nec in eo quod est Sorex rex significat sed uox est nunc sola nihil significans. unde probatur huiusmodi particulas non esse dictiones. Vox enim sola non est dictio, sed uox per se significans. Si qua sunt inquit nomina, quæ sint composita ex alijs, ut est equiferus, emittunt quidem quandam imaginem significandi, sed per se nihil significant, consignificant autem. In simplicibus uero nominibus nec imaginatio ulla significandi est, ut in eo quod est Cicero, partes eius cum simplices sono, tum etiam intellectu, præter cuiuslibet imaginationis similitudinem significationemue sunt. In duplicibus uero uult quod est pars significare, sed nullius separatim significatio est, idcirco, quoniam solum cõsignificat id quod totum compositi nominis corpus designat ipsum uero separatum (ut sæpius dictum est) nihil extra significat.

Est autem oratio omnis quidem significatiua non sicut

instrumentum, sed (quemadmodum dictum est) secundum placitum.

11. Secundum placitum esse orationes illa res approbat, quod earum partes sunt ad placitum, id est nomen & uerbum. Quod si omne compositum ab his ea quibus est compositum, sumit naturam: uox quæ positione constitutis uocibus iungitur, ipsa quoque secundum placitum positionemq; formatur. Quare manifestum est orationem secundum placitum esse. Plato uero in eo libro qui inscribitur Cratylus, aliter esse cōstituit, eamque dicit supellectilem quandam atque instrumentum esse significandi rés eas quę naturaliter intellectibus cōcipiuntur, earumq; intellectum uocabulis discernendi Quod si omne instrumentum naturalium rerum secundum naturam est ut uidendi oculus, nomina quoq; secundum naturam esse arbitratur Sed hoc Aristoteles negat, & Alexander multis in eo nititur argumentis monstrans orationem non esse instrumentum naturale. Aristoteles uero ita utitur dicens. Est autem oratio omnis quidem significatiua, non sicut instrumentum, tanquam si diceret. Est quidem omnis oratio significatiua, non tamen naturaliter, instrumentum enim hoc demonstrat tanquam si diceret naturaliter significare. Quod qui instrumentum orationem esse negant, non eam naturaliter significare dicunt, sed ad placitum Naturalium enim rerum naturalia sunt instrumenta Idcirco autem instrumentum pro natura posuit, quod (ut dictum est) Plato omnium artium instrumenta secundum naturam ipsarum artium consistere proponebat. Et Alexander quidem non esse instrumentum orationē sic ingreditur approbare. Omnis inquit naturaliū actuum supellex, ipsa quoque naturalis est, ut in sensu quoniam natura datur, eius quoque supellex est naturalis, ut oculus. Eodem quoque modo auditus cum naturalis sit, aures nobis quæ sunt audiendi instrumenta. naturaliter esse datas cognoscimus. Quare quoniam oratio ad placitum non naturaliter est, partes enim manifestum est orationis ad placitum positas, quæ sunt scilicet nomina & uerba, sicut monstrat apud omnes gentes diuersitas uocabulorum, quoniam ergo per hęc secundum placitum omnis oratio esse monstratur. quod autem secundū placitum est, non est secundum naturam, non est ergo oratio supellex. Significandi enim ratio atque potestas naturaliter non est. Quod si oratio naturaliter non est, non est supellex. His alijsque similibus rationibus monstrat non esse supellectilem orationem. Quocirca dicendum nobis est, naturaliter quidem esse uoces potestatesque naturaliter uocabula rebus imprimendi, nō tamē naturaliter significatiuas sed positione. Sicut ergo naturaliter singulariū artium sumus susceptibiles, sed eas non naturaliter habemus, sed doctrina concipimus. ita uox quidem naturaliter est, sed per uocem significatio non naturaliter. Neque enim uox sola, nomen est. aut uerbum, sed uox quædam addita significatione, & sicut naturaliter est moueri, saltare uero cuiusdam iam artificij, & positionis, & quemadmodum æs quidem naturaliter est, statua uero positione uel arte: Ita quoque possibilitas ipsa significandi, & uox naturalis est. Significatio uero per uocem positionis est, non naturæ. Hactenus quidem de communi oratione locutus est, nunc autem transit ad species eius. Ait enim.

Enunciatiua uero non omnis, sed illa in qua uerum uel falsum est, non autem in omnibus inest, ut deprecatiua, oratio quidem est, sed neque uera neque falsa: ceteræ igitur relinquantur, rhetoricæ enim uel poeticæ conuenientior est consideratio; enunciatiua uero præsentis est speculationis.

12. Species quidem orationis multæ sunt, sed eas uariæ partiuntur. at uero Peripatetici quinque partibus omnes species orationis se membra distribuunt. Orationis autem species dicimus perfectæ, non eius quæ est imperfecta, perfectas autem uoco eas quæ complent expediuntque sententiam. Et sit nobis hoc modo diuisio. Sit genus oratio, orationis aliud est imperfectum, quod sententiam non expedit, ut si dicam Plato in lyceo, aliud uero perfectum. Perfectæ autem orationis, alia est deprecatiua, ut Adsit letitiæ Bacchus dator. Alia imperatiua, ut Accipe, daque fidem, Alia interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit in urbem? Alia uocatiua, ut, O qui res hominumque deumque æternis regis imperijs. Alia, enunciatiua, ut dies est, dies non est. In hac sola quæ est enunciatiua, ueri falsiue natura perspicitur. In ceteris enim neque ueritas neque falsitas inuenitur. Et multi quidem plures species esse dicunt perfectæ orationis, alij autem innumeras eorum differentias produnt, sed nihil ad nos. Cunctæ enim species orationis, aut oratoribus accommodatæ sunt, aut poëtis, sola enunciatiua philosophis. Ergo hoc dicit. Non omnis oratio enunciatiua est. Sunt enim plurimæ quæ enunciatiuæ non sunt, ut hæ quas supra posui. Hæc autem sola est in qua uerum falsumue inueniri queat. Quocirca quoniam istam in qua ueritas uel falsitas inuenitur, dialectici philosophique est quærere. Ceteræ autem oratoribus atque poëtis accommodatæ sunt, iure de hac sola tractabitur, idest de enunciatiua oratione. Hucusque ergo de partibus interpretationis, & de communi oratione locutus est. Nunc autem astringit modum disputationis in speciem. & de una specie orationis tractat, deq; una interpretatione quæ est enunciatiua. Species namque est enunciatio interpretationis, negatio uero & affirmatio enunciationis. Quare de enunciatiua oratione considerandi hinc cum ipso Aristotele commodissimum sumamus initium.

Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero omnes coniunctione unæ. Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse, uel casu uerbi, etenim hominis ratio, si non est, aut fuit, aut erit aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua. Quare autem unum quiddam est, & non multa animal gressibile bipes. Neque enim eo quod propinque dicuntur, unum erit. Est autem alterius hoc tractare negocij.

13. Vna oratio duplici modo tractatur, uel cum per se una est, uel cum per aliquam coniunctionem iungitur. Vel certe ita dicendum est Aliæ orationes naturaliter unæ sunt, aliæ uero positione. Et naturaliter unæ quidem sunt orationes, quæ non dissoluuntur in alias orationes, ut est, sol oritur. Quæ autem positione sunt unæ in alias orationes dissoluuntur, ut est, si homo est animal est, hæc enim in orationes alias separatur, & quemadmodum lignum uel lapis sigillatim in propria natura consistunt, & sunt una, ex his autem facta nauis uel domus quæ cum pluribus quidem constent, unæ tamen arte sunt, non natura. Ita quoque in orationibus simplices eas & per se naturaliter unas orationes dicimus, quæ uerbo tantum & nomine coniunguntur, Compositas autem quæ in alias (ut dictum est) orationes diuiduntur, multas enim orationes in huiusmodi orationibus coniunctio iungit, ut si dicam; Plato est, & Socrates est. hæc coniunctio &, utrasque coniunxit, atque ideo una uidetur positione, quæ naturaliter & per se una non fuerat, naturaliter autem unius orationis duæ partes sunt affirmatio & negatio, sed quoniam non ita dixit. est autem una oratio enunciatiua, affirmatio uel negatio, deinde est una coniunctione. Sed ait: Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio. deinde negatio, huiusmodi oritur quæstio. Verum id quod ait prima ad affirmationem referatur, ut sit posterior negatio, an id quod ait prima ad simplicem retulerint orationē, ut secunda sit, quę ex orationibus iungitur, quam dubietatem ipse dissoluit. Sic enim inquit. Est autem una prima oratio enunciatiua, & affirmatio, & ut quam secundam diceret demōstraret, ait: deinde negatio, ut primam affirmationem poneret, secundam negationem Quod si ita dixisset, est autem una prima enunciatiua oratio affirmatio uel negatio, deinde coniunctione una, ita oporteret intelligi, tanquam si diceret, illam esse primam orationem quæ simplex esset, cuius partes affirmatio essent atque negatio. Secundam uero illam quæ coniunctione quadam una fieret, cum ex orationibus iungeretur. Sed quoniam id quod ait prima ad affirmationem iunxit dicens, est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, ad negationem uero, deinde subiunxit dicens, deinde negatio. Dicendum est primam eum orationem esse arbitrari affirmationem Secundam uero negationem, cui deinde continenter apposuit. Sed rursus incurrimus Alexandri quæstionem. Per hoc enim negat affirmationem negationemque sub uno genere poni oportere, idest sub enunciatione quod in ijs quæ priora uel posteriora sunt, commune genus non potest inueniri. Sed hoc supra iam dictum est, non oportere omnia quęcunque quolibet modo uel priora uel posteriora sunt a genere communi secernere. Alioqui sic primæ & secundæ substantiæ sub uno genere substantiæ non ponentur. Sic etiam simplices & composi-

compositæ orationes, quarum simplices propositiones primæ sunt, posteriores compositæ, uno genere non continebuntur. Sed illa sola putanda sunt sub eodem genere poni non posse, quæ ad substantiam priora uel posteriora esse cognoscimus: quæ uero ad suum esse æqualia sunt, nihil prohibet sub eodem genere utraque constitui. Ergo quoniam affirmationi & negationi hoc est esse, quod in his ueritas & falsitas reperitur, hæc autem est enunciatio in qua scilicet ueritatis & falsitatis constituta sit oratio, quoniam ad id quod ueri falsiue significatiuæ sunt, neque affirmatio prior, neque negatio posterior est. Nullus dubitat eo, quod æqualiter participat affirmatio & negatio, eidem generi posse supponi, sed affirmatio & negatio æqualiter participant enunciatione, siquidem enunciatio ueri falsique utitur significatione, & affirmatio & negatio ueritatem atque mendacium æqualiter monstrant, enunciatio igitur affirmationis & negationis genus esse ponenda est. Quod ergo ait, Est autem una prima oratio enunciatiua, affirmatio, deinde negatio, aliæ uero coniunctione unæ: ita intelligendum est, quod affirmationem primam, secundam uero negationem, eut addidit deinde, in prolatione posuerit prior enim est affirmatio, posterior negatio in prolatione duntaxat, non secundum ueri falsique designationem. Quocirca nihil prohibet & priorem putari affirmationem negatione, & tamen utrasque sub uno genere, idest enunciatione constitui. Sed quod secutum est. Necesse est autem omnem orationem enunciatiuam ex uerbo esse uel casu, huiusmodi est, uolens Aristoteles distribuere dictionem, affirmationem, negationem, enunciationem, contradictionem, sensum confusa breuitate permiscuit, & nebulis obscuritatis implicuit. oportuit nanque prius quid esset dictio. post autem quid affirmatio, & negatio, rursus quid esset enunciatio, & contradictio constituere. Sed hoc interim prætermittit, nunc uero quemadmodum constituatur enunciatio docet dicens, Quod omnis enunciatio constet uerbo, quoniam simplex dictio est nomen, aut uerbum. Omnis enunciatio simplex huiusmodi est, ut semper quidem uel uerbum, uel aliud aliquid quod idem ualeat, tanquam si diceretur, uerbum uel casum uerbi in prædicatione retineat, sed non semper subiectus terminus sit ex nomine, semper tamen prædicatus ex uerbo. sit enim huiusmodi propositio, quæ est, sol oritur, in hac ergo propositione quod dico. sol oritur, subiectum est sol, quod uero dico, oritur. prædicatum: & utrasque has dictiones terminos uoco, sed quodcunque prius dicitur, in simplici enunciatione illud subiectum est, ut in hac sol, quod uero posterius, illud prædicatum, ut in eadem, oritur. Ergo necesse est omnem enunciatiuam orationem si simplex sit, uerbum in prædicatione retinere ut in eadem ipsa, cum dico, sol oritur, oritur uerbum est. uel quod idem ualeat, ut est Socrates non ambulat, non ambulat enim infinitum uerbum est, & uerbum quidem non est, sed eandem uim retinet quam uerbum. Casus etiam uerbi ponitur sæpe, ut Socrates fuit. subiectus uero terminus non semper consistit in nomine, potest enim infinitum nomen habere, ut cum dico, non homo ambulat, potest & uerbum, ut cum dico, ambulare moueri est. Ergo (ut arbitror) plene monstratum est non semper subiectum nomen esse, sed semper prædicatum in solo uerbo consistere. Approbans ergo uerba semper in prædicationibus poni, hoc addidit, nisi enim, aut est, aut fuit, aut aliquid huiusmodi sit additum, aut quod idem ualeat apponatur, enunciatio non fit. cum enim dico, homo est: est uerbum in prædicatione proposui. Sin uero dixero, homo uiuit, idem ualet tanquam si dicam, homo uiuus est. Ergo non posse sine uerbo affirmationem negationemue constitui, docuit per id quod ait. Etenim hominis ratio si non, aut est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi addatur, nondum est oratio enunciatiua. Hoc enim dicere uidetur. Definitio hominis, est uerbi gratia, animal gressibile bipes, & hæc ratio est humanæ substantiæ, ergo hæc ratio nisi ei, est, aut erit, aut fuit, aut quodlibet uerbum (sicut supra dictum est) apponatur, enunciatio non fit, neque enim uerum, neque falsum est. Si enim dicam tantum, animal gressibile bipes, nulla me ueritas mendaciumue consequitur. Sin autem dixero, animal gressibile bipes est, uel non est, affirmatio mox negatioque conficitur, quas enunciationes esse quis dubitet? Sed cum de simplicibus enunciationibus loqueretur, ait: hominis rationem, idest definitionem, non esse enunciationem, nisi ei, aut est, aut erit aut huiusmodi aliquid apponatur, approbans scilicet unam esse, & non multiplicem orationem definitionis humanæ, cui si est,

aut erit aut fuit, adderetur, enunciationem simplicem faceret. Cur uero una sit talis oratio causa quæritur; neque enim ex solis duobus terminis constat, id quod dicimus animal gressibile bipes, & quæ nominat plura sunt, quare ipse sibi instituit, & de sua propositione ratiocinia quæsiuit, quam nunc dicere supersedit, ait enim. Quare autem unum quiddam est & nõ multa, animal gressibile bipes, neque enim in eo quod dicuntur propinque, unum erit. Est autem alterius hoc tractare negocij. Hoc scilicet quærens tanquam si ita ipse ex persona sua diceret, de simplicibus enunciationibus omnibus ipse loquebar, daque his propositis eas præter uerbum esse non posse, & ad hanc rem probandam exemplum sumpsi definitionem hominis, cui nisi est, aut erit aut fuit, apponeretur, enunciationem nõ fieri dixi: quasi una & non multiplex esset oratio ea, per quam dicitur, animal gressibile bipes, de qua fieri possit simplex enunciatio. Cur autem esset una oratio, animal gressibile bipes, alterius inquit est hoc tractare negocij, cum de rebus, nõ de propositionibus inspiciendum est. Nam non idcirco una oratio est, quia continue dicitur. & coniuncte sibimet, animal gressibile bipes: hoc enim si ita esset, possemus & hanc orationem, quæ tam multa significat, unam dicere, si continue proferatur, ut est Socrates philosophus simus caluus senex. ergo quemadmodum huiusmodi oratio sit multiplex, & non una, posterius dicemus, ergo nunc manifestum sit hanc orationem quæ dicit, Socrates philosophus simus caluus senex non esse unam, sed multiplicem. si ergo propinquitas proferendi ipsa continuatione unam faceret orationem, posset hæc quoque, una esse oratio, quæ manifeste non una esse docebitur. Quare non idcirco erit una oratio ea quæ dicit, animal gressibile bipes, quod continue & propinque profertur. Quæ autem causa sit, ut una sit, ipse dicere distulit, sed in libris eius operis quod μετὰ τὰ φυσικά inscribitur, expediuit. Teophrastus autem de affirmatione, & negatione sic docuit, definitionem, unam semper esse orationem, eamque oportere continuatim proferri: illa enim una oratio uere dicitur, quæ unius substantiæ designatiua est. Definitio autem, ut uerbi gratia hominis, animal gressibile bipes, una est oratio per hoc, quoniam unum subiectum, idest hominem monstrat. Si ergo continue proferatur, & non diuise, una est oratio, & quia continue dicitur, & quia unius rei substantiam monstrat. Sin uero quis diuidat, & orationem unam rem significantem proferendi intermissione distribuat, multiplex fit oratio, ut si dicat animal gressibile bipes, unam rem mihi tota monstrat oratio, & continue dicta est. Sin uero dicat animal, & rursus gressibile, & sub intermissione repetat bipes, multiplex erit, distributa intermissione oratio sit: rursus aduersum id quæstio, & quo hoc non sine culpet posse eam, quæ una est, orationem intermissione proferendi fieri multiplicem, cum continuatio proferendi non faceret unam, quæ esset multiplex per naturam? Sicut enim in illis quæ multiplices sunt naturaliter, non potest continuatio proferendi, unam facere orationem, sic quoque non debet quæ est una naturaliter oratio, idcirco quod de uno subiecto dicatur, fieri multiplex per intermissionem. Sed hoc ita soluitur. Nam cum animal dicimus, & sub intermissione rursus gressibile, eodemque modo iterum bipes, non hæc ita dicimus, tanquam si in unum cuncta coniuncta sint. Quocirca, quoniam est quidem animal rursus gressibile est, rursus bipes, quoniam plura sunt, & pluraliter dicta, idest distributa, non uidentur ad unum subiectum distributa, posse prædicari, sicut cum dico, Socrates, philosophus, simus, caluus, senex, hæc omnia non est simplex oratio, nec si continue proferatur, quòd ad unam substantiam non tendunt, accidentia enim sunt, & extrinsecus ueniunt. Probatur autem neque eas orationes, quæ per diuisionem dicuntur, neque eas quæ non ad unam substantiam tendunt, unas esse, hoc modo, si dicas quia animal, & rursus gressibile, & iterum bipes, non unum est animal, nec unum gressibile, nec unum bipes: sin uero dixero, animal gressibile bipes continue, & propinque, unum est, quod tria ista iuncta significant idest homo. Conuertamus nunc animum ad eas, quæ plura quidem significant, sed continue proferuntur, ut cum dico Socrates philosophus caluus senex, uidetur quasi quædam Socratis esse definitio philosophus caluus senex, sed non necesse est, si huiusmodi ratio Socratis fuit, omnem quicunque philosophus est senex caluus, etiam Socratem esse. In multis ergo continuatio ista ualet accedere. Quocirca, non unum significat, quamquam continue proferatur. Ergo si ex omnibus unum

quidem significetur, & continue proferatur, una est oratio, ut partes quædam rei definitæ sint ex quæ in definitione ponuntur, non accidentia: & proficit quidem aliquid continua prolatio ad perficiendam unam orationem, sed ipsa sola non sufficit, nisi unumquodque subiectum sit, atque ideo dixit Aristoteles, animal gressibile bipes; nō iccirco esse unam orationem, quod propinque dicatur uam neque sufficit ad constituendam unam orationem propinquitas proferendi, uibilque perbiberet quæ naturaliter essent multiplices, eas continue & propinque prolatas unas uideri, sed huiusmodi rei rationem Aristoteles ponere distulit. Sensus ergo huiusmodi est. Necesse est inquit omnem enunciatiuam orationem ex uerbo esse, uel casu. Etenim hominis ratio, quæ & ipsa quoque oratio est, si non est, aut erit, aut fuit, aut aliquid huiusmodi illi addatur, nōdum est enunciatio, hoc uero in solis simplicibus enunciationibus euenit. In his autem quæ coniunctione unæ sunt (ut supra iam ait) non omnino est. Cum enim dico dies est, uis tota in uerbo est. Si autem cum coniunctione proferam, si dies est, lux est, tota uis in coniunctione consistit. Veritatis enim aut falsitatis rationem sola coniunctio tenet, quæ conditionem proponit, cum dicit, si dies est, lux est, si enim illud est, illud euenit. igitur in coniunctione omnis uis huiusmodi propositionis est, omnis autem simplex propositio totam uim in uerbo habet positam. Et quemadmodum in his quæ hypotheticæ, uel conditionales dicuntur, coniunctiones uim propositionis tenent, sic in simplicibus propositionibus prædicatio uim obtinet, unde & græce quoque tales propositiones κατηγορικαί, id est prædicatiuæ dicuntur, scilicet quæ sunt simplices, quod in his totam propositionem obtineat prædicatio, atque ideo Aristoteles ait, ex uerbo uel casu fieri simplicem enunciationem: nam præter id quod continet totam propositionem prædicatiuam scilicet præter prædicationem, enunciatio non fit: unde est ut negatio quoque non ad subiectum, sed ad prædicatum semper aptetur. Nam cum dico, Sol oritur, non est huius negatio, non Sol oritur, sed illa quæ est, Sol non oritur, atque ideo negatio ad subiectum posita, non facit contrariam propositionem, ad prædicatum uero, reddit contrariam. Recte igitur Aristoteles de subiecto nihil locutus est. Non enim prædicatiuam propositionem subiectus terminus tenet, sed tantum prædicatus, qui totam enunciationem propria uirtute confirmat.

Est autem una oratio enunciatiua, uel quæ unum significat, uel cōiunctione una, plures uero, quæ plura, & non unū, uel inconiunctæ. Nomen ergo & uerbum dictio sit sola: quoniam non est dicere, sic aliquid significantem uoce, enunciare, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente.

14. Hic monstratur quoniam tunc cum dixit, Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, primam eum non de oratione dixisse putandum est, quæ naturaliter una est, sed de affirmatione: alioqui hic quoq; repetens ita dixisset. Est autem oratio una prima enunciatiua quæ unum significat, sed quoniam non ita dixit, manifestum est quod dudum ait primam, non ad orationem, quæ præter coniunctionē una est, retulisse, sed ad affirmationē, quā negatione priorē esse constaret, sed hoc iam superius dictum est. Quid autem sibi uelit hæc enumeratio, paucis exponam. Multas enim confusiones multosque in orationibus errores, hic locus optime intellectus, ueraciterque perceptus sustulit, & hæc est expositio, quam nullus ante Porphyrium expositorum uidit. Non est idem nanque unam esse orationem & multiplicem, quod simplicem & compositam: & distat una a simplici, distat etiam multiplex a composita. Est ergo una oratio, quæ unum significat, multiplex autem quæ non unum, sed plura. Fit autem hoc in huiusmodi orationibus, ut cum dico, Cato philosophus est, hæc oratio non est una, non enim unum significat. potest enim monstrare & Catonem Vticensem esse philosophum, potest etiam ostendere, & Catonem Censorium oratorem esse philosophum, qua in re non una est oratio, atque iccirco in Vticensi quidem Catone est uera, in oratore uero, falsa. Huiusmodi ergo orationes multas uocamus. Sin uero unum significat, ut cum dicimus in charta scribitur, illam dicimus unam, ergo una quæ sit uel multiplex oratio, ex his intelligitur quæ significantur: si enim unam significat rem, una est, si multas, multiplex. Simplices autem & compositæ orationes non ad significationem, sed ad terminos ipsos dictionesque, quæ in propositionibus sumuntur, referendæ sunt. Et est quidem simplex oratio enunciatiua quæ ex solis duobus terminis constat, ut est homo uiuit. Siue autem his propositionibus omnis addatur, ut est omnis homo uiuit, siue nullus, ut nullus lapis uiuit, siue aliquis, ut aliquis homo uiuit, uel aliquis homo non uiuit: quoniam termini ipsi duo sunt, simplex uocatur propositio, composita uero, si ultra terminos duos enunciat, ut est Plato Philosophus in Lyceo ambulat, hic enim quatuor sunt termini, uel si tres, sint ut Plato philosophus ambulat, hæ quoque si eis omnis, aut nullus, aut aliquis addatur, eodem modo compositæ sunt. Ergo una uel multiplex oratio intelligitur, si unum uel multa significat: & propria significatione semper iudicantur. Simplex autem & composita non ex significatione, sed ex uerborum & nominū pluralitate cognoscitur. si enim ultra duos terminos habet propositio, composita est, si duos tantum, simplex. si ergo semper oratio quæ simplex est, id est quæ duobus terminis constat, unam tantum significationem retineret indifferenter dici posset una oratio & simplex, eadem enim una esset, quæ etiam simplex. sed quoniam non omnis simplex unū significat, non omnis simplex, una est. Potest ergo fieri, ut simplex quidē sit propositio, multæ tamen orationes, simplex quidē ad cōpositionem dictionum, multæ uero ad significationem sententiarum. Quare erit in hoc gemina differentia, ut unam dicamus, simplicem unamque orationem, alteram, simplicem & plures orationes. Rursus si omnes compositæ orationes plures etiam res significarent, indifferenter diceremus multiplicem & compositam: sed quoniam fieri potest, ut propositio aliquoties quidem constet ex numerosis pluribusque terminis quam sint duo, unam tamen sententiam monstret. Potest quidem fieri ut composita sit, una tamen oratio sit significatione, composita dictione, ut est, animal rationale mortale mentis & disciplinæ capax hæc quidem plura sunt, sed his una substantia subiecta est, id est homo. Quare una quoque sententia est. Sin uero quis dicat, Socrates & ambulat, & loquitur, & cogitat, multa sunt: diuersa sunt enim, & quod ambulat, & quòd loquitur, & quod cogitat. Quare erit aliquando composita quidem oratio, una tamen. sed quoniam composita oratio aliquoties quidem continue sine coniunctione dicitur, aliquoties coniunctione copulatur, fiunt hinc quatuor differentiæ. est enim una oratio composita ex terminis continuatim dictis, & sine coniunctione unam sententiam monstrans, ut est animal ratione mortale mentis & disciplinæ perceptibile: hæc enim oratio composita quidem est ex multis terminis, sed coniunctionem non habet. nam quod dictum est mentis, & disciplinæ perceptibile, hæc coniunctio quæ est, &, nullam in tota propositione uim obtinet, neque enim coniungit propositionem, sed artem addit, cuius susceptibilis homo esse uideatur, & habet unam substantiam subiectam, quæ est homo. Alia uero est composita ex terminis nulla coniunctione copulatis, multiplex, & non unam significans propositionem, ut est Plato Atheniensis philosopus disputat. Aliud enim est esse Platonem, aliud esse philosophum, aliud esse Atheniensem, aliud disputantem, & hæc coniuncta unum aliquid non faciunt, quasi substantiam. Quare hæc multiplex est, sed eam manifestum est nulla coniunctione copulari. Alia uero est composita ex propositionibus inconiunctis multiplex, ut est, Iupiter optimus maximus est. Iuno regina est Mineruа Dea sapientiæ est. quas siquis sub unum continueque proferat, plures quidem propositiones sunt, & oratio multiplex, sed coniunctione carent. Alia uero est composita, uel ex terminis, uel ex propositionibus coniunctione copulatis, multiplex: & multa significans. & ex terminis quidem composita, ut siquis dicat, Iupiter, & Apollo sunt dij. Ex propositionibus autem coniuncta multa significans est, ut siquis dicat, & Apollo uates est, & Iupiter tonat. Est autem præter has alia composita oratio ex propositionibus coniunctione coniunctis, unam significans rem, ut cum dico, si dies est, lux est: duæ enim propositiones quæ sunt istæ, dies est, lux est, si, coniunctione copulantur, sed hæc oratio non significat multa: neque enim diem esse & lucem proponit esse, sed si dies est, lucem esse. Quocirca significat consequentiam quandam, non existentiam propositionis: non enim dicit utrasque res esse, sed si una est, aliam consequi, quòd utrunq; in unam quodammodo intelligentiam congruit. Sed hanc Porphyrius propositionem extrinsecus ponit, idcirco, quod plura significare uidebatur, ipsa enim propositionum pluralitas multitudinem simulat

mulat significationum, sed (ut dictum est) non plures significat res, sed unam consequentiam. Compositarum igitur, & unam rem significantium propositionum, duplex modus est. Aut enim ex terminis inconiunctis unam rem significans composita oratio, ut animal rationale mortale est. Aut ex propositionibus composita, & in coniunctione copulata, imaginem quidẽ emittens plura significandi, unam uero rem significas oratio, ut si dicamus, si dies est, lux est. Cum ergo hæc sit distributio compositarum, & simplicium orationum, duplici modo unæ orationes sunt, & duplici multæ. siue autem incompositæ, & siue compositæ. & uno quidem modo una oratio dicitur cum sine coniunctione non est. Alio uero cum unam rem significat. rursus uno dicitur modo multiplex oratio, cum aliqua coniunctione non copulatur: alio uero cum plura significat, atque hoc est, quod ait. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una: Plures autem quæ plura & non unum, uel inconiunctæ. est enim (ut dictum est) dupliciter una oratio, uel quando cum coniunctione est, uel cum unam rem significat. Multiplex autem oratio est, uel quę multa significat, uel quæ sine coniunctione coniungitur. multas enim orationes uocauit eas, quæ sint multiplices, & uel significationis pluralitatem teneant, uel præter coniunctiones fiot. Quod autem ait, uel inconiunctæ. totum complexus est, multiplex est enim propositio uel si fuerit incomposita, quemadmodum est, Cato philosophus est: uel si fuerit composita ex terminis præter coniunctionem, quemadmodum dictum est, ut Plato Atheniensis in Lyceo disputat: uel si composita sit ex propositionibus præter coniunctionem, quemadmodum est, homo est, animal est: uel si composita sit ex terminis coniunctione copulatis, ut Iupiter & Apollo dij sunt: uel si composita sit ex propositionibus per coniunctionem quemadmodum est, & Apollo uates est, & Iupiter tonat. Cur autem dixit plures autem quæ plura, & non unum, hoc est quod sunt quædam quæ plura significent in sermonibus, unum tamen in tota cõpositione demonstrent, ut est animal rationale mortale: hæc enim omnia multa significant, aliud est enim animal, aliud rationale, aliud mortale, sed totum simul unum est, quod est homo. Cum autem dico Socrates Atheniensis philosophus, & singula plura sunt, & omnia simul plura nihilominus sunt: hæc enim accidentia sunt, & nullam substantiam informant, atque hoc quidem dixit de orationibus, quæ uel coniunctione unæ essent, uel significatione: & rursus de multis quæ uel præter cõiunctionẽ multæ essent, uel significatione multiplici. Quæ uero in simplicibus atque compositis posterius dixit, cum ad id loci expositio uenerit, explicabitur: nunc autem reuertamur ad ordinem. Igitur quoniam supra dixerat simplicem propositionem, quam κατηγορικὴν græci dicunt, nos prædicatiuam interpretari possumus, semper uerbi prædicatione constitui, non autem semper nomine subiecto, quod aliquoties quidem uel infinitum, nomẽ, uel casus nominis uel uerba subiecta sunt. Cum ergo dictionibus simplicibus constitui dicere simplicem orationem, & affirmationem negationemque orationes esse constaret, manifestum fecit affirmationem & negationem dictione constitui & formari, ita quidem ut affirmationem, & negationem semper sola uerbi dictio prædicata, non autem semper dictio nominis subiecta perficeret. Cum igitur hæc ita proposuisset, nunc quid sit dictio, quæ prædicatiuas, id est simplices propositiones format, exponit dicens. Nomen ergo, & uerbum dictio sit sola, quod ideo ait, dictio sit sola, quod sunt quædam dictiones simul etiam affirmationes uel imperfectæ orationes quod iam supra dictum est. Cur autem nomen & uerbum solæ sint dictiones monstrat. Quoniam non est dicere sic aliquid significantem uoce enunciare, uel aliquo interrogante uel non, sed ipso proferente. Sensus huiusmodi est. Enunciatiua propositio his maxime duobus formatur, per propriam naturam atque substantiam, & per eius usum atque tractatum: & natura quidem ipsius est, ut in ea ueritas inueniatur aut falsitas, usus autem cum aliquid aut interrogando proponitur & respondetur, ut utrum anima immortalis est, aut certe cum aliquis per suam sententiam enunciat atq; profert, ut siquis dicat hoc ipsum ex propria uoluntate anima immortalis est, unde definitio quoque enunciationis unius quidem naturæ atque substantiæ talis redditur. Enunciatio est oratio, in qua uerum falsumue est. Ex usu uero eius atque tractatu enunciatiua oratio est, quam interrogantes proponimus, ut uerum uel falsum aliquid audiamus: ex nostra uero prolatione, quam proponentes aliquid uerum falsumue monstramus: ergo cum omnis enunciatiua oratio aut in interrogatione posita sit, aut in spontanea prolatione, & in utrisque enunciationis natura & substantia illa uersetur, ut siue in interrogatione sit posita cum responsione coniuncta uerum habeat uel falsum, siue per se prolata utrumlibet retineat, dictiones inquit, uel alio interrogante, uel quolibet proferente, & sponte dicente, uerum falsumue non continent. Si enim quis dicat interrogans, Socrates ne disputat? alius respondeat, disputat: hoc quod respondit, disputat, si cum tota interrogatione iungatur, potest habere intellectum uerum falsumue significantis orationis: Sin uero per se intelligatur, disputat, quanquam alio interrogante responderit, sine uero tamen falsoq; relinquitur. Similiter etiam siquis dicat, Socrates, uel ambulat, nullo interrogante, sed ipse proferens. nec uerum aliquid nec falsum designat ergo uerba & nomina dictiones solum sunt, quoniam & simplices sunt. Erant enim aliæ quædam dictiones in orationibus nominibus uerbisque compositis, sed nondum perfectæ sententiæ, quoniam neque uerum, neque falsum, uel alio interrogãte, uel quolibet sponte proferente significant. Erãt enim aliæ quædam dictiones, quæ alio interrogante, & quolibet sponte proferente uerum falsumue retinerent. in his scilicet quæ erant affirmationes aut negationes. Quocirca sensus huiusmodi est. ordo autem uerborum sic se habet. nomen ergo & uerbum dictio sit sola, quoniam non possumus dicere significantem aliquid sic uoce, id est uerbo: uel nomine, enunciare. Non enim possumus dicere. quoniam quisquis uerbo uel nomine significat aliquid, ille enunciat, uel aliquo interrogante, uel non, sed ipso proferente, tanquam si sic diceret uerba ipsa, & nomina dictiones solæ sunt, quoniam uerbis & nominibus significantem hominem aliquid non possumus dicere, quoniam enunciat quicquam siue cum aliquis interroget, siue ipse sponte proferat simplicem dictionem. Enunciare autem est orationem dicere quæ uerum falsumue designat.

Harum autem, hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo. hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita.

1c. Quoniam superius de unis orationibus atque pluribus dixit, & unam quidem posuit, quæ aut coniunctione una esset secundum prolationem, aut significatione secũdum propriam naturam, plures uero quæ aut coniunctione carerent, aut multa significatione sua complecterentur, quoniamque aliud erat una oratio, aliud simplex, aliud composita. aliud plures post illa ad simplicem compositamque reuertitur dicens, simplicem esse orationem enunciatiuam, quæ duobus terminis continetur, quorum unum subiectum est, alterum prædicatum. Quod uero ait, Harum autem, enunciatiuarum scilicet orationum dixit, quarum hæc quidem simplex est enunciatio, & quæ simplex est enunciatio ipse proposuit dicens, ut aliquid de aliquo, subaudiendum est, prędicemus, ut sit hic sensus. Harum autem enunciatiuarum orationum est simplex enunciatio, si aliquid unum de uno aliquo prædicemus, ut si dicam Plato disputat, de aliquo Platone aliquid, id est disputat, prædicaui & hæc simplex est enunciatio. Idcirco quoniam duobus terminis partibusq; cõiungitur. Siqua uero plures habeat terminos, & eius partes duorum terminorum multitudinem egrediantur: illæ compositæ orationes dicuntur, & est enunciatio composita huiusmodi. si dies est, lux est. dies enim est, & lux est duæ sunt simplices enunciationes. quæ coniunctæ unam compositam perfecerunt: atque hoc est quod ait: hæc autem, id est alia oratio ex his coniuncta id est ex simplicibus enunciationibus, uelut oratio quædam iam composita est: hæc enim non simplex est oratio. Simplex enim oratio solas dictiones duas habet in partibus, composita uero etiam orationes, sicut hæc quam supra posui. Est ergo hic ordo quem ipse confudit: prius enim de affirmatione & negatione, quæ prima esset, quæ posterior, expediuit dehinc de unis orationibus & de pluribus dixit: postremo de simplicibus atque compositis. Sed quoniam quædam in medio permiscuit, ea paululum differentes, directam sententię seriem continuauimus, longum Aristotelis hyperbaton partium coniunctione tecidentes: neque enim simile u detur quod ait. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio deinde negatio, aliæ uero coniunctione unæ, & rursus tum dicit. Est una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem quæ plura, & non unum, uel in-

coniunctæ, uel cum rursus addit: harum autem hæc simplex quidem est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta uelut oratio quædam iam composita. Sed illud quidem quod prius dixit: est autem una prima oratio, enunciatiua affirmatio deinde negatio, ad hoc retulit, ut priorem affirmationem esse monstraret posteriorē uero negationem: ait enim deinde negatio unde quod ait prima ad affirmationem ponendum est, quod uero secutum est paulopost. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ, ad hoc retulit, ut doceret quas unas esse orationes putari oporteret, expediens aut quæ unum significarent, aut quas coniunctio unas faceret: Et quas plures, aut quæ multa in significatione retinerent, aut quarum corpus nulla esset coniunctione compositum. Quod uero postremo addidit, Harum autem hæc quidem simplex est enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio quædam iam composita. ad simplices orationes retulit: atque compositas. Simplices dicens duobus solis terminis iunctas, compositas, quæ ex simplicibus orationibus enunciatiuis coniungerentur, ut sit totus ordo hoc modo. Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio, & rursus intermissis quę sequuntur, hoc subijcitur. Est autem una oratio enunciatiua quæ unum significat, uel coniunctione una. Plures autem, quæ plura, & non unum, uel inconiunctæ: & post hoc intermissis quoque sequentibus, hoc sequatur: Harum autem hæc quidem est simplex enunciatio, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, hæc autem ex his coniuncta, uelut oratio, quædam iam composita. tanquam si sic diceret. Prima quidem inter enunciationes oratio, affirmatiua est. secunda uero negatio: affirmationem autem negationum, una oratio est, quæ unum significat, uel quæ coniunctione una est. Multiplex autem uel cuius partes coniunctione copulantur, quæ multa significat, uel quæ coniunctione nō iungitur. Harum quoq; simplex est, quæ duobus terminis constat, ut aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo: alia uero composita, quæ ex simplicibus affirmationibus iungitur. Quod autem dicit aliquid de aliquo, uel aliquid ab aliquo, tale est: aliquid enim de aliquo affirmationem significat, ut cum dico Socrates disputat, de aliquo, idest Socrate, aliquid idest disputat prædicaui. & fit affirmatio. Si autem dico Socrates non disputat, a Socrate disputationem seiunxi, & ab eo abstuli. & hoc est negatio: Affirmatio enim de alia re, aliam rem prædicat, eiq; coniungit. Negatio uero a qualibet re quamlibet rem prædicando tollit. ergo hoc quod ait, aliquid de quo, affirmationem simplicem significauit, quod dicit aliquid ab aliquo, simplicem negationem.

Est autē simplex enunciatio uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt, Affirmatio uero, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio uero, est enunciatio alicuius ab aliquo.

16. Postquam de multis atq; unis, necnon simplicibus compositisque enunciationibus expediuit, enunciationem simplicem tractat, & eam definitione concludit dicens uocem eam esse significantem aliquid esse uel non esse. Quod ergo ait uocem eam esse, ad genus retulit, quod significatiuam ad ipsius differentiam uocis. Quod de eo quod esset aut non esset aliquid, ad significatiuarum rerum rursus differentiam retulit: habet enim secum ipsam uocem qua profertur, ut significet quiddam quid autem significet, aut circa quid designationem enunciatio teneat, ad differentiam significatiuarum pertinet uocum ita enim dictum est, tanquam si diceretur. non omnia enunciatio significat, sed esse aliquid aut non esse. Est ergo enūciatio simplex uox significatiua de eo quod est esse aliqd, uel non esse, idest omnis enunciatio, aut affirmatio, aut negatio est esse enim ponit affirmatio, non esse, negatio: sed quanta definitionem breuitate constrinxit quidam non uidentes in errorem stolidum falsitatis abducti sunt, contendunt igitur affirmationis & negationis non esse enunciationem genus. Nam si hæc inquiunt definitio est enunciationis, omnis autem generis definitio proprijs speciebus accommodari potest: (omne enim genus uniuoce de speciebus proprijs prędicatur) dubium non est, quin hæc quoque definitio enunciationis, si enunciatio genus est, affirmationi negationique conueniat, si tamen eius species hæc sunt. sed quis unquam dixerit affirmationi conuenire hanc definitionem quæ est, uox significatiua de eo quod est, aliquid esse, uel non esse? Neque enim fieri potest, ut affirmatio uox significatiua sit, de eo quod est esse, uel non esse, sed tantum de eo quod est esse: negatio rursus non de eo quod est esse, & de eo quod est non esse, sed tantum de non esse. nunquam etiam de esse. Interimit enim semper negatio, iungit atq; constituit affirmatio. Quare si hæc definitio enunciationis ad affirmationem negationemque non potest prædicari, affirmatio & negatio enunciationis species non sunt, Qui mihi nimium uidentur errare quasi uero quicquam ueter utrasque affirmationem & negationem simul eadem definitione concludere. Possum enim dicere affirmatio & negatio est uox significatiua de eo quod est esse aliquid, uel non esse, ut uox significatiua utrisque communis sit: de eo quod est esse aliquid, affirmationis solius de eo quod est non esse, solius sit negationis. Sed nihil potuit fieri breuius, ut si in eadem definitione, & enunciationis naturam constitueret & ipsius faceret diuisionem: tanquam enim si ita dixisset enunciatio est uox significatiua in qua uerum falsumque designatur. huius autem una species affirmatiua est, alia negatiua, ita ait. Enunciatio est uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est. Nam quod dixit de eo quod est aliquid uel non est: tale est, ac si diceret quæ uerum falsumque demonstrat. Omne enim quod esse ponit aliquid, ut si dicam, dies est, uel non esse, ut si dicam, dies non est. uerum falsumue demonstrat. Si ergo aliquid ponatur esse uel non esse, in eo ueritas, & falsitas inuenitur. Est igitur in hoc quod ait uocem significatiuam esse de eo quod est aliquid, uel non est, tanquam si diceret. Est enunciatio uox significatiua uerum falsumque significans. Significatio namq; de eo quod est esse aliquid, uel non esse, ueri falsique demonstratio est, sed in eadem definitione species admirabili breuitate partitus est: tanquam enim si diceret, uox significatiua est enunciatio, in qua uerum falsumque demonstratur. Sed una eius pars, affirmatiua est, alia negatiua, ita ait. de eo quod est aliquid uel non est. Significatio enim de eo quod est aliquid, affirmatio est, de eo uero quod non est, negatio. ita id quod ait, designatiuam esse uocem enunciationem de eo quod est aliquid, aut non est. utrunque una colligit intelligentia. hoc enim quod dixit de eo quod est aliquid, aut non est, utrunque significat, & ueri falsique demonstrationem, & affirmationis negationisque diuisionem. Sed Alexander propria sententia non desilit, nec alio quam ceteri tenetur errore: ait enim hic quoque apparere non esse genus affirmationis & negationis enunciationem, quoniam ita in definitione enunciationis affirmatione & negatione, ut partibus usus est. Omne aūt compositum atque omne æquiuocum uel suis partibus, uel suis significatis definiri potest, ut siquis ternarium numerum definire uolens dicat, ternarius numerus est, qui ex uno duobusq; coniunctus est; uel siquis hominem definire uolens dicat, homo est, aut animal rationale mortale: aut huiusmodi coloribus, uel metallo facta simulatio, ita nomen æquiuocum ex his quæ ipsum nomen æquiuocum designabat, ostensum est. hic ergo eodem modo, Enunciatio inquit est uox significatiua de eo quod est aliquid, uel non est, tanquam si diceret. Enunciatio est uox, aut affirmatiua, aut negatiua, in eundem errorem labens, nec uidens quemadmodum una definitione, & diuisionem fecerit, & naturam enunciationis ostēderit. sed hanc expositionem (quod adhuc sciam) neq; Porphyrius, neque ullus alius commentatorum uidit. Aspasius etiam consentit Alexandro: dicit enim Alexander eodem modo hic definisse Aristotelem enunciationem, sicut alibi quoque, idest in resolutorijs: illic enim ita propositionem, quæ est enunciatio, definitione conclusit dicens, Propositio ergo est oratio affirmatiua, uel negatiua alicuius de aliquo, uel alicuius ab aliquo. Idem quoque Aspasius sequitur. Porphyrius autem sic dicit, admirabilem esse subtilitatem definitionis, ex sua enim ui affirmationis & negationis, enunciatio definita est: ex terminis uero, ipsa affirmatio, atque negatio. Affirmatio nanque in duobus terminis constans, aliquid alicui inesse significat. tota autem uis ipsius est, aliquid annuere, negatio quoque aliquid alicui non inesse significat. sed tota uis ipsius est, aliquid abnuere atque disiungere Vel rursus affirmatio aliquid alicui inesse designat, sed uis ipsius tota ponere aliquid est. cum enim aliquid alicui inesse demōstrat, ponit aliquid. rursus, negatio quidem, aliquid alicui non inesse declarat, sed tota uis eius auferre est.

Ergo

Ergo nunc inquit enunciationem ex tota ui affirmationis negationisque definit dicens. Enunciatio est significatiua de eo quod aliquid est uel non est. Hoc autem ad negationis pertinet affirmationisque uim, tanquam si diceret, enunciatio est uox significatiua, quæ ponit aliquid, aut tollit, quæ propriæ uirtutes sunt affirmationis & negationis. Si enim ita dixisset, enunciatio est de eo quod est aliquid alicui uel non est, tunc ex terminis affirmationis, uel negationis enunciationem definisse uideretur. cum autem dicit de eo quod est aliquid uel non est: de tota utrorumque ui determinat: in hac enim affirmatione quę dicit, dies est, aliquid alicui secundum terminos adesse monstrauit, est enim diei applicuit, sed tota huiusmodi propositionis uis est, aliquid esse declarare. Rursus cum dico, dies non est, aliquid alicui non esse pronuncio: sed tota uis huius est, non esse dicere. quare manifestum est secundum Porphyrium ex tota ui affirmationis & negationis enunciationẽ esse descriptam ex suis uero terminis ipsam affirmationem & negationem. ait enim affirmatio uero est enunciatio alicuius de aliquo, in affirmationis definitione genus sumens. enunciatio enim (ut dictum est) genus est affirmationis & negationis, quod ipse Aristo. clarius demonstrat, qui in utrorumq; definitione, enunciationis nomen ascripsit dicens, affirmatio uero est enunciatio: hoc enim retulit ad genus. quod uero addidit alicuius de aliquo reduxit ad terminos: in simplici enim affirmatione aliquid de aliquo enunciando prædicatur, ut in eo quod est, dies est, esse diem. Negatio quoque ita definita est, negatio est enunciatio alicuius ab aliquo, quantum ad enunciationem rursus a genere, quantum ad sequentia uerba alicuius ab aliquo, rursus ad terminos. In hac enim negatione quæ est, dies non est, esse a die enunciando tollimus, sed ut nõ solum præsentis terminis enunciationem definisse uideretur, addidit enunciationis definitionem, de alijs quoque temporibus intelligi, ait enim enunciatio est, uox significatiua de eo quod est aliquid uel non est, adiecitque quemadmodum tempora diuisa sunt. diuisa enim sunt tẽpora in tribus. omne enim tempus, aut futurum est, aut præsens, aut præteritum, aut ex his mistum. Enunciatio est ergo uox significatiua, significans aut esse aliquid, aut non esse. Sed quoniam hoc tẽpus præsens designat, non solum de præsenti inquit loquimur, sed etiam de his temporibus quæ diuiduntur, ut hoc esse, & non esse, & in futurum ueniat & in præteritum, ut aliquotiens sic esse, & non esse significet, idest sic ponat atque sic auferat enunciatio, ut & præsens tempus ponat & auferat, ut est, Socrates est, Socrates non est, & præteritum ponat, & auferat, ut Socrates fuit, Socrates non fuit, eodem quoque modo futurum, Socrates erit, Socrates non erit. ergo in his omnibus temporibus secundum esse aliquid uel non esse aliquid, idest secundum ponere, & auferre tota enunciationis uis est. Hoc ergo est quod ait. de eo quod est aliquid, uel non est, quemadmodum tempora diuisa sunt tanquam si diceret. de eo quod est aliquid, uel non est, uox enunciatiua significat, uel in præsens, uel in præteritum, uel in futurum, quẽadmodum ipsa tempora diuiduntur. Cur autem talis ordo definitionis fuerit paucis absoluã. Prius enim de nomine, post de uerbo, hinc de oratione, rursus de enunciatione dehinc de affirmatione, postremo de negatione disseruit. Omne compositum suis partibus posterius est, omne genus suis partibus prius. ergo in compositis partes toto priores sunt: in generibus, & speciebus, partes toto posteriores. Rursus in compositis totum partibus posterius: in speciebus, & generibus totum partibus prius est. ergo quoniam uerba & nomina, neque affirmationis, neque negationis, neq; enunciationis, neque orationis species erant, sed quædam horum omnium partes quibus hæc omnia iungerentur, oratio autem genus enunciationis, enunciatio affirmationis & negationis, affirmatio prior negatione, scilicet secundum prolationem, sicut ipse testatus est. Ergo quoniam hæc omnia, & oratio, & enunciatio, & affirmatio, & negatio uerbis & nominibus coniunguntur, his omnibus nomina, & uerba priora sunt. Nomine autem res, aut per se subsistens, aut tanquam per se subsistens significatur, uerbo autem accidens designatur, & uelut alij accidens, quod ex supra dictis planum est, quod autem per se consistit prius est: ergo id quod nomen significat, prius est, quam id quod uerbũ. quare uerbo prius est nomen ergo quoniam nomen, & uerbum oratione, enunciatione, affirmatione, & negatione priora sunt. Partes enim priores sunt his quæ componuntur, iure hæc ante omnia definita sunt. Quoniam uero nomen prius est uerbo, prius nomen, postea uero definitum est uerbum. Sed quoniã omne genus speciebus suis prius est post hæc, idest nomen, & uerbum orationem definitione descripsit, quæ & proximum enunciationis genus esset, & superius affirmationis & negationis, post orationem uero enunciationem, quæ cum sit species orationis, affirmationis tamen & negationis esset genus, post enunciationem uero affirmationem, quæ quanquam negationi æqueua species esset secundum genus proprium, idest enunciationem, in prolatione tamen prior est, ut ipse supra iam docuit, dicens: Est autem una prima oratio enunciatiua affirmatio, deinde negatio. Sed quoniam a nobis superius dictum est has eum quinque res definire uelle, quid sit dictio, quid enunciatio, quid affirmatio, quid negatio, quid contradictio, Dictionem quid sit ostendit per id quod ait. Nomen ergo & uerbum dictio sit sola. Enunciationem uero per id quod ait Est autem simplex enunciatio uox significatiua de eo quod est aliquid uel non est, quemadmodum tẽpora diuisa sunt. Affirmationem uero per id quod ait. Est autem affirmatio enunciatio alicuius de aliquo. Negationem quoq; definiuit dicens. Negatio uero alicuius enunciatio ab aliquo. Restat ergo de contradictione disserere. Quid sit ergo contradictio ipse prosequitur dicens.

DE OPPOSITIONE ENVNCIATIONVM.

QVONIAM *autem est enunciare, & quod est, non esse: & quod non est, esse: & quod est, esse: & quod non est, non esse: & circa ea, quæ sunt extra præsens, tempora similiter, omne continget quod quis affirmauerit, negare: & quod negauerit, affirmare. Quare manifestum est, quoniam omni affirmationi, negatio est opposita, & omni negationi, affirmatio. & sit hoc contradictio, affirmatio & negatio opposita.*

17. Expeditis omnibus quæ sese explicaturum esse promiserat: nunc ad reliquam, scilicet contradictionem ordine uenit, eamque ab affirmationibus negationibusque repetit dicens, omnibus affirmationibus posse proprias negationes opponi, & omnibus negationibus proprias quoq; rursus ex aduerso affirmationes posse cõstitui. Hoc autẽ hinc sumitur, quoniam non mus alias res esse, alias non esse, & quoniam nosipsi dicere possumus, & sentire alias res esse, alias non esse. Ex his quatuor enunciationibus fiunt geminæ cõtradictiones. siquis enim id quod est, dicat nõ esse ut si uiuente Socrate, dicat Socrates non uiuit, quod est negat, & erit negatio falsa. Rursus siquis id quod non est, esse confirmet, ut si non uiuente Socrate dicat, Socrates uiuit hæc rursus affirmatio falsa est. siquis et id quod est, esse enunciatione cõstituat, ut si uiuente Socrate dicat. uiuit Socrates, uera erit affirmatio. Sin uero quod non est, esse negauerit, est negatio uera ut siquis non uiuente Socrate dicat, Socrates non uiuit. Ex his igitur, ex affirmatione uera, & negatione falsa, & rursus ex negatione uera. & affirmatione falsa, quatuor quidem sunt enunciationes. sed in duabus affirmatio in duabus, negatio continetur. Contradictiones uero duæ hoc est enim quod ait. Quoniam autem est enunciare, & quod est nõ esse, falsam enunciationem negationis ostendit, quodq; addidit, & quod non est esse, falsam affirmationem in enunciatione proposuit. illud quoq; quod dixit. & quod est esse: enũciationem ueram designat, quia id quod est, esse, uera affirmatione profertur. amplius quod ait, & quod nõ est, non esse: ueræ negationis speciem dedit. Quare & si quod est, uere potest dici esse, & id quod est, falso potest prædicari non esse & id quod non est, uere potest enunciari non esse. & id quod nõ est, falso esse poterit affirmari, manifestum est omnem affirmationem habere aliquam contradictionem negationis oppositam. & omnem rursus negationem affirmationis oppositione facere contradictionem. Etenim si omne quod quis affirmat, negari poterit, & quod quis negat, affirmari, quis dubitauerit, nec affirmationem posse constitui. cui negatio non cõtradicat, nec negationem, cuius nulla affirmatio ualeat inueniri? Omnis igitur affirmatio negationem, & negatio habet oppositam affirmationem. est igitur contradictio affirmatio & negatio opposita. quid autem sit oppositio posterius dicendum est, aut quid sit contradictio post diligentius.

sima ratione monstrabo Quod autem ait, & circa ea quæ sunt extra præsens tempora. tale est tanquam si diceret. Sicut affirmatio & negatio in præsenti tempore fieri potest, ita etiam uel in præterito, uel in futuro nam sicut potest id quod est esse constitui, ita potest id quod fuit, fuisse proponi, & id quod futurum est, in specie futuri temporis affirmari, ut cum dicimus Socrates fuit, Sol æstate in cancro futurus est. Eodem modo ergo & de futuro & de præterito affirmatio & negatio constituuntur quemadmodum de præsenti, futurum autem, & præteritum extrinsecus est & præter præsens tempus. Illud enim ueniet, illud recessit. Recte igitur & circa ea quæ sunt extra præsens tempora, huiusmodi posse affirmationes negationesque dixit euenire, circa enim præteritum & futurum, quod est extrinsecus a præsenti tempore, similiter omne contingit (ut ipse ait) quod quis affirmauerit, negare, & quod quis negauerit, affirmare. unde fit ut in omnibus temporibus illud constet, omni affirmationi posse opponi negationem, omniq; negationi oppositam affirmationem posse constitui. Nunc autem qualis debeat sumi oppositio, in affirmatione & negatione demonstrat hoc enim est contradictio affirmatio & negatio oppositæ Quod si hæ oppositæ constituunt contradictionem. qualis in his debeat esse oppositio quæ contradictionem constituit, recte prosequitur.

Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem æquiuoce, & quæcunque cetera talium determinauimus contra sophisticas importunitates.

18. Cum duobus terminis simplex propositio constet, & unus subiectus sit, & alius prædicetur, subiectus autem sit qui primus dicitur, prædicatus uero qui posterius: dicit illa oppositione affirmationis & negationis integram constituere contradictionem, quæ idem subiectum habeant, idem etiam prædicatum, ut neque subiectum, neque prædicatum plura significet, alioqui non erit contradictio. nec aliqua oppositio, ut cũ dico Socrates albus est, & alius dicit Æthiops albus non est, hæc affirmatio atque negatio non sunt oppositæ. Idcirco quia est aliud subiectum, & idem prædicatum. In affirmatione enim Socrates subiectus fuit, in negatione Æthiops Rursus cum dico, Socrates albus est. & alius dicit, Socrates philosophus non est, nec hæc rursus negatio contra affirmationem retinet oppositionem. ideo quia aliud prædicatum in utrisque proponitur. in affirmatione enim album prædicatur ad Socratem, in negatione philosophus. Quod si utraque sunt diuersa, multo magis nulla fit oppositio, ut cum dico Socrates philosophus est. si respondeat alius, Plato Romanus non est. hic neq; idem subiectum est, neque idem prædicatum. & plus istæ diuersæ sunt, & nulla contra se oppositione compositæ, atq; ideo possunt utræque simul esse ueræ, & si ita contingit utræque simul esse falsæ, necnon etiam una uera, altera falsa. Quæ enim se non perimunt, nihil eas impedit, aut utrasq; falsas, aut utrasq; ueras, aut unam ueram, falsam alteram reperiri. quare quorũ uel aliud subiectum est, uel aliud prædicatum, illa opposita esse non dicimus. unde fit ut nec illa quoque quæ plura significant, si subiecta, aut prædicata sint, contradictoriam, negationem ualeant custodire: siquis enim nomen æquiuocũ subijciat, & aliud prædicet, ut siquis contra huiusmodi affirmationem, constituat negationem, non faciet oppositionem, ut cum dico, Cato se Vticæ occidit. Nomen hoc quod dicitur Cato æquiuocum est. potest enim & orator intelligi, & hic qui exercitum duxit in Africam. Siquis igitur dicat, Cato se uticæ occidit. potest fortasse intelligi de Catone Martiæ. siquis respondeat Cato si uticæ non occidit. potest de Catone Censorio constituisse negationem. Sed quoniam diuersus est Cato Censorius a Catone Martiæ, & nomen ipsum Catonis diuersa significat, diuersæ erunt a se affirmatio & negatio. & id non omnino perimit negatio, quod constituit affirmatio. Affirmatio enim constituit Martiæ Catonem se uticæ peremisse. Negatio uero dicit Catonem si ita contingit, oratorem non se uticæ peremisse, quare non cõstituunt uerum inter se falsumque, idcirco quòd a se diuersæ sunt. nam utrumque uerum est, & quòd a se Cato uticæ occidit, scilicet Martiæ, & quòd se Cato uticæ nó occidit, scilicet orator atque hic æquiuocum subiectum fecit, ut hæc affirmatio & negatio oppositionem nullo modo constituerent Quod si prædicatum fuerit æquiuocum, eodem modo contradictio non fit. Dicat enim quisquam Cato fortis est, & de Catone prædicet fortitudinem mentis, aliusq; respondeat. Cato fortis non est. ad imbecillitatem corporis spectans, ita igitur æquiuocatio fortitudinis ambiguitatem fecit, quæ oppositionem nulla ratione componeret. Et si uterq; terminus subiectus & prædicatus æquiuoci fuerint multo magis diuersæ a se erunt propositiones & non oppositæ, nec inter se uerum falsumque diuidentes, sed utrasque ueras, interdum utrasque falsas esse contingit. Quare unum oportet esse subiectum unumque prædicatum, ut id quod affirmatio prædicauit, & iunxit, idem negatio diuidat, & abiungat, & id quod de subiecto affirmatio prędicauit, de eodem negatio neget. Nam si sit uterque æquiuocus terminus, aut quilibet unus eorum, fieri potest ut aliud tollat negatio quam affirmatio posuit. itaque nulla fit oppositio, quare non ita faciendum est, sed idẽ subiectum, & prædicatum in affirmatione esse debet, idem in negatione, atque hoc est quod ait. Dico autem opponi eiusdem de eodem, non autem ęquiuoce Quod enim ait eiusdem, ad prædicatum retulit, quod de eodem ad subiectum, & subaudiendum est. dico autem opponi negationem eiusdem prædicati, de eodem subiecto, sed non sint æquiuoca, neque subiectum, neq; prædicatum, & multo magis utraque, sed unum aliquid significent. quod per hoc dixit, quod ait. non autem æquiuoce. Nec sola si non sit æquiuocatio, ratio firma est ad constituendam oppositionem. Multa enim sunt quæ in sophisticis elenchis contra eos, qui argumentis fallacibus ueræ rationis uiam conantur euertere, determinauit quemadmodum faciendæ essent propositiones, & quemadmodum inuenienda esset argumentorum fallacia, quod hic ait. Et quæcunque cetera talium determinauimus cõtra sophisticas importunitates tanquam si diceret. dico quidem opponi affirmationem negationi eiusdem prædicati de eodem subiecto, hoc non æquiuoce, & quæcunque alia sunt, quæ in sophisticis elenchis determinata sunt contra argumentorum importunitates. & hic quidẽ quoniam aliud negocium erat, commodissime breuiterq; perstrinxit. nos autem quid in sophisticis elenchis determinauerit ad constituendam oppositionis contradictionem, quantum breuitas patitur, non grauamur apponere. Non enim solum si æquiuocatio in propositionibus collocetur, nulla fit contradictio, uerum etiam si uniuocatio in negatione ponitur, illa oppositio contradictionem penitus non habebit: est enim oppositio habens contradictionem, in qua affirmatio si uera est, negatio falsa sit; si negatio uera est, fallax affirmatio uideatur. Positis ergo secundum uniuocationem terminis, utrasque simul & affirmationem & negationem ueras esse contingit, ut siquis dicat, homo ambulat, homo non ambulat, affirmatio de quodam homine uera est negatio de speciali uera est, sed specialis homo & particularis uniuoca sunt. quocirca sumptis uniuocis contradictio non fit. At uero nec si ad aliam & aliam partem affirmatio negatioque ponatur, fit in ipsis ulla ueri falsique diuisio, sed utrasque ueras esse contingit, ut cum dico oculus albus est, oculus albus non est. In alia enim parte albus est, in alia quibus non est, atque ita & negatio uera est, & affirmatio Nec si ad aliud atque aliud referens dicat, nulla inde contradictio procreatur, ut cum dico decem dupli sunt, decem dupli non sunt: nam si ad quinarium referam, uera est affirmatio; si ad senarium uera negatio. Nec si diuersum tempus in affirmatione ac negatione sumatur, ut cum dico, Socrates sedet. Socrates non sedet. alio enim tempore sumptum, sedere ueram facit affirmationem, alio tempore non sedere ueram facit negationem. Amplius quoque si diuerso modo quis dicat in negatione quod iam in affirmatione proposuit, uim contradictionis intercipit. Siquis enim dicat affirmationem potestate, negationem uero actu, possunt affirmatio & negatio uno tempore congruente ueritate constitui, ut siquis dicat catulus uidet, catulus non uidet, potestate enim uidet, actu uero non uidet Quocirca oportet fieri si facienda est contradictio eiusdem (ut ipse ait) prædicati de eodem subiecto, non æquiuoce, sed uniuoce, ad eandem partem, & ad idem relatum, ad idemque tempus, & eodem modo constitui. Quæ omnia in sophisticis elenchis diligentissime prosecutus est. nunc pauca commemorans distulit in aliis libris integram disputationem. Est autem enunciatio de eo quod est, aliquid esse, uel non esse: Affirmatio quidem de eo quod est esse, ut Plato philosophus est: Negatio uero de eo quod est non esse, ut Plato philosophus non est. Hæc utraque enunciatio, Plato philosophus est Plato philosophus non est, sese perimentia & in contrarium quasi quodam locata litigio faciunt contradictionem.

ctionem. Contractio uero est oppositio affirmationis & negationis, in qua neque ambas falsas, neque ambas ueras esse contingit, sed unam semper ueram, alteram uero falsam. si qua autem sunt huiusmodi, in quibus uerum falsumque affirmatio negatioque non diuidat, in illis aliquid diuersum, & non ad oppositionem integrum reperitur. Dicit autem Porphyrius argumentum esse ad id quod dicimus affirmationem negationi ita oportere opponi, ut una uera opposita in alteram mox falsitas ueniat, communem inter nos consuetudinem colloquendi. Quando enim quis aliquid esse dixerit, & idem alius negauerit, unum ipsorum uerum dicere, mentiri alium suspicamur. Amplius quoque. Si aliquid aut est, aut non est, mediumque inter esse & non esse nihil poterit inueniri. affirmatio autem ponit aliquid esse, idemq; aufert negatio & est contradictio affirmatio, & negatio oppositæ, talis oppositio integram facit cõtradictionem, in qua affirmatio & negatio utræque ueræ simul esse non possunt. Affirmationis autem negationisque natura ad qualitatem quandam refertur. Qualitas enim quædam est affirmatio atque negatio, præter hanc uero qualitatem, est etiam quantitas propositionum. de qua posterius paulo dicendum est. Sed uolens Aristoteles quid esset cõtradictio nos docere prius ubi esset ostendit. in oppositione enim contradictionem omnem necesse est esse. Quare, quoniam contradictio in oppositione est. qualis autem oppositio hanc contradictionem faciat, adhuc ignota est, estq; hæc oppositio aut in qualitate propositionum, aut in quantitate, aut in utroque, & de qualitate propositionum, quæ in affirmatione & negatione consistit, dictum est: nunc de quantitate dicetur, ut ea quoque cognita perspiciatur, an in qualitate, an in quantitate, an in utroq; propositionum contradictio sit.

Quoniam autem sunt hæc quidem rerum uniuersalia, illa uero singularia. Dico autem uniuersale quod de pluribus natum est prædicari, singulare uero, quod non, ut homo quidem uniuersale est, Plato uero eorum quæ singularia sunt. Necesse est autem enunciare, quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ uniuersalia sunt, aliquoties autem alicui eorum quæ sunt singularia.

19. Omnis propositio significationis suæ proprietatem ex subiectis intellectibus capit. Sed quoniam necesse est intellectus rerum esse similitudines, uis propositionum per intellectus ad res quoque continuatur. Atque ideo cum aliquid uel affirmare cupimus uel negare, hoc ad intellectus & conceptionis animi qualitatem refertur. Quod enim imaginatione intellectuque concipimus, id in affirmatione aut in negatione ponentes, affirmamus scilicet uel negamus, & principaliter quidem ab intelligẽtia propositiones uim capiunt, & proprietatem. secundo uero loco ex rebus sumunt: ex quibus ipsos intellectus constare necesse est, unde fit ut & quantitate propositio & qualitate participet. Qualitate quidem in ipsa affirmationis & negationis prolatione, quam ex proprio quis iudicio emittit ac profert. Quantitate uero ex subiectis rebus quas capiunt intellectus. uidemus nanq; alias esse in rebus huiusmodi qualitates, quæ in aliam conuenire non possunt, nisi in unam quamcunque particularem singularemq; substantiam. alia est enim qualitas singularis, ut Platonis, uel Socratis, alia est quæ communicata cum pluribus totam se singulis & omnibus præbet, ut est ipsa humanitas. Est enim quædam huiusmodi qualitas, quæ & in singulis tota sit, & in omnibus tota. Quotiescunque enim aliquid tale animo speculamur, non in quamlibet unam personam, per nomen hoc, mentis cogitatione deducimur, sed in omnes eos quicunq; humanitatis definitione participant unde fit, ut hæc quidem sit communis omnibus, illa uero prior, incõmunicabilis quidem cunctis, uni tamẽ propria. Nam si nomen fingere liceret, illam singularem quandam qualitatẽ, & incõmunicabilem alicui alij subsistentiæ suo ficto nomine nuncupatem, ut clarior fieret forma propositi. Age enim incõmunicabilis Platonis illa proprietas, Platonitas appelletur: eo enim modo qualitatem hanc Platonitatem ficto uocabulo nuncupare possumus. quo modo hominis qualitatẽ dicimus humanitatem. Hæc ergo Platonitas solius unius est hominis. & hoc non cuiuslibet, sed solius Platonis: humanitas uero & Platonis & ceterorum, quicunque hoc uocabulo continentur. unde fit: ut quoniam Platonitas in unum cõuenit Platonem, audientis animus Platonis uocabulum, ad unam personam unamque particularem substantiam referat. Cum autem audit hominem, ad plures quoq; referat intellectum quoscunque humanitatem continere nouit, atq; ideo quoniam humanitas & omnibus hominibus communis est, & in singulis hominibus tota est, æqualiter cuncti homines retinent humanitatẽ sicut unus homo. Si enim id ita non esset, nunquam specialis hominis definitio, particularis hominis substantiæ cõueniret. Quoniam igitur hæc ita sint, iccirco homo quidẽ dicitur uniuersale quiddam, ipsa uero Platonitas & Plato particulare. His igitur ita positis quoniam uniuersalis illa qualitas & in omnibus potest & in singulis prædicari, cum dicimus homo ambiguum est, & dubitari potest, utrum de speciali dictum sit, an de aliquo particulari, iccirco quod nomen hominis, & de omnibus dici potest, & de singulis quibusque qui sub humanitatis specie continentur. Quare indefinitum est, utrum de omnibus dictum sit id quod diximus homo, an de unaquaque indiuidua hominis & particulari substantia. Hanc igitur qualitatem humanitatis si ambiguitate intellectus separare nitamur, determinanda est, & aut in pluralitatem distendenda, aut in unitatẽ numeri colligenda. nam cum dicimus homo indefinitum est, utrum omnes dicamus an unum. Sin uero additum fuerit omnis, ut sit prædicatio, omnis homo, uel quidam, tunc fit distributio & determinatio uniuersalitatis, & nomen quod uniuersale est, idest homo, uniuersaliter proferimus dicentes, omnis homo, aut particulariter dicentes, quidam homo. omnis enim nomen uniuersalitatis significatiuum est. Quocirca si omnis quod uniuersale significat, ad hominẽ, quod idem ipsum uniuersale est, adiungatur res uniuersalis quæ est homo, uniuersaliter prædicatur, secundum id quod definitio ei adijcitur quãtitatis. Sin uero dictum fuerit quidam homo, tunc uniuersale quod est homo, addita particularitate per id quod ei adiectum est, qdam, particulariter profertur, & dicitur res uniuersalis prolata particulariter. Sed quoniã particularis est prædicatio, quidã homo. particularis rursus prædicatio Platonis. de uno enim dicitur quidã homo, & de uno dicitur Plato. non eodem modo utræq; particulares esse dicuntur. Plato enim unã ac definitam substantiam proprietatemq; demonstrat, quæ cõuenire in alium non potest. quidam homo uero, quod dicitur, particulariter quidẽ ipsum nomen uniuersale determinat, sed si deesset quidam, id quod dicimus homo, uniuersale esset, ac per hoc ambiguum permaneret. quod uero dicimus Plato nunquam esse poterit uniuersale. Nam etsi quãdo nomen hoc Plato, pluribus imponatur, non tamen hoc nomen, iccirco erit uniuersale. Namq; humanitas ex singulorum hominum collecta naturis in unam quodammodo redigitur intelligentiam atque naturam. nomen uero hoc quod dicimus Plato, multis secundum uocabulum fortasse commune esse uideretur, nulli tamen illa proprietas Platonis conueniret. quæ erat proprietatis aut naturæ eius Platonis, qui fuit Socratis auditor, licet eodem uocabulo nuncuparetur. hoc uero ideo, quoniam humanitas naturalis est: nomen uero proprium, positionis. Nec uero hoc nunc dicitur quod nomen Platonis de pluribus non potest prædicari, sed proprietas Platonis. illa enim proprietas naturaliter de pluribus non dicitur, sicut hominis, & ideo incommunicabilis (ut dictum est) qualitas est ipsa Platonitas, communicabilis uero qualitas uniuersalis, quæ & in pluribus & in singulis est unde fit cum dico, omnis homo, in numerum propositionemq; extendam, cum uero dico Socrates aut Plato, non in numerum emittam, sed qualitatem proprietatemque unius in sua indiuidua singularique substantia constringam ac prædicem. Quare in hoc sit quoque maxime hæ duę particularitates, quidam homo, & Plato distant, quod cum dico Plato, quem hominem dixerim uocabulo designaui, proprietatemq; uniuscuiusq; quem nomino. Cum uero dicam quidam homo, numerum tantum reieci, & ad unitatem propositionem redegi. De quo autem dicam, hæc particularitas mihi non subdidit, quidam enim homo, potest esse & Socrates, & Plato, & Cicero, & unusquisque singulorum, quorum proprietates a se in singularitatis ratione, & naturæ diuersæ sunt. unde commodissime Theophrastus, huiusmodi particulares propositiones, quales sunt quidam homo iustus, particulares indefinitas uocauit. Partem nanq; tollit ex homine quod est uniuersale uel uocabulo uel natura. Quæ tamen ipsa sit pars, & qua proprietate descripta non determinat nec definit. unde uniuersale uocauit quod de pluribus naturaliter prædicatur ut homo, non quod positione, quemadmodum nomen Alexandri de

Troiano, & de Macedone Philippi filio de pluribus dicitur. hoc enim positione de pluribus dicitur illud natura. Et per subtiliter ait, Quod de pluribus natum est prędicari. Est enim hęc uniuersalitas naturalis: illam uero nominis reiq; proprietatem quæ particularis est, singularem uocauit dicens. Plato uero eorum quæ sunt singularia. Quod autem secutus est dicens, Necesse est autem enunciare quoniam inest aliquid aut non, aliquoties quidem eorum alicui quæ sunt uniuersalia, aliquoties autem eorum quæ sunt singularia, huiusmodi est tanquam si diceret. Omnis quidem affirmatio & negatio inesse aut non inesse demonstrat. Et quicquid enunciatur, aut de eo quod est esse proponitur, ut Plato philosophus est. hæc enim propositio Platoni philosophiam inesse constituit. aut de eo quod est, non inesse, ut Plato philosophus non est: hæc enim a Platone philosophiam diuidens, eidem philosophiam non inesse proponit, ergo quoniam necesse est, aut aliquid alicui inesse dicere, aut aliquid alicui non inesse, illud quoque necesse est, ut intelligamus cui inesse aliquid dicimus, aut uniuersale esse, ut cum dicimus homo albus est, albedinem uniuersali rei inesse monstramus, id est homini. aut certe particulare ac singulare, ut siquis dicat Socrates albus est: albedinem enim Socrati singulari substantiæ & proprietati incommunicabili inesse significauit. sed in singularibus siue affirmetur aliquid siue negetur, unus oppositionis modus est, qui uim contradictionis obtineat. nam quoniam singulare atque indiuiduum nulla sectione diuiditur, secundum ipsum quoque facta contradictio, simplex erit. In his autem quæ in uniuersalibus sunt, non est unus modus contradictionis. Nam cum dico, Socrates homo est, Socrates homo non est. sola huiusmodi oppositio si omnia illa conueniant quæ contra argumentorum importunitates supra iam dicta sunt, ad faciendam contradictionem idonea reperitur. Sin uero tale aliquid subiectum sit de quo aliquid prædicetur quod sit uniuersale. & in pluribus (ut ipse ait) natum sit prędicari, non est simplex oppositio contradictionis. Sunt enim earum propositionum quæ de uniuersalibus rebus fiunt, tres differentiæ, una quæ omnes complectitur, ut cum dico omnis homo animal est alia quæ ex indefinita multitudine & innumera pluralitate ad unum, propositionis uim colligit atque constringit. hæc huiusmodi est, tanquã siquis dicat, quidam homo animal est. alia uero est quæ neque in pluralitatem propositionem extendit, neque in particularitatem redigit, ut ea quæ sine ulla determinatione proponitur, ut est, homo animal est, homo animal non est: huic enim nec quidam quod particularitatis, nec omnis quod est uniuersalitatis adiunximus. unde fit, ut singularitas simpliciter, prædicetur, uniuersalitas uero aliquoties uniuersaliter. ut omnis homo animal est, homo res uniuersalis, uniuersaliter prædicata est, nam cum sit homo uniuersalis. quod ei adiectum est omnis, uniuersalitatem uniuersaliter appellari fecit. Rursus est, ut uniuersalitas particulariter prædicetur, ut cũ dico, quidam homo animal est quidam particulare determinat, sed iunctum ad hominem uniuersalem substantiã particulariter prædicari fecit. Est quoq; uniuersale nõ uniuersaliter prædicare, quoties sine adiectione uniuersalitatis uel particularitatis simpliciter nomen uniuersale ponitur, ut est homo animal est. Determinationes autem dicuntur, quæ rem uniuersalem uel in totum fundunt, ut omnis, uel in partem contrahunt ut quidã. omnis uero, uel quidam quantitatem propositionis determinãt, quæ quãtitas iuncta cum qualitate propositionum, quatuor uariatur modis. Qualitas autem propositionum in affirmatione & negatione est, aut enim uniuersalem rem uniuersaliter prædicat affirmatiue, ut omnis homo animal est. aut uniuersalem rẽ particulariter affirmatiue, ut quidam homo animal est, aut uniuersalem rem uniuersaliter negatiue, ut nullus homo lapis est. aut uniuersalem rem particulariter negatiue. ut quidam homo lapis non est. Oportet autem in his quæ uniuersali determinatione proponuntur in ipsis determinationibus fieri negationem, ut quoniam determinatio uniuersalis rei est uniuersaliter. cum dicimus, omnis homo iustus est. si uniuersaliter negabimus, dicamus, nullus homo iustus est. & quod aio nullus, eam uniuersalitatem quæ est omnis intercipit non eam quæ est homo. Rursus si idem ipsum, omnis homo iustus est, negare particulariter uelim, dicam, non omnis homo iustus est per particularem negationem uniuersalitatis uim interimens, in particularibus uero non ita est. Si enim eam quæ est particularis determinatio uniuersalis rei, ut est quidam homo iustus est, negare uelim particulariter, dicam, quidam homo iustus non est. hoc autem idcirco fit, quoniam habet quandam similitudinem atque ambiguitatem utrum uniuersaliter an sit particulariter dictum, si in uniuersalibus propositionibus negatiuæ particulæ ad prædicationes potius, quam ad determinationes ponantur. Si enim contra hanc affirmationem quæ est, omnis homo iustus est ponã hanc quæ dicit, omnis homo iustus non est, hæc duas res significare uidebitur, & quod nullus homo iustus sit, omnem enim hominẽ iustum nõ esse proposuit, & quod sint quidam homines non iusti omnem enim hominem negauit iustum esse. hoc autem nihil impedit ut aliquis sit iniustus, aliquis iustus. nam si aliquis est iustus, non repugnat ne uera sit propositio quæ dicit, omnis homo iustus non est, non enim est iustus omnis homo. si alij iusti sint, alij uero iniusti. Quare, quoniam duplicis significationis est, idcirco uniuersalis negationis definitio, quæ est nullus, uniuersalis affirmationis tollit determinationem, quæ est omnis; atq; ideo in particularibus negationibus ad ipsam uniuersalitatem affirmationum negatio necesse est apponatur, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, illa est ei opposita negatio quæ est. non omnis homo iustus est, non illa quæ est, omnis homo iustus non est, ne sit ambiguum, utrum uniuersaliter an particulariter neget. Dictum est enim hanc negationem quæ est, omnis homo iustus non est, & uniuersalitatis interpretationẽ designare & particularitatis propositionem. Quoties uero particulare aliquid tollitur, in his non iam ad determinationem, sed ad prædicatum particula negationis apponitur, ut in eo quod est, quidam homo iustus est, nullus dicit, non quidam homo iustus est. Neq; enim hic ad determinationem particularem, quod est, quidam, negatio ponitur sed dicimus quidã homo iustus non est. sed prędicatum quod est iustus. unde etiam ad indeterminatas propositiones, quæ sunt sine omnis, aut nullus, aut alicuius determinatione. ad prædicatum semper apponitur particula negatiua, ut, est homo iustus est nemo enim dicit non homo iustus est, sed homo iustus non est. In singularibus quoq; non dico, non Socrates iustus est, sed Socrates iustus non est, & nisi aliquoties ambiguitas impediret ad prædicatum semper negatio poneretur. Sed omnia quęcunq; in determinatione ponuntur. talia sunt, quæ aut totum colligant in affirmatiuo, ut est omnis. aut totum perimant in negatiuo, ut est nullus. aut colligant in affirmatiuo partem, ut est quidam: aut interimant in negatiuo partem, ut quidam non, aut in negatiuo perimant totum particulariter, ut est non omnia, sed quidam non, & non omnis, particulares negationes sunt. siue enim quis partem ex toto surripiat, particulare est, quod relinquit, quia a totius perfectione discessit. siue quis totũ esse neget, siue partem relinquat, rursum particulare est, quod reliquum sit. Nam cum dico, quidam homo iustus non est, abstulit partem, & rursum cum dico, non omnis homo iustus est, cum negaui omnem, aliquem qui iustus non esset ostendi. hæc ergo, non omnis. & quidam. determinationes planissimæ sunt, & communi intelligentiæ subiectæ, has duæ particulares recipiunt negationes, ut ea quæ est quidam non determinationem particularem negat. ea uero quæ est non omnis, uniuersalem negat determinationem. sed utræque negationem (ut dictum est) in particularitatem constringunt. Quod autem dicimus, nullus, proprium quoddam uidetur esse uocabulum. non omnis enim quod dicitur, omne, per aduerbium negatiuum quod est non, adimit. Rursus cum dicimus quidam non, in eo quod est quidam aduerbium quod est non, additum, a subiecto termino particulare separat. nullus uero in uocabulo ipso quid separet non monstrat, & uidetur quodammodo non potius esse negatio quam affirmatio. neque enim aduerbium est, nec coniunctio. aduerbium namque atque coniunctio declinationibus carent. nullus uero quod dicimus & generibus subiacet & inflectitur casibus quid igitur est? an erit nomen? sed nulla negatio nomen esse monstratur. Quid sit ergo tali inuestigatione quærendum est. uidetur enim quod dicitur nullus tale esse, tanquam si dicamus, nec unus, nam qui dicit nullus homo animal est, tantundem ualet quantum nec unus homo animal est. Quod uero dicimus ullus hoc ab eo diminutiuum est quod est unus. Diminutio namq; unius ullus est, tanquam si dicerem nullus, ergo plus negat, quisquis etiam diminutionẽ neget, ut si quis dicat non modo nõ habee gemmam, quod maius est uerumetiam nec gemmulam, quod est minus. Sic ergo qui negare uult etiam unum, plus negat si dicat, nec ipsum

unius

unius diminutiuum illud esse quod dicitur, ut si quis uelit dicere nec unum esse hominum in theatro, ita dicat, non modo ille unus homo non est: uerum nec ullus. Cum ergo dicimus nullus, ita præponimus tanquam si dicamus nec ullus, tenet igitur hæc in se determinatio, quæ est nullus, uicem negationis & nominis: negationis quidem in eo quod est nec nominis uero in eo quod est ullus. quod est diminutiuum unius. Ita igitur maxima fit negatio rei paruissimæ, quod est unus, si ipsius diminutiuum quoque subtrahat, quod est ullus. quare & omnem, & quendam, statim tollit negatio, quæ unius quoque ipsius diminutiuum prædicatione subducit, ut ea quæ est, nullus homo iustus est. hoc enim tantum est, tanquam si dicat, non ullus homo iustus est, hoc idem ualet tanquam si dicatur, non unus homo iustus est. Quare, quoniam de his quoque sufficienter dictum est, ad Aristotelis uerba consequenti ordine ueniamus.

Si ergo uniuersaliter enunciet de uniuersali, quoniam est aut non est, erunt hæ contrariæ enunciationes, dico autem in uniuersali enunciationem uniuersalem. ut omnis homo albus est. nullus homo albus est.

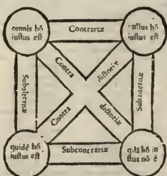
20. Demonstrare oppositionem contradictionis intendit, quoniam illam reperiendi ordinemq; permiscuit, iccirco nos quoq; pauca quædam prius ordinata expositione prædicimus, ne lector confusionis caligine atq; obscuritate turbetur. Omnium propositionum quæ sunt simplices, quas categoricas græci uocant, nos prędicatiuas dicere possumus, quatuor sunt diuersitates. Aut enim affirmatio est. & negatio uniuersalis ut est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est: aut affirmatio, & negatio particularis, ut est quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. Aut affirmatio & negatio indefinita, ut homo iustus est, homo iustus non est. Aut de singulari subiecta affirmatio & negatio, ut Cato iustus est, Cato iustus non est. Harum uero inter se ueritas falsitasq; non se habet similiter, sed diuerse. Et prius de uniuersalibus atq; particularibus, idest de his quæ determinatæ sunt, dicendum est, post de reliquis disputabitur. Disponatur ergo affirmatio uniuersalis; quæ est, Omnis homo iustus est, & contra hanc negatio uniuersalis, quæ est, Nullus homo iustus est: sub his autē, sub affirmatione quidem uniuersali, particularis affirmatio, quę est, Quidam homo iustus est: sub uniuersali negatione, particularis negatio, quæ est. Quidam homo iustus non est. hoc autem demonstrat descriptio subiecta.

Vniuersalis affirmatio.	Vniuersalis negatio.
Omnis homo iustus est.	Nullus hō iustus est.
Quidam homo iustus est.	Quidam hō iustus nō est.
Particularis affirmatio.	Particularis negatio.

Hæ igitur duæ uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatio dicuntur subalternæ. Rursus uniuersalis negatio, & particularis negatio dicuntur subalternæ. Iccirco quoniam particularitas semper sub uniuersalitate concluditur. in quibus illud est considerandum, quòd ubi est affirmatio uniuersalis uera, affirmatio quoque particularis uera est, & ubi negatio uniuersalis uera est. particularis quoque negatio uera est. Nam si uera est, omnis homo animal est, uera est quidam homo animal est. & si uera est, quoniam nullus homo lapis est, uera est, quoniā quidam homo lapis nō est. At si falsa sit particularis affirmatio, ut ea quæ est quidam homo lapis est falsa est uniuersalis affirmatio, omnis homo lapis est. Idem in negatione. si enim negatio particularis falsa est, ut quidam homo animal non est, falsa est uniuersalis, nullus homo animal est. ita ut pręcedunt uniuersales in uero, eodem modo præcedunt particulares in falso. Dicuntur uero affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis contrariæ. Hoc autem iccirco, quoniam contrariorum huiusmodi natura est, ut longissime a se distent, & si aliquam inter se habeant medietatem, non semper alterum ipsorum subiecto insit ut album, & nigrum, non possimus dicere, quoniam omne corpus, aut album aut nigrum est, potest enim nec album, nec nigrum esse, & utrunq; falsum esse quod dicitur, iccirco quoniam medius est color. Quod si non habent medietatem, alterum ipsorum necesse est inhærere subiectis, ut cum dicimus omne corpus aut quietum est, aut mouetur. horum nihil est medium, & necesse est omne corpus uel consistere, uel moueri. ut autem in eodem simul possint esse contraria fieri non potest. Neque enim possibile est ut idem album nigrumque sit, quod in affirmationibus & negationibus uniuersalibus appatet. negatiua enim & affirmatiua uniuersales plurimum quidē distant a se. nam quæ illa ponit omnibus, illa tollit omnibus & totum negat. nam quæ dicit, omnis homo iustus est, omnem hominem ponit quæ dicit, nullus homo iustus est. nihil eorum quæ in humanitatis sunt definitione iustum esse cōcedit. Ita ergo a se longissime disterpant. adhuc si ea quæ significant. habent inter se aliquam medietatem, unam ueram, unam falsam esse non est necesse, ut in eo quod est, omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniam potest quædam esse medietas, ut nec ullus homo iustus sit. cum sit quidam, nec omnis homo iustus sit, cum non sit quidam. Et possunt utræq; falsæ & affirmatio & negatio reperiri. neque enim uerum est aut omnem hominem iustum esse, aut nullum hominem iustum esse. Quocirca potest fieri ut in his in quibus aliqua medietas inuenitur, uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueritatem falsitatemque non diuidant, sed utræque sint falsæ, ad exemplum scilicet contrariorum, quæ aliquam inter se continent medietatem. Potest enim in illis fieri ut utraque contraria possint non inesse subiecto. sicut supra docuimus. In his uero quæ medietate carent, necesse est ut una uera sit semper, altera semper falsa, ut in eo quod est omnis homo animal est, nullus homo animal est, hæ propositiones huiusmodi sunt, ut una uera sit, & una falsa, iccirco quoniam inter animal esse & non esse, nihil interest, ad eorum scilicet contrariorum similitudinem quæ medietate carent. In illis enim necesse erat alterum inesse subiecto. Si ergo uniuersalis affirmatio, & uniuersalis negatio utræque falsæ esse possunt. Vt uero una uera sit, altera falsa, id quoque conceditur. ut utræque sint ueræ, fieri non potest, sicut illud quoque uerum est, contraria simul esse non posse. Rectissime igitur uniuersalis affirmatio, uniuersalisque negatio contrariæ nominantur. Particularis autem affirmatio quæ est, quidam homo iustus est, & particularis negatio, quæ est, quidam homo iustus non est, uniuersalibus contrarijs contrarias proprietates habent. illæ enim simul ueræ esse non poterant, ut uero essent simul falsæ sæpe aliqua ratione concedebatur. Particulares uero ut utræque ueræ sint, euenire potest, ut utræq; falsæ sint, fieri non potest, ut in eo quod est, quidam homo iustus est uerū est quidam homo iustus non est, id quoq; uerum est, ut utræq; falsæ sint, inueniri non potest, & in hoc quidem sunt dissimiles contrarijs. Similes autem eis uidentur quod sicut contrariæ aliquoties uerum falsumq; diuidunt, ut una uera sit altera falsa, ita quoque & particularis una uera potest esse altera falsa, ut quidam homo animal est, quidā homo animal non est. Seruant autem stabilem incommutabilemq; ordinem & similitudinis & contrarietatis. Contrariæ enim quoniam possunt esse utræq; falsæ in quibuscunq; utræq; falsæ contrariæ reperiuntur, in his subcontrariæ utræq; ueræ sunt. Sed quoniam utræq; contrariæ ueræ inueniri non possunt, ideo utræq; subcontrariæ falsæ nequeunt reperiri, ut in eo quod est omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quoniā hę falsæ sunt, hæ quas sub se continent, particulares ueræ sunt, ut est, quidā homo iustus est, quidam homo iustus non est. Sed si uniuersales inter se uerum falsumque diuidunt, & una uera est, & altera falsa, particulares quoque idem faciunt, ut in eo quod est, omnis homo animal est, nullus homo animal est. uniuersalis affirmatio uera est, falsa negatio. Sed cum dico quidam homo animal est quidam homo animal non est, particularis affirmatio uera est, falsa negatio particularis. Hæ igitur dicuntur subcontrariæ, uel quòd sub contrarijs positæ sunt, uel quod ipsę superioribus sub quibus sunt (ut dictum est) contrarias proprietates habent. In hac igitur recta oppositione contrariarum, & subcontrariarum in superioribus utrisque falsitas esse potest, nunquam ueritas, in inferioribus uero utrisque quidem ueritas inesse potest, nunquam falsitas. Sin uero quis respiciat angulares & uniuersalem affirmationē particulari opponat negationi, uniuersalēq; negationem particulari comparet affirmationi, una uera semper, falsa altera reperietur. Nec unquam fieri potest, ut affirmatione uniuersali uera, particularis negatio, sit

falsa sit uel hæc uera, non illam continuo falsitas subsequatur. Rursus si negatio uniuersalis uera est, falsa particularis affirmatio: si particularis affirmatio uera est, falsa uniuersalis negatio est, licet autem hoc & in subiecta descriptione metiri, & in alijs quoque terminis quoscunque sibi mens considerantis affinxerit, idem uidebit. nam in eo quod est omnis homo iustus est, quoniam hæc falsa est, uera est, quidam homo iustus non est. Et rursus in eo quod est, nullus homo iustus est, quoniam falsa negatio est, uera est affirmatio, quidam homo iustus est. Hæ autem uniuersalis affirmatio & particularis negatio quæ sunt angulares: & uniuersalis negatio, & particularis affirmatio: quæ ipsæ quoque sunt angulares, contradictoriæ nominantur. Et hæc illa est quam quærit contradictio, in qua una semper uera, altera semper falsa sit. Superioris autē disputationis integrum descriptionis subdimus exemplar: quatenus quod animo cogitationeq; conceptum est, oculis expositum memoriæ tenacius infigatur.

Affirmatio uniuersalis | Negatio uniuersalis

Affirmatio particularis | Negatio particularis

His ergo ita sese habentibus indefinitas propositiones singularesque uideamus: & primum de indefinitis disputandum est. Indefinitæ igitur per se ueritatem falsitatemque non diuidunt etenim cum dico, homo iustus est, homo iustus non est: utrasque ueras contingit esse indefinitas. Quocirca eas a contradictione separamus, contradictio namq; constituitur (ut sæpe dictum est) eo quod nunquam utræque ueræ, aut utræque falsæ, reperiri queat, sed una semper ueritatis, altera falsitatis capax est. Sed quæ uniuersalitatem proferunt indefinitam, illæ definitarum particularium uim tenent. Tale enim est quod dico, homo iustus est, tanquam si dicam, quidam homo iustus est. & rursus tale est quod dico, homo iustus non est, tanquam si dicam, quidam homo iustus non est. hoc illa res approbat, quod quemadmodum definitæ, & particulares in aliquibus ueræ esse possunt, in aliquibus uerum falsumque diuidunt, nunquam uero utrasq; falsas esse contingit, ita quoque in indefinitis uniuersale significantibus, utrasque simul ueras esse contingit, ut in eo quod dicimus, homo iustus est, homo iustus non est. utrasque falsas proferre impossibile est, sed unam ueram, alteram falsam in his facillime reperimus, in his scilicet terminis, qui naturaliter, & necessario subiectis substantijs inhærescunt, uel in his qui inesse non possunt, ut quoniam animal homini ex necessitate inest, siquis dicat, homo animal est, idque negetur, homo animal non est uel homo lapis est, homo lapis non est, una uera statim, falsa altera reperitur, atque ideo hæ contra uniuersales uniuersaliter prædicatas faciunt contradictionem. Nam si contra illam quæ est, omnis homo iustus est ea quæ est, homo iustus non est in oppositione constituatur, una semper uera est, altera falsa. Et si contra eam quæ est, nullus homo iustus est, indefinita propositio quæ est homo iustus est, opponatur uerum inter se propositiones falsumque distribuunt, sicut definitæ quoque uniuersalium propositiones, secundum particulares, atque uniuersales oppositæ quantitates, contradictorias faciunt oppositiones.

Quare cōstat eas, quæ uniuersale nō uniuersaliter proferunt, & sunt indefinitæ, neq; particulare neq; uniuersale proferentes, ipsas quidem non semper inter se uerum falsumq; diuidere, particularibus tamen definitis esse consimiles. Singulares uero quæ sunt, unum oppositionis modum inter se tenent. has si ad idem subiectum, ad idem prædicatum, ad eandem partem, ad idem tempus, ad eandem relationem, eodem modo proposueris, inter se uerum falsumue distribuunt, ut est Socrates iustus est, Socrates iustus non est. Sunt igitur duæ contradictiones, una quæ fit in uniuersalibus angulariter particularibus contra positis, altera quæ fit in singularibus, cum omnibus his quas in sophisticis elenchis exposuit determinationibus oppositis. Quare quoniam quemadmodum se habeant propositiones, quoq; modo faciant contradictorias oppositiones ostendimus, ad ipsa Aristoteles uerba ueniamus, in quibus per hæc ante cognita facilis poterit euenire cognitio. Superioris descriptionis intelligentiam plenius docet. Ait enim quado res uniuersalis uniuersaliter designatur, & eam quis uniuersaliter affirmat, si eandem alius uniuersaliter neget, ita sibimet cōparatas propositiones esse contrarias. Atq; in hoc suam sententiam manifestius ostendit Ait enim dico autem uniuersalem enunciationem in uniuersali, ut omnis homo albus est nam cū uniuersalis sit homo, in uniuersali homine uniuersalis est enunciatio, per quam dicitur omnis homo. Res ergo uniuersalis id est homo, per omnis quæ est determinatio uniuersaliter prædicata est. & hoc affirmatiue. negatiue uero uniuersaliter ita dicetur, nullus homo albus est. nullus. n. uniuersalitas uniuersalitati quæ est homo, adiecta est. hoc modo igitur uniuersale uniuersaliter enunciantes affirmatio & negatio cōtrariæ sunt, sicut, & ipse testatur, & nos in superiori expositione digessimus.

Quando autem de uniuersalibus non uniuersaliter, non sunt hæ contrariæ: quæ autem significantur, est esse aliquando contraria. dico autem non uniuersaliter enunciare de his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo. non est albus homo. cum enim uniuersale sit homo, non uniuersaliter utitur enunciatione. omnis nanque non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter.

23. Volentu indefinitam propositionem qualis esset ostendere, non modo auferenda fuit ab uniuersali termino uniuersalis determinatio, uerum etiam particularis, & oportuit dicē hoc modo. Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter neque particulariter non sunt contrariæ. Nunc autem, quoniā non addidit neque particulariter, uidetur non de indefinitis, in quibus neque uniuersalitas neque particularitas adest, sed tantum de particularibus loqui, a quibus solum uniuersale, nō etiam particulare subtraxit. sed quid uellet ostendere ipse conuenientibus exemplis edocuit Non enim posuit exempla particularis propositionis, sed indefinitæ. Ait enim dico autem non uniuersaliter enunciare in his quæ sunt uniuersalia, ut est albus homo, non est albus homo. Quod si particularem monstrare uoluisset, ita diceret ut est, quidam homo albus. non est quidam homo albus. sed quoniam per exemplum quid uellet ostendit, nos quoque superiori propositioni quæ est, Quando autem in uniuersalibus non uniuersaliter, deesse putemus aut particulariter, ut & particularitatem: & uniuersalitatem, ex tota auferat dictione, ut post exempla docuerunt. non eum loqui de particularibus, sed de indefinita. Quare hoc dicit. ut si neque uniuersales sint propositiones neq; particulares, quod subaudiendum est, illæ non sunt contrariæ: sunt enim contrariæ quæ uniuersaliter uniuersalem terminum proponunt, Indefinitæ uero ad uniuersalem terminum, uniuersalem determinationem non habent. Idcirco autem ab indefinitis uniuersalitatem solam. & non particularitatem quoque seiunxit, q indefinitas propositiones a contrarijs solum non etiam a particularibus segregabat. Quod autem dico tale est, si uellet ostendere indefinitas propositiones proprie, diceret indefinitas neque particulares esse, neque uniuersales, quæ autem in uniuersali, neque uniuersaliter, neque particulariter proponuntur, idest quæ neque uniuersales sunt, neque particulares indefinitæ sunt. Nam quia, neque uniuersales sunt, neque particulares, hæ neque contrariæ sunt, neque subcontrariæ. Subcontrariæ quidem idcirco non sunt, quia non habent additam particularem determinationem: idcirco uero contrariæ non sunt, quia determinatio uniuersalis in his nō est. Nunc autem

cum tantum uellet ostendere eas contrarias non esse, de subcontrariis uero, in præsenti uellet omittere, has esse indefinitas dixit, quæ uniuersale determinatum uniuersaliter non habent, ut scilicet has, non esse, contrarias intelligeremus. Idcirco uero non adiecit particularitatem eas non habere, quoniam a solis contrariis separare indefinitas uolebat, non etiam a subcontrariis. Ergo si indefinitas a contrariis & subcontrariis separare uoluisset, ita diceret. Quando autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, nec particulariter, non sunt contrariæ, neque subcontrariæ. Sed quoniam non eas uolebat nunc, non esse subcontrarias demonstrare, sed tantum nō esse contrarias: idcirco ei dicto quod ait, Quādo autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, non addidit, uel particulariter: hoc enim si addidisset, ad subcontrarias tenderet, de quibus nihil est additum. quare hoc dicit. hæ quæ indefinitæ sunt, quoniam non habent uniuersalitatem, contrariæ non sunt. Sed cum per se quidem contrariæ non sint, possunt tamen quædā significare contraria hoc quid sit multipliciter expositorum sententiis expeditur. Herminus namque dicit idcirco indefinitas posse aliquando significare contraria, cum ipsæ careant cōtrarietate, quippe quæ uniuersalium rerum sunt, additum tamen uniuersale non habent, in solis his, quibus ea quæ affirmantur, aut negantur subiecto naturaliter insunt, ut cum dicimus homo rationalis est, homo rationalis non est, quoniam rationalitas huiusmodi est, quæ in natura sit hominis. Et affirmatio, & negatio inter se uerum falsumque diuidunt, & quodammodo ab his contraria designantur. Sed nihil hoc attinet ad contraria significanda in his quæ sunt indefinita. Nam etsi particulares ipsæ quoque in talibus uerum falsumque diuidunt ut est quidam homo rationalis est, quidam homo rationalis non est. has igitur secundum Herminum audemus posse significare contraria. Cur ergo dixit in his quoque quoniam quidem contrariæ non sunt, quæ autem significantur est esse contraria. Alexander autem hoc dicit: quoniam indefinitæ sunt hæ, nihil eas itaque prohibet sicut ad particulares ita quoque ad uniuersales reducere, quæ uidentur esse contrariæ, ut in eo quod est. homo animal est, homo animal non est, quoniam hæ propositiones indefinitæ sint, possunt accipi quasi contrariæ. Nam si dicimus homo animal est, potest ita accipi tanquam si dicatur, omnis homo animal est, & rursus homo animal non est, ita audiri potest, tanquam si dicatur, nullus homo animal est. Cum autem dicitur homo ambulat, homo non ambulat, non ad contrarias, sed ad subcontrarias mens ducitur audientis. Quocirca possunt indefinitæ aliquando significare contraria, quoniam eo ipso, quo sunt indefinitæ, nihil eas prohibet ad contrariorum significationem uniuersaliumque reduci. Et hæc quidem sententia habet aliquid rationis. non tamen integre id quod ab Aristotele dicitur ostendit, & meliorem sententiam sponte reiecit, quam Porphyrius approbauit sunt enim quædam negationes, quę intra se affirmationis eius quam negant, retineant contrarietatem, ut in eo quod est, sanus est, & non est sanus, id quod dicitur non est sanus, significat æger est. quod est contrarium sano esse. Rursus cum dicimus homo albus est, si contra hanc negemus per eum quod dicit, homo albus non est, significare poterit, quoniam homo niger est. nam qui niger est, albus non est, sed nigrum esse & album non esse contrarium est. Quare significant quædam negationes affirmationesque contraria, sed hoc non semper nā in eo quod est homo ambulat. homo non ambulat, nullum contrarium continetur. Ambulationi enim nihil est contrarium, atque ideo dicit constat duas has quidem contrarias nō esse idcirco, quod cum sint uniuersales, non uniuersaliter enūcientur. Posse autem aliquoties contraria significare, cum intra negationem contrarium affirmationis includatur. Aspasius uero & Alexander hanc posteriorem non probant. Nos uero dicimus non quidem Alexandri sententiam abhorrere ratione, sed hanc Porphyrii esse meliorem. Nam quod ait. quando autem in uniuersalibus, non uniuersaliter, non sunt cōtrariæ: quæ autem significantur, est esse contraria, ab Alexandro non est expositum, sed tantum dictum quando possunt esse propositiones ipsæ contrariæ, a Porphyrio uero diligēter est expositum, quando ea quæ significantur, possint esse contraria. Quod ipse Aristotelis textus expressit, quanquam Alexander quoque eandem quam Porphyrius exposuit, uiderit expositionem. Eam tamen (ut dictum est) sponte reiecit, & sibi huiusmodi expositionis confirmauit sententiam displicere.

Mihi uero aut utræque recipiendæ expositiones uidētur, aut melior iudicanda posterior: hoc enim ipse quoque Aristoteles quodammodo subter ostendit, cum dicit. Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus, & est homo probus, & non est homo probus: si enim turpis est, non est probus, & si fit aliquid, etiam non est. Cuius quidem loci quæ sit expositio, cum ad id uenerimus, demonstrabimus. Cognoscendum autem est, & memoria retinendū, quod quæcunque propositiones uniuersales uniuersaliter fuerint prædicatæ, si hæ affirmatiuæ, illæ uero sint negatiuæ, semper utrasque esse contrarias, si nihil æquiuocationis, aut temporis, aut aliquorum quæ supra determinata sunt, ad faciendam oppositionem contrarietatis impediat. Non tamen omnes quæcunque contrariæ sunt, hæ aut in uniuersalibus uniuersaliter ponunt enunciationem, aut una affirmatiua est, altera negatiua, ut in eo quod est, Socrates sanus est, Socrates æger est. Hic enim neque in uniuersali uniuersalitas posita est, neque rursus una est affirmatio, altera negatio, sed sunt contrariæ propositiones. Contraria enim sunt quæ significant. quocirca rectissime dictum est, quòd quæcunque in uniuersalibus uniuersaliter enunciarentur, si una earum esset affirmatiua, altera negatiua, statim naturaliter essent contrariæ. Quæ autem contrariæ essent, non necesse est eas, uel uniuersale uniuersaliter enunciare, uel unam esse affirmatiuam, alteram negatiuam. Sed aliquoties quidem posse has esse contrarias, quæ uniuersale in uniuersalibus non significarēt: sed hoc in his tantum, quæ essent in subiecto, de quo sit affirmatio naturalis, ut in eo quod est animal, & homo. Cum dicimus homo animal est, homo animal non est, quoniam in natura hominis animal est, idcirco hæc affirmans illa negans uidentur esse contraria, quanquam illic nulla determinatio, neque particularitatis, neque uniuersalitatis addatur.

In eo uero quod uniuersale prædicatur, id quod est uniuersaliter prædicare, nō est uerū. nulla enim affirmatio erit uera in qua uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, ut omnis homo est omne animal.

12. Quod dicit huiusmodi est omnis propositio simplex duobus terminis constat, his sæpe additur, aut uniuersalitatis, aut particularitatis determinatio, sed ad quam partem hę determinationes addantur, exponit. Videtur enim Aristotelis prædicato termino determinationem non oportere coniungi: in hac enim propositione, quæ est homo animal est, quæritur subiectum ne debeat cum determinatione dici, ut sit omnis homo animal est: an prædicatum, ut sit homo omne animal est: an utrumque, ut sit omnis homo omne animal est Sed neutrum eorum quæ posterius dicta sunt, fieri oportet. namque ad prædicatum nunquam determinatio iungitur, sed ad subiectum tantum: neque enim uerum est dicere omne animal omnis homo est, idcirco quoniam omnis prædicatio, aut maior est subiecto, aut æqualis, ut in eo quod dicimus. omnis homo animal est, plus est animal, quam homo. Et rursus in eo quod dicimus homo risibilis est, risibile æquatur homini: ut autem sit minus prædicatum, atque angustius subiecto fieri nō potest. Ergo in his prædicatis quæ subiecto maiora sunt, ut in eo quod est animal perspicue falsa est propositio, si determinatio uniuersalitatis ad prædicatum terminum ponitur. Nam si dicimus homo est omne animal, animal quod maius est homine per hanc determinationem ad subiectum hominem usque contrahimus, cum non solum ad hominem, sed ad alia quoque nomen animalis possit aptari. Rursus in his quæ æqualia sunt, idem euenit Nam si dicam, omnis homo omne risibile est, prauum si ad humanitatem ipsam retecam, superfluum est dicere determinationem. Quod si ad singulos quosque hominum, falsa est propositio. nam cum dico omnis homo omne risibile est, hoc uideor significare, singuli homines omne risibile sunt, quod fieri non potest. Non igitur ad prædicatum, sed ad subiectum determinatio ponenda Verba autem Aristotelis hoc modo sunt, & ad hanc sententiam ducuntur. in his prædicatis, quæ sunt uniuersalia, his adiicere uniuersale aliquid, ut uniuersale prædicatum uniuersaliter prædicetur, non est uerum, hoc enim est quod ait, In eo uero quod prædicatur uniuersale, idest quod habet prædicatum uniuersale, ipsum uniuersale, prædicatum uniuersaliter non est uerum. In prædicato enim uniuersali, idest quod uniuersale est, & prædicatur ipsum prædicatum, quod uniuersa-

le est, uniuersaliter prædicare idest adiecta determinatione uniuersalitatis non est uerum. neque enim potest fieri, ut ulla sit affirmatio uera, in qua de uniuersaliter prædicato uniuersalis determinatio prædicetur, cuiusque rei rationem exemplo aperit dicẽs, ut omnis homo omne animal est, hoc autem quam sit inconueniens, supra iam diximus.

Opponi itaq; dico affirmationem negationi contradictorie, quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersali, ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. nullus homo albus est, quidam homo albus est. contrarie uero uniuersalem affirmationem & uniuersalem negationem, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Quocirca has quidem impossibile est, simul esse ueras: his uero oppositas, contingit aliquando in eodem: ut, non omnis homo albus est, & quidam homo albus est.

23. Quæ sit integra contradictio, his uerbis ostendit, ait.n. illam esse oppositionem contradictoriam quæcunque dicit non esse uniuersaliter rem uniuersalem, contra eam, quæ rem uniuersalem uniuersaliter proponit, atque hoc est, quod ait. Opponi autem affirmationem negationi dico contradictorie quæ uniuersaliter significat, ei quæ non uniuersaliter. ut ei quæ est, omnis homo iustus est, opponitur ea quæ uniuersale significat non tamen uniuersaliter, ut ea quæ est, quidam homo iustus non est hominem enim uniuersalem significat non uniuersaliter, cum dicit, non omnis homo iustus est. Hæc est enim contradictoria oppositio, ut si sit uniuersalis affirmatio, sit particularis negatio si sit uniuersalis negatio sit particularis affirmatio. Angulares enim (ut dictum est) solæ faciunt cõtradictionem Verba igitur se obscure habent, sed sententia manifesta est: dicit enim illa opponi contradictorie, affirmationem negationi, uel negationem affirmationi, quæcunque id quod res altera uniuersale uniuersaliter significaret, eidem significaret non uniuersaliter quod esset uniuersale, ut in his quas supra diximus, & ut hæc quæ est, omnis homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter significauit, illa quæ est, non omnis homo iustus est, eidem affirmationi opposita, de uniuersali homine, non uniuersaliter negauit, dicens non omnis homo iustus est. Rursus ea quæ dicit, nullus homo iustus est, rem uniuersalem uniuersaliter negauit dicens nullus. Ea uero quæ dicit, quidam homo iustus est, rem uniuersalem particulariter affirmauit, & non uniuersaliter. hominem enim quendam iustum esse proposuit, sed non uniuersaliter enunciauit rem uniuersalem. Persequitur ergo omnes proprietates propositionum. Ait enim Contrarie uero uniuersalem affirmationem, & uniuersalem negationem. sicut enim supra dixit eas, quæ uniuersaliter uniuersale significarent, uel in affirmatione, uel in negatione esse contrarias, ita nunc quoque idem repetit contrarias esse dicens uniuersalem affirmationem uniuersalemque negationem: earumq; ponit exempla, quæ uniuersales utrasque esse monstrarent, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. harum autem quæ proprietas esset, proposuit dicens huiusmodi propositiones impossibile esse, utrasque sibi in ueritate inuicem consentire, quæ autem his essent oppositæ contingere utrasque ueras esse. sunt autem oppositæ his utræque particulares. uniuersali enim affirmationi particularis negatio opponitur, & uniuersali negationi particularis affirmatio opposita est. Quocirca hæ duæ, particularis negatio, & affirmatio, quæ oppositæ sunt affirmationi & negationi uniuersalibus angulariter, possunt aliquando esse ueræ & in eodem, ut in eo quod est, quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est: sed quidam homo iustus est, opposita est ei, quæ est nullus homo iustus est, illa uero quæ est quidam homo iustus non est, opposita est ei quæ est, omnis homo iustus est. Sed utræque inter se quidem, quidam homo iustus est, & quidam homo iustus non est, in ueritate consentiunt. hoc est ergo quod ait, His uero oppositas contingit aliquando in eodem, easque designat exemplis, ut, non omnis homo albus est: est quidam homo albus positis igitur duabus propositionibus, affirmatione uniuersali, & uniuersali negatione, ars danda est, quatenus earum inueniantur opposita. Opposita autem dico contradictorie, non contrarie, neque ullo modo alio sit enim hæc affirmatio, omnis homo iustus est: & hæc negatio, nullus homo iustus est, contra affirmationem quæ est omnis homo iustus est. uidentur esse negationes hæ. una, nullus homo iustus est. altera, quidam homo iustus non est. altera, non omnis homo iustus est. & postrema indefinita, homo iustus non est. Quæ harum igitur contra eam quæ est, omnis homo iustus est contradictione constituitur? Contradictoriam autem uoco oppositionem, in qua affirmatio & negatio, neque utræque ueræ sint, neque falsæ utræque, sed una semper uera, altera falsa Si ergo opponatur contra eam, quæ est omnis homo iustus est, ea quæ est nullus homo iustus. id uniuersalis scilicet negatio, non est oppositio contradictoria, utræque enim falsæ sunt. Si uero ponatur ea quæ est, homo iustus non est, indefinita, nec ipsa quoque facit oppositionẽ: quoniam enim indefinita est potest aliquoties pro uniuersali negatione, pro expectatione auditoris intelligi. Quocirca nec ipsa facit oppositionem: si enim hoc modo audita sit, cum ita accipitur ut contraria, simul eas falsas inuenire contingit. Restat ergo, ut aut ea sit, quæ est, non omnis homo iustus est, aut ea quæ est, quidam homo iustus non est. sed hæ sibi consentiunt. Idem enim dicit qui proponit quidam homo iustus non est, & idem qui dicit, non omnis homo iustus est. Nam si quidam homo iustus non est, non omnis homo iustus est & si non omnis homo iustus est, quidã homo iustus non est. Quare utræque particulares negationes contradictorie opponuntur contra uniuersalem affirmationem In his enim neque ueræ utræque sunt, neque utræque falsæ, sed una uera, altera falsa. Rursus sit negatio uniuersalis ea quæ est, nulla homo iustus est contra hanc uidentur oppositæ affirmationes hæ, omnis homo iustus est, homo iustus est, quidam homo iustus est: sed contra hanc quæ est, nullus homo iustus est, si opponatur ea quæ est omnis homo iustus est. possunt utræque esse falsæ, quare non opponuntur contradictorie. At uero etiam ea quæ dicit, homo iustus est, quoniam indefinita est, potest ita in aliquibus intelligi tã quam si dicat, omnis homo iustus est. Quod si sic est, poterit aliquando cum ea negatione quæ est, nullus homo iustus est, simul esse falsa. quare non est opposita. Relinquitur ergo, ut ea quæ est, quidam homo iustus est, contra eam quæ est, nullus homo iustus est, contradictorie uideatur opposita. angulariter igitur requirendæ sunt, ut contra uniuersalem affirmationem illa opponatur, quæ sub uniuersali negatione est. Contra uniuersalem negationem illa contradictorie constituatur, quæ est sub uniuersali affirmatione. quod scilicet uolens Aristoteles ostendere, sic ait.

Quæcunq; igitur contradictiones uniuersalium sunt uniuersaliter, necesse est alteram esse ueram, uel falsam. Et quæcunque in singularibus sunt, ut est Socrates albus est, non est Socrates albus.

24. In illis enim quæ contradictoriæ sunt, uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, in his uerum semper falsumque diuiditur. contradictoriæ autem sunt uniuersalis affirmationis particularis negatio, & uniuersalis negationis particularis affirmatio. In his igitur una semper uera, altera semper falsa. Atque hoc est quod ait, Quæcunque igitur contradictiones sunt, uniuersalium uniuersaliter. & hic distinguendum est, ut intelligatur sic, quæcunque igitur contradictiones sunt uniuersalium propositionum uniuersaliter propositarum, necesse est alteram ueram esse, alteram falsam. Et in his primum diuiditur ueritas falsitasque, quæ sibi, & quantitate, & qualitate oppositæ sunt. qualitate, quod illa negatio est, illa affirmatio. quantitate, quod illa uniuersalis, illa particularis est. secundo autem modo in iis quæ sunt singularia, si nullæ argumentorũ nebulæ sint, ueritas falsitasque diuiditur. ut in eo quod est Socrates albus est, Socrates albus non est: una enim uera est, altera falsa est, si (ut dictum est) nulla ambiguitas æquiuocationis impediat.

Quæcunque autem uniuersalium non uniuersaliter, non hæc quidem semper uera est, illa uero falsa. Simul enim uerum est dicere, quoniam est homo albus, & non est homo albus, & est homo probus, & non est homo probus. si enim turpis est, non probus est, & si fit aliquid, etiamnum, non est. Videbitur autem subito inconueniens esse, idcirco quoniam

uidebi-

uidebitur significare, non est homo albus, simul etiam quoniam. nemo homo est albus: hoc autem neque idem significat neque simul necessario.

25. Propositiones eas, quæ in uniuersalibus non uniuersaliter proferuntur, non semper ueras esse, uel falsas conatur ostendere, hoc autem per contraria monstrat. Ea enim propositio quæ est, homo albus est, & huius negatio quæ est, homo albus non est, hoc modo ostenduntur uerum & falsum inter se interdum non posse diuidere. Nam si uerum est, ut hæ duæ affirmationes, est homo albus, & est homo niger, utraq; uno tempore ueræ sint, uerum est quoque affirmationem indefinitam, & indefinitam negationem utrasque ueras aliquoties inueniri. Nam si uerum est, quoniam est homo albus uerum idem est, quoniam est homo niger. nam cum gallus sit candidus, æthiops nigerrimus inuenitur: simul ergo uerum est dicere, quoniam est homo albus, & est homo niger sed qui niger est, albus non est, simul ergo uerum est dicere quoniã est homo albus, & non est homo albus. Idem quoque de probo, & turpi: nam si uerum est dicere, quoniam est homo probus: siquis hoc de philosopho dicat. & rursus quoniam est homo turpis uerum est, siquis hoc de Sylla diceret, uerum esset utrunq;, & quoniam est homo probus, & est homo turpis. sed qui turpis est, probus non est: simul igitur uerum est dicere, quoniam est homo probus, & non est homo probus. Sed uidebitur fortasse aliquid sibi dixisse contrarium ut difficilior procedat ostensio, quæ per huiusmodi exempla proponitur, quæ contraria esse uideantur. Albus enim & niger, probus, & turpis contraria sunt, & fortasse dubitet quidam, utrum uno tempore contraria hæc in aliquibus ualeant reperiri. Sed adiecit exemplum aliud. Quod cum contraria non sint, tamen ex eo sic: ut in contrariis quoque negatio procreatur, ut siquis dicat est homo probus, & alius dicat fit homo probus, siquis uel alio docente, uel seipso corrigente aliqua disciplina rationis eruditur. Nihil ergo contrarium habet esse probum, & fieri probum: neque enim ita contrarium est, ut esse hominem probum, & esse hominem turpum. Quare si nihil contrarium habet, dubium non est quin simul esse possint. sed quod fit nondum est, adhuc cum fiat, quare nondum est probus qui fit probus. sed uerum est dicere cum eo quod est: est homo probus, quoniam fit homo probus: sed qui fit probus homo, non est probus homo uerum est igitur dicere simul, quoniam est homo probus, & non est homo probus. licet non multa exempla sint posita de contrariis. Nihil enim prohibet uno tempore contraria aliis, atque aliis inesse subiectis: quoniam constat indefinitas per id quod in exemplis supra posuit, simul aliquoties ueras uideri, & non semper inter se uerum falsumque partiri. Quod uero ait, uidebitur autem subito inconueniens esse, idcirco quoniam uidetur significare non est albus homo, simul etiam quoniam nemo homo albus est, huiusmodi est. Dixit enim propositionem affirmationis eam, quæ dicit, est homo albus, ueram posse esse, cum ea quæ dicit: non est homo albus. Nunc hoc notat, uidetur in quibusdam aliquoties inconueniens esse, & incongruum dicere eam, quæ dicit est homo albus, & eam quæ est non est homo albus, simul ueras esse posse, idcirco quod ea quæ est, non est homo albus, emittit imaginationem quandam quod significet, quoniam nullus homo albus est. Videtur enim negatio huiusmodi quæ est: non est homo albus, illud quoque significare simul: quoniam nullus homo albus est. ut si quis dixerit, non est homo albus, hoc eum dixisse putandum sit, quoniam nullus homo albus est. Hoc autem neque, id est non est homo albus, & rursus nullus homo albus est, neque idem significant, neque semper simul sunt. Nam qui dicit nullus homo albus est, uniuersalitatem determinans, negationem de uniuersalitate proponit. Qui uero dicit, non est homo albus, non omnino de tota uniuersalitate negat, sed ei tantum sufficit de particularitate negasse, atque ea, quæ est nullus homo albus est, si unus homo albus fuerit, falsa est. Ea uero quæ dicit, non est homo albus, si unus homo albus non fuerit uera est, quare non significat idem. Dico autem quoniam, nec omnino quotiescunque dictum fuerit, quoniam non est homo albus, mox significat quoniam nullus est homo albus. Nam cum dico nullus homo albus est, hæc eadem significat, quoniam non est homo albus. Vniuersalis enim intra se continet indefinitam. Cum autem dicimus non est homo albus, non omnino significat quoniam nullus homo albus est, indefinita enim nõ intra se continet uniuersalem. Superius nanque monstrauimus, quod indefinitæ uim particularium obtinerent. Quare si cum est uniuersalis negatio, est indefinita negatio: cum uero est indefinita negatio, non omnino est uniuersalis negatio, nõ conuertitur secundum subsistendi consequentiam. quare non sunt simul. quæ enim non conuertuntur, simul non sunt ut nos prædicamentorum liber edocuit. Quare neque idem significant negationes, nõ est homo albus, & nullus homo albus est, neque simul sunt, quoniam non conuertuntur ad consequentiam subsistendi. Syrianus tamen nititur indefinitam negationem uim definitæ obtinere negationis ostendere, & hoc multis probare nititur argumentis, Aristotele maxime reclamante, neque hoc tantum suis, sed Platonicis quoque Aristotelicisq; rationibus probare contendit, eam quæ dicit non est homo iustus, huiusmodi esse, qualis est ea quæ dicit, nullus homo iustus est. Sed nos Aristotelicæ auctoritati seruientes, id quod ab illo ueraciter dicitur, approbamus. Nam quod Syrianus dicit indefinitam quidem affirmationem particularis obtinere uim, indefinitam uero negationem uniuersalis, quã mendaciter diceretur, quanq; utræque in particularibus rectissime proponerentur, & supra monstrauimus, & in his libris quos de cathegoricis syllogismis composuimus, idq; in libro primo diligenter expressimus. Nunc nobis ipse quoque Aristoteles testis est, & Syrianus facillima ratione conuincitur, quod in Analyticis quoque ex duabus indefinitis dicitur nõ posse colligi syllogismum, cum ex affirmatiua particulari, & negatiua uniuersali, particularis negatiua possit esse collectio. Quod si indefinitæ affirmatio & negatio negationis uniuersalis, & particularis affirmationis uim obtinerent, nunquã Aristoteles diceret has propositiones non colligere syllogismum. Sed illud uerius est. quoniam ex duabus particularibus nihil in qualibet propositionum complexione, colligitur, quod his propositionibus. quæ indefinitæ sunt, nihil colligi dixit; quia particularium eas propositiones indefinitas arbitratus est obtinere. Quare multis modis Syriani argumenta franguntur. Sed nos expositionis cursum ad sequentia conuertamus.

Manifestum est autem quoniam negatio una, unius affirmationis est. idem enim oportet negare negationem, quod affirmatio, affirmauit, & de eodem, uel de aliquo singularium, uel de aliquo uniuersalium, uel uniuersaliter, uel non uniuersaliter. Dico autem: ut, est Socrates albus, non est Socrates albus. Si autem aliud aliquid de eodem, uel de alio idem, non opposita erit, sed ab ea diuersa. Hinc autem quæ est, omnis homo albus est, contradicit illa quæ est, non omnis homo albus est. illi autem quæ est, aliquis homo albus est, illa quæ est, nullus homo albus est. illi autem quæ est, homo albus est, illa quæ est, non est homo albus.

26. Hinc quippe apparet affirmationem indefinitam & indefinitam negationem non semper unam in ueritate, aliam in falsitate consistere. Atque hinc docetur indefinitam negationem non idem ualere, quod uniuersalis negatio potest & est alia uniuersalis, alia indefinita negatio. Nam si unicuique affirmationi una negatio uidetur opponi; cumque diuersæ sint, ea affirmatio quæ dicit, est homo albus, & ea quæ dicit, est quidam homo albus, diuersas quoque habebunt, in negationibus enunciationes: & illa quidem, quæ indefinita est affirmatio, habebit indefinitam negationem, ut ea quæ dicit, est homo albus, huic opponitur, non est homo albus. ea uero quæ dicit, est quidam homo albus, negationem habebit oppositam eam quæ dicit, nullus homo albus est. Quare si particularis affirmatio definita, & rursus affirmatio indefinita a se ipsæ diuersæ sunt, illud uerum est, oppositas quoque contradictorie negationes habere dissimiles. Quare ea quæ est, nullus homo iustus est, diuersa est ab ea quæ dicit, homo iustus non est, atque hoc nunc Aristoteles exequitur. Ait enim unam semper negationem, contra unam affirmationem posse constitui, & eius causam conatur ostendere, quod omnis negatio eosdem terminos habet in enunciatione, sed enunciandi modo diuersa est. Nam quod ponit affirmatio, id aufert negatio, & quod illa prædicatum subiecto iungit, hoc illa diuidit atque disiungit. Quare si idem subiectum, idem præ-

dicatum in negatione sit, quod affirmatio ante posuerat non est dubium quin unius affirmationis, una negatio uideatur. Nam si duæ sint, aut subiectum altera mutatura est, aut prædicatum. Sed quæcunque sunt huiusmodi, non sunt oppositæ: hoc enim est quod ait. Si autem aliud aliquid, uel de alio idem non opposita, sed erit ab ea diuersa. Sensus enim huiusmodi est Si negatio aliud aliquid prædicando neget, quam in affirmatione fuit, ut si sit affirmatio, est homo albus, negatio dicat, non est homo iustus, aliud prædicauit in negatione quam in affirmatione fuerat constitutum. uel si de alio subiecto quam in affirmatione fuerat: idem quod io affirmatione fuerit dicerit prædicatum, ut si affirmatio sit, est homo iustus. negatio respondeat, non est Leo iustus, idem prædicatum est, subiecta sunt diuersa. Si ergo uel aliud aliquid prædicet in enuntiatione propositio, uel de alio subiecto prædicet idem quod affirmatio ante posuerat, non erunt illa affirmatio negatioque oppositæ, sed tantum a se diuersæ. neque enim se perimunt, & hanc rem demonstratiuam addidit, & quæ esset argumentum unius affirmationis præter unam negationem esse non posse, siue in singularibus, ut in eo quod ipse dicit exemplo, est Socrates albus, nō est Socrates albus siue in uniuersalibus uniuersaliter prædicatis, cum his particulares in oppositione contradictorie constituuntur, ut in uniuersali uniuersaliter affirmatiua, omnis homo albus est, in uniuersali particulariter negatiua prædicetur, non omnis homo albus est. Illi uero quæ est in uniuersali particulariter affirmatiua, quidam homo albus est, opponatur uniuersalis uniuersalitee propositio negatiua nullus homo albus est. illi uero quæ in uniuersali non uniuersaliter affirmattua est: est homo albus illa quæ in uniuersali non uniuersaliter negatiua est, Non est homo albus, ut quod ait uel de aliquo singularium, ad hæc pertinet exēpla, est Socrates albus, non est Socrates albus. Quod autem secutus est, uel de aliquo uniuersalium uniuersaliter: ad illa exempla dictum esse uidebitur, quæ sunt, omnis homo albus est. non omnis homo albus est aliquis homo albus est. nullus homo albus est. Quod uero addidit uel non uniuersaliter, scilicet in uniuersalibus, ad illa exempla retulit, quæ sunt homo albus est. homo albus non est.

Quòd igitur una affirmatio uni negationi opponitur cōtradictorie, & quæ sunt hæ, dictum est, & quòd sunt aliæ contrariæ. & quæ sint hæ, dictum est, & quòd non omnis uera uel falsa contradictio, & quare, & quando uera uel falsa.

27. Hinc igitur omnia rursus breuissime reperit dicens, iam se dixisse, quoniam uni negationi una affirmatio esset opposita. & hoc non quolibet modo, sed contradictorie, in quibus scilicet uerum falsumue diuideretur. Dixisse etiam commemorat quæ essent hæ, quas contradictorias nominaret, dixit autem esse angulares: affirmatiua uniuersalem, & negatiuam particularem. rursus affirmatiuam particularem, & negatiuā uniuersalem. Disserui quoque inquit, & ꝙ aliæ sunt contrariæ, aliæ contradictoriæ. non enim eædem sunt contrariæ quæ sunt contradictoriæ. Contrariæ enim sunt uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio. Exposui illud quoque inquit, quòd non omnis uera uel falsa est contradictio, nunc autem contradictionem non illam proprie, sed communiter de his dicit, quæ sunt oppositæ, siue contrario modo, siue sub contrario. hæ nanque non semper uerum in se falsumq; diuidebant, ut una semper esset uera, alia falsa. poterat enim fieri, ut contrariæ simul inuenirentur falsæ, subcontrariæ simul ueræ. De his autem quæ propriæ contradictoriæ sunt dehinc sequitur, & se iam exposuisse commemorat. & quarē una uera, altera falsa est. & quando. icetreo enim uniuersalis affirmatio particulari negationi in contradictione opponitur, ꝙ in omnibus a se ipsæ diuersæ sunt & qualitate & quantitate. illa enim est affirmatio, illa negatio. illa uniuersalis, illa particularis. Ideo ergo aut utræque falsæ, aut utræque ueræ inueniri non possunt. Quando autem ita fuerit, constat unam ueram esse: alteram falsam. atque hoc ést quod ait. Et quare, & quando uera uel falsa dictum est, scilicet memorans quare oppositio & quando una semper sit uera, altera falsa, tunc utique quando angulariter constituuntur, idcirco quoniā & quantitate a se propositiones & qualitate diuersæ sunt. Nobis autem dicendum est quando oppositiones contrariæ uel subcontrariæ, aut utræque illæ simul falsæ sint, aut utræque illæ simul ueræ. aut uos falsa, alia rursus inueniatur uera. In contrariis enim si ea quæ non insunt naturaliter, prædicentur, utræque sunt falsæ, ut albedo quoniam naturaliter homini non inest. utræq; falsæ sunt quæ albedinē prædicant. falsum est. n omnis homo albus est, & falsum est, nullus homo albus est. Sed quando illæ ambæ falsæ sunt, ueræ sunt subcontrariæ, ut est. quidam homo albus est, quidam homo albus non est. Quod siquid naturale prædicetur in contrariis, affirmatio uera est, falsa negatio. ut quoniam naturale est homini esse animal, uera est ea quæ dicit. omnis homo animal est, falsa est quæ dicit. nullus homo animal est. Eodem quoque modo in subcontrariis uera est affirmatio, falsa negatio. Sin uero aliquid impossibile prædicetur, falsa est affirmatio uera negatio. ut quoniam impossibile est hominem lapidem esse: si dicamus, omnis homo lapis est, falsum est. nullus homo lapis est, uerum est candem quoque uim retinet subcontrarii natura, affirmatio enim hic falsa est, uera negatio.

DE VERITATE ENVNCIATIONVM

VNA autem affirmatio & negatio est, quæ unum de uno significat, uel cum sit uniuersale uniuersaliter, uel non similiter. ut omnis homo albus est, non omnis homo albus est. est homo albus, non est homo albus. nullus homo albus est. quidam homo albus est. si album unum significat.

28. Et quæ sunt a nobis diligenter superius exposita, nunc ipse clarius monstrat. diximus nanque unam propositionem esse, quæ unam quamlibet rem significaret & non plurimas, ita ut nec æquiuocum subiectum haberet, nec æquiuocum prædicatum. una enim propositio sic sit. nunc hoc dicit, una propositio est quæ unam rem significat, idest que neque æquiuocum habet subiectum neque prædicatum, siue autem uniuersalis sit affirmatio, siue uniuersalis negatio, siue particularis negatio. siue particularis affirmatio, siue indefinitæ utræque. siue contra se angulariter ponantur, una illa propositio est, quæ unam rem in affirmatione uel negatione significat. Sed hic quæstio est, quemadmodum uniuersalis affirmatio unam rem significare possit, cum uniuersalitas ipsa nō de uno sed de pluribus prædicetur. Nam cum dico. omnis homo albus est, singulos homines qui plures sunt significans, multa in ipsa affirmationis prædicatione designo. Quocirca nulla erit affirmatio uel negatio uniuersalis, quæ unam rem significare possit, idetrco quòd ipsa uniuersalitas de pluribus (ut dictum est) indiuiduis prædicatur. Sed ad hoc respondemus, cum uniuersale quiddam dicitur, ad unam quodammodo collectionem totius propositionis ordo perducitur, & eius unitas non ad particularitatem, sed ad uniuersalitatem, quæ est una qualitas applicatur. ut cum dicimus omnis homo iustus est, non tunc singulos intelligimus, sed ad unam humanitatem quicquid de homine dictum est, dicitur. Quare siue sit uniuersalis affirmatio, siue uniuersalis negatio, uel in singularibus, potest fieri ut hæ unæ sint, si una significatione teneantur. atque hoc est quod ait, eas propositiones quas supra posuit, quæ sunt, omnis homo albus est, non omnis homo albus est. homo albus est, homo albus non est nullus homo albus est, est quidam homo albus; unas uideri si album inquit unum significat. Si enim album quod prædicatur multa significet, uel si homo qui subiectus est, non unum, non est una affirmatio, nec una negatio. Hoc autem in sequentibus clarius monstrat dicens.

Sin autem duobus unum nomen positum est, ex quibus non est unum, non est una affirmatio, neque una negatio.

29. Sensus huiusmodi est si unum nomen plura significet, ea quibus multis unum effici non possit, illa affirmatio in qua illud nomen uel prædicatur uel subiicitur, multa significat, ut in eo quod est homo, quod dicimus homo, significat animal, significat rationale, significat mortale, sed ea his quæ multa significat, unum potest effici, quod est animal rationale mortale

tale

tale. Quare hoc nomen homo, licet plura sint quæ significet, tamen quoniam coniuncta in unum quodammodo ueniūt corpus. & unum quiddam ex se iuncta perficiunt, cum id dictum ita fuerit quasi ex his quæ significet unum aliquid fiat, unum quod tota illa iuncta perficiunt nomen illud significare manifestum est. atque hoc est quod ait. Sin uero duobus unum nomen sit positum, ex quibus non est unum, non est una affirmatio nec una negatio. Si enim talis quilibet sermo plura significet: ex quibus iunctis unum effici nequeat corpus, nec possint ea quæ significantur, uno illo nomine in unam speciem substantiæ conuenire, non est illa una affirmatio. Quale autem nomen sit quod positum unam affirmationem non faciat idcirco quod plura significet, ex quibus unum fieri non possit, exempli solertissima uirtute monstrauit dicens.

Vt siquis ponat hoc nomen tunica homini & equo, & dicat tunica est alba. hæc non est una affirmatio, nec una negatio. nihil enim differt quam hoc dicere, est homo equus albus. Hoc autem nihil differt quam dicere, est homo albus, & est equus albus.

30. Siquis ponat homini & equo nomen tunica impu..., & in propositione nomen hoc ponatur, illa propositio non una, sed multiplex est. nam si uerbi gratia tunica homo atque equus dicatur, ut cum dicit aliquis, tunica aut hominem designet aut equum, ut siquis dicat in propositione sic, tunica alba est, non est una affirmatio, quod enim dicit tunica alba est, huiusmodi est, quasi dicam homo & equus albus est. tunica enim hominem atque equum significatione monstrauit. Quod uero, dicit homo & equus albus est, nihil differt tanquam si dicam equus albus est, & homo albus est, sed hæ duæ sunt propositiones & non similes. in his enim subiecta diuersa sunt. Quocirca si hæ duæ affirmationes sunt, duplex quoque illa est affirmatio quæ dicit, homo atque equus albus est. Quod si hæc rursus est duplex quoniam hominem atque equum tunicam significare positum est, cum dicimus tunica alba est, non unum sed plura significat. Quocirca si ea affirmatio quæ multa designat non est una, hæc quoque affirmatio una non erit, cuius aut prædicatio æquiuoca fuerit aut subiectum. atque hoc est quod ait.

Si ergo hæ multa significant, & sunt plures: manifestum est, quoniam & prima multa uel nihil significat. neq; enim aliquis est homo equus. quare nec in his necesse est hanc quidem contradictionem ueram esse, illam uero falsam.

31. Quod si inquit est equus albus, & est homo albus, multa significant, illa quoque prima propositio, quæ est tunica alba est, unde hæ fluxerunt. multa designat, aut siquis dicat non eam multa significare. concedit profecto nihil omnino propositionis ipsius significatione monstrari. Tunc enim nomen unum multa significans in unam significationem poterat conuenire, quoties ea his quæ significabantur, una posset coniungi constituique substantia, ut in eo quod supra posui, cum homo animal rationale & mortale significet, quæ in unum possunt coniuncta congruere. Nunc autem si tunica hominē equumque significet, multa designat, sed ea ipsa in unum corpus non ueniunt. neque enim fieri potest, ut aliquis homo equus sit. quare aut multa significat quod uerum est, aut si contendat non eam multa significare, sed quiddam ex his quæ significat iunctum, quoniam nihil est quod ex equo & homine coniungatur, nihil omnino significat. hoc enim est quod dixit: neque enim est aliquis homo equus. & hoc quidem sub uno accentu legendum est, non discrete pronunciandum homo & rursus equus, sed homo equus, ut ex his iunctis appareat nihil omnino posse constitui. cur autem hoc dixerit, sequens monstrat oratio. Si enim ita facienda propositio est ut contra affirmationem huiusmodi opponatur negatio, quæ in oppositione uerum falsumque diuidit, ut una uera, altera falsa sit, unam oportet esse affirmationem, & unam negationē quod contingit si neque subiectum, neque prædicatum multa significet. quod si plura designet, & sit æquiuocum, nō erit in huiusmodi propositionibus una semper uera, altera falsa, Herminus uero sic sentit. Quod ait Aristoteles. Sin uero duobus nomen unum est positum, ex quibus non est unum, nō est una affirmatio nec una negatio, ut in eo inquit quod est homo gressibilis est. quoniam quod dicimus gressibile, potest & bipes esse, & quadrupes & multipes animal demonstrat. Ex his inquit omnibus unum fit quod est pedes habens. Ita inquit huiusmodi affirmatio non multa significat. sed sententia Aristotelis omnino non sequitur neque enim ex his omnibus unum fit. nec quadrupes & bipes & multipes, pedes habere faciunt. hic enim numerus pedum est, non pedum constitutio. quare Herminus prætermittendus est. Huic autem expositioni qua supra disserui & Aspasius & Porphyrius & Alexander in his quos in hunc librum edidere commentariis consensere. sed ne diutius nobis Aristotelis exemplum ea linguis obscuritatem ferat, hoc in aliquo noto exemplo uocabuloque uidendum est. Cum enim dicimus, Aiax se perimit & Telamonis Aiacem filium, & Oileum demonstrat, ex quibus duobus unum fieri aliquid non potest. ex duobus enim indiuiduis nihil omnino coniungitur. Quare huiusmodi propositio multa significat. Sed hæc hactenus, nunc autem determinat hæc quæ de propositionibus supra iam dixerat. non de omni tempore, sed de solis tantum præterito & præsenti, quēadmodum se in ueritate & falsitate habent disseruisse. In futuris uero non idem est quale de præsenti & præterito in propositione iudicium, idcirco quia iam uel cum contingit, uel cum est, definita ueritas & falsitas in propositionibus inuenitur, ut cum dico Brutus consulatum primus instituit sub rege Tarquinio, dicat alius Brutus cōsulatum non primus instituit sub rege Tarquinio. Hic una uera est, una falsa, etiam affirmatio definitæ uera est, definite falsa negatio. Rursus in præsenti cum dicimus uernum tempus est. uernum tempus non est, si hoc uerno tempore dictum sit, affirmatio uera est & definite uera, negatio falsa est & definite falsa. Quod si hoc autumno dictum sit, definite falsa affirmatio, & definite est uera negatio, idcirco quod siue in præsenti, siue in præterito ueritas affirmationis negationisue iam contingit. in futuro uero non eodem modo sese habet, ut cum dicimus, Franci Gothos superabunt, siquis neget Franci Gothos non superabūt una quidem uera est, altera falsa. Sed quæ uera quæ falsa sit, ante exitum nullus agnoscit, atque hoc est quod ait. in his ergo quæ sunt & quæ facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem ueram esse uel falsam, in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidem ueram, illam uero falsam. Et in his quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est, ut non modo una semper uera sit, altera falsa in tota cōtradictione. Sed illud quoq; habeat, ut in una qualibet definite ueritas aut falsitas reperiatur: ita ut in his singularibus ueritas & falsitas in propositionibus diuidatur in uniuersalibus autem si his particularitates opponuntur (quemadmodum dictum est) unam necesse est ueram esse alteram falsam, sed non definita propositionum ueritate uel falsitate sicut supra disserui. Quare in sequentibus quædam de futuris tractanda sunt, & quoniam maius opus est, quam hic breuiter dici posse uiderimus & nos secundi uoluminis seriem longius extraximus, hoc loco fastidiosam longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER TERTIVS.

A quæ huius libri series continebit exponere, altioris pene tractatus est, quam ut in logica disciplina conueniat disputari. sed quoniam (ut sæpe dictum est) orationibus sensa proferuntur, quibus subiectas res esse manifestum est, non est dubium quin quod in rebus sit idem, sæpe transferatur ad uoces. quare nobi recte consilium fuit subtilissimas Aristotelis sententias gemino ordine commentationis aperire Nā quod prior tenet editio, ingredientibus ad hæc altiora & subtiliora, quandam quodammodo faciliorem semitam parat. Quod autem secunda editio, in patefaciendis subtilibus sententiis elaborat, hoc studio doctrinaq; prouectis legendum discendūq; proponitur. Quare prius quædam pauca dicenda sunt, quatenus ea de quibus postea tracturi sumus, hæc ipsa legenti.

bus nõ uideantur ignota Categoricas propositiones græci uocant quæ sine aliqua conditione propositionis promuntur, ut est, dies est, sol est, homo est, homo iustus est, sol calet, & cetera quæ sine alicuius conditionis nodo atq; ligamine proponũtur. Sunt autem conditionales propositiones huiusmodi. si dies est, lux est, quas græci hypotheticas uocant Conditionales autem dicuntur, quod talis quædam conditio proponitur, ut dicatur, si hoc est, illud est & illas quidem quas categoricas græci nominant, latine prædicatiuas dicere possumus. Nam si κατηγορία prædicamentum est, cur non quoque κατηγορικαὶ propositiones prædicatiuæ dicantur? Harum autẽ quædam sunt, quæ cum sempiterna significent, sicut hæ res quas significant semper sunt, & nunquam a propria natura discedunt, ita quoque ipsæ propositiones immutabili significatione sunt, ut siquis dicat, deus est, deus immortalis est. hæ nanq; propositiones, sicut de immortalibus dicuntur, ita quoque sempiternam habent & necessariam significationem, nec hoc in unius temporis natura pespicitur, sed in omnium. Nã cum dicimus deus immortalis est, uel immortalis fuit, uel immortalis erit, a propria significationis necessitate nil discrepat. necessarias autem propositiones uocamus in quibus id quod dicitur, aut fuisse, aut esse, aut certe necesse est euenire. & hæc quidem quæ sempiterna significant, sempiternæ necessitatis sunt. Nam etiam si in his non sit manifesta ueritatis natura, nihil tamen prohibet fixam esse necessitatis in natura constantiam. ut si nobis ignotum est, utrum paria sint astra, an imparia, non tamẽ idcirco poterit euenire, ut nec paria, nec imparia uideantur, sed sine ulla dubitatione, aut paria sunt, aut imparia. Omnis enim multitudo, horum alterum retinet in natura. Quocirca, & in his, siquis dicat, astra paria sunt; aliusque respondeat, astra paria non sunt. uel siquis dicat, astra imparia sunt; aliusque respondeat. astra imparia nõ sunt, unus horum uerum ex necessitate proponit. & quanquã id quod quilibet horum uerum dixerit, nobis ignotum est, necesse est tamen immutabiliter esse quod dicitur. atque hæ quidem sunt immutabiliter necessariæ propositiones. Aliæ uero sunt, quæ non sempiterna significantes, sunt tamen & ipsæ necessariæ. quousque illa subiecta sunt, de quibus propositio aliquid affirmat. aut negat, ut cum dico homo mortalis est, quandiu homo est, tãdiu hominem mortalem esse necesse est. nam siquis dicat ignis calidus est, quandiu est ignis, tandiu ex necessitate uera est propositio. Aliæ uero sunt quæ a natura necessitatis recedunt, & quædam tantum contingentia significant. sed hæc, aut æqualiter se ad affirmationem negationemque habentia sunt, aut ad unum uergentia frequentius. æqualiter quidem se habent, ut siquis dicat, me hodie esse lauandum, hodie me non esse lauandum. Nihil enim uel negatio magis, uel affirmatio fiet. utræque enim æqualiter necessariæ non sunt. Illæ uero quæ plus ad alteram partem uergunt huiusmodi sunt. ut siquis dicat hominem in senectute canescere, hominem in senectute non canescere, fit quidem frequentius ut canescat, non tamen interclusum est, ut non canescat. Prædicatiuarum autẽ propositionum natura ex terũ ueritate & falsitate colligitur. Quemadmodum res sese habent, ita sese propositiones habebunt, quæ res significant. Nã si in se res ullam retinent necessitatem, propositiones quoq; necessariæ sunt: sin uero tantum inesse significent, ut siquis dicat homo ambulat, homini ambulationẽ inesse mõstrauit, præter aliquam necessitatem sunt, tantũ inesse significantes omni uacuæ necessitate. Quod si res impossibiles sunt. propositiones, quæ illas res demonstrant, impossibiles nominantur sin uero res contingenter sunt uenientes atque abeuntes, quę illas prodit, contingens propositio nuncupatur. Quoniam autem temporum alia sunt futura, alia præsentia, alia uero pręterita, res quoque subiectæ temporibus, his quoque temporum diuersitatibus uariæ sunt, aliæ enim præsentis temporis sunt, aliæ futuri, aliæ præteriti. Eodem quoque modo propositiones alias præteriti temporis significatio tenet, ut cum dico Græci Troiam euertere, aliæ præsentis, ut cum dico Francorum Gothorumq; pugna committitur, aliæ futuri ut Persæ, & græci bello morituri sunt. Et de præteritis quidem & de præsentibus, ut res ipsæ stabiles sunt & definitæ, sic & propositiones. Nam quod factum est, non est non factum, & quod est non factum, nondum factum est. iccirco de eo quod factũ est, uerũ est dicere definite. ꝙ factum est. & falsum est dicere ꝙ factum non est. rursus de eo quod factum non est, uerũ est dicere quòd factum non est. falsum est, quod factum est Et de præsenti quoq; quod fit, definitam habet naturam in eo quod fit definitam quoque in propositionibus ueritatem falsitatemque habere necesse est. Nam quod fit definite uerum est dicere, quod fit: falsum ꝙ non fit. Quod non fit, uerum est dicere non fieri. falsum autem, fieri. De definitione ergo propositionum præteriti uel præsentis supra iam dictum est. Nunc uero ad illarum propositionum ueritatem falsitatemque disputationis ordinem conuertit, quæ in futuro dicuntur, quæque sunt contingentia. solet autem futura uocare, quæ eadem contingentia dicere consueuit. Contingens autem secundum Aristotelicam sententiam est, quodcunque aut casus fert, aut ex libero cuiuslibet arbitrio & propria uoluntate uenit, aut facilitate naturæ in utranque partem redire possibile est, ut fiat, & non fiat. hæc ergo in præterito quidem, & præsenti definitum & constitutum habent euentum: quæ enim euenerunt non euenisse non possunt, & quæ nunc fiunt, ut nunc non fiat cum fiunt, fieri non potest in his autem quæ in futuro sunt, & contingentia sunt, & fieri potest aliquid, & non fieri. Sed quoniam tres modos supra posuimus contingentis, de quibus melius in physicis tractauimus, singulorum subdamus exempla. Si hesterno die egressus domo inueni amicum, quem in animo habebam quærere. non tamen tunc quærebam, ut non inuenirem quem inueni antequam inuenirem fieri poterat. cum autem inueni, uel postquam inueni, ut non inuenissem, fieri non poterat. Rursus si ipse sponte, præterita nocte profectus sum in agrum, antequam hoc fieret, ut non proficisceret fieri poterat postquam profectus sum, uel cum profectus sum, ut id non fieret quod fiebat, aut non factũ esset quod erat factum, fieri non ualebat. Amplius possibile est scindi hanc quam uestior tunicam. si hesterno die scissa est, cum scindebatur, aut postquam scissa est, ut non scinderetur, aut non esset scissa, fieri nequibat. ante uero quam scinderetur fieri poterat, ut non scinderetur. perspicuum ergo est in præsentibus atque præteritis earundem rerum, quæ sunt contingentis, definitum constitutumque esse euentum. In futuris autem unũ quodlibet duorum fieri posse, unum uero definitum non esse, sed in utranque partem uergere, & aut hoc quidem, aut illud ex necessitate euenire, ut autem hoc quodlibet definite, uel quodlibet aliud definite, fieri non posse. quæ enim contingentia sunt, in utraq; parte contingunt. quod autem dico tale est egrediente me hodie domo, amicum inuenire, aut non inuenire necesse est. In omnibus enim aut affirmatio est, aut negatio, sed inuenire sine dubio definite, aut certe si hoc non est, rursus definite non inuenire, non est necesse: quemadmodũ hesterno die quo amicum egrediens domo inueni, definitum est: definitum est autem ꝙ non est uerum me non inuenisse. non eodem modo in his quæ sunt contingentia, & futura, sed tantum aut hoc quidem, aut illud est, & hoc ex necessitate. Quod autem una res, uel quilibet unus euentus, definitius & quasi certus sit, fieri non potest. & in hac re dissimiles sunt propositiones contingentium & futurorum, his quæ sunt præteritorum uel præsentium. nam cum similes sint in eo quod in his aut affirmatio est, aut negatio, sicut etiam in iis quæ sunt præterita uel præsentia, in illo diuersæ sunt, ꝙ in his quidem. i. præteritis & præsentibus rerum definitus euentus est, In futuris uero & contingentibus indefinitus est & incertus. Videntur tamen quædã præsentia, uel præterita incerta & indefinita, sed solũ nobis ignorantibus, non naturæ. nam licet ignoremus nos utrũ astra paria sint an imparia: unum tamen quodlibet definite in natura stellarũ esse manifestum est. & hoc nobis quidem ignotum est, naturæ uero notissimũ. Sed non ita, hodie me uisurum esse amicum, aut non uisurum. nobis quidem quid eueniat ignotum est, notum uero naturæ, non enim hoc naturaliter, sed casu euenit. Quare huiusmodi propositiones non modo ad nostram, sed ad naturæ ipsius notitiam, secundum incertum euentum & inconstantem, ueritatem atq; mendacium dermalbuntur. talis enim est contingentis natura, ut uel in utraque parte æqualiter sese habeat, ut hodie me esse lauandum, uel hodie me non esse lauandum, uel in una plus, minus in altera, ut hominem canescere senescentem, uel hominẽ non canescere senescentem. illud enim plufit, illud minus. sed nihil prohibet, id quod rarius fit, tamen fieri. De his ergo Aristotelica subtilitas disputatura primum a singularibus inchoans ad uniuersalia tractatui uiam pandit. duobus. n. modis contradictiones fiebant, aut in singularibus

aut

ont iu uniuersalibus uniuersaliter prædicatis,& his oppositis. Ingreditur autem ea his rebus quæ supra dicta sunt,ex casu, ex libero arbitrio, ex possibilitate, quæ omnia unu nomine utrumlibet uocauit,fingens.s.nomen ad hoc, quod non unius & certi euentus ista sint. sed utriuslibet,& quomodo contingit ea fieri uel non fieri,hoc auté monstratiuum est naturæ instabilis,& ad utranq; parté sine ullius rei obluctatione uergétis,Non autem oportet arbitrari illa esse utrumlibet, & contingentium naturæ,quæcunq; nobis ignota sunt. neq; .n.si nobis ignotû est a Persis ad Græcos missos legatos, iccirco missos esse incerti euentus est. Nec si letale signum in ægrotantis facie medicina deprehendit,ut aliud esse non possit,nisi ille moriatur,nobis autem ignotum sit , propter artis imperitiam,iccirco illum ægrum esse moriturum, utrumlibet & contingétis naturæ esse iudicandum est: sed illa sola talia sine dubio esse putanda sunt,quæcunque iccirco nobis ignota sunt, q per propriam naturam qualem habeant euentum sciri non possunt,iccirco quoniam propter instabilitate naturæ ad utraque uerguntur,id est ad affirmationis, & negationis euentum propria instabilitate atq; inconstantia permutantur. Est auté inter philosophos disputatio de rerum quæ fiunt, causis. necessitate ne omnia fiant, an quædam casu. & in hoc Epicureis & Stoicis & Peripateticis nostris magna contentio est, quorum paulisper sententias explicemus. Peripatetici enim, quorum Aristoteles princeps est,& casum,& liberi arbitrium iudicii,& necessitatem in rebus quæ fiunt, quæque aguntur, cum grauissima auctoritate, tum apertissima ratione confirmant. Et casum quidem esse in physicis probant. quoties aliquid agitur & non id euenit,propter quod illa res est cœpta, quæ agebatur, id quod euenit,ex casu euenisse putandum est & casus quidem non sine aliqua actione fit. Quoties autem aliud quiddam euenit per actionem quę gerunt,quam speratur, illud euenisse casu Peripatetica probat auctoritas. Siquis .n.terram fodiens, uel scrobem demittens, agriculturæ causa, thesaurum reperiat: casu ille thesaurus inuentus est,non sine aliqua quidem actione.terra enim fossa est,cum thesaurus est inuentus,sed non illa erat agentis intentio, ut thesaurus inueniretur. Ergo aliquid agenti homini,propter aliud tamen agéti,res diuersa successit. Hoc igitur ex casu euenire dicitur, quodcunq. per aliquam actionem euenit, non propter eam rem cœptam, quæ aliquid agenti successerit. & hoc quidé in ipsa rerum natura est,ut non hoc ea nostris constaret ignorantia,ut non iccirco quædam esse casu uiderentur,q nobis ignota essent: sed potius iccirco a nobis ignorentur, q hæc in natura,quæcunq; casu fiunt,nullam necessitatis cóstantiam, aut prouidentiæ modum tenerent. Stoici dum omnia quidem ex necessitate,& secundum prouidentiam fieri putant, id quod ex casu fit,non secundú ipsius fortunæ naturam, sed secundum nostram ignorantiam mentiuntur. id.n casu fieri putant,quod cum necessitate sit,tamen ab hominibus ignoretur. Et de libero quoq; arbitrio eadem nobis pene illisque contentio est. Nos.n.liberum arbitrium ponimus,nullo extrinsecus cogente in id quod nobis faciendum,uel non faciendum iudicantibus perpendentibusque uideatur, ad quam rem præsumpta prius cogitatione perficiendam & agendam uenimus, ut & id quod fit ex nobis, & ex nostro iudicio principium sumat,nullo extrinsecus,aut uiolenter cogente,aut uiolenter impediente. Stoici autem omnia necessitatibus dantes, e conuerso quodam ordine liberum uoluntatis arbitrium custodire conátur. dicunt .n.naturaliter quidem animá habere quandam uoluntaté,ad quá propria natura ipsius uoluntatis impellitur. & sicut in corporibus inanimatis quædam naturaliter grauia feruntur ad terram, leuia sursum meant.& hæc natura fieri nullus dubitat.ita quoq; in hominibus & in ceteris animalibus uoluntatem quidem naturalem esse cunctis,& quicquid fit a nobis,secundum uolútatem quæ naturalis nobis est putant fieri. illud tamen addunt,q ea uolumus,quæ prouidentiæ illius necessitas imperauit,ut sit quidé nobis uolútas concessa naturaliter, & id quod facimus uoluntate faciamus, quæ.s.in nobis est ipsam tamen uoluntaté illius prouidentiæ necessitas cóstringit ita fieri quidé omnia ex necessitate,q uoluntas ipsa naturalis necessitaté sequatur. fieri etiam quæ facimus ex nobis,q ipsa uoluntas e a nobis est,& secundú animalis naturam. Nos auté liberum uoluntatis arbitrium non id dicimus, quod quisq; uoluerit,sed quod quisq; iudicio & examinatione collegerit. Alioqui multa quoq; animalia habebunt liberum uoluntatis arbitrium. Illa.n uidemus sponte quædam refugere, quibusdam sponte concurrere. Quod si uelle aliquid uel nolle, hoc recte liberi arbitrii uocabulo teneretur,non solum hoc esset hominum,sed ceterorum quoque animalium,quibus hanc liberi arbitrii potestatem abesse quis nesciat?sed est liberum arbitrium q ipsa quoq; uocabula produnt,liberum nobis de uoluntate iudicium. Quotiescunq;.n. imaginationes quædam cócurrunt animo,& uoluntatem irritant,eas ratio perpendit. & de his iudicat,& quod ei melius uidetur,cum arbitrio perpenderit, & iudicatione collegerit,facit: atq; ideo quædam dulcia & speciem utilitatis monstrantia spernimus:quædam amara licet nolentes fortiter sustinemus.ideo non in uoluntate, sed in iudicatione uoluntatis, liberum constat arbitrium,& non in imaginatione,sed in ipsius imaginationis perpensione consistit, atque ideo quarundam actionum nos ipsi principia non sequaces sumus. hoc est enim uti ratione, uti iudicatione. Esse.n commune nobis est cum ceteris animantibus, sola ratione disiungimur. Quod si sola est iudicatione inter nos & cetera animalia distantia, cur dubitemus rationem uti hoc esse quod uti iudicatione? Quam siquis ex rebus tollat, rationé hominis sustulit,hominis ratione sublata, nec ipsa quoq; humanitas permanebit. Melius igitur Peripatetici nostri, & casum in rebus ipsis fortuitum dantes,sed præter ullam necessitatem: & liberum quoq; arbitrium neque in necessitate,neq; in eo quod ex necessitate quidem non est, non tamen in uobis est,ut casus sed in electione iudicationis & uoluntatis examinatione posuere. In eo autem quod possibile esse dicitur, est quædam inter Peripateticos & Stoicos dissensio, quam hoc modo paucis absoluimus. Illi.n.definiunt possibile esse quod possit fieri, & quod fieri non prohibetur,ut sit,hoc ad nostrá possibilitatem referentes,ut quod non possumus,id possibile dicerent. Quod uero nobis impossibile esset, id possibile negarent Peripatetici auté non in nobis hoc,sed in ipsa natura posuerunt,ut quædá ita possibilia essent fieri,ut essent possibilia non fieri,ut hunc calamum frangi quidem possibile est, & etiá non frangi. & hoc non ad nostram possibilitaté referunt. sed ad ipsius rei natura. Cui sententiæ contraria est illa quæ dicit,omnia fato fieri,cuius Stoici auctores sunt. quod.n.fato fit, ex principalibus causis euenit. Sed si ita est, hoc, quod non fiat,non potest permutari. Nos auté ita dicimus quædam esse possibilia fieri,ut eadem sint etiam possibilia non fieri, hoc non ex necessitate. nec possibilitate nostra metientes. His igitur expeditis illud addere sufficiat, hoc Aristoteli fixú in sententia & disciplina retinenti, facile fuisse contingentiú propositionum modum de futuris ostendere, idest æqualiter se habere in affirmatione & negatione, & in utraque parte facere,atq; ideo determinatam euentus constantiam non habere quod ni ita esset,omnia ex necessitate fieri crederentur, quod melius liquebit,cum ad ipsa Aristotelis uerba uenerimus. Non auté incommode neq; incongrue Aristoteles de rebus altioribus & fortasse non pertinentibus ad artem logicá, disputationem tránstulit,cum de propositionibus loqueretur. Neque enim esset firmam certitudinem & significatiam propositionum constituere nisi hanc ex rebus ita esse probauisset. Prædicatiuæ enim propositiones(ut dictum est)non in sermonibus,neque in complexione prædicationum, sed in rerú significatione consistunt Quare omnibus quæ prædicenda erant explicitis, ad ipsius Aristotelis sententias aperiendas enodandasque peruenimus.

In his ergo & quæ sunt, & quæ facta sunt, necesse est affirmationem uel negationem, ueram uel falsam esse. Ac in uniuersalibus quidem uniuersaliter, semper hanc quidem ueram, illam uero falsam esse: & in ijs quæ sunt singularia, quemadmodum dictum est. in his uero quæ in uniuersalibus non uniuersaliter dicuntur non est necesse, dictum est autem & de his.

21. Categoricas propositiones,quæ prædicatiuæ latine possunt nominari(ut supra iam diximus) ex rebus quas ipsæ propositiones significát integra ratiocinandi norma diiudicat. Illæ namq;,quas hypotheticas uel códitionales uocamus ex ipsa conditione uim propriá trahunt, non ea his quæ significant. Cum.n.dico,si homo est,animal est & si lapis est, animal non est,illud est cósequens,illud repugnás,quare ex consequentia

& consequentia propositionum tota in propositione uia uertitur. unde fit ut non significatio, sed conditio propositam hypotheticarum enunciationum uim naturamque constituat. Prædicatiuæ uero propositiones (ut dictum est) ex rebus principaliter substantiam sumunt, atque ideo, quoniam quædam res sunt præsentis temporis, quædam præteriti, sicut euentus ipse rerum præsentis temporis uel præteriti certus est, ita quoque prædicatiuarum propositionum de præteritis & præsentibus certa ueritas falsitasque est. Erat autem contradictionis modus duplex: aut enim uniuersales particularibus angulariter opponebantur, aut singularis significatio affirmatiua, singularem negationem contradictoria oppositione perimebat. Et in his una uera semper, altera falsa reperiebatur. In his autem quæ essent indefinitæ, non necesse erat unam ueram esse, alteram falsam: sed in his in quibus ueritas & falsitas diuidebatur. in his non solum una uera semper est, altera semper falsa: in præterito, scilicet & in præsenti. sed etiam una certã & definitam ueritatem retinet, certam & definitam altera falsitatem. In his autem quæ sunt in futuro, si necessariæ quidē propositiones sunt, licet secundum tempus futurum dicantur, necesse est tamen non modo unam ueram esse, alteram falsam, sed etiam unam definite ueram, alteram falsam definite. ut cum dico, sol hoc anno uerno tempore in arietem uenturus est. Si hoc alius neget, non solum una uera est, altera falsa sed etiam in hoc uera est affirmatio definite, falsa negatio. sed Aristoteles non solet illa futura uocare, quæ sunt necessaria, sed potius quæ sint contingentia. Contingentia autem sunt (ut supra diximus) quæcunque uel ad esse, uel non ad esse æqualiter sese habent, & sicut ipsa indefinitum habent & esse & nõ esse, ita quoque de his affirmationes & negationes indefinitã habent ueritatem uel falsitatem: cum una semper uera sit, semper altera falsa: sed quæ uera sit, quæue falsa, nondum in contingentibus notum est. Nam sicut quæ sunt necessaria esse, in his esse definitum est: quæ autem sunt impossibilia esse in his, non esse definitum est: ita quoque quæ possunt esse, & possunt non esse, in his neque esse neque non esse est definitum, sed ueritas & falsitas ex eo quod est esse rei, & ex eo quod est non esse rei sumitur. nam si sit quod dicitur, uerũ est: si non sit quod dicitur, falsum est. Igitur in contingentibus & futuris sicut ipsum esse & non esse instabile est. esse tamen aut non esse necesse est: ita quoque in affirmationibus contingentia prodentibus, ueritas quidem & falsitas in incerto est. Quæ enim uera sit, quæ falsa, secundum ipsarum propositionum naturam ignoratur: necesse est tamẽ unam ueram esse, alteram falsam. Porphyrius tamen quædam de Stoica dialectica permiscet, quæ cum latinis auribus nota non sint, nec hoc ipsum quod in quæstione uenit agnoscitur: atque ideo illa studio prætermittemus.

DE FVTVRIS CONTINGENTIBVS.

IN singularibus uero & futuris non similiter. nam si omnis affirmatio uel negatio, uera uel falsa est, & omne necesse est uel esse uel non esse. Quare si hic quidem dicat futurum aliquid; ille uero non dicat hoc idem ipsum: manifestum est, quoniam necesse est uerum dicere alterum ipsorum. si omnis affirmatio uel negatio uera uel falsa est. utraque enim non erunt simul in talibus. nam si uerum est dicere, quoniam est album uel non album, necesse est album esse, uel non album. Et si est album uel non album, uerum est, uel affirmare uel negare: & si non est, mentitur: & si mentitur, non est. Quare necesse est aut affirmationem aut negationem ueram esse uel falsam. Nihil ergo neque est, neque fit, neque casu, neque utrumlibet, nec erit, nec non erit. sed ex necessitate omnia & non utrumlibet. aut enim qui dicit uerus est: aut qui negat, similiter enim uel fieret, uel non fieret.

23. Geminas esse contradictiones in propositionibus supra iam dictum est. & nunc quoque commemorat in quibus necesse est unam ueram esse, alteram falsam. sed ea quæ dicentur de futuris & contingentibus melius intelligentur, si de his contingentibus loquamur quæ in singulari cõtradictione proueniunt. est enim uniuersalium angularis contradictio in contingentibus huiusmodi. Cras omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. Cras non omnes Athenienses bello nauali pugnaturi sunt. In singularibus autem talis est. Cras Socrates in palestra pugnaturus est. Cras Socrates in palestra pugnaturus non est. Non autem oportet ignorare non esse similiter contingentes has, quæ dicunt Socrates morietur: & Socrates non morietur. & illas quæ dicunt, Socrates morietur cras, Socrates non morietur cras. Illæ enim superiores omnino contingentes non sunt, sed sunt necessariæ. Morietur enim Socrates ex necessitate. hæ uero quæ tempus definiunt, nec ipsæ in numero contingentium recipiuntur, idcirco quod nobis quidem cras moriturum esse Socratem incertum est. Naturæ autem incertum nõ est. Atque ideo nec Deo quoque incertum est, qui ipsam naturam optime nouit. Sed illæ sunt proprie contingentes, quæ neque in natura sunt, neque in necessitate, sed aut in casu, aut in libero arbitrio, aut in possibilitate naturæ. Ex casu quidem, ut cum egredior domo amicũ uideam, non ob hoc egrediens. Ex libero arbitrio, ut quod possum & uellẽ & non uelle, an uelim hoc, antequam hoc, incertum est. Ex possibilitate, quod cum fieri possit & non fieri possit id antequam fiat, quod utroque modo potest fieri, incertum sit. Ideoque cras Socrates pugnaturus est in palæstra contingens est; quod hoc ex libero uenit arbitrio. Ergo in huiusmodi contingentibus si in futuro una semper uera est, altera semper falsa; & una definite uera, altera falsa definite, & res uerbis congruerent, omnia necesse est esse, uel non esse, & quicquid fit ex necessitate fit, & nihil neque possibile est esse, quod possibile sit non esse, neque liberum erit arbitrium, neque in rebus ullus casus erit, in omnibus necessitate dominante. In his namque idest in singularibus contradictionibus uerũ dicere utrumque non potest. Contradictoriæ enim erant, quæ simul esse non possent, sed nec utræque. i. negationes atque affirmationes falsæ esse in contradictoriis possunt. Illæ enim erant contradictoriæ, quæ simul esse non poterant. Quare unus uerum dicturus est, unus falsum. Quod si nihil datur in huiusmodi rebus idest contingentibus instabile euentus ordine, & incerta ueritatis & falsitatis enunciatione prouenire, quicquid uerum dicitur in affirmatione definite, hoc definite esse necesse est. quicquid falsum dicitur in negatione, hoc non esse necesse est. Omnia igitur ex necessitate aut erunt, aut ex necessitate non erunt. Nihil ergo nec casus, nec liberum arbitrium nec possibilitas ulla in rebus est. Siquidem tenet cuncta necessitas. Aristoteles uero sumens istam hypotheticam propositionem; si omne quod in futuro dicitur aut uerum definite, aut falsum est definite omnia ex necessitate fieri, & nihil casu, nihil iudicio, nihil possibilitate conuenienti ordine monstrat. & hoc posito; unam scilicet ueram, alteram definite falsam esse, omnia ex necessitate contingere ex consensu rerum propositionumque demonstrat, hoc modo. Proponit enim hanc conditionem, & hanc ueram esse, ex rerum ipsarum necessitate confirmat. Et haec est eius dictio, si omnis affirmatio, uel negatio in futurum dicta uera, uel falsa est definite, & omne quicquid fit ex necessitate fit, & nihil, neque casu, neque propria & libera uoluntate, atque iudicio, nec uero aliqua possibilitate, quam utrumlibet uocabulo nuncupauit. Ponit enim hanc conditionem dicens. Nam si omnis affirmatio uel negatio uera, uel falsa est, subaudiendum est definite, & omne necesse est esse uel non esse. si hic quidem dicat futurum aliquid, ille uero non dicat hoc idem ipsum, manifestum est; quoniam necesse est uerum dicere alterum ipsorum, si omnis affirmatio, uel negatio uera uel falsa est. utræque enim non erunt simul in talibus. Ergo sensus huiusmodi est. Si omnis inquit affirmatio uel negatio uera, uel falsa est definite, & omne necesse est, aut esse, aut non esse, quod uel affirmatio ponit, uel negatio perimit. Nam si quilibet dixerit esse aliquid & alius dixerit, idem ipsum non esse, unus quidem affirmat, alius uero negat, sed in affirmatione & negatione, quæ in contradictione ponuntur, una semper uera est, altera falsa: neque enim fieri potest ut utræque sint ueræ: non enim nunc sermo est, aut de subcontrariis, aut de indefinitis. namque subcontrariæ, idest particularis negatio & affirmatio particularis, & indefinitæ, utræque ueræ in eodem esse poterant. Contradictoriæ autem minime: neque enim fieri potest, ut

hæ quæ

hæ quæ uel in singularibus contradictiones sunt, uel in uniuersalibus singulariter opponũtur, simul unquã ueræ sint: hoc .n. est quod ait: Vtræq; enim non erunt simul in talibus, idest utræq; enunciationes non erunt ueræ in enunciationibus cõtradictoriis, posita ergo hac cõditione, si omnis affirmatio definite uera uel falsa sit, omnia ex necessitate euenire. Hanc ipsam rerum ipsarum, & propositionum consequentiam, & similitudinẽ monstrare contendit dicens. Nam si uerum est dicere, quod album uel non album est, necesse est esse album, uel non album. & si est albũ uel non album, uerum est, affirmare uel negare. & si non est mentitur. & si mentitur non est. quare necesse est affirmationem, uel negationem ueram esse uel falsam. Omnis inquit affirmatio omnisq; negatio cũ rebus ipsis, uel uera, uel falsa est. huius autẽ rei exempla, ex præsentibus sumit: Nam sicut se habent secundum necessitatẽ in præsenti tempore enunciationes, ita se habent, & in futuro. Speculemur igitur in præsenti, quæ sit rerum propositionumque necessitas. Siqua enim propositio de qualibet re dicta uera est, illam rem quã dixit, esse necesse est. Si enim dixerit, quod nix alba est & hoc uerum est, ueritate propositionis sequitur necessitatis rei. Necesse est .n. niuem esse albam, si propositio quæ de eadem re prædicata est, uera est. Quod si dixerit quis non esse albam picem, & hæc uera est. manifestum est rẽ quoque propositionis consequi ueritatẽ. Amplius quoq; propositiones rerum necessitates sequuntur: si .n. est aliqua res, uerũ est, de ea dicere quod est, & si non est aliqua res, uerũ est de ea dicere, quod non est: ita secundũ ueritatem affirmationis, uel negationis necessitas rei substantiam sequitur, & rerũ necessitas propositionum comitatur necessitatem. atq. hoc quidem in ueris, in falsis quoq; idẽ est, econtrario. Nam si falsa est affirmatio: rem de qua loquitur non esse necesse est. ut si falsa est affirmatio, quæ dicit picem esse albam, non esse albã picem necesse est. Rursus si falsa est negatio quæ dicit, niuem non esse albam, niuem esse albam necesse est. Rursus si res nõ est, affirmatio quoq; de ea re necessario falsa est. Quod si rursus res non sit, id quod potest dicere falsa negatio, sine ulla dubitatione illa negatio falsa est, & hoc necesse est. ut quoniam de niue potest dicere falsa negatio, quod alba non est, hoc ipsum quod falsa negatio dicit, idest albam non esse, nõ est. Nix enim non alba non est. Quare rerum necessitati falsitas utraque cõuertitur. nã si est aliquid, uere de eodem dicitur, quod est. & si uere dicitur illam rem de qua uere aliquid prędicatur esse necesse est. quod si non est id quod dicitur, falsa enunciatio est, & si enunciationes falsæ sunt res non esse necesse est. Quod si hæc ita sunt, positum est autem omnem affirmationẽ & negationem ueram esse, definite, quoniam propositionum ueritatem uel falsitatẽ, rerum necessitas secundum esse uel nõ esse consequitur, esse quidem secundum ueritatem, ut dictum est, non esse secundum falsitatem. Nihil fit casu, neq; libera uoluntate, neq; aliqua possibilitate. Hæc enim quæ utrumlibet uocamus, talia sunt: quæ cum nondũ sunt facta & fieri possunt. & non fieri si .n. facta sunt, non fieri potuerunt, ut hodie me librum Virgilii legere, quod nondum feci, potest quidem non fieri, potest etiam fieri, quod si fecero, potui non facere. hæc igitur huiusmodi sunt, quæcunq; utrumlibet dicuntur. Vtrumlibet autem quid sit ipse planius demonstrat dicens.

Vtrumlibet enim nihil magis sic uel non sic se habet, aut habebit.

34. Est enim utrumlibet, quod uel ad esse, uel ad non esse æqualiter se habet, idest neque illud esse necesse sit, neque nõ esse necesse sit. Putauerunt autem quidam, quorum Stoici quoque sunt, Aristotelem dicere, in futuro contingentes nec ueras, nec falsas: quod enim dixit nihil se magis ad esse habere quam ad non esse, hoc putauerunt tanquam nihil eas interesset, falsas an ueras putari. neque ueras enim neque falsas esse arbitrari sunt, sed falsum est. non enim Aristoteles hoc dicit, quod utræque nec ueræ, nec falsæ sint, sed quod una quidem ipsarum quælibet, aut uera aut falsa est. non tamen quemadmodum in præteritis definite, nec quemadmodum in præsentibus: sed enunciatiuarum uocum duplicem quodammodo esse naturam, quarum quædam essent in quibus non modo uerum & falsum inueniretur, sed in quibus, etiam unã esse definite ueram, alteram definite falsam. in aliis uero una quidem uera, altera falsa, sed indefinite, & commutabiliter. & hoc per suam naturam, non ad nostram ignorantiam, atque notitiam. Quocirca recte dictum est, si omnis affirmatio uel negatio uera definite esset, nihil fieri, neque esse uel casu, uel a communi nomine utrumlibet, nec esse aut non esse contingenter, sed aut esse, aut non esse definite, sed magis ex necessitate omnia: hoc enim consequitur eum qui dicit; aut eum qui affirmat uerum esse, aut eum qui negat. quod si hoc uerum esset, similiter eum ueritate, uel fieret. uel cum falsitate non fieret, quod uere falsóue ab enunciationibus dicebatur. Quod si hoc impossibile est, & sunt quædam res, quę necessitate non sunt. uidemus autem quasdam esse casu, quasdam ex uoluntate, quasdam ex propria possibilitate naturæ frustra putatur sicut in præteritis, ita quoque in futuris enunciationibus unam esse ueram, alteram falsam definite. Quare hæc quidem una fuit eius argumentatio, aliam uero quasi ipse sibi opponens aliquam quæstionem, ingreditur ualidiorem tractatu.

Amplius si est album nunc, uerum erat dicere prius quod erit album. quare semper fuit uerum dicere, quodlibet eorum quę facta sunt, quod est, uel erit. Quod si semper uerum fuit dicere, quod est uel erit, nõ potest hoc non esse, uel non futurum esse. Quod autem non potest non fieri, impossibile est non fieri. Et quod impossibile est non fieri, necesse est fieri. Omnia ergo quæ futura sunt, necesse est fieri: nihil igitur utrumlibet, neq; casu erit. nam si casu, non ex necessitate.

35. Ad astruendum non esse omnes enunciationes ueras definite in futuro uel falsas, ex eadem argumentationis uirtute, & ex eodẽ possibilitatis euẽtu diuersam tamen ingreditur argumentationis uiã. Dudum .n. ex his quæ nondum erant facta si uere futura esse prædicarentur, in rebus necessitatem solã esse posse collegit nunc autẽ ex his quæ factæ sunt, argumentationẽ capit, si uere antequam fierent prædicerentur, necessitatis nexu euentus rerum omniũ contineri: arbitrantur nã hi qui dicunt contingentium quoque propositionum stabilẽ esse enunciationis modum secundũ ueritatem satq; mendacium, quod omnia quæcunq; facta sunt, potuere prædici quod fient: hoc .n. in natura quidem fuit ante. sed nobis hoc rei ipsius patefecit euentus. Quare si omnia quæcunq; euenerunt sunt, & ea quæ sunt futura esse prædici potuerunt, necesse est omnia quæ dicuntur, aut definite uera esse, aut definite falsa; quoniam definitus eorum euentus secundum pręsens tempus est. Quare in omnibus in quibus aliquid euenit, uerum erat; dicere, quod euenturũ est, & si nondũ adhuc factũ est. hoc autem illa res probat uerũ fuisse tunc dici, quã euenit id quod prædici potuerat, quod si prædictũ esset. res euentura definita ueritate prædiceretur, hoc Aristoteles somens ad idem impossibile ualidissima ratione perducit, & præsentis tẽporis naturam cum futuri enunciatione coniungit. Ait .n. simile esse de præsentibus enunciate secundum ueritatis necessitatẽ & de futuris. Nam si uerum est dicere, quod est aliquid, esse necesse est, & si uerum est dicere quod erit, futurum esse sine dubio necesse est. Omnia igitur ex necessitate futura sunt, ad idem scilicet impossibile argumentationem trahens. Sumit autem huius impossibilitatis ordinem ex his propositionibus quæ faciliores quidem ad intellectum sunt, idem tamen ualent, hoc modo. Si semper inquit uerum est, dicere, quod est uel erit: quicquid .n. tunc uerum fuit prædicere, illud non potest non esse, necnon futurum esse: quemadmodum .n. id quod in præsenti uere dicitur esse, hoc non potest non esse, & uera de ea propositio fuit, quæ dicebat esse: ita quoq; in futuro quæ dicit, aliquid futurum esse, illa, si uera est, non potest non futurum esse quod prædicit. Quod si non potest non fieri quod e uera propositione prædicitur: impossibile est non fieri. Idem enim est dicere, non potest non fieri, quod dicere; impossibile est non fieri. Quod autem impossibile est non fieri, necesse est fieri. Impossibile enim idem necessitati ualet contrarie prædicatum, ut ipse post docuit. Nam quod impossibile est esse, necesse est non esse. Quod necesse est ut sit, possibile non est illud non esse quod .n. ut sit possibile nõ est, non esse necesse est Quod si hoc est, & cõtraria se eodem modo habebunt. Quod est impossibile non esse, hoc esse necesse est. Sed dictum est ea quæ ueræ prædicuntur, impossibile esse non esse. hoc autẽ est ex necessitate esse. Ea igitur quę prædicuntur ex necessitate futura sunt. Nihil igitur utrumlibet, neque, casu, nec omnino secundum liberum arbitrium, quod

utrumlibet significatio totum clausit. nã quod dicit utrumlibet, possibilitatem, & casum, & liberum in significatione arbitrium tenet. Ergo nihil fit caso. Nam si quædam fieri casu dicat, ille rursus in ea re perimit necessitatem: quod enim casu est, non ex necessitate est. nihil autem fit casu, quoniam omnia ex necessitate proueniunt, quæcunque enunciatio uera prædixerit. euenit autẽ huiusmodi impossibilitas ex eo quod concessum est prius. omnia quæcunque facta sont, definite uere prædici potuisse. nam si ex necessitate contingit id quod euenit, uerum fuit dicere quòd erit. quod si ea necessitate non contingit, sed contingenter, non potius uerum fuit dicere quòd erit, sed magis quòd contingit esse. nam qui dicit erit, ille quandam necessitatem in ipsa prædicatione ponit, hoc inde intelligitur, q̃ si uere dicat futurum esse id quod prędicitur, impossibile sit non fieri. hoc autem ex necessitate fit fieri. ergo qui dicit quod erit aliquid eorum quæ contingenter eueniunt, in eo quod futurum esse dicit, id quod contingenter euenit, fortasse mentitur. uel si cõtigerit res illa, quã prædixit, ille tamen mentitus est: non enim euentus falsus est sed modus prædicationis. Nanque ita oportuit dicere, cras bellum nauale contingenter eueniet, hoc est dicere, ita eueniet si euenerit, ut potuerit non euenire. Hoc ergo qui dicit, uerum dicit. Euentum enim contingenter prædixit. Qui autẽ ita dicit, cras erit bellum nauale, quasi necesse sit, ita pronunciat q̃ si euenerit, non iam iccirco quia prædixit, uerum dixerit, quoniam id quod contingenter euenturum erat, necessarię futurum esse prædixit. Non ergo in euentu est falsitas, sed in prædicationis modo. Quemadmodum enim siquis Socrate ambulante dicat, Socrates ex necessitate ambulat, ille mentitus est non in eo quod Socrates ambulat, sed in eo quod ille ex necessitate eũ ambulare prędicauit, ita quoq; in hoc, Qui dicit quod erit aliquid. etiam si hoc fiat, ille tamen falsus est, non in eo quod factum est, sed in eo quod non ita factum est, ut ille prædixit futurum. Quod si uerum esset definite, ex necessitate esset futurum Igitur ex necessitate futurum esse prædixit, quodcunq; sine ullo alio modo euenturum pronunciauit Quare non in euentu rei, sed in prædicationis enunciatione, falsitas inuenitur. Oportet enim in contingentibus ita aliquid prædicere si uera erit enunciatio, ut dicat quidem futurum esse aliquid, sed ita, ut rursus relinquat esse possibile, ut futurum non sit Hæc autem est contingentis natura, contingenter in enunciatione prædicare. Quod siquis simpliciter id quod fortasse contingenter eueniet futurum esse prædixerit: ille rem contingentem necessario futuram prædixit. Atq; ideo etiam si euenerit id quod dicitur, tamen ille mentitus est, in eo q̃ hoc quidem contingenter euenit, ille autem ex necessitate futurum esse prædixerat. Cum ergo sint quatuor enunciationũ ueritatis & falsitatis modi, de his. s. propositionibus quæ in futuro prædicantur. aut q̃ erit, & non erit id quod dicitur, idest ut. & affirmatio & negatio uera sit. aut q̃ nec erit, nec non erit. i. ut affirmatio, & negatio falsæ sint. aut q̃ erit aut non erit. una tamen definite uera altera falsa. aut rursus q̃ erit, aut non erit, utrisq; secundum ueritatem & falsitatem indefinitis, & æqualiter ad ueritatem mendaciumque uergentibus, docuit quidem supra, & esse & non esse fieri non posse, cum dixit. Vtræque enim simul non erunt in talibus. Docuit etiã aliquantisper, aut esse, aut non esse definite in contingentibus & futuris propositionibus esse non posse. Nunc illud addit. Quod neq; esse neque non esse, idest quod nec illud dici uere possit, posse utrasque inueniri falsas, quæ dicuntur in futuro propositiones. Quod si neq; utræq; ueræ sunt, neq; utræque falsæ, neque una definite uera, falsa altera definite. Restat, ut una quidem uera sit, altera falsa, non tamen definite, sed utrumlibet & instabili modo, ut hoc quidem, aut hoc euenire necesse sit, ut tamen una res quælibet quasi necessarię, & definite pronunciat, aut non proueniat fieri non possit. Quemadmodum autem utrasque falsas non esse demonstraret, hic inchoat.

At uero nec quòd uerum est neutrum, contingit dicere, ut quod neque erit, neque non erit. primum enim cum sit affirmatio falsa, erit negatio non uera: & cum hæc sit falsa, contingit affirmationem esse non ueram. Ad hæc si uerũ est dicere, quod album est & magnum oportet esse utrunq;. si uero erit cras, oportet esse cras. si autem neq; erit, neque non erit cras, non erit utrumlibet, ut nauale bellum: oportebit enim neq; fieri nauale bellum, neque non fieri.

36. Sensus argumentationis huiusmodi est. nec illud inquit dici poterit. q̃ contingentium propositionum neutra uera sit in futuro hoc autẽ nihil differt dicere quã siquis dicat, utrasq; esse falsas. hoc enim impossibile est in contradictionibus. Nã utræq; falsæ inueniri non possunt. hoc enim proprium contradictoriarum est. ut proprietatem contrariarũ fugiant, propositiones ergo contradictoriæ, ut proprietatẽ subcontrariarũ fugiunt in eo q̃ simul ueræ esse non possunt: ita quoque contrariarum proprietatẽ uitant, in eo quod simul falsæ non reperiuntur. Habent ergo propriam naturam, ut neq; falsæ simul sint, neq; ueræ quare una ipsarum semper uera, semper altera falsa. impossibile est igitur cum sit falsa negatio, non ueram esse affirmationem, & rursus cum sit falsa affirmatio, negationem esse non ueram, Igitur nec hoc est dicere, q̃ utræq; non ueræ sint Quod per hæc dixit quod ait, At uero nec q̃ neutrũ uerum est contingit dicere idest non nobis contingit dicere, hoc est impossibile est dicere, quod neutrum uerum est. s. q̃ in affirmationibus & negationibus, quæ proponuntur, contingentibus & futuris. Qui autem Aristotelem arbitrati sunt utrasq; propositiones in futuro falsas arbitrari, si hęc quę nũc dicit diligentissime perlegissent, nunquam tantis laberentur erroribus. Neque enim idem est dicere neutra uera est, quod dicere neutra est definite. Futurum enim esse cras nauale bellum, & non futurum, non dicitur, quòd utræque omnino falsæ sint, sed q̃ neutra uera sit definite, aut quælibet ipsarum definite sit falsa. sed hæc quidem uera, illa uero falsa, non tamen una ipsarũ definite, sed quælibet illarum contingenter. His autem adiecit aliud quiddam dicens, si propositionum ueritas ex rerum substantia pendet, ut quicquid uerum est in propositionibus dicere, hoc esse necesse est. si uerum est dicere, q̃ erit album aliquid, ueritatem propositionis sequitur rei necessarius euentus. Quod si quis dicat quamlibet illam rem cras albam futuram, si hoc uere dixerit: cras ex necessitate alba futura est. Sic igitur siquis uerum dicit neutram esse ueram propositionum earum quæ in futuro dicuntur, necesse est, id quod dicitur, & significatur ab illis propositionibus nec esse, nec nõ esse falsa enim & affirmatione & negatione, nec quod affirmatio dicit, fieri potest, nec quod negatio ergo ex necessitate neutrum fit, quod uel affirmatio dicit, uel negatio. Ergo si dicat affirmatio, cras bellum nauale futurum. quoniam falsa est, non erit cras bellum nauale. Rursus si idem neget negatio dicens, non erit cras bellum nauale, quoniam hæc quoq; falsa est erit cras nauale bellum. Quare neque erit bellum nauale, quia affirmatio falsa est, nec non erit bellum nauale, quia negatio falsa est. Sed hanc ineptiam, nec animos sibi ipse fingere potest. Quis enim unquam dixerit, rem aliquam ex necessitate nec esse, nec non esse? quod ille scilicet dicit qui dicit utrasque propositiones in futuro falsas existere.

Quæ ergo contingunt inconuenientia, hæc sunt, & alia huiusmodi, si omnis affirmationis & negationis, uel in his quæ de uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia, necesse est, oppositarum hanc quidem ueram esse, illam uero falsam. Nihil autem utrũlibet esse in his quæ fiunt, sed omnia esse & fieri ex necessitate. Quare non oportebit neq; consultare, neq; negociari, ut si hoc facimus: erit hoc, si uero non hoc, nõ erit hoc. Nihil enim prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere hoc futurum esse, illum uero non dicere. quare ex necessitate erit, quodlibet eorum; quod tum ab eo uerum erat dicere.

37. Omnia in futuro uel uera, uel falsa esse definite in propositionibus arbitrantes, impossibilitas ista consequitur: nihil enim neque ex libero uoluntatis arbitrio, neque ex aliqua possibilitate, neque ex casu quidquam fieri potest, sed omnia necessitati subiecta sunt. quanquam quidam non dubitauerunt dicere, omnia ex necessitate esse, & quibusdam artibus conati sunt id quod in nobis est cum rerum necessitate coniungere. Dicunt enim quidam quorum sunt Stoici, omnia quæcunque fiunt, fati necessitate prouenire, & omnia quæ fatalis agit ratio, sine dubio ex necessitate contingere. Sed illa esse sola in nobis, & ex uoluntate nostra, quæ-

cunq;

cunque per uoluntatem nostrã,& per nosipsos uis fati cõplet ac perficit neque enim inquiunt uoluntas nostra in nobis est: sed idem uolumus idemque uolumus, quicquid fati necessitas imperauit, ut uoluntas nostra quoque ea fato pendere uideatur, ita quoniam per uoluntatem nostram quædam ex nobis fiunt,& ea quæ fiunt, in nobis fiunt, quoniamque uoluntas ipsa ea necessitate fati est;& quæ nos nostra facimus uoluntate, quia necessitas imperauit, ea ipsa impulsi facimus necessitate. Quare hoc modo significationem liberi arbitrii permutantes: necessitatem & id quod in nobis est coniungere impossibiliter & copulare contendunt. Illud.n.in nobis est liberum arbitrium. quod sit omni necessitate uacuum,& ingenuum,& suæ potestatis, quorum, nos domini quodammodo sumus, uel faciendi, uel non faciendi, ꝙ si uoluntatibus quoq; nostris fati in nobis necessitas imperet, in nobis uoluntas ipsa non erit sed in fato, nec erit liberum arbitrium, sed potius seruiens necessitati unde fit ut qui omnes actus euẽtuum necessitate cõstringunt, dicant poplitem quoque nos non flectere nisi fatalis necessitas iusserit; caput quoque non scalpere, quare nec lauare, nec agere aliquid. His etiam adiiciam uel aliquid feliciter, uel aliquid infeliciter facere, uel pati. unde fit ut neque casum, neq; liberũ arbitrium, nec possibile in rebus ullũ esse contendant. quinetiam liberum destruere metuentes arbitrium, aliam ei fingant significationem per quam nihilominus libera hominis uoluntas euertitur. Aristotelica uero auctoritas ita hæc in rebus posita, & constituta esse confirmat, ut non exponat nunc quid sit casus, quidue possibile, quidue in nobis, nec ea esse in rebus probat atq; demonstrat. sed in tantũ apud illũ hæc in rebus esse manifestum est, ut opinionẽ qua quis arbitratur enunciationes in futuro omnes ueras esse, per hoc impossibilẽ esse dicat, ꝙ casum,& possibilitatẽ, liberumq; euertat arbitrium. Hæc.n.in rebus ita constituta putat, ut non de his ulla opus sit demonstratione, sed impossibilis ratio iudicetur, quæcunq; uel possibile, uel casum, uel id quod in nobis est conatur euertere. Et casum quidẽ quemadmodum definita in propositionibus futuris destruat ueritas, supra monstrauit. Nunc autẽ quemadmodũ eadem ipsa ueritas definita futurarũ & contingentium propositionum, tollat liberi arbitrii facultatem, maxima in argumentatione exequitur dicens. huiusmodi cunctis contingere impossibilia, si quis unam enunciationis partẽ definite ueram uel falsam esse confingat. Sed nos secuti Porphyrium cũ huius disputationis expositionem cepimus, id quod prius dixit in singularibus & futuris, ob hoc dixisse prædiximus, ꝙ facilior sit intellectus disputationis, si hęc prius in singularibus perspicerentur: de quibus singularibus diligentissime prælocutus, nunc de uniuersalibus uniuersaliter prædicatis,& de his quæ in eis fiunt contradictiones loquitur. Ita.n.dicit. Si omnis affirmationis & negationis uel in his quæ uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia: necesse est oppositarũ hanc quidem esse ueram, illam uero falsam. Alexander autem in singularibus & futuris dixisse eum arbitratur, tanquam si diceretur in his futuris quæ in generatione & corruptione sunt. Sunt enim quædam futura quæ in generatione & corruptione non sunt. ut quod de Sole & Luna & de ceteris cælestibus pronunciatur, hæc uero quæ sunt in rebus his quarum est, & nasci & corrumpi natura, unam semper non necesse est ueram esse, alterã falsam. Sed neutram ego improbo expositionem. utræque.n. uerissima ratione firmantur. Omnis autem sensus talis est, ꝙ necessitatẽ solam in rebus imperare destruit Aristoteles. omne enim quod natura est, non frustra est. consiliari aũt homines naturaliter habent. quod si necessitas in rebus sola dominabitur, sine causa est consiliatio. sed consiliatio frustra non est natura.n.est. non igitur in rebus potest cunctæ necessitas. Ordo autẽ se sic habet. Quę ergo inquit contingunt incõuenientia hæc sunt,& huiusmodi alia.s. quòd qui est in rebus casus, euertitur. Alia uero ꝙ possibilitas & liberi arbitrii uoluntas amittitur. & hæc quomodo contingunt, ipse secutus est dicens Si omnis affirmationis & negationis uel in his quæ in uniuersalibus dicuntur uniuersaliter, uel in his quæ sunt singularia necesse est oppositarum hanc quidẽ ueram esse, illã uero falsam. Nihil autẽ utrumlibet esse in his quæ fiunt. Sed omnia esse & fieri ea necessitate. tunc.n. inconuenientia illa contingunt, si omnis affirmatio & negatio definite uera uel falsa est, quæ in his contradictionibus, quæ in uniuersalibus singulariter fiunt, siue in singularibus. Tunc.n.nihil est utrum- libet, sed ex necessitate omnia. quoniã ueritatem & falsitatẽ propositionum, rerum euẽtus ex necessitate cõsequitur. Quare (ut ipse ait) non oportebit neq; consiliari, neq; negociari. ut si hoc facimus, erit hoc. si uero non hoc, non erit hoc. Euertitur.n. consiliatio, si frustra est: frustra autẽ eam dicit esse, quasi quis in rebus solam ponit fati necessitatem. Cur n. quis consilium habeat, si nihil ex eo quod consiliatur efficiet. cũ administret cuncta necessitas. Quare non oportebit consiliari uel si quis consiliatur, negociari non debet. Negociari autem est, actu aliquid & negocio agere: non lucrum, sed aliquã causam uel actũ. Nihil.n. ipse per actum suũ consilium q; expediet, nisi fati necessitas iubeat. Docuit autẽ quid esset consiliatio per id quod ait, ut si hoc facimus, erit hoc. si uero non hoc, non erit hoc. Ita.n semper fit consiliatio, ut si sit Scipio, ita consiliabitur. Si in Africam exercitum ducam, eladem Hannibalis ab Italia remouebo. Si uero non ducam, non eripietur Italia, hoc est.n. dicere. Si hoc faciam, ut si in Africam exercitum ducam, erit hoc. id est eripietur Italia si uero non hoc, id est si hic mansero, non erit hoc, id est non eripietur Italia. Et in aliis omnibus rebus eodem modo Simul autẽ monstrauit in consiliis non esse necessitatem. Si enim hoc inquit faciã, hoc erit. & si non, hoc nõ erit. Quod si necessitas esset in rebus, siue hoc quis faceret, siue non faceret quod necesse esset, eueniret. Quare qđ consilii ratione fit, non fit uiolẽtia necessitatis. adiunxit aũt ei quod est consiliari negociari. & est ordo hoc modo. Quare nõ oporte bit neq; consiliari ut si hoc faciamus, erit hoc: si uero non hoc : non erit hoc: nihil.n. prohibet in millesimum annum hunc quidem dicere, hoc futurum esse, hunc uero non dicere. Quare ex necessitate erit quodlibet eorum quod uerum erat dicere tunc. neq; negociari, id est actum incipere atq; negocium gerere: prior est enim consiliatio posterius negocium, sed negocium post consiliationẽ posuit,& cuncta quæ ad consiliationis naturam addi oportebat, post negociationis subdit interpositionem. Est autem ordo hoc modo Si omnia inquit necessitas agit, non oportet consiliari, ut si hoc facimus, proueniet sine nobis. si uero hoc non facimus nõ proueniet. Nihil enim prohibet frustra unum dicere, alterum negare dicentem. Si hoc facimus hoc erit aut non erit. Quod enim uenturum est, fiet, siue ille per consilium coniectet hoc posse fieri, etiam si quid aliud fecerit. siue ille per consilium neget hoc posse fieri, etiam si hoc quod dixit, faciat. Ex necessitate.n. futurum est, quicquid unus ipsorum uerum dixerit. Quod si consiliari omnino non oportet, nec negociari oportebit ad est nullũ incipere negocium. Siue enim quis incipiat, siue non incipiat quicquid ex necessitate est. sine ulla dubitatione proueniet. quare nihil alter homo distabit ab altero homine. Ea.n. meliores homines iudicamus, quod meliores sunt in consilio, sed ubi consiliatio frustra est, cuncta necessitate faciente, homines quoq; inter se nihil differũt. ipsa enim consiliatio nihil differt, utrum bona an mala sit, cum prouentus necessitas in fati administratione consistat. Quare si boni consilii homines laude digni sunt, mali consilii uituperatione non aliter hoc erit iuste, nisi uel malus actus malumque consilium, & econtrario bonum, in nostra sit potestate & non in fato. Cum enim nulla ea necessitate constringatur euentus rei tunc & liberum uoluntatis arbitrium est, ut non sit fatali seruiens necessitati. Ergo neque qui in hoc mundo simplices rerum ordines posuere, recipiendi sunt. & hi qui in permista hac mundana mole non permistas quoque actorum causas accipiunt, repudiandi. Nam neque qui casu omnia euenire dicunt, recte arbitrantur. neque qui omnia necessitatis uiolentia fingunt, sana opinione tenentur: neque enim omnia ex libero esse arbitrio manifestum est, sed horum omnium, & causæ mistæ sunt, & euentus. Sunt enim quædam ex casu, sunt aliqua ex necessitate, quædam etiam uidemus libero teneri iudicio, & actuum quidem nostrorum uoluntas in nobis est. Nostra enim uoluntas domina quodammodo est nostrorum actuum,& totius uitæ rationis, sed non eodem modo euentus quoque in nostra est potestate. pro alia nanque re aliquid ex libero arbitrio facientibus, ex eisdem uenientibus causis casus interstrepit ut cum scrobem demittens quis, ut infodiat uitem, si thesaurum inueniat, scrobem quidem demittere ex libero uenit arbitrio, inuenire autem thesaurum solus attulit casus, eam tamen causam habet casus, quam uoluntas attulit. Nisi unum foderet scrobem, thesaurus non esset inuentus. Quidam autem euentus nostris uolunta-

bus suppetit. quosdam impedit quædam uiolen... necessitas. Prandere enim, & legere, & alia huiusmodi, sicu... ex nostra uoluntate sunt, ita quoq; eorú sæpe ea nostra uol... ntate pendet euentus. q si nunc imparare Persis uelit Ron... anus, arbitrii quidem uoluntatis in ipso est, sed hunc euetú ... lunior necessitas retinet, & ad perfectionem uetat adduci. I taque omnium rerum, & casus, & uolútas, & necessitas dom... antur. Nec una harum res in omnibus ponenda est, sed trium ... mista potentia. unde fit, ut peccantium animus magis cu... sideretur potius quam euentus, & puniatur animus nó perfe ... cto. iccirco quòd uoluntas quidem nobis libera est, sed aliqu... oties perfectionis ordo retinetur. Quod si omnia, uel casu, ... uel necessitate fierent, nec laus digna benefacientibus, nec ... ultio delinquentibus, nec leges ullæ essent iustæ, quæ aut b... onis præmia, aut malis restituerent pœnas. Venio nunc ad illu d quod multis quæritur modis, an diuinatio maneat, si non o mnia in rebus ex necessitate contingant. nam quod in uera p rædictione est, idem est in scientia. & sicut cum quis uerum prædicit, quod ueræ prædicitur esse necesse est. Ita quod qui s futurum nouit, illud futurum esse necesse est. Sed diuinatio t ... on nouit sic omnia, ut ea necessitate futura pronunciet. atq; ie iccirco frequenter ita diuinatur, quod facillime in ueter um libris agnoscitur. hoc quidem euenturum est. sed si hoc f it, non eueniet. quasi interdici possit, & alio modo euenire. Quod si ita est, necessitate non euenit. Verum autem si omnia futura scit deus, omnia esse necesse est, ita quæramus. Siquis dicat Dei scientiam de futuris euentum subsequi necessitatem: is profecto conuersurus est, si omnia ex necessitate non contingunt omnia Deum scire non posse. Nam sciétiam Dei sequitur euentuum necessitas, si necessitas euentuum non sit, diuina scientia perimitur. Et quis tá impia ratione animo torqueatur, ut hoc de Deo dicere audeat? Sed fortasse quis dicat. Sed Quoniam euenire non potest, ut Deus omnia futura non nouerit, hinc euenire, ut omnia ex necessitate sint, quoniam Deo notitiam rerum futurarum tollere nefas est. Sed siquis hoc dicat illi uidendum est, q Deum dum omnia scire conatur efficere, omnia nescire contendit. Binarium enim numerum esse imparem siquis se scire proponat, non ille nouerit, sed potius nescit. Ita quoque non est potentiæ nosse, sed id arbitrari nosse potius impotentiæ est. Qui ergo dicit Deum cuncta nosse, & ob hoc cuncta ex necessitate esse futura: is Deum dicit, ex necessitate cuncta uentura credere, quæcunque ex necessitate non eueniunt. Nam si omnia ex necessitate uentura nouit Deus, in notione sua fallitur. non enim omnia ex necessitate eueniunt, sed aliqua contingenter. Ergo si quæ contingenter euentura sunt ea necessitate euentura nouerit. in propria prouidentia falsus est. Nouit enim futura Deus, non ut ex necessitate euenientia, sed ut contingenter, ita ut etiam aliud posse fieri non ignoret, quod tamen fiat ea ipsorum hominum, & actuum ratione perscifcat. quare siquis omnia ea necessitate fieri dicat, Deo quoque beneuolentiam subripiat, necesse est: nihil enim illius benignitas parit, quandoquidem cuncta necessitas administrat, ut ipsum Dei benefacere ex necessitate quodammodo sit, & non ex ipsius uoluntate. nam si ea ipsius uoluntate quædam fiunt, ut ipse nulla necessitate claudatur, non omnia ex necessitate contingunt Quis igitur tam impie sapiens Deum quoq; necessitate constringat? qui si omnia ex necessitate fieri dicat, ista quoque uis impossibilitatis eueniet Quare ponendum in rebus est, casu quædam posse, & uoluntate effici, & necessitate constringi. Et oratio quæ utrumuis horum subruit, impossibilis iudicanda est. Non igitur immerito Aristoteles ad impossibilem rationem perducit dicens: & possibilitatem, & casum, & liberum arbitrium deperire, quod fieri nequit, nisi omnium futurarum enunciationum una semper uera est definite, falsa semper altera definite. harum enim ueritatem & falsitatem necessitas consequitur, quæ & casum de rebus, & liberum subducat arbitrium. unde nunc quoque idé repetit dicens. nihil impedire utrum aliquis ante mille annos aliquid futurum esse dicat, an alius neget: non est enim ut propter dicere uel negare, cuncta facienda sint uel non faciéda, sed si necesse est, dicentem uel negantem, res quoque affirmatas, uel negatas subsequi, etiam si illi non dicant quæ illis dicentibus euenire necesse erat, etiam non dicentibus euenire necesse est. dicit autem hoc modo.

At uero neque hoc differt, si aliquis dixerit contradictionem, uel non dixerit: manifestum est enim quoniam sic se habent res, etiam si non hic quidem affirmauerit, ille uero negauerit. non enim propter negare uel affirmare, erit uel non erit: nec in millesimum annum magis quam in quantolibet tempore. Quare si in omni tempore sic se habebat, ut unum diceretur uere, necesse erat hoc fieri: & unumquodque eorum quæ fiunt, sic semper se habebat, ut ex necessitate fieret: quando enim uere dicit quis quoniam erit, non potest non fieri, & quod factum est, uerum erat dicere semper quoniam erit. Quod si hæc non sunt possibilia. uidemus enim esse principium futurorum. & ab eo quod consultamus, atque agimus aliquid.

38. Euentum necessarium rerum Aristoteles non ex prædicentium ueritate, sed ex ipsarum rerum natura considerans ait, quod licet necesse sit quisquis de re aliqua uere prædixerit, rem quam ante pronunciauerit euenire, non tamen iccirco rerum necessitas ex prædictionis ueritate pendet, sed diuinandi ueritas ex rerum potius necessitate perpenditur. Non enim iccirco necesse est esse, quoniam uerum aliquid prædictum est. sed quoniam necessario erat futurum: iccirco de ea re potuit aliquid uere prædici. quod si ita est, eueniendi rei, uel non eueniendi, non est causa is qui prædicit rem futuram esse uel negat. Non. n. propter affirmationem uel negationem esse necesse est. sed iccirco esse necesse est quæ futura sunt, quoniam in natura propria quandam habent necessitatem, in quá siquis incurrerit, uerum est quod prædicit. Ergo si quæcunq; nunc facta sunt, uerum de his fuisset dicere, q erunt, siue ille dixisset, siue non dixisset, hæc quæcúq; facta nunc sunt erant ex necessitate futura: non n propter dicenté, uel negantem in rebus necessitas est: sed propter rerum necessitatem ueritas in pronunciatione uel falsitas inuenitur. Quare si etiá ea quæ núc facta sunt, uere potuissent prædici, q erunt, & his ita positis rem necesse esset euenire, siue illi prædicerent, siue non prædicerent, necesse est omne, quod fit ex necessitate esse futurum, & nihil omnino utrumlibet in rebus est. nanque si nihil necessitaté rerum adiuuat diuinatio, & nihil interest, utrum quis prædicat futurum esse aliquid, an neget, an nullus omnino aliquid, nec in affirmatione, nec in negatione prædicat. manifestú est q nec de eo ulla distantia est, siue. n. quis ante, quamlibet multú tempus aliquid euenturú uere esse prædixerit, siue ante quálibet paucos dies, uel horas uel momenta: nihil. n. interest. Siue. n. quis ante mille annos prædiceret, qd ex necessitate esset futurum, siue ante annum, uel mensem, uel diem, uel horam, uel momentum, de necessitate res euenturæ nihil moueret. quid. n. interesset, utrum prędiceretur an nó prædiceretur? nihil quoq; interest an iuxta prædicatur an longius. Quod si hæc ita sunt, & omnia quæcunq; euenerunt futura fuisse necesse est, totum liberum arbitrium perit totus casus absumitur. rerú possibilitas propter necessitaté omnis excluditur. Simul autem Aristoteles prænunciationem, euentumq; contingens, rerú necessitatem ea ipsa propositionum ueritate cófirmat dicens. Si hæc ita sunt, ut in omni tempore se sic haberet unumquodq; quod factum est, ut hoc ipsum uere prædiceretur, necesse esset hoc fieri, idest necesse esset quod prædictum est uere, euenire: unumquodque enim eorum quæ fiunt & uere prædicuntur, sic se habet, ut ex necessitate fiat. hoc autem cur fiat hæc ratio est: quod enim uere quis dicit, fieri necesse est. Illa enim ueritas ex necessitate rerum procreatur. quod si etiam id quod factum est, ueraciter prænunciaretur futurum: nulla esset dubitatio omnia ex necessitate prouenire. Quod si hoc inquit impossibile est (uidemus enim quasdam res ex principio liberi arbitrii, & ex nostrorum actuum fonte descendere) quid dubitamus friuolam rationé omnium rerum necessitatis excludere? & delectú humanæ uitæ interpositione necessitatis non absumere? Quæ. n. erit ulla discretio inter homines, si liberi arbitrii iudicium perit? Cur postremum leges conditæ? Cur rei publicæ iura? Cur responsa sunt? Cur instituta? Cur mores publici, & priuati actus, constitutionibus principum, & iudiciorum nexibus continentur, si certum est, nihil humanis licere propositis? Frustra enim cuncta sunt, si liberum arbitrium non est: leges enim & cetera ad continendos animos hominum conditas scimus. quod si seipsi animi non regunt, & eos

aliqua

aliqua quadam uiolentia necessitatis impellit, dubium non est, quin uacuæ istæ leges sint, quæ nihil sponte facientibus proponuntur. Sed hæc quam sint impossibilia ipse Aristoteles probat, cuius recta sententia, neque casum, neque necessitatē, neque possibilitatem in utraq; parte naturæ, neque liberum tollit arbitrium: sed cuncta permiscens, rebus pluribus arbitratur mundum compositum, non simplici uel casu, uel necessitate, uel liberæ uoluntatis iudicio contineri. Quod si hæc non sunt possibilia (uidemus enim esse principium futurorum & ab eo quod consulimus atque agimus aliquid) Impossibilia, inquit, ista sunt ut omnia ex necessitate proueniant. Sumus enim quorundam nos ipsi quoque principia, & animus noster ratione formatus, actionesque nostræ ea ratione directę quarundam rerum principium tenent. Sic enim id quod in nobis est sic habere dicitur, nulloque extra impediente uel cogente, ad quod nobis uidetur ratione iudicante prosilimus. Nec omnia necessitatibus surripienda sunt. Omnium nanque animalium genus in eo quod animalia sunt subiectum est aliud naturæ, aliud cælestibus siderum cursibus, aliud rationi quoq; mentis & animi cogitationi. Arbores nanque & quædam animalia irrationabilia: Illa quidem tantum naturæ subiecta sunt: Pecudes uero, quia liberum non habent arbitrium, cælestium etiā decretis Homines autem & naturæ & sideribus & propriē uoluntati subiecti sunt. Multa enim natura dominante uel facimus, uel patimur. ut mortem, uel huiusmodi habitudinem corporis. Multa etiam secum rerum ipsarum necessitas trahit, ut ea quę cum facere uolumus, non tamen facere ualemus. Multa autem dat uoluntatis liberum arbitrium, quæ nobis uolentibus fiunt, quæ non fierent nisi uellemus. unde fit, ut natura quę motus est principium, & liberi arbitrij facultate, & animi quoque ratione participet anima uero uelut alligata corporibus, quibus natura dominatur imaginationibus & cupiditatibus, & iracundiæ ardoribus, ceterisque, quæ afferunt corpora, ea ipsa, cui alligata est, natura participat. Cuncta autem diuinæ prouidentiæ subiecta, ex illa quoque diuinorum uoluntate pendemus. Itaque nec cælestium necessitas tota subruitur, nec casum disputatio hæc de rebus eliminat, & liberum firmat arbitrium sed hæc maiora sunt, quam ut nunc digne pertractari queant. Sumus igitur nos quoque rerum principia & ex nostris consilijs atque actibus in rebus plura consistunt. Quod si ea quę per hanc rationem afferuntur, perspicua sunt, quod uero ponitur .i. affirmationem & negationem omnem in futuro ueram esse, non æque perspicuum est: cur dubitamus mendacem subterfugere rationis uiam? & tenere ea quæ cum uera, tum manifesta sunt, repudiatis his quæ nec ueritate ulla firma sunt, nec perspicue clarescunt? Et quoniam iam supra dixerat, quare non oportebit neque consultare, neque negociari, nunc hoc reddidit ad id quod ait neque consultare, dicens nos esse principium futurorum, & ab eo quod consultamus, ad id quod ait, neque negociari, reddidit id quod subiecit, atque agimus aliquid. Quare tanta breuitate oratio constricta est, ut in ea teneatur orationis ordinisque necessitas.

Et quoniam est omnino in his quæ non semper actu sunt, possibile esse & non esse similiter in quibus utrunque contingit, & esse & non esse. Quare fieri & non fieri. Ac multa nobis manifesta sunt sic se habentia, ut quod hanc uestem possibile est incidi & non incidetur, sed prius exteretur, similiter autem & non incidi possibile est: non enim esset possibile eam prius exteri, nisi possibile esset non incidi. Quare & in alijs facturis quæ secundum potentiam huiusmodi dicuntur, Manifestum igitur est, quoniam non omnia ex necessitate uel sunt uel fiunt, sed alia quidem utrumlibet, & non magis uel affirmatio uel negatio uera est, alia uero magis quidem & in pluribus alterum, sed tamen contingit fieri & alterum, alterum uero minime.

39. Continuus quidem sensus est ex superioribus hoc modo supra enim ait, quod si hæc non sunt possibilia, idest ut omnia necessitas administret. Videmus enim a nobis quoddam esse principium futurorum & a nostris actibus, atque consilijs, his illud addit quoniam sunt aliqua quæ possibilia sunt esse cum non sint, & non esse cum sint, hæc etiam simul auferentur si necessitas in omnibus dominetur, & sensus quidem cum superioribus ita coniunctus est. Quid autem habeat argumentationis tota sententia, hoc modo perspiciendum est. possibile esse dicitur quod in utranque partem facile naturæ suæ ratione uertatur, ut cum non sit, possibile sit esse. nec cum sit, ut non sit, res ulla prohibeat, ita ergo & quod possibile dicimus a necessitate seiungimus. Aliter enim dicitur possibile me esse ambulare cum sedeam, aliter Solem nunc esse in Sagittario, & post paucos dies in Aquarium transgredi. ita enim possibile est, ut etiam esse necesse sit. possibile autem dicere solemus, quod & cum non sit esse possit, & cum sit, non esse iterum possit. Siquis ergo omnia necessitati subiecerit ille naturam possibilitatis intercipit. Tres ergo sunt sententiæ de possibilitate. Philo enim dicit possibile esse quod natura propria enunciationis suscipiat ueritatem, ut cum dico, me hodie esse Theocriti Bucolica relecturum, hoc si nihil extra prohibeat. quantum in se est potest ueraciter prædicari. Eodem autem modo idem ipse Philo necessarium esse definit, quod cum uerum sit, quantum in se est, nunquam possit susceptiuum esse mendacij non necessarium autem idem esse determinat, quod quantum in se est, possit suscipere falsitatem. impossibile uero quod secundum propriam naturam, nunquam possit suscipere ueritatem. Idem tamen ipse & contingens & possibile unum esse confirmat. Diodorus possibile esse determinat, quod aut est aut erit. impossibile quod cum falsum sit, non erit uerum. necessarium quod cum uerum sit, non erit falsum. Non necessarium, quod aut iam est aut erit falsum Stoici uero possibile quidem posuerunt quod susceptibile esset ueræ prædicationis, nihil his prohibentibus quæ cum extra sint, cum ipso tamen fieri contingunt. Impossibile autem, quod nullam unquā suscipiat ueritatem, alijs extra euentum ipsius prohibentibus. Necessarium quod cum uerum sit falsam prædicationem nulla ratione suscipiat. Sed si omnia ex necessitate fiunt, in Diodori sententiam non rectam sine ulla dubitatione ueniendum est. Ille enim arbitratus est, siquis in mari moreretur, eum in terra mortem non potuisse suscipere. quod neque Philo, neq; Stoici dicunt. sed quanquam ista nō dicant, tamen si unam partem contradictionis euentu necessitatis mentiuntur, idem cū Diodoro sentire coguntur. Nam siquis in mari mortuus est, illum necesse fuit in mari necari. impossibile enim eum fuit mortem in terra suscipere, quod persalsum est. Atque hæc omnia impossibilia subire coguntur. quicunque enim definite alteram contradictionis partem in futuro ueram esse contendunt, solam necessitatem in rebus inducunt Neque enim siquis naufragio perijt in pelago, idcirco si nunquam nauigasset, immortalis in terra futurus fuisset. At uero non ex euentu rerum, sed ex natura euentus ipsos suscipientium propositionum contradictiones iudicandæ sunt. Si enim mihi omnia suppetunt nunc ut Athenas eam, etiam si non uadam, posse me tamen ire manifestum est, & cum iero potuisse non ire. Id quoque apud eos qui euentus ex rerum natura recta ratione diiudicant, indubitatum est Non ergo idcirco possibile, ut sit necessarium. Sed quanquam quod necessarium est, possibile sit, est tamen alia quædam extrinsecus possibilitatis natura, quæ & ab impossibili & a necessitate seiuncta est. Aristoteles enim hanc habens opinionem de his, quæ semper necesse est esse, eo putat nullam habere ad contraria cognationem. ut nix quoniam semper est frigida, nunquam calori coniuncta est. Ignis quoque nunquam frigori cognatus est. Icetrco quoniam semper in frigoris contrarietate uersatur .i. in calore Ergo omnia quæcunq; sunt necessaria nullam ad contrariorum qualitatem, quam ipsa retinent, habent cognationem. Quod siquam cognationem haberet ignis ad frigus, frustra esset illa cognatio, nunquam igni se in frigoris qualitatem uertente, sed nouimus nihil proprium natum frustra naturam solere perficere. Ergo illa sunt posita necessaria, quæcunque ad contraria nullam habent cognationem, quæcunque autem habent, illa non sunt necessaria. Sed quoniam ad utranque partem contrarietatis naturali quadam cognatione uidentur esse coniuncta, idcirco ad utranque partem eorum euentus possibilis est. ut lignum hoc, potest quidem secari, sed nihilo tamen minus habet ad contraria cognationem. potest enim non secari. Et aqua potest quidem calescere. sed nihil eam prohibet frigori quoque esse coniunctam. Et uniuersaliter dicere est, quæcunque neque semper sunt, neq; semper non sunt, sed aliquoties sunt, aliquoties non sunt, ea per hoc ipsum quod sunt, & non sunt, habent aliquam ad contraria cognationem. Hæc autem impossibilium & ne-

cessariorum media sunt. Impossibile enim nunquam esse potest. Necessarium nunquam non esse. inter hæc propria quorundam natura est, quæ horum utrorumque sit media, quæ & esse scilicet possit & non esse. ergo hoc nunc dicit. Videmus inquit in his, quæ non semper actu sunt. Illa uero non semper sunt actu, quæ ad utraq; contraria habent cognationem. ignis semper actu calidus est, aqua uero non semper. Quocirca uidemus in his, quæ non semper actu sunt, esse quædam possibilia, & non. i. ut & sint & non sint, quod in his euenire in quibus utrunque contingit, idest & esse & non esse. ut aquam & esse calidam & non esse calidam, fieri quoque calidam & non fieri. Multaque nobis perspicua sunt, ita sese habentia. ut in utranq; partem euentus sine ullo alicuius rei impedimento uertatur, ut uestem quam possibile est quidam secari, sed fortasse ita cõtinget, ut non ante ferro diuidatur, quam eam exterat uetustas. & hoc fieri potest, ut quælibet uestis non ferro potius minutatim pereat, quam usu ipso exteratur. Similiter autem non solum eam secari possibile est, sed eam prius exteri quam secari. non enim esset eam possibile non secari, nisi prius possibile esset exteri. cum enim exteritur, non secatur. hoc autem in quibus eueniat uniuersaliter monstrat. Euenit enim hoc inquit in alijs facturis. Facturæ autem sunt, in quibuscunque generatio est atque corruptio. Siue enim quid natura fiat, siue arte, in his a faciendo facturam dixit. In his ergo facturis alia quidem potestate sunt, alia actu. ut aqua calida quidem est possibilitate. potest enim fieri calida, frigida uero actu est. Est enim frigida actu. hoc autem actu & potestate fieri ex materia uenit. Nam cum sit materia contrarietatis susceptrix, & ipsa in se utriusque contrarietatis habeat cognationem, si ipsa per se cogitetur nihil eorum habet quæ in se suscipit, & ipsa quidem nihil actu est, omnia tamen potestate. Suscipiens autem contraria, quanquam unam habeat contrarietatem, habet tamen & alteram simul, sed non actu, ut in eadem aqua. huius enim materia & caloris susceptrix est & frigoris. Sed cum utrumlibet horum susceperit uel calorem uel frigus, est quidem, si ita contingit, calida, est etiam simul frigida, sed non eodem modo. Nam fortasse actu calida est, frigida potestate. Ergo quod potestate est in rebus, ex materia uenit. Alioquin diuinis corporibus nihil omnino est potestate, sed omne actu. ut Soli nunquam est lumen potestate, sed actu, nec potestate quidem ulla obscuritas; uel toto cælo nulla quies. Ita ergo sese habent ex materia, ut omnia ipsa essent potestate. nihil autem actu introducta, sed natura quæ in ipsa materia est, singulos pro ratione distribuit motus, & singulas qualitatum proprietates singulis materiæ partibus ponit. ut alias quidem natura ipsa necessarias ordinauerit ita, ut quandiu res illa esset, eius in ipsa proprietas permaneret, ut ignis calor. Nam quamdiu ignis est, tandiu ignem calidum esse necesse est. alijs uero rebus tales qualitates apposuit, quibus carere possint. Et illa quidem necessaria qualitas informat uniuscuiusque substantiam. illa enim eius qualitas cum ipsa materia ex natura coniuncta est. Istæ uero aliæ qualitates extra sunt, quæ & admitti possunt & non admitti. atque hinc est generatio & corruptio. Ex natura ergo & ex materia ista in rebus possibilitas uenit. qua in re casus quoque aliquando subrepit, quæ est indeterminata causa, & sine ulla ratione cadens. neque enim casus natura est, quæ frustra nihil efficit. Nec liberum est casus arbitrium, quod in iudicio & ratione consistit. Sed extra est casus, qui propter aliam rem quibusdam factis ipse subitus & improuisus exoritur. Et ex hac autem quæ est utrumlibet possibilitate, etiam illa liberi arbitrij ratio uenit. Si enim non esset sic in aliquid possibile, sed omnia aut ex necessitate essent, aut ex necessitate non essent, liberum arbitrium nõ maneret. Recte igitur nec omnia casu, ut Epicurus: nec necessitate omnia, ut Stoicus: nec rursus omnia libero arbitrio fieri proposuit. Sed cuncta permiscens in permisto mundo, permistas quoque rerum causas esse proposuit. ut aliæ quidem ex necessitate: aliæ uero casu, uel libero arbitrio, uel postremo possibilitate contingerent. Quorum omnium unum nomen est, utrumlibet, uel in casu, uel in uoluntate, uel in possibilitate. Sed horum diuisionem facit. Nam eorum quę sunt utrumlibet, alia sunt quę æqualiter ad affirmationem & negationem se habent. ut est lecturum me esse hodie Virgilium & non lecturum. Vtroque enim modo utrunque est. hoc est. enim quod ait, & non magis uel affirmatio uel negatio est. Æqualiter enim & possum legere Virgilium nunc, & possum non legere. Alia uero sunt quæ non se æqualiter habent. sed quanquam in una re frequentius eueniat, non tamen prohibitum est in altera prouenire. ut in eo quod est hominem in senecta canescere. In pluribus quidem hoc contingit, sed contingit fieri & alterum. id est ut non canescat. Alterum uero minime. i. ut canescat. Ita ergo & possibilitate, & casu, & libero arbitrio, contradictionem in una parte de futuro definite non esse ueram, uel falsam, per firmissimam & ualidissimam argumẽtationem constituit. His autem adijcit hoc.

Igitur esse quod est, quando est: & non esse quod non est, quando non est, necesse est. Sed non omne quod est, necesse est esse: nec omne quod non est, necesse est non esse. Non enim idem est omne quod est, necessario esse quando est, & simpliciter esse ex necessitate. Similiter autem & in eo quod non est.

40. Duplex modus necessitatis ostenditur: unus, qui cum alicuius accidentis necessitate proponitur: alter, qui simplici prædicatione profertur. ut cum dicimus Solem moueri necesse est, non enim Solem quia nunc mouetur, sed quia nunquam non mouebitur, idcirco in Solis motu necessitas uenit. Alter uero qui cum conditione dicitur talis est, ut cum dicimus, Socratem sedere necesse est cum sedet. & non sedere necesse est, cum non sedet. Nam cum idem eodem tempore sedere & non sedere non possit, quicunq; sedet, non potest non sedere tunc, cum sedet. igitur sedere necesse est, ergo tunc, quando quis sedet, eum sedere necesse est. fieri enim non potest ut, cum sedet, non sedeat. Rursus quando quis non sedet, tunc cum non sedet, non sedere eum necesse est. Non enim potest idem sedere & non sedere. & potest ista esse cum conditione necessitas, ut cum sedet aliquis: tunc cum sedet, ex necessitate sedeat. & cum non sedet, tunc cum non sedet, ex necessitate non sedeat. Sed ista cum conditione quæ proponitur necessitas, non illam simplicem secum trahit. Non enim quicunque sedet, simpliciter eum sedere necesse est. sed cum adiectione ea quæ est, tunc cum sedet; sicut Solem dicimus necesse est moueri. Nec hoc addimus, ut Solem moueri necesse sit cum mouetur, sed tantum simpliciter dicimus, Solem moueri necesse est & hæc necessitas simplex de Sole dicta, ueritatem in oratione perficiet. At uero illa quæ cum conditione dicitur, ut cum dicimus, Socratem sedere necesse est, tunc cum sedet. id quod dicimus, tunc cum sedet, & hanc conditionem temporis, si a propositione diuidamus, de tota propositione ueritas perit. Non enim possumus dicere quòd ex necessitate Socrates sedet. potest enim & non sedere. habet enim quandam conuenientiam & cognationem potestas Socratis sicut ad sedendum, sic etiam ad non sedendum. Ergo id quod dicimus ex necessitate Socratem sedere, tunc cum sedet, ad accidens respicientes proponimus. Nam quando accidit Socrati sedere, eo tempore quo accidit, ei non accidisse non potest. sic enim fiet, ut eidem eadem res accidat & non accidat, uno eodemque tempore, quod impossibile est. Idcirco accidens eius inspicientes dicimus, necesse est Socratem sedere, sed nõ simpliciter, sed tunc cum sedet. Et sicut simpliciter Æthiopem dicere esse candidum falsum est, uerum tamen est in aliquo esse candidum (In oculis enim & dentibus illi candor inest) ita quoque falsum est Socratem ex necessitate sedere simpliciter. Verum autem est hanc necessitatem in aliquo quodam ponere. & non simpliciter prædicari, ut dicamus, tunc cum sedet. Quemadmodum enim in Sole dicimus, quòd Solem moueri necesse est simpliciter, si ita dicamus Socratem sedere necesse est, falsum est. Sin uero marmoreum Socratem dicamus; quòd marmoreum Socratem sedere necesse est, si fortasse sedens formatus sit, uerum est, & simpliciter de tali Socrate necessitas poterit prædicari. de ipso autem Socrate simpliciter talis necessitas non dicitur. Neque enim fieri potest, ut Socrates ex necessitate sedeat, nisi fortasse cum sedet: tunc enim cum sedet, quoniam sedet, & non potest non sedere, ex necessitate, sedet. alioqui simpliciter & non ex necessitate sedet, sed contingenter. potest enim surgere. Quod autem ex necessitate simpliciter est, illam non potest permutare necessitatem, ut quoniam simpliciter Solem moueri necesse est, Sol stare nulla ratione potest. Hoc igitur Aristoteles dicit. omne quod est, quando est, & omne quod non est, quando non est: esse cum conditione, & non esse, necesse est, sed non sine conditione

aut esse aut non esse simpliciter. hæc enim solis illis necessitatibus attributa sunt, quæcunq; nullius potentiæ aut cognationis ad opposita sunt, ut Sol ad quietem, ignis ad frigus. Neque enim idem est, inquit Aristoteles, ex necessitate esse aliquid quando est in conditione, uel non esse quando non est. & simpliciter dicere omnia ex necessitate esse, uel non esse. illud enim conditio uerum fecit, in hoc simplicitatis natura efficit ueritatem. Similiter autem inquit & in eo quod non est, idem est. Non enim omne quod non est, non esse necesse est, sed tunc cum non est, tunc non esse necesse est, & hoc in conditione rursus, non simpliciter. Duabus igitur his necessitatibus demonstratis, una s. conditionali, altera simplici, rursus ad contradictionem de futuro contingentiq; reuertitur.

Et in contradictione eadem ratio est. Esse quidem uel non esse omne, necesse est, & futurum esse uel non. Non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. Dico autem, ut necesse est quidem esse futurum bellum nauale cras, uel non futurum esse: sed non necesse est futurum esse cras bellum nauale, uel non futurum esse. Futurum autem uel esse, uel non esse, necesse est.

41. Planissime quę sententia haberetur de contingentibus propositionibus & futuris exposuit dicens. In his totam quidem contradictionem dictam, unam quamlibet partem ueram habere, alteram falsam: sed non ut aliquis diuidat atq; respondeat. Hanc quidem ex necessitate esse ueram, illam uero ex necessitate alteram falsam: ut in eo quod dicimus: Sol hodie occidet. Sol hodie non occidet, facillime in his aliquis diuidens dicit, quòd Solem hodie occidere ex necessitate uerum est, non occidere, ex necessitate falsum. ita sese habet diuinorum corporum ratio & natura, ut in his nulla cognatio sit ad opposita. atq; ideo uel quod sunt, ex necessitate sunt uel quod non sunt, ex necessitate non sunt. Ea uero quæ in generatione & corruptione sunt, non ita sunt. habent enim hoc ipso quod gignuntur & corrumpuntur ad opposita, cognationem: atque adeo in his non est unam partem contradictionis assumere, & eam necessario esse prædicare. & rursus aliam necessario non esse proponere, quamuis totius contradictionis una quælibet pars uera sit, altera falsa, sed incognitæ & indefinitę, & non nobis uerum quia natura ipsarum rerum quæ proponuntur, dubitabilis est, ut in ea propositione quæ est, Socrates hodie lecturus est, Socrates hodie lecturus non est. totius quidem contradictionis una uera est, altera falsa: aut enim lecturus est, aut non lecturus, & hoc confuse & in tota oratione perspectum. Sed nullus potest diuidere & respondere, quod uera est lecturum eum esse, uel certe quod uera est, non eum esse lecturum. Hoc autem, non quòd audientes de futuro nesciamus, sed quod eadem res & esse possit & non esse. Alioqui si ex nostra scientia hoc eueniret, & non ex ipsarum rerum uariabili & indefinito prouentu, illa rursus impossibilitas contingeret, ut omnia necessitas administraret. Non enim propter scientiam nostram quod ex necessitate est, euenturum est: sed etiam si nos nesciamus, erit tamen eius rei euentus constitutus, & indubitanter illam rem futuram esse necesse est. Ergo quoniam hoc fieri nequit, & sunt quædam, quæ non ex necessitate proueniunt, sed contingenter. in his quanquam totius contradictionis in qualibet eius parte ueritas inuenitur aut falsitas, non tamen aliquis diuidat & dicat, hanc quidem ueram esse, illam uero falsam, quod huiusmodi monstrauit exemplo. Cras enim bellum nauale fieri, aut non fieri necesse est. non tamen ex necessitate fiet cras, aut ex necessitate cras non fiet: ut possit aliquis diuidere & prædicare dicens, cras fiet, ut hoc uere dicat, & ita ex definito contingat: uel rursus cras non fiet, & hoc eodem modo proueniat. Hoc fieri non potest, sed tantum indefinite quæcunque una pars contradictionis uera est, altera falsa, sed quæ euenerit. Euentus autem ipsorum indiscretus est: & illud enim & illud poterit euenire. hoc autem iccirco est, quoniam non est ex antiquioribus quibusdam causis pendens rerum euentus. Vt quædam quodammodo necessitatis catena sit, sed potius hæc ex nostro arbitrio & libera uoluntate sunt, in quibus est nulla necessitas. Quod si inquit similiter orationes ueræ sunt, quemadmodum & res, hoc sumpsit a Platone qui dixit, similiter se habere orationes rebus, & cognatas quodammodo esse in ipsa significatione, ut si sint res impermutabiles & ratione stabili permanentes, oratio quoque de his uera esset & necessaria. Sin uero esset res quæ uarietate naturæ nunquam perpetuo permaneret, in orationibus quoque fixa ueritas non esset, & nulla per huiusmodi orationes demonstratio proueniret. hoc ergo sumens Aristoteles ut optime dictum, sic ait.

Quare, quoniam orationes similiter ueræ sunt, quemadmodum & res: manifestum est, quod quæcunq; sic se habent, ut utrumlibet sint, & contraria ipsorum contingere possint, necesse est similiter se habere & contradictionem. Quod contingit in his, quæ non semper sunt, & non semper non sunt.

42. Quoniam inquit orationes similiter sese habent, quemadmodum & res, manifestum est quod quæcunque res ita sunt, ut utrumlibet sint. & contraria ipsorum contingere possint, necesse est contradictionem ita se habere, quæ de illius naturæ instabilibus atque indefinitis rebus est. Quod si res sint dubitabiles & indefinito uariabilique prouentu, contradictio quoque quæ de his rebus fit, uariabili & indefinito prouentu sit. Quæ autem essent huiusmodi res, quarum euentus uarius indefinitusque constaret, planissime demonstrauit dicens. quòd contingit in his quę non semper sunt, & non semper non sunt. Ea enim sunt in quibus contingit utrumlibet, quæ neque semper sunt. possunt enim corrumpi neque semper non sunt. possunt enim generari & fieri. Hæc enim sunt quæ habent ad opposita cognationem, sicut in ipsa propria substantia rerum ipsarum euentus docet. Nam esse, & non esse oppositum est. Quod autem non fuit, & generatur, & fit, ex eo quod non fuit, est. Habuit igitur in hoc ad esse & non esse, id est ad opposita cognationem. Sin uero idem ipsum quod est corrumpatur, ex eo quod fuit non erit. habebit igitur rursus ad opposita cognationem. Quare sicut harum quæ sunt in generatione & corruptione rerum prouentus indefinitus est, ita quoque & contradictionum partes, quanquam in tota contradictione una uera sit, altera falsa. Indefinitum enim & indiscretum est, quæ una harum uera sit, quæ altera falsa.

Horum enim necesse est alteram partem contradictionis ueram esse uel falsam. Non tamen hoc uel illud, sed utrumlibet: & magis quidem alteram ueram, non tamen iam ueram uel falsam. Quare manifestum est, quoniam non est necesse omnis affirmationis & negationis oppositarum, hanc quidem ueram, illam uero falsam esse.

43. Docuit supra nos in his quæ utrumlibet sunt rebus, contradictionis unam partem non esse definite ueram, falsam uero alteram definite, nunc a frequentiori & a rariori argumentum trahit. Supra namque monstrauit esse quasdam res, quæ frequentius quidem contingant, non tamen intercisum sit, ut & opposita aliquando obtingant. Contingit enim ut rarius infrequentiusq; contingant. Ergo si in his quæcunque in pluribus eueniunt, non necesse est unam ueram esse, alteram falsam. Iccirco quotiens quicunque dixerit hominem in senectute canescere, & hoc ex necessitate esse proculcat, mentietur. potest enim & non canescere. Si in his ergo non est definite una uera, altera falsa, in quibus una res frequentius euenit, rarius altera, multo minus in his in quibus oppositorum euentus æqualis est. & uerum est quidem dicere quod hoc contingit frequentius, non tamen omnino, quod ita contingit. iccirco quia licet rarius, tamen contingit oppositum. Quod si neque in his quæ in pluribus prædicantur, una definite uera est, altera falsa, & multo minus in his quorum æqualiter indiscretus euentus est manifestum est in futuris & contingentibus propositionibus non esse ueram unam, alteram falsam. Hoc enim in principio ut monstraret, ualidissima argumentatione contendit.

Neque enim quemadmodum in his quæ sunt, sic se res habet etiam in his quæ non sunt, possibilibus tamen esse uel nõ esse, sed quemadmodum dictum est.

44. Ad diuisionem temporum in principio factam totam reuocat quæstionem. Ait enim eas prius propositiones quæ fierent, aut in præsenti, aut in futuro, aut in præterito prædicari. & eas quidem quæ de præterito, uel præsenti dicerentur, definitam ueritatem uel falsitatem habere, siue in sempiternis & diuinis rebus dicerentur, siue in nascentibus & morienti-

bus.in quibus utrumlibet contingeret, ut haberent ad opposita cognationem: in futuris uero si de diuinis quidem rebus aliquis & immutabilibus loqueretur, eodem modo unam ueram definite, alteram falsam esse definite. Non enim habent huiusmodi naturę ad opposita cognationem. In his autem quę in generatione & corruptione essent de futuro prædicatis uel affirmatiue uel negatiue, non eundem esse modum ueritatis definite, sed totius quidem contradictionis unam partem ueram esse, alteram falsam. definite autem unam ueram, definite alteram falsam, minime. Nunc autem non utraque tempora posuit præsens scilicet & præteritum, sed tantum præsens. Dixit enim. Neq; enim quemadmodum in his quæ sunt; id est in his quæ præsentia sunt. Quod uero ait in his quæ nõ sunt, possibilibus tamen esse, de futuris loquitur, quæ cum nõ sint, tamen esse possunt. Non enim sic se habet in præsenti prędicta propositio, quemadmodum in futuro, in his scilicet quæ utrumlibet sunt, & in generatione & corruptione consistunt. In illis enim, id est præsentibus & præteritis definite una uera est, altera falsa. In his uero, id est futuris & contingentibus, ueritas & falsitas propositionum nulla definitione constringitur. Sed quoniam de futuris propositionibus Aristotelicam sententiam quantum facultas fuit, diligenter expressimus, prolixitatem uoluminis terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de Interpretatione.

LIBER QVARTVS.

ST siquidem libri huius, qui de interpretatione apud Latinos, apud Græcos uero [illegible] inscribitur, obscura orationis series, obscuris adiecta sententijs. atq; ideo non hanc magnis expedissem uoluminibus, nisi etiam, nihil labori concedens, quam possem planissime, quod in prima editione altitudinis & subtilitatis omiseram, secunda commentatione complerem. Sed danda est prolixitati uenia, & operis longitudo libri obscuritate pensanda est. Sunt tamen gradus apud nos satisfacientes lectoris & diligentiæ & studio cupientis facillime magna cognoscere. Huius enim libri, post has geminas commentationes, quoddam breuiarium faciemus, ita ut in quibusdam & fere in omnibus Aristotelis ipsius uerbis utamur. tantum quod ille breuitate dixit obscure, nos aliquibus additis dulciorem seriem adiectione faciamus. ut quasi intertextus breuitatem commentationisque diffusionem, medius ingrediatur stylus, diffuse dicta colligens. & angustissime scripta diffundens. atque hæc posterius. Nunc uero, quoniam ab Aristotele supra monstratum est, in futuro contingentium propositionum ueritatem, & falsitatem non stabili, neque definita ratione esse diuisam, & quidquid supra latissima disputatio cõplexa est. nunc inquam eius hæc intentio est, ut categoricarũ propositionum numerum tradat, quæcunq; cum definito uel infinito nomine simpliciter fiunt. Primo enim uolumine dictum est nomen esse, ut homo: infinitum nomen, ut non homo. Prædicatiuæ autem & categoricæ propositiones sunt, quæ duobus tantum simplicibus terminis constant. hæ, siue cum finito nomine sunt, ut est homo ambulat. siue cum nomine infinito, ut est non homo ambulat. Harum igitur propositionum categoricarum atque simplicium tradere numerum contendit, quæcunque fiunt adiectione nominis infiniti. Sed quoniã propositiones omnes aut secundum qualitatem differunt, aut secundum quãtitatem. Secundum qualitatem, ꝙ hæc quidem affirmatiua est, illa uero negatiua. Secundum quantitatem uero, ꝙ hæc quidem plura complectitur, illa uero pauca. Secundum quam differentiam hæ propositiones, quæ dicuntur homo ambulat. & rursus, non homo ambulat, a se differunt, aut secundum quantitatem, aut secundum qualitatem. Nam quod dico, homo ambulat, qualitatem quandam substantiæ. i. hominem ambulare designat, & rem definitam atque substantiam quæ unam speciem ambulabilem esse pronunciat. Quod autẽ dico, non homo ambulat, hominem quidem rem definitam tollo, innumerabilia uero significo quare illa quidem quæ dicit, homo ambulat, secundum qualitatem: quæ uero non homo ambulat, uidebitur secundum quantitatem potius discrepare. An certe illud magis est uerius, ut quod dico, homo ambulat: homo simplex nomen quasi affirmationi est proximum. quod uero dico non homo ambulat, non homo infinitum nomen negationi uidetur esse consimile. Sed affirmatio & negatio secundum qualitatem differunt. hęc autem affirmationi sunt negationique consimilia. Qualitate igitur potius quam ulla discrepant quantitate. An magis illud est uerius. quod quemadmodum se habet propositio quæ dicit, Socrates ambulat, ad eam quæ dicit, quidam homo ambulat, Ita sese habet homo ambulat, ad eam quæ dicit, non homo ambulat. Propositio namque quæ est quidam homo ambulat, si plures ambulant, necesse est ut uera sit Si autem plures ambulent, ut Socrates ambulet non est necesse. possunt enim plures ambulare, & Socrates non ambulare. Sed cum plures ambulant quidam homo ambulat. hoc autem ideo euenit, quia quod dicimus quidam homo ambulat, particularitatem iungimus uniuersalitati, id est homini. & siqui sub ipsa uniuersalitate sunt. i. sub homine, ambulantes sunt, eam quæ dicit quidam homo ambulat, ueram esse necesse est. At uero cum dicitur Socrates ambulat, quoniam Socrates circa unius cuiusdam proprietatem est. nisi ipse Socrates ambulauerit, quanquam omnes homines ambulent, non est uerum dicere Socrates ambulat. sicut ergo quidam homo ambulat definite uerum est. si plures ambulant. Non autem, Socrates ambulat, quamuis plures ambulent, nisi ipse Socrates ambulet: sic etiam in eo quod est homo & nõ homo, qui dicit homo ambulat, dicit quod quoddam animal ambulat, & hoc nomine & qualitate determinat dicens, homo ambulat. qui uero dicit, non homo ambulat, nõ quidem omnia subruit, sed hominem tantum: cetera uero animalia ambulabilia esse pronũciat Ergo siue equus, siue bos, siue leo ambulat, uerum est, non homo ambulat, sed non est uerum, homo ambulat, si non homo ipse ambulet. Quare quemadmodum se habet quidam homo ambulat ad Socrates ambulat, quod illic si plures homines ambularent, uerum erat, quidam homo ambulat, nõ etiam Socrates ambulat. nisi ipse Socrates ambularet: ita quoque in eo quod est homo ambulat, & non homo ambulat, dici potest Nam si plura quæ sunt non homines, ambulent, uerum est dicere, quod non homo ambulat. non autem uerum est dicere quod homo ambulat. nisi ipse homo ambulet. Secundum definitionem ergo potius & proprietatem uidentur discrepare, quam secundum aliquam totam quantitatem, uel partem quantitatis. uel rursus secundum aliquam qualitatem. Nam sicut posterius demonstrabitur ea quæ dicit, non homo ambulat, affirmatio potius quam negatio est, atque hæc hactenus prædixisse sufficiat.

DE COPIA ENVNCIATIONVM.

QVONIAM *autem est affirmatio de aliquo significans aliquid, hoc autem est uel nomen uel innominatum. unum autem oportet esse, & de uno, id quod est in affirmatione. Nomen autem dictum est, & innominatum prius. non homo enim nomen quidem non dico, sed nomen infinitum. Vnum enim significat quodammodo infinitum nomen. Quemadmodum & non currit, non uerbum dico, sed infinitum uerbum. Erit omnis affirmatio & negatio, uel ex nomine & uerbo, uel ex infinito nomine & uerbo. Præter uerbum autem nulla affirmatio uel negatio est: est enim, uel erit, uel fuit, uel fit, uel quæcunque alia huiusmodi uerba, ex his sunt, quæ sunt posita, consignificant enim tempus. Quare prima erit affirmatio & negatio, est homo, non est homo, deinde, est non homo, non est non homo. Rursus, est omnis homo, non est omnis homo, est omnis non homo, non est omnis non homo, & in extrinsecus temporibus eadem est ratio.*

41. In secundo (ut arbitror) libro prædiximus omnem enunciationem simplicem s. prædicatiuam ex subiecto & prædicato consistere. Quorum semper prædicatio aut uerbum esset,

aut

aut quod idem posset, tanquam si uerbi dictio poneretur, ut cum dicimus, homo ambulat, uerbum ponitur. cum uero dicimus, homo rationalis subaudiatur hic uerbum est, ut totus intellectus sit, homo rationalis est. Quocirca necesse est, aut uerbum semper esse prædicatum, aut quod sit uerbo consimile, idemque in enunciationibus possit. Quod uero subiectum esset, aut omnino nomen esset, aut quod uice nominis fungeretur. Quocirca illud maxime colligendum est, omne in categorica propositione subiectum, esse nomen, omne uero prædicatum, uerbum. Sed quoniam cum de nomine loqueretur, aliud quoddam nomen introduxit, ut simpliciter quidem & per se nomen non esset, subditum tamen nomen uocaretur id quod cum negatiua particula profertur. omnis autem propositio ex nominis subiectione constitit. est autem categorica propositio quæ aliquid de aliquo prædicat, uel negat, & de quo prædicat quidem nomen est. quoniamque in nomine infinitum etiam nomen dicitur, necesse est semper categoricam propositionem, aut nomen habere subiectum, aut illud quod infinitum dicitur. Infinitum uero nomen est quod ipse nunc innominatum uocat. Omnis ergo propositio prædicatiua in duas diuiditur species. aut enim ex infinito nomine subiectum est, aut ex simplici & finito. Ex infinito quidem, quemadmodum cum dico non homo ambulat. ex finito autem & simplici, ut homo ambulat. Huius autem quæ ex finito & simplici est, species sunt duæ, quæ aut uniuersale nomen subijcit, ut homo ambulat, aut singulare, ut Socrates ambulat. Quare ita fit diuisio. Omnium enunciationum simplicium, quæ duobus terminis constant, aliæ sunt ex infinito nomine subiecto, aliæ uero ex finito & simplici: earum quæ simplex habent subiectum, Aliæ sunt quæ uniuersale simplex subijciunt. Aliæ quæ singulare. Supra uero docuit quæ sint differentiæ propositionum, simplex nomen in subiecto ponentium. quod aliæ sunt uniuersales, aliæ sunt particulares, aliæ sunt indefinitæ, & secundum quantitatem quidem hoc modo differunt. Secundum qualitatem uero, quod aliæ affirmatiuæ sunt, aliæ negatiuæ. Idem quoque in his propositionibus quæ ex infinito nomine subiecto enunciantur. Aliæ namque eorum indefinitæ sunt aliæ definitæ. Definitarum, aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares, hic quoque secundum quantitatem, nec minus secundum qualitatem eædem infinitorum quoque nominum in propositionibus differentiæ sunt. Dicimus enim alias esse affirmatiuas, alias negatiuas, subiecta uero descriptio docet, quæ sint affirmatiuæ simplices & quæ sint negatiuæ. & rursus quæ sint affirmatiuæ ex infinito nomine, & quæ negatiuæ: easque omnes in proprijs determinationibus adnumerauimus, nec minus etiam indefinitas in utraque specie propositionum posuimus, singulare habentibus subiectum simplicibus propositionibus relictis. Sunt enim indefinitæ propositiones simplices hæ, homo ambulat, homo nõ ambulat, contra eas uero diuisæ secundum nomen infinitum hæ. Non homo ambulat, non homo non ambulat. Vniuersales ex simplici subiecto nomine sunt hæ. Omnis homo ambulat, nullus homo ambulat. Contra has uero diuisæ ex infinito nomine uniuersales. Omnis non homo ambulat, nullus non homo ambulat. Rursus particulares ex simplici nomine subiecto sunt hæ. Quidam homo ambulat, quidam homo non ambulat. Rursus particulares contra has diuisæ ex infinito nomine subiecto sunt hæ. Quidam non homo ambulat, quidam non homo non ambulat. hoc autem subiecta descriptione declaratur.

Indefinitæ ex simplici nomine subiecto.	
Homo ambulat	Homo non ambulat
Indefinitæ ex infinito nomine subiecto.	
Non homo ambulat	Non homo non ambulat
Vniuersales ex simplici nomine subiecto.	
Omnis homo ambulat	Nullus homo ambulat
Vniuersales ex infinito nomine subiecto.	
Omnis non homo ambulat	Nullus non homo ambulat
Particulares ex simplici nomine subiecto.	
Quidam homo ambulat	Quidam homo non ambulat
Particulares ex infinito nomine subiecto.	
Quidam non homo ambulat	Quidam non hõ non ambulat.

Hæc ergo partiens, & de propositionibus ex duobus terminis constitutis faciens propositionem, inquit omnes ex subiecto fieri nominatæ propositiones, & eas tantum ad diuisionem formæ quæ ex infinito nomine, & finito nomine fiunt. faciens huiusmodi diuisionem principalem, ut sit. Propositionem, aliæ sunt ex finito nomine, aliæ ex infinito. Oportuerat quidem uolentem cuncta partiri ad differentias propositionum non solum infinita sumere nomina, sed etiam uerba. Sed quoniam nouerat nomen quidem infinitum conseruare propositionem quam inuenisset, ut si in affirmatiua diceretur, affirmatiuam seruaret enunciationem, ut est non homo ambulat. Si negatiua, negatiuam seruaret enunciationem, negatiua autem est, ut est non homo non ambulat. Verba uero quæ sunt infinita iuncta in propositione non affirmationem, sed perficere negationem, iccirco de his reticuit. Quod hæc magis quę ex uerbo infinito sunt ad unam qualitatem pertinent propositionum, id est ad negatiuam. Sēper enim fit ex infinito uerbo negatio. Hæc igitur colligens ait. Quoniam autem est de aliquo subiecto affirmatio significans aliquid prædicans, hoc est quoniam omnis propositio est ex subiecto & prædicato. quod autem subiectum est, uel nomen, uel innominatum. Innominatum autem est, quod propositum nomen subruit, ut est, non homo. Nomen enim. quod est homo, differt a nominis infiniti prolatione, quod est non homo, atque ideo & innominatum uocauit. Qualis autem debeat esse propositio de qua tractat, ostendit dicens, unum autem oportere esse, & de uno hoc quod est in affirmatione. i. ex duobus terminis propositionem oportere consistere. Commemorat quoque, quid sit innominatum se supra dixisse. quoniam quod dicimus non homo, nomen quidem Aristoteles non diceret, sed quod nomen simpliciter non uocaret, hoc, addito infinito, nomen diceret infinitum, iccirco quoniam unum quidem significat, sed infinitum: nomen enim quod ipsam significationem eius quod dicimus homo tollit, id est non homo unum est; & unam per se significationem subripiens, multa sunt quæ intelligentium sensibus relinquuntur. Commemorat etiam quemadmodum non currit, uerbum superius infinitum uocauit & nō simpliciter uerbum. Quoniam ergo aliquid de aliquo affirmatio est, hoc autem, quod subiectum est, aut nomen esse oportet, aut innominatum, id est infinitum nomen. Duplex propositionis species inuenitur. Omnis enim affirmatio uel ex finito nomine est, & uerbo: uel ex infinito nomine & uerbo eodem quoq; modo & negatio. Neque enim reperietur unquam ulla affirmatio, cuius negatio inueniri nō possit. Quod si duplex est species affirmationum, duplex quoque est species negationum. Illud quoque commemorat quod supra iam dixit. Nam licet ex nomine & uerbo, & rursus ex eo quod non est nomen, sed infinitum nomen, & uerbo fiat affirmatio, & negatio prædicatiua i. categorica tamen sit præter uerbum ulla affirmatio atq; negatio, aut præter id quod idem significet quod uerbum, uel in subaudictione, uel aliquo alio modo, fieri non posset. Pone quoq; uerba quæ pone in omnibus propositionibus, aut ipsa cadunt, aut quæ idē ualent. Est enim inquit, uel erit, uel fuit, uel quæcunque alia consignificant tempus, uerba sunt, ut doceri ex his possumus, quæ ante posita sunt, atque concessa, cum definitio uerborum diceretur, uerba esse quæ consignificarent tempus. Quare, si hæc consignificant tempus, non est dubium quin uerba sint, sed præter hæc, aut præter idem ualentia, nulla propositio est. Recte igitur dictum est, præter uerba prædicatiuam propositionem non posse constitui. Iuste tamen aliquis quæstionem uideatur opponere. Cur, cum iam dixerit præter uerbum enunciationes nulla ratione posse cōstitui, nunc idem repetit, quasi nihil de hoc antea prædixisset, sed superfluum uideri non debet. Quoniam enim finitum nomen cum negatiua particula, nomen est infinitum, iccirco putaretur fortasse negatio esse, quod dicimus non homo. quod si hęc est negatio, homo est affirmatio. Ne in hunc ergo quisquam laberetur errorem, hoc dixit, & congrue repetiuit, quod præter uerbum enunciatio esse non potest, tanquam si diceret, nemo arbitretur infinitum nomen esse negationem, nec nomen affirmationem. Præter uerbum enim affirmatio & negatio nulla potest unquam ratione constitui. In hoc illud quoque notauerat, quod uerbum infinitum, & negationem significaret, infinitum uerbum. Id enim quod dicimus, non ambulat, & infinitum uerbum est, & negatio. sed per se quidem si dicatur simplex sine aliquibus alijs adiectionibus infinitum uerbum est. Sin uero cum nomine aut cum infinito nomine proferatur, non iam uerbum infinitum, sed negatio accipitur: ut non, negatiua particula, iuncta cum ambulat, infinitum uerbum efficit non ambulat, sed in propo-

sitione, quæ est homo non ambulat, hominem non ambulare designat: atque ideo ait, subiecta quidem in propositionibus posse esse, uel nomina, uel infinita nomina, prędicata uero pręter uerba esse non posse. Nam siue in affirmationibus quis ponat, id uerbum sine dubio prædicauit, siue in negationibus, est non infinitum uerbum, sed tantum uerbum, cui addita non particula totam qualitatem propositionis ex affirmatiua in negatiuam commutat. Quare recte nullam differentiam propositionum de infinitis uerbis fecit. Infinita enim uerba tunc sunt infinita, cum sola sunt. Si uero cum infinito nomine iungâtur aut finito nomine, non infinita uerba iam sunt, sed finita. Cum, negatione tamen in tota propositione intelliguntur. Si ergo quemadmodum Stoici uolunt ad nomina negationes ponerentur: ut esset non homo ambulat negatio: ambiguum esse posset cum dicimus non homo, an infinitum nomen esset, an uero finitum cum negatione coniunctum. Sed quoniam Aristoteli placet uerbis negationes oportere coniungi: infinita magis uerba ambigui intellectus sunt, an infinita uideantur, an cum negatione finita. Atque ideo ita discernitur, sumptum cum nomine infinitum uerbum negatio fit, & negatiua propositio, ut est, homo non ambulat. Per se uero dictum infinitum uerbum est, ut non ambulat. Atque ideo hic solam differentiam nominum, & infinitorum nominum in propositionibus dedit, non etiam infinitorum uerborum, idcirco quòd de coniunctis loquebatur. s. de nominibus uel infinitis nominibus atque uerbis. In qua coniunctione id quod per se infinitum uerbum dicitur, negatio est. Neque enim oportet, sicut omnis propositio, aut ex finito nomine, aut ex infinito constat: ita quoque, aut ex finito uerbo aut ex infinito constare. Infinitum enim uerbum in propositionibus non est sed quoties aliquid (ut dictum est) tale per se ponitur, finitum quidem uerbum est: sed illi coniuncta negatio totam propositionem priuat ac destruit & uerbum quidem infinitum iunctum nominibus negationẽ, ut faciat necesse est: nomen uero infinitum iunctum uerbo nõ necesse est, ut faciat negationem. Quod enim dicimus non homo ambulat, affirmatio, non negatio est. Ergo quoniam affirmationem oportet aliquid de aliquo significare. nomẽ autem infinitum est aliquid: quoties dicimus non homo ambulat: ambulationem id est aliquid de non homine id est de aliquo prædicamus. Sed si dicamus non ambulat non potius de aliquo prædicamus aliquid: sed ab aliquo tollimus. Qui enim dicit homo non ambulat: ambulationem ab homine tollit: non de homine prædicat. Quare negatio potius quam affirmatio est. Si enim affirmatio esset, id est si uerbũ esset infinitum, aliquid de aliquo prædicaret: nunc autem aliquid ab aliquo tollit. Nõ est igitur uerbum infinitum, sed potius negatio, quoties in tota sumitur propositione. Numerum uero propositionum, quas nos supra quoque descripsimus, ipse subiecit: & infinitas quidem prius post uero contraiacentes. quòd siquis ad illa reuertitur & hic intendit animum: in quo uel nostra uel Aristotelis dispositio discrepet: diligenter agnoscit. Nos enim & contrarias proposuimus, & subcontrarias. Aristoteles uero solum contradictorie sibimet contraiacentes oppositasque proposuit: sed Aristoteles non solum in præsenti tempore easdem propositionum dicit esse differẽtias quas proposuit, sed etiam in alijs quoque duobus temporibus quæ extrinsecus sunt. extrinsecus autem tempora uocat, quæ præter præsens sunt, prę teritum. s. & futurum.

Quando autem, est, tertium adiacens prædicatur: dupliciter tunc dicuntur oppositiones. Dico autem, ut est iustus homo. Est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione. Quare quatuor erunt istæ. quarum duæ quidem ad affirmationem & negationem sese habebunt secundum consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime. Dico autem: quod est: aut iusto adiacebit, aut non iusto. Quare etiam negatio. Quatuor ergo erunt. intelligimus uero quod dicitur ex ijs quæ subscripta sunt, Est iustus homo. Huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. Huius negatio, non est non iustus homo: est enim hoc loco & non est, iusto & non iusto adiacet. Hæc igitur quemadmodum in resolutorijs dictum est, sic sunt disposita.

46. Quod autem dicitur perobscurum est, & expositum a pluribus incurate: quorum cum iudicio competenti enumerabo sententias. Postquam de his propositionibus expediuit, quæ duobus cõstiterant terminis: & subiectum habuerant aut nomen, aut (ut ipse ait) innominatum, id est infinitum nomen, nunc ad eas transit in quibus est, tertium adiacens prædicatur uno subiecto duobus prædicatis. ut in eo quod dicimus, homo iustus est: homo subiectum est, & iustus, & est, utraque prædicantur. Ergo in hoc duo sunt prædicata: unum uero subiectum: & fortasse aliquis inquirat cur ita dixerit. Quando autem, est, tertium adiacens prædicatur, non enim tertium prædicatur, sed secundum. Duo enim sunt quæ prædicantur, unũ uero subiectum est. Sed non ita dictum est quasi est in propositione quæ dicit homo iustus est, tertium prædicaretur: sed quòd adiacet tertium & prædicatur. ergo quod dicitur tertiũ ad adiacere refertur: etenim in ea ipsa propositione quę dicit, homo iustus est: est tertium adiacet: prædicatum autem iam nõ tertium, sed secundum. Ergo tertium numeratum adiacet: secundum uero numeratum prædicatur: hoc est igitur quod ait. Quando est tertium adiacens prædicatur, non q tertium prædicatur: sed prædicatur tertium adiacens. i. tertio loco. facit igitur tunc in his propositionibus cõsiderationem in quibus, est, tertium adiacens est: secundum prædicatum. & sicut in his in quibus tantum prædicatur est: non etiam adiacens prędicabatur: ut homo est, de subiecto considerationem fecit: quot modis subiectum sumptum differentias faceret propositionum. Aut enim nomen dicebat esse subiectum, aut infinitũ nomen. Ita hic nunc de prædicato loquitur, & de prædicati differentijs tractat. In his enim propositionibus in quibus est tertium adiacens prædicatur: sumptum prædicatum alias nomen, alias infinitum nomen facit differentias propositionum. Prædicatum autem dico in ea propositione quæ proponit homo iustus est, iustus: hoc enim prædicatum de homine est: est autem non prædicatur. Sed tertium adiacens prædicatur, id est secundo loco: & adiacens iusto. tertium uero in tota propositione prædicatur: non quasi quædam pars totius propositionis, sed potius demonstratio qualitatis hoc enim quod dicimus est, non constituit propositionem totam, sed qualis sit, idest quòd est affirmatiua demonstrat: atq; ideo non dixit tertium prædicatur tantum, sed tertium adiacens prædicatur. Non enim positum est tertium prædicatum solum. sed adiacens tertium secundo loco & (quemadmodum dictum est) accidenter prædicatur. potest autem & sic intelligi. Idcirco dixisse Aristotelem, est in his tertium adiacens prædicari, quoniam possit aliquoties & per se prædicari: ut siquis dicat Socrates philosophus est ut propositio hęc hoc sentiat. Socrates philosophus uiuit. Est enim pro uiuit positum est. Siquis ergo sic dicat duo inueniuntur subiecta. est uero solum prædicatur: non etiam adiacens. Quod enim dicimus, Socrates philosophus, utraque subiecta sunt. est enim prædicatur solum. siquis autem dicat sic, Socrates philosophus est, ut non iam Socratẽ philosophum esse atque uiuere, sed Socratem philosophari. & philosophum esse enunciatione significet, tunc inuenitur unũ subiectum & duo prædicata. Socrates enim subiectum est, philosophus autem & est prædicata, quorum philosophus quidẽ principaliter prædicatur. Est autem adiacens nomini, quod est philosophus, & ipsum prædicatur. sed non simpliciter prædicatur, sed adiacens. Sunt autem aliæ propositiones hoc modo, Socrates in Lycæo disputat. Et sunt hæ ex tribus terminis. Sed de hac interim propositionum natura nihil tractat, sed de his solum in quibus est tertium adiacens prædicatur, ut est, homo iustus est, sed de his duas quidem oppositiones. Quocirca recte duas oppositiones quatuor propositionum sunt. hoc autem huiusmodi est. Quando, est, tertium adiacens prædicatur: quod principaliter prædicatur, aut nomen erit, aut infinitum nomen. Et hęc aut affirmatiue prędicanda sunt, aut negatiue. Quocirca simplicis nominis affirmatio & simplicis nominis negatio, una est oppositio: & duæ propositiones. Finitum autem & infinitum hic non subiectum, sed sumitur prædicatum: ut in eo quod est, homo iustus est, iustus prædicatur. hoc autem nomen erit, aut infinitum nomen. Fiunt ergo ex his duæ affirmationes, & negationes: homo iustus est: homo est non iustus: non est non iustus homo. non est iustus homo. Atque hoc quidem in indefinitis. Posterius autem monstrabitur hoc etiam in his esse, quæ determinationem habent uniuersalitatis uel particularitatis. Nunc autem horum ordo subiectus numerum oppositionemq; declarat.

Affirmatio

Affirmatio simplex		Negatio simplex
Homo iustus est	oppositio una	Hō iustus non est.
Affirmatiu ex infinito.		Negatio ex infinito
Hō non iustus est	oppositio una	Hō nō iustus nō est.

Simplices in suprapostita descriptione propositiones uocauit: in quibus nomen prædicatur, ut homo iustus est, homo iustus non est. Ex infinitis autem in quibus nomen infinitū principaliter prædicatur: ut homo non iustus est, homo non iustus nō est. Siue autem est primo prædicatur, siue postea, idem est. Nec hoc turbet quod Aristot. est primum dixit; nos uero postremum, sed idem est. Sunt igitur oppositiones duæ, propositiones uero quatuor. & hæ quatuor propositiones ex senario propositionum numero ad pauciora reductæ sunt. Si enim simplices, & ex duobus terminis fuissent, hoc modo essent homo est, homo non est, iustus est, iustus non est. non iustus est, non iustus non est, & essent hæ sex propositiones. Posset quidem adijci hoc etiam, ut de infinito nomine subiecto fierent propositiones, ut est, non homo est, non homo non est. Sed de his posterius dicit. Nunc autem sex illæ simplices in quatuor reductæ sunt, idcirco quòd res simplices iunctæ naturaliter redeunt pauciores. Coniunctio enim ipsa numerum minuit: ut si sint decem res, & singulæ singolis iungantur, ut binæ fiant, quinarius numerus coniunctionis redit. Ita enim hoc modo sex erāt propositiones (ut supra docui) quæ & simpliciter dicerentur. sed hæ astrictæ sunt, & cōiunctione diminutæ sunt. Nam quod proposuerunt istæ quatuor, homo est, homo non est. iustus est, iustus non est. hæ coniunctione in duas reductæ sunt: iunctus enim homo cum iusto duas propositiones fecerunt, homo iustus est, homo iustus non est. Rursus ad eundem ipsum hominem, infinitum cum prædicatur: aliæ duæ propositiones ex infinito prædicato rationabiliter oriuntur. homo non iustus est, homo non iustus non est: quarum duæ oppositiones sunt, propositiones uero quatuor. Ita igitur ex sex propositionibus, idest est homo, non est homo. est iustus, non est iustus, est non iustus, non est non iustus. quæ cum sint sex propositiones, tres tantum habent oppositiones, homo iusto & homo non iusto subiectus, quatuor solas propositiones fecit: duplicem uero oppositionem. Qui uero dixerunt numerosiores fieri propositiones ex his, in quibus est adiacens prædicatur: quam ex his quæ duobus terminis constarent: illos non intellexisse rerum naturam manifestum est. quæ ita fert, ut semper ex pluribus simplicibus rariores redeant res paucioresq; coniunctæ. Ait igitur in his quibus est tertium adiacens prædicatur, ut hoc quod ait tertium non ad prædicationem referatur potius quàm ad ordinem, ut ipse distinxit dicens. Dico autem ut est iustus homo: est tertium dico adiacere nomen uel uerbum in affirmatione: non inquit tertium prædicari, sed adiacere tertium: sed ad ordinem scilicet non ad prædicationem refert, ut tertium quidem adiaceret. Adiacens autem prædicaretur, id est non simpliciter prædicaretur. Neq; enim superius est terminatum: ut in propositione, est, sit terminus. Atq; ideo siquis resoluere propositiones uelit in suos terminos: ille non resoluit in est: sed in eo quod est homo, & iustus est. & erit duo termini subiectus quidem, homo prædicatus uero, iustus. Est autem quòd adiacens prædicatur, & tertium adiacens, nō in terminis: sed in qualitate potius propositionis (ut dictum est) accipitur. Nomen autem uel uerbum ait propter hanc causam, tertium enim nomē adiacere dixit, est: ut doceret prima duo esse homo scilicet & iustus: idcirco autem ait nomen, uel uerbum, quoniam uerba quoque nomina sunt. Hoc autem prius dixit dicens: ipsa quidem secundum se dicta uerba, nomina sunt. Postquam igitur dixit, quid uellet ostēdere per id quod ait, est tertium adiacens prædicatur, quoniam quantum ad ordinem non ad prædicationem refertur, subter exposuit quot fierent propositiones dicens. Quare quatuor illæ erunt. Dixit autem in his quatuor communem accidentiam, quam paulopost diligēter exponam. Quod autem accidit hoc est. Cum sint quatuor propositiones, quas positurus est. Duæ ipsarum sese ad affirmationem & negationem ita habebunt secundum consequentiā, ut priuationes: duæ uero minime. Sed hanc in his propositionibus accidentiam paulopost demonstrabo. Nunc autem illud respiciamus quemadmodum ipsæ quatuor fieri propositiones dicat. Ait enim, dico autem quoniam est, aut iusto adiacebit, aut non iusto. Fiet enim duplex propositio, Si aut iusto, aut nō iusto est adiacet hoc modo, est iustus homo, est non iustus homo. Quare, inquit, si est affirmatiuo modo positum, nunc quidem cum iusto, nunc autem cum non iusto geminas facit propositiones, affirmatiuas, idem quoq; est cum negatione coniunctū, id est non, geminas quoq; facit negationes. Eas scilicet, quæ sunt, non est homo iustus, non est homo non iustus. hoc est autem quod ait, Dico autem quod est, aut iusto, aut nō iusto adiacebit. Si enim adiacet iusto, facit hanc affirmationē, est iustus homo si adiacet non iusto, facit hanc affirmationem, est non iustus homo. Quare etiam negatio iuncta cum est idē facit. hæc igitur negatio quæ est non, copulata iusto & non iusto duas faciet negationes contra eas, quæ supra diximus, propositiones. Si enim addatur iusto, talem facit negationem, nō est iustus homo, si non iusto, non est non iustus homo. hoc autem cur euenit, quoniam est & non est iusto, & non iusto adiacet, est cum iusto & non iusto duas faciens propositiones. Nō est, iterum negatio cum iusto & non iusto alias duas negationes. Ex quibus quatuor duæ oppositiones sunt, ut ait supra. Quando est tertium adiacens prædicatur, dupliciter dicuntur oppositiones. Quare sensus sese totus hoc modo habet. Sed quoniam est quoque alia descriptio loci quæ sic dicit, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, quare & negatio, quatuor ergo propositiones erunt. Intelligimus autem quod diximus ex his quæ subscripta sunt. Est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo. huius negatio, non est non iustus homo. est enim hoc loco & non est, homini & non homini adiacet. turbabat expositores, & dubitabant, quid hoc esset quod cum supra dixisset, Dico autem quod est aut homini adiacebit, aut non homini, in eorum exemplo & dispositione est non apposuit homini, aut non homini, sed iusto non iusto dicens. Intelligimus uero quod dicitur ex ijs quæ subscripta sunt, est iustus homo, huius negatio, non est iustus homo. Est non iustus homo, huius negatio, non est non iustus homo. & postquam iusto & non iusto est & non est apposuit, quod ante non dixit, sed ad hominem & non hominem est adiacere proposuit, postea infert. Est autem hoc loco homini adiacet. & non homini, qui posuerat iusto & non iusto, & non est adiacere. unde Alexander quoque dicit scripturæ esse culpam, non philosophi recte dicentis & emendandam esse scripturam sed non eum oportuit confundi si pro homine & non homine iustum & non iustum intulit. hæc enim, exempla sunt potius, quam propositionum necessitas. quod enim dixit est homini, & non homini adiacere, ita sumpsit, tanquam si homo prædicaretur. ut in eo quod est Socrates, homo est, uel rursus Socrates non homo est. Ergo uolens sumere quodcunque prædicatum, nunc quidem simplex, nunc autem infinitum, intulit iustum & non iustum indifferenter habens, an homo & non homo prædicaretur, an iustus & non iustus, solum in prædicato alias sumeretur nomen, alias infinitum nomen. Non ergo oportuit Alexandrum conturbari, aliosque in hac scriptione, in qua nos philosophus exercere uoluit, sicut Porphyrium, & Herminum non turbabat, qui dicunt exempla hic esse finiti prædicati & infiniti, in quibus quodlibet prædicatum sit, æque accipi oportere. uel sic, cum dixisset homini & non homini adiacere, est & non est, album, & non album postea intulisset, sufficeret. Hoc enim & illud prædicatum, alias finitum alias infinitum sumere in quibuscunque nominibus æque oportet. & quod homini ait & non homini adiacere est, & postea intulit iusto & non iusto, & subiecit hominem, non ita putandum est tanquam de subiectis, id est homine, & non homine loqui uoluerit, & postea per errorem intulerit in prædicato iusto & non iusto sed potius ipsum homini & non homini ita sumpsit, tanquam in aliquo prædicaretur. ut sicut dictum est, Socrates homo est, Socrates non homo est. hic ergo homo & non homo prædicatur. Rursus siquis dicat homo iustus est, homo non iustus est, nihil differt. Eodem enim modo prædicatum in una propositione simplex sumptum est: in altera infinitum, uelut si dicam nix alba est, nix non alba est, eodem modo. non ergo culpanda est scriptura quæ dum prius proposuisset homini & non homini adiacere est, iustum & non iustum intulit. Nihil enim interest siue iustum aut non iustum prædicetur, siue homo aut nō homo, dūmodo prædicationem alias infinitam, alias sumat finitam tūc, cum est tertium adiacens prædicatur. Exercere igitur intelligētiam nostram actionemque philosophus uoluit rerum omnium solertissimus, non scriptura falsa confundere, quando autem ea quæ superadixit colligens ait, Est enim hoc loco, & non

est, homini adiacet. Hoc sentit, quod in hac propositione, quæ dicit, homo iniustus est, quam supra proposuerat, iustus de homine prædicatur. Est autem adiacens iusto adiacebit & homini, & in ea, quæ dicit, homo iustus non est, quod iustus prædicatur de homine, non est autem adiacet. non est ergo homini quoque adiacebit. Hoc enim est, quod ait, Est enim hoc loco & non est homini adiacet. Nam si iustus prædicatur de homine, est autem & non est adiacet iusto: & homini quoq; adiacebit, ut dictum est. Hanc quoque scripturam emendandam esse, Alexander opinatur faciendumq; esse hoc modo. Sicut priua quoque exposuimus. Est enim hoc loco & non est, iusto & non iusto adiacet. Sed ordo quidem totius sententiæ diligenter expositus est, siue illa scriptio sit, siue illa, neutra enim mutanda est. Et una quidem plus habet exercitij, altera uero facilitatis. sed ad unam intelligentiam utraque perueniunt. Restat igitur ut quod ait, Quare idcirco quatuor istæ erunt, quarum quidem duæ ad affirmationem sese habent secundum consequentiam, ut priuationes: duæ uero minime, diligentius exponamus. Locus enim magna breuitate constrictus est, & nimia subtilitate ac obscuritate difficilis, & hunc quidem in prima editione huius operis transcurrentes exposuimus, atq; in eo breuissimam, ut in alijs quoque dedimus expositionem. Nunc autem quid in se sensus habeat ueri, quid ue hac breuitate latitet, quantum facultas suppetit, nos ipsi patefaciemus, & quantum ualet animum lector intendat. Cui si forte paulo obscuriora uidentur, rerum imputet difficultati: si uero planiora quam putauerit, suo gratiam debebit acumini. Sed prius quid de hoc loco Herminus arbitretur, quam possibiliter expediam. Ait Herminus tribus modis cum infinito nomine propositiones posse proferri: aut enim infinitum subiectum habent, ut non homo iustus est: aut infinitum prædicatum, ut homo non iustus est: aut infinitum subiectum, & infinitum prædicatum, ut non homo non iustus est. Harum igitur inquit, quæcunque ad prædicatum terminum habent nomen infinitum, similes sunt his quæ aliquam denunciat priuationem denunciat autem priuationem hæ quæ dicunt, homo iniustus est, homo iniustus non est. ergo huiusmodi, quę proponunt, homo iniustus est. homo iustus non est. ille. inquit, consentiunt quæ sunt ex infinito prædicato: ut ea quę est, homo non iustus est, homo non iustus non est. Idem enim est, inquit, esse hominem iniustum, quod hominem non iustum. Illæ uero quæ habent aut subiectum infinitum, ut est, non homo iustus est: aut utraque infinita, ut est, non homo non iustus est, non consentiunt ad priuatoriam propositionem: quæ est homo iniustus est. Nulla enim similitudo est eius propositionis quæ est: non homo iustus est, & eius quæ dicit, homo iniustus est. Nec uero eius quæ proponit, non homo non iustus est, & eius quę enunciat, homo iniustus non est. Nanque illæ quæ infinitum nomen habent in prædicatione, hæ priuatorijs consentiunt. Illæ uero propositiones quæ aut subiectum habent finitum, aut utraque infinita, priuatorijs longe diuersæ sunt. Sed hic Herminus longe a toto intellectu & ratione sententiæ discrepans has interposuit: quæ aut ex utrisque infinitis, aut ex subiecto fierent infinito. Quod autem esset quod ait secundum consequentiam, uel quæ duæ haberent se secundum consequentiam ut priuationes, quæ uero non, exponens nihil planum fecit: & sensus nihilo magis ante expositionem Hermini quam post expositionem obscurus est. Nos autem Porphyrium sequentes, eique doctissimo uiro consentientes hoc dicimus, esse quatuor propositiones, quarum duæ quidem ex finitis nominibus sunt: duæ uero ex infinitis nominibus prædicatis. Sunt autem ex finitis nominibus hoc modo affirmatio, est iustus homo. negatio, non est iustus homo. Ex infinitis uero nominibus prædicatis, affirmatio est quæ dicit est non iustus homo: negatio quæ proponit, non est non iustus homo. Sed has ex infinitis nominibus prædicatis propositiones in reliquo sermone infinitas uocabimus. ut affirmatio infinita sit in hac expositione, ea quæ dicit, est non iustus homo. negatio infinita, ea quæ dicit, non est non iustus homo: ut quod dicturi eramus, propositionem ex infinito nomine prædicato, hanc infinitam nominemus, illas autem duas quæ nullum nomen habent infinitum, nec subiectum nec prædicatum, simplices uocemus. Sunt ergo simplices propositiones hæ, est homo iustus, nō est homo iustus. Priuatorias autem propositiones uoco, quęcunq; habent priuationem. priuatoriæ autem sunt hoc modo, est iniustus homo, hæc enim iustitia subiectum priuat. & rursus, non est iniustus homo, hæc rursus, iniustitia subiectum priuat. ergo cum sint duæ propositiones simplices, una affirmatiua, altera negatiua: & sint aliæ duæ priuatoriæ, earum quoque una affirmatiua, altera negatiua: necnon etiam sint aliæ duæ infinitæ, affirmatiua rursus, & negatiua, dico quod quemadmodū se priuatoriæ propositiones, affirmatio scilicet & negatio, ad affirmationes & negationes simplices habuerint, sic se habebunt & quæ sunt infinitæ ad easdem ipsas simplices, id est secundum consequentiam. quod autem dico tale est; disponantur prius duæ simplices, id est affirmatio quæ dicit, est iustus homo, & rursus negatio quæ dicit, non est iustus homo: sub his autem disponantur priuatoriæ, sub affirmatione quidem simplici priuatoria negatiua, sub negatiua simplici affirmatiua priuatoria, ut sub ea quæ dicit: est homo iustus, ponatur quæ dicit, non est homo iniustus, & sub ea quæ dicit non est homo iustus, ponatur ea quæ proponit, est homo iniustus. Rursus sub priuatorijs disponantur infinitæ, sub affirmatione affirmatio, sub negatione negatio, sub affirmatione quidem priuatoria, quæ dicit, est iniustus homo. disponatur affirmatiua infinita, est non iustus homo, sub negatiua uero priuatoria quæ dicit, non est iniustus homo, ponatur negatiua infinita quæ dicit, nō est non iustus homo. hoc autem subiecta descriptio docet.

Affir.	Est iustus hō	Simplices	nō est iustus hō	Neg.
Neg.	Nō ē iniustus hō	Priuatoriæ	est iniustus hō	Affir.
Neg.	ñ est nō iustus hō	Infinitæ	est nō iustus hō	Affir.

His igitur ita dispositis dico, ꝙ quemadmodum se habent priuatoriæ, id est affirmatio & negatio, quæ dicūt, est iniustus homo. nō est iniustus homo. ad simplices quæ proponsit: est iustus homo, non est iustus homo, secundum consequentiam: sic se habebunt etiā infinitæ propositiones affirmatio & negatio, hæ s. quæ sunt, est nō iustus homo, non est nō iustus homo, ad easdē simplices quæ sunt, est iustus homo, nō est iustus homo. uideamus ergo, quæ sit simplicium & priuatoriarum cōsequētia, ut utrum se sic habeāt infinitæ ad simplices, quēadmodum se habent priuatoriæ ad easdem simplices, cognoscamus. dispositę igitur sunt in primo quidem ordine simplices propositiones, affirmatio simplex quæ dicit, est iustus homo, & negatio simplex quæ dicit, nō est iustus homo Sub his, i. sub affirmatione simplici, duæ negationes: una priuatoria quæ est. nō est iniustus homo, & altera infinita quæ est, nō est nō iustus homo. Sub negatione uero simplici quę dicit, nō est iustus homo, duę affirmationes: una priuatoria, quæ dicit, est iniustus homo: altera infinita quæ dicit, est nō iustus homo. Illud quoq; in descriptione uidendum est: quod angulariter se affirmationes negationesq; respiciunt. nā affirmatio quæ est simplex, est iustus homo, angulariter se contra utrasq; respicit affirmationes, infinitam. s. & priuatoriam, quæ sunt, est non iustus homo, est iniustus homo. Rursus negatio simplex quæ est, non est iustus homo, angulariter respicit duas negationes infinitam scilicet & priuatoriam. & in ueritate simplicem affirmationem priuatoria negatio sequitur. nam si uerum est dicere quod est iustus hō, uerum est dicere quod non est iniustus hō: nam qui iustus est homo, nō est iniustus homo. Sequitur ergo affirmationem simplicem priuatoria negatio: ut si uera fuerit affirmatio simplex, uera quoque sit negatio priuatoria: & affirmationis simplicis ueritatem negationis priuatoriæ ueritas consequatur. at uero non e conuerso est, neque enim affirmatio simplex negationem sequitur priuatoriam. Nam si uerū est dicere, quod non est iniustus homo, non omnino uerum est dicere, quod est iustus homo. Potest enim uere de equo dici quod equus non est iniustus homo, neque enim omnino homo est: & ideo nec iniustus homo est, sed nō potest dici de equo, quod equus est iustus homo, ita ergo ueritatem priuatoriæ negationis nō sequitur ueritas simplicis affirmationis: atque ideo nec continua propositio hinc & coniuncta proponi proferrique potest. Non enim uera propositio est siquis dicat: si non est iniustus homo, est iustus homo. de equo enim uerum est (ut dictū est) quia non est iniustus homo, non tamen uerum est, esse iustum hominem equum. quare negationem priuatoriam simplex affirmatio non sequitur. Monstratum est igitur quod affirmationem simplicem negatio priuatoria sequeretur: negationē uero priuatoriā simplex affirmatio non sequeretur. Rursus uideamus & in opposita parte qualis sit cōsequentia in diuer-

sa enim parte affirmationem quidem priuatoriam sequitur negatio simplex: negationem uero simplicem affirmatio priuatoria non sequitur. Nam si uerum est dicere quod est iniustus homo, uerum est dicere, quod non est iustus homo, qui enim iniustus est, iustus non est & affirmatiuę priuatoriæ, eius scilicet quæ dicit, est iniustus homo, ueritatem, sequitur negatiua simplex quæ est, non est iustus homo hoc autem non conuertitur. Neque enim simplicem negatiuam sequitur priuatoria affirmatiua. Nam si uerum est dicere, quod non est iustus homo, nó est omnino uerum, quod est iniustus homo: de equo enim uerum est dicere, quod equus non est iustus homo: nam qui omnino homo non est, nec iustus homo est. sed non de eodem equo potest dici uere, quod equus est iniustus homo. nã qui homo non est, nec iniustus homo esse potest. Quare ueritatem negatiuæ simplicis non sequitur ueritas priuatoriæ affirmationis, ueritatem autem affirmationis priuatoriæ sequitur ex necessitate ueritas simplicis negatiuæ. Quocirca monstratum est hoc in utrisque, quod affirmationem quidem simplicem sequeretur negatio priuatoria: negationem uero priuatoriam non sequitur affirmatio simplex. Rursus affirmationem priuatoriam sequitur negatio simplex, negationem simplicem non sequitur affirmatio priuatoria. His ergo ita positis de infinitis priuatorijsque tractemus. Priuatoriæ namque & infinitæ affirmationes affirmationibus, negationes consentiunt negationibus, hoc modo. Affirmatio enim priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, consentit infinitæ affirmationi, quæ dicit, est non iustus homo: idem.n. significant utræq; priuatoria affirmatio & infinita affirmatio: & quanquam in aliqua sermonis prolatione discrepent, tamen significatione nil discrepant: nisi tantum, quod quem illa iniustum ponit, idest priuatoria, hæc ponit esse non iustum, & rursus negatio priuatoria quæ est, non est iniustus homo, consentit atque concordat ei negationi quæ est infinita, non est non iustus homo. hæ quoque, id est negationes. quod sibi in consequentia consentiunt manifestum est. Sequitur autem simplicem affirmationem ea quæ dicit, est iustus homo, priuatoria negatio quæ dicit, non est iniustus homo, sequitur ergo eandem ipsam simplicem affirmationem infinita negatio, id est eam quæ dicit, est iustus homo, ea quæ proponit, non est non iustus homo: nam sibi priuatoria negatio & infinita consentiunt, si eam sequitur priuatoria negatio, eandem quoque infinita negatio consequitur. sed affirmationem simplicem quæ proponit est iustus homo, priuatoria negatio sequitur quæ dicit, non est iniustus homo: quare sequitur etiam eandem simplicem affirmationem qoæ enũciat, est iustus homo, infinita negatio quæ dicit, non est non iustus homo. Rursus e diuersa parte idem euenit: quoniam affirmationem priuatoriam quæ dicit, est iniustus homo: sequebatur negatiua simplex quæ proponit: non est iustus homo: sequitur quoq; infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, simplex negatio quæ proponit, non est iustus homo nam si priuatoria affirmatio, & infinita consentiunt, quæ propositio sequitur priuatoriam, eadem sequitur infinitam. Sed priuatoriam affirmationem, quæ dicit, est iniustus homo, sequitur simplex negatio, quæ proponit, non est iustus homo: & priuatoria affirmatio, & infinita affirmatio idem significant, sibi quæ consentiunt. sequitur ergo simplex negatio quę est, non est iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est non iustus homo, sed hoc econuerso non euenit. Nunc enim demonstratum est, quòd simplicem affirmationem sequeretur infinita negatio, & simplex negatio ueritatem infinitæ affirmationis sequeretur: sed non est conuersio, ut rursus infinitam negationem sequatur finita affirmatio, & simplicem negationem infinita rursus affirmatio consequatur. nam si idem priuatoria negatio quæ est, non est iniustus homo, & infinita negatio significant, quæ est non est non iustus homo, quoniam affirmatio simplex, quæ dicit est iustus homo, non sequitur priuatoriam negationem quæ est, non est iniustus homo, ut supra monstrauimus: eadem ipsa simplex affirmatio quæ proponit, est iustus homo, non sequitur infinitam negationem quæ enunciat, non est non iustus homo. Rursus in parte altera, si affirmatio priuatoria, quæ proponit, est iniustus homo, idem significat cum infinita affirmatione, quæ dicit, est non iustus homo: Priuatoria autem affirmatio, quæ proponit, est iniustus homo, non sequebatur simplicem negationem, quæ dicit, non est iustus homo: nec eandem quoque simplicem negationem quæ proponit, non est iustus homo, sequitur indefinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo. Sed quanquam hoc ratio cõsequentiæ & necessitas monstret, nos tamen id quod demonstrauimus ratione, exemplis quoq; doceamus. Dico enim affirmationem simplicem quæ dicit, est iustus homo, sequi infinitam negationem, quæ dicit, non est non iustus homo, sicut eandem quoque simplicem affirmationem sequebatur priuatoria negatio, quæ proponit, non est iniustus homo: nam si uerum est dicere, ꝙ est iustus homo, uerum quoque de eodem est dicere ꝙ non est non iustus homo: nam qui iustus est, non est non iustus, sicut uerum erat dicere, quòd idem qui iustus est, non est iniustus. quare simplicem affirmationem sequitur infinita negatio, sicut eandem quoq; simplicem, priuatoria negatio sequebatur, sed hoc non conuertitur, neque statim uerum est, quod non est non iustus homo, eundem esse iustum: equus enim non est non iustus homo, neque enim omnino homo est. Quod autem omnino homo non est non poterit esse homo non iustus, sed de equo, de quo uerum est dicere ꝙ non est non iustus homo, non est de eo uerum dicere, ꝙ est iustus homo. Sicut & de eodem equo uerum esset dicere priuatoriam negationem quę proponit, nõ est iniustus homo. hæc enim poterat etiam de equo dici, nec erat uerum ꝙ sequeretur hanc, id est priuatoriam negationẽ simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo. Quare non sequitur infinitam negationem quæ est, non est non iustus homo, simplex affirmatio quę proponit, est iustus homo: sicut nec illam quidem quæ consentit infinitę negationi, id est priuatoriam negationem quæ proponit, nõ est iniustus homo, ea quæ dicit, est iustus homo, simplex affirmatio sequebatur. Concludenti igitur dicendum est, ꝙ affirmationem quidem simplicẽ sequitur infinita negatio, sicut eam priuatoria sequebatur. Infinitam uero negationem non sequitur simplex affirmatio, sicut nec negationem priuatoriam sequebatur. Rursus in parte altera idem econuerso euenit. Affirmationem enim infinitam sequitur negatio simplex, sicut priuatoriam quoque affirmationem eadem simplex, negatio sequebatur. nam qui est non iustus homo, ille ex necessitate non est iustus. sicut etiam qui est iniustus homo, ille ex necessitate non est iustus homo. At uero si uerum est dicere, ꝙ non est iustus homo, non omnino necesse est illum esse non iustum hominem, equus enim non est iustus homo, nam qui omnino homo non est, nec iustus homo esse potest. sed nullus de eodem dicere potest, quòd equus est non iustus homo. Quod enim homo non est, nec, non iustus homo esse potest. sicut etiam cum diceremus, non est iustus homo, non sequebatur priuatoria affirmatio, quę dicit, est iniustus homo. equus nanq; nõ est iustus homo, sed de eodem equo nemo dicit, quòd est iniustus homo. Iterum igitur concludenti dicendum est, affirmationem infinitam sequi simplicẽ negationem, sicut affirmatio quoque priuatoria sequebatur, sed non conuertitur neque enim sequitur simplicem negationem infinita affirmatio, sicut eam nec priuatoria affirmatio sequebatur. Sic ergo cum sint quatuor propositiones, duæ simplices, duæ infinitæ sunt, quarum quatuor duæ simplices sunt, est iustus homo, non est iustus homo: duæ uero infinitæ, est nõ iustus homo, non est non iustus homo. & harum quatuor duæ quidem, id est negatio infinita & negatio simplex sequuntur duas, id est negatio infinita simplicem affirmationem, ea quæ dicit, non est non iustus homo, eam quæ dicit, est iustus homo, affirmationem uero infinitam sequitur negatio simplex. affirmationem enim infinitam quæ dicit, est non iustus homo, sequitur ea quæ proponit, non est iustus homo, negatiua simplex: duæ uero aliæ, id est affirmatio simplex & affirmatio infinita, non sequuntur negationem infinitam, & simplicem negationem. Hoc autem etiam in priuatorijs euenit, ut affirmatio priuatoria non sequatur simplicem negationem, cum illa simplex negatio sequatur, & rursus negatio priuatoria sequatur affirmationem simplicem, cum simplex affirmatio non sequatur priuatoriam negationem. Recte igitur dictum est, harum quatuor, id est duarum simplicium propositionum, & duarum infinitarum, duas duabus esse consequentes, & habere quandam consequentiam ad alias. sicut infinita negatio & simplex negatio sequuntur simplicem affirmationem & infinitam affirmationem, sicut priuationes quoque: nam, & priuatoria negatio sequebatur simplicem affirmationem, & simplex negatio sequebatur priuatoriam affirmationem. ergo duæ habent consequentiam, i. infinita negatio, & simplex negatio ad simplicẽ & infinitam affirmationes, sicut priuationes quoque.

nanque & priuationes similiter sunt, ut sæpe supra monstraui: duæ uero minime habent consequentiam. neq; enim negatiuam infinitam simplex sequitur affirmatiua, aut infinita affirmatiua simplicem negatiuam sequitur, sicut in priuationibus quoq; fuit. In priuationibus nanq;, nec affirmatio simplex priuatoriam negationem sequebatur, nec simplicē negationem priuatoria affirmatio cōsecuta est. Sensus ergo huiusmodi est, quatuor istæ erunt, i. quatuor propositiones, ex quibus duplicem fieri oppositionem dixerat. quatuor autem istæ sunt, duæ simplices affirmatiua, est iustus homo, negatiua, non est iustus homo: & duæ infinitæ, affirmatiua, est non iustus homo, negatiua, non est nō iustus homo. Quarum, inquit, duæ negatiua .s. infinita, & negatiua simplex sic se habebunt ad affirmationem & negationem secundū consequentiā. i. ita alias duas affirmationes simplicem & infinitam ipsæ duæ negationes sequūtur, ut eas priuationes sequebantur. Duæ uero minime .i. simplex affirmatio & infinita affirmatio nō sese habebunt secundū consequentiam, ipsæ duæ affirmationes ad duas negationes, infinitam s. & simplicem, quas nō sequebātur sicut nec dudū has negationes priuatoriæ quoq; affirmationes secutæ sunt. Quod uero ait secundū cōsequentiam ad affirmationem & negationem; nō ita intelligendū est, quasi una sit affirmatio, aut una negatio. Sed q in quatuor propositionibus, in quibus duæ quidem affirmationes erunt, duæ uero negationes: affirmationes, simplex quidē est iustus homo, infinita autē est non iustus homo: negationes autem, simplex quidem nō est iustus homo, infinita autem, non est nō iustus homo. Quoniam affirmationes duas simplicē quidem, est iustus homo, infinitam autem, est nō iustus homo, duæ negationes sequebantur, simplex negatio quæ est, nō est iustus homo, infinitam affirmationem quæ dicit, est nō iustus homo, & rursus infinita negatiu simplicem affirmationem sequebatur. Quoniā ergo (ut dictum est) duas affirmationes & simplicē & infinitā, duæ negationes simplex & infinita sequebantur. hoc autem & in priuationibus erat. iccirco dictū est ad affirmationē & negationē secundum cōsequentiā sic se habere harum quatuor propositionū duas, sicut etiā se priuationes haberent: ad affirmationē autē negationē dixit, q duas affirmationes duæ negationes cōsequerētur: duæ uero minime. i. duæ affirmationes negationes duas nō sequerentur. neque enim sequebatur negationē infinitam simplex affirmatio, aut simplicem negationē finita affirmatio, sicut nec in priuationibus erat, quod sæpe supra mōstratum est. Nequis autem nos arbitretur de eodē genere propositionū dicere sequi negationes affirmationes neq; enim dicimus negationem simplicem sequi affirmationem simplicē. hoc enim impossibile est: nunquam enim sibi consentiunt simplex affirmatio, simplexq; negatio: nec rursus infinita negatio, & infinita affirmatio, neq; enim fieri potest, ut aut negatio quæ dicit, non est iustus homo, affirmationi quæ proponit, est iustus homo, consentiat. Aut affirmatio quæ dicit, est non iustus homo, consentiat negationi quæ dicit, non est nō iustus homo: eam enim quæ dicit, est iustus homo, simplicem affirmationem, sequitur priuatoria negatio, quæ dicit, nō est iniustus homo. sed negatiuam inquiunt infinitam, quæ est, nō est non iustus homo, nō sequitur affirmatiua simplex quæ dicit, est iustus homo. ergo quemadmodum negatiua priuatoria, quæ est, nō est iustus homo, sequitur affirmatiuā simplicem, quæ dicit, est iustus homo, non eodem modo eadē simplex affirmatio, quæ dicit, est iustus homo, sequitur infinitam negationē, quæ dicit, non est nō iustus homo. Quibus dicendū est nō eos hanc consequentiam recte intelligere, nec quicquā in hac huiusmodi propositionū consequentia discrepare. Cur enim hoc non notauerunt, q non sequitur negationem infinitam quæ est, non est nō iustus homo, finita affirmatio quæ dicit, est iustus homo? Nam hoc nihil mirabile debet uideri. iccirco enim simplex affirmatio quæ dicit, est iustus homo, nō sequitur infinitam negationem quæ dicit, non est non iustus homo, quoniam nec antea priuatoriam sequebatur. neq; enim sequebatur eadē simplex affirmatio quæ dicit est iustus homo, priuatoriam negationem, quæ dicit, non est iniustus homo: & ea causa est, cur infinitam quoq; non sequitur. infinita enim & priuatoria (ut supra sæpe iam dictū est) sibi consentiunt. Quare nulla est discrepantia. nam si simplex affirmatio negationem priuatoriam sequeretur, eodem quoq; modo infinitam negationem sequeretur. hanc autem quoniā simplex affirmatiu priuatoriam negatiuam non sequitur, nec infinitam quoq; sequitur negatiuam. Illos autem, qui simpliciter dixerunt, q sequeretur priuatoria negatiu simplicem affirmationem, & in eadem cōsequentia discrepare dixerunt, q simplex affirmatio non sequeretur infinitam negationem, nō ita oportuit discrepantiam sumere, sed magis si quemadmodum priuatoria negatio sequeretur affirmationem simplicem, sic infinita negatio non sequeretur simplicem affirmationē, tunc in cōsequentia discreparet, nunc autem nulla est omnino discrepantia. Atq; in hac quidem parte nihil omnino discrepant atq; discordant. Videamus nunc in altera parte, quam illi esse discrepantiam dicunt infinitarum consequentiæ & priuatoriarū ad simplices, ut in ea quoq; siquid uere discrepent, uideamus. Dicunt enim affirmationi quidem priuatoriæ, quæ dicit, est iniustus homo, consentientē esse & cōcordantem simplicem negatiuam quæ dicit, non est iustus homo. & sicut negatio priuatoria sequitur simplicem affirmationem, aiunt q nō ita sequitur simplicem negationem quæ dicit, non est iustus homo, infinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo. hæc enim illam non sequitur. Quibus dicendum est rursus, quòd icirco infinita affirmatio quæ dicit, est non iustus homo, non sequitur simplicem negationem quæ proponit, nō est iustus homo, quoniam priuatoria affirmatio, quæ dicit, est iniustus homo, non sequitur simplicem negationem quæ proponit, nō est iustus homo. Quod si priuatoria affirmatio sequeretur simplicem negationem, sequeretur sine dubio infinita quoq; affirmatio eandem simplicem negationem. Nunc autem quoniam priuatoria affirmatio simplicem negationem non sequitur, nec infinita affirmatio simplicem sequitur negationem: affirmatio enim priuatoria & affirmatio infinita sibimet consentiunt. Illos uero qui discrepantiam uidere uoluerunt infinitarum & priuatoriarum cōsequentiæ ad simplicem, quòd cùm negatiu simplex sequeretur affirmationem priuatoriam, non eodem modo affirmatio infinita sequeretur simplicem negationem, nō ita oportuit colligere discrepantiam: sed potius, si quemadmodum affirmatiua priuatoria quæ dicit, est iniustus homo, non ita infinita affirmatiu quæ enunciat, est non iustus homo, non sequeretur simplicem negationem quę est, non est iustus homo, tunc oportuerat dicere aliquid discrepare consequentiam priuatoriarum & infinitarum ad simplices. Nunc autem cum eodem modo priuatoria affirmatio non sequitur simplicem negationem, quo infinita affirmatio non sequitur eandem simplicem negationem manifestum est nullam esse in his discrepantiam: immo in omnibus similitudinem cōsequentiam, & illos nihil per hanc rationem, quam uolunt uidere recte differere, immo potius maioribus obscuram sententiam obscuritatibus implicare, sed potius ita intelligendum est, ut id quod ait, Quarum duæ quidē ad affirmationem & negationem sese habebunt secundum consequentiam, ut priuationes, duæ uero minime: ita accipiamus, tanquam si ita dixisset, quatuor propositionū duarū simplicium, duarum uero infinitarum, duas affirmationes, id est simplicem & infinitam sequuntur duæ negationes, simplex & infinita scilicet, sicut priuationes quoque. In priuationibus enim affirmatiuam simplicem sequebatur priuatoria negatio, & simplex negatio priuatoriam affirmationem: reliquæ uero duæ, id est simplex affirmatio & infinita affirmatio, nullam habent consequentiam ad negationes, id est ad simplicem & infinitam, sicut nec priuationes quoque. nam affirmatio priuatoria non sequebatur negationem simplicem, nec simplex affirmatio priuatoriam negationem, ut dicamus hoc modo. Quare quatuor istæ erunt, duæ simplices, duæ infinitæ, quarum id est duarum simplicium & duarum infinitarum, duę quidem, id est negationes simplex & infinita ad duas affirmationes sequuntur, id est simplicem & infinitam. Hoc est enim quod ait, ad affirmationem & negationem sic se habebunt secundum consequentiam, id est consequuntur negationes ad eas quæ sunt affirmationes, sicut in priuationibus quoq; dicebatur: duæ uero, id est affirmationes simplex & infinita, non habent se secundum consequentiam ad duas negationes, id est simplicem & infinitam, sicut priuationes quoq; se secundum consequentiam non habebant: nam priuatoriam negationem non sequebatur affirmatio simplex, nec simplicem negationem priuatoria affirmatio. Est alia quoque simplicior expositio, quam Alexander post multas alias expositiones, in quibus animaduertit, edidit hoc modo. Cum sint, inquit, quatuor propositiones, quarum duæ sunt infinitæ, duæ uero simplices: duæ, inquit infinitæ, æqualiter se habent secundū affirmationem & negationē ad priuatorias, duę uero simplices ad easdem priuatorias se similiter

militer

militer non habent hoc modo: affirmatiua enim infinita consentit affirmatiuæ priuatoriæ: ea enim quæ dicit infinita affirmatio, est non iustus homo, ei cõsentit affirmationi priuatoriæ quæ dicit, est iniustus homo. ea uero infinita negatio quæ dicit, non est nõ iustus homo, priuatoriæ negationi cõsentit quæ dicit, non est iniustus homo atq; hæ quidem duæ, id est infinita affirmatio & infinita negatio, ita sese habens ad affirmationem & negationem, ut priuationes, id est eadem affirmant uel negant quæ priuationes affirmant uel negant duæ uero minime, id est duæ simplices, minime ita se habent ad affirmationẽ & negationem sicut priuationes . nam omnino non contingit simplex affirmatio priuatoriam affirmationem . ea enim quæ dicit, est iustus homo , non consentit ei quæ dicit est iniustus homo : nec rursus negatio simplex priuatoriæ negationi consentit. ea enim quæ dicit, nõ est iustus homo, quæ est simplex negatio plurimũ dissidet ab ea quæ dicit, non est iniustus homo, quæ est priuatoria negatio: ergo cum sint quatuor affirmatio simplex & negatio simplex , affirmatio infinita & negatio infinita, harum duæ, i. affirmatio infinita & negatio infinita, ita aliquid affirmant uel negãs ut priuationes. hoc est enim quod ais, ita sese habent ad affirmationem & negationem, ut priuationes: duæ uero minime. neque enim ita affirmant & negant duæ simplices, sicut duæ priuatoriæ: affirmatio namq; simplex ab affirmatione priuatoria discrepat. & rursus negatio simplex a negatione priuatoria longe dissidet atq; discordat. Sed hæc (ut diximus) Alexandri expositio est post multas alias simplicior, non tamen repudianda. sed illa superior uerior esse uidetur, quod Aristoteles ipse testatur. ait enim paulopost. hæc igitur, quẽadmodum in resolutorijs dictum est, sic sunt disposita. hanc enim consequentiam quam supra in superiori expositione memoraui priuatoriarum & infinitarum ad simplices in primi libri priorum resolutoriorum , quæ ἀναλυτικὰ Græci uocant , sine disposuit. Dicis autem Porphyrius fuisse quosdam sui temporis, qui hunc exponerent locum & quoniam ab Hermino, & Aspasio, & Alexandro expositiones singulas proferentes, multa contraria , & in expositionibus male ab illis editas dissidentia reperierunt, arbitratos fuisse librum hunc Aristotelis ut dignum esset, exponi omnino non posse, multosq; illo tempore uirus totam huius libri præterijsse doctrinam. quod inexplicabilem putarent esse caliginem . Nos autem breuissime hunc locum in prima editione prætermisimus: sed quod illic pro intellectus simplicitate breuiter posuimus , hic omni latitudine totam sententiæ uim & prolixitatem digessimus, Quare, quoniam superiora digne (ut mihi uidetur) expediuimus, sequentis textus ordinem sententiamq; uideamus.

Similiter autem se habent, & si uniuersalis nominis sit affirmatio, ut omnis est homo iustus . Negatio, non omnis est homo iustus. Omnis est homo non iustus, non omnis est homo non iustus . Sed non similiter angulares contingit ueras esse, contingit autem aliquando.

47. De infinitis quædam propositionibus prælocutus, nunc de ijs quæ determinatæ sunt secundum uniuersalitatis & particularitatis adiectionem dicit , quod etiam ipsæ similiter se habeant, sicut illæ quoq; quæ sine ulla determinatione dicebantur, simplex. s. propositio atq; infinita . Quod uero ait, Similiter autẽ se habent & si uniuersalis nominis affirmatio sit , alij ita intellexerunt, ut quod ais, similiter referatur ad numerum propositionum & oppositionum . Nam sicut in his quæ infinitæ sunt, & indeterminatæ, duæ sint oppositiones , una simplicis negationis & simplicis affirmationis , altera infinitæ affirmationis & infinitæ negationis , quatuor autem propositiones, quod supra iam dictum est : ita quoq; in ijs quæ determinationem secundum uniuersalitatem particularitatemq; habent, quatuor sunt propositiones, & oppositio duplex. Oppositio enim una est uniuersalis affirmationis simplicis, & particularis negationis simplicis, ut est, omnis homo iustus est, nõ omnis homo iustus est, & hæc est quidem una oppositio : Alia uero infinitæ uniuersalis affirmationis , & infinitæ particularis negationis, ut est. omnis homo non iustus est , non omnis homo non iustus est. Quare hic quoq; cum duæ sint oppositiones, erũt sine dubio propositiones quatuor, sicut in his de quibus supra dixeras, quæ. s. determinatione carebant . Alij uero qui Aristotelis animum penitus inspexerunt, non aiunt similiter solum se habere determinatas propositiones ad numerum oppositionum & propositionum, sed etiam ad consequentiam nam quæ est cõsequentia negationum ad affirmationes in his propositionibus simplicibus, & infinitis quæ præter determinationem dicuntur, eadem similitudo habetur . & in ijs quæ cum determinatione proferuntur. Sed quoniam non in omnibus omnia similia habent, iccirco addit notans, sed non similiter angulares contingit esse ueras, contingit autẽ aliquando. Sensus autẽ huiusmodi est. Similiter inquit se habent hæ propositiones, quæ secundum determinationem dicuntur, infinitæ ad simplices, & simplices ad infinitas, quemadmodum illæ quoq; se habebant, quæ sine determinatione indefinitæ dicebantur . Sed habent quandam dissimilitudinem , quod angulares propositiones in ijs quæ cum determinatione dicuntur , non eodem modo ueræ sunt, quomodo illæ quæ sine determinatione proferebantur uel infinitæ uel simplices . uideamus ergo prius an eadem in ijs quæ determinatæ sunt, sit consequentia quæ in ijs est quæ indefinite proferuntur Post uideamus quæ sit in angularibus dissimilitudo . disponantur ergo non solum hæ quæ simplices, uel infinitæ sunt, sed etiam quæ sunt priuatoriæ, & prius quidem disponantur hoc modo . Simplex affirmatio simplexq; negatio. Et hæ quidem indefinitæ, i. præter uniuersalitatis, aut particularitatis adiectionem. sub his, i. sub affirmatione quidem simplici ponatur negatio priuatoria , sub negatione uero simplici affirmatio priuatoria : hæ quoq; rursus indefinitæ: ponatur autẽ sub affirmatione priuatoria, & sub simplici negatione affirmatio infinita . Sub priuatoria autem negatione & simplici affirmatione ponatur negatiua infinita, & hæ quoq; indefinitæ & indeterminatæ sine ulla particularitate uel uniuersalitate . Sub his autem disponantur hæ quas determinatas uel uniuersalitatis quantitate uel particularitatis uocamus, & primo quidem affirmatio uniuersalis simplex, & contra hanc negatio particularis simplex. Sub affirmatione autem uniuersali simplici ponatur negatio particularis priuatoria, sub negatione autem particulari simplici uniuersalis affirmatio priuatoria rursus sub negatione particulari priuatoria , & sub affirmatione uniuersali simplici ponatur negatio particularis infinita . Sub affirmatione uero uniuersali priuatoria, & sub negatione simplici particulari ponatur uniuersalis affirmatio infinita, erit autem huiusmodi descriptio.

Affirmatio simplex	Homo iustus est.
Negatio priuatorix	Homo iniustus non est
Negatio infinita	Homo non iustus non est
Indefinitæ	
Homo iustus non est	Negatio simplex
Homo iniustus est	Affirmatio priuatoria
Homo non iustus est	Affirmatio infinita
Affirmatio uniuersalis simplex	Omnis homo iustus est
Negatio particu priuatoria	Non omnis homo iniustus est
Negõ particularis infinita	Nõ omnis homo nõ iustus est
Definitæ	
Non omnis homo iustus est	Negatio particularis simplex
Omnis homo iniustus est	Affirmatio uniuersalis priua.
Omnis homo non iustus est	Affirmatio uniuersalis infinita.

In hoc ordine propositionum, quẽ supra descripsimus, quæ sint angulares manifestum est . Sunt namq; affirmationes quidem affirmationibus, negationes uero negationibus: & in his quidẽ quæ indefinitæ sunt, eodem modo angulares sunt affirmationes inter se & negationes. Simplex qdẽ affirmatio quæ dicit, est homo iustus , priuatoriæ affirmationi quæ dicit , est homo iniustus: & infinitæ affirmationi quæ proponit , est homo non iustus, angularis est. Negatio uero simplex quæ est, nõ est homo iustus, negationi priuatoriæ quæ dicit nõ est homo iniustus: & negationi infinitæ quæ est, non est homo nõ iustus, angularis est. Item siquis ad definitas propositiones aspiciat, idẽ sine aliqua dubitatione reperiet. Affirmatio enim uniuersalis simplex, quæ est omnis homo iustus est, affirmationi uniuersali priuatoriæ quæ enunciat, omnis homo iniustus : & affirmationi uniuersali infinitæ quæ dicit , omnis est homo non iustus, angularis est. Itẽ negatio particularis simplex quæ est, non omnis est homo iustus , negationi particulari priuatoriæ quæ dicit, non omnis est homo iniustus : & negationi particulari infinitæ quæ proponis, nõ omnis est hõ non iustus, angulares sunt ; Igitur affirmationes affirmationibus. & negationes

negationibus, singulares sunt, & in ordine indefinitarum propositionum, & in ordine definitarum. quocirca de earum consequentia speculandum est. dictum est enim prius quod affirmationem indefinitam simplicem sequerentur priuatoria & infinita negatio, eas uero simplex affirmatio non sequetur. rursus infinitam affirmationem, priuatoriamq; affirmationem sequitur simplex negatio, hæ uero negationem simplicem non sequuntur. Rursus siquis ad ordinem definitarum respiciat, idem inueniet. affirmationem namq; uniuersalem simplicem sequitur particularis priuatoria negatio, & particularis infinita negatio. Nam si uera est uniuersalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo iustus uera est etiam particularis priuatoria negatio quæ dicit, non omnis est homo iniustus. hoc autem idcirco euenit quod ea quæ dicit, non omnis homo iniustus est, idem potest quod simplex & similis est ei quæ proponit, quidam homo iustus est, particulari simplici affirmationi nam si non omnis homo iniustus est, quidam homo iustus est. sed particularis affirmatio simplex sequitur uniuersalem affirmatiuam simplicem. Quando enim uera est uniuersalis affirmatio quæ dicit, omnis homo est iustus, uera est & particularis affirmatiua quæ proponit, quidam homo iustus est. sed ei quæ dicit quidam homo iustus est, consentit particularis negatio priuatoria quæ proponit, non omnis homo est iniustus. Quocirca etiam particularis negatio priuatoria uniuersali simplici affirmationi consentit. Sequitur igitur eam quæ dicit, omnis est homo iustus, uniuersalem. s. simplicem affirmationem, ea quæ proponit, non omnis est homo iniustus, particularis negatio priuatoria. sed huic particulari negationi priuatoriæ, quæ dicit non omnis est homo iniustus consentit particularis infinita negatio, quæ dicit, non omnis est homo non iustus. & uerum est, si non omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus. idem enim est esse iniustum quod non iustum, sed particularis priuatoria negatio sequitur simplicem uniuersalem affirmationem. Infinita igitur negatio particularis sequitur simplicem affirmationem uniuersalem, eiq; consentit, si prius affirmatio uniuersalis uera sit. Quocirca eam quæ dicit, omnis est homo iustus, uniuersalem simplicem affirmationem sequuntur sine dubio particularis negatio priuatoria, non omnis est homo iniustus, & particularis negatio infinita, non omnis est homo non iustus. Quare hic quoq; affirmationem negationes sequuntur, sed hoc non conuertitur. quoniam enim (ut dictum est) negatio particularis priuatoria quæ dicit, non omnis est homo iniustus, consentit particulari affirmationi simplici, ei. s. quæ dicit, quidam homo iustus est. hanc autem particularem affirmationem non sequitur uniuersalis affirmatio neq; enim si uerum est quendam hominem esse iustum, idcirco iam & omnem esse hominem iustum necesse est. quare non sequitur affirmatio uniuersalis simplex, omnis est homo iustus, affirmationem particularem, quidam homo est iustus potest enim hæc uera, s. particulari, uniuersalis esse falsa sed particularis affirmatio simplex particulari negationi priuatoriæ consentit quare nec priuatoria particularem negationem simplex affirmatio sequitur uniuersalis. Eam igitur quæ dicit, non omnis est homo iniustus non sequitur affirmatio uniuersalis simplex quæ proponit, omnis homo iustus est, sed particularis priuatoria negatio consentit particulari negationi infinitæ. uniuersalis igitur affirmatio simplex non sequitur particularem negationem infinitam Ea igitur quæ dicit, omnis est homo iustus, affirmatio uniuersalis simplex, non sequitur eam quæ dicit, non omnis est homo non iustus particularem infinitam negationem. Duæ igitur negationes infinita & priuatoria particulares sequuntur uniuersalem affirmationem simplicem, sicut in his quoque erat quæ sunt indefinitæ. Duæ enim negationes infinita & priuatoria indefinitæ simplicem affirmatiuam sequebantur indefinitam, sed non econuerso. affirmatio enim uniuersalis simplex non sequitur negationes, particularem infinitam & priuatoriam, sicut nec indefinita quoque affirmatio simplex, indefinitas sequebatur negationes priuatoriam atque infinitam Quare in hoc uno ordine similiter se habent definitæ his quæ sunt indefinitæ. equaliter enim affirmationibus ueris ueræ sunt negationes, negationum ueritatem affirmationum ueritas non sequitur, nec in his consentit. Rursus in alteram partem perspiciamus quemadmodum affirmationes uniuersales priuatoriam. s. & infinitam, particularis negatio simplex sequatur. nam que uniuersalem affirmationem priuatoriam, omnis est homo iniustus, sequitur particularis negatio simplex, non omnis est homo iustus ea enim quæ dicit, omnis est homo iniustus, consentit simplici uniuersali negationi quæ dicit, nullus homo iustus est nam si omnis est homo iniustus, nullus est homo iustus. Sed hanc, id est uniuersalem simplicem negatiuam sequitur particularis simplex negatio. nam si uera est, quod nullus homo iustus est uera est, quod non omnis homo iustus est, sed uniuersalis negatio simplex uniuersali priuatoriæ affirmationi consentit. sequitur ergo particularis simplex negatio quæ est, non omnis est homo iustus, uniuersalem affirmationem priuatoriam quæ proponit, omnis est homo iniustus, sed hæc uniuersali affirmationi infinitæ consentit. idem enim significat, omnis est homo iniustus, & omnis est homo non iustus. Quare sequitur quoq; particularis negatio simplex quæ est, non omnis est homo iustus, uniuersalem affirmationem infinitam quæ dicit, omnis est homo non iustus. Hic quoq; affirmationes uniuersales priuatoriam atq; infinitam sequitur particularis negatio simplex, quæ est, non omnis est homo iustus, sed non conuertitur, etenim quoniam simplicem negationem particularem quæ dicit, non omnis est homo iustus, non sequitur uniuersalis negatio quæ proponit nullus homo iustus est neq; enim si uera est non omnem hominem esse iustum, uera est, nullum hominem esse iustum hæc autem, id est uniuersalis simplex negatio consentit, unumq; significat cum affirmatione uniuersali priuatoria non sequitur igitur uniuersalis affirmatiua quæ dicit, omnis est homo iniustus, simplicem particularem negationem, quæ proponit, non omnis est homo iustus, sicut nec eandem particularem negationem uniuersalis negatio sequebatur, sed priuatoria uniuersalis affirmatio consentit cum infinita affirmatione uniuersali. igitur particularem negationem quæ dicit, non omnis est homo iustus, uniuersalis affirmatio infinita non sequitur quæ proponit, omnis est homo non iustus Quare hic quoq; affirmationes duas uniuersales, s. priuatoriam atq; infinitam particularis simplex negatio sequitur sicut affirmationes duas quoq; indefinitas, priuatoriam atq; infinitam, negatiua indefinita sequebatur: sed duæ affirmationes uniuersales priuatoria & indefinita non sequuntur particularem simplicem negationem, sicut duæ quoque indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita simplicem negationem nõ sequebantur. similiter igitur se habent definitæ indefinitis secundum consequentiam. singulares non eodem modo se habent. nam indefinitarum propositionum singulares simul ueras esse contingit. nam si uerum est, quod est homo iustus, quæ est indefinita affirmatio simplex, nihil prohibet ueram esse etiam quæ dicit, est homo iniustus. & rursus ea quæ dicit, est homo non iustus, quæ sunt indefinitæ affirmationes priuatoria & infinita. Rursus negationes negationibus, quæ sunt singulares ueras esse contingit, ut ea quæ dicit, non est homo iustus, si uera est, nihil prohibet ueram esse etiam quæ dicit nõ est homo iniustus, & eam quæ proponit, non est homo non iustus. singulares ergo sibi indefinitas in ueritate consentire nihil prohibet, sed in his tantum terminis, ut in secundo huius operis uolumine docuimus, qui neque naturales sunt inesse, neque impossibiles. Siquis enim sic dicat, est homo rationalis, huic singulares ueræ esse non possunt, hæ scilicet quæ dicunt, est homo irrationalis, & rursus est homo non rationalis. rationalitas enim homini per naturam inest. Similiter autem & de impossibilibus dicendum est, quod si sint talia quæ neque impossibilia sint inesse, nec naturalia sint inesse, ut in ea propositione quæ dicit, est homo iustus, iustitiam neque naturalem esse necesse est homini, nec impossibile inesse, manifestum est quod singulares sibimet semper in ueritate consentiunt. atque hoc idem de negatiuis quoque singularibus recte dicitur. In his igitur terminis qui nec naturales sunt, nec impossibiles, semper singulares, & negationes negationibus, & affirmationes affirmationibus simul ueras esse contingit, & hoc quidem in his quæ indefinitæ sunt. In his autem quæ definitæ sunt & uniuersalitatis particularitatisque participes, non eodem modo sunt. In quibusuis autem terminis siue possibilibus, siue naturalibus, siue impossibilibus affirmationes affirmationibus sibimet singularibus in ueritate consentire non possunt. negationes autem negationibus singulares in his tantum terminis, qui neque naturales neq; impossibiles sunt, in ueritate poterunt conuenire. Et primum quemadmodum affirmationes affirmationibus sibimet singularibus in ueritate consentire non possunt, in quibuslibet terminis demõstrandum est Ea enim quæ dicit omnis est homo iustus, & ea quæ dicit, omnis est homo iniustus,

iustus, quæ est scilicet angularis, ueræ simul esse non possunt. Ea namque quæ dicit, omnis est homo iniustus, nihil differt ab ea quæ proponit, nullus est homo iustus. sed omnis est homo iustus, & nullus est homo iustus, quoniam contrariæ sunt simul ueræ esse non possunt. sed ea quæ dicit, nullus est homo iustus, conuenit atque consentit ei quæ proponit. omnis homo est iniustus, quare omnis homo iustus est, & omnis homo est iniustus, simul ueræ esse non possunt: sed eadem quæ proponit, omnis est homo iniustus, consentit (ut sæpe dictum est) ei quæ dicit, omnis est homo nõ iustus. Quare nec in his, hæc in ueritate consentire poterit ei quæ dicit, omnis est homo iustus. affirmatio igitur uniuersalis simplex, omnis est homo iustus affirmationibus uniuersalibus priuatoriæ & infinitæ quæ sunt omnis est homo iniustus, & omnis est homo non iustus, sibimet angularibus, in ueritate simul nulla ratione consentit, sicut in his quæ indefinitæ erant, & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus in ueritate poterant consentire. in his autem quæ sunt definitæ affirmationes angulares simul ueræ esse non possunt. Recte igitur dictum est, quòd in aliis omnibus similis est consequentia definitarum & indefinitarum. affirmationibus enim consentiunt in ueritate negationes, negationibus autem affirmationes non omnino consentiunt. quæ similitudo consequentiæ in utrisque est, idest & in his quæ definitæ sunt, & de his quæ indefinitæ. sed est distantia, quod non similiter angulares contingit ueras esse, & affirmationes affirmationibus, & negationes negationibus. indefinitis autem ueras esse contingit eas scilicet quæ sunt angulares. in his autem quæ sunt definitæ, affirmationibus angulares ueras esse aliquando nulla ratione contingit. Hoc autem manifestum erit, si quis & ea sibi proponat exempla, in quibus sunt termini naturales atque impossibiles, & ea in quibus sunt possibiles & non naturales neque impossibiles in omnibus enim inueniet affirmationes affirmationibus, definitis definitas, angulares simul ueras esse non posse. Quod autem addidit, contingit autem aliquando, huiusmodi est. quanquam enim affirmationes affirmationibus angulares definitæ simul ueræ esse non possunt quibuscunque positis terminis, potest tamen fieri ut negationes negationibus ueræ inueniantur. & fit hæc similitudo ad infinitas angulares nam sicut illic negationes negationibus indefinitæ angulares ueræ simul esse poterant in his quæ neque naturalia sunt neque impossibilia essent: ita hic quoque, idest in ordine definitarum, negationes definitas negationibus definitis, angulares angularibus, simul ueras esse contingit in his quæ neque sunt impossibiles, neque naturales. Negatio enim simplex particularis quæ dicit, non omnis est homo iustus, potest simul uera esse cum ea quæ dicit, non omnis est homo iniustus. potest enim fieri, ut quidam sint iusti, quidam autem non sint iusti, & in eo utræque ueræ sunt. & ea quæ dicit, non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti, & ea quæ dicit, non omnis est homo iniustus, quia poterant aliqui esse iusti: sed hæc consentit infinitæ negationi particulari quæ dicit, non omnis est homo non iustus. idem est enim dicere, non omnis est homo iniustus, quod non omnis est homo non iustus. Quocirca, & hæ sibimet angulares simul ueræ esse possunt: nam si quidã sunt iusti, quidam iniusti, uerum est dicere quod non omnis est homo iustus, quia sunt quidam iniusti. Rursus uerum est dicere, non omnis est homo non iustus, quia sunt quidam iusti: negationibus igitur negationes angulares definitæ simul ueræ esse possunt, & hoc est simile indefinitis. in quibus sicut affirmationes affirmationibus, ita quoque in ueritate angulares negationes negationibus cõsentiunt. Sensus ergo totius huiusmodi est. Similiter autem, inquit, se habet, idest similis erit consequentia propositionum, quemadmodũ fuit in indefinitis, etiam si uniuersaliter nominis sit affirmatio idest etiam si definitæ affirmationes negationesque ponantur ut per subiecta exempla monstrauit dicens, affirmationi simplici uniuersali, omnis est homo iustus, opponi, non omnis est homo iustus, particularem scilicet simplicem. & rursus uniuersalem affirmationem infinitam proponẽs eam scilicet quæ est, omnis est homo non iustus, huic illam opposuit, quæ dicit, non omnis est homo non iustus. hæ, inquit, similiter se habent ad consequentiam quemadmodum indefinitæ. quomodo autem se illæ haberent ad consequentiam, supra monstratum est. sed non, inquit, similiter angulares contingit ueras esse. In his enim quæ erant indefinitæ, affirmationes affirmationibus angulares simul ueræ esse poterant. In his autem quæ definitæ sunt, simul ueræ esse non possunt. Contingit autem aliquando, ut similiter angulares ueræ sint in his quæ definitæ sunt, quemadmodum & in indefinitis. negationes enim negationibus angulares definitę simul in ueritate consentiunt, ut in his quoque inueniebatur, quas indefinitas supra descripsimus. Plenus est igitur huiusmodi intellectus. Herminus autem hoc aliter sic exponit. Similiter, inquit, duas facient oppositiones quatuor propositiones, si fuerint duæ simplices, duæ infinitæ, determinatione tamen adiecta. hoc autem sic monstrat. proponit prius simplicem affirmationem uniuersalem quæ dicit, omnis est homo iustus. Contra hanc particularem simplicem negationem, non omnis est homo iustus. sub affirmatione uniuersali simplici, affirmationem uniuersalem infinitam, quæ dicit omnis est homo non iustus. Contra hanc sub negatione particulari simplici particularem negationem infinitam quæ proponit, non omnis est homo non iustus.

Omnis est homo iustus	Non omnis est homo iustus
Omnis est hõ nõ iustus	Non omnis est hõ nõ iustus

His ergo ita dispositis, duæ, inquit, sunt oppositiones. Contra enim eam quæ est, omnis est homo iustus, opponitur illa quæ proponit, non omnis est homo iustus. hoc autem idcirco, quoniam sibi contradictorie oppositæ sunt. uniuersalis affirmatio simplex & particularis negatio simplex, & est hæc quidem una oppositio. Rursus contra eandem affirmationem simplicem quæ dicit, omnis est homo iustus, opponitur uniuersalis affirmatio infinita quæ dicit, omnis est homo non iustus, & hoc contrario modo. Ea namque quæ dicit, omnis est homo non iustus, idem significat, eique consentit quæ dicit, nullus homo iustus est. sed hæc quæ proponit nullus homo iustus est, contrario modo opposita est ei quæ dicit, omnis est homo iustus. Quocirca etiam ea quæ dicit omnis est homo non iustus, contrarie erit opposita ei quæ proponit, omnis est homo iustus. Est igitur hæc quoque altera oppositio. duæ ergo sunt oppositiones quemadmodum etiam in his quæ sunt indefinitæ, licet alio modo essent oppositæ, tamen duæ erant oppositiones. Secundum diametrum autem non contingit similiter ueras esse, ut ipse ait. Illas enim, quoniam indefinitæ erant & secundum diametrum, quæ erant homo est iustus, homo non est iustus, homo est non iustus, homo non est non iustus, simul ueras esse contingebat, & omnes omnibus. Quod si quis ad indefinitarum descriptiones redeat, diligenter agnoscet. Hic autem, inquit, hoc est in his quæ definitæ sunt, non idem est. Hoc sic monstrat. Ea enim propositio quæ dicit, omnis est homo iustus non consentit contradictioni suæ quæ dicit, non omnis est homo iustus. Rursus ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, non consentit rursus ei quę dicit, non omnis est homo non iustus. hæc enim contrariæ ipsius consentiebat. quare cum uera est uniuersalis affirmatio simplex quæ dicit, omnis est homo iustus, sine dubio falsa est ea quæ dicit, omnis est homo non iustus. Sed hac falsa, contradictio eius uera erit, uera est igitur ea quæ negat dicens, non omnis est homo non iustus. Quocirca hæ duæ propositiones angulares ueræ aliquoties inueniuntur, omnis est homo iustus, non omnis est homo non iustus contingit ergo aliquando ueras esse, sed non, inquit, omnino. Nam si a particulari negatione infinita cœperis non idem est, idest non eadem ueritas uenit, hoc autẽ tali probatur modo. Si enim uera est, quod non omnis est homo non iustus, falsa est ea quæ dicit, omnis est homo non iustus. est enim ei contradictorie opposita hac autem falsa quæ dicit, omnis est homo non iustus, non omnino ueram necesse est esse eam quæ proponit, omnis est homo iustus, idcirco quod hæ duæ sibi contrariorum loco oppositæ sunt. contrarias autem propositiones simul falsas esse posse supra docuimus. ergo non necesse est si falsa est, omnis est homo non iustus, ueram esse eam quæ dicit, omnis est homo iustus, quod si non necesse est, hoc potest fieri, ut utræque sint falsæ. quare euenit aliquando, ut uera hac propositione quæ dicit, non omnis est homo nõ iustus, falsa sit illa quæ proponit, omnis est homo iustus. quare non similiter secundum diametrum in ueritate sibi propositiones consentiunt, atque hoc quidem Herminus non recta expositione dicens, ordinẽ turbat. Siquis autem uel hoc quod Herminus ait, diligenter

agnoscit, uel id quod supra nos diximus, cognoscit: multam esse differentiam expositionis, & meliorem superiorem iudicans, ei, siquis nobis credit, recte consentiet.

Hæ igitur duæ oppositæ sunt, aliæ autem ad id quod est non homo: quasi subiectum aliquod additum, ut est iustus nõ homo, non est iustus non homo. Est non iustus non homo, non est non iustus non homo. magis autem plures his non sunt oppositiones. hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt, ut nomine utentes eo, quod est non homo.

48. Supra iam dixerat omne subiectum aut ex nomine simplici & finito, aut ex nomine rursus infinito consistere, & eorum oppositiones ostendit, quod essent duæ, & quatuor propositiones. duæ quidem simplex subiectum nomen habentes, duæ uero infinitum: & post has quando est tertium adiacens prædicarentur. Illic quoque dupliciter oppositiones fieri dixit, cum scilicet finitum nomen esset uel infinitum prædicatum, earumque inter se eam consequentiam demonstrauit qualem haberent priuatoriæ ad easdem ipsas simplices, quibus ex finito nomine propositiones compararentur: & quoniã omnis harum uarietas propositionum ita fit, cum est tertium prædicaretur, ut aut subiectum & prædicatum finita sint, aut subiectum quidem finitum, prædicatum uero infinitum (de quibus supra locutus est, cum earum consequentiam demonstrauit) aut infinitum habent subiectum, finitum uero prædicatum, aut infinitum & subiectum & prædicatum. Et habent quidem propositiones utrunque finitum, ut est, homo iustus est, homo iustus non est. finitum uero subiectum, infinitum prædicatum, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est. & harum quidem consequentia supra monstrata est. aliæ uero sunt quæ infinitum habent subiectum, & quæ ut nomine utantur nomine infinito, ut non homo iustus est, non homo non iustus est. utuntur enim hæ propositiones subiecto id est non homo, ut nomine, prædicato uero eo quod est iustus: hoc est enim quod ait, aliæ autem ad non homo, ut ad subiectum aliquod additum. Siquis enim ponat non homo quidem subiectum: & de hoc aut finitum nomen prædicet, ut est iustus: aut infinitum, ut est non iustus, utroque modo rursus duplicem faciet oppositionem. Quatuor autem sunt propositiones hæ.

Est non homo iustus	Non est non homo iustus
Est non homo non iustus	Non est non homo non iustus

In his igitur quatuor propositionibus, oppositionibus uero duplicibus, non homo quidem subiectum est, sed in superiori oppositione finitum quidem prædicatur nomen, quod est iustus. in inferiora uero infinitum, quod est non iustus. sed illæ, inquit, quæ prædicatum quidem infinitum habent, subiectum uero finitum, uel quibus & prædicatum finitum est & subiectum, habent aliquam ad se consequentiam. Hæ uero quas postea memorauimus, id est, quæ infinitum habent subiectum, prædicatum autem uel finitum uel infinitum, nullam habent consequentiam ad eas propositiones, quæ siue finito prædicato siue infinito, ex finito tamen subiecto consisterent. hoc enim est quod ait: Hæ autem extra illas ipsæ secundum se erunt. id est nullam consequentiam ad superiores, quæ ex finito subiecto constarent, habere ait eas quæ infinitum subiectum in propositionum ordine retinerent. Postquã igitur enumerauit & eas quæ ex utrisque finitis consisterent, id est & subiecto & prædicato, & illas quæ ex subiecto quidẽ finito, prædicato uero infinito essent, his etiam illas quæ ex subiecto infinito essent & ex finito prædicato, nec non illas addidit, quæ ex utrisque infinitis constare uiderentur. Postquam igitur has enumerauit, ait. Magis autem plures his nõ erunt oppositiones. omnis enim oppositio (quod supra iam dictum est) aut est ex utrisque finitis, ut, est homo iustus, non est homo iustus. aut ex finito quidem subiecto & infinito prędicato, ut est, homo non iustus est, homo non iustus non est, aut ex infinito quidem subiecto, finito uero prædicato, ut, est non homo iustus, non est non homo iustus. aut ex infinitis utrisq; ut non homo non iustus est, non homo non iustus non est. ut autem quinta oppositio reperiri possit nulla rerum ratione possibile est. de his ergo hæc dicta sunt, in quibus est tertium adiacens prædicatur.

In his uere in quibus, est, non conuenit: ut in eo quod est currere, uel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, ut currit omnis homo, non currit omnis homo. currit omnis non homo, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est, non omnis homo, sed non negationem ad id quod est homo, addendum est. omnis enim non uniuersale significat, sed quoniam uniuersaliter. manifestum est autem ex eo quod est, Currit homo, non currit homo, Currit non homo, non currit non homo: hæc enim ab illis differunt eo quod uniuersaliter non sunt. Quare omnis uel nullus nihil consignificat aliud nisi quod uniuersaliter de nomine uel affirmationem, uel negationem, ergo & cetera eadem oportet apponi.

49. Sunt quædam propositiones in quibus est quidem tertium adiacens prædicatum est, & hoc sono ipso & prolatione dignoscitur. Aliæ uero sunt, in quibus tale uerbum prædicatur, quod tertium quidem adiacens non prædicetur, habet tamen coniunctum atque intra se uerbum est, quæ propositio si soluatur in participium atque uerbum est, quod ante solo uerbo dictum prædicatum, secundo prædicabitur, tertio loco prædicabitur est. & fit similis propositio tanquam si prolatione quoque haberet est uerbum. siquis enim dicat omnis homo currit, in hac propositione unum subiectum est, alterum prædicatum: homo enim subiectum est, prædicatum autem currit. Neque enim possumus arbitrari in hac propositione tres esse terminos, idcirco quòd omnis quidem terminus non est, sed subiecti termini determinatio. Significat.n. quòd res uniuersalis, id est homo, uniuersali subiicitur cursui, cum dicitur omnis homo currit, nulla est enim hominis exceptio, ubi omnem currere determinatio est. ergo non ponitur loco termini id quod dicimus omnis, sed potius subiecti termini determinatio est. Quocirca in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, duo sunt termini, homo & currit. ergo in hac eadem, quanquam uerbum est non prædicetur in prolatione, tamen uerbi, quod est currit, significatione concluditur. Siquis enim hanc propositionem quæ dicit, omnis homo currit, soluat in participium atque uerbum, faciet omnis homo currens est. & idem significat participium uerbo coniunctum, quod significat uerbum, quod utraque complectitur. nam cum dico omnis homo currit, omni homini actionem præsto esse pronuncio. quod si idem rursus dicam, omnis homo currens est, eandem actionem hominĩ rursus adesse proposui, idem igitur significat uerbum currit, quod currens est, & in eadem propositione quæ dicit, omnis homo currit, licet in prolatione est non dicatur, tamen tertium potestate prædicatur, quod hinc cognoscitur, si tota propositio soluatur in participium atque uerbum. Quamobrẽ sicut ex nomine infinito subiecto fit affirmatio, non eodem modo ex infinito uerbo affirmatio fieri potest, sed mox in eius negationis agnoscitur. quoniam enim facimus affirmationem dicentes, omnis non homo currit, non homo, scilicet subiectum infinitum ponentes, non ita possumus dicere affirmationem fieri, cum proponimus omnis homo non currit. hæc enim iam negatio est. quare ubicunque fuerit non currit, uel non laborat, uel non ambulat, uel non legit, in omnibus negatio fit, in quibuscunque infinitum uerbo prædicatur. Dubitabit autem aliquis an sicut ex infinito uerbo fieri affirmatio non potest, sed semper negatio ex hoc prædicamento fit, ita quoque si eadem propositio soluatur in participium atque uerbum, an ex infinito possit affirmatio fieri participio. quæretur enim an sicut in hac propositione quæ dicit, omnis homo currit, qui ita proponit dicens, omnis homo non currit, facere affirmationem non potest, sed sine dubio negationem facit: ita quoque si eadem soluatur in participium atque uerbum, ut siquis dicat, omnis homo currens est, si fiat infinitum non currens, & dicatur, omnis homo non currens est, an hæc affirmatio sit, an certe negatio, tantundem ualens, tanquam si aliquis dicat, omnis homo non est currens. Sed fuerunt qui hoc cum ex multis aliis, tum ex aliquo Platonis syllogismo colligerent, ut quid ex ea re de-

finirent:

finirent doctissimorum uirorum auctoritate cognoscerent. ex duabus enim negatiuis syllogismus fieri non potest. in quodam enim dialogo Plato huiusmodi interrogat syllogismum. Sensus inquit non contingit rationem substantiæ, quod non contingit rationem substantiæ, nec ipsius ueritatis notionem contingit. Sensus igitur ueritatis notionem non contingit. uidetur enim ex omnibus negatiuis fecisse syllogismum, quod fieri non potest atq; ideo aiunt infinitum uerbum, quod est non contingit, pro participio infinito posuisse, id est non côtingens est, est enim in pluribus aliis inuenire facultas frequenter uerbum infinitum positum pro nomine infinito. Quare uerbum quidem dixere quidam, semper facere negationem, si infinitum apponatur. Participia autem uel nomina si sint infinita posse facere affirmationem, & ideo quotiescunq; a magnis uiris infinitum uerbum & duæ negationes in syllogismo ponuntur, hac ratione defenditur, quo dicatur uerbum infinitum pro participio esse positum: quod participium nominis loco in propositione prædicatur, & id quidem Alexander Aphrodiseus arbitrabatur cæterique complures. idcirco.n. aiunt non posse fieri ex infinito uerbo affirmationem, quoniam sicut ad uerbum, est, iuncta particula negatiua mox totam perficiet negationem, sic etiam uerba quæ sunt infinita, uel quæ in se complectuntur uerbum est, non facient infinitam affirmationem, sed potius negationem. Siquis enim sic dicat, homo currens non est, nullus hanc dixerit affirmationem. Siquis uero sic dicit, homo non currit, idcirco nec hæc propositio affirmatio est, quoniam currit, est uerbum intra se continet, & sicut ad est uerbum particula negatiua iuncta non facit affirmationem, sed potius negationem, ita quoque ad aliud uerbum iuncta negatio, quod intra se continet est uerbum, plenam perficit negationem. Aristoteles autem non uidetur ista discernere, sed similiter arbitrari, siue cum participio ponatur est uerbum, siue sine participio uerbum illud quod uerbum est intra se claudit atque complectitur. dicit enim hoc modo, In his uero in quibus est non conuenit, ut in eo quod est currere uel ambulare, idem facit sic positum, ac si est adderetur, & huius subiecit exemplum, ut currit omnis homo. In hac enim propositione quæ dicit currit omnis homo, non quidem conuenit poni est uerbum. eodem modo & siquis dicat, omnis homo ambulat, hic quoque est uerbum non conuenit poni. sed hæc talia sunt, tanquam si est adderetur, quod exemplo docuit. nam sicut est currens omnis homo, affirmatio est cursus præsentiam monstrans, ita quoque currit omnis homo, affirmatio est, idem ualens, idemque significans. & has ex simplicibus subiectis affirmationes in quibus est dici non conuenit, consequenter enumerat dicens, currit omnis homo, mediam ponens determinationem: quæ est omnis, inter currit, quod est prædicatum, & subiectum quod est homo. Contra hanc opponit simplicem negationem dicens non currit omnis homo. Rursus facit affirmationem ex infinito nomine, currit omnis non homo. huic opponit negationem infiniti nominis subiecti, non currit omnis non homo. & has idcirco proposuit, ut monstraret idem in his euenire, in quibus est non conuenit prædicari, quod in illis quoque in quibus est tertium adiacens prædicabatur. sed quoniam in negatione infiniti nominis substituit, non currit omnis non homo ait. non enim dicendum est non omnis homo, sed nô negatio ad id quod est homo, addenda est. Poterat enim quis dicere non recte fecisse negationem eius affirmationis quæ est, currit omnis non homo: hanc quæ dicit non currit omnis non homo, sed potius ita debuisse oppositionem constitui, currit omnis non homo, non currit non omnis homo. ex hoc autem demonstrat ita faciendam esse negationem, ut eam ipse disposuit. dicit enim non enim dicendum est, non omnis homo sed non negatio ad id quod est homo, addenda est, qui est sensus huiusmodi, Quoties facimus, inquit, negationem contra hanc affirmationem quæ dicit, currit omnis non homo, non est negatiua particula, non, adiungenda ei quod est omnis, sed potius subiecto quod est homo. Cum enim ita dicimus, currit omnis non homo, facienda est negatio, non currit omnis non homo. Non enim dicendum est, non currit non omnis homo id est, non, negatiua particula non est adiicienda ad omnis, sed potius ad homo. huiusmodi hæc causa est, quod omnis determinatio in terminorum numero non ascribitur, sed potius ad uim suam, id est ad determinationem. non enim aliquid uniuersale significat ipsum omnis, sed significat quidem uniuersale, quod est homo uniuersaliter: omnis autem determinatio est, quoniam id quod uniuersale est, id est homo uniuersaliter prædicatur. non ergo aliquid uniuersale significat determinatio omnis, sed potius quod uniuersale nomen uniuersaliter prædicatur Atque ideo quoties in his negatio fit, ad subiectum potius nomen trahi oportet negationem, non ad determinationem. sed ne forte quis dubitet, ut etiam in aliis quoque ita fieri oportere oppositiones dicat. in his enim quæ subiectum finitum habent, cum dicimus omnis homo currit, si contra hanc contradictorie opposita negatio ponitur, ad determinationem negatiua particula est constituenda, ut contra eam quæ dicit, omnis homo currit, ea sit quæ dicit, non omnis homo currit. In his autem quæ ex infinito nomine subiecto fiunt, siue in affirmatione, siue in negatione, a subiecto nomine non est separanda negatio. hoc autem ita esse facillima ratione cognoscitur, si determinatione paulisper auferantur, & in his propositionibus ex infinito nomine subiecto quæ sunt indefinitæ speculatio fiat. Sit enim affirmatio indefinita, non homo currit. contra hanc erit negatio, non homo non currit. Si igitur hæ propositiones factæ sunt, in uniuersalibus terminis: uniuersalis enim terminus est, homo. sed non habent additam determinationem, quod uniuersaliter prædicantur, id est omnis. & seruatam est & in affirmatione & in negatione ad subiectum negatiua particula. Semper enim fiebat nomen infinitum. etiam tunc quando additur aliquid quod determinet non ad determinationem addenda est negatio, sed potius ad subiectum nomen, quod cum in affirmatione fuerit infinitum: hoc idem infinitum ut in negatione reseruetur prouidendum est sicut enim finitum terminum & simplicem in his indefinitis propositionibus ad affirmationem & negationem custodiri oportet, ut dicamus currit homo, non currit homo ita quoque in ea propositione quæ est ex infinito nomine subiecto, idem seruandum est, ut quod in affirmatione subiectum est, idem seruetur etiam in negatione. Quod si hoc in iis quæ sunt indefinitæ euenit, cur non etiam in illis idem fieri oportere uideatur quæ definitæ sunt? hoc solum enim definitæ ab indefinitis differunt, quod cum indefinitæ uniuersalia prædicent præter uniuersalitatis determinationem, determinatæ & definitæ idem illud prædicant uniuersale cum adiectione & significatione quod uniuersaliter prædicatur. Nihil igitur aliud omnis uel nullus significat, nisi quod id quod uniuersale dicitur uniuersaliter prædicatur. ergo omnia eadem quæ in affirmatione & negatione in indefinitis ponebantur, eadem quoque & in eisdem determinatis seruanda sunt. omnis enim & nullus nô sunt termini, sed uniuersalis termini determinationes. His igitur ab Aristotele discussis, nos quoque a Syriano, cui Philoxeno cognomen esse supra retulimus, propositionum omnium numerum, de quibus in hoc libro disputatione perpendit, nimis ad rem pertinentem atque utilem transferimus, & prius perspiciendum est in categoricis propositionibus quot indefinitæ sint. Quantæ enim fuerint indefinitæ, tot erunt uniuersales, tot particulares, tot singularium atque indiuiduorum propositiones. & prius quidem affirmationes perspiciamus hoc modo. Quatuor modi sunt propositionum. aut enim indefinitæ sunt, aut uniuersales, aut particulares, aut singularium atque indiuiduorum. Si ergo perspiciantur quantæ sint indefinitæ affirmationes, & has si per quaternarium numerum multiplicauero colligitur mihi numerus affirmationum quem si duplico, colligitur etiam negationum hoc modo. Prædicatur enim est aut ipsum solum, aut certe tertium adiacens cum alio. & si solum prædicatur, aut ad nomen simplex atq; finitum prædicatum est, aut ad infinitum. ex his, duæ sunt affirmationes. est homo, est non homo. Quoties autem est tertium adiacens prædicatur, quatuor erunt affirmationes, aut cum subiectum infinitum est solum, ut est non homo iustus: aut cum prædicatum infinitum est solum, ut est, homo est non iustus: aut cum utraque finita sunt, ut est, iustus homo: aut cum utraque infinita sunt, ut est, non iustus non homo. Magis autem plures his non erunt oppositiones, ut ipse ait. cum igitur sex sint affirmationes: duæ quibus est prædicatur, quatuor uero quibus est tertium adiacens. has si per quaternarium ducam. xxiiij. fient, quas rursus si binario numero multiplicem. xlviij mihi summa succrescet. tot igitur erunt affirmationes & negationes quæcunque uel prædicato est uerbo, uel adiacenti & prædicato fiunt. Quare, quoniam tres sunt aliæ qualitates propositionum, quæ sunt necessariæ, contingentes, &

inesse tantum significantes. secundum quas qualitates istæ omnes propositiones proferuntur, has quadraginta octo propositiones si in ternarium numerum duxerimus, scilicet secundum propositionum qualitates. calxiij. omnium propositionũ prædicatiuarum, de quibus hoc libro tractat, numerositas crescet. Sed nunc præter has tres qualitates eas quæ sunt alviij. propositiones cum negationibus suis, quas si per qualitates propositiones necessariam scilicet, contingentem, & inesse significantem multiplicauero calxiiij. fient: subter ascripsimus.

Propositiones de secundo adiacente.xvj.

Est homo	Non est homo
Est omnis homo	Non est omnis homo
Est quidam homo	Non est quidam homo
Est Socrates	Non est Socrates
Est non homo	Non est non homo
Est omnis non homo	Non est nmnis non homo
Est quidam non homo	Non est quidam non homo
Est non Socrates	Non est non Socrates

De tertio adiacente.xxxij.

Est iustus non homo	Non est iustus non homo
Est iustus omnis non homo	Noo est iustus ois oon homo
Est iustus quidam non homo	Non est iustus quidam non hõ
Est iustus non Socrates	Nuo est iustus non Socrates
Est non iustus homo	Noo est non iustus homo
Est non iustus omnis homo	Non est non iustus ois homo
Est non iustus quidam homo	Non est oon iustus quidam hõ
Est non iustus Socrates	Non est non iustus Socrates
Est iustus homo	Non est iustus homo
Est iustus omnis homo	Non est iustus omnis homo
Est iustus quidam homo	Non est ioslus qu dam homo
Est iustus Socrates	Noo est iustus Socrates
Est noo iustus non homo	Non est non iustus non homo
Est non iustus omnis nõ hõ	Nõ est noo iustus ois nõ homo
Est noo iustus quidã nõ hõ	Nõ est nõ iustus quidã oon hõ
Est non iustus non Socrates	Nõ est non iustus nõ Socrates

Has igitur propositiones Syriano calculis colligente, nos quoque nominatim disposuimus iccirco, quoniam facilior fides habebitur numero, si per exempla prodantur. Simul etiã quoniam male doctus de his propositiooibus peruersissime contendebat, & affirmationes quidem negationem loco ponens, negationes uero affirmationum, totum ordinem confundebat. Quare ne quem illius oratio a rectæ rationis ueritate traduceret, iccirco hanc ad clarioris memoriæ subsidium fecimus dispositionem.

Quoniam uero contraria est negatio, ei quæ est, omne animal est iustum, illa quæ significat, quod nullum animal est iustum: hæ quidem manifestum est, quod nunquam erunt neque ueræ simul, neque in eodem ipso. His uero oppositæ, erũt aliquando, ut non omne animal iustum est, & est aliquod animal iustum.

50. Hoc quoque est diligentissime superius demonstratũ, quod cootrariæ aliquoties uerum falsumq; diuiderent, si aut in rebus naturalibus, aut in impossibilibus proponerentur: aliquoties uero simol inueniri posse falsas, si res neq; naturales, neque impossibiles prædicarent, contrarias autem esse dictũ est, siquis & affirmatiue & negatiue oniuersalem faceret enũciationem ergo nunc hoc dicit, Quæ sunt, inquit, contrariæ simul ueræ esse non possunt, & hoc non sine quadam rerum determinatione locutus est, ait enim, Quoniam uero contraria est negatio ei quæ est, omne est aoimal iustum scilicet affirmationi, illa quæ significat, quod nullum est animal iustum scilicet negatio. hæ quidem ioquit, quoniam sunt contrariæ, quæ simul ueræ esse non possunt, manifestũ est ꝙ nunquam erunt, neque ueræ simul, neque in eodem. sed quod dixit, neque ueræ simul huiusmodi est: Nihil enim prohibet alio, & alio tempore & affirmationem uniuersalem, & negationem ueraciter posse proponi, ut siquis dicat, omnis homo iustus est. hoc si aureo seculo diceretur, uerissime proponeretur. Quod siquis rursus dicat, Nullus homo iustus est, hoc si ferreo seculo enũciaret, erit uera propositio. Quare contingit affirmationem, & negationem uniuersalem ueras esse, quas manifestum est esse contrarias, sed non simul. Illa enim in aureo seculo, si ita contingit, illa in ferreo seculo, sed hæc tempora diuersa sunt, & non sunt simul. quare recte hoc quoque addidit ut diceret, manifestum est quod nunquã erunt neque ueræ simul. Quod autem addidit, neque in eodem, ad aliam eiusdem rei determinationem ualet. possunt enim rursus eodem tempore & simul uniuersalis affirmatio & uniuersalis negatio ueræ esse, sed si non de eodem prædicentur, ut siquis dicat, omne animal rationale est. hoc si de hominibus prædicetur, uera est affirmatio. quod siquis dicat nullum animal rationale est, hoc si de equis enunciet, uera erit, uno eodemque tempore contra uniuersalem affirmationem uniuersalis facta negatio, sed non de eodem. illa enim affirmatio de hominibus facta est hæc uero de equis negatio. Quamobrem dictum est nunquam esse posse simul contrarias ueras, neque in eodem idest nec uno eodemque tempore, nec de uno subiecto: sed quod his oppositæ erunt, uniuersali quidem affirmationi particularis negatio, uniuersali autem negationi particularis affirmatio, & has diximus iccirco subcontrarias dici, quod diuersa quodammodo contrariis patiantur, manifestum est, quoniam sicut contrariæ ueræ simul esse non possunt, diuidunt tamen aliquoties inter se ueritatem, & falsitatem. ita quoque & subcontrariæ diuidunt quædam inter se uerum falsumque aliquoties, quando contrariæ quoque diuiserint. simul autem ueræ inueniri possunt, quando uniuersales & contrariæ simul falsæ sunt. ut autem simul falsæ sint. nulla rerum ratione contingit. Ergo contrarias quidem simul ueras esse atque in eodem nunquam quisquam poterit inuenire. Subcontrariæ autem quæ uniuersalibus & contrariis oppositæ sunt, sibi inuicem comparatas ueras inueniri possibile est, ut in eo ipso exemplo quod ipse proposuit, non omne animal iustum est, uera est. rursus, est aliquod animal iustum, hæc quoque uera est. Quare contrariæ simul ueræ esse non possunt, Subcontrarias simul ueras nihil prohibet inueniri.

Sequitur uero hanc quidem quæ est, nullus homo est iustus, illa quæ est, omnis homo est non iustus. Illam uero quæ est, aliquis homo iustus est, opposita, non omnis est homo non iustus, necesse est enim aliquem esse.

51. De consequentia propositionum simplicium atque infinitarum sufficienter quidem supra disseruit. Sed nunc hæc est huic intentio, Non quæ particularis affirmatio, quam uniuersalem affirmationem uel negationem sequatur, quod supra iam monstrauit: sed quæ uniuersalis negatio uniuersalem sequatur affirmationem, uel quæ particularis negatio particulari scilicet affirmationi consentiat, proponitque has quatuor dicens, negationem simplicem uniuersalem & affirmationem infinitam uniuersalem sese sequi, & sibimet consentire: nec minus his oppositas idest particularem affirmationem simplicẽ, & particularem infinitam negationem, & in ueritate & in falsitate se sequi, & a se nullo modo discrepare. Disponantur n. hæ quatuor, prior affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis homo est non iustus, sub hac ei consentiens simplex uniuersalis negatio quæ proponit, nullus homo iustus est. Rursus in altera parte contra affirmationem infinitam, particularis simplex affirmatio quæ dicit, est aliquis homo iustus, & sub hac particularis infinita negatio quæ proponit, non omnis est homo noo iustus.

Omnis est homo nõ iustus	Est aliquis homo iustus
Nullus est homo iustus	Non ois est hõ nõ iustus

His ergo ita dispositis, si affirmatio uniuersalis infinita uera sit, ea quæ dicit, omnis est homo non iustus, uera est etiã ea quæ proponit, nullus est homo iustus, quæ est uniuersalis simplex negatio: hoc autem melius in inferioribus cognoscitur exemplis. Dicatur enim omnis est homo non quadrupes,

uera

uera est, rursus nullus est homo quadrupes, hæc quoque uera est. Quod si una harum sit falsa, falsa quoque erit & altera. nam si falsa est, quod omnis est homo non iustus, sicut uere quoque falsa est, illa quoque negatio simplex mendacissime prædicauit quæ dicit, nullus est homo iustus. Quocirca affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex sibimet consentiunt. ut una uera, alteram ueram esse necesse sit. alterius falsitatem reliquæ quoque falsitas consequatur. idem quoque euenit in parte altera: nam si uera est, quod quidam homo iustus est, uera quoque est, quod non omnis est homo non iustus, est enim aliquis. Nam si quod dicitur, non omnis, tantundem est, tanquam si quis dicat, quidam non est, quod in alio quoque exemplo manifestius apparebit. Siquis dicat, non omnis est homo iustus, hoc est dicere, quidam homo iustus non est, ergo non omnis, quidam non, significat. Siquis ergo ita proponat, quidam homo non iustus non est, quem dicit non esse non iustum, iustum esse confirmat. Quare ille de quo dicitur, quod non iustus non est, erit iustus. Vnde fit ut ea quæ dicit, non omnis est homo non iustus, consentiat ei quæ dicit, quidam homo iustus est. Sed hæc non consentit ei quæ dicit, quidam homo non iustus est non igitur hæc consentit ei quæ proponit, non omnis homo est non iustus. Sed quoniam hoc fortasse aliquatenus uidetur obscurius, consequentiæ ipsarum hoc modo sumendæ sunt. Sitque nobis hoc positum, affirmationem uniuersalem infinitam, & negationem uniuersalem simplicem sibimet consentire, ut unius ueritatē & falsitatem alterius ueritas aut falsitas consequatur. Si falsa est affirmatio infinita uniuersalis quæ dicit, omnis est homo non iustus, uera erit huic opposita particularis infinita negatio quæ proponit, non omnis est homo non iustus: sed cum falsa est affirmatio uniuersalis infinita, falsa quoque est, & uniuersalis simplex negatio quæ dicit, nullus est homo iustus sed hac falsa particularem affirmationem quæ huic contradictorie opposita est, ueram esse necesse est, quæ est, quidam homo iustus est. Quocirca quando affirmatio uniuersalis infinita falsa est, uera est particularis infinita negatio. & quando uniuersalis negatio simplex falsa est, uera est simplex affirmatio particularis. Sed affirmatio uniuersalis infinita, & negatio uniuersalis simplex simul falsæ sunt, & sibimet in falsitate consentiunt, simul igitur ueræ erunt simplex particularis affirmatio, & infinita negatio particularis. Rursus si uera est affirmatio uniuersalis infinita, falsa erit negatio particularis infinita. ei enim contradictorie opposita est. Si rursus uera est uniuersalis simplex negatio, falsa est particularis simplex affirmatio, sed uniuersalis affirmatio infinita, & uniuersalis negatio simplex simul ueræ sunt, simul igitur erunt falsæ particularis affirmatio simplex, & particularis infinita negatio. Quare hæ quoque, idest, particularis affirmatio simplex, & particularis infinita sibimet in ueritate & falsitate consentiūt & ueritatem suam & mendacium inuicem consequuntur. Quare affirmatio quidem & negatio, utraque uniuersalis, hæc simplex, illa infinita sequuntur sese, sibique consentiunt, Particulares autem, idest uniuersalibus oppositæ, simplex affirmatiua & negatiua infinita, ipsæ quoque sibimet consentiunt. Quare rectus ordo est, ut sicut affirmationi uniuersali infinitæ consentit simplex uniuersalis negatio: ita particulari affirmationi simplici, particularis negatio infinita consentiat.

Manifestum est autem, quod etiam in singularibus, si est uerum interrogatum negare, quod & affirmare uerum est, ut putas ne Socrates sapiens est? non. Socrates igitur non sapiens est. In uniuersalibus uero non est uera quæ similiter dicitur, uera est autem negatio, ut putas ne omnis homo sapiens est? non. omnis igitur homo non sapiens est, hoc enim est falsum. sed, non igitur omnis homo sapiens est, uera est: hæc enim opposita est, illa uero contraria.

53. De consequentia propositionum disputans, & sibi quemadmodum consentirent, illum tractatum parumper egressus docere proposuit, quæ ueniant in responsionem de singularibus, si ad prædicationem ipsarum sit particula negationis apposita. quæ rursus in his quæ de uniuersalibus sunt propositionibus, si ad prædicationem addita particula negatiua concurrat, neque enim oportet similiter facere enunciationes. Non enim simile est quod ex utraque prædicatione contingit. hoc autem ita manifestum est. Si quis de singulari aliquo interrogatus neget, ille qui interrogauerit, potest facere ex infinito nomine prædicato conclusionem, illam scilicet negationem iungens, quam respondens ante negauerat. & hoc ueraciter præhebit. De uniuersalibus autem apparebit non eandem ueritatem posse contingere, si ex his affirmatio componatur. Siquis enim interroget alium putasne Socrates sapiens est? si ille respondet non, uere ille concludit dicens, Socrates igitur non sapiens est. Sit autem hoc quoque in alio clariori exemplo manifestum. si interrogaremus aliquem huc modo. Socrates ne Romanus est? atque ille respondeat non, nos uere concludere possumus, Socrates igitur non Romanus est. facientes ex negatione quam ille respondebat, & ex nomine, quod in propositione prædicauimus affirmationem ex infinito nomine quæ dicit, Socrates non sapiens est, uel Socrates non Romanus est. Has enim affirmationes esse ex infinito nomine supra monstratum est. Si igitur eodem modo aliquis in uniuersalibus subiectis interroget dicens, omnis ne homo sapiens est? nos utique respondebimus non. Tum ille eadem similitudine concludit, dicit enim, omnis igitur homo non sapiens est. Quocirca nullus homo sapiens est. ea enim quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentire monstrata est ei quæ dicit, nullus homo sapiens est. Videbitur igitur quodammodo ex uera responsione falsa illata esse conclusio: cum nos dicimus negationem quidem nos respondisse, non ut ea negatio ad prædicatum iungeretur, sed ad determinationem: neque enim nos uoluisse ab omni homine sapientiam tollere, cum interrogante aliquo an omnis homo sapiens esset, nos negaremus: sed ab omnis potius, idest determinatione, uoluisse nos abstrahere sapientiam, illud scilicet significantes, quod alicui esset, & alicui non esset sapientia. ut quod diximus non tantum ualeret, quantum si diceremus non omnis. igitur si illa negatio ad nomen. idest ad sapientem iungatur, uniuersalis fit affirmatio quæ dicit, omnis homo non sapiens est, consentiens uniuersali negationi, quæ proponit, nullus homo sapiens est. sed hæc contraria est interrogationi. fuit enim interrogatio, omnis ne homo sapiens est? hæc habet uniuersalem affirmationem, cui contraria est uniuersalis negatio, cui rursus negationi consentit uniuersalis affirmatio infinita. Quocirca affirmationi quoque uniuersali simplici, quæ in interrogatione posita est, idest omnis ne homo sapiens est? contraria est ea quæ dicit conclusio, quod omnis homo non sapiens est. Quod si dicatur, non omnis homo sapiens est, & uerum est, & ei opposita est. Contra enim eam quæ dicit interrogationem, omnis ne homo sapiens est? cum responsum fuerit, non & iuncta negatio fuerit ad omnis, particularis negatio fit dicens, non omnis homo sapiens est, quæ est opposita uniuersali affirmationi, ei quæ in interrogatione est posita uniuersali. hoc est enim quod ait, hæc est enim opposita, illa uero contraria. Per uerba autem sensus iste sic constat. Manifestum est autem, inquit, quod in singularibus, ut est Socrates, & quicquid indiuiduum est: si uerum est interrogatum negare, idest, si quando aliquid quis interrogat, uere ille negauerit: ut cum aliquis interrogat an Romanus sit Socrates, ille neget, quod & affirmare uerum est. ut ille qui interrogat ex negatione & nomine prædicato infinitam faciat affirmationem, & huius est exemplum; putas ne Socrates sapiens est? Responsio, non. conclusio, Socrates ergo non sapiens est. sed hoc non similiter in uniuersalibus se habet, quod per hoc monstrat quod ait, in uniuersalibus uero non est uera, quæ similiter dicitur. idest non uera est affirmatio infinita facta ex prædicato nomine, & respondentis negatione, sed potius uera est negatio, non affirmatio. huius exemplum tale est, nam interrogatio est, ut putas ne omnis homo sapiens est? Responsio, non. falsa conclusio, omnis igitur homo non sapiens est, hoc autem falsum est, & non simile est ei quod supra de singulari subiecto prædiximus, sed potius illa quæ dicit, non omnis igitur homo sapiens est, ut respondentis negatio ad omnis iungatur, & fiat negatio particularis. est enim hæc uera, hæc autem est etiam opposita. Nam cum affirmatio uniuersalis interrogata esset ea quæ dicit, omnis ne homo sapiens est? ex negatiua particula factum est, non omnis homo sapiens est in cōclusione, & sunt oppositæ. Illa est enim affirmatio uniuersalis, hæc autem particularis negatio, illa uero contraria. Nam si, non negatio ad prædicatum iunga-

tur, fit uniuerſalis affirmatio infinita, quæ conſentit uniuerſali negationi finitæ, ſed hæc contra uniuerſalem affirmationẽ finitam, quæ in interrogatione eſt poſita, contraria eſt. Contraria igitur erit etiam illa quæ uniuerſalis eſt affirmatio infinita. Quæ autem cauſa eſt cur in ſingularibus, uel affirmatio ex infinito nomine, uel negatio ſibimet finita conſentiant: in uniuerſalibus autem uniuerſalis affirmatio ex infinito nomine non conſentiat particulari negationi finitæ, quærendum eſt. Etenim ſiquis dicat Socrates non ſapiens eſt, & Socrates ſapiens non eſt, idem eſt, & hæ duæ ſibimet conſentiunt ſiquis autem dicat, omnis homo non ſapiens eſt & rurſus, non omnis homo ſapiens eſt, hæ duæ non ſibimet conſentiunt. Sed hæc ratio eſt, quod in ſingularibus ſubiectis non ſunt duplices oppoſitiones, ſed una tantum, ideſt quæ negationem facit. In uniuerſalibus autem uniuerſaliter prædicatis, duplex oppoſitio eſt, una contraria, una uero contradictoria. Si ſit ergo huiuſmodi affirmatio quæ dicit Socrates ſapiens eſt, contra hanc una oppoſitio eſt quæ proponit Socrates ſapiens non eſt. Si ergo dicat aliquis Socrates non ſapiens eſt, hæc nullum alium habebit intellectum quam ea quæ dicit Socrates ſapiens non eſt. unam enim tantum ſolam diximus in ſingularibus oppoſitionem. Quare quæcunque aliæ fuerint, eadem ſignificatione concurrerent, in uniuerſalibus uero uniuerſaliter prædicatis non eodem modo eſt. Nam ſi ſit affirmatio uniuerſalis quæ dicit, omnis homo ſapiens eſt, contra hanc etiam illa eſt quæ dicit, nullus homo ſapiens eſt, etiam illa quæ dicit, non omnis homo ſapiens eſt & illa eſt contraria, hæc contradictoria: ſimplex ergo hæc oppoſitio ſibi non poteſt conſentire. illa enim totum tollit, quæ eſt uniuerſalis negatio, illa partem definite, quæ eſt particularis negatio. Sed uniuerſalis negatio uniuerſalis affirmationi ex infinito nomine conſentit, diuerſa igitur erit hæc quoq; a particulari definita negatione, & quoniam duplex eſt oppoſitio in uniuerſalibus, & ſimplex in ſingularibus, recte in eadem ſimilitudine prædicationis, non eadẽ ueritas falſitaſque contingit.

Illæ uero quæ ſunt contrajacentes ſecundum infinita nomina uel uerba, ut in eo quod eſt, non homo, uel non iuſtus, quaſi negationes ſine nomine & uerbo eſſe uidebuntur, ſed non ſunt: ſemper enim uel ueram eſſe, uel falſam neceſſe eſt negationem. Qui uero dixit non homo, non plus dicente homo, ſed etiam minus, uerus uel falſus fuit, ſi non aliquid addatur.

54. Nouimus oppoſitiones ex infinitis fieri poſſe nominibus, has ergo diſſoluens Ariſtoteles ſumit per ſe dictionem nominis infiniti, & de ea diſputat, ſi contra finitum nomen comparetur, an quædam enunciatiua oppoſitio uideatur. Siquis enim ſumat id quod dicitur non homo, & opponat contra id quod dicimus homo, uidebitur fortaſſe aliquatenus facere oppoſitionem. cum enim omnis negatiua particula adiecta uerbo quod continet propoſitionem, negationem faciat, etiam ſi modus aliquis propoſitionis non prædicetur, quod poſterius demonſtrandum eſt, ita etiam nomini uidetur. cum adiecta fuerit negatiua particula, quandam facere negationẽ, ut ſi nõ particula, iungatur ei quod eſt, homo faciat, non homo: hoc eſt enim quod ait, Illæ uero quæ ſunt ſecundum infinita nomina uel uerba oppoſitæ, ut in eo quod eſt non homo, uel non iuſtus, quaſi negationes ſine nomine uel uerbo eſſe uidentur. Siquis.n. dicat non currit, hæc fit ſine nomine negatio quod ſiquis dicat non homo, hæc quoque eſt ſine uerbo negatio Quæ dictiones ſecundum infinitum nomen, aut uerbum opponuntur finito nomini uel uerbo, quod eſt homo, & currit. uidebuntur ergo hæ negationes ſecundum infinitum nomen uel uerbum quæ prædicantur, ſed non ſunt. Maxima.n. ratio has negationes non eſſe conuincit. ꝙ omnis negatio uel uera, uel falſa eſt. quod autem dicimus non homo uel non currit, licet ſimplicia quoque & finita, homo ſcilicet atque currit, nihil uerum falſumue ſignificet, tamen hæc infinita multo minus aliquid uerum, aut falſum demonſtrant, nõ quod ſimplicia uerum aliquid falſumue ſignificent, iccirco dicimus infinitas dictiones ſimplicibus minus uerum, aut falſum monſtrare. ſed quòd quanquam nihil uerum falſumue deſignet ſimplex nomen aut uerbum, tamen definitum quiddam proponit, ut in eo quod eſt homo, finitũ quiddam eſt, & una ſpecies. Is uero qui dicit, non homo præſentem quidem ſpeciem interimit, infinitas autem alias dat intelligere ipſas nihil ponens. Quocirca, quanquam finita uerba uel nomina per ſe uera uel falſa eſſe non poſſint, niſi cum aliis iuncta ſint: tamen longe minus ueritatis aut falſitatis capacia ſunt nomina infinita uel uerba, quæ nec hoc ipſum quidem quod ſignificant ponunt, ſed illud quidem perimunt, nihil autem per ſe aliud in ſignificatione cõſtituũt. Poſtremo propinquius ad ueritatis, uel falſitatis finita ſunt intellectus Minus igitur uera uel falſa eſt dictio nominis infiniti, quã alicuius ſimplicis, & finiti uocabuli.

Significat autem, eſt omnis non homo iuſtus, nulli illarũ idem, nec huic oppoſita ea quæ eſt, non eſt omnis non homo iuſtus. Illa uero quæ eſt, omnis non iuſtus non homo, illi quæ eſt, nullus iuſtus non homo, idem ſignificat.

55. Poſtquam de propoſitionibus infinitũ habentibus prædicatum ſufficienti diſputatione locutus eſt, earumque oppoſitiones oſtendit, conſequentiaſque demonſtrauit, atque in medio de infinitis nominibus, quòd non eſſent negationes breuiter pernotauit: nunc redit ad eas propoſitiones, quæ ſubiectũ habent infinitũ, prædicatum uero uel finitum, uel infinitum; & primũ quidem an eædem ſint, idemq; ſignificent, habeantq; ordine aliquam conſequentiam hæ propoſitiones quæ ex infinito ſubiecto ſunt, cum his quæ ex infinito prædicato ſunt, uel ex utriſque finitis, docet. Ait enim has duas propoſitiones quæ ſunt, eſt omnis non homo iuſtus, non eſt omnis non homo iuſtus, nulli illarum idem ſignificare, quæ aut ex utriſque finitis ſunt, aut ex prædicato infinito. & diſponantur quidem illæ, quæ aut ex utriſque finitis ſint, aut ex prædicato infinito, & primũ quidem ponatur ſimplex affirmatio uniuerſalis, ſub hac negatio uniuerſalis ex prædicato infinito ſuperiori ſimplici affirmationi conſentiens. Contra uero ponatur uniuerſalis ſimplex negatio, & ſub hac uniuerſalis ex infinito prędicato affirmatio, quas conſtat ſibimet conſentire præcedente affirmatione uniuerſali, quæ eſt ex infinito ſ. prædicato.

Eſt omnis homo iuſtus		Nullus eſt homo iuſtus
Conſentientes	Contraria / Contraria	Conſentientes
Nullus eſt hõ nõ iuſtus		Eſt omnis hõ non iuſtus

Cum igitur ita ſint affirmationes poſitæ & negationes, quæ ſimplex quidem ſubiectũ habent, infinitum uero uel ſimplex prædicatum. nunc Ariſtoteles dicit, quod hæ propoſitiones quæ ſubiectum habent infinitum, nulli illarum ſuperiorum quas diſpoſuimus idem ſignificant. hæc enim quæ dicit, eſt omnis non homo iuſtus, non conſentit ei quæ dicit. eſt omnis homo iuſtus: nec rurſus ei quæ dicit, eſt omnis homo non iuſtus: nec his rurſus quæ ſunt, nullus eſt homo iuſtus, uel nullus eſt homo non iuſtus. hæ enim omnes hominem ſubiectũ habent. illæ uero non hominem. Quocirca nec huius negatio, ideſt uniuerſalis affirmationis ex infinito ſubiecto, particularis ſcilicet negatio, cum ulla earum quæ finitum habent ſubiectum, poterit conſentire Ea enim quæ dicit, non eſt omnis non homo iuſtus, neque cum ea quæ proponit, eſt omnis homo iuſtus, neque cum ea quæ dicit, eſt omnis homo non iuſtus, neque cum his quæ enunciant, nullus eſt homo iuſtus, uel nullus eſt homo non iuſtus. Sed non hoc dicit, ꝙ ex infinito ſubiecto propoſitiones diuerſæ ſunt his, quæ ſunt uel ex finito prædicato, uel ex infinito, ſubiecto tamen finito poſſunt enim diuerſæ quidem eſſe prædicationes, idem tamen aliquoties ſignificare, ut ea quæ dicit, omnis eſt homo iniuſtus, cum diuerſa ſit ab ea quæ dicit, nullus eſt homo iuſtus, idẽ tamen aliqñ ſignificant, ſi affirmatio priuatoria præceſſerit. Dictũ eſt .n. quod affirmationibus præcedentibus negationes ſine dubio ſequerentur ergo non hoc dicit, quod diuerſæ ſunt propoſitiones ex infinito nomine ſubiecto iis quæ ſunt ex prædicato

cato

cato uel finito uel infinito, subiecto tamē finito: sed quod omnino sibi non consentiant, uel non idē significent. i. tota sint uirtute propositionis dissimiles. Atq; quidē hæc dixit de his quæ infinitum subiectum haberent, infinitum uero uel finitū prædicatū: uenit autem nunc ad ipsarum consequentias quę ex infinito nomine subiecto constar t, & ex utroq; infinito. & sicut supra consequentiam earum quæ ex utrisq; finitis erant uel ea infinito prædicato docuit: ita quoq; nunc econuerso quæ ex utrisq; infinitis nominibus constant, uel ea infinito nomine subiecto qualē ad se habeant consequentiam, monstrat dicens. Illa uero quæ est, omnis non iustus non homo, illi quę est, nullus iustus nō homo, idem significat, has duas tantū propositiones monstrat, affirmatiuam. s. uniuersalē ex utrisq; infinitis, quæ dicit, omnis non iustus non homo, ei cōsentire quæ est uniuersalis negatio ex solo infinito subiecto, quæ dicit nullus iustus non homo. In his aūt subauditur particula, est, ut sit tota propositio, omnis non iustus non homo est, & rursus, nullus iustus non homo est. nā sicut in his quæ finitū habebant subiectū, infinitum uero uel finitum prædicatum, affirmationem ex finito subiecto & infinito prædicato, eam s. quæ dicit, est omnis homo non iustus, sequebatur simplex uniuersalis negatio, quæ ex utrisq; finitis constat, nullus homo iustus est: ita quoq; in his permutatis tantū subiectis idem uenit. Nā sicut illic negatio ex utrisq: finitis uniuersalis sequebatur affirmationem ea finito subiecto & infinito prædicato: ita quoq; affirmationē ea utrisq; infinitis uniuersalem, sequitur negatio ex infinito subiecto, ipsa quoq; uniuersalis, & has quidē duas propositiones ascripsit, solam in his consequentiam ostendēs, Ceteras autem quia putabat intellectu esse faciles, persequi neglexit. Nos autem eas ne quid relictum uideatur, apponimus: est enim consequentia hoc modo.

Est omnis nō hō nō iustus	Est omnis nō homo iustus
Nullus non hō iustus est	Nullus nō hō non iustus est
Quidā non hō iustus est	Quidā non hō non iustus est
Nō est uīs nō hō nō iustus	Nō est omnis non hō iustus

Has igitur siquis diligenter inspexerit duas comparationes duabus conuenientissimam consequentiam consensumque monstrabunt.

ANITII MANLII SEVERINI Boethii Editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER QVINTVS.

Mediam operis huius emensi partē, ea, quæ sequuntur licet magnis quæstionibus impedita, tamen audacius atq; animosius exequemur: nec defatigari in singulis partibus oportet, totius dialecticæ prodere aggressos atque expedire doctrinam, itaque rectam commentationis seriem contexuimus.

Transposita uero nomina & uerba idem significant, ut; est albus homo, est homo albus: nam si hoc non est, eiusdem multæ erunt negationes, sed ostensum est, quod una unius est. eius enim quę est, est albus homo, negatio est, non est albus homo: eius uero quę est, est homo albus, si non eadem est ei quę est, est albus homo, erit negatio, uel ea quę est, non est non homo albus, uel ea quę est non est homo albus. Sed altera quidem est negatio eius quę est, est non homo albus, altera uero eius quę est, est albus, homo, Quare erunt duę, unius.

56. Docet nunc si nomina & uerba transferantur, & aliud prius, aliud uero posterius prædicetur, unam sine dubio significantiam retinere Siue enim quis dicat. est homo albus, siue est albus homo siue homo albus est, siue albus homo est, siue quomodolibet aliter ordinem prædicationis permutet, eadem sine dubio significatio permanebit. & hoc quidem fortasse oratoribus uel poetis non eodem modo perspiciendum est, quo dialecticis. Et. n. quantum ad compositionem orationis spectat, maxime differt quo uerba & nomina prædicationis suæ ordine proferantur Multum enim interest in eo quod ait Cicero, ad hanc te amentiam natura peperit, uoluntas exercuit, fortuna seruauit, ita dixisse ut dictum est, an ita, ad hanc te amentiam peperit natura, exercuit uoluntas, seruauit fortuna. Sic enim minor est sententiæ magnitudo, minusq; in ea lucet id quod, si sic componatur, eminet, & sese uel uolentibus hominum auribus animisq; patefacit. Rursus cum dicit Virgilius pacisq; imponere morem potuisset seruare metrū, si ita dixisset moremq, imponere paci sed esset debilior sonus, nec in eo ictu uersus tam præclare ut nunc cōpositus diceretur: ergo non idem ualet oratoribus uel poetis uerborum nominumq: ordo mutatus. Qui enim ad compositionem spectāt, multum in ordine sermonum ornamenti reperient. Dialecticis uero quibus nulla est ad orationis leporem cura loquendi quibusq; sola ueritas perscrutatur, nihil differt quolibet ordine uerba & nomina permutentur, cum tamen eandem uim quam prius in significatione retineant. sed nec apud ipsos modis omnibus permutato ordine dictionis eadem semper uis significationq; seruatur. Hæc. n particula quæ negatiua est. i. nō multum ualet, multamq; differentiam perficit uariis adiecta locis. Siquis. n. dicat. homo albus non est, faciet indefinitam simplicem negationem. Siquis uero dicat, homo non albus est faciet indefinitam ex infinito prædicato affirmationem. Siquis autem prædicet, non homo albus est, idem quoque constitu t, ex infinito subiecto indefinitam affirmationem. rursus siquis dicat, omnis homo non iustus est hæc consentit ei quæ dicit, nullus homo iustus est Quod si idem non ad uniuersalem determinationem ponatur, ut dicatur, non omnis homo iustus est, non iam uniuersalis affirmatio infinitæ prædicationis consentiens uniuersali simplici negationi fit, sed potius particularis negatio simplex. Vides ne igitur quā multas faciat differentias negatiua particula diuersæ nominū prædicationi coniuncta? Sed quanquā hæc ita sint, potest tamen alio modo eadem diuersis in locis posita eandem uim significationemq, seruare. si enim sit posita non particula cum uniuersalitate sua, cum eadem ipsa sæpius permutetur, idem sine dubio in significatione consistit. Siquis enim dicat, non omnis homo albus est, particularis est simplex negatio. siquis uero sic dicat, homo non omnis albus est, eadem significatio est Vel si hoc modo, homo albus non omnis est, nec hæc a superiori significatione discedit. uel siquis amplius quoque permutet dicens, homo albus est non omnis, a priori significatione nil discrepat. Eodem modo uel si quomodolibet aliter permutetur cum propria tamen uniuersalitatis determinatione diuerso modo permutata idē semper necesse est in significatione seruetur, eodem modo si eadē non particula cum alio nomine uel uerbo iuncta sæpius transferatur. ut cum dicimus, homo iustus non est. rursus homo non est iustus, rursus non est homo iustus, eadem significatio retinetur. Quocirca si sola particula negatiua permutata sit, & non eodem semper ordine prędicetur, multas differentias facit propositionum. Sin uero iuncta cum alio nomine sæpius (ut dictum est) transferatur, eadem in translationibus omnibus significatio permanebit. His igitur ita dispositis uidendum est quæ sit Aristotelis demonstratio, uerba & nomina transposita eandem semper uim significationemq; subiicere. ait. n. Transposita uero uerba & nomina idē significāt, ut est albus homo, est homo albus hæc. n. transpositis nominibus atq; uerbis eandē retinent significationem. In illa. n prius albus est, posterius homo, in hac autē prior homo, posterior albus. quod si hoc falsum est, & non sint eædem, sed a se diuersæ sunt impossibile aliquid inconueniensq; contingit erunt. n. duæ negationes unius affirmationis, quod est impossibile. Ostensum enim est quod una unius est affirmationis negatio Nunc igitur uideamus si hæ affirmationes quæ dicunt, est albus homo, & est homo albus, nō sunt eædem, sed diuersæ quēadmodū unius affirmationis duę sunt negationes, & primo quidem disponantur hoc modo, est albus homo, est homo albus, huius ergo propositionis quæ dicit est albus homo, erit negatio ea, scilicet quæ proponit, non est albus homo. alia nanque quæ esse possit rationabiliter non potest inueniri. disponantur igitur rursus eædem, & superior affirmatio cum propria negatione.

Est albus homo
Non est albus homo
Est homo albus

Cū igitur eius quę dicit, est albus homo, negatio sit ea quę proponit, non est albus homo, si ea quæ dicit, est homo albus diuersa erit ab ea propositione quæ pronunciat, est albus homo, alia erit eius negatio. sit ergo aut ea quæ dicit, non est nō homo albus, aut ea quæ dicit, non est homo albus Rursus igitur disponantur duæ quidē affirmationes primæ alternatim positæ, & econtrario confessa prioris negatio. Contra secundum uero utræq; hæ negationes, quas diximus, ascribantur.

Est albus homo — Non est albus homo

Est homo albus — Non est homo albus

Non est non homo albus.

His igitur ita discretis, eius propositionis quæ dicit, est homo albus, non potest esse illa negatio quæ dicit, non est nō homo albus. illius est enim negatio quæ habet subiectum infinitum, quæ dicit, est non homo albus. similiter autem & si quamlibet aliā quis posuerit negationem, eius sine dubio alia reperitur affirmatio Vnde fit ut relinquatur ea eius esse negatio quæ proponit, non est homo albus, est ergo negatio eius quæ dicit, est homo albus, ea quæ dicit, non est homo albus. sed eius affirmationis quæ proponit, est albus homo, negatio est & ista quæ dicit, nō est homo albus. Quod probat ea res quod inter se uerum falsumque diuidunt nam si uerum est esse albū hominem, falsum est non esse hominem album. Quod si in aliquibus uerum inuenitur, hoc secundum definitionem propositionis agnoscitur, non secundum negationis formam. ut magis secundum quantitatem non sint sibi oppositæ potius quam secundum qualitatem. quod illa res monstrat siquis sic dicat. Est albus omnis homo, si contra hanc ponatur, non est omnis homo albus, perspicuum est q inter se & ueritatem diuidunt & falsitatem. unam enim ueram esse necesse est, unam falsam. quare etiam si determinationes auferantur, eadem oppositio redit, licet sit indefinita. Nam sicut in ea quæ dicit, omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est, sublatis omnis & non omnis, homo iustus est, & homo iustus non est, affirmatio & negatio oppositæ sunt: Ita quoque in his sublato omnis & non omnis, ea quæ dicit, est albus homo, et quæ dicit, non est homo albus, opposita est. additis enim determinationibus una semper uera est, altera falsa. sed diximus quod affirmationis eius quæ dicit, est albus homo, negatio est, non est albus homo. Duæ igitur negationes, non est albus homo, & non est homo albus, unius affirmationis sunt, eius scilicet quæ enunciat, est homo albus. quod euenit si negationes hæ quæ dicunt, non est homo albus, & non est albus homo, a se diuersæ sunt. quod ex eo contingit quod prius positum est, eā quæ dicit est albus homo, diuersam esse ab ea quæ dicit, est homo albus. quod si hoc impossibile est, ut una affirmatio duas habeat negationes, & perspicuum est contra eam affirmationem quæ dicit, est homo albus, utrasq; has negationes quæ dicunt, non est albus homo, & non est homo albus opponi, hæ a se diuersæ non sunt, sibique consentiunt, & tantum permutatione nominis distant, ceteris autem omnibus eadē sunt, q si hæ negationes eædem sunt, eædem quoq; sunt affirmationes. Recte igitur dictum est, quod transposita nomina & uerba eandem uim significationemque seruant. Sensus ergo totus ita se habet: Hoc autem modo ordo uerborū. Transposita, inquit, nomina & uerba idem significant. & est horum exemplum, ut est homo albus, est albus homo. In his enim nomina transposita sunt. Nam si hoc non est idest si non idem significant nomina & uerba transposita, quiddam impossibile & inconueniens contingit. Aut enim eiusdem multæ erunt negationes idest eiusdem affirmationis multæ negationes erūt. sed hoc impossibile est. ostensum est enim quod negatio una unius est affirmationis. Duæ ergo negationes uni opponi affirmationi, si uerba & nomina transposita non idem significāt. sic demonstrat eius enim quæ est, est albus homo scilicet affirmationis, negatio est non est albus homo. Contra illam enim affirmationem hæc negatio iuste opponitur. eius uero quæ est, est homo albus idest alterius affirmationis, si non eadem est, ei quæ est, est albus homo, i. si diuersa est a priori propositione quæ dicit, est albus homo, & non est ei eadem, ac si diceret, si ei non consentit, erit negatio uel ea quæ est, nō est albus homo, uel quæcunque alia quam siquis ponat esse negationem una ratione refellitur, quam hic quoque posuit refellitur autē hoc modo. ait enim, Sed altera quidem est negatio eius quæ est, est non homo albus, altera uero eius quæ est, est albus homo. Inter duas enim negationes quas posuit illam. s. quæ dicit, non est non homo albus & eam quæ proponit, non est homo albus, illa quæ dicit, non est non homo albus, negatio est affirmationis infinitum habentis subiectum, quæ dicit est non homo albus, alia uero s. quæ proponit, non est homo albus, eius est negatio quæ dicit, est albus homo. cum ea enim uerum diuidit, atque falsum. Quare erunt duæ negationes unius affirmationis, sed hoc impossibile est

Quod igitur transposito nomine & uerbo eadem sit affirmatio & negatio manifestum est.

17. Superiorem argumentationem hac huius sententiæ conclusione confirmat. fecit autem hunc syllogismum in secundo modo hypothetico, quem indemonstrabilem uocant hoc modo, Si primum est, secundum est, sed secundum non est, primum igitur non est, idest si transpositis uerbis & nominibus non sunt eædem propositiones, unius affirmationis duæ sunt negationes, sed hoc impossibile est. Non igitur diuersæ sunt propositiones transpositis uerbis & nominibus.

DE VNITATE ENVNCIATIONVM.

At uero unum de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, si non est unum ex pluribus, non est affirmatio una neque negatio. Dico autem unum, non si unum nomen positum sit, non sit autem unum ex illis, ut homo est fortasse & animal & mansuetum & bipes, sed ex his etiam unum fit, ex albo autem & homine & ambulare, non fit unum. Quare nec si unum aliquid de his affirmet aliquid, erit affirmatio una, sed uox quidem una, affirmationes uero multæ. nec si de uno ista, sed similiter plures.

18. Multos talis loci huius caligo confundit, ut digne exequi & q ab Aristotele dicebatur expedire non possent: Nos autē supra iam diximus magnæ fuisse curæ apud Peripateticę sectæ principes diiudicare, quæ esset una affirmatio uel negatio, quæ plures. Neq; n. uocis sonitu cognoscuntur, aut numero terminorum est. n. ut una quidem res denua prædicetur & non sit una enunciatio, potest etiam fieri ut uel plures de una re prædicētur, uel una de pluribus, una tamen ex his omnibus enunciatio fiat. quæ res magnæ apud eos cautelæ fuit ut ubi incidisset perspecta regula non lateret. Nam siquis dicat. canis animal est, non una est enunciatio canis n. multa significat. Siquis uero dicat, homo animal rationale mortale est, uel animal rationale mortale homo est. singulæ enunciationes sunt, idcirco quoniam unum ex omnibus quiddam fieri potest: nam de animali rationali atq; mortali simul iunctis, unus homo perficitur. Isē alia sunt quæ plura prædicantur, de quibus unum aliquid effici constituiq; non possit. neq; si illa de altero prædicentur, neq; si de illis aliud, una affirmatio uel negatio est, sed toto dicendæ sunt affirmationes esse quot sint hæ res, quæ uel de una prædicātur, uel de quibus una dicitur: ut cū dicimus, Socrates caluus philosophus ambulat, ex caluitie, & philosophia, & ambulatione, nihil unū coniungitur, ut hæc quasi alicuius speciem forment. Quocirca siue hæc de uno prædicentur, siue unum de istis, non poterit una esse enūciatio, & communiter quidem totius propositi sensus huiusmodi est Nunc aūt ad ipsius Aristotelis uerba ueniamus. Dicit. n. At uero unū de pluribus, uel plura de uno affirmare uel negare, si non est unum ex pluribus, non est una affirmatio, neque negatio. Si inquit plura de uno prædices, ut cum dicas: Socrates philosophus famus caluus est, uel rursus cum unum de pluribus prædicas, cum dicas, famus philosophus caluus Socrates est, si ex his pluribus quæ uel prædicas, uel subiicis, unum aliquid non fit, quemadmodum fieri unum potest de his quæ prædicamus, substantia animata sensibilis,

id quod est animal, non fit una affirmatio, nec una negatio, quandoquidem plura uel prædicantur uel subiiciuntur, ex quibus congregatis una species non existat. Quod si unũ de uno aliquis prædicauerit, quorum unum nomen plura significet, ex quibus unum aliquid non fiat, rursus non est una affirmatio nec una negatio. Siquis.n. dicat canis animal est, nomen canis significat & latrabilem, & cælestem, & marinum, ex quibus iunctis nihil unum efficitur. Quare, quoniam ex his pluribus unum aliquid effici non potest, ex illo quoque canis nomine non fit una affirmatio & una negatio, quod prædicatur aut subiicitur, cum significet multa, ex quibus unum fieri non possit. quod per hoc ostendit quod ait. Dico autem unum, non si unum nomẽ sit positum, non fit autem unum ex illis. Potest enim fieri ut unum nomen de uno prædicetur. sed si unum ipsorum plura significat, ex quibus unum non fit, non est una negatio uel affirmatio. neq; .n. uox una perficit enunciationem, sed eius quod significatur simplicitas, uel si plura sint in unum collecta, aliquid unum faciendi potentia. huius autem rei subiecit exemplum. quod plurimos fefellit dicens, ut homo est fortasse & animal & bipes & mansuetum. sed ex his unum fit ex albo autem, & homine & ambulare non unum. Putauerunt alii hunc ita dixisse ut ostenderet, exempli gratia, se hanc quasi definitionem dedisse, ne forte aliquis arbitretur hanc quasi ueram hominis definitionem posuisse; quæ est animal bipes mansuetum. Idcirco enim, inquiunt, dixit fortasse, & animal & bipes, & mansuetum: nequis omnino putaret huiusmodi esse hominis definitionem Aristotelem arbitrari. Alii uero hoc non ita dictum accepere, sed potius in hanc sententiam dictũ Aristotelis scripturamque interpretati sunt ut homo est quidem & animal & bipes & mansuetum, sed ex his unum fit, ut ita intelligeretur, homo quidem æqualiter se habet ad id quod est homo, & ad id quod est animal bipes mansuetum. Quocirca si idem est & æquum, dicere hominem quod animal bipes mãsuetum, necesse est quoties de uno plura hæc prædicantur id est animal bipes mansuetum de homine, quoniam æquale est homini, quod uerum est, unum quiddam prædices, quamuis tres uoces prædicare uidearis. Sed omnes hi nihil omnino intelligunt, sed est melior expositio quam Porphyrius dedit, Volens, inquit, Aristot. demonstrare quæ una esset affirmatio quæ non una, dixit primo, Quoniam plura de uno prædicare, uel plura uni subiicere, non est unam enunciationem facere, nisi ex illis pluribus unum aliquid fieret. uidens item quod adhuc plures possent esse affirmationes etiam in his prædicatis, quæ cum plura sint, unum tamen ex his fieri possit, hoc dixit, ut homo est fortasse & animal, & bipes, & mansuetum. Quod autem dico tale est. manifestum quidem fit, quoniam si plura de uno prædicentur, ex quibus unum fieri non possit: uel plura subiiciantur uni, ex quibus unum non fit, non est una affirmatio nec una negatio. Nunc autem tractemus de his pluribus, ex quibus unum aliquid fieri possit. Inueniemus enim & in his, in ipso modo enunciandi, plures aliquoties enunciationes, & non unam repetiri, quanquam ex pluribus unum fieri aliquid possit. Siquis enim sic dicat, animal rationale mortale homo est, simul iungens animal rationale mortale, quoniã continue dictum est, & ex his unum aliquid fit, una est affirmatio. Si uero fit aliquid interualli, ut ita quis dicat. homo animal, & rursus rationale, & aliquantulum requiescens dicat mortale est, nõ est una affirmatio, nec una negatio. Hæc enim intercapedo plurimas efficit enunciationes. rursus si cum cõiunctione dicantur, homo animal & rationale, & mortale est, sic quoque multæ sunt propositiones. Nec differt aliquid uel requiescendo, uel interponendo coniunctiones dicere, quam siquis dicat, homo animal est, homo rationalis est, homo mortalis est, quæ perspicue propositiones multæ sunt. Videns ergo hoc Arist. ita dixit. homo est fortasse & animal & bipes, & mansuetum, ad hoc inquit fortasse, tanquam si ita diceret, & de homine quidem, & bipede, & mansueto fit unum, sed est aliquoties forte, ut plures propositiones sint, cum eas coniunctio quædam separat atque discernit, erit enim fortasse homo & animal, ut hæc una sit propositio, & bipes ut altera, & mansuetum rursus, ut altera, sed ex his omnibus unum aliquid fit, quæ cum continue prolata sunt, quoniam ex his unum aliquid efficitur, una est propositio. non autem idem euenit in omnibus. ex albo enim, & homine & ambulare non unum fit. Siquis enim dicat, Socrates homo albus ambulat, non est una affirmatio, quoniam ex homine & albedine & ambulatione nulla omnino species fit. Quare conclusio est, quoniam nec si de his pluribus, ex quibus unum non fit, unum aliquid prædicetur, ut ex cane terreno, & cælesti, & marino, quoniã unum non fit, & de his unũ aliquid prædicetur, quod dicimus canis huiusmodi nomen quod plura significat, ex quibus unũ non fit, si de altero prædicetur, uel subiiciatur alteri, non fit una affirmatio nec una negatio, sed erit quidem uox una, affirmationes uero plurimæ. siue enim unum de pluribus prædicetur, ex quibus non fit unum, uel plura huiusmodi de uno: uel si unum de uno prædicetur, quod prædicatum plura significet, ex quibus unum non fit, siue illud prædicatum alteri subiiciatur, omnino non fit una affirmatio nec una negatio: Est autem regula huiusmodi, Vna affirmatio est, si aut duo termini singulas res significent, aut si plura ita de uno prædicentur, uel uni subiiciantur, ut ex his unum aliquid fieri possit, aut unum nomen quod uel prædicatur uel subiicitur, talia significet plura, quæ omnia unam quodammodo speciem ualeant congregare,

Si ergo dialectica interrogatio responsionis est petitio, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, propositio uero unius contradictionis pars est: non erit una responsio ad hæc. neque enim est una interrogatio, nec si sit uera dictum est autem de his in Topicis. Simul autem manifestum est, quod nec hoc ipsum quid est, dialectica interrogatio est. oportet enim esse datum, ut ex interrogatione eligat utram uelit contradictionis partem enunciare. Sed oportet interrogantem determinare, utrum hoc sit homo, an non hoc.

59. Quisquis dialectica utitur interrogatione, hic aut simpliciter interrogat, atque unam propositionem in interrogatione ponit, ut contra eam sit una responsio, aut utrasque interrogans dicit, ad quas non fit simplex responsio, sed una tota propositio respondetur. Siquis enim dicat interrogans, Socrates animal est? contra hanc talis est responsio, aut ita, aut non. Siquis uero hoc modo interroget, Socrates animal est an non? contra hanc non est una responsio si.n. responderit ita, de qua annueris ignoratur, de affirmatione an de negatione. rursus si non, responderis, nescitur quã negari uolueris affirmationem an negationẽ. Quare contra huiusmodi interrogationes tota propositio respondenda est, idest altera pars cõtradictionis, aut tota affirmatio, aut tota negatio, ut dicas, aut est animal Socrates aut si hinc non uidetur, respondeas, non est animal Socrates. In his igitur quæ multa sunt, ex quibus unum fieri nequit, si fiat una interrogatio, & ipsa reprehensibilis est, & contra eam una responsio. quisquis enim ea plura interrogat, ex quibus unum esse non possit, multas facit interrogationes, contra quas si simpliciter respondeatur, etiã si uera sit ipsa responsio, tamen iure reprehenditur. Contra n. multiplicem interrogationem multiplex debet esse responsio. Siquis enim dicat interrogans, Socrates philosophus est & legit & ambulat? quia potest fieri, ut sit quidem philosophus & legat, non autem ambulet. uel ambulet, sed non legat potest item fieri, ut & legat & ambulet. contra huiusmodi propositionem non erit una responsio. Nam qui ita interrogauit, Socrates philosophus est & legit & ambulat? aut imperite, aut captiose interrogauit. Contra quam interrogationem si contigerit Socratem philosophum esse & legere & ambulare, si respondeat, ita est, hæc quoque responsio reprehenditur: Contra plures enim interrogationes una responsio non debet adhiberi, etiam si uere per unam illam respondeatur. sicut in hac quoque si & philosophus est & legit & ambulat. Quocirca si interrogatio dialectica responsionis petitio est, per quam responsionem fiat propositio, ut cum quis dixerit interrogans, dies est? alius respondeat, non: fiet inde negatio, dies non est. uel certe altera pars oppositionis cum ita interrogatur, dies est, an dies non est? ut congrue respondeatur diem esse, aut diem non esse idest tota propositio. hæ quæ ex his pluribus fiunt atque interrogantur cum unum ex his fieri non possit, non sunt simplices interrogationes. Quocirca nec ad eas reddenda est simplex responsio. de his autem se in Topicis dixisse commemorat. Rursus quia dialectica interrogatio responsionis est petitio (ut supra dictum est) uel propositionis, uel alterius partis

contradictionis, quod paulopost demonstrabitur: impetire illi interrogant, qui ita dicunt, quid est animal? uel quid est homo? oportet enim qui dialectice interrogat, dare ex interrogatione optionem, an sibi respondens affirmationem eligere uelit, an negationem. qui uero sic interrogat, ut quid est aliqua res, uelit dicere respondentem non est illa interrogatio dialectica. Interrogant autem quidam hoc modo, putas ne anima ignis est? cum respondens negauerit, addunt, nonne tibi uidetur aliquid esse inter ignem atque aerem medium corpus, ut sit anima? cum respondens hoc quoque abnuerit, illi persequuntur, an fortasse magis tibi uidetur aquam esse animam uel terram? cum ille neque terram neq; aquam animam esse consenserit, tunc defessi interrogationibus ita interrogant. Quae res est ergo anima? haec autem non est interrogatio dialectica, sed potius discipuli ad magistrum aliquid discere cupientis. Qui enim aliquid addiscere cupit, interrogat eū qui docere potest, quid sit id de quo ambigit. Dialecticus autem (ut dictum est) ita interrogare debet, ut respondenti sit copia an affirmationem an negationem uelit eligere. Oportet enim scire q̄ omnis interrogatio responsionis est petitio. dialectica uero non cuiusdam responsionis, sed eius quae in utraq; parte habeat oppositioné. ergo hoc ipsum quid est, nō est dialectica interrogatio. Oportet. n. ita interrogare, ut ex interrogatione respondens possit eligere alterā contradictionis partem. debet enim determinare & definite is qui interrogat, an hoc sit quod dicitur, an non: ut homo animal est an non, ut ille aut affirmationem respondeat, aut negationem. Quòd autem dixit dialecticam interrogationem petitionem esse responsionis, uel propositionis, uel alterius partis contradictionis, huiusmodi est. Quisquis interrogat affirmationem, aut eandem expetit ut auditor sibi respondeat, aut contradictioné, ut siquis sic interroget, homo animal est? si ille annuerit, propositionem reddidit, eam. s. quā proposuit interrogans. si uero interrogante aliquo, an homo animal sit, respondens dixerit, non est, contradictionem respondisse uidebitur. Ille. n. affirmationem interrogauit. ille negationé respondit, quod est contradictio. Rursus si negationem interroget, & ille respondeat negationem, eandem propositionem reddidit, quam is qui interrogauit ante proposuit. Sin uero interrogante aliquo negationem, ille affirmationem responderit, cōtradictio responsa est. Hoc est igitur quod ait, interrogationem responsionis esse petitionem, & cuius responsionis addidit: uel propositionis, si idem respondeat, quod ille interrogat: uel alterius partis contradictionis, si cum hic affirmationé interroget, ille responderit negationem: uel si cum hic negationem in interrogatione posuerit, ille affirmationem in responsione reddiderit. Interrogationis autem secundum Peripateticos duplex species est, aut cum dialectica interrogatio est, aut cum non dialectica. Non dialecticae auté interrogationis duae species sunt, una quidem quando sumentes accidens interrogamus, cui illud accidat. ut cum uidemus domum Ciceronis, si interrogemus, quis illic maneat: uel quando subiectum quidem ipsum & rem sumimus, quid autem illi accidat interrogamus. ut si ipsum Ciceronem quis uideat, & interroget, quò diuertat. & haec una species est eorum quae secundū accidens non dialectice interrogamus. Altera uero quando proponentes nomen quid sit quaerimus, aut genus, aut differentiam, aut definitionem requirentes. ut siquis interroget quid sit animal, uel quando definitionem aut aliquid superius dictorum sumimus & quaerimus cuius illa sint. ut siquis quaerat, animal rationale mortale, cuius sit definitio.

DE DIVISIS PRAEDICATIS CONIVNGENDIS.

Quoniam uero haec quidem praedicantur composita, ut unum sit omne praedicamentum eorum quae extra praedicantur, alia uero non, quae differentia est? de homine enim uerum est dicere, & extra animal, & extra bipes, & haec ut unum. Et hominem, & album, & haec ut unum. Sed non, si citharoedus est, & bonus est & citharoedus bonus. Si enim quoniam alterutrum dicitur, & utrunque dicetur, multa inconuenientia erunt. De homine enim uerum est & hominem, & album dicere, quare & omne. Rursus si album: & omne. Quare erit homo albus albus, & hoc in infinitum. Et rursus musicus albus ambulans, & haec eadem frequenter implicita in infinitum. Amplius si Socrates, Socrates est & homo, & Socrates Socrates homo. Et si homo & bipes, & homo homo bipes.

60. Multa sunt quae cum singulatim uere praedicētur, siquis ea coniungat & praedicet, ueram praedicationem teneor. Sunt autem alia, quae si per se & disiunctè praedicentur, uera sunt, sin uero coniuncta dicantur, ueritatem in praedicatione non retinent. quae ergo sit horum differentia oportet agnosci. Si quis enim dicat, Socrates animal est, uerum dixerit. siquis rursus praedicet, q̄ Socrates bipes est, hoc quoq; uerum est, quae si coniuncta dicantur, ut est Socrates animal bipes est, a propria ueritate non discrepat, atque haec quidem in genere & differentia, ea quae substantialis est Socrati. Quod si de accidente quoque dicatur, potest idem nihilominus euenire. Si quis enim sic dicat, Socrates homo est uerum est. & rursus, Socrates caluus est, hoc quoque uerum est. quod si iungat dicens, Socrates homo caluus est, ueram rursus & coniunctis faciet praedicationem. Atque in his quidem ea quae singulatim uere dicebantur, iuncta ueraciter praedicata sunt. Sunt auté alia in quibus singillatim quidem praedicata uera sunt, iuncta uero qualitatem ueritatis amittunt, ut siquis dicat, quod Socrates bonus est, uerum est. rursus Socrates citharoedus est, sic quoque hoc uerum est. Hoc coniungere non necesse est, ut sit uerum, Socrates bonus citharoedus est. potest enim bonus quidem esse homo, & cum sit citharoedus, non tamen esse bonus, sed in alia quidem re bonus, in alia tantum artis illius cognitor, nō tamen in ipsa perfectus. Hoc autem facilius tali liquebit exemplo. Siquis enim dicat, quòd Tyberius Gracchus malus est, uerum est. rursus, Tyberius Gracchus orator est, hoc quoque uerum est si coniungens dicat, Tyberius Gracchus malus orator est, falsò dixerit. optimus enim orator fuit. Sed nequis nos ita dicentes ignorare putet oratoris esse definitionem uirum bonum dicendi peritum, haec dicta sunt ad exemplum potius quam ad ueritatem. Atq; haec quidem proposita ab Aristotele sunt, cuius in textu uerba sic cōstant. Quoniam uero, inquit, haec quidem praedicantur composita, ut ex his unum praedicamentum fiat eorum, quae extra uere praedicata sunt. alia uero cum extra singillatim uere praedicarentur iuncta ueram non faciunt praedicationem: inquirendum est quae eorum sit differentia. exempla autem horum talia sunt. eorum quidem quae extra praedicantur uere, nec si coniuncta sunt, naturam ueritatis amittunt, tale exemplum est, de homine enim uerum dicere & animal & bipes, rursus animal bipes uerum est de eodem homine dicere, ut de Socrate. de eodem quoq; Socrate & hominem extra & albū si ita contingit, uerū est dicere. & de eodem praedicare homo albus a ueritate non discrepat, atq; haec quidé quae extra singulatim praedicantur uere, & iūcta uera sunt. Quod si de aliquo praedicetur q̄ citharoedus est, & uerum sit: & rursus quod bonus est, & uerū sit, nō necesse est dicere, q̄ bonus citharoedus est. Potest. n. esse quidē solum citharoedus, bonus autē homo. Hucusq; quidem ista disposuit. Quoniam autem uidebantur quidam arbitrari, q̄ omnia quae singulatim uere praedicarentur, eadem quoq; composita recte dicerentur: Contra hos dicit, quod multa erunt inconuenientia, multaq; impossibilia sunt, siquis dicat, omne quod singulatim praedicatur ueraciter, id iunctum uere praedicari. De homine. n. uerum est dicere, q̄ homo est, nam de Socrate qui homo est, uere dicitur q̄ homo est. rursus de eodem uere dici potest, quòd albus est. Quare & si haec iungas, & ut unum praedices, uerum est dicere de aliquo homine, q̄ homo albus est, sed homo qui albus est, uerum est dicere de eo quòd albus est quare etiam si haec iungas, erit praedicatio, Socrates homo albus albus est. nam de Socrate uerū erat dicere, quòd homo albus est, sed de homine albo, uerum est dicere quod albus est, haec coniuncta Socrates homo albus albus est faciunt. quòd si de eodem homine albo, rursus album praedicare uelis, uerum est. quocirca & si iungas: Erit igitur praedicatio homo albus, albus, albus est, atq; hoc in infinitum. Rursus siquis de aliquo homine dicat, quòd ille homo musicus est, si uerum dicat adiiciatq;. quòd idé homo ambulans est, uerum dicit, si iungat, quod ille homo ambulans musi-

musicus est. sed si uerum est de aliquo homine prædicare, quod sit ambulans musicus, de ambulante autem musico uerum est dicere, quod musicus est, erit ille homo ambulans musicus musicus. sed de eodem uerum est dicere quod ambulans est, uerum erit igitur de eo rursus dicere, quod homo ambulans ambulans, musicus, musicus est. Amplius quoque Socrates Socrates est, & rursus homo, erit igitur Socrates, Socrates, homo. sed & bipes, erit igitur Socrates homo bipes. sed de Socrate uerum est dicere, quod Socrates homo bipes est. sed cum dixi hominem, de eo iam & bipedem dixi, omnis enim homo bipes est uerum est ergo de eo dicere, quod bipes est. sed uerû erat dicere quod Socrates, Socrates homo bipes est. uera igitur prædicatio erit Socrates Socrates bipes homo est. sed rursus hominem dixi, atque in eo aliud bipes nominaui, omnis enim homo bipes est. Socrates igitur homo bipes bipes bipes est, & hoc in infinitum protracto, superflua loquacitas inuenitur. non igitur fieri potest, ut modis omnibus quicquid extra dicitur, id iunctum uere prædicetur

Quòd ergo siquis simpliciter dicat complexione fieri, plurima inconuenientia contingit dicere, manifestum est. Quemadmodum autem ponendum sit nunc dicimus. Eorum igitur quæ prædicantur, & de quibus prædicantur, quæcunque secundum accidens dicuntur, uel de eodem, uel alterum de altero, hæc non erunt unum, ut homo albus est, & musicus. sed non est idem musicum & album. accidentia enim sunt utraque eidem, nec si album musicum uerum est dicere, tamen erit album musicum unum aliquid, secundum accidens enim album musicum dicitur. Quare non erit album musicû unum aliquid, quo circa nec citharœdus bonus simpliciter, sed animal bipes, non enim sunt secundum accidens: Amplius nec quæcunque insunt in alio. Quare neque album frequenter, neque homo, homo animal est uel bipes, sunt enim in homine animal & bipes.

61. Quæ superius comprehendit, ea nunc apertissima ratione determinat dicens. de his solis extra prædicatis ueraciter non posse unam prædicationem fieri ueram, si coniuncta sint, quæcunque aut accidentia sunt eidem, aut cum unum alii accidit, accidens aliud de illo accidenti prædicatur Siquis enim de Socrate dicat, quod Socrates citharœdus est: rursus Socrates bonus est si utraque uere prædicet, duo accidentia de uno subiecto prædicauit, id est de Socrate. Quocirca non potest ea his fieri una prædicatio, ut dicatur, Socrates citharœdus bonus est. rursus si de Socrate prædicetur musicus. sit enim Socrates musicus, de musico autem si prædicetur albus, & hoc fortasse sit uerum, non tamen iam necesse est musicum album esse. Si enim sit musicus Socrates, si de eodem musico albus prædicetur, prædicatur quidem de Socrate subiecto musicus, de musico autem quod est accidens prædicatur album rursus aliud accidens. Ergo non potest hic una fieri uera propositio, ut dicatur, Socrates albus musicus est, neque enim semper musicus albus esse potest. sed hanc naturam habent accidentia, ut ueniant & recedant: ergo si eius qui musicus albus est, in Sole stantis cutem calor infuscauerit, non erit quidê albus cum sit musicus. Quocirca neque tunc, cum uere prædicabatur, quod Socrates musicus albus est, neque tunc fuit uera rectaque prædicatio, non enim habet naturam permanendi accidens, ut semper uere prædicetur. Ratio autem uerborum sic constat Quod igitur siquis, inquit, dicat omnino quomodolibet complexiones fieri, id est ut quod singulatim prædica ueras, hoc complexum connexumque proponas, plurima inconuenientia dicere contingit. Multa enim concurrunt impossibilia, sicut supra ipse monstrauit tunc, quando ad nimiam loquacitatem perduxit eos, eadem frequenter nomina repetentes. Quemadmodum ponendum est nunc dicimus, id est quemadmodum autem debeant, quæ singulatim uere dicuntur iuncta prædicari, nunc inquit, dicimus. Omnia inquit, quę prædicantur de aliquo, & rursus de quibus alia prædicantur, duplici modo sunt. aut enim accidentia sunt, aut substantialia. & aliæ quidem prædicationes, sunt secundum accidens, quoties aut accidentia duo de substantia, aut accidens de accidenti alicuius substantiæ prædicatur. aliæ uero non secundum accidens, quoties aliquid de aliquo substantialiter dicitur. Eorû igitur quæcunque secundum accidens dicuntur, eorum uel si duo sunt accidentia, & de eodem prædicentur, uel si alterum accidens de altero accidenti dicatur, ex his non potest una fieri prædicatio, neque erit unum si iuncta sint, ut homo & albus est, & musicus. album enim musicum, quoniam in unam formam non concurrunt, non faciunt unam propositionem. Non enim idem est album & musicum, utraque enim eidem sunt accidentia, non tamen idem sunt nec si album de musico prædicemus, id est accidens de accidenti, & hoc uerum sit: non tamen necesse est, id quod musicum est esse album, neq; enim est unum aliquid. Accidenter enim id quod musicum est, albû est. Quoniam enim idipsum cui musicum accidit album est, iccirco musicum album dicitur non est autem idem musicum album. Quocirca eadem ratione tenetur, ut non possit idem esse citharœdus bonus, nec in unum corpus coniuncta faciant unum aliquid, quanquam singulatim uere prædicentur. quod siquis aliquid substantialiter prædicet, duasque res singulatim dicat, possunt in unam propositionem redire, quæ substantialiter uere seiunctæ separatimque ponuntur, homo enim cum & animal sit & bipes, est animal bipes, & sit ea his una prædicatio. Nam neque animal secundum accidens inest homini nec bipes, quod per hoc ostendit quod ait. sed animal bipes. non sunt enim secundum accidens Addit quoque illud, quod nec ea iuncta recte ponuntur, quæcunque uel latenter, uel in prolatione in aliquo terminorum continentur. qui in propositione positi sunt. Iccirco enim de homine albo non debet dici albus, ut ueniat prædicatio homo albus albus, quoniam in homine albo continetur album. Rursus de homine iccirco non debet prædicari bipes, quoniam licet non sit prolatum, tamê qui homo est bipes est. sed de homine siquis bipes prædicet, de re duos habente pedes, deque hac differentia quod est bipes prædicat bipes. Quocirca erit hic quoque homo bipes bipes. homo enim bipes continet intra se: & qui dicit hominem cum sua differentia dicit. Siquis ergo adhuc prædicet bipes, de re duos habente pedes, bipedem prædicauit: Erit ergo homo bipes bipes. sed ita prædicari non debet. Continetur enim in homine bipes, ad quod si rursus bipes prædices, molestissimam facies repetitionem. hoc enim est quod ait. Amplius nec quæcunque insunt in alio, id est continentur, aut prolatione, ut in eo quod est homo albus, continetur in eo albus, quoniam prolatione iam dictum est. aut potestate & ui, ut in eo quod est homo continetur bipes, quanquam dictum penitus non sit.

DE CONIVNCTIS PRAEDICATIS DIVIDENDIS.

Verum autem est dicere de aliquo & simpliciter, ut quendam hominem, hominem: aut quendam album hominem, hominem album. Non autem semper. sed quando in adiecto aliquid quidem oppositorum inest, quod consequitur contradictio, non uerum, sed falsum est. ut hominem mortuum, hominem dicere. quando autem non inest, uerum est.

62. Hæc quæstio superiori contraria est illic enim quærebatur si quæ singulatim prædicarentur, an semper uere eadê coniuncta compositaq; dicerentur. hic autê conuerso ordine id quærit, an ea quæ composita uere prædicantur, singulatim dicta uere dicantur. post obitum enim Socratis possumus dicere, hoc cadauer homo mortuus est, & hominem mortuûque iungentes, unam inde ueram prædicationem facere. solum autem hominem dicere cadauer illud, non est uerum. rursus eundem Socratem uiuum, uerum est dicere quod animal bipes est, & singulatim uerum est dicere, quod animal est. Quare quæritur quæ sit huius quoque differentia prædicationis, ut cû coniuncta dicantur & uere de subiectis prædicentur. alias quidem & extra dici uere possint. alias uero prę ter illam coniunctionem, simplicia si dicantur. falsa sint. hoc autê quasi dubitans dixit. ita enim legendum est, quasi si dubitans diceret sic. Verum est autem dicere de aliquo compositum coniunctumq; aliquid, ut de aliquo homine hominê aut de aliquo albo albû. ita ut extra horû aliquid simpliciter prædicatur? an certe non semper. Et dat regulâ qua peruestigamus

an quæ composita dicuntur, eadem singulatim dici possint, an minime. Quoties enim talia sunt quæ prædicantur cum alio, ut in se non habeant contradictionem prædicata, possunt dici & separata ueraciter. Quod si habeant in se contradictionem aliquam, quæ prædicatur & composita dicuntur, separata uere prædicari non possunt, ut ea quæ dicit cadauer hominem mortuum, uere dicit. solum autem dicere hominem uere nõ potest. iccirco quoniam prius cum coniunctione prædicauit dicens, hominem mortuum, mortuusque adiacet hominis prædicamento. cum homine enim prædicatum mortuum contradictioné tenet hominem. Est.n.homo animal mortuus uero non animal ergo mortuus & homo contradictionem quandam inter se habent. Illud enim est animal, illud uero non animal. Quocirca, quoniam inter se habent hæc quandam contrarietatem, separatus homo, de mortuo homine solus non dicitur. Eodem quoque modo est siquis dicat manum esse marmoream statuæ, uerum dicit. solum autem manum dicere eam quæ statuæ est, falsum est habet enim manus potestatem dandi accipiendique. sed illa marmorea non habet. ergo est quædam contradictio inter manum & manum marmoream, quod illa dare atque accipere potest, illa non potest. hæc.n. sibi opponuntur contradictionis modo. Ergo quotiescunque tale aliquid prædicatur, ut homo de cadauere, cui tale aliquid coniunctum sit atque adiacet, quod faciat contradictionem contra prædicatum, ut hic adiacet mortuus homini, simulque prædicatur de cadauere ut faciat contra ipsum hominem contradictionem eamque in se contineat, non potest separari uera prædicatio, ut singulatim dicatur. Si uero non sit ista contradictio potest, ut in eo quod est Socrates animal bipes est, animal & bipes nulla contradictione opponuntur. Quocirca potest de eo & animal singulatim atque simpliciter & bipes dici. sensus quidem est huiusmodi. Ordo autem se sic habet. dubitans.n. dixit, Verum est autem aliquid dicere de aliquo composite & connexe, & rursus simpliciter. ut quendam hominé, aut quendam album hominem? an certe non, semper, sed tunc quando in adiecto, idest in eo quod adiectum cum aliquo prædicatur inest aliquid oppositorum talium quæcunque consequitur cõtradictio, idest quam oppositionem mox consequitur contradictio, ut oppositionem hominis, & mortui sequatur contradictio, animal scilicet, & non animal Si igitur sic sint, non est simpliciter uerum prædicari, sed falsum. ut hominem mortuum, quem coniuncte uere dicere possis, eundé hominem solum nó uero prædicabis. Quando.n. hæc oppositio in his quæ prædicatur non est, uerũ est, quod coniuncte prædicaueris, & simpliciter prædicare. Adiectum est auté in quo uenit aliquoties oppositio huiusmodi, ut in eo quod est hõ mortuus, mortuus adiicitur homini. Aliter enim uere homo de cadauere non potest prædicari.

An etiam, quando inest, semper non uerum est, quando uero non inest, non semper uerum est, ut Homerus est aliquid: ut poeta. ergo etiam est, an non? Secundũ accidens enim prædicatur esse de Homero, quod est poeta, sed non secundum se prædicatur de Homero, quod est.

63. Quonium supra dixerat quando esset in adiecto contradictio, non esse uerum simpliciter prædicare. quando uero nõ esset uerum esse quod coniuncte diceretur, simpliciter dicere. hoc ipsum quoniam uidebatur in aliquibus nõ esse uerum, consequenter emendat. Ait enim uerum esse illud quod supra dictum est. quandocunque in adiecto. esset aliqua contradictio non esse uerum simpliciter prædicare quod coniuncte diceretur. Quando autem non inest contradictio, non semper uerũ est prædicare simpliciter, quod cõiuncte uere diceretur. Sed aliquoties quidem uerum, aliquoties autem falsum. huius rei tale exemplum est. Cum dico Homerus poeta est, est & poeta coniuncte de Homero uere prædicaui. Sin uero dixero Homerus est, falsum est. quanquam non sit aliqua contradictio inter est & poetam, neque in adiecto est ulla talis oppositio quam consequitur contradictio. cur autem hoc eueniat, talis ratio est. De Homero enim poetam quidem principaliter prædicamus, cum dicimus Homerus poeta est: est autem uerbum de poeta quidé prædicamus principaliter, de Homero autem secundo loco. non enim iccirco prædicamus esse, quia Homerus est, sed quia poeta est Sublato igitur eo quod principaliter prædicatur, idest poeta, licet nullam contradictionem habeat, est, quod adiacet poetæ, contra poetam, non fit uera prædicatio, dicendo, Homerus est. secundum accidens enim est prædicatur, non principaliter. sublata autem principali prædicatione, quod secundum accidens prædicabatur, falsum continuo reperitur, quod autem addit.

Quare in quibuscunque prædicatis contrarietas nõ inest, si definitiones pro nominibus dicantur, & secundum se prædicantur, & non secundum accidens, in his aliquid & simpliciter uerum erit dicere. Quod autem non est, quoniam opinabile est, non est uerum dicere esse aliquid. opinatio enim eius est, non quoniam est, sed quoniam non est.

64. Ea quæ supra dixit, una ratione colligit dicens, quæcunque eo modo prædicantur, neque in nominibus, neque in definitionibus propriis aliquã teneant cõtrarietatem hæc & extra simpliciterque prædicata, uera sunt. ut in eo quod est mortuus atque homo, hæc quidem nominibus nullius contrarietatis cõtradictionis ue sunt. Sed si horũ pro nominibus definitiones sumantur, mox contrarietas oppositionis agnoscitur. Siquis enim hominis definitionem dederit, dicet esse animal rationale. Siquis mortui, dicet esse corpus uita priuatum atque inanimatũ, atque ex hoc tota uis contradictionis apparet. Quocirca si sumantur definitiones pro nominibus, & in his aliqua contrarietas inesse uidebitur, uel si secũdum accidens aliquid prædicetur, ut est, de Homero, cũ de poeta principaliter prædicetur, non prædicabuntur simpliciter uere, quæcunque cõposita prædicabantur. quod si neque contrarietas ulla sit, & per se prædicentur, & non per accidens, quicquid composite uere dicitur, hoc & simpliciter uere prædicatur. Quoniam autem fuerunt quidam qui hoc ipsum quod non est, esse dicerent, totum syllogismum his propositionibus coniungentes. Quod non est, opinabile est. quod autem opinabile est, est. igitur est quod non est. hoc ergo dicit, si uerum est prædicare, inquit, de eo quod non est. quod opinabile est, est quidem uerbũ de opinabili prædicamus, de eo autem quod non est, secundũ accidens. Quoniam enim quod non est, opinabile est, iccirco secundo loco de eo quod non est, uerbum est prædicamus. Quare non possumus simpliciter dicere esse quod non est. Iccirco enim opinabile est, quia non est, Scibile enim esset, si. per se esset non opinabile. sicut Homerus iccirco esse dicitur quia poeta est, non quia per se est. Vel certe iccirco dicitur Homerus esse poeta, quia poesis ipsius extat & permanet, sicut aliquos in filiis sæpe uiuere dicimus. Quocirca id quod non est, iccirco esse dicitur opinabile, quoniam ipsius est opinatio. Non autem quoniam id quod non est, per se aliquid esse potest. His igitur ante perstrictu, atque ordine terminatis, ad propositionum modos, rem in dialectica utilissimam, de propositionibus tractatum disputationéque conuertit. Restat nunc de propositionum modis oppositionumque differere. Multis .n. dubitatum est rationibus, an idem modus esset propositionum sine modo propositarum quã illarũ quoque quo propriis modis, & qualitatibus terminantur. inchoat autem de his rebus dubitationem sic.

DE MODALIVM COPIA.

His uero determinatis perspiciendum est, quemadmodum sese habent affirmationes : & negationes ad se inuicẽ, hæ scilicet quæ sunt de possibili esse, & non possibili, de contingenti & non contingenti, de impossibili, & necessario, habent enim aliquas dubitationes.

65. Omnis propositio aut sine ullo modo simpliciter pronunciatur, ut Socrates ambulat, ut dies est, & quicquid simpliciter & sine ulla qualitate prædicatur. Sunt autem aliæ, quę cum propriis dicuntur modis, ut est, Socrates uelociter ambulat. Ambulationi enim Socratis modus est additus, cum dicimus dum uelociter ambulare. quomodo enim ambulat significat id quod de ambulatione eius uelociter prædicamus. Similiter auté siquis dicat, Socrates bene doctus est, quemadmodum sit doctus ostendit, nec solum doctus dixit, sed modum quoque doctrinæ Socratis adiunxit. Sed quoniam sunt modi alii, per quos aliquid fieri posse dicimus, aliquid

non

non posse, aliquid necesse esse, aliquid contingere, quæritur in his quoque quemadmodum fieri contradictionis debeat oppositio. in his enim propositionibus quæ simpliciter & sine ullo modo prædicantur, facile locus contradictionis agnoscitur. Huius enim affirmationis quæ est Socrates ambulat, negatio si ad uerbum ponatur, ut est, Socrates non ambulat, rectissime oppositione facta, ambulare a Socrate disiunxit. Rursus huius propositionis quæ est Socrates philosophus est, siquis ad est uerbum, negationem ponat, integram faciet negationem dicens, Socrates philosophus non est. neque enim fieri potest, ut ad aliud in simplicibus affirmationibus negatio ponatur, nisi ad id uerbum quod totius uim continet propositionis. Siquis enim in hac propositione quæ est, homo albus est, non dicat fieri negationem eam quæ est, homo albus non est, sed potius homo non albus est. hoc modo falsum ostenditur propositum, per lapidem. Interrogetur enim de eo an lapis ille homo albus sit, ut si ille negauerit ponés negationem eius quæ est, homo albus est, eam quæ dicit, homo non albus est, dicatur ei, si non est de hoc lapide uera affirmatio, quæ dicit, homo albus est, uera erit de eo negatio scilicet ea quæ dicit, homo non albus est sed hæc quoq; falsa est omnino enim lapis homo non est: atque ideo de eo non poterit prædicari, quòd homo non albus est. Quod si neque affirmatio, neq; negatio de eo uera est, hoc autem impossibile est, ut contradictoriæ affirmationes, & negationes de eodem prædicatæ utræque falsæ sint: constat eius affirmationis quæ dicit, homo albus est, non esse illam negationem quæ dicit, homo non albus est. sed potius eam per quam proponitur, quòd homo albus non est. Nusquam igitur alibi ponenda est negatio in his quæ simpliciter & sine modo aliquo ponuntur, nisi ad uerbū quod totam continet propositionem. de his autem sufficienter supra iam diximus. In his autem in quibus modus aliquis apponitur, dubitatio est, an ad modum illum ponatur negatiua particula, an locum suum seruet ad uerbum, sicut in his quoque propositionibus fiebat, quæ simplices & sine ullo modo proponuntur. Nam si seruet locum suum negatiua particula, ut ponatur ad uerbum, proprietas contradictionis excidit, & uerum inter se falsumque non diuidit. Modus enim quidam est faciendi aliquid, quoties dicimus aliquid possibile esse, uel necesse esse, uel quicquid huiusmodi est. Ergo siquis me dicat nunc posse ambulare, idemque neget, negationem ponens ad uerbum quod est ambulare, dicatque, me posse non ambulare: affirmatio & negatio contradictoriæ de eodem dictæ ueræ simul inuenientur. Me nanque & ambulare posse & non ambulare manifestum est. Quod si in hoc modo possibilitatis non recte uerbo particula negatiua coniungitur, etiam in his quoque quæ nullam habent differentiam, an ad modum, an ad uerbum negatio ponatur, custodiéda est talis oppositio, quæ huic speciei propositionum conueniat, quæ cum modo proferuntur. ut in hac propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, siue quis ita neget, Socrates uelociter non ambulat, ad uerbum ponens negationem. siue sic, Socrates non uelociter ambulat, modo negatiuam particulam iungens, prope simile esse uidebitur, diuidit enim cum affirmatione ueritatem falsitatemq; utroque modo aptata negatio. Sed quoniam sunt plures modi, in quibus si ad uerbum iungatur particula negatiua, non est negatio superius enunciatæ affirmationis. Idcirco seruanda est in omnibus secundum modum propositionibus ista proportio, ut uno eodemque modo cunctarum fieri oppositiones dicantur, ut illis quidem negatio quæ simplices sunt, rem neget. In his autem quæ cum modo sunt, modum neget. ut in eo quod est, Socrates ambulat, rem ipsam i. ambulat negetadimatque propositio dicens, Socrates non ambulat. In his autem quæ cum modo sunt, rem quidem esse consentiat, modum neget, ut in ea propositione quæ dicit, Socrates uelociter ambulat, negatio dicat, Socrates non uelociter ambulat. ut siue ambulet, siue non ambulet, nulla sit differētia. Modum autem, id est uelociter ambulandi perimat ex aduerso constituta negatio, quanquam hoc in quibusdam non fit, simul enim cum modo ipso & rem perimi necesse est, ut in eo quod est, Socrates potest ambulare, Socrates non potest ambulare, & modum & rem modo ipsi coniuncta particula negationis intercepit. sed hoc in his fere euenit in quibus nō fieri quidem aliquid dicitur, & actui ipsius non additur modus, sed potius faciendi in futuro modus, ut siquis dicat Socratem ambulare posse, non quod iam ambulet, sed quod cum sit ambulare possibile. hic si possibili negatio coniungatur etiam rem ipsam abstulisse uidebitur de qua illa possibilitas prædicabatur. siquis autē dicat, ꝙ Socrates uelociter ambulat, facere eum aliquid dicit, modumque illi actui iungit, ut quemadmodum illud faciat, quod facere dicit, quilibet agnoscat. in his res quidem permanet, modus autem subruitur, ut supra dictum est. An certe illud magis uerius est dicendum, ꝙ semper huiusmodi propositiones modum quidem auferunt, rem uero de qua modus ille prædicatur, non perimunt, & in quibus ponitur res, ut in eo quod est Socrates uelociter ambulat, & in quibus prædicatur actus ipse etiam præsens, quia fiat atque agatur manifestum est modum quidem subrui, rem uero quæ fieri dicitur, permanere; ut cum dicimus, Socrates non uelociter ambulat. Ambulare enim ei non quidem non subtractum est, sed tantum hæc negatio uelocitatem ab ambulatione disiunxit: In his autem quę possibilitatem aliquid in futuro faciendi per modum ponunt, nullus omnino actus ponitur, sed tantum modus, ad quem modum iuncta negatio modum quidem perimit. sed res illa de qua modus prædicabatur, non permanet, idcirco quoniam nec tunc cū prædicabatur, cum modo aliquid fieri agiue propositum est. ut siquis dicat Socratem possibile esse ambulare, positus quidem modus est, res uero actu constituta non est Non enim dictum est quòd ambulat, sed quòd eum possibile est ambulare. Hanc ergo possibilitatē tollit negatio in propositione quæ dicit, Socratem non possibile est ambulare. Sed in eadem propositione res de qua dicebatur modus ille non permanet. hoc autem idcirco euenit, quia nec in affirmatione quidem posita est res de qua prædicatus est modus. atq; ideo non a negatione perempta est res, quippe quam negatio positam non inuenit. sed tantum modum, qui etiam ab affirmatione cōstitutus est. Magna autem distantia est an ad modum negatio ponatur, an ad uerbum. Nam si ad uerbum ponatur prædicatum a subiecto disiungitur, ut est Socrates non ambulat. Nam ambulat, quod est prædicatum, a subiecto, quod est Socrates, diuisum est. Sin uero ad modum ponatur, non prædicatum a subiecto diuiditur, sed a prædicatione potius disiungitur modus, ut in eo quod est, Socrates non uelociter ambulat, non ambulationem a Socrate propositio ista disiungit, sed uelocitatem ab ambulatione, id est modum a prędicato, & hoc in his facilius euidentiusque apparet, quæcunque ita prædicantur, ut & fieri & non fieri posse dicantur. Oportet autem quid sit possibile, quid necessarium, quid inesse definire, eorumque significationes ostendere. quod nobis ad huius loci subtilitatem proderit, quem tractamus; & superiora quæcunque de contingentibus dicta sunt, magis liquebunt; & analyticorum mentem nobis apertissima luce uulgabit. Quatuor modi sunt quos Aristoteles in hoc libro de interpretatione disponit. Aut enim aliquid esse dicitur, aut cōtingens esse, aut possibile esse, aut necesse esse. Quorum contingens esse & possibile esse idem significat, nec quicquam discrepat dicere posse cras esse circenses: & rursus, contingere cras esse circenses, nisi hoc tantum, ꝙ possibile quidem potest priuatione subduci, contingens uero minime. Contra enim id quod dicitur possibile esse, & negatio possibilitatis infertur aliquoties, ut est non possibile est esse & priuatio, ut est impossibile esse. Nanq; quòd dicimus impossibile esse, priuatio possibilitatis est: in cōtingenti autem quanquam idem significet, sola tantum opponitur negatio, nulla uero priuatio reperitur. ut in eo quod est contingens, si hoc perimere uolumus. dicimus nō contingēs, & hæc negatio est. Incontingens autem nullus dixerit, quod est priuatio. Cum ergo contingens esse, & possibile esse idem significent: multa in hic diuersitas est secundum Porphyrium, quæ sunt necessaria & inesse tantum significantia: & contingētia uel possibilia. Quod enim esse aliquid dicitur, de præsenti tempore iudicatur. Siquid enim nunc alicui inest, hoc esse prędicatur. Quod uero ita inest, ut semper sit & nunquam mutetur, illud necesse esse dicitur, ut Solis motus, Lunæq;, cum terra obsistit, defectus. Quæ autem contingere dicuntur uel possibilia esse, illorum neque secundum præsens, neq; secundum aliquam immutabilitatem speculamur euentum, sed tantum respicimus, quantū contingentis propositio pollicetur. Quod enim posse esse uel contingere dicitur, nondum quidem est, sed esse potest siue autem eueniat, siue non eueniat, quia tamen esse potest, contingens & possibilis dicitur propositio. non enim ex euentu diiudicantur propositiones, sed potius ex significatione, hoc modo. Siquis enim dicat posse esse cras cir

censes possibilis est contingensque affirmatio. Quod si cras sint circenses, non tamen est aliquid actu propositionis contingentis uel possibilis permutatum, ut necesse fuisse uideatur, quod illa possibiliter promittebat. Quod si rursus nō sint circenses, omnino nec sic aliquid permutatum est, ut necesse fuisse non esse circenses uideatur. Non enim (ut dictum est) secundum euentum ista iudicantur, sed secundum propositionis potius ipsius promissum. quod enim dicit, qsquis dixerit cras posse esse circenses, hoc (ut opinor) siue sint, siue non sint, nolla tamen interclusum est necessitate, ne non sint. Quare quatuor modorum duo quidem idem sunt, id est contingens atq; possibile: hi duo autem cum duobus reliquis atq; ipsi reliqui a se dissentiunt. Possibile enim & contingens distat ab ea propositione quæ dicit aliquid esse. hæc enim secundum possibilitatem futuri temporis affirmationem proponit, illa uero secundum præsentis actum. Vtræque uero, & eæ quæ esse, & eæ quæ possibile esse uel contingere significat, a necessaria propositione disiunctæ sunt. necessitas enim nō modo inesse uult aliquid, sed etiam inmutabiliter inesse, ut illud quod esse dicitur, nunquam esse nō possit. Quocirca consequentiæ quoque ordinis euidenter apparent. Quod enim est necessarium sine eo quod est esse uel contingere esse, uel possibile esse non dicitur. Quicquid enim necessarium est, & est, & esse potest: uel si esse non posset, non esset omnino. Quod si non esset, nec necesse esse diceretur. Quare omne necessarium & esse dicitur, & possibile est. sed non æque omne quod est, necessarium est, possunt enim quædam esse, quæ ut sint, non necesse est. ut Socratem ambulare, uel cetera quæ de separabilibus sumuntur accidentibus. Nec cursus quod contingit esse, uel esse possibile est, mox esse necesse est. Quare necesse esse quidem sequitur esse & possibilitas, sed neque esse neque possibile esse, necessitas ulla cōsequitur. Rursus omne esse sequitur posse esse. Quod enim est & potest esse. Nam si esse non posset, sine ulla dubitatione non esset. possibile autem esse non consequitur esse. Quod enim possibile est esse, potest & nō esse, ut me possibile est nunc quidem procedere, sed hoc mihi nō est necesse. non enim nunc procedo. Quare gradatim omnis est hæc consequentia, necesse est namque & esse sequitur & possibilitas. Rursus esse eadem sequitur possibilitas possibilitatem autem nec esse sequitur, nec necessitas. Liquet ergo, quòd duo modi sunt possibilium: unum quod iam sequitur necessitatem: alterum quod non sequitur ipsa necessitas. Nam cum dico necesse est ut nunc Sol moueatur, hoc etiam possibile est. cum dico possibile est nunc me sumere codicem, non necesse est. Recte igitur ab Aristotele paulo post dubitabitur, an sit illud possibile, quod necessitati conueniat. Sed cum ad eadem loca uenerimus, quid sibi ista possibilium similitudo uelit, & quemadmodum discerni possit, agnoscemus. Nunc autem quoniā affirmatiuarum propositionum consequentias explicuimus, negatiuarum rursus consequentias exploremus. Harum namq; quatuor propositionum quæ fiunt ex esse, ex necesse esse, ex possibili esse, & contingere esse, quatuor negationes sunt, nō esse, non necesse esse, non possibile esse, non contingens esse. Sed quemadmodum affirmationes cōtingere esse, & possibile esse eædem erant secundum significationū similitudinem: ita quoque negationes eædem sunt neque enim discrepat quicquam dicere non possibile est quam si enunciet non contingit. Consequentiæ autem se in affirmatiuis habebant hoc modo, ut necessarias propositiones sequerentur esse aliquid significantes atque possibiles. Eas autem quæ esse aliquid dicerent, eædem possibiles sequerentur. sed neque possibilibus, esse aliquid significantes, nec necessariæ consentiebant. In negatiuis uero contra est: negationem enim possibilitatis sequitur, & eius quæ est esse aliquid significantis negatio, & necessariæ. Negationem uero necessarij neque eius quod est esse, neq; eius quod est possibile esse, negatio sequitur. Disponantur enim in ordinem omnes, hoc modo.

Possibile esse	Non possibile esse
Contingens esse	Non contingens esse
Esse	Non esse
Necesse esse	Non necesse esse

Reperendum igitur breuiter est affirmatiuarum consequētias, ut quemadmodum econuerso sint in negatiois euidētius pateat. Esse sequitur possibilitas & contingentia. Possibilitatem uero & contingentiam esse non sequitur. Necesse uero esse sequitur & esse, & possibilitas & contingentia. possibilitatem autem & contingentiam nec esse sequitur nec necessitas. In negatiuis uero econtrario est, non posse esse & non cōtingere esse sequitur non esse. quicquid enim non potest esse, non est. non esse autem non posse esse nō sequitur. quod enim non est, non omnino interclusum est, ut esse non possit. Nunc enim ego Traiani forum non uideo, sed non est necesse ut nō uideam. fieri enim potest ut propius accedens, uideam. Rursus non posse esse & non contingens esse, nec non esse sequitur, nec non necesse esse. Quod enim non est, non uidebitur uere dici ꝙ illud esse non potest, sed potius ꝙ potest non esse, uel esse, quod est, non necesse esse. Quod enim nō esse potest, non uidebitur uere dici, ꝙ illud nō necesse est esse, sed potius, ꝙ illud necesse est non esse. i. nullam essentiam habere. Negationem autem necessitatis i. non necesse esse, neque non esse sequitur, neque non possibile esse. Me enim dum ambulo non necesse est ambulare, neq; enim ex necessitate quisquam ambulat. nec rursus quod non est necesse, id non potest fieri. quisquis enim ambulat non quidem ambulare illi necesse est, sed tamen potest. Atque ideo quod non est necesse esse, nō omnino interclusum est, ut esse non possit. Et de non contingenti eadem ratio est. diuerso ergo modo quam in affirmationibus negatiua conuersio est. Illic enim necessitatem & essentia & possibilitas sequebatur. essentiam autem possibilitas, sed neque possibilitatem essentia uel necessitas. nec rursus necessitas essentiam sequebatur. Hic autem non possibile esse, & non esse, & non necesse esse consequitur. Sed neque non necesse esse, non esse sequitur. neque utrasque, possibilitatis negatio, quæ non posse esse aliquid proponit. An magis illud dicendum est, quòd sicut se in affirmationibus habet: ita quoq; in negationibus, ut Theophrastus acutissime perspexit: fuit enim consequentia in affirmatiuis, ut necessitatem & esse consequeretur & possibilitas. possibilitatem uero nec esse sequeretur nec necessitas. Idem quoque penitus perspicientibus in negationibus apparebit. ueniens namq; negatio in necessario faciensque huiusmodi negationem quæ dicit, non necesse est esse, uim necessitatis infringit, & totam propositionem ad possibile ducit. quod enim non necesse est esse, fracto rigore necessitatis ad possibilitatem perductum est, sed possibilitatē, nec esse sequebatur, nec necessitas. Recte ergo fractam necessitatem & ad possibilitatem perductam cum negatio dicit nō necesse esse, nec non esse, nec non contingere esse consequitur. Rursus qui dicit possibile esse, si ei disiunctio negationis addatur, tollit possibile, & ad necessitatis perpetuitatem negatiua forma totam propositionem reuocat, ut est non possibile, quod enim est possibile, non est adhuc, quādo dicitur sed in futuro: sic quidem negatio illius in necessitatem uersa de eo quod est mutare non poterit. quod enim non possibile est esse, fieri non potest ut sit, quod autem fieri non potest ut sit, necesse est ut non sit. ergo necessariam quandam uim habet hæc propositio in qua dicimus, non posse esse aliquid, sed necessitatem sequebatur & essentia & possibilitas. Non necesse autem esse ad possibilitatem respicit. Recte ergo non necesse esse, quod est etiam possibilitatis, sequitur propositionē quæ dicit, non posse esse, quod est necessitatis. Alij ergo ordines propositionum sunt, uis tamen eadem ut necessitatem cuncta sequantur, possibilitatem uero necessitas non sequatur. Hic oritur quæstio subdifficilis. nam si necessitatem sequitur possibilitas, non necesse autem possibilitati confine est; cur necesse esse non sequatur id quod dicimus non necesse esse. nam si possibilitas sequitur necessitatem, non necesse autem esse sequitur possibilitatem. Sequi debet necessitatē ergo id quod non necesse est prædicamus. Quæ hoc modo dissoluitur, non possibile esse, quanquam uim habeat necessitatis, differt tamen a necessitate, quòd illam affirmatiuam habet speciem, illud uero negatiuam. sic etiam possibile esse & nō necesse esse differunt eo tantum. quod illud est affirmatiuum, illud uero negatiuum, cum uis eadem significationis sit. Sed necessitatē affirmatio possibilitatis & contingentis sequebatur, quanquā enim possibilitatem imitetur eiq; consentiat id quod dicimus non necesse esse, tamen negatio quædam est. Recte igitur affirmationem quæ est necesse esse, non sequitur negatio per quam aliquid non necesse esse proponimus. Et hanc quidem huius solutionem quæstionis Theophrastus uir doctissimus reperit. Nos autem his determinatis ad sequentia procedamus.

Sunt

Sunt enim, ut ipse Aristoteles ait, in his multæ dubitationes, sed totius textus plenissimum sensum primo ponamus, qui & si longus est, tamen ne intercisa uideatur esse sententia, non grauabor apponere.

Nam si eorum quæ complectuntur, illæ sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse & nõ esse disponuntur, ut eius quæ est, esse hominem, negatio est, non esse hominem; non, esse non hominem. Et eius quæ est, esse album hominem, negatio est ea quæ est, non esse album hominem; sed non, esse non album hominem. Si enim de omnibus aut dictio est, aut negatio, lignum erit uerum dicere, esse non album hominem. Quod si hæc hoc modo, & quibuscunque esse non additur, idem faciet id quod pro esse dicitur, ut eius quæ est ambulat homo, negatio est, non ea quæ est, ambulat non homo; sed ea quæ est, non ambulat homo: nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulantem esse.

66 Hæc Aristotele subtiliter discutiẽte, illud oportet agnoscere, quod multum differt ipsius possibilitatis uim naturamque definire, uel propriæ scientiæ qualitate concludere: & possibilem enunciationem qualis esse debeat indicare. Nanque in possibilis cognitione illud solum perspicitur, an id quod dicitur fieri possit nullo extrinsecus impediẽte causam. quod, etiã si accidat, nihil de statu prioris possibilitatis permutatur, uerum ipsius possibilis enunciationis diiudicatio plurimum differt. quod mox poteris ex ipsa de possibilibus enũciationibus disputatione cognosci. Nam sicut non est idem hominis definitionem respondere quærentibus, & ipsam definitionem alio termino definitionis includere: ita non idem est de possibili enunciatione & quid ipsum possibile est tractare. Vnde fit, ut cum possibile atque contingens idem in significationibus sit, diuersum esse in enunciationibus uideatur. Supra nanque docuimus possibilitatem & contingentiam eiusdem significationis esse, ut quod cõtingeret fieri, idem esset possibile & quod possibile esset, idem quoque contingeret. Sed possibilis enunciatio, non est eadem quæ contingens. neque enim siquis possibilem affirmationem proponat, eique opponat contingentem negationem, rectam faciet contradictionem. Siquis enim dicat, quodlibet illud esse possibile, alius respondeat negans rem illam cõtingere; licet quantum in significatione est, priorem possibilitatem abstulerit, non tamen dicenda est contradictio, in qua alij termini in negatione, alij in affirmatione enunciati sunt. Possibilis enim affirmatio de possibilitate, negationem non de contingentia habere debebit. Idem quoque in contingentibus. Neque enim siquis aliquid contingere dixit, opponenda illi est possibilitatis negatio, licet idem sit possibile quod contingens. Constat ergo diuersissimam esse rationem modi per se diiudicandi & enunciationis, quæ cũ modo & qualitate prædicatur. Vnde fit, ut quanquam idem in significationibus possibilitas & contingentia sint, quasi diuersa ab Aristotele in modorum ordine proponantur. illud autem ignorandum non est, quod Stoicis uniuersalius uideatur esse possibile a necessario. Diuidunt enim enunciationes hoc modo. Enunciationum inquiunt aliæ sunt possibiles, aliæ impossibiles. Possibilium aliæ sunt necessariæ, aliæ non necessariæ. Rursus non necessariarum aliæ possibiles, aliæ impossibiles. Stulte atque improuide idem possibile & genus non necessarij & speciem cõstituentes. Nouit autem Aristoteles id possibile quod non necessarium est, & id possibile rursus quod necessarium esse potest. Eodem nanque modo nõ dicitur possibile esse quod uel ex falsitate in uerum transit aliquando, uel rursus ex ueritate in falsitatem ut siquis dicat nunc quoniam dies est, uerum dixerit. idem si hoc nocte prædicet, falsum est, & hæc ueritas propositionis in falsum est permutata. Sic ergo quædam sunt possibilitates, ut eas esse & non esse contingat, quæ non eodẽ modo dicuntur quemadmodum illæ quæ mutabilem naturam non habent. ut hæ scilicet quas necessarias diximus, ut siquis dicat Solem moueri, uel Solem possibile esse moueri: hæ nunquam ex ueritate in falsitatem mutabuntur. Sed nunc de Aristotelis & Stoicorum dissensione tacendum est. Illud tamen solum studiosius perquirendum est, quo loco sit ponenda negatio in his propositionibus in quibus modus aliquis prædicatur, aut quæ dicentur esse possibiles enunciationes, contingẽtes, & necessariæ, & quæcunque cum modo sint propositiones. Illæ uero iter esse secundum modum sicut aliæ secũdum esse dicentur, in quarum significationibus rei de qua prædicantur subsistendi qualitas inuenitur ut cum dico, Socrates bene loquitur, modus quidam est bene loquendi Socratis. Ergo sicut in his propositionibus, quæcunque cuiuslibet illius rei subsistentiam promittunt, ad ipsam subsistentiam negatio ponitur. ut cum dicimus, Socrates est, ad esse aptatur negatio, cum negamus, Socrates non est: Ita quoque in his quæ modum subsistentiæ dicunt, ad eum modum ponenda est negatio, qui ad illam subsistentiam uidetur adiectus. ut cum dicimus, Socrates bene loquitur, modus ipsius rei est id quod prædicamus bene. Ad hunc ergo modum & qualitatem ponenda est negatio. Plures autem propositiones uel contingẽtes eas esse dicimus in quibus ipse modus monstratur, & non potius esse de modo dicitur, sed modus de eo quod est esse. Cũ enim dicimus, possibile est, esse quidem, quiddam dicimus, quemadmodum autem sit, additum est, id est possibile, ut non necessarium, neque alio aliquo modo, nisi tantum secundum potestatem dicatur. fit ergo esse subiectum, prædicatum uero modus, uel contingens, uel possibile, uel necessarium, uel quilibet alius: Atque hæ quidem propositiones secundum modum dicuntur, in quibus de substantia nihil ambigitur. de modo autem & sola qualitate tractatur. Sin uero subijciatur modus quidem, prædicetur uero esse, tunc de substantia rei quæritur non de modo. ut siquis dicat possibile est, ut ipsum possibile in rebus esse pronunciet, huic propositioni nullus modus adiectus est. Cum enim dicimus possibile est modum habere, hoc ita per se non dicimus, sed particulam propositionis ablatam, ita eam perspicimus quasi si cum propositione esset cõiuncta, quam si cum propria propositione iungimus, quali modo prædicetur apparet. Cũ n. dicimus possibile est, ut modum significet, particula propositionis est: quam si suo corpori aggregemus facientes aliquam propositionem, quid modus ille proficeretur, agnoscimus. Age enim id quod dicimus possibile est, coniungamus alijs prædicamentis, atque inde una enunciatio conficiatur, dicamusque Socratem ambulare possibile est. Vides ne modum in propositione possibile: ut etiam siue Socrates ambulet, siue non ambulet, posse eum tamen ambulare ex ipsa propositionis modo quilibet agnoscat? Ita igitur de toto auferentes partem possibilem enunciationem quasi tota sit propositio speculamur, ut in his dictionibus fieri solet quæ pluralitatem determinant: ut si dubitamus contra omnes, an nullus ponatur, an non omnis; ita eas speculamur, quasi integras propositiones, quas determinationes propositionum esse manifestum est. Concludenti ergo dicendum est in his quæ modum prædicant, omnes aliæ res subiectæ sunt, uel esse, uel ambulare, uel legere, uel dicere, uel quicquid aliud cum aliquo modo fieri dicentur. In his autem ubi modus ipse subijcitur, esse uero prædicatur, ut sit integra propositio, non est cum modo propositio: sed ibi tantum de substantia modi proponitur, ut siquis dicat possibile est, quiddam in rebus dicit esse possibile: & rursus cõtingens est, quiddam in rebus dicit esse quod contingat: & rursus necesse est esse, quiddam dicit in rebus quod sit necesse hic nõ de modo, sed de solo esse tractatur. Quare quoties esse quidem subijcitur, modus autem prædicatur, ut cum dicimus Socratem ambulare possibile est, ad modum iungenda negatio est. quoties uero modus subijcitur, esse autem prædicatur, ad esse ponenda negatio est. ut cum dicimus possibile est, quia ita dicimus tanquam si diceremus possibilitas est. & cum dicimus contingens est, ita dicimus tanquam si diceremus contingentia est, ad esse ponenda negatio est, dicendumque est possibile non est, quod idem ualet tanquam si diceretur, possibilitas non est. Eodem quoque modo & de contingentia. Non autem perfecte speculantibus idem semper uideri debet subiectum, quod primo loco reperiri dicitur. Idem prædicatum semper, quod secundo loco prædicatur. In quibusdam enim uerum est. In alijs uero ex significatione potius propositionis colligimus, qui terminus subiectus sit, qui uero prædicatus. Nam cum dico homo animal est, prius mihi necesse est hominẽ dicere, post prædicare animal atque ideo subiectum dicitur homo, animal uero prædicatur. In his autem in quibus modus additur, sicut est cum dicimus, Socrates bene loquitur, idem ualet tanquam si dicamus, Socrates bene loquẽs est, & hoc quidẽ bene prius dictum est, postea uero loquens est, & uidetur esse quidem

subiectum

subiectum id quod dictum est bene: Prædicatū autem id quod dictum est loquens est. Sed hoc falsum est. & hinc facillime potest inueniri, quod loquentem quidé eum esse nullus ignorat, quisquis audit Socratem bene loquentem esse. u m autẽ totius propositionis modus continet. in id enim intendendus est animus, nō si loquatur, hoc enim indubitatum est Nam qui eum bene dicit loqui loqui quoq; consentit. Quare ad modū intendendus est animus ad id quod dictum est bene. Socrates enim bene loquitur. quod dixit loqui quidem non sufficit dicere, nisi etiam dicat bene. Continet ergo totam propositionem modus, sed rursus totam propositionem continet prædicatio, modus igitur in his propositionibus potius prædicatur. Concludendum igitur uniuersaliter est, omnẽ modorum contradictionem non secundum esse uerbum fieri, nec secundum id rursus uerbum quod in se contineat, sed potius secundum modum. Continere autem in se uerba id quod est esse dicuntur, ut cum dicimus loquitur, tantundem enim ualet tanquam si dicamus loquens est. Quare quæcunque propositiones quẽlibet illum in se retineant modum, dubitandum non est quin non ad id quod ponit esse, negatio iuste applicetur, sed potius ad eum modum, quo aliquid esse fieri ue pronunciet. Omnia nanque cum modo affirmatio talis est, ut non intendere debeat animum auditor ad id quod esse dicitur, sed ad id potius quomodo illud esse dicatur, ut cum dicimus, Socrates bene loquitur. non perspiciendum est an loquatur, sed potius illuc animi dirigenda intentio est quemadmodum loquatur. hoc enim uidetur continere totam propositionem Ergo contra possibile esse. non est ea negatio quæ dicit possibile non esse, sed non possibile esse. eodem modo & contra eam quæ dicit, contingere esse, non ea quæ enunciat contingere non esse, sed potius ea negatio est, quæ dicit non contingere esse. Idẽ quoque in necessariis impossibilibusque modis, ceterisque, quæ nunc Aristoteles pro solita breuitate transgressus est, faciendum uidetur. Sed quoniam commentationis uirtus est non solum uniuersaliter uim sensus exprimere, uerum etiam textus ipsius sermonibus ordinique connectere tea, quæ superius confuse dictæ sunt, nunc per sermonum ipsorum ab Aristotele dictorum ordinem diuidamus. His uero determinatis pespiciendum est quemadmodum se habẽt negationes & affirmationes adinuicem, hæ scilicet, quæ sunt de possibili esse, & non possibili esse, contingere & non contingere, de impossibili & necessario habent enim aliquas dubitationes. Perspiciendum inquit est de affirmationibus negationibusque qua ratione uideantur opponi. In his propositionibus quas quidā modus continet, ut in his quæ sunt possibiles, uel contingentes, uel necessariæ, uel impossibiles, uel ueræ, uel falsæ, uel bene uel male, uel quicquid aliqua qualitate prædicatur. Habent enim inquit aliquas dubitationes, & quas dubitationes habeant continuo eas subiicit. Nam si eorum quæ complectū tur illæ sibi inuicem oppositæ sunt contradictiones, quæcunque secundum esse & non esse disponuntur. Sensus totus huiusmodi est. In omnibus complexionibus propositionum illa in his oppositio ualet, quæcunque secundum esse & non esse fit, ut cum dicimus homo est, huius negatio est, homo non est sed non ea quæ dicit non homo est. Et rursus eius quæ proponit, est albus homo, illa negatio est quæ dicit, non est albus homo, non ea quæ proponit, est non albus homo. hoc ipsum autem quoniā eius quæ dicit est homo albus, negatio est quæ dicit, non est albus homo, non ea quæ proponit est non albus homo, sic demonstrat. Si enim de omnibus aut dictio est aut negatio lignum erit uerum dicere, esse non album hominem. Breuiter dictum est. sed ita posse uidetur exponi. propositum inquit sit lignum, de quo duæ enunciationes dicantur, illud tamen nobis manifestum sit de omnibus, si affirmatio uera est, falsam esse negationem, eam scilicet quæ contradictorie opponitur, & si uera negatio est, falsa affirmatio esse pronuncietur. Igitur de proposito ligno, quod lignum hoc est albus homo, hoc falsum est. Si igitur hæc affirmatio falsa est, uera debet esse eius negatio. Si ergo ea est negatio affirmationis quæ dicit, est albus homo quæ negat dicens, est non albus homo, hæc negatio ueræ prædicatur de ligno, dicente quolibet quod lignum hoc est non albus homo. Sed hoc fieri non potest. perspicue enim falsum est lignum non album hominem esse. quod enim omnino non est homo, nec non albus homo esse potest. falsæ ergo sunt uteræque, & affirmatio quæ dicit de ligno, quod lignum est albus homo, & negatio de eo quę dicit, quod est non albus homo. Quod si sunt falsæ utræque, hæc negatio illius affirmationis non est. Quærenda est ergo alia quæ cum ea diuidat uerum atque falsum. Qua in re nulla alia reperitur cōtra eam quæ dicit, est albus homo, præter eam quæ dicit, non est albus homo. nam si ea dicitur esse affirmationis huius quæ dicit, est albus homo, negatio, quæ enū ciat est non albus homo: erit ut de ligno, de quo affirmatio dicta falsa est, uera sit enunciata negatio. eritque de ligno uerum dicere, quod lignum hoc est non albus homo, sed hoc impossibile est. Constat ergo eam propositionem quæ dicit, est non albus homo, illius affirmationis non esse negationẽ quæ proponit, est albus homo. Sed eam quæ dicit, non est albus homo, negationem esse eiusdẽ affirmationis quæ dicit, est albus homo. Vides ne ergo ut prope in omnibus affirmationes & negationes secundum esse, uel non esse fiant? Illa enim, albū quidem esse dicit. illa negat, album non esse dicens. rursus illa dicit hominem esse, illa uero negat, dicens hominem non esse, & in ceteris eodem modo est. Quod si hoc modo & in quibuscunque esse non additur, idem faciet quod pro esse dicitur, ut eius quæ est, ambulat homo, non ea quæ est ambulat non homo, negatio est. sed ea quæ est, non ambulat homo. Nihil enim differt dicere hominem ambulare, uel hominem ambulationem esse. Nec hoc solum inquit in his euenire potest propositionibus, quæ secundum esse uel non esse disponuntur sed etiam in his quęcunq; uerbis talibus continentur, ut uerba illa nim eius, quod est esse concludant, ut est homo ambulat, in se continet esse. Idem enim est ambulat, quod ambulans est. Ad hæc ergo uerba quæ in propositionibus esse continent, aptanda negatio est. Si enim omnis contradictio secundum esse uel non esse fit, hæc autem uerba esse propria significatione concludunt, quoniamque uerba hæc ita ponuntur tanquam sic hoc ipsum esse poneretur: manifestum est ad ea uerba quæ esse continent, negationem poni oportere, ad earum similitudinem propositionum, quæ secundum esse uel non esse supradicta ratione sibimet opponuntur. His ergo ante prædictis quid inconueniens ex his possit esse prosequitur.

Quare si hoc modo in omnibus, & eius quæ est, possibile est esse: negatio est, possibile est non esse, sed nō ea quæ est, non possibile est esse. Videtur autem idem posse & esse, & non esse. Omne enim quod est possibile diuidi, uel ambulare & non ambulare, & non diuidi, possibile est.

67. Superius demonstratum est, quemadmodum in iis quæ complectuntur enunciationibus secundum esse potius, & nō esse fierent oppositiones: nunc hoc dicit, Si hoc inquit in omnibus propositionibus faciendum est, ut earum contradictiones secundum esse & non esse ponātur, in iis quæ aliquid possibile esse pronunciant: non ita ponenda negatio est, ut dicat non possibile esse, sed potius secundum non esse constituenda est, ut dicatur possibile non esse, negationem eius esse, quę dicit possibile esse. Sed si hoc inquit dicimus, affirmatio & negatio contradictoriæ uerum inter se falsumque non diuidunt. omne enim quod potest esse: idem etiam potest non esse. Quod enim potest diuidi, idem potest non diuidi, & quod potest ambulare, idem potest non ambulare. Quæ autem sit huiusmodi possibilitas, per quam cum dicitur aliquid fieri posse, illud tamen relinquatur posse non fieri, consequenter explanat dicens.

Ratio autem est, quoniam omne quod sic possibile est, non semper in actu est. Quare inerit ipsi etiam negatio, potest igitur & non ambulare, quod est ambulabile, & non uideri quod est uisibile. At uero impossibile est de eodem oppositas esse ueras dictiones. Non igitur eius quæ est, possibile est esse, negatio est, possibile est non esse. contingit enim ex his aut idem ipsum affirmare, & negare simul de eodem, aut non secundum esse & non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes. Si ergo illud impossibile est, hoc erit magis eligendum. Est igitur negatio eius quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse, & non ea quæ est, possibile non esse. Eadem quoque ratio est in eo quod est,

est, contingens esse, etenim negatio eius est, non contingens esse. Et in aliis quoque simili modo, ut in necessario, & impossibili.

68. Causa est igitur inquit, cur id quod posse esse dicitur, idem possit non esse. quod omne quod possibile dicimus, ita pronunciamus, ut non semper in actu sit idest non sit necessarium. omne nanque quod semper in actu est, necessarium est. ut Sol semper mouetur. itaque illi semper agitur motus. Siquis autem me dicat ambulare posse, quoniam mihi ambulationis motus non semper agitur, & inest mihi aliquoties non ambulare: inest quoque illud, ut uere de me dicatur posse me non ambulare, cum uere pronunciatur posse ambulare. Ergo quæcunque non semper in actu sunt, & posse esse & posse non esse recipiunt. Potest ergo quod est ambulabile, idest quod ambulare potest, non ambulare, & quod est uisibile non uideri. Quocirca docet non esse negationem eius quæ dicit, posse esse, eam quæ proponit, posse non esse. Idcirco quoniam utræque sunt ueræ, ut in iis quæ (ut ipse ait) non semper actu sunt. Contingit enim unum ex utrisque, quæ Aristoteles dicit, aut idem ipsum dicere, & negare simul de eodem: aut non secundum esse & non esse, quæ opponuntur, fieri affirmationes, & negationes, idest ut aut idem sint affirmatio & negatio sibique consentiant, si secundum esse & non esse in omnibus contradictio fit, ut est in eo quod est posse esse & posse non esse idem enim utræque sunt, sibique consentiunt, & siquis dicit eam esse contradictionem, dicit consentire sibi contradictionem, quod impossibile est. Aut certe non in omnibus affirmationibus & negationibus secundum esse & non esse ea quæ opponuntur, fieri affirmationes & negationes, idest non in omnibus affirmationibus & negationibus secundum oppositionem esse uel non esse, uel eorum uerborum quæ esse continent, fieri contradictionem. Si ergo, inquit, illud impossibilius est hoc erit magis eligendum. Duo supra posuerat, quæ ex supradictis rationibus euenirent, aut unum & idem dicere & negare simul de eodem, id est ut & dictio & negatio idem essent simul de eodem prædicatæ, sibique consentirent: aut nõ secundum esse uel non esse contradictionem fieri. Sed uidentur utraque quasi quodammodo inconuenientia esse. quippe cum illud unum & impossibile sit, ut affirmatio negatioq; consent aut illud alterum non secundum esse uel non esse fieri oppositiones, inconsentiens sit aliis propositionibus, in quibus hoc modo fieri contradictionem manifestum est Nunc ergo hoc dicit; quoniam utrunque, inquit, inconueniens est, unum ex his erit eligendum, idest quod minus est impossibile, hoc sumendum est. Minus autem est impossibile, ut secundum esse & non esse non fiant oppositiones. hoc enim nihil prohibet. Illud autem impossibilius est, ut affirmatio negatioque sibi consentiant. Hoc igitur erit eligendum potius, idest has quæ cum modo sunt propositiones, non eas habere oppositiones, quæ secundum esse uel non esse fiunt, sed potius eas quæ ad modum ponuntur. Non autem dixit ita impossibilius est, tanquam sic alterum impossibile sit. Sed ad hoc potius retulit, quod utraque quasi inconuenientia uidentur. quorum unum etiam impossibile esse non dubium est. Hinc quoque disposuit ordinem secundum modum aliquem pronunciatarum propositionum, quæ non secundum esse negationes ponunt. dicit enim, Est ergo negatio eius quæ est possibile esse, ea quæ est, non possibile esse, negationem scilicet addens non ad esse uerbum, sed ad modum, quod est possibile. eandem quoque rationem dicit esse & in contingentibus. Eius enim quæ est contingere esse, negatio est non contingere esse. Docet etiam de necessario & impossibili idem sibi uideri. Quæ autem natura sit huius oppositionis, licet breuiter, ueracissime tamen expressa est. de qua nos superius diutius locuti sumus. quod siquis perspicacius intendit illius intelligentiam loci, cum hac gradatim proficiscente expositione communicet.

Fiunt enim quemadmodum in illis esse & non esse appositiones, subiecta uero res, hoc quidem album, illud uero homo. Sic hoc loco, esse quidem & non esse subiectum fit, contingere uero & posse, appositiones, determinantes quemadmodum in illis esse & non esse, ueritatem & falsitatem, sic hic in eo quod est esse possibile, & esse non possibile. Eius uero quæ est, possibile est non esse, negatio est non ea quæ est, non possibile esse, sed ea quæ est, non possibile non esse. Et eius quæ est possibile est esse, non ea quæ est, possibile est non esse, sed ea quæ est non possibile est esse. Quare & sequi sese inuicem uidebuntur hæ, possibile est esse, possibile est non esse. Idem enim possibile est esse, & non esse. Non enim contradictiones sunt sibi inuicem huiusmodi, possibile esse, & possibile non esse, sed possibile est esse, & non possibile est esse nunquam simul in eodem ueræ sunt. opponuntur enim. At uero nec possibile est non esse, & non possibile est non esse, nunquam simul ueræ sunt. Similiter autem, & eius quæ est necessarium esse, negatio non est ea quæ est, necessarium non esse, sed ea quæ est, non necessarium esse. Eius uero quæ est necessarium est non esse, ea quæ est, non necessarium non esse. Et eius quæ est impossibile esse, non ea quæ est impossibile non esse, sed non impossibile esse eius uero quæ est impossibile non esse, ea quæ est non impossibile est non esse.

69. Appositiones uocat prædicationes. dicit ergo in his propositionibus quæ præter aliquem modum dicuntur, prædicantur quidem semper esse & non esse, uel ea uerba quæ esse continent. subiiciuntur uero res de quibus illa prædicantur, ut album, cum dicimus album est, uel homo, cum dicimus homo est. Atque ideo quoniam in his prædicatio totã continet propositionem, ueritatem & falsitatem prædicatio illis determinat. Prædicatur autem esse, uel aliquid quod esse continet. Iure secundum esse & non esse contradictiones ponuntur. In his autem, idest in quibus modus aliquis prædicatur, esse quidem subiectum est, uel ea uerba quæ esse continent: modus autem solus quodammodo prædicatur. nam quod dicitur esse solum sine modo aliquo ipsius rei substantia pronunciatur, & quærit in eo quodammodo an sit, secirco esse ponente affirmatione, dicit negatio, non esse. In his autem in quibus modus aliquis est, non dicitur aliquid esse, sed cum qualitate quadam esse, ut esse quidem nec affirmatio ambigat nec negatio. De qualitate autem, idest quomodo sit, tunc inter aliquos dubitatur, atque ideo ponente aliquo quod Socrates bene loquitur, non ponitur negatio, quod bene non loquitur, sed quod non bene loquitur. Idcirco quoniam (ut dictum est) non ad esse, uel ad ea uerba quæ esse continent, & propositionem totam constituunt, sed potius ad modum intenditur animus audientis, cum affirmatio aliquid esse pronunciat. Si igitur hoc continet totius propositionis uim, quod autem propositionis uim continet prædicatur, & secundum id quod prædicatur semper oppositiones fiunt, recte solis modis his negationis apponitur. His autem rationabiliter constitutis, illud rursus exequitur, quod non modo contradictio non est, posse esse & posse non esse, uerum etiam huiusmodi propositiones, quæ cum modo sunt positæ, negationem tamen habent ad esse iunctam, omnino negationes non sunt, sed affirmationes: possunt enim earum negationes aliæ reperiri. ait enim Eius uero quæ est, possibile non esse, negatio est, non possibile non esse, in tantum inquit, non est illa contradictio eius quæ est posse esse, & eius quæ est, posse non esse, ut ea quæ dicit posse non esse. non esse negatio, sed potius affirmatio conuincatur. Affirmatio autem affirmationi nunquam opponitur contradictorie Docetur autem esse affirmatio ea quæ dicit, posse non esse, quod eius quædam alia negatio reperitur, ea scilicet quæ dicit, non posse non esse, simulq; illud adiungit Cum sint, inquit, huius propositionis quæ dicit aliquid posse esse, duæ quæ uideantur esse negationes, ea scilicet quæ dicit, posse non esse, & ea quæ proponit, non posse esse. hinc agnoscitur quæ harum sit contradictoria, contra eam quæ dicit, posse esse, affirmationem. Quæ enim uerum falsumque cum ea diuidit, ipsa potius potest negatio esse, quam ea quæ illi consentit. Ei uero quæ est, posse esse, consentit ea quæ dicit, posse non esse. ut supra iam docui. ea autem quæ dicit, non posse esse, si falsa est, uera est quæ dicit. posse esse, Sed si hæc rursus falsa est, uera illa quæ enunciat, non posse

esse, diuidunt ergo hæ ueritatem falsitatemque quod in singulis exemplis facile poterit inueniri. Age enim dicat quis me posse ambulare, iste uerum dixerit Si uero quis dicat, non posse me ambulare, mentitus est. Rursus siquis dicat posse Solem consistere, mentitur. Siquis uero dicat, non posse Solem consistere; de ipsius nullus ambigit ueritate. Diuidunt ergo ueritatem falsitatemque hæ scilicet quæ dicunt, posse esse & non posse esse. illæ uero sese sequuntur, quæ dicunt posse esse, & posse non esse. Quæ ergo sibi consentiunt, contradictiones nõ sunt: quæ autem ueritatem falsitatemque diuidunt, ipsas esse contradictiones magis putandum est, quod per hoc ait, Quare & sese sequi inuicem uidebuntur. Quæ autem propositiones sequantur sese, dicit, idest possibile est esse, & possibile nõ esse. Cur autem sese sequantur monstrat adiiciens: non enim contradictiones sibi inuicem sunt. si enim contradictiones essent, nunquam sese sequerentur. Sed quæ sint contradictiones declarat dicens, Sed possibile est esse, & non possibile esse, nunquam simul sunt. Cur autem nunquam simul sunt, non tacuit, ait nanque, Opponuntur enim. nam iccirco nunquã simul sunt, quia ueritatem falsitatemque diuidunt, quoniam opponuntur. Docet quoque eius propositionis quæ dicit, posse non esse, illam esse negationem quæ proponit, non posse nõ esse, & ex eadem ui ad hanc propositionem trãsit. Dicit enim, At uero nec possibile non esse, & non possibile non esse, nunquam simul ueræ sunt per quod ostenditur illam esse affirmatiuam, illam uero negatiuam. Vniuersaliter enim quæcunq; idem de eodem hæc ponit, hæc aufert: si illa sit affirmatiua, illa negatiua, & nihil æquiuocationis, aut uniuersalium determinationis impediat, contradictorie sibimet opponuntur. Cetera iam ita, ait, per se expedita sunt, ut longa expositione non egeant. Sed quædam in eorum ordine permiscenda sunt, per quæ id quod per se est lucidum, clarius monstretur. Prosequitur enim similiter ceteros modos, dicens quæ propositiones, quarum affirmationum, non sint negationes, & quæ sint; & eis quas negationes esse dicit, ut affirmationes esse demonstret, alias negationes opponit. Similiter autem inquit, & eius propositionis, quæ est necessarium esse, non est ea negatio quæ dicit, necessarium non esse. hæc enim affirmatio est sicut mox negatione opposita comprobauit. sed potius ea negatio est eius quæ est necessarium esse quæ dicit, non necessarium esse Eodẽ quoq; modo cuncta prosequitur dicens, eius uero quæ est, necessarium non esse, quam supra dixerat non esse oppositam ei quæ dicit, necessarium est esse, illa negatio est quæ proponit, non necessarium non esse Quæcunq; enim negationem ad esse positam habent, illæ si cum modo sunt, affirmationes esse putandæ sunt. Eius uero quæ est, impossibile esse, non est ea negatio quæ dicit, possibile non esse non.n. ad modum habet negatiuam particulam iunctam, sed potius ea quæ dicit, non impossibile esse. Hæ nanq; inter se uerum falsumque diuidunt. illius uero quæ ad esse habet particulam negatiuam, quã affirmationem esse manifestum est, id est eius quæ dicit, impossibile non esse, ea negatio est quæ dicit, non impossibile non esse. Concludit etiam breuiter id quod supra demonstrauit dicens.

Vniuersaliter uero (quemadmodum dictum est) esse quidem & non esse oportet ponere, tanquam subiecta, negationem uero & affirmationem hæc facientem ad esse, & non esse apponere, & has putare oportet esse oppositas dictiones, possibile, non possibile, contingens, non contingens, impossibile, non impossibile, necessarium, non necessarium; uerum, non uerum,

70. Vniuersaliter, inquit, dicimus, sicutiam supra dictum est, in his propositionibus quæ modos additos habent, esse & non esse subiecta potius fieri, modos uero prædicari, atq; ideo ad unum quemlibet modum, idest secundum unum fieri debere affirmationem & negationem semper, ut sicut prædicatus modus affirmationem continet, ita negatiua particula ad modum iuncta totam hoc modo contineat negationem: proponit autem eas quas putat esse oppositas dictiones hoc modo, possibile, non possibile: contingens, non contingens: impossibile, non impossibile: necessarium nõ necessarium. Quod autem addit uerum, non uerum, ad hoc pertinet, ut omnes modos includeret, uere enim modus quidem est, sicut & bene, sicut uelociter, sicut læte, sicut grauiter. & quicunque modi sunt: hocq; modo facienda est contradictio, uerum est, non uerum est, non autem non est uerum, uelociter ambulare, nõ uelociter ambulare, sed non illa quæ dicit, uelociter non ambulare. Concludenti ergo semper ad modum iungenda negatio est illæ enim semper sibimet opponuntur, ut supra iam dictum est, quæ secundum prædicationes habent negatiuas particulas iunctas. Prædicantur autem in his modi, ut supra iam demonstrauimus. Secundum modos ergo in his negatio posita integram uim contradictionis efficiet. Expeditis modorum oppositionibus, de consequentia propositionum atque consensu habebitur subtilis utilisque tractatus. Si ergo possibile esse simpliciter diceretur, simplex & facilis propositionum uideretur esse consensus, nec quicquam in earum consequentia posset errari. Nunc autem, quoniam dupliciter dicitur secundum diuersos modos, non eædem propositionum sunt consequentiæ. Quod autem dico tale est. Possibilia duæ sunt partes, unum quod cum nõ sit, esse potest. Alterum quod ideo sit possibile, q᷑ iam est. prior quidem pars corruptilibus, & permutabilibus propria est. mortalis enim Socrates poterat esse cum non fuit, sicut ipsi mortales qui sunt id quod ante non fuerant. potest enim homo cum non loquitur, loqui, & cum non ambulat ambulare. Ergo hæc pars secundum id dicitur quod iam quidem non est, esse tamen potest. illa uero alia pars possibilis quæ secundum id dicitur, quod iam est aliquid actu non potestate, utrisque naturis accommodatur & sempiternis scilicet & mortalibus. Nam quod in sempiternis est, esse possibile est. Rursus quod est in mortalibus, nec hoc a subsistendi possibilitate discedit, sed tantum differt, quia id quod in æternis est, nullo modo permutatur, & semper esse necesse est. illud uero quod in rebus mortalibus inuenitur, potens & non esse, & ut sit, non est necesse. Ego nanque cum scribo, inest mihi scribere. Quocirca & scribere mihi possibile est, sed quoniam ipse mortalis sum, non est hæc potestas scribendi necessaria neque enim ex necessitate scribo. At uero cum dicimus cælo inesse motum, nulla dubitatio est, quin necesse sit cælum moueri: in mortalibus ergo rebus cum est aliquid, & esse potest, & ut sit, non est necesse. in sempiternis autem, quod est, necesse est esse, & quia est, esse possibile est. Cum ergo possibilis principaliter duæ sint partes, una quæ secundum id dicitur quod cum non sit, esse tamen potest: Altera quæ secundum id prædicatur, quod iam aliquid actu, nõ solum potestate. huiusmodi possibile quod iam sit actu, duas ex se species profert, unam, quæ cum sit non est necessaria: alteram quæ cum sit, illud quoq; habet, ut eam esse necesse sit. Nec hoc solius Aristotelis subtilitas deprehendit, uerũ Diodorus quoque possibile ita definit dicens, quod est, aut non est. Vnde Aristoteles id quod Diodorus ait, non est, illud possibile putat, quod cum, non sit, fieri tamen potest. Quod autẽ dixit Diodorus est, id possibile Aristoteles interpretatur. qđ iccirco dicitur esse possibile: quia iam est actu. Cuius possibilitatis modi duas partes esse docuimus, unam scilicet quam necessariam dicimus: alteram quam non necessariam prædicamus. Huius autem non necessariæ duæ rursus partes sunt una quæ a potestate peruenit ad actum: altera, quæ semper actu fuit, aliquando res illa quæ susceptibilis illius est, fuit: & illa quidem quæ a possibilitate ad actum uenit, utriusque partis contradictionis susceptibilis est, ut nunc ego scribo, & ex potestate ad actum ueni, & agens possum scribere. ante enim quam scriberem, erat mihi scribendi potentia. Sed ex potestate scribendi ueni ad actum scribendi. Quare utraque mihi conueniunt & scribere & non scribere: possum enim & non scribere, possum & scribere, quæ est quodammodo contradictio. Atque ideo quæcunque a potestate ad actum ueniunt, ea & facere possum & non facere, & esse & non esse. ut qui loquitur, quia ante potuit loqui quam loqueretur, & nunc ideo potest loqui, quia loquitur, & potest loqui & potest non loqui. Alia uero, quæ nunquam antea potestate fuit, sed semper actu, aliquando res ipsa fuit quæ aliquid potestate esse diceretur, ad unam rem tantum apta est. ut ignis nunquam fuit ante potestate calidus, ut postea calidus actu sentiretur; nec nix antea frigida potestate, post actu. Sed aliquando fuit ignis actu calidus, fuit & aliquando nix frigida actu. Quocirca hæ potentiæ non sunt aptæ ad utraque Neque enim ignis frigus incurrere, nec nix calidum unquam potest

test efficere. Quare facienda a principio huiusmodi diuisio est. Possibilis alia pars est, quæ cum non sit, tamen esse potest. Alia uero quæ actu est, & ideo possibile dicitur. Si enim esse non posset, nec esset omnino. Huius autem possibilitatis quæ secundum illum dicitur modum, quod iam actu sit, duæ partes sunt, una secundum id quod ex necessitate esse dicimus: Altera uero secundum id quod cum sit, non tamen esse ex necessitate aliquid arbitramur. Huius autem non necessariæ potestatis duæ sunt aliæ partes. una, quæ quoniam ex potestate ad actum uenit, & esse & non esse recipiet facultatem. Altera quæ quia nunquam actum habere destitit, aliquando fuit id quod dicitur ei esse possibile ad unam tantum partem apta est atq; possibilis, ad eam scilicet quam actu semper exercuit, ut igni calor, & niui frigus, & adamanti durities, & aquæ liquor. Sed nullus arbitretur ex necessariæ possibilitatis specie esse id quod dicimus nunquã potestate fuisse actus quosdam in quibusdam rebus, ut igni calorem. ipse enim extingui ignis potest. In illis autem quæ necessariæ sunt, non modo qualitas a subiecta re discedere nunquam debet, quod uidetur etiam in igni, a quo sua qualitas caloris nõ recedit. sed etiam illud, quod subiecta illa substantia immortalis esse uideatur, quod igni non accidit. Solem enim & cetera huiusmodi corpora quæ superna sunt & cælestia, immortalia peripatetica disciplina putat, atque ideo consentienter sibi docet Solem necessario moueri, quod non modo a Sole motus ille nunquam recedit, sed ne Sol quidem ipse esse desinet. His ergo prædictis id, ad quod hæc præmissa sunt. i. consequentia propositionum diligentius exequenda est.

DE MODALIVM CONSENSV.

Consequentiæ uero secundum ordinem fiunt ita ponentibus. Illi enim quæ est, possibile est esse, sequitur illa quæ est, contingens esse, & hæc illi conuertitur & non impossibile esse, & non necessarium esse. Illi uero quæ est, possibile non esse, & contingens non esse, ea quæ est, non necessarium non esse, & non impossibile non esse. Illi uero quæ est, non possibile esse, & non contingens esse, ea quæ est, necessarium non esse, & impossibile esse. Illi uero quæ est, non possibile non esse, & non contingens non esse, illa quæ est, necesse est esse, & impossibile non esse. consideretur autem ex subscriptione quod dicimus.

Possibile esse	*Non possibile esse*
Contingens esse	*Non contingens esse*
Non impossibile esse	*Impossibile esse*
Non necessarium esse	*Necessarium non esse*

Possibile non esse	*Non possibile non esse*
Contingens non esse	*Non contingens non esse*
Non impossibile nõ esse	*Impossibile non esse*
Non necessariũ non esse	*Necesse est esse*

Hæc Aristoteles consentienter his quæ nos supra præmisimus addidit de consequentia propositionum, quæ etsi manifesta sunt acute perspicientibus, tamẽ ne nos nihil huic quoque loco addidisse uideamur, breuissima expositione ea percurrimus. Primum uoluit demonstrare, quod quæcunque de possibili dicerentur, ea etiam de contingenti ueracissime dici possunt. atque ideo ait, Illi quæ est, possibile esse, consequentem esse illam quæ dicit, contingere esse. Et ne in his aliquid discrepans uideretur, adiecit dicens, & hæc illi conuertitur. ut intelligeremus quod esset possibile, hoc contingere. & quod contingeret, illud esse possibile. quare quæ sibi conuertuntur, ea æqualia sunt atq; eadem. Quicquid ergo in possibili dici potest, idem in contingenti prædicatur. hæc ergo. i. contingens & possibile sequi dixit illam propositionem quæ diceret, non impossibile esse. & eam quæ necessarium negat, idest non necesse esse. ait enim, Illi enim quæ est possibile esse, illa quæ est contingere esse, & hæc illi conuertitur, & ea quæ est, non impossibile esse, & non necessarium esse: tanquam si hoc diceret, & possibile esse sequitur contingentia. & hæc utraq; sibi conuertuntur. sed has sequitur non impossibile esse, & non necessarium esse. Hoc quam recte dictum sit, neminẽ latet. Nam quod est possibile esse, id esse contingit, ut sit non impossibile esse. Nam si esset impossibile, non diceretur posse esse, quod ut non esset, ratio impossibilitatis astringeret. Ergo id quod potest esse, non impossibile est esse. Similiter autem non est necesse esse, id quod posse esse dicitur. Hoc autẽ idcirco euenit, quia id quod possibile prædicamus ad utranq; partẽ facile uertitur. Nam & ut sit fieri potest, & ut non sit. At uero necessitas & impossibilitas in alterutra parte constringitur. nam quod impossibile est esse, esse nunquã potest. Porro autẽ quod necesse est esse, non esse nunquam potest. ergo id quod negamus impossibile esse, consentire facimus possibilitati. Id autem quod negamus necessarium, rursus eidem naturæ dim possibilitatis adiungimus, ut sit hoc modo dicendum, & ut uerius loquamur, ita dicendum est, quod possibile est & esse potest, & non esse. Rursus quod impossibile est esse, non potest esse. quod necesse est, non potest non esse. ergo si impossibilem enunciationem negationis adiectione frangamus dicentes non impossibile esse, illi partem possibilitatis adiongimus, in qua esse posse aliquid dicimus. Sin uero necessariæ propositionis rigorem negatione minuamus dicentes, non necesse esse: illud euenit ut, ad eam partem necessariam propositionem applicemus, quæ in possibilitate est, ut possit nõ esse. Quare possibilitatem sequitur non esse impossibile, idcirco quia quod possibile est, fieri poterit. Eandem possibilitatem rursus sequitur propositio, quæ dicit, non necesse est esse, idcirco quia quod possibile est, poterit & non esse. Aliter idem dicimus, quod possibile est, non est uerum dicere, quod impossibile est, quia fieri potest. Rursus quod possibile est, non est uerũ dicere, quod necesse est. potest. n. quod possibile est esse, idem non esse. Quare si de possibilitate impossibilitas & necessitas recte dici non potest, eorum negationes possibilitati consentient, quæ sunt, non impossibile esse, & non necessarium esse. Sed meminisse debemus eandem semper in omnibus de contingenti & de possibili rationẽ esse. De eo. s. possibili, quod cũ adhuc non sit, poterit tamen esse aut non esse. Aliã rursus consequentiã dicit hoc mõ. Illi uero quæ est possibile non esse & contingere nõ esse, illa quæ est, non necessariũ non esse, & non impossibile non esse, propter eandẽ causam hanc quoq; consequentiã dicit. Illi. n. quæ est possibile non esse. & ei quæ est contingere non esse, illa consentire ait quæ dicit. non necesse non esse, & nõ impossibile non esse. Hoc aũt ideo, quia quod põt non esse potest & esse. & rursus quod contingit non esse, cõtingit esse. At uero quod necesse est non esse, illud non potest esse. quod autẽ possibile est non esse, illud non esse non poterit. quare a possibili utræque discrepãt. Namq; possibilitati quæ posse aliquid esse promittit, contrariũ sentit ea quæ dicit, necesse esse non esse. Rursus quia possibilitas habet in se uim ut id quod potest esse, possit & non esse, dissentit ab ea, multumq; discrepat quæ dicit, impossibile esse nõ esse. Quod si sit propositio quæ prædicat necesse esse non esse, & rursus quæ dicit impossibile esse non esse a possibilitate dissentiunt. Recte nimirum harum negationes possibilitati consentire credun t. Possibiles autem propositiones uoco huiusmodi, quæ uel in affirmatione uel in negatione possibilitatem aliquam monstrant, altera parte non interclusa. ut quæ dicit possibile esse aliquid ab hanc non intercluditur ea, per quam dici potest, possibile esse non esse: uel siquis dicat possibile aliquid non esse, ab hac rursus interclusum non est, ut esse possit. atque ideo affirmationem quæ dicit posse esse, possibilem uoco. Nec minus eã quæ dicit aliquid posse non esse. Et in istis propositionibus quas Aristoteles ponit, in quibus dicit possibile non esse, non uideatur ita dicere, tanquam si hoc modo pronunciet, ut uelit intendere aliquid impossibile esse, cum dicit possibile non esse. Ita enim hanc propositionem dicit, non quod possibilitatem illam auferat, sed quod dicat possibile esse aliquid ut non sit. Subaudiendum enim est adiungendumq; ad possibile uerbum quod est esse, ut cum ille dicit, possibile non esse, nos intelligamus possibile esse non esse, idest possibile esse ut non sit. Tertiã consequentiam ponit hanc, in qua consentire dicit illi, quæ est non possibile esse, & non contingens esse, illam quæ dicit, necessarium non esse & im-

possibile esse. hoc ita planum est ut expositione non egeat. Quod enim non possibile est, hoc fieri non potest. quod fieri non potest, necesse est ut non sit; quod autem necesse est, ut non sit, impossibile est. Recte ergo dicitur eam propositionẽ quæ dicit aliquid non posse esse, & eam quæ dicit non contingere esse, consequi illas, & quæ esse cum necesse esse negant, & quæ impossibilitatem affirmant. Quod autem dicit tale est non necesse esse contingens est esse. necesse autem non esse non contingens esse, non est contingens, scilicet esse, & necessarium non esse Reliquam consequentiam in qua eas propositiones quæ dicerent, non possibile esse aliquid non esse, & contingere non esse, illis quæ proponerent necesse esse, & impossibile non esse cõsentire dicit. neq; ullam habet hoc obscuritatem. Nam quod non est possibile ut non sit, hoc impossibile est ut non sit. id enim quod dicimus impossibile esse, idẽ ualet tanquam si dicamus non possibile esse. Quod enim facit negatio in ea interpretatione qua dicimus non possibile, idem facit priuatio in ea qua dicimus impossibile. Quod autem impossibile est non esse, late patet, quia necesse est esse. Ergo & quod non est possibile ut non sit, manifestum est quod necesse est esse. idem quoque & de contingenti dicendum est. Describit autem eas hoc modo, ut non solum mente & ratione capiantur, uerum etiam subiectis oculis facilior intellectus sit. Nos autem ut sit lucidior explanatio, de his duos facimus ordines, & in primo quidem eas posuimus quæ præcedunt. in secundo uero eas quæ sequuntur, ut sit multa facilitas per se earum rationes non intelligentibus, ad descriptionem tamen respicientibus, quæ quam sequatur agnoscere.

Præcedentes	Sequentes
Possibile esse	Non impossibile esse
Contingens esse	Non necesse esse
Præcedentes	Sequentes
Possibile non esse	Non necessarium non esse
Contingens non esse	Non impossibile non esse
Præcedentes	Sequentes
Non possibile esse	Necessarium non esse
Non contingens esse	Impossibile esse
Præcedentes	Sequentes
Non possibile non esse	Necesse esse
Non contingens non esse	Impossibile non esse.

Hac ergo descriptione facta quid Aristoteles communiter de propositionibus uniuersaliterq; tractauerit, nulli solertius intuenti uidetur ambiguum. Cetera uero quæ singulatim de eorum consequentiis disputauit, quoniam defatigari nolumus lectores, sextum uolumen expediet.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi Editionis secundæ, seu maiorum commentariorum, in librum Aristotelis de interpretatione.

LIBER SEXTVS.

SEXTVS hic liber longæ commentationi terminum ponit, quæ quodam magno labore constiterit ac temporis mora. Nam & plurimorum sunt in unum coaceruatæ sententiæ, & duorum ferme annorum spacium continuo commentandi sudore consumpsimus. Neq; ego arbitror quibusdam sinistre interpretantibus gloriose factum uideri, ut quod dici breuiter posset, id nos ostentatione doctrinæ, non ad lectorum sciẽtiam potius quam prolixitate ad fastidium renderemus. Quibus responsum uelim, non hoc tam mendaciter esse sensuros, si prioris commenti perlegerint breuitatem. nam neque breuius explicari potuit angustissimorum obscuritas impedita sermonum: & quam multa ad plenam huius libri intelligentiam desint, agnoscent. Quid autem utrunque opus legentibus utilitatis exhibeat, hoc facillime mihi uidetur posse perpendi. Quod cum hanc secundam editionem in manus quisquam primum sumpserit, ipsarum rerũ spaciosa uarietate confunditur, ut qui in maioribus mentem intendere nequit, editionis primæ breuitatem simplicitatemque desideret. Quod si quis ad prioris editionis duos libros lector accesserit, sumpsisse sibi ad scientiam quiddam fortasse uidebitur. sed cum postremo hanc secundam cognouerit editionem, quam multa in prima ignoraret agnoscit nec homines a legendo longum opus labore deterreat, cum nos non impedierit ad scribendũ. Sed ne ipsum quoq; proœmium tẽdi longius uideatur, ad Aristotelis seriem, & ad ea quæ de consequentia propositionum diligenter exequitur, reuertamur. Ea quæ communiter uniuersaliterq; de propositionibus & de earum ad se inuicẽ consequẽtiis speculanda fuerant, in superiori ipsarum propositionum descriptione disposuit. Nunc uero quæ singulatim singulis accidunt, diligentissimo tractatu persequitur. ait enim ita.

Ergo impossibile & nõ impossibile, ad illud quod est, cõtingẽs & possibile, & nõ cõtingẽs et nõ possibile sequuntur quidẽ cõtradictorie, sed cõuersim. illud. n. quod est possibile esse, negatio sequitur impossibilis, negationem uero affirmatio. Ad. n. quod est, non possibile esse, sequitur illud quod est, impossibile esse, Affirmatio enim est, impossibile esse, non impossibile uero, negatio.

71. Consequẽtia propositionum (ut superior descriptio docet) secundum possibile & necessarium facta est. quam rem illa quoque secuta est, ut ex contingentibus & impossibilibus propositionibus consequẽtiasq; diceret. Nam cum contingẽs recto modo possibili consentiat, impossibile conuerso ordine necessarium est, ut paulopost docebimus. Speculatur ergo de possibili, & contingenti, & impossibili, quemadmodum ad se inuicem uel quas habeant consequentias, idque constituit hoc modo dicens. Impossibile & non impossibile, sequuntur quidem possibile, & non possibile contradictorie quidem, sed conuersim. Hoc autem huiusmodi est. Scimus affirmationem priuatoriam esse eam quæ dicit impossibile esse. huius uero negationem, non impossibile esse. Rursus affirmationem possibilem, eam quæ dicit possibile esse huius negationem quæ proponit, non possibile esse. Sequitur ergo affirmationem possibilem negatio impossibilis; nam quod possibile est, idem est non impossibile Alioqui si ea quæ dicit, non impossibile esse, non sequitur possibilitatem, sequitur eius affirmatio, idest impossibile esse. Erit ergo quod possibile est, impossibile, quod fieri non potest. Quod si impossibilitas possibilitatẽ non sequitur, non impossibile esse sequitur possibilitatem. At uero negationẽ possibilitatis sequitur affirmatio impossibilitatis. Nam quod non possibile est, impossibile est. Eandem .n. uim obtinet negatio in propositionibus quã & priuatio. & de contingenti hoc modo. Nam quod contingens est esse, illud est non possibile. nam si contingens & possibile sequuntur se, possibile uero & non impossibile consentiunt, contingens etiam & non impossibile idẽ designant. Rursus non contingens, & impossibile idẽ uideri poterit perspicienti. quod non contingens quidẽ & non possibile idẽ sentiunt. sed non possibile impossibili consentit. Quocirca & non contingens quoq; impossibile aliquid esse denunciat. Fit ergo, ut affirmatio impossibilitatis, contradictionem possibilitatis sequatur. Sed non ut affirmatio affirmationẽ, nec ut negatio negationẽ, sed conuersim, idest ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi consentiat. Affirmationem nanq; quæ est, possibile esse, sequitur negatio impossibilitatis, quæ dicit non impossibile esse. negationem uero possibilitatis, quæ est non possibile esse, sequitur impossibilitatis affirmatio, quæ proponit impossibile esse Idem quoq; & de contingenti dicendum est. Affirmationem nanque contingentis, sequitur negatio impossibilitatis. negationem uero contingentis, sequitur affirmatio impossibilitatis. omnino enim quicquid de possibilitate proponitur, idem de contingentibus iudicatur. Disponantur ergo modo, primum affirmatio impossibilis, contra eam negatio impossibilis. Et sub affirmatione impossibili ponantur ex contingentibus & possibilibus, quas ipsas sequitur impossibilitas. Sub negatione uero impossibilitatis, illæ possibilis & cõtingentis propositiones, quibus ipsa impossibilitatis negatio consentit, hoc modo.

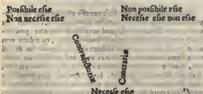
Impossibile esse	Non impossibile esse
Non possibile esse	Possibile esse
Non contingens esse	Contingens esse.

Patet ergo ut contradictiones quidẽ aliis cõtradictionibus consentiant. Qua in re illud quoq; manifestum est, quod affirmationes

tiones negationibus, negationes uero affirmationibus consentiant. sensus ergo totus talis. Sermonum uero ratio hæc est. Impossibile, inquit, & non impossibile. s. quæ est contradictio duas contradictiones. i. illud quod est contingens & possibile, & non contingens, & non possibile, sequitur quidē contradictorie. Nam una contradictio impossibilis, & non impossibilis, duas sequitur contradictiones. i. contingens, & non cōtingens. possibile, & non possibile sed quanquam contradictiones sequatur alia contradictio conuersim tamen sibi consentiunt. Nam quod est possibile esse, sequitur negatio impossibilis, ut superior descriptio docet. negationem uero possibilis sequitur affirmatio impossibilis. nā quod est non possibile consentit ei quod impossibile. Est autem affirmatio impossibilis ea quæ dicit, impossibile esse & quanquam inuoluta sit sermonum ratio, tamen siquis secundum superiorem expositionem ad ipsius Aristotelis sermones superiores redeat & quod illis deest, ex nostra expositione compenset, sensus planissimus a ratione non deuiat.

Necessarium uero quemadmodum sit, considerandum est. Manifestum est autem, quòd non eodem modo, sed contrariæ sequuntur. Contradictoriæ autem sunt extra. Non. n. est negatio eius quod est, necesse non esse, non necesse est esse. cōtingit. n. esse ueras utrasq; in eodem. Quod. n. est necessarium non esse, non est necessarium esse.

73. Possibilis atq; impossibilis dudum comparatione didicimus, quod affirmationē possibilem impossibilis negatio sequeretur. rursus negationi possibilis affirmatio impossibilis consentiret. Quærens ergo nunc, quemadmodum possibiliū, & necessarium propositionū fiant cōsequentiæ, dicit nō eodē modo in his euenire quēadmodū in illis euenit, quæ ex possibilis & impossibilis cōparationibus nascebantur. in illis. n. contradictiones oppositæ, cōtradictiones rursus oppositas sequebantur, ut affirmationē negatio, negationē affirmatio sequeretur. In his autem hoc est in possibilibus & necessariis nō eodem modo est, sed cōtrariæ quidem consequuntur. contradictoriæ uero & oppositæ extra sunt & non sequuntur Et prius quidē quę sint cōtrarię, quę cōtradictorię disponamus. propositionis. n. quæ dicit necesse esse, ea quæ ꝓponit nō necesse esse, cōtradictoria est, ea uero quæ dicit necesse non esse, contraria ut siquis dicat Solē esse necesse moueri. huic est opposita contradictorie, Solē non necesse esse moueri. Cōtrarie uero, Solem necesse esse non moueri. Possibilē ergo propositionem sequitur contradictio necessaria. Contradictionē uero possibilis, non sequitur necessitas. Quod eueniret, si in his sese oppositæ sequerentur. Sed potius ea quæ est contraria necessitati. Age enim oppositioni quæ dicit, possibile esse, uideamus quæ ex necessariis consentiant. Illa quidem quę dicit, necesse esse, non ei poterit consentire. Quod enim possibile est esse, potest & non esse. quod autem necesse est esse, non poterit non esse. Ergo si possibilitatem necessitas non sequitur, sequitur eam necessitatis contradictio. non sequitur ergo propositionem possibilē, ea quæ proponit necesse esse, sed contradictio necessitatis quæ proponit non necesse esse. Sed contradictioni possibilis, necessitas non consentit. Neq; enim dicere possumus, quòd eam propositionē quæ dicit non possibile esse, sequitur ea quę proponit necesse esse, sed potius contraria necessariæ, illa quæ dicit necesse esse non esse. Nā cum non possibile est, necesse est non esse. Disponantur enim hæ scilicet quæ sequuntur, & sub his necessariæ, & quæ sit contradictio, quæ contrarietas ascribatur.

Nulli ergo dubium est, quin affirmationem possibilis, sequatur necessarii negatio, negationem uero possibilis non sequatur necessarium, sed potius contrarietas necessarii. nā cum possibile esse sequatur contradictio necessitatis, quæ est necesse esse: contradictionem possibilis quæ dicit, non possibile esse, non sequitur necessitas ipsa: sed potius contraria illa, scilicet quæ proponit, necesse esse non esse. Sensus ergo huiusmodi est. talis uero est ordo sermonum. necessarium uero, inquit. quemadmodum sit. i. quas habeat consequentias considerandum est. Primo quidem definit dicens. Manifestum est, ꝙ non eodem modo. quo loco subaudiendum est, quemadmodum in his quæ possibiles sunt & impossibiles, sed contrariæ sequuntur, contradictoriæ uero extra sunt, & non sequuntur. Nanq; contradictionem possibilis, non necessarii contradictio, sed (ut supra docuimus) contrarietas sequebatur. Non enim contradictio contradictioni in hac necessarii consequentia consentiebat. Sequebatur nanq; possibilitatem illud quod est non necessarium, nō possibile autem sequebatur ea propositio quæ dicit, necesse esse non esse; non autem necesse esse. Sed rursus necesse esse non esse, & non necesse esse, non sunt contradictiones. Sed non necesse esse quidem negatio necessarii est, illa uero quæ dicit, necesse esse non esse, contraria necessarii. contra se autem non sunt contradictoriæ. Possunt nanque in uno eodemq; simul inueniri. quod per hoc ait, quod dixit. Contingit enim ueras esse in eodem utrasque. nam quod necessarium est non esse, non est necessarium esse, ut quoniam necesse est hominem quadrupedem non esse: non est necessarium hominem quadrupedem esse. Nam si hoc falsum est, necesse erit hominem esse quadrupedem, cum necesse sit non esse. Quocirca manifestum est, quòd simul aliquando inueniri possunt, non necesse esse, & rursus necesse esse non esse propositiones. quæ cum contra se sunt, contradictiones non sunt. Causam uero reddens, cur cum secundum possibilis comparationem ad contradictiones, sit reddita consequentia, non eodem modo in necessarias potuerit euenire, sic dicit.

Causa autem cur non sequantur similiter ceteris est, quoniam contrarie impossibile necessario redditur idem ualens. Nam quod impossibile est esse, necesse est hoc, non quidem esse, sed potius non esse. Quod uero impossibile est non esse, hoc necessarium est esse. Quare si illa similiter sequuntur possibile, & non possibile, hæc è contrario. Quoniam non significant idem necessarium & impossibile, sed (quemadmodum dictum est) conuersim.

74. Causa est inquit, cur cōsequentia in necessariis ita redditur, ꝙ necessarium semper impossibili contrariæ ratione consentit. Nam quod impossibile est esse, necessarium est nō esse. & rursus quod necesse est esse, hoc impossibile est non esse. fit igitur contrarietas quædam nam cum impossibilitas esse habet, necessitas non esse: & cum necessitas esse, impossibilitas non esse. Ergo idem ualet impossibilitas & necessitas, non eodem modo reddita. sed si necessitas secundum esse, impossibilitas secundum non esse redditur. & si impossibilitas secundum esse, secundum non esse necessitas. quare iccirco euenit ista contrario modo conuersio; nam ubi est impossibile esse, ibi est necesse non esse sed impossibile esse & non possibile esse consentiunt. Igitur non possibile esse, & necesse non esse consentiunt. Nulli ergo dubium est iccirco necesse non esse, sequi possibilis negationem, quoniam impossibilitas quæ sequitur possibilis negationem, consentit ei quæ dicit, necesse non esse. hoc autem ideo quia impossibilitas & necessitas idem ualent (ut dixi) si contrarie proponantur. Quare quod dicitur hoc modo est. Causa autem est inquit, cur non sequantur similiter ceteris, id est quæ secundum possibile & impossibile factæ sunt, quoniam contrarie impossibile necessario redditur idem ualens, id est contrario modo reddita, & pronunciata impossibilitas necessitati idem ualet. Nam si impossibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed si est necesse non esse, hoc non est possibile esse. Nullus ergo dixerit quòd necesse est esse, sed potius, quod necesse est non esse, tanquam si ita dixisset, Nam si impossibile est esse, necesse est hoc non esse. Sed non putandum est, quòd impossibile est esse, hoc est quod necesse est esse. Quod si rursus impossibile est non esse hoc necesse est esse. Conuersim igitur & contrarie impossibilitas necessitati redditur idē ualens, idest contrario modo reddita &

pronunciata impossibilitas necessitati. Quod si impossibilitas ad possibile simul contradictione, & contradictionum conuersione consequentiam reddit, idem autem uales impossibilitas & necessitas contrarie prædicata, nulli dubium est quin recte hic contraria, & non opposita fuerit consequentia. An certe ita exponendum est, quoniam in consequentia impossibilis, & non impossibilis ad eas quæ proponebant possibile & nõ possibile, ei quæ est non possibile, ea quæ dicit, aliquid esse impossibile, sequebatur: contrarie uero impossibile, idem ualet quod necessarium, manifestum est, ꝙ similiter se habet, id est. eo modo quo dictum est, impossibile ad consequentiã possibilis & non possibilis. Impossibile uero ei quod est non possibile consentaneum sit id quod econtrario idem ualet, idest necessarium non esse, id sequi eam propositionem, quam etiã impossibilitas sequebatur. Est autem contrarie idem ualens impossibilitati ea quæ est necessarium non esse, sequiturq; impossibilitas eam propositionem, quæ est non possibile esse, necessarium non esse. igitur sequitur eam quæ est non possibile esse, ut sit sensus huc, quoniam impossibile necessario idem potest econtrario. Similiter uero sese habet idest eodem modo quo dictum est, impossibilis consequentia ad eas quæ dicũt possibile & non possibile.

An certe impoßibile est sic poni necessarij contradictiones. Nam quod est necessarium eße, poßibile est esse. nam si non, negatio sequetur: Necesse enim est aut affirmare aut negare. Quare si non poßibile est esse, impoßibile est eße. Igitur impoßibile est esse, quod necesse est esse, quod est inconueniens. At uero illud quod est poßibile esse, non impoßibile esse sequitur: hoc uero illud quod est non necessarium est esse. Quare contingit, quod est necessarium esse, non necessarium esse. quod sane est inconueniens. At uero neque necessarium esse sequitur ad poßibile eße, neque necessarium non esse. Illi enim utraque contingit accidere, horum autem utrumlibet uerum fuerit, nondum erunt illa uera. Simul enim poßibile est eße, & non esse. Si uero necesse est esse, uel non esse, non erit poßibile utrunque. Relinquitur ergo non necessarium non esse sequi ad poßibile esse. hoc enim uerum est, & de necesse esse. hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur ad non poßibile esse. Illud enim sequitur hoc quod est, impoßibile esse, & necesse non eße. Cuius negatio est, non neceße non eße. Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modum. & nihil impoßibile contingit sic positis.

71. Superius quidem propositionũ facta conuersio ita est ut possibilem propositioné, necessarij negatio sequeretur. atque his ita positis non euenit, ut contradictio contradictioné sequeretur, nec ut conuersio modo sequeretur. quod in illis scilicet eueniebat, in quibus possibilium, & impossibilium cõsequentia considerabatur: quoniam contradictio necessarij quod est, scilicet non necessarium esse, sequebatur possibilem propositionem. Possibilis uero contradictionem non consecuta est necessitas, sed contrarium necessitatis Hoc permutare uolens intendit ita constituere consequẽtias, ut simili modo contradictio quidé contradictioni consentiat, sed conuersim. hoc autem hac ratione disponit Dicit enim errasti fortasse ꝙ necessarij & possibilis consequentiam ex possibili inchoauit & non ex necessario, ut hac eius consensione mentiretur. posuit enim præcedens possibile esse, eiq; fuit consentiens nõ necessarium esse. Et hoc quidem superius. Nunc autem conuertit & dicit. An fortasse, inquit, errore lapsi, ita has consequentias constituimus, ut primo poneremus possibile esse, huic autem adiungeremus uelut consequens necessarij negationem quæ diceret non necesse esse? An potius illud uerum est, ut posito prius necessario, necessitati possibilitas consentiens subsequatur? Videtur enim omnem necessariam propositionem possibilitas, consequi, quod siquis negat, illi confitendum est, quod negatio possibilis sequitur necessitatem. In omnibus enim aut affirmatio aut negatio est. ergo si necessariam propositionem consequitur possibilitas, possibilitatem negatio consequitur, ut ita dicatur: quod necesse est esse, non possibile est esse. sed dudum dictũ est, quod ei propositioni quæ proponeret non possibile esse, impossibilitas consentiret. sed si non possibile esse, consequitur necessitatem, & impossibilitas igitur consequetur necessitatem. Erit itaque recta propositionum consequentia, si necesse est esse, impossibile est esse. sed hoc fieri non potest. Si igitur impossibilitas non sequitur necessitatem, sequitur autem propositio quæ aliquid non posse esse denunciat impossibilem propositionem, necessariæ propositioni possibilitatis negatio, quæ est non possibile esse non consentit. ꝙ si hæc necessariæ enunciationi non consenserit, consentiet affirmatio. Necessitatem igitur possibilitas cõsequitur. Erit ergo recta propositionum consequentia hoc modo. Si necesse est esse, possibile est esse. Sed rursus alia nobis ex his impedimenta nascuntur. Nam siquis necessitati dicat propositionem possibilem consentire, quoniam possibilitati ea propositio quæ dicit, non impossibile esse, & rursus ea quæ enunciat, non necesse esse. consentit, quod superior ordo prædocuit: erit, ut necessariæ propositioni consentiat ea quæ dicit, non necesse esse. erit igitur recta consequentia, si necesse est esse, non necesse est esse. sed hoc rursus est impossibile. Quod si ita est, aliquid in consequentijs propositionum permutandum est, ut possit ipsa sibi ratio consentire. An igitur illud primo inconuenienter dictum est, ꝙ necessarij negatio affirmationem possibilem sequeretur. ut ea quæ est non necesse esse, sequatur eam quæ dicit possibile esse. uel certe illud non recte sensimus, possibilem propositionem ad necessariam consentire, quod quia perabsurdum est. nullus enim dixerit necessitati possibilitatem esse contrariam. euenit enim quod necesse est, hoc fieri non posse, rectaq; est hæc consequentia. si necesse est esse, possibile est esse, sic ut potius cõtradictio necessarij propositionem possibilem non sequatur. sed cum hæc dicuntur illud intelligi placet, quod necessitatẽ possibilitas sequatur, ut id quod est necesse, hoc possibile esse dicatur. Istud altius perspicientibus propositum est. Nam aliud est rem dicere esse necesse, aliud esse possibile. illud autem quod per se possibile est, non modis omnibus fit necesse. Nam si necesse est, fieri non potest ut non sit. quod uero possibile est, & non esse potest. igitur quod possibile est, non erit necesse. dico autem quia neque ea propositio sequitur possibilitatem quæ necessitati omnino contraria est. Est nanque necessariæ propositioni contraria ea quæ dicit, necesse est nõ esse. Hanc possibilitati cõsentire nullus impellet Nam quod necesse est non esse, illud non potest esse. quod autem possibile est, illud esse & non esse potest Necessitas ergo propositionis quæ secundũ esse prædicatur, iccirco non sequitur possibilitatem, ꝙ possibilitas quidem & non esse potest. necessitas uero quæ secundum esse est, non potest non esse. Rursus necessitas quæ secundum non esse prædicatur, a possibilitate differt, eamque non sequitur, ꝙ necessitas ea quæ secundũ non esse dicitur, non potest esse. possibile uero & esse & non esse potest. Quod igitur ut neq; opposita negatio necessarij possibilitatem sequatur, quæ non necesse esse proponit, nec ipsa necessitas affirmandi, quæ dicit necesse esse, neque huic contraria quæ dicit necesse esse non esse. Sed in his quatuor uidebuntur, est enim necessaria affirmatio quæ dicit, necesse est esse, huic opposita est ea quæ prædicatur, non necesse esse. Rursus contraria necessitati affirmatio est quæ dicit, necesse est non esse. huic opponitur ea quæ proponit, non necesse est non esse, quod subiecta descriptio docet.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Necesse est non esse.	Non necesse est non esse.

Si igitur neque ea quę dicit necesse est esse neq; huic opposita, quæ proponit non necesse est esse, nec necessitati contraria, cuius sententia est, quod necesse est non esse, possibilitati consentit: restat ut ei consentiat quarta, quæ dicit non necesse est non esse, quæ scilicet quarta aliquatenus & ipsi necessitati consentit, necessitas uero ipsi possibilitati minime. Omne enim quod necesse est esse, & possibile est esse, & ut non sit non est necesse. Iccirco autem hæc propositio quæ dicit, non necesse est non esse, necessitati consentit: quia necessitati quidem contraria est ea quæ dicit, necesse est non esse, huic uero opposita est ea quæ proponit, non necesse est non esse. Quare consentiet ei propositio, quæ contradictoria est sibimet oppositæ affirmationi. Quod siquis attentius inspi-

inspicit, & ad suprascriptum omnino reuertitur, facile cognoscit. Si igitur possibile esse (ut dictum est) sequitur ea propositio quæ dicit non necesse est non esse, negationem possibilem sequitur huic opposita quæ dicit, necesse est non esse erit itaque huiusmodi consequentia. si possibile est esse, non necesse est non esse. Rursus si nõ possibile est esse, necesse est non esse. Reuersa est illa consequentia, quæ contradictione quidem fiebat. sed conuersim. sicut supra de impossibilibus dictum est: hic nanque affirmationem possibilem negatio sequitur quæ necessarium quidem destruit, sed id quod ad nõ esse ponitur, ea scilicet quæ dicit, non necesse est non esse. Rursus negationem possibilem affirmatio sequitur necessaria, quæ secundum non esse ponitur. Est igitur hic quoq; eadem conuersio, ut contradictio quidem contradictionem sequatur, sed conuersim, ut affirmatio negationi, negatio uero affirmationi conueniat. Melius uero hoc, si sub oculis cadet liquere, credimus. atq; ideo apertissime sententiam rei subiectæ dispositionis nos ordo commoneat.

Possibile est esse	Non possibile est esse
Non necesse est non esse	Necesse est non esse.

Omnis quidem sententia talis est. Ordo autem sermonum huiusmodi est. Postquam dixit de possibilium & impossibiliũ consequentia q contradictiones quidem contradictionibus conuenirent, sed conuersim, idest q affirmatio negationi, negatio uero consentiret affirmationi: hæc eadẽ inquit, consequentia quemadmodum in necessariis eueniat, uidendum est. Speculatus igitur & de necessariis idem non reperit. nam cũ dixisset necessarii negationem possibilitati consentire, affirmatio necessaria negationi possibilitatis non consentit. Eiusdem rei reddens causas illud arguit, q impossibilitas necessitatis idem ualeret contrarie reddita. Quam rem emendare uolens ita dixit An certe, inquit impossibile est sic poni necessarii contradictiones, ut negationem, scilicet necessarii, possibilitati consentire diceremus. Addidit autem dubitationem quandam, quæ ita sese habet. Nam quod est inquit. necessarium esse, illud sine dubio possibile est esse. Nam si non, idest si quod necessarium est. possibile non est, negatio possibilitatis consequitur. Necesse enim in omnibus rebus aut dicere, idest affirmare, aut certe negare: in omnibus nanque rebus, aut affirmatio uera est, aut negatio. quare si non possibile est esse, idest si hoc est non possibile esse, quod impossibile est, fiet id quod necessarium est esse. Sequitur autem propositionem quæ dicit, non possibile est esse, illa quæ proponit impossibile est esse, & sic aliquid impossibile, ut dicatur, igitur impossibile est esse id quod necesse est esse. sed hoc inconueniens est. ergo id docuit quod necessitatem possibilitas sequeretur. Nunc autem aliud addit. quoniam supra dixit possibili propositioni necessariæ affirmationis negationem consentire, nunc de eadem re dubitationem profert dicẽs. Ac uero illud quod possibile est esse, non impossibile esse sequitur. Nam quod possibile est, hoc non est impossibile, sed quod nõ est impossibile esse, non necesse est esse. ergo si non impossibile est esse sequitur possibilitatem, non impossibilitatem autem sequitur id quod dicitur non necessarium esse, sequiturq; possibilem propositionem id quod dicimus non necessarium esse: nulli dubium quin si necessitatem possibilitas sequitur, sequatur affirmationem necessariam negatio necessarii. Quare contingit quod necessarium est esse, idipsum non necessarium esse, quod est inconueniens. Constat ergo quoniã affirmationem possibilẽ non sequitur opposita negationes necessariæ affirmationi, idcirco q illud remouendũ est, ut supra diximus, ne sequantur possibilem affirmationem negatio necessariæ, ut necessitatẽ possibilitas sequatur Quod quia fieri nullo modo potest, illud est remouendum, ne possibilitatem necessitati opposita negatio subsequatur. Igitur ea quæ dicit nõ necesse est esse, non sequitur possibilitatem. Et quia hæc omnia in medio tacuerat supradictis addidit. At uero neq; necessarium sequitur possibile esse, hoc scilicet sententiæ includẽs possibilitati non consentire necessarium. Nec hoc solum, sed neque illud quod dicimus necessarium non esse, hoc ut tractatum sit, ipse planius monstrat. Illi enim, idest possibili, utraque contingit accidere & esse scilicet, & non esse. horum autẽ, idest necessarii secundum esse, & necessarii secundũ non esse, si utrumlibet uerum fuerit, non erũt illa uera, & hoc ipse exponit. de possibili enim utroque ita dicit, Simul enim est possibile & esse & non esse hoc est ergo quod ait. Illi .n. utraq; contingit accidere. Sin uero, inquit, necesse est esse & non esse, idest si non potest non esse, & non poterit esse, nõ erit possibile utrunque, ut si esse necesse est, non poterit non esse, uel si non esse necesse sit, non poterit esse. tres igitur propositiones, non necesse esse, necesse esse, necesse esse non esse, possibilitatem non sequuntur. Relinquitur ergo hoc, idest ut quarta propositio, quæ opponitur necessariæ secundum non esse affirmationi, possibilitatem sequatur, idest non necessarium non esse sequi possibile esse. sed quia possibile consentit necessario, hæc quoq; consentit necessario. Namq; hoc est quod dixit, hoc enim uerum est & de necesse esse. Nam quod necesse est esse, non necesse est ut nõ sit. hæc igitur propositio, quæ dicit, non necesse est non esse, contradictio eius affirmationis est, quæ sequitur negationem possibilitatis, eã scilicet quæ dicit non possibile esse. Nam cum affirmationem eam quæ est, scilicet possibile esse, sequetur necessarij secundum non esse negatio ea, quæ proponit non necesse est non esse. Negationem possibilem, eam scilicet quæ proponit nõ possibile esse, sequitur affirmatio necessaria secundum non esse, quæ dicit necesse est non esse: quam eandem quæ proponit non possibile est esse, quæ est scilicet negatio possibilitatis; impossibilis affirmatio sequitur, quę proponit impossibile est esse. Hoc est ergo quod ait, hæc enim fit contradictio eius quæ sequitur id quod est, non possibile esse. Nam cum possibilem affirmationem sequatur necessaria secundum non esse negatio, quæ dicit, non necesse est non esse, hæc necessaria secundum non esse negatio, contradictio est eius quæ sequitur negationem possibilitatis. Illud enim, idest negationem possibilitatis, sequitur, id quod est impossibile. Nam cum negatio possibilitatis sit quæ dicit, non possibile esse, hanc sequitur ea quæ dicit, impossibile est esse: cui consentit ea quæ dicit, necesse esse non esse. Sequitur igitur possibilis propositionis negationem ea quæ dicit necesse esse non esse cuius est contradictio ea quæ dicit, non necesse est non esse. Fit ergo id quoque, ut contradictio contradictionem sequatur, sed conuersim. Quod ait per hoc cum dixit, Sequuntur igitur & hæ contradictiones secundum prædictum modũ eum scilicet, ut affirmatio negationem, negatio uero sequatur affirmationem. & nihil quidem erit, uel inconueniens, uel impossibile ita positis consequentijs, ut affirmationem quidem possibilem negatio necessarii secundum non esse sequatur: negationi uero possibilis affirmatio necessaria secundum non esse consentiat. quibus explicatis alias rursus adijcit dubitationes.

Dubitabit autem aliquis si ad illud quod est necessarium esse, possibile esse sequatur. Nam si non sequitur, contradictio sequetur, non possibile esse: & si quis dicat non hanc esse contradictionem, necesse est ipsum dicere possibile non esse, sed utræque falsæ sunt de necesse esse. At uero rursus idem uidetur esse possibile incidi, & non incidi: & esse, & non esse. Quare erit necesse esse, contingens non esse, hoc autem falsum est.

76. Supra consequentias ita disposuit, ut præcedens necessarium possibilitas sequeretur, nunc de eodem ipse ambigit. Siue enim disponat consentire necessario possibile, siue quis neget, utrumque uidetur incongruum. Nam si quis neget possibilitatem necessitati congruere, id dicit quoniam possibilitatis negatio necessariæ propositioni conueniet. Si quis enim abnuat propositioni, quæ dicit aliquid necesse esse, consentire eam quæ proponit possibile esse: is illud abnuere non potest quin negatio possibilitatis necessitati consentiat eritque integra consequentia, quæ dicit si necesse est esse, non possibile est esse, quandoquidem illa falsa est consequencia quæ dicit, si necesse est esse, possibile est esse. Quod si hoc fieri non potest, ut possibilitatis negatio necessariæ consentiat affirmationi: illud uerum est, affirmationem possibilem necessariæ conuenire. Sed in hoc quoq; maior inerit difficultas. Omne nanque quod possibile est esse, possibile est & non esse. Sed si possibilitas necessitatem sequitur, erit id quod necesse est, ut possit esse & possit non esse, secundum naturam scilicet possibilitatis, quæ ipsi conuenit necessitati,

sed hoc impossibile est Non igitur possibilitas sequitur necessitatem. quod si possibilitas necessitatem non sequitur, negatio possibilitatis sequitur, ea scilicet quæ est non possibile esse, eueniuntq; ea rursus incommoda quæ dudum cum eum locum tractaremus, expressimus. Quod siquis possibilitatis non uelit esse negationem eam, quæ dicit non possibile esse, sed potius eam quæ dicit possibile non esse, quanquam ille nō recto ordine affirmationi negationem accommodet, cum dictum supra sit, quoties cum modo propositiones dicuntur, ad modos ipsos potius negationem poni oportere quam ad uerba: dandæ tamen manus sunt, ut cum eo quoq; concesso, quod ad defensionem utile aliquibus uideri possit, argumentationis falsam sententiam fregerimus penitus, atque altius sit ueritas constituta. Sit ergo negatio possibilitatis quam ipsi uolunt, idest ea quæ dicit possibile esse non esse, sed hæc quoq; necessitati non conuenit. Siquis enim dicat quod possibile esse necessarium non sequitur, sequitur mox possibilis contradictio necessitatem. quod siquis contradictionem possibilis ponat eam, quæ dicit possibile non esse, eamque necessitati consentire putat: erit secundum eum recta consequentia, si necesse est esse, possibile est non esse, sed hoc fieri non potest. quod enim necesse est esse, non potest non esse. Si igitur possibilitas non sequitur necessitatem (erit enim quod necesse est contingens. possibile nanque & contingens idem ualent) negationes possibilitatis, siue ea quæ dicit, non possibile esse, siue ea cuius sententia est, possibile est non esse, necessitati cōueniunt. sed utrumque impossibile est. quod si hæc non sequuntur, sequitur ea quæ est earum affirmatio, idest possibilitatis, sed hoc quoq; fieri non potest, ut sæpius supra monstrauimus. Hæc ergo huiusmodi quæstio in sequenti ordine ab ipso resoluitur. Nunc autem quoniam quæstionis supra dictæ talis sensus est, uerba ipsa sermonumque ordo uidetur. Ait nanq; Dubitabit autem inquit aliquis si illud quod est necessarium esse, possibile esse sequitur, idest si necessitati possibilitas consentit. Nam si non sequitur, idest si negat aliquis ut possibilitas necessitatem sequatur, contradictio consequitur possibilitatis. Nam quod possibilitas non sequitur, contradictio possibilitatis sequitur, ea scilicet quæ dicit, non possibile esse, & prætermisit quod ex his esset impossibile. Hoc autem est, ut si necessitatem possibilitas non sequatur, & contradictio possibilitatis consentiat, sit recta consequentia, si necessarium est esse, non possibile est esse, quod est inconueniens. Et siquis non hanc dicat esse contradictionem, idest siquis neget possibilitatis contradictionem esse quæ dicit non possibile esse, illud certe necesse ei dicere, quod possibilitatis contradictio ea sit quæ dicit, possibile esse non esse. sed utræque falsæ sunt de necesse esse. Nam quod necesse est, fieri non potest ut non possibile sit, & rursus quod necesse est. fieri non potest ut possibile sit non esse. Rursus uidetur idem esse possibile incidi & nō incidi. Possibilitas enim affirmationi negationiq; communis est. nanque & esse & non esse potest quod possibile esse dicetur. hoc autem falsum est de necessario prædicari. Necessarium nanque si est, non esse non poterit. si non est, nulla ratione contingit. Quod siquis dicat, quod possibilitas necessitatem sequitur, eadem possibilitas consentit contingenti, & erit necesse esse contingens non esse, idest erit contingens id quod necesse esse prædicatur. Nam si quod possibile est esse, potest non esse. quod autem potest non esse, contingit ut non sit: nō dubium est, quin si necessitatem possibilitas sequitur, eam sequatur quoque & contingentia, sed contingens possumus dicere in negatione, ut dicatur contingit non esse. est igitur quod necesse est esse, contingens non esse. hoc autē falsum est. atque hic quidem ordo sermonum est, ut in aliis fere omnibus perplexus atque constrictus: alias enim similitudo enunciationum, alias id quod deest implicitam reddit obscuramque sententiam. Quod siquis Aristotelis uerbis seriē nostræ expositionis annectat, & quod illic propter similitudinem confusum est, per expositionis nostræ distinctionem separationemque disgreget, quod uero in Aristotelis sermonibus minus est, hinc compenset, sententiæ ratio totius elucebit. Nunc ergo quoniam proposuit quæstionem, eam continenter exequitur his uerbis.

Manifestum est autem quod non omne possibile uel esse uel ambulare, & opposita ualet. Sed est in quibus non sit uerum. Ac primum quidem in his quæ non secundum rationem possunt, ut ignis calefactibilis est, & habet uim irrationabilem: ergo secundum rationem potestates eædem plurimorum etiam contrariorum sunt. irrationabiles uero non omnes, sed quemadmodum dictum est, ignem non est possibile calefacere & non calefacere, neque quæcunq; alia semper agunt. Alia uero possunt & secundum irrationabiles potestates simul opposita suscipere. sed hoc iccirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, neque quæcunque secundum eandem speciem dicuntur.

77. Cum de possibilis, & necessarii consequentia dubitasset, cumque si possibilitas necessitati consentiret, quod erat incommodum, uel si possibilitas rursus necessitatem sequeretur: necessitas ipsa cui possibilitas consentiret, in se & esse & non esse susciperet. Nunc incongruentem ambiguitatem rationabili argumentatione dissoluit dicens. Non uere aliud metuit, ne possibilitas necessitatem consequens, ipsam naturam necessitatis atque rigorem frangeret, ut id quod necesse esset, in contingentiam permutetur. neque enim inquit, omne quod possibile est esse, & possibile est non esse. Sunt.n. plura quæ unam tantum uim continent & ad negationem nullo modo sunt apta, ut in his possibilitatibus, quas irrationabilis actus efficit. Nam cum sit possibile ignem calefacere, non est possibile ut non calefaciat. Quare hæc potestas nō potest opposita. Siqua enim potestas opposita potest, illa & non esse potest & esse, & facere & non facere: quæ uero non potest opposita, unam rem tantum potest, quæ affirmationem tantum dat, negationem uero repudiat. Siquis enim ponat possibilitatem necessitati consentire, non iccirco iam necesse est ipsam necessitatem in contingentiam uerti, cui contingenti scilicet possibilitas consentit. Non enim inquit, omne possibile utrumque potest, idest & posse esse & posse non esse. Atque ideo non omne possibile contingentiæ consentit. docet autē hoc his modis. In his inquit quæ non secundum rationem possunt, possibilitas quæ esse dicitur. non ualet opposita. ut ignē calefacere irrationabile est. nulla enim ratio est c[illegible] ignis calefaciat. Omnium nanque quæ naturaliter fiunt nulla ratio est. ergo hæc quorum potestas irrationabilis est, non possunt opposita. ut ignis non potest calefacere, & non calefacere. Si enim utrunque possunt, opposita possunt. Calefacere enim & non calefacere, opposita sunt. Cum ergo irrationabiles potestates opposita non habeant agendi facultatem, illa quæ secundum rationem fiunt, ad oppositorum actum poterunt retineri, ut quicquid ex uoluntate & ratione conceptum est, ad utrunque ualeat. Medicinam nanque mihi exercere & possibile est, & possibile non est: uel rursus ambulare, & non ambulare. Quod enim quisquis animi ratione uel appetentia uult, hoc ex ratione uenire dicitur. Et in his omnibus illa potestas est, quæ ad utrunque ualeat, idest ad affirmationem & negationem ut sit scilicet & non sit. In his autē quæ sunt irrationabilia, licet in solis uenire possit, ut ea potestas quæ dicitur, non etiam possit opposita: tamen non omnis irrationabilis potestas opposita non potest, ut aqua & frigida & humida est. ergo & frigescere potest facile & humectari, sed eadem per mutata in calidam potest frigescendi uim non habere, cum non possit humectandi amittere potestatem, dum aqua sit. Quocirca non omnis potestas ualet opposita, sed ualet quidem opposita potestas ea quæ secundum rationabiles motus ualuit. Illa uero potestas quæ opposita non ualet. in solis irrationabilibus inuenitur, licet non in omnibus. Sunt enim irrationabiles potestates, quæ utrunq; possunt, ut id quod dictum est de aquæ frigore. Et tota quidē sententiæ uis talis est. Nunc quis sit sermonum ordo explicetur. Manifestum est inquit, quod non omne possibile uel esse uel ambulare, opposita ualet. Quod ita dictum esse manifestum est, non ut putaremus, quod omne quod ambulare potest, uel quod esse potest, non possit opposita, idest non possit non esse. hoc enim uidetur textus ostendere, sed nemo ita intelligat, potiusque sic dictum uideatur. Manifestum est quod non omne possibile, ut possibile frequenter solemus usurpare, cum dicimus possibile esse ambulare, opposita ualet. Neque enim omnis potestas affirmationi negationique conuenit. Sed sunt quædam quæ unum tantum possunt, ut supra iam diximus. atque hoc apertius intelligitur, si ita dicamus. Manifestū

est

est enim quod non omne possibile & opposita ualet, quoniam scilicet possibile frequenter & de esse & de ambulare prædicamus. hoc ita cogitans facilius quis agnoscit, quid ipsius textus uerba denuncient. cum etiam adminiculari quis debeat obscuris sensibus patientia atque consensu, quod ad sententiã potius dicentis spectat, & si sermonum ratio ita non habeat. Hoc ergo ita constituto manifestum est scilicet non omnes potestates opposita ualere, sed esse quasdam in quibus non sit uerum dicere q opposita ualent. & datur exemplum in his quidem quæ irrationabiliter possunt, id est non secundum aliquam rationem, quarum scilicet potestatum reddi ratio non potest, quod ipsarum sit natura. ut q ignis calefactibilis est, iccirco de eo ratio reddi non potest. hoc namque illi naturaliter adest, ut hæc quidem ignis potestas non ualeat opposita licet sit irrationabilis. Quæ uero rationabiles sunt, & secundum rationabilem potestatem eædem plurimorum etiam contrariorum sunt. Nam quibus ratio dominatur, ad utraq; opposita natura ipsorum apta est, ut eadem potestates sint plurimorum quæ sunt contraria. ut si est mihi possibile ambulare quoniam hoc ex ratione & uoluntate fit, fit possibile non ambulare, & est hoc potestatis non unius, sed plurimorum, eorũque contrariorum. licet enim affirmatio & negatio sit quodammodo ambulare & non ambulare: tamen nunc ab Aristotele in contrarii uice disponitur, & hoc quidem in omnibus rationabilibus potestatibus planum est, eas plurimorum esse contrariorum, & opposita ualere: quæ uero secundum rationem non sunt, licet sint quædam quæ opposita ualeant, non tamen omnia. Nam cum aqua frigefaciendi habeat potestatem, quod irrationabile est: est ei rursus alia potestas calefaciendi, cum ipsa sit calefacta, sed non in omnibus potestatibus irrationabilibus hoc inueniri potest. Ignis enim (ut dictum est) unam calefaciendi tantum uidetur habere potestatem. hoc enim est quod ait, Irrationabiles uero non omnes, idest opposita ualent sed quemadmodum dictũ est. ignem non est possibile calefacere, & non calefacere: datur que in omnibus regula quæ non sunt possibilia contrariorum, ea scilicet quæ semper unam rẽ actu continent, ut ignis semper calet, Sol semper mouetur, & cetera huiusmodi quod per hoc ait, quod dixit, Neque quæcunque alia semper agunt. Alia uero possunt quædam opposita etiam secundum irrationabiles potestates, ut dictum est de aqua. Sed hoc iccirco dictum esse tollatur, ut cognosceremus nihil euenire contrariorum, siquis diceret possibilitatem necessario consentire. Cum enim non omnis possibilitas contraria ualeret, ea scilicet necessitati consentit quæ contraria non ualet, sed unam rem semper agit. hoc est enim quod ait, Sed hoc quidem iccirco dictum est, quoniam non omnis potestas oppositorum est, nec quæcunque secundum eandem speciem dicuntur. Quod ait, Neque quæcunque secundum eandem speciem dicuntur. tale est Non modo omne quod dicitur possibile contrariorum esse non potest, sed etiam ea quæ sub eadem specie sunt, quædam contraria non possunt. ut ea quæ sunt irrationabilium. Nam cum omnium irrationabilium in eo quod irrationabilia sunt, una sit species, tamen ne in his quidem inueniri potest, ut in omnibus eadem sit contrariorum potestas, ut de igne quod supra dictum est. Nam cum eius irrationabilis sit potestas, non tamen talis est, ut ad contraria transferatur. Recte igitur dictum est, quoniam neque quæ sub eadem specie sunt poterunt omnia contrariorum esse potentia. Nã cum ignis potestas cum aliis omnibus potestatibus irrationabilibus sub ea sit specie, quæ irrationabilis est potestas, tamẽ non ualet opposita. Atq; hoc quidem quod attentare possit totam quæstionem, non tamen ualidissime dissoluere prædiximus. Quod uero maxime dirigat dubitationem ambiguitatẽque constituat, ipse continuata oratione addidit dicens.

Quædam uero potestates æquiuocæ sunt. Possibile enim non simpliciter dicitur, sed hoc quidem quoniam uerum est ut in actu, ut possibile est ambulare, quoniam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. Illud uero quoniam forsitan aget, ut possibile est ambulare quoniam forsan ambulabit, & hæc quidem in mobilibus solis est potestas, illa uero, & in immobilibus. In utrisq; autem uerum est dicere, non impossibile esse ambulare, uel esse, & quod ambulat iam, & agit & ambulabile est. Sic ergo possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, alterum autem dicere uerum est. Quare, quoniam partem uniuersale sequatur, illud quod ex necessitate est, sequitur posse esse, sed non omnino.

78. Quid hæc sententia contineret, quam nunc Aristoteles proposuit. qui in eo quidem libro diligenter expressimus, & nunc eam breuiter exequamur. Expositionis enim causa ductarũque hunc secundum nos expositionis sumimus laborẽ, non augendi prolixitate fastidii. Talis ergo est sententia totæ. Possibile quod frequenter in rebus dicimus non simpliciter dicitur. Atque ideo, quoniam possibile a potestate traductum est, ut ipsa quoq; potestas æquiuocum est. Hoc hinc manifestum est, q quædam possibilitates ad hoc dicuntur non quoniam aguntur, sed quoniam ut agantur nihil impedit. ut si de aliquo sano corpore omnibusque aliis quæ impedire potestant remotis, sedente, dicatur possibile esse ambulare eum, non quoniam ambulat, sed quoniam ut ambulet nihil omnino prohibet. Quædam uero possibilitates ita dicuntur, quoniam iam actu sunt atque aguntur, ut siquis de ambulante homine dicat possibile esse eum ambulare. atque ideo ea possibilitas quæ non secundum actum aliquem dicitur, sed secundum id quod posset agere, dicitur eo quod agere non prohibetur, e potestate possibilitas nominatur Hæc uero quæ iam egit atque in actu est, actus ipse possibilitas appellatur. Duæ uero sunt significationes possibilitatis: una, quæ eam possibilitatẽ designat, quæ est potestate, quæ secundum actum non sit. Altera, quæ eam possibilitatem significat quæ actu sit Hæc autem possibilitas quæ iam actu est, aut ex potestate ad actum transiit, aut semper in actu naturaliter fuit. ut cum homo ex eo quod sedet, non ambulat, potest ambulare, atque idem ex potestate in actum uertitur. Sol uero cum mouetur, nunquã ex potestate in actum uertitur Neque enim aliquando hunc motum non egit. Neque ignis ut nunc non caleret, aliquando non caluit. Ergo ea rursus possibilitas, quæ secundum actũ aliquem dicitur duas intra se species continet, unam, quæ talem actum possibilitatis designet quemque non esse non liceat, & hæc dicitur necessaria, quæ nunquam ex potestate in actum uertitur, sed in actu naturaliter mansit: Alteram uero quam liceat & non esse, quæ scilicet, ex potestate in actum migrauit, & hoc non necessarium cum sit actu, & hæc talis possibilitas, quæ ex potestate in actũ uertitur, in solis mobilibus est, hoc est quæ moueri possunt. hæc autem sunt corporalia, incorporalia uero non moueri, quibus rationibus attestante paulopost dicemus. Illæ uero quæ semper in actu propriæ naturæ qualitate manserunt & in mobilibus inueniuntur. ut ignis calor qui semper actu, & nunquam fuerit potestate, & in his quæ sunt immobilia, hæc autem sunt incorporalia & diuina. Quare possibilitas ea quæ ex potestate in actum migrauit, solorum est corruptibilium & corporalium Ea uero quæ semper actu fuit, diuinis corporalibusque communis est. ut igitur tota ratio breuiter attingatur, ita dicendum est, possibilitas æquiuoca est & multa significans. Est enim una possibilitas, quæ ipsa quidem cum non sit in actu, esse possit, atque ideo de ea possibilitas prædicatur Est autem alia quæ iam sit actu, hæc autem quæ iam actu est, non æquiuoca est, sed genus, habet enim sub se species, eam possibilitatem quæ actu quidem est, sed ex potestate migrauit. aliam uero quæ actu est, sed ex potestate non migrauit. Et illa quidem quæ ex potestate non migrauit, ipsa dicitur necessaria, quæ nunquã relinquit subiectum: Illa uero quæ ex potestate ad actum trãsit, sine ulla dubitatione dicitur non necessaria. iccirco quod poterit relinquere aliquando subiectum Sed de his utrisque scilicet quæ uel in potestate, uel in actu, possibilitates dicuntur, communis esse poterit prædicatio, si dicamus utrasque esse non impossibiles. Nam & qui potest ambulare cum non ambulet, & qui iam ambulat, uerum est de his dicere. quòd nõ est impossibile eos id agere quod possunt agere, uel agũt. Cum uero sub significatione possibilitatis duo sint, una possibilitas quæ actu non est. Alia uero quæ actu est. Illa possibilitas quæ secundum potestatem dicitur, necessariæ non accõmodatur, neque aliquando necessitati poterit consentire. Restat igitur ut sub ea pluralitate necessitas ponatur quæ

actu est. sed ea quoque habet unam speciem, per quam ea potestate in actum migrat, quæ est non necessaria. quare ne in hac quid m poni potest necessitas Restat igitur, ut quoniam id quod necesse est esse, nullus negat esse possibile. Sub possibili autem est & ea quæ potestate esse dicitur. Sed necessitas non ponitur neque sub ea potestate quæ actu est, & subiectum poterit relinquere. sed ponatur sub eo actu qui subiectum relinquere non potest. ut sit necessitas, possibilitas, quæ actum & subiectum nunquam relinquat, eo quod ad actum ea potestate non uenerit. Species igitur quædam erit necessitas possibilitatis. Siquidem illic poni. or ubi est ea possibilitas quæ actu semper est quod si speciem sequitur genus, & ubi est species, genus deesse non potest, sequitur speciem suam, idest necessitatem genus proprium, idest possibilitas, sed non omne. Ea uero possibilitas necessitatem non sequitur quæ potestate tantum est, non etiam actu: neque ea quæ cum sit actu, relinquere subiectum potest, sed ea tantum quæ eum actu sit nunquam poterit a subiecto discedere. Sequitur ergo possibilitas necessitatem, nihilque euenit impossibile, sed ea ut dictum est quæ in actu sit, & nunquam in subiecto natura esse desistat. Totus quidem sensus huiusmodi est, ratio uero uerborum ita constabit. Quædam uero inquit potestates æquiuocæ sunt, sed hoc idcirco dictum est, quoniam non omnis potestas æquiuoca est. Est enim potestas quæ ut genus sit, ea scilicet quæ secundum actum prædicatur. Quemadmodum autem quædam potestates æquiuocæ sint, exequitur dicens. Possibile enim non simpliciter dicitur, & hoc partitur, sed hoc quidem quoniam uerum est, ut in actu ut possibile est ambulare, quoniam iam ambulat, & omnino possibile est esse, quoniam iam est actu quod dicitur possibile. Hoc planius nihil potuerit demonstrari quam si illud possibile dicatur, quod iam agitur. Quod siquis possibile esse neget, hoc ait & fieri atque esse dicit. quod impossibile est. sed hoc omnem modum rationabilitatis excedit. Aliam uero partem significationis possibilitatis hanc dicit. Illud uero quod forsitan aget, & dat huius exemplum, ut possibile est ambulare, quoniam ambulabit. Non ergo quod iam agit, sed quod forsitan aget, idest quod ut agat fortasse nihil prohibet. Et hoc quidem inquit in mobilibus solis est potestas, hæc scilicet potestas, quæ potestate dicitur non secundum actum. Mobilia uero, ut dictum est, sola corpora dicit. Illa uero idest quæ actu est. & in immobilibus, atque ideo addidit hoc cum dicit, & in immobilibus, ut non suspicemur in solis esse diuinis actus possibilitatem, sed etiam in mortalibus atque corporeis. In utrisque uero uerum est dicere, non impossibile esse ambulare, uel esse, quod ambulat iam, & quod agit & ambulabile est In utrisque inquit significationibus una prædicatio poterit conuenire, ut dicamus non esse impossibile uel ambulare quod iam ambulat, uel ambulare quod potest ambulare & non ambulat. quod per hoc ait quod diximus ambulabile est. Ambulabile enim est, quod non quidem ambulat. possit tamen ambulare. His addit, sic igitur possibile non est uerum de necessario simpliciter dicere, id est sic possibile quemadmodum æquiuoce possibilitas prædicatur. non est uerum de necessario simpliciter & uniuersaliter atque omnino prædicare hoc est non omne possibile necessario consentit. Alterum autem, idest possibile uerum est, hoc est de necessario prædicare. Illud scilicet quod secundum actum dicitur immutabile. Quare, quoniam partem suam, idest speciem id quod est uniuersale, id est genus sequitur, illud quod ex necessitate est, quod scilicet species est possibilitatis, sequitur posse esse, idest possibilitas. sed non inquit omnino. Nam illa possibilitas, quæ in actu prædicatur, & relinquere subiectum potest non sequitur necessitatem: sed ea tantum quæ cum in actu sit, neque ex potestate in actum uertitur, neque poterit subiectum relinquere. Atque hæc quidem quæ Aristoteles dixit huiusmodi sunt. Quæ uero nos distulimus, ut doceremus immobilia esse diuina: Mobilia uero sola corpora uocari, breuissime demonstrandum est. Sex motus species esse manifestum est, sicut in prædicamentorum libro Aristoteles digessit, quanquam hoc in physicis permutauerit, sed nunc ita ponamus tanquam si omnino sex sint. Si secundum nullam motus speciem moueri diuina atque incorporalia ratio declarauerit, ordine conuincitur non moueri diuina. Ergo quæ neque generantur, neque corrumpuntur, neque crescunt, neque minuuntur, neq; de loco in locum transeunt, quippe quæ plenitudine naturæ suæ ubique tota sunt, nec de Deo aliquid intelligi fas est, nec rursus aliquibus passionibus permutantur. Quod si secundum nullum horum motuū diuinarum rerum permutabilis est natura: manifestum est ea omnino non esse mobilia, atque sex motus hos solis corporibus euenire Atque hæc quidē de plurimis, quæ de ea re possunt dici rationibus atque argumentis, libasse sufficiat. Nunc quoniam Aristoteles consentire necessario possibilitatem nō omnem docuit, & quæ ei conuentret expressit, rursus de ipsorum consequentia, & quid primo & quid posterius poni debeat, memoriter subiicit dicens.

Et est quidem fortasse principium quod necessarium est & quod non necessarium est, omnium, uel esse, uel non esse. Et alia ut horum consequentia considerare oportet. Manifestum est autem ex his quæ dicta sunt, quoniam quod ex necessitate est, secundum actum est. Quare si priora sunt sempiterna, & quæ actu sunt, potestate priora sunt, & hæc quæ sine potestate sunt, actu sunt, ut primæ substantiæ. Alia uero sunt actu cum possibilitate, quæ natura quidem priora sunt, tempore uero posteriora. Alia uero nunquam sunt actu sed potestate solum.

79. Postquam de possibilis & necessarii consequentia quid uideretur exposuit, hæc ad emendationem, quodammodo superioris ordinis apponit. Et quoniam superius a possibili inchoans ceteras omnes propositiones, ad possibile & contingens, & ad eorum consensum reduxit: nunc hoc rationabiliter mutat, ut non potius a possibilitate inchoandum sit, sed a necessitate. Nam siquis aduertat diligentius superiorem descriptionem, primo positum est possibile & contingens. & ad eadem cunctorum sensus relatus est. Nunc hoc permutādum uidetur. Dicit enim fortasse hoc esse rectius, ut magis propositionum consequentia a necessariis inchoetur. Est autem totius sensus huiusmodi. Quoniam inquit, necessaria sempiterna sunt, quæ autem sempiterna sunt, omnium aliorū quæ sempiterna non sunt, principium sunt: necesse est ut id quod necessarium est, ceteris omnibus prius esse uideatur. ergo consequentiæ quoq; eodem modo faciendæ sunt, ut primum quidem necessitas, post uero possibilitas, & cetera proponantur, sintque consequentiæ hoc modo.

Necesse est esse	Non necesse est esse
Non possibile est non esse	Possibile est non esse
Non contingens est non esse	Contingens est non esse
Impossibile est non esse	Non impossibile est nō esse
Necesse est non esse	Non necesse est non esse
Non possibile est esse	Possibile est esse
Non contingens est esse	Contingens est esse
Impossibile est esse	Non impossibile est esse

Vides ne igitur ut primo quidem necesse esse, & non necesse esse propositum sit? secundum uero loco ad necessitatis cetera consensum consequentiamque relata sint? Hoc est ergo quod dixit fortasse principium quoddam esse omnium uel esse uel non esse, id quod esset necessarium. ut a necessario speculandarum propositionum principium sumeretur, quod esse aliarum propositionum uel non esse secundum consequentiam consensum constitueret: & quoniam prius positum est necesse esse, huic consentit ea quæ dicit, non possibile non esse. Istius ergo propositionis quæ dicit, non esse possibile ut non sit, quæ scilicet non esse denunciat (tollit enim possibile quod nondum est) principium est necessitas, cui sine ulla dubitatione consentit & rursus quoniam ei quæ dicit, non necesse esse, consentit ea quæ dicit, possibile esse non esse. huius propositionis quæ aliquid esse constituit idest possibile, principium est ea propositio quæ dicit, non necesse esse Ergo siue affirmatiue necessitas proponatur, siue negatiue. uidetur quoddam principium esse ceterorum, & cetera uelut his, id est necessariis, consentientia iudicari oportere. Et hoc est quod ait, Et alia ut horum consequentia considerare oportet. Cur autem illud eueniat, consequenter ostendit dicens.

Quo-

Quoniam ea quæ necessaria sunt, actu sunt, ut frequenter supra monstratum est, ea uero quæ necessaria sunt, sempiterna sunt, quæ uero sempiterna sunt, priora sunt his quorum sunt huiusmodi potestates quæ in actu nondum sunt. manifestum est, quod & quæ actu sunt, & ex potestate ad actum non ueniunt, priora sunt. sed de eo actu loquimur qui ex potestate ad actũ non uenit, sed semper actu propriæ naturæ constitutione permansit. ut cum ignis calet, uel Sol mouetur, & cetera huiusmodi, ita sunt, ut actum nunquam reliquerint, neque ab his actus abfuerit aliquando, neq; ex potestate ad hunc uenerint actum. Quoniam ergo huiusmodi fuerunt ut semper essent, quæ autem semper sunt, ea omnibus sunt priora. erunt etiã potestate, secundum propriam naturam priora, sed quæ priora sunt. semper sempiterna sunt. & rursus, eadem necessaria sunt actu, & necesse est ut ea quæ actu sunt, his quæ sunt potestate priora sint. Post hæc fit rerum diuisio ab Aristotele hoc modo. Rerum aliæ sunt actu semper quæ ex potestate non uenerint, & istæ sunt quarum nullæ sunt potestates, sed semper in actu sunt. Aliæ uero, quæ ex potestate in actum remigrarunt, quarum quidem substantia & actus secundum tempus posterior est potestate, natura uero prior. In omnibus enim illud quod est actu, prius est & nobilius, quam id quod potestate est. Illud enim quod potestate est, adhuc ad actum festinat. & ideo perfectio quædam actus est, potestas uero adhuc quiddam est imperfectum, quod tunc perficitur, cum ad actum aliquando peruenitur. Quod autem perfectum est eo quod est imperfectum, generosius & prius esse manifestũ est. Nam si res quæ ad actum suum ex potestate uenerunt, prius fuerunt potestate, post uero actu, ergo actus earum rerum posterior est potestate, si ad tempus referamus, prior uero eadem potestate, si ad naturam. & hoc est quod ait, Alias res esse quæ cum possibilitate sunt, & actu sunt: sed actum potestate tempore quidem posteriorem habent, natura uero priorem. Quasdam autem res esse in quibus sola potestas sit, nunquam actus, ut numerus infinitus. Crescere enim numerus potest in infinita. Quicunque uero numerus dictus sit, uel centum, uel mille, uel decem millia, & ceteri, finitus esse necesse est, ergo actu numerus nunquam est infinitus. Quoniam uero potest in infinita concrescere, iccirco solum potestate est infinitus. Eodem quoque modo & tempus: Quantumcunq; enim tempus dixeris finitum est, sed quoniam tempus potest in infinita concrescere, iccirco dicimus tempus esse infinitũ, quod potestate sit infinitum non actu. Nihil enim actu poterit esse infinitum. Quod autẽ supra diximus, quæ semper actu essent primas esse substantias, non ita putandum est, Primas enim substantias dicere quemadmodum in categorijs, ubi primas substantias indiuiduas dicit. hic autem primas substantias quæ semper actu sunt, iccirco nominat, quia, ut dictum est, quæ semper actu sunt, principalia cetararum rerum sunt, atque ideo primas substantias eas esse necesse est.

QVID AFFIRMATIONI MAGIS REpugnet, negatio an prædicatum contrarium.

VErum autem contraria sit affirmatio negationi, an affirmatio affirmationi, & oratio orationi, ut quæ dicit, quod omnis homo iustus est, ei quæ est, nullus homo iustus est, an omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus est, ut Callias iustus est, Callias iustus non est. Callias iniustus est, quænam harum contraria est?

80. Post propositionum consequentias pertractatas, & eas subtili inquisitione dispositas, illud exoritur inquirendũ quod magnam utilitatem ita præfert, ut quantum in eo utilitatis sit, prima quoque fronte legentium mentibus ingeratur. Nã cum sit manifestum, quod affirmationem opposita negatio semper oppugnet, maximeque perimat uniuersalem affirmationem uniuersalis negatio; quoniam non ignoratur quod affirmatio priuatoria, quæ contrarium affirmat, ipsius quoque contrarij perimat propositionem: quæritur quæ magis perimat magisq; oppugnet affirmatiuam, utrum ne ea quæ uniuersalis negatio est, an ea quæ contrarij, uel priuationis affirmatio. Sit enim positum hanc esse affirmationem, quæ proponit, omnis homo iustus est, hanc ergo duæ perimunt propositiones, & uniuersalis scilicet negatio quæ dicit, nullus homo iustus est, & ea quæ priuationem iustitiæ prædicat affirmando, ea scilicet quæ dicit, omnis homo iniustus est. Affirmatio igitur quæ proponit, omnis homo iustus est, perimitur & a negatione propria uniuersali quæ dicit, nullus homo iustus est, & ab affirmatione priuatoria quæ proponit, omnis homo iniustus est. Cum igitur ab utrisque perimatur, quæ autem perimitur, ei quæ eam perimit uidetur esse contraria; quoniamq; ut dictum est, a duabus perimitur, & duæ unius contrariæ esse non possunt, quæ duarum propositionum quas supra memorauimus; idest negationis uniuersalis & priuatoriæ affirmatiuæ, contraria sit uniuersali affirmationi superius comprehensæ quærendum est. In qua re quam sit utilis quæstio nullus ignorat, qui cogitat, quia nisi hoc ab Aristotele quæsitum enodatumque esset, magna foret dubitatio, an illud reciperetur, ut duo unius possent esse contraria, quod manifeste fieri non potest. Nam cum duo unam rem perimãt quis esset qui dubitaret, aut unam rẽ duabus opponi, aut duabus unam rem perimentibus quæri oportere, quæ magis earum uideretur contraria? Contrarias autem dicimus, non secundum eum modum quem Aristoteles in prædicamentis explicuit, sed tantum ad id quod res remi, uel propositio perimit propositionẽ, ut quasi hoc modo quæreretur. Affirmatio uniuersalis secundum quam magis perimitur? utrumne secundũ eam quæ uniuersalis est negatio, aut secundum eam quæ uel priuationem prædicat, uel quodlibet aliud. quod ea ipsa oppositione uim contrarij repræsentet? unde etiam illud latere non oportet uniuersali esse dubium inter uniuersalem affirmationẽ priuatoriam, & uniuersalem negationem; quæ esset opposita contrariæ. Supra enim iam dictum est, affirmationi uniuersali negationẽ uniuersalem esse contrariam. Sed hic, ut dictum est, non hoc dicitur, sed illud potius, quæ magis perimat rem. Nam quæ magis perimit, ea propemodum uidebitur esse magis contraria. Atque ideo non solum de uniuersalibus proposuit, sed ne suspicaretur quis, quod illam contrarietatem diceret. quam uel in prædicamentis locutus est, uel rursus supra cum de uniuersali affirmatione & negatione inquireretur, de particularibus adiecit, quibus non erant contrariæ affirmatio & negatio. Nam si recte superius comprehensa meminimus; affirmatio uniuersalis & negatio uniuersalis contrariæ esse dicebantur. Nec solum hoc, sed etiam secundum iustum & iniustum constituit quæstionem, quod habitus & priuatio potius est, quam ulla contrarietas. Quare ut diximus, intelligendum est, esse nunc in quæstione, quæ propositio quam propositionem proxime, efficaciusq; destruat ac perimat. huius inquirendæ rei ratio extitit hoc modo.

Nam si ea quæ sunt in uoce, sequuntur ea quæ sunt in anima, illic autem contraria est opinio contrarij, ut omnis homo iustus est, ei quæ est, omnis homo iniustus. etiam in his quæ sunt in uoce affirmationibus, necesse est similiter sese habere. Quod si neque illic contrarij opinatio contraria est, nec affirmatio affirmationi contraria erit, sed ea quæ est dicta negatio. Quare considerandum est, quæ opinatio ueræ falsæ opinationi contraria sit, utrum negationis, an certe ea quæ contrarium esse opinatur. Dico autem hoc modo. Est quædam opinatio uera boni, quod bonum est, alia uero falsa, quod bonum non est, alia quod malum est. quænam ergo harum contraria est ueræ, & si est una, secundum quam contraria?

81. Hæc est inuestigatio, quæ magis sit uniuersali affirmationi contraria, utrumne priuatoria uniuersalis affirmatio, an uniuersalis negatio. Hinc sumitur, quod omnis fere proprietas, quam in uocibus necesse euenire est, ex opinionibus uenit, quas uoces ipsæ significant. Quod igitur quærendum in uocibus est, hoc prius est in opinionibus perspiciendum. Neque enim fieri potest, ut cum uocum significationes ex opinionibus ueniant, quas scilicet uoces ipsæ significant, non prius proprietates uocum in opinionibus reperiantur. Requirendũ igitur est, quemadmodum se ista in opinionibus posita habeant, ut quod in his fuerit repertum, ad uoces rationabiliter transferatur. Quæratur igitur prius in opinionibus hoc modo.

Si opinio priuatoria uniuersalis affirmationis magis est contraria opinioni simplicis uniuersalis affirmationis, quam opinio uniuersalis negationis manifestum est. ꝙ priuatoria uniuersalis affirmatio magis perimit uniuersalē simplicem affirmationem quam uniuersalis negatio. Quod si illud magis nō reperit, sed qđ opinio uniuersalis negationis opinionē uniuersalis affirmationis magis perimat potius, quam opinio priuatoriæ affirmationis: constat quod uniuersalis negatio magis contraria est uniuersali affirmationi potius, quam priuatoria affirmatio. Hoc autem ut inueniatur, ita faciendum est ponatur opinio quædam uera, contra eam duæ falsæ, quarum una affirmatio sit priuatoria, altera uniuersalis negatio. De duabus igitur falsis quam mendaciorem ratio inuenit, eam dicimus ueræ opinioni magis esse contrariam. Sint igitur tres opiniones una uera, duæ falsæ, & sit quidem uera hæc quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur, ea scilicet quam dicit Aristoteles opinionem esse boni quod bonum est, falsa uero una quæ quod bonum est bonum non esse dicit, ea est quā dicit Aristoteles falsā boni quod non bonum. Reliqua quæ id quod bonum est, malum esse arbitratur, ea est quæ ab Aristotele dicta est opinio boni ꝙ malum est. Ex his igitur tribus una uera duabus falsis quærendum est, quæ magis sit contraria ueræ. sed quia contingit sæpe & negationem & priuationem unum significare in his præsertim contrarijs in quibus nulla medietas inuenitur, addidit: & si est una secundum quam contraria. Hoc autem huiusmodi est, in his contrariis in quibus nulla medietas est, idem negatio ualet quod etiam priuatio. In his uero in quibus est quædam medietas, affirmatio priuatoria & negatio non eiusdem significationis sunt. Age enim sint huiusmodi contraria quæ sint immediata, genitum esse & ingenitum esse. In contrarijs igitur immediatis idem priuatoria affirmatio quod negatio ualet. In his autem quæ medietatem habent, non idem. Neque enim æquum est dicere quēlibet illum esse malum, & rursus non esse bonum. Nam cum bonum negatur, potest aliquid medium audientis animus suspicari. cum uero malum ponitur, tota audientis suspicatio in contrarium reiecta est. atque ideo non idem significant. Sed quia sæpe (ut dictum est) priuatio uel contrarietas negationi consentit, quoties tales quædam propositiones reperiuntur, in quibus nihil negatione discrepet priuatoria affirmatio, quærendum est, ut Aristoteli uidetur, secundum quā potius prolationem, uel opinionem ueræ affirmationi uel opinioni contraria propositio uel opinio fiat. Quanquam enim interdum idem significent, alio tamen modo ipsis propositionibus otimur. Nam qui negationem ponit, id quod est dicit non esse, qui uero priuationem id quod non est dicit esse. Cū igitur diuersum initium, & diuersa intentio quodammodo sit propositionum sub eadem significatione, & quæ earum magis ueræ propositioni contraria sit, & secundum quē motum animi magis uera propositio perimatur, quærendum est. Hoc est enim quod ait. & si est una, secundum quam contraria. Non enim dicit ꝙ omnino negatio & priuatio unum sunt: sed in his in quibus idem sunt, hoc est in immediatis contrariis, & quando idem significant, quoniam non secundum unum motum animi, unam significationem dicunt, qui contrarium uel priuationem ponunt, & qui negationem secundum quam contraria magis est propositio, utrum ne secundum eam quæ priuationem ponit, an secundum eam quæ negationem. Post hæc quemadmodum sit contrarietatis natura designat.

Nam arbitrari contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sunt, falsum est. Boni enim quod bonum est, & mali quod malum est, eadem est fortasse opinio & uera siue plures, siue una sit. Sunt autem contraria ista, sed non in eo quod contrariorum sunt contraria, sed magis in eo quod contrarie.

82. Sensus quidem breuiter expeditus, sed summa rationis ueritate contextus est. Cum enim de contrariis disputat quē admodum contrariæ opiniones esse possint, prima fronte disponit. Arbitrabantur enim quidem contrarias esse opiniones, quæ de contrarijs aliquid arbitrarentur, sed hoc falsum esse conuincitur. Neque enim si bonum & malum contrariū est, & aliquid de bono & malo opinetur, mox necesse est, ut contrarietas subsequatur. Age enim quilibet de bono opinetur. quòd bonum est, rursus de malo opinetur, quod malum est. Cum igitur idem de bono, & malo opinetur: illud quod bonum est, hoc ꝙ malum, tamē contrariæ opiniones non sunt. Neque enim contrarium est opinari id quod bonum est, bonum esse, & id quod malum est, malum esse: utræque enim ueræ sunt. Opinionum autem contrarietas ueritate & falsitate agnoscitur. Hoc autem modo huiusmodi opiniones contrariæ esse possunt, quæ de eadem quodammodo affectione animi proficiscuntur, idest opiniones cognoscentes quicquam quod uerum est. Non igitur siquis contrariorum aliquam opinionem habeat, & quicquam de contrariis arbitretur, statim necesse est subsequi in opinionibus contrarietatem. Ergo nō est contrarietas opinionum in ea arbitratione quæ contrariorum est, uel quæ de contrarijs habetur: sed potius contrarietas in opinionibus tunc fit, quoties de una eademque re contrarie quis opinatur. ut quælibet res sit proposita bona, de ea siquis contrario modo opinetur quod bonum est, de eadē rursus quod malum est, opinio quæ id quod est bonum, bonum esse putat, uera est: altera uero quæ id quod est bonum, malum esse arbitratur, falsa est. Vera autem & falsa contrariæ sunt. Recte igitur has opiniones, quas ueritas falsitasque disiungit contrarias esse dicimus, etsi non cōtrariorum sunt, sed de una eademque re per contrarietatem dictæ. Rectæ igitur dictum est non oportere definire contrarias opiniones in eo quod contrariorum sint, sed potius in eo, quod de eadem re contrarie suspicentur. Ordo uero sermonum talis est. Nam arbitrari inquit contrarias opiniones definiri in eo quod contrariorum sint, idest in eo quod quædam de contrariis opinentur, falsum est. Quomodo autem falsum sit ipse declarat. Boni n. quod bonum est, & mali quod malum est, eadem fortasse est, idest non sibi sunt contrariæ opiniones. sed utræque idē sunt. Quemadmodum autem idem sint, ipse subiungit dicens, & uera. Iccirco enim idem sunt, quia ueræ sunt. Contrarietas autem in ueritate, ut dictū est, & falsitate est posita. Quare si consentiunt, idem in ueritate, & falsitate esse uidebuntur. Nec hic numerositas impediet. siue enim plures, siue una sit, in eo quod ueræ sunt, idem sunt. Sunt autem inquit ista contraria, id est quæ in opinionibus uersantur, sed non in eo quod uel contrariorum sunt, uel de contrarijs arbitrantur, contrariæ opiniones inueniuntur: sed ipsorum contrarietas inde nascitur, quod de una re contrario modo opinantur. hoc est quod ait, Sed magis in eo quod contrarie. hic autem contrarie aduerbij loco positum est tanquam si diceret, sed magis ea re contrariæ sunt, quod contrarie opinantur, & subintelligimus de una scilicet re. Si enim de una re non contrarie opinentur, sed de pluribus, poterunt non esse contrariæ. Quod facile cauteque perspiciens unusquisque reperiet.

Si ergo est boni quod est bonum opinatio, alia uero quod non est bonum. Est uero & alia quod aliquid aliud est, quod non est, neque potest esse. Aliarum quidem nulla ponenda est neque, quæcunque esse, quod non est, opinantur: neque quæcunque non esse quod est. (Infinitæ enim utræque sunt & quæ esse opinantur quod non est, & quæ non esse, quod est) sed in quibus est fallacia. Hæ autem sunt, ex quibus sunt generationes. ex oppositis uero sunt generationes, quare etiam fallacia.

83. Validam quidem sententiam breuissimis sermonibus clausit, cuius, ut breuiter dicendum sit, hæc uis est. Qui de contrarietate propositionum nosse quærebat, debebat primo quæ propositionum esset infinitas constituere, atque ad eam unum contrarietatis aptare. In omnibus enim contrarijs unum uni contrarium est. Si autem sit quædam in propositionibus infinitas, illa tota infinitas propositionum uni propositioni contraria esse non poterit. Hoc sumendo, totum textum argumentationis ingreditur. Atque non solum expectari oportet in propositionibus, quod falsa ueræ sit contraria, sed quod inter omnes falsas illa falsa sit ueræ contraria, quæ una est & non infinita. Possunt autem esse infinitæ propositiones & falsæ, potest una finita, eadem quoque falsa, quæ ueræ contraria esse rationabiliter ponenda est. Volens ergo constituere quod negatio potius contraria sit affirmationi, quam ea affirmatio quæ contrarium ponit, hoc dicit. Potest inquit esse opinio quædam, quæ id quod est de unaquaque re esse opinetur.

tur. Est etiam alia, quæ id quod non est, rem illam esse arbitretur. Est autem alia, quæ id quod secum habet res illa proposita, non eam habere putet. Est rursus alia, quæ id quod est res ipsa, non eam id esse arbitretur. Vt autem hoc peruagatum luceat exemplum, sumpsit propositum, de quo opinaretur aliquis id quod est bonum. Siquis igitur hoc bonum bonum esse opinetur, uere opinabitur. Rursus siquis hoc esse bonū quod non est bonum putet, false opinabitur. ut siquis arbitretur quod lædit, quòd inutile est, quod iniustum est: is ea de bono opinabitur quæ non sunt, & hoc falsum est. Rursus qui id quod in se habet bonum, non habere arbitratur, his opinabitur hoc modo bonum non est utile. bonum nō est iustum, bonum non est est expetendum, & is quoque fallitur. Quod siquis sit qui hoc ipsum quod est bonum, non esse bonum arbitretur, ut non putet bonum neque malum esse id quod non est. neque expetendum esse id quod in se habet, sed id quod est ipsum bonum, idest ipsam boni essentiam, ita arbitretur bonum non esse bonum, ceteræ igitur omnes opiniones infinitæ sunt. Possumus enim permulta colligere falsa, quæ cum non sint, de unaquaque re, ea tamen esse dicamus, ut in eo ipso bonum possum dicere, quia malum est. possum quia turpe, quia iniustum, quia uitabile, quia periculosum est, & cetera quæcunque in bono nullus inueniet, & hæc sunt infinita. Rursus possum dicere ea quæ habet bonum non esse in bono, ut si dicam bonum non esse utile, bonum non esse expetendum, bonum nō esse quod auget, atq; hæc quidem rursus infinita sunt. Sed quando id quod est aliqua res aufert opinio, hoc facere nisi semel non potest. Neq; enim aliqua per id effici possunt, si quod bonum est, nō esse bonum arbitratur. ergo ceteræ quæcunque aut id quod non est, esse arbitrantur, aut id quod habet in se bonum, non habere arbitrantur, falsæ sunt. sed in infinitum. Bonum autē nunc ita usurpat, tanquam si dicat bonitas. Siquis autem ipsam bonitatem non esse bonum arbitretur, is & falsus est, & definito modo falsus est. Sed in falsis quæ definita sunt, & una numero, ea magis & proxime ueris uidentur esse contrariæ. una enim res semper uni rei est contraria. Quocirca hæc recte magis contraria est, quæ negat id quod est potius, quam ea quæ negat, uel id quod in se habet, uel affirmat quod in se non habet. Hoc autem ut clauderet non recto sermone usus est, sed ad quiddam aliud orationem detorsit, quæ res confusionem non minimam fecit. Nam cum dixisset non debere nos illas potius ponere contrarias ueræ opinioni, quæ infinitæ sunt, subiunxit, illud quod ait, sed in quibus est fallacia. hæ autem sunt ex his ex quibus sunt & generationes. Hoc autem talem sententiam claudit inquit opiniones ueris opinionibus opponendum esse contrarias in quibus principium est fallaciæ. Fallaciæ autem ex his nascuntur, ex quibus etiam generationes, generationes autem in oppositis inueniuntur, hoc autem tale est. Omnis generatio ex permutatione eius quod fuit surgit. nisi enim id quod fuit, prius esse desierit, nō potest esse generatio. Omne enim quod gignitur, in aliam quodammodo formam substantiæ permutatur. Ergo cum non fuerit id quod fuit, tunc gignitur, & est quoddam aliud quam fuerit. & qui fallitur, id quod est quælibet res non esse arbitratur. Nam qui quod bonum est, malum esse putat, fallitur, sed fieri aliter non potest, ut sit malum nisi non sit bonum, & de ceteris eodem modo Fallacia igitur est, & principium fallaciæ, cum quis id quod est aliqua res, non eam esse arbitratur. Hæc autem fallacia ex his est, ex quibus sunt generationes. Omnia enim generatio ut dixit, ex detrimento surgit, ut quod fit dulce non fit ex albo, sed non dulci. Et rursus quod fit album non fit ex duro, sed ex non albo, & ceteræ generationes ex negationibus potius proficiscuntur, & est prima fallacia. Quod si ibi prima fallacia ex quibus sunt generationes, ubi integerrima falsitas est & proxima ueræ opinioni: non hæc autem nisi in oppositis reperiuntur, hoc est in affirmationibus & negationibus: dubium non est quin negationis opinatio magis cōtraria sit ei opinioni, quæ contrarium aliquid in arbitratione confirmat. Et sensus quidem huiusmodi est, uerba autem sese sic habent. Si ergo, inquit, est boni, quòd bonum est opinatio, quæ scilicet uera est. Est autem quod non bonum est, quæ falsa est ac definita. Est uero quòd aliquid aliud est, quod non est neq; potest esse, idest ea quæ id esse asserunt quod non est. aliarum quidem omnium nulla ponenda est, neque quæcunque esse quod non est opinatur, id est quæ id quod non est res proposita, eam esse putat; neque quæcunque non esse quod est, id est neque ea quæ id quod habet res proposita in opinionibus negat. Cur autem ista non opinantur contrarie docet hoc modo. Infinitæ enim, inquit utræque sunt, & quæ opinantur, quod non est. & quæ non esse quod est. sed quæ magis ponenda est? In quibus est, inquit, fallacia, idest in quibus principiū fallaciæ est. Principium autē fallaciæ unde ducitur? ex his ducitur, ex quibus sunt & generationes. unde autem sunt generationes? ex oppositis. Omnis enim, ut dictum est, generatio, ex eo quod non est, in id quod est surgit, quod scilicet ad negationem uergit. Quare, inquit, etiam fallacia & principium fallaciæ in oppositis inuenitur, ubi etiam generationes, ex quibus est ipsa fallacia.

Si ergo quod bonum est, & bonum, & non malum est: & hoc quidem secundum se, illud uero secundum accidens. Accidit enim ei malum non esse, magis autem est in unoquoque uera, quæ secundum se est: & falsa, siquidem & uera. Ergo ea quæ est, quod non est bonum, quod bonum est, eius quæ secundum se falsa est. Illa uero quæ est, quod malum est, eius quæ est secundum accidens. Quare magis erit falsa de bono ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij.

84. Licet hæc omnia primæ editionis commentario diligētissime explicuerimus. ne tamen curta expositio huius libri esse uideatur, hic quoque eadem repetens explicabimus. Est namque ingressus huius argumentationis huiusmodi Si inquit uera posita propositione, plures sunt quæ eam perimunt falsæ, illa inter eas ueræ propositioni magis erit contraria, quæcunque magis est falsa. Quærendum igitur est, quæ inter plures falsas propositiones magis falsa sit, ut ea ueræ propositioni magis uideatur esse contraria. hoc autem per ueritatem dicendum est. Nam cum uere. & per se aliquid dici possit, & per accidens: illud tamen maxime ueritatis naturam tenet, quod secundum rem ipsam dicitur potius, quam quod secundum accidens uenit. ut siquis de bono opinetur, quod bonum est, hic secundum rem ipsam ueram opinionem habet. Sin quis uero arbitretur quod bonum utile est, uerum quidem opinabitur, sed ista ueritas de bono per accidens fit boni. accidit enim bono, ut utile quoque sit Quare illa quæ bonum bonum esse arbitratur, per se uera est idest secundum ipsam rem uera est. Illa uero quæ id quod bonum est, utile esse opinatur, per accidens boni uera est In quam rem propinquior naturæ bonitatis est, ea quæ id quod bonum est, bonum esse arbitratur; quam ea quæ id quod bonum est, utile. Quod si ita est, uerior est illa quæ secundum ipsam rē uera est, potius quam ea quæ secundum accidens uera esse uidetur. His igitur ita constitutis, & de falsitate idem dicendum est Falsa enim propositio quæ illi ueræ contraria est: ea quæ secundum se est, magis falsa est, quam ea quæ eam ueram perimat quæ secundum accidens est. Nam si uerior est ea quæ de ipsa natura rei uerum aliquid opinatur, illa erit magis falsa quę perimit ueriorē. Quod si illa, quanquam sit uera, minus tamen, quia de rei accidente pronunciat: minus quoque illa erit falsa, quæ minus ueriorē perimit. His igitur ita constitutis uideamus nunc quemadmodum se in his habent opinionibus, uel propositionibus de quibus nunc tractatur. Idem igitur sit exemplum, ut supra dictum est, id quod bonum est, & bonum est, & non malum. sed quod bonum est, secundum ipsam rem est. quod uero malum non est, accidit ei: nam id quod bonum est, per naturam bonū est, quod uero malum non est, secundo loco. & quasi accidenter est. Ergo opinio de bono quod bonum est, uerior est propinquiorque naturæ ea opinione quæ est de bono quod malū non est. Si igitur ita est, & ea quæ ueriorem opinionem perimit, magis falsa est quam ea quæ ueram quæ quanquam uera sit, minus tamen est uera: manifestum est, quod negatio magis falsior est quam affirmatio, quæ contrarium ponit. Nam negatio dicit, non est bonum quod bonum est, affirmatio uero malum esse quod bonum est, negatio quæ est non esse bonum quod bonum est: illam secundum se opinionem ueram perimit quæ dicit, bonum esse quod bonum est. Illa uero affirmatio contrarij, quæ est, malum esse quod bonum est: illam opinionem perimit ueram quæ de bono secundum accidens est, idest malum esse quod bonum est. Constat igitur magis falsam esse opinionem quæ dicit, non esse bonum quod bonū

est, potius quam ea quæ opinatur, malum esse quod bonū est. Quod si est falsior magis contraria, magis igitur contraria est negationis opinio quam contrariæ affirmationis. Expedito igitur sensu, uerba ipsa demonstranda sunt. Si ergo inquit quod bonum est sit bonum & non sit malum. & hoc quidem secundum se, id est, ut quod bonum sit, bonum esse dicatur. Illud uero secundum accidens, hoc est quod bonum est, ut malum non sit. Accidit enim ei malum non esse, magis autem in unoquoque est uera, quæ secundum se est. Nam quod secundum uniuscuiusque naturam est, propinquius est ei rei cui est secundum naturam. Quocirca, & ueritas secundum rem, quia rei proxima est, uerior est, quam ea quæ secundum accidens est. hoc est enim quod ait, Magis autem in unoquoque est uera quæ secundum se est Quod si hoc ita est, etiam falsa, idest etiam illa falsitas est magis falsior quæ illam perimit opinionem uel propositionem, quæ secundum se uera est. Siquidem illa secundum se uera, uerior est quam quæ secundum accidens rei uera est. hoc est enim quod dicit, Siquidem & uera. hoc igitur exponens exemplo confirmat Ergo ea quæ est, q̃ non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se est, falsa est, hoc est illa quæ opponitur illi opinioni quæ secundum se uera fuit. hoc enim hæc uerba demonstrant, cum dicit, Ergo ea quæ est, quòd non est bonum quod bonum est, eius quæ secundum se est, falsa est, idest, quæ ipsum bonum negat bonum esse, per se ueræ propositionis falsa est, idest opposita. falsitas.n. ueritati opponitur. Illa uero quæ est quod malū est. eius quæ est secundum accidens, hoc est illa opinio, quę id quod bonum est, malum arbitratur esse, falsa est, & apta ei propositioni quæ est secundum accidens uera. i. quæ opinabatur bonum non esse malum. Quare magis erit falsa de bono, ea quæ est negationis opinio, quam ea quæ est contrarij, idest magis contraria est negatio quam affirmatio contrarij. Siquidem cum sint de bono utræque prædicatæ, falsior tamen negatio reperitur. Sed quod dixit bono accidere, ut malum non sit, non ita intelligendum est quemadmodum solemus dicere, subiecto aliquid accidere. neque enim fieri potest, sed accidere hic intelligendum est secundo loco dici, principaliter enim quod est bonum dicitur bonum, secundo uero loco dicitur, non est malum, hoc autem tractum est a similitudine substantiæ & accidentis, unaquæque enim substantia principaliter quidem subiecta est, secundo vero loco uel alba, uel bipeda, uel accidens, uel quicquid substantijs accidere potest.

Falsus autem est maximè circa singula qui habet contrariam opinionem. Contraria enim eorum sunt quæ plurimum circa idem differunt, Quod si harum contraria quidem est altera, magis uero contraria est contradictio, manifestum est, quoniam hæc erit contraria.

85. Vis omnis argumentationis, ut breuissime expediatur, huiusmodi est. Omne uerum aut secundum se uerum est, aut secundum accidens: quia necesse est etiam falsum, aut secundum se falsum esse, aut per accidens. Verum autem illud, esse uerius constat quod secundum se est, potius quam illud quod per accidens, qui uero contrariam de re alicuius habet opinionem quam res ipsa est, necesse est ut plurimum falsus fit. Etenim contrarietas opinionum est, quoties de una eademq; re longissime a se abiistentes opiniones sunt. Quod igitur magis falsum est, hoc erit etiam contrarium. Illud enim quod magis a ueritate abest. hoc magis falsum est. In opinionibus uero quæ a se plurimum differunt, ea sunt contraria. Illa igitur in opinionibus contraria est quæ plurimum falsa est. Est autem ut dictum est plurimum falsa, quæ secundum se falsa est, idest quæ illam perimit propositionem quæ secundum se uera est, hæc autem negatio est. negatio igitur contraria est affirmationi potius quam ea affirmatio quæ contrarium ponit. Talis igitur sensus his uerbis includitur, Falsus est autem magis inquit, circa singula qui habet contrariam opinionem Quanquam enim possit esse quilibet falsus, etiam si de eadem re contrariam non habeat opinionem, ille tamen magis fallitur, qui contrarium aliquid opinatur. Hoc autem cur eueniat dicit. Contraria enim eorum sunt quæ plurimum circa idem differunt. Idcirco enim maxime falsa contraria opponitur, quia contrarietas non nisi in plurimum discrepantibus inuenitur. Quod si harum contraria est altera, idest quod si harum propositionum uel quæ per se falsa est, uel quæ per accidens, unam contrariam esse necesse est, magis uero contraria contradictionis, hoc est, magis autem falsa negatio. Hoc enim quod ait, magis uero cõtraria hæc, hoc, sensit tanquam si dixisset, magis uero falsa contradictionis est, idest magis uero falsa negatio est, concludit, si illa ut dictum est superius ita sunt, manifestum esse quod hæc idest contradictionis erit contraria.

Illa uero quæ est, quod malum est quod bonum est, implicita est. Etenim quoniam non bonum est, necesse est forte idem ipsum opinari.

86. Postquam idcirco contrarium potius negationem monstrauit esse, quòd hæc magis esset falsa, quam ea quæ contrarium affirmaret, & distinctione falsitatis contrariam esse propositionem opinionemq;, quæ rem propositam negaret edocuit. Nunc ex simplicibus, implicitisq; propositionibus opinionibusq; idem nititur approbare. Dicit enim q̃ ea affirmatio quæ contrarium ponit implicita & non sit simplex. Idcirco autem implicita est, quòd quæ arbitratur id quod bonum est malum esse, mox illum quoq; opinari necesse est id quod bonum est, bonum non esse. Neq; enim aliter malum esse potest, nisi bonum non sit. Quare, qui quod bonum est, malum esse arbitratur, & rem bonam malum putat, & eandem ipsam non esse bonum. Non igitur simplex est hæc opinio de bono, quod malum est, continet enim intra se illam quod non est bonum. Qui uero opinatur non esse bonum quod bonum est, non illi quoq; necesse est opinari quod malum est. Potest enim & non esse aliquid bonum & malum non esse. Atq; hoc quidem in his inuenitur rebus, in quibus aliqua medietas poterit inueniri. hoc quoque cautissime addidit. His igitur ita positis, quoniam contrarij opinio non est simplex, simplex uero est negationis, necesse est, ut contra simplicem opinionem, simplex opinio potius uideatur esse contrarium. Est autem simplex opinio boni, quod bonum est uera. Simplex uero boni, quod bonum non est, falsa. Simplici igitur opinioni de bono quod bonū est simplex erit contraria negatio, quæ est boni, quod non est bonum. Tota uero uis huius argumentationis hinc tracta est, quoties uera est quædam propositio: & duæ quæ eam perimere possint, si una earum nihil indigens alterius ueram propositioné perimat, reliqua uero præter alteram eandem propositionem perimere non possit: illa magis dicenda contraria est, quæ sibi sufficiens, nec reliqua indigens, propositam propositionem perimere ualet. ueram autem propositionem de bono quod bonum est sola negatio perimere potest: & ad illius ueræ interitum est sibi ipsa sufficiens quæ dicit, quod bonum non est. Illa uero quæ opinatur malum esse, sibi sola non sufficiet, nisi illa quoque ei auxilietur, quæ est, id quod bonum est bonum non esse. Idcirco enim cõtraria illam aufert, quia secum negationes trahit. manifestum est hanc quæ ad ueræ propositionis interitum sibi ipsa sufficit recte magis contrariam uideri quam quæ sibi ipsa non sufficit, nisi ei uis negatiuæ propositionis addatur.

Amplius si etiam similiter in alijs oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictum. Aut enim ubique ea quæ est contradictio, aut nusquam. Quibus uero non est contrariū de his quidem est falsa ea, quæ est ueræ opposita, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Si ergo hæ contrariæ sunt, etiam aliæ quæ sunt contradictiones.

87. Quod de his inquit, propositionibus dicimus, si hoc in omnibus inuenitur, firmum debet esse quod dicimus. Neq; enim uerisimile est in alis quidem propositionibus negationes esse cõtrarias. In aliis uero affirmationes, quæ contrariū ponunt. Sed si hoc in omnibus propositionibus inuenitur, & contradictionibus, ut contradictio potius contraria sit, idest negatio, quam quæ contrarium habet. nihil est dubium quin hæc ratio consistat in omnibus. Sin uero in aliis ea quæ contrarium ponit magis contraria est, quam negatio, hic quoq; ita sese manifestum est non habere: ubi enim inueniri potest contrarietas, in his dubitatio est quænam sit contraria utrūne ea, quæ contrarium affirmat, an ea quæ id quod propositum est negat. Ergo in his, in quibus dubium non est, quemadmodum sit hoc, speculandum est. Dubium autem non est

in his in quibus non est contrarietas, ut in substantiis. Hic. n. solæ sunt contrariæ negationes. Si ergo huic contrariæ opinioni quæ est de hom ne, q homo est, illa opponitur, quæ est de homine quod homo non est: man festum est in aliis quoq; in quibus contrarietas inuenitur. locum contrarietatis negationem potius obtinere. Nam si in his in quibus contrarietas est, ut in bono & malo, manifestum est non potius illam esse contrariam quæ bonum negaret, quam illam quæ malũ obtineret, ei quæ id quod bonum est, bonum esse arbitretur, nec in his eam contrariam esse oporteret, in quibus contrarietas nulla est. Quid enim attinet cum de homine dicimus quod contrarium non babet, ibi esse negationem contrariã? cum uero de bono quod contrarium habet, ibi non esse? sed potius eam quæ contrarium poneret. Quocunque enim uertitur negatio, suam uim in omnibus seruare debet. Quod ergo dicitur ab Aristotele, ut breuiter explicem, tale est, Si in aliis negatio est contraria, hic quoque negationem esse contrariam manifestum est. Quod si in aliis minime, in his quoque quæ supra posuit, sed in omnibus aliis in quibus contrarietas non inuenitur contradictio contrarietatis locum tenet, & in his igitur in quibus est contrarietas eundem locum neq; alium tenebit, quod his uerbis explicuit. Amplius si et in aliis similiter oportet se habere, & hic uidebitur bene esse dictum. Nam si in omnibus aliis ita se habere necesse est, & in his quæ supra dicta sunt ita sese habet, & id quod dictum est optime dictum esse uidebitur. Aut enim ubiq; ea quæ est contradictionis, aut nusquam alicubi quidem contrariam reperiet, alicubi uero minime. quibus uero non est contrariũ, ut in substantiis, in quibus nulla est contrarietas. Hoc enim nos si bene meminimus, prædicamenta docuerunt, de his est quidem falsa ea quæ est opposita ueræ, idest in his inuenitur quidem opposita falsa opinio ueræ opinioni, sed quæ sit ista, manifestum est. Nam ubi nulla contrarietas est, liquet contradictionis esse contrarietatem, ut qui hominem non putat hominem, falsus est. Hoc enim sola contrarietas ueræ propositionis inuenitur Si ergo hæ contrariæ sunt, & illæ aliæ quæ sunt contradictionis, idest si in his quæ contrarietatem non habent, negationes sunt contrariæ (necesse est enim aliquas esse contrarias) in aliis omnibus, etiam in quibus est aliqua contrarietas, ut bono & malo, negatio locum obtinet contrarietatis.

Amplius similiter se babent boni quoniam bonum est, et non boni quoniam non bonum est. Et ad hæc boni quoniam non bonum est, & non boni quoniam bonum est. Illi ergo quæ non boni quoniam non bonum est, ueræ opinioni quæ nam est contraria? Non enim ea quæ dicit quoniam malum est, simul enim aliquando erunt ueræ. Nunquam autem uera ueræ contraria. Est enim quiddam non bonum, malum, quare contingit simul esse ueras. At uero nec illa quæ est quoniam non malum, uera enim et hæc, simul enim & hæ erunt. Relinquitur ergo ei quæ est, non bonum quoniam non bonum est, contraria ea, quæ est non boni quoniam bonũ est, falsa enim hæc. Quare & ea quæ est boni quoniam non bonum est, ei quæ est boni quoniam bonum est.

88. Quæcunq; superius dicta sunt, ea rursus ualidiori per proportionem argumentatione confirmat. Proportio autem est rerum inter se inuicem similitudo. Si igitur positæ sint res quatuor, quarum duæ sint præcedentes, reliquæ sequentes, & sic se habet prima ad secundam, quemadmodum tertia ad quartã, necesse est ita se habere primam ad tertiam, quemadmodum fuerit secũda ad quartam. Hoc. n. ipsum breuiter facillimeq; numeris agnoscimus. Sit. n primus numerus. ij. secundus. vj. rursus inchoantibus. Tertius. iiij. Quartus. xij.

In his igitur præcedentes quidem sunt duo & quatuor: sequentes uero sex & duodecim. Sunt autem ut duo ad sex, ita quatuor ad duodecim. Nam sicut duo, senarii tertia pars est, ita quaternarius duodenarii tertia pars est. Quocirca sicut quaternarius præcedens ad sequentem, ita alius præcedens ad alium sequentem erit, & ut præcedens ad præcedentem, ita sequens ad sequentem: sed ad quatuor qui sunt præcedentes duo medietas est, & sex igitur ad duodecim medietas est. Ergo in omni proportione hoc respiciendum est, q

si de quatuor propositis rebus, sicut prima est ad secundam, ita tertia ad quartam erit, ut prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ista igitur numerorum proportio ad propositionum uim naturamq; transferatur, sintq; duæ propositiones primæ, quarum una præcedens, altera sequens: & aliæ rursus duæ quarum una præcedens, altera similiter sequens, & in his sic aliqua similitudo. Sic enim prima boni quoniam bonũ est, hanc sequatur boni, quoniam bonum non est. Rursus sit præcedens tertia non boni quoniam bonum non est, hanc autem sequens quarta, non boni quoniam bonum est.

	Præcedentes.	Sequentes.
.i.	Boni quoniam bonum est.	ij. Boni quoniã bonũ non est.
.iij.	Nõ boni qm̃ bonũ nõ est.	iiij. Non buni quoniã bonũ est.

Perspiciatur igitur in his quæ sit similitudo proportionum. Est. n. ut prima boni quoniam bonum est ad secundam boni, quoniam bonum non est. ita tertia non boni quoniam bonũ non est, ad quartam non boni quoniam bonum est Nam sicut boni quoniam bonum est, uera propositio est, falsa autem boni quoniam non est bonum: ita quoque non boni quoniam bonum non est, uera propositio est, falsa autem non boni quoniam est bonum. Quod si ita est, & eodem modo sese habet opinio boni quoniam bonum est, ad opinionem quæ est boni quoniam bonum non est: quemadmodum etiam opinio non boni quoniam non bonum est, ad opinionem non boni quoniam bonum est. & quemadmodum se habet prima ad tertiã, ita sese habebit secunda ad quartam. Quemadmodum sese habet igitur boni quoniam bonum est, ad eam quę est non boni quoniam non bonum est, cum utræque sint ueræ: ita sese habet opinio boni quoniam bonum non est ad opinionem non boni quoniam bonum est. quod ipsæ quoque utræque sunt falsæ. nam sicut istæ simul ueræ, ita illæ simul falsæ, quocirca ut est prima ad tertiam, ita secunda ad quartam. Ostensa igitur hac proportione, immutato ordine, eædem disponantur, sed sit prior opinio ea, quæ est non boni quoniam bonum nõ est, eaq; sequatur boni quoniam bonum est, & sub his præcedens tertia non boni quoniam bonum est, quarta sequens boni quoniam bonum non est.

	Præcedentes.	Veræ	Sequentes.
.i.	Nõ boni qm̃ bonũ nõ est.	ij.	Boni quoniam bonum est
iij.	Non boni qm̃ bonũ est	iiij.	Boni qm̃ bonum non est
		Falsæ.	

Vt igitur superius demonstratum est, ita sese habet opinio non boni quoniam non bonum est, ad eam opinionem quæ est boni quoniam bonum est. quemadmodum non boni quoniam bonum est, ad eam quæ est boni quoniam non bonum est. Vt enim illæ simul ueræ, ita hæ simul falsæ eademque proportio est. Quocirca erit sicut prima quæ est non boni quoniam non bonum est ad tertiam, eam quæ est non boni quoniam bonum est: ita erit secunda boni quoniam bo-

num est, ad quartam boni quoniam non est bonum. Requirendum igitur est quemadmodum sit prima ad tertiam, ut ex eo speculemur, quemadmodum sit secunda ad quartam. Dico enim quòd huic opinioni quæ arbitratur nõ esse bonũ quod bonum est, contraria illa est quæ arbitratur id quod bonum non est, bonum esse. Age enim, si potius est contra eam opinionem, quæ id quod bonum non est, bonum putat, sit ea quæ id quod bonum non est malum putat, sed hoc fieri nõ potest. Cõtrariæ enim opiniones simul nunquam ueræ sunt, possunt autem simul hæ esse ueræ. Siquis enim particidium, quod nõ est bonum, putet non esse bonum, idem quoq; parricidium quod per naturam non est bonum, malum putet, uere utraq; opinione arbitratur. igitur non est contraria opinio ea quæ id quod bonum non est, non bonum putet, ei quæ id quod bonum non est, malum arbitratur. Rursus ponatur eidem opinioni de non bono q̃ non est bonum, cõtraria ea quæ arbitratur id quod non est bonum non esse malum. Id quoq; contrarium non est Fieri. n. potest, ut id quod bonum non est, nec malum sit. Neque enim omnia quæcunque bonum non sunt, mala sunt statim: sed est ut bona quidem non sint, tamen nec mala sint. Siquis enim lapidem nequiequam iacentem quod per se bonum non est, non bonum esse putat, uere arbitretur, idem ipsum lapidem quod per se bonum non est, si non malũ putet, nihil eius opinioni falsitatis incurrit. Quare, quoniam ea quę est non boni quoniã non bonum est, & cum ea quæ est non boni quoniam malum est, & cum ea quæ non boni quoniam non est malum, uera aliquoties inuenitur, neutri cõtraria est. Restat igitur ut ei sit contraria opinio non boni quoniam bonũ est, quæ opinatur id quod non est bonum, bonum esse. hęc autem est non boni quoniam bonum est, quoniã opinatur id quod non est bonum bonum esse. Cõtraria igitur est non boni quoniam non bonum est ei, quæ est non boni quoniam bonũ est Sed hic ita sese habet opinio non boni quoniã bonum est, ad opinionem non boni quoniam non bonum est: quemadmodum opinio boni quoniam bonum est, ad eandem opinionem quæ est boni quoniam non bonum est. Sed prima tertiaq; contrariæ Secunda igitur quartaq; secundum similitudinem proportionis sunt sine ulla dubitatione contrariæ. Potest uero, & simplicius intelligi hoc modo, Si boni quoniã bonum est opinio, & non boni qm̃. non bonum est opinio, similes secundum ueritatem sunt: boni autem quoniam nõ est bonum, & rursus non boni quoniam bonum est, ipsæ quoque similes, secundum falsitatem sunt: si una falsarum uni uerarũ opinionum inuenta fuerit cõtraria, erit reliqua falsa, reliquę ueræ contraria. quod sola efficit similitudo. Ostenditur autem una falsa uni ueræ, quemadmodum supra exposuimus, contraria. hoc est ea quæ dicit id quod non est bonum esse bonum, ei quæ arbitratur id quod non est bonum non esse bonum. Relinquitur igitur ea quę arbitratur id quod bonũ est non esse bonum, contraria esse ei quæ opinatur id quod bonum est esse bonum. Qua in re colligitur negationem potius, quam contrarium poneremus affirmationem, ueræ affirmationi esse contrariam Perplexa igitur sentẽtia his modis quibus diximus, expedita est. sed se sic habet ordo sermonũ. Amplius inquit, similiter se habet boni quoniam bonum est, & non boni quoniam non bonum est, quæ utręque ueræ sunt & super has, boni quoniam non bonum est, & non boni, quoniam bonum est, quæ sunt utræque mendaces. Illi ergo quæ est non boni quoniam non bonum est ueræ opinioni, quænã est contraria? hoc quasi interrogatiuo modo dictum est. Non ea quæ dicit quoniam malum est. Quoniam simul aliquando esse poterunt ueræ. hoc autem in contrariis non potest inueniri. nunquam enim ueræ uera contraria est quemadmodum autem fieri potest ut simul sint ueræ, quoniam est quiddam non bonum malum, quare contingit simul ueras esse. At uero nec illa quæ est non malum. Simul enim & hæ erunt, id est possunt aliquando simul esse ueræ, in his præsertim rebus, quæ inter bonum malumque sunt. Relinquitur ergo ei quæ est non boni quoniam non bonum est, quæ uera est contraria; ea quæ est non boni quoniam bonum est, quæ falsa est, & simul uera non potest inueniri. Quare ad similitudiné superius positam reuertitur ut dicat, & eam quæ est boni quoniam non bonum est, contraria ei quæ est boni quoniam bonum est. quòd siquis ea quæ superius dicta sunt, diligentius intuetur, nec in totius sententiæ statu, nec quicquam in ordine fallitur.

Manifestum est autem quòd nihil interest, nec si uniuersaliter ponamus affirmationem, huic enim uniuersalis negatio erit contraria, ut opinioni quæ opinatur, quod omne quod est bonum bonum est: ea quæ est, quod nihil horum quæ bona sunt, bonum est.

89. In superiori argumentatione omnia de infinitis explicuit. Sed quoniam fortasse aliquis poterat suspicari non eandem rationem esse posse in his propositionibus quæ sunt definitæ, atque in his aliquid interesse, utrum eadem demonstratio eis quæ definitæ sunt eueniret. hoc addit. nihil interest, utrum eandem demonstrationem quam ipse superius in propositionibus indefinitis fecit, quisquam faciat in uniuersalibus, quæ iam sine dubio definitæ sunt. Siquis enim secundũ indefinitarum propositionum superiorem dispositionem, definitas disponat, easque secundum prædictum modum speculetur, non aliam uniuersalis affirmationis opinioni contrariam reperiet, quam eam quæ uniuersalis negatiuis opinio Nihil enim interest inter indefinitas definitasq; propositiones, nisi quod indefinitæ quidem sine determinatione, definitæ uero cum argumento determinationis sunt, uel uniuersalitatis uel particularitatis: hoc est enim quod ait, nihil interest nec si uniuersaliter ponatur affirmatio uniuersali namque affirmationi uniuersalis contraria erit negatio. ut opinioni quæ opinatur, quòd omne quod est bonum, bonum est, quæ scilicet est, uniuersalis affirmationis, ea sit contraria quæ est, quod nihil eorum quæ bona sunt bonum est, hoc est opinio uniuersalis negationis, hoc autem cur sit ostendit.

Nam eius quæ est boni quoniam bonum est, si uniuersaliter sit bonum, eadem est ei quæ opinatur id quod bonũ est, quoniam bonum est. Hoc autem nihil differt ab eo quod est, quoniam omne quod est bonum, bonum est. similiter autem & in non bono:

90. Gradatim indefinitam propositionem ad similitudinem uniuersalis adduxit. dicit autem quæcunque fuerit indefinita propositio, ei si quod in sermone solemus dicere quicquid addatur, uniuersalis fit, ut nihil omnino distet ea quæ ad rem in affirmatione omne prædicat. ut ea opinio uel propositio quæ est de bono quoniam bonum est, hoc scilicet opinatur, quoniam bonum bonum est, huic addatur quicquid, ut ita dicamus, quicquid bonum est, bonum est, nihil differt ab ea quæ opinatur omne bonum bonum est. Quare eadem uis est superioris demonstrationis in propositionibus indefinitis, quæ etiam in uniuersalibus, quæ paululum quiddam distant, sed non ad qualitatem, nec ad uim propositionis, sed ad quantitatem refertur. Vniuersalitas enim quantitati apponitur. Et sensus quidem huiusmodi est: uerba uero sic sunt. Superius proposuerat nihil interesse an indefinita esset propositio, an uniuersalis: cur autem nihil intersit hoc modo dicit. Nam ea quę est boni quoniam bonum est idest indefinita affirmatio, si uniuersaliter sit bonum, idest si bonum uniuersaliter proferatur eadem est ei quæ opinatur quicquid bonum est, quoniam bonum est, id est nihil discrepat ab ea opinione quæ opinatur quicquid bonum est bonum esse. huiusmodi autem opinio nihil differt ab ea quæ aperte uniuersaliter proponitur, quæ est omne quod est bonum bonum est. Similiter autem & in non bono, idest non bonum eadem ratione dicimus. Ea namque propositio uel opinio, quæ opinatur non bonum esse, si ei addatur uniuersalitas, nihil differt ab ea quæ uniuersaliter aperte proponitur, quæ est, omne quod bonum non est, non est bonum.

Quare si in opinione sic se habet (sunt autem hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ earum quæ sunt in anima:) manifestum est quoniam affirmationi contraria quidem negatio est circa idem uniuersalis, ut ei quæ est quòd omne bonum, bonum est, uel quòd omnis homo bonus est, ea quæ est quoniam nullum, uel nullus. Contradictoriè autem quoniam non omne, aut non omnis.

91. Superius omnes argumentationes ad bonum tollit, redigitq; ad conclusionem omnem quæstionis uim. Supra enim negationes & affirmationes earum contrarietates de opinio-

nibus pensare oportere prædixerat. Nunc uero, quoniam in opinionibus reperit illam contrariam esse, quæ esset uniuersalis negatio, idem refert ad propositiones, quas manifestum est, quia uoces sunt & significatiuæ, animi passiones designare. In principio .n. libri significatiuas uoces, passiones animæ mõstrare ueraciter docuit: nunc ea uelut probaturus, quoniam in opinionibus illa contraria uniuersali affirmationi reperta esset, quæ esset uniuersalis negatio potius quã ea quæ contrarium uniuersali affirmationi affirmaret, idem quoq; arbitratus in uocibus prouenire, hoc est affirmationi uniuersali non affirmationem contrariam rem ponentem, sed uniuersalẽ negationem esse contrariam, contradictorias uero eas, quæ cũ affirmatio uniuersalis esset particularis negatio inuenirentur. Atq; hoc quidem plenissime dictum est, nec aliquis in uerbis error est, sed nos ut cetera nihil ambiguum relinquentes ipsorum quoq; uerborum sensum eorumq; ordinẽ prosequimur. Ait .n. Quare si in opinione se sic habet, idest quod opinio negationis contraria inuenitur opinioni affirmationis, potius quã contrarium ponens affirmatio. Sunt autẽ hæ quæ sunt in uoce affirmationes & negationes notæ earũ quæ sunt in anima. Nam sicut in uoce affirmatio & negatio est, ita quoque etiam in opinione, cũ ipse animus in cogitatione sua aliquid affirmat, aut aliquid negat, quod nos alio loco diligentius expediuimus. ergo quoniam affirmationes & negationes quæ sunt in uoce, notæ earum sunt affirmationum uel negationum quæ sunt in anima: manifestum est quòd est affirmationi contraria quidem negatio circa idem uniuersalis. circa idẽ autem addidit, ne disiunctim affirmationes & negationes cõtrarias diceremus, sed ut affirmatio & negatio esse de una eadẽq; re, & illam quidẽ uniuersaliter affirmare, illã uero uniuersaliter negare. Earum autẽ hæc sunt exempla. ut eaque est omne bonum, bonũ est, uel omnis homo bonus est; ea quæ est nullum, id est nullum bonũ, bonum est, quæ contraria est, uel nullus, hoc est, nullus homo bonus est. Contradictoria autem aut non omnis, idest non omnis homo bonus est, contra eam quæ dicit omnis homo bonus est, aut non omne, hoc est non omne bonum bonum est, contra eam quæ dicit, omne bonum bonum est. Constat igitur in his propositionibus quas supra posuit, magis esse contrariam affirmationi quæ dicit omnis homo iustus est, eam quæ dicit nullus homo iustus est potius quam eam quæ dicit, omnis homo iniustus est.

Manifestum est autem quòd & ueram ueræ non contingit esse contrariam, nec opinionem, nec contradictionem. Contrariæ enim sunt quæ circa opposita sunt, circa eadem autem contingit uerum dicere eundem. simul autem non contingit eidem inesse contraria.

92. Post hæc libri terminum expediet in ea speculatione & demonstratione, per quã licet uerũ sit manifestumq; omnibus, duas propositiones ueras non esse contrarias, tamen idipsum monstrare conatur. Est autem huius argumentationis ingressus huiusmodi. Ea quæ sunt contraria, opposita sunt. opposita uero non possunt eidem simul inesse. Contraria igitur eidem simul inesse non possunt. de quibus autem simul aliquid uerum dici potest, illa simul eidẽ inesse possunt. quæ uero simul eidem inesse non possunt, de his simul ueræ propositiones, affirmatio & negatio esse non possunt. Sed contraria simul eidẽ inesse non possunt. quæ igitur simul uerũ dicunt, cõtrariæ non sunt idcirco quia de quibus affirmatio & negatio simul ueræ esse possunt, illa simul eidem insunt. Quocirca quæ simul ueræ sunt, contrariæ non sunt. Sensus quidem hic est: uerba autem sic constant. Manifestum est autẽ inquit quod & ueram ueræ non contingit esse contrariam, idest duas ueras propositiones non posse esse contrarias, nec opinionem, nec contradictionẽ, si opinio non est uera ueræ contraria, multo magis nec contradictio quæ ex opinionibus uenit. Contradictionem autem hic pro contrarietate posuit. de ea .n. nunc agebatur. Contrariæ enim sunt, quæ circa opposita sunt, idest omne contrariũ est oppositum. Circa autem eadem cõtingit uerũ eundem dicere, idcirco quod de his solis & negatio & affirmatio ueræ simul esse possunt, quæ eidem simul esse contingit, simul autem eidem non cõtingit inesse contraria, ut concludatur, Quoniam de quibus & affirmatio & negatio simul ueræ sunt, ea eidem simul inesse possunt, cõtraria uero simul eidẽ inesse non possunt quæ ergo simul ueræ sunt, non possunt esse contrariæ. Noster quoq; labor iã tranquillo constat portu nihil enim (ut arbitror) relictum est, quod ad plenam huius libri notitiam pertineret. Quare si rem propositam, studio, diligentiaq; perfecimus: erit perutile his qui harum rerum scientia complectendarum cupiditate tenebũtur. Sin uero minus id effecimus, quod nobis propositum fuit, ut obscurissimas huius libri sententias enodaremus, labori nostro nihil ut aliis nocituro, & si non oportebit, obloquitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI INTRODVCTIO AD CATHEGORICOS SYLLOGISMOS.

VLTA ueteres philosophiæ duces posteriorum studiis cõtulerunt, in quibus primũ ipsi in ad res profunda mersas caligine peruenissent, quadã quasi intelligentiæ luctatione præluderẽt. Hinc institutionum breuior compendij facilitate doctrina. Hinc per ea quæ illi προλεγόμενα uocant, ad intelligentiã promptior uia munitur. Huius igitur æmulus prouidentiæ statui obscurarũ aditus doctrinarũ præmissæ institutionis luce reserate, & præsentem operã syllogismis, quorũ connexionibus omnis ratio continetur, addicere: Modumq; eum custodire dicendi, ut facilitati atq; intelligentiæ seruientes, astringamus a ueteribus dicta latius, enunciata breuius, porrigamus, obscurata improprii nouitate sermonis, consueti uocabuli proprietate pãdamus. Sed qui ad hoc opus lector accedit, ab eo primitus petitũ uelimus, ne in his quæ numquã alias attigerit, statim audeat iudicare; neue si quid in ludo puerilium disciplinarũ rudis adhuc, & nondũ firmus acceperit, id amplexandũ atq; etiam colendũ putet. alia enim teneris atq; imbuendis adhuc auribus accõmodata; alia firmis ac robustioribus doctrina mentibus, reseruatur. Quare siquid est quod discrepet, ne statim obstrepat, sed ratione cõsulta, quid ipse sentiat, quid nos asseramus, ueriori mentis acumine, & subtiliori consideratione diiudicet. Ita namq; eueniet, ut quæ in primo statim studendi aditu didicerunt, perspecta penitus ac potius deprehensa contemnant. At si iam quisque suæ sententiæ defensor esse cupidius malit (Habent hoc quoq; uitii homines quos cõprehendit discẽdi uetus ac longa segnities, ut ab arreptis semel opinionibus non recedant, ne in senectute discendo, nihil usq; in senectutẽ didicisse uideantur.) Si inquã malunt uindicare quã uertere, quæ uulgatis semel studiis imbiberunt, nemo expetit ut priora condẽnent, sed ut maiora quædã confirmant, atq; altiora coniungãt. Non .n. una atq; eadẽ diuersarum ratio disciplinarũ, cum sit diuersissimis disciplinis una atq; eadem subiecta materies. Aliter .n. de qualibet orationis parte grammatico, aliter dialectico differendum est; nec eodem modo lineam uel superficiem mathematicus ac physicus tractant. Quo fit, ut altera alterã non impediat disciplina, sed multorum consideratione constructa, fiat uera naturæ atq; ex omnibus explicata cognitio, sed de his hactenus, nunc de propositis ordiamus.

DE NOMINE ET VERBO, ET VTRVM *hæc duo tantum sint orationis partes.* *Caput primum.*

VONIAM igitur nobis hoc opus est in categoricos syllogismos, syllogismorũ uero compago propositionibus texitur, propositionũ uero partes sunt nomen & uerbum pars autẽ ab eo cuius pars est, prior est: de nomine & uerbo quæ prima sunt, disputatio prima ponatur, dehinc de propositione, ad ultimum de syllogismorum connexione tractabitur. Nomen est uox significatiua secundum placitum sine tempore, cuius

nulla pars significatiua est separata. Quæ definitio paulo enodatius explicanda est, nomen.n. uocem esse dicimus, quoniam uox nominum genus est, omne autem genus de sua specie prædicatur, omnisq; definitio a genere sumitur, ut si definias hominem prius animal dicas, quod est genus: post uero differentias iungas, quæ sunt rationale & mortale. Ita igitur nos quoque in nominis definitione uocem quidem ut genus sumimus, cetera autem uoci quasi differentias aggregamus, uelut quod nomē, designatiua uox dicitur. Sunt enim uoces quæ nihil designant, ut syllabæ, nomen uero designatiua uox est, quoniam nomen designat id semper cuius nomen est. Secundum placitum uero adiunctum est, quoniā nullum nomen natura significat, sed secundum placitum ponentis, cuiusque uoluntatem. Illud enim unaquæque res dicitur, quod ei placuit qui primus rei nomen impressit. Aliæ enim sunt uoces naturaliter significantes, ut canum latratus, iras canum significat, & alia eius quædam uox, blandimenta. gemitus etiam designant dolorem, sed non sunt nomina, quia non designant secundum placitum. sed secundū naturam. Sine tēpore uero, quod & uerba uoces sunt significatiuæ, & secundum placitū, sed distāt a nominibus quia nomina quidem sine tempore sunt uerba uero cum tempore. Cuius nulla pars significatiua est separata nomina ab oratione disiungit. Oratio nanq; uox est significatiua secundum placitum, & aliquoties sinē tempore, ut hic uersus. Nerine galatea thymo mihi dulcior hyblæ. Sed orationis partes, separatæ a tota oratione, designāt: nominum uero nihil extra designat, atque in illis quidem nominibus quæ figuræ sunt simplicis, nihil pars omnino significare manifestum est, ut in eo quod est Cicero, nulla pars separata designat, neque ci, neq; ce, neq; ro. At si nomen compositum fiat, significare aliquid separatæ partes uidentur, sed in eodem nomine quod ex utrisque compositum est, separatę nihil designant. ut si dicam magister, partes eius nominis sunt magis atque ter, quæ sumpta extrinsecus, & a nominis parte separatæ, significatione non carent: utraque.n. aduerbialiter significat quantitatem. sed cum magister, quod est compositum nomen, alicuius artis peritum doctoremq; significet, magis neque partem doctoris, neq; totum doctorē poterit designare. eodem quoq; modo ter, neque in toto significat, neq; in parte doctorem.i. rem illam quæ magistri uocabulo subiecta est, nulla ratione designat. Compositorum ergo nominum partes nihil eius rei, quam in unum conuenientes uocabulum designabant, disiunctæ distractæq; significāt, aliaa uero significare possunt, sed tunc non partes nominis, sed ipsa sunt nomina quod.n. coniuncta significant, id diuisa atque seposita nō designant. Iuncta autē magis & ter doctoris significationem tenebant, separata igitur omnem significationē doctoris amittunt. Sed nequis superius posito calumnietur exēplo, nec magister cōpositum nomen esse concedat, uir fortis esse compositum nomen si uno proferatur accentu, nullus negabit, cuius partes uir atq; fortis quod in eo quod est uir fortis significare dicantur, non iam nominis partes, sed ipsa sunt nomina, nec uir fortis unius erit nomen, sed potius oratio, quæ duorū nominum collata significatione conuincitur, quod uir fortis cū unius accentus intentione prolatū non est oratio, sed nomen, cuius partes nomina esse non poterunt, ac si nomina non sunt, cum neque naturales affectus neque actus, ut uerba significent, omnino nihil designant. Quare concludendum est, cum quælibet uoces propriam significationē tenent, nō partes nominū, sed ipsa esse nomina; cum uero unius formam nominis copulauerint, eo quod considerantur ut partes, uim propriæ significationis amittere. sed de his in commentario libri περὶ ἑρμηνείας Aristotelis, satis dictum est, & maior eius rei tractatus est, quam ut nunc totus ualeat expediri. sed quoniam sunt quædam uoces, quæ & designatiuæ sunt, & secūdum placitum & sine tempore, quarumq; partes nihil extra significant, neq; tamen proprietatis nominis naturāq; obseruent, discernēdæ prius sunt, additisq; differentijs a nomine segregandæ, ut quæ sit uis nominis euidenter appareat, Adiecta.n. semper negatio nomini, uocē dubiā facit, quę neq; uerbo, neq; orationi, & si interius cōsideratum sit, neq; nomini possit annecti, ut siquis dicat, nō homo, uox est significatiua designat.n. quicquid hō non fuerit, secundū placitum. eas.n. omnino partes habet, quas ad significationē uel negationis uel hominis placitū uocabula ponentis assumpsit. sine tēpore, quæ res eā uōcem quæ dicit, non hō, separat ac seiungit a uerbo, cuius partes nihil extra significant, ne oratio esse uideatur. non homo n. non seiuncta est ex negatiua particula, & homine, quæ in eodē nomine separata nihil designant. significat.n. non homo uel equū, uel canē, uel quicquid (ut dictum est) non homo non fuerit. Sed quæ est negatiua, neque hominis, neq; equi, neq; ullius substantiæ significationem tenet. Item homo, neq; canē, neq; quicquid homo non fuerit, significare potest. Quocirca in ea uoce quæ est non homo, partes nihil separatæ significant eius rei, quam tota uocis compositio designabat. Atq; ideo nec in oratione quidē poni potest. Siquis n. eam uocem quæ est non homo orationem concedat, nihil aliud eam esse fatebitur quā negationē. Negatio autem omnis uera uel falsa est. Qui autē dicit non homo, neque ueritatē enunciat, neq; mendaciū. Præterea ab omni negatione siquis negatiuum seiungat aduerbium, affirmatio relinquetur, ab ea autem uoce quæ est non homo, siquis auferat id quod est negatiuum aduerbium, homo relinquetur, quod nondū est affirmatio. Quocirca si non homo hæc uox, negatio esse non potest, nihil autē aliud esse uideretur, si esset oratio, concludendum est negationem iunctam cum nomine orationem esse non posse. Nomen n. omne certum aliquid definitumq; significat, ut homo, equus, canis. & cetera; non homo autem uox aufert quidem quod significatur a nomine, nec perscribit quid ipsa significet. Quocirca quoniam significat quidem aliquid, sed non finitum, negatio iuncta cū nomine, infinitum nomen uocetur. Addenda est ergo definitioni nominis differentia. cur nomen sit, quod cum ceteris quæ dicta sunt, sit definitæ significationis. Iam uero casus nominū non altius intuentibus nomina uidentur. Quis n. Catonis & Catoni, atq; huiusmodi uoces, quæ rectis nominibus inflectuntur, nomina esse non existimet? Sed hæ quoq; uoces a nomine quadam differentia discrepabunt. Omne enim nomen iunctum cum est uerbo, enunciationem reddit ac suscipit mendacij ueritatisque naturam, ut Cato est, uel dies est. at si est uerbum casibus adiungatur, neq; enunciatio fit, neq; plena sententia orationis absoluitur, ut Catonis est, nec sententiam habet absolutam, nec ueri aliquid potest notare, nec falsi; atque iccirco non nomina, sed casus nominum nuncupantur. Nam cum id a quo quicquid flectitur, primum sit, aliud uero quod inflexione primi nascitur, sit secundum; neq; idem primum ac secundum esse possit: manifestum est casus nominum non idem esse quod nomina, iccirco ceteros quidem genitiuum, datiuum, accusatiuum, casus appellant grammatici, primum uero rectum ac nominatiuum, quod hic locū principem in significatione possederit. Facienda est igitur nominis plena neq; ullo diminuta definitio sic. Nomen est uox significatiua secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitum designans, cum est uerbo coniuncta faciens enunciationem. Separat igitur nomen uox quidem ab sine articulis atque inanimatis sonis, designatiua uero a uocibus quæ nihil significant. Secundum placitum a uocibus aliquid natura significantibus. Sine tempore a uerbo quod a tēporis significatione non recedit. Cuius nulla pars separata significat, ab oratione; cuius quēadmodū partes extra significent, paulo posterius differam. Aliquid definitū designans, ab his uocibus, quæ nomen negationēq; coniungunt, & nomina faciunt infinita. Cū est uerbo faciens enunciationem a casibus, qui cum est copulari non possunt plenam perficere atq; explicare sententiam. In uerbo quoq; eadem fere cuncta conueniunt, nisi quod in significatione tēporis a nomine separatur. Omne n. uerbum actionem passionemue designat, quæ fieri sine tēporis notatione non potest. Est itaq; uerbi definitio hæc. Verbum est uox significatiua, secundum placitum, cum tempore, cuius nulla pars significatiua est separata, ut currit, uincit. sed si uerbis negatiua copulentur aduerbia, fiunt infinita uerba sicut fieri nomina diximus infinita, ut cum currit, aut uincit, certum aliquid finitumue designet, addita negatione, id quidem quod a uerbo designatur, intercipit. Quid uero aliud fieri dicat tali significatione non terminat. præterea negatio iuncta cum uerbo siue in eo quod est, siue in eo quod non est, recte dici potest, ut homo non currit. non esse autem orationem, aut enunciationem negatiuam illa prorsus argumenta monstrabunt, quę infinitum nomen ab oratione aut negatione diuidebant. Sed quoniam principaliter præsentia quæque sentimus, his autem rebus quas præsenti sensu

conci-

concipimus, indita esse a mortalibus uocabula manifestum est: recte dicis uerbum semper significationem temporis habere præsentis, ut currit, aut uincit. Curret autem aut uincet, & cucurrit, aut uicit, non sunt uerba, sed uerborum casus. s. quia e præsentis temporis significatione flectuntur. Est ergo uerbi plena definitio sic. Verbum est uox significatiua secundum placitum cum significatione temporis, cuius nulla pars significatiua est separata, aliquid finitum designans, & præsens. Restat igitur ut de oratione dicamus: sed prius uidetur esse monstrandum, utrũ ne nomen & uerbum sola in partibus orationis ponantur, an, ut grammatici uolunt, & reliquæ orationis partibus debeãt aggregari. Grãmatici. n. considerantes uocum figuras, octo orationis partes annumerãt. Philosophi uero, quorum omnis de nomine uerboq; tractatus in significatione est constitutus, duas tantum orationis partes esse docuerunt. Quicquid plenam significationem tenet, si quidem sine tempore significat, nomen uocantes; uerbum uero, si cum tempore: atq; ideo aduerbia quidem atq; pronomina nominibus iungunt, sine tempore enim quiddam constitutum definitumq; significant nec interest ꝙ flecti casibus nequeunt: non est hoc nominum proprium ut casibus inflectantur. sunt enim nomina quæ a grammaticis aptota nominantur. Participium uero, quia temporis significationem trahit, & si casibus effertur, uerbo tamen recte coniungitur. Interiectiones autem, si quidem naturaliter significent, nec uerbo nec nomini copulandæ sunt: uerbi enim ac nominis definitiones non habent naturalia, sed ad ponentis placitũ constituta, atq; ideo nec in orationis partibus nomei abuntur. Oratio enim positione significat; nam si naturaliter significaret oratio, non diuersa gentes oratione loquerentur. Si quæ uero interiectionum positione significant, quoniam finitam sine tempore affectionem designant, recte nominibus annumerantur. Quæ uero ipsæ quidem nulla propria significatione nituntur, cũ aliis uero iunctæ designant, ut coniunctiones atq; ꝓpositiones: aliæ ne partes quidẽ orationis esse dicẽdæ sunt. oratio. n. ex significatiois partibus iuncta est. Quocirca recte nomen ac uerbum solæ orationis partes esse dicuntur.

De oratione & enunciatione, deq; eorum partibus et speciebus, & quinã termini sunt appellandi. Cap. II.

Oratio est uox significatiua secundum placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, non ut affirmatio. Oratio igitur habet simul cum uerbo & nomine commune, ꝙ uox est, ꝙ significatiua est, ꝙ secundum placitũ est. separatim uero cum nomine illt commune est, ꝙ aliquando sine tẽpore est, ut Virgilianus quem supra diximus uersus Nerine G latea thymo mihi dulcior hyblæ. & qui sequitur, Candidior cygnis hedera formosior alba: Cũ uerbo autem, quod interdũ cum tẽporis significatione profertur, ut Siqua tui Corydonis habet te cura, uenito. Differt autem ab utroque, ꝙ partes orationis a tota separatæ oratione significant. Sunt. o partes orationis nomen & uerbum quę significatiua esse, dum ea definiremus, ostendimus. significãt igitur partes orationis ut dictio, non ut affirmatio, quanquã aliquoties quidẽ ut affirmatio, sed non semper tamen, semper autem ut dictio. est n. dictio, simplex uerbi ac nominis nuncupatio; nam cum dicimus. si dies est, lux est, hanc totam orationẽ si diuidere in partes uelimus. s dies est, lux est, utraq; pars ut affirmatio significabit, dies est, lux est, affirmationes esse manifestum est. at si minutatim tota orationis membra carpamus, usque in nomina ac uerba postrema fiet resolutio. Dicemus enim partes esse superius positæ orationis, dies & lux & est, quæ per se prolata non sunt affirmationes, sed tantum dictiones, omnis uero oratio quoniam ex uerbis nominibusque consistit, in nomina & uerba solui potest. non enim omnem orationem in affirmationem cedi possibile est, ueluti si quis dicat lux est, huius partes sunt, lux atque est, quas non esse affirmationes, sed simplices dictiones, nullus ignorat. Cum igitur oratio quidem non semper in affirmationẽ solui queat, semper autem in simplices dictiones, iure dictum est orationis partes extra aliquid designare, non ut affirmationes, sed potius ut dictiones. Orationis autem species, ut arctissime diuidamus sunt quinque Interrogatiua, ut Quo te Mœri pedes? an quo uia ducit, in urbem? Imperatiua, ut Suggere tela mihi. Inuocatiua, ut Dii maris & terræ, tempestatemq; potentes. Deprecatiua. Ferte uiam uenti facilem, & spirate secundi. Enunciatiua: Est mihi disparibus septem cõpacta cicutis, Fistula. Quarum quidem præter enunciationẽ nulla uel esse aliquid, uel non esse designat. Ceteræ nanque uel interrogant, uel inuocant, uel imperant, uel præcantur. Enunciatio uero semper esse aliquid aut non esse significat. Atq; ideo sola enunciatio est, in qua ueritas uel falsitas inueniri queant, unde etiam enunciationis nascitur definitio: est enim enunciatio quæ uerum falsumue denunciat. Hanc etiã proloquium uel propositionem Tullius uocat. quæ quidem partim simplex, partim composita: Simplex est quæ conditione seposita esse aliquid uel non esse proponit, ut Plato philosophus est. Composita uero, quæ ex duabus simplicibus copulante conditione consistit, ut Plato si doctus est, philosophus est. Simplicium uero enunciationum alias in qualitate sitas, alias in quantitate differentias inuenimus: in qualitate quidem, ꝙ alia affirmatiua, alia negatiua est, enunciatio Affirmatiua est enunciatio aliquid de aliquo significans, ut Plato philosophus est, philosophum de Platone prædicamus. Negatiua uero est enunciatio aliquid ab aliquo prædicatione seiungẽs, ut Plato philosophus non est, philosophum enim a Platone tali prædicatione seiunximus. Secundum quantitatẽ uero differentiæ enunciationum sunt, quòd aliæ quidem uniuersales aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares. Vniuersales sunt quæ siue affirment, siue negent, uniuersaliter tamen enunciant uniuersale subiectum, ut omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est homo uniuersale quiddam est, multos enim sub se indiuiduos coercet & continet, qui uniuersaliter enunciatur, dum ei omnis uel nullus adiungitur. Particulares uero, quæ uel affirmando, uel negando ambitum subiecti uniuersalia in partem redigunt, ut quidã homo sapiens est, quidam homo sapiens non est: hic enim uniuersalitas hominis, adiecta particulari determinatione, minuta est, atque in partem redacta. Indefinitę uero sunt quæ absque uniuersalitatis & particularitatis determinatione dicuntur, ut est homo sapiens, non est homo sapiens. Singulares uero sunt quæ de singulari aliquid & de indiuiduo affirmando negandoue proponunt, ut Socrates sapiens est, Socrates sapiens non est. Differt autem particularis propositio a singulari, ꝙ particularis quidem unum aliquem subiicit, nec quis sit iste designat, ut quidam homo sapiens est, quis ille homo sit, propositio nõ declarat. Singularis uero unum aliquem sumit, & quia iste sit significat, ut Socrates sapiens est: unum enim & hunc Socratem, sapientem esse proposuit. Amplius, particularis omnis uniuersalẽ quidẽ terminum ponit, sed ei detrahit uniuersalitatem, dum qualitatem particularitatis adiungit. ut in propositione, quidam homo sapiens est, homo uniuersalis est terminus, multos enim propria prædicatione concludit: sed quia dicitur quidam, ad unum homo redigitur, qui uniuersale persisteret, nisi particularitas fuisset adiuncta. In singularibus uero propositionibus prædicato termino semper indiuiduum supponitur, ut Socrates sapiens est. Socrates enim singularis est atq; indiuiduus. Iccirco igitur illa particularis propositio quæ partem ex uniuersalitate detrahit: hæc singularis, quæ in singularis atque indiuidui prædicatione consistit. Simplicium uero enunciationum partes sunt subiectum atque prædicatum. Subiectum est quod prædicati suscipit dictionem, ut in ea propositione quæ est, Plato philosophus est, Plato subiectum est, de ipso enim philosophus prædicatur, & in eo philosophi suscipit dictionem. Prædicatum uero est quod dicitur de subiecto, ut in eadem propositione, philosophus dicitur de Platone subiecto. semper enim quod subiectum est uel minus est, uel æquale prædicato: minus quidem ut in ea propositione de qua paolo ante tractauimus. Plato enim philosophi nomen non potest æquare, neq; enim solus Plato philosophus est. Aequalis uero est subiectus terminus prędicato, ut siquis dicat, homo risibilis est: homo enim qui subiectus est terminus, prædicato risibilis coæquatur. unde fit ut possit reddi reciproca prædicatio scilicet ut uices subiectum prædicatumq; permutent, subiectumq; fiat, quod erat antea prædicatũ, uersoq; ordine prædicetur quod fuerat ante subiectũ, ut si dicatur quod risibile est, homo est. Omnia. n. quæ sunt æqualia de se inuicem prædicantur. ut uero id quod subiectum est, maius possit esse prædicato, nulla prorsus enũciatione contingit. ipsa enim prædicata natura maiora esse

non patitur. Sed quod æquale uel maius est, id semper de æquali, uel minore prædicatur. Has uero enunciationum partes, id est prædicatum atq; subiectum, terminos appellamus. Termini uero dicuntur quòd in eos postrema fit resolutio. Itaq; in singularibus uel indefinitis propositionibus duos terminos semper inuenimus, & uerbum quod propositionis determinet qualitatem, ut in propositione qua dicimus Socrates sapiens est, Socrates quidem ac sapiens terminos esse manifestum est, est uero uerbum non est terminus, sed designatio qualitatis, & qualis propositio sit negatiua an affirmatiua significat, & nunc quidem solo est uerbo propositioni accommodato facta est affirmatio. At si non, quod est aduerbiũ negatiuum, esset adiunctum, ita diceretur, Socrates sapiens non est, atque hoc modo mutata qualitate fieret de affirmatione negatio est igitur & non est, non sunt termini, sed ut dictum est significatio qualitatis Eadem omnia etiam in indefinita propositione conueniunt. ꝙ si sint tales orationes, Socrates est, dies est: est ui gemina fungitur scilicet prædicati, est enim uerbum de Socrate & die prædicatur, & signi qualitatis. idem nanq; est solum positum, affirmationem efficit, cum negatiuo aduerbiu, negationem. At si sint propositiones quæ differentias secum babeant quantitatum, ut sunt uniuersales ac particulares, eadem uis permanet terminorum: omnis enim ac nullus, & quidam, terminis non annumerantur, sed enunciationum significant quantitatem. Atque ideo recte quod subiicitur ac prædicatur termini nũcupati sunt, quoniam in eos tantum resoluitur propositio. Cetera enim quæ simplicibus enunciationibus adiunguntur, aut qualitaté propositionum retinent, aut quantitatem significant.

Categoricarum propositionum diuisio, in disperatas & participantes: harumq; contrariarum & subcontrariarum conditiones. Cap. III.

Propositionum uero simplicium aliæ sunt, quæ in nulla parte conueniunt, ut Plato philosophus est, & uirtus bona est: utræque enim aliud quiddam de alio prædicant, nec habent aliquid in proponendi ratione commune. illa enim Platonem philosophum dicit, illa uirtutem bonam esse pronunciat. Aliæ uero sunt quæ aliqua terminorum participatione iunguntur. id autem duobus fieri modis potest, aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem uero ordine duplici modo, si uel simplices terminos in utrisque constituas, uel si per oppositionem fiat participatio terminorum, quod tribus neque amplius continget modis. nam uel prædicato, uel subiecto, uel utrisque terminis negatio copulatur. Ordinis etiam commutatione conueniunt duobus modis, aut enim per simplicem terminorum prædicationem, aut per eorundem terminorum oppositionem. Hæc quoque oppositio terminorum triplicem recipit modum, cũ negatio uel prædicato, uel subiecto, uel utrisq; coniungitur. Illæ uero quæ altero termino participant sunt tribus modis uel cũ in una propositione quod prædicatur in altera subiectum est. uel cum idem in utrisque prædicatur, uel cum idem in utrisque subiectus est. Et quoniam omnium sibimet conuenientium propositionum ordinatissimam fecimus diuisionem, nunc de singulis quibusque tractemus: ac primum de ea propositionum conuenientia quæ cum utrisque participet terminis, participandi tamen ordinem seruent: ea est huiusmodi, omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est. utraque enim propositio hominem subiicit, & prædicat sapienté & cum utroque termino congruant, sunt tamen diuersæ, quoniam hæc affirmatio est, illa negatio, & hoc quidem exempli gratia dictum sit; plenius uero fiet de tali participatione tractatus hoc modo. Cunctarum simplicium propositionum differentias, uel in qualitate, uel in quantitate sitas esse ostendimus: in quantitate, cum uniuersaliter pronunciat uel particulariter; uel indefinite, uel singulariter proferuntur: in qualitate uero, cum hæ quidem affirmatiuæ sunt, illæ uero negatiuæ Si igitur quatuor illas, duabus his aggregemus, fiunt mistæ cum utrisque octo differentiæ, quæ simul qualitatem quantitatemque contineant. Sunt autem mistæ hæ, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, affirmatio indefinita, negatio indefinita affirmatio singularis, negatio singularis. Quarum quidem indefinitas singularesque segregamus, & de uniuersalibus ac particularibus disseramus. Describatur ergo uniuersalis primam affirmatio, omnis homo iustus est: cuius aduersum teneat locum negatiua propositio uniuersalis, nullus homo iustus est. item sub uniuersali affirmatione ponatur particularis affirmatio, quidam homo iustus est: hanc aduersa fronte respiciat, sitque uniuersali negatiuæ supposita particularis negatio, quidam homo iustus non est.

Vniuersalis affirmatio	Vniuersalis negatio
Omnis homo iustus est	Nullus homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo iustus non est
Particularis affirmatio	Particularis negatio

Harum igitur, affirmatio atq; negatio uniuersalis qualitate quidem discrepant, sed quantitate concordant. nam quòd hæc quidem affirmatio est, illa uero negatio, sunt in qualitate diuersæ: quia uero utraque uniuersalis est, quantitate conueniunt. Harum igitur uel utrasque falsas. uel unam ueram, alteram falsam accipere possibile est, utræque autem simul ueræ nequeunt inueniri: nam in proposita descriptione, affirmatio quæ est, omnis homo iustus est, & negatio quæ est, nullus homo iustus est, cum utræque sint uniuersales, neutra tamen est uera. At si sit affirmatio, omnis homo animal est, atque uniuersaliter denegetur ita, nullus homo animal est, uel ita, omnis homo lapis est, nullus homo lapis est, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. Atque ideo quoties ea prædicantur quæ & conuenire subiecto, & ab eo ualeant segregari, & uniuersaliter illa confirmat, & hęc denegat, utrasque falsas contingit, uelut superius positis declaratur exemplis. iustitia enim cum esse in hominibus possit, non tamen ita hominibus inhæsit, ut ab eis separari nullo modo queat: atque ideo quia neq; omnis homo iustus est, neq; omnis homo iustus non est, contingit utrasque mentiri. At si tale sit quod a subiecto abstrahi separarique non possit, uel quod nunquam possit euenire subiecto, & quæ uniuersaliter affirmatiua est, uniuersaliter abnuatur, euenit uni ueritatem, alteri semper adesse mendacium, sed ita; ut si a subiecto quod prædicatur non potest segregari, uera sit semper affirmatio; falsa negatio. At si quod euenire non potest prædicatur, affirmatio quidem falsa sit, sed uera sit negatio: quoniam animal non potest ab homine segregari, quæ hominem animal esse confirmat, uera est, falsa uero illa quæ denegat. Item si quod non potest fieri prædicetur, fiatq; affirmatio, omnem hominé esse lapidem, idque aduersa propositio neget, nullumque hominem lapidem esse concedat, negatio quidem ueritati; affirmatio autem iuncta est mendacio. Simul autem ueras esse affirmationem uniuersalem, uniuersalemq; negationem nulla poterunt exempla monstrare. atque ideo uniuersalis quidem affirmatio uniuersalisque negatio contrariæ dicuntur. nam ut in contrariis aliquid medium continentibus potest neutrum inesse subiecto, ut corpus neque nigrum sit neque album, quoniam est quod præter ea esse possit, ut rubrum. itemque in contrariis medietate carentibus necesse est alterum semper inesse subiecto, ut omne animal aut dormit aut uigilat, quoniam inter dormire ac uigilare nihil medium est. ut autem simul atque in eodem utraque contraria reperiantur, fieri nequit, ita etiam in uniuersalibus affirmatione ac negatione, ut utræq falsæ sint, exemplo contrariorum aliquid medium claudunt, uel altera uera, falsa uero altera. sicut in contrarijs quæ medio carent, fieri posse manifestum est. sed impossibile est, ut utriusque sententia in ueritate conueniat sicut nulla contraria simul esse patiuntur. Atq; ideo uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio contrariæ nominantur. Hæ igitur non eam uim ipsa semper aduersitate conseruant, ut eis sit perpetua atque inconciliata discordia: nec se semper inuicem perimunt, quæ cum sententia dissideant, communi tamen falsitate concordant. Si igitur earum una summota sit, non necesse est. ut esse altera consequatur, fieri enim potest ut neutra sit. uelut si omnem iustum esse hominem destruat, non est consequens ut nullus homo sit iustus. Quæ autem sub his propositionibus collocantur, id est particularis affirmatiua atque negatio, subcontrariæ nomen habent, ideirco quòd uniuersalitati particulare commune subiectum est, cum igitur uniuersales intelliguntur esse contrariæ, sub contra-

contrarias esse necesse est, quæ sub uniuersalibus contrariis collocantur. Horum quoque quantitas est eadem, quoniam utræque sunt particulares: diuersa qualitas intelligitur, quoniam affirmatio hæc est, illa uero negatio: sed quanquam contrariis uideantur esse subiectæ, conuerso tamen modo particulares in ueritate sibimet, non in falsitate consentiunt: nam ut hæc uerum, falsum illa pronunciet atque utræque sint ueræ, facile propositis declaratur exemplis: ut uero utræque falsæ sint, non potest inueniri. Nam si quod neque separari, neque possit adesse subiecto, alterutra enunciet propositio; una est ueritati, altera cognata mendacio. Et si quidem quod a subiecto separari non potest prædicetur, affirmatio sola ueritatis calculum tenet: at si quod subiecto impossibile adesse dicatur, sola obtinet negatio ueritatem. ut siquis enunciet quidam homo animal est, & alius neget, quidā homo animal non est: uel ita, quidam homo lapis est, quidam homo lapis non est, utraque affirmationum negationumque oppositio uerum inter se falsumque partitur. Sed in prioribus quidem affirmatio, in posterioribus autē uera negatio est. At si quod euenire quidem possit, sed a subiecto tamen aliquando ualeat segregari, affirmatio particularis, negatioque pronuncietur, utrasq; ueras esse necesse est, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est: ut uero utræque falsæ sint, nulla poterunt exempla congruere. Quocirca ne istæ quidem, quas subcontrarias appellamus, semper sese inuicem perimunt, quandoquidem aliquoties in ueritate concordant,

Contradictoriarum & subalternarum propositionum examen in quacunq; materia. Cap. IIII.

At si omnibus differentiis dissidentes, ac se inuicem destruentes inuenire conemur, respiciendæ sunt angulares. hæ uero sunt uniuersalis affirmatio, & negatio particulares, uel uniuersalis negatio, & affirmatio particularis: his enim tanta inter se discordia manifesta est, ut neq; in falsitate unquā, neque in ueritate conueniant; semperq; necesse est cum affirmatio sit uera, negationem esse mendacem, cum negationi adsit ueritas, affirmationi esse propriam falsitatem. Ac primum cum geminas esse propositionum differentias dixerimus, in qualitate scilicet & quantitate, harum & qualitas diuisa esse probatur & quantitas: nam quod hæc affirmatio est, illa negatio, in qualitate dissent sit, quod uero hæc uniuersalis, illa particularis, quātitate discordāt: item neque in falsitate, neq; in ueritate unquam poterunt cōuenire, siue enim de his quæ a subiecto abesse non possunt, unam semper ueram esse necesse est, alteram, falsam. nam si talis terminus prædicatur, ut eum uel adesse subiecto, uel non adesse contingat, uniuersales semper falsæ sunt, particulares ueræ sunt: siquis enim ita proponat. omnis homo iustus est, atque alius neget, quidam homo iustus non est, uniuersalis affirmatio falsa est, particularis est uera negatio. Similiter autem siquis ita pronunciet, nullus homo iustus est, uniuersalis negationis falsa, particularis affirmationis uera sententia est: ita in his quæ uel adesse subiecto uel abesse cōtingant, uniuersales falsitati coniunctæ sunt, particulares obtinent ueritatem. At si tales termini sint, qui separari atque a subiecto diuidi nequeant, siue illa sit uniuersalis, siue particularis, hærebit semper affirmationi ueritas, negationi mendacium. ut siquis uniuersaliter enunciet, omnem hominem esse animal, aliusque particulariter neget, quendam hominē non esse animal, affirmatio uniuersalis uerum loquitur, particularis negatiuæ falsa sententia est. Item siquis uniuersaliter negando proponat, nullum hominem esse animal, particularem affirmationem ueritas sequitur, hæret uniuersalis negatio falsitati. Quod si sint quæ prædicantur, ut nunquam possint adesse subiecto seu illæ uniuersaliter seu particulariter proponantur, negationes ornat ueritas, affirmationes falsitas decolorat. Siquis enim confirmat dicens, omnem hominem lapidem esse, aliusque quendam hominem non esse lapidem respondeat, uniuersalem affirmationem falsitas, particularem negationem ueritas tenet. quod si ita quis uniuersaliter neget, nullus homo lapis est, & particulariter affirmet, quidam homo lapis est, uniuersali constat negatione ueritas; particularis affirmatio non caret falsitate. Quoquo igitur modo prædicata, uel subiecta mutaueris, si tamen uniuersalē affirmatiuam particulari negatiuæ, uel uniuersalem negatiuam particulari affirmatiuæ consertam a singulari consideratione committas, si hæc falsa, illam ueram esse contingit; & si hæc uera est, illam falsam necesse est inueniri, atque idcirco has inter se oppositas & contradictorias nuncupamus. Et hactenus quidem affirmationes & negationes aduersis intentionibus conferentes, quid in eis discordiæ ac diuersitatis esset, ostendimus. Nunc uniuersalem affirmationem particulari affirmatiuæ, & uniuersalem negationem particulari negatiuæ ad ueritatis falsitatisque conuenientiam comparemus: harum nanque inter se nulla discordia est, atque ideo non de earum dissensu, sed de consensu potius uidetur esse quærendum. Primum igitur uniuersalis affirmatio & particularis affirmatio subalternæ dicuntur, quoniam altera subiacet alteri idest particularis affirmatio uniuersali affirmationi supposita est atque subiecta, ueluti pars intra totius semper ambitum latet. idemque de uniuersali & particulari negatiua dicendum est: subalternæ enim uocantur, quod superior atque amplior uniuersalis negatio intra se particularem negationem claudit & continet. Hæ igitur tali ratione consentiunt. si enim uniuersales in ueritate præcedant, particulares ueras esse necesse est. ut siquis uniuersaliter affirmando proponat, omnem hominem animal esse, ea cum sit uera particularis sibi affirmationis ueritatem comitem trahit, ea uero est, quidam homo animal est: nam si uerum est omnem hominem esse animal, uerum est esse aliquem. Item siquis uniuersaliter enunciet, nullum hominem esse lapidem, & uerum dixerit, subiecta ei particularis negatio idem retinet, nec mētitur qui dixerit, quendam hominem lapidem non esse. ita igitur uniuersalibus affirmatione ac negatione uera dicentibus particularis affirmatio & negatio ueram uniuersalium sententiam consequuntur. At si uniuersales falsæ sint, non necesse est particulares uniuersalium consensu præbere mendacium ueluti in his uniuersalibus quæ proponunt, omnem hominem esse iustum, uel nullum hominem esse iustum, quæ cum una sit affirmatio, altera negatio, utræque sunt falsæ, sed eas particularium falsitas non ex necessitate consequitur, nam & quendam hominem esse iustum, quæ particularis est affirmatio, uere quis dixerit: atque ideo falsis uniuersalibus, particulares ueras esse non necesse est. quod enim uniuersalis affirmatio falsa dicatur, omnem hominem esse lapidem, errat particularis affirmatio, quæ proponit quendam hominem esse lapidem. at si uniuersalis negatio falsa proponatur, nullum hominem esse animal, non idcirco particularis erit uera negatio, si pronunciet quendam hominem non esse animal. Atque ideo uniuersalibus quidem in ueritate manentibus, particulares necesse est uniuersalium consentire ueritati. at si uniuersalibus falsitas inhærebit, particulares tum ueras tum etiam falsas esse possibile est: ueras quidem siquid tale prædicetur, quod adesse subiecto possit, & a subiecto ualeat separari: falsas esse utrasque affirmationem quidem particularem, si in eo sit uniuersalis falsa affirmatio, quod subiecto non potest conuenire: negationem particularem, si in eo uniuersalis negatio mentiatur, quod a subiecto non potest segregari, ut posita superius exempla declarant. Quod si ad ueritatis & falsitatis consequentiam particulares propositiones locum principem sortiantur, contraria eis uniuersales propositiones ratione conueniunt, nam si sint falsæ, particulares falsas esse necesse est, sin uero particulares ueræ sint, tum uniuersales ueræ sunt, tum etiam falsæ, nam si particularis affirmatio est falsa, quæ dicit, aliquem hominem esse lapidem, uniuersalis quoque affirmatio falsa est quæ proponit, omnem hominem esse lapidem. Item si particularis est falsa negatio quæ decernit, quendam hominem non esse animal, falsa erit uniuersalis negatio quæ nullum hominem animal esse contendit. At si particularis affirmatio uel negatio ueræ sunt, idque prædicatur quod a subiecto diuidi ac segregari queat affirmationem negationemq; uniuersales non est dubium posse mentiri, ut quoniam ueræ sint particulares quæ proponunt, quendam hominem esse iustum, & quendam hominem non esse iustum, his superpositas uniuersales falsas esse manifestum est, ut ea quæ dicit, omnis homo iustus est & nullus homo iustus est. At si quid tale affirmatio particularis pronunciet, quo subiectum carere non possit, uera erit superposita affirmatio uniuersalis, ut cum aliquis enunciat, quendam hominem esse animal,

non patitur. Sed quod æquale uel maius est, id semper de æquali, uel minore prædicatur. Has uero enunciationum partes, id est prædicatum atq; subiectum, terminos appellamus. Termini uero dicuntur quòd in eos postrema fit resolutio. Itaq; in singularibus uel indefinitis propositionibus duos terminos semper inuenimus, & uerbum quod propositionis determinet qualitatem, ut in propositione qua dicimus Socrates sapiens est, Socrates quidem ac sapiens terminos esse manifestum est, est uero uerbum non est terminus, sed designatio qualitatis, & qualis propositio sit negatiua an affirmatiua significat, & nunc quidem solo est uerbo propositioni accommodato facta est affirmatio. At si non, quod est aduerbiū negatiuum, esset adiunctum, ita diceretur, Socrates sapiens non est, atque hoc modo mutata qualitate fieret de affirmatione negatio est igitur & non est, non sunt termini, sed ut dictum est significatio qualitatis. Eadem omnia etiam in indefinita propositione conueniunt. q̃ si sint tales orationes, Socrates est, dies est: est ui gemina fungitur scilicet prædicati, est enim uerbum de Socrate & die prædicatur, & signi qualitatis. idem nanq; est solum positum, affirmationem efficit, cum negatiuo aduerbio, negationem. At si sint propositiones quæ differentias secum habeant quantitatum, ut sunt uniuersales ac particulares, eadem uis permanet terminorum: omnis enim ac nullus, & quidam, terminis non annumerantur, sed enunciationum significant quantitatem. Atque ideo recte quod subiicitur ac prædicatur termini nūcupati sunt, quoniam in eos tantum resoluitur propositio. Cetera enim quæ simplicibus enunciationibus adiunguntur, aut qualitatē propositionum retinent, aut quantitatem significant.

Categoricarum propositionum diuisio, in disperatas & participantes: harumq; contrariarum & subcontrariarum conditiones. Cap. III.

Propositionum uero simplicium aliæ sunt, quæ in nulla parte conueniunt, ut Plato philosophus est, & uirtus bona est: utræque enim aliud quiddam de alio prædicant, nec habent aliquid in proponendi ratione commune. illa enim Platonem philosophum dicit, illa uirtutem bonam esse pronunciat. Aliæ uero sunt quæ aliqua terminorum participatione iunguntur. id autem duobus fieri modis potest, aut enim ordine eodem, aut per ordinis commutationem. Eodem uero ordine duplici modo, si uel simplices terminos in utrisque constituas, uel si per oppositionem fiat participatio terminorum, quod tribus neque amplius continget modis. nam uel prædicato, uel subiecto, uel utrisque terminis negatio copulatur. Ordinis etiam commutatione conueniunt duobus modis, aut enim per simplicem terminorum prædicationem, aut per eorundem terminorum oppositionem. Hæc quoque oppositio terminorum triplicem recipit modum, cū negatio uel prædicato, uel subiecto, uel utrisq; coniungitur. Illæ uero quæ altero termino participant sunt tribus modis uel cū in una propositione quod prædicatur in altera subiectum est. uel cum idem in utrisque prædicatur, uel cum idem in utrisque subiectus est. Et quoniam omnium sibimet conuenientium propositionum ordinatissimam fecimus diuisionem, nunc de singulis quibusque tractemus: ac primum de eis propositionum conuenientia quæ cum utrisque participet terminis, participandi tamen ordinem seruent: ea est huiusmodi, omnis homo sapiens est, nullus homo sapiens est utraque enim propositio hominem subiicit, & prædicat sapientē & cum utroque termino congruant, sunt tamen diuersæ, quoniam hæc affirmatio est, illa negatio, & hoc quidem exempli gratia dictum sit; plenius uero fiet de tali participatione tractatus hoc modo. Cunctarum simplicium propositionum differentias, uel in qualitate, uel in quantitate sitas esse ostendimus: in quantitate, cum uniuersaliter pronunciat uel particulariter; uel indefinite, uel singulariter proferuntur: in qualitate uero, cum hæ quidem affirmatiuæ sunt, illæ uero negatiuæ. Si igitur quatuor illas, duabus his aggregemus, fiunt mistæ cum utrisque octo differentiæ, quæ simul qualitatem quantitatemque contineant. Sunt autem mistæ hæ, affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis, negatio particularis, affirmatio indefinita, negatio indefinita affirmatio singularis, negatio singularis. Quarum quidem indefinitas singularesque segregamus, & de uniuersalibus ac particularibus disseramus. Describatur ergo uniuersalis primum affirmatio, omnis homo iustus est: cuius aduersum teneat locum negatiua propositio uniuersalis, nullus homo iustus est. item sub uniuersali affirmatione ponatur particularis affirmatio, quidam homo iustus est: hanc aduersa fronte respiciat, sitque uniuersali negatiuæ supposita particularis negatio, quidam homo iustus non est.

Vniuersalis affirmatio	Vniuersalis negatio
Omnis homo iustus est	Nullus homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo iustus non est
Particularis affirmatio	Particularis negatio

Harum igitur, affirmatio atq; negatio uniuersalis qualitate quidem discrepant, sed quantitate concordant. nam quòd hæc quidem affirmatio est, illa uero negatio, sunt in qualitate diuersæ: quia uero utraque uniuersalis est, quantitate conueniunt. Harum igitur uel utrasque falsas, uel unam ueram, alteram falsam accipere possibile est, utræque autem simul ueræ nequeunt inueniri: nam in proposita descriptione, affirmatio quæ est, omnis homo iustus est, & negatio quæ est, nullus homo iustus est, cum utræque sint uniuersales, neutra tamen est uera. At si sit affirmatio, omnis homo animal est, atque uniuersaliter denegetur ita, nullus homo animal est, uel ita, omnis homo lapis est, nullus homo lapis est, unam ueram, alteram falsam esse necesse est. Atque ideo quoties ea prædicantur quæ & conuenire subiecto, & ab eo ualeant segregari, & uniuersaliter illa confirmat, & hęc denegat, utrasque falsas contingit, uelut superius positis declaratur exemplis. iustitia enim cum esse in hominibus possit, non tamen ita hominibus inhæsit, ut ab eis separari nullo modo queat: atque ideo quia neq; omnis homo iustus est, neq; omnis homo iustus non est, contingit utrasque mentiri. At si tale sit quod a subiecto abstrahi separarique non possit, uel quod nunquam possit euenire subiecto, & quæ uniuersaliter affirmatiua est, uniuersaliter abnuatur, euenit uni ueritatem, alteri semper adesse mendacium, sed ita; ut si a subiecto quod prædicatur non potest segregari, uera sit semper affirmatio; falsa negatio. At si quod euenire non potest prædicatur, affirmatio quidem falsa sit, sed uera sit negatio: quoniam animal non potest ab homine segregari, quæ hominem animal esse confirmat, uera est, falsa uero illa quæ denegat. Item si quod non potest fieri prædicetur, fiatq; affirmatio, omnem hominē esse lapidem, idque aduersa propositio neget, nullumque hominem lapidem esse concedat, negatio quidem ueritati, affirmatio autem iuncta est mendacio. Simul autem ueras esse affirmationem uniuersalem, uniuersalemq; negationem nulla poterunt exempla monstrare. atque ideo uniuersalis quidem affirmatio uniuersalisque negatio contrariæ dicuntur. nam ut in contrariis aliquid medium continentibus potest neutrum inesse subiecto, ut corpus neque nigrum sit neque album, quoniam est quod præter ea esse possit, ut rubrum. itemque in contrariis medietate carentibus necesse est alterum semper inesse subiecto, ut omne animal aut dormit aut uigilat, quoniam inter dormire ac uigilare nihil medium est. ut autem simul atque in eodem utraque contraria reperiantur, fieri nequit, ita etiam in uniuersalibus affirmatione ac negatione, ut utræq falsæ sint, exemplo contrariorum aliquid medium claudunt, uel altera uera, falsa uerò altera, sicut in contrarijs quæ medio carent, fieri posse manifestum est. sed impossibile est, ut utriusque sententia in ueritate conueniat sicut nulla contraria simul esse patiuntur. Atq; ideo uniuersalis affirmatio uniuersalisq; negatio contrariæ nominantur. Hæ igitur non eam uim ipsa semper aduersitate conseruant, ut eis sit perpetua atque inconciliata discordia: nec se semper inuicem perimunt, quæ cum sententia dissideant, communi tamen falsitate concordant. Si igitur earum una summota sit, non necesse est ut esse altera consequatur, fieri enim potest ut neutra sit. uelut si omnem iustum esse hominem destruat, non est consequens ut nullus homo sit iustus. Quæ autem sub his propositionibus collocantur, id est particularis affirmatiua atque negatio, subcontrariæ nomen habent, idcirco quòd uniuersalitati particulare commune subiectum est, cum igitur uniuersales intelliguntur esse contrariæ, sub

contra-

contrarias esse necesse est, quæ sub uniuersalibus contrariis collocantur. Horum quoque quantitas est eadem, quoniam utræque sunt particulares: diuersa qualitas intelligitur, quoniam affirmatio hæc est, illa uero negatio: sed quanquam cõtrariis uideantur esse subiectæ, conuerso tamen modo particulares in ueritate sibimet, non in falsitate consentiunt: nam ut hæc uerum, falsum illa pronunciet atque utræque sint ueræ, facile propositis declaratur exemplis: ut uero utræque falsæ sint, non potest inueniri. Nam si quod neque separari, neque possit adesse subiecto, alterutra enunciet propositio; una est ueritati, altera cognata mendacio. Et si quidem quod a subiecto separari non potest prædicetur, affirmatio sola ueritatis calculum tenet: at si quod subiecto impossibile adesse dicatur, sola obtinet negatio ueritatem. ut siquis enunciet quidam homo animal est, & alius neget, quidã homo animal non est: uel ita, quidam homo lapis est, quidam homo lapis non est, utraque affirmationum negationumque oppositio uerum inter se falsumque partitur. Sed in prioribus quidem affirmatio, in posterioribus aũt uera negatio est. At si quod euenire quidem possit, sed a subiecto tamen aliquando ualeat segregari, affirmatio particularis, negatioque pronuncietur, utrasq; ueras esse necesse est, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est: ut uero utræque falsæ sint, nulla poterunt exempla congruere. Quocirca ne istæ quidem, quas subcontrarias appellamus, semper sese inuicem perimunt, quandoquidem aliquoties in ueritate concordant,

Contradictoriarum & subalternarum propositionum examen in quacunq; materia. Cap. IIII.

AT si omnibus differentiis dissidentes, ac se inuicem destruentes inuenire conemur, respiciendæ sunt angulares. hæ uero sunt uniuersalis affirmatio, & negatio particulares, uel uniuersalis negatio, & affirmatio particularis: his enim tanta inter se discordia manifesta est, ut neq; in falsitate unquã, neque in ueritate conueniant; semperq; necesse est cum affirmatio sit uera, negationem esse mendacem, cum negationi adsit ueritas, affirmationi esse propriam falsitatem. Ac primum cum geminas esse propositionum differentias dixerimus, in qualitate scilicet & quantitate, harum & qualitas diuisa esse probatur & quantitas: nam q hæc affirmatio est, illa negatio, in qualitate dissentiunt, q uero hæc uniuersalis, illa particularis, quãtitate discordãt: item neque in falsitate, neq; in ueritate unquam poterunt cõuenire, siue enim de his quæ a subiecto abesse non possunt, unam semper ueram esse necesse est, alteram, falsam. nam si talis terminus prædicatur, ut eum uel adesse subiecto, uel non adesse contingat, uniuersales semper falsæ sunt, particulares ueræ sunt: siquis enim ita proponat. omnis homo iustus est, atque alius neget, quidam homo iustus non est, uniuersalis affirmatio falsa est, particularis est uera negatio. Similiter autem siquis ita pronunciet, nullus homo iustus est, uniuersalis negationis falsa, particularis affirmationis uera sententia est: ita in his quæ uel adesse subiecto uel abesse cõtingant, uniuersales falsitati coniunctæ sunt, particulares obtinent ueritatem. At si tales termini sint, qui separari atque a subiecto diuidi nequeant, siue illa sit uniuersalis, siue particularis, hærebit semper affirmationi ueritas, negationi mendacium. ut siquis uniuersaliter enunciet, omnem hominem esse animal, aliusque particulariter neget, quendam hominẽ non esse animal, affirmatio uniuersalis uerum loquitur, particularis negatiuæ falsa sententia est. Item siquis uniuersaliter negando proponat, nullum hominem esse animal, particularem affirmationem ueritas sequitur, hæret uniuersalis negatio falsitati. Quod si sint quæ prædicantur, ut nunquam possint adesse subiecto seu illæ uniuersaliter seu particulariter proponantur, negationes ornat ueritas, affirmationes falsitas decolorat. Siquis enim confirmat dicens, omnem hominem lapidem esse, aliusque quendam hominem non esse lapidem respondeat, uniuersalem affirmationem falsitas, particularem negationem ueritas tenet. q si ita quis uniuersaliter neget, nullus homo lapis est, & particulariter affirmet; quidam homo lapis est, uniuersali constat negatione ueritas; particularis affirmatio non caret falsitate. Quoquo igitur modo prædicata, uel subiecta mutaueris, si tamen uniuersalẽ affirmatiuam particulari negatiuæ, uel uniuersalem negatiuam particulari affirmatiuæ conferam a singulari consideratione commutatas, si hæc falsa, illam ueram esse contingit; & si hæc uera est, illam falsam necesse est inueniri, atque idcirco has inter se oppositas & contradictorias nuncupamus. Et hactenus quidem affirmationes & negationes aduersis intentionibus conferentes, quid in eis discordiæ ac diuersitatis esset, ostendimus. Nunc uniuersalem affirmationem particulari affirmatiuæ, & uniuersalem negationem particulari negatiuæ ad ueritatis falsitatisque conuenientiam comparemus: harum nanque inter se nulla discordia est, atque ideo non de earum dissensu, sed de consensu potius uidetur esse quærendum. Primum igitur uniuersalis affirmatio & particularis affirmatio subalternæ dicuntur, quoniam altera subiacet alteri idest particularis affirmatio uniuersali affirmationi supposita est atque subiecta. ueluti pars intra totius semper ambitum latet. idemque de uniuersali & particulari negatiua dicendum est: subalternæ enim uocantur, quod superior atque amplior uniuersalis negatio intra se particularem negationem claudit & continet. Hæc igitur tali ratione consentiunt. si enim uniuersales in ueritate præcedant, particulares ueras esse necesse est. ut siquis uniuersaliter affirmando proponat, omnem hominem animal esse, ea cum sit uera particularis sibi affirmationis ueritatem comitem trahit, ea uero est, quidam homo animal est: nam si uerum est omnem hominem esse animal, uerum est esse aliquem. Item siquis uniuersaliter enunciet, nullum hominem esse lapidem, & uerum dixerit, subiecta ei particularis negatio idem retinet, nec mẽtitur qui dixerit, quendam hominem lapidem non esse. ita igitur uniuersalibus affirmatione ac negatione uera dicentibus particularis affirmatio & negatio ueram uniuersalium sentẽtiam consequuntur. At si uniuersales falsæ sint, non necesse est particulares uniuersalium consensu præbere mendacium uelut in his uniuersalibus quæ proponunt, omnem hominem esse iustum, uel nullum hominem esse iustum. quæ cum una sit affirmatio, altera negatio, utræque sunt falsæ, sed eas particularium falsitas non ex necessitate consequitur, nam & quendam hominem esse iustum, quæ particularis est affirmatio, uere quis dixerit: atque ideo falsis uniuersalibus, particulares ueras esse non necesse est. quod enim uniuersalis affirmatio falsa dicatur, omnem hominem esse lapidem, errat particularis affirmatio, quæ proponit quendam hominem esse lapidem. at si uniuersalis negatio falsa proponatur, nullum hominem esse animal, non idcirco particularis erit uera negatio, si pronunciet quendam hominem non esse animal. Atque ideo uniuersalibus quidem in ueritate manentibus, particulares necesse est uniuersalium consentire ueritati. at si uniuersalibus falsitas inhærebit, particulares tum ueras tum etiam falsas esse possibile est: ueras quidem siquid tale prædicetur, quod adesse subiecto possit, & a subiecto ualeat separari: falsas esse utrasque affirmationem quidem particularem, si in eo sit uniuersalis falsa affirmatio, quod subiecto non potest conuenire: negationem particularem, si in eo uniuersalis negatio mentiatur, quod a subiecto non potest segregari, ut posita superius exempla declarant. Quod si ad ueritatis & falsitatis consequentiam particulares propositiones locum principem sortiantur, contraria eis uniuersales propositiones ratione conueniunt; nam si sint falsæ, particulares falsas esse necesse est, sin uero particulares ueræ sint, tum uniuersales ueræ sunt, tum etiam falsæ, nam si particularis affirmatio est falsa, quæ dicit, aliquem hominem esse lapidem, uniuersalis quoque affirmatio falsa est quæ proponit, omnem hominem esse lapidem. Item si particularis est falsa negatio quæ decernit, quendam hominem non esse animal, falsa erit uniuersalis negatio quæ nullum hominem animal esse contendit. At si particularis affirmatio uel negatio ueræ sint, idque prædicatur quod a subiecto diuidi ac segregari queat affirmationem negationemq; uniuersales non est dubium posse mentiri. ut quoniam ueræ sunt particulares quæ proponunt, quendam hominem esse iustum, & quendam hominem non esse iustum, his superpositas uniuersales falsas esse manifestum est, ut ea quæ dicit, omnis homo iustus est & nullus homo iustus est. At si quid tale affirmatio particularis pronunciet, quo subiectum carere non possit. uera erit superposita affirmatio uniuersalis, ut cum aliquis enunciat, quendam hominem esse animal,

huic uniuersalis affirmatio in ueritate consentit, quæ est omnis homo animal est. At si quid particularis negatio tale proponat, quod subiecto nequeat inhærere, ueritatem particularis negationis uniuersalis negatiuæ ueritas necesse est cōsequatur, ut cum aliquis dicit, quendam hominem lapidem non esse, consonat uniuersalis ueritas propositionis, quæ nullum hominem lapidem esse pronunciat, quo fit ut præcedentibus quidem uniuersalibus ueris, particulares ueras esse necesse sit, præcedentibus uero in falsitate particularibus, uniuersalium ueritas non subsequatur. Manentibus uero uniuersalibus falsis, particulares mendacium dicere non sit necesse, sicut ne uera quidem particularibus proponentibus, ueram uniuersalium necesse est esse sententiam, & hoc quidē exempla docuerunt: ut autem firma demonstratione clarescat, utilis ad euidentiam rerum descriptio proponatur.

Vniuersalis affirmatio. Contrariæ. Vniuersalis negatio
Hæ tum diuidunt uerum & falsum,
tum falsæ sunt utræq;, ueræ nunquā
Subalternæ
Falsa particulari, falsa est uniuersalis, sed non conuertitur.
Vera uniuersali, uera est particularis, sed non conuertitur.
Hæ semper diuidūt uerum & falsum
Hæ semper diuidunt uerū & falsum
Falsa particulari, falsa est uniuersalis, sed non conuertitur.
Vera uniuersali, uera est particularis, sed non conuertitur.
Subalternæ
Hæ tum diuidunt uerum & falsum,
tum ueræ sunt utræq;, falsæ nunquā
Particularis affirmō. Subcontrariæ. Particularis negatio.

Ex his ergo quæ superius dicta sunt, intelligi potest, contrarias quidem uel uerum inter se falsumq; diuidere, uel simul posse mentiri, ueras simul esse non posse. Subcontrarias uero, uel utrasq; ueras esse, uel alteram ueram, alteram falsam, nunquam tamen simul proferre mendacium. Angulares autem neq; in ueritate nunquam, neq; in mendacio consonare, sed uni semper ueram, alteri semper falsam esse sententiam. Nunc demonstrandum est uniuersalibus ueris particulares non posse mentiri, falsis autem uniuersalibus, posse particulares non falsa proferre. Dico enim si uniuersalis affirmatio sit uera, particularem quoque affirmationem ueram futuram, nam si falsa est, erit uera quæ particulari affirmationi opponitur uniuersalis negatio, sed posita est uera affirmatio uniuersalis, hoc igitur modo utrasque simul ueras esse cōtingit, affirmationem scilicet uniuersalem, uniuersalemq; negationem, quod euenire non posse monstratum est, non igitur fieri potest, ut affirmatiua uniuersali uera proposita, particularis affirmatio mentiatur. Rursus si uera est uniuersalis negatio particularem quoq; negationem ueram esse concedo, nam si falsam quis dixerit, uniuersalem affirmationem, quæ est ei opposita, ueram necessario esse fatebitur, at si uniuersalis negatio uera esse proposita est, simul igitur uniuersales negationem & affirmationem ueras esse contingit, quod fieri non posse superius posita exempla docuerunt. At si falsa est uniuersalis affirmatio, particularis uel falsum poterit enunciare, uel uerum, quo posito nihil impossibile comitatur, siue enim falsa sit, erit uera negatio uniuersalis, seu uera illa sit, uniuersalem negationem falsitas obtinebit. Quo fit ut falsa uniuersali affirmatione, uniuersalis negatio, tum ei falsitate consonet, tum ab ea ueritate discordet, quod non esse impossibile superioribus docetur exemplis. Eodem quoq; modo & si uniuersalis negatio falsa sit, particularem negationem uel ueram uel falsam esse possibile est, neq; iccirco aliquid sequitur incongruum. Particulari nanque negatione uera uniuersalis affirmatio mentietur, eadem falsa, uerum uniuersalis affirmatio pronunciat, quo fit ut falsa uniuersali negatione proposita, affirmationem uniuersalem tum ueram, tum falsam rationis demonstret euentus, quod impossibile non est. Rursus si particulares falsæ sunt, uniuersalis quoq; falsitas sequitur: nam si particularis affirmatiua pronunciet mendacium, uniuersali quoq; affirmationi falsitas inhærebit. nam si hæc uera est, falsa erit ei opposita negatio particularis, sed affirmationem particularem constituimus esse mendacem, simul igitur particularis affirmatio & negatio falsa sunt. quod esse inconueniens præcedens tractatus declarauit. Item si particularis negatio falsa dicatur, uniuersalis quoque negationis falsitas consonabit. nam si negatio uniuersalis uera est, falsa est opposita, quæ est affirmatio particularis, quo modo utrasque particularis affirmationem scilicet ac negationem simul falsas esse contingit. quod fieri non posse prædiximus. At si uera sit affirmatio particularis, falsa uel uera uniuersalis affirmatio esse potest, sed si falsa sit, particularem negationem ueram esse necesse est, si uera sit, habebit particularis negatiua mendacium. Sed cum uera sit affirmatio particularis, negationem particularem uel falsam esse uel ueram nihil est impossibile. Rursus si negatio particularis teneat ueritatem, uniuersalis negatio uel ueritatem tenere potest, uel proferre mendacium. Nam si uera est, oppositam affirmationem particularem falsam esse manifestum est: falsa est, ueritatem particularis affirmatiua custodiet. quo fit ut si particularis negatio teneat ueritatem, affirmatio particularis uera uel falsa sit, quorum neutrum impossibile non esse præmissa docuerunt, atque hæc quidem de uniuersalibus dicta sufficiant.

De indefinitis & singularibus propositionibus, & quæ sint obseruanda, si oppositas conficere uolumus. Cap. IIII.

NVnc de indefinitis ac singularibus differamus, quarum quidem indefinitæ sunt, quibus nulla significatio determinationis adiungitur, sed præter uniuersalis & particularis intelligentiam quantitatis proferuntur, ut homo iustus non est, quibus tametsi (ut dictum est) nulla significatio determinationis adiungitur, uim tamen obtinent particularium propositionum. nanque ut illæ, quas subcontrarias in priori descriptione signauimus alias, quidem inter se uerum falsumque distribuunt, alias quidem inuicem ueritate conspirant, nunquam tamen simul uidentur posse mentiri: ita etiam indefinitæ, siquidem tale est quod enūciat, quod subiecto semper inesse necesse sit, affirmatio est uera, falsa negatio, ut in his propositionibus, homo animal est, homo animal non est, at si id in indefinitis propositionibus efferatur quod subiecti natura non suscipit, negatio quidem uera est, sed affirmatio iuncta est falsitati, ut si quis dicat, homo lapis est, homo lapis non est, ut uero utræque in pronuncianda falsitate consentiant, non potest inueniri. Eædem tamen ab uniuersalibus affirmatiuis, atque negatiuis, ita dissentiunt, ut quoquomodo subiecta permutes, una semper ueritatis, altera sit semper plena mendacij. Exemplum uero huiusmodi prædicati quod subiecto semper inhæreat, hoc est, omnis homo animal est, homo animal nō est, nullus homo animal est, homo animal est. Hic indefinitæ ui eadem funguntur qua & particularis. Huius uero quod nunquam inhæret, hoc est, omnis homo lapis est, homo lapis nō est. Nullus homo lapis est, homo lapis est, in his quoq; indefinitæ uniuersalibus oppositæ per unamquamque oppositionem unam ueram, falsam alteram reddiderunt. Item eius quod suscipere subiecti natura ualeat & possit amittere. Omnis homo iustus est, homo iustus non est. Nullus homo iustus est, homo iustus est. in his etiam indefinitæ particularibus immutatæ sunt, quæ uniuersalibus obiectæ per unamquamq; propositionum aduersitatem, uni semper uerū, alteri diuisere mendacium. Præterea quoquo modo terminorum exempla ponantur, si affirmationes affirmationibus, negationes negationibus comparemus, uniuersalibus ueris, indefinitarum ueritas prouenit. ut cum ueræ sunt, omnem hominem esse animal, & nullum hominem esse lapidem, constat ueritas indefinitis quæ proponunt, & hominem animal esse, & hominem lapidem non esse. At si uniuersalium falsitas antecedat indefinitarum uel ueritas, uel mendaciū uariabit, hoc modo. Falsa enim est uniuersalis enunciatio quæ proponit omni-

nit omnem hominē esse iustum, sed ea quę dicit, hominem esse iustum, tenet in humanæ naturæ parte ueritatem. Nam si non habet omnis homo iustitiam, cum tamen aliquis habeat, uere dici potest, hominem esse iustum. Item cum proponitur uniuersaliter, Nullus homo iustus est, falsum est. At si id indefinite denegetur, a ueritate non discrepat. Nam cum sit aliquis homo non iustus, non mentietur qui pronunciauerit, hominem non esse iustum. Item cum sit falsa quæ uniuersaliter affirmat dicens, omnem hominem esse lapidem, falsa est quæ idem indefinita enunciatione cōfirmat dicens, hominem esse lapidem. Rursus cum sit falsa negatio per quā proponitur, nullum hominem esse animal, falsa est indefinita negatio quæ pronunciat, hominem non esse animal. Hic quoque particularium similitudo seruata est. Nam in subalternis uera uniuersalitas, ueritatem particularitatis trahebat, Falsa uero uniuersalitas nec ueritatis nec mendacij necessitatem particularibus afferebat. Eadem omnia uniuersalium atque indefinitarum collatione proueniunt. Rursus si indefinitas primum falsas constet, uniuersales quoque necesse est esse mēdaces, ut si falsum sit esse hominem iustum, falsum erit omnem hominem esse iustum, quandoquidem non capit ueritatem, si iustus uel unus homo non fuerit. Item si indefinita negatio mentiatur, uerum uniuersalis negatio non habebit uelut si falsa sit ea quæ dicit, hominem nō esse iustum, quandoquidem non potest uniuersaliter ab homine denegari, si uel uni hominum probabitur adesse iustitia. At si indefinitæ sententiam ueritatis obtineant, uniuersales, tum ueras, tum eueniet esse mendaces. uelut cum dicimus hominem esse iustum, uerū est, est. n. homo qui iustitia non careat, huius uniuersalis negatio mētietur, cum quis dixerit nullum hominē esse iustū. At si id affirmabitur indefinite quod a subiecto diuelli secernique non possit, uera nihilominus erit affirmatiua quæ proponit, omnem hominem esse animal. At si id quod subiecti naturam non recipit, proponit indefinita negatiua, uelut si dicat hominem lapidem nō esse, nihil ab eius ueritate uniuersalis negatiua dissentiet, ut ea quæ nullum hominem lapidem esse proponit. nihil igitur dubium est indefinitas particularibus esse consimiles, eademq; uim ueritatis, ac falsitatis significationibus obtinere, de quibus sufficienter dictum est. Nunc de singularibus explicemus quæ, nihil superioribus similes extant. Illæ nanque quoniam constituebant uniuersale subiectum, de quo prædicatum terminum dicerent, iccirco suscipiebant etiam differentias quantitatis. Nam quod uniuersale est, & uniuersaliter, & particulariter, & indefinite poterit pronunciari. At hæ quæ unum aliquid ponunt, singulariter atque indiuidue, differentias quantitatis habere non possunt. atq; ideo sola in eius relinquitur discrepantia, qualitatis quod hæc quidē affirmatio, illa uero negatio, est. Sēper igitur inter se affirmatio & negatio singularis, uerum falsumq; distribuent, si non cetera impediant quæ sensum in alias atque in alias significationes solent deflectere ac detorquere. Cum uero unum atque idem prædicatum atque subiectum in affirmatione & negatione constiterit, uno eodemque sumptum tempore, uno eodemq; prolatum modo, ad unam atque idem relatum, de una atq; eadem, parte propositum, necesse est ex his unam semper esse uerā, alteram semper esse falsam. Nam siue æquiuocos terminos sumant, siue non ad idem tēpus procedant, siue alius utrisque insit modus, siue ad alias partes, uel ad aliquid aliud referantur, ueras utrasque esse contingit. Age enim æquiuocum terminum sumat affirmatio, dicatque Cato Uticæ se peremit: negetque negatio, Cato se Uticæ non peremit. Hic igitur utræque sunt ueræ, quoniam Cato æquiuocum est. Nanque Cato prætorius Uticæ sibi manus intulit. Cato uero censorius minime. Item proponatur affirmatiua huc modo. Nocte lucet: negatio respondeat, nocte non lucet. Hic igitur lucere æquiuocum est, Atq; ideo nihil impedit quo minus utræq; in ueritate permaneant. Affirmatio nanque cum dicit lucere nocte, Lunæ loquitur lucem. Illa uero cūm negat, de Solis luce significat. Hic igitur æquiuocum prædicatum utrasque uerum conseruare permisit. Item siquis de Socrate proponat dicens, Socrates sedet, atque alius neget. Socrates non sedet: utræque ueræ esse queunt, si ad diuersa tempora referantur. Potest enim nunc quidem Socrates sedere, alio uero tempore non sedere. Rursus siquis humani oculi colorem nigrū esse confirmet, aliusq; nigrum non esse contendat utriq; uerum loquentur, si ad singulas oculi partes affirmatio negatioq; referantur. Nam quod circa eam est qui medius pupulam tenet, album est, ipse uero orbis niger uisitur. Rursus si de Socrate inter duos locato quis dixerit Socrates dexter est, aliusque respondeat Socrates dexter non est, utrisque constare ueritas potest. Ad eum qui eum sinistra Socratis est, dexter est. Ad eum uero cuius læuo lateris parti Socratis dextra coniungitur, dexter non est. Item siquis ouū animal esse constituat, aliusque ouum animal esse neget, utræque a ueritate nō dissonant. Nanq; ouum potestate animal est, actu animal non est. Ita igitur inter se singularium subiectorū propositiones uerum falsumq; distribuent, ut nam ueritatem necesse sit habere, alteram mendacium. Si neque quod subiectum est, neque quod prædicatū, aliqua sit æquiuocatione confusum, ad idem tempus, ad easdem partes, ad eundem modum, eademque rē, ad quam affirmatio retulit, ea quæ proponuntur in negatione adæquatur, ut siquis de Socrate pronūciet, Socrates caluus est, Socrates caluus non est. Si igitur de Socrate eodem affirmatio negatioque proponant: Si eandem caluicij significationem affirmatio simpleriter & negatio: Si eandem utræq; capitis partem loquantur: Si uel actum utræque, potestatemue significent: Si nulla diuersitate temporis erretur: Si non ad alium affirmatio, ad alium negatio referatur, una semper ueritati, coniuncta est, retinet semper altera falsitatem.

De propositionibus participantibus eisdem terminis, & eodem ordine, sed per oppositionem. Cap. VI.

QVoniam de ea conuenientia propositionum, quæ utrisque simplicibus terminis eodemq; ordine caperetur, explicui, nunc de ea participatione dicendum est quæ per oppositionem & utrosque terminos, & eundem ordinem seruat. hoc autem (ut dictum est) tribus contingere modis potest, aut enim prædicatus tantum, aut subiectus terminus, aut uterque cum negatione proponitur. Ac tum enunciatio, uel ab infinito subiecto, uel ab infinito prædicato, uel ab infinitis utrisq; consistit. Quoties enim nomini negatio subiungitur, nomen redditur infinitum. atq; ideo per oppositionem participatio fieri dicitur. Nomini enim simplici semper infinitum nomen opponitur, ut homo non homo, animal non animal, & cetera. Quæ cum ita sint, disponantur simplices, atq; ex earum natura ceteras colligamus. Primo igitur propositionum series describatur, ea scilicet quæ utrisque iungitur finitis, propositisque simplicibus, ita ex infinitis omnibus copulatarum propositionum ordo iungatur, ut affirmationes affirmationibus, negationes negationibus, aduersis frontibus collocentur.

Simplices	Ex utroque infinito
Habentia prædicatum maius semper inhærens	
Omnis homo rationalis est	Omnis non hō non rōnalis est
Nullus homo rationalis est	Nullus non hō non rōnalis est
Quida homo rationalis est	Quida non hō non rōnalis est
Quidam hō rōnalis non est	Quidā nō hō nō rōnalis nō est.
Habentia prædicatum separabile minus	
Omnis hō grāmaticus est	Omnis nō hō nō grāmaticus est
Nullus hō grāmaticus est	Nullus nō hō nō grāmaticus est
Quida hō gramaticus est	Quidā nō hō nō gramaticus est
Quidā hō grāmaticus ñ est	Quidā ñ hō ñ grāmaticus ñ est
Habentia prædicatum nunquam cohærens	
Omnis homo Lapis est	Omnis non homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam non homo non lapis est
Quidā homo lapis nō est	Quida non hō non lapis non est

Habentia prædicatum separabile maius

Omnis homo iustus est	Omnis nõ homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus non hõ non iustus est
Quidã homo iustus est	Quidam non hõ non iustus est
Quidam hõ iustus non est	Quidã non hõ nõ iustus nõ est.

Habentia prædicatum æquale semper cohæreos

Omnis homo risibilis est	Omnis non hõ non risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus nõ homo nõ risibilis est
Quidã homo risibilis est	Quidã nõ homo nõ risibilis est
Quidã homo risibilis nõ est	Quidã nõ hõ nõ risibilis nõ est

Harum igitur talis est consocianda falsitate uel ueritate proprietas, ut affirmationes quidem inter se uniuersales, particularesque negationes, uel in ueritate, uel in mendacio cõseruare queant, uel uerum inter se falsumque diuidere. Siquid enim de subiecto tale prædicetur, quod uel a subiecto nequeat segregari, ut ab homine rationabilitas: uel a subiecto quidem recedere queat, sed subiecti naturam non possit æquare, ut hominis grammaticus, unam ueram, alteram falsam esse proueniet. Nam qui dicit, omnis homo rationalis est, uerum loquitur, & qui dixerit, omnis non homo non rationalis est, mentietur. Diuinæ nanque substantiæ rationis quidem compotes sunt, sed homines non sunt. Item siquis pronunciet, omnis homo grammaticus est, falsum dixerit. At qui proponit omnis non homo non grammaticus est, uerum dixerit. Nam qui homo non est, grammaticus esse non potest. At si id de subiecto prædicetur, quod uel nunquam subiecto ualeat conuenire, ut lapis homini, uel cõueniens ab eo possit abscedere, cum sit maius atq; uniuersalius subiecto, ut iustitia homini, simul utrisq; falsitas proueniet. Nam siquis dicat, omnis homo lapis est, falsam fecerit propositionem. Eodem quoque modo qui dixerit, omnis non homo non lapis est, cum silex homo non sit, sed lapis. Item propositio, omnis homo iustus est, falsa est, cuius sequitur falsitatem, omnis non homo non iustus est. Nam diuinis substantiis adest semper iustitia, cum non adsit humanitas. At siquid tale de subiecto prædicetur, quod & semper ei copuletur, neque tamen subiectum possit excedere, ut risibile homini, utrinque sententia in significandi ueritate concurrit, omnis homo risibilis est, uera est: omnis non homo non risibilis est, hæc & retinet ueritatem. Nam quia risibile hominis proprium est, recte dicitur non esse risibile quicquid homo non fuerit. Eadem omnia in particulari negatione redduntur. Nam siue quæ sunt maiora subiecto, atq. ab eo discedere nequeunt, ut rationabilitas ab homine: uel quæ discedunt quidem, sed sunt minora subiecto, ut grammaticus de homine: de subiecto prædicentur, unam ueram, alterã falsam faciunt. Nam qui dicit quidam homo rationalis non est, falsum proposuit. qui uero respondet. quidam non homo non rationalis non est, uerum loquitur. Diuina quippe substantia non est quidam homo, sed carere non potest humanæ ratione naturæ. Item quidam homo grammaticus non est. uera est sed falsa est si dicam, quidam non homo non grammaticus non est. Cum illud sit uerius, quoniam qui homo non fuerit, non potest esse grammaticus. At si quæ uel nunquam de subiecto possunt uere prædicari, ut lapis de homine uel prædicantur quidem & sunt maiora subiectu, sed ab eo discedere separariq; patiuntur, ut iustitia ab homine, ueras protinus utrasq; conseruant. Nam qui dicit, quidam homo lapis non est, uerum dixerit. At siquis respondeat, quidam non homo non lapis non est, is quoque uerum dixerit, si quidem de silice uel de huiusmodi ceteris uelit intelligi, quæ cum non sint homines, non lapides non sunt. Item quidam homo iustus non est, propositio ueritatem tenet. Sed ne illa quidem falsa est quæ proponit, quendã non hominẽ non iustũ non esse. Hoc .n. ut dictum est, in diuinis substantiis inuenitur, ut iustitiam teneant, quãuis ab hominis definitione seiunctæ sint. Item si id quod abesse non potest, & sit æquale subiecto, de eodem subiecto prædicetur, ut risibile homini, incurrit utrisq; mendacium. Nam quidam homo risibilis non est, falsi est cuius falsitati sese æmulam præstat quæ proponit, Quidam non homo non risibile non est, quasi qui homo nõ sit, possit esse risibilis. Ita igitur in affirmationibus quidem uniuersalibus & particularibus negatiuis, ueritas falsitasq; & simul aliquoties inuenitur, & inter utrasque diuiditur. Negationes uero uniuersales, & particulares affirmationes non simili respondent modo. Sed negationes quidem uniuersales unam uerum dicere, alteram falsum, & simul utrasq; falsas esse, possibile est, simul autem ueras nunquam esse contingit. Nam si id quod adesse subiecto non potest, prædicetur ut lapis homini, unam ueram faciunt, alteram falsam. ut est, Nullus homo lapis est, uera est, falsa est quæ proponit, nullus non homo non lapis est. Omnia quippe animalia præter hominem ita non sunt lapides, sicut ab hominum natura seiuncta sunt. Quicquid uero aliud de subiecto prædicetur, neutra constare ueritas potest. ut siquis proponat, Nullus homo rationalis est, falsum dixerit. Aliusque respondeat, nullus nõ homo non rationalis est, hanc quoque conuincit ratio mentiri, equus quippe non homo est, hunc cum quis dixerit rationis esse participem, ut autem simul ueræ sint, nullus poterit terminus approbare. Particulares autem affirmatiuæ in differentiam ueritatis falsitatisque discedunt, quoties aliquid tale de subiecto dicitur, quod nunquam possit adesse subiecto ut lapis. nam siquis enunciet quidã homo lapis est, falsa propositio est. At siquis respondeat, quidam non homo nõ lapis est, tenet contraria ueritatem, equus quippe non homo est, nec lapis esse dicetur. Quicquid uero aliud de subiecto prædicabitur, est eas in ueritatis significationẽ conuenire, ut, Quidam homo rationalis est, uera est; Quidam non homo non rationalis est huic quoque ueritas constat. equus quippe non homo est, nec ratione subsistit, ut uero simul falsæ sint, nullis reperietur exemplis. Ad hunc igitur modũ & de ceteris quæ uel subiectũ uel prædicatum retinent infinitum, ad ueritatis falsitatisque consensum, enunciationum proprietas considerãda est de quibus modo breuiter quid eueniat, tetigisse sufficiat, singula uero lectoris exploranda diligentiæ, & per conuenientes terminos sumenda permittimus. disponantur igitur propositiones quæ ex utrisque simplicibus terminis constant, easque quarum subiectum tantum abnuatur, ex aduersa parte respiciant.

Simplices	Ex subiecto infinito

Habentia prædicatum semper hæreos maius

Omnis homo rationalis est	Omnis nõ homo rationalis est
Nullus homo rationalis est	Nullus non homo rationalis est
Quidam hõ rationalis est	Quidã nõ homo rationalis est
Quidã hõ rationalis nõ est	Quidã nõ hõ rationalis nõ est

Habentia prædicatum semper hærens, æquale

Omnis homo risibilis est	Omnis non homo risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus non homo risibilis est
Quidam homo risibilis est	Quidam non homo risibilis est
Quidã hõ risibilis non est	Quidã nõ homo risibilis nõ est

Habentia prædicatum separabile, maius

Omnis homo iustus est	Omnis non homo iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus non homo iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam non homo iustus est
Quidam homo iustus nõ est	Quidam non hõ iustus non est

Habentia prædicatum separabile, minus

Omnis hõ grãmaticus est	Omnis non hõ grãmaticus est
Nullus hõ grãmaticus est	Nullus non hõ grãmaticus est
Quidam hõ grãmaticus est	Quidã nõ hõ grammaticus est
Quidã hõ grãmaticus nõ est	Quidã nõ hõ grãmaticus non ẽ

Habentia prædicatum nunquam hærens

Omnis homo lapis est	Omnis non homo lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus non homo lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam non homo lapis est
Quidã homo lapis non est	Quidã non homo lapis non est

In harum igitur affirmationibus quidem uniuersalibus, ueritas & falsitas distribuitur, si quid tale de subiecto prædicetur

cetur

cetur quod abesse non possit, siue illud maius sit, ut animal homine, siue æquale ut risibile homini. In his enim unam ueram, alteram falsam esse necesse est, quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, unam semper ueritas, alteram semper falsitas consequetur, ut autem simul ueræ sint, nequit ostendi. Particularium uero, in affirmationibus quidem, siquidē ea prædicentur quæ ualeant transire subiectum, siue ab eo separari nequeunt, ut animal ab homine, seu possint, ut iustitia ab homine: loquitur utraq; uera sententia. Quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, unam ueritas, alteram falsitas tenet. falsæ uero simul nequeunt inueniri. Negationes uero particulares, si quidem id prædicent quod a subiecto nō possit abscedere, siue illud maius sit ut rationale homine, seu æquale, ut risibile homini, uni constabit ueritas, altera mentietur. Siquid uero præter ea fuerit prædicatum, ueras semper utrasque constat, ut in eas communis falsitas nunquam possit incidere. Item disponantur in ordinem primum simplices, has e regione respiciant quæ subiecto simplici, infinito denegantur prędicato.

Simplices	Ex infinito prædicato:
Habentia prædicatum nunquam cohærens	
Omnis homo lapis est	Omnis homo non lapis est
Nullus homo lapis est	Nullus homo non lapis est
Quidam homo lapis est	Quidam homo non lapis est
Quidā homo lapis non est	Quidā homo non lapis non est
Habentia prædicatum semper hærens maius	
Omnis homo animal est	Omnis homo non animal est
Nullus homo animal est	Nullus homo non animal est
Quidā homo animal est	Quidam homo non animal est
Quidam hō animal non est	Quidā hō non animal non est.
Habentia prædicatum semper cohærens, æquale	
Omnis homo risibilis est	Omnis homo non risibilis est
Nullus homo risibilis est	Nullus homo non risibilis est
Quida homo risibilis est	Quidā homo non risibilis est
Quidā homo risibilis nō est	Quidā hō nō risibilis non est
Habentia prædicatum separabile, maius	
Omnis homo iustus est	Omnis homo non iustus est
Nullus homo iustus est	Nullus homo non iustus est
Quidam homo iustus est	Quidam homo non iustus est
Quidam homo iustus nō est	Quidam hō non iustus non est
Habentia prædicatum separabile, minus	
Omnis hō grāmaticus est	Omnis hō non grāmaticus est
Nullus hō grāmaticus est	Nullus hō non grāmaticus est
Quidam hō grāmaticus est	Quidā hō nō grammaticus est
Quidā hō grāmaticus nō est	Quidā hō nō grāmaticus non ē

Harum igitur affirmationes uniuersales, siquidem prædicent quod subiecto nequeat conuenire, ut lapis homini: uel a subiectu, cum sit æquale uel maius, non possit abscedere, ut animal uel risibile ab homine, unam semper necesse est ueritatem, alteram proferre mendacium. Quicquid uero præter ea fuerit prædicatum, utrisque falsitas inuenitur, ut ad ueritatem conuenire non possint. Negationes uero uniuersales si quidem id de subiecto prædicent, quod subiectu adesse possit & abesse, ita ut excedat, ut uirtus hominem, uel id quod adesse quidem queat, sed non possit adæquare subiectum, ut grammaticus hominem, utræque in falsitate communicant. Quicquid uero aliud fuerit prædicatum, unam ueritas, alteram falsitas consequetur, ut autem simul ueræ sint, nequit ostendi. Particularium uero, affirmationes quidem simul ueræ sunt, si id quod uel adesse possit uel adesse prædicetur, siue illud maius sit, ut iustitia homine, seu minus, ut grammaticus ab homine Siquid uero aliud fuerit prædicatum, ueritas in eas ac falsitas distribuitur ita, ut nunquam communem cōsonent falsitatem. Particulares quoque negatiuæ in similibus terminis ueritate concordant. Nā si quod adesse uel abesse potest, siue illud maius sit, ut iustus ab homine, siue minus, ut grammaticus ab homine, de subiecto prædicetur, ueritas utrisque constabit. In aliis uero cunctis prædicationibus uni ueritas, alteri falsitas cedit. Nunquam tamen utræque in prodenda falsitate consentiunt. Præter hanc autem inter se conuenientiam propositionum, habent aliquid hæ propriū, quæ prædicatum adiecta negatione pronunciant, quod ceteris inesse non possit. Affirmationes nanq; negationibus, negationesq; affirmationibus quarum uniuersalis est propositio: Itēque particulares affirmationes negationibus, negationes affirmationibus ita conueniunt, ut nunquam neque in falsitate neque in ueritate discordent. Conuenientium autem ordinem seriemq; describimus, quas siquis in superius posita respexerit, uidebit angulariter conuersas.

Omnis homo rōnalis est	Cōueniūt	Nullus hō nō rōnalis ē
Omnis hō nō rōnalis est	Cōueniūt	Nullus hō rōnalis est
Quidā hō nō rōnalis est	Cōueniūt	Quidā hō rōnalis nō ē
Quidā homo rōnalis est	Cōueniūt	Quida hō ñ rōnalis nō ē

Quod iccirco in his tantum uidetur euenire, quod de eodem subiectu uterq; intelligitur ordo oppositionis. Nā quæ dicit, omnis homo rationalis est, de homine rationale prædicauit. Item quæ proponit, omnis homo non rationalis est, de eodem homine rationale seiunxit, ut merito simpliciter affirmationes negationi consentiant. At non in aliis intelligitur idem esse subiectum. Nam & illa quæ proponit, omnem non hominem esse rationalem, & illa quæ enunciat omnem non hominem esse non risibilem, de homine non loquuntur Sed de quolibet alio quod hominis negatione relinquitur. Atq; ideo uelut extraneæ, atque a semet alienæ, nec in ueritate possident aliquam nec in falsitate concordiam Indefinitas autem propositiones, quoniam particularibus similes esse monstrauimus, adiungendas superioribus non putaui. Idem enim indefinitis necesse est euenire, quod particularibus solet incurrere.

De propositione conuersione simplici & per accidens. Cap. VII.

Expeditis igitur his propositionibus quæ ex utrisq; cōmunicant terminis atq; eodem ordine collocatis, nūc eam propositionum conuenientiam uel participationem loquamur, quæ in utrisq; quidē terminis conueniētia, sed ordinis commutatione consistunt, cuius disceptionis hic finis est, de propositionum conuersione docuisse. Quid enim est aliud propositiones mutato ordine conuenire utrisque terminis, nisi propositiones conuerti? Conuerti autem uel sibi, uel aliis propositiones dicuntur, quoties mutato ordine terminorum, idest quod subiectum fuerat prædicato, & quod prædicabatur ante subiecto, ueritatem simul obtinent uel falsitatem. De quibus plenissime hic disputandi sumetur exordium. Quatuor propositiones esse prædiximus, quæ habeant differentias quantitatem & utrisque terminis absque ordinis permutatione participant. Hæ uero sunt affirmatio uniuersalis, negatio uniuersalis, affirmatio particularis negatio particularis. Harum igitur particularis affirmatio, particulariter quidem sibi ipsa conuertitur, uniuersali autem affirmationi per accidens. Et rursus, uniuersalis negatio, loco principe sui recipit conuersionem, ad particularem uero negationem per accidens conuerti potest. Affirmationis uero uniuersalis ad seipsam perpetua non potest esse conuersio, ad particularem uero affirmationem per accident potest. Nec uero negationis particularis ad seipsam principaliter stabilis ac firma conuersio est. sed negationi uniuersali secundo loco, atque accidentaliter: Quæ omnia facilius declarantur exemplis. Affirmatio enim particularis, ea quæ proponit, Quidam homo albus est, facile sibi ipsa conuertitur. si dicamus, Quoddam album homo est, atq; in utrisque simul ueritas constat. At siquis proponat. Quendam hominem esse lapidem, eamque conuertat, dicens, Quendam lapidem esse hominem, manet in utrisque mendacium. Hoc igitur modo affirmatio particularis sui recipit conuersionem. Item negatio uniuersalis conuerti potest, ut siquis enunciet, nullum ho

minem esse lapidem, eandemq; conuersis terminis dicat, nullum lapidem esse hominem, simul ueritatem tuentur. At siquis dicat, nullum hominem esse animal, atque eandem sub terminorum conuersione proponat dicens, nullum animal esse hominem, neutra suam perdidit falsitatem. Hoc igitur modo uniuersalis quoque negatio sibi ipsa conuertitur. Vniuersalis uero affirmatio non tenet perpetuam conuersioné. quamuis enim quoties de speciebus propria prædicantur, cõuerti uniuersales affirmationes queant. ut siquis dicat, Omnis homo risibilis est, poterit terminorum ordinem permutare, Omne risibile esse hominem, tamen non est hæc æqualis atque in omnibus terminis fida conuersio. quid enim cum quis ita proponit? Omnis homo animal est, nunquid conuertere uere potest, ut omne animal hominem esse pronunciet? Quare cum aliquoties uniuersalis affirmatio conuersa propriam non teneat ueritatem, dicitur conuersionis naturam non posse suscipere. Negatio quoque particularis interdum uidetur posse conuerti. ueluti siquis enunciet, Quendam hominem lapidem non esse, uerum loquatur, cum dixerit, Quendam lapidem hominem non esse, sed est instabilis & incerta conuersio. nam cum quidam homo grammaticus non sit, falsum est dicere, quendam grammaticum hominem non esse. Ita igitur hæc quoque conuersio protinus a sua ueritate deficit. Superius igitur propositarum quatuor enunciationum, duo quidem oppositæ, idest particularis affirmatio & uniuersalis negatio, conuersionem sui firmam perpetuamq; suscipiunt. Duæ uero oppositæ, idest affirmatio uniuersalis, & negatio particularis, conuersionis non tenent firmitatem, sed quia uniuersalis affirmatio, quæ in sui conuersione uidetur instabilis, si uera est, particularem quoque affirmationé ueram esse necesse est. Si autem particularis affirmatio conuersa non amittit propriam ueritatem, uniuersalis quoq; affirmatio conuersa particulari affirmationi eandem ueritaté signabit, uelut his exemplis probabitur. Siquis enim proponat, omnem hominem esse animal, uerum dixerit. huius subalterna particularis affirmatio, quendam hominem esse animal ea quoq; uera est, quoniam uniuersalis affirmationis ueritas antecessit. Sed eadem conuerti sibi uerissime potest. dicitur enim quoddam animal esse hominem. Quocirca affirmatio uniuersalis quæ proponit, omnem hominem esse animal, & conuersa particularis affirmatio quæ pronunciat, quoddam animal esse hominem, utræque simul a ueritatis significatione non deficiunt. Ita igitur uniuersalis affirmatio, quæ sui cõuersionem perpetuam ferre non poterat, per accidens particulari affirmationi cõuersa est. Per accidens autem ideo, quoniam particularis affirmatio principe sibiipsa loco conuertitur, conuersæ autem particulari affirmationi uniuersalis affirmatio eandem retinet in ueritate sententiam. Eadé ideo est etiam uniuersalis negationis, quæ quoniam ipsa principaliter conuerti potest, conuersæque negationi uniuersali illa quæ subalterna est, eandem ueritatis refert sententiam. Particularis negatio conuersa ad ueritatis significationem poterit conuenire, ut siquis nullum hominem esse lapidem confirmet, & huius conuersio est, nullum lapidem esse hominem, quæ cum uera præcedat, subalternæ particularis negatiuæ perficit ueritatem, ea uero est quidam lapis homo non est, quæ comparata uniuersali negationi quæ dicit nullum hominem esse lapidem, quamuis terminis discrepans, tamen similis ueritate proponitur. Igitur particularis negatio quæ sibiipsi conuerti non poterit, uniuersali negationi per accidés conuerti potest. Per accidens autem iccirco, quoniam uniuersalis negatio in seipsam priore loco conuerti potest. Per conuersionem autem sui cum particulari negatione, similem ueritatis uidetur obtinere sententiam. Itaque concludendum est particularem quoque affirmationem uniuersalemque negationem conuersionem sui firmam ac stabilem custodire. Affirmationem autem uniuersalem particularemque negationem in conuertendo firmas esse non posse, sed hanc affirmationi particulari, illam uniuersali negationi per accidens posse conuerti.

De propositionum conuersione per contra positionem. Cap. VIII.

Restat nunc de ea propositionum cõuenientia uel participatione differere, in qua utrinque terminorum ordine permutato uni uel utrique eorum negatiuum copulatur aduerbium. Atque in his enunciationibus conuersi termini per oppositionem dicuntur. unusquisq; enim terminorum negatione præposita terminis simpliciter pronunciatis uidetur oppositus. Huius uero participationis est triplex modus, aut enim prædicato tantum termino, negatio iungitur, aut subiecto, aut utrique termini denegantur. Primum igitur supposita descriptione pandantur exempla: post autem quemadmodum se habent ad ueritatis falsitatisue consensum consequentis ordine disputetur. Ac primum quidem de hac differemus, cuius subiectum prædicatumque negatur post uero cuius subiectum solum: postremo cuius qui prædicatus terminus cum negatione profertur. Atque earum quidem naturam atque ordinem ex simplicibus informabimus. Simplices autem in quantitatum differentiis constitutas quatuor esse monstrauimus. Sit igitur prima quidem affirmatio uniuersalis quæ proponat, omnem hominem esse animal: aduersum hanc collocetur affirmatio uniuersalis, quæ non solũ conuersis terminis enuncietur, uerum in utroque termino negatiuum aduerbium habeat adiunctum hoc modo. Omne non animal non homo est. Rursus proponatur uniuersalis negatio, ea quæ est, nullus homo animal est huic aduersum teneat locum uniuersalis negatio terminis cum negatione conuersis, idest nullum non animal non homo est. Item sit particularis affirmatio simplex, Quidam homo animal est: huic terminus atque ea aduerso referatur particularis affirmatio quæ commutatis in ordinem terminis negationes utrisque gestat oppositas, ut est, Quoddam non animal non homo est. Item sit particularis simplex negatio quæ proponat, Quendam hominem animal non esse: hanc ea aduerso respiciat particularis negatio, quæ permutatis ad ordinem termini nis aduerbium negationis adiecerit, ut est, Quoddam non animal non homo non est.

Simplices.	Conuersæ utrisq; infinitis.
Omnis homo animal est.	Omne non animal nõ homo est
Nullus homo animal est	Nullũ non animal nõ homo est
Quidam homo animal est	Quoddã non animal non hõ est
Quidã hõ animal non est	Quoddã animal nõ hõ non est,

Sed quanquam huiusmodi participationis plures esse differentias nouerimus, ad instructionem tamen categoricorũ syllogismorum de hac tantum proposuisse sufficiat: quarum quidem propositionum pars ex simplicibus nominibus constat, pars uero ex infinitis. Nam propositio uniuersalis, quæ est, omnis homo animal est, ex utrisq; nominibus finitis constat. nanque & homo & animal finita nomina esse manifestũ est. Ea uero affirmatio quæ proponit, omne non animal non hominem esse infinitorum terminorum positione coniuncta est. non animal enim & non homo nomina esse infinita, ut nominis definitione prædiximus. Quæ quidem sese ad ueritatis falsitatisque rationem sic habent, ut enim negationibus adiunctis infinita nomina simplicibus opponuntur: ita etiam conuersio propositionum e contrario contingit quam pauloante in simplicibus habebatur. In illis enim affirmatio uniuersalis particularisque negatio conuersionem stabilem non tenebant. Affirmatio autem particularis atque uniuersalis negatio conuersæ certissime tuebantur uel in ueritate, uel in falsitate consensum. Hic omne diuersum est. Vniuersalis nanque affirmatio, & particularis negatio per oppositionem sibiipsa conuertitur, uniuersalis autem negationis & particularis affirmationis non est ad ueritatis falsitatisue consensum fida conuersio. Ac primum de uniuersali affirmatione tractemus, quæ cum in simplicibus uera sit, ueritaté quoque per oppositionem conuersa custodit, ut ea quæ dicit, omnem hominem esse animal, uera est, atque illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non homo est, eam quoque ueram esse necesse est. Propositionis autem huius ista sententia est, quoniam non est homo, quicquid animal non est, quod uerum esse nullus ignorat. Item si sic falsa uniuersalis affirmatio in simplicibus terminis constituta, falsa quoque eius per oppositionem probabitur esse conuersio. nam cum dicimus, Omnis lapis animal est, falsa est, atque illi per oppositionem conuertitur, idest omne non animal non lapis est, eam quoque falsam esse necesse est. Id enim ea tali enunciatione sentitur, quoniam quicquid animal non fuerit, id lapis non est, quod apertissime falsum est

cum

cum lapis ipse animal non sit. Quod si uniuersalis affirmatio terminorū oppositioné conuersa sibimet in ueritate conuenit & in falsitate, non est dubium quin uniuersalis simplex affirmatio stabili per oppositioné conuersione monstretur. Idem de simplici etiā particulari negatione dicemus. nam cum hæc falsa est, ut ea quæ dicit, Quidā homo animal non est, illa quoq; falsitaté tenebit, quæ huic terminorum oppositione conuertitur, ut ea quæ proponit, Quoddā non animal non homo non est. Id n. ex hac enunciatione colligitur quod res quæ non sit animal, sit homo. etenim hoc est esse hominé, quod non esse non hominem. At si uera sit negatio particularis ex simplicibus terminis iuncta, ut est quidā lapis animal non est, non deerit ueritas cum terminorum oppositione conuersæ quæ proponit, Quoddā non animal non lapidé non esse. Id n. conuersio ista significat, quod res quædam quæ animal non sit, lapis sit. hoc est. n. esse lapidé, quod non esse non lapidem. Quod si particularis simplex negatio per oppositiones propriæ conuersioni & in ueritatis & in falsitatis significatione cōcordat, non est dubium particularé simplicem negationem certo sibi ac stabili modo per oppositioné terminorum posse conuerti. In negatione uero uniuersali non est perpetua neque fida conuersio. Quod quidé fallere poterit siquis ad solam respiciat conuenientiam falsitatis. Nam cum sit falsa simplex uniuersalis negatio quæ proponit, nullum hominem esse animal, falsa est quæ ei per positioné conuertitur, ut est, nullum non animal non homo est. Id enim ex hac propositione monstratur, quoniam omne quod animal non est, id homo est, hominem esse significat; quicquid animal non sit, quæ proponit, nullum esse non hominem, qui animal non sit. Sed hic in falsitate consensus ad ueritatem usque non peruenit. Age enim sit uera simplex uniuersalis negatio, nullus homo lapis est, non uera potest esse, nullus non lapis non homo est. Id nanque designat ista conuersio, quoniam quicquid lapis non fuerit, id homo est, hominem nanque esse designat quod lapis non sit qui pronunciat nullum esse non hominem, quod lapis non est. quod apertissime falsum est. quamuis enim multa proferam quæ cum lapides non sint, tamen ab hominum natura seiuncta sunt, ut equus, arbor, atque alia plurima. Si igitur negatio uniuersalis per oppositionem propriæ conuersioni in falsitate quidem conuenit, nec tamen in ueritate cōsentit: recte pronunciatur conuersionem perpetuam, atque æquabilem non habere. Eadé quoq; ratio est in affirmatione simplici particulari. Nam in hoc quoq; sæpe error deprehenditur, ut certe propositionū conuersiones putentur, siquis non ad falsitatis quoq;, sed ad solam conuenientiam ueritatis aspiciat. Nam cum affirmatio simplex particularis uera sit, ut est Quidam homo animal est, si huius termini cum oppositione conuertantur, fiatq; propositio. Quoddam non animal non homo est, a ueritate non discrepat. Quid n. aliud enunciatio ista designat, quā esse ré aliquā, quæ cum animal non sit, ne homo quidé sit, ut lapis simul & animalis & hominis natura deficiat? Sed hic in ueritate consensus ad falsitaté usq; non tendit. Quid. n. si sit falsa simplex affirmatio particularis? ut est, quidam homo lapis est, non erit eius per oppositioné falsa conuersio? quiddā non lapis non homo est? Atqui hæc firma ueritate consistit: id. n. ex hac propositione datur intelligi, quod sit quiddam quod cum lapis nó sit, ne homo quidé sit, ut equus atque arbor, quæ neq; hominis, neq; lapidis definitione clauduntur. Quod si particularis affirmatio dum per oppositionem conuertitur, in ueritate quidem tenet secum ipsam concordiam: in falsitate autem sibimet ipsa dissensit, rectum est pronunciare quod termini negatione coniuncta conuersionem firmam, stabilemq; non teneat. Quare cum in simplicibus, ac præter oppositionem conuersionibus uniuersalis quidem negatio particularisq; affirmatio perpetua, fidaque terminorum permutatione uertantur Affirmatio uero uniuersalis particularisq; negatio minime; dum per terminorum oppositionem, simplex propositio sibi ipsa conuertitur: omnia (ut dictum est) aduersa ratione contingunt Vniuersalis nanque affirmatio & particularis negatio firmam negatarum partium retinent conuersionem uniuersalis autem negatio in falsitate quidem recte sibi ipsa conuertitur, in ueritate autem sibi ipsa discordat. Particularis autem affirmatio in ueritate quidem sibi conuenit, sed in falsitate dissentit. Similis autem contemplatio est in his quæ conuerso ordine terminorum prædicato tantum uel subiecto, sibi copulant negationem. in quibus. ut in superioribus quoque fecimus, propositionum tantum ordinem describemus, & quid eueniat, sub breuitate monstrabimus, perquirenda, atque examinanda singula, lectoris diligentiæ derelinquentes. Descriptis ergo simplicibus, ex aduersa parte, quæ conuerso ordine, prædicatum cum negatione pronunciant, conferantur.

Simplices:	Conuersæ de prædicato infinito,
Omnis homo animal est	Omne animal non homo est
Nullus homo animal est	Nullū animal non homo est
Quidam homo animal est	Quoddā animal non hō est
Quidam homo animal nō est	Quoddā animal nō hō nō est
Omnis homo iustus est	Omnis iustus non homo est
Nullus homo iustus est	Nullus iustus non homo est
Quidam homo iustus est	Quidam iustus non homo est
Quidam hō iustus non est	Quidā iustus nō homo non est
Omnis hō grāmaticus est	Omnis grāmaticus non hō est
Nullus hō grammaticus est	Nullus grāmaticus non hō est
Quidā hō grāmaticus est	Quidā grāmaticus non hō est
Quidā hō grāmaticus nō ē	Quidā grāmaticus nō hō nō
Omnis homo lapis est	Omnis lapis non homo est
Nullus homo lapis est	Nullus lapis non homo est
Quidam homo lapis est	Quidam lapis non homo est
Quidā homo lapis non est	Quidā lapis non homo nō est
Omnis homo risibilis est	Omne risibile non homo est
Nullus homo risibilis est	Nullū risibile non homo est
Quidā homo risibilis est	Quoddā risibile non homo est
Quidā hō risibilis non est	Quoddā risibile nō hō non est

Harum igitur in affirmationibus quidem uniuersalibus si ea de subiecto prædicentur, quæ & adesse & abesse contingant, siue illud subiecto maius sit, ut iustitia homine, siue minus ut grammaticus homine uel si ea quæ omnino adesse non possunt, ut lapis homini, simul semper falsas esse necesse est. Siquis uero præter hæc fuerit prædicatum, unam uerā, falsam alteram esse proueniet, nunquam uero utriq; ueritas consonabit. In negationibus uero uniuersalibus siquidem ea de subiecto prædicentur, quæ a subiecto ualeant segregari, siue illa maiora sint, ut iustitia homine, siue minora, ut eodé homine grammaticus; utrisque aderit falsa sententia. Quicquid uero reliquorum fuerit prædicatum uniuersum, alteri faciet adesse mendacium. nunquam uero in his concors ueritas inuenitur. In particularibus uero affirmationibus si quidem ea prædicentur, quæ cum separari possint tum uel maiora sunt, ut iustus homine, uel minora, ut grammaticus homine, communis affirmationes ueritas obtinebit. Alia uero quælibet prædicatio unam ueram, alterā semper faciet esse mendacem, sed nunquam communiter mentientur. In negationibus uero particularibus hic modus est, ut siue ea quæ adesse non possunt, ut lapis homini, siue quæ possunt ac poterunt segregari, cum tamen eorum aliud maius sit, ut iustitia homine, aliud minus, ut grammaticus homine prædicentur, ueritas utrisque constabit. Quicquid uero absque his prædicabitur, ueritatem uni, alteri diuidet falsitatem, simul tamen falsas esse non euenit. Item descriptio supponatur quæ priore parte simplicibus collocatis, eas quæ conuerso ordine subiectum cum negatione proponunt, contraria fronte constituat.

Simplices	Conuersæ de subiecto infinito
Omnis homo animal est	Omne non animal homo est
Nullus homo animal est	Nullū non animal homo est
Quidā homo animal est	Quoddā non animal homo est
Quidam hō animal non est	Quoddā nō animal hō non est
Omnis homo risibilis est	Omne non risibile homo est
Nullus homo risibilis est	Nullum non risibile homo est
Quidā homo risibilis est	Quoddā nō risibile homo est

uero sine tempore est. quid sit ergo ita uidendũ est. Quoniã non homo uox, significat quiddam, quid autem significet in homine ipso non continetur. Potest.n. non homo & equus esse, & lapis, & domus, & quicquid homo non fuerit; quoniã ea quæ significare potest, infinita sunt. infinitum nomen uocatur. Et quoniam sunt quædã uoces & designatiuæ. & ad placitum, & definitæ, & quarum partes extra nihil significãt ut sunt casus nominũ, ut Ciceronis & Cicerone, & cetera, hæc nomina nõ erunt. Omne.n. nomen iunctum cũ est uerbo, aut uerum, aut falsum demonstrat, ut si dicas, dies est, hoc uero, aut uerum, aut falsum est. si uero casum iungas, neque uerum, neq; falsum effiries. Si enim dicas, diei est, nihil quod sit, aut nõ sit, demonstrasti. Itaq; nihil ex hoc neq; uerum neq; falsum effiries. Et merito nomen id dictum uidetur. Quod.n. primo uocabulum. nomina rebus imponentea dixerunt, id solum nomen uocabitur merito. Qui.n. primus circu circum nomẽ imposuit, ita dixisse uidetur, dicatur hoc circus. Atq; ideo primus hic casus nominatiuus uocatur, quod nomen sit: Aliis uero nominibus, non nominis, cæteros casus appellauere. Ergo a capite reuoluẽdũ est Nomen esse uocẽ dictũ, quod uox nominũ genus sit. Designatiuã quia sunt quædam uoces, quæ nihil designãt. Ad placitum, ut ab his uocibus separetur, quæ naturaliter significant, ut sunt pecudum Sine tempore, ad diuisionem uerbi, quod cum tẽpore est. Cuius nulla pars extra significat, ut diuideretur ab oratione, cuius partes nomina sunt & uerba, quæ significãt. Finitam uero, ut ab infinitis separetur. Rectã, ut a casibus distingueretur. Et in uerbo eadem omnia fere cõueniunt. Est enim uerbum uox significatiua ad placitum cum tempore, cuius nulla pars extra significatiua est. Et quia est quædã uox significatiua & ad placitũ cũ tempore, cuius pars nihil significat, ut nonalbet. Albet.n. quod cum nõ, iunctum consignificat, solum nõ significat: & quia nihil definitũ monstrat. quod.n. non albet, potest & rubere, potest & nigrescere, potest & pallere, & quicquid aliud esse quod nonalbet, ideo infinitũ uerbum uocatum est. Faciebat autem & faciet, ut superius in nomine nõ uerba, sed casus uerborum sunt. Repetendum est igitur ab initio, Verbum esse uocẽ dictum a genere. Significatiuã, ut a non significatiuis uocibus diuidatur Ad placitũ, ut ab illis quæ natura sunt significatiuæ uocibus separetur. Cũ tempore, ut a nomine diuideretur. Præsens aliquid significans, ut a uerbi casibus disiungeretur, Finitã, ut ab infinitis disterminaretur. Restat ergo nunc quid sit oratio dicere. Hæc enim ex nomine & uerbo componi uidetur. sed prius utrum nomen & uerbum solæ partes orationis sint, consideremus, an etiam aliæ sex, ut grammaticorũ opinio fert, an aliquæ ex his in uerbi & nominis iura uertantur. quod nisi prius constitutum sit, tota propositionum, ac deinceps ea ipsa quæ ex propositionibus componitur, syllogismorum ratio titubabit. Nam si ex quo sint genere termini nesciatur, totum ignorabitur. Nomen & uerbum duæ solæ partes sunt putandæ: cæteræ.n non partes, sed orationis supplementa sunt non etiam partes. ut.n. quadrigarum frena, uel lora, non partes, sed quædam quodammodo ligaturæ sunt, & ut dictum est supplementa non etiam partes, sic coniunctiones, & præpositiones, & alia huiusmodi, quæ nulla propria significatione nitũtur, sed solũ aliis iunctæ designant, non partes orationis sunt, sed quædam colligamenta. nam interiectiones, si quidem naturaliter significant, nec uerbo sunt nec nomini copulandæ, sin positione designant, nominibus adiungẽdæ: quoniam finitã sine tempore affectionem declarant. pronomina quoq; cum non definitũ quiddã & constitutum sine tempore demonstrent, recte nominibus annumerantur. Participiũ uero quod uocatur, uerbi loco ponetur. quia tẽporis demõstratiuũ est. Aduerbium uero nomen est, cuiusdam enim definitæ significationis est sine tempore, quod si per casus nõ flectitur nihil impedit. non.n. est proprium nominis flecti per casus. sunt enim quædã nomina quæ flecti nõ possunt, quæ a grãmaticis monoptota nominatur, sed hoc grãmaticæ magis, q̃ huius cõsidrrationis est.

De oratione & enunciatione, deq; earum diuisionibus Cap. II

ORatio est uox designatiua ad placitum, cuius partes aliquid extra significant, ut dictio, non ut affirmatio Et est orationi commune cum nomine & uerbo, quod uox est, & designatiua, & ad placitũ. Cuius.n. partes ad placitũ sunt, ea quoq; ipsa ad placitũ est Orationis aũt partes sunt nomẽ & uerbũ. sed hæc ad placitũ, oratio igitur ad placitũ est. Termini uero orationis a dialecticis nominãtur nomina & uerba. Termini uero dicti sunt, qđ usq; ad uerbũ & nomẽ resolutio partiũ orationis fiat, ne quis orationẽ usq; ad syllabas nominũ uel uerborũ, tentet resoluere, quæ iam designatiuæ nõ sunt. Distat autẽ a nomine uel uerbo oratio. qđ illius partes extra significant, uerbi & nominis partes nihil extra designãt. Est aũt dictio, unius simplex uocabuli nũcupatio, uel simplex affirmatio. Atq; ideo dictum est orationis partes significare, ut dictionem. i. ut simplicem uocabuli nuncupationem In oratione.n. Socrates ambulat, utraq; extra significat, tantum quantum simplex uocabuli nuncupatio designare queat. Quo modo autem, ut affirmatio simplex, non significet, in commentario perihermenias explicui. Quid autẽ sit affirmatio & negatio, paulopost explicabimus. Sunt uero species orationis in angustissima diuisione, quinq;. Interrogatiua, ut putasne anima immortalis est? Imperatiua, ut accipe codicem. Optatiua uel deprecatiua, ut faciat deus. Vocatiua, ut adesto deus. Enunciatiua, ut Socrates ambulat, sed in illis quatuor nulla neq; ueritas est, neq; falsitas. Enunciatiua uero sola, aut uerum aut falsum continet. Atq; hinc propositiones oriuntur. Enunciatio autem in duas partes secabitur. in affirmationẽ, & negationẽ. Affirmatio, est enunciatio alicuius de aliquo. Negatio, est enunciatio alicuius ab aliquo. Et est affirmatio, ut puta, Plato philosophus est. Negatio, Plato philosophus nõ est. Affirmatio.n. de Platone philosophiam enunciat aliquam. i. Platonem esse philosophum. Negatio uero, a Platone aliquã philosophiam enunciando tollit. i enunciat Platonem non esse philosophum. Enunciatiuarum igitur orationum, aliæ sunt simplices, aliæ nõ simplices. Simplices sunt, ut si dicas, dies est; lux est; non simplices, ut si dies est, lux est. Affirmationes uero simplices & negationes, aliæ sunt uniuersales, aliæ sunt particulares, aliæ indefinitæ: uniuersales sunt quæ. aut omne affirmant, ut omnis hõ animal est: aut omne negãt ut nullus hõ animal est: particulares uero, quæ aliquem affirmant, uel aliquem negant, ut aliquis homo animal est, aliquis homo animal non est; indefinitæ uero, quæ neq; uniuersaliter affirmant, aut negant, neque particulariter, ut homo animal est, hõ animal non est. Diuiditur autem simplex propositio in duas partes, in subiectum & prædicatum, ut homo animal est, homo subiectum est, animal uero de homine prædicatur. hæ aũt partes termini nominantur: quos definimus sic. Termini sunt partes simplicis propositionis, in quibus diuiditur principaliter propositio. Est n. simplicis propositionis, uniuersalis secunda diuisio, ut sit in propositione, omnis homo animal est, omnis homo unus terminus, alius uero, animal est. Sed hoc secundo loco, illud uero principaliter. Nã primi termini sunt subiectum & prædicatum. Est. n. & nõ est, non magis termini sunt, quam affirmationis uel negationis designatiua sunt; & omnes uel nullus, uel aliquis, non magis sunt termini, quam definitionum, utrum particulariter, an uniuersaliter dictũ sit, designatiua sunt. Diuiditur ergo, ut dictum est, propositio in id quod subiectum est, & in id quod prædicatur. Dico autẽ subiectum, ut in omnis homo animal est, propositione, hominẽ: id uero quod prædicatur, dico animal. & semper quod prædicatur, aut abundat & superest subiecto, aut æquatur. Minus autem prædicatũ a subiecto nunquã reperietur. Sed id quod dicimus, demonstremus exemplis. subiecto prædicatum abundat, quoties genus aliquod de aliquo prædicatur, ut si dicas, omnis homo animal. Non.n. potes conuertere, ut dicas, omne animal homo est, quia animal ab homine plus est & abundat. Aequatur autem prædicatum subiecto, quoties proprium quoddam cuipiam prædicatur, ut omnis homo risibile est, potes conuertere, omne risibile homo est. ut autem minus sit id quod prædicatur, fieri nequit. Dicitur etiã præcedere prædicatum, sequi quod subiectum est. prædicatum enim magis idoneum est constituere propositionem, quam id quod subiectum est.

De propositionum categoricarum uaria inter se participatione. Cap. III.

SImplicium autem propositionum, aliæ sunt in nullo sibi participantes, ut sunt, omnis homo animal est, & uir-

tus bona est & aliæ huiusmodi propositiones aliç uero quç participāt. Participantiū, aliæ sunt quæ in utroq; termino participant, aliæ quæ in altero, & quæ altero termino participant. tribus modis, utroq; uero duobus. ostendamus ergo exemplis, quō altero tribus modis participant. cōis enim terminus est, cum in una subiectus sit, in altera prædicatus, ut est omnis homo animal est, & omne animal animatum. in priore. n. propositione animal prædicatur ad hominem, in posteriore predicatur ad animal animatū, & fit animal subiectum. Et est hic primus modus de eis quæ altero termino participant. Secundus uero modus est, in quo in utrisq; cōis terminus prædicatur, ut siquis dicat, omnis nix est candida. & omnis margarita candida. Etenim in prima & secūda propositione, candida prædicatur, in prima ad niuē, in secunda ad margaritā. Et est hic secundus modus altero termino participātium. Tertius uero modus est, quoties in utrisq; propositionibus cōis terminus subiectus est, ut si dicas. Virtus bonum est, uirtus iustū est. in utrisq;. n. ad iustum & ad bonū uirtus subiectū est. Sunt igitur participantes alterū terminum his tribus modis, aut cum in una cōis terminus prædicatur, in alia subiectus est; aut cum in utrisq; prædicatur, aut cum in utrisq; subiectus est. Earū uero quæ ad utrosq; participant terminos duo sunt modi. Aliæ. n. ad eundem ordinem, aliæ ad ordinis cōmutationē. Ad eundē sunt, quæ de eodem idem demonstrant, uel affirmatiue uel negatiue, uel uniuersaliter, uel particulariter. & uniuersaliter quidem ut omnis uoluptas bonū est, nulla uoluptas bonū est. & rursus particulariter, quædā uoluptas bonū est, quædā uoluptas bonum nō est. Ad ordinis uero cōmutationem sunt, quoties qui in altera subiectus est terminus, in alia prædicatur, ut omne bonum iustū est, & omne iustū bonū. Nā in priore, bonū subiectū est, iustum, prædicatū: in secūda, iustū, subiectū est, bonū, prædicatū. Nunc ergo, qm̄ aliæ ad eundē ordinē, aliæ ad ordinis cōmutationem sunt: prius dicemus de his, quæ ad eundem ordinem utroq; termino participāt. Et qm̄ sunt propositiones, aliæ affirmatiuæ, aliæ negatiuæ, aliæ uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ: duæ sunt, ex his, quæ qualitate differunt, tres quæ quantitate. Et sunt quæ qualitate differūt, affirmatiua & negatiua: quātitate uero quç differūt sunt uniuersalis, particularis, & indefinita. In affirmatiuis. n. & negatiuis quale quid sit aut nō sit, ostēditur. In uniuersali, particulari, & indefinita, de omniū uel nullorū uel nōnullorū quātitate mōstratur. Ex his ergo quinq; differentijs. i. uniuersali, particulari, indefinita, affirmatiua, negatiua, sex cōiunctiones fiūt, ita ut tribus quæ ad quātitatē dicuntur, duæ quæ ad qualitatē dicūtur, aptētur: & fit uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, ut omnis hō iustus est, nullus hō iustus est: & particularis affirmatiua, & particularis negatiua, ut quidā hō iustus est, quidā hō iustus nō est. & indefinita affirmatiua, & Indefinita negatiua, ut hō iustus est, hō iustus non est. fiunt ergo ex duabus quæ sunt ad qualitatē, tribus q̄ sunt ad quātitatē iūctis, sex coniunctiones, a quibus indefinitas affirmatiuas & negatiuas separemus, & de solis uniuersalibus & particularibus tractatus habeatur. Subscribātur ēt earum participātiū, quæ ad eundem ordinē utroq; termino participāt, duæ uniuersales propositiones, una affirmatiua, & altera negatiua, & sit affirmatiua uniuersalis, omnis hō iustus est. & cōtra ipsam, uniuersalis negatiua, nullus hō iustus est. Itē sub his ponātur particularis affirmatio, & particularis negatio, ita ut sub uniuersali affirmatiua ponatur particularis affirmatio, & sub uniuersali negatiua ponatur particularis negatio, & sit particularis affirmatiua, quidam homo iustus est, & contra ipsam particularis negatiua, quidam homo iustus non est, quod demonstrat subiecta descriptio.

omnis hō iustus est — Contrariæ — nullus hō iustus est

Subalternæ — Contra dictoriæ — Contra dictoriæ — Subalternæ

quidā hō iustus est — subcontrariæ — quidā hō iustus ñ e

In superiori igitur descriptione, uniuersalis affirmatiua, & uniuersalis negatiua, cōtrariæ sunt: subcōtrariæ uero, particularis affirmatiua & particularis negatiua: subalternæ uero dicuntur, uniuersalis affirmatiua & particularis affirmatiua. & item, uniuersalis negatiua, & particularis negatiua: cōtraiacentes sunt angulares. i. uniuersalis affirmatiua, & particularis negatiua. & item, uniuersalis negatiua, & particularis affirmatiua, ut Omnis hō iustus est, Quidam homo iustus non est: Nullus homo iustus est, Quidam hō iustus est. & sunt ut hoc modo definiri possint. Contrariæ sunt, quæ uniuersaliter eidem idem hæc affirmat, hæc negat. Subcontrariæ sunt, quæ particulariter eidem idem, hæc affirmant, hæc negat. Subalternæ sunt, quæ eidem idem affirmant, uel negant, hæc particulariter, illa uniuersaliter. Contraiacentes sunt, quando eidem eandē rem, hęc affirmat, hæc negat; uel hæc negat, hæc affirmat; illa generaliter, hæc particulariter. Et uocātur contrariæ, quia quod affirmatio uniuersaliter ponit, negatio uniuersaliter tollit. Subalternæ uero, quoniā quod illa uniuersaliter ponit, etiam hæc particulariter ponit. Subcontrariæ uero dictæ sunt, uel q̄ naturaliter sub ipsis contrarijs positę sunt, ut descriptio docet; uel quod a contrarijs diuersæ sunt, & ipsis contrarijs quodammodo contrariæ. Nā contrariæ, ut utræq; simul sint, fieri non potest: ut utræq; omnino non sint, fieri potest. Contrariā uim obtinebunt subcontrariæ. nam ut utræq; omnino non sint, fieri non potest, ut utræq; simul sint, fieri potest. quod in sequentibus melius explicabitur. Contraiacentes dicuntur, quoniā uniuersalis affirmatio uel negatio, particularem affirmationē uel negationē angulariter respiciunt. Cum autem singulæ propositiones habeant duas differentias, unam ad qualitatē, alteram ad quantitatem: ut quæ uniuersalis affirmatiua est, habeat differentiam ad quantitatem, quòd uniuersalis est; & aliam ad qualitatem, q̄ affirmatiua est. Eodem modo ceteræ propositiones binas habeant differentias, unā secundum qualitatem, alteram secundum quantitatem. Subalternæ quæ sunt, una tantum differentia distant quantitatis q̄ hæc particularis, illa uniuersalis est. Nam qualitatis differentiam, nullam retinent. utræq; enim affirmatiuæ uel negatiuæ sunt. Illæ uero aliæ. i. contrariæ & sub contrariæ ad qualitatem, q̄ illa affirmatiua, illa negatiua est, nam ad quantitatem nihil differunt. utræq; n. contrariæ uniuersales, utræq; subcontrariæ particulares sunt. Illæ autē quæ cōtraiacentes dicuntur, utrisq; differentijs differunt. Nam & illa, uniuersalis affirmatio est, hæc particularis negatio; & illa uniuersalis negatio est, hæc particularis affirmatio.

De propositionum categoricarum ueritate & falsitate Cap. IIII.

NVnc quoniam quæ secundum qualitatem, uel secundum quantitatem, & quomodo differant dictum est, earum proprietates, quæ secundum uerum, falsumque sunt explicemus. Igitur earum quæ subalternæ sunt, si fuerit uera uniuersalis affirmatio, uera erit particularis affirmatio. Si. n. omnis homo iustus est, uera est; uera erit etiam quæ dicit, aliquis homo iustus est. Nam si omnis hō iustus est, & quidam. Eodem modo negatiuæ subalternæ. nam si uniuersalis negatiua uera fuerit, erit etiā uera negatiua particularis. ut si nullus hō iustus est, uera fuerit: etiam erit uera, quidam homo iustus non est. nam si nullus homo iustus est, nec quidam. Conuerti autem non potest: nam si particularis uera fuerit; non necesse erit ueram esse etiam uniuersalem, ut si, quidam homo iustus est, uera fuerit, non necesse erit ueram esse, omnis homo iustus est, possunt. n. esse non omnes, Et eodem modo de negatiua Nam si particularis negatiua uera fuerit, ut est, quidam homo non est iustus; non necesse erit uniuersalem, nullus homo iustus est, ueram esse. Potest. n. fieri ut quidā iusti sint. Ergo dicamus, in subalternis propositionibus si uniuersales uerę sint, ueras

esse

esse necesse est particulares, sed non conuertitur. Nam si particulares ueræ fuerint, non necesse est ueras etiam uniuersales esse. Particulares uero ad uniuersales contrariam conuersionem habent. nam (ut superius) si uniuersales ueræ essent, etiam particulares ueræ essent, & si particulares ueræ essent, non omnino ueræ essent etiam uniuersales. In particularibus, si particulares falsæ fuerint, falsæ erunt etiam uniuersales. nam si particularis, quidam homo iustus est, falsa fuerit: uniuersalis etiam, omnis homo iustus est, falsa erit. nam si, quidam homo iustus est, falsa est; uera est, nullus homo iustus est. si uera est, nullus homo iustus est; falsa est, omnis homo iustus est. Falsa igitur particulari, falsa erit uniuersalis. Item si negatiua particularis falsa fuerit, quę est, quidam hó iustus non est: falsa erit etiam, nullus homo iustus est. nam si falsum est, quidam hó iustus nō est, uera est, omnis homo iustus est. si uera est hæc, falsa est, nullus homo iustus est, falsa igitur particulari, falsa erit etiam uniuersalis. Sed non conuertitur, ut si uniuersalis falsæ sint, falsas necesse sit esse particulares. nam si uniuersalis, omnis homo iustus est, falsa fuerit: non necesse est particularem, quidā hó iustus est, falsam esse. Potest enim fieri, ut si omnis homo iustus non fuerit, sit quidam iustus; & item si uniuersalis negatiua, nullus homo iustus est, falsa fuerit: non necesse erit, quidam hó non est iustus, falsam esse. nam si falsa, nullus homo iustus est: uerum est, esse aliquos iustos; uera est etiam quæ dicit, quidam homo iustus non est, ꝙ sint quidam etiam non iusti. Repetens igitur a capite dicat, ꝙ in subalternis, si uniuersales ueræ fuerint, ueræ erunt etiā particulares. sed non conuertitur. Item si particulares falsæ fuerint, falsæ erunt etiam uniuersales. sed non conuertitur. Contrariæ uero simul esse ueræ nunquam possunt. Potest autem fieri, ut alias utręque falsę sint, alias una uera, altera falsa: utræque falsæ sunt, ut si quis dicat, omnis homo grammaticus est, falsa est: nam non omnis. & nullus homo grammaticus est, falsa est: nam non nullus, Est autem una uera, altera falsa, ut siquis dicat, omnis homo bipes est, hæc affirmatiua uera est. nullus homo bipes est, hæc negatiua falsa est. Et item omnis hó quadrupes est, hæc affirmatiua falsa est. Nullus hó quadrupes est, hæc negatiua uera est Sūt ergo contrariæ aliquoties utręq; falsę, aliquoties inter se uerum falsumq; diuidentes. ut utræq; autem uerę sint, fieri nunquā potest. Subcontrariæ uero contraria patiuntur, nam falsæ nunquā reperiri queūt. sed alias ueræ utræq; sunt ut, est, quidam hó grammaticus est, uera est; & quidā homo grāmaticus non est, etiam hæc uera est. Potest. n. alius esse grammaticus & alius nō esse. Alias una uera est, altera falsa. uera est enim affirmatio quidam homo bipes est: falsa est autem negatio, quidem homo bipes non est. item falsa est affirmatio, quidā hó quadrupes est: uera est negatio: quidā homo quadrupes non est ut uero utræq; falsæ sint, fieri nunquam potest Restat igitur, ut de contraiacentibus dicamus, quæ neq; falsæ simul aliquando esse possunt, neq; ueræ, sed semper una uera est, altera falsa. quod facilius liquet, siquia sibi quæcunque fingat exempla. Res admonet, ut quædam de indefinitis propositionibus consideremus. Indefinitæ etenim propositiones æquam uim retinent particularibus propositionibus. Dictum est. n. quòd si uniuersales, uel affirmatiuæ uel negatiuæ in subalternis propositionibus essent ueræ, essent quoq; ueræ particulares. Nunc uero dicimus, quòd si uniuersales propositiones ueræ fuerint, ueræ erunt etiam indefinitæ. Nam si uera est, Omnis homo bipes est, uera est etiam, quidam homo bipes est; uera erit etiam indefinita quæ dicit, homo bipes est, Item dictum est, quòd si particulares falsæ essent, falsæ essent etiam uniuersales: nūc uero dicēdū est, qđ si indefinita falsa fuerit, falsa erit ēt uniuersalis. Nā si falsa est quæ dicit, Homo quadrupes est, falsa erit etiam quæ dicit, quidā hó quadrupes est, & omnis hó quadrupes. Atq; idē hoc etiam in negatiuis conuenire uidetur. Vnde cōstat, ꝙ omnes indefinitæ particularibus ꝓpositionibus æquam uim cōtinent. Rursus dictū est, ꝙ subcōtrariæ, quæ particulares affirmatiuæ & negatiuæ sunt, simul ueræ esse possunt, diuidere etiam uerum falsumq; ualent, simul uero falsas esse non posse. hoc idē in indefinitis propositionibus expectandū est. Nam diuidunt inter se uerū falsumq;, ut siquis dicat homo bipes est, uera est. hó bipes non est, falsa est: & item homo quadrupes est, falsa est: homo quadrupes non est, uera est. ueræ autem simul inueniri possunt. ut siquis dicat, homo grāmaticus est, siquis hoc dicat de Donato, uerum est. Item homo grammaticus non est, siquis hoc dicat de Catone, uerum est. ut simul falsæ sint, nunquam reperiemus. Hinc quoque ostenditur indefinitas cum particularibus æquali esse potentia Amplius quod dictum est, contraiacentes, idest uniuersalem affirmatiuam & particularem negatiuam, & item, uniuersalem negatiuam & particularem affirmatiuam, neque ueras simul esse neque falsas, sed inter se diuidere uerum falsumque, hoc idem euenit in indefinitis. Nam uniuersalis affirmatiua, & indefinita negatiua, uel uniuersalis negatiua & indefinita affirmatiua, neque ueræ simul esse possunt, neque simul falsæ. Diuidunt autem inter se uerum falsumque. nam si dixeris, omnis homo bipes est, uera est, & si dicas, homo bipes non est, falsa est. Item si dixeris, homo quadrupes est, falsa est. si dixeris, nullus homo quadrupes est, uera est. unde hinc quoque colligere licet, omnes indefinitas potestate & ui æquales esse particularibus. Sunt etiam quædam propositiones, quæ diuidunt quidem & ipsæ uerum & falsum, ut Deus fulminat, Deus non fulminat. Sed istæ tunc diuidunt inter se uerum & falsum, cum idem tēpus, idem subiectum, idem prædicatum sit. quod autem dico tale est si æquiuocum subiectum fuerit. non diuidunt uerum & falsum. Siquis enim dicat, Cato se Vticæ occidit, & respondeatur, Cato se Vticæ non occidit, utræque ueræ sunt. Nam & Cato minor se Vticæ peremit, & Cato censorius se Vticæ non occidit. Sed hoc idcirco euenit, ꝙ Catonis nomen æquiuoce dicitur. Dicitur enim & maior Cato censorius, & minor Vticensis. Item si æquiuoca fuerit in propositione prædicatio, uerum inter se affirmatio negatioque non diuidunt. Siquis enim sic dicat, in nocte lucet, & respondeatur, in nocte non lucet, fieri potest ut utræque ueræ sint. Nam in nocte lucerna lucere potest, & Sol lucere non potest. hoc ideo euenit quia lucere æquiuoce & ad lucernæ lumen, & ad Solis dicitur. Amplius si aliud & aliud in subiectis & prædicatis tempus fuerit, uerum falsumque inter se affirmatio negatioque non diuidunt: nam siquis dicat, Socrates ambulat, & respondeatur Socrates non ambulat, possunt utræque ueræ esse. potest enim fieri ut Socrates alio tempore ambulet, alio tempore non ambulet, sed aut stet, aut sedeat, aut quodlibet aliud in talibus ergo propositionibus quales sunt, Socrates ambulat. Socrates non ambulat, illæ inter se uerum falsumque diuidunt, quæ ad idem subiectum, ad idem prædicatum, ad idem tempus, dicuntur. Sunt etiam aliæ: quæ contradictoriæ uocantur, quæ sunt huiusmodi, quoties affirmationem uniuersalem tollit negatio particularis, ut est omnis homo iustus est, non omnis homo iustus est: & rursus, nullus homo iustus est, non nullus homo iustus est. in his enim uniuersalis determinatio tollitur sed de his alias.

De propositionum categoricarum commutatione simplici. Cap. V.

ET quoniam dictum est de his quæ eodem ordine participant: dicamus nunc de his quæ ordinis commutatione participant. Harum quoque propositionum, quę ad cōmutationem ordinis participant, duplex modus est. est enim per contrapositionē conuersio, ut si dicas, omnis homo animal est, omne non animal non homo est. Simplex conuersio est, ut si dicas, omnis homo risibile, & omne risibile homo, sed in illis terminorum tantum commutatio cōuersionem facit, in quibus neque prædicatum subiecto, neque subiectum prædicato abundat. In hac enim propositione quæ dicit, omnis homo risibile. homo subiectum, risibile prædicatum, æquam uim habent, & ideo conuerti potest, ut sit risibile subiectum, & homo prædicatum, & dicatur omne risibile homo. In quibus uero unus terminus alio abundauerit, conuerti propositio non potest. Nam si dicas omnis homo animal est, uera est, non tamen potest fieri, ut conuersa hæc propositio terminis commutatis uera sit, falsum est enim dicere omne animal homo est Sed hoc cur euenit quia homine animal abundat. Illa uero conuersio, quæ per contrapositionem fit, hoc modo fit: quoties quod in affirmatiua subiectum fuerit, idem mutatum & factum prædicatum ad negatiuam particulam ponitur, ut est, omnis homo animal est. Hic homo

subiectum est,& ad hoc animal prædicatur. Si uero quis per contrapositionem conuertat,& faciat animal subiectum,hominem prædicatum , & ad hominem particulam negatiuam ponat,hoc modo faciet,Omne non animal non homo est , & erit ista conuersio,omnis homo animal est,omne non animal non homo est;sed de his posterius tractabimus , nunc ad simplices reuertamur. Cum sint igitur quatuor propositiones, quarum duæ uniuersales sunt,idest affirmatiua & negatiua: duæ uero particulares,idest affirmatiua & negatiua,particularis affirmatiua,& uniuersalis negatiua commutatis terminis sibi ipsa conuertitur.Conuertuntur autem illæ (ut dictũ est)quoties commutatis terminis,uel simul ueræ sunt,uel simul falsæ. Nam siquis dicat,quidam homo animal est , uera est.Conuersio uero eius,quæ est quoddam animal homo est, uera est.Item.quidam homo lapis est,falsa est. quemadmodũ & eius cõuersio,quidam lapis homo est,nam & ista falsa est. Est igitur particularis affirmatiua quæ commutatis terminis sibi ipsa conuertitur.Idem uero patitur uniuersalis negatio Siquis enim dicat,nullus homo lapis est, uera est , & potest conuerti nullus lapis homo est,nam & ista uera est . Itẽ, nullus homo rhetor est,falsa est ; & eius conuersio , nullus rhetor homo est,falsa est.In quatuor igitur his propositionibus,duæ tantum contraiacentes sibi ipsæ conuertuntur,idest particularis affirmatio,& uniuersalis negatio.Aliæ uero duę sibi ipsæ non conuertuntur.Nam neque uniuersalis affirmatio,neque particularis negatio sibi ipsa conuertitur. Siquis enim dicat,Omnis homo animal est,uera est.Siquis uero cõuertat,omne animal homo est,falsum est.Non igitur sibi ipsi conuerti potest,quoniam conuersa prioris ueritatem non recipit.Neque uero particularis negatio sibi ipsa conuertitur. nam si quis dicat,quidam homo grammaticus non est , uera est ; si uero conuertat,quidam grammaticus homo non est, falsa est Omnis enim grammaticus homo est . Repetendum est igitur a capite,quod cum quatuor propositiones sint , affirmatio uniuersalis,negatio uniuersalis , affirmatio particularis,negatio particularis,particularis affirmatio , & uniuersalis negatio quæ contraiacentes sunt,sibi ipsis conuerti possunt.Vniuersalis uero affirmatio,& particolaris negatio,quę ipsæ contraiacens sunt,nunquam possunt sibi ipsis conuerti. Nec hoc nos turbet,quòd quædam affirmationes uniuersales,& quædam particulares negationes conuerti possunt Potest enim dici,omnis homo risibilis est,omne risibile homo est,& utræque ueræ sunt.Et iterum, omnis homo hinnibilis est,falsa est.& omne hinnibile homo est,& hæc quoque falsa est.Item in particolari negatione , quidam homo non est lapis,uera est,& quidam lapis non est homo,uera est. Item quidam homo non est risibile,falsa est ; quoddam risibile homo non est,& hæc quoque falsa est:ergo uidentur posse uniuersales affirmationes), & particulares negationes conuerti & conuertuntur quidem,sed non uniuersaliter. Generaliter aũt dico propositiones posse conuerti,quoties uniuersaliter, idest in omnibus conuertuntur. Istæ autem in duabus solis materiebus conuerti possũt.Siquis enim proprium, cuiuslibet speciei ad ipsam speciem,cuius est proprium uelut ad subiectum prædicet,potest conuertere.Nam quia risibile propriũ est homini,si prædices risibile, & subiicias hominem ,ut est omnis homo risibile est,potes iterum subiicere risibile , & hominem prædicare ut si dicas,omne risibile est homo. In illis uero simul falsæ sunt generalium affirmationum conuersiones,in quibus id quod prædicatur ad subiectum nullo tempore uere dici potest,ut siquis dicat ,omnis homo lapis est, falsa est.Et iterum,omnis lapis homo est,falsa est.hæc , quoniam nullo tempore neque homo lapis est , neque lapis homo,uere prædicabitur. In particularibus negatiuis contrarium est,nam tum falsæ sunt , cum proprium subiectum est, aut prædicatum. ut siquis dicat , Quidam homo risibile non est,falsum est.Item quoddam risibile homo non est , & hæc quoque falsa est.In illis ueræ sunt,quando id quod affirmando nullo tempore uere prædicari potest,ad subiectum prædicant· ut si dicas,quidam homo lapis non est,uera est. Iterum quidam lapis homo non est,uera est. Ergo uniuersales affirmationes tum sibi conuertuntur,ut ueræ sint, cum proprium prædicant:tum sibi conuertuntur,ut falsæ sint , cum id quod nullo tempore ad subiectum uere dici poterit , prædicatur. Item in particularibus negatiuis,tum falsæ sunt , cũ propriũ prædicant,tum ueræ,cum id quod nullo tempore uere dici poterit,prædicant. In his ergo solæ conuerti possunt istæ. In alijs uero conuerti non possunt . Atque ideo uniuersaliter non conuertuntur.remanet ergo ut in aliis rebus omnibus,ut superius dictum est,non conuertuntur .

De propositionum categoricarum commutatione per accidens Cap. VI.

HOc uero perspiciendum est, quod particolaria affirmatio quæ sibi ipsa conuertitur,uniuersali affirmationi quę sibi non conuertitur,per accidens conuerti potest Et item contraiacens uniuersali affirmationi particularis negatio,quæ sibi ipsi non conuertitur,conuerti potest per accidens negationi uniuersali,quæ sibi ipsi conuertitur.Sed quomodo particularis affirmatio,& uniuersalis negatio sibi ipsis conuertantur,ostendimus. Nunc uero quomodo particularis affirmatio uniuersali affirmationi per accidens, uel quomodo particolaris negatio uniuersali negationi pec accidens conuertantur,demonstrandum est. Dictum est superius,quod si uera est uniuersalis affirmatio,uera est etiá particularis,& sequeretur particularis uniuersalem.Nam si uera est,omnis homo animal est,uera est etiam, quidam homo animal est.Si enim omnis,& quidam,sed particularis affirmatio sibi ipsa conuertitur,conuertitur etiam uniuersali affirmationi Nam si omnis homo animal est , quidam homo ,animal est.Sed ista sibi conuertitur , hoc modo si dicas,quoddã animal homo est Potest igitur conuerti ad,omnis homo animal est.uniuersalem affirmationem, particularis affirmatio, quæ est quidam homo animal est,& conuertitur , ut si dicas , quoddam animal homo est:utræque enim ueræ sunt , & quæ dicit,quoddam animal homo est. Per accidens autem conuerti dicitur particularis affirmatio uniuersali affirmationi, quia particularis affirmatio sibi ipsa principaliter conuertitur. Restat igitur,ut hoc monstremus.Quomodo particularis negatio,quæ sibi non conuertitur uniuersali negationi quæ sibi conuertitur,per accidens conuertatur.& hic eadem ratio est Nam quoniam uniuersalis negatio,si uera est , uera est & particularis,uniuersalis uero negatio sibi ipsa conuertitur, potest uniuersali negationi conuersæ particularis conuerti negatio Age enim uniuersalem negationem,id est,nullus homo hinnibilis est,conuertamus,ut sit nullum hinnibile homo est,Sed istam propositionem, id est uniuersalem negatiuam, quæ est,nullus homo hinnibilis est,sequitur particularis negatio,quæ est,quidam homo non est hinnibilis.Conuérte igitur uniuersalem quæ est,nullus homo hinnibilis est , & fac, nullum hinnibile homo est . conuerte huic particularem negationem quæ est,quidam homo non est hinnibilis , & fac quoddam hinnibile non est homo,utræque ergo ueræ sunt. Nam & nullum hinnibile homo est,quæ est uniuersalis conuersio negationis,uera est, & quoddam hinnibile non est homo,quæ conuersio particularis negationis est. Cur antẽ pec accidens conuerti dicatur,superius dictum est. Liquet ergo talis conuersio per accidens,Quod igitur habet uniuersalis affirmatio,hoc habet cõtraiacens particularis negatio,utræque enim sibi conuerti non possunt . Quod autem habet uniuersalis negatio,hoc habet,& ei contraiacens affirmatio particularis,utręque enim sibi conuerti possunt. Iunctæ ergo quæ sibi conuerti possunt,& quæ sibi conuerti non possunt, ut quæ sibi conuerti potest,iungatur ei quæ sibi conuerti nõ potest: & quæ sibi conuerti non potest , iungatur ei quæ sibi conuerti potest,faciunt pec accidens conuersiones , quæ superius demonstratæ sunt.

De propositionum categoricarum commutatione per contrapositionem. Cap. VII.

REstat ut de his conuersionibus dicamus,quæ per contrapositionem fiunt , & primum earum sit dispositio in descriptiõe subiecta generalis enim affirmationis, quę dicit,omnis hõ animal est,conuersio per contrapositionem est quæ dicit,omne non animal non homo est. Item generalis negationis quæ dicit , nullus homo animal est,conuersio per contrapositionem est , nullum non animal non homo est . Item particularis affirmationis quæ dicit, quidam homo animal est , conuersio per contrapositionem est,quæ dicit,quoddam non animal non homo est . Item particularis negationis quę dicit,quidam homo animal non est,conuersio per contrapositionem est,quæ dicit,quoddam

non

non animal non homo non est, quod demonstrat subiecta descriptio.

Omnis homo animal est	Omne non animal nõ homo est
Nullus homo animal est	Nullum nõ animal nõ homo est
Quidã homo animal est	Quoddam nõ animal nõ hõ est
Quidã hõ animal nõ est	Quoddã nõ animal nõ hõ nõ est

His ergo ita positis, quo modo dictum est superius in simplici terminorum cõuersione, quod particularis affirmatio, & generalis negatio sibi ipsis cõuerterẽtur. Generalis uero affirmatio, & particularis negatio sibi ipsis non conuerterentur, hic in per contrapositionem conuersionibus contra est. Nam generalis affirmatio per contrapositionem, sibi ipsa cõuertitur, & particularis negatio sibi ipsa cõuertitur. Generalis uero negatio & particularis affirmatio per contrapositionem sibi non conuertuntur. Quod ita esse his exemplis probabimus. Si enim uera sit affirmatio generalis quæ dicit. Omnis homo animal est, uera erit eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, Omne non animal non homo est. Quod enim animal non fuerit, id homo non erit. Et si falsa fuerit generalis affirmatio quæ dicit, omne animal homo est, falsa erit etiam eius per cõtrapositionem conuersio quæ dicit, omnis non homo non animal est potest enim fieri ut quod homo non est, animal sit. Illa enim negat esse animal quod homo non fuerit. Quod si, cum uera est generalis affirmatiua, uera est eius per contrapositionem conuersio; & si, cum falsa est generalis affirmatio, falsa est eius per contrapositionem conuersio, non est dubium quin generalis affirmatio possit sibi ipsa cõuerti. Item nunc ostendendum est, quomodo particularis negatio sibi ipsa per contrapositionem conuertitur. Nam si falsa est quæ dicit, quidam homo animal non est, falsa erit etiam eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, quoddam non animal non homo non est. hoc enim uidetur hæc propositio dicere, ac si diceret quædã res quæ animal non est, homo est. Qui enim dicit, non homo non est, hominem esse significat quod animal non sit. Hoc uero aperte falsum est. Omnis enim homo animal est. Et si uera fuerit particularis negatio quæ dicit, quoddam animal homo non est: uera erit & eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, quidam non homo non animal non est. Aequale est enim ac si diceret, res quæ homo non est, non est non animal, sed est animal, ut equus & bos homo non est, & non est non animal. Ergo si, cum particularis negatio falsa est, falsa est etiam eius per contrapositionem conuersio; & si cum particularis negatio uera est, uera est eius per contrapositionem conuersio, non est dubium, quin particularis negatio possit per contrapositionem sibi ipsa conuerti. Nunc quoniam ostensum est generalem affirmatiuam, & particularem negatiuam per contrapositionem sibi posse cõuerti, ostendamus generalẽ negatiuã, & particularẽ affirmatiuam per contrapositionẽ sibi non posse conuerti. Et prius de generali negatione dicendum est. Nam si generalis negatio uera est, non necesse erit per cõtrapositionem sibi conuersam uerã esse. Sed si falsa fuerit, & per contrapositionem sibi conuersam falsam esse necesse est. Nam si falsa est quæ dicit. Nullus homo animal est, falsa erit fortasse eius per contrapositionem conuersio, quæ dicit, nullum non animal non homo est, æquale est enim ac si dicat, nulla res est quæ non sit animal, & sit non homo, quod est omnis res quæ animam non habet, homo est, quod aperte falsum est. Item si uera fuerit generalis negatio, falsa erit eius per contrapositionem conuersio. Nam si uera est quæ dicit, nullus homo est lapis, falsa erit eius per contrapositionẽ cõuersio quæ dicit nullus nõ lapis non homo est, æquale est enim ac si dicat, nulla res est quæ cum non sit lapis, non homo sit, quod est, omnis res quæcunque lapis non fuerit, homo est, quod falsum est. Innumerabilia enim inuenies, quæ non sunt lapides, & non homines non sunt. Ergo quoniam, si generalis negatio falsa fuerit, falsa est eius per contrapositionem conuersio: & si eadem uera fuerit, falsa erit eius per contrapositionem conuersio, non est dubium generalem negationem sibi non posse conuerti. Quod enim in aliquo fallit, generaliter colligi non potest. Restat igitur, ut id quod reliquum est monstremus, particularem affirmationem per contrapositionem sibi non posse conuerti. Cum enim fuerit particularis affirmatio uera, uera erit eius etiam per contrapositionem conuersio. Nam si uera est quæ dicit, quidam homo animal est, uera est eius per contrapositionem conuersio, quoddam non animal non homo est, æquale est enim ac si dicat, quædam res quæ animam non habet, homo non est, quod uerum est. Lapis enim animam non habet, & tamen homo non est. Item si particularis affirmatio quæ dicit, quidam lapis homo est, falsa est, uera erit eius per contrapositionem conuersio quæ dicit, quidam non homo non lapis est. æquale est enim ac si diceret, quædam res quæ homo nõ fuerit, lapis non est, quod uerum est. Equus enim homo nõ est, & tamen lapis non est. Ergo si, cum in quibusdam particularis affirmatio uera fuerit, uera erit eius per contrapositionem conuersio: & si, cum in quibusdam falsa fuerit particularis affirmatio, uera erit eius per contrapositionem conuersio: & si, cum in quibusdam falsa fuerit particularis affirmatio, uera erit eius per contrapositionem conuersio, non est dubium particulares affirmationes per cõtrapositionem sibi non posse conuerti. Generalis uero negatio & particularis affirmatio, quæ contraiacentes sunt, in per contrapositionem conuersionibus contraria patiuntur. Nam in generalibus negatiuis, siue generales negatiuæ ueræ fuerint, siue falsæ, per contrapositionem conuersiones semper falsæ sunt: in particularibus autem affirmatiuis, siue particularis affirmatio uera fuerit, siue falsa, eius per contrapositionem conuersio uera est. Repetendum est igitur a superioribus, & conformando quòd in simplicibus terminorum connexionibus particularis affirmatio, & generalis negatio sibi conuerti possunt. Generales uero affirmatio & particularis negatio sibi conuerti non possunt. In his uero conuersionibus quæ per contrapositionem fiunt, contra est. Nam generalis affirmatio & particularis negatio per contrapositionem sibi ipsis conuerti possunt. Generalis uero negatio, & particularis affirmatio per contrapositionem sibi ipsis conuerti non possunt. Et generalis negatio & particularis affirmatio quæ sunt contraiacentes in ueri falsique distantia (ut demonstratum est) sibi ipsis inuicem contraria patiuntur. Hæc de categoricorum syllogismorum categoricis propositionibus dicta sufficiant. Siqua uero in his prætermissa sunt, in perihermenias Aristotelis commentario diligẽtius subtiliusque tractata sunt.

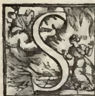
ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII ET CONSVLARIS VIRI

DE SYLLOGISMO CATEGORICO

LIBER SECVNDVS.

Quid sit dici de omni & nullo, quidque esse in toto & nullo, & cur literis pro terminis utamur.

Cap. I.

SVPERIORIS series uoluminis, quod ad categoricorum syllogismorum propositiones, attinebat, explicuit: Nunc autem quãtum introductionis patitur temperamentum, de ipsa categoricorum syllogismorum ratione tractabitur. Et quoniam omnium compositorum firmitudo uel uitium, aut in his maxime reperitur, ex quibus est compositum, aut penes bonam malamue compositionem eius laus uituperatioque tenetur. Nanque domus si sit fortibus lapidibus debilibusue constructa, ipsa quoque est fortis aut debilis. Porro autem si artificis compositionem æquabilem solertemque fuerit nacta, ipsa quoque constructio merito stabilitatis erit laudabile fundamentum. Si uero insolertior compositio fiat, tota quoque quamuis ex bonis ordinata lapidibus, nulla se se gerens fabrica stabilitate nutabit. Nos quoque hanc eandem imaginem secuti, prius de his, quibus ipse syllogismus constat, idest propositionibus, explicitimus: Nunc uero de ipsa inter se syllogismo-

rum coniunctiune, compositioneque tractabimus. Illud uero meminisse deb ebis.introducendis hic me præstitisse ducendis, non introductis. Et prius quid sit esse in omni, uel non esse, paucis ostendam, Siquia eoim res alterins genus fuerit, omnem intra se speciem continebit, & in toro species genere illa esse dicetur. Sit enim genus animal, homo uero species.homo ergo, quoniam minus est quam animal, in toto animali esse dicetur. Omnis enim homo animal est. Siquis ergo sic dicat aliquam rem de omni alia re prædicari conuersa uice nihil interest. Nam sicut in toto animali homo est, sic etiam animal de omni homine prædicatur. In toto uero non esse, est, quoties alia res ab alia re omni disiuncta est, ut si dicas animal in nullo lapide est, nullum enim animal lapis est. & si dicas, animal de nullo lapide prædicatur, de nullo enim lapide animal dicitur. Definimus ergo in toto esse, uel in roto non esse sic, in toto esse, uel de omni prædicari, dicitur quoties non potest inueniri aliquid subiecti, ad quod illud quod prædicatur, dici non possit. Nanque nihil hominis inuenitur, ad quod animal dici non possit. In toto uero non esse, uel de nullo prædicari dicitur, quoties nihil subiecti poterit inueniri, ad quod illud quod prædicatur dici possit. Nihil enim lapidis inueniri potest, de ouo possit animal prædicari. Illud sane notandum est, quòd esse in roto uersa uice dicitur. Nam si aliquid de omni aliquo prædicatur, illud de quo illud prædicatur, in rotu illo esse dicitur quod prædicatur, ut animal de omni homine dicitut. Homo uero in toto est animali, idest uelut quædam pars intra totum animal latet. Et siquid in alio omni fuerit, in eo toto res illa de qua superius dicebatur esse dicitur, ut idem animal cum in omni sit homine, & de eo omni prædicetur, homo in toto est animali. His igitur ita positis. quotiescunque ita dicimus, ut literas pro terminis disponamus, pro breuitate hoc & compendio facimus, id quod per literas demonstrare uolumus, uniuersaliter demonstramus. Nam fortasse in terminis aliquibus falsum ingerendum necesse sit. In litteris uero nuoquam fallimur, quoniam ad hoc utimur literis, quasi terminos poneremus. In literis uero ipsis, nisi terminorum coniunctio per se firma ualensq; fuerit, ulla neque ueritas, neque falsitas reperietur. Quoties igitur aliud de alio omni prædicari uolumus ostendere, sic ponimus. Sit primus terminus.a.secundus b.& prædicetur.a.de omni.b. Hoc autem ita accipito, tanquam si posuerimus.a.animal.b.hominem. Eodem modo & de negatiuis. Nam si dicamus.a.de nullo.b.prædicatur, tale est ac si dicamus.a.quod est animal, de nullo lapide prædicatur quod est.b.& alia quæcunque eis fuerint consimilia.

De syllogismorum figuris & eorum differentijs. Cap. II.

Omnis autē syllogismus simplex, tribus terminis demonstratur atque concluditur. Sed prius ipsorum syllogismorum figuras aspiciamus. Post uero de modis ordinibusq; eorū tractabimus. Tribus igitur terminis ita positis, ut prope se & sibi cōnexi sint, tres, nō ultra, fieri complexiones necesse est, hoc modo. Sit enim.a.sit b.sit.c.aut enim.a.de.b.prædicabitur, &.b de.c.aut certe.a.& de.b.prædicabitur, & de.c.uel ijsdem ipsis, a.&.b.c.terminus uidebitur esse subiectus Sit enim.a.bonum, sit.b.iustū, sit.c.uirtus: aut enim.a.idest bonū erit in omni.b.idest iusto, & dicetur, omne iustum bonum est, & item.b.iustum in omni.c.idest uirtute.& dicetur, omnis uirtus iusta est. Et erunt huiusmodi propositiones. Omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est. Aut.a.idest bonum, de.b.quod iustum est, & de.c.quod uirtus est prædicabitur, ut sit, omne iustum bonum est. Omnis uirtus bona est. Aut certe.a.bonum.b.iusto & c.uirtuti subiacebit. Vt dicatur, omne bonum iustum est, omne bonum uirtus est. In hac enim complexione b, & c.de solo.a.termino prædicantur. Vbi uero, a.de omni.b.termino, &.b.item prædicatur de omni.c. Hanc figuram uoco primam: quæ diffinitur sic. Prima figura est, in qua is qui subiectus est, de alio prædicatur. Nanque.b.quod.a.termino subiectum est, ad.c.item terminum prædicatur. Extremitates uero dico huius figuræ quod prædicatur & quod subiectum est, idest.a.c. Nanque a.prædicatur de.b.termino, c.uero terminus.b termino subiacet. Medium autem illud uoco quod alij subiacet, & de alio prædicatur, id est.b. Nam.b.terminus.a. termino subiacet, de c.uero termino prædicatur. Maior uero extremitas est, quę prima prædicatur, id est.a. Nanque idem.a.de.b.termino prædicatur. Minor uero, quæ medio termino subijcitur, idest, c. Nanque. c.terminus medio termino, idest.b.subiectus est, de eo enim. b.medius terminus dicitur. Maior uero terminus.a.uocatus est, id est qui prædicatur, quoniam omne prædicatum, ab eo de quo prædicatur maius est. Et in conclusione, sicut in prima propositione, semper.a.terminus prædicatur.a.enim bonum prædicatur de.b.iusto. Et dicitur omne iustum bonū est, b.uero medius terminus prædicatur de c.& dicitur, omnis uirtus iusta est. Ex his igitur concluditur in syllogismo, omnis uirtus bonum est, & a.bonum nominabitur de c.uirtute, atque ideo maior a nobis extremitas appellatur.

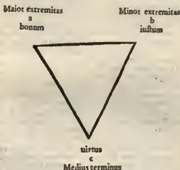
Maior extremitas: Medius terminus: Minor extremitas
A B C
Bonum: Iustum Virtus

Id uero meminisse debemus, quòd ea quæ paria sunt, retorqueri possunt, & ad se inuicem prædicari: & sicut id quod prædicatur in eo quod subiectum est, omni est, ita rursus cōuersim quod fuerit subiectum, in eo quod antea prædicabatur, omni erit. Nam si.f.& g.duo termini, ita sibi sint æquales, ut neuter neutro maior sit, cum prædicaueris.f.de omni g.erit.f.terminus in omni.g.termino. Si uero conuertas & prædices.g.terminum de.f.termino, erit iterum.g.terminus in omni f.termino. Sit enim.f.risibile.g.homo, ergo si prædices.f.risibile, &.g.hominem subijcias.f.risibile in omni.g.inuenitur. Omnis enim homo risibilis est. Si uero prædices.g.hominem ad.f.risibile.g.homo in omni.f.risibili reperitur. Omne enim risibile homo est. Qoid autem termini sint, uel qoid prædicatio, aut subiectio, priori de propositionibus libro satis dictum est. Sed ne forte erremus, quòd uidetur uniuersalis affirmatiu conuersa. Nam de hoc quoque superius dictum est. Modo uero hoc solum monstrare uolumus, quòd quæ sunt in toto paris, sola conuertantur. Hoc tamen prodest ad ostensionem syllogismorum, quę fit in circulo, quam in analyticis diximus. Ac de prima syllogismorum categoricorum figura expeditum est.

Secunda uero figura est quoties.a.terminus de utriusque b.& c.terminis prædicatur, hoc modo. Si enim dicas.a.bonum de omni.b.iusto, ut sit hoc modo propositio. Omne iustum bonum est. Et inde.a.bonum de omni c uirtute, ut dicas. Omnis uirtus bonum est solum.a de utrinsque.b.& c.terminis prædicasti, & erit hæc secunda figura. Medius autem terminus in hac figurà erit qui de utrisque prædicatur, id est a. Extremitates uero ea quæ subiecta sunt, id est.b.& c. Maior uero extremitas est de qua primo a.terminus appellatur, id est b.iustum, uel si ad.c.primo prædicabitur c.terminus maior extremitas inuenitur idcirco quod ea extremitas, de qua medius terminus primo prędicatur, in conclusione ipsa quoque prædicabitur, ut posterius demonstrandum est. Minor uero extremitas erit ad quod medius terminus posterius prædicabitur.

Tertia uero figura est quoties a. & b.termini de uno c. prædicantur. Siquis enim prędicet.a.idest bonum,de.c.id est uirtute, ut sit huiusmodi propositio. Omnis uirtus bonum est. Item.b.prędicetur de.c.ut sit omnia uirtus iustum est.tertiam figuram facit, In hac uero figura medius terminus erit,qui utrisque subiectus est, id est.c. Nanque de c. termino.a.& b.termini prædicantur. Maior uero eatremitas est quæ primo præd:catur,id est.a.Minor uero: quę postea,id est.b.uel si queml:buerit b.prius.a.posterius prædicare, secundum pr orem posterioremque prædicationem, maior minorue extremitas inuenietur,& hic quoque maior extremitas in conclusionibus,sicut in superioribus alijs figuris,de minore prædicatur.

De syllogismo perfecto & imperfecto,& quòd secunda figura & tertia de prima nascantur.
Cap. III.

EXpeditis igitur tribus syllogismorũ figuris,dicẽdum est, quia perfectus syllogismus est, cui ad integram probatamque conclusionem, ex superius sumptis & propositis nihil deest.Sed modo atq; ordine facta conclusio nihil dehabens per ea,quæ antea proposuit,terminatur. Imperfectus uero syllogismus est.cui nihil ęque ad perfectionem deest,uerumtamen in his,quę in propositionibus sumpta sunt,aliqua desunt,cur ita esse uidetur.sed & hę definitiones omnes posterius liquebunt. Nunc autem unde hę figuræ nascantur,breuiter explicandum est.Quoniam unde nascuntur,in eadem iterum resoluuntur. Sed secunda & tertia figura,de prima figura nasci & procreari uidentur. Sit enim.a.terminus in omni.b.termino.& de omni eo prædicetur, b.uero terminus de omni.c termino prædicatur. h c ut dictum est prima. syllogismorum figura est. Siquis igitur maiorem extremitatem propositionemque conuertat,& quod fuerat antea prædicatum,faciat esse subiectum, secundam faciet figuram. Nam quemadmodum.a.terminus prædicatur de.b termino.ita.b. de.c Si ergo conuertatur, & fiat ut b.terminus de.a.termino prædicetur,inuenitur.b. terminus,qui antea medius fuerat, &.a.termino subiectus, de.c.uero termino prædicatur,ad utrosque terminos prędicatiuus. Age enim quoniam.a bonum de.b.iusto predicabatur.b.uero iustum de.c.uirtute prędicabatur,erat propositio,omne iustum bonum est,omnia uirtus iusta est: manente propositione quę est,omnis uirtus iusta est,prima propositio,i. omne iustum bonum est, conuertatur,& fiat omne bonum iustum est.Inueniuntur igitur propositiones sic:omne bonum iustum est,omnis uirtus iusta est,& iustum idest. b de.a.& c.terminis prædicabitur. Conuersa igitur maiore prioris figurę extremitate, secunda syllogismorum figura procreatur. Tertia uero figura nascitur minori propositione conuersa. Nam si.a.bonum prędicatur de.b.iusto, ut dicatur, omne iustum bonum est.b.uero iustum prędicatur de.c.uirtute,ut dicatur,omnia uis iusta est, si priori propositione manente,id est,omne iustum bonum est, secunda quę est,omnis uirtus iusta est,conuertatur,& fiat, omne iustum uirtus est,: inuenientur omnes propositiones sic.Omne iustum bonum est.Omne iustum uirtus est,& de.b.iusto, a.& c.termini prędicantur,& fit tertię figurę connexio.Cõuersis igitur primis posterisq; extremitatibus primæ figuræ,tertia uel secunda figura nascũtur.At uero unaquæq; harum trium figurarum, habet sub se plures syllogismorum modos,ut modi sub figuris ita sint,ut species sub suis generibus.Habet enim prima figura sub se Aristotele auctore,modos quatuor: sed Theophrastus,& Eudemus super hos quatuor,quinque alios modos addunt. Aristotele dante principium in secundo priorum analyticorum uolumine,quod melius postmodum explicabitur. Secunda uero figura habet sub se quatuor modos. Tertia uero auctore Aristotele sex. addunt etiam alij unum, sicut ipse Porphyrius, superiores scilicet sequens.

De nomen syllogismorum modis primæ figuræ.
Cap. IIII.

ET quoniam(ut superiore libro dictum est)aliæ propositiones affirmatiuæ sunt, aliæ negatiuæ,& earum aliæ uniuersales, aliæ uero particulares, secundũ eas ipsas,propositiones syllogismorum conclusionesque iunguntur.Nanq; primæ figurę primus modus est,qui fit ex duabus uniuersalibus affirmatiuis, uniuersalem colligens affirmatiuam Si enim a. terminus fuerit in omni.b. termino,& si.b terminus de omni c.termino fuerit prędicatus.a. terminus de omni.c.termino prædicabitur. Nanq;.a.bonũ si prædicetur de omni.b.iusto,ut sit,omne iustum bonũ est. b. uero iustum,si prædicetur de.c.uirtute,ut sit, omnia uirtus iustum est, necessario concluditur, extremitatibus ad se inuicem prædicatis, idest.a.&.c ut sit, omnis uirtus bonum est Sunt igitur huiusmodi propositiones, atque conclusio. Si.a.in omni b.fuerit,& b in omni.c. fuerit.a. terminus de omni.c.prædicabitur, id est.

Omne iustum bonum est.
Omnis uirtus iusta est,& conclusio.
Omnis igitur uirtus bonum est. — barbara

Et hic primæ figuræ Primus modus est, Secundus uero modus primæ figuræ est quoties ex prima uniuersali negatiua, & secunda uniuersali affirmatiua, conclusio uniuersali negatione colligitur. Si enim sit.a.malum.b.bonum.c. iustum a terminus de nullo b.termino prædicabitur. Nullum enim bonum malum est,b.uero terminus de omni.c.termino prædicabitur. Omne enim iustum bonum est. Quare colligitur,nullum iustum malum est, ut est hoc modo. Si a. terminus de nullo b termino prædicatur, b.uero terminus de omni c termino fuerit prædicatus,a.teminus de nullo.c. prædicabitur.ut est.

Nullum bonum malum est.
Omne iustum bonum est.
Nullum igitur iustum malum est. — celarent

Tertius uero modus primæ figuræ est,quoties ex uniuersali affirmatiua,& particulari affirmatiua,particularis affirmatiua colligitur.Nam si.a uirtus de omni.b. idest bono prædicetur,&.b bonum de quodam. c. idest iusto fuerit prædica-

tum particulariter, erit quoque conclusio particularis, hoc modo, ut.a.uirtus de quodam.c.iusto particulariter prædicetur. Si igitur fuerit.a.terminus in omni.b.&.b terminus in aliquo.c.particulariter, erit.a.terminus in aliquo.c particulariter, ut sit.

Omne bonum uirtus est. darij
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum uirtus est.

Quartus modus primæ figuræ est talis, quoties ex uniuersali negatione, & particulari affirmatione, particularis negatiua colligitur. Nam si.a.terminus, de nullo b.termino prædicetur.b.uero terminus de quodam.c. termino prædicetur a. terminus de quodam c.termino non prædicabitur; quod monstrat subiecta descriptio. Nam sunt huiusmodi propositiones.

Nullum bonum malum est. ferio
Quoddam iustum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Hos ergo quatuor in prima figura modos in analyticis suis Aristoteles posuit. Cæteros uero quinq; modos Theophrastus & Eudemus addiderunt, quibus Porphyrius grauissimæ uir auctoritatis uisus est consensisse, qui sunt huiusmodi. Nã quoniam particularis affirmatiua sibi ipsi conuertitur, quisquis ostenderit in conclusione.a. terminum de quodã.c.termino particulariter prædicari: in eadem ipsa conclusione monstrauit, quod.c.terminus de.a.termino rursus particulariter prædicetur. Nam si sibi particularis propositio in conclusione conuertitur; si.a. terminus in quodam..c.termino fuerit c.terminus de quodam.a termino prædicabitur. Item quisquis uniuersalem negatiuam in conclusione probauerit, necesse est eum ipsius quoq; conuersionem in eadem cõclusione probasse. Vniuersalis enim negatio semper sibi cõuertitur. Nam siquis probauit, quòd. a.terminus de nullo.c. termino prædicetur, non est dubium quin in hac conclusione illud quoq; probatum sit, quod c.terminus de nullo.a.termino prædicetur. Semper enim (ut dictum est) uniuersalis negatiua sibiipsi conuertitur. uniuersalis quoque affirmatiua duplici conclusione continetur. Nam, quisquis ostendit a.terminum de omni.c.termino prædicari: Illud quoq; ostẽdit quod.c.terminus de quodam. a termino particulariter prædicetur. Siquis.n. probauerit animal de omni homine prædicari, ita dicens, Omnis homo animal est: illud quoq; necessario monstrauit particulariter, quoniam quoddã animal homo est. Ita semper uniuersalis negatio & uniuersalis affirmatio, & particularis affirmatiua dupliciter concluduntur. Aliæ enim sibiipsis conuertuntur, quæ particularis est, particulariter, quæ uniuersalis, uniuersaliter. Alia uero cum ipsa uniuersalis affirmatiua sit, particulariter sibiipsi conuertitur. Particularis autem negatio nunquam sibiipsi conuertitur. Atq; ideo simplicem in se retinet conclusionem. Hoc autem quod nuper diximus in secundo priorum analyticorum libro ab Aristotele monstratur, quod scilicet Theophrastus & Eudemus principium capientes, ad alios in prima figura syllogismos adiiciendos animum adiecere, qui sunt huiusmodi. qui κατ' ἀνάκλασιν uocantur, i. per refractionem quandam conuersionemq; propositionis. Et est Quintus modus ex duabus uniuersalibus affirmationibus particularem colligens affirmatiuam hoc modo. Si.a.fuerit in omni.b.&.b. fuerit in omni. c. posset equidem concludi quod a.terminus esset in omni.c termino. Sed quoniam ista uniuersalis propositio (ut dictum est) particulariter conuertitur, prætermisso eo q.a.terminus de omni.c.termino prædicatur, conclusio esse dicitur, quod.c.terminus, de quodam a.termino prædicatur, quod hoc exemplo monstrandum est. Si enim sint propositiones sic, omne iustum bonum est, omnis uirtus iusta est, posset concludi equidem quoniã omnis uirtus bonum est. Sed quoniam ita propositio sibi conuertitur, ut sit quoddam bonum uirtus est, particulariter, particularis syllogismus conclusioque colligitur ex duabus uniuersalibus affirmatiuis. Eius uero forma talis est a. terminus in omni.b b.terminus in omni.c. igitur.c.terminus in quodam.a.ut est.

Omne iustum bonum est. baralipton
Omnis uirtus iusta est.
Quoddam bonum uirtus est.

Per conuersionem refractionemq; dicitur, quoniam quod uniuersaliter colligebatur, conuersum particulariter collectum est. Sextus modus est primæ figuræ qui fit ex uniuersali negatiua, & uniuersali affirmatiua uniuersalem conclusionem per conuersionem colligens. Nam si.a.terminus in nullo.b.fuerit b.uero terminus in omni.c.termino fuerit, posset equidem colligi, quoniam a.terminus in nullo. c.termino est. Sed quoniam uniuersalis negatiua conuertitur, dicimus quoniam.c.terminus in nullo.a.terminu est, ut sit hoc modo.

Nullum bonum malum est. celantes
Omne iustum bonum est, posset colligi
Nullum iustum malum est.
Sed ex his per conuersionem colligimus.
Nullum malum iustum est.

Septimus modus primæ figuræ est, qui ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua per conuersionem particularem colligit affirmatiuam Si enim fuerit.a. terminus in omni.b. & b. terminus de quodam.c.termino prædicetur, potest.a.terminus de quodam.c. termino prædicari. Sed quoniam particularis affirmatiu sibi ipsa conuertitur, per conuersionem fit conclusio, & dicetur.c. terminus de quodam a.termino prædicari, ut sit sic.

Omne bonum uirtus est. dabitis
Quoddam iustum bonum est.
Posset equidem concludi quoniam.
Quoddam iustum uirtus est. Sed quia particularis affirmatio conuertitur, dicimus qm quædam uirtus iusta est.

Octauus modus primæ figuræ est, quoties ex uniuersali affirmatione & uniuersali negatione particulariter colligitur. Si enim.a terminus de omni.b termino prædicatus fuerit.b.uero terminus de nullo.c.termino prædicetur, nõ posset colligi, quoniam.a terminus de nullo. c.termino prædicatur. cur autem non possit in resolutoriis dictum est. Sed quoniam uniuersalis negatiua sibi ipsa conuertitur: potest dici & conuerti, quoniam.c. terminus de nullo.b.termino prædicatur.b uero terminus de quodam.a. termino dicitur, quoniam uniuersalis affirmatiua particulariter sibi ipsa conuertitur, quare.c.terminus de quodam. a.termino non prædicabitur. ut sit sic. Omne bonum iustum est, Nullum malum bonum est, non posset colligi, quoniam nullum malum iustum est. Sed conuertitur sic.

Omne bonum iustum est. fapesmo
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

Nonus modus primæ figuræ est, qui ex particulari affirmatiua & uniuersali negatiua particularem colligit negatiuam per conuersionem. Si enim a.terminus de quodam. b. termino.b.uero terminus de nullo.c.termino prædicetur, non potest quidem dici, quoniam.a.terminus de quodam. c.termino non prædicabitur. cur autem non possit hoc quoq; in resolutoriis diximus. Sed quoniã uniuersalis negatio conuerti potest, dicetur quoniam.c.terminus de nullo.b.termino prædicatur, &.b.terminus de quodam.a.prædicatur. c. igitur terminus de quodam.a.non prædicabitur, ut sit sic.

Quoddam bonum iustum est. frisesomo
Nullum malum bonum est.
Quoddam igitur iustum malum non est.

De quatuor syllogismorum modis secundæ figuræ. Cap. V.

EXpeditis igitur nouem primę figuræ modis, ad secundæ figuræ quatuor modos ueniamus. Illud tantũ constet, quòd quemadmodum in prima figura per nouem supradictos modos, & affirmatio uniuersalis, & negatio uniuersalis, & affirmatio particularis, & negatio particularis, in conclusione colligitur. In secunda figura affirmatiuam, neq; generalem, neq; particularem posse colligi, sed tantum uel particulariter, uel uniuersaliter solas colligi negatiuas. Est autem secundæ figuræ primus modus hic, quoties ex uniuersali negatione, & uniuersali affirmatione, uniuersalis negatiua colligitur. Si enim.a.terminus de nullo b. termino, & de omni.c. termino prædicetur, b.terminus de nullo.c. termino prædicabitur. Sit enim a.bonum, sit.b.malum.c iustum. Siquis igitur sic dicat.

Omne iustum bonum est. cesare
Quoddam malum bonum non est, concludit

Nullum

Nullum iuſtum malum eſt.

Liquet igitur minorem extremitatem de minore in concluſione prædicari. Sed omnes ſecundæ figuræ ſyllogiſmi quanuis ueri ſint, uerum tamen ex ſeipſis nõ probant, ſed ex primæ figuræ modis implentur. Namq; ſi a.terminus de nullo b termino prædicetur, & in omni.c.terminu ſit, nondũ probatum eſt, quoniam omnino.b.terminus de nullo.c.termino prædicetur. Sed ſiquis ex iſto ſecundæ figuræ primo modo, primæ figuræ ſecundum modum faciat per conuerſionem, totus ſyllogiſmus concluſioque probata eſt. Siquis enim in hoc ſyllogiſmo qui eſt.a.terminus, in nullo.b. & idem a.terminus de omni.c prædicetur, &.a.b propoſitionem conuertat, ut faciat eſſe.b.a. Nam omnis uniuerſalis negatiua conuertitur. Siquis igitur dicas quoniam a terminus de nullo b.termino prædicatur, &.b.igitur de nullo.a.termino prædicabitur. Sed.a terminus de omni c.termino prædicabitur. Fic igitur primæ figuræ ſecundus modus, ex uniuerſali negatiua, & uniuerſali affirmatiua, uniuerſalem colligens negatiuam, ut ſit concluſio. De nullo igitur.c.termino.b prædicabitur. His igitur conuerſionibus, omnis ſecũdæ & tertiæ figuræ ſyllogiſmus concluſioque colligitur & probatur. Atque ideo quoniam ea ſeipſis non ſunt probati niſi ex ſuperioribus comprobentur.i.primæ figuræ modis, quicunq; in ſecunda uel tertia figura inuentus fuerit, imperfectus uocatur ſyllogiſmus. Secundus uero modus ſecundæ figuræ eſt, quoties ex uniuerſali affirmatiua & uniuerſali negatiua cõmutatis ordinibus uniuerſalium, rurſus negatiua concluditur. Si enim.a.terminus in omni.b.termino fuerit, & de nullo.c.termino prædicetur.b. terminus de nullo.c.termino prædicabitur. Sit enim.a bonum.b.iuſtum.c.malum. Si quis igitur ſic dicat.

Omne iuſtum bonum eſt.
Nullum malum bonum eſt, concludit
Nullum igitur malum iuſtum eſt.

camestres

Sed hæc complexio coniunctioq; propoſitionum duplicem conuerſionem habet. Oſtenditur enim de ſecundo primæ figuræ modo ſic. Nam ſi.a terminus in omni.b.termino eſt, & de nullo.c.termino prædicatur, hic uniuerſalis negatiua conuertitur. Erit igitur ut.c.terminus de nullo.a.termino prædicetur. Quòd ſi ita eſt, erit huiuſmodi ſyllogiſmos, c.terminus de nullo,a, termino prædicatur, a, terminus in omni,b,termino eſt;c,igitur terminus de nullo,b,termino prædicabitur. Ecce una conuerſio facta eſt propoſitionis negatiuæ. Sed quoniã diximus concludi non,c,in nullo, b, ſed b,in nullo,c,termino, hic uniuerſalis concluſio negatiua cõuertitur. Et ſicut concluſum eſt c.terminum de nullo,b,termino prædicari: ita concluditur de nullo, c,termino,b,terminũ prædicari. Tertius modus ſecundæ figuræ eſt, quoties ex uniuerſali negatiua, & particulari affirmatiua, particularis negatiua colligitur. Si enim,a,terminus de nullo,b,termino prædicetur, & in quodam,c,termino fuerit, b, terminus de quodam.c.termino non prædicabitur. Sit enim,a,bonum.b,malum,c,iuſtum. Siquis igitur ſic dicat.

Nullum malum bonum eſt.
Quoddam iuſtum bonum eſt: concludat neceſſe eſt
Quoddam iuſtum malum non eſt.

festino

Hic quoque ſyllogiſmus per conuerſionem hoc modo probatur. Nam ſi,a,terminus de nullo,b,termino prædicatur, & b,terminus de nullo,a, termino prædicabitur. Sed a.terminus de quodam.c.termino prædicatur. Redit igitur primæ figuræ modus quartus, qui eſt ex uniuerſali negatione, & particulari affirmatione, particularem ſcilicet colligens negatiuam, ut in hoc quoque ſyllogiſmo. Nam hic quoq; particularem negatiuam colligit, id eſt.b. terminum de quodam c.termino non prædicari. Quartus modus ſecundæ figuræ eſt qui ex uniuerſali affirmatione, & particulari negatione, particularem colligit negatiuam. Nam ſi.a.terminus in omni.b.termino ſit, & de quodam. c.termino non prædicetur.b.terminus de quodam c.termino non prędicabitur. Sit enim,a,bonum,b,iuſtum,c, malum. Siquis igitur dicat.

Omne iuſtum bonum eſt.
Quoddam malum bonum non eſt, concludit
Quoddam igitur malum iuſtum non eſt.

baroco

Hæc uero complexio atque ordo propoſitionum per cõuerſionem non poteſt approbari. Generalis enim affirmatiua ſibi ipſa conuerti non poteſt. Monſtratur igitur iſte ſyllogiſmus ex prima figura, non per conuerſionem, ſed per impoſſibilitatem. quonia ſi particularis concluſio negatiua in hoc ſyllogiſmo non concluditur, aliquod inconueniens impoſſibileq; contingit. Sed hæc impoſſibilitas per primam figuram demonſtrabitur. Dico enim, quoniam ſi.a. terminus de omni b.termino prædicetur, &.in aliquo.c.termino non ſit, talem colligi concluſionem.ut.b.terminus de aliquo c. termino non prædicetur. Na ſi hoc falſum eſt, huic contraiacens propoſitio uera erit. Particularibus autem negatiuis uniuerſales affirmatiuæ cõtraiacentes ſunt, ut in ſuperiore libro docuimus, ſi igitur hæc particularis negatio non eſt cõcluſio, erit generalis affirmatio. Sit enim affirmatio generalis, &,b,terminus de omni, c,termino prædicetur, ſed,a, terminus de omni,b,termino prædicatur,b,uero terminus de omni,c,termino prædicari dicitur. A,igitur terminus de omni.c.termino prædicatur, quod fieri non poteſt. Ita enim a,c,propoſitionem poſuimus prius, ut diceremus a.terminum de quodam,c,termino non prædicari. Hoc igitur oſtẽſum eſt per primum modum primæ figuræ. Quare in ſecunda figura omnis ſyllogiſmus imperfectus eſt, & eius probatio, aut per conuerſionem in primam figuram reducitur, aut ex hypothetica diſpoſitione per impoſſibilitatem: & primam figuram, aliter fieri non poſſe monſtratur & alij quidem omnes per impoſſibile probantur, quod paulopoſt demonſtrabitur.

De ſex ſeptemue modis ſyllogiſmorum tertiæ figuræ. Cap. VI.

Reſtat ut tertiæ figuræ modos atque ordines explicemus. Sed antea quã id faciamus, illud prius uidendũ eſt, quòd in tertiæ figuræ modis nunquam concluſio colligitur uniuerſalis. Sed ſi uel negatiuæ uel affirmatiuæ fuerint, collectiones particulares ſemper erunt, nũquam etiam generales. Eſt autem tertiæ figuræ Primus modus hic, qui ex duabus uniuerſalibus affirmationibus particularem colligit affirmationẽ. Nã ſi,a,&,b,termini de omni.c,termino prædicentur,a,terminus de quodã,b, termino prædicabitur, per conuerſionem. Nam ſi,b,terminus de omni c.termino prædicatur, & uniuerſalis affirmatio particulariter ſibi cõuertitur.c terminus de quodam,b,termino prædicatur. Quod ſi ita eſt, ſit Tertius primæ figuræ modus, qui eſt ex uniuerſali & particulari affirmatiua, & colligit.a.terminum de quodam,b,termino prædicari. Sit enim.a.iuſtum b,uirtus.c.bonum. Siquis enim ſic dicat.

Omne bonum iuſtum eſt.
Omne bonum uirtus eſt, ſit concluſio,
Quædam uirtus iuſta eſt.

darapti

Mutant alij terminos, & uolunt facere ſecundum modum, ut ſit,a,uirtus,b,iuſtum,c, bonum, ut ſit talis ſyllogiſmus.

Omne bonum uirtus eſt.
Omne bonum iuſtum eſt, & concludatur.
Quoddam iuſtum uirtus eſt.

dapamis

Sed hunc Ariſtoteles a ſuperiore non diuidit, & hos duos, unum modum putat, & idcirco nos ſeptem tertiæ figuræ eſſe diximus modos dubitantes, ſed magis Ariſtoteles ſequẽdus eſt, atque ideo alium modum dicamus eſſe qui poſſit integre uideri ſecundus. Secundus uero modus tertiæ figuræ eſt, quoties ex uniuerſali negatione, & uniuerſali affirmatione, negatio colligitur particularis. Si enim.a.terminus de nullo.c.termino;b, terminus uero de omni, c,termino prædicetur,a,terminus de quodam, b,termino non prædicabitur Nam ſi,a,terminus de nullo.c.termino prædicatur, b,uero de omni,c,&,a,terminus de quodam,b,termino non prædicabitur. Particulariter.n.ſibi uniuerſalis affirmatiua conuertitur. Concluditur igitur in quarto primæ figuræ modo.a.terminum de quodam, b,termino non prædicari. Sit enim a,malum,b,iuſtum,c,bonum. Siquis ſic dicat.

Nullum bonum malum eſt.
Omne bonum iuſtum eſt, concludat neceſſe eſt.
Quoddam igitur iuſtum malum non eſt.

felapto

Ex quo conſiderandum eſt maiorem extremitatem in concluſione prędicari. Tertius modus tertię figurę eſt quoties ex particulari & uniuerſali affirmatiua, particularis affirmatio concluditur. Si enim,a,terminus de quodam, c & b,terminus de omni,c,termino prædicetur, concluditur, a, ter-

minimi de quodam,b,termino prædicari per duplicem conuersionem. Quoniam enim,b,terminus de omni,c,termino, prædicatur.&, a,terminus de quodam,c , termino prædicatur:& particularis affirmatiua semper sibiipsi conuertitur.c terminus de quodam, a,termino prædicabitur. Sunt igitur propositiones sic.b , terminus de omni , c,termino c,uero terminus de quodam,a,termino prædicatur.quòd si ita est, colligitur in primæ figuræ modo tertio.b, terminũ de quodam,a,termino prædicari . Atq; ita particularis affirmatiua conuertitur,&,a,terminus de quodam, b,termino prædicabitur,eritq; duplices conuersiones,una propositionis,alia conclusionis. Sit enim.a.iustum,b,uirtus,c , bonum. Siquis igitur sic dicat.

Quoddam bonum iustum est.
Omne bonum uirtus est, concludat necesse est.
Quædam uirtus iusta est.

disamis

Quartus modus tertiæ figuræ est , quoties ex uniuersali affirmatione, & particulari affirmatione, affirmatio particularis colligitur. Nam si,a,terminus de omni,c,termino prædicetur.b.uero terminus in quodam, c,termino sit,concluditur,a,terminum de quodam,b,termino,prædicari per conuersionem. Si enim,b,terminus de quodam,c,termino prædicetur,&,c,terminus de quodam , b,termino prædicatur, quoniam particularis affirmatiua sibi ipsa conuertitur.& sic syllogismus in primæ figuræ tertio modo , qui fit ex uniuersali affirmatiua & particulari affirmatiua particularem colligens affirmatiuam , ut sit syllogismus hoc modo.a.terminus in omni,c,&,c,terminus in quodam,b.Igitur, b.terminus in quodam,b,sit,a,uirtus,b,iustum , c , bonum . Siquis igitur sic dicat.

Omne bonum uirtus est.
Quoddam bonum iustum est. concludet quoniam
Quoddam iustum uirtus est.

datisi

Quintus modus tertię figuræ est,quoties ex particulari negatione,& uniuersali affirmatione , particularis colligitur negatiua.Sed hic modus per conuersionem probari nõ potest,sed per impossibilitatem,sicut quartus secundæ figuræ probatus est modus.Si enim.a.terminus de quodam . c,termino non prædicetur,b,uero terminus de omni. c.termino prædicetur,a,terminus de quodam,b,termino non prædicabitur.nam si non ita est,erit illud uerum,a,terminũ de omni,b,termino prædicari.sed,b,terminus de omni,c,termino prædicatur a,igitur terminus de omni,c.termino prædicabitur,quod fieri non potest . Prius enim ita positus est. a, terminus ,ut de quodã,c,termino non prædicaretur. Quod si generalis affirmatio in conclusione syllogismi non est , ut sic,a,terminus in omni,b,termino , erit huic contraiacens particularis negatio,ut,a,terminus de quodam , b,termino non prædicetur.Sit enim,a,malum,b,iustum,c,bonum , Siquis igitur sic dicat.

Quoddam bonum malum non est.
Omne bonum iustum est. concludat necesse est,
Quoddam igitur iustum malum non est.

bocardo

Sextus modus tertiæ figuræ est,quoties ex uniuersali negatiua,& particulari affirmatiua,particularis negatio colligitur per conuersionem. Nam si.a.terminus in nullo,c, termino sit,b,uero terminus de quodam, c,termino prædicetur, sit conclusio , a, terminum de quodam , b,termino non prædicari. Nã si,a,terminus de nullo,c,termino prędicatur b uero terminus de quodam . c. termino prædicatur , &,c, terminus de quodam,b,termino prædicabitur: quoniã particularis affirmatiua potest conuerti . Fit igitur talis syllogismus,ut,a,terminus de nullo,e,termino prædicetur.c,terminus de quodam,b,termino prædicetur : &,a,terminus de quodam,b,termino non prædicetur. Sit, a,malum,b,iustum c.boni.Siquis igitur dicat.

Nullum bonum malum est.
Quoddam bonum iustum est, concludit.
Quoddam iustum malum non est.

ferison

Quid sit syllogismus, & quot eius species. Cap. VII

His igitur expeditis,quid ipse syllogismus sit,definiẽdum est.Definitur autem sic.Syllogismus est oratio, in qua positis quibusdam atq; concessis,aliud quiddam,quã sint ea quæ posita & concessa sunt, necessario contingit per ipsa quæ concessa sunt . Orationem diximus esse syllogismum idcirco,quoniam omnis definitio a generali trahitur.Genus autem syllogismi est oratio . quod autem dictum est,in qua positis quibusdam & concessis, ita intelligendum est,quasi sic dictum esset,secundum quam positis,& cõcessis ne enim syllogismus fiat,ante aliquid a proponente dicitur,quod audiens concedat.quod si ille concesserit,concludit,& perficit syllogismum , idcirco quia dubiæ res per quædam concessa & probata monstrantur. conceditur autem æqualiter & affirmatio & negatio uera. Cætera uero in syllogismi definitione talia sunt , quæ non integre dispositos syllogismos,a syllogismorum definitione uerorũ discernant.Nam quod dictum est,in qua positis quibusdam, sumptorum scilicet,& propositionum multitudo mõstratur. Sunt enim qui putantur esse huiusmodi syllogismi,in quibus tantum una propositio est & una conclusio . qualis est hic, Vides,uiuis igitur.homo es,animal igitur es. Et alia huiusmodi;quos scilicet ueteres in syllogismis non acceperunt. syllogismus enim est aliquorum collectio At uero collectio non nisi plurimorum est:& quicunque unam posuit propositionem,ille non colligit,nullum igitur faciet syllogismũ. debet enim syllogismus,ut angustissimus sit,duabus propositionibus comprobari. Quod autem dictum est,aliud quiddam necessario euenire, quam sint ipsa quæ concessa sunt: quoniam frequenter tales ab aliquibus fiunt syllogismi , ut ea quæ proposuerunt, ipsa etiam in conclusione concludãt. ut est hic,si homo es,homo es,homo autem es,hõ igitur es. Idem enim conclusit,quod ante proposuit.Atq; ideo ad istorum discretionem , aliud quiddam contingere debere dictũ est.quam sint ea quæ concessa sunt,ut in superioribus omnibus syllogismis,quos in trium figurarum modis & demonstratione posuimus.Tales uero syllogismi,quales nunc dicti sunt perridiculi sunt , ꝙ id quod ante concessum est , quasi dubium quiddam in conclusione colligitur.Nam quod positum est necessario contingere , ad hoc pertinet , quoniam frequẽter ad inductionem ueræ quędam propositiones sunt quarum conclusio nullo modo uera est. ut siquis sic dicat, Qui musicam nouit,musicus est,& cõcedatur. Et qui arithmeticam,arithmeticus est,& qui medicinam, medicus est, & qui bonum,bonus est . Cum igitur hæc omnia concessa sunt,dicat,& qui malũ malus est . Quod quasi superioribus simile u detur,sed omni modo falsum est Boni enim homines non aliter cauent , nisi mala nouerint Atque ideo propter eas conclusiones , quæ sunt per eas propositiones quæ per inductionem dicuntur, additum est conclusiones in syllogismis necessarias contingere,idest ex necessitate contingere.Est etiam alia expositio, sed in analyticis nostris iam dicta est.Illud uero quod dictũ est,per ipsa quæ posita sunt, hoc propter eos dictum est,qui tales faciũt syllogismos , in quibus aut minus aliquid, aut plus , aut aliud propositũ est, quam proponi debuerat Fiunt enim huiusmodi syllogismi. Siquis enim ita dicat,Socrates homo est, omnis homo animal est,& concludat, Socrates igitur animatus est ; minus proposuit, quod non dixit , Omne animal esse animatum. Nunc si sic proposuisset,recte Socrates animatum esse concluderet ita dicendo, Socrates homo est,Omnis homo animal est, & omne animatum est , Socrates igitur animatus est. Plus autem proponeret hoc est,ut siquis sic dicat , Omnis homo animal est,Omne animal animatum est,sed & Sol in ariete est, omnis igitur homo animatus est . hic uero superfluum est,quòd Solem in ariete esse interposuit . Aliud autem quã necesse est,quidam proponũt hocmodo,ut siquis sic dicat,omnis homo animal est, uirtus autem bonum est, omnis igitur homo animatum est,nulla igitur harum propositionum ad rem pertinet , quam concludere cupiebat. Expedita igitur syllogismi definitione, ad priorum modorum naturam resolutionemq; ueniamus, & prius omnes in ordinem disponuntur.

Primæ figuræ modi.

Primus	Omne iustum bonum est.	barbara
	Omnis uirtus iusta est.	
	Omnis igitur uirtus bona est.	
secundus	Nullum bonum malum est.	celarent
	Omne iustum bonum est.	

Nullum

	Nollum igitur iustum malum est	
tertius	Omne bonum uirtus est.	darii
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum oirtus est.	
quartus	Nullum bonum malum est.	ferio
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quintus	Omne iustum bonum est.	baralip.
	Omnis o·rtus iusta est,	
	Quoddam igitur bonum uirtus est.	
sextua	Nullum bonum malum est.	celantes
	Omne iustum bonum est.	
	Nullum igitur malum iustum est.	
septimus	Omne bonum uirtus est.	dabitis
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quædam igitur uirtus iusta est.	
octauus	Oomne bonum iustum est.	fapesmo
	Nullum malum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
nonus	Quoddam bonum iustum est.	frisesmo-
	Nollum malum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	

Secundæ figuræ modi.

Primus	Nullum malum bonum est.	cesare
	Omne iostum bonum est,	
	Nullum igiror iustum malum est.	
secundus	Omne iustum bonum est.	camestres
	Nullum malum bonum est.	
	Nullum igitur malum iustum est.	
tertius	Nullum malum bonum est.	festino
	Quoddam iustum bonum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quartus	Omne iustum bonum est.	baroco
	Quoddam malum bonum non est.	
	Quoddam igitur malum iustum non est.	

Tertiæ figuræ modi.

Primus	Omne bonum iustum est.	darapti
	Omne boourn uirtus est.	
	Quædam igitur uirtus iusta est.	
secundos	Omne bonum uirtus est.	dapamis
	Omoe bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum uirtus est.	
tertius	Nullum bonum malum est.	sclapton
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
quartua	Quoddam bonum iustum est.	disamis
	Omne bonum uirtus est.	
	Quædam igitur uirtus iusta est.	
quiotus	Omne bonum uirtus est.	datisi.
	Quoddam booum iustum est.	
	Quoddam igitor iustum uirtus est.	
sexrus	Qoodam bonum malum non est.	brocardo
	Omne bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	
septimus	Nullum bonum malum est.	ferison
	Quoddam bonum iustum est.	
	Quoddam igitur iustum malum non est.	

Hi sunt igitur omnes trium figurarum modi, quorum primæ figuræ quatuor primi indemoostrabiles oominantur & directi; idest sine aliqua conuersione moostrari; indemonstrabiles autem, qoonism non per alios demonstrantur, & perfecti dicuntur, quoniam per seipsos comprobaorur. Et primi quoniam positione, & natura primi sunt, & in eos omnes ceteri resoluuntur. Illi quoque quinque primæ figuræ modi, & imperfecti & per conuersionem sunt. Secundæ uero figuræ. & testiæ, omnes imperfecti sunt, quoniam per primos primæ figuræ modos quatuor comprobantur. Näq; in ipsos resoluuntur, ut eos per conuersionem resoluamus & per impossibilitatē, ut duo illi superius demonstrati sunt. consideremus igitur eorum principia, quoniam unde nascuntur, in idipsum resoluuntur.

De resolutione syllogismorum primæ & secundæ figuræ. Cap. VIII.

Quintus igitur primæ figuræ modos de primæ primę figuræ modo procreatur. Binis eoim propositioolbus prioribus manentibus, cooclusio primi modi particulariter conuersa, quiotum efficit syllogismum, quod in subiecta declaratur descriptione.

Primus primæ		Quintus primæ
Omne iustum bonū est.	eadem	Omne iustum bonum est
Omnis uirtus iusta est	eadem	Omnis uirtus iusta est
Omnis uirtus bona est	uersa	Quoddā bonū uirtus est

Sextus uero primæ figuræ modus, de secuodo primæ figuræ modo capit principiū. Manentibus enim duabus prioribus propositionibus secundi modi, uniuersali conclusione uniuersaliter conuersa, sextus oascitur syllogismus, ut subiecta docet descriptio.

Secundus primæ		Sextus primæ
Nullum bonū malū est	eadem	Nullum bonum malū est
Omne iustum bonū est	eadem	Omne iostum bonum est
Nullū iustū malum est	oersa	Nullum malum iustū est

Septimus modus primæ figuræ, de tertio primæ figuræ nascitur modo. Manētibus enim binis propositionibus prioribus, particulari affirmatiua in conclusione conuersa, septimi modi collocatio procreatur hoc modo.

Tertius primæ		Septimus primæ
Omne booū oirtus est	eadem	Omne bonum oirtus est
Quoddā iustū bonū est	eadem	Quoddam iustū bonū est
Quoddā iustū uirtus est	uersā	Quædam uir.os iusta est.

Octauus uero, & nonus primæ figuræ modus, in quartū primæ figuræ modum resoluuntur, nō etiam initiū sumunt. Octauus resoluitur in quartum hoc modo: in primam enim quarti secunda octaui uniuersaliter conuersa, & prima propositione octaui modi particulariter in secundam quarti modi conuersa, eadem conclusio colligitur, id est oegatio particularis.

Quartus primæ		Octauus primæ
Nollum bonū malū est unīs	X cōuersā	Oē bonom iostū est
Quoddā iustū bonū est plr	cōuersa	Nullū malū bonū est
Qđdā iustū malū nō ē	eadē cōclusio	Qđdā iustū malū nō ē

Nonus uero modus in quartum modum resoluitur sic prima quarti in secūdam noni propositionem uniuersaliter cōuertatur, & secunda quarti particulariter in primam noni, & eadem conclusio maneat, negatio particularis hoc modo.

Quartus primæ		Nonus primæ
Nullū bonū malū est. unīs	X cōuersā	Quoddā bonū iustū est
Qđdā iustū bonū est. plr	cōuersā	Nullum malū bonū est.
Qđdā iustū malū nō ē,	eadē cōclusio,	Qđdā iustū malū nō ē.

Resolutis igitur quinque primæ figuræ modis in quatuor superiores, secundæ figuræ quatuor modos in prioris figuræ modos quatuor resoluamus, quorum tres per cōuersionem probantor: Quartus uero per solam impossibilitatem. At oero primus, & secundæ figuræ secundus modus, in secundom prioris figuræ modum resoluuntur, & resoluitur Primus sic. Conuersa enim prima uniuersali negatione uniuersaliter, & manente secunda uniuersali affirmatione, eadem conclusio utrorumq; nascitur.

Secundus primæ		Primus secundæ
Nullum bonū malū est.	conuersā	Nullum malum bonū est

Omne iustum bonū est. manet Omne iustum bonum est
Nullum iustum malū est· eadem Nullum iustum malū est

Secundæ figuræ secundus modus in primæ figuræ secundum modum resoluitur sic Conuersa secunda propositione, & prima secūda manente, uniuersaliter fit cōuersa cōclusio.

Secundus primæ Secundus secundæ

Nullū bonum malū est. cō- X net. Oē iustum bonum est
Omne iustū bonum est. ma- uersa. Nullū malū bonū est
Nullum iustū malū est conuersa. Nullum malū iustum est

Tertius uero secundæ figuræ modus, ad quartum primæ figuræ modum reuocatur. Vt enim uniuersalis negatio in primam propositionem uniuersaliter conuertatur & secundæ propositiones maneant, idem syllogismus terminus propositioq; colligitur, hoc modo.

Quartus primæ Tertius secundæ

Nullū bonum malum est cōuersa Nullū malū bonum est
Quoddā iustum bonū est similis Quoddā iustū bonū est
Qddā iustū malū non est eadem Quoddā iustū malū nō ē

Quartus modus secundæ figuræ, quoniam iam primo cō factus est, per conuersionem in superioris primæ figuræ modum, retorqueri non poterat, sed per impossibile demonstratum est, hic quoq; per impossibile ad superiores reducitur modos. Et quoniam omnes secundæ figurę modi per impossibile monstrantur, idcirco nos quoq; inchoantes a quarto, omnes per impossibile resoluamus. Nam quartus secundæ figurę modus in primum primæ figurę resoluitur per impossibilitatem. Tertius in secundum, secundus in tertium, primus in quartum, quod hoc modo liquebit. Siquis ergo duas istas concesserit propositiones, id est, omne bonū uirtus est, & quoddam iustum uirtus non est, necesse est quoq; conclusionem concedat, quæ est. Quoddam igitur iustū bonum non est Nam si hęc falsa est, erit ei contraiacens uera, quæ est, Omne iustum bonum est. sed & illam cōcessit, quæ est, prima quarti modi i. omne bonum uirtus est. Ex his igitur concludat, omne igitur iustum uirtus est. Sed prius cōcessit quarti modi secundam propositionem quę est, Quoddam iustum uirtus non est: Nunc uero concedit, Omne iustum uirtus est, duas sibi contraiacentes simul conclusurus est, quod fieri non potest. Hoc autem idcirco euenit, quia conclusio quarti modi, in primi modi secundam propositionem cōuersa est. q̃ si secūda propositio primi modi in quarti conclusione non colligitur, quarti conclusio. i. particularis negatio permanebit. Sed ne forte nos conturbet quòd alios terminos in resoluēdo modos posuimus, quā superius in disponendo. non enim modo in terminis laboramus, sed in figuris & modis, & complexionibus construendis atque resoluendis operam consumimus. Eodem modo & ceteri secundæ figuræ in primos quatuor resoluuntur.

Quartus secundæ Primus primæ

Omne bonum uirtus est. cōcessæ in utrisq; Oē bo. uir. est.
Quoddā iustū uirtus nō ē, contraiacētes Oē iustū bonū ē,
Qddā igiē iu. bo. nō ē pmutatum iacent. Oē igitur iu. ui. ē

Tertius secundæ figuræ modus, secūdo primæ figuræ modo sic resoluitur. Siquis duas primas tertii modi concesserit particularem quoque negationem concludet, quæ est, quoddam igitur iustum bonum non est. Nā si hæc falsa est, uera erit contraiacens, quæ est, omne iustū bonū est. Sed etiā illa cōcessa est, quæ est, Nullum bonum malum est. Ex his ergo colligitur, Nullum igitur iustum malum est. Sed prius concessa erat, Quoddam iustum malum est. Nunc uero nullum iustum malum est, duas sibi contraiacentes, uno tempore concedit, quod fieri non potest. Sublata igitur uniuersali conclusione quæ est. Omne iustum bonum est, remanebit particularis negatio quæ est. Quoddā iustū bonum non est.

Tertius secundæ Secundus primæ

Nullū bonū malū est. cōcessæ in utrisq;. Nullū bo. malū est.
Quoddā iustum malū est cōtra X iacē. Omne iustū bo. est.
Qddā igiē iu. bo. nō est. contra iacē. Nullū ergo iu. ma. ē.

Secundus secundæ figuræ in tertio primæ figuræ modo sic resoluitur. Siquis duas secundæ figurę propositiones concesserit: conclusionem quoque concedit, quæ est, Nullū igitur iustum bonum est. Nam si hæc falsa est, erit uera contra iacens ei particularis affirmatio, Quoddam iustum bonum est Sed idem concessit illam quæ est, Omne bonum uirtus est, concludat necesse est, Quoddam iustum uirtus est. Qui iam ante concesserat secundam secundi modi. quæ est, Nullum iustum uirtus est, duas contraiacentes uno tempore concedit, quod fieri non potest.

Secundus secundę. Tertius primæ

Oē bonū uirtus est. cōcessæ in utrisq; Oē bonum uirtus est.
Nullū iu. uirtus est, contra X iacen. quoddā iustū bonū est.
Nullū iu. bonū est, contra iacē. quoddā iustū bonum est.

Primus item secundæ figuræ modus in quartum primæ figuræ sic resoluitur. Qui concedit duas primi modi propositiones, concedat necesse est & conclusionem. Nam si illa falsa est, erit uera contraiacens ei particularis affirmatiua, quæ est, Quiddam iustum bonum est. Sed idem concessit, illam, quæ est, Nullum bonum malum est, concludat necesse est, Quoddam igitur iustum malum non est. Qui ante concesserat illam, quæ est, Omne iustum malum est. uno tempore. duas contraiacentes concedit quod fieri non potest. Sublata igitur particulari affirmatione, quæ est, Quoddā iustum bonum est, remanet illa, quæ est. Nullum iustum bonū est.

Primus secundæ Quartus primæ

Nullū bo. malū est. concessæ in utrisq;. Nullū bo. malū est.
Omne iu. malū est. cōtra X iacen. Quoddam iustum bo est
Nullū iu. bonū est, contra iacē. Quoddā igiē iu. ma. nō est.

De resolutione syllogismorum tertiæ figuræ. Cap. IX.

Sequitur ut tertiæ figuræ modos ad primos quatuor reducamus. quorum quinq; per conuersionem & per impossibilitatem ad primos quatuor resoluūtur, unus uero solus. i. quintus, per solam impossibilitatem in priora resoluitur. Primus tertiæ modus figuræ, in tertiū primę figuræ modum hoc modo resoluitur: si enim prima propositio tertii modi primæ figuræ maneat, & secunda propositio particularis tertii modi primæ figuræ uniuersaliter conuertatur, & fit secunda propositio primi modi tertiæ figuræ, eadem conclusio colligitur, idest affirmatio particularis.

Tertius primæ Primus tertiæ

Omne bonum iustum est. Manet. Omne bonum iustū est.
Quædā uirtus bona est. Conuersa. Omne bonū uirtus est.
Quædam uirtus iusta est, Manet, Quædam uirtus iusta est.

Vel certe sic, quia superius talem syllogismum diximus terminis cōmutatis, quē Aristoteles dissimilem non putat.

Tertius primæ Primus alter tertiæ

Omne bonum uirtus est, Manet. Omne bonum uirtus est,
Quoddā iustum bonū est. Conuersa. Omne bonū iusta est
Quoddam iustū uirtus est. Manet, Quoddā iu. uirtus est.

Secundus modus tertiæ figuræ, in quartum modum primæ figuræ, hoc modo resoluitur. Si enim primæ propositiones secundi tertiæ figuræ modi, & quarti modi primæ figurę maneant, quarti uero modi primæ figuræ, secunda propositio uniuersaliter conuertatur, & secunda fit propositio secundi modi tertiæ figuræ, eadem conclusio procreatur.

Quartus primæ Secundus tertiæ

Nullū bonum malum est, Manet, Nullū bonum malum est
Quoddā iustum bonū est, Conuersa. Oē bonum iustum est
Quoddā iu. malū nō est, Manet. Quoddā iustū ma. non est.

Tertius modus tertiæ figuræ, in tertium modum primæ figuræ resoluitur. Si enim propositio prima tertii primæ figuræ modi, & secunda propositio tertii modi tertiæ figurę maneat, & secūda propositio tertii modi primæ figuræ particularis

ticularis,particulariter conuertatur,& fit prima terii modi tertiæ figuræ conuersa particulariter conclusio nascitur.

Tertius primæ	Tertius tertiæ
Omne bonum uirtus est, X	Quoddam bonum iustum est,
Quoddam iustũ bonũ est,	Omne bonum uirtus est,
Quodda iu.uirtus est. Cõuersa parti.	Quædã uir.iusta est.

Quartus modus tertiæ figuræ,in tertium modum primę figuræ resoluitur:si enim utrorumque primæ maneant propositiones, & secundæ particulares particulariter conuertantur,eædem conclusiones nascuntur.

Tertius primæ	Quartus tertiæ
Omne bonum uirtus est. Manet.	Omne bonum uirtus est
Quoddã iustũ bonũ est. Conuertitur.	Quoddã bo.iustũ est.
Quoddam iu.uirtus est. Manet.	Quoddã iustũ uirtus est.

Reliquus sextus syllogismus tertiæ figuræ de primæ figuræ quarto modo procreatur: manentibus enim primis eorũ propositionibus, atque secundis particulariter immutatis, particularis in utroq; manebit conclusio.

Quartus primæ	Sextus tertiæ.
Nullum bonũ malum est Manet.	Nullum bonũ malum est
Quoddã iustũ bonũ est, Mutata .	Quoddã bo. iustum est
Quoddã iu.malũ non est. Manet.	Quoddã iu.malũ non est

Quintus autem qui restat,sicut ante per impossibile,probatur:ita etiam nunc per impossibilitatem resoluitur. Sed quemadmodum nouus fuerit resolutus, eodem ordine omnes resoluendi sunt. Resoluitur autem sextus tertiæ figurę modus,in tertium primæ figuræ modum.Quintus autẽ tertiæ figuræ modus resoluitur in primũ primæ figuræ. Quartus tertiæ figuræ modus resoluitur in quartũ primæ figuræ modum. Tertius tertiæ figuræ modus, resoluitur in secundum primæ figuræ modum. Secundus tertiæ figuræ modus resoluitur in primum primæ figuræ modum. Primi tertiæ figuræ modi resoluuntur in secundos primæ figuræ modos. Resoluitur autem per impossibilitatem sextus tertiæ figuræ modus in primæ figuræ modũ tertium, hoc modo. Siquis igitur duas propositiones sexti modi tertiæ figuræ concesserit: concedat etiam necesse est conclusionem, quæ est,Quoddam iustum malum non est. Nam si hæc falsa est,erit uera contraiacens ei, primæ figuræ tertij modi prima propositio quæ est,Omne iustum malum est.Sed iam cõcessit propositionem secundam,quæ est,Quoddam bonũ iustum est. Ex his igitur concedat necesse est, Quoddam bonum malum est: quia ante concesserat primam propositionem sexti modi tertiæ figuræ,quæ est, Nullum bonum malum est, uno tempore duas sibi contraiacentes concedit, quod fieri non posse descriptio declarat.

Sextus tertiæ	Tertius primæ
Nullum bonũ malũ est.cõtra iacen.	Oẽ iustum malũ est.
Quoddam bo.iustũ est. con- X cessæ.	Quoddã bonũ iu est
Quoddã iu.malũ nõ ẽ cõtra- iacen.	Quoddam bo.ma.est,

Hoc modo omnes cæteri modi tertiæ figuræ, in primos modos primæ figuræ referuntur, quod subiecta descriptio declarat,in qua prior quintus,qui per conuersionem resolui non potuit,per impossibilitatem resolutus est.

Quintus tertiæ	Primus primæ
Quoddã bo malũ nõ ẽ,cõtra iacen.	Omne iustũ malũ est.
Oẽ bonũ iustũ est. concessæ X in utrisq;.	Oẽ bonũ iustũ est.
Quoddã iu.ma.nõ est cõtra iacen .	Oẽ bonum malũ est.

Quartus tertiæ	Quartus primæ
Omne bonũ uirtus est.cõtra. - iacen.	Nullum iustũ uir.est
Quoddã bo.iu est,concessæ X in utrisq;.	Quoddã bo. iu.est
Quoddam iu.uir.est.contra. iacẽ.	Quodda bo.uir.nõ est.

Tertius tertię.	Secundus primæ
Quoddã bonũ iu.est.contra. iacen.	Nulla uirtus iusta est
Omne bonũ uirtus ẽ cõcessę. X in utrisq;.	Oẽ bonũ uir.est.
Quædã uirtus iu. est. contra. iacẽ.	Nullũ bonũ iustũ est.

In resolutione modi secundi tertiæ figuræ in primũ modum primæ figuræ, hæc impossibilitas euenit, quod duas contrarias uno tempore concedit,quod fieri nequit. Nunquam enim duæ contrariæ,uno tempore simul ueræ inueniuntur.

Secundus tertiæ	Primus primæ
Nullum bonũ ma.est, cõtra. iacen.	Omne iu. malum est
Omne bonũ iu.est.concessę X in utrisq;.	Oẽ bonum iu. est
Qdda iu.ma.non est. cõtra. riæ.	Omne bonum malũ est.

Et in sequenti quoq; syllogismo duas contrarias cõcedit, quod impossibile est.

Primus tertiæ.	Secundus primæ
Oẽ bonum iu. est, contra. iacen.	Nulla uirtus iustũ est.
Oẽ bonum uir.est, concessę X in utrisq;.	Oẽ bonũ uirtus ẽ.
Quædã uir.iusta est, cõtra. riæ.	Nullum bonũ iustũ est.

Nec nos illud turbet, quod in quibusdam contraria propositio & conclusio inuenitur,in quibusdam uero contraiacens. Nanq; æqualiter peccabit tam qui utrasque contrarias concesserit, quã qui utrasq; contraiacentes. Nam quo modo contraiacentes uno tempore ueræ esse non possunt unquam,sic etiam contrariæ.

Primus alter tertiæ	Secundus primæ
Oẽ bonum uirtus est. contra. iacen.	Nullum iu. uir. est.
Oẽ bonum iustũ est.concessæ X in utrisq;.	Oẽ bonum iu.est
Quoddã iu.uirtus est, contra. riæ.	Nullum bo.uirtus est.

Hæc de categoricorum syllogismorũ introductione Aristotelem plurimum sequens, & aliqua de Theophrasto & Porphyrio mutatus,quantum paucitas introducendi permisit,expressi. Siqua uero desint in analyticis nostris calcatius exprimemus. Nunc uero quantum ad solam categoricorum syllogismorum formam spectabat,perfectum hic nobis est,& ad cumulũ introductionis elaboratũ.Nec hoc nos perturbet, siquæ hic propositiones & conclusiones falsæ sunt, quandoquidem nõ ueritates rerũ,sed connexiones syllogismorũ,figuras,& modus suscepimus disserendos. Nã his cognitis,si quos ad perfectũ studiũ logicæ disciplinæ disputationis subtilitas traxerit,prius de ambiguis disputationibus discãt,post ab his ueritas in rebus,mendaciũq; meditabitur,

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIri de *syllogismo hypothetico*

Ad Symmachum.

VM IN omnibus philosophiæ disciplinis ediscendis, atque tractandis,summum uitæ positum solamen extimem, tum iucundius, & ueluti cum quodam fructu etiam laboris arripio, quæ tecum communicanda compono. Nam & si ipsa speculatio ueritatis sua quadam specie spectanda est fit tamen amabilior, cum in commune deducitur. Nullum enim bonum est, quod non pulchrius elucescat, si plurimorum notitia comprobetur.

Nam quod alias taciturnitate compressum, iam iam est silẽtio periturum, latius efflorescit, & ab obliuionis interitu scientium participatione defenditur, si quoque iucundior disciplina, cum inter eiusdem sapiẽtiæ conscios iubet esse sapientem. Quod si accedat (ut tecum mihi nunc res est) ea quæ sponte iucunda sunt, in amicitiæ participationem deduci, necesse est studii suauitatem, quodam ueluti dulcissimo caritatis sapore condiri. Nam cum id in se obtineat amicitia proprium munus, ut nolis habere solitarias cogitationes, tunc quod honeste quisque cogitat, nulli promptius, nisi quem diligit, confitetur. Quo factum est, ut etiamsi immensus labor cœpto operi uiam negabat, animus tamen ad efficiendum quod aggressus fuerat, tui contemplatione sufficeret. Quid enim magnum studiosus tui amor efficeret, si intra facilitatis terminos constitisset? Quod igitur apud scriptores quidem græcos per quã rarissimos strictim atq; confuse, apud Latinos uero nullus reperit, id tox scientiæ dedicatum, noster, etsi diuturnus, cœpti tameo efficax, labor excoluit. Nam cum categoricorum syllogismorum amplissime notitiam perceptisses, de hypotheticis syllogismis sæpe quærebas, in quibus ab Aristotele nihil est conscriptum. Theophrastus, uero uir omnis doctrinæ capax rerum tantum summas exequitur. Eudemus latiorem docendi graditur uiam, sed ita, ut uelut quædam seminaria sparsisse, nullum tamen frugis uideatur extulisse prouentum. Nos igitur quantum ingenii uiribus, & amicitiæ tuæ studio sufficimus, quę ab illis uel dicta breuiter, uel funditus omissa sunt, elucidanda diligenter, & subtiliter persequenda suscepimus. in qua re superatæ difficultatis præmium fero, si tibi munus implesse uidear amicitię, etsi non uidear satisfecisse doctrinæ.

DE PROPOSITIONIS CATEGORICÆ *& hypotheticæ distinctione, illarumque syllogismis.* Cap. I.

MNIS syllogismus certis & conuenienter positis propositionibus continetur. propositio uero omnis aut categorica est, quæ prædicatiua dicitur, aut hypothetica, quæ conditionalis uocatur. Prædicatiua est in qua aliud prædicatur de alio. hoc modo, homo animal est. Hic enim animal de homine prædicatum est. Hypothetica est quæ cum quadam conditione denunciat esse aliquid si fuerit aliud, ueluti cum ita dicimus, Si dies est, lux est. Hypotheticæ autem propositiones ex categoricis constant, ut paulo posterius apparebit, quo fit, ut syllogismus, qui ex categoricis propositionibus iunctus est, categoricus quidem appelletur, id est prædicatiuus: qui uero ex hypotheticis propositionibus constat, dicatur hypotheticus, id est conditionalis. Ut ergo horum syllogismorum differentia peruideatur: spectanda prius est eorum in propositionum natura discretio. uidetur enim in aliquibus propositionibus nihil differre prædicatiua propositio a conditionali, nisi tantum quodam orationis modo. Velut siquis ita proponat, Homo animal est, Id ita si rursus enunciet, si homo est, animal est: Hæ propositiones orationis quodam modo diuersæ sunt: Rem uero non uidentur significasse diuersam. Primum igitur dicendum est, quòd prædicatiua propositio uim suam non in conditione, sed in sola prædicatione constituit: In conditionali uero consequentiæ ratio ex conditione suscipitur. Rursus prædicatiua simplex est propositio: Conditionalis uero esse non poterit, nisi ex prædicatiuis propositionibus coniungatur, ut cum dicimus, si dies est, lux est: dies est, atque lux est, duæ sunt propositiones prædicatiuæ, id est simplices. Adhuc illud est, quo maxime declaratur utrorumq; proprietas, quòd prædicatiua quidem propositio habet unum subiectum terminũ, alterum prædicatum, & id quod in prædicatiua propositione subiicitur, illius suscipere uidetur nomẽ, quod in eadem propositione prædicatur hoc modo, ut cum dicimus, homo animal est, homo subiectum est, animal prædicatum, & homo animalis suscipit nomen, cũ ipse homo animal esse proponitur. At in his propositionibus quæ conditionales dicũtur, non idem prædicationis est modus. Neque enim omnino alterum de altero prædicatur, sed id tantum dicitur, esse alterum, si alterum fuerit, ueluti cum dicimus, si peperit, cum uiro concubuit; non enim tunc dicitur ipsum peperisse id esse, quod est cum uiro concumbere, sed id tantum proponitur, quòd partus nunquam esse potuisset, nisi fuisset cũ uiro concubitus. quòd si quando in una eademque propositionum proprietas incurrerit, tunc secundum modum enũciatæ propositionis intelligendi ratio uariabitur hoc modo. Nam cum dicimus homo animal est, propositionem facimus prædicatiuã, at si ita proponamus, si homo est, animal est, In conditionalem uertitur enunciationem. In prædicatiua igitur id spectabimus, quòd ipse homo animal sit, id est nomen animalis in se suscipiat. In conditionali uero illud intelligimus, quod si fuerit aliqua res quæ homo esse dicatur, necesse sit aliquam rem esse quæ animal nuncupetur. Itaque propositio prędicatiua rem quam subiicit, prędicatæ rei suscipere nomen declarat. Conditionalis uero propositionis hæc sententia est, ut ita demum sit aliquid, si fuerit alterum, etiam si neutrum alterius nomẽ suscipiat. Ita igitur propositionibus disgregatis ex enunciationum proprietate syllogismi quoque uocabulum susceperunt, ut alii dicantur prædicatiui, alii conditionales. Nam in quibus propositiones prædicatiuæ sunt, eos prædicatiuos syllogismos uocamus. In quibus uero hypothetica propositio prima est, (Potest nanq; & assumptio & conclusio esse prædicatiua) hi tantum per unius hypotheticę propositionis naturam, hypothetici & conditionales dicuntur. Ac de simplicibus quidem, id est de prædicatiuis syllogismis duobus libellis explicuimus, quos de eorum constitutione confecimus. Post uero simplicium syllogismorum disputationem ordo est, ut de nõ simplicibus disseramus. Non simplices uero syllogismi sunt, qui hypothetici dicuntur, quos latino nomine conditionales uocamus. Non simplices autem dicũtur, quoniam ex simplicibus constant, atque in eosdem ultimos resoluuntur. Cũ præsertim primæ eorum Propositiones uim propriæ consequentiæ ex categoricis, i. ex simplicibus capiant syllogismis. nanque prima propositio hypothetici syllogismi si dubitetur an uera sit, prædicatiua conclusione demõstrabitur. Assumptio uero in pluribus modis talium syllogismorum prædicatiua esse perspicitur. Itemq; conclusio ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Atqui dies est, hæc assumptio prædicatiua est, si quęratur, prędicatiuo probabitur syllogismo, lucet igitur, consecuta est rursus prædicatiua conclusio, insuper hæc omnis conditionalis propositio ex prædicatiuis (ut dictum est) iungitur. Quod si ex his & fidem capiunt, & ordinem partium sortiuntur, necesse est categoricos syllogismos hypotheticis uim conclusionis ministrare.

De duplici hypothesi, deq; uaria hypotheticarum enunciatione, consecutione, atque diuisione. Cap. II.

SEd quoniam de hypothesi loquimur, quid significet hypothesis prædicendum est: Hypothesis nanque, unde hypothetici syllogismi accepere uocabulum, duobus (ut Eudemo placet) modis dicitur, aut. n. tale aliquid acquiritur per quandam inter se consentientium conditionem, quod fieri nullo modo possit, ut id suum terminum ratio perducatur: aut in conditione posita consequentia, ut cõiunctionis uel disiunctionis ostendiane. Ac prioris quidem propositionis exemplum est, ueluti cum res omnes corporales materiæ formæq; concursu subsistere demonstraremus. Tunc. n. quod per rerum naturam fieri non potest, ponimus, i. omnem formæ naturam a subiecta materia, si non re, saltem cogitatione separamus, & quoniam nihil ex rebus corporeis reliquum sit, demonstratum atq; ostensum putamus eisdem conuenientibus, corporalium rerum substantiam confici, quibus a se disiunctis ac discedentibus interimatur. In hoc igitur exemplo posita consentiendi conditione, ut id paulisper fieri intelligatur quod fieri non potest, ut formæ a materia separentur, quid consequatur intendimus, perire scilicet corpora, ut eadem ex iisdem consistere comprobemus. Nam quoniam interitus corporalium rerum sequitur, iure dicimus res omnes corporeas forma materiaque consistere. Sed huiusmodi propositiones, quæ ex con-

sentientium

sententium conditione proueniant, nihil his differút, quas simplices, categoricæ institutionis primi libri tractatus ostẽdit. Quæ uero a simplicibus differunt, illæ sunt, quando aliquid dicitur esse, uel non esse, siquid fuerit uel non fuerit. Hæ semper cum coniunctionibus proponuntur, ut cum dicimus, si homo est, animal est. Si ternarius est, impar est, & cetera huiusmodi. hæc enim ita proponũtur, ut si quodlibet illud fuerit, aliud cõsequatur, uel cũ dicimus si hõ est, equus non est. Rursus hic eodem modo proponitur in negatione, quo superius in affirmatione proponebatur. hic. n. dicitur, Si hoc est, illud non est. Et ad hunc modum ceteræ. possunt autem aliquando etiam hoc enunciari modo, cum hoc sit, illud est, ueluti cum dicimus, cum homo est, animal est, uel cũ homo est, equus non est, quæ enunciatio propositionis eiusdem potestatis est, cuius ea quæ hoc modo proponitur, Si homo est, animal est. Si homo est, equus non est Fiunt uero propositiones hypotheticæ etiam per disiunctionem ita. aut hoc est: aut illud est Nec eadem uidéri debet hæc propositio, quę superius sic enunciatur. Si hoc est, illud non est. Hæc enim non est per disiunctioné, sed per negationé. Negatio uero omnis indefinita est, itque ideo & in contrariis, & in cõtrariorum medietatibus, & in disperatis fieri potest. Disperata autem ea uoco, quæ tãtum a se diuersa sunt, nulla contrarietate pugnantia, ueluti terra, uestis, ignis, & cetera. Nam si album est, nigrum non est, Si album est, rubrum non est. Si disciplina est, homo non est. At in ea quæ per disiunctionem fit, alteram semper poni necesse est, hoc modo, aut dies est, aut nox. q̃ si ea cuncta quæ per negationem dici cõuenit, ad disiunctionem transferamus, ratio non procedit. Quid enim siquis dicat, aut album est, aut nigrum, aut albũ est, aut rubrũ: aut disciplina est, aut homo? fieri enim potest ut nihil sit horum. Igitur quoniam per disiunctionem propositio in certis tantum rebus, in quibus alterum eorũ euenire necesse est, ponitur. hæc autem per negationem separatio, in omnibus etiam his quæ suam inuicem naturam non perimunt poni potest, aperta ratione discreta est. Omnis igitur hypothetica propositio uel per connexionem fit (per connexionem uero illum quoque modũ qui per negationẽ fit esse pronuncio) uel per disiunctionem. uterq; enim modus ex simplicibus propositionibus comparatur. Simplices autem propositiones sunt quas prædicatiuas primo institutionis categoricæ libro diximus. Hæ uero sunt, cum aliquid de aliquo prædicatur, uel affirmando, uel negando, ut dies est, lux est. At si his media conditio interueniat fiet. Si dies est, lux est, fitque una hypothetica propositio ex duabus categoricis iuncta. Sed quoniam omnis simplex propositio uel affirmatiua uel negatiua est, quatuor modis per connexionem fieri hypotheticæ propositiones possunt: aut. n. ex duabus affirmatiuis, aut ex duabus negatiuis, aut ex affirmatiua & negatiua, aut ex negatiua & affirmatiua. Harum omnium exempla subdenda sunt, quo id quod dicimus clarius innotescat. Ex duabus affirmatiuis, si dies est, lux est. Ex duabus negatiuis, si non est animal, non est homo. Ex affirmatiua & negatiua, si dies est, nox non est. Ex negatiua & affirmatiua, si dies non est, nox est. Sed quoniam dictum est idem significari, si coniunctione & cum, quando in hypotheticis propositionibus ponitur, duobus modis cõditionales fieri possunt. Vno secundum accidens, altero ut habeant aliquam naturæ consequentiam. Secundum accidens hoc modo, ut cum dicimus, cum ignis calidus sit, cælum rotundum est. Nõ enim quia ignis calidus est, cælum rotundum est: sed id hæc propositio designat, quia quo tempore ignis calidus est, eodem tempore cælum quoque rotũdum est. Sunt autem aliæ quæ habent ad se consequentiam naturæ. harum quoque duplex modus est: unus, cum necesse est cõsequi, ea tamen ipsa cõsequẽtia non per terminorum positionem fit, alius uero cum fit consequentia per terminorum positionem. Ac prioris quidem modi exemplum est, ut ita dicamus, cum homo sit, animal est. hæc enim consequentia inconcussa ueritate est subnixa. Sed non idcirco animal est, quia homo est, non enim idcirco genus est, quia species est, sed fortasse a genere principium ducitur, magisque essentiæ causa ex uniuersalibus trahi potest, ut idcirco sit homo, quia animal est. Causa enim speciei genus est, ut qui dicit, cum homo sit, animal est, rectam ac necessariam consequentiam facit, per terminorum uero positionem talis consequentia nõ procedit.

Sunt autem aliæ hypotheticæ propositiones, in quibus & consequentia necessaria reperietur, & ipsius consequentiæ causam terminorum positio facit hoc modo. Si terræ fuerit obiectus, defectio Lunæ cõsequitur, hæc enim consequẽtia rata est, & idcirco defectio Lunæ cõsequitur, quia terræ interuenit obiectus. Illæ igitur sunt propositiones certæ atq; utiles ad demonstrationem. Partimur autem propositiones hypotheticas in suas ac simplices propositiones, & primam quidem, cui coniunctio præponitur. præcedentem dicimus, secundam uero consequentem, ut in hac si dies est, lux est. præcedentem dicimus eam quæ dicit, si dies est, consequentem uero partem, lux est. In disiunctiuis uero propositionibus ordo enunciandi præcedentem & consequentem facit, ut aut dies est, aut nox est. Nam quæ prima proponitur præcedens, quæ posterior, consequens appellatur. Ac de partibus quidem hypotheticarum propositionum ista sufficiunt.

De duplici illatione ab antecedenti ad consequens affirmatiue: a consequenti ad antecedens negatiue. Cap. III.

ILlud nunc expediendum uidetur, quod etiam ab Aristotele dicitur. Idem cum sit & nõ sit, non necesse est idem esse, ueluti cum sit. a. si idcirco necesse est esse. b. idem. a. si non sit non necesse est esse. b. Idcirco quoniam nõ est a. Ad huiusmodi uero rei demonstrationem impossibilitatis definitio præmittenda est, quæ est huiusmodi. Impossibile est quo posito aliquid falsum atq; impossibile comitatur, eo nomine, quòd impossibile primitus propositum fuit. Sit igitur positum, cum sit. a. esse. b. id est hanc inter. a. & b esse consequentiam, ut si concessum fuerit esse. a necesse sit concedere esse b Itaque proponatur, si. a. est. b est, dico quia si a. non fuerit, non necesse est esse. b. Ac primum quæ sit propositionum consequentia consideremus Si enim fuerit iste coniunctum, ut si sit. a. etiam. b esse necesse sit. Si. b. non fuerit, etiam. a. non esse necesse est, quod ex tali demõstratione cognoscitur, si sit. a. necesse sit esse. b dico quia si b. non sit. a. non erit. Ponatur enim non esse. b. & sit, si fieri potest. a. Sed dictum est, si sit. a necessario concedi esse b. Cum sit igitur. b. non erit b. Nam quia ponimus non esse. b. non erit b. quia uero ponimus esse. a. erit. b erit igitur. b ac non erit, quod fieri non potest. Impossibile est igitur non esse. b. & esse. a. Et demonstratione quidem firma sic utimur. Exemplo uero id clarius innotescet. Nam si est, homo est animal. Si non est animal, non est homo Non uero si homo nõ fuerit, animal non est. Multa enim sunt animalia quæ homines non sunt. Itaque in consequentia propositiones coniunctæ, si est primum secundum esse necesse est. Si secundum non fuerit, non erit primum. At uero si primum non fuerit, non necesse est ut non sit secundum, nec uero necesse est ut sit. Id enim demonstrandum esse dudum nobis propositum fuit. Sit enim a. idque cum sit necesse sit esse. b. dico quia si non fuerit. a. non necesse est esse b nec id dico, quoniam si non fuerit. a. necesse est non esse. b. sed tantum non necesse est esse. b. Nam quia pauloante demonstratum est, si b. non fuerit, necessario non esse a si eundem. b. termini non esse contigerit, non erit. a. Sed si cum non sit. a. necesse est, esse b. idem. b. ex necessitate erit, ac non erit. Nam quia. b. terminum non esse contingit, non erit. Quia uero si a. nõ fuerit. b. esse necesse erit. idẽ igitur. b. terminus erit ac nõ erit qđ est impossibile. Ex his igitur demonstratum esse arbitror in coniuncta hypothetica propositione, si sit primum, consequi. ut sit secundum. si non sit secundum consequi, ut non sit primum. Si uero non sit primum, non consequi, ut sit, uel non sit, secundum. Nam & illud apparet, si sit secundum, non consequi, ut sit uel nõ sit primum, ut in ea propositione quæ est, si homo est, animal est. si animal sit, non consequitur, ut sit homo uel non sit. quod si primum non sit, non consequitur, ut necessario sit uel non sit secundum, uelut in eadem propositione, si homo non fuerit, nõ necesse est, ut aut sit animal, aut non sit Ex omnibus igitur solæ duæ consequentiæ stabiles sunt, & immutabiliter constant, Si sit primum, ut consequatur, ut sit secundum. Si secundum non fuerit, necessario consequi, ut non sit primum.

De simplicibus hypotheticis & compositis, earumq; inter se comparatione: deque hypothetica media & disiuncta. Cap. IIII.

His itaque determinatis illud adiũgam, quoniam cum omnis hypothetica propositio simplex non sit, atq; ex aliis propositionibus coniungatur, sunt tamen hypotheticæ quædam, quæ si reliquis conditionalibus comparentur, simplices existimentur. Omnis.n conditionalis propositio aut connexa est, aut disiuncta. hæ uero quoniã ex prædicatiuis copulantur, in connexis propositionibus quatuor fieri necesse est huius copulationis modos. Namq; hypothetica propositio, aut ex duabus simplicibus coniuncta est, & uocatur simplex hypothetica, ut hæc. Si.a.est b. est, ueluti cum dicimus, si homo est, animal est. homo enim est, & animal est, duæ sunt simplices propositiones: Aut ex duabus hypotheticis copulatur, & dicitur composita, ueluti cum dicimus. Si cum.a est h. est. cum sit.c.est d. ueluti cum tali propositione enunciamus, si cum homo est, animal est, cum sit corpus, erit substantia. Etenim si cum homo est, animal est, una est hypothetica. Alia uero, cum sit corpus substantia est, ex quibus coniungitur una propositio, quæ composita nuncupatur: Aut ex una simplici, & ex una hypothetica copulatur, uelut hæc, Si.a.est, cum sit. b.est.c. ueluti cũ dicimus, si homo est, cum sit animal, est substantia. Nanque homo est, simplex est propositio, cum sit animal esse substantiam hypothetica ex ipsa consequentia conditionis ostenditur. Aut ex priore hypothetica & simplici posteriore committitur, ut cum dicimus, si cum sit.a.est.b.erit & c ueluti hoc modo, si cum sit homo, animal est, erit & corpus: hypothetica nanq; est ea quæ proponit, si cum sit homo animal est. Simplex posterior quæ hanc hypotheticam propositionem sequitur, idest corpus esse: hæ quoque quoniam non ex simplicibus copulatæ sunt, compositæ dicuntur. Sed priores quidem, quę ex simplicibus propositionibus constant, & simplices hypotheticę nuncupantur, in duobus terminis cõstitutæ sunt. Terminos autem nũc partes propositionis simplices, quibus iunguntur appello. Quæ uero compositæ hypotheticę sunt, illæ quidem quæ ex duabus hypotheticis cõstant, quatuor terminis copulatæ sunt. Illæ uero quæ ex hypothetica & simplici, uel ex simplici atque hypothetica cõiunctæ sunt, tribus terminis coniunctæ sunt. Harum igitur quæ sunt hypotheticæ simplices uel compositæ, differentię similitudinesque dicendæ sunt. Nam quæ ex simplicibus copulantur, si ad eas quæ ex hypotheticis duabus iunctæ sunt, comparentur, consequentia quidem eadem est, & proportio manet, tantum termini duplicantur. Nam quem locum in his propositionibus hypotheticis, quæ ex simplicibus constant, ipsæ simplices propositiones tenent, eundem in his propositionibus quæ sunt hypotheticæ ex hypotheticis cõstantes, illæ conditiones tenent, quibus illæ propositiones inter se iunctæ & copulatæ esse dicuntur. Nam in hac propositione quæ dicit si est.a.est b.& in ea quæ dicit, si cum sit.a.est.b.cum sit . c.est.d. quem locum in ea propositione quæ ex duabus simplicibus coniungitur, tenet ea quæ prior est, si est.a. eundem locum tenet. in ea propositione quæ ex duabus hypotheticis propositionibus copulatur, ea quæ prior est, si cum est.a.est.b. hic nanque duarum inter se propositionum coniunctionis conditione facta est consequentia. Itemque quam uim obtinet ex utrisque simplicibus copulatæ hypotheticæ sequens portio quæ infertur, id est esse.b eandem uim obtinet in propositione ex hypotheticis iuncta ea quæ sequitur, id est cum sit.c.esse. d. Atque id tantum differt, quia cum, in prima propositione ex simplicibus iuncta, propositio propositionem sequatur: in secunda propositione ex hypotheticis iuncta, conditio consequentiæ, conditionis consequentiam comitatur. Nihil enim est aliud dicere si.a.est.b.est, quam ei propositioni, per quam dicimus esse a. illam esse comitem per quam.b. esse prædicamus. at in ea propositione quæ ex hypotheticis iuncta est, cum dicimus Si cum sit.a.est.b. cum sit.c.esse.d. illud dicitur, ei consequentiæ, quæ inter.a.& b.est, eam esse consequentiam comitem, quæ est inter.c.&.d ita, ut si sequetur posito a.esse.b. consequatur sine dubio. c. posito esse d. At in his propositionibus quæ ex simplici & hypothetica consistunt illa ratio est, ut uel propositionem conditio consequentiæ sequatur, uel conditionem consequentiæ propositio comitetur. Nam cum dicimus si est.a. cum sit.b esse.c id intelligi uolumus, ei propositioni, per quã dicimus, si est.a. consequi eam conditionem per quam dicimus, cum sit.b.esse c. id est. ut si est.a. necesse sit. b. terminu comitem esse.c. terminum. cum uero dicimus, si cum est a.b est.c esse nihil aliud intelligi uolumus nisi duarum inter se consequẽtiam propositionum. alterius propositionis consequi ueritatem, ut si habeant inter se consequentiam.a. atque.b. necesse sit hanc conditionem consequentię propositionis eius per quam dicimus esse.c. consequi ueritatem, id est si necesse est.a. posito esse b necesse sit etiam.c.esse. Similes igitur syllogismi fient earum propositionum quæ ex simplicibus, & earum quæ non ex simplicibus utrisq; iunguntur. Earum uero quæ ex una simplici & ex altera hypothetica copulantur, diuersi quidem a superioribus, ipsi tamen inter se similes fiunt. nec interest utrum prima hypothetica, secunda sit simplex, an econuerso prima simplex secunda hypothetica, ad syllogismorum modos: nisi forsitan ad ipsius tantum ordinis commutationem Cum igitur demõstrata fuerit earam propositionum quæ ex simplicibus constant, ratio syllogismorum, demonstrata uidetur esse, earum quoque propositionum, quæ hypotheticis committuntur. Et cũ quarumlibet earum propositionum quæ ex simplici & hypothetica constant syllogismorum natura perspecta fuerit etiam conuersi ordinis propositionum natura quales faciat syllogismos ostendetur. Est etiam species alia propositionũ in connexione positarum, quæ media quodammodo sit earum propositionum, quæ ex hypotheticis simplicibusq: iunguntur, & earum quæ ex duabus hypotheticis copulantur. Nam si ad numerum respicias terminorum, quasi ex tribus terminis constant, sin ad conditionales animum referas, quasi ex duabus conditionalibus uidentur esse compositæ: quæ medietas euenit idcirco, quoniam unus in his terminus communis utrisque conditionalibus inuenitur. Proponuntur uero hæ uel per primam figuram, uel per secũdam, uel per tertiã Per primam hoc modo. Si est.a.est.b & si est.b. est.c. igitur b. in utrisque numeratur, & sunt quidem tres termini, hi.a. est.b.est.c.est, duæ uero conditionales hoc modo, si est.a.est b. si est.b.est.c. Nanq;.b. utrisq; communis est. atque ideo inter eas propositiones, quæ ex tribus terminis, & eas quę ex quatuor componuntur, mediæ sunt huiusmodi propositiones. Per secundam uero figuram proponitur hoc modo. Si est.a.est.b. si non est.a.est.c. Per tertiam uero figuram sic Si est.b.est, a. si est.c. non est.a. At de connexis quidem ista sufficiant Disiunctiuę uero propositiones semper ex cõtrariis constant, ut hoc, aut est.a. aut b.est, altero enim posito alterum tollitur, & interempto altero ponitur alterum. Nam si.est.a. non est.b. Si non est.a.est.b. Eodem modo etiam, si sit b. non erit.a. si non est.b.erit.a.

De cathegoricarum propositionum numero. Cap. V.

His igitur expeditis ad connexas reuertamur, in illis enim uel propositio propositionem, uel conditio conditionem, uel propositio conditionem, uel conditio propositionẽ sequitur. Dicẽdum est igitur quæ propositiones quarum propositionum consequentes esse uideantur, Quæ contrarietatis modo quã longissime a se differant, Quæ uero oppositionis cõtradictione dissentiant. Simplicium nanque.i. prædicatiuarum propositionum, aliæ præter modum proponuntur, aliæ cum modo: præter modũ sunt quæcunque purum esse significant hoc modo, dies est. Socrates philosophus est, & quæ similiter proponuntur. Quæ uero cum modo sunt, ita proponuntur. Socrates uere philosophus est. Hic enim, uere, modus est propositionis, sed maximas syllogismorum faciunt differentias, hæ propositiones cum modo enunciatæ, quibus necessitatis aut possibilitatis nomen adiungitur. necessitatis hoc modo, cum dicimus, ignem necesse est calere. possibilitatis, ut cum ita proponimus, possibile a Græcis superari Troianos. Quo fit ut omnis propositio, aut inesse significet, aut inesse necessario, aut cum non sit aliquid, tamen enunciet posse contingere. quarũ quidem, ea quæ inesse significat, simplex est, neq; in ullas partes alias deduci potest Ea uero quæ ex necessitate ali-

te aliquid inesse designat, tribus dicitur modis, ono quidē quo ei similis est propositioni quæ inesse significat, ut cum dicimus, necesse est Socratem sedere, dum sedet. Hæc enim eandem uim obtinet ei quæ dicit, Socrates sedet. Alia uero necessitatis significatio est, cum hoc modo proponimus, hominem necesse est cor habere, dum est atq; uiuit, hoc enim significare uidetur hæc dictio, non quoniam tandiu necesse sit habere, quandiu habet, sed quoniam enim necesse est tandiu habere quandiu fuerit ille qui habet. Alia uero necessitatis significatio est uniuersalis & propria quæ absolute prædicat necessitatem, ut cum dicimus, necesse est Deum esse immortalem, nulla conditione determinationis apposita. Possibile autem item tribus dicitur modis. Aut enim quod est, possibile esse dicitur, ut possibile est Socratem sedere dum sedet. Aut quod omni tempore contingere potest dum ea res permanet, cui aliquid contingere posse proponitur, ut possibile est Socratem legere. quandiu .n. Socrates est, potest legere Item possibile est, quod absolute omni tēpore contingere potest, ut auem uolare. Ex his igitur apparet alias propositiones esse inesse significantes, alias necessarias, alias contingentes atque possibiles. quarum necessariarum contingentiumq; cum sit trina partitio, singulæ ex iisdem partitionibus ad eas quæ inesse significant, referuntur. Restant igitur duæ necessariæ, & duæ contingentes, quæ cum ea quæ inesse significat, enumeratæ, quinque omnes propositionum faciunt differentias. Omnium uero harum propositionum aliæ sunt affirmatiuæ, aliæ negatiuæ. Affirmatiua inesse significans est quæ dicit, Socrates est. Negatiua quæ proponit, Socrates non est. Necessariarum uero propositionum affirmatiuarum duæ uidentur esse negationes, una contraria, altera uero opposita. Eius nanque quæ dicit, necesse est esse a. quolibet modo ex utrisque quæ dicit sunt, aut ea est negatio quæ dicit: necesse est non esse a. aut ea quæ dicit, non necesse est esse a. Quarum quidem ea quæ dicit, necesse est non esse. a. contraria est ei quę dicit necesse est esse. a. Vtræque enim falsæ poterunt inueniri, ueluti cum dicimus necesse est Socratem legere, necesse est Socratem non legere, utraque mentitur. Nam & cum legit, non ex necessitate legit: & cum non legit, nulla ne legat necessitate constringitur. sed est utrunque possibile. At uero ea quæ dicit, non necesse esse. a. opposita est ei quæ proponit, necesse est esse. a. Vna enim semper uera est, semper falsa altera reperitur. In contingentibus uero atque possibilibus eadem ratio est. huic enim quæ dicit, contingit esse, a. tum ea uidetur obiecta quæ dicit, contingit esse. a tum ea uidetur obiecta quæ dicit, contingit non esse. a. tum ea quæ proponit, non contingit esse. a. Atque ea quidem quæ dicit, contingit non esse. a contingit non esse. a. contingens negatio nuncupatur, utraq; esse potest cum ea affirmatione quæ dicit, contingit esse. a. ueluti cum dicimus contingit sedere Socratem, contingit non sedere Socratem. Et hæ quidē non dicuntur esse contrariæ quoniam simul ueræ esse possunt. At uero oppositæ sunt, quoties ipsum contingens negatur, ut si aduersus eam quæ dicit, contingit esse. a. ea opponatur quæ dicit non contingit esse. a. Id enim ista significat omnino non posse contingere. Quæ cum ita sint, cumque inesse significantes propositiones præter nullum dicuntur modum, his ad esse iuncto aduerbio negatiuo, negatio plena perficitur. Quæ uero cum modo proponuntur si necessariæ sint & ad esse negatio iungatur, ut ea quæ dicit, necesse est non esse, fit necessaria negatio. Si uero ipsi necessario negatio præponatur, fit necessarij negatio, affirmationi uehementer opposita, ut ea quæ dicit non necesse est esse. Item in contingentibus, si ad esse negatio pręponatur fit contingens negatio, ut ea quæ dicit, contingit non esse. a. Si uero ipsi contingenti negatio iungatur, fit contingentis negatio, contingenti affirmationi uehementer opposita, ut ea quæ dicit, non contingit esse. Sed quoniā omnis propositio, aut uniuersalis est, aut particularis, aut indefinita, aut singularis: proponitur uniuersalis hoc modo, Omnis homo legit: Particularis sic, Quidam homo legit: Singularis sic, Socrates legit: Indefinita sic. Homo legit, necesse est, ut sicut in categoricorum syllogismorum institutione monstratum est, illæ sibi maxime uideantur oppositæ quæcunque uel uniuersale affirmant, si particulariter denegatur, uel uniuersale denegant si particulariter affirmetur: & quæ singulares sunt, si illa quidem in affirmatione posita, illa uero in negatione. Quæ cum ita sint, si hæc eadem ratio ad contingentes & necessarias referatur, idem in necessariis & contingentibus inuenitur, ut siquis dicat, omnem a. terminum esse necesse est. aliusque neget dicens, non necesse est omnem. a. terminum esse, fecit oppositam negationē. Et si dicat aliquis, contingit omnem. a. terminum esse, idq; aliquis neget, non contingit omnem a terminum esse, fecit oppositam negationem. In utrisq; enim negatio & modum remouet, & significationem uniuersalitatis extinguit. Atq; hoc quidem in simplicibus & categoricis propositionibus euenire necesse est, de quarum natura diligentius persecuti sumus in his uoluminibus, quæ in secundæ editionis expositione περὶ ἑρμηνείας inscripsimus.

De numero propositionum hypotheticarum; deq; necessaria consecutione inter partes ipsarum: & quæ sint affirmatiuæ quæue negatiuæ appellandæ. Cap. VI.

SIquis igitur propositionum omnium conditionalium numerum quærat, ex categoricis poterit inuenire. Ac primum in connexis ex duabus simplicibus inquirēdus est hoc modo. Nam quoniam propositio simplex hypothetica ex categoricis duabus iungitur, una earum uel inesse significabit, uel contingere esse dupliciter, uel necesse esse dupliciter, quod si sunt affirmatiuæ quinquies affirmatiua enunciatione proponentur. Sed quoniam omnis affirmatio habet oppositam negationem, rursus quinquies negatiua enunciatio poterit pronunciari. Erunt igitur in prima propositione quæ una pars est hypotheticæ propositionis in negatione & affirmatione constitutæ modorum propositiones decem. Secunda etiam propositio quæ pars est hypotheticæ, totidem affirmationibus & negationibus proponi potest. Erunt igitur eius quoque enunciationes decē. Sed cum prima propositio secundæ propositioni quadam cōsequentia copuletur, ut una hypothetica fiat, omnes decem affirmatiuæ, ac negatiuæ propositiones omnibus decem affirmatiuis negatiuisque propositionibus applicabuntur. Itaque complexæ centum omnes efficiunt propositiones hæ, quæ connexæ ex simplicibus coniunguntur. Secundum hunc uero modum potest propositionum numerus inueniri etiā in his propositionibus, quæ ex categorica & hypothetica copulantur, uel quæ ex duabus conditionalibus fiunt. Nam quæ ex conditionali & categorica constant, uel quæ e diuerso: ex tribus categoricis iunctæ sunt. Quod si duarum inter se prædicatiuarum affirmatione uel negatione complexio, uel esse, uel necessario, uel contingenter esse, quinque modis, centum efficit complexiones, quoniam tertia propositio uel affirmatiua erit uel negatiua, & si affirmatiua quinque modis, uel in esse significans, uel necessario inesse dupliciter, uel contingenter inesse dupliciter. Itemque totidem negabitur modis simul nō amplius quam decies proponetur. Quo fit ut tertia propositio cum duabus superioribus centum inter se modis copulatis atque complexis iūcta atque commissa, mille omnes faciat complexiones. Centum nanque duarum propositionum modi cum decem modis tertiæ propositionis complicati mille perficiunt. Decies enim centum mille sunt. Rursus quoniam ex duabus hypotheticis iuncta conditionalis, quatuor categoricis copulatur, & duę inter se primæ categoricæ centum complexionibus iungebantur. necesse est ut posteriores quoq; duæ centum complexionibus connectantur. quod si centum superiorum propositionum categoricarum modi, centum posteriorum categoricarum modis complicentur, fient decem millia complexiones. In illis autem propositionibus, quæ tribus uariantur figuris, siquidem medius terminus similiter & in prima & in secunda hypothetica proponatur, mille erunt complexiones ad earum similitudinem, quæ ex tribus categoricis connectuntur. Tunc enim unus atque idem terminus in utrisque tres neque amplius faciet enunciationes: Similiter uero in utrisque proponitur hoc modo, Si est. a. est. b. si est. b. est. c. hic enim. b terminus & ad a. terminum & ad. c. positus est, inesse significans. Idem in necessarijs & contingentibus intelligendū est At si ita proponatur, Si est.

a.est.b.& si necesse est esse b est.uel non est.c.duæ propositiones conditionales.s.quatuor prædicatiuæ fiunt. Quo fit, ut secundum eas quæ ex prædicatiuis quatuor connectuntur decem millia faciant complexiooes : atque hi numeri tam prima,qui in secunda,uel tertia figura sunt inspiciendi. Et nos quidē quantus esse propositionū numerus posset ascripsimus,nunquam tamen dissimiliter terminus medius enunciatur.Nāq; ut fiat extremorum conclusio, medius terminus intercedit,cuius communitas extrema cōiungit Quod si medius diuersis modis in utraque propositione dicatur, non connectuntur extrema,atque ideo ne syllogismus quidē propositio dici possit,in qua medius terminus dissimiliter enunciatur.Longe autē multiplex numerus propositionum existeret,si inesse significantes & necessarias & contingentes affirmatiuas negatiuasque propositiones per uniuersales & particulares,uel oppositas,uel subalternas uariaremus:sed id nō conuenit,quia conditionalium termini propositionum indefinito maxime enunciantur modo. Atq; ideo superuacuum iudicaui determinatarum secundū quantitatem propositionum quærere multitudinem,cum determinatæ conditionales proponi non soleant, se·e autem hypotheticæ propositiones ne per necessitatem quidem oel per contingens enūciantur sed illæ maxime in usum collocutionis ducuntur,quæ inesse significant. Omnes uero necessariā consequentiam tenere uolunt,& quæ inesse significant, & quibus necessitas additur, & quibus prædicatio possibilitatis aptatur,Etenim terminus applicatur. Necessitas uero hypotheticæ propositionis & ratio earum propositionum, ex quibus iunguntur inter se connexiones, consequentiam quæris,ut cum dico,Si Socrates sedet,uiuit:neq; sedere eū, neque uiuere necesse est. Sed si sedet,necesse est uiuere. Item cum dicimus si Sol mouetur. necessario uenit ad occasum,tantundem significat quantum,si Sol mouetur, uenit ad occasum Necessitas enim propositionis in consequentię immutabilitate consistit. Item cum dicimus, si possibile est legi librū,possibile est ad tertium uersum peruenire. Rursus necessitas consequentiæ seruata est Nam si possibile est legi librum,necesse est id possibile esse, ut ad tertium uersum petueniatur. Opponuutur autem hypotheticis propositionibus illæ solæ,quæ earum substantiam perimūt.Substantia uero propositionum hypotheticarum in eo est, ut earum consequentiæ necessitas ualeat permanere. Siquis ergo recte conditionali propositioni repugnabit, id efficiet ut earum destruat consequentiam, ueluti cum ita dicimus. Si est a.est.b.non in ea repugnabit,si monstret,aut, non esse a.aut non esse.b.sed si posito quidē a.ostendit non statim consequi esse.b.sed posse esse.a.etiā si.b.terminus nō sit.sed si negatio sit cōditionalis eodē destruetur modo.ut cū dicimus si est.a.b nō est. Non ostendendum est,aut non esse,a. aut b.esse,sed cum sit.a.posse esse.b.terminum Sunt autem hypotheticæ propositiunes,aliæ quidem affirmatiuæ, aliæ negatiuæ, sed de his nunc loquor,quæ in consequentia positæ in connexione esse dicuntur. Affirmatiua quidem ut cū dicimus, Si est.a.est.b.si.a non est. b est, Negatiua, Si est a.non est.b. Si non est.a.non est.b. Ad consequentem enim propositiouem respiciendum est, ut an affirmatiua an negatiua sit propositio iudicetur. Idem de compositis propositionibus conditionalibus intelligi oportebit. De his autē propositionibus quæ in disiunctione sunt positæ,cum de earū syllogismis tractauero commodius atq; uberius dicam,

De partibus syllogismi hypothetici. Cap. VII.

HYpotheticos syllogismos.quos latine conditionales uocamus,alii quinq;,alii quatuor,aliī tribus constare partibus arbitrantur, quorum mox controuersiā diiudicabo,si prius quibus nominibus talium partea syllogismorum appellentur ostendero. Quoniam enim omnis syllogismus ex propositionibus texitur, Prima uel propositio uel sumptum uocatur. Secunda uero dicitur assumptio, ex his quæ infertur,conclusio nuncupatur. Cum.n ita dicimus,Si homo est animal est,Homo autem est,animal igitur est; ea quidem enunciatio per quam dicimus, si homo est,animal est propositio uel sumptum uocatur;ea uero quā huic adiunximus,est autem homo, assumptio dicitur, tertia conclusio nominatur, per quam ostendimus esse animal qui soerit homo.Sed quoniam sępe euenit, ut propositionis enunciatæ consequentia non sit uerisimilis,propositioni sępe adiungitur approbatio.per quam id quod est propositum uerum esse monstretur. Assumptio quoque sæpe ad fidem per se non uidetur idonea,huic quoq; iuuamen probationis adiungitur,ut uera esse uideatur Quo fit ut sæpe quinque partes,sæpe quatuor, interdum tres hypotheticos syllogismos habere contingat. Nam quinq; constabit partibus, si & propositio & assumptio probationibus indigebunt. quod siue propositio,siue assumptio probatione indigebit quadripartitus est syllogismus,quod si neutra est approbanda, tripartitus esse relinquitur. In hac uero sententia etiam M. Tullius esse deprehenditur. In rhetoricis enim syllogismos quosdam quinquepartitos esse, qoadripartitos alios confirmat, Quibus uero talium syllogismorum non placet partes ultra ternarium numerum propagari: hi propositionum probationes, atq; assumptionum non putant in syllogismi partibus esse ponendas. Neque enim propositionem esse,de qua syllogismus potest existere, cui non consentit auditor, Quod si per se dubia est ea probatio, quæ propositioni dubiæ adiungitur faciens fidem eidem cui adiungitur propositioni,facit ut sit idonea syllogismo; ac per hoc tunc incipit esse syllogismi propositio, cum talis per probationem redditur,ut ex ea aliquid colligi possit: tunc uero aliquid ex ea colligi potest,cum probationis auxilio potetit ab auditore concedi. Quocirca membrum quoddam, & quasi fulcimentum dubiæ propositionis,uel assumptionis probatio esse uidetur,non pars etiam syllogismi. Sed nostra sententia his potius accedit, qui tribus partibus eum constare pronunciat. Etenim quælibet probatio, quæ uel propositioni uel assumptioni cupulatur, propositionis esse, uel assumptionis probatio dicitur. Cum igitur non ad syllogismum,sed ad propositionem uel assumptionem seferatūr,cuius est probatio,non oportet eam syllogismi proprie partem uideri.Nam illod quod obiici potest,nullus ignorat quin partium partes etiam totius esse partes dicantur.Sed plurimum refert utrum ipsæ sint primitus partes totius: an in secundarum partium postremitate ponantur. Amplius si sit per se nota probabilis propositio, totus syllogismus probatione non indiget. Quod si per se propositionis nulla fides est,necesse est,ut ea propositio quodam uelut testimonio probationis indigeat. Non igitur syllogismut probatione,in eo quod syllogismus est,indigebit, sed propositio, si fide propria fuerit destituta. Idem etiam de assumptione dici potest. Quare manifestum est eorum esse sententiam præponendam,quæ afferit syllogismum tribus partibus tantum iungi. Præterea siqua propositio probationis indigeat, ut eam uera fides sequatur, aliquo demonstrabitur syllogismo.Quocirca qui fieri potest,ut recte syllogismus patt syllogismi simplicis esse dicatur?Ipsam enim probationem propositionis syllogismum,uel ex syllogismo esse necesse est.

De hypotheticis connexis atque simplicibus, deque illarum syllogismus tam perfectis quam imperfectis. Cap. VIII.

HIs ita determinatis de his protinus syllogismis,quorum propositiones in connexione positæ, duobus terminis constant,explicandum uidetur. Horum autem duplex forma est,;quatuor enim sunt pet præcedentis propositionis affirmationem,qui sunt primi hypothetici atque perfecti, quatuor uero per sequentis negationem, qui cum demonstratione indigeant, non uidentur esse perfecti. Prioris uero negatione,& sequentis positione nullus omnino syllogismus efficitur. Omnium igitur taliū propositionum primum numerus explicetur, ut qui fiane ex his syllogismi, facilis acquiratur agnitio. Sunt autem quatuor.

Si est a.est b.
Si est a.non est.b.
Si non est.a est.b.
Si non est.a.non est .b.

Ac de prioribus quidem syllogismis atque perfectis primo loco dicendum est. Horum.n.primus modus est luc a prima ueniens propositione, Si est a.est.b. Atqui est.a.est igitur.b.cum enim prima propositio tantum conditionem

proponat

proponat ut si sit a. necesse sit consequi essentiam. b. termini, id assumptio quod præcedit assumit ac ponit, diciteque. Atqui est a. consequitur igitur ut sit. b. Id enim ea consequentia primæ propositionis effectum est. At si id quod sequitur, assumendo ponamus, nullus efficitur syllogismus. Age. n. sit huiusmodi consequentia ut, si sit. a. sit. b assumatur que quod sequitur hoc modo. At est. b. non consequitur ut sit uel non sit. a. Id uero clarius fiet exemplo, sit enim propositio, si homo est. animal est, assumaturq; esse animal scilicet quod sequitur, non necesse erit hominem uel esse, uel non esse: potest. n. cum sit, alias hoc uel esse uel non esse. Secundus uero modus est, eorum in quibus prior propositionis pars in assumptione reperitur, qui uenit ex secunda propositione superius digesta, hoc modo est, Si est. a non est. b. atqui est. a. non est igitur. b. id enim propositum fuerat, si esset, a. non esse b. Sumpto igitur præcedente, consequentis est facta conclusio, quòd si consequens sumas, nullus uidetur fieri syllogismus, quia nec consequitur ulla necessitas hoc modo, si est a non est. b. atqui non est. b non necesse est esse. a uel non esse. Age enim ita sit propositio, si est nigrũ, non est album, & id quod sequitur assumatur, atqui non est album, non necesse erit esse nigrum uel non esse, quia cum non sit album, poterit aliquod esse medium. Tertius uero modus talium syllogismorum est qui uenit ex tertia propositione quorũ in assumptione ponitur id quod præcedit hoc modo, Si non est. a. est. b. atqui non est. a. est igitur. b. Hæc conclusio rursus ex cõditione propositionis, euenit id enim fuerat propositum, ut si non esset a. esset. b. Quod si conuertas, & sumas esse. b. i. quod consequitur, non necesse erit esse, uel non esse id quod præcedit. Sed huius exemplum non potest inueniri eo, quòd si ita proponatur, ut cum non sit. a. sit b. nihil esse medium uideatur inter a. atque. b. Sed in his si alterum non fuerit, statim necesse est esse alterum, & si alterum fuerit, statim necesse est alterum non esse, uidetur ergo quodammodo ex consequenti posito in his fieri syllogismus. Sed quantum ad rei naturam ita est, quantum uero ad propositionis ipsius pertinet conditionem, minime consequitur. Quod quidẽ ex his patet, quæ superius dicta sunt. In utrisque enim superioribus modis, consequenti posito, nihil ex necessitate collectum est: hic uero tertius modus, quãtum ad complexionem propositionum pertinet, in quo si id ponendo quod sequebatur assumitur, nullum efficit syllogismum: quantum uero ad rerum naturam, in quibus solis hæ propositiones enunciari possunt, uidetur esse necessaria consequentia, hoc modo, ut si dies non est, nox sit, si nox sit, dies non sit, ex necessitate consequitur: similesq; sunt ii syllogismi his qui in disiunctione sunt constituti, de quibus paulo posterius commemorabo, quorumq; ad illos & differentias & similitudines dabo. Quartus modus est ex quarta propositione, cum ita proponitur, Si. a. non est; b. non est: atqui non est. a; non est igitur. b. Rursus enim id quoque consequi ex propositione monstratur, quæ proposuit non fore b; si. a. prior terminus non fuisset. At si id quod sequitur assumamus, nulla uidetur fieri posse necessitas. ueluti si ita dicamus, non est autem. b. non necesse erit esse, uel non esse. a. Age enim proponatur, si animal non est, non esse hominem, assumaturque, at non est homo, non necesse est, ut uel sit, uel non sit animal. Demonstratum igitur est in huiusmodi syllogismis, si id quod præcedit ponendo assumitur, perfectos atque ex ipsis propositionibus probabiles, & necessarios fieri syllogismos. Si uero id quod sequitur ponendo assumatur, nullam fieri necessitatem præter in tertio modo, qui cum sit similis his syllogismis, qui per disiũctionem propositis enunciationibus fiunt, uidetur in rebus de quibus proponi potest, seruare necessitatem, cum in complexione non seruet, quòd ex ceteris tribus modis arguitur primo, secundo, atque quarto, in quibus sumpta sequente ponendæ propositionis parte, nihil ex necessitate conficitur. Ac de his quidem syllogismis, qui duobus terminis iunguntur, quorum prima pars propositionis ponendo assumitur, quantum ad institutionis pertinet modum, sufficienter expressimus. Nunc uero dicendum est de his quorum consequens propositionis ita sumitur ut perimatur. Ex his quoq; quatuor fiunt modi, cum prior propositionis pars in assumptione non possit interimi, ut ulla syllogismi necessitas consequatur. Est igitur primus modus talium syllogismorum a prima propositione ueniens hic. Si est. a est b. at non est b. non est igitur a. hic igitur. b. terminus, qui in prima propositione consequens fuerat, in assumptione est interemptus, ut a terminus, qui propositionis prima pars fuerat, interimeretur, eaq; necessitas tali ratione probabitur, propositũ nanque est, si. a. sit. b. esse. Et assumptio facta est, ut consequens pars propositionis interimeretur. id est non esse b. Dico quia consequitur non esse a Nam si potest esse. a cum non sit. b. frustra erit prima propositio, quæ ait si a. sit. b. esse atqui, ea propositio ualet: cum igitur sit. a. est b. Quod si cũ non sit b sit a. quod scilicet ex assumptione proponitur, idẽ b erit, & non erit: Non erit, quia b. non esse proponit assumptio: erit autem, quia si est. a. erit. b quod fieri non potest. Non igitur si. b non fuerit, erit. a Hic est ergo primus modus talium syllogismorum, qui ex interempta parte consequenti propositionis fiunt, qui non sunt perfecti, neque ex se cogniti, sed indigent uel eius quam superius proposui, uel alterius cuiuslibet probationis, ut ueri esse monstrentur. Quod si prima pars propositionis interimatur non erit syllogismus. age enim ita dicamus. Si est. a. est b. atqui non est. a non sequitur, ut sit uel non sit. b. ut etiam demonstretur exemplo. Sit enim propositio, si homo est, animal est. Sed homo non est, non necesse erit uel esse animal, uel non esse. Secundus modus per contradictionem assumptionis, qui a secunda propositione descendit, ille est cum ita proponimus, Si est a non est b. Atqui. b. est, igitur. a. non est. Hic enim rursus secunda pars propositionis interempta. nam cum secunda pars propositionis. b. non esse diceret, si a. fuisset, assumptio. b esse pronunciat. Affirmatio autem perimit negationem, quam assumptionem consequitur, ut a. non sit hoc modo. Sit enim propositio, si. a. est b. non est, & sit. b. Dico quia non erit a. nam si erit. a. cum sit. b. idem b. erit, & non erit. Non erit quidem ea prima propositione quæ dicit, si est. a non est. b. erit autem per assumptionem, qua dicimus esse. b At si præcedens pars propositionis auferatur, non fiet ulla necessitas. Age enim in huiusmodi propositione. Si. a. est. b. non est, ita dicamus. Atqui non est. a. non consequitur, ut sit uel non sit b. Id uero tali arguitur exemplo. Dicemus enim, si nigrum est, album non est assumamusque non esse nigrum, non statim consequitur, ut uel album sit uel non sit. Potest enim esse aliquod medium. Tertius modus ille est ex tertia propositione deductus, cũ ita proponimus, Si. a. non est; b. est b. autem non est. a. igitur est. Hic quoque consequens pars propositionis assumpta est, & cum in propositione affirmaretur, in assumptione negata est, & est rata consequentia, & perficiens syllogismum hoc modo. Nam si uerum est, cum non sit. a. esse. b dico quia si. b. non sit, est a nam si poterit cum. b. non sit, non esse. a. frustra est prima propositio, quæ dicit, cum non sit a. esse. b. eritque. b. ac non erit. Non erit quidem ex ea assumptione quæ proponit, non esse. b erit autem, quia si. a. terminus esse negabitur, posito non esse b. termino, cum non sit. a. erit. b. quod est impossibile. Non igitur potest fieri, ut cum non sit. b. non sit. a. Consequitur igitur, ut cum non sit. b. sit a. Quod si prior pars propositionis; quæ præcedens est, auferatur, nullus est syllogismus hoc modo: cum enim dicemus, si. a. non est, esse. b. si assumamus, atqui est. a. nihil euenit necessarium, ut uel sit b. uel non sit, secundum ipsius complexionis naturã, nã hic quoq; ut in his in quibus in assumptione secundus terminus, ponebatur, dicendum est, secundum ipsius quidem complexionis naturam nullum fieri syllogismum. Secundum terminos uero in quibus solis dici potest, necesse est, si. a. fuerit. b. non esse, in contrariis enim tantum & in his immediatis, id est medium non habentibus hæc sola propositio uere poterit prædicari, uelut cum dicimus, si dies non est, nox est, siue non fuerit dies, nox erit siue non fuerit nox, dies erit: siue dies fuerit, nox nõ erit: siue nox fuerit, dies non erit. Quartus modus est horum syllogismorum ex quarta propositione descendens, cuius hæc prima propositio est, Si non est. a. non est. b. est autem b. erit igitur a. hic quoq; secunda pars propositionis assumpta est, & quoniam eadem negatione fuerat posita, affirmatione est interempta. Affirmatio enim uim negationis interimit. hic quoque eodem modo syllogismi necessitas continetur; nam si, posito cum non sit a. non esse. b sumatur esse, b dico quia consequens est etiam. a esse nam

si potest cum sit b non esse a. frustra est prima propositio, quæ cum a. non sit. b non esse pronunciat. fiet igitur rursus ut idem. b sit. ac non sit. Ex assumptione nanque erit. b. ita enim dicitur atqui. b est. Si uero huc posito possit non esse a. rursus, b. non erit, quia prima propositio ait, si non sit. a. non est b. quod est impossibile. Quod si ea portio propositionis, quæ præcedens est, auferatur, nihil euenit necessarium Age enim ita dicamus, si non est a. non est. b. assumamusq; atqui est. a. non consequitur, ut. b uel esse, uel non esse necessario concludatur. ut in hoc syllogismo. si non est animal, non est homo, atqui est animal, non necesse est uel esse hominem, uel non esse. Hi igitur quatuor syllogismi imperfecti dicuntur idcirco, quoniam per se non habent apertam atque perspicuam consequentiæ necessitatem, eaque illis ex probatione conficitur Vt igitur breuiter concludendum sit in hypotheticis simplicibus syllogismis connexas habentibus propositiones, quoquo modo factis, siquidem prima pars propositionis assumitur, si ea ponatur, fient quatuor syllogismi per se noti, atque perfecti. si uero id quod consequitur assumatur, nulla est syllogismi necessitas, nisi in tertio tantum modo, qui non propter complexionis naturam, sed propter terminorum contrarietatem, in quibus solis dici potest, uidetur conclusionis necessitatem tenere. Itaq; si quid in assumptione ex his quæ in propositione sunt pronunciata ponantur quatuor uel quinque fieri necesse est syllogismos perfectos: quatuor. sibi prima pars propositionis, quinque uero ubi secunda pars propositionis ponendo assumitur, si non ad complexionis naturam, sed ad terminos aspiciamus. Si quid uero ex his in assumptione quæ prima propositio enunciat, auferatur, si quæ est consequens pars propositionis auferatur, fient imperfecti & probatione indigentes quatuor syllogismi. Si uero prior propositionis pars auferatur, nulla erit necessitas syllogismi, nisi in tertio tantum modo, ubi non facit necessitatem complexio, sed terminorum natura. Quocirca hic quoq; quatuor, uel quinq; sunt syllogismi: quatuor quidem, si secunda pars propositionis fuerit interempta Quintus uero si enim non complexionis natura, sed terminorum proprietas metiatur. Quocirca si ex duobus terminis propositio prima constat octo sunt uel decem, nec amplius syllogismi.

De hypotheticis compositis ex prædicatiua & conditionali & earum syllogismis. Cap. IX.

AC de his quidem conditionalibus syllogismis, quorum propositiones connexæ sunt, & ex duabus prædicatiuis simplicibus constant, sufficienter expeditum est. Nunc de his syllogismis dicendum est, qui ex prædicatiua & hypothetica, uel ex hypothetica prædicatiuaq; connectuntur. Horum autem facile complexiones omnium syllogismorum apparebunt, si prius earũ numerus exponatur. Sunt igitur priores quidem, quæ ex prædicatiua, atque hypothetica connectuntur hæ,

Si sit. a. cum sit. b. est. c.
Si sit. a. cum sit. b. non est. c.
Si sit. a cum non sit. b. est. c.
Si sit. a. cum non sit. b. non est. c.
Si non sit. a. cum sit. b est. c.
Si non sit. a. cum sit. b. non est. c.
Si non sit. a. cum non sit. b. est. c.
Si non sit. a cum non sit. b. non est. c.

Ac primum quæ sit earum natura, uidetur esse tractandum. Neq; enim quoquo modo conditio ponatur, conditionalis propositio fiet, sed si illa consequentis propter positam euenit conditionem. nam siquis ita dicat, si homo est, cum sit animal, animatum est: non uidetur facere opposita conditio consequentiæ necessitatem. Nam etiam si non sit homo, nihilominus tamen cum sit animal, animatum est. at si ita ponatur, Si sit homo, cum sit animatum, est animal: uidetur consequentiæ ratio in conditione consistere. Neque enim necesse est cum animatum sit, animal esse: nisi homo uel aliquid tale fuerit, quod animatum esse proponitur. Tunc enim quod animatum est, animal esse necesse est, homo nanque uel quodlibet aliud tale animatum est. Per singulas igitur propositiones eundum est, & spectanda est earũ singularum natura hoc modo. Prima propositio per quam enunciatur, Si est. a cum sit. b. est. c. talis esse debet: ut. b. quidem possit esse etiam præter. a. si tamen. a. fuerit. b. non esse non possit. Rursus idem. b. terminum possit esse etiam cum non est. c. nec sit necesse, ut. b. posito sit etiam. c. sed tunc tantum necesse sit esse. c. quando. b. terminus. a. terminum sequitur, ut si sit. a. homo. b. animatum. c. animal. animatum enim & præter hominem, & præter animal esse potest. Si uero sit homo, animatum esse necesse est, & cum animatum hominis essentiam consequatur, consequitur ut ipsum animatum sit animal. Item Secundam propositionem, quæ ait. Si est. a. cum sit. b non est c huiusmodi esse oportebit, ut. b. quidem præter. a. esse possit, sed cum fuerit. a necesse sit esse etiam b at uero. c. tale sit, ut simul quidem cum. a. esse non possit, cum. b. uero esse possit, & non esse: sed tunc tantum cum. b. esse non possit, quando. b. terminus. a. terminum sequitur, ut sit. a. homo b animatum. c. insensibile. Namque animatũ præter hominem esse potest, at si homo sit, ut sit animatum necesse est insensibile uero potest esse animatum & non esse. Sed tunc insensibile. & animatum non conueniunt, cum idcirco est animatum, quia homo esse prædictus est. Tertia uero propositio. a quidem terminum debet habere, qui nunquam simul esse possit cum. b. termino. c. uero terminum talem esse oportebit, ut possit esse quidem & non esse, si nõ fuerit. b. sed tunc tantum necesse sit esse. c. terminum, si. b. terminus non sit: si idcirco non est. b. quoniam. a. terminus esse prædictus est, ut si sit. a. homo. b. inanimatum. c. sensibile. Nam si est homo, non est inanimatum sensibile uero esse potest simul & non esse, cum inanimatum non sit. Possunt enim esse quædam, quæ nec inanimata sunt, nec sensibilia, ut arbores. Idem tamen sensibile necesse est, esse cum non sit inanimatum, si idcirco inanimatum non est, quia homo esse prædictus est. Rursus Quarta propositio huius esse debet proprietatis: ut. b. quidem terminus nullo modo esse possit si fuerit a. at uero. c. possit esse & non esse. si non fuerit. b Sed tunc tantum c cum non fuerit, b. non esse necesse sit, si b. terminus non sit: quia. a. terminus prius esse propositus est: ut si sit. a homo. b. inanimatum c. insensibile. inanimatum enim non erit si fuerit homo: insensibile uero potest esse & non esse: si non sit inanimatum. Tunc tantum insensibile non esse necesse est, cum inanimatum non sit: cum idcirco inanimatum non sit: quia homo esse prædictus est. Quinta quoque propositio tales habere terminos debet. ut a. quidem si non sit, necesse sit esse b. si. b. terminus sit, possit & esse & non esse. c. Tunc tantum. c. esse necesse sit, cum fuerit. b. cum idcirco est. b. quia. a terminus esse negatus est: ut si sit. a. quidem animatum b uero insensibile. c. inuitale, igitur si non sit animatum, statim consequitur, ut sit insensibile, inuitale autem potest esse, si sit insensibile, ut lapis: potest uero non esse inuitale, si sit insensibile, ut sunt arbores. Sed tunc tantum positio insensibilis consequitur, ut inuitale esse necesse sit, cum idcirco sit insensibile, quia non est animatum. Sexta uero propositio tales habere terminos desiderat, ut b. quidem esse necesse sit, si non fuerit. a: at uero c. terminus si sit. b. uel esse uel non esse possit. Tunc tamen. c. non esse necesse sit, cum sit b. quando idcirco est. b. quia. a. terminus non esse propositus est, ueluti si sit. a. animatum b. insensibile c. uitale. Nam necesse est esse insensibile, si nõ fuerit animatum; cum uero sit insensibile, fieri quidem potest ut non uiuat, ueluti lapis, fieri autem potest ut uiuat, ueluti arbor. Tunc tamen necesse est non uiuere, cum sit insensibile, quando idcirco est insensibile, quia animatum non esse propositum est. Septimus modus talibus terminis debet esse contextus, ut. b. quidem sine a. esse non possit. c. autem si non sit. b. esse & non esse possit. Tunc tamen necesse sit. c. terminum esse, si non sit. b cum idcirco. b non esse positum sit, quoniam a. fuerat ante denegatum. Sit enim. a. quidem animatum. b. uero sensibile. c. inuitale. Sensibile igitur esse non potest nisi fuerit animatum. Si igitur non sit animatum, non erit sensibile, si uero non sit sensibile, potest esse inuitale, uelut in lapidibus: idem potest non esse, uelut in arboribus. Tunc tamen sensibili denegato, inuitale necesse est esse, cum idcirco non sit sensibile, quia animatum non esse positum est. Octaua propositio his terminis connectenda est, ut b. terminus esse non possit, si non fuerit. a. cum uero non sit. b terminus c. & non esse & esse possit. Sed tunc necesse sit. c. terminum non esse, cum non fuerit. b.

rit.b. Cum idcirco non sit.b.quia.a.terminus prius esse negatus est, ut si sit.a.quidem animatum.b.uero sensibile c.uitale.sensibile igitur esse non potest, nisi fuerit animatum. Idem tamen sensibile si non sit, & esse & non esse uitale potest.non esse, ut lapides, esse uitale ut arbores. Tunc tamen necesse est uitale non esse, si non sit sensibile, cum idcirco sensibile non sit, quia prius animatum esse negatum est. Ex his igitur constat.c.terminum quoquo modo fuerit.b.in cōditionalibus propositionibus, quæ in tota enunciatione post prædicatiuas locantur, posse tam loco affirmationis quam negationis assumi. Ex quibus assumptionibus fiunt complexiones uariæ syllogismorum. His igitur ita expeditis de omnibus in commune præcipiendum uidetur.nam cum sint octo propositiones, quæ ex prædicatiua hypotheticaq; nectuntur, quæ superius ascriptæ sunt, earum quatuor ita faciunt consequentiam, si.a.terminus sit. Quatuor uero ita conditionem proponunt ut.a.terminus non sit. Fiunt uero ex his syllogismi hoc modo Ex prima propositione, Si est a.cum sit.b.est.c. Atqui est.a.cum igitur sit.b.est.c.uel sic. Atqui cum sit b.non est.c.non est igitur.a. Posse autem huiusmodi esse assumptionem ex superius descripta propositionum natura cognoscitur. Ex secunda propositione, Si est a.cum sit.b.non est.c. Atqui est.a cum igitur sit.b.non est.c. uel ita.Atqui cum sit.b.est.c.non est igitur.a. Ex tertia, Si est.a.cum non sit.b.est.c. Atqui est.a.cum igitur non sit.b. est.c.uel ita, atqui cum non sit.b.non est.c.non est igitur.a. Ex quarta Si est.a.cum non sit.b.non est.c. Atqui est.a.cum igitur non sit.b.non est.c.uel ita. Atqui cum non sit.b.est.c. non est igitur.a. In his igitur quatuor propositionibus, in quibus.a.terminus esse proponitur, si assumptum fuerit eundem.a.terminum esse.c.terminus, uel esse uel non esse monstratur, idem uero si.c. terminus assumatur. siquidem cum est non esse, uel cum non est esse assumatur.a.terminus non esse monstrabitur. Ex quinta etiam propositione ita syllogismi fiunt, Si non est.a.cum sit b.est.c. Atqui non est.a.cum igitur sit.b.est.c. uel ita. Atqui est a.cum igitur sit.b.non est c.uel ita, Atqui cum sit.b.non est.c.est igitur.a uel sic, Atqui cum sit.b est.c.non est igitur.a. Quod idcirco euenit, ut huiusmodi propositio quatuor colligat syllogismos, quia in his tantum si non sit aliquid, esse aliud proponi potest, in quibus contraria medietatibus carent. in his enim uel interempto altero alterum ponitur, uel posito altero alterum necesse est perimatur. Ex sexta, Si non sit a. cum sit.b. non est.c.atqui non est.a.cum igitur sit.b.non est. c.uel ita. Atqui cum sit.b.est.c.igitur est.a. Ex septima, Si non est.a.cum non sit.b.est.c. Atqui non est.a cum igitur non sit.b.est.c.uel ita, Atqui est.a.cum igitur non sit.b.non est.c.uel ita. Atqui cum non sit.b.non est.c.est igitur.a.uel ita. Atqui cum non sit.b.est.c.non est igitur.a In hac quoque complexione propter eandem causam quatuor collectiones fiunt Ex octaua, Si non est.a.cum non sit.b. non est.c. Atqui non est.a.cum igitur non sit.b.non est.c uel ita. Atqui cum non sit.b est.c. est igitur.a. In his quatuor quoque propositionibus, siquidem.a.non esse assumatur. c.terminus uel esse uel non esse concluditur. si uero.c.cum est non esse, uel cum non est esse assumatur.a.terminus semper esse concluditur, nisi in quinto & septimo tantum modis, ubi cum.c.esse assumitur.a.non esse monstratur. Omnium uero communis est ratio præter quintum ac septimum modum, ut si.a.terminus ita assumatur, quomodo in prima enunciatione propositus est, conditio, quæ sequitur, in conclusione firmetur. Si uero conditio quæ sequitur contrario modo atq; in enunciatione proposita est assumatur, categorica propositio quæ prima est interimatur. In septimo uero uel quinto modo quaque ratione sit assumptum alterum, in utrisque partibus faciet conclusionem. Itaque fiunt sexdecim uel uiginti potius syllogismi. Octo quidē si.a.terminus ut est propositus, assumatur. octo uero, si c.terminus conuerso modo atque in propositione est positus, assumatur. Quatuor uero ex septimo & quinto modis utrobique facientibus conclusionem. Reliquis uero complexionibus nulla est consequentia necessitatis. Vt autem planior intellectus fieret, ipsas propositiones cum suis terminis positas annotari, ut secundum prædictos assumptionum modos, non ratione solum demonstratio fieret, uerumetiam per exemplum currentibus doctrina clarior elucesceret.

Si est.a.homo, cum sit b.animatum, est.c.animal.
Si est.a.homo, cum sit.b.animatum non est c.insensibile.
Si est.a.homo, cum non sit.b.inanimatum, est.c.sensibile.
Si est.a.homo, cum non sit.b.inanimatum, non est c insensibile.
Si non est.a.animatum, cum sit b.insensibile, est.c.inuitale.
Si non est.a.animatum, cum sit.b.insensibile, non est.c uiuens.
Si non est.a.animatum, cum non sit.b.sensibile, est c.inuitale.
Si non est.a.animatum, cum non sit.b.sensibile, non est.c.uitale.

De hypotheticis compositis ex conditionali & prædicatiuis, & earum syllogismis. Cap. X.

EXpeditis igitur his syllogismis, qui ex talibus propositionibus fiunt, quæ ex prima prædicatiua, secunda hypothetica copulantur, nunc ad eos transitum faciamus, qui ex prima conditionali, secunda uero prædicatiua nectuntur, quarum omnium numerus ponendus est, ut de quibus loquamur, lector agnoscat.

Si cum sit.a.est b.est.c.
Si cum sit.a.est.b.non est c.
Si cum sit.a non est b est.c.
Si cum sit.a non est.b.non est.c.
Si cum non sit.a.est. b.est.c.
Si cum non sit.a.est.b.non est.c.
Si cum non sit.a.non est.b.est.c.
Si cum non sit.a.non est b.non est.c.

Prima igitur propositio tales habere terminos debet, ut a.quidem possit esse præter.b.&.c.Sed tunc si.a.fuerit c esse necesse sit, cum a.terminum. b terminus subsequatur. ut si sit.a.quidem animatum.b.homo.c.animal:animatum namque & præter hominem & præter animal esse potest. Tunc uero id quod animatum est, esse animal necesse est, si id quod est animatum, homo est. Secunda propositio talibus terminis contexenda est, ut,a.quidem præter.b. atque.c.& cum eisdem esse possit. Tunc tamen necesse sit non esse.c. cum est a.si.a.posito.b. subsequatur ut si.a.sit animatum.b. homo.c.equus. Animatum quippe, ut & homo, uel equus fieri potest. Tunc uero necesse est id quod animatum est, non esse equum.c.idipsum quod animatum est homo fuerit. Tertia propositio his terminis copulatur, ut.a.quidem cum b.&.c.uel esse, uel non esse possit:tunc tamen necesse sit simul esse, cum.c. si posito a.termino.b.terminus abnuatur, ut si sit a.animatum b.animal.c.insensibile. Nam quod animatum est.uel animal, uel non animal, uel insensibile, uel non insensibile esse potest, sed tunc necesse est id quod animatum est esse insensibile, si animato posito animal abnuatur. Quartæ propositionis hi termini sunt, ut.a.quidem cum b.& cum.c.esse, & non esse possit. Tunc uero ab eo.c.modis omnibus separetur. si posito a.termino.b. terminus abnuatur, ut si sit.a. quidem animatum.b.animal c.homo. Nam quod animatum est, & animal esse, & non esse. itemque homo esse & non esse potest:tunc tamen necesse est, ut cum sit animatum, non sit homo. cum posito animato esse animal denegetur. Quinta uero propositio his terminis connectitur, ut si non sit.a.possit & esse & non esse. b.atque.c. Tunc tamen cum non sit.a.terminum c.esse necesse sit, si posito non esse.a.esse.b.terminum consequatur, ut si sit a quidem inuitale.b.homo.c.animal. Nam si non sit inuitale, tunc possunt homo atq; animal esse uel non esse, at tunc necesse est esse animal negato inuitali, si cum inuitale negabitur, esse hominem subsequatur. Sextam uero propositionem talia debent membra coniungere, ut si non sit.a.terminus.b.atque.c.uel esse uel non esse possint. Tunc uero denegato.a. termino.c.non esse necesse sit, cum negationem.a.termini b.termini affirmatio comitabitur, ut si sit. a. inuitale.b.homo.c.equus. Nam quod non est inuitale, potest uel homo uel equus esse, uel non esse, sed necesse est non esse equum, inuitali denegato, si negationem inuitalis hominis positio subsequatur. Septimę propositionis hos esse terminos oportebit, ut si non sit.a.termini.b atq;.c.& esse & non esse possint. Sed tunc necesse sit esse.c.terminum, si negationē

a.termini b termini negatio subsequatur.ut si sit.a.animal b. animatum c.inuitale,animal quidem si non sit,animatum, &inuitale esse & non esse possit. Tunc uero necesse est, si animal non sit,inuitale esse, quando si animal non sit, non erit animatum. Octaua propositio est,cum negato.a.termino possint & esse & non esse.b.atque.c.termini.Sed tunc necesse est si.a.terminos abnuatur,non esse.c.terminum, cum negationem.a termini,negatio.b.termini subsequetur, ut si sit.a.inuitale.b.animal.c homo. Si igitur non sit inuitale, potest & esse,& non esse animal & homo. His igitur ita expeditis illud in commune dicendum est, quod superiores quatuor propositiones ita faciunt conditionem, si fuerit.a Posteriores uero,si non fuerit ex quibus omnibus syllogismi tali ratione nascuntur. Ex prima propositione. Si cum sit.a.est.b est.c.Atqui cum sit.a.est.b est igitur.c.uel ita,atqui non est.c.cum igitur sit a.non est.b. Posse uero fieri tales conclusiones, ex superius descriptarum propositionum natura cognoscimus poterat enim.a terminus esse. & non esse cum.b Item ex Secunda,Si cum sit.a.est b.non est.c. Atqui cum sit.a est b.non est igitur.c uel ita,atqui est.c cum igitur sit.a.non est.b. Ex Tertia uero utrobique assumptis terminis collectiones fiunt,ut si cum est. a.non est.b.est c. Atqui cum sit a non est b.est igitur c. Vel ita,atqui cum sit a est.b non est igitur.c. Vel ita, Atqui non est c.cum igitur sit.a est.b.uel sic,atqui est c.cum igitur sit a.non est.b.Quę idcirco facta est utrobiq; collectio,quoniam in his terminis hæ propositiones poterant poni, in quibus immediata contraria reperiebantur. In illis enim alterius positio alterutrum perimebat,& alterius interemptio ponebat alterum. Ex Quarta,si cum sit.a non est b non est.c.Atqui cum sit a.non est b.non est igitur.c.Vel ita:atqui est.c.cum igitur sit.a est b. Ex Quinta si cum non sit.a.est b est.c. Atqui cum non sit a.est.b est igitur c.uel sic,atqui non est c.cum igitur non sit.a non est.b.Ex sexta si cum non sit.a est.b.non est.c. Atqui cum non sit.a.est.b.non est igitur c.uel sic. Atqui est.c.cum igitur non sit a.non est b. Ex Septima utrobique colligitur hoc modo si cum non sit.a non est. b.est.c. Atqui cum non sit.a.non est.b.est igitur.c.uel ita. Atqui cum non sit.a.est.b.non est igitur c Vel ita,atqui non est.c, cum igitur non sit a est.b Vel sic,atqui.c est,cum igitur non sit.a non est.b.Hic quoque propter eandem causam in alterutra assumptione syllogismus fiet. Nam esse aliquid cum aliud non sit, in immediatis tantum contrariis dicebatur. Ex Octaua,Si cum non sit a.non est.b. non est.c.atqui cum non sit a non est b.non est igitur.c.Vel ita, atqui est.c.cum igitur non sit a.est.b In omnibus igitur superius descriptis syllogismis hæc ratio est,ut si.b terminus assumatur ita, ut in propositione est positus,ita c.terminum concludat, ut in eadem propositione fuerat collocatus.Ac si.c.terminus cōtrario modo assumatur,quam in propositione fuerit positus contrario modo. b.terminus in conclusione monstrabitur, præter tertium, & septimum modum, in quibus etiam.si.b. terminus contrario modo atque in propositione est positus, assumat c.terminum contrario modo atque positus est, colligit uel si.c terminus,ita ut in propositione est positus assumatur,simili modo.b.terminum concludit, ut in eadem propositione fuerat collocatus. Quare sexdecim quidem uel uiginti fiunt syllogismi. Assumptis nanque primis hypotheticis propositionibus fiunt octo.octo uero si secundæ prædicatiuæ assumantur,quatuor autem his adiunguntur ex tertio atque septimo modo utrobique colligentibus, ut omnes etiam in his propositionum complexionibus fiant sexdecim uel uiginti syllogismi. Quoquo autem alio modo assumptiones uerteris,nihil euenit necessarium, ut autem omnis propositionum & syllogismorum ratio collucescat, exempla subiecimus,quibus facilius id quod superius docuimus colliquescat.

Si cum sit.a.animatum, est b.homo,est.c.animal.
Si cum est a.animatum,est.b homo,non est c.equus.
Si cum sit.a.animatum,non est.b animal, est.c.insensibile.
Si cum sit.a.animatum.non est b.animal,non est.c.homo.
Si cum non sit.a.inuitale,est b.homo,est.c.animal.
Si cum non sit.a inuitale,est.b homo,non est c.equus.
Si cum non sit a.animal,non est,b.animatum, est c.inuitale.
Si cum non sit.a.inuitale,non est.b.animal, non est.c.homo

Ac de his quidem syllogismis, qui talibus propositionibus connectuntur quæ ex hypothetica prædicatiuaq; consistunt. sufficienter dictum est.

De hypotheticis medijs & earum syllogismis in prima figura. Cap. XI.

Nunc de his dicendum est syllogismis, quorum propositiones ita tribus terminis continentur, ut mediæ sint earum, quæ ex hypothetica prædicatiuaq; texuntur, & earum quæ ex duabus hypotheticis cōnectuntur, quas idcirco hoc loco proponimus,quia ut superiores, ita hæ quoque tribus terminis continentur, & a similibus ad similia facilior tractatus fiet: harum uero sunt multiplices syllogismi, quorum nullus poterit esse perfectus,cum nec per se perspicui sint,& ut his fides debeat accommodari,adiumento extrinsecus positæ probationis indigeant. est autem probatio talium syllogismorum alio constitutus ordine syllogismus. fiunt autem,ut dictum est, tum per primam,tum per secundam,tum uero per tertiam figuram. Sunt autem primæ figuræ propositiones hæ.

Si est a.est. b.& si est b.est.c.
Si est a.est.b.& si est b.non est.c.
Si est.a.non est.b.& si non est.b est.c.
Si est.a non est b & si non est b non est.c.
Si non est.a.est.b.& si est.b.est.c.
Si non est.a.est b & si est.b non est.c.
Si non est a non est b & si non est b est.c.
Si non est.a.non est.b.& si non est.b.non est.c.

Ergo si ratio colligentiæ talis sit ut constituat & confirmet assumptio. quod enunciatio prima pronunciat sexdecim necesse est fieri complexiones. ex quibus octo tantum seruant consequentię necessitatem: reliquæ uero octo nihil idoneum uidentur habere ad fidem Rursus id quod prima propositio constituit,euertat assumptio, sic quoque sexdecim necesse est fieri complexiones. quarum octo firmas necessitas tenet: octo uero reliquas infida sæpius uarietas tenet Fiunt uero syllogismi,tum in prima figura, tum in secunda,tum uero in tertia Omnes igitur trium figurarum modos a prima ordientes,ut nihil subter fugiat explicemus. Est enim primæ figuræ primus modus.a prima ueniens propositione, cum ita proponimus: Si est a.est b.& si est.b. necesse est esse.c. Tunc enim,si est.a.etiam.c.esse necesse est cuius hæc demonstratio est. nam si est.a consequitur ut sit b.id est enim quod proponit prima propositio,si sit.a esse.b. at si.b fuerit,est.c.id est enim quod secunda pars propositionis pronunciat,si sit.b.consequi necessario ut sit c.Quibus ita concessis euenit,ut cum sit a.etiam.c esse necesse sit.imperfectum uero hunc dicimus syllogismum, quia testimonio probationis indiguit. Probatio uera ea fuit, per syllogismum demonstratio. ita nanque firmamus talis consequentiæ necessitatem. Cum enim ita proponeretur Si est a.est b & si est.b.necesse est ut sit c.poneretque assumptio id,quod affirmatio constituerat,esse.a.eamque sequi assumptionem talia conclusio diceretur, quod necessario esset.c. neque id esset ex ipsius syllogismi natura & proprietate perspicuum,addita est probatio per syllogismum. hoc modo,Si est.a.est.b.At si est.b est c. Si igitur est.a.necesse est, ut sit.c.Et in reliquis quidem eandem rationem expectari oportere manifestum est. Et hæc quidem complexio ea est, quæ id quod primo in propositione positum fuerat,assumit atque construit. quod si id ponendo quia quod sequebatur assumat,nulla est necessitas syllogismi,ueluti cum dicimus, Si est a.est.b.& si est.b.necesse est esse.c.Atqui est.c.non necesse est esse.b.uel non esse. Sed cum non sit necesse. b.esse uel non esse,non erit necesse.a.esse uel non esse.idem quoque tale firmabit exemplum. Si est homo, animal est, & si est animal,erit corpus animatum, atqui est corpus animatum.non necesse erit animal esse,quocirca nec hominem quidem. Secundus quoque modus est hic primæ figuræ, cum ita proponimus,Si est.a est.b.& si est. b.necesse est non esse c.at uero est a.Non est igitur. c Huius demonstratio talis est.nam si est.a.est b. Id enim prima conditio monstrabat, quæ est,si sit.a.esse b. Cum uero sit b.necesse est non esse.c. Id enim consequentia præferebat, in qua pronunciabatur, si esset,b consequi ea necessitate,ut non esset.c.si igitur sit a.non erit c.quod si id quod propositio ultimum constituit,

ponat

ponat assumptio, id est non esse c. nullus est syllogismus. Nã si de aliqua re ita proponatur, si homo sit, est animal, & si est animal, non est lapis, at non est lapis, non necesse est uel esse, aut non esse animal. eodem modo nec hominem. potest enim si lapis non sit, esse lignum, uel cetera, quæ nec animalia sunt, nec inter homines numerantur. Tertius uero modus est primæ figuræ, cum id assumptio constituit, quod propositio prima ponebat, cuius ex tertia propositione principium est cum ita proponimus si est a. non est b. & si non est b. necesse est esse c. Hic enim rursus si a. terminus assumatur ita, ut in prima est enunciatione positus, ita dicetur, atqui est a. est igitur c. Probatio uero similis est superioribus. Nam quia est a. non est b. & quia non est b. est c. quia igitur est a. est c. Quod si c. terminus assumatur, nihil necessarium fiet. Vt si ita proponamus, si homo est, non est insensibile, si non est insensibile, animal est, est autem animal, non est necesse esse hominem. Quartus modus est, qui ex quarta propositione principium capit, qui ex tali propositione formatur, Si est a. non est b. & si non est b. non est etiam c. Hic enim si a. est, necesse est non esse c. Demonstratio uero eadem est, quæ in prioribus modis. Quod si non esse c. assumatur, nulla erit necessitas complexionis hoc modo. Age enim proponatur, si est homo, non est irrationale, & si irrationale non est, non est inanimatum. Atqui non est inanimatum, non necesse est esse hominem. Quintus modus est ex quinta enunciatione descendens. Cuius prima talis est propositio, Si non est a. est b. si est b. etiam c. necesse est esse: atqui non est a. c. igitur necesse est esse. Hic quoque prius dicta conditio facit consequentiam necessitatis. at si id quod est c. assumatur, nulla necessitas eueniet. Sit enim propositio si non est irrationale, rationale est, & si rationale est, animal est, & assumamus, est animal. non necesse erit uel esse, uel nõ esse irrationale. Sextus modus est ita propositus, quem sexta propositio facit, Si non est a. est b. & si est b. non est c. atqui non est a. non est igitur c. Similis uero superioribus est demonstratio, at si c. assumatur, eodem modo nullus est syllogismus. Nam si sit propositio, si animatum non est, inanimatum est, & si inanimatum est, sensibile non est, si assumamus, atqui non est sensibile, non necesse erit uel esse, uel non esse animatum. Septimus modus est, qui ex septima propositione procedit, Si a. non est b. non est, & si b. non est, necesse est esse c. atqui non est a. necesse est igitur esse c. quod si c. assumatur, nihil fit necessarium. nam si proponamus, si non est animatum, non est animal, & si animal nõ est, insensibile est, assumamusque, atqui est insensibile, non necesse est uel esse, uel non esse animatum. Octauus modus est, qui ita proponitur, Si non est a. non est b. & si non est b. necesse est non esse c. atqui non est a. non est igitur c. quod si c. assumatur, nulla erit necessitas. Age enim ita proponamus, si non est animatum, non est animal, & si non est animal, necesse est non esse sensibile, at non est sensibile, non necesse erit non esse animatum, ut arbores, herbas, & quicquid uitali tantũ anima, non etiam sensibili uegetatur. In prima igitur figura ex tribus terminis fiunt hypotheticæ sexdecim complexiones ita, ut id quod positũ est in propositione, id in assumptione quoque ponatur. Octo quidem, si a. terminus in assumptione ponatur: Octo uero, si c. Quod si a. terminus ponendo assumatur, erunt octo necessarij syllogismi, si uero c. terminus ponendo assumatur, nullus efficitur syllogismus. Eodem quoque modo syllogismorum complexionumque ordo constabit, si id in assumptione, quod in propositione positum fuerat, auferatur. Fient quippe sexdecim complexiones quarum octo quidem ubi id quod sequitur aufertur, integra necessitate perdurant. octo uero in quibus id quod præcedit aufertur, necessitatem non eadem ratione conseruant horum uero omnium subdantur exempla. Primus igitur modus hic est. Si est a. est b. & si est b. etiam c. esse necesse est: at non est c. igitur a. non est. quod si assumamus, at non est a. nihil eueniet necessarium. Sit enim propositio hæc, si homo est, animal est, & si animal est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non igitur necesse erit, ut sit, uel non sit animatum. Secundus modus est. Si est a. est b. & si est b. non esse c. necesse est: atqui est c. igitur a. non erit. quod si assumamus ita, atqui non est a. non necesse erit c. esse, uel non esse. nam si sit propositio talis, si homo est, animal est, & si animal est, lapis non est: si assumamus, atqui non est homo, non necesse erit lapidem esse, uel non esse. Tertius modus est, Si est a. non est b. & si non est b. necesse est esse c. atqui non est c. necesse est igitur non esse a. quod si a. terminum tollat assumptio, nihil euenit necessarium. Age enim sit propositio, si homo est, non est inanimatus, & si inanimatus non est, animatum esse necesse est: atqui non est homo, non necesse est esse, uel non esse, animatum. Quartus modus, Si est a. non est b. & si non est b. necesse est non esse c. At est c. igitur a. non erit. quod si assumamus non esse a. nulla complexionis necessitas inuenitur. nam sit sit propositio, si homo est, non est irrationale, si irrationale non est, inanimatum eum non esse necesse est. Atqui non est homo, non necesse est eum esse uel non esse inanimatum. Quintus, Si a. non est b. est, & si b est, etiam c. esse necesse est, atqui non est c. igitur a. non esse necesse est, quod si a. terminus assumatur, nullus fiet syllogismus sit enim propositio, si irrationale non est, rationale est, & si rationale est, animal est, atqui irrationale non est, non necesse erit esse, uel non esse animal. Sextus, Si non est a. est b & si est b necesse est c. non esse. Atqui est c. igitur a. esse necesse est quod si a. terminum sumã, nulla necessitas inuenitur. sit enim propositio talis, si animatum non sit, inanimatum est, & si inanimatum est, sensibile non est: atqui animatum est, non erit necesse, uel esse uel non esse sensibile. Septimus, Si non est a. non est b. & si non est b. necesse est esse c. atqui c. non est, igitur a. esse necesse est. quod si a. terminum sumpserimus, complexio nullam faciet necessitatem. Sit enim propositio talis, si animal non sit, non est rationale, & si rationale non est, irrationale est, & assumamus, atqui animal est non necesse est uel esse irrationale, uel non esse. Octauus modus est qui hac propositione formatur, Si non est a. non est b. & si b. non est c. non esse necesse est: atqui est c. igitur a. esse necesse est. Quod si a. terminum sumpseris, non fiet ulla necessitas: sit enim propositio, si non est animal non est homo, & si non est homo, necesse est non esse risibile. Atqui est animal, non necesse erit esse, uel non esse risibile. Et de prima quidem figura satis dictum est, sequenti uero uolumine de secunda tractabitur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI,

DE SYLLOGISMO HYPOTHETICO.

LIBER SECVNDVS.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in secunda figura. Cap. I.

ONDITIONALIVM propositionum, quæ tribus terminis constant, secunda figura est, quoties cum aliquid dicitur, uel esse uel non esse consequitur, ut duo quædam uel esse uel non esse dicantur. uariantur autem in ipsis propositionibus, uel etiam in conclusionibus secundum assumptionis ordinem multis modis. quod ut facilius innotescat, primum cunctæ propositiones in ordine digerantur, in quibus illud est prædicendum, quod sæpe æquimodæ propositiones ponuntur, sæpe uero non, ac de æquimodis quidẽ nullus est syllogismus. Aequimoda n. propositio est, si ita dicamus, Si a. est b. est, & si est a. non est c. ac si sint inæquimodæ faciunt syllogismũ. Inæquimoda uero secundæ figuræ propositio est in his syllogismis hypotheticis, quorũ enunciationes tribus terminis componuntur, uelut cum ita proponimus. Si est a. est b. si autem non est a. est c. huius propositionis tale intelligatur exemplũ, si animal est, animatũ est, si animal non est, insensibile est. hic igitur animal, quod est a. non est uno modo propositum in utrisque, sed ad b. quidem affirmatiue, ad c. uero negatiue coniungitur, & id uocatur non æquimode prædicari. Quod si in utrisque a. esse uel non esse poneretur,

Ex Octaua propositione conclusio talis est, cum ita proponitur Si non est a. non est b. & si est a. non est c. Dico quoniam si est b. non est c. nam si est b. est a. quod si est a. nō est c. si igitur est b. non erit c Quod si b. terminum neget assumptio, nihil est necessarium si enim non sit b non necesse erit a. esse uel non esse. quo fit ut ne c. quidem, uelut in his terminis si sit a animatum b. animal c. inanimatum. Si igitur proponamus, si non est animatum, non est animal. si est animatum, non est inanimatum & assumamus, sed non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum: quocirca ne inanimatum quidem: at si c. terminus assumatur, si quidē cum affirmatione, ponatur: erit necessitas syllogismi: nam si est c. non est a quod si non est a. non est b, si igitur est c. nō est b. At si c. terminum neget assumptio: nihil est necessarium. nam si non est c. non necesse erit esse uel non esse a. quo fit ut ne b. quidem, nam si non est inanimatum fuerasse quidem necesse sit esse animatum: sed non necesse est animal esse. Inuenientur autem termini, in quibus non necesse sit esse a. ueluti si ponamus c. nigrum a. album: negato nigro, non consequitur ut affirmetur album. Ac Secundæ quidem figuræ inæquimodas complexiones omnes (ut arbitror) explicuimus: si uero æquimodæ sint: nullus omnino fit syllogismus: æquimodæ uero fiunt hoc modo: quotiescunque enim a, terminus ad. b. & ad c. simul esse uel non esse ponitur, quoquo modo b. atque c termini uarientur. Harum igitur quæ æquimodæ esse dicuntur complexionum nulla est complectibilis. Sunt autem omnes æquimodæ complexiones hæ:

Si est a. est b si est a est c.
Si est a. est b si est a. non est c.
Si est a. non est b. si est a. est c.
Si est a. non est b. si est a. non est c.
Si non est a. est b si non est a. est c.
Si non est a. est b si non est a non est c.
Si non est a non est b si non est a. est c.
Si non est a. non est b. si non est a. non est c.

Quarum imbecillam conclusionem, atque omni carentem necessitate, ex assumptionibus quoquo modo factis inueniamus: necnon secundum superius descriptos modos etiam terminos facillime reperire poterimus, per quos demonstretur nullam in talibus complexionibus inueniri posse constantiam. Ac de Secunda quidem figura quanti sint, & quot modis fiant syllogismi diligenter ostendimus. Fiunt, autem si inæquimodæ quidem complexiones fuerint, b. termino assumpto, syllogismi Octo, totidemque si c. terminus assumatur: sunt igitur Secundæ figuræ xvi. syllogismi: totidem uero b. atque c. termino, non ita, ut oportet, assumptis complexiones fiunt: quibus nihil admodum colligatur.

De syllogismis ex hypotheticis medijs in tertia figura. Cap. 11.

NVnc igitur de Tertia figura dicendum est. In qua quidem totidem complexiones fiunt, & totidem syllogismi: sed ita ut non æquimodæ propositiones ponantur Quod si æquimodæ fuerint, nullus omnino (ut in Secunda figura dictum est) fiet syllogismus. Exponamus igitur omnes figuræ Tertiæ inæquimodas propositiones. Si est b. est a, si est c. non est a Si est b est a si non est c. non est a. Si non est b. est a. si est c. non est a. Si non est b. est a. si non est c. non est a. Et nunc quidem a. cum b. esse cum c. uero non esse propositum est. Rursus uero a. quidem cum b non esse cum c. uero esse proponatur. Si est b. non est a. si est c. est a. Si est b. non est a si non est c. est a. Si non est b. non est a si est c est a Si non est b. non est a. si nō est c. non est a. Tertiæ igitur figuræ primus modus est huiusmodi Si est b. est a si est c. non est a. qui quidem diuersus est a Secundæ figuræ primo modo. Illic enim si a esset uel non esset b. & c. esse dicebantur: Nunc uero si b. uel c. fuerint a. uel esse uel non esse proponitur. Aequimodæ autem propositiones non sunt, quæ in alia parte a. esse, in alia non esse constituunt, uelut in superius comprehensa propositione. Nam si est b. est a si est c non est a. Quibus ita positis dico, quoniam Si est b non esse c. necesse est. Si enim est b, est a. quòd si est a. non est c. si igitur est b non est c. Quod si b. terminus abnuatur, nullus est syllogismus. etenim si b. non sit, non necesse erit esse uel non esse a nec c. igitur necesse erit esse uel non esse. uelut in hoc exemplo, Si sit b. animal a animatum c. mortuum, & proponatur: si animal est, animatum est, si mortuum est, animatum non est, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quæ enim non sunt animalia, possunt esse animata, ut arbores possunt esse non animata, ut lapides Quocirca si animal non fuerit: ne mortuum quidem esse, uel non esse necesse est. Plura enim non sunt animalia, quæ mortua non sunt, ut lapides, illa enim mortua dicuntur, quæ aliquando uixerunt Ab assumptione uero c. termini affirmatio faciet syllogismum. Nam si c. est, b non erit. si enim c est. non est a. At si non sit a. non erit b. si igitur c est, b. non erit. Negatio uero c. nihil explicat necessitatis. Nam si non est c. non necesse est esse uel non esse a. Quo fit ut ne b. quidem nam si non sit mortuum, non est necesse esse animatum uel non esse. Quædam enim quæ non sunt mortua, animata sunt, ut arbores. Quædam uero cum mortua non sint: non sunt animata, ut lapides. quo fit ut ne animal quidem esse uel non esse necesse sit, si mortuum destruatur. Ex Secunda propositione hic modus est colligendi Si est b est a. si non est c. non est a. Dico quidem si est b. erit c. Nam si est b. est a quod si est a est c. Ita enim conuertitur talis propositio, quæ ait, si non est c non est a. si igitur est b est c. Quod si b terminus negetur: nulla fit necessitas syllogismi Nam si non est b. non necesse est esse uel non esse. a. Quocirca ne ad c. quidem ulla necessitas perueniet. ut in his terminis patet. nam si sit b. animal a. animatum c corporeum & proponatur, si est animal, est animatum: si non est corporeum, non est animatum: & assumatur, Atqui non est animal, non necesse est esse, uel non esse corporeum. C uero terminus si negetur: erit necessitas syllogismi. Nam si non est c non, est a. Quod si non est a. non est b. Ita enim conuerti potest Si igitur non est c non erit b. Si affirmetur c: nulla est necessitas: nam si est corporeum, non necesse est animatum esse uel non esse. Quocirca nec animal quidem esse uel non esse necesse est. Tertia propositio talem recipit conclusionem. Si non est b est a si est c. non est a. dico quia si non est b. non erit c. si enim non sit b. est a Quod si sit a non erit c. ita enim poterat conuerti ea pars propositionis quæ si esset c. terminus a. terminum non esse dicebat? Fit igitur, ut si non sit b. non sit c. Quod si affirment esse b. terminum: nulla est necessitas conclusionis. Nam si sit b. necesse est quidem non esse a. sed non necesse est, esse c. ut in his terminis. si sit b. animatum a. inanimatum c. animal. Si quis igitur sic proponat. si non est animatum, inanimatum est, si est animal, non est inanimatum. Si igitur ponamus esse animatum, sequitur quidem, ut non sit inanimatum. sed non necesse est ut sit animal. Si. C uero terminus affirmetur, fiet necessaria conclusio, hoc modo: Nam si est c non est a si non est a. est b. Id enim sequebatur eam propositionem, quæ si non esset b. terminus a. terminum esse dicebat. Si igitur sit c est b. quod si idem c terminus abnuatur, nullus est syllogismus. Nam si non sit c. non necesse est esse uel non esse a. Quo fit ut ne b. quidem Nā si non est animal, non necesse est esse, uel non esse inanimatum. Quocirca ne animatum quidem. Ex Quarta propositione talis est syllogismus: Si non est b. est a si non est c: non est a. Dico quia si non est b. est c. Nam si non est b. est a. si uero a. fuerit: necesse est esse c. Id enim consequitur eam propositionis partem quæ ait: Si non est c. non est a. Si igitur non sit b. est c. At si. b. terminus affirmetur, nullus est syllogismus Sequitur enim ut non sit a sed non sequitur, ut sit uel non sit c uelut in his terminis. Nam si sit b. quidem insensibile a. animal c. animatum, & proponatur si non est insensibile, est animal: si non est animatum, non est animal: si sit insensibile, non est animal. sed non necesse est esse uel non esse animatum C. uero terminus si negetur, fiet protinus syllogismus. Nam si non est c. non est a. si non est a. erit b. Id enim consequitur eam propositionis partem, quæ dicit: Si non est b. est a Si igitur non sit c erit b. Quod si sit c non necesse est esse uel non esse a. Quo fit, ut ne b quidem. Nam si est animatum, non necesse est esse animal uel non esse. Quo fit ut ne insensibile

quidem esse uel non esse necesse sit. Et hacteous quidem quatuor modos ita disposuimus ut ad b. terminum quoqun se modo habet a. terminus esse poneretur, ad c. uero non esse Nunc ita statuamus, ut a. terminus ad b. terminum non esse dicatur, ad c. uero esse, ordine scilicet commutato. Omnes uero esse non æquimodas propositiones illud ostendit, quòd a. quidem affirmatiue ad b. est, ad c. negatiue proponitur: aut si negatiue ad b. affirmatiuam ad c. retinet enunciationem Quinta igitur propositio talem fecit syllogismum: cum talis est propositio. Si est b. non est a. si est c est a Dico quia si est. b. non est c nam si est b. non est c. S. uero non sit a. non est c. Id enim talem propositionem consequebatur: quæ si esset c. terminus a. quoque esse dicebat: si est igitur b. non est c. At si negetur b nullus est syllogismus: si enim non sit b. non necesse est esse a. Quo fit ut nec ad c. quidem necessitas ulla perueniat: & in terminis idem patet, nam si sit b quidem mortuum a. animatum c. animal: & sit ita propositio: Si est mortuum non est animatum: si enim animal est, animatum est: & assumamus non esse mortuum: non necesse est esse uel non esse animatum: nam & quæ adhuc animate sunt, & quæ nunquam fuerunt, non sunt mortua. quocirce non sequitur ut sit uel non sit animal. Quod enim mortuum non est, potest esse animal, ut canis uiuens: & non esse, ut lapis. At si c. terminus affirmetur, erit perfecta conclusio non esse b nam si sit c. est a. si uero sit c. non erit b. Id enim consequitur superius positum propositionis modum: si igitur sit c. non erit. b. at si negetur c. neque ad a. neque ad b. necessitas ulla perducitur: uelut in his terminis, nam si non est animal: neque animatum, neque mortuum, uel esse, uel non esse necesse est. Sextæ propositionis hæc conclusio est, Si est b. non est. a. si non est c. est c. Dico quia si est b. erit c. nam si est b. non est a. si non sit a erit c. Talis enim in hac parte propositionis est consequentia. Si igitur sit b. erit c. quòd si b terminus abnuatur, nihil necessarium fiet: nam si non sit b nec a. nec. c. terminos uel ad esse uel ad non esse sequitur ulla necessitas: ut in terminis patet: nam si sit b. mortuum a. animatum c. inanimatum: & proponatur, si mortuum est, non est animatum: si inanimatum non est, est animatum: si non sit mortuum, non necesse est esse, uel non esse animatum. Quocirca ne inanimatum quidem. at si c. terminus assumatur: si quidem in negatione sit positus, fiet rate conclusio non esse b. terminum: nam quoniam non est c. est a. at si sit a. non est b. si igitur non sit c. non erit. b. Quod si affirmetur c. terminus: nihil est necessarium neque enim si sit c. quamuis a. non esse necesse sit: ad b. terminum necessitas nulla perueniet, ut etiam in terminis patet. nam si sit inanimatum, necesse est non esse animatum: sed non necesse est esse mortuum. Septimæ propositionis talis est syllogismus. Enuncietur enim, si non est b. non est a. si est c. est a. dico quia si non est b. non est c. si enim non sit b non erit a. quod si a. non fuerit, non erit c. Idem enim sequebatur eam propositionem qua dicebatur, si esset c. terminus a. quoque consequi oe esset: si igitur, non sit b. non erit c. Quod si affirmetur b. nihil est necessarium. neq; enim si sit b. uel a. uel c esse aut non esse necesse est, ut in terminis patet: nam si sit b enimatum a. animal c. sensibile, & sit propositio, Si animatum non est, non est animal: si sensibile est, animal est, si assumatur esse animatum. neque animal necesse est esse, neque sensibile. At si per c. terminum fiat assumptio, si quidem affirmabitur, erit firma conclusio. si negetur, nullus est syllogismus. nam si est c. est a. si sit a. erit b. Id enim consequebatur eam propositionem quæ ait, si non sit b. non esse a. si igitur sit c. erit b. At si idem c. terminus abnuatur, nihil est necessarium. nam si non sit c. neque ad a. neque ad b terminum necessitas ulla constringit; uelut si non sit sensibile: non sit forsitan animal sed non necesse est esse animatum. Reperientur uero termini in quibus ne a. quidem non esse necesse est. Octauus modus est in quo ite proponitur, Si non est b non est a. & si non est c. est a. Dico quia si non est b. non est c. si enim non sit b non erit. c Quod si non sit a. erit c. id enim consequebatur eam partem propositionis, quæ dicebat, si non est c. est a. Si igitur non sit b. erit c Quod si b. terminus affirmetur, nihil est necessarium nam si sit b. neque esse, neque non esse necesse est a. terminum. quo fit ut ne c. quidem. Id uero tali liquet exemplo, si sit b. animatum a. animal c. insensibile, & proponatur. si non sit animatum, non est animal. si non sit insensibile, est animal. Si igitur affirmemus in assumptione, b. terminum, & dicamus: at qui est animatum, non necesse est esse, uel non esse animal, uel insensibile. Quocirca nullus est syllogismus. At si c. terminus abnuatur, fiet protinus syllogismus. nam si non est c. est a. si uero est a. erit b. si igitur non sit c. erit b. Quod, si c. terminus affirmetur, nihil est necessarium: nam & si c terminum non esse necesse est, quantum ad b terminum nihil necessarium cadit: id uero c. lt demonstratur exemplo. si sit insensibile, non est animal. quòd si non est animal, non necesse est esse uel non esse animatum. In non æquimodis igitur propositionibus siue b. siue c terminus assumatur unit. necesse est ex utraque parte fieri syllogismos. Reliquæ uero ex utraque parte octenæ complexiones necessitate priuatæ sunt At si sint æquimodæ, nullus omnino est syllogismus. Aequimodæ uero dicuntur quoties a. terminus ad utrosq; uel esse uel non esse proponitur. Omnes autem æquimodæ propositiones sunt huiusmodi.

Si est. b. est. c. si est c. est a:
Si est b. est c si non est c. est a.
Si non est b. est a. si est c est a.
Si non est b est a. si non est c. est a.
Si est b. non est a si est c non est a.
Si est b. non est a. si non est c. non est a.
Si non est b. non est a. si est c non est c.
Si non est b. non est a. si non est c. non est a.

In quibus & per consequentiam propositionem superius designatam, & per exemple currentes possumus lucide & constanter agnoscere, nullam omnino in syllogismis fieri necessitatem. Quocirca cum tribus terminis texitur propositio, & ex Prima quidem figura fiunt syllogismi xvi. & ex Secunde syllogismi xvi. ex Tertia etiam totidem colliguntur: omnes ex tribus terminis syllogismi quadraginta octo sunt.

De hypotheticis duplicibus. Cap. III.

Restat uero, ut de his syllogismis nunc dicamus, qui duabus hypotheticis connectuntur. quorum quidẽ consequentiæ similis modus est, ut in his propositionibus, quæ ex duabus categoricis, ac simplicibus efficiebantur. In omnibus enim, si quidem uelimus astruere, primam totius propositionis assumemus partem, si uerò in conclusione aliquid est destruendum, secunda negabitur. Siue autem prima denegetur, siue posterior affirmetur, nulla fit omnino necessitas, nisi in Quinta, Septima. Tertiadecima. & Quintadecima propositione. In quibus non complexionis natura, sed terminorum proprietates consequentiã facit, sicut in syllogismis fieri docuimus, qui in his propositionibus constant, quæ duabus simplicibus continentur Horum autem omnium, qui ex duabus hypotheticis constant, propositiones apposui, quarum differentias cũ lector agnouerit, ad earum exempla necesse est reuertatur, quæ ea simplicibus & categoricis iunctæ sunt. Sunt autem omnes propositionum differentiæ, quæ ex duabus hypotheticis copulantur, huiusmodi.

Si cum est a. est b. cum sit c. est d.
Si cum est a. est b. cum sit c. non est d.
Si cum est a. est b cum non sit c. est d.
Si cum est e est b. cum non sit e. non est d.
Si cum sit a. non est b. cum sit c. est d.
Si cum sit a. non est b. cum sit c. non est d.
Si cum sit a. non est b cum non sit c. est d.
Si cum sit a. non est b. cum non sit c. non est d.
Si cum non sit e est b cum sit c. est d.
Si cum non sit a. est b. cum sit c. non est d.
Si cum non sit e. est b. cum non sit c. est d.
Si cum non sit e. est b. cum non sit c. non est d.
Si cum non sit a. non est b. cum sit c. est d
Si cum non sit a. non est b. cum sit c. non est d.
Si cum non sit a. non est b. cum non sit c. est d.
Si cum non sit a. non est b. cum non sit e. non est d.

In his quoque propositionibus illud inspiciendum est, quòd cum Sexdecim sint: Octo quidem ita uarientur, ut tamen in omnibus a. terminus esse ponatur: Octo uero ita ut idem a. terminus non esse dicatur. Non uero quoquo modo

modo positæ fuerint, habebunt enim conditionalium propositionum ex duabus hypotheticis constantium. Nam si quis sic dicat, si cum homo est, animal est, cum sit animatum, corpus est: non fecit eam propositionem quæ ex duabus conditionalibus constat. Neque enim idcirco quod animatum est, animal est: quia qui homo est, animal est, nec conditio sequitur cōditionem, sed si eas separes, per se que pronuncies, utraque habet in terminorum consequentia necessitatem. Nam & qui homo est animal est, & quod animatum est, corpus est, & per se istæ propositiones ueræ sunt, nec conditione iunguntur. ut igitur singularum natura clarescat de unaquaque est differendum. Prima igitur propositio talis esse debet, ut sit a. positum b terminus non continuo subsequatur. Itemque si c. ponatur, non necesse sit d. terminum consequi, sed posito quidem a. termino terminum c. posito uero b. terminum d. esse necesse sit. Tunc enim eueniet, ut si posito a. fuerit b. necesse sit c. posito subsequi, d. ut, si sint termini a. homo b medicus c. animatum d. artifex. Posito enim homine non necesse est ut medicus sit. & cum sit animatum non necesse est ut artifex sit. At si homo sit, necesse est, ut sit animatum: & si medicus est, necesse est ut artifex sit. Hoc itaq; posito eueniet ut si cum homo sit, medicus est, cum sit animatum: sit artifex. Secunda propositio ita esse debet, ut a. atque b. item c atque d. præter se esse possint, sed a. præter c. esse non possit. b. autem atque d. simul esse non possint. Tunc enim eueniet, ut si posito a termino b fuerit consecutum, posito c. non esse d. necesse sit, ut si sit a. homo b. niger c. animatum d. album, homo nanque præter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse potest: homo uero præter animatum nigrum aut cum albo esse non possit, eueniet que ut si cum sit homo, niger est: cum sit animatum, non sit albus. Item tertiæ propositionis tales terminos esse oportebit, ut a præter b. esse possit. c. uero uel cum a. uel cum d. esse non possit quocirca euenit, ut si posito a termino fuerit b. negato c. termino d. esse necesse sit, ut si sit a. quidem animatum b. medicus c. inanimatum d. artifex: animatum enim præter medicum esse potest, inanimatum uero neque cum animato, neque cum artifice iungi potest. itaq; si cum animatum est, medicus est, cum inanimatum non sit, artifex est. Quarta propositio his terminis contexenda est, ut a. quidem cum d. termino c. autem cum d. uel esse uel nō esse possit. Neque uero a. cum c neque b. cum d. ullo modo esse possibile sit. Tunc enim euenit, ut si a. posito b. subsequatur c. negato, negetur etiam d. ut si sit a. homo b. niger, c. inanimatum d. album, homo quidem præter nigrum: inanimatum uero præter album & esse & non esse potest. neq; tamen homo cum inanimato, neque nigrum cum albo esse possibile est. si tamen cum homo sit: niger est sequitur ut cum non sit inanimatum non sit album. Quintæ propositionis hæc membra sunt: ut a. præter b. & c præter d. esse & non esse possint, sed a. præter c esse non possit b. atque d. nunquam simul esse possint, ita ut si alterum non sit alterum esse necesse sit: tunc enim eueniet, ut si a. posito b. negetur c. posito d. subsequatur: ut si sit a. quidem homo b. æger c. animatum d. sanus homo quidem præter ægritudinē: animatum uero præter sanitatem & esse & non esse potest: sed si homo sit: animatum esse necesse est. & si non sit æger: sanum esse necesse est. itaque fiet, ut si cum homo est, non sit æger: cum sit animatum, sit sanus. Sexta propositio hos terminos habere desiderat, ut a. præter. b. & c. præter d. & esse, & non esse possit. Idem uero a. præter c. & d. præter b. esse non possit. tunc enim eueniet ut si a posito non est. b. posito c. non sit d. ut si sit a. homo b. artifex c. inanimatum d medicus: homo quidem præter artificium, & animatum uero præter medicinam esse & non esse potest. neque uero homo præter animatum, neque medicus præter artificium esse potest. Quo fit ut si cum homo est. artifex non est, cum sit animatum, non sit medicus. Septimę propositionis hi termini sunt, ut a. quidem præter b. esse possit c uero neque cum d. neque cum a. esse possit b. etiam cum c. simul esse non possit: ita nanque euenit, ut si posito a. esse b. denegetur, negato c termino d sequatur: ut si a. quidem sit animatum b sanum c. inanimatum d. ægrum. Animatum quidem præter sanitatem & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato: neque cum ægro conuenire potest. Quo fit, ut si cum animatum est: sanum non est: cum non sit inanimatum: ægrum sit. Item octaua propositio his terminis copulanda est, ut a. quidem præter b. terminum & esse & non esse possit. c. uero neque cum a. neque cum d esse possit, sed d. præter b esse non possit. hoc enim pacto euenit, ut si a posito b denegetur, denegato c. termino d. terminus non sit, ut si sit a. animatum b. artifex c. inanimatum d medicus. Animatum enim præter artificium & esse & non esse potest. Inanimatum uero neque cum animato, neque cum medico conuenit: Medicus uero præter artificium esse non potest unde euenit, ut si cum animatum est, non sit artifex, cum non sit inanimatum, non sit medicus. Nona propositio fiet si a quidem atque b simul esse nō possint c. uero possit esse præter d cum a uero esse non possit. Tunc enim eueniet, ut a. si denegato b esse consequitur c. posito d. sequatur, ut si sit a. quidem inanimatum b medicus c. animatum d. artifex. Inanimatum quippe medicus esse non potest, animatum uero potest non esse artifex: inanimatum uero atque animatum simul esse non potest. Quo fit, ut si cum non est inanimatum, medicus sit, cum sit animatum sit artifex. Decimam propositionem tales termini copulabunt, ut a. quidem præter b. at uero c. præter d. esse possit, sed a. cum c & b. cum d esse non possit. ita enim prouenict, ut si negato a. esse b consequatur, posito c. termino d. non esse necesse sit, ut si sit a. inanimatum b. nigrum c. animatum d. album. Inanimatum quippe præter nigrum, & animatum præter album & esse & non esse possunt. Sed inanimatum cum animato, & nigrum cum albo simul esse non possunt. Sed si negatum fuerit inanimatum & consecutum sit nigrum, posito animato album esse negabitur. Item Vndecima propositio ea sit, ut neque a. cum b. neq; c cum d. simul esse possit a. uero, sine c. & b sine d. esse non possit; ita enim si cum a. sit negatum b. sequatur, cum a. negabitur d. esse necesse est ut si sit a. inanimatum b. medicus c. inuitale d artifex, inanimatum quidem medicus esse nō potest. quocirca ne inuitale quidem artifex: sed quod inanimatum est, nō potest non esse inuitale, itemque qui medicus est, non potest non esse artifex. Si igitur inanimatum negetur, & medicum esse consequatur, cum negabitur esse inuitale: artifex esse consequitur. Duodecima propositio est quam talibus terminis constare oportebit, ut a. quidem præter b. at uero c. præter d. uel esse uel non esse possit. At uero sine c. & b. cum d. esse non possint, ita enim cadet, ut si a. negato b. sequatur c. negato d. etiam negetur, ut si fuerit a. inanimatum b. album c. inuitale d nigrum. inanimatum quidem præter album, inuitale autem præter nigrum uel esse uel non esse potest. Si tamen inanimatum homo sit, & sit album: cum inuitale non sit, non erit nigrum. Tertiadecima propositio his terminis connectenda est: ut a. quidem præter b. at uero c. præter d. esse possit a. uero atque c. & b. atque d. ita simul esse non possint, ut si alterum eorum nō fuerit, alterum esse necesse sit. ita nanque fiet, ut si cum a. negatum sit b. negetur cum c affirmatum fuerit d. affirmetur, ut si sit a. irrationabile b ægrum c rationabile d sanum Irrationabile nanque præter ægrum, & rationabile præter sanitatem esse potest. irrationabile uero atque rationabile, & ægrum atque sanum simul esse non possunt: si tamen alterum eorum non fuerit, alterum esse necesse est: itaque fit ut si irrationabili denegato, ægrum denegetur. rationali posito, sanum ponatur. Quartadecima propositio his texenda membris est, ut a. quidem præter b, & c præter d. esse possint. Sed a. atque c. simul esse non possint, ita ut cum alterum non fuerit, alterum esse necesse sit d. uero præter b esse non possit. Fit igitur, ut si cum sit. a. denegatum. b. denegetur, cum sit c. non sit d. ut si sit a inanimatum. b. artifex c. inanimatum d. medicus. Inanimatum quidem præter artificem, animatum uero præter medicum esse potest, inanimatum uero cum animato non conuenit, & medicus ab artifice nullo modo separatur. Fit igitur, ut si cum non est inanimatum, non sit artifex: cum sit animatum, non sit medicus. Quintadecima propositio hos terminos habere debet: ut a. quidem si non sit c. non esse necesse sit. B uero atque d. talia sint, ut altero eorum negato alterum eorum esse necesse sit. Ita nanque fiet, ut si cum sit. a denegatū, b negetur. cum negabitur. c. affirmetur d ut si sit a. quidem irrationale b sanum. c inanimatum d. ægrum irrationale quidem si non sit: non est inanimatum, sanum

etiam atque ægrum simul esse non possunt, & qui sanum negauerit ægrum necesse est affirmet. Itemque e diuerso: est igitur ut si negato irrationabili, negetur sanum: negato inanimato, ægrum ponatur. Sextadecima propositio est, quæ his terminis constat: ut. a. quidem præter. e. At uero d præter. b esse nõ possit. a uero cum. b. &. c. cum. d. esse nullo modo queant. Euenit igitur, ut si a. quidem negato negabitur b. denegato. e. terminus b. abnuatur, ut si sit. a. inanimatum, b artifex c. inuitale. d. medicus: inanimatum igitur præter inuitale, & medicus præter artificem esse non potest. inanimatum uero cum artifice, & inuitale cum medico esse non poterit. Si igitur negato inanimato, negetur artifex, negato inuitali, negetur medicus. Atque hæc quidem ratio propositionum, quarum superius exempla descripsimus, idcirco intelligatur assumpta, ut earum natura clarescceret: non quo aliter inter se termini esse non possint. Nam ut superius dictum est, non sufficit quolibet modo iungere terminos, ut fiant hypotheticę propositiones ex duabus conditionalibus coniugatæ. Non enim si quis dicat: si cum homo est, animal est, cum dies est, lucet, talem fecerit propositioně, quæ duabus conditionibus constet: idcirco quia prior conditio non est secundæ causa conditionis. hoc igitur superius positarum propositionum ratio demonstrat: quemadmodum fit, ut conditionem conditio consequatur. Quæ cum ita sint, de earum dicendum est syllogismis.

De syllogismis ex hypotheticis duplicibus
Cap. IIII.

Fit igitur ea Prima propositione syllogismus hoc modo. Si cum est. a. est b cum sit c est. d. Atqui cum sit a. est. b cum igitur sit e. erit. d. Vel ita, Atqui cum sit e. non est d cum igitur sit. a. non est. b. Posse uero hanc esse assumptionem superius descripta propositionum natura demonstrat. Item ex Secunda propositione, Si cum est. a. est. b. cum sit. c. non est. d. Atqui cum sit a est b. Cum igitur sit. e non est. d. Vel ita. Atqui cum sit c. est d. cum igitur sit a. non est. b Ea Tertia Si cum sit a. est. b cum non sit. e. est. d. Atqui cum sit. a est b. cum igitur non sit. e. est d. Vel ita Atqui cum non sit e. non est d Cum igitur sit a. non est b. Item ex Quarta, Si cum sic a. est b. cum non sit c. non est d Sed cũ sit a. est b. Cum igitur non sit e. non est d. Vel ita. Atqui cum non sit c. est d. cum igitur sit a non est b, Ex quinta propositione fiunt quatuor collectiones: ita nanque termini proponuntur, ut utrobiq; fiat rata conclusio hoc modo. Si cum est a non est b. cum sit c. est d. Atqui cum sit a non est b. cum igitur sit e. est d. uel ita. Atqui cum sit a est b. cum igitur sit c. non est, d. uel ita, Atqui cum sit e. non est d. cum igitur sit a. est b uel ita. Atqui cum sit c est d cum igitur sit a. non est b. Ex Sexta, Si cum est a. non est b. cum sit e. non est d. Atqui cum sit a. non est b. Cum igitur sit e. non est d. uèl ita Atqui cum sit e. non est d Cum igitur sit a. est b, Ea Septima item fiunt quatuor syllogismi hoc modo: Si cum est a. non est b. cum non sit e. est d. Atqui cum est. a. non est b. Cũ igitur non sit e. est d. uel ita. Atqui cum sit a. est b. cum igitur non sit c. non est d. uel ita. Atqui cum non sit c. non est d. cum igitur sit a. est b. uel ita. Atqui cum non sit c. est d. Cum igitur a. sit, non est b. Ex Octaua propositione, Si cum est a. non est b. cum non sit e. non est d. Atqui cum sit a. non est b. cum igitur non sit e. non est d. uel ita. Atqui cum non sit e. est d. cum igitur sit a. est b. Hactenus quidem ex huiusmodi propositionibus, quæ a esse proponebant, atque ita ceteros terminos affirmando negandoque uariabant, ostendimus qui fierent syllogismi. Nunc ex his propositionibus quinam syllogismi fiant dicendum est, quæ ita ceteros terminos uariant, ut a quidem non esse proponant. Ea Nona enim propositione fit syllogismus ita, Si cum non est a. est b cum sit c. est d Atqui cum non sit a. est b. cum igitur sit e. est; d. uel ita Atqui cum sit. e. non est. d. cum igitur non sit. a. non est. b. Item ea Decima: Si cum non est a. est. b. cum sit. e. non est d. Atqui cum non est a. est. b. cum igitur sit. c. non est d uel ita. Atqui cum sit c. est d. cum igitur non sit a. non est b. Ex Vndecima, Si cum non est a. est b. cum non sit c. est d. Aqui cum non sit a. est b. cum igitur non sit. c. est d. uel ita Atqui cum non sit e. non est d. cum igitur non sit a. non est b. Ex Duodecima, Si cum non sit a. est b. cum non sit e. non est d. Atqui cum non sit a. est. b cum igitur non sit c. nõ est d. uel ita. Atqui cum non sit e. est d cum igitur non sit a. non est b. Ea Tertiadecima, quæ quatuor colligit syllogismos hoc modo. Si cum non est a. non est. b cum sit c. est d. Atqui cum non sit a. non est b cum sit e. est d. uel ita. Atqui cum non sit a. est b cum igitur sit c. non est d. uel ita. Atqui cum sit c. est d cum igitur non sit a. non est b. uel ita. Atqui cum sit c. non est d cum igitur non sit a. est b. Item ex Quartadecima: Si cum non est a. non est b. cum sit c. non est d. Atqui cum non est a non est b Cum igitur sit c. non est d. uel ita. Atqui cum sit c. est d. cum igitur non sit a. est b. Quintadecima rursus quatuor colligit syllogismos, hoc modo. Si cum non est a. non est b. cum non sit e. est d Atqui cum non sit a. non est b. cum igitur non sit c. est d. uel ita. Atqui cum non sit a. non est b. cum igitur non sit c. est d. uel ita. Atqui cum non sit c non est d. cum igitur non sit a. est b. uel ita. Atqui cum non sit c. est d. enm igitur non sit a. non est b. Ex Sextadecima propositione. Si cum non sit a non est b. cum non sit c. non est d. Atqui cum non sit a. non est b. cum igitur non sit c non est d. Vel ita Atqui cum non sit e est d. Cũ igitur non sit a. est b. Ex quibus omnibus quadraginta conclusiones fiunt. Sexdecim quidem assumpta prima conditione, ita ut in prima propositione est posita. Sexdecim uero, assumpta secunda conditione contrario modo atque in propositione est collocata Octo uero, ea quinta septima, tertiadecima & quintadecima, propositionibus fiunt assumptis primis quidem conditionibus contrario modo atq; in propositione proferebantur, secundis uero conditionibus eodě modo assumptis ut in propositione fuerant collocatæ. Vt igitur omnium propositionum, conclusionumque ratio clarescat, omnes huiusmodi enunciationes cum propriis proposuimus exemplis.

Si cum sit a. homo, est b. medicus, cum sit c. animatum. est d. artifex.

Si cum sit a. homo, est b. niger: cum sit c. animatus, non est d. albus.

Si cum sit a. animatum est b. medicus: cum non sit c. inanimatum est d. artifex.

Si cum sit a. homo, est b. niger: cum non sit. c. inanimatus, non est d album.

Si cum sit a. homo, non est b. æger: cum sit c. animatus, est d sanus.

Si cum sit a. homo, non est b. artifex: cum sit c. animatus, non est d. medicus.

Si cum sit a. animal, non est b. sanus: cum non sit c. inanimatum, est d. ægrum.

Si cum sic a. animatum, non est b. artifex: cum non sit c. inanimatum, non est d. medicus.

Si cum non sit a. inanimatum, est. b. medicus: cum sit c. animatum, est d. artifex.

Si cum non sit a. inanimatum est b. niger, cum sit c. inanimatum, non est d. album.

Si cum non sit a. inanimatus, est. b. medicus: cum non sit c. inuitale, est d. artifex.

Si cum non sit a. inanimatum, est b. album: cum non sit c. inuitale, non est d. nigrum

Si cum non sit a. irrationale, non est b. ægrum: cum sit c. rationale, est d. sanum.

Si cum non sit a. inanimatum, non est b. artifex, cum sic c. animatum, non est d. medicus.

Si cum non sit a. irrationale, non est. b. sanum, cum non sit c. inanimatum, est d. ægrum.

Si cum non sit a. inanimatum, non est. b artifex, cum non sit c. inuitale, non est d. medicus.

De hypotheticis disiunctis & earum syllogismis.
Caput V.

AC de his quidem qui per connexionem fiunt, hæc dicta sint. Hi uero qui in disiunctione sunt positi, illis uidentur adiuncti, totumque modos formasq; suscipiunt, quos superius in connexione positos ex his propositionibus fieri diximus, quæ duabus simplicibus iungerentur. Si igitur in disiunctione propositarum propositionum ad causarum similitudinem monstrauero, quæ in connexione positæ ex simplicibus copulatæ sunt quot modi qualesq;

di qualesq;

di, qualesque conclusiones sunt in unaquaque illarum, quæ per connexionem fiunt propositionum, tot etiam in his esse necesse est, quæ per disiunctionem pronunciatæ eandem cum connexionis habere monstrantur. Quatuor igitur superius differentias per connexionem enunciatarum propositionum esse diximus, si ex simplicibus propositionibus copularentur hoc modo.

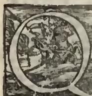
Si est a est b.
Si non est a. non est b.
Si est a. non est b.
Si non est a. est b.

Per disiunctionem quoq; propositiones quatuor tenent differentias hoc modo.

Aut est a. aut est b.
Aut non est a. aut non est b.
Aut est a. aut non est b.
Aut non est a aut est b.

Quarum quidem ea quæ prima est & proponit, Aut est a. aut est b. in his tantum dici potest, in quibus alterum eorũ esse necesse est uelut in contrariis medietate carentibus, similisq; est ei propositioni, quæ dicit. Si nõ est a. est b. Quæ enim proponit, Aut est. a. aut est b. id intelligit, neque simul utraque esse posse: & si unum non fuerit, consequi ut sit alterum. Itaque si non sit a. erit b. sed hæc una est earum propositionum, quas in his quæ per connexionem fiunt, superius numerauimus. Quicunque igitur syllogismi in ea propositione fiunt, quæ est, Si non est a. est b. Hi etiam in ea faciendi sunt, quæ per disiunctionem proponetur, ut cum dicimus, aut est a aut est b. Fiunt igitur in superiore quatuor modis. Quamlibet enim partem propositionis assumpseris, siue præcedentem, siue etiam consequentem, siue negatiuo modo, siue affirmatiuo, faciet syllogismum. Nam si hæc propositio sit, Si non est a. est b. siue non sit a erit b. siue sit a. non erit b. siue non sit b. erit a. siue sit b. non erit a. In propositione quoque disiunctiua idem est. Nam cum dicitur, Aut est a. aut est b. siquidem a. fuerit b. non erit, Quod si a. non fuerit erit b. & si b. non sit, erit a. si b. fuerit, non erit. a. Id quoq; tali declaratur exemplo. Nam si sic propositio: aut æger est aut sanus, quicquid horum in assumptione assumptum fuerit, uel negatum. altera pars uel affirmabitur, uel negabitur hoc modo. Nam si sanus est, non est æger. si non est sanus, est æger. si æger est, non est sanus. si non est æger. est sanus. Item ea propositio disiunctiua, quæ proponit, Aut a. non est, aut b. non est, fit quidem de his, quæ quolibet modo simul esse non possunt, etiam si non alterum eorum esse necesse sit, similisq; est ei propositioni connexæ, per quam ita proponitur, si est a. non est b. Quæ enim sic enunciat, aut non est. a aut non est b. id nimirum sentit, Quod si a sit b. esse non possit, id ita probabitur. Cum enim proponitur hoc modo, Aut non est a. aut non est b. cum si assumatur esse a non erit. b. Quocirca ei propositioni connexæ similis est, quæ ita enunciat, si sit a. non esse b. In hac uero propositione, duæ tantum complexiones syllogismos procreabant. Nam si esset a. non erat b. & si esset b non erat a. Si cum non esset a. non necesse erat esse, uel non esse. b. Siue autem non esset b. non necesse, erat esse, uel non esse. a. Quocirca & in disiunctiua propositione totidem syllogismos esse necesse est totidem uero incollectibiles complexiones. nam cum ita proponitur, Aut non est a. aut non est b. ita dicitur, si sit a. non erit b. & si sit b. non erit a. Siue autem non sit a. non necesse erit esse, uel non esse b. siue non sit b. non necesse erit esse, uel non esse. a. uelut in his apparet exemplis. Si enim quis dicat, aut non est album, aut non est nigrum, sed assumat, Atqui est album, non erit nigrum. Vel rursus, Atqui est nigrum, non erit album. Siue album non esse assumpserit, non necesse erit esse, uel non esse nigrum: siue nigrum non esse assumpserit. ut sit uel non sit album, nullam faciet necessitatem. Item ea propositio per quam ita proponitur, Aut est a. aut non est b dicitur quidẽ de sibimet adhærentibus proponiturque in his propositionibus, quæ de maioribus ad minora tendunt, similisque est ei propositioni connexæ, quæ enunciat. Si non est a non est b. Nam siquis dicit, aut est a aut non est b si assumat; Atqui non est a modis omnibus non erit b. Si igitur non sit a. non erit b. Id enim hæc disiunctio præmittebat: in hac uero si quidem. a negaretur, uel affirmaretur b. fiebat aliquis syllogismus. Siue autem a. affirmaretur, siue b. negaretur, nulla erat in conclusione necessitas. Idem prouenit in disiunctiua. Nam cum proponimus, Aut est a. aut non est b. si quidem non sit a. non erit b. Si uero sit b. erit a. Quod si sit a. uel non sit b. nihil est necessarium. Id uero in his terminis approbabitur, siquis ita proponat, aut animal est, aut non homo. si igitur animal non sit, non erit homo, si homo sit animal est, siue autem animal sit, non necesse est esse hominem. siue homo non sit, non necesse est animal interire. Ea uero propositio quæ dicit, Aut non est a aut est b. in his quæ sibi adhærent proponi potest, & a minoribus ad maiora contendi; & est similis ei propositioni connexæ quæ dicit, Si est a. est b. Nam cum ita quis enunciet, si quidem assumatur esse a. statim consequatur ut sit b. Sed in hac propositione si quidem affirmaretur esse. a sequebatur, ut esset b. Quod si negaretur b. sequebatur, ut non esset a. Siue autem negaretur a. siue affirmaretur b. nihil necessarium uidebitur accidere. Et in ea igitur propositione disiuncta, quæ dicit, Aut non est a. aut est b. siquidem fuerit a. erit b si non fuerit b. non erit a. Siue autem non sit a. siue sit b. nulla est necessitas syllogismi, ut in hoc declaratur exẽplo, aut non est homo, aut animal est. Si igitur assumamus, Atqui est hõ erit animal Si negemus esse animal, non erit homo, si autem hominem negemus uel animal affirmemus, nihil necessarium cadet. Quocirca ex his quæ superius dicta sunt declaratur, quot disiunctarum propositionum syllogismi sint, uel quibus ab his quæ connexæ sunt, differentiis segregentur. Quæ enim connexæ sunt; quandam in eo quod est esse uel non esse consequentiam monstrant: quæ uero per disiunctionem proponuntur, ita sunt ut sibimet consentire non possint. Inuenias quoque per connexionem propositiones, quæ id intelligi uolunt, ut a se nequeant separari, ut cum ita proponimus. si est a. est. b. Id nimium hæc propositio intelligit, quod si esse potuerit a statim consequitur, ut sit etiam. b. Nulla uero earum quæ in disiunctione sunt, ita proponitur, ut simul esse uideantur. Cum enim dicimus, aut est a. aut b. est, aut easdem propositiones quodlibet alio modo uariamus, id aut coniunctio quæ disiunctiua ponitur, sentit simul eas esse non posse. Et cum late earum pateat differentia, idcirco nunc de eisdem pauca subiunximus, quoniam totidem syllogismos fieri dicebamus in his propositionibus, quæ per disiunctionem fierent: quot etiam fuerunt in connexis. Et quoniam de omnibus, qui quoquo modo possint fieri, hypotheticis syllogismis sufficienter dictum est: hic operis longitudinem terminemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII; ET CONSVLARIS VIRI DE DIVISIONE.

VAM magnos studiosis afferat fructus scientia diuidendi, quamque apud peripateticam disciplinam, semper hæc fuerit in honore notitia, docet & Andronici, diligentissimi senis, de diuisione liber editus & hic idem a Plotino grauissimo philosopho comprobatus, & in libri Platonis, qui Sophistes inscribitur, commentariis, a Porphyrio repetitus, & ab eodem per hanc, introductionis laudata in categorias utilitas. Dicit enim fore necessariam generis, speciei, differentiæ, proprii, accidentisq. peritiam: cum propter alia multa, tum propter utilitatem, quæ est maxima partiendi. Quare, quoniam maximus usus est, facillimaq; doctrina: ego quoque id, sicut pleraq; omnia, comanis auribus tradens, introductionis modo. habitaq; in eandem rem, & competenti, subtilique tractatione. & moderata breuitate, perscripsi. ut nec anxietas concisæ orationis, & nõ perfectæ sententiæ, legentium mentibus

ingeratne, nec superuacuam loquacitatem, harum rerum inexpertes, rudes, insolentesque noui, audientium mentes haberent. Nec uero ullus liuor, id quod & arduum est natura, & ignotum nostris, nobis autem & magno labore, & legentium utilitate digestum, obliquis morsibus ubtrectationis offuscet. Denique potius uitam studiis, nunc ignoscendo, nunc etiam cóprobando, quam frena bonis artibus stringant, dum quicquid nouum est impudenti obstinatione repudiant. Quis enim non uideat plurimum ad bonarum artium ualere defectum, si apud mentes hominum unquam sit desperatio displicendi? Sed hæc hactenus.

DE DIVISIONIS DISTRIBVTIONE. Cap. I.

NVNC diuisionis ipsius nomen diuidendum est, & secundum unumquodque uocabulum uniuscuiusque propositi proprietates partesque tradendæ sunt. Diuisio namque multis modis dicitur. Est enim diuisio generis in species. Est rursus diuisio, cum totum in proprias diuiditur partes. Est alia, cum uox multa significans, in significationes proprias recipit sectionem. Præter has tres est alia diuisio, quæ secundum accidens fieri dicitur. Huius autem, est triplex modus: Vnus, cum subiectum in accidétia separamus: Alius cum accidens in subiecta diuidimus: Tertius, cum accidens in accidentia secamus: hoc ita fit, si utraque eidem subiecto inesse uideantur. Sed harum omnium exempla subdenda sunt, quatenus totius huius diuisionis ratio elucescat. Genus diuidimus in species, cum dicimus: animalium, alia rationalia, alia irrationalia. Rationalium, alia mortalia, alia immortalia. Vel cum dicimus colorum, alia alba, alia nigra, alia media. Oportet autem omnem diuisionem generis in species, aut in duas fieri partes, aut in plures. Sed neque infinitæ species esse generis possunt, nec minus duabus. Hoc autem cur eueniat, posterius demonstrandum est. Totum in partes diuiditur, quoties in ea, ex quibus est compositum, unumquodque resoluimus. ut cum dico, domus aliud esse tectum, aliud paries, aliud fundamentum: & hominem coniungi anima & corpore. Cumque hominis dicimus partes esse Catonem, Virgilium, Ciceronem, & singulos, qui cum particulares sint, uim tamen totius hominis iungunt, atque cóponunt. Neque enim homo genus, nec singuli homines species, sed partes, quibus totus homo coniungitur. Vocis auté in significationes proprias diuisio fit, quoties una uox multa significans aperitur, & eius pluralitas significationis osté ditur. ut cum dico, canis, quod est nomen, & hunc quadrupedem latrabilemque designat; & cælestem, qui ad Orionis pedem morbidum micat; Est quoque alius marinus canis, qui in immoderatam corporis magnitudinem crescens, ceruleus appellatur. Sed huius diuisionis duplex modus est. aut enim unum nomen multa significat, aut oratio iam nominibus, uerbisque composita: & nomen quidem multa significat, ut id quod supra proposui. oratio uero multa designat, ut, Aio te Aeacida Romanos uincere posse. & nominis quidem per significationes proprias diuisio, æquiuocationis partitio nuncupatur: orationis uero in significationes proprias distributio, ambiguitatis discretio est, quam græci ἀμφιβολίαν uocant; ita ut nomen multa significans, æquiuocum, oratio uero multa designans, amphibola atque ambigua prædicetur. Eorum autem quæ secundum accidens diuiduntur, subiecti in accidentia diuisio est, ut cum dicimus, omnium hominum, alii sunt nigri, alii candidi, alii medii coloris. Hæc enim accidentia sunt hominibus, non hominum species: & homo his subiectum, non horum genus est. Accidentis uero in subiecta sectio euenit, ut est, omnium quæ expetuntur, alia in anima, alia in corporibus sita sunt. Animæ namque atque corpori id quod expetitur, accidens, nó genus est: & boni, quod in anima, & in corpore est situm, non sunt hæc species, sed subiecta. Accidentis uero in accidentia diuisio est, ut omnium candidorum, alia sunt dura, ut margarita, alia liquentia, ut lac. Liquor namque, & albedo atque durities hic sunt accidentia. Sed album in dura atque liquida separatum est. Cum ergo sic dicimus, accidens, in alia accidentia separamus. Sed huiusmodi diuisio uicissim semper in alterutra permutatur. Possumus enim dicere, eorum quæ dura sunt, alia sunt nigra, alia alba: & rursus eorum quæ liquida, alia sunt alba, alia nigra. Sed hæc rursus conuersa diuidimus eorum quæ sunt nigra, alia sunt liquentia, alia dura: & eorum quæ sunt alba, alia liquentia, alia uero dura. Differt autem huiusmodi diuisio ab omnibus quæ supra dictæ sunt. Nam neque significationem partiri possumus in uoces, cum uox in proprias significationes discernatur. Nec partes in totum diuiduntur, quamuis totum separetur in partes. Nec species secantur in genera, licet genus in species diuidatur. Quod uero superius dictum est, hanc diuisionem ita fieri, si utraque contingentia eidem inesse subiecto, si attentius perspicitur liquet. Nam cum dicimus, eorum quæ dura sunt, alia esse alba, alia nigra, ut lapis atque ebenus: manifestum est ebeno utraque inesse & duritiem & nigredinem. In ceteris quoque id diligens lector inueniet.

De differentiis diuisionum secundum se. Cap. II.

QVibus autem summa ope ueritatis ratio inquiritur, his prius intelligendum est, quæ sit harum omnium simul proprietas, quibusque inter se singularum differentiis segregentur. Omnis enim accidentis & generis & totius diuisio, secundum se diuisio, nuncupatur. Reliquæ uero tres, in accidentis distributione ponuntur. Secundum se autem diuisionis huiusmodi differentia est. Differt enim diuisio generis a uocis diuisione, quod Vox quidem in proprias significationes separatur: Genus uero non in significationes, sed in quasdam a se quodammodo procreationes disiungitur: & genus semper speciei propriæ totum est, ut uniuersalius in natura. Aequiuocatio uero uniuersalior significata re, dicitur totum in uoce, non etiam totum in natura. Illo quoque modo a uocis distributione diuiditur, quod nihil habeat commune præter solum nomen, quæ sub ea uoce sunt. Quæ uero sub genere collocantur: & nomen generis, & definitionem suscipiunt. Amplius quoque non eadem apud omnes uocis est distributio. Quod enim apud nos dicitur canis, cum eius multæ significationes in lingua Romana sint, simpliciter fortasse prædicatur in barbara, cum ea quæ apud nos uno nomine nuncupantur, illi pluribus fortasse significent nominibus. Generis apud omnes eadem diuisio distributioque permanet. Vnde fit, ut uocis quidem diuisio, ad positionem consuetudinemque pertineat: generis uero, ad naturam. Nam quod apud omnes idem est, naturæ est. Consuetudinis uero est, quod apud aliquos permutatur. Et hæ quidem sunt differentiæ generis distributionis & uocis. Generis quoque sectio a totius distributione seiungitur, quod totius diuisio secundum quantitatem fit. Partes enim totam substantiam coniungentes, actu, aut ratione animi & cogitatione separantur: Generis uero distributio qualitate perficitur. Nam cum hominem sub animali locauero, tunc qualitate diuisio facta est. Quale namque animal est homo, idcirco quoniam qualitate formatur. Vnde quale sit animal homo respondens, aut rationale respondebit, aut certe mortale. Amplius genus omne naturaliter prius est propriis speciebus, totú autem propriis partibus posterius est. Partes quę totum iungunt, compositi sui perfectionem, alias natura tantum, alias ratione quoque temporis antecedunt. Vnde fit ut genus in posteriora, totum uero in priora soluamus. Hinc quoque illud uere dicitur, si genus intermatur, statim species deperire. Si species interempta sit: non peremptum genus in natura consistere. Contra euenit in toto. Nam si pars totius perit, totum non erit, cuius pars una sit interempta. Sed si totum pereat, partes remanent distributæ, ut si de integra domo quis abstulerit tectum, totum quod ante fuit, interrupit. Sed perempto toto, parietes, & fundamenta constabunt. Amplius quoque genus speciebus materia est. Nam sicut æs accepta forma transit in statuam: ita genus accepta differentia transit in speciem. Totius uero partium multitudo materia est, forma uero earundem partium compositio. Nam sicut species ex genere constat & differentia: ita totum constat ex partibus. unde fit, ut totum ab unaquaque parte sua, partium ipsa compositione differat;

species

species uero a genere, differentiæ coniunctione. Amplius quoque species idem semper quod genus est, ut homo idem est quod animal, & uirtus idem est quod habitus. Pars uero non semper idem est quod totum. Neque enim idem est manus quod homo, nec idem paries quod domus. Et in his quidem quæ dissimiles partes habent, hoc clarum est. Sed non eodem modo in his quæ similes, ut in æris uirgula, cuius partes quia sunt continuæ, & eiusdem sunt æris, uidentur idem esse partes quod totum est, sed falso: fortasse enim idem sunt partes huiusmodi, substantia, non etiam quantitate. Restat autem uocis & totius distributionis differentias dare. Differunt autem, quòd totum quidem constat partibus: uox uero non constat ex his quæ significat. Et fit totius diuisio quidem in partes: uocis autem non fit in partes, sed in eas res, quas ipsa uox significat. unde fit ut sublata parte una, totum pereat: sublata una re quam uox significat multa designans, uox illa permaneat.

De diuisione generis & quibus differentiis fieri debeat. Cap. III.

Nunc ergo, quoniam secundum se diuisionis differentiæ dictæ sunt, generis distributio pertractetur. Primum quid genus sit definiendum est. Genus est quod prædicatur de pluribus specie differentibus in eo, quod quid est species uero est, quam sub genere collocamus. Differentia, qua aliud ab alio distare proponimus. Et est quidem genus quod interroganti, quid quæque res sit, conuenit responderi. Differentia, quæ ad qualis percunctationem, rectissime respondetur. Nam cum quis interrogat, quid est homo? recte animal. Qualis est homo? conuenienter rationalis respondetur. Diuiditur autem genus, alias in species, alias in differentias, si species quibus oportet genus diuidi nominibus carent, ut cum dico, animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia. Rationale & irrationale differentiæ sunt. Sed quoniam species huius, quæ est animal rationale, nomen unum non est; idcirco pro specie differentiam ponimus, eamque superiori generi copulamus: omnis enim differentia in proprium genus ueniens, speciē facit. Vnde fit ut quædam materia, genus sit; forma, differentia. Cum autem propriis nominibus species appellatur, non in differentias, sed in species fit recta generis diuisio: unde est ut, ex pluribus terminis definitio colligatur. Si enim omnes species suis nominibus appellarentur, ex duobus solis terminis omnis fieret definitio, ut cum dico, quid est homo? quid mihi necesse esset dicere, animal rationale mortale, si animal rationale esset proprio nomine nuncupatum? cum reliqua quoque differentia, idest mortali iunctum, definitionem hominis uerissima ratione & integra conclusione perficeret. Nunc autem ad definitiones integras, specierū diuisio necessaria est; & forte in eodem diuisionis definitionisque ratio uersatur. Nam diuisionibus iunctis una componitur definitio. Sed quoniam alia sunt æquiuoca, alia uniuoca, & quæ sunt uniuoca, ipsa in generum suscipimus sectiones; quæ uero sunt æquiuoca, in his diuisio sola significationis est: uidendum prius est quid sit æquiuocum, quid uniuocum, ne cum ista fefellerint, æquiuocum nomen quasi in species, ita in significatiuas uoces resoluamus. unde fit ut rursus ad diuisionem necessaria sit definitio. Quid enim sit æquiuocum, quid uniuocum definitione colligimus. sunt autem differentiæ, aliæ, per se: aliæ, per accidens. & harum, aliæ sunt consequentes statim, aliæ relinquentes statim. Relinquentes huiusmodi sunt, ut dormire, sedere, stare, uigilare: consequentes uero, ut capilli crispi, si non admissi sunt calamistro; & glauci oculi, si non sint quadam extrinsecus debilitate turbati. Sed hæc ad generis diuisionem sumenda nō sunt. Neq; enim ad definitiones sunt commoda. omne enim quod ad diuisionem generis aptum est, idem ad definitiones rectissime congregamus. Illa uero quæ per se sunt, sola ad diuisionem generis apta sunt. Hęc enim informant & perficiunt uniuscuiusq; substantiam; ut si hominis, rationabilitas & mortalitas. Sed has quemadmodum probare possimus: utrum ex eo sint genere statim relinquentium, an consequētium, an in substantia permanentium, hoc modo est uidendum. Neque enim sufficit scire quas in diuisione sumamus, nisi illud quoque cognitum sit, quemadmodum easdem ipsas quæ sumendæ sunt, & quæ reiiciendæ, rectissime cognoscamus. Videndum ergo primum est, utrum proposita differentia, omni possit, & semper inesse subiecto. quòd si ipsa uel actu uel ratione seiungitur, hæc a diuisione generis separanda est. Si enim sæpe & actu & ratione seiunguntur, ex eo sunt genere, quæ statim relinquunt, ut sedere quod frequentius quidem separatur, & actu ipso a subiecto diuiditur. Quæ uero ratione sola a subiecto diuiduntur, ea sunt consequentium differentiarum ut glaucis oculis esse, a subiecto ratione seiungimus, ut cum dico, est animal luminibus glaucis, ut quilibet homo; quòd si hic non esset huiusmodi, non eum res aliqua esse hominem prohiberet. Aliud rursus est quod ratione separari non possit, quod si separatum sit, species interimatur. ut cum dicimus inesse homini, ut solus numerare possit, uel geometriam discere. quòd si hæc possibilitas ab homine seiungitur, homo ipse non permanet. Sed hæ non statim earum differentiarum sunt, quæ in substantia insunt: Nam non idcirco homo est, quoniam hæc facere potest, sed quoniam rationalis est, atque mortalis. Hæ igitur differentiæ, per quas species constitit, ipsæ & in definitione speciei, ut hominis, & in generis eius diuisione, quod cōtinet speciem, ut ipsum hominem, collocantur, & uniuersaliter dicendum est, quæcunq; differentiæ huiusmodi sunt, ut non modo præter has, species esse non possit, sed per eas solas sit, hæ uel in diuisione generis, uel in speciei definitione sumendæ sunt.

Quòd diuisio generis per opposita fieri & bimembris esse debeat. Cap. IIII.

Quoniam uero quædam sunt, quæ differunt, quæ cōtra se in diuisionibus poni non debent, ut in animali, rationale & bipes. Nullus enim dicit, animalium, alia sunt rationalia, alia duos pedes habentia, idcirco quod rationale & bipes licet differant, nulla tamen a se oppositione seiunguntur. Constat quæcunq; a se aliqua oppositione differunt, eas solas differentias sub genere positas, genus ipsum posse disiungere. Sunt autem oppositiones quatuor, aut ut contraria, ut bonum malo: aut ut habitus & priuatio, ut uisus & cæcitas. Quanquam sint & quædam res, in quibus discernere difficultas sit, utrum in contrariis, an in priuatione & habitu eas oporteat collocari, ut sunt motus quies, sanitas ægritudo, uigilatio somnus, lux tenebræ. Sed hæc alias, nunc de reliquis oppositionibus dicendum est. Tertia oppositio est, quæ est secundum affirmationem & negationem, ut Socrates uiuit, Socrates non uiuit. Quarta, secundum relationem, ut pater filius, dominus seruus. Secūdum quas igitur harum oppositionum quatuor, diuisio generis fit, rectissima ratione monstrandum est. Manifestum est enim & oppositiones esse quatuor, & genera & species per opposita separari. Nunc ergo dicendum est, secundum quam oppositionem harum quatuor, uel quemadmodum species a genere disiungi conueniat. & prima quidem sit contradictionis oppositio. Voco autem contradictionis oppositionem, quæ affirmatione & negatione proponitur. In hac igitur negatio per se nullam speciem facit. Nam cum dico homo, uel equus, uel aliquid, huiusmodi species sunt. Quicquid autem quis negatione protulerit speciem non declarat. Non enim esse non hominem species est, omnis enim species constituit esse. Negatio uero, quicquid proponit, ab eo quod est, esse disiungit, ut cum dico homo, quasi sit quiddam locutus sum: Cum uero, non homo; substantiam hominis negatione destruxi. Sic igitur per se caret diuisio generis in species negatione. Necesse est autem sæpe speciem negatione componere, cum ea, quam simplici nomine speciem uolumus assignare, nullo uocabulo nuncupatur, ut cum dico imparium numerorum, alii primi, ut tres, quinq;, septem; alii non primi, ut nouem; & rursus, figurarum, aliæ sunt rectilineæ; aliæ non rectilineæ, & colorum, alii sunt albi, alii nigri, alii nec albi, nec nigri. Ergo quando nomen unum speciebus positum non est, eas negatione proferre necesse est. Hoc igitur cogit interdum necessitas, non natura. Ideoque quoties negatione facimus sectionem, prius aut affirmatio, aut simplex dicendum est nomen, ut est numerorum, alii sunt primi, alii non primi. Nam si prius negatio dicta sit, tardior

fit eius rei quam proponimus, intellectus. Nam cum primum dicis esse aliquos primos numeros, cum quales sint primi, exemplo uel definitione docueris, quales sint nõ primi, mox auditor intelligit. Sin uero e contrario feceris, aut neutrum subito, aut tardius utrumq; cognoscet. Diuisio uero quæ propter apertissimam generis naturam reperta est, debet potius ad intelligibiliora deducere. Amplius quoque prior est affirmatio, posterior uero negatio. Quod autem primum est, in diuisione quoque primitus oportet ordinari. Necesse est quoque semper finita infinitis esse priora, ut æquale inæquali, uirtutem uitiis, certum incerto, stabile & fixum instabili & mutabili. Sed omnia quæ aut definita parte orationis, aut affirmatione proferuntur, plus finita sunt, quam aut nomen cum particula negatiua, aut tota negatio. Quare finito potius, quam infinito est facienda diuisio. Sed si cui per hæc quædam paretur anxietas, aut obscuriora sint fortasse, quam ipse desiderat, nihil ad me cognitionem facilem pollicentem. Neque enim rudibus hæc totius artis, sed imbutis, & ulteriore pene loco progressis, legenda & discenda proponimus. Qui uero huius operis, id est dialectici ordo sit, cum de ordine peripateticæ disciplinæ mihi dicendum esset, diligenter exposui. Hæc quidem dicta sunt de oppositione, quam affirmatio & negatio constituit. Illa uero quæ secundum habitum priuationemque fit, ipsa quoque superiori uidetur esse consimilis. Negat enim quodammodo priuatio habitum. sed differt, quod semper quidem potest esse negatio: priuatio uero non semper, sed tunc quando habere habitum possibile est: hoc uero nos iam prædicamenta docuere. Quare forma quædam intelligitur esse priuatio Non enim tantum priuat sed etiã circa seipsam priuatum quenq; disponit. Neq; enim cæcitas oculum solum priuat lumine, sed ipsa quoque secundum se priuatum loco disponit. cæcus enim dicitur a priuatione quodammodo quasi dispositus & affectus. hoc quoque Aristoteles testatur in physicis. Vnde fit, ut priuationis differentia, ad generis diuisionem frequenter utamur. Sed hic quoque eodem modo, sicut in contradictione faciendum est. Prius enim ponendus est habitus, qui est affirmationi consimilis, post uero priuatio, quæ negationi. Aliquoties tamen priuationes quædam habitus uocabulo proferuntur, ut orbus, cæcus, uiduus. Aliquoties in particula priuationis, ut cum dicimus finitum infinitum, æquale inæquale. Sed in his æquale, & finitum in diuisione ponenda sunt prima, priuationes uero secundæ. Ac de oppositione quidem priuationis & habitus, hæc dicta sufficiant. Contrariorum uero oppositio dubitatur fortasse an secundum priuationem & habitum esse uideatur, ut album & nigrum: an album quidẽ priuatio nigri sit, nigrum uero albi. Sed hæc alias. Nunc autem ita tractandum est, tanquam si sit aliud oppositionis genus, sicut est in prædicamentis ab ipso quoque Aristotele dispositum. In contrariis autem generum multa diuisio est. Fere enim cunctas differentias in contraria deducimus Sed quoniam contrariorum alia sunt medio carentia, alia mediata: ita quoque diuisio facienda est, ut colorum, alia sunt nigra, alia sunt alba, alia neutra. Fieret autem omnis definitio, omnisq; diuisio duobus terminis, nisi (ut supra dictum est) indigentia, quæ sæpe existit in nomine, prohiberet. Qui autem modo utræq; duobus terminis fierent, erit manifestum hoc modo. Cum enim dicimus animalium, alia rationalia sunt, alia irrationalia: animal rationale ad hominis definitionem tendit. Sed quoniam animalis rationalis unius nomen non est, ponamus ei nomen a. literam. Rursus a literæ, quod est animal rationale, alia mortalia sunt, alia immortalia. Volentes igitur definitionem hominis reddere dicemus, homo est a. litera mortalis. Nam si hominis definitio est, animal rationale mortale: animal uero rationale per a. literam significatur idem sentit a. mortale, tanquam si diceretur, animal rationale mortale a. enim (ut dictum est) animal rationale significat. Sic ergo a. litera & mortali, duobus terminis, facta est hominis definitio, Quòd si reperirentur in omnibus quoque nomina, duobus terminis semper tota fieret definitio. Diuisio quoque nominibus positis, quoniam semper in duos terminos secatur, manifestum est, si quis generi & differentiæ cum deest nomen, imponat, ut cum dicimus. Figurarum quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquilateræ, aliæ duo latera habentes æqualia, aliæ tota inæquales sunt Trina igitur diuisio ista, si sic proferretur, fieret duplex. Figurarum quæ sunt trilateræ, aliæ sunt æquales, aliæ inæquales. Inæqualium, aliæ sunt duo latera tantum æqua habentes, aliæ tria inæqualia, idest omnia. & cum dicimus rerum omnium, alia sunt bona, alia sunt mala, alia indifferentia, quæ sc licet neque bona, neq; mala sunt si ita diceretur, gemina diuisio proueniret. Rerũ omnium, aliæ sunt differentia, alia indifferentia. Differentium, alia sunt bona, alia mala. Ita ergo diuisio omnis in gemina secaretur, si speciebus & differentiis uocabula non deessent. Quartam uero oppositionem diximus, quæ est secundum ad aliquid, ut pater, filius: dominus, seruus: duplex, medium: sensibile, sensus. Hæc igitur nullam habent substantialem differentiam, qua a se discrepent: immo potius habent huiusmodi cognationem, qua ad se inuicem referũtur, ac sine se esse non possint. Non est ergo generis in relatiuas partes facienda diuisio, sed tota huiusmodi sectio a genere separanda est Neque enim hominis est species seruus aut dominus, nec numeri medium aut duplum. Cum igitur quatuor sint differentiæ oppositionum, affirmationis & negationis, si non necesse est, semper tamen relationis reiicienda est diuisio; priuationis & habitus, & contrariorũ sumendæ. Maxime autem contrarietas in differentiis ponenda est, necnon etiam priuatio: idcirco quoniam quiddam contra habitum contrarium uidetur opponi, ut est finitum & infinitum. Quanquam enim priuatio sit infinitũ, tamen contrarii imaginatione formatur. est quædam nanq; (ut dictum est) forma.

Diuisionis præcepta, & quod idem genus multis diuisionibus possit diuidi. Cap. V.

Dignum uero inquisitu est, utrum in species, an in differentias recte genera diuidantur. Definitio nanque diuisionis generis est in species proximas distributio. Oportet igitur secundum naturam diuisionis, id est secundum definitionem, in proprias species semper fieri generis disgregationem. Sed hoc interdum fieri nequit propter eam, quam supra reddidimus causam Multis enim speciebus posita non sunt nomina. Atq; ideo quoniam quædam sunt prima genera, quædam ultima, quædam media: primum quidem ut substantia, ultimum, ut animal, medium ut corpus: corpus nanque animalis genus est, substantia corporis; quemadmodum neque super substantiã quicquam inueniri potest quod generis loco ualeat collocari, sic neque sub animali: homo nanque species, non genus est. Quare antiquior uidebitur in species diuisio, si indigentia nominum non sit. quòd si his nominibus non abũdamus, prima genera usq; ad ultima conuenit in differentias separare. Hoc autem fit hoc modo, ut primum genus in suas differentias disgregemos non in posterioris: & rursus posterius in suas, sed non in posterioris. Neque enim eædẽ sunt differentiæ corporis, quæ animalis. Siquis enim dicat substantiæ aliud est corporale, aliud incorporale, recte diuisionem fecerit. hæ nanque differentiæ propriæ substantiæ sunt. Siquis uero sic dicat, substantiarum alia sunt animata, alia inanimata, hic non recte substantiam differentiis segregauit. Corporis namque differentiæ hæ sunt, non substantiæ, idest secundi generis, non primi. Quare manifestum est secundum proprias differentias, non secundum posterioris generis, priorum generum diuisionem esse faciendam. Quoties autem genus aut in differentias, aut in species soluitur, post diuisionem factam mox definitiones, aut exempla subdenda sunt Sed siquis definitionibus non abũdat, satis est exempla subiicere, ut cum dicimus, corporum, alia sunt animata, subiiciamus, ut homines uel feræ: alia inanimata, ut lapides. Oportet autem diuisionem quoque sicut terminum, neque diminutam esse, neque superfluam. Nam neq; plures species quam quæ sub genere sunt oportet apponi, neque pauciores, ut in seipsam diuisio, sicut terminus conuertatur conuertitur enim terminus: sic uirtus, est mentis habitus optimus. Rursus, mentis habitus optimus uirtus est: sic etiam diuisio. omne enim proprium genus, est aliquid eorum quæ sunt species. Rursus, quælibet species, proprium genus est. Fit autem generis eiusdem diuisio multipliciter, ut omnium corporum, & quæcunque

sunt a i-

sunt alicuius magnitudinis: Sicut enim circulum in semicirculos, & in eos quos græci uocant τμήματα, nos diuisiones possumus dicere, distribuimus: & tetragonum, alias ducta per angulum diametro, in triangula: alias in parallelogrammata, alias in tetragona separamus. Ita quoque genus, ut cum dicimus, numerorum alii sunt pares, alij impares: & rursus, alij primi, alij non primi. & triangulorum, alia sunt æquilatera, alia duo sola latera æqualia habentia, alia totis inæqualia lateribus: & rursus triangulorum alia sunt rectangula, alia acutos habentia tres angulos, alia obtusum unum. Sic igitur generis unius fit diuisio multiplex. Illud autem scire perfacile est, quoniam genus una quodammodo multarum specierum similitudo est, quæ earum omnium conuenientiam substantialem monstret, atque ideo collectiuum plurimarum specierum genus est. Disiunctiuæ uero unius generis species sunt, quæ quoniam differentiis informantur (ut dictum est) idcirco sub uno genere minus duabus speciebus esse non possunt: omnis enim differentia in differentium pluralitate consistit. Sed de diuisione generis & speciei per plura dicta sunt.

De arte definiendi speciem sumpta ex diuisione generis.

Capur VI.

Hanc igitur insistentibus uiam promptior per diuisionem generis ad speciei definitionem facultas aperitur. Oportet autem non solum quas ad definitionem sumamus differentias addiscere, sed ipsius definitionis artem diligentissima cognitione complecti. Et illud quidem, quod nulla possit definitio demonstrari, & quemadmodum per demonstrationem ualeat inueniri, & quæcunque de ea subtilius in postremis analyticis ab Aristotele tractata sunt, prætermittam. Solam tantum exequar definiendi regulam. Rerum enim aliæ sunt superiores, aliæ inferiores, aliæ mediæ. Superiores quidem definitio nulla complectitur, idcirco quod earum superiora genera inueniri non possunt. Porro autem inferiores ut sunt indiuidua, ipsa quoque specificis differentiis carent. Quocirca ipsa quoque a definitione seclusa sunt. Mediæ igitur, quæ & habent genera, & de aliis uel generibus, uel speciebus, uel indiuiduis prædicantur, sub definitionem cadere possunt. Data igitur huiusmodi, specie quæ & genus habeat, & de posterioribus prædicetur, primo eius sumo genus, & illius generis differentiis diuido, & adiungo differentiam generi, & uideo num illa differentia iuncta cum genere, equalis possit esse cum ea specie, quam circumscribendam definitione suscepi. quòd si minor fuerit species, illam rursus differentiá, quam dudum cum genere posueramus, quasi genus ponimus, eamque in alias suas differentias separamus, & rursus has duas differentias superiori generi coniungimus. & si æquauit speciem, definitio speciei esse dicetur, sin minus fuerit, secundam differétiam rursus in alia separamus. Quas omnes coniungimus cum genere, & rursus speculamur, si omnes differentiæ cum genere illi equales sint speciei, quæ definitur, & postremo toties differentias differentiis distribuimus, usque dum omnes iunctæ generi speciem æquali definitione describant. Huius autem rei clariorem facient exempla noticiam, hoc modo. Sit enim nobis propositum definire nomen, uocabulum nominis de pluribus nominibus prædicatur, & quodam modo species est continens sub se indiuidua. Definio ergo nomen sic, sumo eius genus, quod est uox, & illud ita diuido, uocum aliæ sunt significatiuæ, aliæ uero minime. uox non significatiua nihil ad nomen: etenim nomen significat. Sumo ergo differentiam, quæ est significatiua, & iungo cum genere, idest cum uoce, & dico, uox significatiua & tunc respicio utrum genus hoc & differentia nomini sint æqualia. Sed nondum sunt æqualia, potest enim uox significatiua esse, & non esse nomen. Sunt enim quædam uoces, quæ dolorem aliasque animi passiones designant naturaliter, quæ nomina non sunt, ut interiectiones. Rursus ipsam uocem significatiuam in alias differentias diuido. uocum significatiuarum, aliæ sunt secundum positionem hominum, aliæ naturaliter. & uox quidem significans naturaliter nihil ad nomen, uox uero significans secundum positionem hominum, nomini congruit. Quocirca has duas differentias, significatiuam, & secundum positionem, iungo cum uoce, idest cum genere, & dico Nomen est uox significatiua secundum placitum. Sed rursus mihi non æquatur ad nomen. Sunt namque & uerba uoces significatiuæ & secundum positionem. Non igitur solius nominis definitio est. Distribuo iterum differentiam, quæ est secundum positionem, & dico. Secundum positionem uocum significatiuarum, aliæ cum tempore, aliæ sine tempore: & differentia quidem cum tempore nomini non coniungitur, idcirco quòd uerborum est consignificare tempora, nominum uero minime. Restat ergo, ut congruat illa differentia quæ est, sine tempore. Iungo igitur has tres differentias generi, & dico, Nomen est uox significatiua ad placitum sine tempore. Sed rursus mihi non plena conclusio definitionis occurrit: potest enim uox & significatiua, & secundum positionem, & sine tempore esse, & nomen non esse unum, sed nomina iuncta, quæ est oratio. ut. Socrates cum Platone & discipulis, & quanquam imperfecta quidem sit hæc oratio, tamen est oratio. Quocirca ultima differentia quæ est sine tempore, aliis item differentiis diuidenda est, & dicemus, uocum significatiuarum secundum positionem sine tempore, aliæ sunt quarum pars extra aliquid significat, hoc pertinet ad orationem: aliæ quarum pars extra nihil significat, hoc pertinet ad nomen. Nominis enim pars nihil extra designat. Fit ergo definitio sic, Nomen est uox significatiua, secundum placitum, sine tempore, cuius nulla pars extra significat separata. Vides ne igitur quam recta definitio constituta sit? Nam quod diximus uocem, a ceteris sonis nomé disiunxi: quòd significatiuam apposui, nomen ab non significatiuis uocibus separaui: quòd secundum placitum, & sine tempore ab naturaliter significatiuis uocibus, & a uerbis proprietas nominis disiuncta est: quòd eius partes extra nihil significare proposui, ab oratione disiunxi, cuius partes aliquid separatæ extra significant: unde fit, ut quodcunque nomen fuerit, illa definitione claudatur; & ubicunque hæc oratio definitionis aptabitur, illud esse nomen non dubites. Illud quoque dicendum est, quod genus in diuisione totum est, in definitione pars: & sic est definitio, quasi partes totum quoddam coniungant: sic est diuisio, quasi totum soluatur in partes: & est similis diuisio generis, totius diuisionis; definitio, totius compositioni. Namq; in diuisione generis, animal totum est hominis. intra se enim complectitur hominem. In definitione uero pars est. species nanque genus differentiis iunctum componit, ut cum dico, animalium, alia sunt rationalia, alia irrationalia: & rursus rationaliú, alia sunt mortalia, alia immortalia: animal rationalis totum est, & rursus rationale, mortalis, & hæc tria sunt hominis. Si uero in definitione dicam, homo est animal rationale mortale, tria hæc unum hominem coniungunt. Quocirca pars ipsius hominis & genus, & differentia reperitur. Sic ergo in diuisione genus est totum, species pars. Eodem quoq; modo differentiæ totum sunt, species in quas ille diuiduntur, partes sunt. In definitione uero & genus & differétiæ, partes sunt: Definita uero species totum. sed hæc hactenus.

De diuisione totius in partes. *Cap.* VII.

Nunc de ea diuisione dicamus quæ est totius in partes. Hæc enim erat secunda diuisio post generis diuisionem. Quod enim dicimus totum, multipliciter significamus. Totum nanque est quod cótinuum est, ut corpus, uel linea, uel aliquid huiusmodi. Dicimus quoq; totum quod continuum non est, ut totum gregem, uel totú populum, uel totum exercitum. Dicimus quoq; totú quod uniuersale est, ut hominem, uel equum. Hi enim sunt toti suarum partium, idest hominum, uel equorum, unde & particularem unumquemque hominem dicimus. Dicitur quoque totum, quod ex quibusdam uirtutibus constat: ut animæ alia est potentia sapiendi, alia sentiendi, alia uegetandi. & hæ partes sunt, non species. Tot igitur modis cum totum dicatur, facienda est totius diuisio, primo quidem si continuum fuerit, in eas partes, ex quibus ipsum totum constare perspicitur. Aliter enim diuisio non fit. Hominis enim corpus ita in partes suas diuides, in caput, manus, thoracem, & pedes, & si quo alio modo secundum proprias partes fit recta diuisio. Quorum autem multiplex est compositio, multiplex etiam est diuisio, ut animal separatur quidem in par-

tes eas, quæ sibi similes habent partes, in carnes & ossa, rursus in eas quæ similes sibi non habent partes, in manus & pedes. Eodem quoque modo & nauis & domus. Librum quoque in uersus, atq; hos in sermones, hos autem in syllabas, syllabas in literas soluimus. Ita fit ut syllabæ, & literæ, & nomina, & uersus, partes quædam totius libri esse uideantur, alio tamen modo acceptæ: non enim omnes partes totius, sed partes partium sunt. Oportet autem non omnia speculari quasi actu diuidantur, sed quasi animo & ratione: ut uinum aquæ mistum diuidimus in uinum aquæ mista, hæc actu: diuidimus etiam in uinum & aquam, ex quibus mistum est, hæc ratione. Hæc enim iam mista actu separari non possunt. Fit etiam totius diuisio in materiam atq; formam. aliter enim constat statua ex partibus suis, aliter ex materia & forma, idest ex ære & specie. Similiter autem etiam illa tota diuidenda sunt, quæ continua non sunt. Eodē quoque modo & ea quæ sunt uniuersalia, ut hominum, alii sunt in Europa, alii in Africa, alii in Asia. Eius quoque totius, quod ex uirtutibus constat, hoc modo facienda est diuisio. Animæ alia pars est in uirgultis, alia in animalibus: Et rursus, eius quæ est in animalibus, alia rationalis, alia sensibilis est. Et rursus hæc aliis subdiuisionibus dissipantur. Sed non est anima horum genus, sed totum: partes enim hæ animæ sunt, sed non ut in quantitate, sed ut in aliqua potestate & uirtute. Ex his enim potentiis substantia animæ iungitur: unde fit, ut quiddam simile habeat huiusmodi diuisio, & generis, & totius diuisionis. Nam quòd, si quælibet pars eius fuerit, animæ prædicatio eam sequitur, ad generis diuisionem refertur, cuius ubicunque species fuerit, ipsum mox consequitur genus. quòd autem non omnis anima, omnibus partibus iungitur, sed aliis alia, hoc ad totius naturam referri necesse est.

De diuisione uocis in significationes Cap. VIII.

Restat igitur ut de uocis in significationes diuisione tractemus. Fit autem uocis diuisio tribus modis. Diuiditur enim in significationes plures, ut æquiuoca uel ambigua. Plures enim res unum nomen significat, ut canis. Plures rursus una oratio, ut cum dico, Græcos uicisse Troianos. Alio autem modo secundum modum, hæc enim plura non significat, sed multis modis. ut cum dicimus infinitum, unam rem quidem significat, cuius terminus inueniri non possit. Sed hoc dicimus, aut secundum mensuram, aut secundum multitudinem, aut secundum speciem: secundum mensuram, ut est infinitum esse mundum, magnitudine enim eum dicimus infinitum: secundum multitudinē, ut est infinitam esse corporum diuisionem, infinitam namq; diuisionum multitudinem significamus: Rursus secundum speciem, ut infinitas dicimus figuras. Infinitæ enim sunt species figurarum. Dicimus etiam infinitum aliquid secundum tempus, ut infinitum dicimus mundum, cuius terminus secundum tempus inueniri non possit. Eodem quoque modo infinitum dicimus deum, cuius sempiternæ uitæ terminus inueniri secundum tempus non possit. Sic igitur hæc uox non plura significat secundum se, sed multimode de singulis prædicatur, unum tamen ipsa significans. Alius uero modus secundum determinationem. quoties enim sine determinatione dicitur uox ulla, facit in intellectu dubitationē, ut est homo. hæc enim uox multa significat. Nulla enim definitione conclusa audientis intelligentia multis raptatur fluctibus, erroribusque, traducitur. Quod enim quisq; auditor intelligat, ubi id quod dicens loquitur, nulla determinatione concludit. Nisi enim quis ita definiat dicens, omnis homo ambulat, aut certe, quidam homo ambulat, & hunc nomine, si ita contingit, designet, intellectus audientis quod rationabiliter intelligat, non habet. Sunt etiam aliæ determinationes, ut siquis dicat, det mihi quod dare debet, nullus intelligit nisi intellectus & certa ratio determinationis addatur. uel siquis dicat, ad me ueni, quo ueniat, uel quando ueniat, nisi determinatione non cognoscitur. Est autem omne quidem ambiguum dubitabile, non omne tamen dubitabile est ambiguum. Hæc enim quæ dicta sunt, dubitabilia quidem sunt, non tamen ambigua. In ambiguis enim uterque auditor rationabiliter seipsum intellexisse arbitratur. ut cum quis dicit, audio Græcos uicisse Troianos, unus putat quòd Græci Troianos uicerint; alius quod Troiani Græcos, & hæc uterque dicentis ipsius sermonibus rationabiliter intelligit. Cum autem dico, da mihi, quod dare debes, nullus ex ipsis sermonibus rationabiliter auditor intelligit. Quod enim ergo non dixi, ille potius suspicabitur, quam aliqua ratione id quod a me prolatum non est, perspicaciter uideat. Tot igitur modis cum uocis diuisio fiat, aut per significantias, aut per modum significationis aut per determinationes: in his quæ secundum significantiam diuiduntur, non solum diuidendæ sunt significationes, sed etiam diuersas res esse, quæ significantur, definitione demonstrandum est. Aristoteles enim hoc in topicis diligenter præcepit, ut in his quæ dicuntur bona, alia sunt bona, ut ea quæ boni retinent qualitatem, alia quæ ipsa quidem nulla qualitate dicuntur, sed quòd bonam rem faciunt, idcirco bona dicuntur. Oportet autem maxime exercere hanc artem, ut ipse Aristoteles ait, contra sophisticas importunitates. Si enim nulla subiecta sit res quam significat uox, designatiua esse non dicitur. sin uero una res sit quam significat, uox dicitur simplex; quòd si plures multiplex, idest multa significans. Diuidenda igitur hæc recte sunt, ne in aliquo syllogismo capiamur. Sin uero amphibola oratio est, idest ambigua, euenit ut aliquoties utroq; modo possibilia sint quæ significantur, ut id quod superius dixi, potuit enim fieri ut Græci uincerent Troianos, & Troiani Græcos superarent. Sunt uero alia quæ impossibilia sunt, ut cum dico, hominem comedere panem, significat quidem quòd homo comedat panem, rursus quòd panis hominem, sed hoc impossibile est. ergo quoties ad contentionem ueniunt, diuidenda possibilia & impossibilia sunt: quoties ad ueritatē, sola possibilia dicenda, impossibilia relinquenda sunt. Quoniam uero plures sunt species plura significantium uocum, dicendum est, quod aliæ in particula, multiplicitatis significationem habent, aliæ in tota oratione. Et earum quæ in particula habent, pars ipsa æquiuoca dicitur, tota uero ipsa oratio, secundum æquiuocationem multiplex. Illa uero quæ in oratione tota significationis multiplicitatem retinet (ut supra dictum est) ambigua nuncupatur. Diuiduntur autem significationes æquiuocorum, & secundum æquiuocationem unius particulæ orationum, definitione, ut cum dico, homo uiuit, intelligitur & uerus, & pictus. Diuiditur autem hoc modo, animal rationale mortale uiuit: quod uerum est: animalis rationalis mortalis assimulatio uiuit, quod falsum est. Diuiditur etiam qualibet adiectione quæ determinet, uel generis, uel numeri, uel alicuius articuli, ut cum dico, Canna Romanorum sanguine sorduit, & calamum demonstrat, & fluuium: sed diuidimus sic, articulo quidem ut dicamus, hic Canna Romanorum sanguine sorduit: genere uero, ut Canna Romanorum plenus sanguine fuit: numero autem, ut Canna Romanorum sanguine creuit, non cannæ. In illo enim singularis tantum est, in isto pluralis etiam. Et de aliis quidem eodem modo: Sunt autem alia secundum accentum, alia secundum orthographiam. Secundum accentum quidem, ut pone, ponè. Secundum orthographiam, ut queror, & quæror, ab inquisitione, & querela. Et rursus hæc secundum orthographiam ipsam diuiduntur, & secundum actionem & passionem: quòd quæror ab inquisitione passiuum est, queror autem a querela, agentis est. Ambiguarum uero orationum facienda est diuisio: aut per adiectionem, ut audio Troianos uinci, græcos uicisse, aut per diminutionem, ut audio græcos uicisse: aut per diuisionē ut græci uicerunt, Troiani uicti sunt aut per aliquam transmutationem ut cum dicitur, audio Troianos uicisse græcos, ita dicamus: Audio quòd græci uicerint Troianos. Hæc enim ambiguitas quolibet eorum modo soluitur. Non tamen ita diuidenda est omnis uocum significatio tanquam generis. In genere enim omnes species enumerantur, in ambiguitate uero tantæ sufficiunt, quantæ ad eum sermonem possunt esse utiles, quem alterutra nectit oratio. Ac de uocis quidem diuisione sufficienter dictum est. Est autem & de generis, totiusque diuisione propositum, atque expeditum. Quare de omnibus secundū se partitionibus diligentissime pertractatum est.

De diui-

De diuisionibus per accidens. Cap. VIIII.

NVnc de his diuisionibus dicemus, quæ per accidens fiunt. Harum autem commune præceptum est, quic quid ipsorum diuiditur, in opposita disgregari, ue cum subiectum in accidentia diuidimus. nō dicimus corporum alia sunt alba, alia dulcia, quæ opposita non sunt, sed corporum alia sunt alba, alia nigra, alia neutra. Eodem quoque modo in aliis secundum accidens diuisionibus diuidendum est; atque illud maxime perspiciendum est, ne quid ultra dicatur, aut minus, sicut fit in generis diuisione. Non enim oportet relinqui aliquod accidens ex eadem oppositione, quod subiecto illi insit, quod non in diuisione dicatur: neq; uero addi aliquid quod subiecto inesse non possit. Posterior quidem peripateticæ secta prudentiæ differentias diuisionum diligentissima ratione perspexit; & per se diuisionem, ab ea quæ est secundum accidens, ipsasque inter se, disiunxit ac distribuit. Antiquiores autem indifferenter, & accidente pro genere, & accidentibus pro speciebus, aut differentijs utebantur. Vnde nobis peroportuna utilitas uisa est, & communiones harum diuisionum prodere, & eas proprius differentiis disgregare. Ac de diuisione quidem omni quantum introductionis breuitas patiebatur, diligenter expressimus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI

DE DEFINITIONE.

Definitionis necessitas, definitio, & usus. Cap. I.

DICENDI ac disputandi prima semper oratio est, etiā dialecticis auctoribus, & ipso M Tullio sæpius admonente, quæ dicitur definitio. Quippe cum in certamen contentionemque nihil possit (quod tamen in dictione consistat) aliquando deduci, nisi de quo futura pugna est, prius fuerit definitione ita defixum, ut possit inter utrunque, qui inituri sunt eam litem, esse manifestum quid sit illud, de quo in futura quæstione tractabitur: unde non solum commoditatis genere perspicienda est uirtus definiendi, quia per hanc orationem res semper euoluitur, & quòd illa sit, quæ illud de quo quæritur, explicat: uerum etiam quòd principalis semper adhibita, maximum lumen & manifestum parit rei, quæ in contrarium deducta, habet quæstionem. Etenim si uerba, aut nota omnibus extitissent, aut unam significantiam sui semper tenerent, & non ambiguo uel obscuro dicto audientes fallerent, & loquentes sub diuersa interpretatione deciperent: omnino definitio necessaria minime crederetur. At cum nomina rebus imposita, uocesque singulæ per æstimationem eius, qui ita res appellandas esse censuit, ita sint institutæ, & ita arte compositæ, ut nota quadam, in rerum significationem, non aperta declaratione, ducerent audientes: necessarium admodum arbitror, nosse quid sit definitio, quibusque speciebus, ac partibus compleatur; ut facillime & eam rem quam declarat possit ostendere, & tollat cognitis modis, in dicendo, sua uarietate fastidium. Ac prius eiusdem ipsius, ut ordinem per præcepta seruare uideamus, definitionis adhibenda est definitio. Definitio est (ut M. Tullius in topicis ait) oratio quæ id quod definit, explicat quid sit. Hoc ita patet, & ita intelligi necesse est, ut & in quo genere sit definitio, declarandum esse uideatur; & quid comprehendat, & quemadmodum perfecte eadem definitio definita est. Nomina uel uoces interdum res significant, interdum facta, interdum singula dicta, interdum orationes: & quanquam his omnibus factis, ac dictis, & orationibus genus uideatur esse quod dicimus res, tamen proprio nomine & certa significatione aliud esse uidetur quam factum, aliud quam dictum singulare atque unicum, aliud quam oratio. Ergo definitio non facti uox est, non rei alicuius, aut corporalis, aut incorporalis, sed est oratio. Etenim talis dictio, quæ exprimit quid sit id de quo quæritur sine dubio appellatur oratio. ut oratio est exordium, & narratio, & cetera quæ partes orationis esse dicimus, ita ergo & definitio oratio est. Sed quoniam hoc generale nomen est, quod uti dicimus, conuenit etiam expositioni, narrationi, inuocationi, precationi, ceterisque singulis quæ utique orationes esse dicuntur, ut id quod generaliter appositum est, possit ad id deduci de quo quæritur, adiecta est species. Quærebamus enim quid esset definitio, ad quam rem declarandam. M. Tullius adiecit, quæ id quod definit, explicat quid sit, talis oratio non nisi definitio est. Nam narratio oratio quidem est, quæ non explicat quod definit, sed quod gestum est. & item aliæ singulæ orationes in suis officijs actionibusque constitutæ, aliud sunt, quam illa oratio, quæ id quod definit, explicat quid sit: ita adiecta est species, ut cum genus supra sit oratio, species sit, quæ id quod definit, postremo tamen adiunctum sit, quo certius id & magis proprie declaret quod dictum est, explicat quid sit. Sunt enim aliæ orationes, quæ explicant magis quale quid sit, aut quantum sit. At uero hæc nihil horum, sed tantum quid sit explicat: diuersa est enim in ista partitione cognitio: quippe cum aliud sit, scire quale sit, & quid sit explicare: Hoc enim in percipienda rei substantia continetur, illud in qualitate noscenda. & hæc quidem Ciceronis sit adhibita definitio. Nos tamen apertius idipsum quid sit definitio, nostra explanatione faciamus. Omne quod demonstratur oratione, aut an sit, aut quid sit, aut quale sit ostenditur; sed cum adhibetur oratio ad declarationem rei alicuius an sit, non est definitio. Item cum quale sit aliquid oratione monstratur, pari modo definitio non erit. Cum uero quid sit ostenditur, quod medium est inter an sit, & quale sit. Ita scilicet medium, ut an sit, nulla iam sit dubitatio. Item quale sit, non eius qui requirit, sed qui definit, sit in scientia collocatum. Medium inquam hoc genus, quod ostēdit idipsum de quo quæritur, quid sit: definitio nuncupatur. Omnis definitio in quæstione rem habet incertam. Omnis res, si certa est, definitione non eget: si incerta est, neque res est, quæ rit definitione monstrari. Omnis enim res, si modo iam res est, quemadmodum diximus, certa est. Cum uero iam certa est, & qualitates suas habeat, quibus cum facile comprehēditur, facile quid sit agnoscitur. Nunquam enim quid sit intelligi potest, nisi quale sit fuerit comprehensum. Omnis definitio aut probandæ rei causa, aut si res in quæstione uersatur, augendæ, aut, si uel apud aduersarium, uel apud auditorem quælibet iam nota res est; confirmandę assumitur. Nihilominus tamen definitio, ut res eadem quæ nota est; & certa, & fixa teneatur, adhibetur.

Definitionis diuisio in dialecticam, & rhetoricam; & huius in captiosam & collatitiam. Cap. II.

OMnis definitio, aut rhetorica est oratio, aut dialectica. si est rhetorica, originem ex contentione suscipiens, per rei de qua quæritur partes, in suas se diuidet, nec in unius tractatu a suis rebus tota consistet ut cum uniuscuiusque rei plena & certa perfectio nota sit; cunctas per partes sibi eandem distribuant dicta certantiū. Sepulturæ uiolationem rem etiam certam plenamq; & perfectā retinemus, cum in eruto sepulchro est etiam animus & factum uiolantis, ut studio eruendi & profanandi manes hoc quispiā uideatur aggressus. Ergo uti diximus, uiolatio sepulturæ constat & animo & facto: plenaq; ipsa res est uiolati sepulchri ex his duobus. Aperuit sepulchrū quidam ut auferret ornamenta. idem sepulchri uiolati reus in iudiciū deuocatur. sine dubio definitiuam orationem & contentionem exprimentem quid sit uiolatio sepulturæ, necessario causa desiderat sed singulis partibus totius facti ac pleni, utuntur oratores, ut sepulturæ uiolationē ponat unus, quòd

apertum sit sepulchrum; contra alius, sepulturæ uiolatione dicat in animo contineri. ita ex istis definitiuæ orationis iste tractatus, ut cum totum quod agnoscitur in sepulturæ uiolatione, per partes suas fuerit distributum, easque partes oratores singuli reuerint, contendendi genere, definitione uti uideantur. Sed non recte dicitur huiusmodi definitio, cum non sit certa, non plena, non integra, nisi eum totum quicquid ipsius rei est, de qua quæritur, esprimens quid sit, oratio declararit: uerum hæc captiosa & falsa est, non certa rhetorum definitio. Est alia etiam, quæ rhetoribus accommodata cognoscitur, quæ longe a uirtute definiendi plenissime separatur, quæ per collationem non quid sit ostēdit, sed hoc esse a simili, cum aliud sit, oratione concludit. ut cum quæritur quid sit accipere, utique re propria, uera, certa, nihil aliud est nisi propria manu aliquid ab aliquo oblatum sumere. Per collationem M. Tullius definit pecunias accepisse Verrem, cum comites, socii, ministriq; pecunias acceperint. Comites illi inquit tui, manus erant tuæ. Item in alio exemplo, cum quæritur quid sit inimicus; dicimus inimicū esse eū, qui aliquid mali molitus sit: hac Cicero collatione utens dicit. Inimicus est qui facit contra omnium rem. uoluntatem, honorem dignitatem. Ex quibus colligimus huiusmodi definitiones contentioni oratorum maxime conuenire, longe tamen a uirtute definitionis esse discretas.

Rhetoricæ definitionis tractatio. *Cap. III.*

Sed hæ definitiones, quæ oratoribus aptæ sunt & poetis, sui explicatione in oratione certum ordinem continent. De qua re præcepta sunt in rhetoricis a M. Tullio constituta, ita ut omnis definitio, hoc est oratio quæ explicat, de quo quæritur quid sit, his membris partibusque teneatur. primum uti breuiter id de quo quæritur quid sit, oratio nostra contineat, & hæc appellatur definitio: deinde eius definitionis supponatur approbatio, qua illud ostendimus: ut idipsum quod breuiter in definitione posuimus, ita esse argumentorum rationibus approbemus: deinde tertio loco inducimus deductionem eiusdem definitionis in eam speciem de qua quæstio est, & de qua iudicium est constitutum. ut cum generaliter rem definierimus, & ita esse de quo quæritur dixerimus, & postea per approbationem constituerimus uerum esse quod definimus. tertio loco ostendamus hoc esse quod gestum est, uel id esse de quo quæritur, quæ orationis pars, appellatur deductio generis ad speciē. Quarto loco in oratione nostra ponemus destructionem definitionis aduersæ partis hoc est, uti quemadmodum aduersarii definierint, idipsum de quo supra definitionem constituimus, proponamus: eamque aduersariorum definitionem, uitiosam esse doceamus, quæ quemadmodum uitiosa sit, postea declarabimus. Habet enim partes suas certas, integras, de quibus nunc dicere supersedemus. Est definitio inimicitiarum apud M. Tullium breuis, ita collocata. An tu maiores inimicitias potas esse, quam contrarias hominum uolūtates, & dissimilia studia? Hæc uti diximus definitio rhetorica est, & breuiter oratio conclusa quid sint inimicitiæ. Post quam definitionem adhibetur approbatio Fidem ac religionem sanctissimam in uita qui putat, potest ne ei non inimicus esse qui fana spoliauerit omnia? deinceps reliqua quæ sequuntur. In quo quidem illud animaduertere licet, posse coniungi & approbationem definitionis, & deductionem definitionis in speciem. Nanque hic M. Tullius inimicitias esse contraria studia & dissimiles uoluntates approbat ita, ut speciem ipsam, de qua quærebatur, factā uerbis includat. potuit enim approbatio fieri, illas esse inimicitias quæ contrarias continent uoluntates, & in rationibus supponendis talis dictio componi, cum fidem alius seruet, infidelis sit, alius, nulla dubitatio est, quin tali animo prout inter se affecti, inimici esse credantur. Item religioso uiro religiosus inimicus est. Alia ergo, si ex diuersis studiis & uoluntatibus supposita dicerentur, sola esset approbatio, non etiam deductio generis in speciem: at cum nunc ita nectitur dictio, fidē sanctissimam in uita qui putat, religionem colendam esse existimat, is sine dubio inimicus est ei qui fana spoliauit, omnia templa uiolauit, delubra polluit. Hic etiam Verris idem factum, de quo quæritur, ita specialiter continetur & includitur, ut simul cum approbatione & deductione generis in speciem, clausum teneatur. post adiungitur, ut diximus, destructio definitionis aduersæ partis. sed per concessionem dissimilium. an si contra rem meam fecisset iniuriam aliquis iure ei me inimicum esse profiterer? Ponamus igitur aduersæ partis definitionem talem. Inimicitiæ sunt, cum contra rem meam, aut fecit aliquis, aut dixit iniuriam. Hanc definitionem sic destruit M. Tullius, ut concessio eo, quod ita est definitum, nihilominus & alio modo sint inimicitiæ, cum aliquis faciat contra omnium rem, honorem, & dignitatem. Talis igitur semper circa rhetoricam definitionem, per mēbra quatuor texetur oratio, ut sit definitio, approbatio definitionis, deductio definitionis ad speciem, deinde postremis destructio definitionis partis aduersæ. sed hæc apta rhetoricis, non etiam philosophis esse uidetur.

De dialectica definitione quæ sola substantialis nominatur ex genere & differentiis composita. *Cap. IIII.*

Illa autem quæ philosophorum propria est, etiam oratoribus conuenit; eamq; sibi, & ad materiam suam & ad propriæ ornamentum dictionis, adiungit orator Omnia enim recte orator exprimit quæ sunt in dicendo philosophorum. Nam & uero utitur argumento, quod est philosophorum proprium; utitur etiam necessario. At contra philosophus in disputationibus propriis, rhetorum cuncta condemnat; neque enim adiungit aliquando signum, neq; quod credibile dicitur, & omne probabile penitus a uirtute sui sermonis excludit. Ergo definitio, quæ est philosophorum propria in rebus exprimendis; quæ explicat quid sit, nō quale sit; quemadmodum membris suis constare debeat, exponemus. Definitiones esse principia disputandi, & supra diximus, & M. Tullius probat cum in dialogis omnibus, tum etiam in eo libro, qui Topica inscribitur: in quo docet primum argumentorum locum esse definitionem, hoc est a toto, cui loco qui appellatur a toto, necessario adhibenda est definitio. ita ut argumenti locus a toto, sit definitio. Porro, ut supra diximus, explicandi argumenti quod a toto est, dicitur definitio. Ergo præceptis & dialecticorum, & philosophorum omnium, illud tenere debemus, non esse definitionem, nisi solam, quæ in ea re quam definire uolumus, prius quam eius rei esse intelligimus, declaret atq; ostendat substantiam hoc ut apertius fiat, docebimus nullam esse definitionem certam, integram approbandam, nisi eam, quam dicunt philosophi substantialem, Græce [Greek] appellatur. Quid autem substantiale sit, alibi explicandum. Ad cognitionem interim illud accedat. Quoties de aliquo quæritur quid sit, tunc posse esse certam ac substantialem definitionē quoties eius rei de qua quæritur (uti diximus) genus ponimus, & inde cetera per differentias in oratione subiungimus. Non alienum autem uidetur exemplum ponere, & sic ad reliqua quæ sunt obscura transire. Quæritur homo quid sit. huic utique genus est animal. Cum igitur in definitione, qua explicabo quid sit homo, animal dixero, ac deinde reliqua connectam, erit substantialis definitio. Substantiam.n. hominis declaraui, cum dixi animal. Item cum quæro quid sit album aut nigrum, si dixero album est color; quia color genus est ad hoc, de quo quæro, album uel nigrum iam substantialis erit definitio, quæ incipit a genere, & sic cetera connectit. Hæc substantialis esse dicetur, Hęc propria, Hęc integra, Hæc a philosophis probata, ita ut alio modo facta, definitio nunquam esse dicatur. uerum a quibusdam hoc nomen etiam ad alia, quæ alio modo definiuntur, sæpe transfertur. Ergo hæc substantialis definitio a M. Tullio sic explicatur. Oportere nos posito genere, eius rei de qua quæritur, subiungere species: ut alia quæ uicina esse possint, discretis communionibus separemus: & tandiu interponamus differentias, quandiu ad proprium eius de quo quæritur, signata eius expressione ueniamus. Ipse in topicis exempla subiecit. Nos uero ne fiat in exemplis lectori ex iure confusio, hoc proponamus exemplum. homo est animal rationale mortale terrenum bipes risus capax. Animal cum dictum est, substantia hominis declarata est. Est enim, ut supra diximus, ad hominem genus animal. Omne autem genus speciei suę substantialis est declaratio. sed hic

animal

animal quia late patebat, adiecta species est, terrenum, iam exclusum est quod aut aereum est, aut humidum. Bipes uero, propter alia animalia positum est, quæ plurimis pedibus innituntur. Item rationale, propter illa quæ ratione egent. Mortale autem, propter id quod Deus est. Quibus, omnibus animalibus quæ conuenire poterant ad superiora in oratione posita, discretis atque seclusis, adiectum est proprium in parte postrema. Est enim solum hominis quòd ridet. Sic perfecta omni ex parte definitio est ad hominem declarandum, cum posito genere, exclusis omnibus per differentias quæ poterant conuenire, ad proprietatem eius de quo quærebatur, peruenit oratio. Atque hoc præceptum Tullianum est. Eousque eum qui definiat species in oratione interponere, & adiicere differentias oportere, quousque ad proprietatem, quæ iam communis esse non possit: sermo perueniat. Verum Aristoteles definitionem perfectam & plenam ait consistere ex genere & differentia. ex genere etiam & differentiis. Hoc idem nos supra docuimus, cum interposita species differentia sua, alia quæ possent esse consimilia, separaret. Quidam tamen cautiores pleniorésque in docendo, definitionis ipsius quasi quædam mẽbra constituunt; dicuntque eam perfectam definitionem, istam quam appello substantialem, ex quinque partibus, id est genere, specie, differentia, accidenti, proprio, debere consistere. Sed accidens in definitione, minimum proprium, plurimum ualet. Et recte quidem ac uere ista commemorant, nec aliena aut a principe harum artium Aristotele, aut a M. Tullio, qui de istis præcepta tradiderunt, iudicanda sunt. Constat enim his quinque partibus ueluti membris suis integra definitio. uerum & Aristoteles in libris quos Topica appellauit, docuit quid genus sit, quid species, quid differentia, quid proprium, & quid accidens. Et plurimi præterea philosophi libris suis complexi harum rerum & potentiam declararunt. Nos, quia iam uno libro de his quinque rebus plenissime disputauimus, ne res rei interposita obscuritatem patiat, aut dicta repetamus, lectorem ad librum qui iam scriptus est, si adest ei indigentia, ire uolumus: nunc sibi non esse impedimento quod hic prætermissum est animaduertat. Id enim etiam illis omnibus cognitis ex preceptorum necessitate retinebit. In oratione ista substantiali tandiu interponere debemus species & differentias, quandiu seclusis omnibus, quæ hoc idem esse possunt, eo perueniatur, ut proprietas iam certa teneatur. M. Tullius in Topicis ius ciuile uoluit definire ? & ut oportuit, cœpit a genere. dixit enim in principio, ius ciuile est æquitas: hoc iuris genus est. Sed quoniam eadem æquitas, nunc constituta est, nunc naturalis; ius autem ciuile æquitas est ab hominibus instituta: ideo adiecit, ius ciuile est æquitas constituta. Posito genere, adiecta specie, speciem aliam separauit, scilicet naturalem. Sed quoniam etiam ius gentium æquitas constituta est, & non est tamen ciuile, adiectum id quod separare potuisset ius gentium: his inquit M. Tullius, qui eiusdem ciuitatis sunt. Qua specie interposita, ius ciuile descripsit. Est etiamnum quod cum altero possit esse commune hoc ipsum, quod supra dictum est, uniuersum. Etenim religionum iuri & sacrorum omnium conuenit. Nanque ius religionum æquitas est, & constituta æquitas, & his omnibus qui eiusdem sunt ciuitatis. Sed illud ius non appellamus esse ciuile, quod est pontificum. hoc igitur, ut posset excludere, & ius ciuile usque ad proprium definite, adiecit, ad res suas obtinendas. Demus aliud exemplum in orationibus positum, quo facilius res & manifestius explicetur. Definit. M. Tullius quid sit gloria, his ut opinor uerbis. Gloria, inquit, est illustris & peruagata recte factorum, & præmagnorum, uel in suos ciues, uel in rempub. uel in omne genus hominum, fama meritorum. Gloria igitur substantialiter definita est, cum dictum est fama. Est enim gloriæ genus fama. quæ quia nunc rerum malarum est, nunc bonarum: idcirco genus est, cui species addita est, illustris, quod laus est, fama enim quæ bonarum rerum est, laus est, & illustris: hac igitur re exclusa est fama deterior. Et quoniam hæc fama laudatrix, potest nunc pro merito, nunc ultra meritum esse: (frequenter enim aliter quam res gesta est, opinio de aliquo emanauit) idcirco inquit, fama meritorum: ea sunt enim merita, quæ cum præstamus, mereri nos gloriam faciunt. Ergo Cicero, qui uolebat tunc gloriam Cæsari dare cum reipublicæ præfuisset, idcirco ista facta uel merita generaliter posita diuisit in species, & adiunxit. cum in suos ciues, tum in rempublicam, uel in omne genus hominum, quæ scilicet factorum recte species, subiectæ, usque ad proprietatem gloriæ conuenirent. Habet enim nunc certam & ueram proprietatem in partibus gloria. Nam omne quod præstamus, aut quasi debitum damus, aut quasi non debitum. cum recte facimus, si sola facta sunt quæ quasi debita sunt, dicitur illustris fama factorum: cum autem ultra quod debitum est, facimus, præstandi beneuolentia, & benignitate tribuend, hæc merita nuncupantur. Conclusit igitur utrunque genus præstandi cum dixit, illustris & peruagata fama recte factorum, & præmagnorum, cum in rempub. tum in omnes ciues fama meritorum. Ex his omnibus arbitror apertam esse eam definitionem, quæ substantialis esse debet, sic esse dicendam, ut posito eius rei de qua quæritur genere, & adiunctis speciebus cum differentiis, usque ad eius proprium, diclusa omnino communione, ueniamus.

De ea definitione, quæ partes integrales uel subiectiuas enumerat. Cap. V.

AC si uelimus iudicium ueri philosophis auctoribus sequi, nulla dicetur alia definitio. Etenim reliquæ intellectum potius rei tribuunt, non plenissime quid sit ea res adhibita oratione declarant. ueruntamen quoniam translato nomine, etiam ceteræ orationes hoc idem imaginaria dictione retinentes, pari nomine nũcupantur, ut definitiones dicantur: ponendas arbitror reliquas species, quo facilius & quid ceteri dicant, nosse possimus, & definitionis cognito multiplici modo facile, uti supra dictum est, definiendi ueritas referetur. M. Tullius in Topicis de tribus locis primus tractatus, a toto, a partibus. a nota: cum a toto argumentum est, ut supra docuimus, definitionem esse adhibendam dicit, illic enim ponitur genus, quo quid res ipsa sit de qua quæritur, explicetur At a partibus cum argumentum est, etiam ipsa quidem dicitur definitio, uerum translato nomine, cum enumeratis omnibus totius partibus, sic quod totum est, recognoscitur: Hac pene re nihil interest, utrum in definitione, quæ est a toto, cunctas partes totius ex definitione noscamus: an collectis omnibus partibus, quod totum est, ex partium enumeratione espiamus. Cicero talem definitionem, partium enumerationem appellat: sed eam definitioni tribuens, quoniam & enumeratio partium idipsum de quo quæritur quid sit, ostendit. & hoc idem agit supra posita definitio, cum oratio quæ quid sit ostendit, dicitur definitio. ut de nulli dubium est, quin etiam ista definitio esse dicatur. posuit igitur M. Tullius explicans quid sit liber, sed factus uel in contrario, quid sit non liber, quoniam libertas censu datur, datur uindicta, datur testamento, & hæ partes dandæ libertatis sunt. si inquit neque censu, neque uindicta, neque testamento liber est, non est igitur liber. sic positis partibus quibus liber efficitur, sequitur negatio libertatis, si nulla harum partium in danda libertate præcessit. Nec nos moueat, quòd quid non sit liber in definitione est constitutum, non quid sit. Par enim ratio est, & eadem definiendi uis, & cum quid non sit ostenditur, & cum quid sit adhibita definitione nudatur. Quanquam M. Tullius aliter in eodem libro Topicorum ait esse duo genera definitionum. Primum enim, cum id quod est definitur. Secundum, cum id, quod sui substantiam non habet, definitur, hoc est quod non est. & hoc partitionis genus in his quæ supra dixi, clausit & extenuauit. Sed alia esse uoluit, quæ esse dicebat, alia quæ non esse. Esse enim dicit ea, quorum subiacet corpus, ut cum definimus quid sit aqua, quid ignis. Non autem esse illa intelligi uoluit, quibus nulla corporalis uidetur esse substantia, ut sunt pietas, uirtus, libertas. Sed nos omnia ista, uel quæ sunt cum corpore, uel quæ sunt sine corpore, si in eo accipiuntur, ut aut per se esse, aut in aliquo esse uideantur, in uno genere numeranda ducimus: ut ista omnia esse intelligantur, quibus omnibus sua potest esse substantia, siue illæ corporales, siue ut certissimum est,

& recto nomine appellari possunt, qualitates. Verum præter hæc definitio est, cum aliquid, quid non sit, ostenditur. Definitione enim opus est, ut possimus docere quid non sit. Ergo si partitione enumeratis partibus quid libertas sit dicimus: quid non sit libertas, eadem partitione monstrabimus. Fiet igitur etiam a partibus definitio, ut si dicam, si nec masculus est, nec fœmina, homo non est. Item si nec seruus est, nec liber: homo non est. Sane hic admonendum puto, partes sæpe ab ipso de quo quæritur toto, accipi ad eius definitionem, sæpe non ab eodem ipso, sed ab eo quod ei accidit, ut accidentis enumeratio partium, possit definire quod totum est. Nanq; cum totum sit homo de quo quæritur, quid sit, non eius partes sunt seruus, ac liber, sed accidentia homini. Quorum enumeratio cum fuerit constituta, homo quid sit, ostenditur. Sane etiam illud admonendum hic arbitror, cum a partibus sit definitio, posse contingere, ut modo totum ab omnibus partibus colligatur, ut supra ostendimus: modo ita partes enumerentur in definitione, ut in singulis totum sit, sicut illud in controuersiis est auxilium ferre, est decernere, mittendo: proficisci, uenire, etiam si non pugnaueris: hostes ne dimicent, terrere. Sic M. Tullius multis in locis, & ipse pro Cornelio, ubi queritur, quid sit maiestatem minuere, tractat: quòd malam legem tulit, quòd legendo codicem, intercessionem sustulit, quòd seditionem fecit: In quibus omnibus definitur læsa maiestas. Sed ita singula sunt, ut in ipsis singulis totum, id est læsa maiestas possit ostẽdi. Hoc etiam pro M. Cœlio tenet, ubi per enumerationem malorũ per quos fit dolus malus, definitio ita fit, ut singulis speciebus dolus malus possit agnosci. Hoc cum aperte positum intelligamus, tum illud quoque manifestum est, notionem quandam in ista definitione, non rem plenissimam contineri, & longe illam præstare definitioné quam supra posuimus, cum genere collocato ad declarationem rei, quæ definitur, substantiam eius indicans affertur oratio. Sane adiiciendum arbitror, non esse quandam necessitatem in ista partium enumeratione, ubi est quodammodo definitio, si infinitæ partes fuerint, uel plurimæ species, quarum partitione facienda enumeratio est. non inquam arbitror in ista enumeratione uniuersa quæ infinita sunt, nos debere concludere. Sufficit enim uel plurimorum effici enumerationem, cum in infinitis non sit aliquid prætermittere uitiosum. Hoc Cicero in Topicis collocauit, posse nos ius ciuile enumeratione definire. Quod in legibus, more, æquitate, consistit. non autem totum ius enumeratum est. Quippe cum sit, & in Senatusconsultis, & plebiscitis, sit in edictis, & principum iussis, sit fortasse adhuc & in aliis. Sed cum enumeratis ex infinitis, aliquibus partibus notio data fuerit iuris, quid ius ciuile sit in similibus existimabimus. Ergo diuisione uel partitione efficitur ista de qua loquimur definitio: sic enim ipsa diuisione eademque partitione, enumeratis uel omnibus, si paucæ sunt, uel multis, si infinitæ, aut speciebus aut partibus, ad cognitionem rei de qua quæritur, notionemque deducimur. Sciamus autem diuisionem a genere esse, cum species enumerantur, partitionem, cum partes. Quapropter animal definiamus. huic cum sint species numero infinitæ, ut Homo, Bos, Equos, Leo, Piscis: item cetera, paucis enumeratis speciebus, possumus quid sit animal, declarare. At si illas species tetigero, quæ differentiæ magis sunt: quæ ipsæ tres esse possunt, humidum, terrenum, cæleste. enumeratione harum rerum omnium, animal definitum sit: hoc idem & in partium, enumeratione seruabis, ut si dicamus, mundus est, mare, terra, cælum, enumeratione partium, sed non tamen omnium, quid mundus sit, explicatum est. At si hoc idem per partes alias infinitas noluerimus adhibita enumeratione quid mundus sit definire, quoniam ut M. Tullius ait, enumeratio partium sæpe est infinitior: præceptum nobis illud est, ne aliquod uitium in enumeratione credamus, cum aliquid prætermus, ea duntaxat in re, ubi partes sunt infinitę. Ergo poterimus dicere, Mundus est Sol, Luna, Astra, Aer, & cuncta quæ in eo sunt. id est terra & cetera: quæ etsi non enumeratis partibus omnibus enunciata proferimus, ex dictis, partium similitudine comprehensa: quid sit mundus ostendimus. Hoc igitur modo, definitio etiam partium enumeratione tractabitur. Partes pro speciebus poni rationalis licentia est, ut totum pro genere: nunquam tamen genus pro toto, aut pro parte species nominatur. Omne cuiusq; genus suas ad species est quasi totum, unde totum pro genere iure dicimus. Eodemque modo, partes pro specie nominabimus. Nam si ad id, genus & uocabulũ quod dicitur totum, iure sociatur, par ratio est pro speciebus partes quasi sub totius appellatione enumerare. Illud tamen probe admonitum uolo: cum duo genera rerum sint, corporalia & incorporalia, in utroque & genus & totum accipi ac pari modo partes & species nominari, sed separata rationis propriæ sectione, ut cum genus qualitatis modo fuerit nominatum, ei species suppositas intelligere debeamus. cum uero totum, non quo qualitas eius animaduertatur, quæ significatur semper in genere, sed quasi quoddam substantiale corpus, ut id sectum in partes suas atque distributum, quasi cuiusdam quantitatis receperit sectionem. Siue illud corpus sit, siue ut diximus incorporale, animaduersione utriusque cognationis, quæ aut in qualitate, aut in quantitate est. Si qualitate rem appellatam uelimus genus esse dicamus, & huic species esse suppositas. si quantitatem quandam in eo quod totum est comprehendimus merito ac iure partes in sectione esse dicimus. Concesso illo ad usum & licenter accepto, ut species partium nomine nuncupemus: Genusque ipsum, quod circa qualitatem diximus, totius appellatione sine uitio proferamus: nunquam tamen quod qualitatis est, ubi totum dicendum est, genus proferamus, nec sub toto aliquando species, sed semper partes nominabimus.

De definitione quæ a rei uocabulo sumitur. Cap. VI.

TErtia definitio est quæ a nota ducitur, cum uis uerbi uel nominis, quæ in compositione sita est, rem suam, facta quadam separatione, designat. Fides est, inquit M. Tullius, cum fit quod dicitur. hic itaque perspici licet ueluti simplex nomen sit fictum. atque compositum: ut in res suas, obscura licet compositione, resonet: pene enim ex iisdem syllabis, rem suam dicentibus, uerbum compositum ad id quod significat, ex discretione cognoscimus. Sed sæpe uerbum simplex & purum, nulla compositione connexum, in definitionem a nota ducetur, ubi est uis eius, quam Græci appellant ἐτυμολογίαν, at Cicero ueriloquium, si non potest ex discretione, quæ nulla est, compositionis ostendi, sed adhibita declaratione, ac denominatione, quodammodo quid sit id de quo quæritur, explicari: ut a bonitate bonus, & a malitia malus, & a sapientia sapiens. Etenim cum in alio nomine res cognita est, facile, hoc quod ab eo est deriuatum; & quodammodo denominatum ad cognitionem deducit, ut quid sit ostendat. ut in Pisonem Cicero, consulẽ a consulendo ait dictum, maximeque inquit, quòd uis eius nominis ipsa præscribit reipublicæ consulendo. Et hoc definitionis genus esse dicendum est. Ac quãquam M. Tullius in topicis argumenti locum fecerit, quem nominauit coniugatum, qui est finitimus loco qui a nota est: nos tamen nõ aliter, neque contra, sed cum pari præceptione definitionẽ iure dicemus, seruantes præceptum, uti cum compositum nomen diuisione in res suas quas sonat accepta, id quod significat intelligamus, fit definitio a nota. cum autem simplex uerbum unde fit denominatum accipere cœpimus, argumentum a coniugato licet accipiamus, ut M. Tullius posuit, definitionem tamen esse dicamus: quia quid sit ostendit quod proprium est definitionis. Hæ sunt tres nunc a me positæ principales definitiones, substantialis, quæ a toto est, a partium enumeratione: & nota: ita ut illa quæ prior est, sola uere definitio nuncupetur. Istæ autem duæ, nominis honore, & honestate. quia id de quo queritur, quid sit, ostendit non ueræ, sed tamen definitiones esse dicentur. Nunc ad illam quę a toto est definitionem reuertamur, quia ipsa in se recipere formas potest plurimas.

Definitionis in quindecim species partitio & earum cuiusque explicatio. Cap. VII.

SEd ea his primum eas quas colligere potuimus, partiemur: (Sunt enim & aliæ fortasse) deinde rationes, ac differentias, & exempla dicemus. Est igitur prima quæ

Græce

Græce οὐσιώδης Latine substantialis appellari potest. Secunda est ἐννοηματική quæ solam notionem subijcit. Tertia ποιότης, quæ a qualitate nomen accepit, Quarta ὑπογραφική, quæ a M. Tullio descriptio nominatur. Quinta κατ' ἀντίλεξιν, Latine ad uerbum possumus dicere. Sexta κατὰ διαφοράν, Latini de eodem & de altero nominant, quæ differentia dici potest. Septima est κατὰ μεταφοράν, id est per translationem. Octaua est κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, id est per priuantiam contrarij eius. Noua κατὰ ὑποτύπωσιν, id est per quandam imaginationem. Decima est ὡς τύπος Latine ueluti. Vndecima est κατ' ἔνδειαν πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους id est per indigentiam pleni ex eodem genere. Duodecima est κατ' ἔπαινον, idest per laudem. Tertiadecima est κατ' ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quæ proportio dicitur Quartadecima est κατὰ τὸ πρός τι hoc est per id quod ad aliquid est. Quintadecima est κατ' αἰτίαν causam tribuens. De prima definitione plenus in superioribus sermo confectus est, cum substantialis, quæ sit definitio, quibusq; partibus completur ostendimus. Secunda dicitur, ἐννοηματική quam notionem non proprio nomine, sed communi possumus dicere. In omnibus enim reliquis definitionibus notio rei profertur, non substantialis explicatio declaratur. Verum hæc quæ secunda est, hoc modo semper efficitur, cum proposito eo quod definiendũ est, neque dicto eius genere, uerbis in rei sensum ducentibus audientem, quid illud sit de quo quæritur, explicatur. Estque huic pene familiare, res propositas per superiecta nomina definire, ut si dicam homo est quod rationali conceptione, & exercitio, præest animalibus cunctis hic non quidem ipsum quid sit dixi, sed dicendo quid agat, quasi quodã signo in notitiam deuocaui. Alia sunt apud M. Tullium in rhetoricis multa, ut honestum causæ genus est, cui statim sine oratione nostra fauet auditoris animus. Item admirabile, a quo alienatus est animus eorum qui audituri sunt. Sic reliquas in secundo libro adhibet definitiones in uirtutibus declarandis. primum cum dicit quid sit ipsa Virtus, ponitque eius definitionem, habitus naturæ modo, atque rationi consentaneus. hic quoniam genus posuit ut habitum diceret, substantialis definitio est. At cum dicit, Memoria est per quam animus repetit illa quæ fuerunt. Et item Intelligẽtia est per quam illa respicit quæ sunt: ac pari modo, Prouidentia, est, per quam futurum aliquid uidetur antequam factum sit. satis clarum est non substantialem istã definitioné, sed quemadmodum diximus, eam quæ ἐννοηματική Græce dicitur, cum rei notio non substantiali ratione percepta, sed actu res cognita proferatur. Tertia definitionis species est. quæ ποιότης dicitur. hæc dicendo quid sit, quale sit, ostendit: & ut supra, nostrum proponemus exemplum, ut facile appareat de eodem uno plures definitiones confici posse, hominem primum substantialiter definiuimus: deinde secundæ definitionis modo, notionem eius expressimus: Nunc per Tertiam definitionem, quid homo sit explicabimus. Homo est, ubi pietas, ubi iustitia, ubi æquitas, ubi continentia, ubi rursus malitia, uersutia, ceteraque uitia uersantur qui ingenio ualet, artibus pollet, & cognitionem rerũ, aut quod agere debeat, diligit: aut animaduersione quod inutile sit, contemnit, repudiat, reijcit. His qualitatibus expressus est homo: non enim ullum aliud animal his motibus mentis, qualitatem designantibus, exigit uitam, sed solum hoc animal, quod est homo, qualitatibus in mente positis & constitutis, quasi quidam uel naturalis artifex, uel uitæ gubernator impletur. Hæ quidem Tertia & Secunda illa, possint uideri quibusdam esse communes. nam sæpe sufficit in qualibet harum ad definitionem eius rei de qua quæritur, solum eius proprium nominari: ut si dicam homo est quod ridet: hoc enim proprium hominis, neque ullius animalis est, quo dicto tacitisque aliis omnibus, quibus homo possit ostendi, solo tamen sui proprio declaratus est. Et hoc Cicero: de proprietate dixit genus definitionis quod notioni applicari potest, ut quibusdam uidetur, potest etiam huic definitioni quæ qualitatis sortita est nomen. Vnde quidam has duas inter se nullo fine discretas, unam esse potius censent, cum satis appareat, illam nullis positis qualitatibus, notionem ut supra docuimus, posse compleri hanc positis qualitatibus, quæ res sit, tacito etiam eius proprio, posse ostendere. Quartam nos definitionem ὑπογραφικὴν diximus non numerum quasi proprium collocantes, sed instituto ordine ad faciliorem cognitionem, uocabulum exhibitæ nunc rationi sociantes, non enim quarta, quæ est ὑπογραφική, quæ a nobis descriptio dicta est, quarta dicenda est. Sed quia ordo propositionis exegerat, ideo nomen numeri collocauimus hoc loco. Nanque qui quartus est: Cicero de eodem & altero definitionem posuit, & sic ὑπογραφικὴν quintam constituit, sed nos omissa numerositate, quid ὑπογραφική sit, quæ a M. Tullio descriptio nominatur, proposita ratione docebimus, & per exemplum: quæ oratio non quid sit, dicit, sed potius adhibita circuitione dictorum, factorumq;, quid quæque res sit, descriptione declarat. Descriptiua ista dicitur esse definitio, ut cum quæritur, quid auarus sit, quid crudelis? quid luxuriosus? & uniuersa auari, luxuriosi, crudelis natura describitur.. Quæ definitionis species dicitur ex hortationis genere descriptio, ut luxuriosus est, uictus non necessarii, sed sumptuosi & onerosi appetens, in delitias affluens, in libidinem pronus. Hæc, & alia definiunt luxuriosum, & descriptione definiunt. Hæc definitio apta semper est oratori. huic enim laus dicendi per circuitum tribuitur propter honestatem, non ille apertior, & determinatus sermo, qui ueluti familiaris est definitioni quam supra substantialem esse præcepimus. Idcirco multis in locis M. Tullius cum definiendum aliquid dicit, non substantialiter præcepit esse definiendum, sed potius describendum, & hoc nomine utitur, ut cum quæritur inquit, quid sit fur. & quid sit sacrilegus, sua descriptione monstrandum est. Quinta species definitionis est, quam κατ' ἀντίλεξιν diximus, Latine ad uerbum possumus dicere. hæc uocem illam, de cuius re quęritur, alio sermone designat uno ac singulari, & quodammodo quid illud sit uno uerbo positum, uno uerbo alio declarat, ut conticescere, tacere est: item latus haurit apertum, idest percutit: item cum terminum dicimus finẽ, aut populatas interpretamur esse uastatas: & omnino cũ unius uerbi rem uerbo manifestiore alio declaramus. hæc erit quinta, de qua loquimur, definitio M. Tullius hac usus est in topicis, cum locum argumenti definiens dixit esse sedem, ita locum nomine uno, cuius rem quærebat, alia appellatione ad uerbum posita per definitionem quid esset, ostendit. sedem dicendo. hanc græci κατ' ἀντίλεξιν appellant, ut [illegible]. Sexta species definitionis est κατὰ διαφοράν hanc nos per differentiam dicimus. Scriptores uero artiũ de eodem & altero nominant. ut cum quæritur, quid inter regem sit, & tyrannum, adiecta differentia, quid uterque sit, definitur: & omnis quidem definitio sicuti, docuimus supra, non nisi appositia differentiia, comprehensiuque suo proprio, quid sit de quo quæritur, exprimit non tamen hoc idẽ uidebitur esse modus iste de quo nunc loquimur. siquidem sola differentia cum posita fuerit inter duos, de quibus quæritur quid sit, utrunque cognoscitur: etenim in superioribus sola quæq; definiuntur, hic duo, quasi cognata, sed quadam inter se communione coniuta, adiecta differentia secernuntur, per quam quid sit utrunque cognoscitur. ut Rex est modestus & temperatus: Tyrannus uero crudelis. Ex hoc illud est Terentij, Pudore ac liberalitate liberos retinere satius esse puto, quam metu. hoc pater ac dominus interest, Item M Tullius pro Sexto Roscio. Atque inter hanc uitam perpolitam humanitate & illam immanem, nihil interest, quam ius atque uis. Septima est κατὰ μεταφοράν, idest per translationem, ut Cicero in Topicis, littus est quo fluctus eludit. Item adolescentia est flos ætatis, senectus occasus ætatis. Hæc uarie tractari potest, modo enim ut moneat, modo ut designet: modo ut uituperet, aut laudet. ut moneat, Nobilitas est uirtus maiorum apud posteros sarcina. ut designet, Caput est arx corporis. ut uituperet Diuitiæ sunt breuis uitæ longum uiaticum. ut laudet Adolescentia est flos ætatis. His itaque & alijs modis proferri potest illa definitio, in quo genere tamen illud cauendum est, ne aut longe sit petita translatio, aut turpis: longe petita translatio est, ut, turba reipublicæ, chaos est legum. Quod Tullius pro Sexto Roscio temperauit, quasi sempiterna nox esset inquit, in quo etiam si sit quasi, ut per similitudinem sit, definitio accipi potest, temperamentum accipiẽs ex particula similitudinis. Turpis translatio fit duobus modis, cũ honesta turpibus definimus, aut turpia honestis, ut siquis patrationem definiens, lacrymas dicat Veneris fatigatæ, quem sudorem melius nominaret: aut contra ali-

quis dicat, lacrymæ sunt doloris patratio, huic uitio nec superior particula temperamentum tribuit, ergo magnopere istud uitare debemus. Octaua species definitionis est κατ' ἀφαίρεσιν τοῦ ἐναντίου, idest per priuantiam contrarii eius quod definitur. ut bonum est, quod malum non est. hoc genere definitionis uti debemus cum contrarium notum est. Nam hæc duo cum ita intelligentur, ut alterum sine altero esse non possit, alterius cognitio quomodo fiet, nisi fuerit utrunq; comprehensum? Cum igitur alterû quæritur quid sit, utique hac definitione comprehendi non potest, cum utrunque nescitur, quod se ita naturaliter ligat, ut necessariam cognitionem sibi unius comprehensione connectat. Periclitatur ergo talis definitio. unde an contrariû eius notû sit, scire debemus, ut hoc sublato, fiat eius cognitio quod definitur. Quare melius sæpe fit, si quærentes aliquid quod definiendum sit, contrarium eius definiamus, quo sublato, illud quod quæritur declarabimus. ut si bonû est quod prodest cum honestate, id quod tale non est, malum est. Cicero in rhetoricis, Necessaria demonstrantur ea, quæ aliter ac debentur, nec fieri, nec probari possunt. Ponamus enim necessarium & non necessarium contraria, ut omnia contraria hic nos ponere intelligas, quorum sublatione, id quod quæritur, definiatur, Ergo quod non est necessarium ita definiri potest, quòd aliter ac dicitur & fieri & probari potest. hoc cum tollo necessarij definitionem constituo. Ergo recte fieri potest huiusmodi definitio, sed hoc modo quemadmodum docui. Et hoc est quod M. Tullius in partitionibus præcepit, sæpe ex contrariis esse definiendum. Sub hanc definitionem caduncetiam notiones, cum accidentia tolluntur, & alia omnia quæ diuersa sunt, & cum contrarium accidentis uel consequentis accidentis tollitur. ut siquis essa substantiam dicat, quod neque qualitas, neque quantitas, neque reliqua accidentia sit. cum alia quæ diuersa sunt, tolluntur: talis est definitio, ut siquis hominem definiês tollat omnia animalia, uel generaliter, uel specialiter. Quo genere definitionis Deus definiri potest. Etenim, cum quid sit Deus nullo modo scire possimus, sublatione omnium existentium, quę Græci ὄντα appellant, cognitionem Dei, nobis circumscripta, & ablata notarum rerum cognitione, supponit. Deus est, neque corpus, neque ullum elementum, neque anima, neque mens, neque sensus, neque intellectus, neque aliquid quod ex his capi potest. His talibus sublatis, quid sit Deus poterit definiri, magis si addas, quod etiam definiri non potest, id Deum esse. Contrarium accidentis, uel consequentis cum tollitur, talis est definitio. Vigilare est uti sensibus, dormire est nô uti sensibus, naturaliter possunt uideri huiusmodi definitiones conuenire illi definitioni, quam supra ὑπογραφικὴν diximus. Verum illa ex accidentibus eius rei, quam definimus constat, uel consequentibus, hæc ex contrariis, itaque illa quæ ὑπογραφικὴ est, ex accidentibus fit, ut docet M. Tullius Pisonem non fuisse consulem, ita. An uero reliquo tempore consulem te quisquam duxit? quisquam tibi uenienti in curiam assurrexit? quisquam consolenti respondendum putauit? Atque huius loci superior oratio, & consequens in hac definitione consistit. Qua uariis modis explicat eum non fuisse consulem. docens etiam per ea quæ repugnant consuli a dictis, factis, cogitatis. A consequentibus sic definit, Consulem, animo esse oportet consilio, fide, grauitate, uigilantia, cura, toto deniq; munere consulatus. hucusque a consequentibus. Omnia enim consequentia sunt ex hoc quod dixi munere consulatus. unde ὑπογραφικὴ hæc erit definitio. Hoc apertius ut fiat. dabo aliud exemplum. M. Tullius in eadem. Quid est aliud fuere quam non cognoscere homines? non cognoscere leges? non senatum? non ciuitatem? cruentare corpos suum? Ergo consequentia acc.dentia colligere definitionis est ὑπογραφικῆς: eius uero quod definies, contrarium tollere, huius est, quã octauam supra diximus definitionem. Nona species definitionis est κατὰ ὑποτύπωσιν, idest per quandam imaginationem, ut, Aeneas est filius Veneris & Anchisæ hæc semper in indiuiduis uersatur, quæ greci ἄτομα uocant. Desideratur autem ista definitio circa nomina quæ homonyma sunt, indiuidua duntaxat, ut Aiax; & Oileus, & Telamonius. Item subuenit in eo genere dictionis, ubi aliquem pudor, aut metus est nominare. Me uidelicet, inquit M. Tullius, sicarii illi describebant, de domo sua sic. At pro Fundanio ita descripsisti ne eius necessarium, nostrum competitorem, istum ipsum reius nunc studio, & gratia, tota accusatio ista munita est. In metu fuerat nominare: ideo ergo descriptus est. Itê pro Cornelio, maiestatis ipsa sunt, legite ut legebatis, hinc intelligetis nulla tenuissima suspitione descibi aut significari Cornelium. Hæc tantum de propriis nominibus. Alia illa sit, quam ὑπογραφικὴν diximus, superior definitio. Ergo a genere, patria, corpore, factis, dictis, siue casibus, atque ab animo, unum illum quem uolumus, definitionis genere declaramus. Decima species est ὡς τύπῳ. hanc Veluti dicimus. ut si quæratur, quid sit animal; respondeatur, ut homo: sic Aristoteles dicit οἷα ἐστὶν ὡς ἄνθρωπος. rem enim quæsitam, subiunctum declarat exemplum. & hoc est proprium definitionis, quid sit illud quod quæritur, declarare. Vndecima species definitionis est κατ' ἔνδειαν τοῦ πλήρους ἐκ τοῦ αὐτοῦ γένους, idest, per indigentiam pleni ex eodem genere. ut si quæratur, quid sit quadrans: respondeatur, cui dodrans deest, ut sic assis. Duodecima species definitionis, est κατ' ἔπαινον, idest per laudem, ut M. Tullius pro Cluentio. Lex est mens, & animus, & consilium, & scientia ciuitatis. Et nos quidem ut definitionem ostenderemus, ita posuimus exemplum. Nam hoc idem M Tullius dicens non adhibita oratione definitionis, simpliciter collocauit: Mens inquit & animus ciuitatis, & consilium, & scientia posita est in legibus Sed ut nos supra docuimus, definitionem nihil aliud uoluit quam orationem esse. Ergo diuerso modo M. Tullius protulit, quod a nobis conuersum, oratione sua, formam definitionis accepit. Hæc longe ab illo modo distat, qui fit per metaphoram. non enim translatio est, cum lex. mens dicitur ciuitatis, nec tamen genus est, ut οὐσιώδης, idest substantialis, habeatur. Consequens est, ut & per uituperationem. sed sine trãslatione, ponatur, sic uideri potest a M. Tullio definitum. Seruitus, est postremum malorum omnium, non modo bello, sed morte etiam repellendum. Quanquam enim ita sit exorsus, Pax est tranquilla libertas. Sed inter pacem & seruitutem plurimum interest, ut per differentiam definitio esse uideatur: tamen quia non articulum illum breuiter quo distaret, ostendit: sed unamquanque rem suo genere definiuit collatione magis quo distarent ostendit, non genere definitionis per differentiam. Erit igitur prior pacis definitio, ὑπογραφικὴ a consequentibus eius rei quam definiebat: Pax est tranquilla libertas, hæc secunda magis per uituperationem. non enim aut consequens eius est, aut aliquid horum quæ ὑπογραφικῇ definitioni dedimus, sed sola uituperatio, quæ seruitutem malorum omnium dicit esse postremum. Nec accipitur rursus malum quasi genus ad seruitutem: nã malum qualitas est, seruitus ad aliquid. unde cum diuersæ sint res, malum genus esse non potest ad seruitutem. Iure igitur per uituperationem facta, dicitur seruitutis suprapo sita definitio. Tertiadecima species definitionis est κατ' ἀναλογίαν, id est iuxta rationem, quæ proportio dicitur. Cum aliquid quod comparari licet cum altero, id esse dicitur, quod illud est alterum, propter rationum similitudinem, sed hoc contingit cum maioris rei nomine definitur res inferior, & quòd hoc additur, quod sic inferior, Græci sic definiunt ἄνθρωπος ἐστὶ μικρόκοσμος. idest, homo est minor mundus Cicero hac usus est sic, qui plurimum tribuunt Edicto, Prætoria Edictum, legem annuam dicunt esse. Quartadecima species definitionis est κατὰ πρός τι, id est ad aliquid, ut pater est, cui est filius. Cicero in rhetoricis. sic genus est quod plures partes amplectitur. Item, pars est quæ subest generi. Quintadecima species est αἰτιώδης, Latini secundum rei rationem uocant, ut dies est, Sol super terras. Nox, Sol sub terris: ut enim aut dies, aut nox sic, causa est aut supra terras Sol, aut sub terris. Sunt & aliæ fortasse species definitionis, uerum siquis inuenerit, adijciat ad numerum: modo illud diligenter attendat, ne forte harum alicui specierum illud quod inuenerit possit adiungi. Nec nos rursus frustra aliquis existimet tot species separasse, quòd possunt sibi aliquę conuenire. Consideratione enim plenius accommodata. omnes inter se magno cernet discrimine separatas. teneat modo quod supra sæpe præcepi, solam illam appellari definitionem, quæ a genere exordium sumens, ad proprium rei quæ definitur separando per differentias quæ communia poterant esse, descendit.

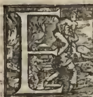
De uitijs definitionum. Cap. IX.

NVnc iam de uitiis definitionis, ut promissum est, explicemus. Definitio substantialis, quam primam docuimus, quam solam diximus definitioné, duo uitia recipit principalia. Si ea oratio quæ definit, aut amplius complexa fuerit, aut minus quam res plena sit, declarauit. Oportet enim, ut oratio definitiua ita componatur ad nomen, cuius rem definit, ut parem potentiam exprimendo, atq; ipsum uocabulum præstet; conuersimq; nomen & definitio se inuicem collata declarent. Vt si quæras, quid homo est? recte respondeatur, animal terrenum, rationale, mortale, bipes, risus capax. hoc rursus si conuertas, hominis sit optima declaratio. Quærenti enim quid est animal terrenum, rationale, mortale, bipes, risus capax: fiat recta responsio, homo est. At si ita definias, homo est substantia animata sensibilis, est quidem declaratio hominis. Nam hæc omnia homo est, uerum si conuertas, non ualebit. Non enim substantia animata sensibilis, homo tantum est: peccat igitur definitio per abundantiam, quia amplius continet, quam quærebatur. Et omnino peccat definitio, quæ genus ponit, quod ũltra se est uicinius enim quod supra est, genus, magis declarat. Item peccat minus continens quam necesse est, ut cupiditas est aliena appetendi desiderium: quod similiter conuersum non manet: quia minus comprehensum est definitione, quam res nominis postulabat. Late enim cupiditas patet, nec sola auaritia est' ergo uitiosa est definitio minus complexa, quam quærebatur. Ac si diceret, cupiditas est auaritia, quasi exemplum daret, & auditorem transmitteret in totum, quod cupiditas est, similitudinis propositione, ut auaritiæ, esset illa definiendi species, quam decimam collocauimus εἰς τύπους. Nunc ad totum transmisit per exemplum, sed quasi totum continens, multa a toto prætereundo peccauit: unde non poterat fieri ad nomen ea definitione conuersio. hæc duo uitia si uitentur, integra definitio est, neque hæc sola, quæ substantialis est, sed etiam reliquæ species. Nunc hæc de uitiis Cicero cum in rhetoricis tria esse uitia docuit, mala inquit definitio sit, cum aut communia describit hoc modo, seditiosus est is, qui malus est, atque inutilis ciuis. Nam hoc non magis seditiosi, quam ambitiosi, quam calumniatoris, quam alicuius hominis improbi uim describit. hanc definitionem diximus abundantia esse uitiosam. Aliud uitium adiungit ita: aut falsum quiddam dicit, hoc pacto, sapientia est pecuniæ acquirendæ intelligentia. Hoc uitium Cicero adiecit, præter illa duo quæ diai. Tertium enim ipse posuit quod a nobis secundum est constitutum. Ita enim ait: aut aliquid non graue, nec magnum continens, sic. Stultitia est immésa cupiditas gloriæ· hæc ideo peccat, quia minus comprehendit, quod sic exprimit M. Tullius. Est hæc quidem stultitia, sed ea parte quadam, non ex omni genere definita. Præter hæc idem M. Tullius in secúdo rhetoricorum adiecit duo uitia Si aut turpia sit, aut inutilis definitio: id autem (ut ipse ait) ex honestatis & utilitatis partibus approbatur. Ac de turpi definitione nos in superioribus diximus, cum definitionem per translationem tractaremus, sed illud uitium in uerbo est. fieri autem potest ut omnis oratio uel inhonesta contineat, uel inutilia comprehendat. In Philippicis M. Tullius in oratione prima docebat ab Antonio Cæsaris acta subuerti, & id denegabat Antonius. Attulit uterque definitionem, ut ostenderet quid sit sit actum eius qui togatus cum potestate in ciuitate uersetur. Docui in superioribus afferendæ definitionis partes esse quatuor. Primam esse definitionem: Secundá, approbationem definitionis: Tertiam, deductionem definitionis ad speciem: Quartam, destructionem definitionis aduersæ partis. Cicero actum eius qui sit in republica cum potestate, definit Leges esse, Antonius, chirographa. Ergo sua oratione Cicero & definit, & approbat, & deducit ad speciem, & destruit definitionem aduersæ partis. Definitio Ciceronis est hæc: Ecquid est, quod tam proprie dici possit actú eius qui togatus in republica, cum potestate & imperio uersatus sit, quam lex? deinde subiungitur eius definitionis approbatio hoc modo, Quære acta Gracchi, leges Semproniæ proferentur. Quære Syllæ, Corneliæ. Quid Cn. Pompeii tertius consulatus in quibus actis consistit? nempe in legibus: Hæc approbatio est. Deinde adiungitur deductio definitionis speciem. a Cæsare ipso si quæres, quidnam egisset in urbe & in toga, leges multas responderet se, & præclaras tulisse. Sequitur reprehensio definitionis aduersæ partis, eaque fit bipartito: aut enim ex illis omnibus uitiis aliquid in ea reprehensione concluditur, aut concesso eo quod aduersarii dicunt, per comparationem magis hoc esse quod nos dicimus, approbamus. Hic utrunq; M Tullius facit. Nam & de uitiis illa ponit, ut falsam definitionem doceat, & turpem, & inutilem: ac deinde concedens, magis suam confirmet definitionem, dicatq; potiorem. Falsam definitionem sic Cicero probat, excutiendo quid consequens sit. His enim probatur falsa definitio, si suum proprium non habeat, si magis contrarium habeat, si consequens suum non teneat, si aliter dicta sit, atque in uulgi est opinione. Hic ergo, quoniam quęritur quid sit actum togati ciuis in republica cum potestate degentis; dictumq; est nihil aliud esse quam leges: aduertendum quod Antonius dixerat chirographa esse, consequentia diligenter aduertens falsam docet definitionem sic, Is qui cum potestate est in republica, cum egerit aliquid, actú mutare non potest, hoc competit legi: ut cum lata sit, nunquam a latore mutetur. At uero Chirographa, quia domesticus actus est, hanc consequentiam habent, ut & mutétur, & sæpe non proferantur. Ergo M. Tullius ita reprehendit chirographa actum non esse, quia consequentia non habent actus, dicens, Chirographa uero aut mutaret, aut non daret aut, si dedisset, non istas res in actis suis duceret. & quia per concessionem reprehendit, ait, sed ea ipsa concedo, ac quibusdam etiam in rebus conniueo: in maximus uero rebus, idest in legibus, acta Cæsaris dissolui, ferendum non puto. Adiungit post hæc reprehensionem similiter duplicem, unam ex uitiis, ut & turpem definitionem dicat & inutilem deinde concedat, conclusurus ex comparatione suam potiorem, dicés esse turpem & inutilem in huiusmodi dicto, quod est. nisi forte, siquid memoriæ causa retulit in libellum, id numerabitur in actis, & quamuis iniquum & inutile sit, defenditur. Aequitas uirtus est, Virtus autem ipsa honestum, ergo iniquitas turpis est. quia turpido contraria est honestati Sic igitur turpem & inutilem ipsis uerbis reprehendit definitionem. Deinde adiecit postremum illud per concessionem hoc modo. Quod ad populum centuriatis comitiis tulit, id in actis Cæsaris non habebitur? hæc minus acuta quoque satis esse duxi.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI

COMMENTARIORVM IN TOPICA. Ciceronis.

LIBER PRIMVS.

EXHORATIONE tua, Patrici Rhetorú peritissime, quæ honestati præsentis propositi, & futuræ ætatis utilitati coniuncta est, nihil antiquius existimaui. Cui muneri libentius acquieui, non quòd ad instruendum te commentarios, in M. Tulii Topica laborare me, credidi) Ridiculus quippe forem si Mineruam, ut aiunt, litteras docere uellem), sed ut ea disciplinarum liberalium sumptum penu. nostræ apud te semper pignus amicitię permaneret. Quod enim munus ea animo diligentibus, iucundius inuentri potest, quam quod ipsius animi partes format & instruit? Nam cetera fere caduca, imbecilla, labantia, & si ad fortunæ uicem spectes, pene semper aliena sunt. At uero opulentiam literarum, nec præsens imminuit ætas,

esrumque auctoritatem ipsa etiam cuncta conficiens, auget potius & confirmat uetustas. Accipe igitur opus, non efficientiæ securitate, sed amicitiæ presumptione susceptū: apud quam nescio quonam pacto garrire non dedecet: suum quia prælato a nobis. munere cum tuorum aliquid operum postulauero, iniurius fueris, si negabis. Sed cum in M. Tulii Topica Marcus Victorinus rhetor plurimę in differendi arte notitiæ commenta conscripserit. uō me oportuisset melioribus forsitan attentata cōtingere, nisi esset aliquid. quo se noster quoque labor exercere, atque parere potuisset. Quatuor enim uoluminibus Victorinus in Topica conscriptis, eorum primo declarandis taorum libri principijs occupatur. Addit etiam & siqua in eodm uolumine prædicenda fuisset, perpendit, ut ab exordio uoluminis topicorum, quod est Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, usque ad eum locum qui est, Sed iam tempus est, ad id quod instituimus, accederet: pr mi uoluminis Victurini expositio terminetur. Secundo uolumine de iudicandi, atque inueniendi dialecticæ partibus, & de loco, atque argumenti definitione pertractat: ut ab eo loco Topicorum, qui est, Cum omnis ratio diligens differendi duas habeat partes, Vnam inueniendi, alteram iudicandi: usque ad eum locum, qui est, Itaq; licet definire locum esse argumenti sedem: Argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, secundi libri explanatio subsistat. Tertius uero atq; quartus discretionem locorum inter se, eorumq; exempla multiformiter persequuntur ita; ut tertius quidem Tulliana sibi de iure proponat exempla, Quartus. uero eosdem locos per alias rursus similitudines monstret ex Virgilio, & Terentio poetis: oratoribus, Cicerone, & Catone, ut quod præceptis ostenditur, exemplis multipliciter collucescat. neque ab eo loco, qui est in topicis, sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, expositio progressa eum transcendit locum qui est, Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desiderat. Quanta uero pars reliqua sit Topicorum, ipsius uoluminis magnitudo demonstrat, quam Victorinus neque attigit neque attingere potuisset, ita est rebus minimis immoratus, nisi opus multa librorum pluralitate distenderet. Nos uero & hanc ipsam particulam, quam Victorinus attigit diligenter (ut possumus) aggrediamur, & longius expositione progressi, cum Topicorum debemus fine consistere. Quare hinc de tota operis propositione conueniens sumamus exordium. Sed antequam de Topicæ facultatis ratione pertractem, Procemium, quo ad Trebatium M. Tullius utitur, paucis absoluam. Ait enim,

Maiores nos res scribere ingressos C. Trebati, & iis libris, quos breui tempore satis multos edidimus, digniores, e curso ipso reuocauit uoluntas tua. Cum enim mecum in Tusculano esses, & in bibliotheca separatim uterque nostrum ad suum studium libellos, quos uellet, euolueret: incidisti in Aristotelis Topica quædam, quæ sunt ab illo pluribus libris explicata. Qua inscriptione commotus, continuo, a me eorum librorum sententiam requisisti. Quam tibi cum exposuissem disciplinam inueniendorum argumentorum, ut sine ullo errore ad eam rationem uia perueniremus ab Aristotele inuenta, illis libris contineri: uerecunde tu quidem, ut omnia, sed tamen ut facile cernerem te ardere studio, mecum ut tibi illa traderem, egisti. Cum autem ego te, non tam uitandi laboris mei causa, quā quod tua id interesse arbitrarer, uel ut eos per te ipse legeres, uel ut totam rationem a doctißimo quodam rhetore acciperes, hortatus essem: utrunque (ut ex te audiebam) es expertus. sed a libris te obscuritas reiecit. Rhetor autem ille magnus hæc (ut opinor) Aristotelica se ignorare respondit. quod quidem minime sum admiratus eum philosophum Rhetori non esse cognitum, qui ab ipsis philosophis, præter admodum paucos, ignoretur. Quibus eo minus ignoscendum est, quòd non modo rebus his, quæ ab illo dictæ, & inuentæ sunt, allici debuerunt: sed dicendi quoque incredibili quadam cum copia, tum etiam suauitate. Non potui igitur tibi sæpius hoc roganti, & tamen uerenti ne mihi grauis esses (facile enim id cernebam) debere diutius: ne ipsi iuris interpreti fieri uideretur iniuria. Etenim cum tu mihi meisq; multa sæpe cauisses, ueritus sum, ne si ego grauarer, aut ingratum id, aut superbum uideretur. Sed dum fuimus una, tu optimus es testis, quam fuerim occupatus. Vt autem a te discessi in Græciam proficiscens, cum opera mea nec res publica, nec amici uterentur, nec honeste inter arma uersari possem, ne si tuto id quidem mihi liceret: ut ueni Veliam, namque & tuos uidi, admonitus huius æris alieni, nolui deesse, ne tacitæ quidem, flagitationi tuæ. Itaque hæc, cum mecum libros non haberem, memoria repetita in ipsa nauigatione conscripsi, tibique ex itinere misi, ut mea diligentia mandatorum tuorū, te quoque, & si admonitore non eges, ad memoriam nostrarum rerum excitarem. Sed iam tempus est ad id, quod instituimus, accedere.

Omne procemium, quod ad componendum intendit auditorem, ut in rhetoricis discitur, aut beneuolentiam caprat, aut attentionem præparat, aut efficit docilitatem. his tribus partibus sibi Cicero Trebatium format. Nam quòd se a magnarum rerum inchoatione reuocatum ad amici cōtulit uoluntatem, fauorem Trebatii uelut iudicis, beneuolentiæ partibus meretur. Maiores autem res sunt, a quarū scriptione ad amici studium uersus est, moralis philosophiæ tractatus. Maior est. n. morum ratio, quam peritia differendi. Id autem tempus fuisse coniicimus, quo propter turbulenta reipu. tempora in otium se contulit, atque ad philosophiæ disciplinas. Sed quia nobis audientium mentes ueritatis quoque opinio præsumpta conciliat: in eo etiam præparandæ beneuolentiæ partibus utitur. Quod in commemorandis ueraciter iis, quæ Trebatius nouerat, facit illis fidem quæ posterius euenire, & Trebatio potuerunt esse ignota. Hæc autem sunt, quòd in Tusculano ad suum studiū uterque libros euolueritt: quodque Trebatius casu in Aristotelis topica inciderit: & quod titulum operis admiratus, a M. Tullio inscriptionis sententiam perquisierit. Illud etiā quod ei Cicero se exposuisse commemorat, inueniendorū argumentorum illis libris scientiam contineri, ut sine ullo errore ad argumentorum inuentionem uia quadam, & recto filo atq; artificio ueniretur. Quæ res breuiter enunciata, uelut intentionem operis monstrat, & docilem perficit auditorem. In hoc nanque uidetur esse comprehensum quę sit intentio Topicorum: quoniam Cicero ait disciplinam esse inueniendorum argumentorum, non ut inueniantur, (id enim natura suppeditat) sed ut sine ullo labore, ac sine ulla confusione, non casu, ad ea mens, sed quadam uia & ratione perueniat Post hanc beneuolentiæ captationem, Trebatii laudem subiungit, cum eius uerecundiam in his commemorat expetendis; quę si postulanti amico Cicero præstitisset, & gloriæ præmium ferret & gratiæ. Sed quod petenti Trebatio ut ei Topica traderet, minime concessit, Id non propter laboris fuga, sed Trebatii potius causa factum esse contendit, ut in eo quoque Trebatii ueluti tunc repulsi, subiratus forsitan animus nunc non sit alienus. Intererat uero Trebatii, ut uel per se ipse illa legens exercitatior fieret, uel ei perfectius si qua dubitaret rhetor doctior expediret. Vtrunque uero e Trebatio se narrat audisse. Nam & expertum eum, ut per se ipse legeret, sed obscuritate reiectum: & illum rhetorem a quo Topicorum explanationem petisset, illa sese Aristotelica ignorare confessum. quæ res propter operis difficultatem necesse est auditorem reddat attentum. Ea quippe non negligentes inspicimus, quæ non faciles esse intelligentiæ suspicamur. in quo etiam Cicero minime se miratum esse commemorat, quod is philosophus a rhetore nesciretur: qui multis etiam philosophis uideretur incognitus. quorum etiam more culpat ignauiam, quòd ad Aristotelicæ philosophiæ disciplinam non inuentorum utilitas, non orationis decor allexerit. In quo etiam maio-

tia

ioris perspicaciæ crescit attentio: quia facile ad studium mentes, aliorum segnities culpata conuertit, in quocunque uero attentio fuerit, non poterit abesse docilitas. In his & laus quædam Trebatii latēter inducitur. Magnum est enim philosophis in suo quasi munere cessantibus, hunc proprio quidem studio præpeditum, alienæ scientiæ secreta rimari. Iam uero sequentia multo etiam clarius beneuolenciam petunt, uelut hoc. quod elegantissime dictum est, ueritum se esse, ne si modeste postulantis uerecundiæ pernegasset, ipsi quodámodo iuris interpreti fieri uideretur iniuria: & quod præcedens Trebatii meritum percepti beneficii memor exequitur: id uero est, quòd uel ipsi, uel iis quot ipse defenderit, plura cauisset. Fuit igitur, ut ait, uerendum, ne si restituere gratiam noluisset, aut ingratum id, aut superbum esse uideretur. Ingratum quidem si magna Trebatii merita, quibus ipse usus fuerat, parui æstimare uideretur, cum nullam ei gratiam restituendam putaret: superbum uero, si sperneret. Ad idem cetera reuertuntur, idest ab beneuolentiam. Quod eiusdem testimonio nititur, dum fuerit in urbe, se ne debitam redderet gratiam occupationum necessitate constrictum. Quod ut uenerit Veliam, amicorum Trebatii conuentione commonitus, ne taciti quidem eius flagitationi deesse uoluisset: & quod licet librorum copia nulla suppeteret, de memoriæ tamen repetita promptuariis in ipsa nauigatione conscripserit, eique ex itinere miserit, ut beneficii cumulo parendi etiam celeritas adderetur. Quæ cum omnia benignum captare Trebatii uideatur assensum, quædam tamen breuitas topicorum memoria repetita, attentionis necesse est animaduersione fungatur. ipsa nanque memoriæ repetitio breue monstrat esse quod collegit, quodque diligentiæ sibi fuerint mandatá Trebatii: & quo ad excitandam sui memoriam quasi pignus amico aliquod atque monumentum uoluisset extare. Cui adiicit illud, & si admonitore non eges, ne offendas animū amici, sedulitate, si quem commonendum credit, obliuionis uideatur arguere. Hæc omnia (ut dixi) beneuolentiæ partibus plena sunt. Sed de procemio satis dictum est: nunc ad sequentia transeamus. Nec siquis hæc apud Victorinum latius tractata repererit, nos neglectæ integritatis stringat inuidia. Nam nec in singulis (ut ille facit) uerbis hærere uolumus, & ad ampliora huius operis festinamus.

Cum omnis ratio diligens disserendi duas habeat partes, unam inueniendi, alteram iudicandi: utriusque princeps, ut mihi quidem uidetur, Aristoteles fuit. Stoici autem in altera elaborauerunt. Iudicandi enim uias diligenter persecuti sunt, ea scientia, quam Dialecticem appellant. Inueniendi uero artem, quæ Topice dicitur, quæque ad usum potior erat, & ordine naturæ certe prior, totam reliquerunt. Nos autem, quoniam in utraq; summa utilitas est, & utranq;, si erit ocium, persequi cogitamus, ab ea quæ prior est ordiemur.

2. Cum philosophia maximis in rebus operam suam studiumque consumat; cumque & in naturalibus inspectionē, speculationemque adhibeat; & in moralibus actionem, & ne formare gestiat mores, ut uera uitæ ratio persuaserit: euenire necesse est, ut secundum id quod ratio tenendum, omittendumue, faciendumque, aut non faciendum esse decreuerit, uel iudicium constituatur assensus, uel exercendæ uitæ dirigatur intentio. Erit igitur necessarium, uel in naturali speculatione, uel in moralium actiuum cogitatione, ut certa ratio, uel quod in rebus speculandum est, inueniat uel quod in actum uiuendi duci oporteat, ante perpendat. Hæc autem ratio, nisi uia quadam processerit, sæpe in multos necesse est labatur errores. Quod ne passim fieret, atque hic certis regulis tractatus insisteret, uisum est antiquæ philosophiæ ducibus, ut ipsarum ratiocinationum, quibus aliquid inquirendum esset, naturam penitus ante discuterent: ut hic purgatis atque compositis, uel in speculatione ueritatis, uel in exercendis uirtutibus uteremur. Hæc est igitur disciplina, quasi disserendi quædam magistra, quam Logicem Peripatetici ueteres appellauerunt. Hanc Cicero definiens, disserendi diligentem rationem uocauit. Hæc uario modo a plerisque tractata est, uarioque etiam uocabulo nuncupata. Vt enim dictum est, a Peripateticis hæc ratio diligens disserendi, Logice uocatur, continens in se inueniendi, iudicandique peritiam. Stoici uero hanc eandem rationem disserendi paulo angustius tractauere. nihil enim de inuentione laborantes, in sola tantum iudicatione consistunt; deque ea, præcepta multipliciter dantes, Dialecticam nuncupauerunt. Plato etiam Dialecticam uocat, facultatem, quæ id quod unum est, possit in plura partiri, uelut solet genus per proprias differentias, usque ad ultimas species separari, atque ea quæ multa sunt, in unum generum ratione colligere: hanc igitur Plato Dialecticam dicit: Aristoteles uero, Logicam uocat: quam (ut dictum est) Cicero definiuit, diligentem disserendi rationem. Et huius uno quidem modo, trina partitio est. omnis nanque uis Logicæ disciplinæ, aut definit aliquid, aut partitur, aut colligit. Colligendi autem facultas, triplici diuersitate tractatur: aut enim ueris ac necessarijs argumentationibus disputatio decurrit, & disciplina, uel demonstratio nuncupatur: aut tantum probabilibus, & Dialectica dicitur: aut apertissime falsis, & Sophistica, idest cauillatoria perhibetur. Logica igitur, quæ est peritia disserendi, uel de definitione, uel de partitione, uel de collectione, idest uel de ueris ac necessariis, uel de probabilibus, idest uerisimilibus, uel de sophisticis, idest cauillatoriis argumentationibus tractat. has enim collectionis partes esse prediximus. Atque hæc est una Logicæ partitio, in qua Dialecticam Aristoteles uocat facultatem per probabilia colligendi. Rursus eiusdem Logicæ altera diuisio est, per quam diducitur tota diligens ratio disserendi in duas partes, unam inueniendi, alteram iudicandi. hoc autem uidetur etiam ipsa Logices definitio monstrare. nam quia Logica, ratio disserendi est, non potest ab inuentione esse separata. Cum enim nemo præter inuentionem disserere possit, disserendi ratio, inuentionis est ratio. Rursus quoniam Logica, diligens est ratio disserendi ab ea iudicium non potest abesse: ipsa enim diligentia rationis in disserendo posita, iudicium est. Neque enim potest quisquam diligenter disserere, nisi quale sit iudicauerit id, quod in disputationem sumitur. Quod si ad disserendi ordinem diligentia rationis adhibetur: non est dubium, quin hoc iudicium ad inuentionum uarietatem sit accommodatum. Hic igitur ita expeditis, uidendum est, hæ diuisiones, quinam se cognatione contingant. Inuentio quippe ceteris omnibus, ueluti materiæ loco, supponitur, hoc modo. Nisi enim inuentio fuerit, non potest esse uel definitio, uel partitio, quoniam unumquodque generum uel differentiarum inuentione, uel specierum collectione, aut diuidimus, aut etiam definimus. Iam uero si absit inuentio, nequit esse collectio. Non erit igitur necessaria, nec uerisimilis, nec sophistica argumentatio: hæc enim tria inuentioni superueniunt, ut uel necessarium, uel probabile, uel cauillatorium fit argumentum. Necessitas enimuero, & probabilitas, & cauillatio, formæ quædam sunt: quæ dum inuentionibus assistunt, necessaria, uel probabilia, uel cauillatoria faciunt argumenta. Eadem quoque ratio partitiones, definitionesque complectitur. Indiscreta nanque inuentionis potestas, cum definitiua, tum diuisibilis appellari potest, cum definiendis, partiendisue rebus adhibetur. Quæ hoc modo ex inuentionis materia, & differentiarum supra positarum forma composita, rursus iudicationi materiæ fiunt. nam prior illa partitio Logicæ tribus partibus segregata, ita partes explicat, ut habeat inuentionem materiam singularum, ipsa uero iudicationi materiam præstat. Etenim cum definit aliquia, uel rei propositæ diuisionem facit, inuenit quidem diuisioni definitionique differentias accommodatas: sed an recte uel definiat, uel diuidat, iudicatione perpendit. Ita priores logicæ partes, secundæ diuisionis membra contingunt: ut materiam quidem sui habeant inuentionem, iudicationi uero fiant ipsæ materia. Quod in reliqua etiam colligendi parte contingit. nam & ea quæ de probabilibus tractat, habet inueniendi suppositam materiā, quæ uerisimilia reperit argumenta, & de huiusmodi argumento iudicatio perpendit. est enim iudicium hoc ipsum internoscendi, quod non necessaria inuentio est, sed uerisimilitudinem tenet. Illa quoque pars, quæ de necessariis argumentationibus aptatur, habet subiectam materiam necessariæ inuentionis; eiusque est iudicium, ut cum necessaria

sunt quæ inuenit, necessaria quoquè esse perpendat. Necnō cauillandi pars, utraque in se continet: quandoquidem & inueniri falsa possunt; & falsa esse, iudicatione discerni. Quo fit, ut prior logices diuisio secundam etiam continere uideatur. nam definitio, partitio, atque collectio, inuentionem continent. & iudicium: quia neque existere præter inuentionem, neque agnosci præter iudicium possunt. Sed cū omnis inuentio iudicationi subiecta sit; cumq; prioris diuisionis partes sine utroque esse non possint: euenit, ut prima partitio inuentionem, iudiciumque coniungat. Secunda uero hæc diuisio, qua Cicero etiam partitur logicam, segregat huiusmodi facultates, & inueniendi materiam a iudicationis parte secernit. Iudiciū uero in colligendi ratione proprias partes habet. nam omnis argumentatio, omnisque syllogismus propositionibus struitur; omneque compositū duo in se quædam retinet, quæ speculanda esse uideantur. unum quidem, quæ sint illa, ex quibus id, quod compositum est, intelligatur esse connexum: aliud uero quanam sit suarum partium coniunctione compositum: ut in pariete, siquidem lapides ipsos, quibus paries structus est, inspicias, quasi materiam spectes: si uero ordinem compositionemque iuncturæ consideres, tanquam de formæ ratione perpendas: Ita in argumentationibus, quas propositionibus compaginari, atque coniungi supra retulimus, gemina erit speculationis, & iudicandi uia. Vna quæ propositionum ipsarum naturam discernit, ac iudicat, utrum ueræ, ac necessariæ sint, an uerisimiles, an sophisticis applicentur: & hæc quasi materiæ speculatio est. altera uero iudicii pars est, quæ inter se propositionum iuncturas compositionesque perpendit: hæc quasi formam iudicat argumentorum. Quæ cum ita sint, hoc modo fit in continuum ducta partitio: ut ratio diligens differendi, unam habeat inueniendi partem, alteram iudicandi: tum de ipsa inuentione, tum de inuentionis collocatione, quæ forma est argumentationis. Atque ea quidem pars, quæ de inuentione docet, quædam inuentionibus instrumenta suppeditat, & uocatur Topice: cur autem hoc nomine nuncupata sit, posterius dicam. Illa uero pars, quæ in iudicando posita est, quasdam discernendi regulas subministrat, & uocatur Analytice: & si de propositionum iunctura consideret analytice prior: sin uero de ipsis inuentionibus tractet, ea quidem pars, ubi de discernendis necessariis argumentis dicitur, analytice posterior nuncupatur: ea uero, quæ de falsis atque cauillatoriis, idest de sophisticis, Elenchi. De uerisimilium uero argumentationum iudicio, nihil uidetur esse tractatum, idcirco, quoniam plana est atque expedita ratio iudicandi de medietate, cum quis extrema cognouerit: si enim quis diiudicare necessaria sciat, idemque falsorum argumentorum possit habere iudicium, uerisimilia, quæ in medio collocata sunt, discernere non laborat. Expeditum igitur est, ut arbitror, quid sit quod ait Cicero: rationem diligentem differendi, duas habere partes, inueniendi unam, alteram iudicandi. Illud etiam diligentius expositum est, quæ sit ratio, quam Stoici Dialecticen uocant. ea est enim quæ iudicandi peritiam tenet, & quam eodem nomine Plato partiendi per differentias, atque ad genus reuocandi facultatem uocat: quamque eodem nomine Aristoteles, non totam differendi artem, ut Stoici: sed eam tantum nuncupet, quæ de proposita quæstione uerisimilibus colligat argumētis. atque ideo perfectius Aristoteles de Logica tractauit, quoniam de duobus, ultra quæ nihil est tertium, disseruit, de inueniendo scilicet, & iudicando: cum Stoici, inuentione neglecta, iudicationis tantum instrumenta tradiderunt. atque ideo iure eos increpat Tullius, quoniam id maxime reliquere, quod & natura prius, & usu potius erat. Natura quidem, quia fieri non potest, ut de inuentione iudicetur, nisi ipsa inuentio prius extiterit. Ad usum uero, quia longe utilius est nuda, & præter artem prolata naturali inuentione, susceptum sæpe negocium tueri: quam nihil inueniente alio mutum ipsum inermeque & tacitum uersare iudicium. Dat uero Tullius de utroque sententiam; & ait summam pariter utilitatem in utroque consistere: & se de utraque, si ocium fuerit, uelle differere. Ab ea autem quæ prior est, id est inuentione, quam Topicen appellari diximus, ordiendum putat.

Vt igitur earum rerum quæ absconditæ sunt, demonstrato, & notato loco facilis inuentio est: sic cum peruestigare argumentum aliquod uolumus, locos nosse debemus. Sic enim appellatæ sunt ab Aristotele hæ quasi sedes, e quibus argumenta promuntur. Itaque licet definire LOCVM *esse argumenti sedem: Argumentum autem rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem.*

3. Post diuisionem Logicæ disciplinæ, quam diligentem differendi rationem esse definiuit: de Topice, quæ inueniendi ars esse prædicta est, expedire contendit. Ac primum quid sint loci, termino definitionis includit: eiusque artis, quæ Topice dicitur, sub exempli quadam claritate designat intentionem. Est enim Topices intentio, argumentorum facilis inuentio. Non igitur inuenire docet Topice, quod est naturalis ingenii: sed facilius inuenire. Omnis quippe ars imitatur naturam atque ab hac materia suscepta, rationes ipsa utramque conformat, ut cum facilius id quod ars quæque promittit, tum elegantius fiat: uelut parietē struere, naturalis ingenii est, sed arte fit melius. Argumentum autem ratio est, quæ rei dubiæ faciat fidem. Multa enim sunt, quæ faciunt fidem. sed quia rationes non sunt, ne argumenta quidem esse possunt: ut uisus facit fidem his quæ uidentur, sed quia ratio non est uisus, ne argumentum quidem esse potest: Differentiam uero unam sumpsit, eam quæ faciat fidem: omne enim argumentum facit fidem. Si igitur iunxerimus genus ac differentiam, & id esse argumentum dicamus quod rationem quæ faciat fidem, num tota argumenti natura monstrata sit? Minime. Quid si eius rei, de qua nemo dubitat, aliqua ratione facere quis fidem uelit, num idcirco illa, quod fidem facit, uocabitur argumentum? Nullo modo: argumentum namque est quod rem arguit, id est probat: nihil uero probari, nisi dubium, potest. Nisi ergo sit res ambigua, & ad eam ratio fidem faciens afferatur, argumentum esse non poterit. Addita igitur alia differentia, quæ est rei dubiæ, facta est integra definitio argumenti, ex genere & duabus differentiis constans, genere quidem, ratione una uero differentia, quod faciat fidem: altera uero, quod rei dubiæ: ut sit tota definitio, id esse argumentum, quod sit ratio, rei dubiæ faciens fidem. Quæ cum ita sint, necesse est, ut ubi dubitatur aliquid, ibi sit quæstio. Quod si argumentum præter rem dubiam esse non poterit: nullo modo esse præter quæstionem potest. Quæstio uero est dubitabilis propositio. Propositio uero est oratio uerum falsumue designans. Omnis igitur propositio siue constanter atque pronunciatiue proferatur, ut siquis dicat, Omnis homo animal est: siue ad interrogationem dirigatur, ut siquis interroget, Putas ne omnis homo animal est? retinet proprium nomen & propositio nuncupatur. At si eadem, uelut dubitabilis proferatur, fit quæstio, ut siquis quærat, an omnis homo animal sit. Quot autem modis quæstio diuidatur, nunc explicandi locus non uidetur accommodus sed in iis libris dicemus, quos de Topicis differentiis formare molimur. Ad quæstionem igitur, idest ad dubitabilem propositionem omnis intentio dirigitur argumenti, non uero ut totam comprobet quæstionem, sed ut partem eius ratione confirmet: neque enim tota quæstio defenditur, sed una eius quælibet pars argumentatione firmatur. nemo enim defendit cœlum rotundum esse, & non esse; si enim ita quis defenderet, totam quæstionem uideretur probare. Sed cum ita consideratur, Verum rotundum sit cœlum, an non sit, in una tantum consistit quæstionis parte defensio, siue quæ affirmat, siue quæ negat. Omnis enim quæstio contradictionibus cōstat. Nam siqua res ab altero affirmetur, negetur ab altero totum hoc contradictio nuncupatur, ut siquis dicat, Cœlū rotundum est: alter neget dicens. Cœlum rotundum non est. Cœlum rotundum esse, & non esse, contradictio perhibetur. Dubitabilis uero propositio, quam quæstionem esse prediximus, & affirmationem in se continet & negationem. hoc enim ipso quod dubitabilis est, contradictionem uidetur includere. cum enim dubitat quis utrum ne cœlum rotundum sit, siue adiungat, an non sit, siue reticeat, ipsa dubitatio partem secum alteram trahit. si enim unam partem propositio tueatur, dubitabilis non est, atque idcirco nec quæstio. Cum igitur omnis quæstio duas habeat partes

affirma-

tionis, unam alteram negationis: necesse est, ut sit semper ex alterutra parte defensio: ut unus quidem affirmationis partem, negationis alter defendat: & hic quidem, ad astruendam affirmationem; ille uero ad destruendam, quæ posuerit argumenta perquirat. Nihil uero interest utrum quis affirmationem ponat, an destruat negationem, aut negationem defendat, an oppugnet affirmationem. Age enim, sit quæstio, Verum cælum rotundum sit. Siquis eam sibi quæstionis partem assumpserit, quæ esse defendit: ad eam constituendam cuncta necesse est sibi comparet argumenta, atque in hanc affirmationem quidem ponit, sed destruit negationem siquis uero neget id, ac dicat non esse cælum rotundum, suscipit sibi partem alteram quæstionis quæ fuerat reliqua, id est negationem; in eaque consistit, & ad hanc approbandam perquisitis nititur argumentis. itaque qui negationem ponit, labefactat affirmationem. Quæ cum ita sint, demonstratum arbitror, non totam quęstionem, sed eius aliquam partem ad defensionem uenire. Sed quod quisq; defendet, ad hoc quoque argumenta perquirit. Ad partem igitur quæstionis astruendam, destruendamue argumenta sumuntur. atque hæc quidem siquis minus intelligit, ne a nobis obscure dicta esse causetur. si enim quæ in dialectica, uel a nobis dicta Latina oratione, uel a Græcia scripta sunt, ignorabit, mirum est, si quam partem eorum quæ dicimus, aduertere ualeat, nedum stupeamus, quòd non omnia comprehendat. Sed quoniam dubitabilem propositionem, quæstionem esse prædiximus, euenit, ut quas partes habeat propositio, easdem etiam quæstio retinere uideatur. Omnis autem simplex propositio duas habet partes in terminis constitutas. Simplex uero propositio est huiusmodi, Omnis homo animal est. Terminos uero uoco, simplices orationis partes, quæ continent propositionem, ut animal & homo. Hi uero sunt prædicatus atque subiectus. prædicatus est in propositione maior terminus collocatus: subiectus uero minor, Maior uero terminus, de subiecto dicitur: minor autem de maiore nullo modo prædicatur. ut animal quoniā maius est, quam homo, de homine prædicatur. dicitur enim omnis homo animal est. homo uero de animali non dicitur. nemo. n. uere dicit, omne animal homo est. Hac igitur ratione internoscere possumus qui terminus in propositione maior, qui uero sit minor. Omnis autem quæstio, ut dictum est, quoniam dubitabiles partes habet, & ad easdem comprobandas argumenta sumuntur: necesse est, ut quicquid in quæstionibus comprobatur, id argumentorum ratione firmetur. Argumentum uero nisi sit oratione prolatum, & propositionū contextione dispositum, fidem facere dubitationi non poterit. Ergo illa per propositiones prolatio, ac dispositio argumenti, argumentatio nuncupatur. quæ dicitur enthymema, uel syllogismus. cuius definitionem in Topicis differentijs, apertius explanabimus. Omnis uero syllogismus, uel enthymema, propositionibus constat, omne igitur argumentum syllogismo uel enthymemate profertur. Enthymema uero est imperfectus syllogismus: cuius aliquæ partes, uel propter breuitatem, uel propter notitiam prætermissæ sunt. Itaque hæc quoque argumentatio a syllogismi genere non recedit. Quoniam igitur syllogismus omnis propositionibus constat, propositiones uero terminis, terminique inter se differunt, eo quòd unus maior est, alter minor: fieri non potest, ut ex propositionibus conclusio nascatur, nisi per terminos progressæ propositiones, extremos terminos alicuius tertii medietate coniunxerint. id facillimo demonstratur exemplo. Sit enim quæstio utrum homo substantia sit, an minime. Sumo mihi quæstionis partem alteram comprobandam, ea est hominem esse substantiam. In hac igitur duo sunt termini, substantia atque homo, quorum maior substantia, minor homo: quod ex eo quoque poterit ostendi, quoniam posterius substantia in prolatione profertur uelut in hoc ipso quod dicimus, homo substantia est, prius hominē, posterius substantiam nominamus. Vt igitur substantiam atque hominem iungam: necesse est medium terminum reperiri, qui utrosque copulet terminos hic sit animal, fiatq; una propositio, omnis homo animal est. in hac igitur propositione animal prædicatur: homo subiicitur. Rursus adiungo omne autem animal substantia est, in hac rursus animal supponitur, substantia prædicatur. Itaque concludo, omnis igitur homo substantia est. ac per hoc, homo quidem semper subiectus est: Animal uero ad hominem quidem prædicatum est, ad substantiam uero subiectum. Substantia uero ipsa semper prædicata persistit. Vnde fit ut minor quidem sit homo, maior uero homine substantia, medius autem terminus animal. Quoniam igitur extremi termini, medii interpositione copulantur, eoque modo quęstionis inter se membra conueniunt, adhibitaq; probatione soluitur dubitatio, nihil est aliud argumentum, quam medietatis inuentio. hæc enim uel coniungere, si affirmatio defendatur. uel disiungere, si negatio uindicetur, poterit extremos. Quæ cum ita sint, duarum propositionum & tertiæ conclusionis: Maior quidem propositio dicitur ea, quæ maiorem terminum continet, idest in qua maior quidem prædicatur, medius uero supponitur, ut omne animal substantia est: Minor uero propositio est, quæ medium quidem terminum prædicat, subiicit autem minorem, ut omnis homo animal est. Sed quoniam a maioribus necesse est ad minora descendere; eius conclusionis, quæ ex duabus propositionibus nascitur, illa quasi effectrix & propria propositio uidetur esse, quæ prima est. hæc autem est, omne animal substantia est, quod qui priores posterioresque nostros analyticos, quos ab Aristotele transtulimus, legit minime dubitat. Sed & siquis quæ illic scripta sunt nesciens, ad hæc legenda proruperit, etiam si rationem rerum quas non intelligit, minime comprehendit: ita tamen, ut dictum est, esse confidat, seque id in Aristotelis analyticis uberius inuenturum esse, si legerit, arbitretur. Natura igitur rerum fert, ut ubi quid maius ac minus est, ibi maximum quoque aliquid inesse necesse sit. Quo fit ut sint quædam maximæ propositiones, quoniam minores maioresque esse monstrauimus, quarum natura ex simplicium propositionum partitione sumēda est. Omnis enim simplex propositio, uel affirmatiua est, uel negatiua, earumque aliæ sunt uniuersales, ut omnis homo iustus est, nullus homo iustus est. Aliæ particulares, ut quidam homo iustus est, quidam homo iustus non est. Aliæ indefinitæ, ut homo iustus est, homo iustus non est. Aliæ singulare aliquid atq; indiuiduum continentes, ut Cato iustus est, Cato iustus nō est. Harumque omnium aliæ sunt dubitabiles, aliæ indubitatæ: Supremas igitur ac maximas propositiones uocamus, quæ & uniuersales sunt, & ita notæ atque manifestæ, ut probatione non egeant, atque potius quæ in dubitatione sunt, probent. Nam quæ indubitata sunt, ambiguorum demonstrationis solent esse principia: qualis est, omnem numerū uel parem esse, uel imparem; & æqualia relinqui, si æqualibus æqualia detrahantur, ceteræque de quarum nota ueritate non quæritur. Maximas igitur, idest uniuersales ac notissimas propositiones, ex quibus syllogismorum conclusio descendit, in Topicis ab Aristotele conscriptis, locos appellatos esse perspeximus. Quod enim maximæ sunt, idest uniuersales propositiones, reliquas in se, uelut loci corpora, complectuntur. quòd uero notissimæ atque manifestæ sunt: fidem quæstionibus præstant, eoque modo ambiguarū rerum continent probationes. Has autem aliquoties quidem in ipsis syllogismis atque argumentationibus inhærere conspicimus, alias uero in ipsis quidem argumentationibus minime contineri, uim tamen argumentationibus subministrant. ut si uelimus ostendere, regnum melius esse, quam consulatum, dicemus, Regnum cum sit bonum, diuturnius est quam consulatus. Omne uero quod est diuturnius bonum, melius est eo quod parui est temporis, regnum igitur melius est consulatu. Hic igitur maxima propositio atque uniuersalis, & per se cognita, neque indigens probatione, argumentationi inserta est: ea uero est, Omnia quæ diuturniora sunt bona, meliora esse his quæ sunt temporis breuitate constricta. At si uelimus ostendere non esse inuidum qui sapiens sit, dicamus, Inuidus est qui mæret aliena felicitate, non autem sapiens est, quem felicitas aliena contristat: non est igitur inuidus sapiens. Hic maxima propositio argumētationi non uidetur inclusa, sed extrinsecus posita, syllogismo tamen uires ministrat. Hæc uero est, Quorū diuersæ sunt definitiones, diuersas esse substantias necesse est. Quisquis igitur uel Aristotelis græca, uel nostra ab Aristotele translata topica perspexerit, has illic propositiones locos inueniet nuncupari, quæ sunt maximæ atque uniuersales, & uel per se necessariæ, uel per se probabiles ac notæ. Sed quoniam has propositiones plures, ac pene innumera-

biles esse necesse est: restat adhuc quo amplius ratio speculationis ascendat. Possumus enim diligenti tractatu considerationis adhibito, omnium maximarum atque uniuersaliũ propositionum differentias perpendere, atque innumerabilem maximarum propositionum, ac per se notarum multitudinem, in paucas atq; uniuersales colligere differentias, ut & alias dicamus in definitione consistere, alias in genere, atque alias alio modo, quod paulopost apertius demonstrabo Omnes igitur maximæ propositiones, quæcunque sub definitionis, uerbi gratia, rationem cadunt, uno definitionis nomine continebuntur. Et sicut illæ reliquarum propositionum loci esse dicebantur, quòd eas intra suum ambitum continerent: ita ipsarum maximarum atque uniuersalium propositionum, quas minorum propositionum locos esse prædiximus, illæ differentiæ, & si non uere, tamen quadam ueluti imagine loci esse uidebuntur, in quas fuerint cõuenienti ratione reductæ. Sed istæ locorum idest propositionum maximarum differentiæ quas etiam ipses locos nominamus, possunt subiectarum propositionum etiam genera nuncupari. Nam differentiæ continentes, etiam genera communiter possunt uideri, ut irrationale cum a rationali ualut diuisibili differentia diffideat, tamen equi & canis, differentia specifica est, & ad eos locum generis tenet Nãque animal, irrationabili, irrationabile, equi genus est. Ita etiam in maximis propositionibus. Nam quòd aliæ sunt ea toto, aliæ ea partibus, hoc inter se comparatæ differentiæ diuisibiles sunt: ad ipsas uero maximas propositiones differẽtiarum continentiæ, uelut generis loco sunt. Nam propositionis ex toto uenientis, genus est idipsum quod uocatur ea toto Item propositionis a partibus ductæ, quamuis notæ sint atque manifestæ, genus est, quod a partibus: & ceteræ differentiæ earum propositionum, quæ cum sint maximæ, tamen eisdem uidentur includi, uelut quædam genera sint. quæ uero sint hæ differentiæ paulo posterius differam. De his igitur nunc locis tractare Tullius instituit, qui maximas propositiones, quas superius diximus, idest per se notas atque uniuersales continent, atque includunt Hæ uero sunt maximarum differentiæ propositionum. De uniuersalium igitur enunciationum, per seque notarum differentiis disserit, ut sit interger locus, argumenti sedes. Nam si argumentum omne per propositiones ad conclusionem usqoe perducitur: Omnes uero reliquæ propositiones in prima maximaque propositione continentur, ipsaque prima ac maxima propositio, cum pars est argumentationis, idest syllogismi, tum extra posita, argumentationi uires ministrat, ut utroque modo; quoniam perficit argumentum, pars argumentationis quædam esse uideatur: non est dubium quin hę differentiæ, quæ propositiones maximas continent, eædem omnes etiam contineant argumentationes; ut maximarum propositionum differentiæ iure, loci argumentorum, & quasi quædam ultimæ sedes esse uideantur. Nam ex his quatuor significationibus appellationum duarum, argumentationis scilicet atque argumenti, unam quamlibet esse necesse est. Aut enim elocutio & contextio ipsa propositionum cum maximis propositionibus, uel extra syllogismum positis, uel in eodem inclusis, argumentatio uocatur: argumentum uero mens & sententia syllogismi. Aut elocutio ratiocinationis cum maximis propositionibus, & sententia syllogismi argumentum esse dicetur, ut idem sit argumentum, quod argumentatio. Aut argumentatio quidem uocabitur tota contextio syllogismi cum sententia: sed argumentum maxima propositio. Aut integer ratiocinationis ordo præter maximas propositiones argumentatio dicetur: sententia uero argumentationis argumentum. reliqua uero maxima propositio, locus. Sed cum hæc ita sint, siue quis ipsarum propositionum contextionem, & usq; ad conclusionem continuum ductum cum maxima propositione, uel extra posita, uel propositionibus ratiocinationis inclusa, argumentationem uocare uelit: argumentum uero sententiam, mentemque ratiocinationis, nihilominus locos intelligimus maximarum propositionum differentias. Siue quis ratiocinationis totius uim, atque sententiam totam cum maxima propositione, uel intra, uel extra posita argumentationem simul, & argumentum uocet: non est dubium quin totius ratiocinationis locus ille sit, qui est maximæ propositionis differentia. continet enim maximam propositionem, in qua propositiones ceteræ continentur Siue argumentationem quidem totam ratiocinationis contextionem uocari placeat argumentum uero maximam propositionem: recte rursus locus putabitur maximæ propositionis differentia, quæ argumentum claudit & continet. Quod si argumentũ quidem sensus ipse totius ratiocinationis intelligatur, argumentatio uero integra ratiocinationis prolatio, extra uero & ab utrisque diuersum ualens, uelut locus quidem maxima propositio consideretur: sic quoque maximarum differentiæ propositionum loci esse uidebuntur. nam cum differentia ipsa maximam propositionem contineat, eiusq; sit locus, maxima uero propositio argumentationi uel argumento uires ministret: non est dubium quin ea tuti argumentu locus esse uideatur, quod totum intra maximæ propositionis ambitum claudit. Demonstratum igitur est quæ sint argumentorum sedes, idest ubi argumenta clauduntur. hæ sunt autem maximarum propositionum differentiæ, quę uocantur loci: quid etiam argumentum, quoniam est ratio rei dubiæ faciens fidem. quæ sit uero res dubia, idest pars altera quæstionis, quid sit quæstio, id est dubitabilis propositio. quid sit simplex propositio, idest enunciatio quæ prædicato ac subiecto termino continetur, uerum falsumue designans. quę omnia meminisse oportet Maximarum enim propositionum differentiæ, quas loco esse prediximus, ab his dicuntur terminis, qui prius in propositione sunt, posterius in quæstione considerantur, prædicato, scilicet atque subiecto. Ex his etiam quæ superius dicta sunt, quid distent topica Ciceronis atque Aristotelis apparuit. Aristoteles nanque de maximis propositionibus disserit: has enim locus argumentorum esse posuit, ut nos quoque supra retulimus. Tullius uero locos non maximas propositiones, sed earum continentes differentias uocat, ac de his docere contendit.

Sed ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alij in eo ipso de quo agitur hærent, alij sumuntur extrinsecus. In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tũ ex nota, tum ex his rebus, quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeq; disiuncta sunt.

4 Post definitionem loci, atque argumenti facit plenissimam diuisionem locorum. Ac primum, quoniam omnis diuisio cuncta debet amplecti, neque superfluum quicquam interponere, nec omittere quod sit necessarium: id M. Tullius proposita diuisione patefacit dicens Ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alios in eo ipso, de quo agitur, hærere: alios extrinsecus assumi. nihil enim huic diuisioni posse uidetur addi uel minui: quandoquidem breuiter cuncta complectitur. Argumentorum enim loci quicunque sumitur, aut in ipso de quo agitur, hærent, aut minime Id autem minime extrinsecus positos esse designat. Quod si inter id quod dicimus in ipso de quo agitur hærere argumentorum locos, & non hærere nihil est medium (Inter affirmationem enim atque negationem nulla est medietas) cumque in ipso de quo agitur non inhærere locum argumenti, id sit extrinsecus assumi: dubium non est quin nihil intersit medium inter ea argumenta, quorum in hoc ipso hærent loci de quo agitur, & ea quorum extrinsecus assumuntur: extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt longeque disiuncta sunt. sed quid ipsum sit de quo agitur, facilior explanatio est si eorum quæ prius dicta sunt, meminerimus. Nam cum de quæstione loqueremur, eandem diximus esse quæstionem quæ esset dubitabilis propositio. Sed quoniam propositio subiecto prædicatoque constaret: quæstionem quoque diximus subiecto prædicatoque coniungi. Prædicatum igitur uel subiectum est hoc ipsum de quo agitur. Nam cum de alterutra quæstionis parte dubitetur: id in hac ambiguitate quæritur, utrum prædicatus terminus inesse subiecto uideatur, an minime. Nam cum omnis quæstio in affirmationem negationemque diuidatur: si prædicatus subiecto inest, fit ex eo uera affirmatio, si non inest, fit uera negatio. Sed in quæstionibus disceptandis, alter affirmationem, alter negationem tuetur, idest alter prædicatum inesse subiecto, alter nõ inesse defendit. Quod uero ex alterutra parte defenditur,

hoc est

hoc est ipsum de quo agitur. Ipsum igitur est prædicatus terminus uel subiectus, de quibus agitur. atq; ut id exéplo clarius fiat, Sit quæstio, an Verres furtum fecerit. hic Verres subiectũ est. furtum facere prædicatum. quòd si furtũ Verri coniungitur, idq; argumentationibus comprobatur: quæstionis affirmatio demonstrata est. Si furtũ a Verre seiungitur: quæstionis rursus negatio comprobatur. Ipsum itaq; de quo agitur, nihil est, nisi utterlibet eorũ terminus, qui in quæstione proponuntur, siue prædicatus, siue etiam subiectus. qui quidẽ termini per se argumenta esse non possunt neq; uero per se argumenta præstare. si .n. ipsi simplices ut sunt, argumenta esse possent, uel argumentorũ præstare materiam: nullam in quæstione relinquerent dubitationẽ. Sed qm̃ de ipsis adhuc in quæstione dubitatur, an eorũ possit esse rata coniunctio: ipsi quidẽ neq; per se argumenta esse, neq; per se argumenta præstare poterunt. ea uero quæ ipsis insunt, uel extrinsecus posita sunt, argumentorum copiam subministrant. Nã quod Victorinus quærit, & explicat latius, ne commemoratione quidem mihi dignũ uidetur. Quærit .n. quæstio ipsa de quo agitur, an habeat locũ, quod minime oportuit. qm̃, ut dictum est, locus de quo nunc agimus, non cuiuslibet rei locus est, sed argumẽti, argumentum uero rei dubiæ faciens fidem. res uero dubia pars quæstionis. Quod si argumẽtum quæstio, uel pars quæstionis esse non potest, locus uero de quo agimus, argumenti est locus: non est dubium quin locus quæstionis esse non possit. Amplius. Omnis quæstio dubitabilis est, argumentum uero omne quæstionis purgat ambiguum. non est igitur idem argumentum quod quæstio. sed loci, argumentorũ sunt loci, non sunt igitur quæstionis. Hoc igitur præmisso, intelligamus ipsum de quo agitur, quemlibet terminũ in quæstione propositũ, siue prædicatum, siue subiectum qui cum per se res sint, ipsi quidem argumentum esse non possunt. habere autem in se quædam possunt, in quibus argumenta sint collocata, & quæ sedes argumentorum esse intelligantur. Quæ quidem cũ terminis his de quibus agitur, inhærere uideantur: nondum tamen sunt argumenta, sed quasi iam argumenta cõplectentes loci, & uelut natura hi sede condentes. Idẽ de his locis qui extrinsecus assumuntur, dicendum est. ipsi nanq; positi sunt exterius, & quodam modo a propositionum terminis ablegati, & res quædam sunt, sed intra se argumentorum copiam claudunt: atq;, ut breui sentẽtia colligam, ipsum de quo agitur, nihil est aliud nisi quilibet in quæstione terminus collocatus. Hi argumẽta esse non possunt, neq; ab his trahi aliquod argumentũ. Quo fit ut termini ipsi qui in quæstione sunt positi, nec argumenta, nec loci sint, sed tantum res. Rursus ea quæ in his hærent, de quibus agitur, ipsa quidem res esse manifestum est, sed claudunt in se argumentorũ copiam: ut cum ex his sumi aliquod oporteat argumentum, locorum uice fungantur. Itaq; siquis per se ex speculetur, res sunt: siquis ab his aliquod argumentum quærat educere, loci fiunt. Et hæc cõmuniter quidem de principalibus ac maximis locis dicta sint. Hi uero sunt qui in ipsis de quibus agitur hærent, uel qui assumuntur extrinsecus. Vt igitur faciat plenam locorum diuisionem, quos simpliciter ac maximos posuit locos, eosdem uelut in quasdam species resecat dicens, In ipso tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quęrimus. Et locorum, qui in ipso sunt de quo agitur constituti, quatuor partium facta diuisio est. Hi quippe qui in ipso de quo agitur, hærent, uel ex toto eo de quo agitur termino, uel ex partiũ eius enumeratione, uel ex nota, uel ex affectis intelliguntur existere. Id ita esse breui ratione firmabitur. Necesse est enim quemlibet eorum terminorum qui in quęstione sunt collocati, & definitiones habere proprias & partes, & nomina, & ad res alias, quadam relatione coniungi ac referri. Ergo locus qui dicitur ex toto, is est, quoties argumentum ex alicuius definitione termini qui est in quæstione tractatur, siue subiecti, siue prædicati. Ex partiũ enumeratione, quoties ab eius termini partibus, qui in quęstione, positus est, ducitur argumentum. A nota, quoties ab eiusdem termini uocabulo nascitur argumentum. Ab affectis uero, quoties ab his quæ ad propositum terminum relatione aliqua reducuntur, argumentatio proficiscitur. Quorum similitudines omnium posterius explicabo, quando ea quæ super his rebus declarandis Cicero posuit, exẽpla tractauero. Nunc illud est considerandum, ait enim Tullius, Ex his locis, in quibus argumenta inclusa sunt: alios in eo ipso de quo agitur, hærere: alios extrinsecus assumi. quod ita dictum uidetur, tanquam diuersi sint loci, qui in his de quibus agitur, hærent, & ipsum illud de quo agitur. Nihil .n. in seipso hærere potest, ac per hoc quòd in aliquo hæret, ab eo in quo hęret diuersum est. quòd si loci sunt alii, qui in his hærent, de quibus agitur: non est dubium quin hi loci ab iis de quibus agitur, sint diuersi. Rursus cum dicit, In ipso, tum ex toto, tum ex partibus eius, tanquã non de diuersis loquatur, ita ait, In ipso locos esse, tum ex toto, tum ex partibus, tũ ex nota. Quasi uero aliud sit ipsum quam totum, aut aliud ipsum quam omnes undiq; eius partes. Vnaquæq; .n. res idem est quod totum. Idem nanq; est Roma, quod tota ciuitas. Rursus idem est unaquæq; res, quod eius singulæ partes in unum reductæ, uelut Idem est homo. quod caput, thorax, uenter, ac pedes, ceteræque in unum partes coniunctæ, atque copulatæ. Quomodo igitur tanquam de diuersis, primum locutus est, cum locos hærere in his terminis de quibus agitur. dixit? Post autem uelut de eisdem loquitur, cum in ipsu locos, tum ex toto tum ex partibus esse proponat? Nihil enim differt dicere in ipso, tum ex toto, tum ex partibus, quum si ita dixisset, in ipso, tum ex ipso. Nam si idem est ipsum, quod totum ac partes: idem est dicere in ipso hærere locum, ex toto, aut ex partibus, quod in ipso hærere locum, qui est ex ipso: quod ne intelligi quidem potest, quemadmodum in ipso hærere possit, quod ipsum est, cum nihil sibi hęreat, ut superius expediui. Sed quemadmodum pauloante exposui, unaquæq; res cum & definitionem habeat & partes, si pernoscamus quæ sit definitionis uis, & quæ partium cunctus ambiguitatis nodus absoluitur. Est enim definitio, coactæ in se atque complicatæ rei explicatio, uelut cum dicimus hominẽ esse animal rationale mortale. Nam id quod breuiter nomen, atque anguste designabat, id explicauit ac protulit, & per substantiales quodãmodo partes, definitio patefecit. Alium igitur necesse est esse intellectum rei, quæ complicata est, in eo quod sibimet coacta atque in unum redacta est: alium eiusdem rei explicatæ atque dissertæ, in eo quod expedita atque diffusa est. Nam etsi idem rei definitio quod nomẽ significat: illud tamen ipsum quod nomen anguste, confuseque designat, apertius definitio disserit, ac patefacit. Recte igitur aliud quiddam est ipsum, aliud eius definitio etiamsi unum idemq; est utrisq; subiectum. Vt enim dictum est, ipsum, singulum est: definitio, ipsius singuli per partes distributio, atque enumeratio. Partes autem nunc substantiales dico, non quæ magnitudinem iungunt, sed quæ proprietatem rationemque substantię. Sed quod in definitione dictum est secundum eas partes, quæ substantiam iungunt, id in partibus intelligendum est, quæ magnitudinem copulant, uelut domus quæ fundamento, parietibus, tectoque coniungitur. Nam cum ex nihil sit aliud, nisi q̃ partibus copulatur: ipsa tamen una quædam est, atque coniuncta: partitio uero eius per quędam membra distributio est. atq; ideo licet unum sit, quod ipsum est totum, & quod sunt partes undiq; confluentes: non tamen eundem necesse est habere intellectum, cum ipsum integrum consideratur, & cũ in partes ipsas quibus iunctum est, distribuitur. Ex nota uero locus apertissime ab eo termino diuersus est, qui in quæstione constitutus est. Quis enim dicat, id esse cuiuslibet rei uocabulum quod ipsa res est, quam designat? Ea uero quæ ad id de quo agitur affecta sunt, & si extra posita uidentur: terminum tamen in questione propositum uelut e regione respiciunt, quæ in multas secari necesse est partes. Omnis .n. res, id quod est, unum est: multa uero sibimet retinet adiũcta, quæ hoc ab his q̃ omnino extrinsecus sunt, differre intelligũtur, q̃ ea quę affecta sunt, in relatione sunt posita: ut post & ipsarum propositio, & exemplorum ratio mõstrabit. Ea uero quæ sunt extrinsecus, in nulla relatione sunt constituta, atq; ideo hęc extrinsecus solum, illa uero affecta sunt nuncupata: habet enim aliquam quodammodo cognationem ad id ad quod reducitur, id quod referatur ad aliquid. Sed omnes fere hos locos, quos nunc simplices atque indiuisos ponit, posteriore tractatu diuidit: ut nunc quoque eos locos qui in ipso sunt, distribuit, cum alios ex

toto fieri proponit, alios ex partibus, alios ex nota, alios ex affectis, affectaq; ipsa suis partibus secat. Extrinsecus uero locu in testimonio positum esse confirmat. testimonij uero uim in auctoritate constituit, auctoritatem uero diducit in proprias partes, sed hoc posteriore tractatu liquebit. Nunc uero eos simplices, atq; indiuisos locos proponit: & ueluti simplicibus subdit exẽpla. Restat autem nunc unum, quod uidetur esse quærendum, an hi loci qui in locos alios diuiduntur, eorũ quos intra se continent, locorum loci esse possint, ut eorum qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis, is unus quidam quasi locus sit, qui est in ipso. Nihil quidem prorsus officeret locorum locos putare: fieri.n. potest, ut locus amplior intra semet angustiores contineat locos, ueluti prouincia ciuitates. sed nunc hæc similitudo non conuenit. Locus.n. est ex quo ducitur id, in quo argumentum est positum. quòd si loci locus esse posset, & is qui est in ipso de quo agitur, eos qui sunt ex toto, uel ex partibus, uel ex nota, uel ex affectis, uelut quidam locus includeret: & non essent, ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis loci, sed argumenta: quoniam in eo hærerent loco, qui in eo ipso de quo agitur, termino, esse prædictus est. Non igitur locus esse poterit loci, sed uelut genera in species, ita nunc fit diuisio locorũ nec hoc superius dictis uideatur esse contrarium, cum & maximas propositiones, & earum differentias continentes communi nomine appellauimus locos: nam maximæ propositiones licet eo ipso quod maximæ sint, includant ceteras, & uocentur loci: tamen quia sunt notissimæ, possunt rebus dubiis esse argumenta. Iure igitur earum differentiæ loci nominantur, quod in locorũ speciebus, aliter sese habet, quæ prorsus argumenta esse nõ possunt. Nam in ipso locus, uelut in species quasdam, diuiditur in eos qui sunt ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis: unusquisque enim horum locorum primi loci integrũ uidetur ferre uocabulum. nam ut hominem animal dicimus, itemque equum atque bouem, animalia nuncupamus: sic is locus qui ex toto est, in ipso esse dicitur: itemq; qui ex partibus, ac nota, atque ex affectis, in ipso sunt, sed ex his locis argumenta quidem duci possibile est: ipsa uero argumenta ut sint, fieri nequit.

Sed ad id totum, de quo differitur, cum definitio adhibetur, quasi inuolutum euoluit id de quo quæritur. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. Eius autem æquitatis utilis cognitio est: Vtilis ergo est iuris ciuilis scientia.

5. Post locorum bifariam diuisionem, in ipso scilicet de quo agitur, & extrinsecus positorum, partitus est eum locum qui est in ipso, in quatuor membra, idest a toto, a partium enumeratione, a nota, ab affectis. Nunc igitur antea quam diuidat eum locum, quem ab affectis esse proposuit, superiorum trium, quos in primo interim tractatu minime diuisurus est, sed indiuiduos relicturus, exempla supponit. Hi uero sunt a toto, a partibus, a nota. Ac de eo quidem loco qui est a toto ita disseruit, ac disputauit. Tum inquit dicimus a toto locum argumenti, quando totum illud quod in quæstione positum est, definitione complectimur: quæ definitio rei dubiæ de qua agitur, facit fidem. Sed definitio omnis, ut superius quoq; dictum est, id quod nomine inuolute designatur, euoluit & explicat: atque ideo non terminus qui in definitione ponitur, sed quæ in ipso sunt, possunt argumentis præstare materiam. Sunt autem in unoquoque propriæ definitiones. Definitio enim est oratio substantiã uniuscuiusq; significans. quòd si ab unaquaque re, propria substantia non recedit, ne definitio quidem recedit. est ergo definitio in ipso termino, de quo agitur: quæ definitio totum terminum necesse est comprehendat, neq; enim partem substantiæ, sed totius termini substantiam monstrat. Sed quoniam ex eã definitione fides fit rei dubiæ: trahitur ex definitione argumentum, quæ definitio in ipso termino est de quo agitur. & eius termini totum est. Itaque argumentum quod a definitione ducitur, ab eo ducitur loco, qui in ipso termino est, qui in quæstione est collocatus. Sed quoniam multi loci sunt in ipso, hic locus a toto est. Definitio enim totum terminum comprehendit, atq; id quod inuolute nomine significabatur, euoluit atque aperit. Eius argumenti talis est formula: Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas: eius autem æquitatis utilis est cognitio, utilis est ergo iuris ciuilis scientia. Est enim quæstio, an iuris ciuilis scientia sit utilis. hic igitur ius ciuile supponitur, utilis scientia prædicatur. Quæritur ergo, an id quod prędicatur, uere possit adhærere subiecto. Ipsum igitur ius ciuile non potero ad argumentum uocare, de eo enim quæstio constituta est. respicio igitur quid ei sit insitum. uideo quoniam omnis definitio ab eo non seiungitur, cuius est definitio: ne a iure ciuili quidem propriam definitionem posse abiungi. Definio igitur ius ciuile, ac dico, Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas. post hoc considero num hæc definitio reliquo termino, utili scientiæ, possit esse coniuncta, id est an æquitas constituta his qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas, utilis scientia sit: uideo esse utilem scientiam dictæ superius æquitatis. Concludo itaque, Iuris igitur ciuilis scientia utilis est. hoc igitur argumentum est ex eo loco, qui est in ipso, hoc est in iure ciuili, qui terminus in quæstione est constitutus: hic locus uocatur a definitione, quæ definitio quoniam totum est, argumentum est a toto. Omnis autem locus a toto, in ipso est. Nec nos ulla dubitatio perturbet, quod ius ciuile, & rursus, scientia utilis, quædam sunt orationes, quas inter terminos collocamus. Non enim omnis terminus simplici orationis parte profertur, sed aliquoties orationes integræ in terminis constituũtur. In hac igitur argumentatione, maxima ac per se nota propositio est ea, per quam intelligimus, Omnia quæ definitioni alicuius coniunguntur, ipsa quoq; illi quorum definitio est, ex necessitate copulari. Sequitur.n. cum definitio iuris ciuilis utili scientiæ possit adiungi: iuri quoq; ciuili utilem scientiã posse copulari. est igitur hoc argumentũ tractum ab eo loco, qui est in ipso. Omnis.n. definitio in eo termino est quem definit. eorum autem locorum qui in ipso sunt, est locus a toto. Omnis enim definitio totum monstrat atq; aperit. Maxima propositio hæc, Quibus aliquorum definitio iũgitur, eisdem necessario ea quæ definiuntur, aptantur.

Tum partium enumeratio, quæ tractatur hoc modo: Si neque censu, neque uindicta, neque testamento, liber factus est, non est liber: nec ulla est earum rerum, non est igitur liber.

6. Sit quæstio utrum aliquis, quem seruum esse constiterit, sit liber. Quoniã faciendi liberi tres sunt partes: una quidem, ut censu liber fiat: censebantur enim antiquitus soli ciues Romani. Siquis ergo consentiente uel iubente domino, nomen detulisset in censum, ciuis Romanus fiebat & seruitutis uinculo soluebatur: atque hoc erat censu fieri liberum, per consensum domini nomen in censum deferre, & effici ciuem Romanum. Erat etiam pars altera adipiscendæ libertatis, quæ uindicta uocabatur. Vindicta uero est uirgula quædam, quam lictor mãnumittẽdi serui capiti imponens, eundem seruum in libertatem uindicabat, dicens quædam uerba solennia, atque ideo illa uirgula uindicta uocabatur. Illa etiam pars faciendi liberi est: siquis suprema uoluntate in testamenti serie, seruum suum liberum scripserit. Quæ quoniam partes sunt liberi faciendi, siquis aliquem, quem seruum fuisse constiterit, monstrare uelit, non esse liberum factum: dicet, Si neque censu, neque uindicta, neque testamento, liber factus est, non est liber. Ac nulla earum parte liber factus est. Non est igitur liber. Si enim omnes partes a qualibet illa re abiunxeris, totum necessario separasti. Nã cum totum in suis partibus constet, siquid nulla cuiuslibet parte cõiugatur, a toto etiam segregatur: partes autem duobus dicimus modis, uel species, uel membra. Species est, quæ nomen totius integrum capit, uelut homo atque equus animalis: utraque enim per se integro nomine animalia nuncupantur. Est enim homo animal, & rursus equus animal. Item membra sunt, quæ cum totum efficiant, coniuncta totius capiunt nomen: singula uero nullo modo. ut cum fundamentum, parietes, & tecta, domus membra sint: simul omnia domus dicuntur, fundamenta uero sola, domus uocabulo minime nuncupantur

pantur, neque parietes, neque tecta. In his igitur quæ species sunt, quoniam nomen totius integrum capiunt, nisi sigillatim omnes partes ab eo, de quo dubitatur abiunxeris, non possis totum abesse monstrare. Dictum est enim unam quamque partem totius uocabulum integrum capere. Vt quoniam faciendi liberi tres sunt species, census, uindicta, testamentum: si quaslibet duas remoueris, una tamen permanserit, liberum necessario confitebere. Siue enim censu tantum, siue uindicta, siue testamento sit liber factus: liberum esse constat. ergo in his nisi omnes species remoueris, non potes destruere quod in quæstione propositum est. At si affirmare uelis, atque astruere: sufficit tantum unam quamlibet speciem demonstrare, ut si uelis ostendere liberum, sat est, ut monstres, aut uindicta, aut censu, testamento ue liberum factum. Quod si destruere uelis, non sufficit ostendere, aut censu, aut uindicta, aut testamento liberum non esse factum, sed nullo eorum modo ad libertatem uenisse. Itaque his partibus quæ species sunt, si destruere uelis, cunctis utendum est: si astruere, una sufficit. At uero hæ partes, quæ sunt membra, contrario modo sunt, si destruere uelis, sat erit unam seiungas: si astruere, cuncta adesse necessario comprobabis. Nam si uelis ostendere nõ esse domum: sufficit, ut aut fundamenta non esse dicas, aut parietes, aut tecta. nam si quid horum defuerit, domus non potest appellari. At si uelis ostendere domum esse: nisi cuncta in unum coniunxeris, id quod proponis, astruere non ualebis. Omnes uero hi loci a partium enumeratione ducuntur. quia in his partibus quæ species sunt, cunctæ partes enumerantur, ut destruas: in his uero quæ membra sunt, cunctæ partes enumerantur, ut astruas. Quæstio est igitur in proposito Ciceronis exemplo argumenti a partiũ enumeratione deducti, An is quem seruum fuisse constitit, liber sit. Is quem seruum fuisse constat, subiectus est terminus: liber uero prædicatus. neutrum igitur eorum terminũ ad argumentum ducere poteramus: de quibus enim dubitatur, ipsi fidẽ dubitationi facere non possunt. Video igitur quid in altero eorũ sit quoniam uero partes omnes in eo sunt cuius partes sunt, quoniamque libertas data, habet proprias partes, sumo eas atque dinumero, & requiro, an ulla earum partium uideatur inesse subiecto. sed nulla inest: Concludam igitur non esse liberum. Vnde manifestius demonstratur, non solum ab eo termino qui subiectus est, argumẽta sumi posse, uerumetiam ab eo qui est prædicatus. Nam prius exemplum quo demonstrabat, Iuris ciuilis scientiã esse utilem, Ius ciuile quod subiectum erat, definiuit, ductũque inde argumentum rei dubiæ fecit fidem. Hic uero libertatis partes enumerantur, qui est terminus prædicatus. Est igitur ut dictum est quæstio, An quem seruum esse constiterit, liber sit. Terminus, is quidem quem seruum esse cõstiterit, subiectus est: prædicatus uero, liber. In ipso, idest in prædicato partes sunt, quæ enumerantur: a qua enumeratione dum trahitur argumentum, fit argumentum in ipso, ex partium enumeratione. Maxima propositio, Cuius partium nihil rei propositæ copulatum est, ei ne totum quidẽ esse potest coniunctum. Hic uidetur esse dubitandum, num locus a toto, atque a partibus idem sit, cum omnes partes totum faciant, si coniungantur. Sed respondebitur, cum fit argumentum ab enumeratione partium, totum diuiditur, non coniungitur: diuidendo enim argumentatio procedit. Nam quisquis partem cuiuslibet sumpserit, eo ipso, quo partem sumpserit, rem uidetur esse partitus. Qui uero rẽ diuidit, dissipat potius quam conficit totum. Sed restare adhuc ambiguitas potest: nam definitio quoque inuolutam nominis significationem explicat, per quandam substantialium partium enumerationem. Enumeratio uero partium quædam ipsarum a se partium dissipatio est. Sed aliud est eiusdem rei partes enumerare aliud definitionis. Nam rei partes, ea re, cuius partes sunt, semper minores sunt, ut caput, uel thorax, uel cetera membra, toto homine: partes uero definitionis tota re quæ definitur, si substantiales sunt probantur esse maiores, ut animal homine maius est. Item que rationale & mortale, eundem hominem, uelut maiora continent: & sunt singulæ partes definitionis eius, de qua quæ est, animal rationale mortale. Partitio igitur sumit partes rei, quam partitur, minores semper. Quæ uero sumit definitio, uniuersalia sunt per se, totaque, & continentia definiti, quamuis posita in definitione partes fiant: ut in his quæ superius exempla proposui, facile intelligi potest. Vnde manifestum est locum a toto, qui definitionis est, & locum a partium enumeratione, esse diuersos.

Tum notatio, cum ex ui uerbi argumentum aliquod elicitur hoc modo: Cum lex Aelia Sentia assiduo uindicem assiduum esse iubeat. Locupletem iubet locupleti, is est assiduus, ut ait Aelius, appellatus ab ære dando.

Tertius eorum, qui in ipso sunt, locus a notatione est constitutus. Notatio uero est quædam nominis interpretatio. Nomen uero semper in ipso est. Vt enim definitio id quod in nomine inuolutum est, declarat, expedit, atque distinguit: ita etiã nomen id quod a definitione dicitur euolute, inuolute confuseque designat: quod si definitio in ipso est: nomen quoque in ipso esse de quo agitur, non potest dubitari. Sit notatione autem locus uocatus est, quia nomen omnẽ rem notat, atque significat. Videndum est igitur, quid alterius certius accepit uindicandum, ueluti quos huiusce præcursores notamus. Lex igitur Aelia Sancta, assiduo uindicem assiduum esse iubet. Quæritur utrum cum lex ælia sanctia uindicem uelit esse assiduo assiduum, locupletem uelit locupleti. Hic igitur subiectus quidem terminus est lex ælia sanctia uindicem uolens assiduo assiduum: prædicatus uero locupletem iubet locupleti. ipsos igitur terminos nõ poteram ad fidem quæstionis adducere, de ipsis enim de quibus ambigitur, nulla effici fides potest. Quæro igitur quid in ipsorum altero sit, atque uideo unum eorum terminum esse, legem æliam sanctiam, quæ assiduum assiduo uindicem esse decernit, id est subiectum, huius orationis interpretor partem, quæ est assiduus. Quid enim est assiduus aliud, nisi assem dans? assem uero dare nisi locuples non potest, assiduus igitur locuples est. Cum igitur lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse constituat, locupletem iubet locupleti. assiduus quippe est locuples, a dando ære nominatus. Argumentum igitur hoc tractum est ex eo loco, qui est in ipso, idest a nominis interpretatione: nomen enim in ipso illo est, cuius nomen est, cuius interpretatio notatio nuncupatur. Sed ab huius interpretatione factũ est argumentum. Igitur hoc argumentum ex eo loco est, qui est in ipso, idest a nomine: & eorum qui in ipso sunt, a notatione, idest a nominis interpretatione. Maxima propositio est, Interpretationem nominis idem ualere quod nomen. Sed paulo confusius a Cicerone dicta argumentatio maximum præstat errorem. Ita enim dici oportuit, Assiduus est, qui assem dat: qui uero assem dat, locuples est. assiduus igitur locuples est. Lex autem ælia sanctia assiduum assiduo esse uindicem iubet, locupleti uindicem esse præscripsit. Quod si ita dictum esset, apertior argumentatio fuisset. Nunc uero ita dixit. Cum lex ælia sanctia assiduo uindicem assiduum esse iubeat, locupletem iubet locupleti, & cetera subiunxit, ut ostenderetur locuples esse assiduus: hoc autem tantundem ualet, quod ait, legem æliam sanctiam assiduo assiduum uindicem cum iuberet esse, locupletem locupleti esse præcepisse, tanquam si diceret, qui assiduus est, locuples est. Nisi enim is qui assiduus est, locuples sit, non consequitur, ut cum lex ælia sanctia, assiduum assiduo uindicem esse iusserit, locupletem iusserit locupleti. & argumenti conclusionem priorem posuit, subiecit uero probationem. Conclusio namque est, cum lex Aelia sanctia, assiduum assiduo uindicem uelit esse, locupletem iubet locupleti, atque hanc præmisit. probatio uero est rationis, assiduum esse locupletem ab ære dando nominatum, & hanc intulit conclusioni. Restat is locus eorum qui in ipso sunt, qui ducitur ab affectis. Cuius expositionem, quoniam uaria est multiplexque, dum in aliud differamus; ac primi uoluminis terminum hucusque statuamus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI COMMENTARIORVM IN TOPICA Ciceronis.

LIBER SECVNDVS.

IN tum difficillimi operis cursu non sum nescius mi Patrici, quin labor hic noster, quem te adhortante suscepimus, dum iudicio multitudinis imperitæ aut eleuatur, aut premitur, facile uariis reprehensionibus mordeatur. Nam & illi, quibus hoc totum differendi displicet genus, uelut superuacaneum studium familiari prauis mentibus cauillatione, despiciunt: & qui maximum huius scientiæ fructum putant, sua ceteros segnitie metientes, tanto nos operi pares esse non existimant. Quorum quidem priores, si non inuidia laboris alieni æstimationem premũt, sed reprehensioni iudicioq; consentiunt: nullo modo ferendos esse puto. Multo quoq; in me libentius detorserim prauæ opinionis inuidiam, ac nostris eos diffidere uiribus facillime patiar, potius quam tantæ disciplinæ calcare rationem. Sed proh diuinam atq; humanam fidem, quæ est hæc hominum prauitas? quæ tanta est imprudentia cecitatis, ut pene sua sese ipsi confessione condẽnent? Nullus est n. qui se uideri nolit peritissimũ differendi: quin etiã obiectare ipsi aliquid, & resoluere obiecta conantur: & si facile id factu esset cuncti ad scientiam logicæ disciplinæ uelut ad communis quædam sapientiæ lucra concurrerent. Iã uero quid absurdius fingi potest, quã quod probabilibus (ut ipsi existimant) argumentis, inutile studiũ dialecticæ nituntur astruere? Quid.n. conuenit differendi artem differendo peruertere, ut cuius opinionem affectes, eiusdem despicias ueritatem? Sed ut cãtor ille, discipulum sibi ac musis canere iubebat: ita & ego quoq; mihi ac tibi, non multis. sed tanquam musarum præsidii cecinerim: atq; id quod multo labore studioq; collegi, nõ rhetorica tantum facultate, uerum etiam dialectica subtilitate deprompsi. Quæ uero sequuntur huiusmodi sunt.

Ducuntur etiam argumenta ex his rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id de quo quæritur. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Nam alia coniugata appellamus, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus, alia ex repugnantibus, alia ex caussis, alia ex affectis, alia ex comparatione maiorum, aut parium, aut minorum.

8. Postquam locos eos, ex quibus argumenta ducuntur, gemina partitione distribuit, alios in ipso de quo agitur hærere dicendo, alios extrinsecus assumi: eumque locum qui in ipso de quo agitur hæret, in quatuor species secuit, idest a toto, a partibus, a nota, ab affectis: superioribus quidem tribus exẽpla subiecit, quæ nos primo uolumine quantum diligenter fieri potuit, explicauimus. Restat is locus quem posuit quartum, idest ab affectis huius cũ multæ sint species, integri atq; indiuisi proponere non potuit exemplum. Nam quorum facienda partitio est, melius per singula membra dispositis aperiuntur exemplis. Hunc igitur locum diuidit hoc modo, Locus qui ex affectis est, partim ex coniugatis, partim ex genere, partim ex forma descendit: ex similitudine etiam, & ex differentia, & ex contrario: necnon etiam ex coniunctis, ex antecedentibus, ex consequentibus, ex repugnantibus, ex caussis etiam atque ex effectis caussarum, & ex comparatione maiorum, aut pariũ, aut minorum quæ omnia Tullius paulopost conuenientibus rerum similitudinibus illustrat. Nunc illud nobis dicendum est, quæ sit affectorum natura. & quid habeant proprietatis. Sunt enim affecta, quæ quodammodo ad aliquid referri possunt, & cognata sunt ad id, ad quod referuntur. Omnia uero quæ se aliqua relatione respiciunt, aut amica inter se aut diffidentia conferuntur. Si amica: uel substantialiter, ut genus, forma, antecedentia, consequentia, caussa, effectus uel in qualitate, ut coniugatum, simile, coniunctũ: uel in quantitate, ut paria. Quæ uero sibi diffidentia conferuntur, partim a se differentia sunt tantum, partim aduersa: sed aduersa, partim in qualitate, ut contraria, & repugnantia: partim in quantitate, ut maius ac minus. Quæ cum ita sint, manifestum est, & amica sibi cognationis relatione coniungi, & diffidentia hoc ipso quo sibi aduersa sunt, ad se inuicem comparari. Nam quæ amica sunt, amicis amica sunt: & diffidentia, a diffidentibus diffident. Ita igitur & genus formæ genus est: & forma generis forma: & antecedentia consequentium antecedentia: & consequentia antecedentium consequentia. & caussa effectuum caussa, & effectus caussarum effectus: & coniugata coniugatis coniugata sunt, & simile simili simile: & coniunctum coniuncto coniunctum: & paria paribus paria, & differentia differentibus differentia: & maiora minoribus maiora: & minora maioribus minora sunt: & contraria contrariis contraria: & repugnantia repugnantibus repugnantia sunt. Affecta igitur sunt quæ cum a se inuicem diuersa sint, ad se inuicem tamen referuntur. Sed quo ordine Tullius superius descripsit locos nos definitiones omnibus apponemus. Eorum igitur quæ ad se inuicem affecta dicuntur, in M. Tullii disputatione prima sunt coniugata. sed Coniugata uoco, quæcunque ab uno nomine uaria prolatione flectuntur, ut a iustitia, iustus, iustum, iuste. Hæc inter se cum ipsa iustitia, unde eorum uocabulum fluxit, coniugata dicuntur. Genus uero quod de multis specie differentibus in eo quod quid est, prædicatur, uelut animal dicitur de homine atque equo, quæ specie differunt, & in eo quod quid sit prædicatur. Interrogantibus enim nobis quid sit homo uel equus: Respondetur animal. Quod genus, licet necesse sit ab eo esse diuersum cuius genus est: cognatum tamen est ei, quia ad id substantiæ relatione coniungitur. Species etiam est, de qua genus superius prædicatur, quam Cicero formam uocauit, uelut homo animalis. Similitudo est unitas qualitatis. Nam duo quæ sibi similia sunt, eandem necesse est habere qualitatem. Et quoniam ipsum sibi simile esse non potest: aliud necesse est simile consideretur. sed aliud esse non poterit, nisi fuerit in aliqua parte diuersum. Ergo similia, a se in alia quidem re diuersa sunt, in alia uero congruunt. In ea uero re, qua secundum qualitatem congruunt, esse similia intelliguntur, in eaque ad se similitudinis illius copulatione referuntur. Differentia est, qua unumquodque differt ab alio: ut homo ab equo rationabilitatis differentia discrepat. Hæc igitur, prædicatione quidem propriæ naturæ ad ea refertur, quorum est differentia. ut rationabilitas ad hominem: dissimilitudinis uero ratione, ad ea a quibus discrepat id cuius est differentia, ut rationabilitas ad bouem. Contraria uero sunt, quæ in eodem posita genere, longissime a se discrepant, ut album atque nigrum. quæ licet in uno qualitatis genere ponantur: a se tamen quam longissime recedunt, ea quoque ad se referri nullus ignorat. Aliud est enim quod sunt, aliud quod contraria sunt. Quod enim nigrum est, quale est. quod uero contrarium est, ab albo plurimum discrepans est. Coniuncta uero sunt, quæ unicuique rei finitimam naturam tenent uelut timori pallor adiunctus est Hæc talia sunt, ut sæpius quidem adiunctis sibi cohærescant, neque tamen ex necessitate his, quibus uicina sunt, adesse cogantur. Nam sæpe timori pallor assistit: non tamen semper, ueluti cum dissimulatione premitur metus. atque ideo uerisimilia ex adiunctis argumenta nascuntur. Nam quæcunque coniuncta sunt, ea his quibus adhærent, indicio esse solent. Sed de his in posteriori disputatione diligentius disseram. Antecedentia uero sunt, quibus positis aliud necesse est consequatur ut quia bellum est, esse inimicitias necesse est. Hæc ordinis necessitatem tenent. consequentia enim ab antecedentibus separari nequeunt. Consequens uero est quicquid, id quod antecedit insequitur. ut inimicitiæ bellum consequuntur. Nam si bellum est, inimicitias esse necesse est. habetque locus hic illud notabile & spectandum, quòd sæpe quæ naturaliter priora sunt: tamen ipsa sunt consequẽtia. Sæpe quæ naturaliter antecedunt, & in propositione priora sunt. Nanq; inimicitiæ prius existere, quam bella solent Sed non possumus proponere inimicitias ut bellum sequatur. Non enim possumus uere dicere, si inimicitiæ sunt, bellum est. sed præponimus bellum, & inimicitiæ quæ natu

ar prio-

ra priores sunt, subsequuntur: ita, si bellum est, inimicitiæ sunt. Nunc igitur inimicitiæ, quæ naturaliter bellum præcedunt, eadem bella in propositione comitantur. At si dicã si superbus est, odiosus est. Superbia & naturaliter & in propositione odium præcedit. prius enim superbia consueuit existere: post uero atque ex eadem superbia ueniens odium sequi. Nec interest utrum naturaliter quęlibet antecedat res aliquam, an uero consequatur, dum id in propositione annotemus, eam esse rem antecedentem, quæ siue naturaliter prior sit, siue posterior, alteram tamen rem secum necessario trahat. Repugnantia uero intelliguntur quoties id quod alicui contrariorum naturaliter iunctum est, reliquo contrario comparatur, ut quoniam amicitiæ atque inimicitiæ contraria sunt. inimicitias uero consequitur nocẽdi uoluntas. Amicitia & nocendi uoluntas, repugnantia sunt. Hęc quoque ad se contrarietatis similitudine referuntur. Causa est, qua præcedente aliquid efficitur, ut causa diei est Solis ortus. Effectum est quod præcedens causa perficit, ut diea quem Solis ortus emittit. Maiorum uero comparatio est, quoties ei quod minus est, id quod maius est, comparatur. ut si nemo innocens pelli in exilium debet: multo magis ne Tullius quidem, qui non innocens solum, uerum etiam patriæ fuit liberator: plus est enim patriæ esse liberatorem, quam inocentem. Parium uero, quoties inter se paria comparantur. ut si hic ciuis innocens pelli in exilium non debet, quia innocens est nec ille quidem qui est innocens carere patria iuste potest. Minorum uero quoties minora maioribus conferuntur: ut si Ciceronem liberatorem patriæ præmio nemo dignum putauit: nemo eum putet præmio dignum, qui cum tantum innocens fuerit, nulla in rempublicam contulit merita. Hæc itaque omnia cognata sibi esse, & ad se referri inuicem, & se uelut e regione cõspicere nullus ignorat. Nam, ut de coniugatis primum loquamur, & iustitia ad id quod iustum est, uel id quod iuste fieri potest, spectat, & eum qui iustus est, perficit. Cætera quoq; habent ad se non modo uocabuli cognationem, uerum etiam cuiusdam naturæ congruentiam, ita tamen ut a se diuersa sint. Neque idem est iustitia, quod iustus. Omne enim quicquid ab aliquo inflectitur, ab eo a quo inflectitur est diuersum, eidemque cognatum, a quo etiam probatur inflexum. Genus etiam cognatum esse ei cuius genus est, id est speciei, quam Cicero formam uocauit, dubium non est. Genus enim speciei genus est, & species generis species. itaque ad se inuicẽ referuntur, licet idem genus ac species non sint. Illud sane uidendum est, quoniam quas nos species nuncupamus, eas Cicero formas uocat. Cui quidem, dum quod dicit intelligam, concedam libenter quibus uoluerit, uti nominibus: mihi uero non idem concedi potest. Nam qui explanationis lucem professus est, in his uerbis debet, quæ sunt in usu posita, uersari. Id autem quod supponitur generi, ut species, quam forma potius nuncupetur, usus obtinuit. Iam uero simile nisi simili simile esse non potest; & quod differt, nisi a dissimili differre non potest. Contraria etiam cõtrariis intelliguntur esse contraria, coniunctaque coniunctis adhærescunt. Et quę sunt antecedentia, aliquid quod potest consequi, antecedunt. Id etiam quod est consequens illud quod antecessit, insequitur. Omne quinetiam repugnans, repugnanti sibimet intelligitur inimicum. Causa insuper effectus sui causa est. Quod enim quæuis causa efficit, eius rei quam efficit causa est. Effectus quoque causæ alicuius effectus est. Comparatio uero maiorum minora respicit, minorum uero maiora, parium paria: atque in omnibus ea natura esse deprehenditur, ut cum per se res quædam sint diuersæ ab his, ad quæ referuntur: affecta tamen esse, dum comparantur, appareant, diuersa uero esse ab his ad quæ referantur, illa res approbat, quoniam nihil ad seipsum referri potest. Quæ cum ita sint, iure affecta sunt nuncupata. Quæ omnia eius loci qui ex affectis dicitur, species, uel formæ sunt, ipso etiam restante Cicerone, qui ait. Sed hoc genus in plures partes distributum est. Cum enim genus dixit, quas scindit a genere species esse significauit. Præterea omnia hæc, & nomen generis suscipiunt & definitionem. Affecta.n. sunt ad aliquid, quæ ad id, ad quod affecta sunt, referri queunt. Coniugata uero, & genus, & forma, & cætera, ad ea semper ad quæ sunt affecta, referuntur. Sed ut in superioribus locis dictum est, qui in ipso de quo agitur hærebant, id est ex toto, ex partibus, ex nota: ut ex toto eo intelligatur termino, qui fuisset in quæstione propositus. Itẽque ex eius partibus, atque ex eius nota. Eodem modo & in iis quæ affecta sunt dicemus, ad eum terminum affecta considerari, qui subiecti uel prædicati loco positus continet quæstionem. Superest nunc illud dicere, cur quę affecta sunt, in ipso de quo agitur esse dicantur. Etenim in ipso de quo agitur termino, quatuor locos esse significauit Cicero, id est ex toto, ex partibus, ex nota, ex affectis. Quorum tria quidem superiora manifestum est in eo hærere, de quo agitur termino. Definitio.n. cuiuslibet rei, quod totum est, in illo ipso est, quod definit. Partes etiam in ipso illo sunt, quod collectione cõiungunt. Nota etiam in illo est, quod appellatione significat. Affecta uero extrinsecus posita uidentur, quippe quæ referuntur ad id, ad quod affecta sunt, id est ad id, de quo agitur, quæ non referrentur, nisi extrinsecus posita intelligerentur. Cur igitur ea etiam quę affecta sunt, ad id, de quo agitur, inter eos numerauit locos, qui ipsi de quo quæritur, termino cohærent? dicendum est, Quoniam id quod adhærere dicitur, non idem est ei, cui adhærere prædicatur. quæ cum diuersa sint, cogitatione tamẽ quadam intelliguntur esse coniuncta: ueluti non idem est definitio, quod ipsa res, quæ definitione describitur. Si.n. definitio clarius efficit id quod definit; nihil uero ipsum se se clarius quam est efficere potest: manifestum est id quod definitur, a definitione esse diuersum. Sed idcirco hærere definitionem in eo quod definitur dicimus, quia est ei cognata atque coniuncta. quippe quæ dum eius proprietatem significat, ab eius substantia non recedit. Partes etiam ac notæ diuersa sunt ab eo, quod uel copulant, uel designãt. Sed quia illæ propositum terminum iungunt, illæ significant habentes aliquam cum proposito termino cognationem, in ipso de quo agitur, hærere perhibentur. Ita etiam in affectis, licet extrinsecus sint: neque enim idem sunt, quod ea sunt ad quæ intelligũtur affecta. necessario tamen, quia aliquam cognitionem cum his habere considerantur, in ipsis hærere dicuntur, ad quæ affecta sunt. Qui uero eorum naturalis ordo sit, uel quæ differentia, uel quæ sit alia locorum partitio, licet in Topicis differentiis opportunius expediendum sit: tamen cum exempla Ciceronis, quæ in his explicandis attulit, exposuero, subiungam.

Coniungata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem. Eiusdem autem generis uerba sunt, quæ orta ab uno uarie commutãtur, ut sapiens, sapienter, sapientia. hæc uerborum coniugatio συζυγία dicitur, ex qua huiusmodi est argumentum: Si compascuus ager est, Ius est compascere.

9. Definitio coniugatorum a Cicerone prolata talis est. Coniugata dicuntur, quæ sunt ex uerbis generis eiusdem, id est quæ ab uno uerbo uariis inflectuntur modis. Ex eodem quippe genere uerba sunt: Iustitia, iustus, iuste, iustum, & quæcunque alia in diuersas possunt uocabulorũ species inflecti: Quæcunque enim ab uno quolibet orta uarie cõmutantur, hæc a Græcis quidem σύζυγα dicuntur, apud Latinos uero coniugata. Nam quod Greci συζυγίαν dicunt, nos coniugationem appellamus. Hæc autem sunt, ut sapiẽs, sapiẽter, sapiẽtia, & quæcunq; in uarias partes orationis, uariasq; inflexiones: ab uno quodam ducta cernuntur. Ex coniugatis igitur argumenti nascentis hoc exemplum est, Sit enim dubitabile, an in aliquo agro mihi atque uicino simul pascere liceat pecus: id est, an ius sit compascere. Subiectum igitur est ager: cõpascere uero prædicatum. Faciemus itaq; argumẽtum hoc modo: Hic de quo quæritur ager cõpascuus est, in compascuo autem licet cõpascere, in hoc igitur agro licet compascere. Hic igitur compascendi iuris argumentũ ex compascuo sumptum est, ex coniugato uidelicet. Compascere enim & compascuum coniugata sunt. Sumptum uero est argumentum, ius esse compascere, quoniam sit ager compascuus. sed coniugatum est compascuum ei quod compascere. A coniugatis igitur sumptũ est argumentum: quod coniugatum in ipso est de quo agitur. id est in compascẽdo, omnia enim ex eodem fluunt, & sui sunt continentia atque se respicientia. Factum est igitur argumentum ex eo quod est in ipso, ab affectis, id est a coniugatis. Maxima uero pro

positio est, Coniugatorum in eo quod cõiugata sunt, unam atque eandem esse naturam. uel sic, Cui conuenit aliquid, huic etiam coniugatum eius posse sociari.

A genere sic ducitur: Quoniam argentum omne mulieri legatum est, non potest ea pecunia, quæ numerata domi relicta est, non esse legata. Forma enim a genere quoad suum nomen retinet, nunquam seiungitur: numerata autẽ pecunia nomen argenti retinet: Legata igitur uidetur.

10. Genus est quod de qualibet specie in eo quod quid est prædicatur. In eo aũt quod quid est prædicari dicitur quod de qualibet specie interrogantibus, quid sit respõderi conuenit; & eius de qua respondetur speciei substantiam monstrat. Semper uero genus propria specie maius est: eamque intra ambitum suæ prædicationis includit. Quo fit, ut quãuis in alia quoq; dispartiri genus possit, speciẽ tamen suam nullo modo derelinquat, uelut animal quidem prædicatur de homine, & hominis substantiam monstrat: interrogantibus enim nobis quid est homo, animal respondetur. Idem tamen deduci in alia potest, uelut in equum, atque bouem, quæ animalia nuncupantur. Sed ita deducitur in diuersa, ut unamquamque earum specierum quas continet, non relinquat. Vbicunque enim fuerit homo, necesse est ut ibi sit animal, homo enim animal est. Idemque de boue, ac de cæteris. Ergo liquido demonstratum est, nomen generis a specie nullo modo separari. Quod si aliquando generis uocabulum uniuersaliter enuncietur, necesse est omnes species designari, ut siquis dicat, omne animal, & hominem designabit & bouem, & cæteras omnes species sub animalis nomine collocatas. Quæ cum ita sint, Quidam testamento mulieri argentum omne legauerat: Quæritur an ei etiam numerata pecunia sit legata: numerata igitur pecunia in hac quæstione subiectum est, legata uero prædicatum. Considero igitur in alterutro eorum quidnã insit, ut ex eo quod in ipso est, aliquod argumentum requiram: uideo subiectum terminum, qui est numerata pecunia, habere argentum genus, quod affectum est scilicet ad speciem suam, ad quam refertur. Quæ enim ad se inuicem, referuntur, affecta sunt. Ergo quoniam argentum omne legatum est, & genus speciem propriã non relinquit, necesse est ut numerata quoq; pecunia sit legata. Nam cum omne nomen generis legatũ sit, nihil de speciebus uidetur exceptum: uelut siquis dicat omne animal uiuere, non, ut arbitror, tantum hominem, uel bouem, uel equum, uel sigillatim cætera, uel unum, uel plura uiuere dicit, ut tamen aliqua cum sint animalis, uitæ munere carere contendat, sed omne prorsus quicquid fuerit animal, uiuere proponit. Cum igitur omne genus, id est omne argentum legatum sit, nulla species excipitur. At numerata pecunia argentum est: fit igitur ut numerata quoque pecunia legati uocabulo possit includi. Est igitur quæstio quidem, ut dictum est, An numerata pecunia legata sit. Argumentum ab eo quod in ipso est, id est a genere, quod inest propriæ speciei, quod ita inest, ut ad id referatur, hoc autem est argentum. ab affectis uero, idest a genere, prædicatur enim, ut genus, argentum de numerata pecunia. Interrogantibus enim nos quid sit numerata pecunia, iure respondemus, argentum Maxima propositio est: Cui conuenit omne genus, eidem unamquamq; speciem conuenire. Quam M. quoque Tullius diuersis quidem uerbis, sed eadem significatione proposuit dicens. Forma enim a genere quoad suum nomen retinet, nunquam seiungitur, numerata aũt pecuniæ nomen argenti retinet, legata igitur uidetur.

A forma generis, quam interdum, quo planius accipiatur, partem licet nominare, hoc modo: Si ita Fabiæ pecunia legata est a uiro, si ei uiro materfamilias esset; Si ea in manum non conuenerat, nihil debetur. Genus enim est uxor, eius duæ formæ, una matrumfamilias, hæ sunt quæ in manum conuenere: Altera earum quæ tantummodo uxores habentur, qua in parte cum fuerit Fabia, legatum ei non uidetur.

11. Species est, quæ propriis differentiis informata sub prædicatione generis collocatur. Differẽtiæ uero propriæ a cæteris eam speciebus separant atque seiungũt. uelut homo cum sit animalis species, differentiis informatur rationabilitatis atque mortalitatis, & seiungitur ab his animalibus, quæ æterna sunt, uelut Sol a Platonicis creditur, & ab his animalibus, quæ sunt rationis expertia. Cum igitur omnes species inter se propriis differentiis distent, necesse est, quod de altera specie dicitur, id in aliam non posse transferri, uelut quod de homine dicitur specialiter, idem de equo atque boue non possit intelligi. Ducitur autem a specie, quoties genus ipsum ueluti in quandam contrahitur portionem. Velut siquis dicat, Illud animal sibi adduci debere, quod sit rationale & mortale. Non utique de equo, uel boue, aut de cæteris, nisi tantum de homine dictum esse intelligitur. Vt igitur generaliter dictum genus omnes species claudit. cum quis dicit omne animal: sic quodlibet animal designatam speciem facit. quæ cum ita sint, a forma generis, idest a specie generis tale fit argumentum, quam formam generis, Cicero partem sæpe nominat, quo id quod dicitur planius fiat, Notius enim nomen partis est, quam formæ. quo autem distet forma a partibus & nos strictim superius diximus, & paulopost a Cicerone ipso latius explicabitur. Nunc de proposito uideamus exemplo. Vxoris species sunt duæ, una matrumfamilias: altera usu, sed communi generis nomine uxores uocantur. fit uero id sæpe, ut species iisdem nominibus nuncupentur, quibus & genera. mater uero familias esse non poterat, nisi quæ conuenisset in manum. hæc autem certa erat species nuptiarum. Tribus enim modis uxor habebatur, usu, farreatione, coëmptione, sed confarreatio solis pontificibus conueniebat. Quæ autem in manum per coëmptionem conuenerant, hæ matresfamilias uocabantur: Quæ uero usu uel farreatione, minime. Coëmptio uero certis solennitatibus peragebatur, & sese in coëmendo inuicem interrogabant, uir ita, an mulier sibi materfamilias esse uellet. illa respondebat, uelle. Item mulier interrogabat, an uir sibi paterfamilias esse uellet, ille respondebat, uelle. Itaque mulier uiri conueniebat in manum, & uocabãtur hæ nuptiæ, per coëmptionem, & erat mulier materfamilia, uiros loco filiæ. Quam solennitatem in suis institutis Vlpianus exponit. Quidam igitur extremo iudicio, omne Fabiæ uxori legauit argentum, siquidem Fabia ei non tantum uxor, uerum etiam certa species uxoris, id est materfamilias esset. quæritur an uxori Fabiæ legatum sit argentum. Vxor Fabia, subiectum est, legatum argentum, prædicatum. Quæro igitur quodnam ex his argumentum sumere possim, quæ in quæstione sunt posita. ac uideo uxori duas inesse formas: quarum una tantum uxor est, altera materfamilias, quæ in manum conuentione perficitur. Quod si Fabia in manum non conuenit, nec materfamilias fuit, id est non fuit ea species uxoris, cui argentum omne legatum est. Quocirca quoniam id quod de alia specie dicitur, in aliam dici non conuenit; cumque Fabia præter eam speciem sit, quæ in manum conuenerit, id est quæ materfamilias fit, & uir materfamilias legauerit argẽtum, non uidetur Fabiæ esse legatum. Quæstio igitur, ut dictum est, an uxori Fabiæ omne argentum legatum sit. subiectum, uxor Fabia. prædicatum uero, legatum argentum. Argumentum ab eo, quod est in ipso, de quo quæritur, id est ab eo quod est in uxore, de qua quæritur. Est autem in uxore, de qua quæritur species uxoris: ea scilicet quæ in manum non conuenit, quæ ad eam affecta est. Omnis enim species ad suum genus refertur, id est forma. factum est igitur argumentum ab eo quod est in ipso, ab affectis, a forma generis. Maxima propositio est, Quod de una specie dicitur, id in alteram non conuenire.

A similitudine, hoc modo: Si ædes exesæ corruerunt, uitiumue fecerunt, quarum ususfructus legatus est, heres restituere non debet, nec reficere: non magis quam seruum restituere, si is cuius ususfructus legatus est, deperisset.

12. Similia dicuntur, quæ eiusdem sunt qualitatis, ex quibus hoc modo sumitur argumentum. Quidam testamento ædium usumfructum legauit, id est concessit ædes, ut his alius dum uiueret, uteretur. hæ cœperunt uel uitium facere, idest ruinam minari, uel etiam corruerunt. Petit igitur ab hærede is cui ædium ususfructus legatus est, ut earum sibi ædium quæ a testatore legata sunt, damna compenset, & ædes quæ uitium fecerunt, uel corruerũt. restituat. Quæ

citur

titur an earum ædium, quarum usufroctus legatus sit, uitiū uel ruinam hæres restituere cogatur. Hic igitur subiecta quidem oratio est, ueluti quidam terminus, ædium quarum usufroctus legatus sit, ruinam uel uitium. Prædicata uero oratio, loco termini constituta, ab hærede restitutio. Sumo igitur a simili argumentum, hoc modo, Quoniam siquis serui usumfructum legauerit, isque seruus aliquo modo deperierit, non cogitur restituere hæres seruum: ne nunc quidē cogetur hæres restituere ædes, quæ in usumfructum legatæ, ruinam, uitiumue fecerunt. Simile est enim serui usufructus legatio, ædium usufructus legationi. Simile est etiam seruum in usumfructum legatum si deperierit, ab hærede non restitui, & ædium in usumfructum legatarum uitium ruinamue ab hærede non refici. Est igitur quæstio quidem An ædium in usumfructum legatarum uitium, uel ruinam hæres restituere cogatur. Terminus uero, subiectus quidē, ædium in usumfructum legatarum uitium uel ruinam: Prędicatus autem, ab herede restitutio. Argumentum uero ab eo quod in ipso est, idest ab eo quod inest, uel ruinæ, uel uitio ædium in usumfructum legatarum. Id autem est affectū, id est similitudo. Omnis enim similitudo ei inesse perpenditur, quod est simile. similitudo uero est serui usufructus legati pereuntis, quem restituere hæres non cogitur. Maxima uero propositio, Similibus rebus eadem conuenire.

A differentia: Non si uxori uir legauit argentum omne quod suum esset; idcirco quæ in nominibus fuerunt, legata sunt. Multum enim differt in arca ne positum sit argentum, an in tabulis debeatur.

13. In rebus plurimum differentibus quod de altera earū dicitur, non uidetur in alteram conuenire. Id cum ita sit, quidam argentum suum omne legauit uxori. Illa pecuniam quoque quæ in nominibus debebatur, suam esse dicebat, quòd omnis pecunia nomine uocaretur argenti. Quęritur an id quoque argentum, quod in nominibus debebatur, legatum sit. Hic igitur subiectus est terminus, argētum quod in nominibus debebatur: legatum uero, prædicatus. A differentia igitur faciemus argumentationem, hoc modo. Idem de plurimum differentibus rebus intelligi non potest. Plurimum uero differt argentum in arca ne sit positum, an in nominibus debeatur. Nam quæ posita in arca pecunia est, iuris est nostri, in nominibus uero debita, non est nostra. nam quod mutuum datur, ex meo fit accipientis. atq; ideo non cogitur eandem ipsam pecuniam debitor restituere creditori, sed aliam tantam. In arca uero posita pecunia, & in nominibus debita, non sunt argenti uel pecuniæ species, sed differentiæ: nam argenti species, signatum ac non signatum esse dictæ sunt. Qualitas uero pecuniæ, in possessione positæ uel non positæ, sed non modis omnibus alienę. in his differentiis constat, ut alia sit in arca posita, reliqua in nominibus debeatur. atque hoc idcirco dictum est, nequis non a differentiis, sed a specie argumentationem ductam putaret. Qualitas.n. substantialis non speciebus, sed differentiis annumeratur. Cum igitur suum omne quod fuerit argentum, uir uxori legauerit; cumque manifestum sit, id ad eam pertinere, quod fuerit suum legantis, id est quod in arca fuerit conditum: non potest idem intelligi de eo quod in nominibus debebatur. Quoniam, sicut dictum est, id quod in nominibus debetur, ab eo quod in arca positum est, plurimum differre. Facta est igitur argumentatio ab eo quod in ipso inerat, de quo quærebatur. Quærebatur uero de argento in nominibus debito. In hoc uero inerat propria differentia, qua ab alio differebat argento, eo. s. quod in arca positum fuerit Id uero est affectum, id est differentia. Maxima uero propositio. De rebus plurimum differentibus, idem intelligi non posse.

Ex contrario autem sic: Non debet ea mulier, cui uir bonorum suorum usumfructum legauit, cellis uinarijs, & olearijs plenis relictis, putare id ad se pertinere. Vsus enim, non abusus legatus est. ea sunt inter se contraria.

14. Quod de aliqua re dicitur, id in eius contrarium non potest conuenire. Idem enim de duobus contrariis intelligi nullo modo potest. Quidam igitur supremæ uoluntatis arbitrio uxori bonorum suorum usumfructum legauit: mulier cellas uinarias oleariasq; plenas ad usumfructum prorium deuocabat. Quæritur an penus quoque usufructus legatus sit. penus igitur usufructus subiectus est. legatus prædicatus, A contrario igitur sumitur argumentum, hoc modo. Vtimur his quę nobis utentibus permanent: his uero abutimur, quæ nobis utentibus pereunt. ergo cum permanere ac perire contraria sint, usus quoque & abusus contraria necesse est iudicentur. Quod si cætera quidem utendo permanent, cellæ autem uinariæ atque oleariæ utendo consumuntur: aliarum quidem rerum usufructus esse potest, penus uero non potest usus esse, sed potius abusus. Ergo cum uir uxori usumfructū bonorum suorum legauerit, non potuit legare contrarium, quod est abusus. est uero abusus uini atque olei. uinum igitur atque oleum ad usumfructum mulieris non potest pertinere. Argumentum ab eo quod in ipso est, de quo agitur, idest ab usufructus legatione atque ab affecto, idest contrario. contraria uero in contrariis non ita sunt, tanquā definitio in eo quod definitur, sed tanquam relatio. Omnis.n. relatio in relatiuis, omniaque contraria non id quod sunt, idest qualitates, sed hoc ipsum quod contraria sunt, in contrariis esse dicuntur. quia non secundum qualitatem propriam, sed secundum distantiam plurimam sibi inuicem efferuntur Maxima propositio est, Quod alicui conuenit, id eius contrario non conuenire.

Ab adiunctis: Si ea mulier testamentum fecit, quæ se capite nunquam diminuit, non uidetur ex edicto Prætoris secundum eas tabulas possessio dari: adiungitur enim ut secundum seruorum, secundum exulum, secundum puerulorum tabulas possessio uideatur ex edicto dari.

15. Adiuncta sunt, quæ proximum ac finitimum locum tenent ut si unum eorum quolibet extiterit modo, alterum quoque uel extitisse, uel extare, uel extaturum esse uideatur. hæc.n. sibi quasi uicina sunt. Quæ uero in existendo sibi sunt proxima, hæc uel antecedere rem uolunt, ut amor sæpe concubitum: uel simul esse, ut pallor & timor, uel euenire posterius, ut post iracundiam cædes. Eaque est adiunctorum natura, ut quamuis separari quidem possint: tamen sese inuicem monstrent. Nam neque qui amauit, necessario potitus est: & sæpe qui potitus est, non amauit. Nec qui pallet, necessario timet, & sæpe non timens pallet. Nec ea necessitate iratus occidet, & occidit sæpe aliquis non iratus. Sed tamen si de singulis inquiratur, eum concubuisse qui amauit, & pallere qui timet, & occidisse qui fuerit iratus, uerisimile est: non quòd ita necesse sit, sed quia ea uicinis uicina colligimus. Nam quod ad exemplum attinet huius argumenti. hæc similitudo est, Capitis diminutio, est prioris status permutatio. Id multis fieri modis solet, uel maxima, uel media, uel minima. Maxima est, cum & libertas & ciuitas amittitur, ut deportatio. Media uero, in qua ciuitas amittitur, retinetur libertas, ut in Latinas colonias transmigratio. Minima, cum nec ciuitas, nec libertas amittitur, sed status prioris qualitatis imminuitur, uelut adoptatio, aut quibuslibet aliis modis prior status, retenta ciuitate, potuerit immutari. Mulieres uero antiquo iure tutela perpetua cōtinebat. Recedebant uero a tutoris potestate, quæ in manū uiri cōuenissent. itaque fiebat eis prioris status permutatio & erat capite diminuta, quæ uiri conuenisset in manum. Quædam igitur, quæ se nunquam capite diminuisset, idest quæ in manum uiri minime conuenisset: sine tutoris: uctoritate testamentum fecit. Quæritur an secundum eius tabulas ex edicto Prætoris debeat dari possessio. Hic subiectus quidem terminus, mulieris nunquam capite diminutæ tabulæ. prædicatus uero, possessionis cōcessio, Sumitur ergo ab adiunctis argumentum. hoc modo. Nam si secundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ possessio detur: nihil causæ est, cur non secundum puerulorum quoque, & seruorum tabulas, ex edicto Prætoris possessio permittatur. Quid enim officere potest, ne secundum mulieris nūquam capite diminutæ tabulas possessio deferatur. Id scilicet, quòd ea quæ testamentum confecerat, sui non fuit iuris. quod idem & de pueris, & de seruis dici potest. Illorum.n. ætas, istorum conditio, in alterius sita est potestate. Adiungitur ergo, Si secundum mulieris, quæ in suo iure non esset, tabulas, possessio detur: secundum puerulorum quoq; & seruorum tabulas possessionem dari, qui sui iuris minime

enim semel testamento alicui datum est, id ab eo inuito cui datum est, auferri non potest. repugnat enim recte accipere, & inuitum reddere.

18. Secundus hæres dicitur, qui hæredi instituto substituitur. Veluti si quis filium instituat hæredem, scribatq;, Si is filius intra pubertatem decesserit, nepotem uel quemlibet alium hæredem esse oportere. Nepos igitur uel quilibet alius, secundus hæres dicitur. Repugnantia sunt, quæ (ut dictum est) contraria sequuntur, si ipsis contrariis comparentur. Quidam igitur hæredem testamento scripsit filium, eique secundum substituit hæredem, uxorique suæ ancillarum usumfructum legauit a filio, dixitque ut uxori filius eius usumfructum ancillarum permitteret, neq; illud adiecit, ut etiam secundus hæres eundem usumfructum mulieri concederet. Successit filius, ac mulieri ancillarum contulit usumfructum. Illo mortuo intra pubertatem, agit secundus heres, & usumfructum ancillarū mulieri extorquere conatur, dicens, usumfructum ei a filio legatum, a se uero minime. Quæritur utrum ea mulier legatum, quod testamento acceperat, inuita possit amittere. Hic igitur subiectum est, legatum quod testamenti iure recte accepit. Prædicatum uero, inuitam posse amittere. Summo igitur argumentum a repugnantibus. Repugnans uero est, si id quod contrario consequens est, alteri contrario comparetur, uelut in hoc ipso quod tractamus exemplo, recte accipere, & non recte accipere, contraria sunt, sed non recte accipere, comitatur inuitū reddere. Iure enim inuitus reddit, quod non recte accepit. Repugnat igitur inuitum reddere ei quod est recte accipere. Faciemus igitur argumentum sic, Qui testamento accepit, recte accepit. Quod autem recte accipitur, inuito eo qui semel recte accepit, auferri non potest. At mulier testamento usumfructum ancillarum accepit: Id igitur ei inuitæ non poterit auferri. Argumentum, ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest de eo quod recte acceptum est. In ipso uero est uelut affectum contrarietatis modo, ut superius dictum est. Est autem argumentum a repugnanti. Maxima propositio, Repugnantia conuenire non posse.

Ab efficientibus caussis, hoc modo: Omnibus est iui parietem directum ad parietem communē adiungere, uel solidum, uel fornicatum. At si quis in pariete communi demoliendo dāni infecti promiserit, non debebit præstare quod fornix uitij fecerit. Non enim eius uitio qui demolitus est damnum factum est, sed eius operis uitio quod ita ædificatum est, ut suspendi non poßit.

19. Caussarum quidem multa sunt genera, quæ Cicero paulo posterius diuidit: sed nunc de efficientium caussarum disserit argumento. Efficiens uero caussa est, qua præcedente aliquid effectum est, non tempore, sed proprietate naturæ, uelut in hoc quod nunc declaramus exemplo, Damni infecti promissio est, quoties quis promittit, Si quod damnum eius opera contingerit, sua restitutione esse pensandum. Ius autem est, parieti communi, parietem alium, uel fornicatum, idest arcum habentem, uel directum continuumq; coniungere. Quidam igitur ad parietem communem, alium extrinsecus parietem iunxit, dedit que satis dāni infecti. Communis autem paries fornicatus fuit, idest arcum habens, uel signinam fabricam sustinens, adiungente igitur eo qui satis dederat, & ut adiungeret, demoliente partem parietis quo iunctura coheresceret, uitium communis paries fecit. Quæritur an damni infecti promissio cogat eum qui promiserat, damnum restituere. Subiectus terminus est damni infecti promissio: prædicatus, uitii restitutio. Summus igitur argumentum a caussis hoc modo, Si is qui damni promisit infecti restitutionem, eius uitii caussa fuit, restituere debet uitium quod eius accidit culpa, quod si ea natura parietis fuit ut suspendi, sustinerique non posset (fornicati enim parietis non ea natura est, ut suspendi queat) parietis potius forma, quam demolientis culpa, uitium fecisse uidebitur: atque ita non cogitur restaurare uitium qui se damni infecti promissione obstrinxerit. Fiet igitur argumentatio hoc modo. Si penes parietis formam constitit, ut eo adiungente parietem qui damni infecti promiserat, uitium fieret: id uitium, qui promisit, præstare non cogitur. Fuit autem caussa paries ut uitium fieret qui ea fuit natura ut suspendi sustinerique non posset. Nō igitur quod fornix uitium fecerit, præstare debet qui damni promisit infecti. Argumentum ab eo quod in ipso est de quo agitur, idest in uitii restitutione, ex affecto, idest ex caussa Caussa enim uitii, forma est parietis, non culpa coniungentis parietem. Itaque factum est, ut fornix uitium faceret. quæ caussa uitii, cum absit ab eo qui parietem iunxit: abest etiam eiusdem uitii restitutio. Maxima propositio, Vnamquamque rem ea caussis spectari oportere.

Ab effectis rebus, hoc modo: Cum mulier uiro in manum conuenit, omnia que mulieris fuerunt, uiri fiunt dotis nomine.

20. Effecta sunt, quæ aliquibus efficiuntur caussis, non tempore precedentibus, sed natura uelut si quæratur, Vxore defuncta quæ in manum uiri conuenit, an eius bona ad uirum pertineant. In qua quæstione, bona uxoris defunctæ quæ in manum uiri conuenerit, subiectum est: ad uirum autem pertinere, prædicatum Quæro igitur argumentum ab effecto, dispicioque quid perfecerit ipsa in manum conuentio, atque ex eo argumentum traho. id autem est, Omnia uiri dotis nomine fieri, quæcunque mulieris fuere. Ipsa igitur in manus uiri conuentio, omnia quæ mulieris fuere, uiri fecit dotis nomine, non præcedens tempore, sed statim propria ui naturæ. Nam ut in manum quæcunque conuenerit, mox eius bona, dotis nomine uirum sequuntur. Facio igitur argumentum sic. Si mulier quæ defuncta est, in manum conuenit: in manum uero conuenientis mulieris bona uiri fiunt dotis nomine: hæc quoque bona de quibus agitur, uiri sunt. Argumentum ex eo quod in ipso est de quo agitur, continetur. Agitur enim de bonis eius quæ in manum conuenerit, scilicet ab affectis, idest a caussæ effectis effectum nanque est, in manum conuentionis omnia quæ mulieris sunt, uiri fieri dotis nomine. Quanquam hic quoque non ab effectis, sed a caussa factum argumentum esse monstretur. Ostensum est enim fieri uiri dotis nomine quicquid mulieris fuerit, ex eo quod mulier in manum cōuenerit. Sed hæc caussa est ut quæ mulieris erant, uiri fiant dotis nomine. Sed dicat quis, ex eo quod ea quæ mulieris fuerant, uiri fiunt dotis nomine, id approbari quòd defunctæ bona ad uirum debeant pertinere. Sed quæ mulieris sunt, ea uiri fieri dotis nomine, & bona ad uirum pertinere: uel idem est, uel neutrum alteri caussa est. uel si quis dicat eam esse caussam ut bona mulieris uiro debeant cedere quòd per in manus conuentionem, uiri facta sunt dotis nomine: a caussa rursus, ac non ab effectis, factum esse argumētum putabit, idest a dote. ab effectis uero non oportet aliud nisi caussam probari. Esset uero ea effectis argumentum, ut ex eo caussa probaretur hoc modo, Si quæstio esset, an mulier in manum uiri conuenisset, & indubitatum haberetur, omnia quæ fuissent mulieris, uiri facta dotis nomine diceretur ueita. Si omnia quæ fuere mulieris, uiri facta sunt dotis nomine: mulier in manum uiri conuenit, sed omnia quæ fuere mulieris uiri facta sunt dotis nomine: mulier igitur in manum uiri conuenit. Maxima propositio, Caussas ab effectis suis non separari.

Ex comparatione autem omnia ualent, quæ sunt huiusmodi. Quod in re maiore ualet, ualeat in minore: ut si in urbe fines non reguntur, nec aqua in urbe arceatur. item contra: Quod in re minori ualeat, ualeat in maiore. licet idem exemplum conuertere. Item, Quod in re pari ualeat ualeat in hac, quæ par est. ut quoniam usus auctoritas fundi biennium est, sit etiam ædium. At in lege ædes non appellantur, & sunt ceterarum omnium, quarum annuus est usus: ualeat æquitas, quæ paribus in caussis paria iura desiderat.

21. A comparatione locus qui dicitur, tripartito scinditur. aut enim a comparatione maiorum, aut a comparatione minorum, aut a comparatione parium nascitur. A comparatione igitur maiorum est, quoties maiora minoribus

comparantur, hoc modo, ut Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Sit enim quæstio, an in Vrbe aquam liceat arceri. In hac igitur subiectus est terminus, in urbe aqua: prædicatus uero, ius arcendi. Regi fines dicuntur quoties unusquisque ager propriis finibus terminatur. Arcet uero aquam, qui eam per sua spatia meare non patitur. Faciamus igitur argumentum sic Quoniam plus est regi fines, minus uero arceri aquam: si in ciuitate fines non reguntur, quod maius est: ne id quidem quod minus est, fiet, ut aqua in ciuitate arceatur. Hic igitur sumptum est argumentum ab eo quod in ipso hæret, de quo quæritur. Quæritur uero de arcendæ aquæ iure, ab affecto scilicet, idest a maiori, quod refertur ad id quod minus est. Notandum uero, quòd Tullius maximam propositionem argumentationi inclusit hoc modo, Quod in re maiori ualet, ualeat in minori, & deinceps ea nixus, argumentationé expediuit, ut manifestiùs appareat id quod in primo uolumine commemoratum est, has maximas propositiones aliquoties quidem argumentationibus includi, ut in præsenti monstratur exemplo: alias uero, uires argumentationibus dare, ut in superioribus exemplis locorum. quòd si idem conuertamus exemplum, dicemus, Quod in re minori ualet, ualeat etiá in maiori: At in urbe aqua arcetur: regantur igitur fines. Hic tamen quæstio permutatur, hoc modo. Quæritur enim an in urbe fines oporteat regi. Sed a minore sumitur argumentum, idest ab arcenda aqua: ut sit hic quoque argumentum ab eo quod ipsi est, idest ab eo quod est in regendis finibus, ab affecto scilicet, id est a minori. Id enim quod minus est, affectum est: illud nanque respicit id ad quod comparatur. Hic quoque maxima propositio a Tullio posita est, eaque est, Quod in re minori ualet, ualet etiam in maiori. A paribus uero fit similiter comparatio. Necesse est enim ut ualeat æquitas, quæ paribus in rebus paria iura desiderat. Plurimarum igitur rerum usucapio annua est. ut si quis eis anno continuo fuerit usus: eas firma iuris auctoritate possideat, uelut rem mobilem. Fundi uero usucapio, biennii témporis spatio continetur. de ædibus in lege nihil scriptum est. Quæritur ergo, usus ædium uno ne anno, an biennio capiatur. Faciemus a paribus argumentationem, & quoniá immobilium æqua possessio est. ædes uero immobiles sunt ut biennio fundus usu capitur: ita etiam oportet ædes usucapere biennio possidentem. Aequitas enim paribus in rebus paria iura desiderat. Quæ etiam maxima propositio a Tullio clarissime posita est: sed exemplum restrictius positum est, nec promptissime ad intelligendum. Ita namq; est, Vt quoniam usus auctoritas fundi per biennium est, sit etiá ædium. hic igitur ædium usus auctoritatem biennio fieri sensit. sed adiungit, At in lege ædes non appellãtur, & sunt ceterarum omnium quarum annuus est usus hic rursus ædes in his uidetur ponere, quæ annuo usucapiuntur, & concludit nihil desiniens, nisi, Valeat æquitas, quæ paribus in causis paria iura desideret. Sed uidetur ita dictum, quoniá immobiles sunt ædes ut fundus, biennio uero fundus usucapitur, ædes quoque biennio usucapiantur & sibi ipse rursus opponit: sed in lege duodecim tabularum, de ædibus nihil scriptum est, & inter eas relictæ sunt res taciturnitate legis, quarum est usus annuus. Nam cum de fundo præscriberet lex biennii usucapionem, tacuit ædes, & iis potius hac taciturnitate eas iunxit, quarum annuus est usus. Sed soluit obiectionem ita: sed æquitas paribus in rebus, paria iura desiderat. Itaque quoniam æque fundus, atque ædes immobiles sunt, æque biennio usucapientur. Factum est igitur hic quoque argumentum ab eo quod in ipso est, de quo quæritur, idest ab affecto, idest pari. Nam cum agatur de ædium possessione, argumentum sumptum est ab usucapione fundorum. Expeditis igitur his locis, qui in ipso de quo agitur, inhærebant: Nunc iam loci eius quem dixit esse extrinsecus, ponit exemplum. Hic uero est qui sumitur ab auctoritate iudicii locus ualde probabilis, etiam si non maximæ necessitatis. Quæ enim necessaria sunt, hæc ex propria considerantur natura: Quæ uero probabilia sunt, plurimorum iudicium expectant. Ea nanque sunt probabilia, quæ uidentur uel omnibus, uel pluribus, uel maxime claris, atque præcipuis, uel secundum unamquamq; artem scientiamque eruditis, ut quod medico in medicina, geometræ in geometria, ceterisq; in propria studiorum facultate uersatis. de quo extrinsecus loco sic loquitur.

Quæ autem assumuntur extrinsecus, ea maxime ex auctoritate ducuntur. Itaque Græci tales argumentationes ἀτέχνους uocant, idest artis expertes.

22. Alia quippe argumenta sunt, quæ ipse efficit orator, atque ipse quodammodo ex designatis locis sibi comparat & propria facultate conquirit. Alia quæ extrinsecus posita non ipse inuenit, sed præsentibus utitur & paratis, ueluti testimonia, tabulæ, fama, ceteraque, de quibus M. Tullius latius tractaturus est. Non enim sibi ipse testimonia parat orator: sed paratis utitur, nec ipse iudicium facit: sed iam posito ac spontaneo rumore ueniente utitur ad causam. atque idcirco hos locos Græci ἀτέχνους uocant, idest inartificiales, atque ut Tullius dixit, artis expertes: quæ enim non proprio oratoris artificio comparantur, sed se extrinsecus uenientia subministrant hæc iure artis expertia sunt appellata. Huius exemplum est.

Vt si ita respondeas, Quoniam P. Scæuola id solum esse ambitus ædium dixerit, quantum parietis communis tegendi causa tectum projiceretur, ex quo in tectum eius ædes qui protexisset, aqua deflueret, id tibi ius uideri:

23. Solum ambitus ædium est, quantum soli ædium ambitus claudit. Scæuola igitur dixit id esse ambitus ædium solum, quod tecti diffusione tegeretur. Manifestũ est enim tecta latius fundi, nec parietibus adæquari, ut stillicidium longius cadat. Quæ cum ita sint, quidam parietem communem tegere nitebatur, quæritur an sit aliquod ius tegendi. Respondeas tu, inquit, Trebati, id ius esse tegendi parietis communis, ut in eius qui tegit, non in aliud quodlibet tectum, stillicidii aqua fundatur: alias non esse iuris, ut tegat quis parietem, stillicidio in uicini tecta defluente. Hic enim stillicidii seruitus noua, nisi consentiente uicino, nihil iuris habet. Sed si huic responso opponatur, Ne sic quidem, ut tegat, esse iuris, quandoquidem ædium solum tantum est, quantum cuiusque parietes claudunt. Qui uero tegit, tectum longius mittit. Tu, inquit, responsum tuum Scæuolæ auctoritate firmabis, dicens Scæuolam respondisse, Hoc esse solum ambitus ædium, quantum tectum proiiceretur, non quantum parietes ambirent. Ius est igitur proiicere tectum, qui intra ambitum adhuc suarum ædium tegit, sed ita, ut in suum aqua defluat, nec uicino noua noceat seruitute. In qua quæstione neq; a subiecto, neque a prædicato termino ductum est argumentum, quod in his locis considerari moris est, qui in ipsis hærent, de quibus agitur terminis, ut in omnibus exemplis est diligentissime declaratum. Sed quia sumitur argumentum extrinsecus, dubitationi iudicium cuiuslibet opponitur, ut nunc Scæuolæ, cuius auctoritate responsum est: atque ideo ex loco qui uocatur extrinsecus, sumptum dicitur argumentum.

His igitur locis, qui sunt expositi, ad omne argumentum reperiendum tanquam elementis quibusdam significatio & demonstratio datur. Vtrum igitur hactenus satis est? tibi quidem tam acuto & tam occupato puto: sed quoniam auidum hominem ad has discendi epulas recepi, sic accipiam, ut reliquarum sit potius aliquid, quam te hinc patiar non satiatum discedere.

24. Omne elementum principium est eius rei, cuius elementum esse perpenditur. Nam eius quod ex elementis fit, ipsa elementa necesse est loco esse principii. Ergo, quoniam hi loci superius designati, argumentorum quasi quædam principia sunt. ipsi enim sunt qui continent argumenta, omne autem quod continet, eius quod continetur, principium est: Idcirco ait Cicero ueluti quædam elementa argumentorum uideri locos hos, quos superius posuit; cautissimeque adiecit, quasi quædam elementa. Non enim integre elementa, sed quasi in similitudine elementorum sunt hi loci, qui in argumentis efficiendis sumuntur. Idcirco quoniam argumentorum quædam uidentur esse

prin-

principia. alioqui elementum omne, minima pars eius est, cuius elementum est, & id quod ex elementis efficitur, partis uice coniungit, ut literæ orationem, at uero locus, non pars argumenti, sed totum est. est enim significatio quædam, & demonstratio ad reperiendum argumentum data: ut si locum respexeris, noueris ubi conditur, unde duci debeat argumentum. Sed reliqua ad trebatium expeditissime dicta sunt; blanditurque ei dicens etiam breuia posse sufficere, acuminis prærogatiua, præsertim cum sit iuris occupatione districtus, & tempus legendi plura non habeat. Sed quoniam, ut inquit, auidissimum studii ad has doctrinarum epulas recepit, non uult degustatum, sed satiatum relinquere, ut non desit aliquid, sed de pleno etiam relinquatur. factaque est a conuiuando translatio iucundissima. Declaratis igitur locis omnibus, eorumque exemplis diligenter expositis, pauca quædam de locorum ui, atque ordine disputabo: quibus plenissima disputatione expeditis ad ea quæ restant explananda, transgrediar. sed id tertio iam uolumine faciendum est, quoniam secundus liber habet proprium modum.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI COMMENTARIORVM IN TOPICA Ciceronis.

LIBER TERTIVS.

ANTEQVAM latiorem M. Tullii diuisionem de enumeratis superius locis aggrediar, pauca, ut sum pollicitus, de ui, atque ordine locorum mihi uidentur esse tractanda: ut eorum natura diligentius cognita, facilior se argumentorum copia subministret. Primum, igitur quoniam loci omnes diuisi sunt in eos, qui in ipso hærent de, quo quæritur, & in eos qui extrinsecus assumerentur: uidendum est, quinam sint hi loci, qui in ipso hærent de quo quæritur, & quid ab ipsis rebus differunt, in quibus hærere dicuntur. Atque illud quidem plenissime expeditum est, ipsos dici terminos illos, qui in quæstione uersantur. horum esse alterum prædicatum, alterum uero subiectum, superior expeditio patefecit. Ab eo igitur termino de quo agitur, quid differt locus a toto? quandoquidem idem est, ipsum esse, quod totum: neq; enim est aliud esse quemlibet terminum in quæstione propositum, quam totum esse terminum eundem qui in quæstione est constitutus. De partibus quoque idem dicimus nam si omnes partes efficiunt id, cuius partes sunt, terminumq; in questione propositum suæ partes efficiunt: non est dubium quin partes quoque omnes conuenientes idem esse quod ipsum est in quæstione propositum, rectissime intelligantur. Notatio uero eodem modo illud ipsum est, quod in quæstione proponitur. ré enim unamquamque, omne uocabulum designat in quæstione ac denotat. Fit igitur ut totum, partes, ac nota, idem quod est ipsum de quo quæritur, esse uideantur. In tanta igitur similitudine rerum danda est differentia. neque enim, ut dictū est, si locus hæret in eo ipso de quo quæritur, atque ab ipso de quo quæritur capi non potest argumentum, fieri potest, ut locus idem esse possit, quod ipsum est, de quo quæritur. Sed hæc differentia est, ipsum est, quod confuse ac singulariter intelligitur, ut homo, in eo inest totū suum, quod est definitio ipsius. Igitur totum, ab eo quod ipsum est, intelligentia separatur, quòd illud quidem singulariter intelligitur, hoc uero sub generis ac differentiarum enumeratione monstratur. diuidit enim definitio atque dispertit, totumque patefacit, quod in re ipsa singulariter intelligebatur. De partibus quoque eadem ratio est. si enim ad membrorum multitudinem, uel specierum omnium enumerationem, singularis termini referas intellectū: statim ipsius ac partium differentias comprehendas. Nota etiam, ab eo cuius nota est, facile distat. quia illud uox & significatio est, illud res significationi supposita. Eorum uero quæ affecta sunt, non sunt dubiæ differentiæ ab his, quorum affecta esse monstrantur. Quis enim idem dicat esse coniugatum, quod est id cui coniugatum est? quis idem dicat esse iustū, quod iustitia? quis genus idem quod forma? quis contraria? quis similia? quandoquidem neque contrarium sibi ipsi contrarium esse potest: nec simile, sibi ipsi simile: nec genus, sibimet ipsi genus, & de cæteris eadem ratio est. Nunc illud dicendum est, propter quod ista præmisimus. quandocunque enim ab illis tribus locis, qui primi propositi sunt, argumenta sumuntur, idest a toto, a partibus, a nota: fit ut ipse quidem terminus ad cuius fidem quæritur argumentum, intra quamlibet earum rerum contineatur: quæ cum ad argumentum ductæ fuerint, loci esse monstrantur. uelut cum fit argumentum a toto, ipse quidem terminus, cui fides affertur, intra totum comprehenditur. totum uero ipsum quod est definitio, res est, siquidem orationem, rem uocari placet. At si ex ea sumitur argumentum, fit locus. Itaque ipsum quidem de quo agitur, intra totum clauditur: a quo toto cum fit argumentum, fit ipsum totum, locus: quod totum, quoniam claudit terminum qui in quæstione uersatur, eidem termino uidetur inhærere: quo fit, ut locus quoque qui a toto est, eidem inhæreat termino, de quo in questione dubitatur. Partium quoque enumeratio eundem terminum claudit, quem partium collectione coniungit. Ipsaque partium enumeratio res quædam est, si oratio rebus annumeráda est: sed si ab ea ducitur argumentum, fit locus. Sed quoniam partium multitudo in eodem termino est, quem conuentus partium iungit: necesse est eum quoque locum qui est a coniunctione partium, ipsi illi termino de quo quæritur, inhærere. Nota etiam rem designat, & significatio e aliquo modo comprehendit. a qua si ducitur argumentum, fit locus. & quoniam nomen omne ei uidetur adesse, cuius intelligentiam significat: locus quoque qui est a notatione, in ipso hæret, de quo uersatur intentio. At in affectis quæ in tredecim partes diuisa sunt, non idem est. Nam quoniam respiciebant quodammodo terminum sunt, & quasi extrinsecus constituta: non uidentur eodem modo coniuncta esse cum termino, quo coniuncti sunt hi loci, qui a toto, a partium enumeratione, a nota esse prædicti sunt: sed tamen id quod affectum est, ad aliquid dicitur. Id uero aliquid, iunctum est illi semper quod ad eius ducitur relationem, ac sine eo esse nunquam potest: quia cum ipso nascitur, & quodammodo altero dicto, intelligitur alterum. Nam si id de quo quæritur, eiusque affecta perpendas, ea quæ perhibentur affecta, extra id de quo ambigitur, posita esse consideres: nihil enim eorum quæ sunt ad aliquid, ex seipso esse potest, sed est semper ex altero: ut enim in prædicamentis ostenditur, omnia quæ ad aliquid dicuntur, opposita sunt: non tamen ita disiuncta sunt, ut omnino sint distributa sed quoniam relatiua prædicatione iunguntur: necesse est aliquo modo in ipso sint, ad quod uidentur affecta. Omne quippe affectum ex eo ad quod affectum est, suscipit formam, & sine eo esse non potest: & dicto altero, alterius se statim subiicit intellectus. ut cum dixero dimidium duplum intelligitur: & cum patrem nominauero, filius ad intelligentiam uenit. & omnia quæcunque ad aliquid sunt ex sese pendent, nec a se inuicem deseruntur. Igitur omne affectum, & ad ipsum respicit ad quod refertur, & in ipso est. Ad ipsum quidem respicit, quoniam affectum suum, uelut ad aliquid, relatiuæ more prædicationis refertur. In ipso uero est, quod ea est affectorum natura, ut alterum existat ab altero, seque ipsa possideant, quandoquidem & id quod affectum uocatur, eius est termini ad quem consideratur, affectum: & terminus in quæstione propositus affecto suo intelligitur esse connexus. Quæ cum ita sint: cum argumentum sumitur a coniugatis, quoniam id quod coniugatum est, affectum est ad id quod ei ex altera parte est coniugatum: id quidem de quo quæritur, in altrinsecus posito coniugato hæret. Is uero locus unde argumentum trahitur, ab altero ducitur coniugato, ueluti si compascuus ager est, ius est compascere. Igitur compascere atq; compascuum, coniugata sunt. sed quærebatur an ius esset compascere. Tractum uero est argumentum a compascuo. Itaque terminus quidem de quo fuit quæstio, in altero coniugato positus deprehenditur, idest in compascendo: locus uero unde argumentum tractum est, in altero est, idest in

compascuo. Item quoties a genere ducitur argumentum, id de quo quæritur in forma hærere necesse est. ut cum ostenditur legata esse numerata pecunia, quoniam fuerit argentum omne legatum. Quæritur enim de numerata pecunia, quæ est species argenti, & argumentum tractum est ab argento, idest genere. Itaq; ipsum de quo quærebatur, in forma fuit, idest in specie. Argumentum uero tractum est ab effecto, idest a genere Quod si a forma generis argumentum fiat. conuerso modo est. id quidem quod quæritur in genere esse monstratur: ipsum uero unde sumptum est argumentum, in forma esse perpenditur. Nam cum quæratur an legatum sit uxori argentum, ostenditur non esse legatū quia non fuerit uxori tantum legatum, sed matrifamilias uxori, uxor uero, genus est: materfamilias, species uxoris. Quæritur igitur de uxore, idest de genere. Argumentum factum est a matrefamilias, idest a forma. Quoties uero a similitudine trahitur argumentum, quoniam id quod simile est non sibi, sed alteri simile esse perpenditur: res siquidem de quo quæritur, in uno eorum quæ sunt similia, posita est: at uero locus, in altero est. uelut cum queritur an hæres restituere uitium ruinamue cogatur ædium in usumfructum relictarum. In hoc igitur quæstio est: locus uero a similitudine, quia non oportet hæredem ædes restituere, sicut nec mancipium, si id aliqua ratione depereat. Cum igitur similis sit ædium usufructus atque mancipii: quod quæritur, in ædium usufructu positum est: locus uero, in usufructu mancipii. In differentia quoque idem est. eorum nanq; quę differunt, in altero positum est id quod quæritur, in altero uero illud a quo id quod est ambiguum, comprobatur. ut cum quæritur, an id quoque argentum quod in nominibus debeatur, legatum sit. Hic igitur illud est quod dubitatur. In eo uero quod ab hoc differt, locus est, a quo ostenditur minime legatum esse argentum quod in nominibus debeatur: quia multum differt in area ne sit positum, an in nominibus scriptum. A contrario quoq; idem est, ut in eo quod quæritur, an usufructus penus legatus sit. In usufructu igitur quæstio est, sed probatur minime esse legatus. quia non potest esse usus earum rerum, quæ utendo pereunt, sed potius abusus. in abusu igitur locus est, scilicet in altero contrariorum, cum fuerit in usu quæstio. Ab adiunctis etiam locus eodem modo ab eo quod quæritur segregatus est, ut in uno adiuncto quæstio in altero uero sit locus. Nam cū quæratur an secundum mulieris tabulas nunquam capite diminutæ possessio detur, in hoc quæstio est, an detur: at in eius adiuncto, locus Ostenditur enim minime dari debere possessionem, quia sit proximum, ut secundum puerorū quoque atque seruorum tabulas bonorum possessio concedatur. Ab antecedentibus uero ita est locus, ut quæstio sit in consequentibus. Nam cum quæritur, an aliquid dotis nomine pro liberis manere oporteat: sumitur argumentum nullo modo manere oportere ex antecedentibus, quòd uiri culpa factum est diuortium: locus itaque, in antecedenti quæstio uero, in consequenti. Consecutum est enim nihil apud patrem pro liberis permanere, cum uiri culpa præcesserit. A consequentibus uero si sit argumentum, res quæ dubia est, in antecedentibus esse deprehenditur, uelut cū quæritur, an diuortio facto, si cum eo nupta esset mulier qui cum connubii ius non esset, dotis nomine aliquid pro liberis manere oporteat: Fit argumentum sic, Siquid ex dote pro liberis manere oporteret, quia patrem liberi sequuntur, cum eo nupta esset mulier, qui cum connubii ius esset, hic antecedens est. siquid de dote pro liberis manere oporteret, & in eo quæstio, an aliquid manere oporteat. consequens uero, cum eo mulier nupta, qui cum connubii ius non esset, a quo sumitur argumentū, idest a consequenti. Nam cum manifestum sit, non cum eo nupta esse, cum quo connubii ius erat: ostēditur quòd minime patrem liberi sequantur, atque iccirco nihil pro liberis manere oportere Hic igitur res quidem quæ dubitatur, in antecedenti est, in eo scilicet. an ex dote pro liberis manere aliquid oporteat: argumentum uero in eo loco, qui est in cōsequentibus, idest in muliere quæ nupta est cum eo, cum quo nulla erant iura connubii. A repugnātibus etiam quoties argumenta sumuntur, res quidem dubia in altero repugnanti, in aduerso uero locus est argumenti: ut cum quæritur, an possit inuita mulier reddere legatum quod recte testamento semel accepit. Locus a repugnanti minime posse inuitam reddere quod recte accepit. Quæstio igitur est in eo, quod intelligitur inuitam reddere: argumentum uero, in altero repugnanti, idest in eo quòd intelligitur recte accipere. Pugnat enim inuitam reddere, & recta accipere. sed quæstio in uno eorum est, locus in altero. Quoties uero a causis efficientibus ducitur argumentum, quæstionem in effectis esse necesse est. ut exemplo quo quæritur, an qui satis dederit damni infecti, uitium parietis præstare cogatur. In hoc igitur, idest uitio parietis, quæstio est, sed de causa trahitur argumentum. Dicitur enim non oportere præstare: quoniam natura parietis causa fuerit uitii, non is qui de præstando uitio satis dedisset. effectum ergo causæ uitium parietis fuit. Itaque quæstio quidem. in effecto: locus uero esse consideratur ex causa. At si ab effectis aliquid approbetur, locus in effecto, quæstio in causa est constituta. ueluti cum quæritur, an mulier quædam, cuius bona uiri facta sint dotis nomine, in uiri manum conuenerit. Quoniam ergo ex in manum conuētione perficitur, ut bona mulieris post eius mortem uir adipiscatur, argumentum ducitur ab effectis. Efficitur enim per in manum conuentionem, ut quæcunque sunt mulieris uiri fiant dotis nomine. ergo cum ea quæ mulieris fuere, uir nomine dotis adipiscatur, mulierem in manum uiri necesse est conuenire. Quæstio itaque est de muliere, an in manum uiri conuenerit: argumentum uero, ab effectu causæ, idest in manum conuentionis. hoc uero est, quòd ea quæ fuere mulieris, uir nomine dotis acquirit. quo fit, ut quod quæritur, in causa: locus uero sit in effectis. A comparatione uero maiorum si fuerit argumentum, quæstio erit in minoribus. ut si quæratur, an in urbe aqua debeat arceri, defendaturque minime debere: neque enim fines reguntur. ita in aqua arcenda, quod minus est quæstio est: locus uero, in finibus regendis, quod maius est. Contrarie uero, si a minore argumentum ducatur: erit id quod dubitatur, in re maiori, ut si dubitetur, An fines in ciuitate regantur: Respondeamus minime, quoniam ne aqua quidem arcetur. Ita id quod dubitatur, in re maiore consistit: illud uero unde argumentum sumitur, in minori. Et in comparatione parium similis ratio est: in uno enim eorum quæ sunt paria, questio consistit, in altero locus intelligitur argumenti. ueluti cum quæritur, an ædium usus biennio capiatur, id approbamus, quoniam fundorum quoque. Cum ergo paria sint fundus atque ædes: quæstio quidem de ædibus est, argumentum uero ducitur a fundo. Ac de ui quidem locorum, quoque a se modo quæstiones & loci argumentorum separentur, hæc dicta sint. Nunc eorū ordinem breuissime commemorabo. Ex hoc itaque oritur omne iudicium, qui locus prior, qui sit posterior existimandus, si eos terminos consideremus, qui in proposita quæstione uersantur. Quæcunq; enim his terminis propinquiora sunt, hæc rectissime priora numerantur. Posteriora uero quantum a propositis longissime quæque recesserint: id autem tali ratione clarescet Primum nanque locorum est diuisa pluralitas in eos qui in ipso sunt de quo agitur, & in eos qui assumuntur extrinsecus: in quo præpositos esse intelligimus eos locos qui in ipso sunt, his locis qui trahuntur extrinsecus. Hic uero locus qui in ipso est, in primas quatuor distribuitur partes: quarum prima est definitio, qui locus a toto est nuncupatus. Iccirco autem primus a toto locus ponitur, quoniam nihil est alicui tam proximū quam propria definitio. Consequitur enumeratio partium quia post definitionem proximum locum partes tenere debent, quæ totum id, cuius partes dicuntur esse, coniungūt. His apponitur nota, quæ quasi cōuerso modo definitio est, Nam sicut definitio explicat quod implicite nota designat ita nota inuoluit, & confuse indicat, quod patefacit atque expedit definitio. Nota uero tertia ideo est, quia definitio substantiam tenet: partium enumeratio ea dinumerat, quæ totum compositum iungunt: nota uero nihil efficit, sed tantum designat. Post hæc quæ in ipsis terminis principaliter hærent, illa quæ sunt affecta numerantur, quæ iam non ipsis insunt terminis, sed eosdem uelut exterius posita consequuntur: atque idcirco solum in ipsis esse dicuntur, quoniam sine his esse non possunt, quorum prima sunt coniugata. Nihil enim inter affecta sic proximū est, quam

id quod

id quod & re & nomine participat, nisi quod parua nominis inflexione seiungitur. Nam id quod iustum est, & iustitia participat, & inflexo iustitiæ nomine nuncupatur & in ceteris quidem coniugatis idem est. Post hæc annumeratum est genus. Genus uero est, quod cuiuslibet uniuersaliter substantiam monstrat, & quod multorum specie diuersorum substantialis est similitudo. quod a propositis terminis longius quam coniugata, seiungitur: quia tametsi substantiam monstrat, tamen ne inflexo quidem uocabulo cum termini nomine copulatur, sed longe lateque diuerso. Huic adiuncta est species, quam formam Tullius appellauit, quia nihil est tam proximum generi, quam species. Species uero est substantialis indiuiduorum similitudo, & quod sub genere ponitur. Post hanc, similitudo est constituta. etenim post illud idem quod in substantiis intelligitur, illud idem recte ponitur, quod in qualitate esse perpenditur. Paulatim uero res incipit a similitudine recedere, nec statim ad contrarium uenit, sed prius a differentia locum statuit. Nam remota similitudine nihil aliud occurrit prius, nisi differentia. post hanc, a contrario locum ducit, idest a maxime differentia. rursus ad amica sibi affecta conuertitur: sed non eo modo amica, quo sunt similia. adiuncta enim proponit, quæ non sunt integræ similitudinis, sed inter se indicii, & ueluti cuiusdam rerum sibi cohærentium propinquitatis. Post adiuncta uero antecedentia Tullius posuit. post id enim quod aliquo modo iunctum est, aliquid necesse est, aut antecedens, aut consequens intelligatur Prius itaque antecedens, post consequens collocatum est Post hæc repugnantia dixit, ut quodammodo duplex ordo contrarietatum ac similitudinũ nasceretur. Prius enim proposuit a simili, a differentia, a contrario. atque hic uniuersus ordo est similium & contrariorum. Rursus ab adiunctis, ab antecedentibus, a consequentibus, a repugnantibus. Hic rursus secundus ordo similium & contrariorum esse deprehenditur. sed primus ualde euidentior, quam secundus: plus est enim simile esse quam adiunctum. plus est differre, quam antecedere, uel consequi: plus etiam est contrarium, quam repugnans. Et in suo quæque ordine plenam retinent formam. uelut quia similitudo propinquitatem quandam tenere debet, propinquius est enim id quod est simile, ei, cui simile esse consideratur, quam id quod adiunctum est ei cui naturali uicinitate coniungitur. Rursus quoniam differentia dissimilitudinis auctor est dissimilius est id, quod ab aliquo differt, quam id quod consequitur, uel antecedit. Rursus quoniam contrarium longissime ab eo cui contrarium est, oportet abscedere: longius abscedit contrarium, quam repugnans. Post hæc quid aliud restare poterat, quam effectorum causas quærere? aut post effectorum causas quid aliud, quam ipsarum causarum perquirere effectus? Præterea, a comparatione loci, postremum ordinem tenent, quia siue similitudinem, siue dissimilitudinem, in sola obtinent quantitate. Ac de locorum ordine satis dictum est. Illud præterea considerandum puto, Num hi quoque argumentorum loci, qui in ipso hærent de quo quæritur; inter affecta iure numerentur. Quandoquidem quæ affecta sunt, idcirco esse dicuntur affecta, quia sunt ad aliquid, & propositi termini relatione nectuntur. Nam & definitio, alicuius est definitio: & totum, partium totum est: & nota, significati nota est. Sed inspicienda natura est singulorum, & uidendum, num similiter hæc ad aliquid referantur, ut cetera. Nam definitio rem quam definit, quodammodo explicat, atque conformat. Item partes rem cuius partes sunt, propria coniunctione perficiunt. Nota uero, eius intellectum communiter tenet: & cum hæc, cetera quæ uocantur affecta, non faciant, iure hæc non inter affecta ponuntur: sed in eo ipso, quod ueluti conficiunt atq; conformant, inesse dicuntur. Sed quoniam de ui atque ordine locorum sufficienter dictum est, nunc ad sequentia transeamus. Præter omnia enim quæ superius dicta sunt, illud animaduertendum maxime est, quia non siquid in argumentis fuerit sumptum, illud eorum argumentorum locus dicendus est, nisi non solum insit argumentis, uerumetiam ab eo argumenta nascantur. id quod dico, planiore liquebit exemplo. Si quod enim fuerit argumentum in quo sumatur genus uel species: non statim illud argumentum ex genere uel specie tractum esse dicitur, nisi ei argumento uires generis uel speciei qualitas subministret. Age enim sit quæstio, An idem sit animali esse quod uiuere, & fiat argumentatio sic. Non idem est animali esse quod uiuere, quia ne inanimato quidem idẽ est esse, quod mori: plurima quippe sunt inanimata, neq; moriuntur. Nam quæ nunquam uiuere, ne mori quidem posse manifestum est. Hoc igitur inanimatum genus est lapidum, ac fusilium metallorum, & sumptum est in argumentum, sed non ex genere factum est argumentum, licet in eodem genus uideatur inclusum, sed potius a contrario. Namque contrarium est, uitæ quidem mors, animali inanimatum, sed mori non sequitur inanimatum, igitur ne animal quidem uiuere. Non ergo ex genere locus iste dicẽdus est, sed potius ex contrario, quamuis genus huiusmodi contineat argumentum: tunc enim locus esset a genere, si ab animalis, uel a uiuendi genere argumenti ratio traheretur uelut si ita fieret argumentum, Animali esse, substantiæ, est esse, ipsum uero uiuere, substantia non est, sed in substantiã uenit. Non est igitur idem uiuere quod animali esse. A substantia igitur tractum est argumentum, a genere uidelicet animalis. Hoc igitur argumentum, & genus continet, & ex genere ductum est. in priore uero, etsi genus continet, a cõtrario tamen ductum est perpenditur. Illud enim semper speculandum est, non quid in argumento sit, sed ex quo ducitur argumentum, & in ceteris quidem eadem ratio tenenda est: neq; est enim in singulis immorandum. Siquis enim diligentiam decursæ superius expositionis exercuit, facile in reliquis colliget, quod uno declaratur exemplo.

Quando ergo unusquisq; eorum locorum, quos exposui, sua quædam membra habet, ea quam subtilissime persequamur, & primum de ipsa definitione dicatur. Definitio est oratio, quæ id quod definitur explicat quid sit.

2. Propositis igitur breuiter argumentorum locis, eosdẽ subtilius atque enodatius statuit per suas partes & conuenientia membra partiri. Ita enim locorum omnium diligentius natura considerabitur, si non confuse solum, uerumetiam distributim, & in suarum partium proprietate noscantur. Dat uero hoc multam inueniendi copiam argumentorum: ut enim de definitione dicamus, Si cunctas aliquis definitionum partes agnouerit, ex omnibus sibi poterit argumenta conquirere; eritque in inueniendis copiosior argumentis eo, qui quot sint definitionis species ignorat. Ex tot enim definitionum partibus argumenta producet, quantas quis definitionum partes esse cognouerit. Is uero habebit plurimam talium locorum facultatem, quem definitionum diuersitas non latebit. Ob hoc igitur M. Tullius, quos confuse ac que indigeste posuit locos, nunc eosdem diligentiore examine partitur. Ac primum illud propensiore consideratione tractandum est, quod ut dictum est, etiam loci ipsi res quædam sunt: sed tunc esse intelliguntur loci, cum ab his trahitur argumentum. Ergo nunc Cicero non principaliter locos, sed res ipsas diuidit, quæ ad argumentum ductæ, speciem sumunt locorum. Definitio namq;, & pars, & nota, res quædam sunt, sed cum ab his argumentum ducitur, loci fiunt. Cum igitur M. Tullius res ipsas ita ut sunt, naturaliter partiatur: simul cum rebus diuidit locos. Si enim res una est a qua duci poterit argumentum, unus est etiam locus: at si illa diuiditur, quot partes eius rei fuerint tot erunt etiam loci generis eiusdem, de quo argumenta nascuntur. Quæ cum ita sint, cumque primus omnium locus a toto sit, idest a definitione: prius quid sit Definitio, definitione declarat, ut patefacta rei natura, species eius, uel membra, conuenienti ordine partiatur. Definitio, inquit, est oratio, quæ id quod definitur, explicat quid sit. sicut definitio est hominis, animal rationale mortale. Dictum uero cautissime est, explicat. Nam quod nomen confuse denunciat, id definitio per quædam substantialia membra diffundit. Quod enim confuse nomine hominis declaratur: id aperit atque explicat definitio, dicens, hominem esse animal rationale, & mortale. Nam nisi ita dixisset, potuerat esse communis definitio, generi quoque, uelut hoc modo, Definitio est, quæ designat quid est id quod definit. Sed genus quoq; designat quid est, id de quo prædicatur, sed non explicat quid sit. Sola enim definitio explicat quid sit, quæ oratione perficitur. Genus uero, & cetera quæ singulis plerunque nominibus proferuntur, minime. Explicat autem definitio id quod definitur, non quoquo modo, idest non in eo quod quale, uel quantum est,

non in quolibet aliorum prædicamentorum, sed quid sit, id est eius quod definit, substantiam monstrat. Ea uero definitio, substantiam digerit, quæ ex genere differentiisque consistit: hæc nanque uniuscuiuslibet substantiam significant, sicut in his dictum est, ubi de genere, specie, differentia, proprio, accidentique tractatum est. Ergo omnis definitio explicat quid sit id quod definitur. Aristoteles uero eodem pene modo definitionem determinat, dicens, Definitio, est oratio quid est, esse significans. M. Tullius partitur hoc modo.

Definitionum autem duo sunt genera prima: unum earum rerum quæ sunt, alterum earum quæ intelliguntur. Esse ea dico, quæ cerni tangiue possunt, ut fundum, ædem, parietem, stillicidium, mancipium, pecudem, supellectilem, penus, & cetera. quo ex genere quædam interdum nobis definienda sunt. Non esse rursus ea dico, quæ tangi demonstrari ue non possunt, cerni tamen animo, atq; intelligi possunt: ut si usucapionem, si tutelam, si gentem, si agnationem definias: quarum rerum nullum subest quasi corpus, est tamen quædam conformatio insignita, & impressa intelligentia, quam notionem uoco. ea sæpe in argumentando definitione explicanda est.

16. Omnem definitionem manifestum est ad aliquid dici: alicuius est enim semper definitio. Quæ uero ad aliquid dicuntur, quandam proprietatem ex his sumant necesse est, ad quæ referuntur. Quo fit, ut ex his rebus quas determinat definitio, in ipsas definitiones quædam proprietas transferatur, sed quia quod ad aliquid refertur, id non potest esse idẽ ei ad quod dicitur: propriam quoq; ipsum quod refertur ad aliud formam necesse est possidere. Eoq; fit, ut in definitionibus, & sua insit forma, & ea quam ab his accipiunt, quæ definiunt, consideretur. Quod M. Tullius uidens, primum diuidit definitiones secundum ea quæ definiuntur, quarum genera duo esse proponit, unum earum rerum quæ sunt, alterũ earum, quæ intelliguntur. Has igitur definitionum differentias ex his uidetur sumpsisse, quæ in definitione monstrantur. Omnia.n. quæ definiuntur, aut corporalia sunt, aut incorporalia. Res enim omnes in hæc primitus diuiduntur. Ea uero quæ corporalia sunt, esse dicit: ea quæ sunt incorporalia, non esse: Non quòd omnino ea quæ incorporalia sunt, non sint, alioqui nec definitionem susciperent. Nam si definitio est qua explicatur id quod definitur quid sit: eius rei, quæ omnino non est, nec quid sit, explicatio ulla esse potest. Sed quia humanum genus sensibus degit, id maxime esse arbitratur, quod sensuum comprehensioni subiicitur: Quis enim sibi non magis lapidem scire uideatur, aut hominem, quam iustitiam, uel hæreditatem, uel quicquid aliud non sensibus, sed intelligentia comprehendit? Vnde fit, ut propter euidentiam cognitionis ea magis esse uideantur quæ subiecta sunt sensibus, ea minime, quæ intelligentiæ ratione capiuntur. Sed id sciendum est, M. Tullium ad hominum protulisse opinionem, non ad ueritatem. Nam ut inter optime philosophantes constitit, illa maxime sunt, quæ longe a sensibus segregata sunt: illa minus, quæ opiniones sensibus subministrant. Vnde etiam idem Cicero in Timęo Platonis ait. Quid est quod semper sit, nec ullum habeat ortum, & quod gignatur, nec unquam sit? Quorum alterum, intelligentiæ ratione comprehenditur: alterum affert opinionem sensui rationis expers. Hic igitur id quod semper sit, rationi, adiecit: id uero quod nũquam sit, sensibus coniunxit. Sed, ut dictum est, corporea esse, & incorporea non esse, non ad ueritatem, sed ad communem quorumlibet hominum opinionem locutus est. Ponit igitur exempla earum quidem rerum quæ sunt, formas quasdam corporalium rerum, ut fundum, ædes, parietes stillicidium, atq; id genus: quæ corporalia esse, hac ratione ostendit, quoniã cerni tangiq; possunt. Earum uero rerum quæ non sunt, exempla posuit, usucapionem, tutelam, gentẽ, ceteraque quæ sunt incorporea: quæ ex hoc incorporea esse monstrauit, quòd ait, ea tangi demonstrariue non posse, sed intelligentia atq; animo comprehendi. Cur uero ea non esse dixerit, supposuit rationem dicens: Nullum quasi corpus earũ rerum esse, nec molem aliquã quæ feriat sensum. Quod enim corpus esse potest usucapionis? Nã ipsa quæ usucapiuntur, corporea sunt, ipsa uero usucapio corporea non est. Ipsa enim per utendi consuetudinem possidendi firmitudo, quod nam corpus habere potest? Item, quod quis tutela regit corporale est, homo nanq; est: Ipsa uero cura tutelæ, atq; ipsum ius alium tuendi, nihil omnino corporis habere potest. Homines quoq; qui in eadem gentilitate sunt, corporei sunt: Ipsa uero gentilitas, idest communis nominis liberorum societas, ut Scipionum, Valeriorum, & Brutorum certe incorporea est: sed quædam earum rerum incorporalis animi conceptio est, atque intelligentia. quam notionem uocauit. Ipsa enim imaginatio usucapionis uel tutelæ, atque intellectus incorporalis rei, notio dicitur, quam græci ἔννοιαν uocant. Diuisit igitur definitionem in has duas partes, scilicet secundũ subiecti differentias, ut alias quidem esse diceret definitiones earum rerum quæ sunt, idest corporalium; alias uero earum quæ non sunt, idest incorporalium. Hinc quæri potest, quod etiam superius breuiter commemoraui, Quonam modo definitio non inter affecta numeretur, cum omnis definitio ad aliquid esse uideatur? Idcirco enim affecta esse dicta sunt, similitudo, contrarium, & cetera, quoniam semper ad aliquid referuntur. Quod si etiam definitio refertur ad aliquid, nec est absolutæ ac propriæ considerationis, ea quoque inter affecta ponenda est. Sed occurritur, quoniam, ea quæ affecta sunt, tanquam umbræ quædã corporis, ita extra posita, non possunt id relinquere ad quod probantur affecta, & aut omnino substantiam eorum ad quæ affecta sunt, non significant, ut contrarium, simile, & cetera: aut si quando designant, una quædam pars intelligitur esse substantiæ uelut, genus, species, differentia. Non enim genus tota substancia est speciei: quandoquidem non solum genus speciem format, sed differentiæ quoque nec differentiæ totam substantiæ continent formam: quandoquidem non sola differentia speciem perficit: sed etiam genus. Ipsa uero species quædam generis pars est: at uero definitio, etsi ad aliquid, est, tamen totam substantiam monstrat, atque exæquatur ei rei quam definit, & substantiam perficit: ut neque extra posita sit, sicut similitudo, & contraria, neque pars eius substantiæ sit, quam definitione determinat, sed potius ipsa substantia. Ac de hac quidem re satis dictum est. Idem uero de partibus dici potest. Nam coniunctæ partes, totum id efficiunt cuius partes sunt. Nota quoque totum significat id quod designat, atque omnia coæquantur, & definitum definitioni, & partes toti, & nota rei quam significatione declarat, si non sit æquiuoca, uel si res quæ designatur, non sit multiuoca. Sane illud dubitari recte potest, cur cum dixisset duo genera esse definitionum: non ipsas definitiones partitus est, sed quæ definiuntur, idest corporale atq; incorporale. Quod idcirco dictum uidetur, quia definitio cum sit ad aliquid, ut dictum est, quandam capit ex his, quorum substantiam determinat, qualitatem.

Atque etiam definitiones, aliæ sunt partitionum, aliæ diuisionum. Partitionum, cum res ea quæ proposita est, quasi in mẽbra discerpitur, ut si quis ius ciuile dicat id esse, quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis, magistratuũ, more, æquitate consistat. Diuisionum autem definitio formas omnes complectitur, quæ sub eo genere sunt, quod definitur, hoc modo: Abalienatio est eius rei quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut in iure cessio, inter quos ea iure ciuili fieri, possunt.

17. Quoniam definitio ita ex subiecta re quam definit. proprietatem capit, ut tamen formam propriam non relinquat: idcirco post eas differentias definitionum. quæ ab his rebus tractæ sunt, quæ definiebantur, nunc a propria forma definitionum differentias tradit. Propria uero forma uniuscuiusque compositi in suis partibus constat. itaque ex partibus definitionum tales differentias docet, quod aliæ definitiones per diuisionem, aliæ per partitionem fiunt. Definiuntur enim res quælibet dum aut eius species omnes enumerantur, aut partes. Partes uero a specie quo differant, paulo posterius dicam. Nunc exponenda arbitror Ciceronis exẽpla. dat enim partitionis exemplum hoc, Sic enim propositum definire quid sit ius ciuile, dicemus ita, Ius ciuile est,

quod in legibus, Senatusconsultis, rebus iudicatis, iurisperitorum auctoritate, edictis magistratuũ, more, æquitate cõsistit. Lex igitur est, quam populus centuriatis comitiis sciuerit. Senatusconsulta sunt, quæ fuerint senatus auctoritate decreta. Res iudicatę sunt, quæ inter eos qui super aliqua re ambiguot, sententia iudicum suctiot constitutæ: quarum exemplo eeteræ quoque iudicantur. Iurisperitorum auctoritas est eorum, qui ex duodecim tabulis, uel ex edictis magistratuum, ius ciuile inte pterati sunt, probatæ ciuium iudiciis, ereditæque sententiæ. Edicta magistratuum sunt, quæ Pretores urbani uel petegrini, uel Aediles curules iura dixere. Mos, est quod in ciuitate solitum est fieri. Aequitas, est quod naturalis ratio persuasit. Hæc igitur omnia onam formam iuris efficiuot, tanquam partes, uelut hominem, caput, brachia, thorax, uenter, crura, atque pedes. Partitio est enim, ut ipse ait, quæ unamquamque rem propositam, quasi in membra discerpit. Alteram uero partem definitionis, quæ per diuisionem fit specierum, tali monstrat exenplo. Definit enim quid sit abalienatio eius reį, qoæ mancipi est, dicens, Abalienatio est eius tei, quæ mancipi est, aut traditio alteri nexu, aut cessio injure, inter quos ea iure ciuili fieri possunt. Nam iure ciuili fieri aliquid, non inter alios, nisi inter ciues Romanos potest: quorum est etiam ius eiuile, quod duodecim tabulis continetur. Omnes uero res quæ ab alienari possunt, idest quæ a nostro ad alterini transire dominium possunt, aut mancipi sunt, aut non mancipi. Mancipi res ueteres appellabant, quæ ita abalienabantur, ut ea abalienatio per quandam neaus fieret solennitatem. Nexus uero est quædam iuris solennitas, quæ fiebat eo modo quo in Institutionibus Caius exponit. Eiusdem autem Caii libro primo Institu tonum de nexu faciendo, hæc uerba sunt. Est autem mancipatio, ut supra quoque indicauimus, imaginaria quædam uenditio. quod ipsim ius proprium. Romanorum est ciuium, eaque res ita agitur, adhibitis non minus quam quinque test bus Romanis ciuibus pubetibus, & præterea alio eiusdem conditionis, qui libtam æneam teneat, qui appellatur libripens. is qui mancipium a c pit, æs tenẽs ita dicit. Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio, isque mihi emptus est hoc ære æneaque libra. Deinde ære percutit libram, indeque æs dat ei a qoo mancipium ace pit, quasi præcii loco. Quæcunque igitur res lege duodecim Tabularum aliter, nisi per hanc solennitatem, abalieoari non poterat. sui iuris autem ceteræ res, nec mancipi uocabantur. Eædem uero etiã in iure cedebantur. Cessio uero tali fiebat modo, ut secundo commentario idem Caios exposuit, In iure autem cessio fit hoc modo. Apud magistratum populi Romani, uel apud Prætorem uel apud Prælidem prouinciæ, is cui res in iure ceditur, rem tenens ita uindicat, Hunc ego hominem ex iure Quiritium meum esse aio. Deinde postquam hic uindicauerit, Prætor interrogat eum qui cedit, an contra uindicet. quo negante, aut tacente, tunc ei qui uindicauerit, eam rem addicit, idque legis actio uocabatur. Res igitur quæ mancipi sunt, aut nexu, aut dictum est, abalienabantur, aut in iure cessione. Has autem solennitates quasdam esse iuris, ex superioribus Caii uerbis ostenditur. At si res ea quæ mancipi est, nulla solennitate interposita tradatur, abalienari non poterit, nisi ab eo cui traditur, usucapiatur. Quæ cum ita sint, recte definita est secundum diuisionem abalienatio rei mancipi, scilicet quæ aut nexus traditione, aut in iure cessione perficitur. Nam pura traditione, ab alienatio rei mancipi non explicator. Species uero has esse, non partes, hinc intelligitur: quia siquis nexu abalienet rem mancipi: id quod suum fuit, in alterius potestatem pleno iure transtulit. Quod si etiam in iure cedat, plenum abalienationis ius erit. Vbi autem plenum nomen eiut, quod diuidunt, partes suscipiont: illud genus, & has species esse, paululum quoque dialectica cognitione imbutus intelligit. Quæ cum ita sint, diuisit Cicero definitionem in duas partes: unam quæ partium enumeratione fieret, alteram quæ per partium diuisionem Vtraque uero definitio partes enumerat: Sed hoc interest, qoia hæc quidem species: illæ uero membra partitur. Hic suboritur quæstio ualde difficilis. Nam si definitio est etiam partitio, mirum uideri potest, quemadmodum alter fit a definitione locus, alter a partium enumeratione: quæ res maximam confusionem præstat:

Nam cum soperius in loeorum enumeratione alter a definitione locus, alter sit a partium enumeratione propositus (cumque nunc enumerationem partium, uel diuisionem, definitionis species esse confirmet: non est dubium, quin cũ idem sit partiom enumeratio quod definitio (idem nanque est species quod genus) idem sit locus a definitione, qui est a partium enumeratione. Cuios questionis ualde difficilis, facilior absolutio est, si definitionum ipsarum formas ae distantias colligamus. Multis nanq; modis fieri definitio potest inter quos unus est uerus atque integer definitionis modus qui etiam substantialis dicitur, reliqui per abusionem definitiones uocantur. De quibus omnibus paulo posterius integram faciam diuisionem. Nunc io commune sic differam. Nam qoia omnis definitio explicat quid sit id quod definitur: Explicatio autem fit duobus modis, uno quidem, cum pro re minime cognita, planius aliquid affertur: alio uero, cum fit quædam partium enumeratio. Ae de priore quidem modo, posterius. Nunc uero de enumeratione partiom ita dicendum est, quod omnis definitio, quę per partium enumerationem fit, quasi quædam partitio recte intelligitur. Dictum est, id quod nomine confuse significaretur, in definitione, quæ fit enumeratione partium, aperiri, atque explicari. quod fieri non potest, nisi per qoarundam partium nuncupationem. nihil enim dum explicatur oratione, totum simul dici potest. Quæ cum ita sint, cumque omnis huiusmodi definitio, quædam sit partium distributio: quatuor his modis fieri potest. Aut enim substantiales partes explicantur, aut proprietatis partes dicuntur, aut quasi totius membra enumerantur, aut tanquam species diuiduntur. Substantiales partes eaplicantur, cum ex genere ac differentiis definitio constituitur. Genus enim quod singularitet prædicatur, speciei totum est. Id genos sumptum in definitione pars quædam fit. Non enim solum speciem complet, nisi adiiciantur et iam differentiæ, in quibus eadem ratio quæ in genere est. Nam cum ipsæ singulariter dictæ totam speciem claudant: in definitione sumptæ, partes speciei fiunt, quia non solum speciem quidem esse designant, sed etiam genus. Huius exemplum est, Homo est animal rationale mortale. Cum ergo tota definitio homini coæquetur, totiusque definitionis partes sint, tum animal, tum rationale tum mortale, ipsius hominis partes esse uidentur singula, quæ eiusdem definitionis partes sunt. Hæc igitur proprio nomine, definitio nuncupatur. Itẽ est illa definitio, quando in unum accidentia colliguntur, atque unum aliquid ex his efficitur: & est quæ huius quędã partium enumeratio, non in substantia, sed in quadam accidentium collectione posita huius exemplũ est. Animal est, quod moueri propria uoluntate possit. Animali nãq; & motus est accidens, & uoluntas, & possibilitas: sed hæc iuncta perficiunt animal, non substantialiter constituentia, sed per quædã accidentia designantia, quæ animalis quasi quędã partes sunt, & hæc, descriptio nuncupatur. At si non accidentia rei, sed quasi membra quædam dicamus, ex quibus componitur atque coniungitur, atque inde definitionem facere tentemus, hoc modo dicimus. Domus est quæ fundamento, parietibus, tectoque consistit. Hic membra quædam sumpta sunt ad definitionem, quibus res tota coniungitur, & hæc uocatur per enumerationem partium definitio. At siquis ita definiat, ut non in definitione ponat membra, sed species: a diuisione specierum definitio nuncupatur. uelut siquis hoc modo pronunciet, Animal est substantia, quæ uel sensu tantum, uel sensu & ratione oitatur. Hæc igitur quatuor a se differre manifestum est. In ea nanque definitione, quæ per substantiales partes efficitur, singulæ partes maiores esse uidentur, & substantialiter uniuersaliores ab ea re, quam definiunt, ut animal, maius est ab homine. Mortale etiam atque rationale, singula hominis transgrediuntur naturam, quæ in unum conuenientia, eidem quo sigillatim maiora sunt, coæquantur. Accidentia uero quæ in definitione ponuntur, omnino a substantiæ ratione diiuncta sunt: In ea uero definitione quæ ex partium enumeratione perficitur, alia sunt, quæ enumerantur, ut singula totius definiti nomen capere non possint, atque iccirco eodem minora sunt: ut fundamenta non possunt domus uocabulo nuncupari. Fundamenta enim domo minora sunt, itemque ceteræ partes. At uero in ea definitione, quæ per diuisionem fit, singulæ quidem partes tota ea re quæ definitur, mi

nores sunt totum tamen definitæ rei nomen suscipiunt. ut rationale nomen capit animalis, eodem modo irrationale. Quibus ita discretis, quotiescunque ab ea definitione, quæ per substantiales partes efficitur, uel ab ea quæ per accidentium enumerationem colligitur, argumentatio fit, a definitione, id est a toto, tractum dicitur argumentum. Quoties uero ab ea definitione, quæ uel per membrorum enumerationem, uel per specierum diuisionem perficitur, argumentatio fit: ab enumeratione partium argumentum ductum esse perhibetur. Sed M. Tullius, quia iam partitionem definitionis ingressus est, etiam hanc interposuit, quæ non ad definitionem, sed ad enumerationis partium locum pertinebat. Huius uero rei argumentum est, quia cum post, de eisdem locis latius tractans, de enumeratione partium loqueretur: nullam aliam enumerationem partium posuit, nisi eam, quam nunc definitionis speciem dixit. Nec tamē est arbitrandum, omnem partitionem definitionis locum posse obtinere, ut siquis sic dicat, Fundamenta, parietes, & tectū domus est. id non est necesse. potest namque esse porticus publicis usibus destinata. potest item aliud quodlibet, ut theatrum quod propter ampliores sonitus exhibendos tegi solet. Sed id nunc intelligere nos oportet, posse per partitionem aliquid sæpe definiri, cum partium illa collectio unam rem tantum possit efficere, ut si nihil esset aliud quod fundamenta, parietes atque tectum posset habere, nisi domus: iure definitio facta esse uideretur, Domum esse quam fundamenta, parietes tectumque perficiunt.

Sunt etiam alia genere definitionum, sed ad huius libri institutum illa non pertinent: tantum est dicendum, qui sit definitionis modus.

28. Hunc locum Victorinus unius uoluminis serie aggressus exponere, & omnes definitionum differentias enumerare, multas interserit, quæ definitiones esse pene ab omnibus reclamantur. Inter definitiones enim ponit & nomina, quod specialiter Arist. in omni doctrinarum genere peritissimo non uidetur, pernegatque in Topicis nomine fieri definitionem. ueluti siquis dicat, quid est conticescere? & respondeatur, tacere, hæ nullo modo definitiones habendæ sunt, Quod etiam ea ipsius M. Tullii definitione approbari potest, per quam definitio quid esset, ostendit. Dixit enim definitionem, esse orationem, quæ id quod definitur, explicat quid sit. Sed cum nomen non sit oratio, manifestum est, nomine definitionem non posse constitui, cum præsertim, ne omnia quidem quæ oratione promuntur, atque aliquid ostendunt, proprio definitionis nomine designentur: ueluti descriptiones, omnisque alia oratio, quæ non ea substantialibus partibus, sed ex quolibet alio modo coniunctis efficitur, quod ne ipse quidem Victorinus ignorat, Sed uidetur id definitionis loco ipse sibi Victorinus ad differendū sumpsisse propositum, quod quoquo modo rem subiectam posset ostendere. Iccirco enim nomen quoque in definitionum numerum recepit, quoniam sæpe notiore uocabulo fit clarius, quod ignotiore antea prolatum latebat. Iccirco etiam nos superius diximus explicationem fieri duobus modis. Vno quidem cum pro re minime cognita, planius aliquid afferatur. Alio uero, cum fit per quandam partium enumerationem, ut ea quidem explicatio, in qua notius aliquid affertur, nominis fit: ea uero quæ fit per partium enumerationem, orationis: quanquam etiam in ipsis orationibus semper planius aliquid afferatur, quo notius fiat illud de quo differitur. Vt igitur nihil expositio nostra prætermittat, & definitionis proprietas appareat, itaque omnia in notitiā deducantur, ut nec uera definitio nesciatur, & quæ non sit proprie uereque definitio, sub scientiam cadat: talis definitionum differentia facienda est. Definitionum enim aliæ propriæ definitiones sunt, aliæ abusiuo nuncupantur modo. Ac propriæ quidem definitiones sunt, quæ ex genere differentiisque consistunt, uelut hæc, Homo est animal rationale mortale. hic enim animal genus est, rationale uero, & mortale, differentiæ. Earum uero definitionum, quæ non proprie, sed abutendo definitiones uocantur, aliæ sunt quæ singulis nominibus deuotantur, aliæ uero quas explicat ac depromit oratio. Atque illarum quidem definitionum quæ tantum nomine designantur, aliæ sunt quæ κατ' ἀντίλεξιν, id est ad uerbum, fiunt, cum pro nomine redditur nomen, uelut si dicat aliquis, Quid est conticere? respondeatur, tacere. Quid est haurit? percutit. Alia uero, quæ exempli gratia ponuntur, ut cum uolumus designare quid est substantia, exempli gratia dicimus, ut homo, hæc uocatur Græce εἰς τύπον, quæ iccirco ut dictum est, inter definitiones ponitur, quoniam id quolibet modo aliquid designat, eius quod designatur, & si non proprie, tamen aliquo modo uidetur esse definitio. Earum uero definitionum, quæ in oratione consistunt, neque tamen sunt propriæ, multæ sunt diuersitates. quarum est omnium nomen commune descriptio. Harū aliæ fiunt partitione, aliæ diuisione, de quibus superius dictum est. Aliæ uero substantiales quidem differentias sumunt, sed genus non adiiciunt, atque hæc quidem a Victorino ἐννοηματική dicitur, quasi quandam communem continens notionem. ueluti siquis dicat, Homo est, quod rationali conceptione uiget, mortalitatique subiectum est. Hic igitur genus positum non est, sed differentiæ substantiales. Aliæ uero sunt, quæ pluribus quidem qualitatibus designantur, accidentibus tamen, ita ut singulæ qualitates etiam si non coniungantur, possint tamen, quod demonstratur efficere. ut Homo est, ubi pietas est, ubi æquitas: & rursus ubi malitia & uersutia esse possunt: nam & si cetera nullus adiungat, sufficit ad ostendendum hominem dicere, ubi pietas inesse potest, uel ubi iustitia, uel cetera. Hæc uocatur ποιότης. Aliæ uero sunt, quæ pluribus in unum accidentibus coniunctis efficiuntur, ut siquis luxuriosum definire uelit, dicat, Luxuriosus est, qui pluribus & non necessariis sumptibus in delitias affluit, & in libidine fertur effusior: omnia enim coniuncta, luxuriosum uidentur efficere, singula uero, minime. Hæc uocatur ὑπογραφική. Aliæ quoque fiunt eo modo, ut ad signandam differentiam proponantur in his rebus, quæ indiscreto fine coniunctæ sunt. ut si dubitet quis, Nero imperator ne an tyrannus fuerit: dicit eum tyrannum fuisse, quoniam crudelis fuerit atque intemperans. Hæc enim adiuncta differentia, tyrannum ab Imperatore seiungit. Aut etiam si de eodem tyranno, atque Rege dubitetur quid uterque sit: iuncta differentia utrosque designat, ut si temperantia quidem Regi, & pietas: tyranno uero & intemperantia & crudelitas conuenire dicatur. hæc uocatur, κατὰ διαφοράν. Alia quæ per translationem dicitur. ut, Adolescentia est flos ætatis. Illa quoque definitio esse dicitur, quæ fit ea priuatione contrarii. ut, Bonum est, quod malum non est. Illam quoque Victorinus definitionem ponit, quæ tantum propriis nominibus aptari potest, quæ etiam καθ' ὑποτύπωσιν appellatur. ut, Aeneas est Veneris & Anchisæ filius. Præter has etiam illa est, quæ fit per indigentiam pleni. ut, Quadrans est cui dodrans deest, ut sit as. Ponit etiam Victorinus inter differentias definitionum illam quoq; quæ per quandam laudem fieri potest. ut, Lex, est mens, & animus, & consilium, & sententia ciuitatis. Quod maxime ratione caret. Non enim laudis modus illi faciet differentiā. Illa enim consideranda sunt, quæ in definitione ponuntur, non quo animo constituta sunt. Quod si recipienda fuit laudandis uoluntas inter differentias definitionum, cur non uituperandi quoque uoluntas aliam differentiam definitionis efficiat? Sed hoc apertissime inconueniens, & ueritati uidetur esse contrarium. Fiunt etiam definitiones per proportionem, ut siquis dicat, Homo est minor mundus. sicut enim mundus ratione regitur: ita quoque, quoniam homo multis partibus iunctus, habet tamen in omnibus rationem ducem minor mundus dici potest. Fiunt etiam definitiones a relationibus, cum dicitur, Quid est pater? respondetur, cui est filius. Causa quoque solet efficere definitionem, ut cum dicimus, Quid est dies? respondetur, Sol super terram causam enim, idest Solem, pro re ipsa cuius causa est, interposuimus. Atque ita diem definitione monstrauimus. Hæ sunt definitionum differentiæ, quas in eo libro, quem de definitionibus Victorinus edidit, annumerauit. quas M. Tullius prætermittit eo nomine, quòd eas minime necessarias existimauerit. Nos uero nequid perfecto deesset operi, etiam quæ sunt a Cicerone prætermissa subiecimus.

Sic igitur ueteres præcipiunt, cum sumpseris ea quæ sunt ei rei, quam definire uelis, cum aliis communia, usque eo persequi, dum proprium efficiatur, quod nullam in aliam rem transferri possit. Vt hoc, Hereditas est pecunia: commune

mune adhuc: multa enim genera sunt pecuniæ. Adde quod sequitur, Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. non dum est definitio. multis enim modis sine hæreditate teneri mortuorum pecuniæ possunt. Vnum adde uerbũ, Iure: iam a communitate res disiuncta uidebitur, ut sit explicata definitio, sic: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Nondum est satis, adde: Nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta, confectum est. Itemque ut illud, Gentiles sunt, qui inter se eodem nomine sunt. non est satis. Qui ab ingenuis oriundi sunt. ne id quidem satis est. Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. abest etiam nunc. Qui capite non sunt diminuti. hoc fortasse satis est. Nihil enim uideo Scæuolam Pontificem ad hanc definitionem addidisse. Atq; hæc ratio ualet in utroque genere definitionum, siue id quod est, siue id quod intelligitur, definiendum est.

29. Definitionis ratione proposita, diuisaq; per singulas partes tum materiæ, tum etiam formæ: Materiæ quidem, cum definitionem esse dixit, uel earum rerũ quæ corporeæ essent, uel earum quæ incorporeæ: Formæ uero, cum aut partitionibus, aut diuisionibus definitiones fieri docuit. Prætermissisq; ceteris quæcunque ad propositum opus minime pertinerent: nunc quod utilissimum est, maximeq; totam definitionum intelligentiam significare potest, exequitur. Id autem est, Qui sit in omnibus, quæcunque quomodolibet fiunt, definitionis modus. Est autem una atque omnibus communis definiendi ratio, ut ex communitatibus inter semet iunctis, atque compositis, in unam proprietatem rei definitio colligatur. Omnia enim quæ communia atq; uniuersalia sunt, siquid eis fuerit adiectum, determinatione minuuntur, & ad particularitatem redeunt: atq; eo ambitu quo concludebant cuncta, cohibentur, ueluti cum generi adiicitur differentia, & fit species. Nam cũ genus per se proprio ambitu multas species contineat: ei si propriam adiicias differentiam, minuitur, & in quandam quodammodo particularitatem redit, ueluti cum dicimus animal, hoc nomen multa concludit. At si ei rationale adiicias, faciasq; animal rationale, minus erit a simplici. Minus nanq; est animal rationale, a simpliciter animali. Ita additio differentiæ, quod maius fuit, in particularitatem quandam redegit, atq; cohibuit. Quoties igitur aliqua res definienda est, sumitur id, quod ei cum pluribus aliis commune est, huic adiiciuntur differentiæ, statimq; necesse est minuatur id, quod pluribus fuerat ante commune. & si hac differentiæ additione in tantum modum decreuerit, ut rei quæ definitur, fiat æqualis, alias differentias colligere atque aptare non necesse erit, sed id ipsum quod ita decreuit, ut æquale sit ei, quod definitur, definitionem esse necesse est. At si adhuc amplius sit ab ea re quæ definitur: quærenius necesse est aliã differentiam, qua adiuncta numerus quidam crescat, uis autem communitatum, differentiarum additione decrescat, atq; id hactenus faciendum, quatenus, ut dictũ est, ea quæ ad definitionem sumuntur, ei quod definiendũ est, adæquentur. Vt igitur id non ratione solum, uerum cõuenienti quoq; clarius fiat exemplo, sumatur res notissima ad definitionem, id sit homo. Huius igitur ita quærimus definitionem sumimus quod ei cum pluribus aliis commune est, idest animal. Dicimus igitur hominem esse animal non dum est definitio. Primum, quia, ut dictum est, solo nomine definitio reddi non potest: dehinc, quia animal maius est homine. Vt igitur minuatur animal, & homini coæquetur, addimus differentiam, qua adiuncta, rerum quidem numerus crescit, uis autem rei atque amplitudo minuitur, Addo igitur rationale, efficioque animal rationale. Minus est igitur animal rationale, quam proprie animal. Dico autem hominem esse animal rationale. Sed id nondum coæquatur ad hominem: possunt enim esse animalia rationabilia, sicut Platoni quoque de astris placet, quæ homines nõ sunt. Addo igitur rursus aliam differentiam, si quoquo modo iterum definitio contrahatur, ut fiat homini quod definitur, æquale. Adiungo igitur mortale, ac dico hominem esse animal rationale mortale. id æquatur ad hominem. Nã & qui homo est, animal rationale mortale est, & quod animal rationale mortale est, homo est. Dico igitur hominis hanc esse definitionem, quæ ex pluribus communibus iunctis, unum tamen quoddam, homini proprium atque æquale conficit. Atque in ceteris definitionibus eadẽ ratio est, ut definitiones fiant collectis communitatibus, in unumque copulatis, cum necesse sit illa copulatione, quæ communia sunt, contrahi, atque in minorem cohiberi modum, eiq; quod definitur ex cõmunitatibus iunctis aliquid proprium atq; æquale componitur. Hoc est igitur quod ait Cicero, hunc esse definitionis modum, Cum sumpseris ea quæ sint ei rei, quam definire uelis, cum aliis communia usque eo persequi, ut proprium efficiatur, quod in nullam aliam rem transferri possit: ut his uerbis & hac sententia breuiter significare uideatur hanc esse definitionem, Quæ ex substantialibus communitatibus iuncta, atque in minorem modum redacta, fit ei rei, quæ definitur, æqualis. Exempla uero quæ ponit, huiusmodi sunt: unum definiendæ hæreditatis, alterum Gentilitatis. Hæreditatis quidem hoc modo, Hæreditas est pecunia. Commune hoc, & multis aliis conueniens, quæ hæreditates nõ sunt, ut donationibus, ut furtis, uel quibuslibet aliis pecuniariis rebus, quæ minime sunt hæreditates. Huic igitur pecuniæ addendũ aliquid fuit. i. Quæ morte alicuius ad quempiam peruenit. Hæreditas enim pecunia est, ad quempiam alicuius morte perueniens. Sed ne id quidem plenum hæreditatis explicat intellectum. Commune nanq; est. Et pecuniæ mortuorum pluribus teneri modis possunt, uelut si bello quis uictus est, ac spoliatus. Addendum igitur est aliquid, Iure. ut sit, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Hæreditates .n. iure capiuntur. Videatur forsitan hoc loco definitionem posse consistere. sed minime. quid enim? si legata pecunia est, hæreditas quidem dici non potest, capta tamen morte alicuius iure pecunia est. Nam si testamenta iure fiunt, pecunia etiam iure legatur. Adiiciendum est aliquid, id scilicet quo ab hæreditatibus, legata separentur: ut dicamus, hæreditatem esse pecuniam morte alicuius ad quempiam peruenientem iure, quæ legata non sit. Num satis est definitioni? Minime. Quid enim si meum quidem dominum sit fundi, uel alicuius pecuniariæ rei, alterius uero usufructus? Nam morte eius cui usus fructus competit, ad me res illa reuertitur, quæ in meo domino proprietatis possessione iure tenebatur: neque tamen hæreditas esse potest. adiiciendum igitur est, minime possessione esse retentam, idest, ut proprietates possessione, id quod ex morte alicuius iure non legatũ peruenit, non retineatur. Hoc autem modo possessione retineri potest, si sit nostra proprietas, & eius qui decesserit usufructus. Coniuncta igitur omnia in unum, faciene hæreditatis definitionẽ hoc modo. Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure, non legata, neque possessione retenta. Hæc definitio est æqualis hæreditati. Nam ut hæreditas, pecunia est morte alicuius ad quempiam perueniens iure, neque legata, neq; possessione retenta: Ita quæcunque pecunia alicuius more ad aliquem iure peruenerit, neque legata sit, neq; retenta, hanc hæreditatem esse necesse est. Sed cum M. Tullius ad eum usq; locum definiendo uenisset, ut diceret hæreditatẽ esse pecuniam, quæ morte alicuius ad quempiam peruenisset iure, ait: Iam a communitate res disiuncta uidebitur, ut sic explicata definitio, sic, Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam iure peruenit. Idque ita dictum est, quasi iam plena facta sit definitio. Quid enim est aliud explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctam, nisi perfectam, & cui desit nihil? Sed rursus, quasi non sit explicata definitio, nec a communitate disiuncta. adiicit, Nondum est satis; adde, nec ea aut legata testamento, aut possessione retenta, Cuius adiectionis hæc ratio est. Fecit enim definitionem aliis adiunctis, aliis separatis. Itaque id quod definiebat, uel his quæ adiunxit, uel his quæ separauit, a ceterorum omnium communitate segregauit. Hæreditatem enim dixit esse pecuniam. huic addidit, morte alicuius ad aliquem peruenientem. separauitq; eam ab iis pecuniis, quæ non morte alicuius ad aliquem, sed cõtractu uiuentium peruenirent. addidit iure, ut ab his pecuniis se-

pararet, quæ per uim morte alterius ad quempiam peruenirent. His igitur duobus, morte, atque iure, ea pecunia effecta est, quæ a ceteris ita separetur, ut tamen per legitimum acquirendi modum, non inter utrosq; uiuos, sed inter unum uiuum atque alterum mortuum fieret. Hæc igitur una separatio a ceteris facta est, atque ideo ait explicatam esse definitionem, & a communitate disiunctam. Sed quoniam in ea ipsa pecunia, quæ morte & iure ad aliquem peruenit, inerant quædam quæ hæreditates non essent, harum separatione, plena effecta est hæreditatis definitio. Nam cum diceret, hæreditatem pecuniam esse, itemq;, quę morte alicuius ad aliquē peruenisset, itemq; quæ iure, hęc omnia efficientia substantiam hæreditatis apposita sunt. Sed quoniam erant in hac collectione quædam, ad quæ huius collectionis intellectus transferri posset, nec tamen essent hæreditates, ueluti legatum, aut possessionis retentio his subtractis, reliqua sunt heredıtas, de qua intelligi possit, pecunia alicuius morte ad quempiam iure perueniens. Non igitur legatum, aut possessionis retentio, substantiam hæreditatis efficiunt, quippe quæ impedirent ad eius substantiam demonstrandam, nisi remouerentur. At uero nec negatio quidem, cuiusquam substantiam perficit, sed tantum quid non sit, ostendit. Quod si legatum & possessionis retentio hæreditatis substantiam non modo non complent, uerum etiam impediunt atque corrumpunt, nisi fuerint disiuncta atque seposita; cumque harum negatio nihil ex hæreditatis substantia monstret, sed tantum quid non sit, ostendat: relinquitur pars superior, idest pecunia morte alicuius ad quempiam iure perueniens, quæ substantiā hæreditatis ostendat, eaque sit explicata definitio, a ceterisque disiuncta. Sed quoniam rursus, ut dictum est, quædam sunt ad quæ deriuari huius definitionis intelligentiā possit, iccirco ad discretionem integram designandam reliqua pars additur. Itaque quoniam ista demonstrant hæreditatem, efficiuntque substantiam, iure dictum est, iam a communitate res disiuncta uidetur, ut sit explicata definitio: Hæreditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quempiam peruenit iure. Sed quoniam rursus hic intellectus ad plura intra se posita poterat conuenire, non immerito additum est: Nondum est satis, & cætera. quæ legatum & possessionis retentionem ab hæreditatis definitione seiungūt: ac de priore quidem hæreditatis exemplo hæc dicta sint. Ad huius uero similitudinem etiam secundum tractat exemplum: quod de definitione gentilitatis est positum. Gentiles enim sunt, qui eodem nomine inter se sunt, ut Scipiones, Bruti, & ceteri. Quid si serui sunt? num ulla gentilitas seruorum esse potest? Minime. Adiiciendum igitur, Qui ab ingenuis oriundi sunt. Quid si Libertinorum nepotes Ciuium Rom eodem nomine nuncupentur? num gentilitas ulla est? Ne id quidem. Quoniam ab antiquitate ingenuorum gentilitas ducitur: addatur igitur, Quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit. Quid si per adoptionem in alterius familiam transeat? tunc etiam si eius gentis ad quam migrauit, nomine nuncupetur, licet ab ingenuis, & ab iis ortus parentibus sit, qui nunquam seruitutem seruierint, tamen quoniam in familia gentis suæ non manet: ne in gentilitate quidem manere potest, addendum igitur est Neque capite sunt diminuti. Hoc fortasse, inquit, satis est secundum Scæuolæ Pontificis definitionem: nihil enim alterius adiecit, ut sit definitio gentilium hæc, Gentiles sunt, qui inter se eodem sunt nomine, ab ingenuis oriundi, quorum maiorum nemo seruitutem seruiuit, & ubi gentilitatem nulla capitis diminutio destruxit. Hæc quoque definitio facta est ex pluribus communitatibus in unum confluentibus atque unam proprietatem eius rei quæ definiebatur, idest gentilitatis, facientibus. Hic igitur definitionis modus in utroque genere rerum ualet, siue quæ sunt, siue quæ non sunt, idest siue corporalium, siue incorporalium. Nam, ut superius ostensum est, id esse, Cicero dicit, quod corporale sit: id non esse, quod est incorporale. Ac postremo omnium definitionum modus hic est, ut ex pluribus communitatibus aliqua proprietas fiat. Sed distant a se definitiones, quòd hę quæ proprie definitiones uocantur, ex his communitatibus coniunguntur quæ substantiales sunt. Illæ quæ uero quæ non ueræ, sed abutendo definitiones dicuntur, ex accidentibus communitatibusque congregantur.

Partitionum autem, & diuisionum genus quale esset, ostendimus: sed quid inter se differant, planius dicendum est. In partitione quasi membra sunt, ut corporis, caput, humeri, manus, latera, crura, pedes, & cetera. In diuisione formæ sunt, quas Græci ἰδέας uocant, nostri si qui hæc forte tractant, species appellant, non pessime id quidem, sed inutiliter ad mutandos casus in dicendo. Nolim enim ne si Latine quidem dici possit, specierum, & speciebus dicere, & sæpe his casibus utendum est: at formis & formarum uelim. Cum autem utroque idem significetur, commoditatem in dicendo non arbitror negligendam. Genus & formam definiunt hoc modo: Genus est notio ad plures differentias pertinens. Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem referri potest. Notionem appello, quod Græci tum ἔννοιαν, tum πρόληψιν dicunt. Ea est insita & ante percepta cuiusque formæ cognitio enodationis indigens. Formæ igitur sunt hæ, in quas genus sine ullius prætermissione diuiditur: ut si quis ius in legem, morem, æquitatem diuidat. Formas qui putat idem esse quod partes, confundit artem, & similitudine quadam conturbatus non satis acute quæ sunt secernenda, distinguit. Sæpe etiam definiunt & oratores, & poetæ per translationem uerbi ex similitudine cum aliqua suauitate. sed ego a uestris exemplis, nisi necessario non recedam. Solebat igitur Aquilius collega & familiaris meus, cum de litoribus ageretur, quæ omnia publica esse uultis, quærentibus iis ad quos id pertinebat, quid esset litus, ita definire, qua fluctus eluderet. hoc est quasi qui adolescentiam florem ætatis, senectutem occasum uitæ uelit definire. Translationem enim utens discedebat a uerbis propriis rerum, ac suis. Quod ad definitiones attinet, hactenus: reliqua uideamus.

30. Quoniam definitionum formas in partitionem, diuisionemque distribuit, ne qua rerum auditor similitudine turbaretur, diuisionis ac partitionis differentias prodit. ac primum aliud partes, aliud species esse demonstrat. Species enim sæpe partes: partes uero nunquam species appellantur. Differunt uero hæc a se, quoniam partes totius, membra coniunguntur. Species uero genus diuidit, atque dispertit. Nam ut superius quoque dictum est, partes eius quod copulant, non suscipiunt nomen totius. Neque enim fundamenta, uel tectum domus esse dici possunt: nam nisi omnia quæ quid efficiunt, iuncta sint: totius uocabulum singula non habebunt. At uero species etiam singulæ, generis suscipiunt nomen, ut homo animalis: quo fit, ut in his illa quoque differentia possit agnosci, quòd partes quidem totius partes: species uero non totius, sed uniuersalis rei, idest generis species esse dicuntur. Differt uero totū a genere. quòd genus quidem uniuersale est, totum uero minime. quod probatur hoc modo, Si enim id quod totū dicitur, ut domus, uniuersale esset, partes quoque eius, totius susciperent nomen. At non suscipiunt, ut sæpe monstratum est. quod igitur totum est, uniuersale non est. Genus uero uniuersale esse manifestum est: quoniam eius nomen deductæ ab eo formæ suscipiunt. Item alia differentia. Genus semper speciebus suis prius est, totum uero suis partibus posterius inuenitur: nisi enim partes fuerint, totum non potest coniungi. Quo fit, ut si genus pereat, species quoq; perimantur. Si species intereat, maneat genus, quod in partibus totoq; contrarium est. Nam si pars quælibet una pereat, totum necesse est interire: si uero totum, quod partes iunxerant, dissipetur, partes manent distributæ. ueluti si domus, tecta, & parietes, & fundamenta a semetipsis extrinsecus posita intelligantur: domus quidem non erit, quia coniunctio destructa est, partes tamen manebunt.

Pro-

priis igitur nominibus M. Tullius partes quidem ueluti totius membra appellat, species uero formas: icirco, quoniam non satis ei apta uidetur inflexio casuum ab eo nomine quod est species. Et licet plures, inquit, usurpauerint hoc nomen: tamen quoniam dura est huius nominis per casus inflexio, cum dicitur species, specierum, speciebus: icirco commoditatem in dicendo, ut ipse ait, non arbitratus est negligendam, ut formas uocaret, in cuius nominis casibus nulla sentitur asperitas. Et quoniam forma præter Genus esse non potest (nihil enim præter suum potest esse principium) utrorumque apposuit definitiones, dicens, genus esse notionem ad plures differentias pertinentem. Notio uero, intellectus est quidam, & simplex mentis conceptio, quæ ad res plures permeat a se inuicem differentes. Id uero genus esse manifestũ est, quod apertissimo liquet exemplo. Animalis quippe intellectus ad plures differentias permeat, ad rationale, scilicet atque irrationale: ad mortale etiam, atque immortale: ad ambulabile, reptibile, uolatile, natabile: & est eorum omnium, quæ sub his differentiis sita sunt, genus. Idem uero significat hæc definitio, quod etiam ueras: hæc est huiusmodi. Genus est, quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid est, prædicatur. uelut animal, genus ad plures res specie differentes, id est ad hominem atque equum, in eo quod quid est, prædicatur. Nam interrogantibus quid est homo uel equus, animal dicitur. Item formæ definitionem talem dedit, Forma est notio, cuius differentia ad caput generis, quasi fontem, referri potest: & recte. Nam si formæ a genere deducuntur, species necesse est referantur ad genere deducuntur, species necesse est referantur ad genus. Si igitur principium quoddam & fons formæ genus est, necesse est ut intellectus formæ ad primordium suum, id est notionem generis reuertatur: Intellectus enim hominis refertur ad animal, itemque equi, & ceterorum. Notionem uero appellat, quod Græci ... dicunt. homo nec est definitio. Notio est insita, & ante percepta cuiusque formæ cognitio, enodationis indigens. Hæc uero definitio, hinc tracta est, quod Plato ideas quasdam esse ponebat, id est species incorporeas, substantiasque constantes, & per se ab aliis natura ratione separatas, ut hoc ipsum homo, quibus participantes ceteræ res, homines, uel animalia fierent. At uero Aristoteles nullas putat extra esse substantias: sed intellectam similitudinem plurimorum inter se differentium substantialem, genus putat esse, uel speciem. Nam cum homo atque equus differant rationabilitate atque irrationabilitate: horum intellecta similitudo efficit genus nam similitudo equi & hominis substantialis in eo est, quod uterque substantiæ est, uterque animatus, uterque animatus, uterque sensibilis, quæ iuncta efficiunt animal: est animal namque substantia animata sensibilis. Igitur hominis atque equi similitudo, est animal, quod est genus. Rursus cum Plato atque Cicero, numero accidentibusque distarent: horum similitudo, quæ est humanitas intellecta atque animo formata, species est. Ergo communitas quædam, & plurimorum inter se differentium similitudo notio est: cuius notionis aliud genus est, aliud forma. Sed quoniam similium intelligentia est omnis notio, in rebus uero similibus necessaria est differentiarum discretio, icirco indiget adhuc notio quadam enodatione ac diuisione. uelut ipse intellectus animalis sibi ipse non sufficit. Nam mox animus ad aliquod animal, idest uel hominem, uel equum deducitur inquirendum, & hominis notio uel ad Tullium, uel ad Platonem, uel ad quemlibet singularium personarum refertur. Quæ cum ita sint, quoties genus diuiditur in formas, nullam prætermitti oportebit. Est enim uitium uel maximum, si qua diuidentem forma prætereat, ueluti si quis ius diuidere uelit, in legem, morem, atque æquitate necesse est partiatur. Nam & lex, & mos, & æquitas, & singula & in commune, iuris uocabulo subiecta sunt. Culpat uero illorum inscitiam, qui idem species uel formas putant esse, quod partes: conturbarique eos inscitia dicit, quod res a se plurimum differentes imperite atque improuide distinguere, ac segregare non curant. Sed quoniam de definitione loquebatur, addit aliam speciem definitionis, quam nos superius enumerauimus: quæ per translationem, non proprietatis ueritatisque, sed splendoris atque ornatus ratione perficitur. quod poetarum atque oratorum esse autumat, quibus luculenta oratio curæ est. Huius definitionis exemplum a iure ciuili Tullius petit; aitque se non aliter ab exemplis notioribus Trebatiu recessurum, quam si necessitas cogat. Per translationem uero definitio est, ueluti cum Aquilius litus definire uolens, dicebat litus esse quo fluctus eluderet. hoc eludere ab iis translatum est, qui agitatione aliqua, causa lusus mouentur. Itemque adolescentia est flos ætatis, id ab arboribus ductum est, quarum fructus, flores præcedunt. Et senectus, uitæ occasus, id a die ductum est, qui desinit esse cum sol occiderit, quæ translationes a proprietate discedunt, & quadam similitudine subiecta significant. Est enim translatio, quoties habentis rei nomen, propter alterius rei similitudinem, a re simili nomen imponitur. ut motus habet proprium nomen, item lusus suo uocabulo nuncupatur: sed qui dicit, qua fluctus eluderet, a similitudine agitationis, ad fluctuum motum, uocabulum transfert. Ac de definitionibus quidem disputationem terminans, ad partitiones transitum facit. Sed nunc tertio uolumini satis est, reliqua in posterum differamus.

ANITII MANLII SEVERINI

BOETHI COMMENTARIORVM IN TOPICA Ciceronis.

LIBER QVARTVS.

XPLICARE non possum mi Patrici, quantas sæpe in difficillimi operis cursu uires afferat amicitiæ contemplatio: cum & iis studiosius cõponamus, quos reposito penitus amore diligimus, & placere cupientibus multa sese rerum copia subministret. Huc accedit, quod ut quæque in mentem uenerint, iniudicata, atque etiã incastigata promuntur. quandoquidem apud chari pectoris secretum nihil est periculi proferre, quod sentias. Est igitur mihi, cum tuam beneuolentiam specto, pronum omne, atque ut ita dicam, uoluptarium quod in tuæ præscriptum iucunditatis impenditur. Sed cum memet ipse perpẽdo, uereor ne imperato muneri par esse non possim, & deficientis culpa in adhortantis cedat inuidiam. Quo fit, ut tibi etiam atque etiam prouidendum sit, ne tuis ipse moribus emendatis, nostri alicuius erroris sarcinam feras. Nõ stri oblatrantis morsus inuidiæ: nosti quam facillime in difficillimis caussis liuor iudicium ferat. Quæso igitur extremam nostro operi, manum communis negotii studiosius imponas: abundantia reseces, hiantia suppleas, errata reprehendas, sis postremo nostri laboris, tuæque adhortationis assertor, cum præsertim me securum peractum ted dat officium: te amici pudor dignus possit conuenire, si displicet. Sed hæc alias, nunc operis suscepti tramitem persequamur. Quoniam locorum in ipsis de quibus quæritur terminis inhærentium, alii sunt a toto, alii a partibus, aliĩ a nota, aliĩ ea affectis: De eo quidem loco, qui a toto est, & in definitione est constitutus, sufficienter disseruit superiore tractatu. Nunc uero de partium enumeratione dicere instituit, rectam ordinis uiam scilicet insistens, ut non solum exemplo qualis esset partium enumeratio perdoceret, uerum ratione quoque ostenderet, quomodo partium enumeratione in argumentationibus esset utendum.

Partitione autem sic utendum est, nullam ut partem relinquas: ut si partiri uelis tutelam, inscienter facias, si ullam prætermittas. At si stipulationem, aut iudiciorum formulam partiare, non est uitium in re finita prætermittere aliquid. Quod idem in diuisione uitiosum est. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subiiciantur. Partium distributio sæpe est infinitior, tanquam riuorum a fonte deductio. Itaque in oratoriis ar-

tibus quæstionis genere proposito, quot eius formæ sint, subiungitur absolute : at cum de ornamentis uerborum, sententiarumque præcipitur, quæ uocantur σχήματα, non fit idem. Res enim est infinitior, ut ex hoc quoque intelligatur, quod uelimus inter partitionem, & diuisionem interesse. Quanquam enim uocabula prope idem ualere uideantur: tamen quia res differebant, nomina etiam distare uoluerunt.

31. Sensus huiusmodi est. Rerum quæ partibus coniunguntur, aliæ quidem paucas, ac facile intelligibiles, comprehensibilesque partes habent: aliæ uero plures intellectuque difficiles. In his igitur partibus quæ sunt paucæ, ac facile sub intelligentiam cadunt, uel maximum uitium est, si partiendo aliquid relinquatur. In his uero quarum, ut ipse ait, infinitior numerus est, & confusior perspectio, minus uitiosum est, si qua diuidentem pars in enumeratione prætereat. Fit autem hoc non solum per eas res, quæ aliquibus partibus constant, uerum etiam sæpe per partes ipsas, quas in distributione partimur: ut si hominis corpus uelimus intellectus ac ratione per propria membra distinguere, faciemus ita, caput, humeros, manus, thoracem, uentrem, suras, atque pedes. Et quoniam maiores partes sumpsimus ad diuidendum, idcirco nihil prætermissum esse uidetur. at si minutissimas particulas persequamur, tum oculi quoque, & labia, & nares, atque aures, earumq; partes persequendæ sunt, idque in toto corpore faciendum est. eo que modo difficilior erit partitio, cum sit partium numerus infinitior. Sæpe etiam, ut dictum est, res ipsæ his partibus iunctæ sunt, quarum non sit facilis inspectio. ut siquis stipulationum, & iudiciorum formulas partiatur, uel etiam si figuras loquendi, quæ σχήματα græci uocant, diuidi necesse sit. Hic igitur si quid prætermissum sit, non erit uitium partientis: quia partium natura multiplex sæpius obtendit errorem. At siquis genus diuidat, perniciosum est aliquam præterire formam, quoniam formarum finita quãtitas est. Nam quia semper in contrarium diuiduntur, aut duæ sunt semper species generis, aut tres : & tunc tres, cum ea tertia, quæ sumitur, ex contrariorum permistione perficitur, ut si colorem diuidamus, dicendum est ita, Coloris aliud est album, aliud nigrum, aliud medium. Idque medium, ex albi coloris ac nigri commistione coniunctum est, quãuis in quamlibet aliam coloris speciem transferatur, seu purpurei, seu rubri, seu uiridis. Itaque si tale est quod diuidis, talesq; sunt partes, quas in diuisionem sumis, quas nõ difficulter intelligentia comprehendas, uitium erit, siquid omiseris, uelut si tutelas partiaris. Tutela quippe quatuor fere modis est: aut enim per consanguinitatis gradum est, aut patronatus iure defertur, aut testamentu patris tutor eligitur, aut urbani Prætoris iurisdictione formatur, & sunt forsitan plures, sed nunc istæ sufficiunt. Hic igitur & paucæ partes, & facile comprehensibiles. At si stipulationum formulas & iudiciorum comprehendere uelis, quoniam multæ in his partes sunt. non erit uitiosum, siquid omiseris. In promptu uero est exemplum partium, quod de tutelis est dictum : magis enim ut genus in formas, quam ut totum in partes, tutela diuisa est. Nam siue per sanguinitatem sit tutor, siue patronatus iure, siue ceteris modis, integrum tutelæ ius habet. quod in singulis partibus non solet euenire, ut totius integrum capiant nomen. Sed ut conueniens uideatur exemplum, requirendæ sunt tales tutelarum partes, quæ iunctæ tutelas efficere possint, non quæ singulæ tutelæ nomine designentur. quod nescio an quisquam iurisperitiæ professor, tales tutelæ partes ediderit. Merobaudes uero rethor ita intelligendum putauit, ut id quod ait: Partitione sic utendum est, ut nullam partem prætermittas, de diuisione dixerit, idest de una parte propositæ partitionis. Nam & diuisio, & per membra distributio, partitio nuncupatur. In diuisione enim uitiosum est aliquid prætermittere: in partitione membrorum, minime. Ita exemplum de tutelis ei partitioni accommodatum dedit, quæ est diuisionis. At si diuisionem facias, id est formarum a genere partitionem, summum est uitium aliquid prætermittere: quoniam cum sit finitus formarum numerus, siquid omissum sit, inscitia præteritur ut si oratorias quæstiones in formas diuidere uelimus, dicemus omnem rhetoricam quæstionem, aut de facto esse, aut de qualitate facti, aut de nomine. At si locutionum figuras, sententiarumque distribuam, non erit, ut dictum est, uitium, transire aliquid. quandoquidem sententiarum inter se atque locutionum figuræ & multiplices, & uaria ratione diuersæ sunt. Hic quoque figurarum partes non ita uidentur accipi posse, quemadmodum totius, sed ut species generis. Vnaquæque enim figurarum, quæ infinitæ sunt, uelut figuræ generalis species est. quod possumus intelligere ex his uerbis rhetorum, ubi de elocutione tractatur. Nullæ nanque sunt figurarum partes, quæ figuras iungant ita, ut singulæ figuræ nomen uniuersalis figuræ non possint admittere. Sed obiici nobis potest. Et quomodo infinitæ sunt figuræ, si species sunt? Sed respondebo leuiter. Elocutione mutata figuram quoque mutari, atque idcirco in potestate esse dicentis, figuras facere, quas is qui tractat, difficile, antequam hant, potest agnoscere: hæ uero non substantialibus quibusdam differentiis constituuntur, sed potius accidentibus explicantur. unde fit ut tum communis nominis in significationes partitio fieri uideatur, cum figura diuiditur, potius quam generis in species. Omnia uero significata eiusque nominis, diuisione includere, difficile est: quia noua plerunque finguntur, sed ne id quidem rerum ratio permittit. Nam unaquæque figura generalis figuræ nomine, & definitione comprehenditur. Quocunque enim modo figura definitur, eadem erit definitio etiã uniuscuiusque figuræ. Quæ res, unamquamque figuram, uniuersalis figuræ speciem esse declarat: uniuoca enim sunt species & genus. Sed est illud uerius, partitionem figurarum ad elocutionẽ ipsam Tullium retulisse, cuius pars quædam est figura, non species: uariis enim multiplicibusque figuris elocutio luculenta contexitur. Siquis igitur elocutionem partiri uelit in figuras, non genus in species, sed totum secabit in partes. Quæ cum ita sint ex hoc quoque apparet, quid intersit inter diuisionem partitionẽque: cum partitio interdum talis fit, ut siquid in ea prætermissum sit, nihil afferat uitii. Diuisio uero formarum talis est, ut in ea non queat aliquid sine culpa præteriri. Quo factum est, ut quia res differebant, diuersa etiam uocabula sebus inter se distantibus inderentur.

Multa etiam ex notatione sumuntur : ea est autem cũ ex ui nominis argumentum elicitur, quam græci ἐτυμολογίαν appellant, idest uerbum ex uerbo ueriloquium. Nos autem nouitatem uerbi non satis apti fugientes, genus hoc notationem appellamus, quia sunt uerba rerũ notæ. Itaq; hoc idem Aristoteles σύμβολον appellat, quod latine est nota. Sed cum intelligitur quid significet, minus laborandum est de nomine. Multa igitur in disputando notatione eliciuntur ex uerbo, ut cum quæritur postliminium quid sit, non dico quæ sint postliminij. Nam id caderet in diuisionem, quæ talis est: Postliminio redeunt hæc, homo, nauis, mulus clitellarius, equus, equa quæ frena recipere solet. Sed cum ipsius postliminij uis quæritur, & uerbum ipsum notatur. in quo Seruius noster (ut opinor) nihil putat esse notandum nisi post, & liminium illud productionem esse uerbi uult, ut in finitimo, legitimo, æditimo, non plus inesse timum, quam in meditullio, tullium. Scæuola autem P. filius iunctum putat esse uerbum, ut sit in eo & post, & limen: ut quæ a nobis alienata sunt, cum ad hostem peruenerint, & ex suo tanquam limine exierint, hinc ea cum redierint post ad idem limen, postliminio uideantur rediisse. Quo in genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio rediisse, deditum non esse, quoniam non sit receptus. Nam neque deditionem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.

31. Post

32. Post enumerationem partium, recto ordine de notatione perpendit. Notatio igitur est, quoties ex nota aliqua rei, quæ dubia est, capitur argumentum. Nota uero est, quę rem quamque designat. Quo fit, ut omne nomen nota sit icc irco, quod notam faciat rem de qua prædicatur, id Aristoteles σύμβολον nominauit. Ex notatione autem sumitur argumentum, quoties aliquid ex notatione, idest nominis interpretatione colligitur. Interpretatio uero nominis ἐτυμολογία græce, latine ueriloquium nuncupatur: ἔτυμον enim uerum significat, λόγος orationem. Sed quia id ueriloquium, minus in usu latini sermonis habebatur, interpretationem nominis notationem Tullius appellat. Ea est huiusmodi: ut si quęras quid est postliminium? In qua quæstione non illud uidetur inquiri, quæ res postliminio reuertantur. Hoc enim in diuisionem caderet, idest earum omnium rerum enumerationē, quæ postliminio redeunt, postularet, uelut si ita dicamus: Postliminio redeunt, homo, nauis, mulus clitellarius, equus equa quæ frænos recipere solet, idest domita. Nunc enumeratæ sunt res, quæ postliminio reuertantur. At cum quod sit ipsum postliminii ius quæritur, potest ex ipsius nominis interpretatione cognosci. Postliminio enim redit, quisquis captus ab hostibus ad patriam remeauerit. Nanque dum captiuitatem hostium patitur, ius ciuis amittit. omnia uero iura recipit, si postliminio reuertatur. Ergo ea notatione nominis ita ius postliminii clarescere potest, ut quia semper post, id significat quod retro relinquitur, postliminii uocabulo quædam reuersio significatur, ut Seruius probat, qui ex aduerbio post, uim nominis interpretatur, reliquam uocabuli partem protractionem esse confirmans. nam in eo quod est postliminium, ex eo quod post dictum est, interpretationem nominis sumit. liminium uero, superuacuo putat esse productum. Ad horum nominum formam: meditullium, prima enim pars, medium significat, tullium uero, nihil: & legitimum, & æditimum. In utrisque enim, lex ibi, ædes ibi, aliquid, timum uero nihil omnino designat. Id uero nomen quod est postliminium, Scæuola P. filius, ex aduerbio post & limine putat esse compositum: nam quia ad idem limē, quod prius reliquit, reuertitur is qui postliminio redit, icc irco ex utrisque significationibus arbitratur nomen esse compositū. Quæcunq; enim a nobis abalienata ad hostem peruenerunt, cum a nostro limine exierint, si post ad idem limen reuertantur, postliminio redeunt. Quo modo etiam Mancini causa defendi potest, quem cum populus Romanus ob fœdus male ictum dedisset, hostes eum suscipere noluere: qui cum reuersus esset postliminio redisse uidebatur, icc irco, quia si eum hostes recepissent deditum a ciuibus, etiam si quo modo ab hostibus effugisset, non uideretur postliminio regressus, qui iudicio ciuium omni libertatis iure fuisset exutus. sed quoniam nec deditio, nec datio, nec donatio, præter acceptionem uidetur posse consistere, icc irco qui non sit susceptus, ne deditus quidem intelligi possit. Recte ergo Mancinus qui non deditus, in hostium, si ea uti uellent, peruenerat potestatem, cum in patriam remeauit, iure postliminio redisse, defensus est.

Sequitur is locus, qui constat ex his rebus, quæ quodam modo affectæ sunt ad id de quo ambigitur, quem modo dixi in plures partes distributum. Cuius primus est locus ex cōiugatione, quam græci συζυγίαν uocant, finitimus notationi, de qua modo dictum est: ut si aquam pluuiam eam modo intelligeremus, quam imbri collectam uideremus, ueniret Mutius, qui quia coniugata uerba essent pluuia, & pluendo, diceret omnem aquam oportere arceri quæ pluendo creuisset.

33. Cum locum, qui ipsis de quibus quæritur, inhæreret, in quatuor differentias supra distribuit, a toto, ab enumeratione partium, a nota, ab affectis; quoniam diligenter de superioribus tribus paulo ante tractauit: nunc quartum locum idest affecta persequitur. Et quoniam locus ab affectis in plurimas differentias soluebatur, quarum prima a coniugatis proposita est: primum loquitur de coniugatis, quæ multum a notatione non differunt. Nam quia notatio ex ui nominis trahitur, itemque coniugatio similitudine uocabuli continetur, aliquod inter se ueluti confinium tenent. Sed hoc interest, quia notatio, expositione nominis: coniugatio, similitudine uocabuli ac deriuatione perficitur. Et quoniam facilis & intellectu & tractatu locus est, tantum ponere sufficit exemplum, quod est huiusmodi. Aqua pluuia est, quæ pluendo colligitur, & crescit. Pluendo uero atque pluuia coniugata sunt: in uno enim eodemq; uocabulo diuersus nominū terminus differentiam facit. Item, Ius est aquam pluuiam arceri, idest, ut si in alicuius agro pluuia aqua colligatur, & in alterius agrum defluat, eaq; uicini frugibus nocitura concrescat: arceat eam suis finibus ille, qui id sua putat interesse, ne defluat. Si fluuius igitur pluuia creuerit, quæritur, an debeat arceri. Respondetur inquit Mutius, quoniam aqua pluuia pluendo dicta sit; fluuium quoq;, qui pluendo creuerit, aquam esse pluuiam, atque arceri debere.

Cum autem a genere ducetur argumentum, non erit necesse id usque a capite accersere: sæpe etiam citra licet, dummodo supra sit quod sumitur, quam id ad quod sumitur, ut aqua pluuia ultimo genere ea est, quæ de cælo ueniens crescit imbri, sed propiore loco, in quo quasi ius arcendi continetur. Genus est, aqua pluuia nocens: eius generis formæ loci uitio, & manu nocens: quarum altera iubetur ab arbitro coerceri, altera non iubetur.

34. Talis generum specierumque intelligitur esse natura ut cum colliguntur uel etiam diuiduntur, ab indiuiduis per species & genera, usque ad maxima genera possit ascendi: itemque a maximis generibus per infra posita genera, usque ad indiuidua ualeat esse descensus. Id uero uno clarum fiet exemplo. Cicero quippe, indiuiduum est: huius species, homo: huius genus, animal: huius superius genus est, corpus animatum, & si longius ascendas, corpus ulterius genus inuenies: si prolixius egrediare, substantia ultimi loco generis occurrit. Cum igitur multa sint genera, si cuiuslibet speciei genus assignandum sit, non necesse erit, inquit, maxima & principalia genera semper exquirere: uerum eorum quoque aliquid, quæ in medio locata sunt, oportebit adhibere: illa tamen ratione seruata, ut semper genus superius sit eo, ad quod prædicatur ut genus. Extrema quippe inscitia est, si cum genus semper natura speciebus propriis superponatur, loco generis, id quod est inferius, collocetur. Quocirca uitiosum est, si quis corporis genus dicat esse corpus animatum. Quo fit, ut si ad speciem aptandum est genus, eorum quæ superiora sunt, aliquid aptemus, & non erit necesse ultimum semper genus adhibere. ut si homini genus propriū proponere uelimus: non necesse est, ut substantiam præponamus, sed uel corpus, uel corpus animatum, uel quod maxime fieri oportet animal. Illa enim semper genera sumenda sunt, quæcunque proxima formis adhærent, eaque in definitione maxime requiruntur: sed in argumentationibus nihil differt, utrum proximum eligas, an superius genus. Nam quoniam ex continenti fit argumentatio, plus continet id quod est superius genus. Quocirca si de homine aliquid ambiguitur, & a genere argumentandi sumitur locus quicquid de animali dicetur, id etiam de homine prædicabitur. Quo fit, ut si quid etiam de animato corpore prædicetur: idem etiam de homine dici possit. Vt igitur argumentationes ex proximis generibus fiunt: ita etiam ex ulterius constitutis. Sed his omnibus illud est, quod maxime considerandum uidetur, ne id quod est inferius, superiori pręponatur ut genus. Et sententia quidem talis est. Quod uero ad exemplum attinet, declarabitur hoc modo. Sit aqua pluuia, genus, ea quæ deiecta de cęlo imbri colligitur: huius species duplex est. alia enim aqua pluuia nocens est, alia non nocens. Nocentis quoque duplex species est, alia manu, alia uitio. Sed aqua pluuia manu nocens est, quæ ita loco aliquo excipitur, ut inde profluens uicino noceat, si locus is non sit naturaliter talis, sed manu hominis excipiendæ aquæ fuerit apparatus. Vitio uero, quoties naturaliter ita sese locus habet, ut excipere aquam possit & nocere uicino. Si igitur, eius aquæ, quam quis arceri uelit, ne sibi noceat, a uicino, genus uelit exquirere: non necesse est ab ultimo usque genere deducere, ut dicat, aquæ eius quam quis uelit arceri genus esse aquam pluuiam, sed potest id quod inquirit ge-

nus paulo inferius inuenire, ut huius aquæ, quam arceri desiderat, id genus esse dicat, quod est, aqua pluuia nocens. Quod si genus proximum quærat, illud poterit adhibere, quod est, aqua pluuia manu nocens: hoc enim arcere quis cogitur, quod manu fit noxium. Quod uero loci forma uel uitio, incommoditatis aliquid apportat, arcere non cogitur. Quod autem diximus, eius aquæ, quam arceri oporteat, genus esse aquam pluuiam manu nocentem: ita intelligendum est, si aqua, quæ arceri debet, plurima sub se habeat indiuidua, & similia: tunc enim demum eius aquæ quæ arceri debet, aqua pluuia manu nocens genus esse poterit. quòd si aqua quæ arceri debet in nulla indiuidua diducatur, ipsa est indiuidua, nec est eius genus aqua pluuia nocens manu, sed species. Quod si cui paulùlum uidetur obscurius: hic si eos commentarios, quos de genere, specie, differentia, proprio, atque accidenti composuimus, libris quinque digestos inspexerit, nihil horum poterit incurrere, quo caliget.

Commode etiam tractatur hæc argumentatio quæ ex genere sumitur, cum ex toto persequare partes, hoc modo: Si dolus malus est, cum aliud agitur, aliud simulatur, enumerare licet quibus id modis fiat: deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum, includere: quod genus argumenti in primis firmum uideri solet.

34. Dictum est quemadmodum genus ad speciem debeat aptari, atque in eo præscriptum est, ut nisi id quod est superius, adhiberi non debeat. Nunc illud adiungitur, quemadmodum eius loci, qui a genere ducitur, in argumentationē commodior usus esse possit. Quotiescunque enim de re aliqua dubitatur, si facta generis alicuius diuisione, sub aliqua eius generis parte id, de quo ambigitur, potuerimus includere: tunc a genere tractum esse argumentum uidetur, hoc modo, Sit dolus malus, quando aliud agitur, aliud simulatur. Huius ergo si species diuidantur, & id quod factum esse arguimus, alicui earum specierum quæ a dolo malo deductæ sunt, potuerimus adiungere: quicquid de dolo malo existimabitur, idem etiam de ea re quam arguimus, necesse est iudicari, & factum est argumentum a genere. Nam de quo quæritur, species est, & id a quo sumitur argumentum, genus est, ut si ita contigit, dolus malus: locus uero hic ab eo qui est a partium enumeratione diuersus est. Nec si enumeramus partes, idest formas aut species, iccirco non a genere, sed ab enumeratione partium ducitur argumentum. Quoties enim ipsa partium enumeratione utimur ad argumentationem, tunc ab eadem partitione argumentum tractum esse dicimus, ut hoc modo, Si fundamenta, & parietes, & tectum habet, & habitationi est destinatus locus, domus est: ipsa igitur partitione utentes, domum esse probauimus. Quoties uero sub genere aliquid collocandum est, diuisisque partibus alicui eorum quæ a genere deducuntur, id de quo quæritur aggregamus, ut hoc modo, Si Ciceronem animal esse monstremus, dicemus ita. Omne animal aut rationale est, aut irrationale: sed Cicero rationalis est, animal igitur est. Non partitione utimur principaliter ad argumentum constituendum, sed iccirco genus diuisimus, ut in unaqualibet diuisione, id quod uitebamur ostendere, posset includi, idest ut id de quo dubitatur, in assumpti continentia generis redigeretur, itaque de eo per generis naturam fides fieret. Sic ergo a genere facta argumentatio iure dicetur. Amplius ita partium enumeratio totius efficere substantiam solet, siue illud uniuersale sit, ut genus, siue partium coniunctione completur, ut totum. At uero hæc diuisio generis, in cuius parte quælibet illa res de qua contenditur, includenda est, non id efficit, ut totius substantia constituatur, sed ut illud quod approbare quærimus, intra genus colluceat. Quem argumentationis modū in primis M. Tullius ualidum esse confirmat. Illa enim regula satis uera est atque necessaria: Quæ de genere prædicantur, eadem de specie modis omnibus prædicari: Illud uero quæri perutile est, Cum aliquid de particularibus probatur ex superposita proxima specie, ut si Socratem rationalem esse approbemus, quoniam sit homo, cum sit homo rationalis: utrum ea genere, an ex forma argumentum ductum esse arbitremur. Nam si dicamus ex genere, ultima species genus esse non potest: si ex specie, superpositum genus semper species probare desiderat. Socrates uero cui fidem præstat homo, quoniam rationalis est, genus hominis non est. Sed dicendum est, quoniam uelut a genere tractum uidebitur argumentum. Nam ex genere quasi ex continenti atque ampliori, & de substantia prædicari fides ducitur: quam sortem ad sua indiuidua speciem nemo dubitat obtinere. Nam & continet ea & de eorum substantia prædicatur.

Similitudo sequitur, quæ late patet, sed oratoribus & philosophis magis quam uobis. Et si enim omnes loci sint omnium disputationum ad argumenta suppeditanda, tamen alijs disputationibus abundantius occurrunt, alijs angustius. Itaque genera tibi nota sint: ubi autem his utare, quæstiones ipsæ te admonebunt. Sunt enim similitudines quæ ex pluribus collationibus perueniunt quo uolunt, hoc modo: Si tutor fidem præstare debet, si socius si cui mandaris, si qui fiduciam acceperit, debet etiam procurator. Hæc ex pluribus perueniens quo uult, appellatur inductio, quæ græce ἐπαγωγὴ nominatur, qua plurimum est usus in sermonibus suis Socrates. Alterum similitudinis genus collatione sumitur, cum una res uni, par pari comparatur, hoc modo: Quemadmodum si in urbe de finibus controuersia est, quia fines magis agrorum uidentur esse quam urbis, finibus regendis adiicere arbitrum non possis: sic si aqua pluuia in urbe nocet, quoniam res tota magis agrorum est, aquæ pluuiæ arcendæ adijcere non possis arbitrum. Ex eodem similitudinis loco etiam exempla sumuntur, ut Crassus in curiana causa exemplis plurimis usus est, agens de eo qui testamento sic hæredem instituisset, ut si filius natus esset in decem mensibus, isque mortuus prius, quam in suam tutelam uenisset, secundus hæres hæreditatem obtinuisset: quæ commemoratio exemplorum ualuit, eaque uos in respondendo uti multum soletis. Ficta etiam exempla similitudinis habent uim, sed ea oratoria magis sunt, quam uestra, quanquam uti etiam uos soletis, sed hoc modo: Finge mancipio aliquem dedisse id, quod mancipio dari non potest, num iccirco id eius factum est qui accepit? aut num is qui mancipio dedit, ob eam rem se obligauit? In hoc genere oratoribus & philosophis concessum est, ut muta etiam loquantur, ut mortui ab inferis excitentur, ut aliquid quod fieri nullo modo possit, augendæ rei gratia dicatur, aut minuendæ, quæ Hyperbole dicitur, & multa mirabilia alia. Sed latior est campus illorum, eisdem tamen ex locis (ut ante dixi) & in maximis & in minimis quæstionibus argumenta ducunt.

35. De similitudinis loco plane atque expedite disseruit, omnemque aperuit intellectum, similitudinum diuidens formas: præscripsitque apertissime, quibus magis ex similitudine argumenta contingerent idest philosophis, atque oratoribus: etenim similitudo persuasionibus uidetur aptissima. Nam quod in unam uel plures extra eam de qua quæritur, causam cadere solet: facile credi potest in eam quoque de qua ambigitur, conuenire. Iccirco ex similitudine tractæ argumentationes, magnum oratoribus usum præstāt. Philosophis quoque, quoniam non in omnibus quæstionibus demonstratione utuntur, sed aliquoties uerisimilia colligunt, quo id facilius persuadeant quod uitantur ostendere. inde similitudo rerum sæpe est inquirenda. atque iccirco locus a similitudine oratoribus maxime philosophisque conducit, non tamen solis. Omnes enim loci communes sunt cuiusque materiæ, sed in aliis uberius incidunt, in aliis angustius inueniuntur. Quocirca cognitis, atque ante perceptis locis, quæstiones ipsæ quæ tractabuntur, quibus

locis

locis uti debeat, solertem animum poterunt admonere. Omnis uero similitudo duplex est aut enim ex pluribus similitudo colligitur, & inductio nuncupatur, quod Græci ἐπαγωγὴν nominant: aut singulæ res per similitudinem comparantur. Ac prior quidē huiusmodi est, Si tutor fidē præstare debet, si socius, si cui mandaueris, si qui fiduciam acceperit: debet etiam procurator. Nam cum in pluribus rebus fides præstari debeat: unaque similitudo sit in fide præstanda tam in tutore quam socio, atque eo cui mandatum sit, eoque qui fiduciā acceperit, debet eadem similitudo procuratori etiam conuenire. Fiduciam uero accepit, cuicunq; res aliqua mancipatur, ut eam mancipanti remancipet. uelut, siquis tempus dubium timens, amico potentiori fundum, mancipet, ut ei, cum tempus, quod suspectum est, præterierit, reddat hæc mancipatio fiduciaria nominatur, iccirco quod restituendi fides interponitur. Hæc similitudinis collectione plurimum Socrates esse usus dicitur, ut in Platonis, aliorumque eius sectatorum uoluminibus inuenitur. Quoties uero una res uni rei per similitudinem comparatur, hoc modo colligitur argumentum. Regendorum finium arbitri esse dicuntur, qui finalia litigia discernunt. ut si fuerit de finibus orta contentio, eorum dirimatur arbitrio. Sed fines, in agrorum tantum limitibus esse dicuntur: arbitri autem finium regendorum in ciuitate esse non possunt. Item arceri aquam, in agris tantū dici solet, ubi si ex aliquo loco aqua pluuia colligatur, & defluens in campos, uicini pascua, frugesue corrumpat: arbitri arcendæ aquæ a magistratibus statuebantur. Quæritur ergo; an in urbe arcendæ aquæ arbitrum possimus adigere. Et argumentum capitur ex similitudine. Si regendorum finium, quia solius agri sunt, in urbe arbitrum adigere non possis: ne aquæ quidem arcendæ, quia solorum esse uidetur agrorum, in Vrbe arbitrum possit adigere. Hic igitur una res uni rei similitudine coniuncta est. Ex eodem etiam similitudinis loco illa summi Cicero proponit, quæ uocantur exempla, ueluti Crassus in causa Curiana, quæ fuit huiusmodi. Quidam prægnantem uxorem relinquens, scripsit hæredem posthumum, eiq; alium substituit secundum, qui Curius uocabatur ea conditione: ut si posthumus, qui intra menses decem proximos nasceretur, ante moreretur, quam in suam tutelam peruenisset, idest ante obiret diem, quam testamentum iure facere posset, secundus hæres succederet. quòd si ad id tempus peruenisset, quo iam firmo iudicio in suam tutelam receptus, iure ciuili, instituto posset hærede defungi, secundus hæres idest Curius, non succederet. quæ uocatur substitutio pupillaris. quæsitum est an ualeret ita instituta ratio. Crassus igitur multa protulit exempla, quibus ita institutus hæres obtinuisset hæreditatem. quæ exemplorum commemoratio iudices mouit. Dicit etiam ipsos quoque iurisconsultos uti sæpius exemplis, ueluti cum fingitur propositio, ut casus de quo agitur per similitudinem intelligatur, hoc modo, Siquis enim iurisperitus adduciat id, quod non iure contractum est nullius esse momenti; adhibeatq; exemplum tale, uelut siquis rem non mancipi mancipauerit, num iccirco aut rem alienauit, aut se eo facto potuit obligasse minime Quod enim non iure contractum est, nil retinet firmitatis. Et alia huiusmodi apud iurisperitos inueniuntur: in quibus oratores maxime ualent, quibus etiam totantum fingere licet, ut eorum oratione etiam mortui sæpe ab inferis excitentur. quod Tullius in ea facit oratione, qua Cœlium defendit. Sed latior, inquit, est illorum campus, idest oratorum quibus spatiari ac deuagari licet. Nec iccirco minus cæteris quoque facultatibus similitudines prosunt, quoniam eadem argumenta maximis minimisq; causis conueniunt, quo fit ut loci quoque argumentorum diuersarum artium quæstionibus accommodentur.

Sequitur similitudinem differentia, res maxime contraria superiori: sed est eiusdem facultatis dissimile & simile inuenire. eius generis hæc sunt, non quemadmodum quod mulieri debeas, recte ipsi mulieri sine tutore auctore soluas ita quod pupillo, aut pupillæ debeas, recte possis eodem modo soluere.

37. Eiusdem facultatis est similitudines differentiasq; cognoscere. qui enim scit, quid sit idem, nosse poterit quid sit diuersum. Omnis uero similitudo idem aliquid esse constituit. quod enim idem est secundum qualitatem: id simile esse necesse est. Omnes quippe res, aut substantia eædē sunt, aut qualitate, aut ceteris prædicamentis. quod si ita est, & animus intelligere hoc idem in pluribus prædicamentis potest sed cum hoc ipsum idem in prædicamentis notat, eodem modo in eisdem prædicamentis, quod diuersum est intuetur. sed simile idem est, differentia uero diuersum. Idem igitur animus eademq; intelligentia similitudinem differentiamq; cognoscitur. Differentiarum uerum multæ sunt species. aliæ quippe sunt substantiales, ut homini rationale: aliæ non substantiales, sed inseparabiles. ut nigrum æthiopi, atque rursus aliæ uero mobiles neque constantes, ut sedere, stare, & huiuscemodi ceteræ quibus, & ab aliis hominibus, & a nobis ipsis sępe distamus. Item differentiæ aliæ aliquo modo sunt generum diuisibiles, aliæ aliquo modo specierum constitutiuæ: Sed si constitutiuis argumentū ducatur, uelut a genere ducitur. Nam sicut genus continet speciem: ita differentiæ continent species. Sane si differentiæ constitutiuæ ut genera intelligentur, fides ab his ad ea aptabitur quæ constituūt. hæc enim talium differentiarum ueluti formæ quædam sunt. Sin uero sint diuisibiles, si quidem ad ea probanda, idest genera quæ diuiduot, earum ducitur fides, a forma argumentum fieri uidetur. nam tales differentiæ earum quæ diuiduntur, formę quędam sunt. Quod si ad ea probanda referuntur, quæ in contrariam partem genus diuidunt, tunc proprie a differentia fieri argumentum uidetur, quia contrariæ ueluti differentiæ comparantur. Quod uero ad exemplum attinet Tullii huiusmodi est. Mulieres antiquitus perpetua tutela tenebantur, pupilli item sub tutoribus agunt. sed mulieribus si quid debitum fuisset, sine tutoris auctoritate poterat solui, pupillis uero minime Ergo si quæratur, an id quod debeatur pupillo cuilibet, renuente tutore possit exolui: a differentia sumitur argumentum sic. Non sicut mulieri sine tutoris auctoritate debitum possis exoluere, eodem modo nisi auctoritas tutoris accesserit, pupillo soluere, quod debeas, possis. Illæ enim perpetua tutela, etiam prouecta iam ætate continentur: istorum tutelæ certus annorum numerus terminū facit, atq; iccirco solui pupillo sine tutoris auctoritate non poterit. Differt enim persona mulierum a persona pupillorum, uel in eo quod pupilli non perpetua reguntur tutela, mulieres uero perpetua: uel quod pupillus nullum suæ rei administrandæ utilitatis iudicium habere potest: cum sit aliquis mulieribus, & si non firmus, in explicanda familiaris rei utilitate delectus.

Deinceps locus est qui à contrario dicitur. Contrariorum autem genera sunt plura, unum eorum quæ in eodem genere plurimum differunt, ut sapientia, stultitia. Eodem autem genere dicuntur, quibus propositis occurrunt tanquam e regione quadam contraria, ut celeritati tarditas, non debilitas: ex quibus contrariis argumenta talia existunt. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: & bonitatem, si malitiam. hæc quæ ex eodem genere contraria sunt, appellantur aduersa. Sunt alia contraria, quæ priuantia licet appellemus latine, græce appellantur στερητικά. Præpositio enim in, priuat uerbum ea ui quam haberet, si in, præpositum non fuisset, ut dignitas indignitas, humanitas inhumanitas, & cetera generis eiusdem. quorum tractatio est eadem, quæ superiorum, quæ aduersa dixi. Nam alia quoque sunt contrariorum genera, uelut ea quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum simplum, multa pauca, longum breue, maius minus, Sunt etiam alia ualde contraria: quæ appellantur negantia, ea ἀποφατικά græci, contraria aientibus, ut si hoc est, illud non est. Quid enim opus exemplo est? tantum intelligatur in argumento quærendo contrariis omnibus contraria non conuenire.

38. Diu so differentiæ loco, nunc de contrariis tractat: quare uti rerum ordo clarius colliquescat, pauca mihi ex Aristotele sumenda sunt, quæ ille uir omnium longe doctissimus,

de hac diuisione tractauit, quanquam M. Tullius re quidem Aristoteli fere consentit, sed ab eo nominum interpretatione diuersus est. Nam quæ Aristoteles opposita idest ἀντικείμενα uocat, ea Tullius contraria nominat: sed hæc paulo posterius, nunc Aristotelis diuisio consideretur. Oppositorum igitur secundum Aristotelem alia sunt contraria, alia priuatio, & habitus, alia relatiua, alia contradictoria. Contraria quidem, ut album atque nigrum. Habitus uero, & priuatio ut uisus, & cæcitas, dignitas & indignitas. Relatiua uero, ut pater filius, dominus seruus. Contradictoria, ut est dies, non est dies. horum omnium tales inter se differentiæ considerantur. Nam quæ contraria sunt, partim mediata sunt, partim uero medio carent. Mediata sunt, ut album nigrum est enim horum medium quilibet alius color, ut rubeus, uel pallidus. & horum contrariorum non necesse est alterum semper inesse corporibus. Neque enim omne corpus, aut album, aut nigrum est, sed aliquoties in horum medietate est constitutum ut sit rubrum, uel pallidum. Immediata uero contraria sunt, quorum nihil medium poterit inueniri, ut grauitas & leuitas: horum enim nihil est medium, Nam quæ leuia sunt sursum feruntur: quæ grauia, deorsum. Quod autem sit corpus, quod neque sursum, neque deorsum feratur nihil poterit inueniri. Sed immediata contraria talia sunt, ut alterum eorum cui potest accidere, semper inhæreat, ut in proposito superius exemplo. Necesse est enim omne corpus, uel leue esse, uel graue. quia leuitas & grauitas medium non habent quod præterea inesse corporibus possit At ea quæ in priuatione & habitu sunt, ut cæcitas & uisus, distant quidem ab his contrariis, quæ claudunt aliquam medietatem, quod ipsa medietatem non habent: ab his uero contrariis differunt, quæ sunt immediata, quoniam horum contrariorum alterũ semper subiecto inesse necesse est, ut corpori grauitatẽ, uel leuitatem. priuationem uero, & habitum non semper. ut cũ sit habitus quidem uisus, priuatio autem cæcitas: non omne quod uidere potest, aut uidet, aut cæcum est. Infans quippe nondum editus, neque uidet, quia nondum processit in lucem, neque cæcus est, quia nondum habuit uisum, quem potuisset amittere. Idem de catulis dici potest, qui statim nati nequeunt intueri: nam tunc eos, nec cæcos dicere possumus, nec uidentes. Et postremo contraria semper in suis qualitatibus considerantur. priuationes autem, non quod ipsæ sint aliquid, sed ex habitus absentia colliguntur: neque enim cæcitas est aliquid, sed a uisus intelligitur abscessu. Tã uero priuatio quàm contrarietas differt a relationis oppositione, eo quod neque contraria, neque priuatoria simul esse possunt: idem enim in uno eodemque tempore, uno eodemque in loco, album & nigrum, uidens & cæcum esse non poterit. sed relatiua a se nequeunt separari. neque enim potest esse filius sine patre, nec seruus, si dominus non sit. Amplius. Contraria ad se & priuatoria non referuntur nemo enim dicit album nigri, uel nigrum albi, uel cæcitatem uisus, uel uisum cæcitatis. Quæ uero in relatione sunt posita, in ipsa relationis prædicatione consistunt, ut duplum dimidii, dominus serui: & cetera adhunc modum. Tam uero contraria, & priuatoria, quam etiam relationes differunt a contradictionibus. quoniam contradictiones quidem semper in oratione consistunt, & in altera earum parte ueritas, in altera falsitas inuenitur. Contraria uero, & priuatoria, & relationes, in simplicibus partibus orationis inueniuntur, & in his neque ueritas neque falsitas inest. nam cum dico album, nigrum, cæcitas, uisus, dominus, seruus, simplices orationis partes sunt, neque uerum, neque mendacium continentes: in simplicibus enim partibus orationis ueritas, uel falsitas nulla est. Cũ autem dico, dies est, dies non est, utræque propositiones, una in affirmatione, altera in negatione posita, orationes sunt. Sed M. Tullius non tam propriis nominibus quam notioribus utitur. ait enim Contrariorum alia esse, quæ aduersa nocentur, alia quę priuantia, alia quæ in comparatione sint alia quę aientia & negantia nuncupantur Sed quæ contraria nominat, opposita uerius dicerentur. quæ aduersa dicit, contrariorum melius susciperent nomen, quæ in collatione nominat, ea relatiua, uel ad aliquid certius uocarentur. sed utatur nominibus ut uolet, dum res ipsæ certa proprietatis suę ratione signentur. nos uero in ceteris quos edidimus libris eo nuncupauimus modo, quo superius in Aristotelis dictum est diuisione. Secundum M. Tullium igitur contrariorum alia sunt aduersa, ut sapientia stultitia. alia priuantia, ut dignitas, & indignitas. alia quæ cum aliquo conferuntur, ut duplum simplum, alia quæ appellantur negantia, e contrario aientibus constituta, ut si hoc est, illud non est. Aduersa igitur sunt, quæ sub uno genere posita, plurimum a se differũt, ut album, nigrum. quæ a se plurimum distant sub uno genere posita, idest sub colore. Item celeritati tarditas aduersa est, positis utrisque sub motu, neque enim celeritati debilitas opponenda est, quia debilitati firma ualetudo contraria est quod in diuisione omisit Cicero, sed docuit exemplo. Illa quoque dicuntur aduersa, quæ in diuersis generibus sita, plurimum a se discrepare intelliguntur: ut sapientiæ stultitia. Illa enim sub genere boni est: hæc uero sub mali. quanquam huiusmodi exemplum priuationem potius spectare uideatur nam stultitia priuatio est sapientiæ, nec quicquam est aliud stultitia nisi sapientiæ, & rationis absentia. sed quæ sint, quæ priuantia Cicero appellat, posterius demonstrabo. Ex his aduersis hoc modo sumitur argumentum. Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur: si bonitatem appetimus, malitiam fugiamus, quanquam malitia quoque secundum eundem modum qui superius dictus est, priuationibus possit adiungi. Priuantia uero secundum Ciceronem sunt, quæ græce στερητικὰ appellantur, quæ habent eam partem orationis præpositam, quæ cum fuerit adiecta, semper fere aliquid demit. ea est, in, propositio. hæc enim syllaba cui fuerit apposita, demit fere aliquid ea eam, quam esset res qualibet habitura si in syllabam præpositam non haberet, ut humanitati inhumanitas: In nanque præposita id de quo dicitur, humanitate priuauit, ut dignitas indignitat. Et Tullius quidem ea tãtum priuantia esse confirmat, in quibuscunque syllaba ista præponitur: priuantium quippe natura, secundum Tullium, huius syllabæ commemoratione finitur: a Peripateticis uero accepimus priuationes cum simplicibus nominibus, tum cum priuatoriis syllabis efferri. Simplicibus nominibus, ut cæcitas, cum priuantibus uero syllabis, ut indignitas inhumanitas. Quocirca secundum M. Tulliũ cæcitas non erit priuatio uisus, sed ei aduersum, atq; iccirco forsitan stultitiam inter aduersa numerauit, quoniam non habet, in, syllabam ex qua priuationes arbitratur existere. Ex quibus eodem modo ut in superius positis aduersis, argumenta ducuntur. Inhumanitatem auersemur si humanitas consectanda est. Illa uero contraria, ut ait Tullius, quæ cum aliquo conferuntur talia sunt, ut duplum simpli. Id tantundem est, tanquam si diceret duplum dimidii. simplum enim dupli dimidium est & pater filii. eaque sunt semper reciprocantia, aliquoties quidem septimo casu, aliquoties uero genitiuo: nam filius patris est filius, & pater filii. hæc secundum genitiuum conuersio est. & duplum simplo duplum est: hæc secundum septimum casum. sunt etiam quæ accusatiuo, ut pauca ad multa, & magnum ad paruum. Item negantia sunt quæ in affirmationibus & negationibus posita sunt, ut si hoc est, illud non est ueluti si dies est, nox non est, atq; hanc oppositionem Cicero ualde dicit esse contrariam. Ex quibus omnibus secundũ superius dictum modum argumentorum facultas est: nam ex relatiuis contrariis sumimus argumentum, Si pater est, fieri non potest quin ei filius sit. Ex negantibus autem quæ ἀποφατικὰ (ut ait) græci uocant, ita, si Sol supra terram fuit, nox esse non potuit: hæc enim affirmatio illam perimit negationem cur uero hæc negantia esse constituerit, mirandum est. Nam quæ negantia sunt, aientibus opponuntur, & simul esse non possunt, ut diem esse, ac diem non esse. hoc uero consequens est, cum ita dicatur, si hoc est, illud non est, ut si dies est, nox non est: atque affirmationem negationemque Tullius ualde dicit esse contrariam, sed in hac consequentia nequeunt esse contraria. Nam quod est consequens, contrarium non est.

Ab adiunctis autem posui equidem exemplum paulo ante, multa adiungi, quæ suscipienda essent, si statuissemus ex edicto secundum eas tabulas possessionem bonorũ dari, quas hic instituisset, cui testamenti factio nulla esset. Sed locus hic magis ad coniecturales causas, quæ uersantur in iudicijs ualet: Cum quæritur quid aut sit, aut euenerit, aut futurum sit: aut quid omnino fieri possit. Ac loci quidem ipsius formula talis est. Admonet autem hic locus, ut quæritur, quid

ante

ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit. Nihil hoc ad tus, ad Ciceronem inquibat Gallus noster, si quis ad eum quid tale retulerat, ut de facto quæreretur. Tu tamen patisre nullum a me artis institutæ locum præteriri, ne si nihil nisi quod ad te pertineat scribendum putaris, nimium te amare uidear. Est igitur magna ex parte locus hic oratorius, non modo non iurisconsultorum, sed ne philosophorum quidem. Ante rem enim quæruntur, quæ talia sunt, apparatus, colloquia, locus, constitutum conuiuium. Cum re autem, pedum crepitus, strepitus hominum, corporum umbræ, & siquid eiusmodi est. At post rem, pallor, rubor, titubatio, & siqua alia signa conturbationis & conscientiæ: præterea restinctus ignis, gladius cruentus, cæteraq; quæ suspitionem facti possunt monere.

39. Quid sit ab adiunctis locus, breui superius monstrauit exemplo, eo scilicet quo dixit, Si secundum mulieris nunquã capite diminutæ tabulas possessio bonorum daretur, consequens esse, ut secundum quoque puerorum, & seruorum tabulas possessio permitteretur. Sed nunc formam ipsam &, qua si subiectum loci monstrare proponit, quæ est huiusmodi, Ab adiunctis enim locus est, cum ex eo quod proponitur aliquid aliud uel esse, uel fuisse, uel futurum esse argumentatione colligitur, ut in eo ipso quod dudum posuit exemplo. Approbatur enim non debere secundum mulieris nunquam capite diminutæ tabulas, bonorum possessionem dari quia si id fuerit positum, id futurum est, ut secundum puerorum quoque ac seruorum tabulas, bonorum possessio permittatur. Talia uero sunt quæ dicuntur adiuncta, ut circa rem fere quæ quæritur, inueniantur, neque tamen necesse sit ei semper adhærere. Et forma quidem huius loci talis est, ut hanc quoque definitionem possit admittere: Ab adiunctis locus est, cũ ex aliquibus quæ sunt proxima eis, de quibus quæritur rebus, id quod quæritur uel fuisse, uel esse, uel futurum esse mõstratur. qui locus est coniecturalibus causis maxime necessarius. Cum enim de facto quæritur, tum si id factum est quod dubitatur, quid uel fuerit, uel sit, uel futurum sit, considerari solet. Multa enim sunt quæ unicuique adiuncta rei, uariorum euentu temporũ colliguntur: idcirco enim quid ante rem, quid cum re, quid post rem euenerit, in coniecturalibus causis inquiritur. quæ ab oratoribus tractantur solis, neque iurisconsultis in huiusmodi negociis cum rhetorica facultate ulla communio est. Iuris enim peritus de facti qualitate, non etiam de ipsius facti ueritate respondet: idcirco quoties ad Gallum peritum iuris facti quæstio deferebatur, nihil ad nos inquibat, & ad Ciceronem potius consulentes, id est ad rhetorem remittebat. In quo Tullius facere ad Trebatium iocum miscuit dicens, Quiquam locus hic ab adiunctis coniecturalibus causis maxime utilis, nihil consultorum iuris prudentiam iuuet, patiere me tamen inquit, nullam suscepti operis partem præterire: ne si in hoc libro nihil præter tuæ artis exempla conscripsero, tuæ tantum gratię uideatur addictus. Ab adiunctis uero locus, qui non modo iurisconsultis, sed ne philosophis quidẽ præter oratores, nõ patet, trium sæpe temporum ratione tractandus est. Nam de facto si quæritur, quid uel ante id, uel cum eo, uel post id fuerit, necesse est uestigari. Ante rem quidem, hoc modo. Apparatus: uerisimile est enim effecisse aliquem quod ante efficiendum parauit. Colloquia. fieri enim potuit ut amauerit, qui sæpe fuerit collocutus Locus: uelut cum ad aliquid faciẽdum opportunus locus eligitur. Constitutum conuiuium: uelut siquis constituto ante conuiuio in eo fecisse aliquid arguatur, capiaturque coniectura facti, ex eo ipso, quòd sit conuiuiũ constitutum atque horum omnium ante rem de qua quæritur exempla sunt. Cum re uero, hoc modo. Pedum crepitus, uelut si iste in quempiam locum aliquis accusetur, pedum crepitu deprehensus esse probabitur: uel si fuisse adulter in cubiculo, ex umbra corporis designetur. Hæc cum ipsis de quibus quæritur inspecta, eisdem tamen intelliguntur adiuncta. Post rem uero, si quas conscientiæ maculas pallor, rubor, titubatioque prodiderit. Restinctus ignis, uelut si clam factum aliquid extincto igni uelimus ostendere, ac tutius, notitiam subмouentibus tenebris, committeretur. Item gladius cruentus peractum facinus monstrat. Hæc omnia post rem facto intelliguntur adiuncta, & semper ante rem, cum re, & post rem, secundum rationem temporum intelligendum est: neque ita ut in antecedentibus & consequentibus. Illic enim naturæ ratio consideratur: omnia quippe simul sunt. nam quod antecedit, si positum sit, statim est id quod consequitur, ut si ponas hominem, statim animal esse necesse est. nec ante. secundum tempus, homo dici potest, post uero subsequi animal: ut ante aliquis apparatus est secundum tempus, posterior effectus. Itaque illic antecedẽtia & consequentia nominantur, hic ante rem, cum re, & post rem. Idcirco quòd illud quidem, non secundum tempus, sed secundum principalitatẽ naturæ secum simul aliquid trahentis antecedens dicitur, Consequens, id quod antecedens comitatur. Ea uero quæ secundum temporis priorem posterioremue rationem considerantur, adiuncta, idcirco ante rem, cum re, & post rem cepere uocabulum.

Deinceps est locus dialecticorum proprius ex consequentibus & antecedentibus, & repugnantibus, qui etiam ab adiunctis longe diuersus est: nam adiuncta de quibus pauloante dictum est, non semper eueniunt, Consequentia autem semper. Ea enim dico consequentia quæ rem necessario consequuntur: itemq; & antecedentia & repugnantia. Quicquid enim antecedit quamque rem id cohæret cum re necessario: & quicquid repugnat, id eiusmodi est, ut cohærere nunquam possit.

40. Expedito adiunctorum loco, nunc de antecedentibus, & consequentibus, & repugnantibus disserit. Qui locus, cum sit unus, in tria uelut membra diuisus est. M. quidem Tullius loci huius uocabulum tacuit, mihi autem totus conditionalis appellandus uidetur. Cuius cum promptissime natura clarueris, nomen quoque ei, quod nos posuimus, recte inditum manifestius apparebit. Primum igitur singularum partium definitio proponenda est. Itaque antecedens est, quo posito aliud necesse est consequatur. Itemque consequens alicuius est, quod esse necesse est, si illud cuius est consequens, præcessisse constiterit. Repugnans est, quod simul cum eo cui repugnare dicitur, esse non possit. Antecedentium igitur, atque consequentium, & repugnantium, unum esse locum prædiximus: qui quomodo sit unus, paucis ostendam. Primum igitur, dum quæreretur quonam modo unus esset locus a consequentibus, antecedentibus & repugnantibus, dicebatur quoniam eiusdem mentis esset atque intelligentiæ, tam consentanea sibimet quam dissidentia prę uidere: idcirco hunc quoque locum unum uideri. Consentaneorum nanque duæ sunt partes, antecedens una, altera consequens. Nam cum altero præcedente comitatur alterum, illa sibi in ipsa naturæ consequentia, consentire necesse est. Repugnantium uero, tametsi duæ partes sint, unum tamen est utriusque uocabulum: utraque enim repugnantia nominantur. Duo uero esse, quæ sibimet repugnent, atque a se dissentiant, nullus ignorat: sed eo distant, quòd antecedentium & consequentium duo sunt nomina, licet unus sit utriusque consensus. Repugnantibus uero unum nomen est, cum sit unus in utriusque dissensus. Ergo eadem mens, eademque intelligentiæ ratio, id quod præcedit, & id quod comitatur, intelligit. Neque enim fieri potest, ut antecedens aliquid intelligatur, nisi in eodem quid sit consequens consideretur. Eodem quoque modo nec consequens, nisi appareat quid præcedat. Item repugnans aliquod intelligere nemo potest, nisi intelligat cui repugnet. sed quoniam eadem ratio potest similia dissimiliaque perspicere: Antecedentium uero & consequentium consensus quidam, & per naturę similitudinem concordia est: dissensus uero in repugnantibus, ac dissimilitudo, necesse est, ut una atque eadem ratio antecedentium consequentiumque naturam, & repugnantium spectet, quo fit ut unus quoque locus sit eorum quæ una intelligentia comprehendit. Sed hic opponebatur. Cur igitur alium ex similitudine, alium ex contrario locum M. Tullius superius enumerauit? Nam secundum propositam rationem, quoniam similitudinem & contrarietatem intelligentia una perpendit, unus locus similium contra-

riorumque esse debuisset sed respondebatur, quoniam non eodem modo sibi antecedentia & consequentia consentire dicuntur, sicut ea quæ similia nuncupantur. In his omque una tantum qualitas inuenitur, & secundum eandem qualitatem similia esse dicuntur: at in antecedentibus & consequentibus non qualitatis similitudo, sed quidam naturæ consensua est. Et quæ similia sunt, sine se esse possunt; antecedentia uero & consequentia sine se esse non possunt, atque idcirco non uidetur esse consequentium & antecedentiū cum similitudine ulla communio naturæ. Quæ ratio non ualde uidetur idonea, nec explicat, quod demonstrare conatur. Illud certe firmissimum esse constat, quod huius loci tractatus conditionalibus semper propositionibus accommodaretur. Conditionalis uero propositio est, quæ cum cōditione pronunciat esse aliquid, si aliud fuerit. ueluti cum dicimus, si dies est, lucet. Hęc igitur rerum consequentia sac le in repugnantiam uertitor Nam si rebus consequentibus negatio interponatur. ex consequentibus repugnantia redduntur, hoc modo. Si dies est, lux est. Repugnantia sunt ita Si dies est, lux non est. repugnant enim diē esse & lucem non esse. Quæ repugnantia in conditione consistit. Dicimus enim si nox est, lux non est nam diei contrarium est nox. Consequens uero noctis, lucem non esse. quare esse diem & non esse lucem repugnat. Argumentum uero est, hanc repugnantiam in conditione consistere. quia si conditio deficiat, nulla est repugnantia, hoc modo, dies est, lux nō est: utræque enim disiunctæ propositiones suas sententias gerunt, nec quicquam intelliguntur habere commune, atque ideo diuersis acceptæ temporibus ueræ sunt, nec repugnant. Nam sicut in his propositionibus dies est, lux est, nulla est consequentia, quoniam conditio deest, quæ propositionem facit connexam, sed utræque a se disiunctę suam sententiam claudunt: ita in his quibus proponitur, dies est, lux non est, nulla est repugnantia, quoniam seruat suam utraque separata sententiam. At si his conditio interueniat: superiorum quidem ita sententia copulatur, ut consequentes fiant: posteriorum uero ita, ut repugnātes hoc modo, si dies est, lux est. Hæc consequens propositio, ex duabus per conditionem mediam, effecta est una. At si fit ita, Si dies est, lux non est, repugnat. Negatum enim quod sequitur, repugnare necesse est. Amplius. argumentum quod ex antecedentibus & consequentibus fit, ex unius propositionis connexæ partibus nascitur. nā conditionalis propositionis cōnexæ una pars est antecedens, alia consequens. Quod si a repugnantibus argumentum fiat, rursus ab unius propositionis membris tale argumentum nasci oportebit. igitur ex his propositionibus, dies est, lux est, una esse non potest nisi a conditione copulentur, ut unum sit antecedens, aliud consequens: & ideo in his ex antecedenti, & consequenti argumētum esse non potest, quoniam duæ sunt. Ex illis quoq; propositionibus quæ sunt dies est, lux non est, una esse non poterit, nisi conditionis adiunctione in unius quodammodo propositionis sententiam reducantur cuius propositionis partes sunt repugnātes. Nam ut in connexa propositione una pars antecedens, alia est consequens: ita in repugnanti utraque pars propositionis a semet inuicem repugnat, ac dissidet. Amplius repugnans propositio connexæ partem contrariam tenet. nam ut in illa, quod antecedit secum id quod sequitur trahit, ita in hac propositione partes simul esse non possunt. Contrariæ uero differentiæ sub eodem genere poni solent. Si igitur connexa propositio in conditione est constituta: repugnans quoque in cōditione subsistit. Quod si & consequentiam propositionum & repugnātiam conditio facit, non est dubium quin locus hic iure conditionalis uocetur, ac sit unus positus in conditione diuisis partibus, id est in antecedentem consequentemq; & repugnantem Conneæ nanque propositionis una pars antecedens est, alia consequens. Repugnantis uero propositionis utraque repugnat ac dissidet. Itaque cōnexæ propositionis partes antecedens & consequens sunt, repugnantis uero repugnantes.

Nec illud intelligentiam turbet, quòd dies est, & lux est, quadam sibi ratione consentiunt. Item dies est, & lux nō est, quasi a se dissentiunt atque discordant. nam connexa est propositio, si cum aliud antecesserit aliud consequatur. Item repugnans, si uno posito, aliud inferatur, quod esse non potest, nisi id ius conditionis efficiat. Quo circa, aperte demonstratum esse arbitror, conditionalem hunc locum uocari. & recte onum esse a M. Tullio constitutum. Quomodo uero fiat ab antecedentibus & consequentibus, & repugnantibus argumentum, posterius dicam. Sed quoniam nullius facultatis alterius est quid uel quamque rem consequitur, uel quid cuique repugnet inspicere, nisi dialecticæ tantum, quæ huius quam maxime rei peritiam profitetur: idcirco ait hunc esse locum totum dialecticorum, qui etiam ab adiunctis longe lateque diuersus est. Primum quòd adiuncta prodere sese, atque ostēdere inuicem possunt non uero perficere atque adimplere naturam: ueluti ambulationem, pedum strepitus, significare quidem ac denunciare potest, efficere uero non potest. Neque enim ambulationem efficit pedum strepitus, nec uero ex necessitate ambulatio ut sit, pedum strepitus auctor est; sed sæpe ita ambulatur, ut nullus pedum strepitus exaudiatur, sæpe non mutato loco moueri pedes ac strepere pręter ambulationem queunt. idcirco non semper inueniuntur adiuncta propositoque termino, quem probare contendimus, sæpe ex adiunctis argumenta deficiunt, quia ipsa quoque aliquoties deficere uidentur adiuncta. Præcedentia uero & cōsequentia, & repugnantia nunquā desunt: omne enim quicquid in rebus est, habet quod se aut sequatur naturaliter. aut præcedat. Est etiam a quo per naturæ diuersitatem dissideat, uelut animal sequitur quidem hominē, præcedit uero substantiam. dicimus enim si homo est, animal est: substantia uero præcedit, cum proponimus, si animal est, substantia est. Repugnat uero mortuo, cum enunciamus. Si animal est mortuum non est. Præterea quæ sunt adiuncta, temporibus distributa sunt, ut ante rem, cum re, post rem. Quæ uero sunt antecedentia, consequentia, & repugnantia, quomodolibet in temporibus sint, nihil refert. Nam priora sæpe temporibus comitantur, & temporibus posteriora pręcedunt: & quę simul temporibus sunt alias præcedunt, alias uero consequuntur, ut superius quoque sæpe diximus. Amplius. quæ antecedentia sunt, & consequentia relinquere sese non possunt, nec sibi repugnancia cohærere, & sunt repugnantia necessario sibimet inconnexa: quæ uero sunt adiuncta nihil obtinent necessitatis, quia & iungi sibimet, & a se separari queunt. Quæ cum ita sint, quæstio difficilis uehementer oboritur. uidetur enim minus intuentibus, nihil hic locus differre his locis qui dicti sunt uel a genere, uel a specie, uel a contrariis: nam genus semper speciem sequitur, speciem genus præcedit, contraria simul esse non possunt. Quæ soluenda est hoc modo. Primum quia nō omne consequens genus est, nec omnis species antecedens. Repugnantia uero non ipsa contraria, sed cōtrariorum sunt consequentia, ita, ut in locorum, qui a M. Tullio propositi sunt expositione monstrauimus. Dehinc quia cum a genere fit argumentum, ipsum genus assumitur: eodem quoque modo & species, cum ab ea aliquid uolumus approbare.

Cum uero ab antecedentibus aliquid mōstrare cōtendimus, eo quod in conditionali propositione præcessit, utimur in assumptione, etiam si non fuerit genus. Item si a consequenti argumentum fiat, etiam si species non sit, a consequenti parte conditionalis propositionis ducitur argumentum. ueluti cum ita dicimus, Si ignis est, leuis est. Ignis antecedit leuitas sequitur. sed neutrum neutri est genus aut species. assumitur itaq;, atqui ignis est, nunc igitur id quod antecedebat assumpsi: ex quo monstratur conclusio, leuis igitur est. At si ita assumamus sed non est leuis: id quod consequebatur assumpsi. Concluditur ergo atque monstratur, non est igitur ignis. Vides igitur ut de his præcedentibus & consequentibus nunc loquamur, quæ in conditionali propositione posita, uel pręcedere uel cōsequi intelliguntur. Cum uero fit ex genere argumentum, species quidem est, de qua aliquid probare contendimus: genus uero assumimus, non quasi præcedens, sed quasi continens, ut quicquid esse consideratur in genere, id etiam formæ quoque debeat aptari. Genus enim quoad permanet, a sua specie non recedit, cum uero de specie sumimus argumentum, genus quidem est de quo aliquid quæritur: sed id laboramus, ut quod de genere conamur ostēdere, id ex specie possit facilius agnosci. Vt cum uxori Fabiæ relictum fuisset legatum, si mater familias esset, quoniam non conuenit in manum, scilicet ab io manus conuentione, quæ est species uxoris, uxorem quod est matris familiæ genus, a legati iure seiungimus, & legatum ad speciem, idest matremfamilias deriuamus. Sed illud inter ius dispiciendum uidetur, num locus ab antecedentibus & consequentibus totus superuacaneus esse uideatur: cum quolibet modo fuerint ex eo argumenta composita, a cæteris locis, quos superius descripsimus, non recedant. Nam quodcunque ab antecedentibus & consequentibus

tibus ducitur argumentum, id uel a toto, uel a partibus, uel coniugatis, uel ab aliquo reliquorum, tractum esse perpenditur, hoc modo, si utilis est æquitas constituta ad res suas obtinendas; utile est ius ciuile: ad id quod præcedit, quod sequitur igitur. Hoc est a definitione argumentum, scilicet ab assumptione præcedentis. At si ita dicam, sed non est utile ius ciuile, non est igitur utilis æquitas constituta ad res suas obtinendas. hic per consequentis assumptionem a definitionis loco sumptum est argumentum. Item a partium enumeratione, si neque censu, neque cæteris, non est liber. at censu uel cæteris, igitur liber. at non est liber, neque censu, igitur neque cæteris manumissus est. Sed notandum est, quæ sit uis uniuscuiusque argumenti, & quonammodo proferatur. Sunt enim argumenta, quæ prædicatiuis apta sint syllogismis, ut a definitione hat sic. Ius ciuile est æquitas constituta his, qui eiusdem sunt ciuitatis ad res suas obtinendas. Id uero utile est, utile est igitur ius ciuile. Item a partibus, qui neque censu, neque uindicta neque testamento est manumissus: hic ex seruitute liber factus non est. Stichus uero neque testamento, neque censu, neque uindicta manumissus est. Stichus igitur liber non est, & in cæteris eodem modo. Omnia uero quæcunque per categoricum syllogismum proferri possunt, eadem per conditionalem syllogismum dici queunt. Omnis nanque prædicatiua propositio in conditionalem uerti potest, hoc modo. Omnis homo animal est, prædicatiua est, hæc facile uertitur in conditionalem ita, si homo est animal est. Non uero omnis conditionalis in prædicatiuam uerti potest, uelut hæc, si peperit, cum uiro concubuit. Nemo enim dicere potest ipsum, peperisse, id esse quod cum uiro concumbere, quo modo dicimus hominem id esse quod animal sit. alia enim ratio est in his propositionibus quæ ita dicuntur, quæ peperit, cum uiro concubuit. Hæc enim similis est ei quæ dicit, si peperit, cum uiro concubuit, sed prædicatiua propositio id esse subiectum dicit, quod fuerit prædicatum. Conditionalis uero id ponit, ut si id quod antecedens fuerit, necessario comitetur quod subsequitur. Cum uero prædicatiua est propositio, si ea uertatur in conditionalem, alia nimirum redditur propositio. Nam cum dicitur omnis homo animal est, ipse homo animal esse proponitur: Cum uero, si homo est, animal est, non id sentitur, ut ille qui homo est, animal sit. sed proposito esse hominem, consequi ut sit animal. Ergo conditionalis syllogismus in antecessione, & consecutione positus, licet per definitionem & per partium enumerationem, & per coniugationem, & quolibet alio fiat modo; tamen in propria forma se continet, & est conditionalis, idest utens propria potestate, ut quodammodo cætera argumenta suæ ueluti naturæ uideatur habere subiecta. ut cum sit a definitione argumentum, siquidem per prædicatiuam formam factus fuerit syllogismus, a definitione ductum esse dicatur. sin uero per hypothesin facta fuerit argumentatio, conditionalis fit syllogismus, quem discernat assumptio, utrum ab antecedentis, an a consequentis parte promatur. Quo fit ut etiam si per cæteros locos conditionale argumentum proferatur, tamen suam quandam habeat formam, quandoquidem in antecessione & consecutione est constitutus. Tunc enim definitio, partes, coniugatio, & cætera ueluti res ipsæ fiunt, ac non locus, cum uenerint in conditionem. At si conditio cesset, ex ipsis profectum uidebitur argumentum. Quod si propositionem conditio copulauerit. ipsa quidem ea sunt, quæ in propositionibus continentur, ueluti quædam argumenti partes, locus uero in conditione est constitutus. Atque hæc ita dicta sunt, quasi aliter conditionalis hic locus tractari non ualeat, nisi eorum aliquem, quos prædiximus includat, nam potest præter eos etiam sæpe reperiri, ut cum dicimus, Si homo est, risibilis est. Si coruus est, niger est. Hic enim nec definitionem, nec partes, nec ullum alium locum superius enumeratum continet argumentum. Amplius, facile est in singulis eorum differentias peruidere, locus quippe a toto, a substantia trahitur. A partibus uero, a rei compositione: nam in simplicibus terminis tale argumentum non potest inueniri. A nota, ab interpretatione. A coniugatis, ab eo quod ex eodem utrunque deducitur. A genere, a continenti. A forma, ab eo quod continetur. A differentia, ab eo quod discrepat. A similibus, ab eadem qualitate A contrariis, ab eo quod a se longe diuersa sunt. A causis, ab his quæ efficiendi uim habent. Ab effectis, ab his quæ uim alterius efficientiæ susceperunt. Ab adiunctis, a uicinitate naturæ. A comparatione, maiorum, parium, uel minorum, a relatione ad æqualē uel inæqualem quantitatem. Ab antecedentibus uero longe alius modus est. Constat enim in eo quod si propositum quid fuerit, aliud quiddam modis omnibus existet, quod consequens appellatur: huius uero intelligentia consistit in eo quòd præcedente quolibet, aliud subsecutum est. repugnantium uero intelligentia consistit, non modo, quòd neque sequi, neque antecedere possunt: uerum etiam quòd simul esse non possunt, quæ in conditione consistere dubium non est His igitur ita expeditis, quoniam M. Tullius proprietatem loci succinctè, ut in trāscursu posuit, euidenter expressit: nunc quibus modis eodem loco uti conueniat, adiungit. Quæ Topicorum pars, quoniam diligentius explananda est, finem quarto uolumini faciā, quinto cætera redditurus.

ANITII MANLII SEVERINI

BOETHI COMMENTARIORVM IN TOPICA

Ciceronis.

LIBER QVINTVS.

De omnibus quidem hypotheticis syllogismis, Patrici rhetorum peritissime, plene abundanterque digessimus his libris quos de eorum principaliter institutione conscripsimus: a quibus integram perfectamq; doctrinam, cui reuoluendi illa uacuum tempus est, lector accipiet. Sed quia nunc Ciceronis Topica sumpsimus exponenda, atque in his aliquorum M. Tullius modorum meminit, dicendum mihi breuiter existimo de his septem conditionalibus syllogismis, quæ eorum natura sit, propositionumque contextio, ut cum hæc ad scientiam rite prælibata peruenerint, Tulliana facilius noscantur exempla. Omne igitur quod in quæstione dubitatur, aut ueri similibus, aut necessariis probabitur argumentis. Argumentū uero omne aut in syllogismi ordinem cadit, aut ex syllogismo uires accipit. Syllogismus uero omnis propositionibus constat. Propositiones autem uel simplices sunt, uel compositæ. Simplices sunt quæ simplicibus orationis partibus cōiunguntur. Copulant autem incompositam propositionem simplices orationis partes, nomen & uerbum, ueluti cum dicimus, Dies est, uel dies uernus est, uel dies serenus est: hic enim omnem uim propositionis nomen connectit & uerbum. Omnis autē simplex propositio ex subiecto prædicatoque consistit Subiectum est, de quo dicitur id quod prædicatur. Prædicatum est, quod de eo dicitur quod subiectum est. Verbum autē aliquoties prædicato nomini adiungitur, aliquoties ipsum prædicatur. prædicato nomini adiungitur, ut in hac propositione, quæ dicit, Dies serenus est: dies enim subiectus est, serenus prædicatus, Est uero, uerbum sereno adiunctum est, quod diximus esse prædicatum. At si talis propositio, quæ solo nomine constet & uerbo, ueluti cū dicimus, Dies est: tunc dies subiicitur, est uerbum sine dubio prædicatur. sine uerbo autem nulla est propositio. Omnis enim propositio uel uera, uel falsa est. nisi autem uerbum sit quodlibet adiunctum, quo esse aliquid, aut non esse dicatur, nulla ueritas aut falsitas in propositionibus deprehenditur. Sæpe autem propositiones etiam ex totis orationibus constant, ut si dicamus, Transire in Africam utile est Romanis: hic enim subiectum quidem est transire in Africam utile autem Romanis, prædicatum, est uero prædicato coniungitur. Huiusmodi igitur omnes propositiones prædicatiuę dicuntur. Prædicatiuæ uero appellantur, quia aliud de alio prædicant. Omnes qui ex his propositionibus fiunt syllogismi secundum enunciationum suarum formas prædicatiui appellantur. Ex his autem prædicatiuis propositionibus existunt compositæ propositiones: quarum aliæ quidem copulatiua coniunctione nectuntur, ut, & dies est, & lux est. Aliæ uero per conditionem fiunt, quæ etiam conditionales enun-

c ationes uocantur. Hæ uero sunt, quæ con unctione quadam pertibus interposita, ad consequentiam, conditionemq; ducuntur. Age enim sint duæ propositiones prædicatiuæ, una quidem, quæ dicit, animal est: alia uero quæ proponit, homo est. His si coniunctio interueniat, faciet, si homo est, animal est. Vides igitur ut duas prædicatiuas propositiones in unam conditionem coniunctio copulauerit. Quæ cum ita sint, omnes hæ propositiones hypotheticæ, id est conditionales uocantor, atque ex his syllogismi teles eeistunt, quibus hypotheticis uel conditionalibus nomen est. Omnis autem hypothetica propositio, uel per conneeionem fit, uel per disiunctionem. Per connexionem hoc modo. Si dies est, lue est. Per disiunctionem ita, aut dies est, aut nox est, Earum uero quæ per connexionem funt, aliæ ex duabus affirmatiuis copulatæ sunt, ut si dies est, lux est: nanque dies est, & lux est, utræq; aliquid affirmant. Aliæ ex duabus negatiuis, ut si lux non est, dies non est: nam lucem non esse, & d em non esse, utraque negatio est. Alie uero ex affirmatiua negatiuaque coniunctæ sunt. ut si dies est, nox non est. Aliæ uero ex negatioa, affirmatiuaque copulantur, ut si dies non est, nox est: omnes tamen in connexione positæ sunt, Aut enim affirmatio affirmationem sequitur, xu: negatio negationem, eiq; connexa est, aut affirmationem negatio, aut negationem affirmatio. Sed ex conneeis repugnantes manifestum est nasci nanque ubi affirmatio sequitur affirmationem, his si medie negatio interposita sit, repugnantiam facit hoc modo, si dies est, lux est: hic affirmatio sequitur affirmationem. At cum dico, si dies est, lux non est: repugnant inter se quartes propositionis conneeæ interposita negatione. Item quoties negatio sequitur negationem, si posteriori propositionis parti negatiuum dematur aduerbium, repugnantes fiunt, hoc modo, Si animal non est, homo non est. hæc connexio ex duabus proposita negatiuis. At si posteriori parti, id est homo non est, negatiuum dettahatur aduerbinm, fiet, Si animal non est, homo est, quod repugnat. At si affirmatio negationem sequatur, siue posteriori parti negatio iungatur, siue priori auferatur, repugnantes fiunt, hoc modu, si dies non est, noa est, hic igitur affirmatio sequitur negationem. Siue igitur posteriori parti, id est nox est, negatio copuletur, ut sit ita, si diea non est, noe non est: siue priori auferatur, ut sit ita, si dies est, nox non est, repugnantem fieri propositionem necesse est. Quod si negatio affirmationem sequatur, & posteriori parti negatiuum aduerbium subtrahatur, propositionis connexe partes in repugnantiam cadunt, hoc modo, Si uigilat, non stertit. hic affirmationem sequitur negatio: sed si posteriori parti, id est non stertit, negatio dematur, fiet, si uigilat stertit, & erit repugnans. Sed in connexis atque disiunctis propositionibus illud intelligendum est, quod in earum partibus & uis quæstionis includitur, & argumenti. Age enim dubitetur, an lux sit, idque approbandum sit, ex eo quòd dies est. Si igitur ita fiat propositio, si dies est, lux est: ea quidem pars totius propositionis, quæ sequitur, idest lux est, quæstionis est. De ea nanque quæritur, an lua sit. Ea uero quæ prior est, id est dies est, uim continet argumenti. Ex eo enim quòd dies est, lux esse probabitur. Et in cæteris quidem uel connexis, uel disiunctis eadem ratio est. In omnibus uero his, quoniam syllogismus atque argumentatio ad demostrandam partem elteram quæstionis accommodatur, quæstio uero omnis dubitabilis est: oportet syllogismos, qui accomodantur ambiguæ quæstioni, indubitabiles esse atque perspicuos: qui ut tales sint, ex claris etque apertis & in ueritate parentibus propositionibus necesse est constent: propositiones uero partim per se notæ sunt, partim aliquibus probationibus indigebant. Omnis uero syllogismus enunciatione proposita habet alicuius partis assumptionem, ut quod est in quæstione concludat, hoc modo, Si dies est, lux est. Vt igitur lucem esse demonstrem, assumam unam partem propositionis superius constitutæ, dicamque, Sed dies est, ac tunc demum id quod est in quæstione concludam, lux est igitur. Ergo cum ad syllogismi conclusionem, & tota enunciatione in proponendo, & in assumendo parte enunciationis utamur: necesse est, ut ea quibus utimur nil habeant dubitabile. Siquidem ex his ea quæ sunt ambigua, capient fidem. Quòd si propositio aliquoties quidem per se nota est, atque perspicua, aliquoties uero probationis indigens inuenitur: assumptio quoque aliquoties per se uera esse notabitur, eliquoties, aprobationis indiget adiumentis. Quo fit, ut si & propositio & assumptio demonstrandæ sint, quinq; partitus (ut Cicero etiam in rhetoricis auctor est) syllogismus fiat, constans ee propositione, eiusque probatione, assumptione, eiusdemq; probatione, & conclusione. Quod si neutra sit epprobanda, tripartitus sit, ex propositione scilicet, assumptione, & conclusione. Quod si altera earum demonstranda sit, fit quadripartitus, ex propositione scilicet, assumptione, atque unius earum approbatione, & conclusione. Conclusionis uero ipsius probatio præcedente propositione atque assumptione perficitur. Quæ cum ita sint, cumque omnis propositio hypotetica in connexionem disiunctionemq; diuidatur: in connexis propositionibus aliud dicimus præcedens, aliud consequens. Idem autem consequens & connexum uocamus, uelut in hac propositione, si dies est, lue est. Dies est, præcedit, annectitur lux est. In disiunctis eutem non est eadem ratio: quia cum ea quæ proponuntur simul esse non possint, nullo modo dicuntur esse connexa. Præcedens autem & subsequens inde iudicatur, quia quod primum ponitur, iure antecedens uocatur: quod posterius, iure subsequens dicitur. Ee his igitur propositionibus. quæ connexæ sunt, fit Primus & secundus hypotheticorum syllogismorum modus. Addita uero negatione propositioni connexæ, & ee duabus affirmationibus copulatæ, atque insuper denegata, Tertius accedit modus. Ex disiunctis antem propositionibus diuerso modo assumptionibus factis, Quartus & Quintus. Vtrisque uero per negationem compositis, Sextus, & Septimus. atque hæ septem sunt hypotheticæ conclusiones, quarum M. Tullius in Topicis meminit: quarum omnium deinceps ordo etque exemple subdenda sunt Primos igitur modus est, cum in connexa propositione assumpto eo quod præcedit, uolumus monstrare quod sequitur & ita esse oportere, ut est in connexione prolatum. In quo si id quod connexum est, ac sequitur, assumpserimus, nullus omnino fit syllogismus. Huius exemplum tale est. si dies est, lucet. si igitur lucere monstremus, assumamus, necesse est diem esse, hoc modo, atqui dies est, consequitrr ergo ex necessitate, lucere: quòd si lucere assumamus, itaque dicamus, atqui lucet. non necesse est diem esse, atque ideo nulla necessitas euenit conclusionis. Vbi uero nulla necessitas est, oe syllogismus quidem intelligi potest. Est igitur primus modus in hanc formam. Si dies est, lucet: dies eutem est, lucet igitur. Inueniuntur tamen in quibus æquo modo ualet assumptio. siue præcedens, siue subsequens assumatur, ut in homine, atqui risibili. Si enim homo est, risibile est, atqui homo est, risibile igitur est. Atqui risibile est, homo igitur est. sed in his hæc causa est, quia homo atque risibile æqui sunt termini, atque idcirco uno posito alterum comitari necesse est: sed quia hoc in omnibus non est, idcirco dicimus non esse uniuersale, ut assumpto posteriore, quod præcedebat probetur. Secundus uero modus est, quoties assumpto posteriore atq; consequenti, quod antecesserat, aufertur, hoc modo. Si dies est, lucet. hic si assumamus lucere, contrario modo atque in propositione prolatum est, dicentes, atqui non lucet. in eo igitur sequitur non esse diem. quòd si diem negemus, id est quod antecedit in essumptione contrario modo, atque positum est in propositione, proferamus, non tollitur, quod est connexum. ut si dicamus, atqui non est dies, non mox sequitur non lucere. Potest enim non esse dies, & tamen lucere. Est igitur secundi modi formæ huiusmodi. Si dies est lucet, atqui non lucet, non est igitur dies. Primus igitur modus assumit, quod præcessit, ut approbet quod connexum est: non potest uero assumere quod connexum est, ut approbet quod præcessit. Secundus autem assumit contrario quod sequitur, ut quod præcessit euertat. non potest autem contrario essumere quod præcessit, ut id quod connexum est, auferatur. Tertius modus est, cum inter partes connexæ, atque ex duabus affirmationibus copulatæ propositionis, negatio interponitur, eaque ipsa negatio denegatur, quæ propositio ὑπεραποφατικὴ Græco sermone appellatur, ut in hac ipsa, quam superius proposuimus, si dies est, loe est. si inter huius propositionis partes, negatio interueniat, fiet hoc modo. Si dies est, lux non est, hanc si ulterius denegemus erit ita, non si dies est,

est, lux non est. cuius propositionis ista sententia est, quia si dies est, fieri non potest, ut lux non sit. Quæ propositio superabnegatiua apellatur, talesque sunt omnes, in quibus negatio præponitur negationi, ut non non est dies: & rursus, Nec non Ausonii Troia gens missi coloni. In hac igitur si priorem partem, id est diem esse, in assumptione ponamus, consequitur etiam lucem esse, hoc modo: non si dies est, lux non est, atqui dies est, lux igitur est. Qui modus a superioribus plurimum distat. quòd in eo modo qui fit ab antecedentibus, ponitur antecedens, ut id quod sequitur, astruatur, In modo uero qui fit a consequentibus, perimitur consequens, ut id quod præcesserat, auferatur Io hoc uero neutrum est. nam neque antecedens ponitur, ut quod sequitur confirmetur, nec interimitur subsequens, ut id quod præcesserat, euertatur: sed ponitur antecedens, ut id quod sequitur, interimatur. Hic autem propositionis modus partes inter se suas continet repugnantes. aduersum quippe est. ac repugnat, si dies est, non esse lucem. sed idcirco rata propositio est, quia consequentium repugnantia facta per mediam negationem alia negatione destruitur, & ad uim affirmationis omnino reuocatur. Nam quia consequens esse intelligitur, ac uerum est, si dies est, esse lucem: repugnat ac falsum est, si dies est, non esse lucem. quæ denegata rursus uera est ita, Non si dies est, lux non est, & fit consimilis affirmationi; si dies est, lux est, quia facit affirmationem geminata negatio. Similiter uero fiunt ex repugnantibus propositionis partibus argumenta, uel si duabus negationibus, uel si negatione & affirmatione, uel si affirmatione & negatiõe iũgatur, Quomodo uero fiant ex talibus connexis repugnantes, superius dictum est. fit uero ex ea propositione, quæ duabus iungitur negatiuis ex repugnantibus argumentũ hoc modo Sit propositio, Si non est lux, dies non est. fiat repugnãs ita, si non est lux, est dies, huic iungamus negationem, ut fiat uera, ita, non si lux non est, dies est. atqui lux nõ est, dies igitur nõ est. Itẽ fit ex negatione atque affirmatione propositio hæc, Si dies nõ est, nox ẽ. huic additur ex posteriore parte negatio, & fit ita. Si dies non est, nox nõ est, fit repugnans. hæc nihil ominus abnuatur ut fit uera, non si dies non est, nox non est, assumimusq; atqui dies non est, concludimus. nox igitur est. Itẽ ex eadẽ propositione, quæ ex negatiua affirmatiuaq; coniungitur. & dicit, si dies nõ est, nox est. si a priori parte negatio subtrahatur, fiet repugnans, hoc mõ, si dies est, nox est. huic apponatur negatio, ut uera esse possit hoc mõ. non si dies est, nox est, assumamusq; atqui dies ẽ, cõcluditur, nox igitur nõ est. At si sit ex affirmatione & negatione propositio coniuncta, uelut hæc. si uigilat non stertit: demitur posteriori parti negatio, ut fiat ita. Si uigilat stertit, sed hæc repugnat. Tota rursus ꝓpositio denegetur, ut fiat uera hoc mõ. Non si uigilat stertit, assumimus, atqui uigilat. Cõcludamus necesse est, non stertit igitur. sed hæc quatuor ex repugnantibus conclusiones in tertio modo consistere intelliguntur, quarum quidem Tullius tres commemorauit, unamque præcepto docuit, eam quam propositio talis efficit, quæ duabus iungitur affirmatiuis: Duas uero exemplo, scilicet eam quæ ex tali propositione nascitur, quam duæ copulant negationes: & eam quæ ex propositione tali connexa procreatur, quæ ex affirmatione negatione que consistit. Reliquam uero præterit, quod aliarum similitudine etiam hæc in Tertium conclusionis modum uidebatur incidere. Quartus modus in disiunctione consistit, hoc modo. Aut dies est, aut nox est, sed dies est, nox igitur non est. Huius hæc ratio est: quia disiunctiua enunciatione proposita prior pars eius assumitur affirmando, ut subsequens auferatur. ex ea enim propositione, quæ dicit, aut dies est, aut nox est, assumimus, atqui dies est, scilicet affirmantes esse diem, quam assumptionis affirmationem consequitur non esse noctem. Quintus modus est, cum in eadem disiunctiua propositione, id quod primum est, negando assumitur, ut id quod est posterius, inferatur. hoc modo. Aut dies est, aut nox est, atqui dies non est, per negationem scilicet facta est assumptio, consequitur esse noctem. Sextus uero modus, ac Septimus ex Quarti & Quinti modi disiunctiua propositione deducuntur, una negatione uidelicet adiuncta, & disiunctiua propositione detracta, additaque coniunctiua his propositionibus, quæ superius in disiunctione sunt positæ hoc modo. Non & dies est, & nox est. Dudum igitur in disiunctiua ita fuit, aut dies est, aut nox est. Ex hac igitur propositione sublata, aut coniunctione, quæ erat disiunctiua: adiecimus, & quæ copulatiua est, præposuimusque negationem. Itaque fecimus ex partibus disiunctiuæ propositionis copulatis addita negatione propositionem Sexti, atque Septimi modi quæ est. Non & dies est, & nox est. In qua si assumatur esse diem, noctem non esse consequitur ita, atqui dies est, non est igitur nox. Septimus uero modus est: cum prima pars propositionis negando assumitur, ut posterior subsequatur, hoc modo. Non & dies est & nox est. atqui dies non est, Nox igitur est, Atque hic modus propositionum in solis his inueniri potest, quarum alterum esse necesse est, ut diem uel noctem, ægritudinem uel salutem, & quicquid medium non habet. Quo autem modo omnium syllogismorum conditionalium ueritas sese habeat, his diligentissime explicuimus libris, quos de hypotheticis conscripsimus syllogismis. Nunc uero, non quòd de his perfectior consideratio inueniri possit, hæc apposuimus: sed id, quod ad explanandum M. Tullii sententiam poterat accommodari. Vt igitur cuncta, quæ diximus breuiter colligantur:

Primus modus est, quoties in connexa propositione, primum, ut in propositione locatur, sic assumitur, ut consequatur secundum, hoc modo. Si dies est, lux, est, atqui dies est, lux igitur est. Secundus modus est, quoties in connexa propositione secundum econtrario assumitur quam in propositione collocatum est, ut id quod primum est auferatur, hoc modo. Si dies est, lux est. atqui non est lux, non igitur dies. Tertius modus est, cum connexæ propositionis partes ex affirmationibus iunctæ, negatione diuiduntur, totique propositioni negatio rursus adiungitur, assumiturque quod prius est, sicut in propositione est enunciatum, ut econtrario concludatur secundum, quod in propositione prolatum est, hoc modo. Non si dies est, lux non est, atqui dies est, lux igitur est. Huic ergo posito quod præcedebat, id est esse diem, euersum est quod sequebatur, id est non esse lucem: negationem quippe affirmatio omnis euertit. Vel cum connexæ propositionis ex negationibus iunctæ, secundæ parti negatio detrahitur, totaque propositio denegatur, positaque priore propositionis parte, interimitur quod subsequitur, hoc modo, Non si lux non est, dies est, atqui lux non est, dies igitur non est. Vel si connexę propositionis ex negatione atque affirmatione compositæ, secundæ parti negatio iungatur, eaque insuper denegetur, ponaturque quod prius est, ut id quod sequitur auferatur, hoc modo. Non si dies non est, nox non est, atqui dies non est, nox igitur est. Vel si in eadem propositione, quæ ex negatione atque affirmatione copulata est: priori parti negatio subtrahatur, eaque denegetur, ponaturque quod primum est, ut id quod sequitur auferatur hoc modo. Non si dies est, nox est, atqui dies est, nox igitur non est. Vel si connexæ propositionis ex affirmatione & negatione copulatæ, posteriori parti negatio demátur, totaque insuper denegetur, positoque priore, id quod sequitur interimatur, hoc modo. Non si uigilat stertit, atqui uigilat, non stertit igitur. Atque hæc omnia in tertio modo esse intelliguntur, atq; ex repugnantibus fiunt, & semper id, quod antecedit ponitur, ut id quod sequitur, auferatur Nam, non sicut in propositione conditionali, quia negata repugnantia partium fit uera, prior pars ponitur, siue affirmatiue, siue negatiue: ita eam reddit assumptio. Sed ut prior pars fuerit assumpta, reliqua contraria enonciatione concluditur. Nam si assumptio fuerit affirmatiua, erit negatiua conclusio: Si assumptio negatiua, erit conclusio affirmatiua. Quartus modus est, cum in disiunctiua propositione primum ponitur, ut auferatur secundum, hoc modo, Aut dies est, aut nox est, atqui dies est, nox igitur non est. Quintus modus est, quoties in disiunctiua propositione aufertur quod prius est, ut ponatur secundum, hoc modo, Aut dies est, aut nox est, non est autem dies, nox igitur est. Sextus modus, cum his rebus, quæ in disiunctionem uenire possunt, id est contrariis uel repugnantibus medietate ca

rētibus negatio præponitur, & copulatiuę coniūctiones adiunguntur, ponitурque quod primum est, ot id quod est subsequens auferatur, hoc modo. Non & dies est & nox est, dies autem est, noa igitur non est. Septimus modus est, cum in eadem propositione aufertur id quod præcedit, ut ponatur id quod consequitur hoc modo. Non & dies est, & noa est. atqui dies non est, noa igitur est. His igitur ita prædictis ad Ciceronis uerba ueniamus.

Cum tripartito igitur distribuatur locus hic, in consecutionem, antecesßionem, repugnantiam, reperiendi argumenti locus est simplex, tractandi triplex: nam quid interest, cum hoc sumpseris, Pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum, utrum hoc modo cōcludas argumentum? Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri. Est autem pecunia signata argentum, legata igitur: An illo modo? Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentum. est autem numerata pecunia argentum, legata igitur est: An illo modo? Non & legatum argentum est, & non legata est numerata pecunia. Legatum autem argentum est, legata igitur numerata pecunia est.

41. eum locum qui ex antecedentibus, consequentibus, & repugnantibus esset, unum recte uideri, eumq; in conditione esse positum, sed trina partitione distribui, superius explicatum est, idq; M. Tullius euidentius notat dicens, intellectum quidem eius considerationemq; in conditione positā, unam esse, sed per argumētationis tractationem tripartito diuidi. Cuius rei per primum ac secundum & tertium hypotheticorum syllogismorum modum, sicut paulo superius diximus, exempla subiecit. Quæ quoniam implicatiora uidentur, quam ut primo statim auditu comprehendantur: uisum est, paulisper apertioribus exemplis animum lectoris imbuere, ut in facilioribus primum exercitata intelligentia, sine magno negotio, quæ sunt difficiliora perpendat. Ab antecedentibus igitur argumentatio fit, quoties enunciata propositionis conditione, sumitur id quod antecedit, ut id quod sequitur inferatur, hoc modo. Sit enim dubium, an Tullius animal sit, concedaturque eundem Ciceronem esse hominem, & sit rata propositio hæc. Tullius si homo est, animal est. Homo antecedit, animal sequitur. Si igitur ex antecedenti uelim facere argumentationem, assumam id quod præcedit hoc modo sed homo est Cicero, consequitur animal esse Ciceronem. & est hic primus quem supradiximus, modus. Rursus a consequēti argumētatio fit, quoties in conditione proposita, id quod consequitur, tollit assumptio, ut id quod præcesserat interimatur, hoc modo. Si homo est Cicero, animal est, antecedit homo, sequitur animal: Si igitur ex consequenti facere argumentum uelim, dicam atqui non est animal, sequitur ne esse hominem quidem, sed id perspicue falsum est: esse enim hominem constat. falsum est igitur animal non esse. Tullius igitur animal est: & hic dictorum superius secundus est modus. Quod si a repugnātibus fiat, in Tertio scilicet modo digestarum superius conclusionum, faciemus ita. Non si homo est Tullius, animal non est: repugnat enim esse hominem & animal non esse: hic si assumamus esse hominem, animal quoque esse, recta ratione concludimus hoc modo, atqui homo est, animal igitur est. atque hic quidem modus ex ea propositione connexa conuersus est, quæ ex duabus coniuncta est affirmatiuis. His igitur tribus modis Tullius qui homo esset, animal quoque monstratus est esse. Nunc quidem dum id quod antecedit, assumimus, idest esse hominem: Nunc uero dum id quod consequitur, in assumptione denegamus, id est non esse animal: Nunc autem repugnantiam denegantes eorum, quæ sibi sunt consequentia, posito quod præcedebat, id quod sequebatur intulimus. Quibus ita præcognitis, nunc M. Tullij tractemus exempla, Cum enim dixisset, loci in consecutione, antecessione, & repugnantia positi, reperiendi quidē argumenti simplicem esse intellectum, tractandi autem triplicem, adiecit, Nam quid interest, cum tibi sumpseris ad demonstrandum pecuniam numeratam mulieri deberi, cui sit argentum omne legatum, utrum id ab antecedentibus, an a consequentibus, an a repugnantibus probes? Nanque eadem sententia in conclusione colligitur, & argumentationum diuersitas non in re, sed in antecedentium & consequētium & repugnantium tractatu est constituta. Primum igitur ponatur, quòd testamento aliquis omne suum argentum mulieri legauerit, quæraturq; an numerata quoq; pecunia mulieri legata sit. Concedaturq; numeratam etiā pecuniam argentum appellari. Argumentum igitur in primo modo ex antecedentibus tali ratione contexitur. Proponimus enim sic, Si pecunia signata, numerataq; argentum est: eadem pecunia signata numerataq;, legata mulieri est: hic igitur præcedit numeratamq; atque signatam pecuniam argentum esse. sequitur legatam esse mulieri. Id igitur quod præcessit assumimus dicentes, at est signata ac numerata pecunia argentum: concludimus, numeratam signatamq; pecuniam mulieri esse legatam. eritq; totius argumētationis hic textus. Si pecunia signata, numerataq; argentum est, legata mulieri est. At est pecunia signata numerataq; argentum, igitur legata est mulieri. In quo si ad sæpius præmissa, pluribusq; exēpla superius enodata lectoris animus reuertatur, hanc argumentationem in primo modo ab antecedentibus esse compositam non ignorabit. A consequentibus uero, hoc modo. Si numerata pecunia non est legata mulieri, cui sit argentum omne legatum, numerata pecunia non est argentum. Hic igitur præcedit, numeratam pecuniam non esse legatam, cum sit argentum omne legatum: sequitur numeratam pecuniam argentum non esse. Si igitur id quod est posterius auferamus, idest numeratam pecuniam non esse argentum dicemus, Atqui est numerata pecunia argentum, affirmatio nanque tollit negationē. Sequitur igitur, ut pars præcedens auferatur, ea quæ erat, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, cum argentum ei fuisset omne legatum. Sed cum sit omnis negatio affirmatione cum sumitur, dicimusq; in conclusione. Est igitur numerata pecunia mulieri legata, cum ei sit argentum omne legatum, eritq; huiusmodi argumentatio. Si non est mulieri legata pecunia numerata, cum ei sit argentum omne legatum, non est argentum numerata pecunia Atqui est argentum numerata pecunia, legata est igitur mulieri numerata pecunia cum ei fuerit argentum omne legatum. Sed quod Tullius breuitatis causa præterit, idest illam partem propositionis, quæ ait, Cum sit mulieri argentum omne legatum: nos apertioris intelligentiæ causa subiunximus. Nec perturbare lectorem debet, quòd cum in superioribus exemplis in secundo modo per negationem facta fuerit semper assumptio, & per negationem rursus illata conclusio, nunc per affirmationem & assumptio & conclusio facta est. Cuius rei euidētissima ratio est. Nam cū superioribus exemplis prima propositio ex affirmationibus fuerit constituta, atque in secundo modo, assumptio id quod sequebatur, auferret atq; interimeret id quod præcedebat: necessarium erat duplicē affirmationem geminata negatione consumi, hoc modo. Si dies est, lux est. utræque ex affirmatione sunt constitutæ. Vt igitur posterior pars, idest lux est, quæ affirmatio est, interimatur, deneganda est. Dicam igitur, atqui non est lux. quo fit ut præcedentem quoq; partem, idest dies est, quam affirmationem esse manifestum est, negatione tollamus concludentes, Dies igitur non est. At in hoc Ciceronis exemplo utraque pars primæ atque hypoteticæ propositionis negationibus enunciata est quæ in assumptione uel conclusione non ab aliis nisi ab affirmationibus auferuntur hoc modo: est enim tale Ciceronis exemplum; Si legata non est mulieri numerata pecunia, non est numerata pecunia argentum. uides ut sit utraq; negatio? Nam & non esse legatam mulieri pecuniam numeratam, & non esse numeratam pecuniam argentum utræque in negatione sunt positæ. Quòd si auferenda est per assumptionem, propositionis consequens pars, quoniam negatio est, non esse numeratā pecuniam argentum: dicendum est, argentum esse pecuniā numeratam. Et si in conclusione auferenda est pars præcedēs ea que negatio est, idest, non esse legatam mulieri pecuniam numeratam: dicendum est, Legata igitur mulieri numerata pecunia est. Et secundus quidem modus rite a consequentibus factus huiusmodi est. Illud tamen est diligentius annotandum, quod superius M. Tullius, cum loco

rum

rum omnium breuiter exempla disponerem, loci huius, qui a consequentibus ducitur, inconueniens secundo conditionalium syllogismorum modo subiecit exemplum, potiusq; primo conuenit modo, quia nō a consequentibus cōclusionem, sed ab antecedentibus facit. Ita quippe posuit a consequentibus, si mulier cum fuisset nupta cum eo quicum connubium ius concessum non esset, nuncium remisit: quoniam qui nati sunt patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet. Hic igitur cū quæratur, an dotis pars apud uirum debeat permanere, id qđ præcedit assumitur, ut fiat rata conclusio hoc modo. Sed mulier cū eo nupta est quicum connubii ius non fuit, concluditur Quoniam igitur qui nati sunt patrem non sequuntur, pro liberis manere nihil oportet & ita non est a consequentibus argumentum: quia non id quod consequebatur assumptum est, sed id quod præcedebat. Erat quippe antecedens, nupta mulier præter connubii ius: sequebatur, cum filii patrem non sequebantur, pro eis nihil ex dote retineri. Sic igitur Tullius pro eo qđ est a consequentibus argumentū: ab antecedentibus potius dedit exemplum. Potest uero ita fieri a consequentibus argumentum, si id de quo quæritur prius ponatur, & id quod assumendum est posterius, hoc modo, Siquid ex dote pro liberis manere oportebit, quia patrem liberi sequuntur. cum eo nupta est mulier, qui cum connubij ius esset. Sumo igitur id quod consequitur per negationem ita sed non est nupta mulier cum eo quicum connubij ius erat, atque ideo qui nati sunt, patrem non sequuntur. Perimitur ergo in conclusione, id quod in propositione præcesserat, ita, pro liberis igitur manere nihil oportet. Sed de secundo modo ista sufficiant, nihil namque, ut arbitror, prætermissum est. Tertius modus a repugnantibus longe perspicuus est hoc modo, Non & legatum omne argentum est, & non est legata mulieri pecunia numerata. Hic namq; consequens erat, Si argentum esset omne legatum, pecuniam quoque numeratam fuisse legatam. Vt igitur fieret repugnans, huic consequentiæ interposita negatio est, dictumque est, Si argentum omne legatum esset, numeratam pecuniam non esse legatam. quod quia pugnat & falsum est; ad ueritatem alia negatione sic reducitur, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia, ut scilicet ei affirmationi conueniat, quæ dicit: Si legatum argentum est, legatam esse pecuniam numeratam. Assumimus igitur huic propositioni argentum omne esse legatum: & consequitur omne numeratam pecuniam mulieri esse legatam, ut sit forma argumentationis huiusmodi, Non si legatum argentum est, non est legata numerata pecunia. Atqui legatum argentum est, legata est igitur numerata pecunia. M. uero Tullius propositionem ita formauit. Non & legatum argentum est, & non est legata numerata pecunia. sed nos idcirco causalem coniunctionem apposuimus eam, quæ est, si, ut ex quo esset genere talis propositio monstraremus Namque id ex consequenti connexo, negatione addita, fit repugnans. Connexum uero nulla æque ut, si, coniunctio posset ostendere: quanquam idem efficiat, & copulatiua coniunctio. Nam quę connexa sunt, etiam coniuncta esse intelliguntur ex hoc qđ paulo ante diximus Quod argumentum ex ea propositione profectum est, quæ duabus affirmationibus copulabatur, & iuncta negatione insuper denegata est In omnibus igitur illud est approbatum, pecuniam numeratam mulieri deberi, cum sit argentum omne legatum. Sed nunc quidem ex supradictis propositionibus, id quod antecedebat, assumpsimus: Nunc uero, id ꝙ consequebatur. Nunc aūt id quod repugnabat. Ac de explanandis Ciceronis exemplis, ut arbitror, satis est. Illud autem dubitationem mouere potest. Nam siquis minus callidus ad Ciceronis exempla respiciat, eundem locum arbitrabitur esse a genere, quem ab antecedentibus, & consequentibus, & repugnantibus esse diximus. Illo falsus errore, quòd in utrisque locis eodem Cicero utitur exemplo. Argenti uidelicet & numeratæ pecuniæ sed diligentius intuenti, in eisdem rebus diuersus argumentationum uidebitur esse tractatus. Aliud quippe est dicere, cum argenti species sit numerata pecunia: si genus legatum sit, & speciem esse legatam, quoniam nunquam species a genere separatur. Aliud est in conditione enumerationem proponere, & eiusdem partibus assumptis, argumentationem uaria ratiocinatione formare, ut superius demonstratum est: cum præsertim huiusmodi ex consequentibus, antecedentibus, & repugnantibus argumentationes etiam præter genera ac species fieri possint, uelut nos superius indicauimus in die atque luce. Nam neq; dies lucis, neq; lux diei species, aut genus est. Sed in tantum in his considerari debet, quia posito altero, alterum necessaria ratione subsequitur. Differunt igitur loci a genere uel a specie ab eo loco: qui in conditione est constitutus: quoniam illi ex uniuersalitatis specie ac partis ratione dicuntur hic autem in consequentiæ ac repugnantiæ ordine tractatur. Post hæc igitur Tullius hypotheticorum syllogismorum modos, conclusionesq; dinumerat, hoc modo.

Apellant autem Dialectici eam conclusionē argumenti, in qua cum primum assumpseris, consequitur id quod annexum est, primū conclusionis modum. Cum id quod annexum est negaris, ut id quoq; cui fuerit annexum, negandū sit, secundus appellatur concludendi modus. Cum aūt aliqua coniuncta negaris, & his alia negatio rursus adiungitur, & ex his primū sumpseris, ut quod relinquitur, tollendū sit, is tertius appellatur conclusionis modus. Ex hoc illa Rhetorum sunt ex contrarijs conclusa, quæ ipsi enthymemata appellant: non quod omnis sententia proprio nomine enthymema non dicatur, sed ut Homerus propter excellentiam, commune poetarum nomen efficit apud græcos suum, sic cum omnis sententia enthymema dicatur, quia uidetur ea, quæ ex contrarijs conficitur, acutissima, sola proprie nomen commune possedit. Eius generis hæc sunt, hunc metuere, alterū in metu non ponere: eam quam nihil accusas, damnas? Bene quam meritam esse dicis, existimas male mereri? Id quod scis prodest, nihil id quod nescis, obest? Hoc disserendi genus attingit omnino uestras quoque in respondendo disputationes. Sed philosophorum magis, quibus cum oratoribus illa ex repugnantibus sententijs communis conclusio, quæ a dialecticis tertius modus, a rhetoribus enthymema dicitur. Reliqui dialecticorum modi plures sunt, qui ex disiunctionibus constant: ut, aut hoc, aut illud: hoc autem non, igitur illud. Itemque aut hoc, aut illud: non autem hoc, illud igitur. Quæ conclusiones idcirco ratæ sunt, quod in disiunctione plus uno uerum esse non potest. atque ex his conclusionibus quas supra scripsi, prior quartus, posterior quintus, a dialecticis modus appellatur. Deinde addunt coniunctionem, negatiuam, sic, non & hoc est & illud: hoc autem est, non igitur illud. hic modus est sextus. Septimus autem, non & hoc & illud: non autem hoc, illud igitur, Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quibus est tota fere dialectica. Sed ne hæ quidem quas exposui, sunt ad hanc institutionem necessariæ.

24. Et si multipliciter superius cuncta digessimus, nec expositionis indiget repetita toties disputatio: erit tamen operæ precium, si quam breuissime potero M Tullij uerbis mediocris lucem commentationis interseram. Septem igitur modos hypotheticos enumerans ait. Cum in connexis propositionibus id quod est primū assumitur, ut ostendatur secundum: Primum a dialecticis modum uocari, hoc modo. Si hoc est, illud est: quod dicit, hoc primum est: quod uero ait, illud, secundum. assumitur ergo quod primum est. atqui hoc est: concluditur igitur id quod secundum est, illud igitur est. uelut in his rursus exemplis Si homo est, animal est. Assumitur, atqui homo est. Concluditur, animal igitur est. Secundum uero modum ait esse Tullius connexis propositionibus textum, in quo si secundum uegatur, sequitur, ut id etiam quod primum est, abnuatur hoc modo. Si hoc est, illud est. Illud autem non est, igitur ne hoc quidem est. In

exemplis ita, Si homo est, animal est, animal autem non est, homo igitur non est. Sed Tullius ita dixit. Cum id, quod annexum est negaris, ut id quoque cui fuerit annexum negandum fit, secundum esse modum, quasi connexa propositione affirmatiuis partibus iuncta. Vniuersaliter autem rectius diceretur, cum id quod annexum est, idest secundum, perimitur: perimi illud quoq; cui annexū est, idest primum: ut si affirmatiuum est id quod annexū est, negatione perimatur: sin uero negatiuum, affirmatione. Et de eo quoq; cui annexum est, id est primum, idē est, ut si in connexa propositione affirmetur, in conclusione denegetur, secundum nūc propositum Ciceronis exemplū. Si uero negatiua sit propositionis prior pars, in conclusione contraria affirmatione tollatur. Tertium uero modum ait esse Cicero, cum ea quæ coniuncta sunt denegantur, & his alia negatio rursus adiungitur. ut quia animal homini coniunctum est, ita dicamus. Non & homo & non animal est? atque ex his unum ponitur, ut quod relinquitur auferatur, hoc modo. Ponimus hominem esse dicentes, Atqui homo est. Quod ergn relinquitur, non est animal, aufertur, atque concluditur, animal igitur est. Fit argumentatio hoc modo, Non & homo est, & non animal, atqui hō est, animal igitur est. Ex his nasci dicit enthymemata ea contrarijs conclusa, quibus plurimum rhetores uti solent: atque hæc enthymemata nuncupantur, non quod eodem nomine omnis inuentio nuncupari non possit. Enthimema nanque est mentis conceptio, quod potest omnibus inuentionibus conuenire: Sed quia hæc inuenta, quæ breuiter ex contrariis colligūtur, maxime acuta sunt, propter excellentiam speciemque inuentionis commune enthymematis nomen proprium factum est, ut hæc a rhetoribus quasi pprio nomine enthymemata uocentur. Sicut apud græcos quoque poeta Homerus tantum dicitur, & quisquis ea Homero aliquid profert, ita dicere cōsueuit, Hunc uersum poeta locutus est, & tunc non alius intelligitur præter Homerum Non quod cæteri non sint poetæ, sed quod excellentia huius commune nomen uertit in proprium Fiunt uero hæc enthymemata hoc modo, ex contrarijs uidelicet teata; hūc metuere, alterum in metu non ponere, ualut si de Lētulo, & Cethego, cæterisq; diceretur Paucos ciues interficere metuis, ne respublica intereat nihil laboras. Connexum quippe est, ut quicunque noluit interire paucos ciues, rempub. multo magis nolit extingui. Quibus cum interponitur negatio, fit ex repugnantibus argumentum. Sed hoc breuiter Tullius enunciauit: nos uero argumentum in syllogismum redigamus, a repugnantibus: scilicet ex quo enthymemata nasci solent, hoc modo. Sit connexum, siquis metuit ciues paucos interfici, is metuit interire rempub. Huic interponitur negatio sic. Siquis metuit ciues paucos interfici, is non metuit interire rempublicam? iungitur alia negatio. Non siquis metuit paucos ciues interfici, non metuit interire rempublicam. Quæ duæ negationes uni affirmationi pares sunt. quæ dicit. Siquis metuit hoc, metuit & illud. cuius quidem assumptio est, at metuit hoc. conclusio sequitur, metuit igitur & illud: quæ tantundem ualet, si negando interrogetur ita, hoc metuis, illud non metuis? Sed quia non totus (ut suprapostuimus) in his argumentationibus ponitur syllogismus, sed propositio, cuius assumptio & conclusio notæ sunt: idcirco curhymema dicitur, quasi breuis animi conceptio. Et in cæteris exemplis idem modus est. Sed hæc quidem Ciceronis similitudo non tam ex repugnantibus, quam ex contrarijs argumentum intelligitur continere. Metuere, quippe & non metuere contraria sunt: nisi hæc ipsa uerborum prolatio a contrarijs argumentum ad repugnantia retrahat. Nam quod dicit hunc metuere, alterum in metu nō ponere, tale est, ut repugnātia uideātur. Etenim metuere & non metuere contraria sunt. In metu autem non ponere, & metuere, prolatione ipsa tam contraria quā repugnantia intelliguntur, licet eadem probetur esse sententia. His adiecit alia rursus exempla, eam quam nihil accusas, dānas. Huius enthymematis talis est integer syllogismus, non si nihil accusas, damnas, sed nihil accusas, non damnas igitur. Venit ergo hoc argumentum ex ea propositione connexa, quæ ex duabus componitur negatiuis, ita. Si nihil accusas, non damnas. posteriori uero parti detracta negatio est. & insuper tota est propositio denegata hoc modo, non si nihil accusas, damnas. & ex ea factum est argumentū, quod positum in interrogatione efficit enthymema, hoc modo. Quam nihil accusas, dannas, Bene quam meritam esse dicis, autumas mala mereri? Huius quoque enthymematis talis est collectio. non & bene meritam esse autumas, & male mereri. atqui bene meritam esse autumas, non male igitur mereri, quod enthymema ex ea propositione connexa perficitur, quæ constat ex affirmatione, & negatione, ita. Si bene meritam esse dicis, autumas non male meriri. Cuius ex posteriore parte dempta negatione, totaq; propositione denegata, fiet propositio, Non si bene meritam esse dicis, autumas male mereri quod in interrogatione deductum facit enthymema, Bene quam meritam esse dicis, autumas male mereri? Item id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest, hoc quoque enthymema tali nectitur syllogismo. Non id quod scis prodest, & hic quod nescis non obest. at id quod scis prodest, obest igitur id quod nescis. hoc argumentum ex ea propositione compositum est, quæ duabus affirmationibus iuncta acceperit mediam negationem, & insuper denegata est Quod interrogatum fit enthymema hoc modo: id quod scis prodest, nihil id quod nescis obest? Omnium uero superius exemplorum ista sententia est. Nāquam quisquam nihil accusat, eam dammare recte non potest. Et eam quam bene meritam esse autumat, male mereri eandem turpe est. Et si id quod scit quisque in causa proderit: oberit si est contrarium id quod nescit. Hunc uero locum commune esse oratoribus, ac phylosophis dicit. Sed apud illos tertium modum, apud rhetores uero enthymema nuncupari. Reliqui inquit modi plures sunt. nam cum tres superius enumerasset modos, adiungens quatuor, plures dixit. Hi sunt in disiunctionibus constituti hoc modo, aut hoc, aut illud. hoc autem, nō igitur illud. qui est quartus modus a nobis quoque supra positus ita, aut dies est, aut nox est. Dies autem est, non igitur nox est. & semper quod ait Cicero, hoc, ad præcedens spectat: quod uero ait illud, ad consequens, siue in connexis propositionibus, siue disiunctis. Itē aut hoc aut illud; non autem hoc, illud igitur. Hic quoque quintus modus est, uelut in his exēplis. Aut dies est, aut nox est, non autem dies, nox igitur est. Quarum conclusionum necessitatem ex eo dicit euenire, quia quæ in disiunctione sunt posita, medium non uidentur admittere, ut esse aliud præter eorum alterum possit. atq; ideo uno sublato alterum esse unoque posito alterum non esse, concluditur. Quod si sit medium, quod præter alterutrum esse possit, nec uera ppositio, nec rata est conclusio. uelut in his, aut album est, aut nigrum, id falsum est. Esse enim præter ea rubrum potest. Sed ponamus esse album, uel auferamus, non necesse erit nō esse uel nigrum. quia quod rubrum est, medium esse potest. Deinde, inquit Tullius, addunt coniunctionum negantiam in disiunctiuis, scilicet propositionibus hoc modo. Non & hoc, & illud. hoc autē, non igitur illud. idem est, non & nox & dies est, nox autem est, non igitur dies est. Hic igitur sextus modus esse prædictus est. Septimus autem est ex eadem ueniens propositione hoc modo. Non & hoc & illud, non autem hoc illud igitur. uelut si ita dicamus, non & nox, & dies est, nox non autem est, dies igitur est. Quæ propositiones nisi in disiunctis, medioque carentibus rebus ratam conclusionem habere non poterunt. age enim ita dicamus. Nō & album & nigrum, ponamusque non esse album. non consequitur ut sit nigrum. potest enim esse quod medium est. Huiusmodi igitur per negationem coniunctionum (ut Tullius ait) propositio, si ratas factura est conclusiones, in disiunctis rebus, medioque carentibus accommodetur, alias non erit rata conclusio. Distat uero propositio tertii modi a propositione sexti & septimi, quod tertij modi propositio ex coniūctis nascitur. Hæc uero sexti & septimi ex disiunctis terminis existit, ut in superioribus patet exemplis, Ex his igitur, inquit, modis conclusiones innumerabiles nascuntur. Vnus enim quilibet eorum modus infinitis conclusionibus aptari potest: ueluti primus ac secundus in omnibus quæ sibi connexa sunt, quorum nullus est numerus, siquis persequi uelit. Itemq; repugnantium infinita est multitudo, in quibus tertius modus est utilis. Item plura disiuncta sunt, in quibus quartus & quintus & sextus & septimus plurimum ualent. Atq; in his, inquit, omnis fere est dialectica, sed ad topicos locos tres primi modi sunt necessarij, qui antecessionem, consecutionem, & repugnantiam tenent. Reliqui uero com

plendæ

plendæ disputationis magis gratia quam quod ad hanc institutionem necessarij fuerint, uidentur adiecti.

Proximus est locus rerum efficientium, quæ causæ appellantur: Deinde rerum effectarum ab efficientibus causis: harum exempla ut reliquorum locorum paulo ante posui, & quidem ex iure ciuili, sed hæc patent latius. Causarum enim genera duo sunt. Vnum quod ui sua id quod sub ea subiectum est, certe efficit, ut ignis accendit. Alterum quod naturam efficiendi non habet, sed sine quo effici non possit, ut si quis æs causam statuæ uelit dicere, quod sine eo non possit effici. Huius generis causarum sine quo non efficitur, Alia sunt quieta, nihil agentia, stolida quodammodo, ut locus, tempus, materia, ferramenta, & cætera generis eiusdem. Alia autem præcursionem quandam adhibent ad efficiendum, & quædam afferunt per se adiumenta, & si non necessaria, ut amori congressio causam attulerat, amor flagitio. Ex hoc genere causarum ex æternitate pendentium Fatum a Stoicis nectitur. Atq; ut earum causarum sine quibus effici non potest, genera diuisi, sic etiam efficientium; diuidi possunt. Sunt enim aliæ causæ quæ plane efficiant nulla re adiuuante, aliæ quæ adiuuari uelint, ut sapientia efficit sapientes, sola per se beatos efficiat nec ne, quæstio est,

43. Post eum locum qui in conditione est constitutus, consequens erat is qui considerabatur ex causis. Post hunc is enumeratus locus est qui in effectis causarum positus, argumenta præstabat. Quorum quidem superius M. Tullius exempla proposuit, nunc rationem latius tractat Cum igitur Aristoteles quatuor posuerit causas, quibus unumquodque conficitur; Primam, quæ mouendi principium est. Secundam. ex qua fit aliquid, quam materiam uocat. Tertiam, rationem ac speciem, qua unumquodque formatur. Quartam, finem propter quem quodlibet efficitur: M Tullius principalem causarum diuisionem facit inter ea, quæ efficiant aliquid, & inter ea sine quibus effici nequeat, ut id quod efficit, ad eam causam referatur, in qua motus principium constitutum est: id uero sine quo non fit aliquid, tum ad intellectum materiæ transferatur, uel eorum quæ coniuncta materiæ efficientis adiuuant facultatem; tum ad reliquas causas ducatur, ut paulo posterius apparebit. Eius igitur causæ, quæ ui sua id quod subiectum est, efficit, tale, proponit exemplum, ut ignis accendit. Nam accensionis ipsius causa ignis est, & id efficere potest: atq; illud, quod accenditur, mouet atq; permutat. Eam uero causam, sine qua id quod faciendum est fieri nequit, ab una eius parte designat, ueluti cum dicit æ causam esse statuæ quod sine eo statua non possit existere. hoc n. ut per faciendam diuisionem clarescet, non ea ipsa est causa sine qua non efficitur, sed pars eius esse monstrabitur. Eam uero causam sine qua, id quod faciendum est, effiri non potest, diuidit hoc modo. Alia enim sunt quieta, nihil agentia, sed stolida quodammodo,, ac per se, nisi agendi extra motus accesserit, immobilia: horum exempla sunt, locus, tempus, materia, instrumentum. Omne enim quod fit. locum necesse est habere subiectum, in quo nisi aliquid fiat, locus ipse immobilis est ad aliquid explicandum. Itemque materia & instrumenta, nisi manu moueantur artificis, ipsa naturaliter nihil egerint. Tempus quoque operationi subiectum est: quæ si desit, nihil, ipsum propriæ naturæ ratione, perfecerit, Atque hæc quidem sunt, quæ nihil agentia, tamen causæ sunt, si his efficiens operatio superueniat. Alia uero quæ in motu posita præcursionem quandam ad efficientiam ac præparationem uidentur afferre. uelut amoris, causa est congressio, quæ præcessit; & amor, flagitii. Ex his inquit causis stoica disputatio fatum connectit. Fatum enim dicunt esse præcedentium causarum subsequentiumq; rerum perplexionem quandam, & catenæ more continentiam, hoc modo. Ideo profectus est, peregre quoniam parentum iracundiam ferre non poterat. idcirco parentum iracundiam non ferebat, quia amicæ amore detinebatur. idcirco amabat, quod sæpe fuerat ante congressus. ideo congressus est, quia aliquid ui congrederetur precessit itaque ordine præcedentium consequentiumq; rerum, Fatum (ut dicit) a Stoicis nectitur. Item diuidit eam causam. quæ ui sua efficit aliquid in eam quæ ad efficiendum sibi sufficiat, eamq; quæ extrinsecus adminiculationis indigeat, Sufficit igitur sibi ad efficiendum causa, ut sapientia, quæ efficere sapientes per se nullo penitus adiuta solet. Sed hæc an sola beatos efficere possit, quæritur, an ei sint extrinsecus addenda quæ iuuent, uel fortunæ bona, uel corporis. Itaq; ea causa, quæ ui sua efficit aliquid. aut talis est, ut ei nulla sint extrinsecus adiumenta quærenda, aut talia, ut ei foris, aliquod adminiculum conueniat, uelut artifici instrumenta quædam, quibus id quod efficiendum est, explicet atque conformet. Earum uero omnium, quæ Tullius statuit in alterutra diuisione causarum, illa quidem, quæ ui sua explicant ea quorum causæ sunt, omnia tam per se ad efficiendum ualentia, quam quæsiti extrinsecus iuuaminis indigentia, in ea Aristotelicæ diuisionis causa locabuntur, quæ est principium motus. Quanquam de sapientia tali causæ non conuenit exemplum, sed potius ad rationem formamque contendit. Nanque sapientia ratione quadam atq; forma efficit sapientes Eius uero causæ, quam Tullius refert sine qua non fit aliquid, materia quidem, tẽpus, & locus. idest ex quo fit, uel in quo fit, quæ sunt efficienti substantia naturæ, ut uno intellectu comprehendantur, uel materia sunt uel materiæ uice supposita. Instrumenta uero ei causæ sunt, quæ ad finem spectant, sed non ipsa finis. quia non finis instrumenta respicit. sed hæc, finem. Instrumenta nanq; propter aliquem finem parantur. Sed mirum uideri potest, cur congressionem, amoris causam non inter ea enumerauit, quæ habent effiriendi uim, sed inter eas posuerit causas, sine quibus effici non potest, cum tamen agat aliquid atque moueat. Nam ipsa congressio aliquid uidetur efficere, similisque est ei causæ, quæ ipsa quidem habet efficiendi uim, sed sine adminiculo non potest: ueluti cum quæritur de sapientia, an sola beatum possit efficere. Sed Merobaudes rhetor ita disseruit, earum causarum, quæ efficiendi uim haberent, eam esse facultatem, ut etiam si adiumentis extrinsecus indigeãt, effectus tamen earum ad id spectet, quod efficiendum est: at in his causis, quæ sunt præcursoriæ etiam si eis antecedentibus aliquid existit, non tamen id quod existere intelligitur, præcursio principaliter operatur. Sed ista quidem ueluti sub quadam occasione præcurrit: illa uero res, quæ existere dicitur aliis operantibus nascitur, uelut in congressione solitum est fieri. Fortasse enim non propter amorem quisque congreditur: sed præcedente congressione, amor extitit, quem non congressio principaliter appetebat. Itaque quoniam præter congressionem amor existere non potuit: recte inter eas causas congressio locata uidetur, sine quibus non efficitur: quoniam uero non efficit ui sua quandoquidem nec principaliter ut efficiat, spectat sed tantum ea antecedente aliquid existit: recte inter præcursorias, ac non inter efficientes causas est collocata.

Quare cum in disputationem inciderit causa efficiens aliquid necessario, sine dubitatione licebit quod efficitur ab ea causa concludere. Cum autem talis causa erit, ut in ea non sit efficiendi necessitas, necessaria conclusio non sequitur. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autem sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Non enim si sine parentibus filij esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Hoc igitur sine quo non fit, ab eo in quo certe sit, diligenter est separandum. Illud enim est tanquam, Vtinam ne in nemore Pelio securibus Cæsæ cecidissent abiegnæ ad terram trabes: nisi enim cecidissent abiegnæ ad terram trabes, Argo illa facta non esset, nec tamen fuit in his trabibus efficiendi uis necessaria. At cum in Aiacis nauem crispisulcans igneum fulmen iniectum est, inflammatur nauis necessario.

44. Prima quidem causarum diuisio secundum Tullium fuit in ea, quæ efficerent aliquid, & ea sine quibus effici non posset: atque illud quidem quod efficeret, in gemina item

partitus est, scilicet in id quod ad efficiendum aliquid necessariam uim possideret, neque ullius indigeret extrinsecus adiumenti, & in id quod nisi aliis adiuuantibus operari atque efficere non posset. Ac primum de ea loquitur causa, quæ efficiendi uim tenet. Eius enim ea pars cui efficiendi necessitas adest, statim secum conclusionem comitem trahit. Dicta enim causa, quæ necessario aliquid efficit, effectus etiam necesse est cō sequatur. ueluti si Solem affuisse quis dixerit, lucem quoque affuisse monstrabit. aut cum alicui adesse sapientiā dixerimus, sapientem necesse est fateamur. At in his causis efficientibus, quæ extra positis indigent adiumentis, non eadem ratio est. neque enim ut quæque huiusmodi causa dicitur, ita necesse est effectum sequi. Non enim huiusmodi causa necessario efficit quod uult, nisi extra positis auxiliis adiuuetur. Idem est & in ea causa, quę ipsa quidem efficiendi uim non habet, sed sine ea non prouenit effectus. Nam ut Tullius quoque commemorat, nullam in efficiendis rebus adhibet necessitatem, atque ideo dicta causa non statim sequitur effectus. Neque enim si congressus est, mox amauit: nec si fuit æs, statuam quoque fuisse necesse est. ex quo aliarum causarum partitio nascitur. Aliæ nanque causæ sunt necessariæ, aliæ minime. Non necessariarū aliæ sunt efficientes, aliæ sine quibus non efficitur. Necessariarum uero causarū conclusio non solet conturbare, ut enim hæc causa fuerit dicta, statim in conclusione sequuntur effectus. Non necessariarum uero, quæ sunt partim efficientes, quod nūc tacuit, sed paulo ante prædixit, nō habent subsequētem effectæ rei conclusionem. Neque enim si liberi sine parētibus non sunt, idcirco in parentibus efficiendi causa necessaria fuit, cum uideamus in hominū esse potestate ne gignant. Ea uero causa, quæ ipsa quidem non efficit, sed sine ipsa effici non potest, huiusmodi est quemadmodum Enniano uersu declaratur. Nisi enim cecidissent abiegnæ trabes ad terram, Argo illa facta non esset. Ex trabibus nanque argo facta est, sed nulla inerat trabibus necessitas, ut ea eis fieret nauis. At uero ea causa, quæ est efficiens, & quæ in se suam continet necessitatem, talis est; quale cum in Aiacis nauim igneum crispisulcans fulmen iniectum est: statim enim accendi necesse est nauim, quia ignis accendendi necessaria causa est, & sensus quidem est huiusmodi. Ordo autem paulo confusior est, ait enim hoc modo. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet: hoc autem sine quo non efficitur, sæpe conturbat, quod cum dixisset, cumque uel utriusque uel alterius exemplum ponere debuisset, neutro conueniens exemplum similitudine dedit. Nanque cum uel necessariam causam efficientem, uel eam sine qua non efficitur, proposuisset, eius causæ posuit exemplū, quæ efficiat quidem aliquid, sed non sine extra positis adiumētis, hoc modo. Non enim si sine parentibus filii esse non possunt, propterea causa fuit in parentibus gignendi necessaria. Parentes enim & maxime masculini sexus, efficiens causa est, sed non sine fœmina, id est non sine materia quadam, & ea causa sine qua fieri non possit, cum ipsa uim efficiendi nō habeat. Itaque nec causæ necessariæ & efficientis posuit exemplum, nec eius sine qua fieri nihil possit, sed efficientis quidem, non tamen necessariæ. sed uidetur tacuisse in propositione id, cuius posuit exemplum, ita enim apertius dici potuisset. Atque illud quidem genus causarum, quod habet uim efficiendi necessariam, errorem afferre non fere solet. Hoc autem quod non habet efficiendi uim necessariam, uel hoc sine quo non efficitur, sæpe conturbat. Itaque sic intelligendum est, quasi ita sit dictum: nam de necessaria causa nullum posuit exemplum. Quod uero subiecit, utrisque causis conuenit posterius enumeratis, tam efficienti non necessariæ, quam eius sine qua nihil efficitur. Parentes nanque tam masculini sexus, quam fœminini esse dicuntur. quorum quidem masculini sexus ea causa est, quæ efficiat, sed non necessaria. Fœminini uero ea, quæ non efficiat, sed sine qua effici non possit. Quæ cum ita sint, discernendæ sunt causæ & peruidenda necessitas. Nec omnis causa præmittenda ut subsequatur effectus, sed ea tantum in qua est efficiendi necessitas, etiam si extrinsecus adiumenta defuerint.

Atque etiam est causarum dissimilitudo, quòd aliæ sunt ut sine ulla appetitione animi, sine uoluntate, sine opinione, suum quasi opus efficiant, uelut omne intereat quod ortum est. Aliæ autē aut uoluntate efficiunt, aut perturbatione animi, aut habitu, aut natura, aut arte, aut casu. Voluntate, ut tu cum hunc libellum legis. Perturbatione, ut siquis euentum horum temporum timeat. Habitu, ut qui facile & cito irascatur. Natura, ut uitium in dies crescat. Arte, ut bene pingat. Casu, ut prospere nauiget. Nihil horum sine causa, nec quicquam omnino, sed huiusmodi causæ non necessariæ.

45. Facit aliam rursus causarum diuisionem, ita, Causarum enim aliæ sunt quæ sua quadam ui, sine appetitione, sine uoluntate, sine opinione, unum atque eundem in efficiendis rebus ordinem tenent, ut est Interire omnia quæ orta sunt. Nā quia ortum est, idcirco etiam necesse est interire, nec tamen ipse ortus, ut cætera intereant, uel appetitu aliquo, uel uoluntate, uel opinione efficit, sed ita est ab æterno rerum statu ut quicquid ortum est, quia accepit esse, aliquando etiam esse desistat. Item aliæ sunt causæ, quæ aut in uoluntate, aut in perturbatione animi, aut in habitu, aut in natura, aut in arte, casu ue consistunt. Voluntate, ut si quærat aliquis: cur Trebatius librum legat, respondebitur, quia legendi uoluntas est. Perturbatione animi, ut siquis timore pallescat, aut urbem fugiat, bellis ciuilibus cōturbatus. Habitu, ut si idcirco Trebatius facile de iuris ratione responsiderit, quoniam multo usu constantem ciuilis scientiæ habitum tenet. uel siquis idcirco irascatur facile, quia eius animus per iracundiæ habitum efferatus est. Natura, ut si quis idcirco dicatur irasci, quia naturaliter iracundus est, idque ei in dies uitium crescat. Arte, ut si idcirco bene quisque pingat, quia eius artis peritus esse proponitur. Casu, ut quæ in nostra potestate nullomodo sunt, fiunt tamen, uelut incerto præsertim tempore, prosperitas nauigandi. Atque horum omnium nihil a causa uacuum est: nec quicquā est in rebus, quod non aliqua causa perficiat. Omnia enim quæ fiunt, habent aliqua rationem cur facta sint. quam siquis reddere possit, causam quoque reddiderit. Id est enim causa, propter quam unumquodque fit. Omnes uero causæ, quæ uel ex uoluntate, uel perturbatione animi intelliguntur, ad eam causam pertinent, quæ est mouendi principium. ut in Aristotelica diximus diuisione. Hæ enim ut aliquid efficiatur, mouendi principium sunt. at in arte, uel habitu, uel natura, illa causa est, quæ in ratione consistit. Species enim ac ratio uniuscuiusque efficiendæ rei in arte, & habitu, & natura posita est. Casus uero exterior causa, nec inter principales annumeratur secundum Aristotelem, secundum uero M. Tullium Casus est latens effectæ rei causa, quod sit, paulo posterius designabitur.

Omnium autem causarum in aliis inest constantia, in aliis non inest. In natura, & arte constantia est, in cæteris nulla. Sed tamen earum causarum, quæ non sunt constantes, aliæ sunt perspicuæ, aliæ latent. Perspicuæ sunt, quæ appetitionem animi iudiciumque tangunt. Latent, quæ subiectæ sunt fortunæ. Cum enim nihil sine causa fiat, hoc ipsum fortunæ euentus qui obscura causa & latenter efficitur. Atque etiam ea, quæ fiunt partim sunt ignorata, partim uoluntaria. Ignorata, quæ necessitate fiunt, uoluntaria, quæ consilio. Quæ autem fortunæ, uel ignorata, uel uoluntaria. Nam iacere telum uoluntatis est: Ferire quem nolueris, Fortunæ. Ex quo aries ille subiicitur in uestris actionibus. Si telum manu fugit, magis quam iecit. Cadunt etiam in ignorationem atque imprudentiam perturbationes animi, quanquam sunt uoluntariæ: obiurgatione enim & admonitione deiiciuntur, tamē habent tantos motus, ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur.

46 Rursus causarum diuisionem aliam claram ac perspicuā prodit. Causarum nanque aliæ sunt constantes, aliæ uero inconstantes. Constantes sunt, quarum non fere uariatur effectus. Inconstantes uero, quæ huc atque illuc facilioribus mutationibus transferuntur. Omnia igitur, quæ ex natura atque arte transcendunt, constantia sunt. Natura quippe atque ars suum semper opus efficiunt, nisi subiectæ materiæ obstet incertum. Nam quod unus idemque artifex ex eadem sæpe materia, non admodum similes statuas format, non est hæc in arte uarietas: sed tum in artificis manu, quæ integritatem artis

assequi

assequi non potest: tum in ipsa materia, quæ efficientiæ atque formæ non æqualiter cedit. Idem est in natura, seruat nanque constantiam suam cum hominem format ea homine. Itaque similia in cæteris ea similibus gignit, at cum monstrosum aliquid effertur: nõ naturæ uitio, sed materiæ potius applicatur, ex qua id quod efficere contendebat, non ita potuit natura eã plicare. Sed inter constantes causas habitus quoque debuit adiungi. nam quod ex habitu cuiusque fit, id constans, nec mutabile esse solet. Quandoquidem idcirco habitus dicitur, quia diuturnitate habendi in naturæ similitudinem uertitur. Sed forsitã illud Tullius uidit, quòd natura atque ars, non tam in effectibus cõstantes, quam in propria ratione esse intelliguntur, in tantum ut quod ars ac natura delinquit, materię sæpius imputetur, habitus uero ipse consuetudine quadam collectus est, qui non ratione aliquid & propria constantia, sed usu facit. Atque idcirco forsitan habitum, qui inter cætera præter artem & naturam uidebatur esse constantior, a causis constantibus segregauit. Ea uero quæ non sunt constantia, in ea diuidit quæ sunt perspicua, & in ea quæ latent. Perspicua sunt, quæ ab animi quolibet motu, uel appetitione, uel iudicii ratione profecta sunt. Latent uero, quæ fortunæ subiacent. Nam quia non ignorat animus, in quam partem declinet, qui tametsi boni aliquando habet iudicium, nunquam tamen eius rei quam efficit, notionem relinquit. præter eos, qui fundiens mente capiuntur, & in quibus iam nulla uoluntas est, necesse est nota esse, quæ ex uoluntate uel animi iudicio fiunt. Fortuna uero atque casus semper ignotus est. cuius quidem natura æque incerta est, atque ea quæ casibus ipsis fiunt. Sed M Tullius definit esse casum, euentum causis latentibus effectum. quæ non uidetur integra definitio. Quid enim si adhuc lateret quibus causis Solis defectus Lunæue contingeret? num idcirco casu ac fortuna fierent, quæ constantibus cæli motibus administrantur? An casus quidem putaretur ab his qui defectus rationem reperire non possent: per se autem cõsideratus, nullo quidem modo esset casus? Sed M Tullius, non qui uideretur esse casus his, qui eius naturam minime perspexissent, sed quid omnino fortunæ euentus esset, definitionis ratione monstrabat. Euentum uero latentibus causis Cicero casum esse ita concludit. Cum omnia certis de causis fiant, quorum ratio cognoscitur, eorum euentus casu fieri non posse monstrantur, sed putantur aliqua fieri casu eorum, quorum causa nulla ratione cognoscitur. Ex quo euenit, ut fortunæ sit euentus, qui latentibus causis efficitur. Hic igitur in rebus quidem ipsis constantiam ponit, casum uero non re, sed opinione metitur. Quo fit, ut si alter effectæ rei nouerit causam, id quod accidit, fortunæ non sit euentus. Idem tamen sit alteri fortunæ euentus, si rationẽ alter ignoret. Quod uero omnium rerum causas esse dicit, nõ determinat quales, atque ideo nec de fortuna ipsa, quorũ euẽtuum causa sit, monstrat. Nec me læuæ hominum mentes arrogantiæ notent, quod uelut affectata auctoritate Tullianis sententiis pugnem: cum aduersus eas si quid uidebitur, nõ nostra, sed ab antiquissimis tractata compensem. Quod si nostra quoque diceremus, oporteret tamen eos, non personarum uetustatem, sed eorum quæ opponuntur cõsiderare rationem, nec odisse potius quæ aduersus magni nominis uiros dicuntur, quam contraria si possent, argumentatione reuincere. Nam si eis M. Tullius in definitione rerum nimium placet, quænam est inuidia nos quoque Aristotelicã rationem probare? quòd si intemperanter molestissimi esse pergunt, audiant M. Tulliũ secundo Tusculanarum disputationum libro adhortantem potius, atque ad certamen uocantem hoc modo. Sed tamen tantum abest, ut scribi contra nos nolimus, ut id etiam maxime optemus. Ipsa enim Græciæ philosophia nunquam in honore tantum fuisset, nisi doctissimorum contentionibus, dissensionibusque creuisset. Quamobrem hortor omnes, qui facere id possunt, ut eius quoque generis laudem iam languenti græciæ eripiant, & transferant in hanc urbem: sicut reliquas omnes, quæ quidem erant expetendæ, studio atque industria sua maiores nostri transtulere. Et rursus nos, qui sequimur probabilia, nec ultra quam quod uerisimile occurrit progredi possumus, & refelli sine pertinacia & refellere sine iracundia parati sumus. Quocirca quæ malum ratio est ipsius M. Tullii uoluntatem iudiciumq; conuellere: cum eiusdem contra nos sententiis atque auctoritate nitantur? Sed sicut commentarios nostros inspicere uacuum fuerit sciat hæc nos ex Aristotelis secundo physic. uolumine aduertisse, quę tametsi altioris philosophiæ disputationes tangunt: non tamen studiis inuidendũ, si rhetoricis quoque ac dialecticis disputationibus admisceamus, quæ sunt profundiora naturæ. Neque pigrescere ac dilassari animos dignum est, quos intentiores ac uegetos ipsa rerum ambiguitas & uariarum cognitio speculationum deberet efficere, cum præsertim ea librorum natura sit, ut ad legendũ studiosos teneat, nullum cogat ignauum. Dicamus igitur quid euentus sit fortunæ, uel quarum rerũ sit ea causa esse dicatur.

Omnia igitur fiunt, uel immutabiliter ac semper, ut quod Sol oritur: uel sæpius, ut quod equus quadrupes nascitur: uel raro, ut si equus cũ quinque uel tribus pedibus procreetur: uel æque, ut in quibus faciendarum rerum nihil interest, quo potius uoluntatem uergamus. Atque illud quidem quod semper fit, nihil habet oppositum, quod ullo modo aliter fiat. Id uero quod sæpe cõtingit, habet aduersum id, quod rarius euenit: neque enim sæpius fieret, ac non semper, nisi diuersum raro quidem, sed aliquando contingeret. Quod igitur ex fortuna fit, in sempiternis non est. Quis enim casu Solem dicat oriri? Ne in his quidem, quæ frequentius fiunt. Nullus enim casu equum dixerit esse quadrupedem. Nec uero in his, quæ fieri æqualiter solent. Nam quæ uoluntaria sunt, non uidentur esse fortuita. Restat igitur, ut in his fortunæ euentus sit, quæ rarius fiunt. Eorum uero, quæ fiunt, partim finẽ aliquem spectant, partim minime. Quis enim finis esse potest, si manum extendam, si genua complicem, atque aliquid iacens humi tollam, quod nullis usibus applicem? At uero ea, quæ aliquem finem spectant, partim uoluntatis sunt, partim naturæ. Voluntatis, ut si quis idcirco domo egrediatur, ut uideat amicum. Naturæ, ut quod est in animalibus. Omnia quæ ab ea fiunt certam animalis respiciunt utilitatem, atque ad eius salutem conseruationemque omnium membrorum momenta sunt cõstituta. Casum igitur ac fortuitos euẽtus in his esse ponimus, quæ cum rarius fiunt, in his tamẽ per accidens eueniunt, quæ propter aliquid fiunt. Veluti siquis egressus domo ut amicũ uideret, præteriens cadente desuper lapide, ictus est. Id igitur quod euenit, in rariore causa ponendum est. Accessit uero ei uoluntati, quæ certum respiciebat finem. Ea uero fuit domo egrediendi causa, ut amicum uideret. Rursus, quoniam lapis naturaliter grauis est, grauitas uero terram petit: Casus quidem lapidis propter aliquid naturaliter factus est. Ad id enim lapidis natura tendebat, ut in suum locum pondus ueniens cõquiesceret. Sed huic naturali motioni accidit id quod rarius euenit, scilicet ut percuteret caput. quo fit ut sit secundum Aristotelem Fortuna uel Casus, causa per accidẽs rarius euenientium in his rebus quæ propter aliquid fiunt. Quæ cũ ita sint, cumque definitio Aristotelica a Tulliana plurimum discrepet, illud tamen in utrisque constat, id quod fortunæ subiectum est, incertis casibus semper esse suppositum. Nam licet in his rebus sæpe Fortuna suos experiatur actus, quæ uoluntate sunt, & ad aliquem finem referuntur: extra tamen accidit quod fortunæ est, nec ab eo fine uenit, quem sibi animus ante perspexerat. Sed cum Cicero diuisisset causas in eas quę perspicuæ sunt, & in eas quæ laterent; Cumque eas quæ perspicuæ sunt diceret esse, quæ appetitionem animi, iudiciumque tangerent: manifestum est eum uel artem, uel uolũtatem, uel perturbationem, uel habitum in his causis ponere quæ perspicuæ sunt. Voluntas quippe atque animi perturbatio in appetitione ponitur. Sæpe enim ex perturbatione aliquid appetimus, artem uero, uel habitum in iudicio. arte nanque iudicamus, habitus uero ad utrunque pertinet. Nam & uoluntatem consuetudo ministrat, & multo usu peritiaque fit quædã constantia iudicandi. Casum in non perspicuis posuit. De natura incertum est, utrum inter perspicuas, an inter latentes causas ipsam collocet. Nam si inter latentes, ipsam naturam casum uideretur putare. Cuius opinionis nulla ratio est. Quod si inter perspicuas: quænam appetitio animi, uel iudicium in natura est? Neque enim appetendo aliquid uel iudicando facit natura, nisi forte quoniam ex ipsa sæpe habilitas quædam mentis & corporis existit. Quæ habilitas ad unamquanque rem adiuuat uoluntatem. id enim maxime uolumus, ad quod habiles sumus. Sed natura inter perspicuas causas ponitur, quę iudicio quoque coniuncta est. ut si naturaliter sano quisque iudicio compositus est. appetitioni etiam, ut si naturaliter aliquid animus petat. His adiungit aliam causarum diuisionem. Ait enim alias causas esse uoluntarias, alias ignoratas: Voluntarias eas, quæcunque ex iudicio ueniunt animi. Ignoratas, in

in quibus necessitas domina est, id est in quibus, aut omnino non uolumus, aut ne si uelimus quidē aliter facere possumus, ut in natura atque casu. Necessitate enim quadam naturæ grauia deorsum feruntur. necessitate item factum dicimus, ut aliquis ignorans iacto trans parietem lapide prætereuntem hominem peremerit. Itaque necessitas talis est, non quod aliter fieri non potuisset, nisi ut lapide iacto percuteret: sed quia uoluntas defuit, & non idcirco, quia uoluit, fecit. Prior uero necessitas iam talis est, in qua nulla uoluntas est, uel ea quæ est ne id quod cupit efficiat, ualidiore necessitate constringitur. Nam cum lapis deorsum propria grauitate deponitur: nulla uoluntas est, sed tantū naturæ necessitas. at si homo deorsum cadat est quidem non cadendi uoluntas, sed ferri quo nō uult, ualidior naturæ causa compellit. Voluntatem uero a fortuitis euentibus uno eodemque aptissimo secreuit exemplo, ueluti si telum manu iaciat, nolensque feriat prætereuntem. Nā iecisse ex uoluntatis principio nascitur. Idcirco enim iecit, quia uoluit. Ignorauit uero quod percuteret, neque enim iecisset, si se percussurum præuidere potuisset. Neq; iecit, quia uoluit percutere. Si autem non ignorasset, non percutere potuisset. Vnde etiam machinamentum quoddam atq; defensio in iurisperitorum responsionibus inuenitur, hoc modo. Si telū manu fugit, magis quam iecit. Nam si quis cædis accusetur, optima solet esse defensio, si alia non suppetit, fugisse manu telum, magis quam uoluerit iecisse, ut non uoluntati, quæ cōdemnatur in culpis, sed ignorantiæ factum tribuatur. De perturbationibus autem animorum paulo cōfusius iudicium est. Dubitari enim potest utrum ex uoluntate, an necessitate, an ex ignoratione uenerit, quod perturbatione peccatur. uidentur enim uoluntaria esse peccata. quoniā qui perturbatus est, appetit aliquid, aut fugit: sed in hoc perturbatio eius apparet quod non fugienda uitat, & non appetenda nimis exoptat.

Porro autem, quoniam in perturbationibus sunt confusa iudicia: (neque enim aliter id quod fugiendum est, sæpe appetunt perturbati, nisi obcæcato, obscuratoque iudicio. quod uero fit animi confusione, sæpe tale est, ut nollet admisisse qui fecit) euenit, ut non inter uoluntarias, sed inter ignoratas uel necessarias causas animorum perturbatio sit. In tantum uero qui perturbatus est, a uera discretione discedit, ut in eam possit recta bene consulentium admonitione reduci. Quo fit ut animorum perturbatio iure a causis uoluntariis segregetur: & aut in ignoratione, aut in necessitate ponatur. Nam quod ait, Tamen habent tantos motus ut ea quæ uoluntaria sunt, aut necessaria interdum, aut certe ignorata uideantur, ita intelligendum est, Quoniam omnis animi passio iudicium conturbat, confundit uero rectam discretionem si acrior fuerit, quā ut rationis retinaculis temperetur, & fit quædam ex perturbationibus, ueluti uiolenta necessitas: ut dubium sit, utrum is qui aliquid perturbatus animo facit, ignorans faciat, ueluti cū casu ignorans delinquit, cum futurum non prouidet casum an sciens faciat, uel necessitate ducatur. Quod igitur dixit, aut necessaria esse, aut ignorata: & diuisit a necessariis ignorata, non pugnat contra id quod superius dixit, ea quæ ignorata sunt, esse necessaria. Nam id quod est ignoratum, ita quodammodo diuidit: Ignoratorum alia quadam necessitate fiunt, dum aut nulla uoluntas est, aut ea quæ est, necessitati nequit obsistere, Alia casu, cum in his faciendis, quæ ignorantur, nulla uoluntas est. Quod igitur dixit perturbationes animi, aut in necessariis causis poni, aut in ignoratis, id sine dubio sensisse intelligitur, perturbationes animi, aut in his esse ignoratis, in quibus ea necessitas est, ut uoluntas obsistere non possit: aut in his, in quibus nulla uoluntas est, sed fit delictum cæcitate iudicii, uelut in his qui immoderatius amoris cupiditati deseruiunt: aut enim confuso iudicio ab honestate discedunt, & dū quasi bonum appetunt, in malum decidunt ignorantes. atque ita in casu quodam atque errore ponitur amor immodicus. aut nouit quidem quod appetit esse uitandū, sed maioris actu cupiditatis impellitur, atque ita inter ea necessaria ponitur, quæ aut non habent uoluntatem, aut eam ita infirmam, ac debilem, ut nullo modo ualidioribus passionibus obnitatur.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI COMMENTARIORVM IN TOPICA Ciceronis.

LIBER SEXTVS.

FORE quosdam Patricī Rhetorum peritissime, non dubitauerim, qui hunc in Topicis altiorem ex philosophia tractatum uaria obtrectatione reprehendant: quia inter logicam disputationem physicā interposuit. Hi uero sunt, uel quibus hoc totum philosophari displiceat, uel qui in argumentorū locis naturales admisceri causas oportuisse non existiment. Sed contra priores quidem, & a M. Tullio, & ab ipsa quodam modo humana ratione, quæ in motu posita aliquid semper inquirit, atque amore scientiæ neque decipi patitur, neque ullo modo a ueritatis ratione traduci, sæpe multumq; responsum est. His uero qui sequestrandas ab oratoria facultate philosophiæ disciplinas putant, respondendum breuiter existimo. Ratione quidem reperiri aliquid potest, sed id melius atque facilius artifex faciet, si in opere construendo artis facultatem atque elegantiam comparet. In argumentis quoque idem esse manifestum est, ui nanque naturalis ingenii argumenta promuntur. Sed ars facultatem imitata naturæ, uiam quandam rationemq; reperit. qua id effici facilius ac melius possit. In qua re illorum necesse est reprehendatur error, qui Rhetoricam facultatem naturalem esse dixerunt: quoniam quilibet totius artis alienus, & intendere in alterum crimen. & sese purgare solet. & argumento aliquid probare contendit. Reprehēdendi etiam sunt qui eandem facultatem in sola arte positam esse dixerunt. Oportuit enim eos animaduertere, omnem quidem artem sui materiam effectus ex natura suscipere, sed in ea tamen ratione propriam facultatem elegantiamque experiri Hæc itaq;, quæ artium ratio perficit, ab imperitis & fieri, utcunq; cōtigerit, possunt. Bene aūt ac facile nemo efficit, nisi artis ratione fuerit instructus. Cum igitur totius operis hæc sit intentio, ut argumenta, que confusa & ueluti clausa natura suppeditat, artificialiter uestigentur, quid sit per quod efficere id quod promittit ars ualeat, sub exempli notatione demonstrat: ut enim facilius argumenta repetiantur, illa res efficiet, si demonstrentur loci in quibus argumenta sunt collocata Etenim ut si quis aliquid quærat, facilius id inuestigare possit atque inuenire, si locus ei monstretur, ubi sit positum id quod inquirit: ita etiam cum quis argumentum inuenire conatur, si ei locus ubi argumentum sit positum, declaretur, facilius argumentū quod quærit, ualebit inuenire. Ita enim Aristoteles, & ita Tullius appellat eas sedes, in quibus argumenta sunt collocata, id est locos, qui ab Aristotele Topica uocati sunt. Sed quoniam de sedibus argumentorum loquimur, hæ cuiusmodi sint, paulo altius expediamus. Locus enim non uno modo intelligitur. Ac relinquamus quidem eos locos, quos Victorinus frustra, atque inconuenienter interserit, uelut eos, qui corpora concludunt. Ac simpliciter intelligamus eos locos argumentorum esse, qui intra se continent argumenta. in quibus exponendis posterius quid sit quod dicimus, clarius apparebit. Nunc communiter de tota locorum ratione, deque argumentatione, ac de quæstionibus & propositionibus, earumque terminis uidetur esse tractandum. Ac primum quoniam locus qui tractatur in Topicis, non cuiuslibet rei, sed tantum locus est argumenti: Exposito prius argumenti intellectu, deinceps de loci ratione tractabimus. Definit igitur Tullius argumentum hoc modo. Argumētum est ratio, quæ rei dubiæ faciat fidem. Sumpsit igitur rationem ut genus. Omnes enim iniuriosi sunt, qui orationis uirtutem a sapientiæ ratione seiungunt, aliamque esse dicendi artem uelint, aliam intelligendi. Nā si nihil oratione aliud agimus, nisi quod interius cogitata uulgamus, quæ malum ratio est, orationis elegantiam a sententiarum grauitate seponere? quæ porro sententiarum grauitas esse potest, sine earū rerum, de quibus dicendum est, comprehensione? Quæ uero alia disciplina naturam, proprietatemque rerum omnium docet, uel quæ omnino eorum quæ intelligi possunt, scientiam

profitetur?

profitetur?nisi hæc tantum,ex qua nos pan-a præsumpsimus, philosophia?quę longe aliter de his ipsis in proprio sapientiũ tractatu disputare solet neque ita cursim,ut nos. quæ si ut in illorum libris solet,prolixius disserenda sumpsissem, quis ferret insolentiũ hominũ temeritatẽ, prouectus suos culpare uolentiũ,quibus prouectibus proficerent, si studiosi potius quã queruli esse mallent?Sed his contentionibus,neq; antiqua carent æta.,nec nos ita delicati sumus, ut quibus patientia doctissimorum hominum sæpius obstitit,ferre nolimus, dum & pluribus prodesse possimus, & sapientium iudicia consequamur:ad quem finem hic noster labor,& totius operis summa contendit.Sed hæc hactenus. nunc susceptæ expositionis ordinem persequamur.

Toto igitur loco causarum explicato, ex earum differentia in magnis quidem causis uel oratorum uel philosophorũ magna argumentorum suppetit copia:in uestris autem, si nõ uberior,at fortasse subtilior. Priuata enim iudicia maximarũ quidem rerum,in iurisconsultorum mihi uidentur esse prudentia.Nam & adsunt multum, & adhibentur in consilia, & patronis diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus hastas ministrant.In omnibus igitur iudicijs, in quibus ex fide bona est additum,plurimus causarum usus est: ubi ẽt ut inter bonos bene agi oportet;in primisque in arbitrio rei uxoriæ,in quo est quid melius,æquius parati esse debent. Illi dolum malum,illi fidem bonam,illi æquum bonum,illi quid socium socio,quid eum qui negocia aliena curasset,et cuius ea negocia fuissent,quid eum qui mandasset,eumue cui mandatũ esset,alterum alteri præstare oporteret, quid uirum uxori, quid uxorem uiro tradiderunt. Licebit igitur diligenter cognitis argumentorum locis,non modo oratoribus & philosophis,sed iuris etiam peritis copiose de consultationibus suis disputare.

47. Diuiso causarum loco, atq; ordine suis partibus distributo,de loci eiusdem facultate quibusq; uberius, quibusq; angustius accõmodetur,uti sæpe Ciceroni mos est, disserit. Primũ enim inquit oratoribus ac philosophis,quorũ in disputationibus larga materia est: multa ex causarum loco argumentorũ suppetit copia. Communis quippe oratoribus ac philosophis, hic locus esse prospicitur,qui est a causis. His natutas rerum quod est philosophiæ proprium; illis quòd oratoriæ facultatis est,facta probantibus. Nam & cum res quælibet quæritur, eius causæ a philosophis uestigari solent. Quibus præmissis, ut superius dictum est comitatur statim quod concludendum est & oratores ad suspicionem mouendam detergendamve factorum causas requirunt. Hoc quippe stabile in hominũ mentibus manet,quod neq; factũ,neq; res ulla præter illã omniũ principem naturam,sine propriis causis possit existere. Quo fit ut uberrimus causarum usus sit in rhetorum orationibus, philosophorumq; tractatu. Sed ut hunc libellum M. Tullius scribens pleraq; omnia Trebatio dedisse uideatur, hunc locũ iuris quoq; consultis attributum esse demonstrat dicens. Etsi non tam uberes opportunitates habeat hic locus in iurisperitorum responsionibus: subtilius certe atq; acutius pro ipsius artis natura tractari potest,scilicet ubertatẽ quæ deerat, subtilitate quæ poterat inesse compensans. Habent n. etiam ipsi proprium campum,in quo eorum uirtus possit enitere. Est enim iurisconsultorum prudentiæ priuatarum quæstio causarum,maximeq; in illis negotiis hic causarum locus examinabitur, in quibus bonæ fidei iudicia nectuntur. In his enim qui fuerit animus contrahentium quæri solet, qui deprehendi uix poterit, nisi præcedentibus causis intelligatur. In his igitur iudiciis in quibus additur,ut ex bona fide iudicent, id est ubi ita iudices dantur, ut non strictas inter litigantes stipulationes, sed bonam fidem quærant; plurimus causarum usus est,in quibus additur, Vt inter bonos bene agi oportet. considerantur mores,inquiruntur consilia, statuitur quibus quidque de causis,administratum sit. In primisque in iudicio uxoriæ rei, uberrimus causarum tractatus est. Est autẽ iudicium uxoriæ rei,quoties post diuortium de dote contentio est. Dos enim licet matrimonio constante in bonis uiri sit, est tamen in uxoris iure, & post diuortium uelut res uxoria peti potest. Quæ quidem dos interdum his conditionibus dari solebat: ut si inter uirum uxoremque diuortium contigisset, quod melius æquius esset, apud uirum remaneret, reliquum dotis restitueretur uxori, id est ut quod ex dote iudicatum fuisset melius æquius esse,ut apud uirum maneret, id uir sibi retineret,quod uero non esset melius æquius apud uirum manere,id uxor post diuortium reciperet. In quo iudicio non tantum boni natura spectari solet,uerumetiam comparatio bonorum fit,ut non tam quod æquum,sed melius æquiusque est, id sequendum sit. Quæ omnia ex præcedentibus causis inuestigari solent. Nam si uiri culpa diuortium factum est, æquius melius est nihil apud uirum manere. Si mulieris est culpa, æquius melius est sextans retineri In hisque omnibus peritissimi iurisconsulti esse debent. quo fit ut Trebatium quoque hortetur ad studium. Multa enim esse dicit,quæ eorum operã expectant: illi enim inquit dolum malum, illi bonam fidem, illi æquum & bonum: illi etiam quid socius socio præstare debeat,quid is qui alienum in se gerendum sponte negocium suscepisset,ei cuius id negocium fuerat. Quid is qui mandauerit ei cui mandauerit suorum negociorum actiones. quid uir uxori,quid uxor uiro tradiderit. Quæ omnia ad posteriora causæ sunt, atque exinde iudicia sumuntur: idcirco enim uerbi gratia,quodlibet illud iudex pronunciare debet in uxoris ac uiri causa,quia uirum hoc præstare oportet uxori,idcirco etiam mandato rei cui mandauerit,obligatus esse iudicandus est,quia inter mandatorem suscepturemq; negotii illud est obseruandum. omnia quoque quæ quisque alteri præstare debet ea in tractandis iudicandisque negotiis causæ sunt. quocirca recte conclusit diligenter cognitis argumentorum locis,& oratoribus,& philosophis,& iurisconsultis,argumentorum copiam non defuturam.

Coniunctus huic causarum loco ille locus est,qui efficitur ex causis. ut enim causa effectum indicat, sic quod effectum est,que fuerit causa demonstrat. Hic locus suppeditare solet oratoribus & poetis,sæpe etiam philosophis, sed his qui ornate,& copiose loqui possunt,mirabilem copiam dicendi, cum denunciant quid ex quaque re sit futurum. Causarum enim cognitio cognitionem euentorum facit.

48. Omnia quæ ad se referuntur recte dicuntur esse coniuncta: ipsa enim relatio rerum efficit coniunctionem. quod si causa alicuius causa est,non alterius, nisi sui effectus est causa: itemque si est aliquis effectus,ex causarum principiis uenit. iure igitur ab affectis locus,causarum loco debet esse coniunctus. Quoniam uero semper quæ ad se referuntur æquantur, necesse est,quæ ubertas sit causarum,eadem quoque sit effectorum. Quoniam enim causa præter effectum esse nõ potest, cum sit causa semper effectuum, necesse est, ut ex euentibus quoque atque effectibus,plurima suppetant argumenta. siquidem ex causis etiam plurima contrahuntur: nam sicut cuiuslibet effectus potest causa tractari,sic ex qualibet causa potest, quid sit euentus ostendi,recteque ait, Causarum cognitio euẽtorum cognitionem facit; ut enim in prædicamentis ostenditur,sciri relatiuum aliquod non potest præter reliqui scientiam relatiui.

Reliquus est comparationis locus,cuius genus & exemplum supra positum est,ut cæterorum,nunc explicanda tractatio est. Comparantur igitur ea omnia,quæ aut maiora,aut minora,aut paria dicuntur. in quibus spectantur hæc, numerus,species,uis quędam etiam ad res aliquas affectio. Numero sic comparabuntur ut plura bona paucioribus bonis anteponantur: pauciora mala,malis pluribus. Diuturniora bona breuioribus,longe & late peruagata angustis: ex quibus plura bona propagentur,quæq; plures imitentur & faciant. Species aũt comparantur,ut anteponantur, quę propter se expetẽda sunt,his quę propter aliud,& ut innata atq; insita assumptis,& aduẽtitiis,integra cõtaminatis, iucunda minus iucundis,honesta ipsis etiam utilibus,procliuia laboriosis,ne

cessaria non necessariis, sua alienis, rara uulgaribus, desiderabilia his quibus facile carere possis, perfecta inchoatis, tota partibus: ratione utentia rationis expertibus, uoluntaria necessariis, animata inanimatis, naturalia non naturalibus, artificiosa non artificiosis. Vis autem in comparatione sic cernitur. Efficiens causa grauior quam non efficiens. Quæ se ipsis contenta sunt, meliora, quam quæ egent aliis. Quæ in nostra quam quæ in aliorum potestate sunt. Stabilia incertis. Quæ eripi nō possunt his quæ possunt. Affectio autem ad res aliquas est huiusmodi. Principum commoda maiora, quam reliquorum, itemq; quæ iucundiora, quæ pluribus probata, quæ ab optimo quoque laudata. Atque ut hæc in comparatione meliora sunt, sic deteriora quæ his sunt contraria. Parium autem comparatio nec elationem habet, nec submissionem, est enim æqualis. Multa autem sunt, quæ æqualitate ipsa comparentur. Quæ ita fere concluduntur. Si consilio iuuare ciues & auxilio æqua in laude ponendum est, pari gloria debent esse hi, qui consulunt & hi qui defendunt: at quod primum est, quod sequitur igitur.

49. Omnis comparatio duplex est: aut enim æqualia sibimet comparantur, aut inæqualia sed in his quæ sunt æqualia, semper eadem esse notatur æqualitas. Inæqualia autem in gemina ueluti membra diuiduntur, minoris, scilicet atque maioris. Nam quod minus est, non per se minus est, sed comparatione maioris. Itemque quod maius est, minoris comparatione dicitur maius, Quæ cum ita sint, diuidit, atque ante oculos ponit omnium comparationū modos, & quod raro in superioribus locis fecit, ipsas maximas propositiones ponit in comparationibus constitutas, ut si quando loco sit nobis comparationis utendum, habeamus quoddam, uelut inuētionis exemplar, ad quod quærentem animum possimus aduertere. Omnis igitur comparatio, aut in numero constat, aut in specie, aut in ui, aut in aliqua locata extrinsecus affectione. Nam quodcunque conferre contendimus, aut numero comparamus, & secundum id aliud maius, aliud minus esse decernimus. Aut speciem ipsam intuentes, eamque alii comparantes de excellentia iudicium damus. Aut illud consideramus, quid res quæq; possit efficere, & quantum eius progredi possit natura. Aut ex aliorū quodammodo commeatu, & ex circunstantium affectione rem quam alii conferimus intuemur. Numero igitur quæ comparantur, si ex eodem sint genere, plura paucioribus anteponuntur, uelut si bona omnia sint æqualia, iure quisquam plura bona paucioribus ante ponit. Et est hæc maxima propositio, Plura bona paucioribus anteponuntur & in cæteris quoque eadem ratio perspicitur maximarum propositionū. At si omnia in cōtrario sint genere, pluralitati paucitas præferenda est, ut pauca mala pluribus malis, mala uero ipsa bonis nullo modo conferuntur. Quæ enim ullo modo compensantur, in eodem esse genere debent, non in contrario. Nam cum aduersum se contraria e regione locata sunt, conferri compararīq; nō possunt, quod sibi intelliguntur esse inimica. Est etiam secundum numerum comparatio in temporis quoque ratione Nam cum tempus certis quibusdam spatiis diuidatur, uelut horæ, diei, mensis, atque anni. Ex æqualibus bonis ea magis eligēda sunt quæ diuturnius perseuerant, quod in numero positū esse nullus ignorat Ipsa enim diuturnitas plurimos esse uel dies, uel menses, uel annos fatetur, quibus duret id quod eligitur. Longe ēt peruagata bona, angustis, & in unum minimū locum coarctatis numeri comparatione præcedunt. Nam quæ longe lateq; peruagata sunt, ea in plurimas gentes regionesque diffusa sunt: pluralitas uero cuiuslibet rei numerum spectat. Iam uero ex quo plura propagantur bona, quis non iudicet esse meliora his quorum est inops bonorum contractiorque fœcunditas? Quis etiam bonū quod plures imitentur ut faciant, cæteris quæ ita non sint, excellere non arbitretur? quæ in numero constare quis nesciat, quando in numero pluralitas constat? Specie uero comparantur, quæ per se ipsa cōsiderata, sua quodammodo pulchritudinis merito cęteris anteferuntur. Meliora enim sunt quæ propter se, quam quæ propter aliud expetuntur. ueluti salus quæ propter se expetitur, medicina quæ propter salutē Quocirca melior est salus, quam medicina atq; hæc non ad aliquem numerum, nec postremo ad aliquam quantitatem sed ad ipsam speciem salutis ac medicinæ considerationem referentes iudicium promimus. Illa quoque quæ innata atque insita sunt, assumptis & aduenticiis meliora iudicantur. Vnde innata moribus grauitas, longe amplius excellit ea, quæ per imitationem affectatur. Integra ēt potius quā contaminata melioris rei iudicium ferunt. Nam quæ integra sunt, suam speciem seruant: quæ contaminata sunt, atq; ex aliqua parte uitiata, in qua etiā inerat, speciei pulchritudinē perdiderunt Iucunda minus iucundis meliora, cōmunis omnium animaliū natura diiudicat. Honesta utilibus sapientes anteponunt. procliuia laboriosis anteferri illa res monstrat, quòd nemo ad eundem finem per laboriosam atque asperam uiam tendere cupiat, ad quem possit procliui, facilique itinere peruenire. Labor quippe omnis iniucundus est, iucunda est facilitas. Necessaria etiam non necessariis partim præferri, partim etiam postponi debent. Quod Marcus Tullius tacuit. Necessaria quippe præferuntur his non necessariis, quæ non boni ratione, sed uoluptatis appetitione sunt constituta. ueluti luxu regio parata conuiuia nullus sapiens iudicet esse meliora his, quæ naturæ expleant indigentiam. Quædam uero sunt quæ ipsa specie boni, cum non necessaria sint, meliora sunt necessariis. Nam uiuere necessarium est, & sine eo subsistere animal nequit: philosophari uero non est necessarium: melius tamen longeque excellentius est philosophum uiuere, quam tantum uiuere. Illud enim raro paucisque etiam utentibus ratione concessum: Illud pecudibus commune nobiscum. Sua quoque alienis iure meliora esse dicuntur, ueluti hominibus ratio potius quam uoluptatis appetitio: illud enim proprium est hominis, illud alienū. Rara quoque uulgaribus meliora sunt: atque hic locus approbat id quod superius dictum est, philosophantem uitam ipsa uita esse meliorem. Nam quæ rara sunt, facile id quod uulgare est antecedunt. Desiderabilia etiam his, quibus facile carere possis, illa res approbat esse meliora, quòd maxime desiderantur, & sine his anxia uita est, ueluti siquis capillis usum conferat. Aegrius enim toleramus carere uisu quam capillis. ita ex hoc meliorem esse usum capillis iudicamus. quod his facile, illo æquo animo carere non possumus. Perfecta etiam imperfectis naturaliter excellunt; illa enim suam formā adepta sunt, illa informe. Tota etiam partibus eodem modo excellentiora esse arbitramur. Nam quod totum est, habet naturæ propriam formam. Quod uero pars est & ad totius nititur perfectionem, nondum suæ pulchritudinis speciem cepit, nisi ad totius integritatem referatur. Iam uero ratione utentia rationis expartibus nullus dubitat esse meliora. Voluntaria quoque necessariis iure anteponuntur. Nanque uoluntaria libera sunt: quæ necessaria, quodam nos ueluti dominio necessitatis astringunt. atque ideo meliora esse uoluntaria necessariis existimamus: quanquam in hoc etiam illud intelligi possit, quod a nobis superius dictum est: non necessaria sæpe necessariis anteponi, quandoquidem ea quæ uoluntaria sunt, non fuerint necessaria igitur sæpe necessariis excellunt. Animata quoque inanimatis, ipsius animæ uegetatione considerata, anteponenda esse ratio persuadet. Naturalia etiam non naturalibus, & artificiosa inartificiosis. Optimusque hic gradus est, ut naturam arti, artem præferas inertiæ: ars quippe imitatur naturam. Quo fit ut id quod in se retinet pulchri ex natura ueniat, cuius imitari speciem cupit. longe uero postrema sunt, quæ cum artificio carent, non a specie solum naturæ, uerum etiam ab imitatione discedunt. atque hæc quidem de specie in comparationibus considerantur Vis autem in eo consistit, in quo consideratur quid unaquæque res possit efficere, nam quod quæque res potest, ea uis eius rectissime dicitur. Efficiens igitur causa grauiorem uim habet, quam ea quæ nihil efficit, uelut artifex melior quam materia: illa quippe stolida est atque immota, nec aliquid efficiens, nisi formam ab artifice, idest ab efficiente causa susceperit. Item quæ se ipsis contenta sunt, meliora esse his uidentur, quæ egent aliis. ueluti omnium Deus optimus est, quia nullo indiget, & ipso cuncta sunt indiga. Item quæ in nostra sunt potestate magis eligenda sunt, quam quæ in aliena manu posita facile labuntur quo fit, ut sic uirtus melior quam diuitiæ. Nam uirtus est in nostra potestate, diuitiarum fortuna domina est.

est. Iam uero stabilia incertiã, quæ eripi non poßunt his quæ possunt, si tamen bona sunt, quis non intelligat esse meliora? quorũ tamen locorũ pars contraria contrarium tenet, inspectis quippe his quæ meliora sunt, si horũ aduersa uideamus deteriora sunt Restat in affectione posita comparatio, quæ ita sractatur, ut non per semetipsam res quæ alii confertur, sed ex alterius cuiuslibet consideratione pẽsetur. uelut in tribus quibusdã rebus si duæ ad se inuicem comparentur, eo quòd ad tertiam plus minusue iungantur. Sint enim duo quædam humanis rebus accommodata, quarum una principibus atque ẽt ipsi reipublicæ accommodatior. Hic igitur iudicabimus eam rem esse meliorem, quæ melioribus prodest. i. aus reipublicæ uel principibus, non considerantes ut sese res habeat, sed quãtum reipublicæ uel principibus adiuncta sit. Hęc igitur res ea affectione est comparata, meliusq; iudicatur id quod principibus commodum est, quam id quod aliquibus priuatis, quoniã principes reliquorum etiam continẽt statum. Eodem modo sunt quæ sequuntur, ut quæ iucundiora sunt pluribus, quæ clariora inter multos, quæ a pluribus comprobata sunt, meliora ducantur. Nam etiam si minus ipsa huius naturæ sint, affectione tamen ut dictum est, eorũ quibus, uel iucundiora, uel inter quos clariora sunt, aut a quibus probantur, meliora existimanda sunt. Sed quanquam id quod a pluribus bonum dicitur, superius in ea comparationis parte posuerit, in qua fiebat secundum numerum comparatio: nihil tamen impedit eundẽ locum secundum aliam atque aliam considerationem diuersis generibus subdi. uelut ala auis cum substantia sit, eadem tamẽ ad aliquid esse intelligitur, si ad alatum consideretur. Illa quoque ex affectione uidentur esse meliora, quæ ab eo laudata sunt. contra quem dialectica oratione, uel rhetorica facultate differitur. Nam ut reuincere aduersarium possis, satis est si eum tibi consensisse monstraueris: atque id aliquando uelut optimum prædicasse quod tu melius re proposita monstrare contendas. Dictis igitur omnibus meliorem locis, his oppositi quæ deteriora sunt continebunt. Parium uero nulla discretio est. Neque enim quod pars est, aut intentionem sumere, aut remissionem potest. Quibus autem modis inter se maiora minoraque penduntur, iisdem inter se paria conferuntur. Nam quæ uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione fuerint, æq; paria esse dicuntur. Commune autem cunctorum exemplum est quod Cicero in qualitate constituit. quæ qualitas in cunctis paribus æqua est, sed uel numero, uel specie, uel ui, uel affectione paria sunt. Nam in eorum comparatione quæ maiora uel minora sunt, una quædam qualitas est, sed harum accessione uariantur Nam quibus in eadem qualitate maior numerus, pulchrior species, efficacior uis, ad preciosiora coniũctior affectio ea meliora esse existimabuntur. Quæ si æqua fuerinẽ, in eadem qualitate paria sunt. Exemplũ uero quod proposuit, ad blandiendum Trebatii animum ualet, cum propriam, idest oratoriam facultatem, cum iurisperitorum laude coniungit, hoc modo. Si consilio iuuare ciues, quod iurisperitorum est, & auxilio, quod oratorum est, æqua in laude ponendum est: pari gloria debent esse hi qui consulunt, idest periti iuris & hi qui defendunt, idest oratores. Atqui primum est idest consilio iuuare ciues, & auxilio, æqua in laude ponendum est. Quod sequitur igitur, idest infertur. Ea uero conclusio est, per quam dicimus. Hi igitur qui consulunt, & hi qui defendunt, pari gloria esse debent. Hoc autem breuiter dialecticorũ more protulit, qui sic enunciant, Si dies est, lucet. At quod primum est, id autẽ tantundem est, ac si dicatur. Atqui dies est. In propositione enim quæ est, Si dies est, lux est, prior est propositio, dies est. Concludunt quod sequitur. i. igitur esse lucẽ. Id enim in prima parte propositionis quæ erat. Si dies est, sequebatur. Igitur hic quoq; Cicero sic protulit. At quod primum est, idest cõsilio & auxilio iuuare ciues æqua in laude esse ponẽdum. id enim erat primum in ea propositione quæ dicebat. Si consilio & auxilio ciues iuuare, æqua in laude poneretur: pari gloria esse oratores iurisque consultos. Quod sequitur igitur. idest pari gloria debent esse qui consulunt ac defendunt. id enim erat consequens in ea propositione quæ statuebat. Si consilio & auxilio ciues iuuare par esset, pares esse qui consulunt ac defendunt

Perfecta est omnis argumentorum inueniendorum præceptio, ut cum profectus sis a definitione, a partitione, a notatione, a coniugatis, a genere, a formis, a similitudine, a differentia, a contrarijs, ab adiunctis, a consequentibus, ab antecedentibus, a repugnantibus, a causis, ab effectis, a comparatione maiorum, minorum, parium, nulla præterea sedes argumenti quærenda sit.

50. Tametsi ex his quæ dicta sunt, intelligatur nullum argumenti locum esse præteritum. breuiter tamen Ciceronis conclusionem, qua se nihil omisisse commemorat, ad ampliorem doctrinæ fidem, approbandam reor. In his enim nihil omnino prætermittitur, quæ certa ratione tractantur. Nulla uero certior ratio diuisione: quod enim quisque partitur a communibus in particularia deducens, cum rectum iter insistat, labi atque in errorem deduci non potest. Locorum igitur omnium prima diuisio fuit in ea. quæ in ipsis hærerent, & ea quæ assumerentur extrinsecus Cuius diuisionis nihil medium reperiri potest aut enim in ipso est aliquid de quo quæritur: aut extrinsecus necesse est assumatur. Videamus igitur nunc quẽadmodum disputatio per nihil omittentem diuisionem feratur. Eorum igitur locorum, qui in ipsis sunt de quibus agitur, nunc ex toto, nunc ex partibus, nunc ex uocabulo, nunc ex affectis sumitur argumentum. In his igitur quoniam nihil relictum sit, perspicue apparet. In eo enim quod coniunctum est, duplex discretio est: Vna ex eo ipso quod formatum est, atq; compositum, quod totum est, in quo etiam definitiones adhibentur: Alia in eius partibus inspiciendis, ex quibus compositi forma coniuncta est. Sed quoniam natura hominũ id quod intelligit, uoce sæpius prodi necesse est ut nomen quoque quod ad intellectus declarationem adhibetur, ostendat aliquam rei, quam significat proprietatem. Intellectus quippe, qualitatem rei, quam intelligit significat. Quocirca nomen quoque intellectus qualitatem designat. Iure igitur dictum est proprietatem quandam rei uocabulo significari, atque ita ex eo trahi argumentum potest, quod uocatur a nota. Horum uero locorum alias partitiones dedit, quas paulo post breuius colligemus. Affecta uero, quæ, ut superius dictum est, in relatione consistunt, ipsa etiam rite diuisa sunt Nam quæ referuntur ad aliquid, aut substantialia sunt, aut accidentia. Substantialia. ut coniugata: nam iusto, in eo quod iustus est, iustitia substantiam facit. Nec id dico, quod homini esse ex iustitia cõstituatur, sed iusto, qui iustitia discedente corrumpitur Similis & de eo quod est iuste aduerbio ratio est. Est etiam substantiale, genus, species, differentia, causa, effectus. Accidentia, ut contrarium, simile, adiunctum, paria, maiora, minora. Consequentia uero, atque repugnantia, quoniam ut superius dictũ est, in conditione posita sunt, nunc substantialia reperiuntur, nunc uero in accidentibus considerantur Substantialia, ut cũ genus antecedit speciem: accidentia, cum nigredo præcedentem sequitur coruum, quanquam etiam in causis aliquæ accidentes esse possint. De quarum omnium proprietatibus Tullius supra disseruit. Atq; ut sub breuissima descriptione tota locorum diuisio colligatur, erit hoc modo. Omne argumentum aut ex his locis ducitur, qui in ipso de quo quæritur inhærent, aut ex his, quę extrinsecus assumuntur Is uero locus qui in ipsis de quibus ambigitur, positus est, diuiditur in eum locũ, qui est ex toto, & in eum, qui est ex partibus, & in eum, qui est ex nota, & in eum qui, est ab affectis. Is autem qui a toto est a definitione locus uocatur. Definitionũ uero alię sunt propriæ, aliæ non propriæ Non propriarũ uero, aliæ sunt quæ singulis nominibus denotantur, aliæ quę oratione panduntur. Earũ uero quæ singulis nominibus fiunt, aliæ sunt in quibus pro nomine redditur nomen, quæ dicuntur κατ᾽ ἀντίληψιν. Aliæ quæ exẽpli gratia nomen subiiciunt quæ dicuntur [illegible] Earum uero quæ oratione declarantur, aliæ fiunt a partitione, aliæ a diuisione, aliæ a differentiis præter genus, quæ [illegible] dicitur. Aliæ quæ ex pluribus qualitatibus fiunt, etiam singularum id significantibus, quod omnis qualitatum collectio declarat, quæ uocantur [illegible]. Aliæ quæ ex accidentibus, non singulis, sed cunctis unum aliquid efficientibus constant Aliæ quæ ad differentiam dantur, aliæ per translationem, aliæ quæ ex priuatione contrarii, aliæ quæ propriis nominibus aptantur, quæ etiam [illegible] dicuntur. Aliæ per indigentiam pleni, aliæ per proportionem, aliæ per relationem, aliæ per causam. Item alia definitionis diuisio secundum Tullium principalis, quod aliæ corporalium rerum sint, aliæ incorporalium, & definitionis quidem locus ita diuisus est. A partibus autem locus diuiditur in partitionem & diuisionem. A

nota uero locus simplex est. Ab affectis autem, alij sunt a coniugatis, alij a genere, alij a forma, alij a simili, alij a differentia, alij a contrariis, alij ab adiunctis, alij a cōsequentibus, antecedentibus, & repugnantibus: alij a causa, alij ab effectis, alij a comparatione parium, maiorum, uel minorum. Genus uero diuiditur in suprema genera, & in ea quæ etiam species esse possunt. Species quoque diuiditur in ultimas species, & in ea quæ etiam genera esse possunt. Similium quoque alia in singulis considerantur & uocantur exempla, alia in pluribus, & appellatur inductio: alia in coniunctis, & uocatur proportio. Itē differentiarum, aliæ sunt substantiales, aliæ etsi non substantiales, inseparabiles tamen: aliæ neque substantiales, neque inseparabiles. Contrariorum alia dicuntur aduersa, alia priuantia, alia negantia, alia relatiua. Adiunctorum uero alia sunt, quæ ante rem existant, alia quæ cum re, alia uero post rem. Locus uero conditionalis diuiditur in antecedens, consequens, & repugnans. Causarum quoque multiplex locus est: aliæ nanque sunt, quæ ui sua efficiunt, aliæ sine quibus effici non potest. Earum uero quæ ui sua efficiunt, aliæ sunt necessariæ nihilo indigentes ut efficiant, aliæ uero indigentes ut efficiant, aliæ uero indigentes & non necessariæ. Earum uero sine quibus non efficitur, aliæ sunt mobiles, aliæ immobiles. Item causarum, aliæ sunt non spontaneæ, aliæ ex uoluntate, aliæ ex perturbatione, aliæ ex habitu, aliæ ex natura, aliæ ex arte, aliæ ex casu. Rursus causarum, aliæ sunt constantes, aliæ inconstantes. Amplius, causarum aliæ sunt uoluntariæ, aliæ ignoratæ. Ignoratarum pars in casu, pars in necessitate est constituta. Necessariarum pars in ui, pars in scientia posita est. Effecta uero in tantum diuidi possunt, inquantum ad superius dictas causas referuntur. Locus uero a comparatione minorum, parium, atq; maiorum, diuiditur in numerum, speciem, uim ad res alias affectionem. Quæ cum ita sint, cumque nihil sit in diuisione prætermissum: rectè M. Tullius partitionem conclusit, dicens, nullam argumenti sedem esse prateritam. Restat igitur locus qui extrinsecus sumitur: quem quoniam iurisconsultis est utilis, non Trebatii causa, sed ne quid perfecto operi deesse uideatur, adiungit.

Sed quoniam ita a principio diuisimus, ut alios locos diceremus in eo ipso, de quo ambigitur, hærere, de quibus satis est dictum; alios assumi extrinsecus, de ijs pauca dicamus: etsi ea nihil omnino ad uestras disputationes pertinent, sed tamē totam rem perficiamus, quandoquidem cœpimus. Neque enim tu is es, quem nihil nisi ius ciuile delectet: & quoniam ad te hæc ita scribuntur, ut etiam in aliorum manus sint uentura, detur opera, ut quāplurimum ijs, quos recta studia delectant, prodesse possimus.

51. Ne locus nihil iurisperito profuturus negligentiā sui faceret, Trebatium ut in procemio magnus orator reddit attentum. ait enim ita sese diuisisse in principio, ut alios locos in ipsis hærere diceret, de quibus ageretur, alios extrinsecus assumi. Et cum de superioribus locis idonee disputatum sit, in tractatam reliquam partem non oportere præteriri. Neque enim hunc esse Trebatium, qui sua arte contentus, cæterorū studia negligat: uerum diligentia atque ingenio plurimum ualens, cuncta ad se pertinere ducat, quæ liberalibus studiis annumerentur. Simul dandam esse operam dicit, quoniam beneuolo animo Ciceronis opus Trebatius esset editurus, ut cum in multorum manus uenisset, prodesse iis in integrum posset, qui rectis studiis tenerentur, hoc quoque Trebatio beneficii nomine concedens, quòd ad eum scripta, & per eum edita plurimis profutura conscriberet.

Hæc ergo argumentatio quæ dicitur artis expers, in testimonio posita est. Testimonium autem nunc dicimus, omne quod ab aliqua re externa sumitur ad faciendam fidem.

52. Extrinsecus positum argumenti locū, quē M. Tullius uocat artis expertem, in testimonio positū esse pronunciat. Dubitari aūt potest quid hic locus a superioribus differat, quos in affectis locauit. Nā uti affecta semper in relatione sunt constituta: ita & testimonia, ad ea quorū sunt testimonia, referuntur. Omne.n. testimonium: testatæ rei testimoniū est. Quocirca cur, aut ea quæ affecta dudum uocata sunt, non extrinsecus collocentur; aut ea quæ nunc uocantur extrinsecus, non inter affecta ponantur, quæri potest. cum præsertim ea quę adiuncta esse negotio superius diximus, ueluti quoddam testimoniū sæpe rebus afferant, cū ea eorū quæ præcesserunt, uel cōsecuta sunt signis, quod gestū sit cōsiderari solet. Quorū omniū communis illa solutio est: quòd ea affectis argumenta quæ sunt, ab oratore inueniuntur, eiusq; opera atq; industria nascuntur. Ea uero quæ extrinsecus posita sunt, rei tantū testimonia præbent. non n. inueniuntur ab oratore, sed his orator utitur positis atq; ante cōstitutis. Nā quæ a genere, uel a specie, uel a cæteris affectis argumenta sunt, ab ipso quodammodo oratore reperiuntur. Testimonia uero sibi ipse non efficit, sed ad causam utitur ante præparatis. Quo fit, ut argumenta ex affectis in causa statim atq; ex tēpore nascantur. Ea uero quæ in testimoniis posita sunt, ante rē præcurrentia confirmando usum negotio posterius præstent. Et in adiunctis ab oratore coniectura colligitur, & auditorū mentibus intimatur. Testimonia uero nō in cōiecturis, aut in suspicionibus, sed in rei gestæ narratione constituunt. Ostendit aūt uehementius quid esset testimonium, cū dicit, id a se testimoniū uocari quod ab aliqua externa re sumitur. Omnia quippe affecta, ab eis ad quæ affecta sunt, non uidentur externa. Testis uero cū re testificata nulla cognatione coniungitur, nisi sola notitia, quæ nihil ad rē quæ gesta est attinet: cū si gestum negotium nullus cognosceret, nihilominus tamen gesta res esset. sed id poterit & ad similitudinem doci. Quid.n. minus esset aliquid, si ei simile nihil reperiretur? sed quod simile est, ei cui simile est, eadem qualitate coniungitur: quæ qualitas utrunq; conformat. Scientia uero quāuis efficiat testem, nulla tamen qualitate cōiungitur cum re, cuius illa notitia est. Neq; enim scientis notitia, rei gestæ qualitas dici potest, cum si notitia qualitas rei posset intelligi, pereuntibus his qui rem nouint, res uel interiret, uel mutaretur. quorum neutrum euenire necesse est: quandoquidem absumptis scientibus, res ignorata poterit permanere.

Persona autem non qualiscunque testimonij pondus habet: ad faciendam enim fidem auctoritas quæritur. Sed auctoritatem aut natura, aut tempus affert. Naturæ auctoritas in uirtute inest maxime. In tempore autem multa sunt quæ afferant auctoritatē, ingenium, opes, ætas, fortuna, ars, usus, necessitas, concursio etiam nonnunquam rerum fortuitarum. Nā & ingeniosos, & opulentos, & ætatis spatio probatos, dignos quibus credatur putant: nō recte fortasse, sed uulgi opinio mutari uix potest, ad eamque omnia dirigunt, & qui iudicant, & qui existimant. Qui enim his rebus quas dixi, excellunt, ipsa uirtute uidentur excellere. Sed reliquis quoque rebus, quas modo enumeraui, quanquam in ijs nulla species uirtutis est, tamen interdum confirmatur fides, si aut ars quædā adhibetur: magna enim est uis ad persuadendam scientiæ: aut usus. Plerunque enim creditur ijs, qui experti sunt. Facit & necessitas fidem, quæ tum a corporibus, tum ab animis nascitur. Nam & uerberibus torti, & igne fatigati quæ dicunt, ea uidetur ueritas ipsa dicere: & quæ a perturbationibus animi sunt, dolore, cupiditate, iracundia, metu, quia necessitatem habent, afferunt auctoritatem, & fidem. Cuius generis etiam illa sunt, ex quibus nonnunquam uerum inuenitur, pueritia, somnus, imprudentia, uinolentia, insania. Nam & pueri sæpe indicauerunt aliquid, ad quod pertinerent ignari: & per somnum, uinum, insaniam, multa sæpe patefacta sunt. Multi etiam in res odiosas imprudentes inciderunt, ut Staterio nuper accidit: qui ea locutus est bonis uiris subauscultantibus pariete interposito, quibus patefactis, in iudiciumque prolatis, rei capitalis iure damnatus est. Huic simile quiddā de Lacedæmonio Pausania accepimus. Concursio aūt fortuitorū talis est, ut si interuentum est casu, cum aut ageretur aliquid quod proferendum non esset, aut diceretur. In hoc genere & illa est in Palamedem coniecta suspicionum proditionis multitudo: quod genus refutare interdum ueritas uix potest.

53. Quoniam locum artis expertem in testimonio positum

esse

esse dixit, in testimoniis uero personarum fidem suam inteeponentium auctoritas quæritur. necessariũ fuit, quibus rebus fieri soleat auctoritas, expedire Ac cætera quidem clarissime atque apertissime dicta sunt. Sed quoniam auctoritatem in naturam tempusque diuisit, cumq; in tempore, ingenium, opes, ætatem, fortunam, artem, usum, necessitatem, concursionem et nonnunquam rerum fortuitarum locauit: quæri potest, Quid enim attinet ad tempus ingeniũ? quid ars? quid usus? Nã ætas atque opes, fortuna & fortuitarum rerum concursio, subiecta sunt tempori: quoniã unumquodque eorum uaria temporum uicibus permutatur. Ingenium uero, naturæ potius oportuit attribui: artem atque usum tertium quiddam quoniam neque tempori neq; naturæ subiciuntur. Quanquam uirtus quoque ipsa, quam M Tullius in naturæ ratione constituit, quibusdam non naturalis, sed tum doctrina, tum recta exercitatione uiuẽdi uideatur ascita. Sed hæc ita intelligenda diuisio est, quod omnis auctoritas aut ex magnis atq; excellentibus rebus, & per naturam optimis uenit: aut ab his quæ inferiore loco sunt constituta, fidem non ex naturæ qualitate, sed ex uulgo insitis opinionibus capit. Et maximas quidem excellẽtesq; res in natura constituit: quæ semper, ut ipse Tullius multis in locis defendit, boni est appetens. At uero quæ posteriora sunt, in tẽpore posuit, idcirco, quod omnia tẽpori subiecta, principalis boni non retinent statum. Virtus quidẽ in deterius flecti non potest Ingeniũ uero atq; opes, fortuna, & ars, atq; usus sæpe non recta exercitatione deprauantur. Nã quicquid horum fuerit a uirtute seiunctum, dignitatẽ ueræ laudis amittit Et de uirtute quidẽ distulit dicere Posteriorẽ uero partem i. in tempore positæ auctoritatis diuisit, &, uidentissimis patefecit exẽplis. Nam & ingeniis fides adest, atque ea eo præsto est auctoritas plurima. Eos quippe sapientius loqui homines credũt, quorũ ingenium ad expediẽda quæ proposuerint, sufficit. opibus quoque præpollentes, dignos fide iudicant, fortuna quoq; & dignitate præclaris, maiestatẽ auctoritatis impertiunt: ô recte fortasse, sed & iudiciũ in negotiis, & existimatio uitæ, opinione hominum maxime continetur, quæ quia mutari uix potest, ad eam cuncta diriget, ea quæ sibi tractanda regendaq; proponet orator. Ars etiam, atq; usus plurimum ualent. In utrisque.n. fidem notitia facit. Necessitas quoq; quasi id quod latebat, extorquens, auctoritate subnixa est. Quæ tum ab animo, tum a corporibus uenit. A corporibus, cum igni, ferro, ac uerberibus uerum quod latet, aperitur. Ab animo, cum mens quadam perturbationis uel ignorantiæ necessitate confunditur Tunc enim quid dici, quid taceri debeat, minime distinguens, uerũ quod occultum erat, prodit atq; effundit in lucem. Nã iracundia sæpe, & quę libet animi perturbatio, quod occultandum foret, haud continet: quæ idcirco habet auctoritatem ad fidem, quia simpliciter prodita sunt, nec ulla calliditatis arte prolata. Quinetiam ignorantia puerorum, insolentia, somnus quædam sæpe produxit in medium, in quibus si iudicium fuisset ullum, prolata nõ essent. Sæpe etiam homines præter ullam animi perturbationem imprudentes propria confessione obligati sunt, dum cuncta simpliciter effundunt, quę sibi nocitura nõ existimant, ut Staterio euenisse proposuit, qui interposito pariete testibus audientibus ea confessus est, ignorans se ab insidiantibus audiri, quibus uulgatis, in iudiciumq; prolatis, capitali sententia condemnatus est. Atq; hæc quidem ignorantia, in necessitate constituta est. Nã qui nescit, id quod ignorat, ne si uelit quidem poterit euitare. Quæ autem necessitas extorquet, ipsa quodammodo uidetur ueritas dicere, atque ideo eis ueluti auctoritate subnixis fides adhibetur. Concursio etiam rerum fortuitarum facit fidem quæ cum aliquoties falsa designat tamen ita est uehemens, ut se ab ea ueritas explicare uix possit. Quale est quod de Palamede narratur: Phryx extinctus, qui quasi a Priamo missus uideretur, repertæ Priami litteræ Phrygia manus imitata, quæ concurrentia, fidẽ facerent proditionis. Hinc dicit Cicero, talis etiam fortuitarum rerũ concursio est.

Finis huius Sexti desideratur, & totus Septimus, quo sequens Ciceronis textus exponebatur.

Huius etiam generis est fama uulgi, quoddam multitudinis testimonium. Quæ autem uirtute fidem faciunt, ea bipartita sunt. Ex quibus alterum natura ualet, alterum industria. Deorum enim uirtus natura excellit, hominum autem industria: Diuina hæc fere sunt testimonia. Primum orationis, oracula enim ex eo ipso appellata sunt, quòd inest his deorũ oratio. Deinde rerum, quibus insunt quasi diuina quędã opera. Primum ipse mundus, eiusque omnis ordo & ornatus: deinceps aerei uolatus auium atque cantus: deinde eiusdẽ aeris sonitus, & ardores, multarumq; rerum in terra portenta, atque etiam per extra inuenta præsensio. A dormientibus quoque multa significata uisis: quibus ex locis sumi interdum solent ad fidem faciendam testimonia deorum. In homine uirtutis opinio ualet plurimum. Opinio autẽ est, non modo eos uirtutem habere qui habeant, sed eos etiam qui habere uideantur. Itaq; quos ingenio, quos studio, quos doctrina præditos uident, quorumque uitam constantem, & probatam, ut Catonis, Lælii, Scipionis, aliorumque plurium, rentur eos esse quales se ipsi uelint. Nec solum eos censent tales esse qui in honoribus populi, reiq; pub. uersantur, sed & oratores, & philosophos, & poetas, & historicos, ex quorum dictis, & scriptis sæpe auctoritas petitur ad faciendam fidem. Expositis omnibus argumentandi locis, illud primũ intelligendum est, nec ullam esse disputationem, in qua non aliquis locus incurrat, nec fere omnes locos incidere in omnem quæstionem, & quibusdam quæstionibus alios, quibusdam esse alios aptiores locos. Quæstionum duo sunt genera, alterum infinitum, definitum alterum. Definitum est quod ὑπόθεσιν Græci, nos causam. Infinitum, quod θέσιν illi appellant, nos propositum possumus nominare. Causa certis personis, locis, tẽporibus, actionibus, negotiis cernitur, aut in omnibus aut in plerisq; eorũ, Propositum autem in aliquo eorum, aut in pluribus, nec tamen in maximis. Itaq; propositum pars causæ est. Sed omnis quæstio earum aliqua de re est, quibus causæ cõtinentur, aut una, aut pluribus, aut nunquam omnibus. Quæstionum autem quæcunque de re sint, duo sunt genera, unum cognitionis, alterum actionis. Cognitionis sunt hæ, quarũ finis est scientia: ut si quæratur, a natura ne ius profectum sit, an ab aliqua quasi conditione hominum & pactione. Actionis autem huiusmodi exempla sunt: Sit ne sapientis ad rempub. accedere. Cognitionis quæstiones tripertitæ sunt, cũ an sit, aut quid sit, aut quale sit, quæritur. Horum primum coniectura, secundum definitione, tertium iuris, & iniuriæ distinctione explicatur. Coniecturæ ratio in quatuor partes distributa est. Quarum una est, cum quæritur, sit ne aliquid. Altera, unde ortum sit. Tertia, quæ id causa effecerit. Quarta, in qua demutatione rei quæritur, sit nec ne, sic, Ecquidnam honestum sit, ecquid æquum re uera: an hæc tantũ opinione sit. Vnde autẽ sit ortum, ut cũ quæritur, natura an doctrina possit effici uirtus. Causa efficiens sic, ut cum quæritur, quibus rebus eloquentia efficiatur. De cõmutatione sic, possit ne eloquẽtia cõmutatione aliqua conuerti in infantiam. Cum autẽ quid sit quæritur, notio explicanda est, & proprietas, & diuisio, & partitio. Hæc.n. sunt definitioni attributa. additur et descriptio, quam Græci ὑπογραφὴν uocãt. Notio sic quæritur, sit ne id æquũ, quod ei qui plus potest, utile est. Proprietas sic, in hominem ne solum cadat, an etiã in belluas ægritudo. Diuisio & eodem pacto partitio, sic, Tria ne genera bonorũ sint. Descriptio, qualis sit auarus, qualis assentator, cæteraq; eiusdẽ generis, in quibus & natura & uita describitur. Cũ aũt quæritur, quale quid sit, aut simpliciter quæritur, aut cõparate. Simpliciter, expetenda ne sit gloria. Comparate, præponenda ne sit diuitiis gloria. Simplicium tria genera sunt, de expetẽdo fugien-

doq́;, de æquo & iniquo, & de honesto & turpi. Comparationum autem duo, unum de eodem & alio, alterum de maiore & minore. De expetendo, & fugiendo huiusmodi: Si expetendæ diuitiæ, si fugienda paupertas. De æquo & iniquo, Aequũ ne sit ulcisci a quocunq; iniuriam acceperis. De honesto & turpi, Honestum ne sit pro patria mori. Ex altero autem genere, quod erat bipartitum, unum est de eodem, & alio: ut si quæratur, quid intersit inter amicum & assentatorem, regẽ & tyrannum. Alterum, de maiore, & minore: ut si quæratur, Eloquentia ne pluris sit, an iuris ciuilis scientia. De cognitionis quæstionibus hactenus. Actionis reliquæ sunt, quarũ duo sunt genera, unum ad officium, alterum ad motum animi uel gignendum, uel sedandum, planeue tollendum. Ad officium sic, cum quæritur suscipiendi ne sint liberi. Ad mouẽdos animos, cum fiunt cohortationes ad defendendam remp. ad gloriam, & ad laudẽ: quo ex genere sunt querelæ, incitationes, miserationesque flebiles: rursusq; oratio tum iracundiam restinguens, tum metum eripiens, tum exultantem lætitiam cõprimens, tum ægritudinem abstergens. Hæc cum in propositis quæstionibus genera sint, eadem in causas transferuntur. Loci autem qui ad quasque quæstiones accommodati sunt, deinceps est uidẽdum. Omnes illi quidem ad plerasque, sed alii ad alias, ut diximus, aptiores. Ad cõiecturam igitur maxime apta, quæ ex causis, quæ ex effectis, quæ ex coniunctis sumi possunt. Ad definitionem autem pertinet ratio & scientia definiendi. Atque huic generi finitimum est illud, quod appellari de eodem & altero diximus: quod genus forma quædam definitionis est. Si enim quæratur idem ne sit pertinacia & perseuerantia, definitionibus iudicandum est. Loci autem cõuenient in eius generis quæstionem, consequentes, antecedentes, repugnantes, adiunctis ẽt duobus iis, qui sumuntur ex causis & effectis. Nam si hanc rem illa sequitur, hanc non sequitur: aut si huic rei illa antecedit, huic non antecedit: aut si huic rei repugnat, illi nõ repugnat: aut si huic rei hæc, illius alia causa est: aut si ex alio hoc, ex alio illud effectum est: ex quouis horum id de quo quæritur, idem ne an aliud sit, inueniri potest. Ad tertium genus quæstionis in quo quale sit quæritur, in comparationem ea cadunt, quæ pauloante in cõparationis loco enumerata sunt. In id autem genus in quo de expetendo fugiendoque quæritur adhibentur ea quæ sunt aut animi, aut corporis, aut externa, uel cõmoda uel incõmoda. Itemq; cum de honesto turpiq; quæritur, ad animi bona uel mala omnis dirigenda oratio est. Cũ aũt de æquo & iniquo disseritur, æquitatis loci colligũtur: hi cernuntur bipartito, & natura, & instituto. Natura partes habent duas, tuitionẽ sui, & ulciscendi ius. Institutio autẽ æquitatis tripartita est. Vna pars legitima est, altera conueniens, tertia moris uetustate confirmata. Atq; ẽt rursus æquitas tripartita dicitur esse. Vna ad superos deos, altera ad manes, tertia ad homines pertinere. Prima pietas, secunda sanctitas, tertia iustitia, atq; æquitas nominatur De proposito satis multa, deinceps de cã pauciora dicenda sunt. Pleraq; enim sunt ei cum proposito cõmunia. Tria sunt igitur genera causarũ: Iudicii, Deliberationis, Laudationis. Quarum fines ipsi declarant, quibus utendũ locis sit. Nam iudicij finis ius est, ex quo ẽt nomen. Iuris autẽ partes tum expositæ, cum æquitatis. Deliberãdi finis utilitas, cuius hæ partes, quæ modo expositæ rerum expetendarum. Laudationis finis honestas, de qua item est ante dictum. Sed definitæ quæstiones a suis quæq; locis quasi proprijs instituuntur, in accusationem, defensionemq; partitæ. In quibus existunt hæc genera, ut accusator personam arguat facti, Defensor aliquid opponat de tribus, aut non esse factum: aut si sit factum, aliud eius facti nomen esse, aut iure esse factum. Itaq; aut inficialis, aut coniecturalis prima appelletur, definitiua altera, tertia quãuis molestum nomen hoc sit, iuridicialis uocetur. Harum causarum propria argumenta ex his sumpta locis, quos exposuimus in præceptis oratorijs explicata sunt. Refutatio autẽ accusationis, in qua est depulsio criminis, quoniã græce στάσις dicitur, latine appelletur status: in quo primum insistit quasi ad repugnandũ congressa defensio. Atq; ẽt in deliberationibus & laudationibus iidẽ existunt status. Nã & negantur sæpe ea futura quæ ab aliquo in sententia dicta sunt fore, si aut omnino fieri non possunt, aut sine summa difficultate non possunt. In qua argumentatione status coniecturalis existit. At cũ aliquid de utilitate, honestate, æquitate disseritur, deq; his rebus quæ his sunt contrariæ, incurrunt status aut iuris, aut nominis: quod idẽ cõtingit in laudationibus. Nã aut negari potest id factum esse quod laudatur, aut non eo nomine afficiendũ, quo laudator affecerit, aut omnino non esse laudabile, quod non recte, non iure factũ sit. Quibus omnibus generibus usus est nimis impudenter Cæsar contra Catonẽ meum. Sed quæ ex statu contentio efficitur, eã Græci κρινόμενον uocant: mihi placet id, quoniam quidẽ ad te scribo, qua de re agitur, uocari. Quibus aũt hoc, qua de re agitur, continetur, hæc continentia uocentur quasi firmamenta defensionis, quibus sublatis defensio nulla sit. Sed quoniam lege firmius in controuersijs disceptandis esse nihil debet, danda est opera, ut legẽ adiutricem, & testẽ adhibeamus. In qua re alij quasi status existunt noui, qui appellantur legitimæ disceptationes. Tum.n. defenditur non id lege dici, quod aduersarius uelit, sed aliud. Id aũt contingit cum scriptum ambiguũ est, & duæ differentes sententiæ accipi possunt. Tum opponitur scripto uoluntas scriptoris, ut quæratur, uerba ne plus an sententia ualere debeat. Tũ legi lex contraria affertur. Ita sunt tria genera, quæ controuersiam in omni scripto facere possunt, ambiguũ, discrepantia scripti & uoluntatis, scriptura contraria. In hoc perspicuũ est, non magis in legibus, quã in testamentis, in stipulationibus, in reliquis quæ ex scripto aguntur, posse controuersias easdem existere. Horũ tractationes in alijs libris explicantur. Nec solum perpetuæ actiones, sed ẽt partes orationis ijsdem locis adiuuantur, partim proprijs, partim cõmunibus: ut in principijs, quibus ut beneuoli, ut dociles, ut attenti sint qui audiant, efficiendũ est proprijs locis. Itemq; narrationes, ut ad suos fines spectẽt, ut planæ sint, ut breues, ut euidentes, ut credibiles, ut moderatæ, ut cum dignitate. quæ quanquã in tota oratione esse debent, magis tamen sunt propria narrãdi. Quæ autem sequitur narrationem fides, ea persuadendo quoniã efficitur, quia ad persuadendum loci maxime ualeant, dictum est in his, in quibus de omni ratione dicendi diximus. Peroratio autem & alia quædã habet, & maxime amplificationem: cuius effectus hic debet esse, ut aut perturbentur animi, aut tranquillentur: & si ita iam affecti ante sint, ut augeat eorum motus, aut sedet oratio. Huic generi, in quo & misericordia, & iracundia, & odium, & inuidia, & ceteræ animi affectiones perturbantur præcepta suppeditantur alijs libris, quos poteris mecum legere, cũ uoles. Ad id aũt quod te uelle senseram, cumulate satis factum esse debet uoluntati tuæ. Nã ne præterirem aliquid, quod ad argumentũ in omni ratione reperiendũ pertineret, plura, quã a te desiderata erant, sum complexus, feciq; quod

sæpe

ſæpe liberales uenditores ſolent,ut cum ædes fundumue uendiderint,rutis cæſiſq; receptis,concedant tamen aliquid emptori,quod ornandi cauſa apte et loco poſitum eſſe uideatur. Sic tibi nos ad id quod quaſi mancipio dare debuimus,ornamenta quædam uoluimus non debita accedere.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI PATRICII ORDINARII, ET CONSVLARIS VIRI. DE DIFFERENTIIS TOPICIS

LIBER PRIMVS.

MNIS ratio differendi,quam Logicē peripatetici ueteres appellauere, in duas distribuitur partes: unam inueniendi,alteram iudicandi. Et ea quidem pars quæ iudicium purgat,atq; inſtruit,ab illis analytice uocata,a nobis poteſt reſolutoria nuncupari. Ea uero, quæ inueniendi facultatem ſubminiſtrat, a græcis Topice,a nobis localis dicitur. Ac de illa quidē parte,quæ iudicandi magiſtra eſt,alias diſputabitur Nunc uero conſilium eſt aperire qui ſint loci, quæ eorum differentiæ, qui etiam quibus apti ſint ſyllogiſmis. Nec id ſimpliciter atq; uniformiter uidetur eſſe faciendum,uerū duplex eſt tradenda partitio: una quidem ex græcis uoluminibus eruta:altera uero ex M. Tullij Topicis ſumpta. Atq; in his illud ad perfectionem ſpeculationis eſt aſtruendum, ut quibus utraque modis diuiſio differat, quibuſq; conueniat explicetur, quoq; modo alteram uiciſſim poſſit includere. Et nunc quidem non in ſingulis immorabimur, ſed de tota diuiſione communiter differemus,locorum tantum, ex quibus argumenta naſcuntur,definitiones,exempla,differentiaſq; colligentes. Singula uero pro qualitate operis diligentius,uel his octo uoluminibus expedita ſunt,quibus Ariſtotelis Topica in latinam uertimus orationem, uel his ſeptem,quibus M.Tullij Topicis lucem plenæ expoſitionis infundimus. Illic igitur cuncta ſunt proprijs atque enodatis partibus expedita: hic uero quæ alias per mēbra patefacta ſunt,communi ſpeculatione tractantur. Nec dialecticos ſolum locos, ſed etiam rhetoricos,quoue hi inter ſe atq; a dialecticis differant,cura eſt exequendi, ut omnibus undiq; locis plena cōſideratione propoſitis,eorum differentiis inter ſe & communitatibus pernotatis,& argumentorū copia comparetur,& locorum clara poſſit eſſe diſtinctio. Vt igitur cuncta perſpicuis rationibus conſtent, paulo altius ordiendū eſt. Propoſitio eſt oratio uerum, falſumue ſignificans, ut ſiquis dicat cælum eſſe uolubile. hæc & enunciatio,& proloquiū nuncupatur. Quæſtio eſt in dubitationem ambiguitatemq; adducta propoſitio, ut ſiquis quærat,an cęlum ſit uolubile. Concluſio eſt argumentis approbata propoſitio, ut ſiquis cælum ab aliis rebus probet eſſe uolubile. Enunciatio quippe,ſiue ſui tātum cauſa dicatur, ſiue ad aliud afferatur approbandum. propoſitio eſt:ſi de ipſa quæritur,quæſtio: ſi ipſa eſt approbata,cōcluſio. Idem eſt igitur propoſitio, quæſtio,& concluſio, ſed differunt modo ſupra dicto. Argumentum eſt ratio rei dubiæ faciens fidem. Non uero idē eſt argumentum & argumentatio. Nam uis ſententiæ, ratioq; ea,quæ clauditur oratione, cum aliquid probatur ambiguum, argumentum uocatur:ipſa uero argumenti elocutio,argumētatio dicitur. Quo fit,ut argumētum quidem uirtus & mens argumentationis ſit atq; ſententia argumentatio uero argumenti per orationem explicatio. Locus autem ſedes eſt argumenti, uel id, unde ad propoſitam quæſtionem conueniens trahitur argumentum Quæ cum ita ſint,ſingulorum natura diligentius tractanda eſt,eorumq; per ſpecies ac membra,ut diximus, figuraſq; diuiſio facienda eſt:

DE PROPOSITIONE EIVSQVE VARIIS DISTINCTIONIBVS. Cap. I.

AC prius de propoſitione differendū eſt. Hanc eſſe diximus orationem ueritatē uel mendacium continentē. Huius duæ ſunt ſpecies, affirmatio una,altera uero negatio. Affirmatio ſiquis ſic efferat,cælū uolubile eſt. Negatio ſiquis ita pronunciet,cælum uolubile non eſt. Harū uero,aliæ ſunt uniuerſales,aliæ particulares,aliæ indefinitæ,aliæ ſingulares. Vniuerſales quidem,ut ſiquis ita proponat, Omnis homo iuſtus eſt, nullus homo iuſtus eſt. Particulares uero, ſiquis hoc modo dicat, Quidam homo iuſtus eſt, quidam homo iuſtus non eſt. Indefinitæ hoc modo, Homo iuſtus eſt,homo iuſtus non eſt. Singulares uero ſunt,quæ indiuiduum,aut quid ſingulare proponunt. ut Cato iuſtus eſt,Cato iuſtus non eſt. etenim Cato indiuiduus eſt,ac ſingularis. Harum uero alias prædicatiuas,alias conditionales uocamus. Prædicatiuæ ſunt quę ſimpliciter proponuntur, ideſt quibus nulla uis conditionis adiungitur ut ſiquis cælum eſſe uolubile ſimpliciter dicat. At ſi conditio huic copuletur,fit ex duabus propoſitionibus una conditionalis hoc modo, Cælum ſi rotundum eſt,uolubile eſt. Hic.n.conditio id efficit, ut ita demum cælum uolubile eſſe intelligatur, ſi ſit rotundum. Quoniam igitur aliæ propoſitiones prædicatiuæ ſunt,aliæ conditionales: predicatiuarum partes,terminos apellamus hiq; ſunt prædicatus, & ſubiectus. Terminos autem uerba uoco,& nomina quibus propoſitio nectitur, ut in ea propoſitione qua dicimus, Homo iuſtus eſt, Hæc duo nomina.ideſt iuſtus & homo propoſitionis partes uocamus, eoſdem etiam terminos dicimus: quorum alter ſubiectus eſt,alter prædicatus Subiectus eſt terminus, qui minor eſt:prædicatus uero qui maior: ut in ea propoſitione qua dicitur, homo iuſtus, homo quidē minor eſt,quam iuſtus Non.n. in ſolo homine eſſe poteſt iuſtitia,uerum etiā in incorporeis diuiniſq; ſubſtantiis. atq; ideo maior eſt terminus iuſtus, homo uero minor. quo fit ut homo quidem ſubiectus terminus ſit,iuſtus uero prædicatus. Quoniam uero huiuſmodi ſimplices propoſitiones alterum habent prædicatum terminum, alterum ſubiectum terminum, a maioris priuilegio,propoſitio prædicatiua uocata eſt. Sæpe autem euenit,ut hi termini ſibi inuicem inueniantur æquales hoc modo, Homo riſibile eſt. Homo nanq; & riſibile,uterq; ſibi ſubiectus æquus eſt terminus. nā neq; riſibile ultra hominem, nec ultra riſibile homo porrigitur. Sed in his neceſſe eſt hoc euenire,ut ſiquidem inæquales termini ſint, maior ſemper de ſubiecto prædicetur. Si uero æquales, uterq; conuerſa prædicatione de ſe dicatur: ut uero minor de maiori prædicetur, in nulla propoſitione contingit. Fieri autem poteſt,ut propoſitionum partes, quas terminos dicimus,non ſolum in nominibus, uerū in orationibus inueniantur. Nam ſæpe oratio de oratione prędicatur,hoc modo: Socrates cum Platone & diſcipulis de philoſophiæ ratione pertractat. Hæc quippe oratio,quæ eſt,Socrates cum Platone & diſcipulis,ſubiecta eſt. Illa uero,de philoſophiæ ratione pertractat, prædicatur. Rurſus aliquando nomen ſubiectum eſt, oratio prædicatum, hoc modo Socrates de philoſophiæ ratione pertractat. Hic enim ſocrates ſubiectus ſolus eſt: oratio qua dicimus,de philoſophiæ ratione pertractat, prædicatur. Euenit etiam ut ſupponatur oratio, & ſimplex uocabulū prædicetur,hoc modo: Socratis ſimilitudo cum ſupernis diuiniſq; ſubſtantiis, iuſtitia eſt. Hic enim oratio, per quam profertur Socratis ſimilitudo cum ſupernis diuiniſq; ſubſtantiis,ſubiicitur,iuſtitia uero prædicatur. Sed de huiuſmodi præpoſitionibus in his commentariis, quos in περὶ ἑρμηνείας Ariſt. libros conſcripſimus,diligentius diſſeruimus. Conditionalium uero propoſitionum,quas græci hypotheticas uocant,partes,ſunt, ſimplices propoſitiones: cuius quidem ea pars quæ prius dicitur,antecedens,quæ poſterius,conſequens appellatur, ut in hac propoſitione quæ dicit: Si rotundum eſt,uolubile eſt. Rotundum eſt, uolubile eſt. Rotundum eſſe antecedit, uolubile eſſe conſequitur. Harum quoq; aliæ ſunt ſimplices conditionales, aliæ coniūctæ Simplices ſunt, quæ prædicatiuas habent propoſitiones in partibus, ut in ea quam ſuperius diximus. Si rotundum eſt,uolubile eſt. Rotundum eſt enim & uolubile eſt,utræque diuiſæ ac ſigillatim acceptæ prædicatiuæ ſunt. Coniunctarum uero multiplex differentia, de quibus in his uoluminibus diligentiſſime perſtrinximus, quæ de hypoteticis compoſuimus ſyllogiſmis. Simplicium uero hypotheticarum propoſitionum quatuor ſunt differentiæ. Aut enim ex duabus affirmatiuis cathegoricis conſtant,ut ſi rotundum eſt, uolubile eſt, utraque enim affirmatiua eſt. Aut negatiuis duabus:ut, ſi cælum rotundum non eſt, uolubile non eſt Nam rotundum non eſſe, & uolubile non eſſe, utræque negationes ſunt. Aut ex affirmatiua & negatiua ut, ſi quadratum eſt,uo-

lubile non est. Quadratum enim esse, affirmatio est. uolubila non esse, negatio est. Aut ex negatiua & affirmatiua, ut si rotundum non est, stabile est. Rotundū non esse, negatio est, stabile uero esse, affirmatio. Propositionum quoq; aliæ sunt per se notæ, & quarum probatio nequeat inueniri: aliæ quas tametsi animus audientis probet, eisq; consentiat, tamen possunt aliis superioribus approbari. Et illæ quidē, quarū nulla probatio est, Maximæ ac principales uocantur, quod bis illas necesse est aprobari, quę ut demonstrati ualeant, non recusant. Est autem Maxima propositio ut hæc, Si de æqualibus æqualia demas, quæ derelinquuntur æqualia sunt. Ita n. hoc per se notum est, ut aliud notius quo approbari ualeat, esse non possit. Quæ propositiones cum fidem sui natura propriam gerant, non solum alieno ad fidem non egent argumento, uerum cæteris quoq; probationis solent esse principium. Igitur per se notæ propositiones, quibus nihil est notius, indemonstrabiles, ac maximę & principales uocantur. Quæ uero quamuis auditoris iudicio comprobentur, habent tamen aliquid notius naturaliter, ex quo si de his fiat quæstio, uelut ex alieno fidem capiant, hæ demonstrabiles, ac minores posterioresque dicuntur. Et de propositionibus quidem ista sufficiant.

De questione categorica. Cap. II.

QVæstio uero dubitabilis est propositio, in qua necesse est fere eadem considerari, quæ dudū in propositione dicta sunt. Aliæ nanq; simplices, aliæ compositæ sunt. Simplices sunt, ut hę quę ex simplici propositione descendunt hoc mō, ut si quæratur, an cælum sit uolubile. Hæc. n. ab ea uenit propositione quæ dicit, cælū esse uolubile. Atq; si a conditionali composita propositione suscipit initium erit conditionalis atq; composita hoc modo: an si cælum est rotundū, uolubile est: hæc enim a cōditionali propositione principium sumit, quæ est Si cælum rotundū est, uolubile est. Quęstio ergo alias quidē prædicatiua est, alias conditionalis. Quò fit ut eædem partes quæstionis sint quę, dudum esse dictę sunt propositiones. Prædicatiuæ igitur quæstiones habent terminum prædicatum atq; subiectum, ut in ea quæ dubitatur, an cęlum sit uolubile. Nam uolubile prædicatum, cælum uero subiectum est. Maior. n. terminus est, uolubile, quam cælum. neq;. n. cælum solum uolubile dici potest. Quæ uero cōiuncta est quæstio, habebit partes, quod prædicatur, & quod subiicitur, quod antecedit, & quod consequitur ut in ea quæ dicit, an si cælū rotundum est uolubile est. antecedit rotundum esse, sequitur uolubile esse. Quæ cū ita sint, in prædicatiua quæstione dubitatur, an subiecto termino prædicatas inhæreat: In hypoteticis uero questionibus illud tantum quæritur, an illam rē quæ præcedit, comitetur id quod sequens esse proponitur. Omnia uero, quæ de prædicatiuis propositionibus dicta sunt, id est quòd aliæ uniuersales, aliæ particulares, aliæ indefinitæ, aliæ singulares: eadem possunt dici fere in prædicatiua quæstione. Hoc etenim tantum quæstio a propositione diuersa est, quòd propositio quidem, uel enunciata simpliciter, uel aliud probans, oratio est, uerum falsumue significans. Quæstio uero, cū sit ipsa quidem oratio, dubitabilis tamen est propositio. Addita igitur dubitatione, quæ in propositione considerantur, eadem etiam conuenit in questione tractari. Quæstionis autem duæ sunt species, Vna quæ dicitur a dialecticis Thesis. hæc huiusmodi est quæ de re ceteris circunstantiis nuda, quærit ac disserit. Quales, a dialecticis maxime, ad disputationem sumūtur, ut uoluptas ne summū bonum sit? Ducenda ne uxor? Hæc a nobis propositio, uel propositum dicitur: Altera uero, quæ a græcis uocatur hypothesis, a nobis dicitur causa. hæc quæstio est personis, temporibus, factis, cæterisq; circunstantiis implicita, ea est huiusmodi, Iure ne Cicero in exilium dubio reipublicæ tempore detrudatur, quia iniussu populi ciues Romanos necauerit. Huius autē duplicis quæstionis subdiuisiones alias esse necesse est. & Thesis quidem philosophis, Hypothesis uero oratoribus attributa est. Sed eius quidē quæstionis quę est hypothesis posterius diuisiones dabo. Nunc de Theseos diuisione pertractabo, quæ in quatuor diuiditur species. In omni. n. dialectica quæstione prædicatiua, dubitatur, an ei quod subiectum est, id quod prædicatur, inhæreat. Cum uero aliquid alicui inesse proponitur, id aut maius erit eo de quo prædicatur, eiq; substantialiter inesse contenditur: Aut maius quidem eo erit, sed non de substantia ipsius prædicabitur: Aut ei erit æquale, & in substantia prædicabitur: Aut ei erit æquale, sed minime eius substantiā continebit. Nā ut id quod minus est, de eo quod maius est prædicemus, in nulla propositione euenit. Sed si tale est, quod in quæstione proponitur, ut subiecto sit maius, & de subiecti substantia prædicetur, erit genus. Omne n. genus est maius eo de quo prædicatur, & de substantia eius dicitur, ut animal hominis. At si maius quidem fuerit, sed de substantia eius non prædicetur, erit accidens, ut album homini. Quòd si æquale quidem sit, sed substantiale, subiecti erit definitio, ut animal rationale mortale homini. hoc nanq; conuertitur, & subiecti rationem, idest hominis substantiam monstrat. Quòd si æquale quidē sit, sed a ratione substantiæ seiunctum, erit proprium, ut risibile homini. Itaq; dialecticæ simplices quæstiones, aut de genere, aut de accidenti, aut de definitione, aut de proprio fiunt. Possunt uero fieri etiam de differentia quæstiones, cū quæritur cælestia corpora rationalia sint nec ne, uel cum dubitatur ea ne sit tyranni ac principis differentia, quod hic legibus sumpsit imperiū, ille uiolenta dominatione populum premit. Sed tantundē est de differentia quærere, quantum si de genere dubitetur. Aut. n. constitutiua erit differentia, aut diuisiua. Sed si constitutiua fuerit, quasi generis obtinet locum, ut rationabilitas homini, uel si ratione degunt cælestia corpora, cælestibus quoque corporibus. At si diuisiua fuerit, uelut species consideratur. omnis enim species cum diuisibili differentia est. Quod si differentia nunc quidem loco generis, nunc uero speciei loco utimur, ambigi non potest, cum de ea quæritur, de genere dubitari. Fieri uero potest ut aliquid in certamen comparatione ducatur, uelut cum ambigitur, an melior sit fortitudo iustitia. Sed hæc quæstio in accidentis necesse est dubitatione ponatur. Nanq; ad comparationem nihil nisi accidens uenit: hoc enim solum recipit magis & minus. Rursus de eo quod est idem, potest fieri certamē ut an idem sit utile quod honestum. Sed hæc quæstio definitioni aggreganda est. Quarum enim rerum eadem est definitio, ipsæ quoq; sunt eædem. Quarum uero diuersa substantiæ ratio est, ipsæ quoque sunt diuersæ. Igitur simplicis dialecticæ quæstionis recte quatuor species esse dicuntur, de quibus sufficienter dictum est.

De quæstione hypothetica. Cap. III.

NVnc igitur de conditionalibus quæstionibus tractandum est. quarum quidem alia constat ex affirmatiuis duabus, alia ex duabus negatiuis, alia ex affirmatione & negatione, alia ex negatione & affirmatione. Si igitur ex duabus affirmationibus conditionalis constat propositio, id quæritur an affirmatio affirmationem sequatur. Quòd si ex duabus negationibus propositio iuncta sit: id in decertatione est, an negatio negationem comitetur. Quòd si ex affirmatione & negatione, uel negatione, & affirmatione copuletur: id ambigitur, an affirmationem negatio, an negationem affirmatio comitetur. Ac prius quidem eius quæstionis facienda est diuisio in qua disceptatur, an affirmationem affirmatio consequatur, quæ prædicatiuarum quæstionū non effugit diuisionem. Nam ut præcedat aliquid, & aliud consequatur, in his uere rebus euenire solet, quas paulo superius commemoraui. Speciem quippe sequitur genus, & definitio, & proprium & inseparabile accidēs. Item proprium ac definitionem sequitur species, proprium uero sequitur differentia & definitio; & definitionem sequitur proprium & differentia, hoc modo. Nam si homo est, animal est. & si homo est, rationale est. & si homo est, animal rationale mortale est. & si homo est, risibile est. & si Aethiops est, niger est. Si risibile est, homo est. Si animal rationale mortale est, homo est. Si risibile est, rationale est. Si risibile est, animal rationale mortale est. Si animal rationale mortale est, risibile, & bipes est. Præter hæc autem, alias quidem effectus causam, alias quidem effectū causa sequitur. Effectus causam ita, Si sol præsto est, lucet. effectum causa hoc modo, Si quid exustum est, ignis astuit. uel hic, Si sol uidetur, lucet. Item totum partes sequuntur, ut si integra domum est, & tectum & parietes & fundamenta consistunt. Modus etiam sequitur nomen principale, ut si iustitia bona est, & quod iuste est, bonū est. Nomen etiā principale sequitur modū, ut si quod iustū est, bonū est, & iustitia bona est. Accidentia quoq; comitantur id quod subiectū est, ut si album est, corpus est. Quæ cum ita sint, conditionalis quoq; simplicis ex duabus affirmationi-

bus

bus copulatæ, illa fere diuisio facienda est quæstionis, quòd in ea uel de genere, uel de differentia, uel de specie, uel de proprio, uel de definitione, uel de accidenti, uel de causa atque effectu, uel de toto ac partibus, uel de modo ac principali nomine, dubitetur. Atq; hæc de ea quæstione intelligenda sunt quæ cum sit hypothetica simplex, ex duabus tamen iungitur affirmatiuis. In iisdem etiã differentiis illas quoq; cõsistere necesse est quæstiones, quæ ab his ueniunt propositionibus quæ ex utraq; constant negatione. Nã si genus non est, species nõ est. Item si differentia uel definitio uel propriũ nõ sit, species non erit. Et de ceteris quidẽ quæ superius dicta sunt, eodem modo considerandũ est. Quicquid.n. antecedit ut aliud consequatur, si id quod sequitur non fuerit nec illud est quod antecedit. Earũ uero quæstionum, quæ ex affirmatione & negatione consistunt, illa fere diuisio est: quòd uel in diuersis generibus, uel in diuersis speciebus, uel in contrariis, uel in priuatione atq; habitu continentur. Vt.n. affirmationẽ negatio consequatur, aut diuersum ponitur genus, ut quod ab eo diuersum est, abnuatur hoc modo. Si homo est, albedo non est: uel si substantia est, qualitas non est. Vel si sub eodem genere diuersæ species proponantur hoc modo, Si homo est, equus non est. Vel si contraria, ut si album est, nigrum non est. Vel si priuationes, ut si cæcus est, non uidet: & postremo in omnibus, quæcunque eadem non sunt, euenit, ut si unum est, alterum non sit. Ita ut proposita affirmationem negatio comitetur, aut diuersa erunt genera, aut diuersæ species, aut contraria, aut priuantia, aut quolibet alio modo sibi inuicem inconuenientia. Vt autem negationem affirmatio consequatur, quæ erat quarta conditionalis propositionis differentia: fieri non poterit, nisi in his contrariis quæ medio carent, & quorum alterũ semper inesse necesse est, hoc modo. Si dies non est, nox est. Si tenebræ non sunt, lux est. Facta igitur prædicatiuarũ quæstionũ ac conditionaliũ diuisione, illud insuper uidetur addendum quòd omnis quæstio uel ex ratione differendi, uel ex naturali uel ex morali trahitur speculatione. Ex differẽdi ratione hoc modo. An affirmatio & negatio species sint enunciationis. Ex naturali ita, An cælum rotundum sit. Ex morali sic, An uirtus ad beatitudinem sola sufficiat. Præterea quæstio omnis uel est simplex uel composita. Simplex quoties affirmatione & negatione diuiditur ita, ut totum alteri affirmare alteri negare necesse sit, hoc modo, An cælum rotundũ sit nec ne. Hic.n. una pars quæstionis affirmationem tenet, alia negationem. Nam cum alter esse defendit, affirmat: alter uero negat, cum non esse contendit. Composita quæstio est quæ in plures distrahitur affirmationes hoc modo. Vtrum cælum rotundum sit, an quadratum, an longum, aut cuiuslibet alterius formæ. Hic enim plures affirmationes probare necesse est, qui diuersa defendunt. Et de quæstione quidem quantum ad præsens negocium pertinebat sufficienter dictum est.

De conclusione, & argumento, & quibus quæq; disciplina argumentis utatur. Cap. IIII.

Conclusio uero est argumentis approbata propositio: de qua eadem fere dici possunt quæ de propositione. Quæ quoniam diligenter superius explicata sunt, de argumento deinceps tractandũ uidetur. Argumentum est ratio rei dubiæ faciens fidem. Hanc semper notiorem quæstione esse necesse est. Nam si ignota notis probantur, argumẽtum uero rem dubiam probat: necesse est, quod ad fidem quæstionis affertur, ipsa sit notius quæstione. Argumentorũ uero omnium, alia sunt probabilia & necessaria: alia probabilia, & non necessaria: alia sunt necessaria sed non probabilia: alia nec probabilia nec necessaria. Probabile uero est quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel sapientibus, & his uel omnibus uel pluribus, uel maxime notis, atq; præcipuis, uel quod unicuiq; artifici secundum propriam facultatem, ut de medicina medico, gubernatori de nauibus gubernandis: id præterea quod uidetur ei, cũ quo sermo conseritur, uel ipsi qui iudicat. In quo nihil attinet uerum falsumue sit argumentum, si tantum uerisimilitudinem teneat. Necessarium uero est, quod ut dicitur ita est, atque aliter esse non potest. Probabile quidem ac necessarium est, ut hoc, Siquid cuilibet rei sit additum totum maius efficitur. Neq; enim quisquam ab hac propositione dissentiet, & ita sese habere necesse est. Probabilia uero ac non necessaria sunt, quibus facile mens auditoris acquiescit, sed ueritatis non tenẽt firmitatem, ut hoc, Si mater est, diligit filium. Necessaria uero ac non probabilia sunt, quæ ita ut dicuntur sese habere necesse est, sed his facile non consentit auditor, ut est hoc, Obiectu lunaris corporis, Solis euenire defectum. Neque necessaria uero, neq; probabilia sunt, quæ neq; in opinione hominũ, neq; in ueritate consistunt, ut hoc, Habere Diogenem cornua. Quonia unusquisq; habeat quod nunquã perdiderit. Quæ quidem nec argumenta dici possunt. Argumenta.n. dubiæ rei faciunt fidem. Ex his autẽ nulla fides est, quæ neque in opinione hominum, neq; in ueritate sunt constituta. Dici tamen potest nec illa quidẽ esse argumenta, quæ cum sint necessaria, minime tamen audientibus approbantur. Nam si rei dubiæ sit fides, cogendus est animus audientis per ea quibus ipse acquiescit, ut conclusioni quoque quã nondũ probat, possit accedere. Quod si quæ tantum necessaria sunt ac non probabilia, non probat ille qui iudicat: necesse est, ut ne illud quidẽ probet, quod ex huiusmodi ratione conficitur. Itaque euenit ea huiusmodi ratione, quę tantum necessaria sumit ac non probabilia, non esse argumenta. Sed non est ita: atque hæc interpretatio non recte probabilitatis intelligentiã tenet. Ea sunt .n. probabilia, quibus sponte atque ultro consensus adiungitur .s. ut mox ac audita sunt, approbentur. Quæ uero necessaria sunt ac non probabilia, aliis probabilibus ac necessariis argumentis antea demõstrantur: cognitaque & credita ad alterius rei, de qua dubitatur, fidem trahũtur, ut sunt speculationes .i. theoremata, quæ in geometria considerantur. Nam quæ illic proponuntur, talia non sunt, ut his sponte animus discentis accedat. Sed quoniam demonstrantur aliis argumentis, illa quoque scita & cognita: ad aliarũ speculationum fidem ducuntur. Itaque quæ probabilia per se non sunt, sed necessaria, his quidẽ auditoribus, quibus nondum demonstrata sunt, ad aliud aliquid approbandũ argumẽta esse non possunt. His autẽ qui prioribus rationibus, eorũ quibus non acquiescebant, fidem cœperunt, possunt ea siquid ambigunt, ad argumentum uocari. Sed quia quatuor facultatibus differendi omne artificium continetur: dicendum est, quæ quibus uti nouerit argumentis, ut cui potissimum disciplinæ locorum paretur ubertas, euidenter appareat. Quatuor igitur facultatibus earumq; uelut opificibus differendi omnis ratio subiecta est .i. dialectico, oratori, philosopho, sophistæ. Quarũ quidem dialecticus atq; orator in cõmuni argumẽtorum natura uersatur. Vterq;.n. siue necessaria siue minime, probabilia tamen argumenta sequitur. His igitur illæ duæ species argumenti famulantur, quæ .s. sunt probabile ac necessarium, probabile ac non necessarium. Philosophus uero ac demonstrator de sola tantum ueritate pertractat. atque siue sint probabilia, siue non sint, nihil refert, dum modo sint necessaria. Hic quoq; ue his duabus speciebus utitur argumenti, quæ sunt probabile ac necessarium, necessarium ac non probabile. Patet igitur in quo philosophus ab oratore ac dialectico in propria consideratione dissideat: in eo scilicet quod illis probabilitatem, huic ueritatem constat esse propositam. Quarta uero species argumenti, quam ne argumentum quidẽ recte dici supra docuimus sophisticis solis est attributa. Topicorum intentio est uerisimilium argumentorum copiam demonstrare. Designatis.n. locis, ex quibus probabilia argumenta ducuntur, abundans & copiosa necesse est fiat materia differendi. Sed quoniam (ut supra dictum est) probabiliũ argumentorum alia sunt necessaria, alia non necessaria: cum loci probabilium argumentorum dicuntur, euenit ut necessariorum quoque doceantur. Quo fit, ut oratoribus quidem ac dialecticis hæc principaliter facultas paretur: Secundo uero loco philosophis. Nam in quo probabilia quidem omnia conquiruntur, dialectici atq; oratores iuuantur: In quibus uero probabilia ac necessaria docentur, philosophiæ demonstrationis ministratur ubertas. Non modo igitur dialecticus atque orator, uerum et demonstrator, ac ueræ argumentationis effector, habet quod expositis locis possit assumere: cum intra argumentorũ probabiliũ locos, necessariorum quoq; principia, traditio ista contineat. Illa uero argumenta, quæ necessaria quidem sunt, sed non probabilia, atque illud ultimum genus .s. nec probabile nec necessarium, a propositi operis consideratione seiunctum est nisi quod interdum quidam sophistici loci exercendi gratia lectoris, adhibentur. Quocirca Topicorum pariter utilitas intentioque patefacta est. His.n. & dicendi facultas, & inuestigatio ueritatis augetur. Nã quòd dialecticos atque oratores locorum iuuat agnitio, orationi per

utrumque sit bonũ. At uero quod diuturnius est bonum, eo quod est parui tẽporis, melius est. Regnum igitur melius est quam consulatus. Huic igitur argumentationi maxima propositio.i. locus insertus est, illa. s. diuturniora bona, sunt melioris meriti quam ea quæ parui sunt temporis: hoc.n. ita notũ est, ut extrinsecus probatione non egeat, & ipsum aliis possit esse probatio. Atq; ideo hæc propositio totã continet probationẽ & cũ inde nascitur argumentum, recte locus, idest argumenti sedes uocatur. At uero quemadmodum extra posita propositio maxima, uires afferat argumento, tale sit exemplũ. Sit propositum demonstrare, quoniam inuidus sapiens non est, Inuidus est qui alienis affligitur bonis: Sapiens autem bonis non affligitur alienis: Inuidus igitur sapiens non est. In hac igitur argumentatione propositio quidem maxima non uidetur inclusa, sed argumentationi uires ipsa maxima subministrat. Est enim huic syllogismo fides ex ea propositione per quam cognoscimus, Quorum diuersa est definitio, ipsa quoq; diuersa esse. Est autem in definitione inuidi, alienis bonis tabescere. Quod quoniam non uenit in sapientem idcirco sapiens ab inuido seiungitur. Est igitur uno quidem modo locus (ut dictũ est) maxima & uniuersalis, & principalis, & indemonstrabilis, atque per se nota propositio, quæ in argumentationibus, uel inter ipsas propositiones, uel extrinsecus posita, uim tamen argumentis & propositionibus subministrat. Ideo aũt uniuersales, & maximæ propositiones, loci sunt dictæ, quoniam ipsæ sunt, quæ continent ceteras propositiones, & per eas fit consequens & rata conclusio. At sicut locus in se corporis continet quantitatem: ita hæ propositiones quæ sunt maximæ, intra se omnem uim posteriorum, atq; ipsius conclusionis consequentiam tenent. Et uno quidem modo locus, idest argumẽti sedes, dicitur maxima principalisq; propositio, fidẽ ceteris subministrans. Alio uero modo loci uocantur maximarum differentiæ propositionum, quæ. s. ab his ducuntur terminis qui in quæstione sunt constituti. De quibus deinceps differendum est. Cum.n. sint plurimæ propositiones, quæ maximæ uocantur, hæq; sint inter se dissimiles, quibuscũq; differentiis inter se discrepant, eas omnes locos uocamus Nam si ipsæ propositiones maximæ, argumentorum loci sunt, & differentias earũ, argumentorum locos esse necesse est. Nam uniuscuiusq; substantia ex propriis differentiis cõstat, ut hominis ex rationalitate, quæ eius est differentia. Et hi loci, qui sunt differentiæ propositionum, ipsis propositionibus uniuersaliores existunt, uelut uniuersalior est rationalitas homine Atq; ideo pauciores esse deprẽduntur hi loci, qui in differẽtiis positi sunt, quã propositiones ipsæ quarũ sunt differentiæ. Omnia.n. quæ uniuersaliora sunt, pauciora semper esse contingit & ideo facile sub scientiam cadere possunt. quorum tam multus numerus non est, ut citu a memoria discentis elabantur. Quæ uero sint hæ differentiæ, melius diuisione producuntur. In prædicatiuis aũt quæstionibus unus quidem subiectus terminus dicitur alius prædicatus. Nihil quippe in prædicatiuis quæstionibus aliud quæritur, nisi an subiecto prædicatus inhæreat. Quod si inesse constiterit, quæritur ita ne insit, ut genus, aut ut accidens, aut ut propriũ, aut ut definitio. Nam si ostenditur non inesse, de quæstione nihil relinquitur. Nam quod non inest, omnino nec ut accidẽs, nec ut definitio, nec ut genus, nec ut proprium inesse potest. Quòd si inesse constiterit, restat quæstio quisnam modus sit de quatuor inhærendi. Solum uero inesse ad accidens maxime pertinet. nam cum neque, ut genus, neq; ut definitio, neque ut proprium inest, sed inest tamen, ut accidens inesse necesse est. Quæ cum ita sint, eorum locorũ, quos in maximarum propositionum differentia constituimus, faciẽda diuisio est Per singula uero quæque currentibus manifestius apparebit exemplo, quid maxime propositiones a suis differentiis distent. Etenim quæstiones, argumenta, propositiones maximas ac principales, earum locos, idest differentias, per unumquodque dabimus exemplum.

De locis a substantia rei sumptis. Cap. III.

Omnes igitur loci.i. maximarum differentię propositionum aut ab his ducantur necesse est terminis, qui in quæstione sunt positi, prædicato s. atq; subiecto, aut extrinsecus assumantur, aut horũ medii, qui inter utrosque uersantur. Eorũ uero locorum qui ab his ducuntur terminis, de quibus in quęstione dubitatur, duplex est modus: Unus quidem ab eorum substantia: Alter uero ab his quæ substantiam eorũ consequuntur. Hi uero qui a substantia sunt in sola definitione consistunt. Definitio.n. substãtiam monstrat, & substantiæ integra demonstratio definitio est. Sed id quod dicimus patefaciamus exemplis, ut omnis quæstionum, & argumẽtorũ, & locorum ratio colliquescat. Age.n. quæratur, an arbores animalia sint, fiatque huiusmodi syllogismus, Animal est substantia animata sensibilis: arbor uero substantia animata sensibilis non est, arbor igitur animal nõ est. Hæc de genere quæstio est, utrum.n. arbores sub animalium genere ponendæ sint quæritur. Locus qui in uniuersali propositione consistit, hic est, Cui generis definitio non conuenit, id eius cuius ea definitio est, species non est Loci superior differentia, qui locus nihilominus nuncupatur, a definitione. Vides igitur, ut tota dubitatio quæstionis, syllogismi argumentatione tractata sit per conuenientes, & congruas propositiones, quæ uim suã ex prima, & maxima propositione custodiunt, ex ea. s. quæ negat esse speciem, cui non conuenit generis definitio, atq; ipsa uniuersalis propositio a substantia tracta est, unius eorũ termini, qui in quæstione locati sunt, ut animalis, id est ab eius definitione, quæ est substantia animata sensibilis. Ita igitur in ceteris quæstionibus strictim ac breuiter locorum differentiis cõmemoratis oportet uniuscuiusq; proprietatem uigilantis animi alacritate percipere. Huius autem loci, qui a substantia ducitur, duplex est modus: partim nanque a definitione, partim a descriptione argumenta ducuntur. Differt aũt definitio a descriptione, quod definitio genus ac differentias sumit. Descriptio subiecti intelligentiam claudit, quibusdam uel accidentibus efficientibus unam proprietatem uel substantialibus differentiis præter conueniens genus aggregatis. Sed hæ definitiones, quæ ab accidentibus fiunt, tametsi uidentur nullo modo substantiam demonstrare, tamen quoniam sæpe ueræ definitionis uice ponuntur, quæ substantiam demonstrant: illæ etiam probationes quæ a descriptione sumuntur, a substantiæ loco uidentur assumi. huius uero tale sit exemplum, quæratur.n. an albedo substantia sit, hic quæritur an albedo substantiæ uelut generi supponatur. Dicimus igitur, substantia est, quæ omnibus accidentibus possit esse subiectum. Albedo autẽ nullius accidentibus subiacet. Albedo igitur substantia nõ est. Locus, idest maxima propositio eadem, quæ superius. Cuius n. definitio, uel descriptio ei, quod dicitur species esse, non conuenit, id eius quod species esse perhibetur, genus nõ est. Descriptio uero substantiæ albedini non conuenit, albedo igitur substantia non est. Loci differentia superior, a descriptione, quam dudum locauimus in ratione substantiæ. Sunt etiam definitiones quæ non a rei substantia, sed a nominis significatione ducuntur, atque ita rei de qua quæritur, applicantur. ut si quæratur utrum philosophiæ studendum sit, erit argumentatio talis: Philosophia amor sapientię est, huic studendum nemo dubitat, studendum igitur est philosophiæ. Hic.n. non definitio rei, sed nominis interpretatio argumentum dedit: quo Tullius etiam in Hortensio, in eiusdem philosophiæ usus est defensione, & uocatur Grece quidem ὀνοματώδης, Latine autem nominis interpretatio. Ac de his quidem argumentis quæ ex substantia terminorum in quæstione positorum assumuntur, claris (ut arbitror) patefecimus exemplis.

De locis sumptis a concomitantibus rei substantiam. Cap. IIII.

Nunc de his dicendum est, qui terminorum substantiã consequuntur. Horum multifaria est diuisio, plura sunt.n. quæ substantiis singulis adhærescunt. Ab his igitur quæ cuiuslibet substantiam comitantur, argumenta duci solent, aut ex toto, aut ex partibus, aut ex causis uel efficientibus, uel materia, uel naturali forma, uel fine Et est efficiens quidem causa, quę mouet atq; operatur, ut aliquid explicetur. Materia uero, ex qua fit aliquid, uel in qua fit Finis, propter quod fit. Sunt etiã inter eos locos qui ex his sumuntur quæ substantiã consequuntur, aut ab effectibus, aut a corruptionibus, aut ab usibus, aut præter hos omnes a communiter accidentibus. Quæ cum ita sint, eum prius locum qui a toto fit suspiciamus. Totum duobus modis dici solet, aut ut genus, aut ut id quod integrum ex pluribus partibus cõstat Et illud quidẽ quod ut genus totum est, hoc modo sæpe quæstionibus argumenta suppeditat, ut si sit quæstio, an iustitia utilis sit, sit

ſyllogiſmus : Omnis uirtus utilis eſt, iuſtitia uirtus eſt, iuſtitia igitur utilis eſt. Hic eſt quæſtio de accidenti, ideſt an accidat iuſtitiæ utilitas. Locus eſt is qui in maxima propoſitione conſiſtit. Quæ generi adſunt, ſpeciei adſunt. Huius ſuperior locus eſt, a toto, ideſt a genere, uirtute. ſ. quæ iuſtitiæ genus eſt. Rurſus ſit quæſtio, an humanæ res prouidentia regantur, dicemus Si mundus prouidentia regitur, hominis aũt partes mũdi ſunt humanæ igitur res prouidentia reguntur. Quæſtio de accidenti. Locus, Quod toti conuenit id congruit & parti. Supremus locus, a toto, ideſt ab integro quod partibus conſtat. Id uero mundus eſt, qui hominibus totum eſt. A partibus etiam duobus modis argumenta naſcũtur: aut.n. a generis partibus quæ ſunt ſpecies, aut ab integri, ideſt totius, quæ partes tãtum proprio uocabulo nũcupantur: & de his quidem partibus quæ ſpecies ſunt hoc modo ſit quæſtio, an uirtus mentis bene conſtitutæ ſit habitus. Quæſtio eſt de definitione, id eſt an habitus mentis bene conſtitutæ ſit uirtutis definitio. Faciemus itaq; a ſpeciebus argumentationem ſic. Si iuſtitia, fortitudo, moderatio, atque prudentia habitus mentis bene conſtitutæ ſunt: hæc aũt quatuor uirtuti ueluti generi ſubiiciuntur, uirtus ergo bene conſtitutæ mentis eſt habitus. Maxima propoſitio: Quod in ſingulis partibus ineſt, id toti ineſſe neceſſe eſt. Argumentum uero a partibus, ideſt a generis partibus, quæ ſpecies nuncupantur. Iuſtitia.n. fortitudo, modeſtia, & prudentia, uirtutis ſpecies ſunt. Item ab his partibus quæ integri partes eſſe dicuntur, ſit quæſtio, an ſit utilis medicina, hæc in accidentis dubitatione conſtituta eſt, dicemus. Si depelli morbos, ſalutemque ſeruari, mederique uulneribus utile eſt, utilis medicina eſt. Ad depelli morbos, ſeruari ſalutem, mederique uulneribus utile eſt, utilis igitur medicina eſt. Sæpe autem & una quælibet pars ualet ut argumentationis firmitas conſtet hoc modo, ut ſi de aliquo dubitetur, an ſit liber factus. Si eum uel cenſu uel teſtamento, uel uindicta manumiſſum eſſe monſtremus, liber factus oſtenſus eſt. atque hæ partes erant dandæ libertatis. ut rurſus ſi dubitetur, an ſit domus, quod eminus proſpicitur: dicemus quoniã non eſt. Nam uel tectum, uel parietes, uel fundamenta ei deſunt. ab una rurſus parte factũ eſt argumentum. Licet autem non ſolum in ſubſtantiis, uerum etiã in modo, in temporibus, in quantitatibus, in loco totum partesque reſpicere. Id n. quod dicimus ſemper in tempore totũ eſt. Id quod dicimus aliquando, in tempore pars eſt. Rurſus ſi ſimpliciter aliquid proponamus, in modo totũ eſt, ſi cũ adiectione aliqua, pars ſit in modo. Item ſi omnis dicamus, in quantitate totũ dicimus, ſi aliquid a quantitate excerpſimus, quantitatis ponimus partẽ. Eodem modo & in loco, quod ubiq; eſt, totum eſt: quod alicubi, pars. Horum aũt omnium hęc cõmuniter debentur exempla, a toto ad partem ſecundum tempus. Si deus ſemper eſt, & nunc eſt. A parte ad totum ſecundum modum. Si anima aliquo modo mouetur, & ſimpliciter mouetur. Mouetur aũt cum iraſcitur: uniuerſaliter igitur & ſimpliciter mouetur. Rurſum a toto ad partes in quantitate. Si uerus eſt Apollo in omnibus uates: uerum erit Pyrrhum Romanus ſuperare. Rurſus in loco, ſi Deus ubiq; eſt, & hic igitur eſt. Sequitur locus, qui nuncupatur a cauſis: ſunt uero plures cauſæ, quæ uel principium motus præſtant atq; efficiunt: uel ſpecierum formas ſubiectæ ſuſcipiunt, uel propter eas aliquid ſit, uel quæcumlibet forma eſt. Argumentum igitur ab efficiente cauſa, ut ſiquis iuſtitiam naturalem uelit oſtendere, dicat, Congregatio hominum naturalis eſt, iuſtitiam uero congregatio hominum fecit, iuſtitia igitur naturalis eſt. Quæſtio de accidenti. maxima propoſitio, Quorum efficientes cauſæ ſunt naturales, ipſa quoque ſunt naturalia. Locus ab efficientibus cauſis. Quod n. unuiſcuiuſq; cauſa eſt, id eam rẽ efficit, cuius eſt cauſa. Rurſus ſiquis Mauros arma non habere contendat, dicet idcirco eos armis minime uti, quòd his ferrum deſit. Maxima propoſitio, Vbi materia deeſt, & quod ea materia efficitur deſit. Locus a materia. Vtrunq; uero, ideſt ab efficientibus atque materia, uno nomine a cauſa nuncupatur. æque.n. id quod efficit, atq; id quod operantis actum ſuſcipit, eius rei quæ efficitur cauſæ ſunt. Rurſus a fine, ſit propoſitum ſic, an iuſtitia bona ſit. ſiat argumentatio talis, ſi beatum eſſe bonum eſt, & iuſtitia bona eſt. hic.n. eſt iuſtitiæ finis, ut ſiquis ſecundum iuſtitiam uiuat, ad beatitudinem perducatur. Maxima propoſitio, Cuius finis bonus eſt, ipſum quoq; bonũ eſt. Locus a fine. Ab eo quoq; quod cuiuslibet forma eſt, ita, non potuiſſe uolare Dedalum, quoniam nullas naturali forma pẽnas habuiſſet. Maxima propoſitio, Tantum quæq; poſſe, quantum forma naturalis ſua permiſit. Locus a forma. Ab effectibus uero, & corruptionibus, & uſibus hoc modo. Nam ſi bona eſt domus, & conſtructio domus bona eſt & econtrario, ſi bona eſt conſtructio domus, bona eſt domus. Rurſus, ſi deſtructio domus mala eſt, bona eſt domus: & ſi bona eſt domus, mala eſt deſtructio domus. Et ſi bonũ equitare eſt, bonus eſt equus: & ſi bonus eſt equus, bonum eſt equitare. Eſt autem primum quidem exemplũ a generationibus, quod idem ab effectibus uocari poteſt. Secundum a corruptionibus. Tertium ab uſibus. omnium aũt maxima propoſitio, Cuius effectio bona eſt, ipſum quoq; bonum eſt & econuerſo, Cuius corruptio mala eſt, ipſum quoq; bonum eſt, & econuerſo. Et cuius uſus bonus eſt, ipſum quoq; bonum eſt, & econuerſo. A communiter accidentibus argumẽta ſiunt quoties ea ſumuntur accidentia, quæ relinquere ſubiectum uel non poſſunt, uel non ſolent: ut ſiquis hoc modo dicat. Sapientem non penitebit, pœnitentia enim malum factum comitatur. Quod quia in ſapiente non conuenit, ne penitentia quidem. Quæſtio de accidente. Maxima propoſitio, Cui non ineſt aliquid, ei nec illud quod eius eſt conſequens ineſſe poteſt. Locus a communiter accidentibus.

De locis extra rei materiam poſitis. Cap. V.

EXpeditis igitur locis his, qui ab ipſis terminis in quæſtione poſitis aſſumuntur: nunc de his dicendũ eſt, qui licet extrinſecus poſiti, argumenta tamen quæſtionibus ſubminiſtrant. Hi uero ſunt uel ea rei iudicio, uel ex ſimilibus, uel a maiore, uel a minore, uel a proportione, uel ex oppoſitis, uel ea tranſumptione. Et ille quidẽ locus, qui rei iudicium tenet, eſt huiuſmodi, ut ſi dicamus id eſſe quod uel omnes iudicant, uel plures: & hi uel ſapientes, uel ſecundum unãquanq; artiũ penitus eruditi. Huius exẽplum eſt, Cælum eſſe uolubile, quod ita ſapientes atq; aſtrologi doctiſſimi iudicauerunt. Quæſtio de accidente. Maxima propoſitio, Quod omnibus uel pluribus, uel ſapiẽtibus hominibus uidetur, ei contradici non oportere. Locus a rei iudicio. A ſimilibus uero hoc modo. Si dubitetur an hominis propriũ ſit bipedem eſſe, dicemus. Similiter ineſt equo quadrupes, ut hominis bipes. Non eſt autẽ equo quadrupes proprium. Non eſt igitur homini bipes propriũ. Quæſtio de proprio Maxima propoſitio, Si quod ſimiliter ineſt, non eſt proprium, nec id de quo quæritur, eſſe proprium poteſt. Locus a ſimilibus, hic uero in gemina diuiditur: hæc.n ſimilitudo aut in qualitate conſiſtit, aut in quantitate, ſed in quantitate paritas, ideſt ęqualitas nuncupatur: in qualitate ſimilitudo. Rurſus ab eo quod eſt magis. Si quæratur an ſit animalis definitio, quod ea ſe moueri poſſit, dicemus ſic. Magis oportet animalis definitionem eſſe quod naturaliter uiuat, quã quod ex ſe moueri poſſit. Nõ eſt aũt hæc definitio animalis quod naturaliter uiuat. Nec ea quidẽ igitur quæ minus uidetur eſſe, quod ex ſe moueri poſſit, animalis definitio putãda eſt. Quæſtio de definitione. Maxima propoſitio, Si id quod magis uidetur ineſſe non ineſt, nec id quod minus uidebitur ineſſe, inerit. Locus ab eo quod magis eſt. A minoribus uero, conuerſo modo. Nã ſi eſt hominis definitio, animal greſſibile bipes, cum id minus uideatur eſſe definitio hominis, quam animal rationale mortale, ſitq; definitio hominis ea quæ dicit animal greſſibile bipes, erit definitio hominis animal rationale mortale. Quæſtio de definitione. Maxima propoſitio, Si id quod minus uidetur ineſſe ineſt, id quod magis uidebitur ineſſe, inerit. Multæ autẽ ſunt diuerſitates locorũ ab eo quod eſt magis & minus argumenta miniſtrantiũ, quos in expoſitione Topicorũ Ariſtotelis diligẽtius perſecuti ſumus. Itẽ a proportione, ut ſi quæratur, an ſorte ſint eligendi in ciuitatibus magiſtratus, dicamus minime: quia ne in nauibus quidem gubernator ſorte præficitur, eſt.n. proportio. Nam ut ſeſe gubernator habet ad nauim, ita magiſtratus ad ciuitatem. Hic autẽ locus diſtat ab eo, qui a ſimilibus dicitur. Ibi.n. una res unicuilibet alii comparatur. In proportione uero, non eſt ſimilitudo rerũ, ſed quædam habitudinis comparatio. Quæſtio de accidenti Maxima propoſitio, Quod in unaquaq; re euenit, id in eius proportionali euenire neceſſe eſt. Locus a proportione. Ex oppoſitis uero multiplex eſt locus. Quatuor.n. ſibimet opponuntur modis, aut enim ut contraria aduarſo ſeſe loco cõſtituta reſpiciunt, aut ut priuatio & habitus, aut ut relatio, aut ut affirmatio, & negatio. Quorũ diſcretiones in eo libro qui de decem

prædicamentis scriptus est, cōmemoratæ sunt. Ab his hoc modo argumenta nascuntur. A contrariis, si quæratur an sit uirtutis proprium laudari, dicam minime, quia nec uitij quidem uituperari. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Contraria contrarijs conueniunt. Locus ab oppositis, id est ex contrario. Rursus in quæstione sit positum, an proprium sit oculos habentium uidere: Dicam non. eos nanque qui uidēt, alias etiam cæcos esse contingit. Nam in quibus est habitus, in eisdem etiam poterit esse priuatio, & quod est proprium, non potest a subiecto discedere. Et quoniam ueniente cæcitate uisus abscedit, non esse proprium habentium oculos uidere conuincitur. Quæstio de proprio. Maxima propositio, Vbi priuatio abesse potest, habitus proprium non est. Locus ab oppositis secundum habitum & priuationem. Rursus sit in quæstione propositum, an patris sit proprium procreatorem esse: Dicam recte uideri, quia filij est proprium procreatum esse. ut enim se se habet pater ad filium, ita procreator ad procreatum. Quæstio de proprio, Maxima propositio, Oppositorum ad se relatorum propria, & ipsa ad se referuntur. Locus a relatiuis oppositis. Item sit in quæstione propositum, an sit animalis proprium moueri. Negetur, quia nec inanimati quidem est proprium, non moueri. Quæstio de proprio. Maxima propositio; Oppositorum opposita propria esse oportere. Locus ab oppositis secundum affirmationem, & negationem. Moueri enim & non moueri secundum affirmationem & negationem sibimet opponuntur. Ex transumptione hoc modo fit, cum ex his terminis in quibus quæstio constituta est, ad aliud quiddam notius dubitatio transfertur, & ex eius probatione ea quæ in quæstione posita sunt, confirmantur, ut Socrates cum quid posset in uno quoque iustitia quæreret, omnem tractatum ad reipublicæ trāstulit magnitudinem, atque ex eo quod illic efficeret, in singolis etiam ualere confirmauit. Qui locus a toto forsitan esse uidebitur. Sed quoniam non inhæret his, de quibus proponitur terminis, sed extra posita res, hoc tantum quia notior uidetur, assumitur. Idcirco ex transumptione locus hic conuenienti uocabulo nuncupatus est. Fit uero hæc transumptio, & in nomine, quoties ab obscuro uocabulo ad notius argumentatio transfertur, hoc modo, ut si quæratur an philosophus inuideat, sitque incognitum, quid philosophi significet nomen: Dicemus ad uocabulum transferentes notius, non inuidere, quia sapiens sit. Notius uero est sapientis uocabulum, quam philosophi. Ac de his quidem locis qui extrinsecus assumuntur, liquide dictum est. Nunc de medijs disputabitur.

De locis medijs. Cap. VI.

MEdij autem loci sumuntur uel ex casu, uel ex coniugatis, uel ex diuisione nascentes. Casus est alicuius nominis principalis inflexio in aduerbium, ut a iustitia inflectitur iuste. Casus igitur est a iustitia id quod dicimus iuste. Coniugata uero dicuntur, quæ ab eodem diuerso modo deducta fluxerunt, ut a iustitia iustum iustus. Hæc igitur inter se, & cum ipsa iustitia coniugata dicuntur, ex quibus omnibus in promptu sunt argumenta. Nam si id quod iuste est, bonum est, & quod iustum est, bonum est: & si qui iustus est, bonus est, & iustitia, bona est. Hæc igitur secundum proprii nominis similitudinem consequuntur. Medii uero loci appellantur, quoniam si de iustitia quæritur, & à casu, uel a coniugatis argumenta ducuntur, neque ab ipsa substantia proprie neque coniuncte, neque ab iis quæ sunt extrinsecus posita, uidentur trahi, sed ex ipsorum casibus, idest quadam ex ipsis leui mutatione deductis. Iure igitur hi loci medii inter eos qui ab ipsis, & eos qui sunt extrinsecus collocantur. Restat locus a diuisione qui tractatur hoc modo. Omnis diuisio uel negatione fit, uel partitione. Negatione fit, ut siquis ita pronunciet. Omne animal aut habet pedes, aut non habet. Partitione uero, uelut siquis diuidat, omnis homo, aut est sanus, aut æger. Fit autem uniuersa diuisio uel generis in species, uel totius in partes, uel uocis in proprias significationes, uel accidentis in subiecta, uel subiecti in accidentia, uel accidentis in accidentia. Quorum omnium rationes in eo libro diligentius explicui, quem de diuisione composui. Atque idcirco inde ad horum omnium cognitionem congrua petantur exempla. Fiunt autem argumentationes per diuisionem, tum ea segregatione, quæ per negationem fit, tum ea quæ per partitionem. Sed qui his diuisionibus utuntur, aut directa ratiocinatione contendunt, aut in aliquod imposibile atque inconueniens ducunt, atque ita id quod reliquerant, rursus assumunt. Quæ facilius quisque cognoscet, si prioribus analyticis operam dederit. Horum tamen talia in præsens præstabunt exempla notitiam: sit in quæstione propositum, an ulla sit origo temporis. Quod qui negare uolet, id nimirum ratiocinatione firmabit nullo modo esse ortum, idq; directa ratiocinatione monstrabit hoc modo, Tempus aut originem habet, aut non. Sed quoniam mundus æternus est, (id enim paulisper argumenti gratia concedatur) mundus uero sine tempore esse non potuit, tempus quoque æternum est: sed quod æternū est caret origine, tempus igitur originem nō habet. At si per imposibilitatem idem desideretur ostendi, dicetur hoc modo; Tempus aut originem habet, aut non: sed si tempus habet originem, non fuit semper. Tempus autem habet originem, fuit igitur quando non fuit tempus: sed fuisse temporis est significatio, fuit igitur tempus quando non fuit tempus. quod fieri non potest. Non est igitur ullum principium temporis. posito nāque ut ab ullo principio cœperit, inconueniens quoddam atque imposibile contingit, fuisse tempus quando non fuerit tempus. Reditur itaque ad alteram partem quod origine careat. Sed hæc quæ ex negatione diuisio est, cum per eam quælibet argumenta sumuntur, fieri nequit ut utrumque sit, quod affirmatione & negatione diuiditur. Itaque sublato uno, alterum manet: posito altero, reliquum tollitur. Vocaturque hic a diuisione locus, medius inter eos, qui ab ipso duci solēt, atque eos qui extrinsecus assumuntur. Cum enim quæratur, an ulla sit origo temporis, sumitur quidem esse originē, & ex ex per propriam consequentiam de re ipsa quæ quæritur fit imposibilitatis & mendacij syllogismus. Quo concluso reditur ad prius quod uerum esse necesse est. Siquidem id quod ei oppositum est, ad imposibile aliquod inconueniensque perducitur. Itaque quoniam ex ipsa re, de qua quæritur, fieri syllogismus solet, quasi ab ipsis locus est deductus, quoniam uero nō in eo permanet, sed ad oppositum redit, quasi extrinsecus sumitur. Idcirco hic a diuisione locus inter utrumque medius collocatur. At uero qui ex partitione sumuntur, duplici fiunt modo. Aliquoties enim quæ diuiduntur, simul esse possunt, ut si uocem in significationes diuidamus, omnes simul esse possunt, ueluti cum dicimus, Amplector, aut actionem significat, aut passionem, uel utrumque simul significare potest. Aliquoties ueluti negationis modo quæ diuiduntur simul esse nō possunt, ut aut sanus est, aut æger. Fit autem ratiocinatio in priore quidē modo diuisionis, tum quia omnibus adest quod quæritur, uel non adest: tum uero idcirco alicui adesse uel non adesse, quod alijs adsit aut minime. Nec in his explicandis diutius laborabimus, si priores resolutorii uel Topica Aristotelis diligentis animum lectoris instruxerint Nam si quæratur, utrum canis substancia sit, atque hanc diuisionem faciat collocutor. Canis uel latrabilis animalis, uel marinæ belluæ, uel cælestis syderis nomen est, demonstretque per singula & canem latrabilem substantiam esse, marinam quoque belluam, & sydus substantiæ posse supponi monstrauit canem esse substantiam. Atque hic quidem ex ipsis in quæstione propositis uidebitur argumenta traxisse. At in talibus syllogismis, Aut sanus est, aut æger: sed sanus est, non igitur est æger: sed sanus nō est, æger igitur est. uel ita, sed æger est, sanus igitur non est. uel ita, sed æger non est, sanus igitur est. Ab his quæ sunt extrinsecus sumptus est syllogismus, id est ab oppositis. Idcirco totus hic a diuisione locus inter utrosque medius esse perhibetur, qui si in negatione sit constitutus, aliquo modo quidem ex ipsis sumitur, aliquo modo uero ab exterioribus uenit. Si uero a partitione ducantur argumenta, nunc quidem ab ipsis, nunc uero ab exterioribus copiam præstant.

De Themistij diuisione quod omnes locos complectatur. Cap. VII.

ET græci quidem Themistij diligentissimi scriptoris ac lucidi, & omnia ad facilitatem intelligentiæ reuocantis talis locorum uidetur esse partitio. Quæ cum ita sint, breuiter mihi locorum diuisio commemorāda est. ut nihil præter eam monstretur esse relictum, quod non intra eam probetur inclusum. De quo enim in qualibet quæstione dubitatur, id ita firmabitur argumentis, ut ea uel ea

ipsis sumantur quæ in quæstione sunt constituta, uel extrinsecus ducantur, uel quasi in confinio horum posita uestigētur. Ac preter hanc quidē diuisionē nihil extra iouenriri pōt. Sed si ab ipsis sumitur argumentū, aut ab ipsorū necesse est substantia sumatur, aut ab his quæ eā consequuntur, aut ab iis quæ inseparabiliter accidunt, uel his adhærēt, & ab eorū substātia separari seiungiq; uel nō possunt uel nō solēt. Quæcūq; uero ab eorū substātia ducūtur, ea aut in descriptione, aut in definitione sunt, & præter hæc a nominis interpretatiōe Quæ uero uelut substantiā cōtinentia cōsequuntur, talia sunt, ut uel generis, uel differētiæ, uel integri, uel specierū. uel partiū loco circa ea quæ inquiruntur assistant. Itē causæ, uel efficientes, uel materiæ, uel formæ, uel finis, uel effectus, uel corruptiones, uel usus, uel quantitates, uel tēpus, uel modi. Quod uero proprie inseparabile uel adhærens accidens nuncupatur, id in cōmuniter accidētibus numerabitur. Et præter hæc quidē aliud quod cuique inesse possit inueniri non potest. Quibus ita positis inspiciamus nunc eos locos, quos dudum extriosecus pronunciabamus assumi. Ea enim quæ extrinsecas assumūtur, nō sunt ita separata atque disiuncta, ut non aliquo modo quasi e regione quadā ex quæ quæruntur, aspiciant. Nam & similitudines & opposita ad ea sine dubio referūtur. quibus similia uel opposita sunt: licet iure atq; ordine uideātur extrinsecus collocata. Sunt autem hęc. similitudo, oppositio, maius, minus, rei iudicium. In similitudine enim tum rei similitudo, tum proportionis ratio continetur. Omnia enim similitudinem tenent. Opposita uero in contrariis, in priuationibus, in relationibus, in negationibus constant. Comparatio uero maioris ad minus, quædam similiū dissimilitudo est. Rerum enim. per se similium discretio maius ac minus facit. Quod enim omni qualitate, omniq; ratione disiunctum est, id nullo modo poterit comparari. Ex rei uero iudicio quæ sunt argumenta quasi testimonium præbent, & sunt inartificiales loci, atque omnino disiuncti, nec rem potius quam iudicium, opinionemque sectantes Transumptioois uero locus nunc quidem in æqualitate, ounc uero in maioris minorisue comparatione consistit. Aut enim ad id quod est simile, aut ad id quod est maius, aut minus fit argumentorum rationomq; transsumptio. Hi uero loci quos mixtos esse prædiximus, aut ex casibus, aut ex coniugatis, aut ex diuisione nascuntur: in quibus omnibus consequentia & repugnantia custoditur. Sed ea quidem quæ ex definitione, uel genere, uel differentia, uel causis argumenta ducuntur, demonstratiuis maxime syllogismis uires atque ordinem sobministrāt, reliqua uerisimilibus ac dialecticis. Atque hi loci, qui maxime in eorū substantia sunt, de quibus in quæstione dobitatur, ad prædicatiuos ac simplices, reliqui uero ad hypotheticos & conditionales respiciunt syllogismos. Expeditis igitur locis, & diligenter tam definitione quam exemplorum luce patefactis, dicēdum uidetur quomodo hi loci maximarum sint differentiæ propositionum, idq; breui: neque. n. longa disputatione res eget. Omnes enim maximæ propositiones uel definitionem continent, uel descriptionem, uel nominis interpretationem, uel totum, uel partes, uel genus, uel species, uel cætera quibus differunt inter se maximæ propositiones. Nam in eo quod sunt maximæ non differunt, sed in eo quòd hæ a definitione quidē, illæ a genere, aliæ uero ueniunt ab aliis locis, & his iure differre, hique earum differentiæ dicuntur Sed quoniam diuisio Themistii patefacta est, nunc ad M. Tullii diuisionem transeamus.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi de differentijs Topicis.

LIBER TERTIVS.

De locis a M. Tullio traditis, eorumque inter se distinctione. Cap. I.

QVOD locorum differentias multipliciter narieque tractamus, nihil mirum diligentibus ingeniis uideri debet: cum manifestum sit, unamquanque rem multis sæpe differentiis, atque in uarias diuisionis figuras posse partiri. Nam quia singulas res non una, sed plures sæpe differentiæ comprehendunt: necesse est, ut secundum differentiarum uarietatem fiat, diuersitas etiam diuisionum, ut & numeri nunc eas colligimus differentias, quòd alii pares, alii impares: nunc uero quòd alii primi atque incompositi, alii secundi atque compositi. Triangulorum etiam multis modis fieri partitionem geometricæ disciplinæ tenor ostendit. Id tamen in omnibus peruidendum est, ut nihil extra in qualibet diuisionis forma relinquatur, nihil ultra superfluum ac præterquam necesse est, aggregetur: quare quid mirum uideri debet, si cum antea secundum Themistium locorum differentias dederimus, nunc diuersas secundum M. Tullium depromamus? Cuius proposita breuiter partitione, atque exemplis conuenientibus expedita, tum demum quo differat, uel quo congruat superius digestæ diuisioni, quo etiam altera claudat alteram commemorabo. Nam cum M Tullius omnem logicam facultatem, quam rationem diligentem disserendi dixit, duas habere partes proposuerit, unam inueniendi, alteram iudicandi: cumque locos definierit esse argumenti sedes, a quibus scilicet argumenta promuntur: argumentum etiam rationem, quæ rei dubiæ faciat fidem, diuisionem locorum omnium hoc modo fecit. Ex his inquit locis, in quibus argumenta inclusa sunt, alii in ipso hærent, de quo agitur, alii assumuntur extrinsecus. Duas igitur locorum species fecit: alios enim in ipsis quæstionum terminis hærere proposuit, alios extrinsecus assumi: atque eos quidem, qui in ipsis hærerent de quibus quæritur, tali diuisione partitur. In ipso, inquit, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex notæ, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur. Extrinsecus autem ea dicuntur, quæ absunt, longeque disiuncta sunt. Post hæc eum locum qui ab affectis ducitur, in conuenientia membra partitus est, hoc modo. Alia enim inquit, sunt coniugata, alia ex genere, alia ex forma, alia ex similitudine, alia ex differentia, alia ex contrario, alia ex coniunctis, alia ex antecedentibus, alia ex consequentibus. alia ex repugnantibus, alia ex causis, alia ex effectis, alia ex comparatione, maiorum, aut minorum, aut parium. Quorum quidem omnium & natura breuiter attingenda est, & exempla ponenda. Eorum igitur locorum, qui in ipso de quo agitur hærent, primum esse dixit a toto. Totum autem uniuscuiusque rei in definitione constat. Omnis enim definitio, rei quam definit adæquatur. quòd si unaquæque res tota est (nihil enim integrum esse nisi totum potest) definitio quoque totum esse necesse est, id est quæ totum rei, quam definit substantiam claudat. Definitio uero est oratio, quæ uniuscuiusque rei quidem esse designat. Ab hac ita ducitur argumentum: ut sit quæstio, an arbores quoque sint animalia; dicam, Animal est substantia animata sensibilis. Arbor non est substantia animata sensibilis. concludam, Non sunt igitur arbores animalia. Quæstio de genere. maxima propositio, Vnde definitio abest, inde illud quoque abesse, quod definitur. locus a definitione. Partes uero sunt, quarum conuentu efficitur totum. Partes etiam uocantur, quæ diuidunt totum. hæ autem species, uel formæ nuncupari solent. a quibus hoc modo sumitur argumentum. Ab his quidem partibus, quarum coniunctione componitur totum hoc modo, ut si sit dubitatio, an sit anima corporea: partiemur animam uelut his tribus partibus, quod uel uegetabilem, uel sensibilem, uel intelligibilem præstet. at ipsum neque uegetare, neque sentire, neque intelligere corporale est. cunque nulla sit pars animæ corporalis, omnino anima corporalis non esse monstrata est. Quæstio de genere, id est an anima corpori subiiciatur ut generi. argumentum a partibus. Maxima propositio, A quibus partes absunt, totum quoque abesse. Locus a partibus totum coniungentibus. Item ab his partibus quæ totum diuidunt hoc modo, sit in quæstione, an anima secundum locum moueatur: Dicam motus secundum locum tres species sunt, crementum, diminutio, permutatio: anima uero neque crescit, neq; minuitur, neq; ab alio loco ad alium transit: non igitur mouetur. Quæstio de accidenti. Maxima propositio eadem quæ superius. locus a partibus totum diuidentibus. A nota argumentum est, quoties ab interpretatione nominis rei dubiæ fides quæritur, hoc modo, ut si dubitetur, an philosophia sit bonum: dicemus, philosophis est amor sapientiæ, at id bonum est, philosophia igitur bonum est. Hic igitur rem non definimus, sed nomen definitione prodidimus.

didimus. Quæstio de genere. Maxima propositio, Nominis interpretatione rem declarari. locus a notatione. Coniugata sunt, quæ ab eodem nomine flectuntur, ut a iustitia, iustū, iuste. Ab his ita capitur argumentum, ut si quæratur, an ridere gaudere sit; dicemus, si risus gaudium est, & ridere gaudere est. Quæstio de accidenti. Maxima propositio, Coniugatorum eandem esse naturam. Locus a coniugatis. Genus est quod de pluribus specie differentibus in eo quod quid prædicatur. Ab hoc ita ducitur argumentum, ut si quæratur, Verum anima numerus sit seipsum mouens, ut Xenocrati placuit. Dicemus, anima substantia est. Numerus uero substantia non est igitur anima numerus non est. Quæstio de definitione locus a genere. Maxima propositio: Quorum diuersa sunt genera, ipsa quoq; esse diuersa Forma est quod de pluribus numero differētibus in eo quod quid sit prædicatur. Ab hac fit argumentum hoc modo, ut si quæratur, An color in subiecto sit: id approbabimus eo, quoniam album uel nigrū in subiecto sunt. A specie s. ad genus deducentes. Quæstio de genere. Nā in subiecto esse uel non esse, accidens uel substantiā significat, quæ sunt prima rerum genera. Maxima propositio, In formis spectari generū proprietates. Locus a forma. Similitudo est eadē rerū differentium qualitas. Ab hac ita fieri argumentū iudicatur, ut si quæratur, Sorte an electione rectores ciuitatibus dandi sint: negetur, quoniā ne in naui quidem sorte, sed electione peritus rector eligitur Similis est nauis quidē ciuitati, gubernator aūt magistratui. Quæstio de accidente. locus a simili. Maxima propositio, De similibus idē est iudicium. Item a differentia ut si quæratur, an idē sit rex quod tyrannus: dicemus minime. nā in rege, pietas, iustitia, mansuetudo, in tyrāno cūcta diuersa sunt. Quæstio de definitione, locus a differentia. Maxima propositio, Differentium rerum nō idem esse iudiciū. Contraria uero quæ Cicero appellat, quatuor modis diuiduntur. Aut. n. aduersa sunt, ut album nigrū: aut priuantia, ut iustitia iniustitia: aut relatiua, ut dominus seruus. aut negatiua, ut uiuere, non uiuere. Ab his omnibus ita argumenta ducuntur: ab aduersis, si bona est sanitas mala est ægritudo: a priuantibus, si iniustitiā fugimus, iustitiā sequamur: a relatiuis, quisquis pater esse uult, habeat filium: a negantibus, non me accusās fecisse quod me non fecisse defendis. Quæstiones de accidētibus. Maxima propositio, in aduersis, priuantibus & negantibus: Contraria sibi conuenire non posse In relatiuis aūt, Absque se relatiua esse non posse. Locus a contrariis, quæ melius opposita uocarentur Adiuncta sunt, quæ finitimum tenent locum, ita ut temporibus quoq;, tum antecedant, ut amorem congressio: tum rei, cui adiuncta sunt, hæreant, ut ambulationi pedum strepitus: tū consequantur, ut atrox facinus mentis trepidatio. neque hæc necessaria sunt, sed frequenter eueniunt. Nam neque qui congressus est, modis omnibus amauit, & qui congressus non est, uno semel aspectu in amorem incidit. & ambulante aliquo potest non esse strepitus pedum, & non ambulante pedes strepere, si uno eodemq; loco consistens pedes moueat & trepidare quis, cum nihil atrox fecerit, & non trepidare qui fecerit: ab his ducetur argumētum, uel cum amare aliquem suspicamur, quia fuerit ante congressus, uel ambulasse aliquem in locum, cum pedum strepitus fuerit auditus: uel atrox facinus commisisse, quem trepidare uideamus. atque in his quæstiones de accidentibus. Locus ab adiunctis. Maxima propositio, Ex adiunctis adiuncta perpendi. Antecedentia uero sunt, quibus positis statim necesse est aliud consequatur, uelut cum dicimus, Si homo est, animal est. Neq; in his temporum ratio, nec rerum necessitas uaria est, sed statim ut dictum fuerit id quod antecedit, id comitatur quod subsequens est. Hic uero locus totus in conditione est constitutus. posita .n. cōditione si sit antecedēs esse necesse est quod consequitur, hoc mō. Si peperit, cū uiro concubuit Antecedens est peperisse, cum uiro concubuisse cōsequens: nam neque illud quæritur quid prius tempore sit, quid posterius. Et sæpe ista ita uariantur, ut id quod posterius est tēpore, antecedens esse uideatur in propositione, ut peperisse posterius est, quam concubuisse: tamen si peperit, modis omnibus cum uiro concubuit, & hoc præcedente & prius posito. necesse est illud intelligatur. Aliquoties uero simul sunt, ut si Sol ortus est, dies est. Aliquoties prius est quod præcedit, posterius quod consequitur, ut si arrogans est, odiosus est, ex arrogātia enim quisq; fit odiosus. Ex antecedenti igitur sumitur argumentum. Si peperit cū uiro concubuit, sumo quod antecedit, at peperit. concludo quod sequitur, cum uiro igitur concubuit. A consequentibus ita, sumo quod sequitur: at non concubuit cum uiro concludo quod antecedit, non igitur peperit. Quæstio est de accidenti. Locus ab antecedentibus & consequentibus. Maximæ propositiones, Posito antecedenti comitari quod subsequitur, perēpto, consequenti perimi quod antecedit Repugnantia uero sunt contrariorum consequētia, ut uigilare & dormire contraria sunt, stertere dormientibus adiunctum est. Stertere igitur ac uigilare repugnantia sunt, ab his ita fit argumentum. Tu ne eum dicas uigilare, qui stertat? quæstio de accidente, argumentum a repugnantibus, maxima propositio, Repugnantia sibi conuenire non posse. Causa est efficiens, quæ quamlibet rem præcedens efficit, non semper tempore, sed proprietate naturæ, ut Sol diem, ab hac ita sumitur argumentum. Cur esse dubites diem, cum Solem in cælo esse conspicias? Quæstio de accidenti: nā diem esse accidit aeri. i. esse propter Solem lucidum, argumentū ab efficientibus causis. maxima propositio, Vbi causa est, inde effectum abesse non posse. Effectum est quod efficit causa. ab hoc ita sumitur argumentum, An tu dubites amasse, quam rapuit? Quæstio de accidente, argumentū ab effectis. maxima propositio. Vbi effectus est, causam: abesse non posse, ueluti non abfuit amor, qui fuit causa, cur rapuerit, quod est effectus. Comparatio uero maioris est, quoties, id quod minus est maiori cōparatur. Ab hoc loco ita sumitur argumentū. si is qui patriā bello persecutus est, tandē ueniam meruit a ciuibus, cur non is quoq; mereatur qui ob seditionem motam, actus est in exiliū? Quæstio de accidenti. argumentū a cōparatione maioris, maxima propositio. Quod in re maiore ualet, ualeat in minore. Minoris est cōparatio, quoties maior res confertur minori, atque ex ea capitur argumentū hoc modo. Si Caium Gracchum mediocriter labefactantem statum reipublicæ Scipio priuatus interfecit, cur non Catilinam orbem terræ cæde atq; incendio uastare cupientem cōsules persequantur? Quæstio de accidenti, argumentum a comparatione minoris. Maxima propositio. Quod in re minore ualet, ualeat in maiore. Paria sunt, quæ eiusdem quantitatis sunt, & semper paritas similitudo est quantitatis. Ab hac ita fit argumentū. Si Demosthenem quis laudare desiderat, cur uituperet Tullium? Quæstio de accidenti, argumentum a comparatione parium, maxima propositio. Parium idem esse iudicium. Restat is locus quem extrinsecus dixit assumi, hic iudicio nititur, & auctoritate & totus probabilis est, nihil continens necessarium. Probabile autem est, quod uidetur uel omnibus, uel pluribus, uel doctis, & sapientibus, & inter hos claris atq; præstantibus, uel his, qui secundum unamquamque artem peritiam consecuti sunt, ut medico in medicina, geometræ in geometria. ab hoc loco tale est argumentum, ueluti si dicam, Difficile est cum Carthaginensibus bellum gerere, quoniam id Pub. Scipio Cornelius Africanus dixit, qui sæpe fuerat expertus. Hic uero locus extrinsecus dicitur constitutus, quoniam non de his, qui prædicati uel subiecti sunt termini sumitur. sed ab extrinsecus posito iudicio uenit. Hic etiam inartificialis, & artis expers uocatur, quoniam non sibi hunc ipse confiert argumentum orator, sed præparatis positisque utitur testimoniis. Expeditis igitur M. Tullii differentiis quibus ipse, a se maximas propositiones, quas locos esse diximus, separauit, pertractanda breuiter mihi uidetur superius digesta partitio, ut ea quæ similia uidentur, a semetipsis ratione congrua segregentur. Similis enim uidetur locus a toto ei, qui est a nota: uterque enim in definitione est constitutus. Nam interpretatio nominis quædam ipsius nominis definitio est. Sed illa eorum maxima est differentia, quia locus a toto rem definit, a nota uero rem non definit, sed nomen interpretatur. Diuersa uero sunt res ac nomen. Hoc enim significat, illa significatur. Item locus a partium enumeratione consimilis uidetur esse ei, qui est a forma. Nam & forma pars est, & qui genus diuidit, enumerat partes, neque aliter fieri ex forma argumentum potest, nisi diuidatur a genere: sumi enim omnino forma non potest, nisi per diuisionem. Sed hic quoque multa est differentia: nam partium enumeratio totas necesse est ut diuidat partes, easque uniuersas ad fidem argumentationis assumat, siue illæ partes, siue illæ sint species, ut genus quidem speciebus, totum uero partibus approbetur. In forma uero sufficit ad demonstrandum quod de genere di-

citor ona quælibet. Item locus a contrario & repugnantibus uidetur esse consimilis, sed habet differentiam, quia contraria primis sibimet frontibus opponuntur. Repugnantia uero per coniunctionem contrariorum sibi probantur aduersa, ut dormire ac uigilare statim sibi contraria sunt. Stertere uero repugnat uigilationi idcirco, quia somno coniungitur. Adiuncta uero & antecedentia & consequentia quasi finitima sunt. Sed distant, quod in adiunctis nulla est necessitas, in antecedentibus uero & consequentibus maxima, in adiunctis uero tempora nimium ualent. Nam quod adiunctum est, id uel præcedere rem solet, uel cum ea uno eodemque tempore esse, uel subsequi posterius. At in antecedentibus nihil horum est, sed nõ habita temporis ratione, mox ut fuerit antecedens, consequens esse necesse est: & si consequens non fuerit, antecedens necesse est interire.

De comparatione locorum Ciceronis & Themistii, & eorum inter se concordia. Cap. II.

Ac de M. Tullii locis sufficienter dictum est, nunc ad Themistii diuisionem redeamus, ut quomodo sibi superius digestæ partitiones consentire possint breuiter explicemus, ac primum quidem totius partitionis communiter differentias colligamus. Superior diuisio docuit alios Themistii esse locos, qui in ipsis terminis, de quibus quæritur, insunt, alios qui extrinsecus assumuntur, alios qui inter utrosque uersantur, ut hic trina intelligatur diuisio. At M. Tullii diuisio locos bifariam ostendit. Alios extrinsecus assumi. Hic igitur omnes eos locos quos medios Themistius proposuit, his applicuit atque coniunxit, qui sunt in ipsis de quibus agitur, terminis constituti: & communiter quidem talis diuisionum est differentia, quæ clarius apparebit, si singula persequamur. Eos igitur locos, qui positi sunt in terminis, de quibus in quæstione dubitatur, priore partitione Themistius, tum in substantia posuit tum in substantiæ consequentia. In substantia sunt definitio, descriptio, nominis interpretatio. Substantiæ uero consequẽtia sunt, genus, totum, species, pars, causa efficiens, materia, forma, effectus, corruptio, finis, usus, communiter accidẽtia. Eos uero qui extrinsecus assumuntur, tum in iudicio, tum in similitudine, tum in quantitatis comparatione, tum in oppositione, tum in proportione, tum in transumptione separauit. Quos uero inter utrosque posuit, hos in casibus & coniugatis, & diuisione constituit. Sed M. Tullius eos, qui in ipso sunt, de quo quæritur, tum ex toto, tum ex partibus eius, tum ex nota, tum ex his rebus quæ quodammodo affectæ sunt ad id, de quo quæritur, posuit. Ipsa uero quæ affecta sunt, multifaria diuisione partitus est, solum uero iudiciũ extrinsecus segregauit pluresque partes eorum, quæ in diuisione Themistii posita sunt substantiæ consequentia. Itemque locos medios, inter affecta numerauit. In tam uero uaria diuisione necesse est, ut utræque sibi non eadem parte cõueniant. Id uero in cũctis multipliciter diuisa fieri potest uelut si quis diuidat triangulorum formas sic: Triãgulorum, aliæ sunt æquilateræ formæ, aliæ duo tantum latera habentes æqualia, aliæ uero tota inæqualibus lateribus iunctæ. Rursus sit ista diuisio, ut alias dicat aliquia rectum habentes angulum, quæ orthogoniæ nuncupantur, alias dicat tribus acutis angulis contineri, quæ sunt oxygoniæ, alias in obtusum angulũ tendi, quæ sunt ambigloniæ. Necesse est igitur, ut utræque sibi diuersa partium ratione conueniat. Nam quod est orthogonium, id semper uel duobus lateribus æqualibus continetur, uel tribus inæqualibus. Sed quod est ambligonium, id uel duobus lateribus continetur æqualibus, uel tribus inæqualibus. Sed quod est oxygoniũ, id uel tribus lateribus æqualibus, uel duobus inæqualibus continetur. Rursus id quod est æquilaterum semper est oxygonium id uero quod duobus æqualibus lateribus continetur, uel orthogonium, uel ambligonium esse necesse est. Secundum igitur hunc modum cunctam M. Tullii atque Themistii diuisionem a principio pariter ordientes, inuicem sibimet clausam esse monstremus, in quibus omnibus & exemplorum, & intelligentiæ superius expeditæ præsens debet esse memoria. Disponamus igitur omnem Themistii diuisionem, & post hanc subiiciamus Tulliana partitio, ut ea quæ dicenda sunt, apertius oculis subiecta clarescant.

Themistii diuisio.

Loci

Intrinsecus	Extrinsecus	Medii
A definitione	A rei iudicio	A casibus
A descriptione	A similibus	A coniugatis
A nominis interpretatiõe	A maiore	A diuisione
A toto uel genere	A minore	
A partibus uel specie	Ab oppositis	
Ab efficientibus	A proportione	
A materia	A transumptione	
A forma		
A fine		
Ab effectibus		
A corruptionibus		
Ab usibus		
A communiter accidentibus		

M. Tullii diuisio.

Loci

In ipso	Extrinsecus
A toto	Ab auctoritate
A partibus	
A nota	
A coniugatis	
A genere	
A forma	
A similitudine	
A differentia	
A contrario	
Ab adiunctis	
Ab antecedentibus	
A consequentibus	
A repugnantibus	
A causis	
Ab effectis	
A comparatione { maiorum, minorum, parium }	

Quibus ita descriptis nunc quemadmodum M. Tullii diuisio Themistii partitioni, conueniat explicemus. Eum igitur locum, quem Cicero dixit a toto, a substantia Themistius esse proposuit. Vterque enim in definitione consistit, siue illa substantialis sit, siue descriptio. A partium enumeratione locus ex Ciceronis Topicis positus, idem est, qui in Themistii diuisione inter medios a diuisione nominatus est. Quoties enim aliquid esse, uel non esse monstrare contendimus, si fidem a partium enumeratione capiamus, id ex diuisione necessario faciendum est. Diuisio uero aut formarum præcessit, aut partium. Quanquam locus, qui ex diuisione a Themistio intér medios collocatus est, a Cicerone in generis tractatione ponitur. Ait enim Tullius cum de genere loqueretur, hoc modo: Commode etiam tractatur hæc argumentatio, quæ ex genere sumitur, cum ex toto partes persequare, hoc modo, Si dolus malus est, cum aliquid agitur, aliud simulatur, enumerare licet quibus modis id fiat, deinde in eorum aliquem id quod arguas dolo malo factum, includere. Quod genus argumenti in primis firmum uideri solet. A notatione Tullii locus is est, qui Themistii a nominis interpretatione. A coniugatis communis est locus, cum Themistius inter medios collocauit. A genere. M. Tullius posuit, a toto Themistius. A forma Ciceronis, a parte, id est specie Themistii. A similitudine communis quidem est, nisi quod M. Tullius sub ea proportionem

cionem comprehendit. A differentia M. Tullii, a toto in Themistii diuisione, uel a parte intelligi potest: a toto quidem, si sit constitutiua differentia, de qua sumitur argumentum, a parte uero, si sit diuisibilis. A contrario idem locus est, qui apud Themistium ab oppositis dictus est, & extrinsecus cōstitutus. Ab adiunctis ille est, qui in Themistii partitione a communiter accidentibus dicitur, inter consequentia substantiæ nominatus. Ab antecedentibus & consequentibus locus multifariam spargitur. Nam & definitio & descriptio & antecedere & consequi possunt. Itemque nominis interpretatio. Itē species antecedit, genus consequitur. Causa etiam efficiens antecedit, & sequitur effectus. Materiam uero sequitur effectus. Communiter accidentia quoque si inseparabilia sint, necesse est, ut consequantur. Coniugata et sese uel antecedunt, uel consequuntur. itaque hic locus pluribus mixtus est, & nō tam rebus ab aliis omnibus, quam tractatione diuersus: ipsa enim conditio consequentiæ locum alium facit, cum ipsa conditio consequentiæ, uel in definitione, uel in descriptione, uel in forma, uel in causa, uel in cæteris posita sit. Repugnantia uero oppositis aggregantur. Efficientia causis efficientibus uel materiæ. Effecta illi sunt cōsimilia loco, quem Themistius posuit a fine. Nam causarum effectus finis est. A comparatione maioris uel minoris idem locus est, qui apud Themistiū inter extrinsecus locos ponitur a maiore & minore. A cōparatione parium inter eos, qui a simili ducūtur esse putandus est. Dictū est n. in quantitate similitudinem esse paritatē. Restat locus utrisq; cōmunis, qui est extrinsecus collocatus, quē Cicero, sicut Themistius a rei iudicio esse proposuit. Et M. Tullii quidē diuisio superiorē Themistii partitionem tali modo poterit includere, quod licet in subiecta descriptione prospicere.

Tulliana diuisio.	Themistii diuisio.
A toto	A substantia
A partium enumeratione	A diuisione
A notatione	A nominis interpretatione
A coniugatis	A coniugatis
A genere	A toto uel a genere
A forma	A parte uel specie
A similitudine	A simili & proportione
A differentia	A toto uel a parte
A contrario	Ab oppositis
Ab adiunctis	A communiter accidentibus
Ab antecedentibus A consequentibus	A definitione uel descriptione, uel interpretatione, uel specie, uel causa, uel materia, uel communiter accidentibus uel coniugatis.
A repugnantibus	Ab oppositis
Ab efficientibus	A causis & materia
Ab effectis	A fine.
A maiori	A maiore
A minore	A minore
A pari	A similibus
Ab auctoritate	A rei iudicio.

Omnis quidem M. Tullii partitio locorum in Themistii diuisione superioris descriptionis formula uidetur conclusa, Nūc Themistii diuisio ad M. Tullii diuisionem reducenda est. Cuius quidem multa pars Ciceroni conuenit, sicut prior etiam descriptio docet Quod uero ex Themistii superest diuisione, id si ad Tullianæ partitionis ordinem referatur, facili compēdio quemadmodum ad se inuicē partitiones reducantur ostenditur. Nam continuæ M. Tullii diuisioni ex Themistii locis in superiore descriptione conuenerant hi, Ciceronis quidem a toto: Themistii a substantia. A partium enumeratione Ciceronis, a diuisione Themistii. A notatione Ciceronis, a nominis interpretatione Themistii. A coniugatis utrorumq; communis. A genere Ciceronis, a toto Themistii. A forma Ciceronis, a parte, id est specie Themistii. A similitudine communis. A differentia Ciceronis, a toto uel a parte Themistii. A contrario Ciceronis idem apud Themistium ab oppositis. Ab adiunctis Ciceronis, eundem a communiter accidentibus Themistius posuit. Ab antecedentibus & consequentibus, misti cum pluribus. A repugnantibus Ciceronis, idem a Themistio ab oppositis dicitur. Ab efficientibus Ciceronis, a causis Themistii. Ab effectis Tullii, a fine Themistii. A comparatione maioris, ac minoris. M. Tullii, iidem sunt a maiore ac minore Themistii. A comparatione parium Ciceronis, a similibus Themistii. Cum igitur. M. Tullii plena diuisio aliquibus membris; Themistianæ diuisionis aptetur: fieri non potest, ut non membra Themistianæ diuisionis statim ad Tullianæ conuenientiam reducantur. Quocirca siquid reliquum est in Themistii diuisione, quod superiori formulæ non uideatur adscriptum, plene M. Tulli diuisioni poterimus aptare. Inuicem enim diuisiones alterna reciprocatione coniunctę sunt. Restant autem ex Themistii locis hi, ab usibus, ab effectibus, & corruptionibus, & proportione, & transumptione. Quorum quidem ab usibus, si usus alicuius rei semper effector est: ei loco Ciceronis aptandus est; qui ab efficientibus nuncupatur. Quod si ipse usus efficitur: ei loco Ciceronis adhibendus est, qui ab effectis uocatur. Ab effectibus uero, siquidem efficit aliquid effectus: ab efficientibus causis est. Si uero ipse effectus plenum aliquid confectumque demonstrat: is locus est quem ab effectis Tullius dixit. A corruptionibus uero, ab efficientibus dici potest. Nā cum omnis generatio efficiat aliquid. i. substantiam formet, corruptio rursus ipsa quoque efficit quiddam. i. substātiali forma spoliat ac priuat, uelut mors facit corporis dissolutionem. A proportione uero idem est, quem Tullius a similibus dixit: nam multorum in multis similitudo proportio est. Transumptio uero siquidem ad maiora fit, locus a maiorum comparatione est: Siu uero ad minora, locus est a minorum comparatione: Quod si ad paria, locus est a parum cōparatione. Atq; in his omnibus reducendis, tale satis est descriptionis exemplū.

Themistii.		Ciceronis.
Ab usibus	Si ipse usus aliquid efficit	Ab efficiētibus
	Si ipse usus efficitur	Ab effectis
Ab effectibus	Si effectus aliquid efficit	Ab efficiētibus
	Si effectus efficitur	Ab effectis
A corruptionibus		Ab efficiētibus
A proportione		A similibus
A trāsumptione	Si fit ad maius	A maiore
	Si fit ad minus	A minori
	Si fit ad par	A pari

Ac de dialecticis quidem locis, quantum propositi operis ratio postulabat, explicuimus. Nunc uero de rhetoricis dicendum uidetur quid sint, uel quid a dialecticis discrepare uideātur ad cuius plenam disputationem, integrum quarti uoluminis spatium reseruemus.

ANITII MANLII SEVERINI BOETHI, DE DIFFERENTIIS TOPICIS.

LIBER QVARTVS.

De Rhetorices, & dialectices differentia, & breuiter de tota Rhetorices facultate. Cap. I.

SI quis operis titulum diligens examinator inspiciat, cum de Topicis differentiis cōscribamus: non id a nobis tantum expectare debebit, ut locorum inter se dialecticorum, uel etiam rhetoricorum differentias demus uerum id multo magis ut dialecticos locos a rhetoricis segregemus: quod nos efficacius aggredi posse arbitramur, si ab ipsa facultatum natura, disputandi sumamus exordium. Ostensa enim dialecticæ ac rhetoricæ similitudine ac dissimilitudine, ab ipsarum facultatum necesse est formis etiam locorum qui eisdem facultatibus deseruiunt, communitates, discrepantiasque ducamus. Dialectica facultas igitur thesim tantum considerat. Thesis uero est sine circunstantiis quæstio. Rhetorica uero de hypothesibus id est de quæstionibus circunstantiarum multitudine inclusis tractat, & differit. Circunstantiæ uero sunt, quis, quid ubi, quando, cur, quomodo, quibus adminiculis. Rursus dialectica quidem si quando circunstantias, uelut per-

num,quæ præter scriptum in ipsarum rerũ contentione sunt positę, ita differentiæ segregantur,ut rerum quoque ipsarum natura diuersa est. In omni enim rhetorica quæstione dubitatur,an sit,qui sit,quale sit: & præter hæc,an iure,uel more possit exerceri iudicium Sed si factum uel res, quæ intenditur ab aduersario negetur:quæstio est,utrum sit , itaque coniecturalis constitutio nominatur. Quod si factum quidẽ esse constiterit,quid uero sit id quod factũ est ignoretur , quoniã uis eius definitione monstranda est:definitiua dicitur constitutio. At si & esse constiterit,& de rei definitione conueniat,sed quale sit inquiratur, tunc quia cui generi subiici debeat. ambigitur,generalis qualitas nuncupatur. In hac uero quæstione & qualitatis & quantitatis & comparationis ratio uersatur. Sed quoniã de genere quæstio est,secundum generis formam in plura necesse est hanc constitutionem membra distribui. Omnis enim quæstio generalis. i. cum de genere & qualitate, & quantitate quæritur facti, in duas distribuitur partes. Nam aut in præteritum quæritur de qualitate propositi,aut in præsens , aut in futurum. Si in præteritum,iuridicialis constitutio nũcupatur. Si præsentis uel futuri temporis teneat quæstionem,negotialis dicitur. Iuridicialis uero,cuius inquisitio preteritum respicit, duabus partibus segregatur:aut.n.in ipso facto uis defensionis inest,& absoluta qualitas nuncupatur: aut extrinsecus assumitur, & assumptiua dicitur constitutio. Sed hæc in partes quatuor deriuatur. Aut enim conceditur,crimen,aut remouetur,aut refertur,aut quod est ultimum,comparatur. Conceditur crimen,cum nulla introducitur facti defensio,sed uenia postulatur. Id fieri duobus modis potest,si depreceris , aut purges. Deprecaris cum nihil excusationis attuleris: purgas cum facti culpa his ascribitur,quibus obsisti obuiarique non possit: neque tamen personæ sint: id enim in aliam constitutionem cadet. Sunt uero hæc imprudentia,casus,atq; necessitas. Remouetur uero crimen,cũ ab eo qui lacessitur,transfertur in aliũ. Sed remotio criminis duobus fieri modis potest,si aut causa remoueatur,aut factum. Causa remouetur,cum aliena potestate aliquid factum esse contenditur. Factum uero cum alius,aut potuisse,aut debuisse facere demõstratur atque hæc in his maxime ualent,si eius nominis in nos intendatur actio , quod nõ fecerimus id quod oportuit fieri. Refertur crimen cum iuste in aliquem facinus commissum esse contenditur , quoniam is in quem commissum sit,iniurius sæpe fuerit,atque id quod intenditur,meruit pati. Comparatio est,cum propter meliorem utilioremue rem factum,quod aduersarius,arguit commissum esse defenditur. Horum uero omnium sunt propriæ differentiæ,atq; ideo minutissimæ diuisiones , quas rhetorum in his docendis explicandisq; conscripti libri diligentius continent. Sed nos hæc a M. Tullio sumpsisse sufficiat. Ad aliud enim tota operis festinat intentio. De quibus omnibus hoc inspiciendum est modo. M. n. Tullius causarum partes constitutiones esse demonstrat eo loco,quo contra Hermagorã nititur dicẽs Quod si generis causæ partes non possunt recte putari, multo minus recte partis causæ partes putabuntur. Pars aute causæ constitutio omnis est.partes causæ constitutiones esse designans. Quare de re multa quæstio est,quo modo enim partes esse putabuntur causæ. Si enim ita partes, ut species , quomodo fieri potest,ut in una causa plures constitutiones sint? nam species sibi inuicem impermistæ sunt. At ueniunt in causam plurimæ constitutiones,non sunt igitur partes causarum, uelut species status. Illud quoq;,Quod nulla species aliam sibi oppositam speciẽ ad substantiã iuuat. Constitutio uero constitutionem confirmat ad fidem: Nec uero fieri potest,ut ita sint causarum,quasi totius partes. nullum enim compositũ ex una parte totum,atque integrum esse potest. Ac in causa constitutio una idonea est constituere causam, Quid igitur est dicendũ patet uia rationi. Neque enim causæ eius pars dicitur esse cõstitutio,quæ in controuersiam uenit, & quam status constituit cũ præsertim qui additur ad causam status,una iam constitutione firmata,non sit principalis, sed accidens: atq; in uno negocio tot eueniant cõtrouersiæ,quot sunt constitutiones , sed quot controuersiæ,tot causæ: licet eas unum contineat negocium,causæ tamen impermistæ sibimet uariantur, ut qui iuuenem de lupanari exeuntem uidit,paulo post de eodẽ loco uxorem suam uidit egressam,accusat iuuenem adulterii. Hic unũ negocium,hoc quod uertitur,est,causæ autem duæ,una coniecturalis,si neget se fecisse, Altera definitiua,si in lupanari concubitum dicat,non posse adulterium putari. Sed neq; neganti pars est eiusdem controuersiæ coniecturalis status,neq; definienti definito: totam enim continet causam . Causam autem uoco non generaliter,sed controuersiam aliqua constitutione formatã. Sunt autẽ constitutiones partes causæ generalis hoc modo. Si enim omnis causa coniecturalis esset, nec alius status inueniretur,non esset status coniecturalis causæ pars , sed ipsa causa esset sine dubio coniectura. Sed quoniã partim coniectura,partim fine,partim qualitate,partim translatione causæ omnes tenentur:pars est constitutio causæ,non eius quam tenendo informat,sed eius quam diuidit generalis,cuius scilicet quasi membrũ aliquod abscindens suum facit unaquæque constitutio. Sunt igitur partes ut species constitutiones causæ generalis, non eius,quam unaquæque tenens informauerit. Quare genus est Rhetoricæ facultas. Rhetoricæ uero species tres, Iudiciale, Demonstratiuum, Deliberatiuum. Materia aũt ciuilis quæstio,quæ dicitur causa. Partes huius materiæ constitutiones. Rhetoricæ partes,inuẽtio,dispositio, elocutio,memoria,pronunciatio: Instrumentum,oratio : instrumenti partes, exordium, narratio, partitio, confirmatio , reprehensio , peroratio. Opus est docere & mouere. Actor est orator. Officiũ benedicere. Finis tum benedixisse, tum persuadere . Est uero tota Rhetorica in speciebus. Species uero ita totam materiam informant,ut tamen uicissim totã sibi uendicent,quod ex hoc intelligi potest. quoniam omnes materiæ partes singulæ species tenent. Nam in iudiciali quatuor constitutiones inuenies. & in deliberatiuo,demonstratiuoq; easdẽ quatuor inuenire queas. Vnde ostenditur, si omnes partes causæ generalis,quæ est ciuilis quæstio, singulæ species habent, omnes uero partes causa ipsa est,causam.i ciuilem quæstionem a speciebus uicissim uendicari totam eo modo , quo uox uno tempore ad plurimorum aures peruenit cũ suis integra partibus, idest elementis:nam eodem tempore tota causa ad diuersas species cum suis partibus transit. Sed cum species in materiã uenerint,idest in ciuilem quæstionem, & eam cum suis obtinuerint partibus, inferunt, secum etiam ipsam rhetoricæ facultatem. Quare etiam rhetoricæ partes in singulis constitutionibus inerunt. Sed illata materia, infert secum instrumentum suum:infert igitur secum orationem,& hæc proprias partes,eritq; in constitutionibus tractandis exordium, narratio , & cetera. Sed cum instrumentum uenerit in ciuilem quæstionem: operamquoq; suam simul infert. docebit igitur,ac mouebit in omni constitutione:sed hæc per se uenire non poterunt, nisi sit,qui hæc moueat uelut artifex atq; architectus . Hic autẽ est orator,qui cũ ad causam accesserit , faciet officiũ suũ, Bene igitur dicet in omni genere causarum, & in omni cõstitutione: faciet & finem,tum ut benedixerit in omni constitutione,tum ut persuaserit. De singulis igitur nunc quidem in commune tractauimus. De unoquoq; uero separatim post , si erit commodum,differemus. Atque hæc hactenus.

De locis rhetoricis & eorũ inter se distinctione. Cap. III.

NVnc de inuentione tractandum est:etenim prius quidẽ dialecticos dedimus,nunc rhetoricos promimus locos quos ex attributis personæ ac negocio uenire necesse est. Persona est,quæ in iudicium uocatur, cuius dictum aliquod factumue reprehẽditur. Negocium, factum dictumue personæ, propter quod in iudicium uocatur. Itaq; in his duobus omnis locorum partitio constituta est. Quæ enim habent reprehensionis occasionem,eadem nisi omnino ad inexcusabilem partem uergunt, defensionis copiam subministrant. ex eisdem.n.locis,omnis accusatio,defensioq; consistit. Si igitur persona in iudicium uocatur,neq; factum dictumue ullum reprehenditur,causa esse non poterit. Nec uero factũ dictumue aliquod in iudicium proferri potest,si persona non extet. Itaque in his duobus omnis iudiciorum ratio uersatur , in persona.s. atq; negocio. Sed ut(dictum est) persona est , quæ in iudicium uocatur. Negocium,factum dictumue personæ, propter quod reus statuitur. Persona agitur & negociũ suggerere argumenta non possunt: de ipsis enim quæstio est. De quibus autem dubitatur,ea dubitationi facere fidẽ nequeunt. Argumentum uero erat ratio rei dubiæ faciens fidem . faciunt autem negocio fidẽ ea,quæ sunt personis,ac negociis attributa. Ac si quando persona negocio faciat fidem,ueluti si credatur, contra rẽ publicam seditisse Catilinam,quoniam persona est uitiorũ turpitudine denotata : tunc non in eo quod persona est,& in iudi

cium uocatur, fidem negocio facit, sed in eo quod ea attributis personæ quandam suscipit qualitatem. Sed ut rerum ordo clatius colliquescat, de circunstantiis arbitror esse dicendum. Circunstantiæ sunt que conuenientes substantiam quæstionis efficiunt. Nisi.n.sit qui fecerit, & quid fecerit, causaq; cur fecerit, locus, tẽpusq; quo fecerit, modus ẽt, facultatesq; si desunt, caosa non stabit. Has igitur circunstantias io gemina Cicero partitur, ut eam quæ est Quis circunstantiam in attributis personæ ponat Reliquas uero circunstantias in attributis negocio constituat. Et primam quidem ea circunstantiis eam, quæ est Quis, quam personæ attribuit, secat in undecim partes, nomen, ut Verres: naturam, ut barbarus: uictũ, ut amicus nobilium: fortunam, ut diues: studium, ut geometer: casum, ut exul: affectionẽ, ut amans: habitum, ut sapiens: consilium: facta & orationes: ea quæ extra illud factum, dictumq; sunt, quod nunc in iudicium deuocatur. Reliquas uero circũstantias, quæ sunt, quid, cur, quomodo, ubi, quando, quibus auxiliis, in attributis negocio ponit, Quid & cur dicens continẽtia cũ ipso negocio. Cur in causa constituens. ea.o. causa est uniuscuiusq; facti, propter quã factum est. Quid uero secat in quatuor partes, in summam facti, ut parentis occisio, ea hac maxime locus sumitur amplificationis. Ante factum, ut concitus gladium rapuit: dum fit, uehementer percussit: post factum, in abdito sepeliuit Quæ cum omnia sint facta; tamen quoniam ad gestum negocium, de quo quæritur pertinent, non sunt ea facta, quæ in attributis personæ numerata sunt. Illa.o extra negocium, de quo agitur posita, personam informantia, fidem ei negocio præstant, de quo uersatur intentio. Hæc uero facta, quæ continentia sunt cum ipso negocio, ad ipsum oegocium, de quo quęritur pertinent Postremas uero quatuor circunstantias Cicero ponit in gestione negocii, quæ est secunda pars attributorũ negocijs, & eam quidem circunstantiam, quæ est quando, diuidit in tempus, ut nocte fecit, & in occasionẽ, ot cunctis dormientibus Eam uero circunstantiam, quæ est ubi, locum dicit, ut in cubiculo fecit. Quomodo uero ea circunstantiis, modum ut clam fecit. Quibus auxiliis circunstantiam, facultatem appellat, ot cum multo exercitu. Quorũ quidem locorũ, & si ex circunstantiarum natura discretio clara est: nos tamen beneuolentius faciemus, si uberius eorum a se differentias ostendamus. Nam cum ex circunstantiis, alias M. Tullius posuerit esse continentia cũ ipso negocio, alias in gestione negocii. At quæ in continentibus cum ipso negotio illum adnumerauit locũ, quem appellauit dum fit, ex ipsa prolationis significatione idẽ uidetur esse locus hic, dum fit, ei qui est in gestione negocii. Sed non est ita, qoia dum fit, illud est, quod eo tempore admissum est, dum facinus perpetratur, ut percussit. In gestione uero negocii ea sunt, quæ ante factum, & dũ fit, & post factum quod gestum est, continent. In omnibus.n. tempus, locus, occasio, modus, facultas inquiritur. Rursus dũ fit factũ est, quo administratũ est negociũ quæ igitur sunt in gestione negocii non sunt, facta, sed facto adhærentia. Nullus.n. tempus, occasionẽ, locum, modũ, facultatem, facta esse consenserit: sed (ut dictũ est) æque cuilibet facto adhærẽtia sunt, atq; id nullo modo de relinquunt, qoia quadam relatione subiecta sunt ipsi quod gestũ est, negocio Item ea qoæ sunt in gestione negocii, sine his quæ sunt continentia cũ ipso negocio esse possunt. Potest.n.& locus, & tẽpus, & occasio, & modus, & facultas facti cuiuslibet intelligi: etiam si nemo faciat, quod illo in loco, uel tẽpore, uel occasione, uel modo, uel facultate fieri posset. Itaque ea, quæ sunt in gestione negocii, sine his, quæ continentia cũ ipso negocio esse possunt: illa oero sine his esse non possunt: factum.n. præter locũ, tempus, occasionem, modum, facultatẽq; esse nõ poterit. Atq; hæc quæ in attributis personę, ac negocio constant, sunt ueluti in dialecticis locis ea, quæ in ipsis hærent, de quibus quæritur. Reliqua uero quæ uel sunt adiuncta negocio, oel gestũ negociũ consequuntur, talia sunt, qualia in dialecticis locis ea, quæ secundũ Themistium partim rei substantiã consequũtur, partim sunt extrinsecus, partim uersantur io mediis: secundum Ciceronẽ uero inter affecta numerata sunt, uel extrinsecus posita. Sunt.n. adiuncta negocio, ipsi etiã æq; fidẽ faciunt quæstioni, affecta quodammodo ad id de quo quęritur & respicientia negocium, de quo agitur. Nam circunstantiæ sepe in attributis personæ, uel negocio numeratæ sunt. hæ cum cœperint alias comparari, & quasi in relationem uenire, siquid ad se continens referatur, uel ad id quod continetur, sit aut species, aut genus. At si ad id referatur, quod ab eo lõgissime distet, contrariũ. Ac si ad finem sui atq; exitum referatur, euentus est. Eodem quoq; modo ad maiora, minora, & paria comparantur. Atq; omnino tales loci in his quæ sunt ad aliquid, considerantur. nam maius, & minus, aut simile, aut æq; magnũ, aut disparatum accidit circunstantiis, quæ in attributis negocio atque personæ numeratæ sunt. ut dum ipsæ circunstantiæ alias comparantur, fiat ex his argumentũ dicti factiue quod in iudiciũ trahitur. Distant aũt a superioribus, quòd superiores loci uel facta continebant, uel factis ita adhærebant, ut separari nõ possint, ut lòcus, tempus, & cetera quæ gestum negociũ non relinquunt, Hæc uero quæ sunt adiuncta negocio, non adhærent ipsi negocio, sed accidunt circunstantiis, & tunc demum argumentũ præstant, cum ad comparationem ueniunt Sumuntur uero argumenta non ea contrarietate, sed ea contrario, & non ex similitudine, sed ex simili, ut appareat non ea relatione sumi argumentũ, sed ex adiunctis negocio, & ea esse adiuncta negocio quæ sunt ad ipsum, de quo agitur, negocium affecta. Consecutio uero quæ pars quarta est eorum quæ negociis attributa sunt, neq; in ipsis inest rebus, quæ rerum substantiam non relinquunt. neq; ea comparatione reperitur, sed rem gestam uel antecedit, uel etiam consequitur. Atq; hic totus locus extrinsecus est. Primum.n. in eo quæritur id quod factum est, quo nomine appellari conueniat, in quo non de re, sed de uocabulo laboratur. Qui deinde sint auctores eius facti, & inuentionis cõprobatores, atq; æmuli: id totũ ea iudicio, & quodã testimonio extrinsecus posito ad subsidium confluit argumenti. Deinde, & quæ eios rei sit lex, consuetudo, pactio, iudicium, sententia, artificium. Deinde quæritur, si natura eius euenire uulgo soleat, an insolenter & raro. Et utrum homines id sua auctoritate comprobare, an ostendi his consueuerint, & cetera, quæ factũ aliquod similiter confestim, aut interuallo solent consequi: quæ necesse est extrinsecus posita ad opinionẽ magis tendere, quam ad ipsam rerum naturam. Itaq; in hæc quatuor licet negociis attributa diuidere, ut sint partim continentia cũ ipso negocio, quæ facta esse superius dictum est: partim in gestione negocii, quæ non esse facta, sed factis adhærentia dudum monstrauimus: partim adiuncta negocio. Hæc (ut dictũ est) partim in relatione ponuntur, partim gestum negocio consequuntur. horum fides extrinsecus sumitur. Ac de rhetoris quidem locis satis dictum est.

De conuenientiis & differentiis locorum rhetoricorum ad locos dialecticos. Cap. IIII.

NVnc illud est explicandum, quæ sit his similitudo cum dialecticis, quæue diuersitas. quod cum idonee conuenienterq; monstrauero, propositi operis explebitur intentio. Primo adeo ut in dialecticis locis (sicut Themistio placet) alii sunt qui in ipsis hærent, de quibus quæritur, alii assumuntur extrinsecus, alii uero medii inter utrosq; locati sunt: sic in rhetoricis quoq; locis alii in personis atque negocio consistunt, de quibus ex aduersa parte certatur, alii uero extrinsecus: ot hi qui gestum negocium consequuntur, alii uero extrinsecus: ut hi qui gestum negociũ consequuntur, alii uero medii. Quorũ, proximi quidẽ negocio sunt hi, qui ea circunstanciis, reliqui in gestione negocii considerantur. Illi uero qui in adiunctis negocio collocantur, ipsi quoq; inter medios locos positi sunt, quoniã negocium, de quo agitur, quadã affectione respiciunt. Vel siquis ea quidẽ, quæ personis attributa sunt, uel quæ continentia sunt cum ipso negocio uel quæ in gestione negocii considerantur, his similia locis dicat, qui ab ipsis in Dialectica trahuntur, de quibus in quæstione dubitatur. Consequentia uero negocium ponat extrinsecus: adiuncta uero inter utrunq; cõstituat. Ciceronis uero diuisioni hoc modo fit similis. Nam ea quæ continentia sunt cum ipso negocio, uel ea quæ in gestione negocii considerantur, in ipsis hærent de quibus quæritur. Ea uero quæ adiuncta sunt, inter affecta ponuntur: sed ea quæ gestum negocium consequuntur, extrinsecus collocata sunt. Vel siquis ea quidem quæ continẽtia sunt cum ipso negocio, in ipsis hærere arbitretur. affecta uero esse ea quæ sunt in gestione negocii, uel adiuncta oegocii: extrinsecus autem ea quæ gestum negocium consequũtur. Iam uero illæ perspicuæ sunt communitates, quod quidem ipsi pene in utrisque facultatibus uersantur loci, ut genus, ut pars, ut similitudo, ut contrarium, ut maius, ac minus. De communitatibus satis dictum est. Differentiæ illæ sunt, quod dialectici

ctici thesibus etiam apti sunt. Rhetorici tantum ad hypotheses idest ad quæstiones informatas circunstantiis assumuntur. Nam sicut ipsæ facultates a semetipsis uniuersalitate & particularitate distinctæ sunt: ita etiam eorum loci ambitu & contractione discreti sunt. Nam dialecticorum maior est ambitus & quoniam præter circunstantias sunt, quę singulares faciunt causas, non modo ad theses utiles sunt, uerum etiam ad argumenta quæ in hypothesibus posita sunt, eorumque locos, qui ex circunstantiis constant, claudunt, atq; uobiunt: itaq; fit, ut semper egeat rhetor dialecticis locis: dialecticus suis possit esse contentus. Rhetor enim quoniam causas ex circunstantiis tractat, ex eisdem circunstantiis argumenta præsumet, quę necesse est ab uniuersalibus & simplicibus confirmari, qui sunt dialectici. Dialecticus uero qui prior est, posteriore non eget, nisi aliquando inciderit quæstio personæ, ut cum sit incidens dialectico ad probandam suam thesim causa circunstantiis inclusa, tum demum rhetoricis utatur locis. Itaq; in dialecticis locis, si ita contingit a genere argumenta sumuntur i. ab ipsa generis natura. Sed in rhetoricis ab eo genere, quod illic genus est, de quo agitur, nec a natura generis, sed a re generis ipsa, quæ genus est. Sed ut progrediatur, ratio ex eo pendet, quod natura generis ante præcognita est, ut si dubitetur, an fuerit aliquis ebrius, dicetur, si refellere uelimus, non fuisse, quoniam nulla in eo luxuries antecesserit, iccirco nimirum, quia cum luxuries ebrietatis quasi quoddam genus sit, cũ luxuries nulla fuerit, nec ebrietas quidem fuit. Sed hoc pendet ex altero. Cur.n. si luxuries non fuit, ebrietas esse non potuit? Ea natura generis, id demonstratur, quod dialectica ratio subministrat. Vnde.n. genus abest, inde etiam species abesse necesse est: quoniam genus species non relinquit. Et de similibus quidem, & de contrariis eodem modo, in quibus maxima est dissimilitudo inter rhetoricos ac dialecticos locos. Dialectica o. ex ipsis qualitatibus, Rhetorica uero ex rebus qualitatem suscipientibus argumenta uestigat, ut dialecticus ex genere. i. ex ipsa generis natura, Rhetor ex ea re quæ genus est. Dialecticus ex similitudine, Rhetor ex simili. i. ea ea re, quæ similitudinem tenet. Eodem modo ille ex contrarietate. hic ex contrario. Omnibus igitur quæ superius proposuimus expeditis, illud arbitror apponendũ, quod M. Tullius Topica quæ ad C. Trebatiũ peritum iuris edidit, non eo modo quo de ipsis disputari possit, disseruit, sed quemadmodum rhetoricæ facultatis argumenta ducerentur, quod in his commentariis diligentius expediuimus, qui a nobis in eiusdem Ciceronis Topica conscripti sunt. Quo autem modo de his dialecticis rationibus disputetur, in his commentariis, quos in Aristotelis Topica a nobis translata conscripsimus, expeditum est.

ANITII MANLII SEVERINI
BOETHI DE DVABVS
naturis et una persona Christi, aduersus Eutychen & Nestorium.

NXIE te quidem diuq; sustinui, ut de ea, quæ in cõuentu mota est, quæstione loqueremur. Sed quoniã & tu quo minus uenires occupatione distractus es: & ego in crastino constitutus negociis implicabor, mandaui literis quæ corã loquendo seruaueram. Meministi.n. cum in concilio legeretur epistola, recitatũ Eutychianos ex duabus naturis christum consistere confiteri: in duabus negare: Catholicos uero & ex duabus eũ naturis consistere, & in duabus æqualiter credi. Cuius dicti nouitate perculsus, harũ coniunctionum, quæ ex duabus naturis, uel in duabus consisterent, differentias inquirebam, multum.C referre ratus, nec inerti negligentia prætereundũ quod episcopus scriptor epistolæ tanquam ualde necessarium præterire noluisset. Hic omnes, apertam esse differentiã, nec quicquam in eo esse caliginis confusumq; strepere. Nec ullus in tanto tumultu, qui leuiter attingeret quæstionem, nedum qui expediret, inuentus est. Absederam ego ab eo quem maxime intueri cupiebã longius atq; ab eo, si situm sedentium recorderis, auersus: pluribusq; oppositis, nec si quidem cuperẽ, uultum eiusmodi aspicere poteram. ex quo mihi aliqua eius darentur signa iudicii. Atq; ego quidem nihil ceteris amplius afferebam, immo uero aliquid etiã minus, Nã de re proposita æq; nihil ceteris sentiebam. Minus uero quam ceteri ipse afferebam falsæ s. scientiæ præsumptionem. Tuli ęgerrime fateor, compressusq; indoctorum grege conticui, metuens ne iure uiderer insanus, si sanus inter furiosos haberi contenderẽ. Meditabar igitur dehinc omnes animo quæstiones: nec deglutiebam quod acceperam, sed frequentis consilii iteratione ruminabam. Tandem igitur patuere pulsanti animo fores, & ueritas inuenta quærenti, omnes nebulas Eutychiani reclusit erroris. Vnde mihi maxime subiit admirari, quænam hæc indoctorũ hominum esset audacia, qui inscientiæ uitium præsumptionis atque impudentiæ nube conentur obducere. Cum nõ modo sæpe id quod proponatur ignorent, uerũ in huiusmodi contentionibus, ne id quidem quod si loquantur, intelligant, quasi non deterior fiat inscientiæ causa, dum tegitur. Sed ab illis ad te transeo, cui hoc quãtulumcũq; est, examinandũ prius perpendendumq; transmitto, Quod si recte se habere pronunciaueris: peto ut mei nominis hoc quoq; inseras cartis: sin uero uel minuendũ aliquid, uel addendum, uel aliqua mutatione uariandum est, id quoq; postulo, remitti meis exemplaribus, ita ut ad te reuertatur transcribendum. Quæ ubi ad calcem dicta constiterint, tum demum eius cuius soleo iudicio censendam transmittã. Sed quoniam semel res a collocutione transfertur ad stilum, prius extremi sibiq; contrarii Nestorii atque Eutychis summoueantur errores: Post uero adiuuante Deo christianæ medietatem fidei temperabo.

Quot modis natura dicatur, & quid sit natura. Cap. I.

QVoniam uero in tota quęstione contrariũ sibimet hęreseon de personis dubitatur, atq; naturis: hæc primitus differentiis segreganda. Natura igitur aut de solis corporibus, aut de solis prædicatur substantiis. i. corporeis & incorporeis, aut de omnibus rebus quæ quocũq; modo dicuntur. Cũ igitur tribus modis natura dici possit, tribus modis sine dubio definienda est. Nã si de omnibus rebus naturã dici placet, talis definitio dabitur, quæ res omnes quæ sunt possit includere. erit ergo huiusmodi, Natura est earum rerũ quæ cum sint, quoquo modo intellectu capi possunt. In hac igitur definitione & accidentia & substantiæ definiuntur. Hæc.n. omnia intellectu capi possunt. Additum uero, quoquo modo, quĩa Deus & natura integro perfectoq; intellectu intelligi non possunt, sed aliquo tantũ modo ceterarũ rerum priuatione capiuntur. Iccirco uero adiunximus, quæ cum sint, quoniam ẽt ipsum nihil significat aliquid, sed non naturam. Neque.n. quod sit aliquid, sed potius non esse significat. Omnis uero natura est. Et si de omnibus quidẽ rebus naturam dici placet, hæc sit naturæ definitio, quã superius proposuimus. Sin uero dè solis substantiis natura dicitur, quoniã substantiæ omnes, aut corporeæ sunt, aut incorporeæ: dabimus definitionem naturæ substantias significanti huiusmodi, Natura est quod facere, uel quod facere, & pati possit. Pati quidem ac facere, ut omnia corporea atq; corporeorũ anima. Hæc.n. in corpore & a corpore & facit & patitur. Facere uero tantum ut Deus, ceteraq; diuina. Habes igitur definitionem eius quoq; significationis naturæ, quæ tantũ substantiis applicatur. Qua in re substantiæ quoq; est reddita definitio. Nam si omnem natura substantiam monstrat, cũ naturam descripsimus, substantiæ quoq; reddita est descriptio. Quod si naturæ nomen relictis incorporeis substantiis, ad corporales usq; contrahitur, ut corporeæ tantum substantiæ naturam habere uideantur, sicut Aristoteles, ceteriq; & eiusmodi & multimodæ philosophiæ sectatores putant: Definiemus eã ut ii ẽt, qui naturã non nisi in corporibus esse posuerunt. Est autẽ eius definitio hoc modo. Natura est per se motus principium. Quod motus principiũ dixi hoc est, quoniã corpus omne habet propriũ motum, ut ignis sursum, terra deorsum. Itẽ quod per se principium motus naturam esse proposui & non per accidens, tale est, quoniã lectum quoq; ligneum deorsum ferri necesse est, sed deorsum per accidens fertur. Iccirco.n. quia lignum est, quod est terra, pondere & grauitate deducitur. Non n. quia lectus est, deorsum cadit, sed quia terra est. i. quia terræ contingit ut lectus esset. Vnde fit, ut lignum naturaliter esse dicamus, lectum uero artificialiter. Est etiam alia significatio naturæ, per quam dicimus diuersam esse naturam auri atq; argenti, in hoc proprietatẽ rerũ monstrare cupientes. Quæ significatio naturę definietur hoc modo. Natura est unãquamq; rem informans specifica dif

ferentia Cum igitur tot modis uel dicatur, uel definiatur natura, tam catholici quam Nestorius secundum ultimam definitionem duas in Christo naturas esse constituunt. Neque enim easdem in Deum atq; hominem differentias conuenire.

Quid significet persona, & unde nomen personæ sumptum sit. Cap. II.

Sed de persona maxime dubitari potest, quænam definitio possit aptari. Si n. omnis habet natura personam, indissolubilis nodus est, quænã inter naturam personãq; possit esse discretio. Aut si non æquatur persona naturæ, sed infra terminum spaciumq; naturæ persona subsistit, difficile demũ est, ad quas usq; naturas persona perueniat. i. quas naturas cõueniat habere personam quas a personæ uocabulo segregari. Nã illud quidem manifestum est, personam subiectam esse naturæ. nec præter naturam personã posse prædicari. Vestiganda sunt igitur hæc inquirẽtibus hoc modo. Quoniam præter naturam non potest esse persona, quoniamq; naturæ aliæ sunt substantiæ, aliæ accidentia, & uidemus personam in accidentibus non posse constitui. Quis n. dicat ullam albedinis, uel nigredinis, uel magnitudinis esse personam? Relinquitur ergo ut personã in substantiis dici conueniat: sed substantiarum aliæ sunt corporeæ, aliæ incorporeæ. Corporearũ uero, aliæ sunt uiuentes, aliæ minime. Viuentium aliæ sunt sensibiles, aliæ minime. Sensibilium aliæ rationales, aliæ irrationales. Rationalium uero alia est immutabilis atq; impassibilis per naturam, ut Deus, alia per creationẽ mutabilis atq; passibilis, nisi impassibilis gratia substantiæ ad impassibilitatis firmitudinem mutetur, ut angelorũ atq; animæ. Ex quibus omnibus neq; in nõ uiuentibus corporibus personã posse dici manifestum est. Nullus n. lapidis ullam dicit esse personam, neq; rursus eorũ uiuentiũ quæ sensu carent. Neq; n. ulla persona est arboris, neq; uero eius quæ intellectu ac ratione deseritur. Nulla. n. est persona equi uel bouis, ceterorumq; animalium, quæ muta ac sine ratione uitam solis sensibus degunt. At hominis dicimus esse personam, dicimus Dei, dicimus Angeli. Rursus substantiarũ aliæ sunt uniuersales, aliæ particulares. Vniuersales sunt quæ de singulis prædicantur, ut homo, animal, lapis, lignum, ceteraque huiusmodi, quæ uel genera uel species sunt. Nã & homo de singulis hominibus, & animal de singulis animalibus, lapisque ac lignum de singulis lapidibus ac lignis dicuntur. Particularia uero sunt, quæ de aliis minime prædicantur, ut Cicero, Plato, hoc æs, unde hæc Achillis statua facta est. Lignum hoc unde hæc mensa composita est. Sed in his omnibus nusquam in uniuersalibus persona dici potest, sed in singularibus tantũ atq; indiuiduis. Animalis. n. uel generalis hominis nulla persona est, sed uel Ciceronis, uel Platonis, uel singulorũ indiuiduorum personæ singulæ nuncupantur. Quocirca si persona in solis substantiis est, atque in his, rationalibus, substantiaq; omnis natura est, nec in uniuersalibus, sed in indiuiduis constat, reperta est personæ definitio, naturæ rationabilis indiuidua substantia. Sed nos hac definitione eam quam Græci ὑπόστασιν dicunt, terminauimus, nomen. n. personæ uidetur aliunde traductum: Ex his. s. personis qui in comœdiis tragœdiisq; eos, quorum interest homines repræsentabant. Persona uero dicta est a personando circumflexa penultima. Quod si acuatur antepenultima apertissime a sono dicta uidebitur. Idcirco aũt a sono, quia concauitate ipsa, maior necesse est uoluatur sonus. Græci quoque has personas πρόσωπα uocant ab eo quod personantur in facie, atq; ante oculos obtegant uultum παρὰ τοῦ πρὸς τοὺς ὦπας τίθεσθαι. Sed quoniam personis inductis histriones indiuiduos homines, quorum intererat in tragœdia uel comœdia (ut dictũ est) repræsentabant, idest Hecubam, uel Medeam, uel Simonẽ, uel Chremetem, idcirco ceteros quoq; homines, quorum certa pro sui forma esset agnitio, & Latini personas, & græci πρόσωπα nuncupauerunt.

Quid intersit inter essentiam, subsistentiam, substantiam, atq; naturam. Cap. III.

Longe uero illi signatius, naturæ rationabilis indiuiduã substantiam ὑποστάσεως nomine uocauere, nos uero per inopiam significantium uocũ translatitiam retinuimus nuncupationem, eam quam illi ὑπόστασιν dicunt, personam uocantes, sed peritior Græcia sermonum ὑπόστασιν uocat indiuiduam subsistẽtiam, atq; uti græca utar oratione in rebus quæ a græcis agitatæ latina interpretatione translatæ sunt αἱ οὐσίαι ἐν μὲν τοῖς καθόλου εἶναι δύνανται, ἐν δὲ τοῖς ἀτόμοις καὶ κατὰ μέρος μόνοις ὑφίστανται, idest essentiæ in uniuersalibus quidem esse possunt, in solis uero indiuiduis & particularibus substant. Intellectus. n. uniuersalium rerum ex particularibus sumptus est. Quocirca, cũ ipsæ substantiæ in uniuersalibus quidem sint, in particularibus uero capiant substantiam, iure substantias particulariter subsistentes ὑποστάσεις appellauerunt. Neq; enim pensius subtiliusque intuenti idẽ uidebitur esse subsistentia, quod substantia. nam quod græci οὐσίωσιν, uel οὐσιῶσθαι dicunt, id nos subsistentiam, uel subsistere apellamus. Quod uero illi ὑπόστασιν, uel ὑφίστασθαι, id nos substantiam, uel substare interpretamur. Subsistit n. quod ipsum accidentibus ut possit esse non indiget. Substat autem id quod aliis accidentibus subiectum quoddam, ut esse ualeant, subministrat. Sub illis. n. stat, dum subiectũ est accidentibus. itaq; genera uel species subsistunt tantum: neq; n. accidentia generibus speciebusue contingunt. Indiuidua uero non modo subsistunt (Nã neque ipsa accidentibus, ut sint. Informata. n. sunt iam propriis & specificis differentiis,) sed accidentibus, ut esse possint ministrant substantiæ. i. subiecta, dum sunt. Quocirca, εἶναι quidem esse, οὐσιῶσθαι uero subsistere intelligitur. neque enim uerborum inops est græcia, ut M. Tull. illudit, sed essentiam, subsistentiam, substantiam, personam, totidẽ nominibus reddit. Essentiam quidem οὐσίαν. Subsistentiam uero οὐσίωσιν Substantiam ὑπόστασιν. Personã πρόσωπον appellans. Ideo autẽ ὑποστάσεις greci indiuiduas substãtias uocauerunt, quoniã ceteris subsunt. Et quibusdam quasi accidẽtibus suppositæ subiectæque sunt. atque idcirco nos quoque eas substantias nuncupamus, quasi suppositas, ὑποστάσεις. Cũque etiam πρόσωπα nuncupent easdem substantias: possumus nos quoque nuncupare personas. Idem est igitur οὐσίαν esse, quod essentiam. Idem οὐσίωσιν, quod subsistentiam. Idem ὑπόστασιν, quod substantiam. Idẽ πρόσωπον, quod personam. Quare aũt de irrationalibus animalibus græcus ὑπόστασιν non dicat, sicut nos de eisdem nomẽ substantiæ prædicamus, hæc ratio est, quoniam nomen hoc meliori applicatũ est, ut aliqua id quod est excellentius, tametsi non descriptione naturæ secundum id quod ὑφίστασθαι, atque substare est: at certe ὑποστάσεων, uel substantiæ uocabulis discerneretur. Est igitur hominis quidẽ & essentia, idest οὐσία: & subsistẽtia, idest οὐσίωσις. Et ὑπόστασις, idest substantia. Et πρόσωπον, idest persona. οὐσία quidem atque essentia, quoniã est, οὐσίωσις uero atque subsistentia, quoniam in nullo subiecto est. ὑπόστασις uero atque substantia, quoniam subest ceteris quæ subsistentiæ non sunt idest οὐσιώσεις. πρόσωπον atque persona, quoniam est rationabile indiuiduum. Deus quoque & οὐσία est, idest essentia. Est. n. & maxime ipse est, a quo omnium esse proficiscitur. Et οὐσίωσις idest subsistentia. Subsistit enim nullo indigens. Vnde etiam dicimus unam esse οὐσίαν uel οὐσίωσιν, idest essentiam uel subsistentiam deitatis. Sed tres ὑποστάσεις, idest tres substantias. Et quidem secundum hunc modum dixere unam trinitatis essentiã, tres substantias, tresque personas. Nisi. n. tres in Deo substantias ecclesiasticus loquendi usus excluderet, uideretur idcirco de Deo dici substantia. Non quod ipse ceteris rebus quasi subiectum supponeretur, sed quod idem omnibus uti præesset, ita etiam quasi principium subesset rebus, dũ eis omnibus οὐσιῶσθαι uel subsistere subministrat. Sed hæc omnia idcirco dicta sint, ut differentia naturæ atq; personæ, idest οὐσίας atque ὑποστάσεως monstraremus. Quo uero nomine unumquodque oporteat appellari ecclesiasticæ sit locutionis arbitrium.

Nestorii præsulis Constantinopolitani confutatio, qui duas personas in Christo asserebat. Cap. IIII.

Hoc interim constet, quod inter naturam personamque differre prædiximus. Quoniam natura est cuiuslibet substantiæ specificata proprietas: persona uero rationabilis naturæ indiuidua subsistentia. Hanc in Christo Nestorius duplicem esse constituit, eo s. traductus errore, quod putauerit in omnibus naturis dici posse personam. Hoc. n. præsumpto, quoniã in Christo duplicem naturam esse censebat, duplicem quoque personam esse confessus est. Qua in re eum falsum esse, cum definitio superius dicta conuincat, tum hæc argumentatio euidenter eius declarauit errorem: si enim non est Christi una persona, duasque naturas esse manifestum est, hominis. s. atque Dei (nec tam erit insipiens quisquam, quin

utrum-

utramque earum ratione seiungat) sequitur ut duæ uideantur esse personæ. Est enim persona (ut dictum est) naturæ rationabilis indiuidua subsistentia, quæ est igitur factis hominis Deiq; coniunctio? Num ita quasi cum duo corpora sibimet apponuntur, ut tantum locis iuncta sint, & nihil in alterum ex alterius qualitate perueniat? Quem coniunctionis modum Græci κατὰ παράθεσιν uocant: sed si ita diuinitas humanitati coniuncta est, nihil horũ ex utrisq; confectum est, ac per hoc nihil est Christus. Nomen quippe ipsum unum quiddam significat singularitate uocaboli. At si duabus personis manentibus, ea coniunctio, qualem superius diximus, facta est naturarum, unum ex duobus effici nihil potuit. Omnino.n. ex duabus personis nihil unquam fieri potest. Nihil igitur unum secundum Nestorium Christus est, ac per hoc omnino nihil. Quod.n. non est unum, nec esse omnino potest. Et quodcunq; unum est, est & ea quæ ex pluribus coniunguntur, ut aceruus, chorus, unũ tamen sunt. Sed esse christum manifeste ac ueraciter cõfitemur. Vnum igitur esse dicimus christum. Quod si ita est, unam quoque Christi sine dubitatione personam esse necesse est: nam si duæ personæ essent, unus esse nõ posset. Duos uero esse christos, nihil est aliud nisi præcipitatæ mentis insania. Cur.n. omnino duos audeat Christos uocare unũ hominẽ, aliũ deũ? Vel cur eum qui deus est, Christum uocat, si eum quoq; qui homo est, Christum est appellaturus? Cum simile nihil habeat ex copulatione coniunctum, cur simili nomine diuersissimis abutatur naturis? cũ si christum definire cogitur utrisq; (ut ipse dicit) Christis, non possit unam definitionis adhibere substantiã. Si.n. dei atq; hominis diuersa subiecta est, unumq; in utrisque christi nomen, nec diuersarum coniunctio substantiarum unã creditur fecisse personã, æquiuocum nomẽ est Christi, & nulla potest definitione concludi. Quibus autem unquam scripturis nomen Christi geminatur? Quid uero noui per aduentum saluatoris effectum est? nam catholicis & fidei ueritas, & raritas miraculi constat. Quam enim magnum est, quamq; nouũ quod semel, nec ullo alio seculo possit euenire, ut eius qui solus est deus, natura cum humana, quæ ab eo erat diuersissima, conueniret, atque ita ex distantibus naturis una fieret copulatione personæ. Secundum Nestorii uero sententiam quid contigit noui? Seruat inquit proprias humanitas diuinitasque personas. Quando.n.nõ fuit diuinitatis propria, humanitatisq; persona? Quando uero non erit? Vel quid amplius in Iesu generatione cõtigit, quam cuiuslibet alterius? si discretis utrisq; personis discretę etiam fuere naturæ. Ita.n. personis manentibus, illic nulla naturam potuit esse coniunctio, ut in quolibet homine, cuius cum propria persona subsistat, nulla est ei excellẽtissimæ substantiæ cõiuncta diuinitas, sed forsasse Iesum.i. personam hominis, iccirco Christum uocet, quoniam per eam mira quædam sit operata diuinitas. Esto uero deum ipsum Christi appellatione cur uocet? Cur uero non elementa quoq; ipsa simili audeat appellare uocabulo. per quæ deus mira quædam quotidianis motibus operatur? An quia irrationabiles substantiæ non possunt habere personam, quæ Christi uocabulum excipere possint? Non ne in sanctis hominibus, ac pietate conspicuis apertus diuinitatis actus agnoscitur? Nihil enim interierit, cur non sanctos quoque uiros eadẽ appellatione dignetur, si in assumptione humanitatis, non est una ex coniunctione persona. Sed dicat forsitan, illos quoque Christos uocari, fateor, sed ad imaginem ueri Christi. Quod si nulla ex homine atq; deo una persona coniuncta est, omnes ita ueros Christos arbitrabimur ut hunc qui ex uirgine genitus creditur. Nulla quippe in hoc adunata persona est ex dei atq; hominis copulatione. Sicut nec in eis, qui dei spiritu de uenturo Christo prædicabant. Propter quod etiam ipsi quoq; appellati sunt christi. Iam uero sequitur, ut personis manentibus, nullo modo a diuinitate humanitas credatur assumpta. Omnino enim disiuncta sunt, quæ æq; personis naturisq; separantur, prorsus inquã disiuncti sunt. Nec magis inter se homines bouesq; disiuncti, quã diuinitas in Christo humanitasq;, discreta est, si mansere personæ. Homines quippe ac boues una animalis communitate iunguntur. Est.n. illis secundum genus communis substãtia, eademq; in uniuersalitatis collectione natura. Deo uero atq; homini quid non erit diuersa ratione disiunctum, si sub diuersitate naturæ, personarum quoq; credatur mansisse discretio? Non est igitur saluatum genus humanum, nulla in nos salus Christi generatione processit? Tot prophetarum scripturæ populum illusere credentem. Omnis ueteris testamenti spernatur auctoritas, per quam salus mundo Christi generatione promittitur. non autem prouenisse manifestum est, si eadem in persona est, quæ in natura diuersitas. Eundem quippe saluũ fecit, quem creditur assumpsisse. Nulla uero intelligi assumptio potest, si manet æque naturæ personæque discretio. Igitur qui assumi manente persona non potuit, iure non uidebitur per Christi generationem potuisse saluari. Non est igitur per generationem Christi hominum saluata natura, quod credi nefas est. Sed quanquam permulta sint, quæ hunc sensum impugnare ualeant, atque perfringere: de argumentorum copia tamen hoc interim libasse sufficiat.

Eutychis abbatis Constantinopolitani confutatio qui unam naturam tantum in Christo asserebat. Cap. V.

Transeundum quippe est ad Eutychem, qui cum a ueterum orbitis esset euagatus, in contrarium cucurrit errorẽ. Asserens tantum abesse, ut in Christo gemina persona credatur, ut ne naturam quidem in eo duplicem oporteat confiteri. Ita quippe esse assumptum hominem, ut ea sit adunatio facta cum deo, ut natura humana non manserit. Huius error ex eodem quo Nestorij fonte prolabitur. Nã sicut Nestorius arbitratus, non posse esse naturam duplicem, quin persona fieret duplex. atque ideo cum in Christo naturã duplicem confiteretur: duplicem credidit esse personam. Ita quoque Eutyches non putauit naturam duplicem esse, sine duplicatione personæ. Et cum non confiteretur duplicẽ esse personam, arbitratus est consequens, ut una uideretur esse natura. Itaque Nestorius recte tenens duplicem in Christo esse naturam, sacrilege confitetur duas esse personas. Eutyches uero recte tenens unam esse personam, impie credit unam quoque esse naturam. Qui conuictus euidentia rerum (quandoquidem manifestum est aliam naturam esse hominis, aliam dei) ait duas se confiteri in Christo naturas ante adunationem, unam uero post adunationem. Quæ sententia non aperte quod uult eloquitur, ut tamẽ eius dementiam perscrutemur: Adunatio hæc aut tempore generationis facta est, aut tempore resurrectionis: Sed si tẽpore generationis facta est, uidetur putare & ante generationem fuisse humanam carnẽ non a Maria sumptam, sed aliquo modo alio præparatam. Mariam uero uirginem appositam, ex qua caro nasceretur, quæ ab ea sumpta non esset. Illam uero carnem quæ ante fuerit, esse & diuisam atq; a diuinitatis substantia separatam. Cum ex uirgine natus est, adunatam esse deo, ut una uideretur esse facta natura. uel si hæc eius sententia non est, illa esse poterit dicentis, Duas ante adunationem, unam post adunationem, si adunatio generatione perfecta est, ut corpus quidem a Maria sumpserit, sed antequam sumeret, diuersam deitatis diuinitatisque fuisse naturam: sumpta uero unam factam atque in diuinitatis cessisse substantiã: Quod si hanc adunationem non putat generatione, sed resurrectione facta: rursus id duobus fieri arbitrabitur modis. Aut .n. genito Christo, & non assumente de Maria corpus, aut assumente ab eadem carnem, usque dum resurgeret quidem duas esse naturas, post resurrectionem unam factam. De quibus illud disiunctum nascitur, quod interrogabimus hoc modo, natus ex Maria Christus, aut ab ea carnem humanam traxit, aut minime si non confitetur ex ea traxisse, dicat quo homine indutus aduenerit. Vtrum ne eo qui deciderat præuaricatione peccati, an alio? Si eo de cuius semine ductus est homo, quem uestita diuinitas est? Nam si ex semine Abrahæ atq; Dauid, & postremo Mariæ non fuit caro illa qua natus est, ostendat ex cuius hominis sit carne deriuatus. Quoniam post primum hominem caro omnis humana, ex humana carne deducitur. Sed si quem dixerit hominem, a quo generatio sumpta sit Saluatoris præter Mariam uirginem, & ipse errore confundetur, & ascribere mendacij notam summæ diuinitati illusus ipse uidebitur. Quidoquidem Abrahę atque Dauid promittitur in sanctis diuinationibus, ut ex eorum semine toti mundo salus oriatur. Cum pręsertim si humana caro sumpta est, non ab alio sumi potuerit, nisi unde etiã procreabatur. Si igitur a Maria non est sumptum corpus humanum, sed a quolibet alio, per Mariã tamen est procreatum quod fuerat præuaricatione corruptũ, superius dicto repellitur argumento. Quod si non de eo homine Christus indutus est, qui pro peccati pœna sustinuerat mortem. Illud eueniet, ex nullius hominis semine talẽ potuisse nasci, qui fuerit sine originalis pœna peccati. Ex nullo igi-

tur talis sumpta est caro, unde fit ut nouiter uideatur esse formata. Sed hæc aut ita hominum uisa est oculis, ut humanum putaretur corpus, quod re uera non esset humanum, quippe quod nulli originali subiaceret pœnæ. Aut noua quædam uera nec pœnæ peccati subiacens originalis ad tempus hominis natura formata est si uero hominis corpus non fuit, aperte arguitur mentita diuinitas, quæ ostenderet hominibus corpus quod cum uerum esset, tum fallerentur hi qui uerum esse arbitrarentur. At si noua ueraq; non ea homine sumpta caro formata est: Quo tanta tragœdia generationis? ubi ambitus passionis? Ego quippe ne in homine quidẽ non stulte fieri puto, quod inutiliter factum est. Ad quam uero utilitatem facta probabitur tanta humilitas diuinitatis? Si homo qui periit generatione, a passione Christi saluatus non est, quoniam negatur assumptus. Rursus igitur sicut ab eodẽ Nestorii fonte Eutychis error principium sumpsit, ita ad eum finem relabitur. ut secundum Eutychem quoq; non sit saluatum genus humanum. Quoniam non is qui æger esset & saluatione curaq; egeret, assumptus est. Traxisse autẽ hanc sententiam uidetur, si tamen huius erroris fuit, ut crederet non fuisse corpus Christi uere ex homine, sed extra atq; a Deo in cælo formatum, quoniam cũ eo in cęlum creditur ascendisse. Quod exemplum continet tale, Non ascendit in cælum nisi qui de cælo descendit. Sed satis de ea parte dictum uidetur, si corpus quod Christus excepit, ex Maria non credatur assumptum: si uero assumptum est ex Maria, neq; permansit perfecta humana diuinaq; natura, id tribus effici potuit modis. Aut enim diuinitas in humanitatẽ translata est, aut humanitas in diuinitatem, aut utraq; in se ita temperatæ sunt atq; commistæ, ut neutra substantia propriam formam teneret Sed si diuinitas in humanitatem translata est, factũ est, quod credi nefas est, ut in humanitate immutabili substantia permanente, diuinitas uerteretur. Et quod passibile atque mutabile naturaliter existeret, id immutabile permaneret. Quod uero immutabile atq; impassibile naturaliter creditur, id in rem mutabilem uerteretur. Hoc igitur fieri nulla ratione contingit, sed humana forsitan natura in deitatem uideatur esse conuersa. hoc uero qui fieri potest? diuinitas in generatione Christi, & humanam animam suscepit, & corpus. Non enim omnis res in rem omnem uerti ac transmutari potest. Nam cum substantiarum aliæ sint corporeæ, aliæ incorporeę, neque corporea in incorpoream, neq; incorporea in eam quæ corpus est, mutari potest. Nec uero incorporea in se inuicem formas proprias mutant. Sola.n. mutari transformariq; in se possunt, quæ habent unius materiæ commune subiectum. Nec hæc omnia, sed ea quæ in se facere & pati possunt. Id uero probatur hoc modo Neq;.n. potest æs in lapidem permutari, nec uero idem æs in herbam. Nec quodlibet aliud corpus in quodlibet aliud transfigurari potest. Nisi & eadem sit materia rerũ in se transeuntium, & a se & facere & pati possint, ut cũ uinũ atq; aqua miscentur, utraq; sunt alia, quæ actum sibi passionẽque communicent. Potest.n. aquæ qualitas a uini qualitate aliquid pati. Potest item uini ab aquæ qualitate aliquid pati Atque iccirco si multum quidem fuerit aquæ, uini uero paululũ, non dicuntur immista, sed alterum alterius qualitate corrumpitur. Siquis.n. uinum fundat in mare, non mistum est mari uinum, sed in mare corruptum. Iccirco quoniam qualitas aquæ multitudine sui corporis nihil passa est a qualitate uini, sed potius in seipsam uini qualitatem propria multitudine commutauit. Si uero sint mediocres, sibiq; æquales, uel paulo inæquales naturæ, quæ a se facere & pati possunt, illæ miscentur, & mediocribus inter se qualitatibus temperantur. Atq; hæc quidẽ incorporibus, neq; his omnibus, sed tantum quæ a se (ut dictum est) & facere & pati possunt, communi atq; eadem materia subiecta Omne enim corpus quod in generatione & corruptione subsistit, communem uidetur habere materiam, sed non omne ab omni uel in omni, uel facere aliquid uel pati potest. Corporea uero in incorporea nulla ratione poterunt permutari. quoniam nulla communi materia subiecta participant quæ susceptis qualitatibus in alterutram permutetur. Omnis .n. natura incorporeæ substantiæ nullo materiæ nititur fundamento Nullum uero corpus est, cui non sit materia subiecta. Quod cum ita sit, cumq; ne ea quidẽ quę communem materiã naturaliter habent, in se transeant, nisi illis adsit potestas in se & a se faciendi ac patiendi. Multo magis in se non permutabũtur, quibus non modo communis materia non est, sed cum alia res materiæ fundamento nititur ut corpus, alia omnino materiæ subiecto non egeat ut incorporeum. Nõ igitur fieri potest ut corpus in incorporalem speciẽ permutetur. Nec uero fieri potest, ut incorporalia in sese commistione aliqua permutentur. Quorum.n. cõmunis nulla materia est, nec in se uerti, nec permutari queunt. Nulla autẽ est incorporalibus materia rebus, non poterunt in se igitur inuicem permutari. Sed anima & Deus incorporeæ substantiæ recte credantur. Non est igitur humana anima, in diuinitatem, a qua assumpta est, permutata. Quod si neq; corpus, neq; anima in diuinitate potuit uerti, nullo modo fieri potuit, ut humanitas cõuerteretur in Deũ Multo minus uero credi potest, ut utraque in sese confunderẽtur. quoniam neque incorporalitas transire ad corpus potest, neque rursus econuerso, corpus ad incorporalitatem. quando quidem nulla his materia subiecta communis est, quæ alterutris substantiarum qualitatibus permutetur. At ita aiunt. Ex duabus quidem naturis Christum consistere, in duabus uero minime. Hoc.s. intendentes, quoniã quod ex duabus consistit, ita unum fieri potest, ut illa ex quibus dicitur constare nõ maneant ueluti cum mel aquæ confunditur, neutrum manet, sed alterum alterius copulatione corruptum quiddam tertium fecit: ita illud quidem quod ex melle atq; aqua tertium fit, constare ex utrisque dicitur, in utrisq; uero negatur. Non enim poterit in utrisque constare, quando utrorumque natura non permanet. Ex utrisque constare potest, licet ea ex quibus coniungitur, alterutra qualitate corrupta sint: in utrisque uero huiusmodi constare non poterit, quoniam ea quæ in se transfusa sunt non manent, ac non sunt utraque, in quibus constare uideatur, cum ex utrisque constent in se inuicem qualitatũ mutatione transfusis. Catholici uero utrunque rationabiliter cõfitentur. Nam & ex utrisq; cõsistere, sed id qua ratione dicatur paulo posterius explicabo. Nunc illud manifestum est conuictã esse Eutychis sententiam, eo nomine, quod cum tribus modis fieri possit, ut ex duabus naturis una subsistat, ut aut diuinitas in humanitatem translata sit, aut humanitas in diuinitatẽ, aut utraque permista sint: Nullum horum modum fieri potuisse superius dicta argumentatione declaratur.

Catholicæ fidei expositio, duas in Christo naturas, & unam tantum personam asserentis. Cap. VI.

Restat ut quemadmodum Catholica fides dicat, & in utrisque naturis Christum, & ex utrisq; cõsistere doceamus. Ex utrisque naturis aliquid consistere duo significat, unum quidẽ cum ita dicimus aliquid ex duabus naturis iungi, sicut ex melle atque aqua. Id aũt est ut ex quodlibet modo confusis, uel si una uertatur in alteram, uel si utræque in se misceantur inuicem, nullo modo tamen utræq; permaneant: secundũ hũc modum Eutyches ait ex utrisque naturis Christum consistere. Alter uero modus ex utrisque consistendi, quod ita ex duabus iunctum est, ut illa tamen ex quibus iunctum esse dicitur, maneant, nec in alterutra uertantur, ut cũ dicimus coronam ex auro gemmisq; compositam. Hic neq; aurum in gemmas translatum est, neque in aurum gemma cõuersa, sed utraque permanent, nec formam propriam derelinquunt. Talia ergo ex aliquibus constantia & in his constare dicimus, in quibus consistere prædicantur. Tunc enim possumus dicere coronam in gemmis auroq; consistere. Sunt.n. gemmæ atque aurum in quibus corona consistat. Nam in priore modo non est mel atque aqua, in quibus illud quod ex utrisque iungitur constet. Cum igitur utrasque manere naturas in Christo Fides Catholica confiteatur, perfectasque easdem persistere, nec alteram in alteram transmutari, iure dicit, Et in utrisque naturis Christum, & ex utrisque consistere. In utrisque quidem, quia manent utræque. Ex utrisque uero, quia utrarũque adunatione manentiũ una persona fit Christi. Non autẽ secundum eã significationem ex utrisque naturis Christũ iunctum esse, fides Catholica tenet, secundum quã Eutyches pronunciat. Nam ille talem significationem coniunctionis ex utraque natura sumit, ut non confiteatur in utrisque consistere: neque.n. utrasque manere. Catholicus uero eam significationem ex utrisque consistendi sumit, quæ illi sit proxima, eãque conseruet, quæ in utrisque consistere confitetur. Aequiuocũ igitur ex utrisque consistere, ac potius amphibolum, & gemina significatione diuersa designans, una quidem significatione nõ manere substantias, ex quibus illud quod copulatum est, dicatur esse coniunctum. Alio modo significans ita utrisque con-

iunctum,ut utraque permaneat. Hoc igitur expedito æquiuocationis atque ambiguitatis modo, nihil est ultra quod possit opponi, quin id sit quod firma ueraque fides catholica continet, eundē Christū hominē esse perfectū, eundē Deū, eundēq; qui homo sit perfectus atq; Deus, Vnū esse Deū ac Dei filiū, nec quaternitatē trinitati astrui, dū homo additur supra perfectum Deū, sed unā eandemq; personā numerū trinitatis explere. Vt cū humanitas passa sit, Deus tamen passus esse dicatur. Non quo ipsa deitas humanitas facta sit, sed quod a deitate fuerit assumpta. Itē qui homo est, Dei filius appellatur, nō substantia diuinitatis, sed humanitatis, quæ tamē diuinitati naturali unitate coniuncta est. Et cū hæc ita intelligentia discernantur, permisceanturq;, tamē unus idēq; & homo perfectus sit, & Deus. Deus quidē quod ipse sit ex patris substantia genitus, homo uero quod ex Maria sit uirgine procreatus. Itēque, qui homo, Deus: eo quod a Deo fuerit assumptus: & qui Deus homo, quoniā uestitus homine sit. Cūq; in eadē persona aliud sit diuinitas, quæ suscepit, aliud quā suscepit humanitas, idē tamen Deus atq; homo est. Nā si hominē intelligas, idem homo est, atq; Deus. Quoniā homo ex natura, Deus assumptione. Si uero Deū intelligas, idē Deus est atq; homo, quoniam Deus est natura, homo assumptione: sitq; in eo gemina natura, geminaq; substantia, quoniā homo Deus: unaq; persona, quoniam idē homo atq; Deus, mediaq; est hæc inter duas hæreses uia. Sicut uirtutes quoq; mediū tenēt. Omnis.n.uirtus in medio rerum decore locata consistit. Siquidē uel ultra uel infra quā oportuerit fiat, a uirtute disceditur, medietatem igitur uirtus tenet. Quocirca si quatuor hæc neq; ultra esse possunt, ut in Christo, aut duæ naturæ sint, duęq; personæ, ut Nestorius ait: aut una persona unaq; natura, ut Eutyches ait: aut duæ naturæ, sed una persona, ut Catholica fides credit, aut una natura, duæq; personæ. Cūq; duas quidem naturas duasq; personas in ea, quæ contra Nestorium dicta est, responsiones conuicerimus. Vnā uero personā unāq; naturā esse non posse, Eutyche præponente monstrauimus. Neq; tamē tam amens quisquam hucusq; extitit, ut unā in eo naturā crederet, sed geminas esse personas. Restat ut ea sit uera, quā fides catholica pronunciat geminam substantiā, sed unā esse personā. Quia uero pauloante diximus Eutychē confiteri duas quidē in Christo ante adunationē naturas, unā uero post adunationē; Cumq; hunc errorem duplicem interpretamur exlare sententiā, ut hæc adunatio aut generatione fieret, cum ex Maria corpus hominis minime sumeretur, aut sumptum quidem ex Maria per resurrectionem fieret adunatio: De utrisque quidē partibus idonee (ut arbitror) disputatum est.

Ex quo statu hominis Corpus Christi assumptum sit. Cap. VII.

NVnc quærendū est quō fieri potuerit, ut duæ naturæ in unā substantiā miscerentur. Veruntamē est & nunc & alia quæstio, quæ ab his inferri pōt, qui corpus humanū ex Maria sumptū esse non credunt: sed alias fuisse sequestratū præparatūq; quod in adunatione ex Mariæ utero gigni ac proferri uideretur. Aiunt.n. si ex homine sumptū est corpus, homo uero omnis ex prima præuaricatione nō solum peccato & morte tenebatur, uerum & affectibus peccatorū erat implicitus. Eaque illi fuit pœna peccati, ut cum morte teneretur obstrictus, tamen asset reus & uoluntate peccandi, cur in Christo neq; peccatū fuit, neq; peccandi ulla uoluntas? Et omnino habet animaduertendā dubitationē, talis quæstio. Si.n.ex carne humana Christi Corpus assumptum est, dubitari pōt, quænam caro hæc quæ assumpta sit, esse uideatur. Eum quippe saluauit quē & assumpsit. Sin uero talē hominē assumpsit, qualis Adam fuit ante peccatū, integrā uidetur humanā assumpsisse naturā, sed tamen quæ medicina penitus non egebat. Quō aūt fieri pōt ut talē assumpserit hominē qualis Adā fuit, cum in Adā potuerit esse peccandi uoluntas atq; affectio? unde factū est, ut & prætergressis diuinis præceptis, inobedientiæ delictis teneretur astrictus. In Christo uero ne uoluntas quidē ulla creditur fuisse peccandi. Cū præsertim, si tale corpus hominis assumpsit, quale Adæ ante peccatū fuit, non debuerit esse mortalis, qm Adam si non peccasset, mortem nulla ratione sensisset. Cū igitur Christus non peccauerit, quærendum est, cur senserit mortē, si Adæ corpus antequā peccaret assumpsit? Quod si talem statum suscepit hominis, qualis Adæ post peccatū fuit, uidetur & Christo non defuisse necessitas, ut & delictis subiiceretur, & passionibus confunderetur. Obductisq; iudicii regulis, bonū a malo nō sincera integritate discerneret qm has omnes pœnas Adam delicti præuaricatione suscepit. Contra quos respondendū est, tres intelligi hominū posse status. Vnū quidē Adæ ante delictum, in quo tametsi ab eo mors aberat, nec adhuc ullo se delicto polluerat, poterat tamen in eo uoluntas esse peccandi. Alter in quo mutari potuisset, si firmiter in Dei præceptis manere uoluisset. Tunc.n. id addendum foret, ut nō modo non peccaret, aut peccare uellet, sed ne posset quidē aut peccare, aut uelle delinquere. Tertius status est post delictū, in quo mors illum necessario subsecuta est, & peccatum ipsum uoluntasq; peccati, quorū summitatū atq; contrariorum hæc loca sunt. Is status qui primus esset, si in præceptis Dei Adam manere uoluisset & is qui pœnę fuit, qm manere noluit. in illo.n nec mors esse, nec peccatum nec uoluntas ulla peccati. In hoc uero mors, & peccatū, & delinquendi omnis affectio, omniaq; in perniciē prona, nec quicquam in se opis habentia, ut post lapsum posset assurgere. Ille uero medius status in quo præsentia quidē mortis uel peccati aberat. Potestas uero utriusq; constabat, inter utrunque statum est collocatus. Ex his igitur tribus statibus Christus corpore naturæ suæ singulas quodāmodo indidit. Nam quod mortale corpus assumpsit, ut mortē a genere humano fugaret, in eo statu ponendū est, quod post Adæ præuaricationē pœnaliter inflictum est. Quod uero non fuit in eo uoluntas ulla peccati, ex eo sumptum est statu, qui esse potuisset nisi uoluntate insidiantis fraudibus applicasset. Restat igitur tertius status.i. medius, Ille scilicet qui eo tempore fuit, cum nec mors aderat, & adesse poterat delinquendi uoluntas. In hoc igitur Adā talis fuit, ut manducaret ac biberet, ut accepta digereret, ut laberetur in somnum, & alia quæ ei non defuerunt. Humana quidem, sed concessa & quæ nullam pœnam mortis inferrent. quæ omnia habuisse Christum dubium non est. Nam & manducauit, & bibit, & humani corporis officio functus est. Neque enim tanta indigentia in Adam fuisse credenda est, ut nisi manducasset, uiuere non potuisset. Sed si ex omni quidem ligno escam sumeret semper uiuere potuisset, hisque non mori. Idcirco paradisi fructibus indigentiam explebat. Quam indigentiam fuisse in Christo nullus ignorat, sed potestate, non necessitate. & ipsa indigentia, ante resurrectionem in eo fuit. Post resurrectionem uero talis extitit, ut ita illud corpus immutaretur humanum, sicut Adæ præter præuaricationis uinculum mutari potuisset: quodque nos ipse Iesus Christus uotis docuit optare, ut fiat uoluntas eius, sicut in cælo & in terra, & ut adueniat eius regnum, & nos liberet a malo. Hæc.n. nomina, illa beatissima humani generis fideliter credentium immutatio deprecatur. Hæc sunt quæ ad te de fidei meæ credulitate scripsi. qua in re siquid perperam dictum est, nō ita sum amator mei, ut ea quæ semel effuderim, meliori sententiæ anteferre contendam Si enim nihil est ex nobis boni, nihil est quod in nostris sententiis amare debeamus. Quod si ex illo cuncta sunt bona, qui solus est bonus: illud potius bonum esse credendum est, quod illa incommutabilis bonitas, atque omnium bonorum causa, præscribit.

ANITII MANLII SEVERINI

BOETHI AD SYMMACHVM,

quomodo trinitas est unus Deus, & non tres Dii.

NVESTIGATAM diutissime quæstionem quantum nostræ mentis igniculum illustrare lux diuina dignata est, formatam rationibus litterisque mandatam, offerendam uobis communicandamque curaui, tam uestri cupidus iudicii, quam nostri studiosus inuenti. Qua in re quid mihi sit animi quoties stylo excogitata commendo, cum ex ipsa materiæ difficultate, tum ex eo quod caria, id est uobis tantum loquor, intelligi potest. Neque enim famæ iactatione & manibus uulgi clamoribus excitamur. Sed siquis est fructus exterior, hic non aliam potest, nisi materiæ similem, sperare sententiam. Quocunque igitur a uubis deieci oculos, partim

ignaua segnities, partim callidus liuor occurrit, ut contumeliam uideas diuinis tractatibus irrogare, qui talibus hominũ monstris non agnoscenda hic potius, quã proculcanda proiecerim. Iccirco stylum breuitate contraho, & ex intimis sumpta philosophiæ disciplinis, nouorum uerborum significationibus, uelo ut hæc mihi tantũ uobisq; si quando ad ea conuertitis oculos, colloquãtur. Ceteros uero ita submouimus, ut qui capere intellectu nequiuerint, ad ea & legenda uideantur indigni. Sane tantum a nobis quæri oportet, quantum humanæ rationis intuitus ad diuinitatis ualet celsa conscendere. Nã ceteris quoq; artibus idem, quasi quidã finis, est constitutus, quousq; potest uia rationis accedere. Neq; .n. medicina semper ęgris affert salutem. Sed nulla erit culpa medentis, si nihil eorũ, quæ fieri oportebat, omiserit. Idem quoq; fit in ceteris. At quantũ hæc difficilior quæstio est, tam facilior debet esse ad ueniam. Vobis tamen etiã illud inspiciendum est, an ea beati Augustini scriptis semina rationum, aliquos in uos uenientia fructus intulerit, ac de proposita quæstione, hinc sumamus initium. Christianæ religionis reuerentiam plures usurpant, sed ea fides pollet maxime ac solitarie, quæ tum propter uniuersalium præcepta regularum, quibus eiusdẽ religionis intelligitur auctoritas, tũ propterea quòd eius cultus per omnes pene mũdi terminos emanauit, Catholica uel uniuersalis uocatur. Cuius hæc est de Trinitatis unitate sententia, Pater, inquiũt, Deus, Filius Deus, Spiritus sanctus Deus. Igitur Pater, Filius, Spiritus sanctus, unus Deus, non tres Dii. Cuius coniunctionis ratio est in differentia: eos .n. differentia comitatur, qui uel augent, uel minuunt, ut Arriani. Qui gradibus meritorum Trinitatem uariantes distrahunt atque in pluralitatem deducunt. Principium enim pluralitatis, alteritas est: præter alteritatem enim nec pluralitas quid sit intelligi potest. Trium nanq; rerũ in quolibet tum genere, tum specie, tum numero, diuersitas constat. Quoties idem dicitur, toties diuersum etiam prædicatur. Idem uero dicitur tribus modis. Aut genere, ut idem homo quòd equus, quia idem genus ut animal: aut specie, ut idem Cato quòd Cicero, quia eadem species, ut homo: uel numero, ut Tullius & Cicero, quia unum est numero. Quare diuersum etiam uel genere, uel specie, uel numero dicitur: sed numero differentiam, accidentium uarietas facit. Nã tres homines neque genere, neque specie, sed suis accidentibus distant. Nam uel si animo cuncta ab his accidentia separemus, tamen locus cunctis diuersus est, quem unum fingere nullo modo possumus. Duo enim corpora unum locum non obtinebunt, qui est accidens, atque ideo sunt numero plures, quoniam accidentibus plures fiunt. Age igitur ingrediamur, & unumquodque ut intelligi atque capi potest, discutiamus. Nã sicut optime dictum uidetur, eruditi est hominis, unumquodque ut ipsum est, ita de eo fidem capere atque tentare. Nam cum tres sint speculatiuæ partes, naturalis, in motu, inabstracta. Considerat enim corporum formas cum materia, quæ a corporibus actu separari non possunt. Quæ corpora in motu sunt, ut cum terra deorsum, ignis sursum fertur, habetque motum forma materiæ coniuncta. Mathematica sine motu, inabstracta. Hæc enim formas corporum speculatur sine materia, ac per hoc sine motu. Quæ formæ cum in materia sint, ab his separari non possunt. Theologia sine motu abstracta atque separabilis. Nam dei substantia & materia & motu caret. In naturalibus igitur rationaliter, in Mathematicis disciplinaliter, in diuinis intellectualiter uersari oportebit. Neque deduci ad imagines, sed potius ipsam inspicere formam, quæ uere forma, neque imago est, & quæ, esse ipsum est: & ea qua esse, est. Omne nanque esse, ex forma est. Statua enim non secundum æs, quod est materia, sed secundum formam quæ in eo insignita est, effigies animalis dicitur, ipsumque æs non secundum terram, quæ est eius materia, sed dicitur secundum æris figuram. Terra quoque ipsa, non secundum materiam dicitur, sed secundum siccitatem grauitatemque sunt formæ. Nihil igitur secundum materiam esse dicitur, sed secundum propriam formam. Sed diuina substantia sine materia forma est, atque ideo unum, & est id quod est. reliqua enim non sunt id quod sunt. Vnumquodque enim habet esse suum ex his, ex quibus est, idest ex partibus suis, & est hoc atque hoc idest partes suæ coniunctæ, sed non hoc uel hoc singulariter, ut cum homo terrenus constet ex anima, & corpore, corpus & anima est: non, uel corpus, uel anima. Igitur in parte non est id quod est, quod uero non est ex hoc atque hoc, sed tantum est hoc. Illud uero est id quod est, pulcherrimum fortissimumque quia nullo nititur. Quocirca hoc uere unum, in quo nullus numerus, nullum in eo aliud, præterquam id quod est: neque enim subiectum fieri potest. forma enim est, formæ uero subiectæ esse non possunt. Nam quod ceteræ formæ, subiectæ accidentibus sint ut humanitas, non ita accidentia suscipit eo quòd ipsa est, sed eo quod materia ei subiecta est. Dum enim materia subiecta humanitati suscipit quodlibet accidens, ipsa hoc suscipere uidetur humanitas: forma uero quę est sine materia, non poterit esse subiectum, nec inesse materiæ. Neque enim esset forma, sed imago. Ex his enim formis quæ præter materiam sunt, istæ formæ uenerunt, quæ sunt in materia & corpus efficiunt. Nam ceteris quæ in corporibus sunt, abutimur formas uocantes, dum imagines sint. Assimulantur enim formis his, quæ non sunt in materia constitutæ. Nulla igitur in eo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo, atque iccirco nec numerus. Deus uero a Deo nullo differt, nec uel accidentibus, uel substantialibus differentiis in subiecto positis distat: ubi uero nulla est differentia, nulla est omnino pluralitas: quare nec numerus. Igitur unitas tantum. Nam cum tertio repetitur Deus, cum Pater, & Filius, & Spiritus sanctus nuncupatur: tres unitates non faciunt pluralitatem numeri in eo quòd ipsæ sunt. Si aduertamus ad res numerabiles, ac non ad ipsum numerũ. Illic enim unitatum repetitio numerum facit. Tres enim unitates ternarium faciunt, quia ipse numerus ex unitatibus collectus est. In eo autem numero, qui in rebus naturalibus constat, repetitio unitatum atque pluralitas, minime facit numerabilium rerum numerosam diuersitatem. Numerus enim duplex est. Vnus quidem quo numeramus, alter uero qui in rebus numerabilibus constat. Etenim unum res est: unitas qua unum dicimus. Duo rursus in rebus sunt, ut homines uel lapides dualia nihil, sed tum dualitas, qua duo homines uel lapides fiunt duo, & in ceteris eodem modo. Ergo in numero quo numeramus, repetitio unitatum facit pluralitatem: in rerum uero numero non facit pluralitatem unitatum repetitio, uelut si de eodẽ dicam Gladius unus. Mucro unus. Ensis unus, potest enim unus tot uocabulis gladius agnosci. Hæc enim unitatum repetitio, iteratio potius est quam numeratio, uelut si ita dicamus, Ensis, mucro, gladius. repetitio quædam est eiusdem, non numeratio diuersorum. Velut si dicam sol, sol, sol, non tres soles effecerim, sed uno toties prædicauerim. Non igitur si de patre, filio, & spiritu sancto, tertio prædicatur Deus, iccirco trina numeratio numerum facit. hoc enim illis, ut dictũ est, imminet, qui inter eos distantiam faciunt meritorum. Catholicis uero nihil in differentia constituentibus, ipsamque formam, ut est, esse ponentibus, neque aliud esse, quam est ipsum quod est, opinantibus: Repetitio recte de eodem, quam enumeratio diuersa uidetur, cũ dicitur Deus Pater, Deus Filius, Deus Spiritus sanctus. Atque hæc trinitas est unus Deus, uelut ensis atque mucro unus gladius. uelut sol, sol, sol, unus sol. Sed hic interim ad eam dictum sit significationem monstrationemque, qua ostenditur non omnem unitatem repetitionem, numerum pluralitatemque perficere. Non uero ita dicitur pater, & filius, & spiritus sanctus, quasi multiuocum quiddam. Nã mucro & ensis & ipse est, & idem. Pater uero ac filius & spiritus sanctus idem quidem est, non uero ipse. in qua re paulisper considerandum est, requirentibus enim ipse est pater qui filius, minime inquiunt. Rursus idem alter qui alter negatur: non est igitur inter eos in re omni in differentia. Qua subintrat quem numerus ex subiectorum diuersitate confici superius explanatum est. De qua re breuiter considerabimus, si prius illud quemadmodum de Deo unum quodq; prædicatur, pręmiserimus. Decem omnino prædicamenta traduntur, quę de rebus omnibus uniuersaliter prædicantur, idest substantia, qualitas, quantitas, ad aliquid, ubi, quando, habere, situm, facere, pati. Hæc igitur talia sunt, qualia subiecta permiserint. Nam pars eorum in reliquarum rerum prædicatione substantia est, pars in accidentium numero est. Ad hæc cum quis in diuinam uerterit prædicationem, cuncta mutantur quæ prædicari possunt, aliquid uero omnino non potest prædicari. Nam substantia in illo non est uere substantia, sed ultra substantiam. Item qualitas, & cetera quæ euenire queunt, quorum ut amplior fiat intellectus, exempla subdenda sunt. Nam cum dicimus Deus, substantiam quidem significare uidemur, sed eam quæ sit ultra substantiam. Cum uero iustus, qualitatem quidem,

dem,

dem,ſed non accidentem,ſed eam quæ ſit ſubſtantia. Sed ultra ſubſtantiam. Neque enim aliud eſt quod eſt,aliud eſt quod iuſtus eſt,ſed idem eſt eſſe Deo,quòd iuſtus. Item cũ dicitur magnus,uel maximus,quantitatem quidem ſignificare uidemur, ſed eam quæ ſit ipſa ſubſtantia talis, qualem eſſe diximus ultra ſubſtantiam. Idem eſt enim eſſe Deo,quod magnus. De forma enim eius ſuperius demonſtratum eſt, quoniam is ſit forma & unum uere nec ulla pluralitas Sed hæc prædicamẽta talia ſunt, ut in quo ſint,ipſum eſſe faciant quod dicitur, diuiſe quidẽ in ceteris,in Deo coniunctè atque copulate,hoc modo. Nã cum dicimus ſubſtãtia ut hõ uel Deus, ita dicitur quaſi illud de quo prędicatur,ipſum ſit ſubſtantia ut ſubſtantia hõ uel Deus. Sed diſtat, Quoniam homo nõ integre ipſum homo eſt, ac per hoc nec ſubſtantia. Quod enim eſt,aliis debet,quæ non ſunt homo. Deus uero hoc ipſum quod eſt, Deus eſt. Nec.n. aliud eſt, niſi quod eſt,ac per hoc ipſum,Deus eſt. Rurſus iuſtus quod eſt qualitas,ita dicitur quaſi ipſe hoc ſit de quo prædicatur.i.ſi dicamus homo iuſtus,uel Deus iuſtus, ipſum hominẽ uel Deum iuſtum eſſe proponimus, ſed differunt quòd homo alter,alter eſt iuſtus,Deus uero eſt idẽ ipſum quod iuſtũ Magnus etiã homo uel Deus dicitur,atq; ita qua ipſe ſit homo magnus,uel Deus magnus. Sed homo tantũ magnus,Deus uero ipſum magnũ exiſtit. reliqua uero neq; de Deo, neq; de ceteris prædicantur. Nam ubi uel de Deo,uel de homine prædicare poteſt. De homine,ut in foro:de Deo,ut ubiq;. Sed ita, ut non quaſi ipſa ſit res id quod prædicatur, de qua dicitur. Non.n. ita homo dicitur eſſe in foro,quemadmodũ eſſe albus, uel longus,nec quaſi circunfuſus, & determinatus proprietate aliqua,qua deſignare ſe poſſit,ſed tantũ quod ſit illud aliis informatum rebus per hanc prædicationẽ oſtenditur : de Deo uero non ita. Nam quod ubiq, eſt, ita dici uidetur, non quòd in omni ſit loco. Omnino.n. in loco eſſe non poteſt, ſed quod ei omnis locus adſit ad eum capiendũ. cum ipſe non ſuſcipiatur in loco. Atq; ideo nuſquã in loco eſſe dicitur, quoniam ubiq; eſt,ſed non in loco. Quando uero eodẽ prædicatur modo, ut de homine,heri uenit:de Deo uero ſemper eſt. hoc quoq; nõ quaſi eſſe aliquid dicitur illud ipſum,de quo heſternus dicitur aduentus,ſed quod ei ſecundũ tempus acceſſit prædicatur. Quod uero de Deo dicitur,ſemper eſt,unum quidem ſignificat,quaſi omni præterito fuerit,omni quoquo modo ſit præſenti,omni futuro erit. quod de cælo & de ceteris immortalibus corporibus ſecundum philoſophos dici poteſt. At de Deo non ita. Semper.n.eſt, quoniã ſemper præſens eſt in eo tempus. Tantumq; inter noſtrarum rerum præſens,quod eſt nunc intereſt,ac diuinarũ,quòd noſtrum nunc quaſi currẽs tempus facit ſempiternitatẽ. Diuinum uero nunc,permanens neq; mouens ſeſe,atq; conſiſtens,æternitatem facit. Cui nomini ſi adiicias ſemper,facies ei quod eſt,nunc,iugẽ indefeſſumq; ac per hoc perpetuum curſum,quod eſt ſempiternitas. Rurſus habere uel facere eodẽ modo. Dicimus enim currit ueſtitus,de homine:de Deo cuncta poſſidens,regit. Rurſus nihil de eo quod eſt eſſe de utriſq dictum eſt. Sed hæc omnis prædicatio exterioribus datur,omniaq; hic quodammodo referũtur ad aliud. Cuius prædicationis differentiam ſic facilius internoſcimus, Qui homo eſt, uel Deus, refertur ad ſubſtantiam qua eſt aliquid,ideſt homo uel Deus Qui iuſtus,refertur ad qualitatem qua ſilicet eſt aliquid.i.iuſtus. Qui magnus,ad quantitatẽ, qua eſt aliquid.i.magnus Nam in ceteris prædicationibus nihil tale eſt. Qui n.dicit eſſe aliquem in foro,uel ubiq;, refert quidẽ ad prædicamentum quod eſt ubi,ſed non in quo aliquid eſt, uelut iuſtitia iuſtus. Itẽ cum dico currit, uel regit, uel nunc eſt,uel ſemper eſt,refertur quidem uel ad facere, uel ad tempus. Si tamen interim diuinum illud ſemper, tẽpus dici poteſt. Sed non in quo aliquo aliquid eſt,uelut magnitudine magnũ. Nam ſitum paſſionemq; requiri non oportet in Deo, neq;.n. ſunt. Iam ne patet quæ ſit differentia prædicationum? Et patet quod aliæ quidem quaſi rem monſtrent Aliæ uero quaſi circunſtantias rei. Quodq; illa quidẽ ita prædicantur, ut eſſe aliquid rem oſtendant. Illa uero ut non eſſe, ſed potius extrinſecus aliquid quodammodo affigant. Illa igitur quæ aliquid eſſe deſignant, ſecundum rem prædicationes uocentur: quæ cum de rebus ſubiectis dicuntur,uocantur accidẽtia ſecundum rẽ. Cum uero de Deo, qui ſubiectus non eſt,ſecundum ſubſtantiã rei prædicatio nuncupatur. Age nunc de relatiuis ſpeculemur pro quibus etiã quod dictum eſt ſumpſimus ad diſputationem. Maxime enim hæc non uidentur ſecundum ſe facere prædicationem, quæ perſpicue ex alieno aduentu conſtare perſpiciũtur. Age enim quoniam dominus & ſeruus relatiua ſunt, uideamus utrum ne ita ſit,ut ſecũdum ſe ſit prædicatio,an minime. Atq; ſi auferas ſeruum,abſtuleris quoque dominum. At non etiã ſi auferas albedinẽ,abſtuleris quoq; album. Sed intereſt quod albedo accidit albo,qua ſublata perit nimirum album. At in Domino ſi ſeruum auferas,perit uocabulum quo Dominus uocabatur. Sed non accedit ſeruus Domino,ut albedo albo, ſed poteſtas quædam qua ſeruus coercetur. Quæ quoniam ſublato deperit ſeruo,conſtat non eam per ſe Domino accidere,ſed per ſeruorum quodammodo extrinſecum acceſſum. Nõ igitur dici poteſt per prædicationem relatiuam quicquam rei de qua dicitur, ſecundum ſe addere, uel minuere,uel mutare. quæ tota non in eo quod eſt eſſe conſiſtit, ſed in eo quod eſt in comparatione aliquo modo ſe habere. Nec ſemper ad aliud ſed aliquoties ad idem Age.n.ſtet quiſquam,igitur ſi accedam dexter,ero ei ſiniſter, Ille ad me comparatus, erit dexter,non quod ita ſit per ſe dexter, uelut lõgus,aut albus,ſed quòd ego dexter acceſſerim. Rurſus ego ſiniſter accedo, idem erit ille dexter,non quod ille ſit per ſe dexter, uelut albus ac longus, ſed quod me accedente ſit dexter:atq; id quod eſt,a me, & ex me eſt,minime uero ex ſe. Quare quoniam ſecundum rei alicuius quæ in eo quod ipſa eſt,proprietatem non faciunt prædicationem,nihil alternare,uel mutare,queunt, nullamque omnino eſſentiam uariare. Quocirca ſi pater ac filius ad aliquid dicuntur,nihilq; aliud ut dictum eſt,differt niſi ſola relatione: Relatio uero non prædicatur ad id de quo prædicatur quaſi ipſa ſit,& ſecundum rem de qua dicitur, non faciet alteritatem rei de qua dicitur. Sed ſi dici poteſt, quo quidẽ modo id quod uix intelligi potuit,interpretatum eſt perſonarum. Omnino .n magna regulæ eſt ueritas, in rebus incorporalibus, diſtantias effici differentiis,non locis. neq; acceſſiſſe dici poteſt aliquid Deo,ut pater fieret,non enim cæpit eſſe unquam pater, eo quod ſubſtantialis quidẽ ei eſt productio filii. Relatiua uero prædicatio patris,ſi meminimus omnium in prioribus de Deo ſententiarum,ita cogitemus proceſſiſſe quidem ex Deo patre filium,dictum,ex utriſque ſpiritum ſanctum. hus quoniã incorporales ſint, minime locis diſtare. quoniam uero pater Deus,& filius Deus,& ſpiritus ſanctus Deus: Deus uero quoniam nullas habet differentias, quibus differat a Deo a nullo eorũ differt. Differentiæ uero ubi abſunt,abeſt pluralitas,ubi abeſt pluralitas,adeſt unitas. Nihil aliud gigni potuit ex Deo, niſi Deus,& in rebus numerabilibus repetitio unitatum non facit modis omnibus pluralitatem. Trium igitur idonee conſtituta eſt unitas. Sed quoniam nulla relatio ad ſeipſum referri poteſt,iccirco quod ea ſecũdum ſeipſum eſt a prædicatio,quæ relatione caret. Facta quidem eſt trinitatis numeroſitas,in eo quod eſt prædicatio relationis,ſed ſeruata eſt ſubſtantiæ unitas,in eo quod eſt in differẽtia uel ſubſtantiæ uel operationis, uel omnino eius quæ ſecundum ſe dicitur prædicationis. Ita igitur ſubſtantia continet unitatem, relatio multiplicat trinitatẽ,atq; ideo ſola ſigillatim proferuntur,atq; ſeparatim,quæ relationis ſunt. Nã idem pater qui filius non eſt,nec idẽ uterque qui ſpiritus ſanctus:idem tamen Deus eſt,& pater, & filius, & ſpiritus ſanctus: idem iuſtus, idem bonus, idem magnus, idem omnia quæ ſecundum ſe poterunt prædicari. Sane ſciendum eſt non ſemper talem eſſe relatiuam prędicationem ut ſemper ad differens prædicetur,ut eſt ſeruus ad dominum, differt enim. Nam omne æquale æquali æquale eſt,& ſimile ſimili ſimile eſt,& idem,ei quod eſt idem,idem eſt. ſimilis eſt in trinitate relatio patris ad filium, & utriuſq; ad ſpiritum ſanctum,ut eius quod eſt idem,ad id quod eſt idem. Quod ſi in cũctis aliis rebus non poteſt inueniri,facit hoc cognata caducis rebus alteritas. nos uero nulla imaginatione deduci:ſed ſimplici intellectu erigi,& ut quodq; & intelligi poteſt,ita aggredi etiam intellectu oportet. Sed de propoſita quæſtione ſatis dictum eſt. Nunc ueſtri normã iudicii expectat ſubtilitas quæſtionis. quæ utrum recte diuerſa ſit an minime,ueſtra ſtatuat pronunciationis auctoritas. Quod ſi ſententiæ fidei fundamẽtis,ſponte firmiſſimis opitulante gratia diuina,idonea argumẽtorum adiumenta præſtitimus, illuc perfecti operis lætitia remeabit,unde uenit,affectus. Quod ſi ultra ſe humanitas nequiuit aſcendere,quantũ imbecillitas ſubtrahit,uota ſupplebũt.

ANITII MANLII SEVERINI

BOETHI AD IOANNEM

Ecclesie Romanæ diaconum, utrum pater, & filius ac spiritus sanctus de diuinitate substantialiter prædicentur.

VAERO an pater & filius ac spūs sanctus de diuinitate substantialiter prædicētur, an alio quoq; modo, uiam indaginis hinc arbitror esse sumendam, unde rerum omniū manifestum constat exordium, idest ab ipsis catholicæ fidei fundamentis. Si igitur interrogē, an qui dicitur pater substantia sit, respondetur esse substantia. Quod si quæram, an filius substantia sit, idem dicitur. Spiritum sanctum quoq; substantiam esse, nemo dubitauerit. Sed cum rursus colligo, patrem, filium, spiritum sanctum, non plures, sed una occurrit esse: una igitur substantia trium nec separari ullo modo, aut disiungi potest: nec uelut partibus in unum coniuncta est, sed est una simpliciter. Quæcunque igitur de diuina substantia prædicātur, ea tribus oportet esse cōmunia, idque erit signi, quæ sint quæ de diuinitatis substantia prædicentur. Quod quæcunque hoc modo dicuntur de singulis, in unum collectis tribus singulariter prædicabuntur hoc modo. Si dicimus pater deus est, filius deus est, spiritus sanctus deus est, pater filius ac spiritus sanctus unus deus. Si igitur eorum una deitas, una substantia est, licet Dei nomen de diuinitate substantialiter prædicari. Ita pater ueritas est, filius ueritas est, spiritus sanctus ueritas est: pater, filius, spiritus sanctus, non tres ueritates, sed una ueritas est. Si igitur una in his substantia, una est ueritas: necesse est ueritatem substantialiter prædicari de bonitate, de incommutabilitate, de iustitia, de omnipotētia, ac de cæteris omnibus, quæ tam de singulis, quam de omnibus singulariter prædicamus, manifestum est substantialiter dici. Vnde apparet ea quęcunq; in singulis separatim dici conuenit, nec tamen in omnibus dici queunt: non substantialiter prædicari, sed alio modo. Qui uero iste sit, posterius quæram. Nā qui pater est, hoc uocabulum non transmittit ad filium, neq; ad spiritum sanctū. Quo fit ut non sit substantiale nomen hoc inditum. Nā si substantiale esset, ut deus, ut ueritas, ut iustitia, ut ipsa quoq; substātia, de cæteris diceretur. Item filius solus hoc recipit nomē. Neq; enim cum aliis iungitur, sicut in Deo, sicut in ueritate, sicut in cæteris superius dixi. spiritus quoq; sanctus nō est idem qui pater ac filius. Ex his igitur intelligimus patrem, filium, ac spiritum sanctum, nō de ipsa diuinitate substantialiter dici, sed alio quodammodo. Si n. substantialiter prædicaretur, & de singulis, & de omnibus singulariter diceretur. Hæc uero ad aliquid dici manifestum est. nam & pater alicuius pater est, & filius alicuius filius est, & spiritus alicuius spiritus. Quo fit ut nec trinitas substantialiter de Deo prædicetur, nō enim pater trinitas: qui enim pater est, filius ac spiritus sanctus non est, nec trinitas filius, nec trinitas spiritus sanctus secundum eundem modum. Sed trinitas quidem in personarum pluralitate consistit, unitas uero in substantiæ simplicitate. Quod si personæ diuisę sunt, substantia uero in diuisa sit, necesse est uocabulum quod ex personis originem capit, id ad substantiam non pertinere, at trinitatem personarum diuersitas facit, trinitas igitur non pertinet ad substantiam, Quo fit, ut neq; pater, neq; filius, neq; spiritus sanctus, nec trinitas, de Deo substantialiter prædicentur, Sed ut dictum est, ad aliquid. Deus uero ueritas, iustitia, bonitas, omnipotentia, substantia, immutabilitas, uirtus, sapiētia, & quicquid huiusmodi excogitari potest, substantialiter de diuinitate dicitur. Hæc si recte se ex fide habent, ut me instruas peto. Aut si aliqua re forte diuersus es diligentius intuere, quæ dicta sunt, & fidem si poteris rationemque coniunge.

ANITII MANLII SEVERINI

Boethi, An omne quod est, bonum sit.

OSTVLAS ut ex Hebdomadibus nostris eius quæstionis obscuritatem, quæ continet modum quo substātiæ in eo quod sint, bonæ sint, cum non sint substantialia bona, digeram, & paulo euidentius monstrem. Idq; eo dicis esse faciendū, quod non sit omnibus notum iter huiusmodi scriptionum. Tuus uero testis ipse sum quam hæc uiuaciter fueris ante cōplexus. Hebdomadis uero ego ipse mihi commentor, potiusq; ad memoriam meam speculata conseruo, quam cuiquam participio, quorum lasciuia ac petulantia nihil a ioco risuq; patitur esse disiunctum. Prohinc tu ne sis obscuritatibus breuitatis aduersus, quæ cum sint arcani fida custodia, tamen id habent cōmodi, quod cum his solis qui digni sunt, colloquuntur. Vt igitur in mathematica fieri solet cæterisq; etiā disciplinis, proposui terminos regulasq; quibus cuncta quæ sequuntur efficiā. Cōmunis animi conceptio est enunciatio quisq; quam probat auditam. Harum duplex modus est. Nam una ita cōmunis est, ut omnium hominum sit, ueluti si proponā hanc, Si duobus ęqualibus æqualia auferas, quæ relinquantur, æqualia esse: nullus id intelligens neget. Alia uero est doctorum tantum, quæ tamen ex talibus communibus animi conceptionibus uenit, ut est, Quæ incorporalia sunt, in loco non esse, & cætera, quæ tamen non uulgus, sed docti comprobant. ij. Diuersum est esse, & id quod est. Ipsum enim esse nondum est. At uero quod est, accepta essendi forma. est atque consistit. iij. Quod est, participare aliquo potest. Sed ipsum esse, nullo modo aliquo participat. Fit enim participatio cum aliquid iam est. Est autē aliquid cum esse susceperit. iiij. Id quod est, habere aliquid præterquam quod ipsum est, potest: ipsum uero esse nihil aliud præter se, habet admistum. v. Diuersum est autem esse aliquid, & esse aliquid in eo quod est: illic n. accidens, hic substantia significatur. vj. Omne quod est participat eo quod est esse, ut sit, alio uero participat, ut aliquid sit. At per hoc id quod est, participat eo quod est esse, ut sit. Est uero ut particeps alio quolibet, omne simplex esse suum, & id quod est, unum habet. vij. Omni composito aliud est esse, aliud ipsum est, omne simplex esse suum & id quod est, unum habet. viij. Omnis diuersitas est discors, similitudo uero quædā appetenda est. Et quod appetit aliud, tale ipsum esse naturaliter ostenditur, quale est illud ipsum, quod appetit. Sufficiunt igitur quæ præmisimus, a prudente uero rationis interprete, suis unūquodq; aptabitur argumētis. Quæstio uero huiusmodi ē, ea quę sunt, bona sunt. Tenet enim cōmunis sententia doctorum omne quod est, ad bonum tendere. Omne aūt tendit ad simile. quæ igitur ad bonum tendunt, bona ipsa sunt. Sed quemadmodū bona sint inquirendū est, utrum ne participatione, an substantia. Si participatione, per seipsa nullo modo bona sunt. Nā quod participatione albū est, per se in eo quod ipsum est, album nō est, & de cæteris qualitatibus, eodē modo. Si igitur participatione sunt bona ipsa, per se nullo modo bona sunt, non igitur ad bona tendunt. Sed concessum est, non igitur participatione sunt bona, sed substātia? Quorum uero substantia bona est, id quod sunt bona sunt. Id autem quod sunt, habent ex eo quod est esse. Esse igitur ipsorum bonorum est, omnium igitur rerum ipsum esse, bonum est. Sed si esse bonum est, ea quæ sunt in eo quod sunt, bona sunt, idemque illud est esse, quod bonum esse. Substantialia igitur bona sunt, quoniam non participant bonitate. Quod si ipsum esse in eis bonum est, non est dubium quin etiam substantialia, cum sint bona, primo sint bono similia, ac per hoc ipsum bona erūt: nihil enim illi præter seipsum simile est ex quo fit, ut omnia quæ sunt, Deus sint, quod dictu nefas est. Non sunt igitur substantialia bona, ac per hoc non in his est esse bonū. Non sunt igitur in eo quod sunt bona. Sed neque participant bonitate. nullo enim modo ad bonum tenderent, nullo igitur modo sunt bona. Huic quæstioni talis poterit adhiberi solutio: Multa sunt quæ cum separari actu non possint, animo tamen & cogitatione separantur. Vt cum triangulum, uel cætera subiecta materiæ nullus actus separat, mente tamen segregans ipsum, triangulum proprietatemq; eius præter materiam speculatur. Amoueamus igitur primum boni præsentiam

paulisper

paulisper ex animo, quod esse quidem contingit, idque omniũ doctorum indoctorumq; sententia, barbararum quoque gentium religionibus cognosci potest. Hoc igitur paulisper amoto ponamus omnia esse quæ sunt, bona, atq; ea consideremus quemadmodum bona esse possent, si a primo bono minime defluxissent. Hinc intueor aliud in eis esse quod bona sunt, aliud quod sunt. Ponatur enim una eademq; substantia bona esse, alba, grauis, rotunda: tũc aliud esset ipsa illa substantia, aliud eius rotunditas, aliud color, aliud bonitas. Nam si hæc singula idẽ essent, quod ipsa substantia, idem esset grauitas, quod color, quod bonum, & bonum quod grauitas, quod fieri natura non sinit. Aliud igitur tunc in eis esset esse, aliud aliquid esse: ac tunc bona quidem essent, esse tamen ipsum minime haberent bonum. Igitur si ullo modo essent, nõ a bono, ac bona essent, ac non idem essent quod bona, sed eis aliud est esse, aliud bona esse. Quod si nihil omnino aliud essent nisi bona, neq; grauia, neq; colorata, neq; spatij dimensione distenta, nec ulla in eis qualitas esset, nisi tantum bona essent: tunc non res, sed rerum uiderentur esse principium, nec potius uiderentur, sed uideretur. Vnum enim solumq; est huiusmodi quod tamen est bonum, nihil aliudq; sit. Quæ quoniam non sunt simplicia, nec esse omnino poterant, nisi ea id quod solum bonũ est, esse uoluisset. Idcirco quoniam esse eorum a boni uoluntate defluxit bona esse dicuntur. Primum enim bonum, quoniã est, eo quod est, bonum est secundum uero bonum, quoniam ex eo fluxit, cuius ipsum esse bonum est, ipsum quoq; bonum est, sed ipsum esse omnium rerum ex eo fluxit, quod est primum bonum, & quod bonum tale est, ut recte dicatur in eo quod est esse bonum. Ipsum igitur esse eorum bonũ est. Tunc enim in eo quod essent, non essent bona, si a primo bono minime defluxissent. Qua in re soluta quæstio est, idcirco enim licet in eo quod sint, bona sint, non sunt tamen similia primo bono. Quoniam non quoquo modo sint res, ipsum esse earum bonum est. Sed quoniam non potest esse ut ipsum esse rerum nisi a primo esse defluxerit i. a bono: idcirco ipsum esse bonum est, nec simile ei a quo est. Illud enim quoquo modo sit, bonũ est, in eo quod est, non. n. aliud est præterquam quod bonum est. hoc autẽ, nõ ab illo nisi esset bonum, fortasse esse posset. Sed bonum in eo quod est, esse non posset. Tunc enim participaret fortasi bono, ipsum uero esse quod non haberent a bono, bonũ habere non possent. Igitur sublato ab his primo bono mente & cogitatione: ista licet essent bona, tamen in eo quod essent, bona esse non possent. Et quoniã actu non potuere existere, nisi illud ea quod uere bonũ est, produxisset, idcirco & esse eorum bonum est, & non est simile substãtiali bono, id quod ab eo fluxit, & nisi ab eo fluxissent, licet essent bona, tamen in eo quod sunt bona esse non possent, quoniã, & præter bonũ, & nõ ex bono essent, cum illud ipsum bonũ primum est & ipsum esse sic, & ipsum bonum, & ipsum esse bonũ. At non etiã alba in eo quod sunt alba, esse oportebit ea quæ alba sunt, quoniã ex uoluntate Dei fluxerunt, ut essent alba minime. Aliud est enim esse & aliud alba esse, hæc ideo quoniã qui ea ut essent effecit bonus quidem est, minime uero albus: uoluntatẽ igitur boni comitata sunt, ut essent bona, in eo quod sunt. Voluntatem uero albi non sunt comitata, ut talis eius esset proprietas, ut esset albũ, in eo quod est neque. n. ex albi uoluntate defluxerunt. Itaque quia uoluit esse ea alba, qui erat nõ albus, sunt alba tãtũ. Quia uero uoluit esse ea bona, qui bonus erat, sunt bona in eo quod sunt. Secundum hanc igitur rationẽ, cuncta oportet esse iusta, quoniam ipse iustus est, qui ea esse uoluit: ne hæc quidem. nã bonum esse, ad essentiam, iustum uero esse ad actum respicit. Idem autem est in eo esse, quod agere, idem igitur est bonum esse quod iustum, nobis uero non est idem esse, quod agere. Non enim simplices sumus, non est igitur nobis idem bonos esse, quòd iustos: sed idem esse est nobis omnibus, in eo quod sumus, bona igitur omnia sunt, non etiam iusta. Amplius bonũ quidem generale est, iustum uero non speciale, nec species descendit in omnia. Idcirco alia quidem iusta, alia non. omnia uero bona.

De unitate & uno.

VNITAS est qua unaquæque res dicitur esse una, siue enim sit simplex, siue composita, siue spiritualis, siue corporea res unitate una est, nec potest esse una nisi unitate, sicut alba nisi albedine, nec quanta nisi quantitate. Non solum autem unitate una est, sed etiam tandiu est quicquid quod est, quandiu in se unitas est. Cum autem desinit esse unum, desinit esse id quod est. unde est hoc. Quicquid est, ideo est, quod unum est, quod sic ostenditur.

Omne enim esse ex forma est in rebus creatis, sed nullum esse ex forma est, nisi cum forma materiæ unita est. Esse enim non est nisi ex coniunctione formæ cum materia. Vnde philosophi dicunt illud describentes: Esse est existentia formæ in materia. Cum autem forma materiæ unitur, ex coniunctione utriusque necessario aliquid unum cõstituitur. In qua constitutione illud unum non permanet, nisi quandiu unitas formam cum materia tenet. Sed destructio rei non est aliud quam separatio formæ a materia, sed separatio & unitio contraria sunt. igitur separatione si res destruitur, profecto in suo esse non nisi unitate conseruatur. Vnitio autem non fit nisi ab unitate qua est, ab unitione quod erat unum, dissoluitur. Soluta autem unione, destruitur essentia eius, quod ex earum unitione prouenerat, & fit non unum. Quapropter sicut unitate res ad esse ducitur: sic & in illo esse custoditur. Vnum esse, & unum, inseparabiliter comitantur se, & uidentur simul natura, quia enim creator unus est, ideo rebus quas condidit hoc in munere dedit, ut unaquæque esset etiam una. Ac per hoc ex quo res habet esse, una est. ideo motus substantiarum est ad unum, & propter unum, & nihil eorum quæ sunt appetit esse, sed omnia sicut appetunt. Habere autem esse non possunt nisi unum, ideo omnia ad unum tendunt. Vnitas enim est quæ unit omnia, & tenet omnia diffusa in omnibus quæ sunt. Quapropter quia materia non habet esse nisi per unionem sui cum forma; Forma autem non tenet unitatem cum materia, nisi unitas sit: ideo materia eget unitate ad uniendum se, & de natura sua habet multiplicari, diuidi, & spargi. Vnitas uero retinet, unit & colligit, ac per hæc ne materia diuidatur, & spargatur, necesse est ut ab unitate retineatur. Quicquid autem per se non unitur, per se utique spargitur, quia omnis quæ facit aliquam rem contrariam agenti, facit contrariam factæ rei. Contrariorum enim contrarij sunt effectus. quia unitas facit unum, profecto materia facit diuisionem, ac per hoc unitas per se retinet materiam. Sed quicquid per se retinet, non potest facere separationem. Forma ergo existens in materia est quæ perficit & custodit essentiam cuiuslibet rei. Vnitas est descendens a prima unitate quæ creauit eam.

Prima enim & una unitas, quæ est unitas sibi ipsi, creauit aliam unitatem quæ est infra eam. Sed quia, omne creatum diuersum est a quo creatur, profecto creata unitas a creante unitate omnino diuersa esse debuit, & quasi opposita.

Sed quia creatrix unitas non habet principium neque finem, nec permutationem, nec diuersitatem: ideo creatæ unitati accidit multiplicitas, diuersitas & mutabilitas, ita ut in quadam materia sit habens principium ut in generatis, & finem, in quadam uero ut in creatis principium & finem, quia in quibusdam subiacet permutationi & corruptioni. In quibusdam enim materia est subtilis, simplex, remota a contrarietate, & separatione, perficitur autem ea unitas & unitur cum ea sicut hæc & illa. Sicut non diuisibile in actu, sicut in cælestibus corporibus, in quibusdam unitas a materia inseparabilis est, & ideo carent fine quia perpetua sunt.

In quibus uero materia fuerit spissa debilis non adæquatur eis unitas, sed debilitatur in uniendo eorum essentiam, & ob hoc dissoluitur essentia eorum, quia non retinetur ab unitate, sicut in generatis quæ habent principium & [illegible]

Quanto enim unaquæque unitas propinquior fuerit primæ & ueræ unitati, tanto materia formata per illam erit magis una, & simplex: & econuerso, quanto remotior fuerit a prima unitate, tanto erit multiplicior, & compositior, & ob hoc unitas quæ ducit ad esse materiam intelligentiæ est magis una, & simplex, & non multiplex, nec diuisibilis essentialiter: sed si diuisibilis est, hoc siquidem accidentaliter est, & ideo hæc unitas simplicior. & magis una est omnibus unitatibus quæ ducunt ad esse cæteras substantias, eo quòd immediate adhæret primæ unitati quæ creauit eam. Sed quia unitas subsistens in materia intelligentiæ, est unitas simplicitatis, ideo necessario unitas subsistens in materia animæ, quia infra eam est, crescit & multiplicatur, & accidit ei mutatio & diuersitas, & sic paulatim descendendo a superiori per unum gradum materiæ inferior unitas augetur,

& multiplicatur quousque perueniatur ad materiam quæ sustinet quantitatem. s. substantiam huius: quæ quia a prima unitate remotissima est, & propter spissitudinem crassitudine sua opposita substantiæ superiori quæ est subtilis & simplex, quoniam illa est subiectum principii & mitū unitatis. Finis uero multum distat a principio, quoniam finis non est dictus nisi defectus uirtutis principii & terminus, unde secundum descensum unitatis a superiore ad inferius fit degeneratio, siue simplicitatis & minorationis suæ uirtutis ad similitudinem aquæ, quę in ortu suo subtilis & clara nascitur, sed paulatim deorsum fluens in paludibus & stagnis inspissatur & obscuratur, sic paulatim uariatur unitas propter uarietatem materię quæ sustinet eam. Nam quia aliquid est materiæ spirituale, & aliquid corporale, est aliquid eius purum & lucidum, & aliquid eius spissum & obscurum, & hoc propter quātitatem. eius partes in aliquibus sunt rariores ut in aere; in aliquibus uero strictiores, ut in lapide. Ideo unaquæque res materiæ secundum gradum suæ elongationis, a prima unitatis origine recipit unitatem, quæ dignior est ea sua aptitudine. Inde est quod uidemus partes ignis nimis unitas simplices, & æquales adeo, quòd forma eius uidetur una non habens in se diuersitatem. Partes uero aeris & aquæ inuenimus magis diuersificatas & separatas, adeo quòd partes eorum & unitates discerni possunt. In duris autem corporibus & spissis unitatis iam maior diuersitas & obscuritas est. Quia igitur materia in supremis formata est intelligentiæ forma, & forma rationalis animæ, deinde postea forma animæ sensibilis, deinde forma animæ uegetabilis, deinde forma naturæ, ad ultimum aūt finis est forma corporis, hic non accidit ex diuersitate uirtutis agentis, sed ex aptitudine materiæ suscipientis. Forma. n. est quasi lumen, eo quòd sicut per lumen res uidetur, sic per formam cognitio & scientia rei habetur, non per materiā: sed hoc lumen in quibusdam est clarius, in quibusdam obscurius, prout materia cui infunditur forma, est clarior & obscurior. Quo. n. materia fuerit sublimior, fit subtilior, & penetratur tota a lumine, & ideo substantia ipsa sapientior & perfectior, sicut intelligentia & rationalis anima. Et ecōuerso, quo materia fuerit inferior, fit spissior, & obscurior & non ita penetratur a lumine, quo materia magis descendit, sicut iā supradictum est, cōstringitur, & spissatur & corpulentatur, & partes eius mediæ prohibent ultimas perfecte penetrari a lumine Non. n. est possibile ut tantum luminis penetret secundam, quātum primam, nec ad tertiam tantū luminis perueniat quantum ad mediam, & sic paulatim donec perueniatur usque ad partem materiæ infimam. Quæ quia remotissima est a fonte luminis, lumen debilitatur in illa, nec tamen hoc sicut dictū est propter lumen in se, sed propter multam debilitatē & obscuritatem materiæ in se. Quemadmodū lumen solis cum admiscetur tenebroso aeri, non est illius uirtutis, cuius est admistum claro aeri, uel quemadmodum pannus albus tenuissimus cum induitur a corpore nigro, occultatur candor eius propter abundātiam nigredinis. Vel quemadmodum si tres uel plures fenestræ uitreæ una post aliam rectæ contra radium solis disponantur in ordine, & constat siquidem quòd secunda minus recipit luminis quam prima, & tertia minus quam secunda. Et sic usque ad ultimam fit defectus luminis non propter lumen in se, sed propter elongationem fenestræ uitreæ a lumine, ita ut lumen formæ unitatis quod infusum est materiæ descendendo fiat debile, & obscurum, ita primum eius multum discrepet a medio, & medium ab ultimo: & propter hanc diuersitatem formæ unitatis, non uno modo, sed pluribus, dicitur aliquid ab unitate unum. Vnum. n. aliud est essentiæ simplicitate unum, ut Deus. Aliud simplicium cognitione unum, ut angelus, & anima, quorū unumquodq; est unū coniunctione materiæ, & formæ. Aliud est continuitate unum ut arbor, & petra. Aliud est compositione unum, ut ex multis tabulis una arca, uel ex multis parietibus una domus. Alia dicuntur unum aggregatione, ut populus, grex, congeries lapidum, uel aceruus tritici. Alia dicuntur præpositione unum, ut rector nauis, & gubernator ciuitatis dicuntur unum similitudine officii. Alia dicuntur unum accidente, ut diuersa subiecta eiusdem qualitatis dicuntur unum in ea qualitate, sicut nix, cygnus unum sunt albedine. Alia dicuntur unum numero, ut diuersa accidentia quæ eidem subiecto insunt, dicuntur unum numero. i. in numerando, ut hoc dulce, & hoc ceruleū, uel hoc longum, uel hoc latum. Alia dicuntur unum ratione: sed hoc duobus modis, quia ratione cōsortii, ut ens, intellectus, & res, aliquid, & uocabulum unum genus: uel ratione unius sacramēti, ut spiritus, aqua, & sanguis dicuntur unum. Alia dicuntur natura unum, ut participatione speciei plures homines unus. Alia dicuntur unum natione, uel lingua, ut multi homines dicuntur una gens, uel una tribus. Alia dicūtur unum more, sed hoc duobus modis, uel quia secundum consensum uirtutis, & dilectionis, ut multitudinis credentium erat cor unum, & anima. Vel secundum consensum eiusdem uitii plures homines dicuntur unum, ut qui adhæret meretrici unum corpus efficitur Sic omnia unitatem appetunt, ut & ea multa sunt, quę unū dici uolunt. Quæcunque enim sunt, idem quod sunt, ut uera unitate esse nituntur, aut eam simulando nituntur. Quicquid enim est, uel est unum, uel est plura. Pluralitas autem non est nisi ex aggregatione unitatum, quæ unitates si sunt disgregatæ, faciunt multitudinem. Sin uero fuerint continuæ in materia, faciunt magnitudinem. Quapropter inter unitates quantitatis discretæ, & unitates quantitatis continuæ subsistentis in materia nihil interest, quia illæ disgregatæ sunt, & illæ continuæ. Continuum genus non est nisi ex discreto, quia intellectus continuitatis non est in continuo, nisi continuatio disgregatorum. Ac propter hoc necesse est, ut cōtinua quantitas nō adueniat in substantiam nisi ex unitatibus. Quando enim partem quantitatis signaueris, necesse est, ut sit unum uel plura. Sed omnis pluralitas (ut dictum est) ex unitatibus est. Vnde aperte datur intelligi, quod discretæ & continuæ quantitatis radix una est, eo quod composita sunt ex una re, & resoluuntur ad unum. Et etiam quia corporis partes quo magis fuerint sibi coniunctæ & constrictæ, ipsum corpus erit spissius & magis quantum ut lapidis: & econuerso, quo magis fuerint partes corporis dissolutæ, & latæ, ipsum erit subtilius & leuius, & minus quantum, ut aer. Verum est igitur, quod continua quantitas non uenit in substantiam, nisi ex cōiunctione & constrictione unitatum in illa. Vnitas igitur est, qua una quæque res una est, & est id quod est.

FINIS.

VENETIIS, Apud Ioan. Gryphium.
M D L X.

